

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT

6866/6
Nr. ____/Prot.

Tiranë, më 28.10.2025

URDHËR

Nr. 555, datë 28.10.2025

PËR

MIRATIMIN E PROGRAMEVE MËSIMORE TË DISA LËNDËVE TË
KURRIKULËS BËRTHAMË, TË DISA KLASAVE TË ARSIMIT BAZË

Në mbështetje të nenit 102 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, të shkronjës “ç”, të pikës 2, të nenit 45 të ligjit nr. 69/2012, “Për sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë”, të ndryshuar, të shkronjave “dh” dhe “e”, të pikës 5, të kreut III, të vendimit nr. 98, datë 27.02.2019, të Këshillit të Ministrave, “Për krijimin, mënyrën e organizimit e të funksionimit të Agjencisë së Sigurimit të Cilësisë së Arsimit Parauniversitar” dhe të urdhrit nr. 497, datë 29.09.2025 “Për delegimin e kompetencave dhe caktimin e detyrave të zëvendësministrit të Arsimit znj. Orjana Osmani”, i ndryshuar,

URDHËROJ:

1. Miratimin e “Programit mësimor të përditësuar, të lëndës “Gjuhë angleze”, të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor”, sipas shtojcës 1, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
2. Miratimin e “Programit mësimor të lëndës “Qytetari”, të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor”, sipas shtojcës 2, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
3. Miratimin e “Programit mësimor të përditësuar, të lëndës “Matematikë”, të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor”, sipas shtojcës 3, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
4. Miratimin e “Programit mësimor të përditësuar, të lëndës “Dituri natyre”, të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor”, sipas shtojcës 4, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
5. Miratimin e “Programit mësimor të përditësuar, të lëndës “Edukim fizik, sport dhe shëndet”, të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor”, sipas shtojcës 5, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.

6. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Muzikë", të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor", sipas shtojcës 6, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
7. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Art pamor", të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor", sipas shtojcës 7, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
8. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Teatër", të kurrikulës bërthamë, për klasën e pestë, klasën e gjashtë dhe klasën e shtatë të arsimit bazë", sipas shtojcës 8, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
9. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Gjuhë shqipe", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 9, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
10. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Gjuhë angleze", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 10, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
11. Miratimin e "Programit mësimor të lëndës "Qytetari", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 11, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
12. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Histori", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 12, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
13. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Gjeografi", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 13, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
14. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Matematikë", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 14, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
15. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Fizikë", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 15, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
16. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Biologji", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 16, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
17. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Edukim fizik, sport dhe shëndet", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 17, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
18. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Gjuhë e huaj e dytë (frënge, italiane, gjermane), për shkollat me marrëveshje me ambasadat", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 18, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
19. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Gjuhë e huaj e dytë", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë dhe klasën e shtatë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 19, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.

20. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Muzikë", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 20, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
21. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Art pamor", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 21, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
22. Programet mësimore të klasës së parë dhe klasës së gjashtë hyjnë në fuqi dhe fillojnë zbatimin në vitin shkollor 2026 – 2027.
23. Programet mësimore të klasës së shtatë hyjnë në fuqi dhe fillojnë zbatimin në vitin shkollor 2027 – 2028.
24. Programi mësimor i klasës së klasës së pestë hyn në fuqi dhe fillon zbatimin në vitin shkollor 2029 – 2030.
25. Programet mësimore të mëparshme, shfuqizohen sipas fillimit të zbatimit të programeve mësimore të lëndëve në klasat e sipërcituara.
26. Ngarkohen për zbatimin e këtij urdhri, Sekretari i Përgjithshëm, Drejtoria e Përgjithshme e Zhvillimit të Arsimit Parauniversitar, Agjencia Kombëtare e Arsimit Parauniversitar, Agjencia e Sigurimit të Cilësisë së Arsimit Parauniversitar, drejtoritë rajonale të arsimit parauniversitar, zyrat vendore të arsimit parauniversitar dhe institucionet arsimore parauniversitare.

Ky urdhër hyn në fuqi menjëherë.

ZËVENDËSMINISTRI

ORJANA OSMANI

PROGRAMI I LËNDËS “GJUHË ANGLEZE” ARSIMI FILLOR KLASA 1

FUSHA “GJUHËT DHE KOMUNIKIMI”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinatorë: Ludmilla Stefani

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT LËNDOR “GJUHË ANGLEZE” (KLASA I)

1	HYRJE	4
2	QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	5
3	PËRMBAJTJA E PROGRAMIT.....	7
4	KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA.....	9
4.1	Kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënit	9
4.2	Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e gjuhës angleze.....	13
4.3	Kompetencat e lëndës së gjuhës angleze dhe rezultatet e të nxënit	15
5	PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	19
5.1	Koha mësimore për klasën e parë	19
5.2	Përmbajtja e klasës së parë	20
5.3	Veprimtari gjuhësore	25
5.4	Strategji komunikimi	35
5.5	Kompetenca shumë gjuhësore dhe shumë kulturore	36
5.6	Qëndrime dhe vlera.....	37
5.7	Formimi kulturor dhe ndërkulturor	38
5.8	Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN).....	39
6	METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	42

6.1	Qasja e orientuar drejt veprimit (Action-oriented approach).....	42
6.2	Roli i situatave praktike në lëndën e gjuhës angleze	46
6.3	Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e gjuhës angleze	46
6.4	Pedagogjia e mësimdhënies së gjuhës angleze në moshë të hershme	48
6.5	Portofoli Evropian i Gjuhëve (PEGJ)	52
6.6	Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e gjuhës angleze.....	53
6.7	Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e gjuhës angleze.....	54
7	VLERËSIMI I NXËNËSVE	55
7.1	Llojet e vlerësimit në lëndën e gjuhës angleze	55
7.2	Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e gjuhës angleze	57
7.3	Teknika për vlerësimin formues	57
8	BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	60
8.1	Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore.....	60
9	ANALIZA SASIORE E PROGRAMIT TË GJUHËS ANGLEZE NË KLASË TË PARË	62
10	REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT.....	64
11	NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE	68
12	TABELA E NIVELEVE SIPAS KLASAVE.....	69

1 HYRJE

Programi i gjuhës angleze për klasën e parë ka për qëllim të nxisë interesin dhe dashurinë e fëmijëve ndaj gjuhës së huaj përmes aktiviteteve të thjeshta, lojërave, këngëve dhe komunikimit të përditshëm. Fokusi kryesor i mësimi të gjuhës angleze në moshë të hershme është ndërtimi i një baze të fortë për të kuptuar dhe përdorur fjalë dhe shprehje të thjeshta në situata nga jeta e përditshme. Mësimi zhvillohet në mënyrë të natyrshme dhe të këndshme, duke respektuar individualitetin e çdo fëmije dhe duke krijuar një mjedis të sigurt e inkurajues për të folur dhe dëgjuar gjuhën angleze.

Programi i gjuhës angleze për klasën e parë është i ndërlidhur ngushtë me lëndët e tjera, si matematika, gjuha shqipe, dituria e natyrës, teknologjia, etj. Aftësitë e fituara në gjuhën angleze krijojnë mundësi për nxënësit të aplikojnë njohuritë e marra në situata praktike të jetës në klasë, shkollë familje dhe komunitet. Kjo lidhje e fortë e gjuhës angleze me lëndët e tjera ndihmon nxënësit të shohin rëndësinë e gjuhës angleze në kontekstin e një arsimimi të gjithanshëm.

Programi i gjuhës angleze është hartuar për të përmbushur nevojat e çdo nxënësi, duke ofruar përmbajtje të pasur, aktivitete krijuese dhe përdorim të teknologjisë së informacionit. Qasja e orientuar drejt veprimit dhe angazhimit në projekte nga jeta reale janë faktorë të rëndësishëm që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë rolin e gjuhës angleze si pjesë e botës moderne dhe të zhvillojnë besimin në aftësitë e tyre.

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Programi i gjuhës angleze për klasën e I është hartuar në përputhje me Kuadrin e Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët (KPER) dhe Volumit Shoqërues dhe promovon shumë gjuhësinë, ndërgjegjësimin dhe vlerësimin e diversitetit gjuhësor dhe kulturor. Qëllimi kryesor i mësimit të gjuhës angleze në arsimin fillor është të formojë dhe të nxisë te nxënësit zhvillimin e aftësive të para komunikuese në gjuhën angleze përmes metodave të përshtatshme për moshën, duke ndërtuar një bazë të thjeshtë por të qëndrueshme në të kuptuarit dhe përdorimin e gjuhës në mënyrë të natyrshme dhe të këndshme.

Programi i gjuhës angleze për klasën e parë thekson rëndësinë e zhvillimit të aftësive të të dëgjuarit dhe të të folurit si bazë e të nxënës të hershëm të gjuhës së huaj. Mësuesi duhet të përqendrohet më shumë në krijimin e një mjedisi të sigurt e motivues, ku fëmijët mësojnë përmes lojërave, këngëve, vjershave dhe aktiviteteve argëtuese, duke shmangur përqendrimin e tepërt tek gramatika, të shkruarit dhe të lexuarit. Qëllimi është që nxënësit të ndihen të sigurt në përdorimin e gjuhës angleze të folur dhe të zhvillojnë një qëndrim pozitiv ndaj saj që në hapat e parë të të nxënës.

Programi synon të arrijë dhe të realizojë standardet e mësimdhënies, mësim nxënies dhe vlerësimit me qëllim që t'i përgjigjet një shoqërie të hapur sipas kërkesave dhe nevojave që shtrohen përpara mësimit dhe përvetësimit të gjuhës së huaj në vendin tonë.

Programi hartohet mbi interesat dhe karakteristikat e grup moshës dhe ndihmon në zhvillimin intelektual dhe socio-kulturor të nxënësit duke e fuqizuar atë të jetë i pavarur, krijues, i motivuar dhe i gatshëm për tu përballur me sfidat e së ardhmes dhe të nxënës gjatë gjithë jetës. Është e rëndësishme që fëmijëve t'u jepen mundësitë për të përvetësuar gjuhën angleze që në fazat e hershme të zhvillimit të tyre. Mësimi i gjuhës ndërtohet mbi qëndrime dhe sjellje pozitive, bashkëveprim dhe aftësi krijuese.

Nxënësi në klasën e I fillon nivelin gjuhësor Pre A1, i cili përmbillet në fund të klasës së dytë.

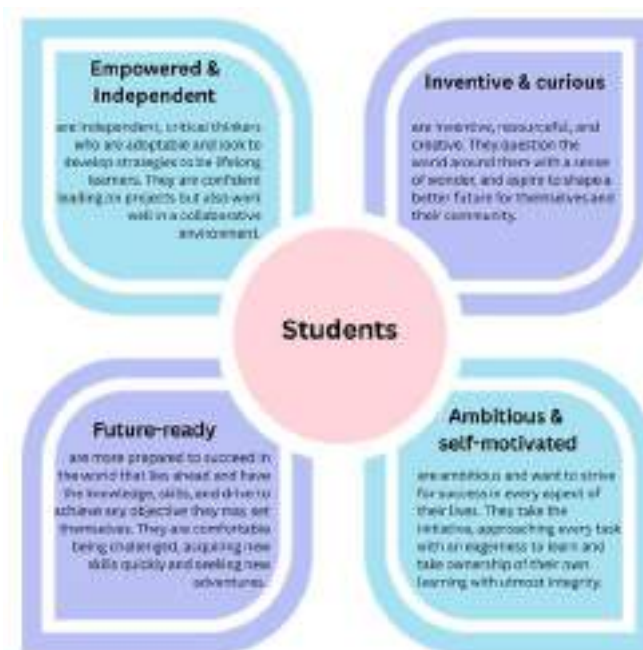
Tabela 1. Përshkrimi i nivelit Pre A1 sipas Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët

Pre A1	Young learners at grade I are identified as Pre-A1 language users who are gradually introduced to English language and culture. Pre-A1 represents a ‘milestone’ half way towards Level A1, a band of proficiency at which the learner has not yet acquired a generative capacity, but relies upon a repertoire of words and a set of expressions.

Programi synon të zhvillojë tek nxënësi një sërë aftësish të transferueshme për të kuptuar dhe komunikuar në situata të përditshme në gjuhën angleze. Nxënësi forcon jo vetëm vetëdijen kulturore për vendet dhe popujt që flasin gjuhën angleze, por edhe aftësitë gjuhësore të nevojshme që do ta ndihmojnë atë për të studiuar ose për t’u punësuar në të ardhmen.

Objektivat specifike të programit të gjuhës angleze për klasën e parë synojnë që nxënësit të:

- formojnë një qëndrim pozitiv dhe të sigurt ndaj të mësuarit të një gjuhe të huaj;
- dëgjojnë dhe të kuptojnë fjalë dhe shprehje të thjeshta në gjuhën angleze;
- përdorin fjalë dhe fraza të zakonshme për të përshëndetur, prezantuar veten dhe për të ndërvepruar në situata të njohura;
- zhvillojnë aftësinë për të ndjekur udhëzime të thjeshta në gjuhën angleze;
- dallojnë dhe të riprodhojnë tingujt bazë të gjuhës angleze përmes imitimit dhe lojës;
- këndojnë, recitojnë, tregojnë dhe luajnë për të përforcuar fjalorin dhe strukturat e mësuara;
- mësojnë në mënyrë bashkëpunuese, përmes aktiviteteve dhe lojërave që nxisin imagjinatën, krijimtarinë, të menduarin kritik, komunikimin dhe ndërveprimin.

3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i gjuhës angleze synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, duke u mbështetur në situata të jetës reale dhe në kontekstin shkollor. Tematikat në këtë program do të jenë të shumëllojshme (jeta personale e shoqërore, jeta në shkollë e në punë, bota rreth nesh, bota e komunikimit etj.). Zotërimi i mirë i gjuhës angleze ndihmon në zgjerimin e dijeve në fusha të tjera. Përvetësimi i gjuhës angleze kontribuon jo vetëm në krijimin e individualitetit të nxënësit por edhe në ndërtimin e qëndrimeve dhe të sjelljeve etike që i shërbejnë atij dhe komunitetit.

Programi i lëndës së gjuhës angleze në arsimin fillor përmban:

- *Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit që zhvillohen nëpërmjet lëndës së gjuhës angleze.* Lënda e gjuhës angleze kontribuon në mënyrë të drejtpërdrejtë në forcimin e kompetencave kyçe të nxënësit, duke përmirësuar aftësi si komunikimi, mendimi kritik dhe kreativiteti. Mësimi i gjuhës angleze i ndihmon nxënësit të shprehin idetë e tyre qartë dhe të kuptojnë këndvështrime të ndryshme. Nëpërmjet lojërave, punës në grup dhe projekteve, ata zhvillojnë dhe forcojnë aftësi sociale dhe emocionale. Gjuha angleze jo vetëm që mbështet procesin e të nxënit, por gjithashtu përgatit nxënësit për sfidat e së ardhmes.
- *Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së gjuhës angleze.* Programi i gjuhës angleze ndërthur njohuritë dhe aftësitë e saj me temat ndërkurrikulare si: identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; qytetaria aktive dhe sipërmarrja; shëndeti mendor e fizik dhe siguria; zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore; teknologjia, shoqëria dhe media duke i lidhur konceptet gjuhësore me situata konkrete që nxënësit përballen në jetën e tyre.

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor të gjuhës angleze

- *Kompetencat e lëndës dhe rezultatet e të nxënësve.* Lënda e gjuhës angleze synon të pajisë nxënësit me kompetenca që shkojnë përtej njohjes së rregullave gramatikore, duke ju mundësuar atyre të kuptojnë dhe të përdorin gjuhën në mënyrë të saktë dhe të komunikojnë natyrshëm dhe qartë në situata reale. Ky proces i ndihmon nxënësit të kuptojnë kontekstin kulturor dhe shoqëror të komunikimit dhe i përgatit ata për të përballuar sfidat e së ardhmes në një botë që është gjithmonë në ndryshim.

- *Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënësve.* Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) në varësi të klasës dhe nivelit gjuhësor, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup dhe për projekte; veprimtaritë që kryen nxënësi për secilën nga mënyrat e përvetësimit të gjuhës dhe strategjitë për realizimin e tyre, aftësitë gjuhësore, dhe qëndrimet që demonstرون

nxënësi. Gjithashtu në këtë rubrikë shpjegohet edhe rëndësia e kompetencës së shumë gjuhësisë dhe shumë kulturave. Në këtë rubrikë do të ketë edhe disa shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënësve në komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor.

- *Metodologjia e mësimdhënies.* Në lëndën e gjuhës angleze është e rëndësishme t'i kushtohet një vëmendje e madhe përdorimit të metodave interaktive dhe me në qendër nxënësin, të nxënësve bashkëveprues, mësimdhënies së diferencuar, përdorimit të teknologjisë, të nxënësve nëpërmjet lojërave etj. Gjithashtu në këtë rubrikë shpjegohet pedagogjia e mësimdhënies së gjuhës angleze në moshë të hershme.

- *Vlerësimi i nxënësve është një tjetër rubrikë, e cila përshkruan në mënyrë të përmbledhur llojet e vlerësimit të nxënësit, shembuj të instrumenteve të vlerësimit, vlerësimin si metodologji të nxëni. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të teknikave të ndryshme për vlerësimin formues të nxënësve në klasën e parë.*
- *Burimet dhe materialet didaktike që mund të përdoren në lëndën e gjuhës angleze janë përfshirë në këtë rubrikë. Zbatimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale si mjete ndihmëse trajtohen gjithashtu në program si burime të rëndësishme për zhvillimin e aftësive gjuhësore.*
- *Rekomandime për zbatimin e programit. Në këtë rubrikë do të ketë disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësit, mësuesit, hartuesit e teksteve mësimore, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit dhe nxënësit.*
- *Ndryshimet përmbajtjesore. Në këtë rubrikë përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore.*

4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA

4.1 Kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyç dhe atyre të lëndës. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballë me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke u vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit. Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyç që mund të zhvillojë nxënësi në përfundim të arsimit fillor në lëndën e gjuhës angleze mund të përmbledhen si më poshtë:

Tabela 2. Kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënit

1	Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare
	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> - lexon me zë një tekst, deri në 400-500 fjalë, me një temë që i përshtatet moshës; - shkruan një tekst rreth 100-150 fjalë për një temë të caktuar; - paraqet të paktën një mendim për një temë gjatë diskutimit në grup prej 3-5 minutash; - shpreh mesazhin e një teksti të thjeshtë të lexuar, përmes njërës prej formave shprehëse, si: të folurit, shkrimit, vizatimit, dramatizimit, luajtjes me role, këngës apo vallëzimit; - identifikon personazhet e një tregimi, drame, filmi, kënge apo loje që është e përshtatshme për moshën dhe performon me moshatarët e tij; - shpreh me forma të ndryshme mjedisin natyror dhe të krijuar nga njeriu, me të cilin rrethohet, apo ndonjë ngjarje shoqërore dhe e prezanton atë para të tjerëve; - shpreh, për rreth 5 minuta, përpara të tjerëve përjetimet që e kanë shoqëruar gjatë shikimit të një filmi, drame ose dokumentari, dëgjimit të një tregimi, shikimit apo një vallëzimi, dëgjimit apo të një kënge, melodie, në njërën nga format shprehëse.
2	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i> - kupton fjalë dhe fjali të shkurtra që lidhen me jetën e përditshme (nëse ato shqiptohen ngadalë dhe qartë); - përdor fjalë dhe shprehje që lidhen me të dhëna personale, situata/veprime konkrete; - shqipton saktë një numër fjalësh/shprehjesh të përdorura në jetën e përditshme; - kupton dhe zbaton udhëzime, përsëritje të përsëritura dhe të përdorura në klasë dhe jashtë saj;

	- kopjon fjalë dhe shprehje të shkurtra, të njohura paraprakisht; - pyet dhe përgjigjet me fjali shumë të thjeshta rreth detajeve personale, objekteve dhe veprimeve kryesore që kryhen gjatë ditës; - shkruan një urim të shkurtër, shpreh një dëshirë, ose shkruan fjali të thjeshta për tema të njohura.
3	Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri
	<i>Për të dëshmuar kompetencat në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri, nxënësi:</i> - identifikon kërkesat e problemeve të thjeshta; - përdor fjalor fillestar të matematikës për t'u shprehur, kur trajton situata matematike; - përdor mjete dhe metoda gjatë matjeve të objekteve në klasë dhe në jetën e përditshme; - demonstroi konceptin e numërimit të figurave, vizatimeve dhe objekteve; - shpreh me mjete konkrete koncepte të thjeshta matematike; - lidh njohuritë matematike me situata të thjeshta nga jeta e përditshme; - përdor mjete të thjeshta për llogaritje dhe matje; - nxjerr përfundimet dhe i paraqet ato; - vëren dhe i shpreh problemet që ndodhin rreth tij; - nën drejtimin e mësuesit, gjen informacion për shkencat natyrore; - sillet në mënyrë të sigurt, ndjek një mënyrë jetese të shëndetshme, sillet me respekt ndaj qenieve të gjalla dhe ndaj nevojave të tyre.
4	Kompetenca digjitale
	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> - përdor kompjuterin, tabletën, smartfonin; - njeh veprimtaritë e kodimit duke përdorur platformat digjitale që ka mësuar;

	- përdor aplikacione edukative të krijuara për fëmijët; - bashkëpunon në internet; - është ndërgjegjësuar për sigurinë në internet.
5	Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit
	<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të nxënies, nxënësi:</i> - njeh dhe i shpreh rregullat themelore të higjienës personale dhe të mjedisit ku jeton dhe vepron; - merr pjesë në veprimtari fizike dhe lojëra sportive dhe respekton rregullat e caktuara; - liston ushqimet që i konsumon dhe masat për t'u mbrojtur nga sëmundjet; - përdor kohën e lirë në të mirën e shëndetit dhe të mirëqenies së tij; - kujdeset për një mjedis të shëndetshëm gjatë një aktiviteti; - zgjedh materialet/mjetet, si letrën, plastelinën, shkopinjë, ngjyrat etj., për kryerjen e një detyre dhe tregon si e zgjidhi; - pyet dhe përgjigjet për detyrën që kryen me një nga format e shprehjes; - grumbullon dhe klasifikon materialet e detyrës për përgatitjen apo për pasurimin e portofolit të tij; - kërkon këshilla e informacion për kapërcimin e vështirësive që ndesh kur kryen një detyrë apo porosi.
6	Kompetenca qytetare
	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> - prezanton rolet dhe detyrat e anëtarëve të familjes së vet apo të ndonjë grupi ku është pjesëmarrës (grup loje, veprimtari); - diskuton me shokët dhe vendosin rregullat për realizimin e veprimtarisë, mirësjelljes, pastërtisë etj.; - njeh dhe identifikon vlerat që kultivohen në klasë, shkollë apo familje; - shpreh mendimin dhe respekton mendimin e shokëve gjatë kryerjes së veprimtarie; - vlerëson elemente të pjesëmarrjes në veprimtari dhe përgjegjësinë vetjake; - përshkruan si mund të sillet në një situatë konflikti.
7	Kompetenca e sipërmarrjes

	<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i> - përgatit një plan pune të thjeshtë javor dhe cakton veprimtaritë që do të realizojë; - punon dhe ndan ide me të tjerët; - vepron i pavarur dhe tregon përgjegjësi për veprimet e tij; - përgatit një projekt të vogël; - llogarit shpenzimet personale ose familjare për një ditë; - lexon etiketën, udhëzuesin e produkteve të ndryshme (rrobave, ushqimeve, ilaçeve) dhe sqaron rreziqet nga mospërdorimi në mënyrën e duhur; - paraqet në formë vizatimi apo në një formë tjetër përkujdesjen për kafshën që parapëlqen.
8	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> - njeh tradita, vlera, zakone dhe shprehje artistike të zonës së tij e më gjerë; - njeh elemente të trashëgimisë sonë kulturore dhe i respekton ato; - shprehet me gojë dhe me shkrim nëpërmjet tregimeve të shkurtra, vizatimeve, pikturave ose interpretimit të vjershave; - është i informuar për kulturat e tjera dhe për diversitetin e tyre; - performon këngë, ritme dhe hapa të thjeshtë kërcimi nga kultura të ndryshme; - njeh histori dhe përralla të ndryshme dhe i ndan ato me të tjerët.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e gjuhës angleze

Temat ndërkurrikulare janë tema madhore, me të cilat përballet shoqëria tani dhe në të ardhmen. Ato integrojnë fushat e të nxënit, të cilat ndihmojnë nxënësin të interpretojë botën dhe të lidhë dijet e marra në shkollë me jetën dhe interesat e tij.

Integrimi i temave ndërkurrikulare me gjuhën angleze në arsimin fillor u mundëson nxënësve të aplikojnë njohuritë e tyre gjuhësore në situata të ndryshme nga jeta reale. Kjo i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e të menduarit në mënyrë krijuese dhe kritike duke i inkurajuar ata të eksplorojnë më tej botën që i rrethon. Përdorimi i gjuhës angleze si një mjet komunikimi dhe shprehjeje, zhvillon tek nxënësit aftësi të rëndësishme

të cilat ndihmojnë në përshtatjen me tregun e punës dhe jetën e përditshme. Kjo qasje gjithashtu rrit motivimin dhe angazhimin e nxënësve si qytetarë aktivë në shoqëri.

- *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.* Mësimi i gjuhës angleze u jep fëmijëve mundësinë të njihen me kultura të ndryshme në mënyrë të thjeshtë dhe argëtuese, duke ruajtur lidhjen me kulturën dhe traditat e vendit të tyre. Përmes këngëve, përrallave, figurave historike dhe festave tradicionale të vendeve të ndryshme, nxënësit mësojnë fjalë e shprehje të reja dhe krahasojnë elementë të kulturës së tyre me ato të vendeve të tjera. Këto aktivitete ndihmojnë fëmijët të zhvillojnë ndjenjën e përkatësisë, të kuptojnë dhe të respektojnë diversitetin kulturor, si dhe të forcojnë aftësitë e tyre komunikuese në gjuhën angleze.
- *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.* Mësimi i gjuhës angleze mbështet zhvillimin e ndjenjës së përgjegjësisë dhe bashkëpunimit përmes aktiviteteve të thjeshta, të cilat i ndihmojnë fëmijët të punojnë së bashku, të marrin iniciativa dhe të ndihmojnë njëri-tjetrin. Përmes lojërave me role, punës në grupe dhe projekteve të thjeshta, fëmijët përdorin fjalë dhe shprehje në anglisht për të bashkëbiseduar dhe për të zgjidhur situata të përditshme. Këto përvoja ndihmojnë jo vetëm në zhvillimin e aftësive gjuhësore, por edhe në formimin e shprehive të qytetarisë aktive që në moshë të hershme.
- *Shëndeti mendor, fizik dhe siguria.* Mësimi i gjuhës angleze kontribuon në zhvillimin e vetëdijes për shëndetin mendor, fizik dhe sigurinë përmes aktiviteteve të thjeshta dhe argëtuese. Përmes këngëve, lojërave dhe tregimeve të shkurtra, fëmijët mësojnë fjalë dhe fraza të lidhura me ndjenjat e tyre, pjesët e trupit, ushqimet e shëndetshme dhe rregullat e sigurisë. Ata mësojnë shprehje të thjeshta për të treguar si ndihen ("I'm happy", "I'm tired"), çfarë u pëlqen të hanë apo si të kujdesen për veten. Këto aktivitete ndihmojnë në rritjen e vetëdijes, ndërveprimin pozitiv dhe zhvillimin e aftësive komunikuese që mbështesin mirëqenien e tyre të përgjithshme.
- *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore.* Mësimi i gjuhës angleze nxit dashurinë dhe kujdesin për mjedisin përmes fjalëve, këngëve dhe tregimeve të thjeshta. Nxënësit mësojnë fjalor bazë të lidhur me natyrën, kafshët, riciklimin dhe mbrojtjen e mjedisit ("tree", "water", "recycle", "clean"). Mësuesi planifikon aktivitete që përfshijnë biseda të thjeshta si të kujdesemi për natyrën apo lojëra ku identifikohen

veprime miqësore me mjedisin. Këto përvoja ndihmojnë në formimin e sjelljeve të qëndrueshme që në moshë të hershme, ndërsa zhvillojnë edhe aftësitë gjuhësore në mënyrë të natyrshme.

- *Teknologjia, shoqëria dhe media.* Mësimi i gjuhës angleze në klasën e parë mund të integrohet me përdorimin e teknologjisë në mënyrë të sigurt dhe të kuptueshme për fëmijët. Përmes videove edukative, lojërave gjuhësore digjitale dhe imazheve të thjeshta, nxënësit fillojnë të njihen me rolin e medias dhe teknologjisë në jetën e përditshme. Ata mësojnë fjalë të thjeshta që lidhen me pajisjet teknologjike ("computer", "phone", "TV") dhe zhvillojnë ndërgjegjësim fillestar për përdorimin e tyre të kujdesshëm. Kjo qasje nxit aftësi fillestare në përpunimin e informacionit digjital dhe në komunikimin përmes mjeteve të teknologjisë, duke ruajtur gjithmonë natyrën argëtuese dhe të përshtatur me moshën e fëmijëve.

Veprimtaritë praktike të zhvillimit të temave ndërkurrikulare do të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë lëndorë.

4.3 Kompetencat e lëndës së gjuhës angleze dhe rezultatet e të nxënit

Bazuar në kurrikulën arsimit fillor, lënda e gjuhës angleze synon të përmbushë 3 kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij dhe arrihen nëpërmjet veprimtarive gjuhësore që kryen nxënësi për përmbushjen e detyrave të caktuara. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të nxëni për secilën klasë.

Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaj është një sintezë e njohurive të parimeve bazë gramatikore, të përdorimit të funksioneve gjuhësore në situata të ndryshme komunikimi dhe lidhjes së tyre me parimet e ligjërimit.

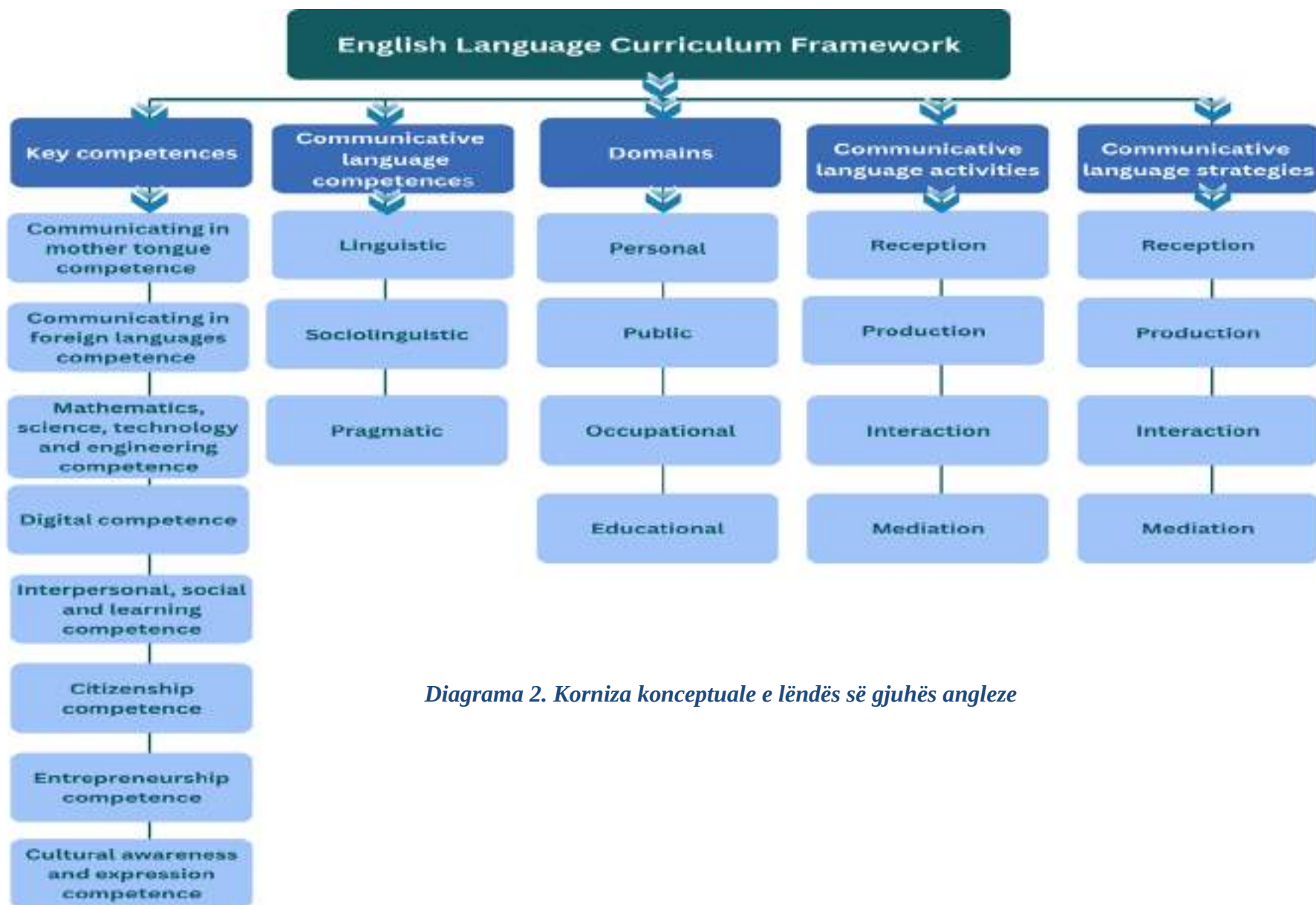

Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së gjuhës angleze

Tabela 3. Kompetencat e lëndës së gjuhës angleze dhe rezultatet e të nxënit për nivelin gjuhësor Pre A1

Competences	Description		Learning outcomes
Linguistic competence	Linguistic competence deals with formal characteristics of a language such as grammar, phonology, morphology, lexicon and syntax. At Pre A1 level the focus is on phonological and phonemic awareness, lexicon, simple expressions and short sentences.	General linguistic range	The young learner: - uses isolated words/signs and basic expressions in order to give simple information about themselves.
		Vocabulary range	No descriptors available
		Grammatical accuracy	- employs very simple principles of word/sign order in short statements.
		Vocabulary control	No descriptors available
		Phonological control	No descriptors available
		Orthographic control	No descriptors available

Sociolinguistic competence	Sociolinguistic competence relates to the socio-cultural dimension of language use such as politeness rules or social group repertoires, expressions of folk wisdom, dialects etc. At A2 level focus is on politeness rules or social group repertoires.	Sociolinguistic appropriateness	- establishes basic social contact by using the simplest everyday polite forms of greetings and farewells; introductions; saying please, thank you, sorry, etc.
Pragmatic competence	Pragmatic competence covers the functional use of language, for example the use in specific structures, communicative structures and scenarios of how to act in a given social event or how to participate in a discussion or interview. At Pre A1 level the focus is on the simple use of communicative structures.	Flexibility	No descriptors available
		Turntaking	No descriptors available
		Thematic development	No descriptors available
		Coherence and cohesion	No descriptors available
		Propositional precision	- communicates very basic information about personal details in a simple way.
		Fluency	- manages very short, isolated, rehearsed utterances using gesture and signalled requests for help when necessary.

5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për klasën e parë

Lënda e gjuhës angleze në klasën e parë zhvillohet për 35 javë mësimore me nga 2 orë secila (45 min), pra gjithsej 70 orë. Programi i gjuhës angleze specifikon peshën (orët e sugjeruara) për secilin komponent mësimor. Shuma e orëve sugjeruese për secilin komponent është e barabartë me sasinë e orëve vjetore të përcaktuara në planin mësimor të arsimit fillor. Shpërndarja e orëve ka për qëllim që përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secili komponent në raport me orët totale vjetore.

Tabela 4. Orë të sugjeruara

	Formimi kulturor dhe ndërkulturor	Gramatikë	Formimi gjuhësor	Projekti dhe puna me Portofolin Evropian të Gjuhëve (PEGJ)	Totali i orëve
Klasa e I	25 orë	3 orë	35 orë	7 orë	70 orë

Në orët e formimit kulturor përfshihen pjesët e reja të leximit dhe të dëgjimit të cilat përfshijnë njohuritë që merr nxënësi mbi botën e punës, shkollës, jetës personale, natyrës, udhëtimet, kulturat dhe traditat e vendeve të ndryshme etj. Nëse mësuesi vë re se disa njohuri nuk mund të përvetësohen nga nxënësi brenda një ore mësimore, ai planifikon orë rimarrje për ato njohuri.

Në orët e formimit gjuhësor mësuesi punon me ushtrime praktike dhe lojëra që përfshijnë koncepte të thjeshta gramatikore si dhe funksione të thjeshta gjuhësore. Këtu mund të përfshihen edhe orët e përsëritjes, përforcimit të njohurive nëse mësuesi e shikon të nevojshme. Njohuritë

gramatikore nuk mund të merren jashtë kontekstit dhe duke pasur parasysh që përqasja në kurrikulën bërthamë është të mësuarit nëpërmjet situatave të të nxënit, këto njohuri mund të ndërthuren edhe gjatë orëve kur fokusi është të folurit ose të shkruarit. Mësuesi i gjuhës angleze në klasën e parë nuk shpjegon gramatikë në mënyrë teorike. Mësuesi planifikon veprimtari dhe lojëra ku nxënësi natyrshëm mëson dhe përsërit struktura të thjeshta gramatikore duke u fokusuar tek të folurit dhe të dëgjuarit si dy aftësi që duhet të zhvillohen në klasën e parë.

Planifikimi i orëve të punës me Portofolin Evropian të Gjuhëve (PEGJ) në lëndën e gjuhës angleze ndihmon nxënësin të identifikojnë dhe vlerësojnë arritjet e tij gjuhësore në mënyrë sistematike nëpërmjet një strukture të qartë për zhvillimin e aftësive dhe përmirësimin e kompetencave, dhe e inkurajuar atë të jetë i pavarur në përvetësimin e gjuhës. Mësuesi planifikon veprimtari me PEGJ për ditën Evropiane të gjuhëve të huaja si dhe gjatë orëve të projektit.

5.2 Përmbajtja e klasës së parë

Përqasja e adoptuar nga Kuadri i Përbashkët Evropian i Referencave për Gjuhët (KPER) është e orientuar drejt veprimit ku nxënësi konsiderohet si “aktor shoqëror” d.m.th. pjesëtar i shoqërisë i cili ka detyra për të përmbushur (të cilat nuk janë vetëm gjuhësore) në rrethana dhe në një mjedis të caktuar dhe brenda një fushe të caktuar veprimi.

Përdorimi i gjuhës angleze, duke përfshirë edhe të nxënit e saj, përfshin veprimtari që kryen nxënësi, i cili si individ dhe si pjesëtar i shoqërisë zhvillon kompetencat kyçe dhe në veçanti kompetencën e komunikimit gjuhësor. Gjatë këtij procesi, nxënësi përdor kompetencat kyçe në situata dhe kushte të ndryshme, përfshihet në veprimtari gjuhësore të shumëllojshme duke mobilizuar strategjitë më të përshtatshme për përmbushjen e detyrave që duhet të realizojë. Monitorimi i këtyre veprimeve nga vetë nxënësi çon në përforcimin ose përmirësimin e kompetencave kyçe. Kjo përqasje ilustron në figurën e mëposhtme.

Diagrama 3. Të mësuarit dhe përdorimi i gjuhës angleze

Njohuri dhe koncepte

Njohuritë dhe konceptet kryesore që trajtohen në lëndën e gjuhës angleze mund të jenë shumë të ndryshme, por për qëllime praktike në lidhje me të nxënit dhe mësimdhënien e gjuhëve, ato mund të klasifikohen gjerësisht në katër fusha kryesore: (a) fusha personale, (b) fusha publike, (c) fusha arsimore -edukative dhe (d) fusha profesionale të cilat ndahen në nën tema.

Tabela e mëposhtme jep një përmbledhje të temave kryesore dhe nën temave, të cilat nuk janë shteruese dhe mund të trajtohen në klasën e parë.

Tabela 5. Fushat tematike dhe rezultatet e të nxënit sipas tematikave

Domains	Topics	Learning outcomes
Everyday life	My world My toys and games	The young learner: - listens to very short dialogues introducing pets, toys, free time activities, etc.; - listens, draws, cuts and sticks numbers;

	My clothes Food Free time activities My pets	- identifies the free time activities that one likes doing with family and friends; - identifies pets, food, toys, activities presented in pictures, very short dialogues or stories; - mimes and guesses the actions as for example running, dancing, playing football/basketball etc.; - listens and sings chants introducing numbers; - identifies food and drink items in a very simple menu; - identifies characters' favourite food items when shown in pictures; - creates a shopping list using pictures; - draws and colours different food as instructed.
School life	My school My class My classmates	The young learner: - identifies the primary colours of and colours the given objects; - listens and repeats the words related to classroom objects; - traces simple words related to school life and classroom objects; - names, points to, draws and colours classroom objects as instructed; - responds to teacher's or classmate's requests, orders or commands by using very simple words or phrases; - listens to, sings songs and repeats the words and very simple phrases of the songs; - matches words to pictures or flashcards related to school and classroom vocabulary.
Personal and social life	Me and others My family My friends	The young learner: - labels some of the body parts in pictures or very short story clips; - listens and repeats the words related to face and body; - chants and sings songs related to body parts;

	My body My house/room	- answers questions related to body parts using very simple word structures; - identifies family members through pictures in short stories; - identifies bedroom/living room objects.
The world around us	My garden Animals Jobs Nature The forest/ park/ beach	The young learners: - identifies and names animals, plants, or parts of a tree shown in pictures or in illustrated in very short stories; - identifies animals shown in pictures or very short stories; - draws and colours animals, plants or shapes as instructed; - answers very simple questions related to animals` abilities; - mimes various animals; - names and distinguishes among professions shown in pictures or in very short stories; - repeats vocabulary related to nature, jobs, and places.
The world of communication	Hello! Introducing friends and siblings Birthday cards	The young learner: - recognizes the greeting words used in very short dialogues, clips and songs; - listens and understands very short dialogues in which the characters introduce and greet each other; - listens and sings greeting songs; - listens and repeats in English the basic greeting words; - wishes friends on their birthday; - sings a birthday song; - asks and answers about his/her age; - uses basic greetings to greet the teacher and peers. - writes birthday cards using pictures and isolated words.

Tabela 6. Njohuritë gramatikore dhe funksionet gjuhësore

Functions	Structures	Examples
Greetings and saying farewell	Formulaic phrases	Hello! Hi! Good morning. Good afternoon. Good night. Good bye. How are you? I am (I'm) fine, thank you.
Responding to basic classroom English	Imperatives (positive)	Look! Listen! Open the door, please! Come here! Be quiet, please! etc.
Giving and asking for personal information	What is ____? How old ____? My/ your _____. Verb: to be I / you + contractions	What is (What's) your name? My name is (name's) _____. What is your surname? My surname is _____. How old are you? I am (I'm) _____ years old.
Identifying things in the classroom	a / an This is ____ Short answers: Yes, it is. / No, it isn't.	What is this? It is a pen, book, ruler, etc. Is it a _____? Yes, it is. / No, it is not (isn't).
Identifying colours.	Adjectives: colours	What colour is this? It is (It's) _____.
Specifying number	How many + plural nouns Numbers	How many <i>books</i> ? Two books.

Asking and talking about ages.	Questions and short answers: Yes, I am. No, I'm not.	Are you <i>five years old</i> ? Yes, I am./ No, I am not. (I'm not)
Identifying friends and members of the family.	Verb: to be S/he + contractions	This is Ben. He is (He's) five years old. He is (He's) my friend. This is Mira. She is (She's) six years old. She is (She's) my sister.
Describing people.	Adjectives / nouns Short answers: Yes/ he is. No, s/he isn't.	Is Ben tall / a doctor/ three years old? Is Mira happy / a teacher?
Expressing possession.	Possessive adjectives: my, your, his, her	This is my book. This is her pen.
Talking about location.	Where? Prepositions of place in, on, under	Where is (Where's) <i>the book</i> ? On the table.

5.3 Veprimtari gjuhësore

Për të përmbushur rezultatet e të nxënit dhe për të forcuar kompetencat e lëndës së gjuhës angleze dhe aftësitë e të dëgjuarit, të folurit, të lexuarit dhe të shkruarit, nxënësi kryen veprimtaritë gjuhësore të mëposhtme:

- a) **Reception activities – Veprimtari marrëse** (të lexuarit, të dëgjuarit)
- b) **Production activities – Veprimtari prodhuese** (të folurit, të shkruarit)

c) **Interaction activities- Veprimtari ndërvepruese** (të folurit, të shkruarit)

d) **Mediation activities – Veprimtari ndërmjetësimi** (ndërmjetësimi gjuhësor dhe kulturor).

Lidhja midis aftësive, shkathtësive, veprimtarive gjuhësore dhe kompetencave mund të shihet si një lidhje burimore ku nxënësi gjen tek kompetencat mjetet për të realizuar veprimtaritë, por këto të fundit modifikohen dhe shtohen gjatë procesit të komunikimit.

Përdorimi i gjuhës veçanërisht në ndërveprim me të tjerët lejon përvetësimin e gjuhës, e cila në vetvete përfshin zhvillimin e kompetencave. Të mësuarit e pa kontekstualizuar të kompetencave (si p.sh mësimi i rregullave gramatikore) e ndihmon nxënësin, por nuk është i mjaftueshëm për të përdorur gjuhën si një mjet komunikimi. Përshkrimi i detajuar i veprimtarive të mëposhtme ndihmon mësuesin për të përcaktuar rezultatet e të nxënësve për orën mësimore.

a) **Reception activities – Veprimtari marrëse**

Marrja e informacionit përfshin të kuptuarin dhe përpunimin e të dhënave në situata të ndryshme kur nxënësi e dëgjon, e lexon ose e shikon një informacion të caktuar. Si kur dëgjon ashtu edhe kur lexon nxënësi punon për të kuptuar informacionin duke kaluar nga aspektet më të thjeshta drejt përpunimit të informacioneve më komplekse sipas nivelit të kompetencës që synohet. Në klasën e parë sugjerohet që mësuesi fokusin duhet ta vendosë tek të dëgjuarit.

Tabela 7. Veprimtari që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënësve

RECEPTION ACTIVITIES – PRE A1 LEVEL
<i>Oral comprehension</i>
<i>Overall oral comprehension</i>

The young learner can understand short, very simple questions and statements provided that they are delivered slowly and clearly and accompanied by visuals or manual gestures to support understanding and repeated if necessary; can recognize every day, familiar words, provided that they are delivered clearly and slowly in a clearly defined, familiar, everyday context; can recognise numbers, prices, dates and days of the week, provided that they are delivered slowly and clearly in a defined, familiar, everyday context.

The young learner:

Understanding conversation between other people

- listens and reacts to very simple, familiar greetings and orders;
- understands words related to people who help him/her;

Understanding as a member of a live audience

- understands very simple words about travelling and means of transport;
- understands words related to holidays and festivals during the school year.

Understanding announcements and instructions

- understands and reacts to very simple classrooms instructions provided that they are delivered slowly face-to-face, accompanied by pictures or manual gestures and repeated if necessary; (“Stand up please!”, “Sit down”, “Come in”, “Open your book!”, “Come to the board!”, “Stop!”, “Run!”, “Say”, “Listen”, “Give me the book”, “Take it”, “Wait”, etc.)

Understanding audio (or signed) media and recordings

- recognises words/signs, names and numbers that they already know in simple, short recordings, provided these are delivered very slowly and clearly;
- understands very simple words (f.eg: colours, shapes, clothes, numbers, etc.) in a song or rhyme;

<i>Audio-visual comprehension</i>
<i>Watching TV, film and video</i> - identifies the subject of a video document on the basis of visual information and previous knowledge;
<i>Reading Comprehension</i>
<i>Overall reading comprehension</i>
The young learner can recognise very simple familiar words accompanied by images or pictures, such as school timetable illustrated with photos or a picture book using familiar vocabulary.
The young learner: <i>Reading correspondence</i> - understands from a letter, card or e-mail the event to which they are being invited and the information given about day, time and location; - recognises times and places in very simple notes and text messages from friends provided there are no abbreviations; <i>Reading for orientation</i> - finds information about places, times and prices on posters, flyers and notices; <i>Reading for information and argument</i> - understands the simplest informational material such as a fast-food restaurant menu illustrated with photos or an illustrated story formulated in very simple everyday words/signs; <i>Reading instructions</i>

- understands very short, simple, instructions used in familiar everyday contexts (e.g. “No parking”, “No food or drink”), especially if there are illustrations;
- reads and understands very simple computer or video game instructions;
- understands very simple computer commands;
- reads and understands very simple instructions such as (“Close the door!”, “Switch off/on the light!” etc.)

Reading as a leisure activity

- deduces the meaning of a word from an accompanying picture or icon;
- recognises and reads out very simple familiar words and phrases, e.g., from stories and rhymes;

b) Production activities – Veprimtari prodhuese

Prodhimi i informacionit përfshin detyrat që realizon nxënësi me gojë dhe me shkrim.

Të gjitha detyrat që realizon nxënësi si me shkrim apo me gojë duhet të jenë pjesë e një situatë komunikimi nga jeta reale që justifikon përdorimin e gjuhës angleze.

Tabela 8. Veprimtari që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

ORAL PRODUCTION ACTIVITIES
<i>Overall oral production</i>
The young learner can produce very short phrases about themselves, giving basic personal information (e.g., name, address, family, nationality).

The young learner:

Sustained monologue: describing experience

- describes themselves (e.g. name, age, family), using simple words/signs and formulaic expressions, provided they can prepare in advance;
- expresses how they are feeling using simple adjectives like “happy” or “tired”, accompanied by body language;

Sustained monologue: giving information

- says what his/her name is, how old he/she is, where he/she lives and where he/she goes to school;

WRITTEN PRODUCTION ACTIVITIES

Overall written production

The young learner can give basic personal information (e.g. name, address, nationality), perhaps with the help of the teacher.

The young learner:

Creative writing

- writes very simple greetings in messages and postcards;
- writes short very simple sentences about a familiar topic;
- fills the gaps with words referring to the pictures;
- describes friends, relatives, characters, objects, beloved animals and objects with very short and disconnected words and very simple sentences;
- writes their name, address and age on a very simple form;

c) Interaction activities- Veprimtari ndërvepruese

Nxënësi e mëson dhe e përdor më mirë gjuhën angleze kur ai vendoset në situata ndërveprimi me gojë ose me shkrim dhe shkëmben ide me një ose më shumë bashkëbisedues. Mësuesi i kasës së parë duhet të fillojë së pari me veprimtaritë e të folurit.

Që të jetë efektiv, ndërveprimi duhet t'i afrohet sa më shumë situatave autentike dhe të ngjashme me jetën reale, ku shkëmbimi i informacionit tashmë është një nevojë për secilin nga ne. Ndërveprimi me shkrim po merr gjithnjë e më shumë rëndësi në jetën e përditshme si pasojë e zhvillimit të rrjeteve sociale dhe mjeteve të lëvizshme të komunikimit: e-mail, mesazhe SMS, postime në X, forume diskutimesh, shkrime bashkëpunuese të teksteve online, etj.

Tabela 9. Veprimtari që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësit

INTERACTION ACTIVITIES
ORAL INTERACTION
Overall oral interaction
The young learner can ask and answer very simple questions about themselves and daily routines, using short, formulaic expressions and relying on gestures to reinforce the information.
The young learner: Understanding an interlocutor

- understands very simple questions that directly concern them (e.g. name, age and address), if the person is asking slowly and clearly;
- understands simple personal information (e.g. name, age, place of residence, origin) when other people introduce themselves slowly and clearly, directly to them, and understands questions on this theme addressed to them, though the questions may need to be repeated;
- understands a number of familiar words/signs and recognise key information (e.g. numbers, prices, dates and days of the week), provided the delivery is very slow, with repetition if necessary;

Conversation

- understands and uses basic, formulaic expressions such as “Yes”, “No”, “Excuse me”, “Please”, “Thank you”, “No thank you”, “Sorry”;
- recognises simple greetings;
- greets people, state their name and take leave in a simple way;

Obtaining goods and services

- makes very simple purchases and/or order food or drink when pointing or other gesture can support the verbal reference;

Information exchange

- tells people their name and ask other people their names;
- uses and understands simple numbers in everyday conversations;
- asks and tell what day, time of day and date it is;
- asks for and gives a date of birth;
- asks for and gives a phone number;
- tells people their age and asks people about their age;
- asks very simple questions for information, such as “What is this?” and understand one- or two-word/ sign answers.

WRITTEN INTERACTION

<i>Overall written interaction</i>
The young learner can convey basic information (e.g. name, address, family) in short phrases on a form or in a note, with the help of the teacher.
The young learner: <i>Correspondence</i> - conveys basic personal information in short phrases and sentences, with reference to a picture dictionary; <i>Notes, messages and forms</i> - fills in very simple registration forms with basic personal details: name, address, nationality, etc.
<i>Online interaction</i>
<i>Online conversation and discussion</i> The young learner: - posts simple online greetings, using basic formulaic expressions and emoticons; - posts online short simple statements about themselves (e.g. nationality, age), provided they can select them from a menu and/or refer to an online translation tool; <i>Goal-oriented online transactions and collaboration</i> - makes selections (e.g. choosing a product, size, colour) in a simple online purchase or application form, provided there is visual support.

d) Mediation activities – Veprimtari ndërmjetësimi

Ndërmjetësimi gjuhësor sipas Kuadrit të Përbashkët Evropian për Gjuhët dhe Volumit Shoqërues, ka të bëjë me mënyrën se si nxënësi ja shpjegon një material të cilin ai ka lexuar ose dëgjuar diku që nuk mund ta kuptojë atë material. Ndërmjetësimi gjuhësor përfshin një sërë veprimtarish që variojnë nga perifrazimi e deri te përkthimi. Ndërmjetësimi e vendos nxënësin në një situatë ku ai vlerëson të gjitha njohuritë dhe aftësitë e tij.

Tabela 10. Veprimtari që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimit gjuhësor, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

MEDIATION
In mediation, the learner acts as a social agent who creates bridges and helps to construct or convey meaning, sometimes within the same language, sometimes across modalities (e.g. from spoken to signed or vice versa, in cross-modal communication) and sometimes from one language to another (cross-linguistic mediation). The focus is on the role of language in processes like creating the space and conditions for communicating and/or learning, collaborating to construct new meaning, encouraging others to construct or understand new meaning, and passing on new information in an appropriate form. The context can be social, pedagogic, cultural, linguistic or professional.
MEDIATING A TEXT
The young learner: Relaying specific information in speech or sign - relays (in Language B) simple instructions about places and times (given in Language A), provided these are repeated very slowly and clearly; - relays (in Language B) very basic information (e.g. numbers and prices) from short, simple, illustrated texts (in Language A).

Relaying specific information in writing

- lists (in Language B) names, numbers, prices and very simple information from texts (in Language A) that are of immediate interest, that are composed in very simple language and contain illustrations;

5.4 Strategji komunikimi

Për të kryer detyrat që i jepen nxënësi duhet të përfshihet në veprimtari të shumta gjuhësore dhe të përdorë strategji komunikimi. Strategjitë që përdor nxënësi gjatë komunikimit konsiderohen si nyje lidhëse midis burimeve të nxënësit (kompetencat) dhe se çfarë ai mund të bëjë me ato (veprimtaritë komunikuese). Shumica e situatave përfshijnë llojshmëri veprimtarish dhe përdorim të më shumë se një aftësie ose shkathtësie. Strategjitë janë mjeti që nxënësi përdor për të mobilizuar dhe balancuar të gjitha burimet e tij, të aktivizojë të gjitha aftësitë e tij për të përmbushur plotësisht dhe me sukses detyrat që i jepen.

Tabela 11. Strategji që përdor nxënësi, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënëit

<i>Reception Strategies</i>	
Identifying and inferring	The young learner can deduce the meaning of a word from an accompanying picture or icon.
<i>Production Strategies</i>	
Compensating	The young learner can point to something and ask what it is.
<i>Interaction strategies</i>	
Asking for clarification	The young learner can express in a simple way that he/she does not understand.

5.5 Kompetenca shumë gjuhësore dhe shumë kulturore

Programi i gjuhës angleze për klasën e parë inkurajon zhvillimin e kompetencës shumë gjuhësore dhe shumë kulturore, duke e trajtuar njohjen dhe përdorimin e gjuhëve të ndryshme si një pasuri që ndihmon nxënësin të përmirësojë aftësitë komunikuese si në gjuhën amtare, ashtu edhe në gjuhët e huaja. Kjo qasje mbështetet në idenë se përvoja e nxënësit me gjuhët dhe kulturat fillon nga ajo familjare, zgjerohet në gjuhën e komunitetit dhe më pas në gjuhët dhe kulturat e popujve të tjerë si ato të mësuara në shkollë apo të përjetuara në situata të ndryshme të jetës. Në këtë moshë të hershme, nxënësit janë veçanërisht të ndjeshëm ndaj dallimeve gjuhësore dhe kulturore, dhe krijimi i hapësirave për të njohur e respektuar gjuhët dhe kulturat e tjera ndihmon në formimin e një identiteti të pasur kombëtar dhe ndërkulturor. Kjo kompetencë i ndihmon fëmijët të kuptojnë se gjuha është një mjet për komunikim dhe bashkëpunim me të tjerët që mund të vijnë nga kultura të ndryshme. Nxënësi nuk i mban këto përvoja të ndara, por ndërton një kompetencë të integruar komunikuese, në të cilën të gjitha njohuritë dhe përvojat gjuhësore bashkëveprojnë dhe kontribuojnë së bashku në formimin gjuhësor të fëmijëve të kësaj moshe. Për shembull, gjatë mësimi të gjuhës angleze, fëmijët mund të ftohen të shkëmbejnë me njëri tjetrin përshtetjet ose fjalë nga gjuhët që fliten në familjet e tyre, duke u ndjerë të vlerësuar dhe të përfshirë. Kjo qasje i ndihmon nxënësit të kuptojnë dhe të respektojnë diversitetin gjuhësor dhe kulturor, duke i përgatitur ata për të jetuar në një shoqëri të hapur, tolerante dhe në ndryshim. Integrimi i elementeve kulturore në mësimdhënie u ofron nxënësve mundësinë të njihen me këndvështrime të ndryshme, të ndërtojnë ndjeshmëri ndërkulturore dhe të forcojnë identitetin e tyre kulturor, duke u rritur si qytetarë të vetëdijshëm dhe të angazhuar.

Nxënësi reflekton dhe dokumenton në Portofoli Evropian i Gjuhëve (ELP) përvoja të larmishme ndërkulturore të cilat e ndihmojnë në të nxënin e gjuhëve të huaja.

5.6 Qëndrime dhe vlera

Në klasën e parë fëmijët jo vetëm që prezantohen me gjuhën angleze, fjalorin, funksionet dhe strukturat e thjeshta të kësaj gjuhe, por ata gjithashtu prezantohen me qëndrime dhe vlera që ata do t'i formojnë dhe konsolidojnë në vitet në vijim.

Tabela 12. Qëndrime dhe vlera¹

The young learner:

- appreciates other cultures and diversity;
- shows empathy to family, friends and peers;
- loves learning languages;
- cares about people, objects and animals;
- helps at home, tidies up and looks after the environment;
- shares with and helps friends;
- chooses healthy food;
- is on time;
- is kind to family and friends;
- looks after animals and environment;
- is polite, says sorry, says nice things;
- takes turns when speaking.

¹ <https://www.coe.int/en/web/reference-framework-of-competences-for-democratic-culture/rfcdc-volumes>

5.7 Formimi kulturor dhe ndërkulturor

Mësimi i gjuhës angleze ka si objektiv kryesor sigurimin e komunikimit mes folësve të kulturave ku flitet kjo gjuhë. Pavarësisht këtij funksioni fillestar, i cili është i rëndësishëm, komunikimi ndërgjuhësor ka një dimension më të thellë: njohjen e kulturës dhe historisë që përmbajnë gjuhët e huaja që nxënësi mëson. Ky dimension i mësimi të gjuhës angleze, që lidhet me komunikimin dhe kulturën, hedh bazat në arsimin fillor dhe forcohet në arsimin e mesëm të ulët dhe atë të lartë.

Në arsimin fillor, nxënësi prezantohet dhe fillon të eksplorojë kulturat e popujve të ndryshëm dhe lidhjet kulturore që kanë gjuhët. Gjuha angleze i mundëson nxënësit të kuptojë një univers të ri, të përballet me kultura të reja dhe të pasurojë njohuritë e tij kulturore. Në orët e mësimi të gjuhës angleze, fëmijët njihen me zakone, festa dhe mënyra jetese nga kultura të ndryshme. Fëmijët marrin pjesë në aktivitete praktike si të kënduarit e këngëve tradicionale, të lexuarit e përrallave nga vende të ndryshme, etj. Këto përvoja ndihmojnë fëmijët të kuptojnë e të krahasojnë kultura të ndryshme si dhe të zhvillojnë aftësinë për të komunikuar hapur, kuptueshëm dhe me respekt ndaj dallimeve kulturore.

5.8 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN)

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të veprimtarive që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të të nxënit në veprimtari të ndryshme që kryen nxënësi.

Tabela 13. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve të komunikimit online

EXAMPLE OF USE IN DIFFERENT DOMAINS FOR DESCRIPTORS OF ONLINE INTERACTION		
ONLINE INTERACTION		
<i>Online conversation and discussion</i>		
The young learner posts simple online greetings, using basic formulaic expressions and emoticons.		
Situation (and roles)	Personal	on a social network site
	Public	on a social network site
	Occupational	[not applicable]
	Educational	as a language classroom simulation

Tabela 14. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve të ndërmjetësimit gjuhësor

EXAMPLES OF USE IN DIFFERENT DOMAINS FOR DESCRIPTORS OF MEDIATION ACTIVITIES		
MEDIATION ACTIVITIES		
<i>Mediating a text</i>		
Relaying specific information in speech or sign		
1. The young learner relays (in Language B) very basic information (e.g. numbers and prices) from short, simple, illustrated texts (in Language A).		
Text (and discourse environment)	Personal	the name, address and phone number of a restaurant, restaurant menus including prices and main ingredients
	Public	the name and address of a shop, the prices of goods, timetables, travel itineraries, performance information schedule, seating availability, price, etc.
	Occupational	[not applicable]
	Educational	the location of a school, the cost of a uniform or school supplies, the destination and cost of a school trip, school timetables

Tabela 15. Shembuj të lidhjes së kompetencave të lëndës dhe strategjive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit

Text/title	Strategy	Task	Linguistic Competence	Sociolinguistic Competence	Pragmatic Competence
Inviting a friend to a party	Listening and repeating / Role play	Say “Do you want to come to my party?” and answer	Simple questions (Do you want...?), Yes/No answers	Use of friendly tone with classmates/friends	Using short phrases to invite and accept/refuse politely
All about my friend	Filling in a simple profile / Drawing and speaking	Talk about a friend’s name, age, likes	Vocabulary: name, age, likes; simple sentences (She likes cats)	Saying nice things about others, using names politely	Making a very short description of someone in a friendly way

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

6.1 Qasja e orientuar drejt veprimit (Action-oriented approach)

Metodologjia bazë në mësimdhënien e gjuhës angleze bazohet në qasjen e orientuar drejt veprimit (action-oriented approach) e cila ka në fokus aftësimin e nxënësit për të vepruar dhe shprehur në situata të ndryshme nga jeta reale. Në këtë qasje, nxënësi paraqitet si një pjesëtar i shoqërisë (social agent) duke promovuar së pari autonominë dhe përfshirjen e tij në procesin e të nxënës.

Bazuar në këtë qasje programi i gjuhës angleze nuk është një program linear i strukturave gjuhësore, ose një grupi njohurish dhe funksionesh gjuhësore, por është një program i bazuar në analizën e nevojave të nxënësit, të orientuara drejt detyrave të jetës reale dhe të ndërtuara rreth nocioneve dhe funksioneve gjuhësore të zgjedhura për këtë qëllim. Kjo promovon një perspektivë ku merren në konsideratë aftësitë se çfarë është në gjendje të bëjë nxënësi. Gjithashtu mësuesi planifikon duke filluar nga nevojat që ka nxënësit për të komunikuar në një botë reale dhe më pas i përshtat ato me rezultatet e të nxënës dhe mënyrën e vlerësimit (backward planning/design).

Kur nxënësi konsiderohet si një pjesëtar i shoqërisë në përdorimin e gjuhës, ai përfshihet në procesin e të nxënës duke njohur më mirë natyrën sociale të gjuhës dhe përdorimin e saj në vend që thjesht të mësojë rreth gjuhës si një lëndë mësimore. Qasja e orientuar drejt veprimit e merr në konsideratë gjithashtu kompetencën shumë gjuhësore dhe shumë kulturave, duke i mundësuar nxënësit të përdorë të gjitha burimet e tij gjuhësore kur është e nevojshme, duke e inkurajuar ata të shohë dhe dallimet midis gjuhëve dhe kulturave.

Metodologjitë e mësimdhënies janë mjaft të rëndësishme për të realizuar një mësimdhënie efektive të orientuar drejt veprimit.

Mësuesit e gjuhës angleze, duke mos lënë mënjane metodat tradicionale të mësimdhënies, duhet të përdorin gjerësisht metodën komunikuese në mësimdhënie. Qëllimi i kësaj metode është që në orën e mësimit gjuha e përdorur të jetë sa më afër gjuhës që përdoret në jetën e përditshme. Kjo do të thotë që mësuesi duhet t'i mësojë nxënësit jo “si të flasin” por “çfarë të flasin” dhe “kur të flasin”.

1) Mësimdhënie me në qendër nxënësin

Nxënësit janë në qendër të procesit të mësimdhënies i cili ndërtohet në varësi të nevojave, aftësive dhe interesave të nxënësve. Nxënësit e një klase janë të ndryshëm dhe kanë stile të ndryshme për sa i përket mënyrës se si ata nxënë: individualisht, në grup, nën udhëheqjen e mësuesit, të

pavarur, me anë të mjeteve konkrete etj. Shembuj të mësimdhënies me në qendër nxënësin përfshijnë lojërat, simulimet, zbulimin dhe zgjidhjen e problemeve të thjeshta, etj.

2) Të nxënit bashkëveprues

Të nxënit bashkëveprues është një metodë e mësimdhënies dhe të nxënit, ku nxënësit bashkohen për të eksploruar më tej konceptet e mësuara, për të krijuar projekte të ndryshme. Të mësuarit bashkëveprues ndihmon në zhvillimin e aftësive të komunikimit, zhvillon aftësitë sociale të nxënësve, promovon vetëvlerësimin e tyre dhe i bën ata nxënës autonomë.

3) Mësimdhënie e diferencuar

Mësimdhënia e diferencuar ndihmon mësuesit të angazhojnë në orën e mësimi çdo nxënës duke ju përshtatur stilit të tyre specifik të të nxënit. Mësimdhënia e diferencuar ofron një mënyrë për të përmbushur të gjitha nevojat e nxënësve duke i inkurajuar ata të shprehin atë që kanë mësuar në mënyra të ndryshme.

4) Integrimi i aftësive gjuhësore

Të katër aftësitë gjuhësore (të dëgjuarit, të lexuarit, të folurit dhe të shkruarit) duhet të integrohen tërësisht në mësimdhënien dhe të nxënit e gjuhës së huaj. Kjo metodologji holistike pasqyron natyrën komplekse të përdorimit të gjuhës në jetën reale dhe i përgatit më mirë nxënësit për komunikim efektiv në kontekste të ndryshme.

5) Përdorimi i teknologjisë dhe Inteligjencës Artificiale (IA)

Kjo metodologji përdor teknologjinë dhe inteligjencën artificiale për të krijuar përvoja të personalizuar dhe ndërvepruese të të nxënit. Përfshirja e teknologjisë dhe IA në metodologjitë e mësimi të gjuhës së huaj ofron një përvojë dinamike, të personalizuar dhe tërheqëse dhe përgatit më mirë nxënësit për komunikim në botën reale në gjuhën e huaj që po mësojnë.

6) Të nxënit bazuar në projekt

Të nxënit bazuar në projekt përfshin një qasje dinamike në klasë dhe një metodë mësimdhënieje përmes së cilës nxënësit fitojnë njohuri më të thellë duke eksploruar aktivisht sfidat dhe problemet e botës reale. Të nxënit bazuar në projekt krijon praktika të reja mësimore, të cilat pasqyrojnë mjedisin aktual ku nxënësit jetojnë dhe mësojnë, vendos kërkesa të reja për nxënësit dhe mësuesit për të sfiduar praktikat tradicionale në mësimin e gjuhëve të huaja.

7) Të nxënit nëpërmjet lojës dhe këngës

Të nxënit nëpërmjet lojës dhe këngës është një metodë e përshtatshme dhe efektive, pasi i angazhon fëmijët në mënyrë aktive, duke e kthyer procesin mësimor në një përvojë të këndshme dhe të paharrueshme. Lojërat edukative – si ato digjitale, lojërat tavoline apo garat në grup – ndihmojnë në përforcimin e njohurive përmes argëtimit dhe bashkëpunimit. Po ashtu, lojërat me role dhe simulimet i lejojnë nxënësit të futen në situata konkrete, duke interpretuar personazhe apo skenarë që lidhen me tema nga jeta e përditshme, historia apo shkenca. Këngët në gjuhën e huaj, të shoqëruara me lëvizje apo ritme të thjeshta, ndihmojnë në zhvillimin e gjuhës përmes përsëritjes së natyrshme, duke përmirësuar shqiptimin dhe duke pasuruar fjalorin.

8) Të nxënit bazuar në detyra

Mësuesi organizon mësimin rreth detyrave që nxënësit kryejnë duke përdorur gjuhën e huaj që po mësojnë. Këto detyra imitojnë aktivitetet e botës reale dhe kërkojnë që nxënësit të përdorin komunikim autentik. Fokusi është në arritjen e rezultateve të të nxënit përmes përdorimit të gjuhës, gjë që i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre gjuhësore në mënyrë natyrale.

9) Të nxënit social dhe emocional

Kjo metodologji gërsheton parimet e të nxënit social dhe emocional (vetëdija, vetë-menaxhimi, ndërgjegjësimi social, aftësitë e marrëdhënieve dhe vendimmarrja e përgjegjshme) në të nxënit e gjuhëve të huaja, duke theksuar zhvillimin e inteligjencës emocionale të nxënësve krahas aftësive

gjuhësore. Mësuesit krijojnë një mjedis të sigurt dhe gjithëpërfshirës ku nxënësit ndihen të sigurt kur përballen me, duke shprehur ndjenjat e tyre dhe duke mbështetur njëri-tjetrin.

10) Qëndrueshmëria mjedisore

Kjo metodologji i inkurajuar nxënësit të ndër veprojnë me mjedisin e tyre dhe ta përdorin gjuhën në mënyra autentike dhe kuptimplote. Përfshirja në orën e mësimit të ndryshimeve klimatike dhe çështjeve të tjera globale me të cilat po përballlet shoqëria e bën mësimin e gjuhës së huaj më tërheqës, praktik dhe efektiv. Qëndrueshmëria mjedisore mund të integrohet në mësimin e gjuhës angleze në klasë të parë përmes këngëve, tregimeve apo lojërave që lidhen me mbrojtjen e natyrës dhe riciklimin. fëmijët mësojnë fjalë të thjeshta si tree, water, recycle, dhe zhvillojnë ndjeshmëri ndaj mjedisit përmes aktiviteteve të thjeshta e praktike.

11) Edukimi për Median dhe Informacionin (EMI)

Edukimi për median dhe informacionin është një metodologji që ndërthur mësimin e aftësive gjuhësore me zhvillimin e të menduarit kritik, vlerësimin e informacionit dhe konsumin e përgjegjshëm të medias. Integrimi i EMI në mësimdhënien e gjuhës së huaj krijon një mjedis mësimesor dinamik që përgatit nxënësit për komunikim efektiv dhe pjesëmarrje aktive në shoqërinë e një epoke digjitale. Në klasën e parë, mësuesi përmes përdor imazhe, video të thjeshta apo tregime të animuara që ndihmojnë fëmijët të kuptojnë burime të ndryshme informacioni. Fëmijët mund të mësojnë të bëjnë dallimin mes informacionit të vërtetë dhe jo të vërtetë, duke përdorur fjalë të thjeshta në anglisht si “real” dhe “not real”.

12) Integrimi i qasjes STEAM (Science, Technology, Engineering, the Arts and Mathematics)

Nxënësi harton projekte ose detyra duke vënë në përdorim njohuritë e marra në matematikë, në lëndët shkencore dhe në art. Kjo qasje ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e shekullit 21 si bashkëpunimi, krijimtaria, dhe të menduarit kritik.

6.2 Roli i situatave praktike në lëndën e gjuhës angleze

Një ndër mënyrat më efektive për të ndërtuar kuptim të qëndrueshëm dhe të thelluar të njohurive dhe koncepteve gjuhësore në arsimin fillor është përfshirja e situatave reale dhe praktike në procesin e të nxënës. Situatat e të nxënës në lëndën e gjuhës angleze mund të zgjasin një ose disa orë mësimi. Këto situata ndihmojnë që nxënësi t'i përdorë njohuritë e marra në jetën e tij të përditshme pa vështirësi dhe në interes të tij. Mësimi nëpërmjet situatave reale, si biseda në dyqan, diskutime në klube, ose aktivitete shoqërore, i bën nxënësit të ndihen më të angazhuar dhe të motivuar në orën e mësimit. Duke u përfshirë në situata nga jeta reale nxënësit përmirësojnë aftësinë e të dëgjuarit dhe të folurit. Përballja me sfida reale i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre të mendimit kritik dhe të zgjidhjes së problemeve, duke i përgatitur ata më mirë për situata të ndryshme në jetë. Pavarësisht metodave të përdorura mësuesi duhet të ketë parasysh që nxënësi ka fituar:

- kompetencat e duhura;
- aftësinë për t'i përdorur këto kompetenca;
- aftësinë për të përdorur strategjitë e duhura në vënien e kompetencave në veprim.

6.3 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e gjuhës angleze

Projektet kurrikulare përbëjnë një komponent të rëndësishëm të procesit mësimor në lëndën e gjuhës angleze në arsimin fillor, pasi ato i japin mundësi nxënësve të zbatojnë njohuritë e fituara në mënyrë të pavarur, funksionale dhe krijuese, përtej detyrave standarde të tekstit shkollor. Projektet kurrikulare inkurajojnë nxënësit të praktikojnë aftësitë gjuhësore dhe të shprehin qartë idetë e tyre. Angazhimi në projekte i motivon nxënësit të jenë aktivë në procesin e të nxënës dhe të bashkëpunojnë me njeri tjetrin duke zhvilluar aftësitë e tyre sociale, mendimin kritik dhe aftësitë për zgjidhjen e problemeve. Gjithashtu projektet kurrikulare përfshijnë elemente kulturore, duke ndihmuar nxënësit të kuptojnë më mirë kulturën e vendeve anglisht folëse dhe të zhvillojnë ndjenjën e respektit për diversitetin kulturor.

Projektet mund të ndërtohen rreth temave që lidhen drejtpërdrejt me jetën e përditshme ku nxënësit zgjidhin probleme reale dhe marrin vendime të përgjegjshme.

Në këtë proces, roli i mësuesit është ai i *udhëheqësit/organizuesit dhe mentorit*, edhe i një modeli pozitiv komunikimi dhe bashkëpunimi duke i ndihmuar nxënësit që:

- të formulojnë pyetje hulumtuese,
- të planifikojnë hapat e punës,
- të mbledhin dhe të analizojnë të dhëna,
- të interpretojnë rezultatet,
- të prezantojnë në mënyrë të qartë përfundimet e tyre.

Projektet gjithashtu ofrojnë mundësi për integrim ndërdisiplinor, duke lidhur gjuhën angleze me matematikën, me diturinë e natyrës, teknologjinë, etj. duke i përgatitur nxënësit për sfida reale që kërkojnë mendim kompleks dhe bashkëpunim.

6.4 Pedagogjia e mësimdhënies së gjuhës angleze në moshë të hershme

Studimet tregojnë se të mësuarit e gjuhës së huaj duhet të fillojë në një moshë sa më të hershme. Për këtë arsye, mësuesit e gjuhës angleze në klasën e parë duhet t'i kushtojnë rëndësi parësore zhvillimit të aftësive të të dëgjuarit dhe të folurit, duke nxitur saktësinë dhe rrjedhshmërinë në komunikim përmes lojës, këngës dhe ndërveprimit aktiv. Mësuesit duhet të krijojnë mundësi që fëmijët të ndërveprojnë natyrshëm në gjuhën e huaj, të zhvillojnë aftësitë e hershme gjuhësore dhe të ndërtojnë një qëndrim pozitiv ndaj të nxënit të gjuhës së huaj. Praktikatat pedagogjike duhet të jenë gjithëpërfshirëse, duke mbështetur zhvillimin kognitiv, socio-emocional, gjuhësor dhe krijues të fëmijëve. Mësuesi luan rolin e lehtësuesit të të nxënit dhe duhet të krijojë një mjedis të sigurt, stimulues dhe të pasur me përvoja ku fëmijët eksplorojnë, eksperimentojnë dhe përvetësojnë gjuhën e huaj në mënyrë të natyrshme dhe kuptimplotë.

Për të përmbushur sa më mirë kërkesat e programit të gjuhës angleze për klasën e parë, mësuesi rekomandohet të përdorë strategji efektive në mënyrë që fëmijët të mësojnë gjuhën përmes eksplorimit, hulumtimit, zgjidhjes së problemeve dhe mendimit kritik. Është e rëndësishme që mësuesit të kenë parasysh tre elementët bazë të pedagogjisë së mësimdhënies në fëmijërinë e hershme të cilat janë **loja, ndërveprimi dhe mjedisi**.

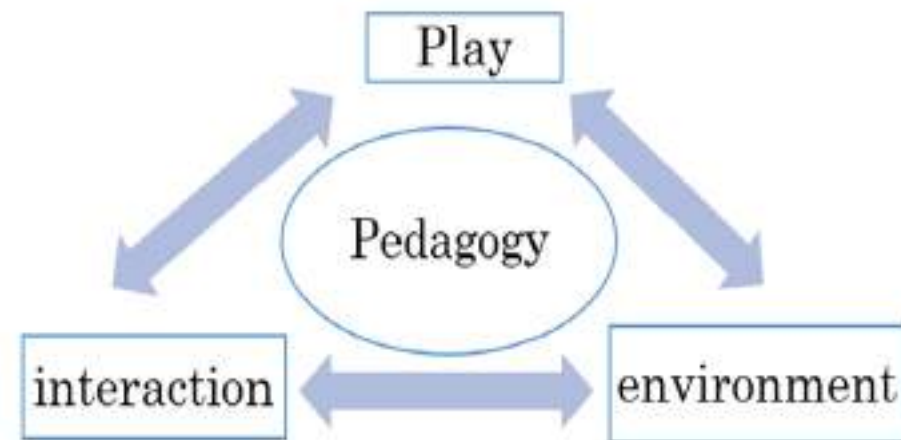

Tabela 16. Elementët bazë të pedagogjisë së mësimdhënies në fëmijërinë e hershme

Components of pedagogy in early childhood	Description
Play	Play is central to how young learners learn. Through play, they demonstrate what they are learning, what interests them, and what concerns them. Play is universally regarded as a way for young learners to learn. They love to play and are happy when given the freedom to explore and experiment.
Interaction	Interaction, especially peer interaction, or engaging with other children through play, provides an important context for learning. In this context, young learners observe, imitate, and build on what they observe. They develop social and emotional skills by sharing, solving problems, coordinating with their peers, and creating their own games. Young learners develop social values as they learn to wait for their turn and play games based on rules.
Environment	Young learners are constantly interacting with their environment. They want to touch everything they see. This is how they learn. Through a variety of activities and materials, young learners explore the physical, social, and natural environments. They manipulate objects, ask questions, make predictions, and develop generalizations. The learning environment for young learners should be welcoming, safe, and predictable. It should offer a variety of developmentally appropriate materials for young learners to explore and experiment with independently. All young learners, especially those with special needs, develop self-esteem and self-confidence when they are appreciated, encouraged, and responded to.

Tabela 17. Aktivitete dhe lojëra

<i>Speaking and listening games</i>	
Simon Says	Children practice actions, body parts, and classroom language ("Simon says touch your nose")
Whisper Chain (Chinese Whispers)	Children pass a short sentence in English from ear to ear—great for listening skills.
What's the Sound?	Children play animal or everyday sounds and ask: “Is it a cat? A bus? A dog?”
Pass the Ball	While music plays, children pass a ball. When it stops, the child holding it must say a word or answer a question.
Stand Up If...	Children play "Stand up if you like apples/dogs/blue" – great for vocabulary and comprehension.
<i>Creative activities</i>	
Sing and Move	Teacher uses action songs like If You're Happy and You Know It, The Wheels on the Bus, etc.
Puppet Shows	Children use finger or sock puppets to say simple phrases and mini dialogues.
Story Time with Props	Teacher reads a story with visuals or toys. Kids repeat key words or act it out.
Draw and Tell	Children draw something based on a theme (e.g., “My House”) and describe it using simple phrases.
Make a Mini-Book	Children create little books on topics like “My Family” or “My Pet” with pictures and words.

<i>Vocabulary & word games</i>	
Flashcard Bingo	Teacher uses image or word cards to play bingo with themes like animals, food, or colors. Children listen for English words and mark them on their cards to get a line or full card.
Memory Game (Matching)	Children match pictures with words or two of the same picture to reinforce vocabulary.
Picture Dictation	Teacher describes a simple picture, and children draw what they hear (“Draw a red ball next to the cat”).
Miming	One child acts out a word or action silently using gestures, and the other children try to guess what it is—great for practicing verbs, animals, or daily routines in English.
I Spy	Children play "I spy with my little eye something green..." to teach colors, objects, and shapes.
Vocabulary Hopscotch	Teacher draws a hopscotch with words or pictures. Kids jump and say the word they land on.
Anagrams (finding the words)	Children rearrange letters to form different words.
<i>Role-play and everyday situations</i>	
At the Shop	Children use play money and realia (plastic fruits, toys) for shopping role-plays.
My Classroom	Children pretend to be the teacher, take attendance, or give instructions.
Weather Reporter	Each day, one child says, “Today it is sunny/cloudy/rainy.”

6.5 Portofoli Evropian i Gjuhëve (PEGJ)

Portofoli Evropian të Gjuhëve (PEGJ), i akredituar nga Këshilli i Evropës për t'u përdorur si dokument kurrikular, është hartuar për tre qëllime kryesore:

- a) të mbështesë dhe të zhvillojë autonominë e nxënësit;
- b) të forcojë ndërgjegjësimin ndërkulturor të nxënësit;
- c) të promovojë pluri lingualizmin.

PEGJ ka dy funksione:

- a. **Raportues**- tregon aftësitë e nxënësit në lidhje me gjuhët e huaja që ai di ose po mëson duke dhënë informacion rreth përvojave dhe shembuj konkretë mbi arritjet e tij në këto gjuhë. Rëndësia e funksionit raportues të PEGJ-it ndryshon sipas moshës së nxënësit.
- b. **Pedagogjik**- PEGJ është hartuar me synimin e bërjes transparente të procesit të të nxënit të gjuhëve, duke ndihmuar nxënësin të zhvillojë kapacitetin për reflektim dhe vetëvlerësim. Ky funksion përkon me synimet e Këshillit të Evropës për forcimin dhe zhvillimin e autonomisë të nxënësit.

Portofoli Evropian i Gjuhëve (PEGJ) përbëhet nga tri pjesë:

1. *Pasaporta Gjuhësore*
2. *Biografia Gjuhësore*
3. *Dosja*

Detyrat e portofolit mund të jenë punime të kryera në klasë dhe/ose jashtë saj, dëshmi e kontributeve dhe talentit të nxënësit të cilat nxënësi i përzgjedh bazuar në përshkruesit e Biografisë Gjuhësore tek PEGJ për një aftësi të caktuar (të lexuarit, të dëgjuarit, të folurit, të shkruarit) dhe nivelit përkatës. Detyrat duhet të përfshijnë të gjitha aftësitë e gjuhës (të folurit, të dëgjuarit, të shkruarit dhe të lexuarit).

Duke qenë një dokument kurrikular mësuesi duhet të planifikojë veprimtari të larmishme që nxënësi të punojë me këtë dokument si p.sh.: punë në grup, punë në çift, ushtrime të krijuara nga nxënësit, diskutime etj. (orët e PEGJ planifikohen brenda orëve të projektit).

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e gjuhës së huaj do të përshkruhen veprimtari praktike për përdorimin e PEGJ në klasë.

6.6 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e gjuhës angleze

Në mësimin e gjuhës angleze, është e rëndësishme që të gjithë nxënësit të ndihen të përfshirë. Disa nxënës mund të përballen me sfida që lidhen me të kuptuarit e koncepteve abstrakte, me ritmin e të mësuarit ose me aftësitë për të zbatuar njohuritë. Roli i mësuesit është të ofrojë mbështetje të personalizuar dhe të krijojë mjedise që nxisin zhvillimin e këtyre aftësive, duke përdorur qasje të ndryshme si:

- ofrimi i ushtrimeve të përshtatura dhe graduale që përforcojnë kuptimin bazë të koncepteve gjuhësore;
- përdorimi i mjeteve konkrete, ilustrimeve, skemave, vizualizimeve dhe simulimeve digjitale që ndihmojnë nxënësit të lidhin njohuritë gjuhësore me përvojën konkrete;
- organizimi i punës në grupe të vogla ose në çift, duke inkurajuar ndihmën dhe shkëmbimin e ideve mes nxënësve;
- ofrimi i udhëzimeve të qarta dhe strukturimit të pyetjeve që nxisin të menduarit hap pas hapi;
- përdorimi i teknologjisë arsimore (aplikacione, platforma, video mësimore) që ofrojnë mundësi të ndryshme për t'u praktikuar.

6.7 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e gjuhës angleze

Nxënësit që tregojnë interes të shtuar në lëndën e gjuhës angleze shpesh kanë nevojë për detyra dhe sfida që i ndihmojnë të thellojnë të kuptuarit, të zhvillojnë mendimin kritik dhe krijues, si dhe të zbatojnë njohuritë në mënyrë fleksibël në situata të reja. Mësuesi ka rolin e udhëheqësit dhe motivuesit, duke i inkurajuar këta nxënës të:

- përballen me detyra të hapura, kërkojnë analiza të thelluara, krahasime, përgjithësime, argumentim, etj.;
- krijojnë vetë situata problemore, skenarë ose pyetje që nxisin zgjidhje kreative dhe të argumentuara;
- angazhohen në lojëra logjike, sfida mendore, ose ushtrime që stimulojnë mendimin deduktiv dhe aftësitë analitike;
- krijojnë vjersha të thjeshta ose tregime të ilustruara me figura;
- luajnë rolin e udhëheqësit në punën me grupe ose të ndihmojnë shokët e klasës, duke zhvilluar edhe aftësitë sociale.
- shohin video, filma ose të dëgjojnë tregime të thjeshtë ose audio të nivelit pak më të lartë për të ushtruar të dëgjuarit dhe të kuptuarit.
- inkurajohen të të përdorin fjalët e reja në situata të përditshme, si në shtëpi apo në ambientin shkollor.

7 VLERËSIMI I NXËNËSVE

Në mësimin e gjuhës angleze, vlerësimi i nxënësve në arsimin fillor është pjesë shumë e rëndësishme e procesit mësimor dhe ndihmon mësuesin të kuptojë se sa mirë po i mësojnë nxënësit njohuritë dhe aftësitë që lidhen me kompetencat e kësaj lënde. Në lëndën e gjuhës angleze qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një note, por:

- t'i japë nxënësit mundësi të kuptojë progresin e tij, të mësojë nga gabimet duke reflektuar të përmirësojë njohuritë dhe aftësitë, si dhe të motivohet për të ecur përpara;
- të ndihmojë mësuesin të kuptojë sa mirë nxënësit i kanë kuptuar koncepte dhe po i zbatojnë ato;
- të ndihmojë mësuesin të përmirësojë mënyrën e mësimdhënies;

7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën e gjuhës angleze

Vlerësimi diagnostikues (vlerësimi si proces të nxëni)

Ky lloj vlerësimi bëhet në fillim të vitit shkollor ose të një kapitulli të ri. Mësuesi zbulon njohuritë që nxënësi ka dhe identifikon çfarë ka nevojë të përsëritet ose të mësohet më mirë. Ky vlerësim ndihmon mësuesin të planifikojë më mirë mësimin, duke përshtatur ritmin dhe mënyrat e punës me nevojat e nxënësve.

Ky vlerësim mund të realizohet:

- me pyetje të thjeshta dhe të drejtpërdrejta;
- me ushtrime të shkurtra orientuese;
- me kuice të shkurtra;
- me lojëra ose biseda reflektuese,

- fisha vetëvlerësimi, etj.

Vlerësimi formues (vlerësimi i vazhduar, vlerësimi për të nxënë)

Ky vlerësim bëhet gjatë gjithë procesit mësimor, në çdo mësim, për të parë si po ecin nxënësit. Ai ndihmon nxënësit dhe mësuesin të kuptojnë nëse janë në rrugën e duhur dhe çfarë duhet përmirësuar në punën e tyre para se të arrijnë vlerësimin përmbledhës ose përfundimtar.

Teknika të vlerësimit formues janë:

- vlerësimi i punës në grupe;
- vëzhgimi i angazhimit dhe pjesëmarrjes gjatë mësimit;
- detyrat e përditshme dhe projektet e vogla;
- vlerësimi i përgjigjeve gjatë mësimit;
- vetëvlerësimi dhe vlerësimi nga bashkëmoshatarët, etj.

Vlerësimi përmbledhës (vlerësimi periodik, vlerësimi i të nxënit)

Vlerësimi përmbledhës për klasën e parë është përshkrues dhe bëhet pas një periudhe mësimore, ose pas një kapitulli dhe mat atë që nxënësi ka arritur të mësojë. Mund të realizohet me detyra individuale me shkrim, projekte përmbyllëse etj.

7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e gjuhës angleze

- Vlerësimi duhet të ndihmojë nxënësit të mësojnë më mirë, të kuptojnë dhe të reflektojnë mbi gabimet e tyre.
- Detyrat dhe pyetjet e vlerësimit duhet të matin aftësitë dhe njohuritë që nxënësit duhet të zhvillojnë sipas kompetencave të gjuhës angleze.
- Vlerësimi duhet të jetë i qartë dhe i drejtë për të gjithë nxënësit, pavarësisht aftësive të tyre.
- Vlerësimi duhet të inkurajojë nxënësit të besojnë në vetvete dhe të kuptojnë që gabimi është pjesë e të nxënës.
- Mësuesi duhet të përdorë shumë forma vlerësimi, si: përgjigjet me gojë, ushtrimet, punën me materiale konkrete, projektet, vizatimet, punën në grup, detyrat e shtëpisë etj.

Ky proces ndihmon që vlerësimi të bëhet një mjet i dobishëm dhe i kuptueshëm për të gjithë, jo vetëm një "kontroll" për nota, por një mënyrë për të ndihmuar nxënësit të rriten dhe të përmirësohen çdo ditë në mësimin e gjuhës angleze.

7.3 Teknika për vlerësimin formues

Në këtë rubrikë paraqiten disa teknika që përdor mësuesi për vlerësimin formues në lëndën e gjuhës angleze në klasën e parë.

Tabela 18. Teknika për vlerësimin formues

Assessment tools/ techniques	Description
Anecdotal records	Brief written notes based on observations of young learners, including how and where they spend time, their social relationships, their use of language, their modes of interaction, and information about their health and nutrition habits.

Portfolios	A portfolio is a flexible collection of various work samples that show different aspects of a young learner's learning over time. This type of assessment focuses on the strengths and demonstrations of knowledge and skills of young learners. Teachers should use European Language Portfolio (ELP) which is designed for very young learners. As a self-assessment tool, the ELP motivates young learners, helps them appreciate their strengths, recognize their weaknesses, and orient their learning more effectively. ELP encourages autonomous learning, giving young learners greater control over their learning and informing them about their learning process.
Observations	Observation can be planned for the purpose of observing young learners in a specific situation. It can also be carried out as an ongoing, natural process during everyday teaching and learning activities. When carried out scientifically, observation is a source of valid information about a young learner's various personality dimensions and learning progress.
Checklist	Checklists are a list of learning outcomes, behaviours, or traits of a young learner in a particular development area. Teacher are to determine whether these traits exist in a young learner or not. They have to mark on the checklist as "Yes" or "No" to indicate whether a particular young learner exhibited a behaviour during that observational period.
Rubrics	A rubric is a tool used to assess performance, skill levels, procedures, processes, qualities, quantities, or end products. Similar to checklists, rubrics indicate the degree of accomplishment rather than just a simple yes or no.
Picture-Based Tasks	Teachers show learners pictures and ask them to name objects, describe scenes with simple vocabulary, or point to specific items based on instructions. This visual approach to language learning is engaging and helps reduce stress while improving comprehension and language production.

Learning Journals (Teacher Assisted)	This is a simple journal in which young learners, with support, can draw or write words or sentences about what they learned or enjoyed. Teachers can use it to assess vocabulary retention, expression, and emotional engagement with content over time.
Games	Teachers can observe learners' listening comprehension, vocabulary use, and spoken responses in an informal context with language games such as Simon Says, Flashcard Bingo, and Matching Pairs.
Story Retelling	After listening to a short story or song, young learners retell the story using pictures or gestures. Teachers then assess their comprehension, sequencing, and recall of basic vocabulary.
Peer Interaction Tasks	Teachers can assess how young learners use language to communicate with peers through paired or group activities, such as "Find someone who..." tasks and pair interviews, which promote both social and linguistic development.
Audio/Video Recording	Short recordings of learners speaking, singing, or reciting rhymes can be used to track improvements in pronunciation, fluency, and language use over time. These samples can also be included in portfolios for reflection or comparison purposes.

8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Gjatë procesit mësimor të gjuhës angleze, përdorimi i burimeve të ndryshme ndihmon në zhvillimin e aftësive komunikative dhe në kuptimin e thellë të strukturave gjuhësore. Materialet konkrete, vizuale dhe teknologjike krijojnë mundësi që nxënësit të mësojnë në mënyrë aktive dhe të zbatojnë njohuritë në situata reale. Mësuesi integron mjete të ndryshme për të bërë mësimin sa më të qartë dhe të aksesueshëm për të gjithë nxënësit dhe i ndihmon ata të ndërtojnë dijet e tyre, t'i konkretizojnë njohuritë e marra, të nxënë në mënyrë të pavarur, t'i përdorin dijet në jetën praktike, të zhvillojnë aftësitë e të menduarit kritik e krijues, të bashkëveprojnë me shokët e shoqet e klasës. Disa nga mjetet më të përdorura didaktike janë: tekstet shkollore, fletoret e punës, posterat, flashcards, aplikacionet arsimore (platforma Akelius), burimet multimediale (librat elektronikë interaktiv, kanalet arsimore në YouTube, udhëtimet virtuale në terren), tabelat SMART, lojërat e tavolinës, lojërat me letra ose lojërat edukative, materiale për lojë me role dhe simulim, materiale të përgatitura nga mësuesi, këngët, vjershat, audiobooks dhe podcaste, vizitat në muze, kopshte zoologjike, vende historike, folësit e ftuar, stacionet/këndet mësimore, etj.

Përdorimi i një shumëllojshmërie të këtyre materialeve dhe të burimeve siguron që nxënësit të kenë mundësi të shumta për t'u përfshirë me përmbajtje në formate të ndryshme, duke u kujdesur për stile të ndryshme të të mësuarit (pamor, dëgjimor, kine estetik) dhe duke rritur përvojën e tyre të përgjithshme të nxënies.

Gjatë shpjegimit, mësuesi përdor gjuhë të qartë dhe të thjeshtë, fjali të shkurtra dhe një fjalor të përshtatur për moshën dhe nivelin e nxënësve. Mësuesi zgjedh shembuj konkretë dhe ushtrime të personalizuar, duke siguruar mbështetje shtesë për nxënësit që kanë nevojë.

8.1 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore

Në arsimin fillor, përdorimi i teknologjisë në orët e gjuhës angleze është një mundësi shumë e mirë për të ndihmuar nxënësit të zhvillojnë aftësitë e komunikimit, krijimtarisë dhe të kuptojnë lidhjen e gjuhës me kulturën dhe shoqërinë. Qasja ndërvepruese, e cila përfshin përdorimin e platformave digjitale, aplikacioneve dhe burimeve multimediale, inkurajon nxënësit të angazhohen dhe të eksplorojnë tema të ndryshme në mënyrë

krijuese. Klasat e pajisura me mjete si tabela interaktive dhe burime online ndihmojnë në krijimin e një mjedisi mësimor motivues, ku gjuha mësohet në një kontekst dinamik dhe praktik, duke i përgatitur nxënësit për sfida të ndryshme të komunikimit në botën reale. Më poshtë listohen disa mënyra për përdorimin e teknologjisë në lëndën e gjuhës angleze.

- Përdorimi i tabelave interaktive për zhvillimin e lojërave gjuhësore, ushtrimeve me imazhe dhe këngëve në anglisht që fëmijët mund të ndjekin dhe t'i ndihmojnë në përvetësimin e fjalëve të reja.
- Shikimi i videove të shkurtra edukative, këngëve dhe tregimeve në platforma si YouTube Kids apo materiale të zgjedhura nga mësuesi, për të forcuar aftësinë e të dëgjuarit dhe të kuptuarin e gjuhës.
- Përdorimi i aplikacioneve të thjeshta dhe të sigurta për fëmijë (si p.sh. Akelius2) për të ushtruar fjalorin dhe frazat përmes lojës dhe ndërveprimit.
- Luajtja e lojërave edukative gjuhësore në pajisje digjitale, si tabletë apo kompjuter, të cilat ndihmojnë në mësimin e fjalëve për ngjyrat, numrat, kafshët etj.
- Përdorimi i materialeve audio dhe podkasteve për fëmijë për të dëgjuar gjuhën angleze në mënyrë të natyrshme dhe argëtuese, edhe jashtë mjedisit të klasës.
- Krijimi i aktiviteteve interaktive në platforma të thjeshta për mësues, ku mund të përgatiten ushtrime (drag-and-drop), përputhje fjalësh me figura, apo mini-kuize për rishikimin e mësimin.
- Etj.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e gjuhës angleze do të përshkruhen përdorimi i burimeve dhe materialeve didaktike përfshirë teknologjinë.

² <https://languages.akelius.com/>

9 ANALIZA SASIORE E PROGRAMIT TË GJUHËS ANGLEZE NË KLASË TË PARË

<i>Klasa I</i>	<i>Përmbajtja e gjuhës angleze</i>	100%
	<i>Formimi kulturor dhe ndërkulturor</i>	35%
	<i>Gramatikë</i>	5%
	<i>Formimi gjuhësor</i>	50%
	<i>Projekti dhe puna me Portofolin Evropian të Gjuhëve (PEGJ)</i>	10%

<i>Klasa I</i>	<i>Zhvillimi i kompetencave</i>	100%
	<i>Kompetenca gjuhësore</i>	85%
	<i>Kompetenca sociogjuhësore</i>	5%
	<i>Kompetenca pragmatike</i>	10%

Ndarja e kohës mësimore për zhvillimin dhe forcimin e kompetencave të lëndës së gjuhës angleze e ndihmon mësuesin të strukturojë përmbajtjen mësimore, të hartojë rezultate të nxëni të matshme dhe të arritshme për moshën dhe nivelin gjuhësor të nxënësve, si dhe të zhvillojë aktivitete në orën e mësimit që fuqizojnë kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj. Në këtë fazë fillestare të të nxënsit të gjuhës angleze, 85% e kohës mësimore i kushtohet zhvillimit të **kompetencës gjuhësore**, pasi theksi kryesor vendoset në krijimin e bazave të forta gjuhësore përmes mësimit të fjalorit, shqiptimit të saktë dhe njohjes së strukturave të thjeshta gjuhësore. Nxënësi mëson të kuptojë dhe të përdorë shprehje të thjeshta, të dëgjojë me vëmendje dhe të fillojë të ndërtojë fjali të shkurtra. Aktivitete që kanë të bëjnë me krijimin e **kompetencës pragmatike** (10%) përfshihen në këtë klasë për të inkurajuar përdorimin e gjuhës në situata të thjeshta komunikimi si përshëndetjet, bërja e kërkesave të thjeshta apo prezantimeve

të vetes ose pjesëtarëve të familjes. **Kompetenca sociogjuhësore** (5%) fokusohet në ndërveprime të thjeshta dhe të strukturuar, duke ndihmuar fëmijët të fillojnë të ndërtojnë vetëbesim në përdorimin e gjuhës në mjedise sociale dhe kulturore të njohura. Kjo ndarje ndihmon në krijimin e një ambienti të sigurt dhe mbështetës për fëmijët për të nxitur të folurin dhe dëgjimin aktiv në gjuhën angleze që në hapat e parë të të nxënës.

Klasa I	Veprimtari gjuhësore	100%
	Veprimtari që zhvillon nxënësi për të marrë informacion <i>(Të dëgjuarit dhe të lexuarit)</i>	55%
	Veprimtari që zhvillon nxënësi për të prodhuar informacion. <i>(Të folurit dhe të shkruarit)</i>	5%
	Veprimtari që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët <i>(Të folurit dhe të shkruarit)</i>	40%
	Veprimtari që zhvillon nxënësi për të analizuar/ interpretuar/sintetizuar informacionin <i>(Ndërmjetësimi gjuhësor- Të folurit dhe të shkruarit)</i>	0%

Veprimtaritë gjuhësore të shprehura në formën e rezultateve të të nxënës ndihmojnë mësuesin të planifikojë lloje të ndryshme aktiviteteve që zhvillojnë aftësi gjuhësore të balancuara dhe të orientuara drejt përdorimit të gjuhës në situata nga jeta reale për të arritur këto rezultate. Veprimtaritë gjuhësore të planifikuara në këtë fazë fillestare të mësimin të gjuhës angleze kanë si qëllim që nxënësi të njohë gjuhën angleze nëpërmjet dëgjimit të këngëve, dialogjeve të shkurtër, ndërveprimit të thjeshtë dhe imitimit të modeleve gjuhësore. Në klasat I dhe II, marrja e informacionit (55%) zë peshën më të madhe në veprimtaritë që organizon mësuesi, pasi është e rëndësishme që fëmijët të mësojnë të kuptojnë fjalë dhe shprehje të njohura përmes dëgjimit të tregimeve, këngëve, udhëzimeve dhe situatave të përditshme. Mësuesi gjithashtu planifikon dhe organizon veprimtari ndërvepruese (40%) duke lejuar fëmijët të praktikojnë të folurit përmes lojës me role, pyetje përgjigje të thjeshta dhe përshëndetjeve, me qëllim rritjen dhe forcimin e vetëbesimit të fëmijëve për të përdorur gjuhën angleze në mënyrë spontane. Mësuesi përfshin veprimtari shumë të thjeshta ku fëmijët prodhojnë informacion (5%) si përsëritje fjalësh, emërtim objektsh apo krijim i fjalive të shkurtra. Në këtë fazë, ndërmjetësimi gjuhësor nuk parashikohet akoma si veprimtari, pasi ai përfshin aftësi përpunuese që zhvillohen në klasat më lart.

10 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së gjuhës angleze bazohet në Kornizën Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Planin Mësimor të Arsimit Fillor si dhe në Kuadrin e Përbashkët Evropian për Gjuhët dhe Volumin Shoqërues³ (2020). Si i tillë ky dokument i shërben mësuesve, autorëve të teksteve mësimore, hartuesve të testeve kombëtare, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Në këtë kapitull përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit në mënyrë që të maksimizohet efektiviteti i programit të lëndës së gjuhës angleze.

a) Rekomandime për mësuesit

- Të lidhin përmbajtjen e gjuhës angleze me fusha të tjera (dituri natyre, matematikë, art, gjuhë shqipe, edukatë qytetare, etj.) për të ndihmuar në zhvillimin e përgjithshëm të nxënësve.
- Të përdorin situata nga jeta reale, si role-play, lojëra, dhe projekte që lidhen me interesat e nxënësve për të rritur angazhimin e tyre në procesin mësimor.
- Të inkurajojnë nxënësit të eksplorojnë tema të ndryshme në mënyrë të pavarur përmes kërkimeve dhe prezantimeve, duke u dhënë atyre mundësinë të zhvillojnë aftësi kërkimore dhe prezantuese.
- Të planifikojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë rëndësinë e gjuhës angleze në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.
- Të shfrytëzojnë mjetet digjitale dhe platformat online për të krijuar një mjedis më interaktiv, duke përdorur video, podcast dhe burime të tjera për përparimin e nxënësve.

³ <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4>

- Të fokusohen në zhvillimin e aftësive të mendimit kritik dhe zgjidhjes së problemeve, përmes projekteve ndër lëndore.
- Të inkurajojnë nxënësit të eksplorojnë kulturën e vendeve anglisht folësë duke përdorur, muzikë, filma dhe aktivitete kulturore, për të rritur ndjeshmërinë kulturore.
- Të organizojnë ditën evropiane të gjuhëve si një manifestim i shumë gjuhësisë dhe shumë kulturave.
- Të japin feedback të vazhdueshëm dhe konstruktiv për të ndihmuar nxënësit të përmirësojnë aftësitë e tyre gjuhësore dhe të kuptojnë më mirë boshllëqet e tyre.
- Të inkurajojnë nxënësit të zhvillojnë projekte që përfshijnë përdorimin e gjuhës angleze në mënyrë krijuese.
- Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me talente.
- Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socio emocional.
- Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.
- *Të sigurojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të lëndës së gjuhës angleze (p.sh. sugjerohet 30% teori — 70% praktikë). Përdorimi praktik i gjuhës angleze do të realizohet jo vetëm në orët e veçanta si: ushtrime, përsëritje, projekte, konkurse etj, por përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.*
- Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë të lëndës së gjuhës së huaj.
- Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

b) Rekomandime për autorët e teksteve shkollore

- Të përshtatin në mënyrë cilësore tekstet shkollore duke reflektuar të gjitha përditësimet më të fundit.
- Të përfshijnë platforma digjitale interkative për mësimin e gjuhës angleze në tekstet shkollore.

- Të sigurojnë librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së tekstit shkollor.
- Të sigurojnë materialet burimore edhe digjitale për zbatimin e tekstit shkollor.
- Të përfshijnë në tekstet shkollore ushtrime që promovojnë mendimin kritik, zgjidhjen e problemeve, krijimtarinë, lojëra argëtuese, këngë, etj.
- Të sigurojnë që tekstet të kenë qasje gjithëpërfshirëse dhe të përshtatshme për moshën, duke marrë parasysh diversitetin kulturor dhe aftësitë e ndryshme të nxënësve.
- T'i referohen Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët dhe Volumit Shoqërues për hartimin e teksteve sipas niveleve të përcaktuara për secilën klasë.

c) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve gjuhësore.
- Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të të nxënës.
- Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- Të vlerësojnë balancën midis kohës që flet mësuesi dhe kohës që flasin nxënësit.
- Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënës dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socio emocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e gjuhës angleze.
- Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

d) Rekomandime për prindërit

- Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e gjuhës angleze jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- Të bashkëpunojnë me shkollën për të ndihmuar fëmijët në pjesëmarrjen në projekte të lidhura me gjuhën angleze.
- Të promovojnë një qëndrim pozitiv ndaj mësimi të gjuhës angleze, duke theksuar rëndësinë e përpjekjes dhe të mësimi nga gabimet.
- Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i gjuhës angleze zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.
- Të inkurajojnë përdorimin e gjuhës angleze jashtë shkollës përmes leximit të librave, shikimit të filmave, dëgjimit të muzikës apo përdorimit të aplikacioneve edukative, etj.

e) Rekomandime për nxënësit

- Të marrin pjesë aktive në orët e mësimi të gjuhës angleze, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive.
- Të angazhohen në lojëra dhe projekte kurrikulare që lidhin gjuhën angleze me lëndët e tjera.
- Të bashkëpunojnë me shokët dhe të mësojnë të komunikojnë lirshëm në gjuhën angleze si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- Të jenë kureshtarë dhe të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke përfshirë edhe përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- Të kuptojnë rëndësinë e gjuhës angleze si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

11 NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE

Në lëndën e gjuhës angleze së klasës së parë ka këto ndryshime përmbajtjesore:

- 1) Reflektim i ndryshimeve të bëra në Kuadrin Evropian të Referencave për Gjuhët, Volumi Shoqërues, 2020. ⁴
- 2) Vendosja e fokusit në qasjen e orientuar drejt veprimit duke sugjeruar një ndarje brenda orës së mësimi 30% pjesa teorike dhe 70% pjesa praktike. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.
- 3) Përditësimi i kompetencave kyç dhe i rezultateve të të nxënësit të përshtatura për klasën e parë.
- 4) Përditësimi i kompetencave të lëndës dhe i rezultateve të të nxënësit.
- 5) Riorganizimi dhe përshkrimi në gjuhën angleze i njohurive gjuhësore, gramatikore dhe funksioneve gjuhësore.
- 6) Përditësimi i rezultateve të të nxënësit duke shtuar komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor dhe kulturor.
- 7) Riorganizimi i veprimtarive gjuhësore dhe strategjive në formën e rezultateve të të nxënësit.
- 8) Promovimi i shumë gjuhësisë dhe shumë kulturave.
- 9) Përditësimi i temave ndërkurrikulare.
- 10) Përditësimi i metodologjisë me fokus të shtuar në zhvillimin e mendimit kritik, edukimin për median dhe informacionin, qëndrueshmërinë mjedisore, të nxënësit e personalizuar, të nxënësit social emocional, përdorimin e teknologjisë dhe IA etj.
- 11) Përditësimi i vlerësimit të nxënësit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënësit.
- 12) Shembuj teknikash për vlerësimin formues.

⁴ Council of Europe (2020), *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, available at www.coe.int/lang-cefr

12 TABELA E NIVELEVE SIPAS KLASAVE

Tabela pasqyron përputhjen e niveleve gjuhësore sipas Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët dhe shtrirjen e tyre sipas klasave në sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë për gjuhën angleze.

Nivelet	Pre A1	A1	A2	A2+	B1	B1+	B2
Klasat							
Klasa 12							
Klasa 11							
Klasa 10							
Klasa 9							
Klasa 8							
Klasa 7							
Klasa 6							
Klasa 5							
Klasa 4							
Klasa 3							
Klasa 2							
Klasa 1							

PROGRAMI I LËNDËS “QYTETARI”

ARSIMI FILLOR

KLASA 1

FUSHA “SHKENCAT SHOQËRORE”

Koordinator: Astrit Dautaj

1	HYRJE.....	3
2	PËRMBAJTJA E KURRIKULËS SË LËNDËS SË QYTETARISË.....	7
2.1	Kompetencat për kulturë demokratike	8
2.1.1	Vlerat.....	8
2.1.2	Qëndrimet	9
2.1.3	Aftësitë.....	12
2.1.4	Njohuritë Dhe Të Kuptuarit Kritik	15
2.2	DIMENSIONET E QYTETARISË DEMOKRATIKE	18
3	REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE NË KLASËN E PARË	20
4	UDHËZIME METODOLOGJIKE.....	29
5	ÇFARË KËRKOHEM NGA MËSUESI I LËNDËS SË QYTETARISË?	31
5.1	Mjedisi i të nxënësve të qytetarisë demokratike.....	32
5.2	Lidhja e lëndës së qytetarisë me temat ndërkurrikulare	35
5.3	Koha mësimore për tematikë për secilën klasë	39
5.4	Vlerësimi në lëndën e edukimit qytetar: njohuritë, aftësitë dhe prirjet qytetare	39
5.4.1	Aftësitë intelektuale	40
5.4.2	Prirjet qytetare.....	48
6	MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE	51

1 HYRJE

Edukimi për qytetari demokratike dhe edukimi për të drejtat e njeriut (EQD/EDNJ) është pjesë e politikës arsimore në Shqipëri, në përmbushje të synimit të saj bazë në drejtim të krijimit të një kulture demokratike dhe pajisjes së individëve me kompetenca për jetën. Në themel të tij qëndrojnë kompetencat për kulturën demokratike të Kornizës Referuese të Këshillit të Evropës, e mbështesin të gjitha kurrikulat e edukimit qytetar, pjesë e kurrikulës zyrtare të arsimit parauniversitar për klasat 1-10. Këto kompetenca janë baza për ndërtimin e përmbajtjes së lëndës së qytetarisë. Ato shprehen dhe nënkuptohen shprehimisht në fushat, dimensionet, idetë, konceptet, objektivat etj., e kësaj kurrikule, të cilat janë të përafruara horizontalisht dhe vertikalisht me standardet dhe praktikatat e KE.

Ndryshimet e përshtatura me kurrikulën ekzistuese shënojnë progres dhe janë në përputhje me politikën dinamike të KE-së të njëzet viteve të fundit. Kurrikula e shkruar pasqyron konceptet dhe praktikatat e përditësuara të dokumenteve të KE. Kurrikula e qytetarisë është në përputhje me konceptet, praktikatat dhe pritshmëritë e KE të EQD/EDNJ, pasi ato përfshijnë koncepte të parashikuara në Kartën e KE.

Përmbajtja e lëndës “Qytetari” trajton jo vetëm realitetin shqiptar, si të ndryshuar dhe ende në ndryshim, problemet dhe sfidat përkatëse, por edhe realitetin evropian dhe global. Si e tillë, kurrikula e kësaj lënde është përballur vazhdimisht me sfidën e përballjes me ndryshimin e faktorëve lokalë, ekonomikë, socialë, kulturorë, por edhe nga këndvështrimi i angazhimit të vendit për integrim dhe anëtarësimin e tij të ardhshëm në BE.

Situata ndërkombëtare dhe nevoja për përmirësimin e cilësisë së Edukimit për qytetari demokratike

Për shumë vite, Evropa përballet me kërcënime që minojnë kulturën e demokracisë, vlerat dhe parimet e saj, të tilla si: rikthimi i luftës, radikalizmi, dobësimi i angazhimit për lirinë e shprehjes, diskriminimi në rritje, gjuha e urrejtjes në internet dhe pakënaqësia me përpjekjet e qeverisë për të trajtuar ndryshimet klimatike. Vitet e fundit ka pasur një rritje të intolerancës ndaj atyre që perceptohen si të ndryshëm, ndaj kulturave dhe gjuhëve të tyre dhe një rënie të interesit për integrimin e pakicave dhe emigrantëve. Kësaj gjendjeje komplekse i shtohet ardhja e sferës digjitale dhe teknologjive të tilla si inteligjenca artificiale gjeneruese, të cilat ofrojnë mundësi të paprecedentë, por gjithashtu përmbajnë rreziqe të konsiderueshme nëse përdoren në mënyrë të papërshtatshme.

Nga ana tjetër arsimi vazhdon të mos arrijë qëllimin e tij për përgatitjen e të rinjve për të jetuar si qytetarë aktivë në një shoqëri demokratike, pavarësisht nga pranimi se vlerat demokratike janë komponentë themelorë dhe thelbësorë si për zhvillimin profesional dhe personal, ashtu dhe për funksionimin demokratik të institucioneve. Për më tepër, nxënësit nuk kanë pasur mundësi të mjaftueshme për t'u fuqizuar dhe për të përfituar plotësisht nga një arsimim që i përgatit ata për t'u bërë qytetarë aktivë dhe të informuar për shkak të mungesës së kurrikulave fleksibël dhe mjediseve të të mësuarit të sigurt dhe jo të dhunshëm, të favorshëm për të mësuar praktikat demokratike. Përveç kësaj, jo të gjithë nxënësit në Evropë janë në gjendje të kuptojnë dhe të mendojnë në mënyrë kritike për çështje të tilla si historia, bota, politika, ligji, të drejtat e njeriut, kulturat, fetë, media, ekonomia, shkenca dhe mjedisi.

Për t'iu përgjigjur këtyre sfidave, arsimi, ndër të tjera, duhet të rigjallërojë misionin e tij qytetar duke i përgatitur të gjithë qytetarët që të bëhen pjesëmarrës aktivë në një shoqëri demokratike. Qytetarëve të të gjitha moshave duhet t'u jepet mundësia të zhvillojnë aftësitë e nevojshme për bashkëjetesën demokratike. Kjo bëhet në kontekstin e të mësuarit gjatë gjithë jetës dhe përmes një qasjeje me shumë palë, duke përfshirë mbështetjen e menaxherëve të arsimit, mësuesve, nxënësve dhe partnerëve të tjerë në arsim.

Transformimi digjital, i mbështetur kryesisht nga Inteligjenca Artificiale (AI), ka ndryshuar ndjeshëm peizazhin arsimor në vitet e fundit. Ky transformim dëshmohet nga integrimi i teknologjive dhe praktikave digjitale për të përmirësuar proceset e të mësuarit, për të zgjeruar aksesin në burimet arsimore, për të promovuar shkrim-leximin digjital dhe për të nxitur qasje inovative që përmirësojnë rezultatet arsimore dhe përgatisin nxënësit për epokën digjitale. Sistemet arsimore kanë nisur reformat në lidhje me **rishikimin e qasjeve pedagogjike**, të mjediseve të të mësuarit, zhvillimin e shkrim-leximit digjital midis mësuesve dhe nxënësve dhe qeverisjen me pjesëmarrje të sistemeve arsimore.

Edukimi i qytetarisë digjitale ofron një mundësi për ta bërë këtë duke ofruar një kornizë pedagogjike që përshtatet në mënyrë holistike në të gjithë kurrikulën. Ai integron kompetencat e përcaktuara në Kuadrin e Referencës së Kompetencave për Kulturë Demokratike dhe mbulon dhjetë

fushat e aktiviteteve të prekura nga teknologjitë digjitale. Këto fusha janë të grupuara gjerësisht në tre grupe: Të qenit online, që përfshin domene që lidhen me kompetencat e nevojshme për të hyrë në shoqërinë digjitale, për t'u shprehur lirisht dhe për të përdorur mjetet digjitale në mënyrë krijuese dhe kritike; Mirëqenia në internet, e cila përfshin fusha që lidhen me kompetencat e nevojshme për t'u angazhuar pozitivisht në shoqërinë digjitale dhe për të zhvilluar një marrëdhënie të shëndetshme me teknologjinë; Të drejtat në internet, që përfshijnë domene që lidhen me kompetencat që lidhen me të drejtat dhe përgjegjësitë e qytetarëve në shoqëri komplekse, të larmishme në një kontekst digjital, ku mbrohet privatësia dhe fuqizohet pjesëmarrja aktive.

Edukimi për qytetari demokratike në dokumentet strategjike të arsimit në Shqipëri

Shoqëria e ndryshuar shqiptare dhe kërkesat e bashkëjetesës demokratike shtrojnë përpara arsimit:

- nevojën për të unifikuar vizionet dhe perspektivat afatshkurtra dhe afatgjata të veprimit qytetar demokratik;
- domosdoshmërinë për t'u transmetuar të rinjve tanë njohuri, vlera e shprehi të reja, por edhe kompetencën qytetare për t'i përdorur ato dhe për t'u integruar e përfshirë cilësisht në veprimin e përgjegjshëm qytetar,
- nevojën për të përgatitur mësues qytetarë dhe të kualifikuar, që të jenë të aftë:
 - të njohin e të përhapin konceptimet dhe praktikat e reja bashkëkohore në fushën e qytetarisë;
 - të mbështesin dhe sigurojnë bashkëpunimin ndërmjet shkollës, familjes dhe komunitetit dhe institucioneve të tjera përgjegjëse për ndërtimin e shoqërisë së re demokratike;
 - të kuptojnë tendencat sociale, ekonomike, kulturore etj., të shoqërisë shqiptare e më gjerë e të përballojnë sfidat e reja të kohës, zhvillimit, transformimit e progresit etj.

Cilat janë bazat politike dhe legislative mbi të cilat ngrihet politika e edukimit për qytetari demokratike në Shqipëri?

1. **Kushtetuta e Shqipërisë.** Në Shqipëri, detyrimi i sistemit arsimor për të ushqyer arsimin me vlerat dhe parimet e EQD/EDNJ buron nga Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë si bazë për respektimin dhe mbrojtjen e dinjitetit të njeriut, të drejtave dhe lirive, trashëgimisë kombëtare, bashkëjetesës fetare dhe bashkëjetesës me pakicat, të cilat janë baza e shtetit.

2. **Ligji për Arsimin Parauniversitar.** Në këtë drejtim, ndryshimet e bëra në vitin 2015 në Ligjin për Arsimin Parauniversitar, i cili është ligji kryesor që rregullon veprimtarinë e sistemit arsimor parauniversitar, përmban 8 kompetencat kyçe të Bashkimit Evropian në të cilat përfshihet kompetenca e qytetarisë, vetëdijes dhe shprehjes kulturore.

3. **Strategjia Kombëtare e Arsimit 2021-2026,** një dokument që është hartuar bazuar në vlerat e Këshillit të Evropës, me një vizion për arsimin, synon të arrijë “Një sistem arsimor cilësor të bazuar në parimet e përfshirjes dhe të të mësuarit gjatë gjithë jetës, i cili u mundëson të gjithë individëve të arrijnë potencialin e tyre të plotë duke kontribuar kështu në mirëqenien e tyre personale, si dhe në forcimin e demokracisë dhe integritetit të vendit.

4. **Karta e Këshillit të Evropës për Qytetarinë Demokratike dhe Edukimin për të Drejtat e Njeriut,** e cila kërkon nga shtetet anëtare:

- a) Së pari, përfshirja e arsimit për qytetari demokratike dhe edukimi për të drejtat e njeriut në kurrikulat për arsimin parashkollor, fillor dhe të mesëm si dhe në arsimin dhe aftësimin e përgjithshëm dhe profesional.
- b) Së dyti, të vazhdojë të mbështesë, rishikojë dhe përditësojë edukimin për qytetarinë demokratike dhe edukimin për të drejtat e njeriut në këto kurrikula me qëllim që të sigurohet rëndësia e tyre dhe të inkurajohet qëndrueshmëria e kësaj fushe.

5. **Kuadri i referencës së kompetencave për kulturën demokratike:** 3 vëllime që përcaktojnë jo vetëm grupin prej 20 kompetencash dhe treguesit e tyre përkatës, por edhe një vizion dhe rekomandime të qarta për t'i bërë ato pjesë të politikës dhe praktikës së mësimdhënies dhe të nxënies.

2 PËRMBAJTJA E KURRIKULËS SË LËNDËS SË QYTETARISË

Përmbajtja e lëndës së Qytetarisë trajton jo vetëm realitetin shqiptar, si të ndryshuar dhe ende në ndryshim, problemet dhe sfidat përkatëse, por edhe realitetin evropian dhe global. Si e tillë, kurrikula e kësaj lënde është përballur vazhdimisht me sfidën e përballjes me ndryshimin e faktorëve lokalë, ekonomikë, socialë, kulturorë, por edhe nga këndvështrimi i angazhimit të vendit për integrim dhe anëtarësimin e tij të ardhshëm në BE.

Një listë e gjatë çështjesh që janë bërë prioritet për sistemin arsimor përfshijnë edukimin për qytetarinë demokratike dhe të drejtat e njeriut, edukimin kundër ekstremizmit të dhunshëm dhe radikalizimit, edukimin mbi fenë dhe çështjet e lidhura me to, edukimin e medias dhe informacionit, edukimin ligjor të publikut, edukimin gjinor, edukimin kundër diskriminimit, edukimin kundër trafikimit të qenieve njerëzore, edukimin kundër abuzimit seksual dhe edukimin për përfshirje.

Përmbajtja e lëndës së qytetarisë ka në themel Kompetencat themelore të përcaktuara në Kuadrin e Referencës së Kompetencave për Kulturë demokratike

2.1 KOMPETENCAT PËR KULTURË DEMOKRATIKE

2.1.1 VLERAT

1. Vlerësimi i dinjitetit njerëzor dhe i të drejtave të njeriut

Nxënësi:

Argumenton që të drejtat e njeriut duhet të mbrohen dhe të respektohen gjithmonë.

Argumenton që të drejtat e veçanta të fëmijëve duhet të respektohen dhe të mbrohen nga shoqëria.

Mbron pikëpamjet se askush nuk duhet të jetë objekt i torturës, i trajtimeve poshtëruese ose i ndëshkimit.

Argumenton se të gjitha institucionet publike duhet të respektojnë, të mbrojnë dhe të zbatojnë të drejtat e njeriut.

Mbron pikëpamjen që kur njerëzit janë të burgosur, megjithëse ata janë objekt i kufizimeve, nuk do të thotë që ata meritojnë më pak respekt dhe dinjitet se të tjerët.

Shpreh pikëpamjen se të gjitha ligjet duhet të jenë në përputhje me normat dhe standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut.

2. Vlerësimi i larmisë kulturore

Nxënësi:

- Mbështet pikëpamjen se ne duhet të jemi tolerantë për besimet e ndryshme që mbahen nga të tjerët në shoqëri.
- Mbështet pikëpamjen se secili duhet të përpiqet për mirëkuptimin e ndërsjellë dhe të kuptimshëm të dialogut ndërmjet njerëzve dhe grupeve që perceptohen “të ndryshëm” nga njëri-tjetri.
- Shpreh pikëpamjen se larmia kulturore në shoqëri duhet të vlerësohet dhe të çmohet pozitivisht.
- Argumenton se dialogu ndërkulturor duhet të na ndihmojë të njohim identitetet tona të ndryshme dhe përkatësitë kulturore.
- Argumenton që dialogu ndërkulturor duhet të zhvillojë respektin dhe kulturën e “të jetuarit së bashku”.

3. Vlerësimi i demokracisë, i drejtësisë, i ndershmërisë, i barazisë dhe i shtetit të së drejtës

Nxënësi:

- Argumenton që shkollat duhet të mësojnë nxënësit për demokracinë dhe si të veprojnë si qytetarë demokratë.
- Shpreh pikëpamjen që të gjithë qytetarët duhet të trajtohen në mënyrë të barabartë dhe të paanshme nga ligji.
- Argumenton se ligjet duhet të zbatohen gjithmonë në mënyrë të ndershme.
- Argumenton se zgjedhjet demokratike duhet të zhvillohen të lira dhe të ndershme, në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe me legjislacionin vendas.
- Shpreh pikëpamjen se kurdoherë, që një punonjës publik ushtron pushtet, ai duhet të mos e keqpërdorë pushtetin dhe të kapërcejë kufijtë e autoritetit ligjor
- Mbështet pikëpamjen se gjykata duhet t'u garantohen të gjithëve në mënyrë që njerëzve të mos iu mohohen mundësitë për të çuar një çështje në gjykatë për shkak të pamundësisë financiare e të karakterit të ndërlikuar.
- Mbështet pikëpamjen se ata të cilëve u është besuar pushteti legjislativ, duhet të jenë objekt i mbikëqyrjes ligjore dhe i mbikëqyrjes së duhur mbarë institucionale.
- Shpreh pikëpamjet se informimi për politikat publike dhe zbatimin e tyre duhet t'i bëhen të njohura publikut.
- Argumenton nevojën e masave të efektshme kundër veprimeve të autoriteteve publike të cilat shkelin të drejtat civile.

2.1.2 QËNDRIMET

1. Të qenit i hapur ndaj kulturave të tjera

Nxënësi:

- Tregon interes për të mësuar për besimet, vlerat, traditat e njerëzve të tjerë dhe të botëkuptimeve.
- Shpreh interes për të udhëtuar në vende të tjera.
- Shpreh kureshtjen për besimet dhe interpretimet e të tjerëve dhe orientimet dhe grupimet kulturore.
- Shpreh vlerësimin e veta për mundësinë për të pasur përvoja të kulturave të tjera.

- Kërkon dhe mirëpret mundësitë për të takuar njerëz me vlera, zakone dhe sjellje të ndryshme.
- Kërkon kontakte me njerëz të tjerë për të mësuar për kulturën e tyre.

2. Respekti

Nxënësi:

- U jep hapësirë të tjerëve për të shprehur vetveten.
- Shpreh respektin për njerëzit e tjerë si qenie të barabarta njerëzore.
- Trajton të gjithë njerëzit me respekt, pavarësisht nga prejardhja e tyre kulturore.
- Shpreh respekt për njerëzit me status ekonomik e social të ndryshëm nga i veti.
- Shpreh respekt për ndryshimet fetare.
- Shpreh respekt për njerëzit që kanë pikëpamje politike të ndryshme nga të vetat.

3. Mendësia qytetare

Nxënësi:

- Shpreh vullnetin për të bashkëpunuar me të tjerët.
- Bashkëpunon me të tjerët për çështje të interesit të përbashkët.
- Shpreh përkushtimin për të mos qenë vëzhgues pasiv kur shkelet dinjiteti dhe të drejtat e të tjerëve.
- Diskuton për çfarë mund të bëhet për të ndihmuar komunitetin të bëhet një vend më i mirë.
- Ushtron detyrimet dhe përgjegjësitë e qytetarisë aktive në nivel vendor, kombëtar ose global.
- Ndërmerr veprime për të qenë i informuar për çështjet qytetare.

4. Përgjegjësia

Nxënësi:

- Tregon që pranon përgjegjësinë për veprimet e veta.
- Kërkon ndjesë kur lëndon ndjenjat e dikujt.
- Dorëzon punën e kërkuar në kohë.
- Dëshmon përgjegjësinë për gabimet e veta.
- Përmbush angazhimet e veta ndaj të tjerëve gjithmonë.

5. Efektshmëria e veprimeve

Nxënësi:

- Shpreh besimin në aftësinë e vet për të kuptuar çështjet.
- Shpreh besimin që mund të kryejë veprimtaritë që ka planifikuar.
- Shpreh besim në aftësitë e veta për të eksploruar pengesat gjatë arritjes së qëllimit.
- Shpreh besimin se mund të ndryshojë nëse e dëshiron një gjë të tillë.
- Tregon siguri në aftësitë e veta për të përballuar me sfidat e jetës.
- Tregon besim se e di si mund të menaxhojë situatat e paparashikuara duke u bazuar në burimet e veta.

6. Toleranca ndaj paqartësisë

Nxënësi:

Bashkëvepron mirë me të tjerët që kanë larmi pikëpamjesh të ndryshme.

Tregon që është në gjendje të ndërpresë përkohësisht gjykimet për të tjerët.

Ndihet rehat në situata të panjohura.

Trajton pozitivisht dhe në mënyrë konstruktive situatat e pasigurta.

Punon mirë në rrethana të paparashikuara.

Shpreh dëshirën për t'u sfiduar në idetë dhe dëshirat e veta.

Kënaqet me sfidat e trajtimit të problemeve të paqarta

Ndihet mirë gjatë trajtimit të situatave të ndërlikuara.

2.1.3 AFTËSITË

1. Aftësitë e të mësuarit të pavarur

Nxënësi:

- Tregon shkathtësinë për të identifikuar burimet për të mësuarit (p.sh. njerëzit, librat, interneti);
- Kërkon, kur është e nevojshme, qartësimin e informacionit të ri të marrë nga njerëz të tjerë;
- Mund të mësojë për tema të reja me mbikëqyrje minimale;
- Mund të vlerësojë cilësinë e punës së tij;
- Mund të përzgjedhë burimet më të besueshme të informacionit ose të këshillave nga ato që janë të pranishme;
- Tregon aftësinë për të mbikëqyrur, për të përcaktuar dhe për të plotësuar detyra pa mbikëqyrje të drejtpërdrejtë.

2. Aftësitë e menduarit analitik dhe kritik

Nxënësi:

- Mund të identifikojë ngjashmëritë dhe ndryshimet ndërmjet informacionit të ri dhe atij të njohur;
- Përdor evidenca për të mbështetur opinionin e vet;
- Mund të vlerësojë rreziqet që lidhen me alternativa të ndryshme;

- Dëshmon që ai mendon për përdorimin e drejtë të informacionit;
- Mund të identifikojë hendeqet, mungesën e lidhjes ose divergjencat në materialet e analizuara;
- Mund të përdorë kritere të qarta dhe të veçanta, parime ose vlera për të bërë gjykime.

3. **Aftësitë për të dëgjuar dhe për të vëzhguar**

Nxënësi:

- Dëgjon me kujdes opinionet e ndryshme.
- Dëgjon me vëmendje të tjerët.
- Vëzhgon gjestet e folësve dhe gjuhën e përgjithshme të trupit për të kuptuar më mirë fjalët e tyre.
- Mund të dëgjojë në mënyrë të efektshme për të deshifruar kuptimin ose qëllimet e një personi tjetër.
- I kushton vëmendje asaj çfarë të tjerët nënkuptojnë por nuk e shprehin
- I kushton vëmendje mënyrën si njerëzit nga kultura të tjera reagojnë në mënyra të ndryshme ndaj të njëjtës situatë.

4. **Empatia**

Nxënësi:

- Mund të dallojë kur një shok ka nevojë për ndihmë.
- Shpreh simpatinë për gjërat e këqija që ka parë t'u ndodhin të tjerëve.
- Përpiqet të kuptojë më mirë miqtë, duke përfytyruar gjërat nga këndvështrimi i tyre.
- Merr parasysh ndjenjat e njerëzve të tjerë kur merr vendime.
- Shpreh pikëpamjen se kur mendon për të tjerët në vende të tjera, ai ndan me ta gëzimet dhe hidhërimet e tyre.
- Identifikon me kujdes ndjenjat e të tjerëve, edhe në rastet ku ata nuk duan t'i tregojnë ato.

5. **Fleksibiliteti dhe përshtatshmëria**

Nxënësi:

Ndryshon opinionin e vet nëse dëshmohet përmes argumenteve të arsyeshme se kjo është e nevojshme dhe kërkohet të bëhet.

Mund të ndryshojë vendimet që ka bërë nëse kjo kërkohet nga pasojat e këtyre vendimeve.

Përshtatet ndaj situatave të reja, duke përdorur aftësi të reja.

Përshtatet ndaj situatave të reja duke përdorur njohuritë në mënyra të ndryshme.

Përshtat konventat socio-kulturore të grupeve të tjera kulturore kur bashkëvepron me anëtarët e këtyre grupeve.

Mund të ndryshojë sjelljen e veta për ta përshtatur me kulturat e tjera.

6. Aftësitë gjuhësore, komunikuese dhe shumëgjuhëshe

Nxënësi:

- Mund të shpreh mendimet e veta për një problem.
- U kërkon folësve të përsërisin çfarë kanë thënë, nëse nuk është e qartë për të.
- Bën pyetje që dëshmojnë të kuptuarit e pozicionit të njerëzve të tjerë.
- Mund të përshtatë mënyra të ndryshme të shprehjes së mirësjelljes në një gjuhë tjetër.
- Mund të ndërmjetësojë me anë të gjuhës, përmes përkthimit, interpretimit ose shpjegimit, në shkëmbime ndërkulturore.
- Mund të shmangë me sukses keqkuptimet ndërkulturore.

7. Aftësitë bashkëpunuese

Nxënësi:

- Ndërton marrëdhënie pozitive me të tjerët në grup.
- Ndan punën me të tjerët kur punon si anëtar i një grupi.
- Punon për të ndërtuar konsensus për të arritur synimet e grupit.

- Si anëtar i një grupi, mban të tjerët të informuar për informacione të dobishme që lidhen me interesat e tyre.
- Prodhon entuziazëm ndërmjet anëtarëve të grupit për përmbushjen e synimeve të përbashkëta.
- Kur punon me tjerët, i mbështet ata pavarësisht nga ndryshimet në pikëpamje.

8. Aftësitë për zgjidhjen e konflikteve

Nxënësi:

- Mund të komunikojë me respekt me palët në konflikt.
- Mund të identifikojë rrugë të ndryshme për zgjidhjen e konflikteve.
- Mund të ndihmojë të tjerët për të zgjidhur konfliktet përmes rritjes së shkallës së kuptimit të alternativave të pranishme.
- Mund të nxisë palët e përfshira në konflikt për të dëgjuar në mënyrë aktive njëri-tjetrin dhe për të ndarë çështjet në interes të përbashkët.
- Nis rregullisht komunikimin për të ndihmuar në zgjidhjen e konflikteve ndër personale.
- Mund të trajtojë me efektivitet stresin emocional, ankthin dhe pasigurinë e njerëzve të tjerë në situata konfliktuale.

2.1.4 NJOHURITË DHE TË KUPTUARIT KRITIK

1. Njohja dhe të kuptuarit kritik të vetes

Nxënësi:

- Mund të përshkruajë emocionet e tij.
- Mund të përshkruajë mënyrat në të cilën mendimet dhe emocionet e veta ndikojnë sjelljen e tij.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për vlerat dhe besimet e tij.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për veten nga këndvështrime të ndryshme.

- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për paragjykimet dhe stereotipat e veta dhe për shkaqet e tyre.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për emocionet dhe ndjenjat në situata të ndryshme e të larmishme.

2. Njohja dhe të kuptuarit kritik të gjuhës dhe komunikimit

Nxënësi:

- Mund të shpjegojë se si toni i zërit, kontakti pamor dhe gjuha e shenjave mund të ndihmojnë komunikimin.
- Mund të përshkruajë ndikimin social dhe pasojat e stileve të ndryshme të komunikimit tek të tjerët.
- Mund të shpjegojë se si marrëdhëniet shoqërore disa herë janë të koduara në format gjuhësore që përdoren në biseda (p.sh. në përshëndetje, në format për t'u drejtuar dikujt etj.).
- Mund të shpjegojë përse njerëzit e kulturave të tjera mund të ndjekin modele të ndryshme komunikimi, verbale dhe jo verbale, të cilat janë të rëndësishme në këndvështrimin e tyre.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për modelet e ndryshme komunikimit që përdoren të paktën në një grup shoqëror ose kulturor.

3. Njohja dhe të kuptuarit kritik të botës (duke përfshirë politikën, ligjin, të drejtat e njeriut, kulturën, kulturat, fetë, historinë, median, ekonominë, mjedisin dhe zhvillimin e qëndrueshëm)

Nxënësi:

Mund të shpjegojë kuptimin e koncepteve politike bazë, duke përfshirë demokracinë, lirinë, qytetarinë, të drejtat dhe përgjegjësitë.

Mund të shpjegojë përse secili ka përgjegjësi të respektojë të drejtat e njeriut të të tjerëve.

Mund të përshkruajë praktikat kulturore bazë (p.sh. zakonet e të ushqyerit, praktikat e përshëndetjeve, mënyrën si u drejtohem njerëzve, mirësjellja) në një kulturë tjetër.

Mund të reflektojë në mënyrë kritike se si botëkuptimi i veta është një ndër botëkuptimesh e shumta në botë.

Mund të vlerësojë ndikimin e shoqërisë në natyrën e botës, për shembull, nga pikëpamja e rritjes së popullsisë, e zhvillimit të popullsisë, e konsumit të burimeve.

Mund të reflektojë për rreziqet që lidhen me dëmtimin e mjedisit.

Mund të shpjegojë natyrën universale, të patjetërsueshme dhe të pandashme të të drejtave të njeriut.

Mund të reflektojë në mënyrë kritike për marrëdhëniet ndërmjet të drejtave të njeriut, demokracisë, paqes dhe sigurisë në një botë të globalizuar.

Mund të reflektojë në mënyrë kritike për shkaqet rrënjësore të shkeljeve të të drejtave të njeriut, duke përfshirë edhe rolin e stereotipave dhe paragjytimeve në proceset që çojnë në abuzimin me të drejtat e njeriut.

Mund të shpjegojë rreziqet e përgjithësimit nga sjelljet individuale tek e tërë kultura.

Mund të reflektojë në mënyrë kritike për simbolet fetare, ritualet fetare dhe përdorimin fetar të gjuhës.

Mund të përshkruajë pasojat e propagandës në botën e sotme.

Mund të shpjegojë se si njerëzit mund të ruajnë dhe të mbrojnë veten nga propaganda.

Mund të përshkruajë mënyrat e ndryshme në të cilat qytetarët mund të ndikojnë politikën.

Mund të reflektojë në mënyrë kritike për thelbin ndryshues të kuadrit të të drejtave të njeriut dhe zhvillimin e vazhdueshëm të të drejtave të njeriut në rajone të ndryshme të botës.

Mund të shpjegojë përse nuk ka grupe kulturore që kanë karakteristika të brendshme të pandryshueshme.

Mund të shpjegojë përse të gjitha grupet fetare janë në zhvillim dhe ndryshim të pandërprerë.

Mund të reflektojë në mënyrë kritike përse, shpesh herë, historitë paraqiten dhe mësohen nga pikëpamja etnocentrike.

Mund të shpjegojë ekonominë kombëtare dhe se si proceset ekonomike dhe financiare ndikojnë në funksionimin e shoqërisë.

2.2 DIMENSIONET E QYTETARISË DEMOKRATIKE

Përmbajtja e konceptit të qytetarisë demokratike është shumë e larmishme dhe shumë dimensionale. Ajo përbëhet nga:

- **Dimensioni politik**, pjesëmarrja në procesin e marrjes së vendimit dhe në ushtrimin e pushtetit politik.
- **Dimensioni ligjor**, qëndrimi dhe përgjegjësia qytetare ndaj rregullave dhe ligjit, vetëdija dhe ushtrimi i të drejtave dhe përgjegjësi të qytetarëve. Etj.
- **Dimensioni etik**, vetëdija për shtyllat kryesore të edukimit të fëmijëve për integritet moral e luftë kundër korrupsionit.
- **Dimensioni kulturor**, respekti për të gjithë njerëzit, vlerat themelore demokratike, për historinë dhe trashëgiminë e përbashkët dhe njëkohësisht të ndryshme, si dhe ndihma për vendosjen e marrëdhënieve ndërkulturore paqësore.
- **Dimension shoqëror, ekonomik e financiar**, veçanërisht përpjekjet kundër varfërisë dhe përjashtimit social, përpjekjet për krijimin e formave të reja të punës dhe të zhvillimit të komuniteteve dhe si ekonomia të mund të ndihmojë krijimin e një shoqërie demokratike.
- **Dimensioni i karrierës**, si pjesë e edukimit për vendimmarrje të mirinformuar dhe për kompetencë
- **Dimensioni evropian**, vetëdija për unitetin dhe diversitetin e kulturës evropiane dhe të mësuarit për të jetuar në një kontekst evropian.
- **Dimensioni global**, njohja, pranimi dhe nxitja e ndërvlerësimit dhe të solidaritetit global.
- **Dimensioni i qytetarisë digjitale**, të qenit online, mirëqenia online, media dhe informimi etj.

Programi i lëndës i shërben:

- **Nxënësit** për zhvillimin e kompetencave të qytetarisë, në mënyrë që ai të përballojë sfidat e jetës dhe të integrohen në shoqëri.
- **Mësuesit** për planifikimin, realizimin dhe vlerësimin e veprimtarive mësimore dhe arritjeve të nxënësve në klasë dhe jashtë saj.
- **Prindit** për njohjen e rezultateve të pritshme të fëmijëve dhe kriterëve të vlerësimit.
- **Hartuesit** të teksteve mësimore dhe të materialeve ndihmëse për mësuesit dhe nxënësit.

Qëllimet e përgjithshme të programit të lëndës së qytetarisë

Edukimi për qytetari demokratike **synon:**

- të përgatisë të rinjtë për pjesëmarrje aktive në shoqërinë demokratike, duke fuqizuar kështu kulturën demokratike;
- të aftësojë të rinjtë në luftën kundër ksenofobisë, dhunës, racizmit, nacionalizmit agresiv dhe intolerancës;
- të sigurojë dhe të forcojë kohezionin shoqëror, drejtësinë sociale dhe përkushtimin për të mirën e përgjithshme;
- të fuqizojë shoqërinë civile përmes pajisjes së qytetarëve me njohuri dhe shprehje demokratike;

Mbështetur në këto qëllime të përgjithshme, programi i **lëndës së qytetarisë synon:**

- T'u japë nxënësve mundësinë të për të zhvilluar njohuritë dhe aftësitë intelektuale, të domosdoshme për të kuptuar, për të analizuar dhe për të ndikuar në politikat sociale dhe mënyrat e zbatimit të tyre.
- T'u japë nxënësve mundësinë të për të zhvilluar aftësitë e pjesëmarrjes qytetare të nxënësve dhe përfshirjen e tyre të vetëdijshme dhe të kualifikuar në zgjidhjen e problemeve të komunitetit.
- T'u japë nxënësve mundësinë të zhvillojnë përkushtimin qytetar në respektimin e vlerave dhe parimeve demokratike të domosdoshme për bashkëjetesë në një shoqëri demokratike.

3 REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE NË KLASËN E PARË

Në programin e qytetarisë janë paraqitur rezultatet e pritshme të të nxënit, të cilat shprehen në terma njohurish, aftësish dhe qëndrimesh. Tematikat dhe renditja e tyre nuk nënkuptojnë që përmbajtja vjetore, përgjatë vitit shkollor, duhet të zhvillohet e ndarë në këtë renditje. Kombinimi dhe ndarja e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve në situata të nxëni, kapituj ose grupe temash e njësi mësimore, si dhe renditja e tyre është e drejtë e përdoruesve të programit (më kryesorët janë autorët e teksteve dhe mësuesit). Sasia e orëve mësimore për secilën tematikë është relativisht rekomanduese.

Tema: Unë dhe të tjerët		
Trajtimi i kësaj teme i ndihmon fëmijët të kuptojnë se të tjerët kanë ndjenja, mendime dhe përvoja të ndryshme. Kjo është baza për krijimin e ndjeshmërisë tek ta.		
Trajtimi i kësaj teme që përfshin çështje të ndjeshme si familja, shokët, miqtë, dallimet etj., edukon respektin dhe në të njëjtën kohë krijon një mjedis në të cilin të gjithë ndihen të sigurt.		
Respekti për të ndryshmen i mëson fëmijët ta vlerësojnë e ta pranojnë atë dhe të përfshijnë të gjithë, pavarësisht nga dallimet e tyre.		
Po kështu komunikimi dhe ndërveprimet e respektueshme janë aftësi themelore sociale që fëmijët duhet të mësojnë për të lundruar me sukses në marrëdhëniet shoqërore duke zhvilluar edhe aftësitë e tyre sociale		
Rezultatet e të nxënit		
Unë dhe të tjerët 9 orë		
Njohuritë	Aftësitë	Qëndrimet dhe vlerat
Nxënësi njeh vetveten, tiparet, nevojat, dëshirat etj.	Nxënësi duhet të aftësohet:	Nxënësi duhet të aftësohet:

Nxënësi dallon çfarë e bën të veçantë në raport me të tjerët dhe ato që ai i ka të përbashkëta me ta: (nevoja, dëshira, ëndrra, tipare të jashtme, prejardhje etj.). Nxënësi njihet/zbulon vetë tiparet që janë thelbësore nga ato që nuk janë të tilla në dallimet dhe të përbashkëtat që ka me të tjerët. Nxënësit i mundësohet njohja dhe kuptimi i lidhjeve që ekzistojnë ndërmjet tij dhe të tjerëve dhe i nevojës që ai ka për të tjerët. Ai fillon të mësojë për rëndësinë e ndihmës së ndërsjellë dhe bashkëpunimit për të plotësuar nevojat e përbashkëta. Po kështu, nxënësi fillon të mësojë disa nga pasojat ose konfliktet që vijnë nga moskuptimi ose mosrespektimi i të ndryshmes dhe mëson të parandalojë konfliktet ose pasojat e padëshiruara	• Të identifikojë dhe të përshkruajë karakteristikat e tyre themelore (p.sh., emrin, moshën, mendimet, ndjenjat, pëlqimet, mospëlqimet). • Të identifikojë të përshkruajë karakteristikat themelore të të tjerëve (p.sh., emrin, moshën, mendimet, ndjenjat, pëlqimet, mospëlqimet). • Të identifikojë ngjashmëritë dhe dallimet mes tyre dhe shokëve të klasës. • Të dallojë që ai dhe të tjerët i shohin dhe i përjetojnë gjërat ndryshe. • Të tregojë që secili shikon tek tjetri pak nga vetja dhe anasjelltas • Të tregojë përse është e rëndësishme të kuptojë dhe të bashkëpunojë me të tjerët	• Të tregojë interes për nevojat e të tjerëve. • Të komunikojë lirshëm idetë, mendimet dhe ndjenjat e tij. • Të marrë parasysh e të shqetësohet për mënyrën si mund të ndihen të tjerët në situata të caktuara.
Tema: Respekti, bashkëjetesa paqësore rregullat 1. Respekti është thelbësor për bashkëpunim dhe bashkëjetesën paqësore. A krijon një hapësirë të sigurt për dialog dhe reagime konstruktive. Respekti është gur themeli për besimin si kusht i domosdoshëm për bashkëpunim. Respekti krijon themelin e mirëkuptimit dhe vlerësimit të ndërsjellë, i cili është thelbësor për një bashkëpunim të suksesshëm dhe produktiv. Komunikimet e hapura dhe ndërveprimet me respekt pakësojnë keqkuptimet dhe mosmarrëveshjet, për rrjedhojë, edhe konfliktet. Një bashkëpunim në respekt krijon më shumë mundësi për përvoja të reja dhe për vendimmarrje më të mirë menduara.		

2. Respekti dhe rregullat. Respekti nuk është diçka që realizohet vetvetiu. Jo gjithmonë njohja e rëndësisë së tij është kusht për zbatimin e tij në praktikë. Jo gjithmonë pranimi i respektit për tjetrin shoqërohet edhe me respektimin e tjetrit. Njerëzit janë të ndryshëm, kanë pëlqime, ide, mendime, interesa, këndvështrime të ndryshme, për rrjedhojë, edhe kritere të ndryshme për vlerat që duhet të respektojnë.

Për këtë arsye është e nevojshme që të krijohen disa kushte që e bëjnë respektin detyrim dhe jo dëshirë. Këto kushte duhet të bazohen në vlera demokratike, gjerësisht të pranuar si të tilla nga të gjithë, ose të paktën nga shumica.

Një ndër kushtet që luan rol në krijimin e një mjedisi që mundëson dhe garanton respekt janë rregullat. Për këtë arsye, të kuptuarit e tyre, të rëndësisë së tyre për jetesën në shoqëri dhe, në mënyrë të veçantë si mjet që , në një farë mënyrë na detyron të respektojmë të tjerët është objektiv i këtij programi.

Rezultatet e pritshme të të nxënit
Respekti, bashkëjetesa paqësore, rregullat
10 orë

Njohuritë	Aftësitë	Qëndrimet dhe vlerat (Tregues)
1. Respekti dhe bashkëjetesa paqësore Nxënësi ndihmohet të kuptojë rëndësinë e respektit për vete dhe për të tjerët. Ai kupton çfarë do të thotë të respektosh veten dhe tjetrin, në të përbashkëtat dhe dallimet ndërmjet tyre.	1. Respekti dhe bashkëjetesa paqësore Nxënësi duhet të aftësohet: • Të përcaktojë "respektin" me gjuhën e tij. • Të identifikojë mënyra për të treguar respekt për veten dhe të tjerët. • Të demonstrojë sjellje që tregojnë respekt	Nxënësi: • I kushton vëmendje ideve dhe këndvështrimeve të të tjerëve pa i ndërprerë apo hedhur poshtë ato. • Vlerëson kontributin e të tjerëve. • Përdor gjuhë respektuese dhe përfshirëse me të gjithë.

Nxënësi mëson që respekti ndaj tjetrit do të thotë respekt për çdo gjë që ai e quan të dashur. Nxënësi kupton që kur individët ndihen të respektuar ata kanë më shumë të ngjarë, të luajnë së bashku, të ndajnë hapur idetë, opinionet dhe shqetësimet e tyre, të komunikojnë e të bashkëpunojnë më mirë me njëri-tjetrin. Nxënësi fillon të kuptojë konfliktet që lidhen me mungesën e respektit si dhe modelin e trajtimit dhe të zgjidhjes së tij. Ai kupton se pa respekt nuk ka bashkëpunim dhe bashkëjetesë paqësore. 2. Respekti dhe rregullat Nxënësit i jepet mundësia të kuptojë lidhjen ndërmjet respektit dhe rregullave, si faktorë të rëndësishëm që garantojnë bashkëpunimin dhe bashkëjetesën paqësore në një komunitet. Ai ftohet të reflektojë për përvojën e tij personale në marrëdhënie me të tjerët dhe të flasë për raste kur ai	• Të tregojë si ndikon respekti për veten në marrëdhëniet me njerëzi e dashur. • Të tregojë që të gjithë meritojnë respekt, pavarësisht nga dallimet. • Të parashikojë pasojat e mungesës së respektit në aspekte të ndryshme. • Të trajtojë konflikte të thjeshta që lidhen me mungesën e respektit në klasë ose në komunitet. 2. Respekti dhe rregullat • Të tregojë të kuptuarit për rregullat dhe respektin. • Të flasë për rëndësinë e rregullave për jetesën e përbashkët. • Të shpjegojë që ndjekja e rregullave tregon respekt për të tjerët dhe bashkësinë ku jetojnë. • Të tregojë shembuj të lidhjes ndërmjet respektit dhe rregullave në jetën e tyre të përditshme. • Të tregojë me shembuj disa nga pasojat që shoqërojnë thyerjen ose mosrespektimin e rregullave. • Të hartojë disa rregulla të thjeshta që nxisin respektin në klasën dhe shkollën e tyre	• Demonstron gatishmërinë e tij për të ndjekur rregullat në veprimtaritë e përditshme në familje, grup, klasë, shkollë etj. edhe si shprehje e respektit dhe e përgjegjësisë për vete dhe për komunitetin. • Demonstron gatishmërinë për të përmirësuar rregullat në interes të rritjes së respektit dhe bashkëjetesës paqësore.

mendon se nuk ka pasur rregulla ose kur rregullat janë shkelur dhe të përshkruajë disa nga pasojat për atë vetë dhe për të tjerët. Nxënësi ndjen nevojën e hartimit të rregullave dhe përfshihet në procesin e hartimit të rregullave të klasës. Nxënësi vihet në situata mësimore që e ndihmojnë të kuptojë si shkelja e rregullave mund të dëmtojë atë dhe të tjerët.		
Tematika: Sjellja e shëndetshme dhe e sigurt në shtëpi, shkollë, në park, në rrugë. Nxënësit duhet të jenë të vetëdijshëm për rëndësinë e shëndetit dhe të sigurtisë personale, sikurse për shëndetin dhe sigurinë e komunitetit. Sjellja e shëndetshme dhe e sigurt nuk ka të bëjë vetëm dhe thjesht me ruajtjen e vetes nga rreziqet. Ajo përfshin ndjenjën e përgjegjësisë ndaj vetes dhe të tjerëve. Veprimet tona nuk ndodhin në boshllëk apo në izolim. Ajo që ne bëjmë ndikon tek të tjerët, për të mirë apo për të keq. Kjo kërkon që ne të jemi në gjendje të mendojmë dhe të parashikojmë pasojat e mundshme të veprimeve tona. Sjellja e sigurt është përgjegjësi e përbashkët që ndihmon në krijimin e një mjedisi të sigurt. Është përpjekje e përbashkët, është kujdes i përbashkët, është tregues përgjegjësie dhe respekti. Fëmijët kanë filluar të përdorin internetin në moshat më të vogla. Ka shumë përfitime për të ekspozuar fëmijën tuaj ndaj asaj që bota online ka për të ofruar; Interneti mund të përdoret si instrument mësimi, socializimi dhe argëtimi. Megjithatë, si çdo mjet, ai duhet të përdoret në mënyrë		

të sigurt. Njohja e fëmijëve me rreziqet që shoqërojnë përdorimin e internetit do të ndihmojë në krijimin dhe konsolidimin e një mjedisi të shëndetshëm dhe të sigurt.

Rezultatet e pritshme të të nxënit

Sjellja e shëndetshme dhe e sigurt në shtëpi, shkollë, në park, në rrugë.

9 orë

Njohuri	Aftësitë	Qëndrimet dhe vlerat
Nxënësi ndërgjegjësohet për faktin që do të përballët me rreziqe në çdo hap të jetës dhe në çdo fushë të veprimtarisë në të cilën ai do të përfshihet: në shtëpi e shkollë dhe komunitet. Nxënësi njihet me tipologjinë e rreziqeve që ndeshen konkretisht në mjedise e veprimtari të ndryshme. etj. Nxënësi bëhet i vetëdijshëm për rëndësinë e rregullave që duhen vendosur e zbatuar për të mos dëmtuar veten dhe të tjerët në shtëpi dhe shkollë, në park, lagje, rrugë dhe me qëllim që t'i parandalojë ato.	Nxënësi duhet të aftësohet: - Të identifikojë dhe të shpjegojë rëndësinë e veprimeve dhe rregullave bazë të higjienës (p.sh., larja e duarve, larja e dhëmbëve, larja). - Të përshkruajë disa prej ushqimeve të shëndetshme dhe të tregojë përse janë të tilla. - Të tregojë përse është i rëndësishëm gjumi dhe ushtrimet fizike. - Të përshkruajë disa nga zakonet në fushën e të ushqyerit dhe të të ushtruarit në këndvështrimin e sjelljes së shëndetshme dhe të sigurt. - Të identifikojë rreziqet e mundshme të sigurisë në shtëpi dhe shkollë (mjete të mprehta, mjete pastrimi, zjarri, elektriciteti, shkallët etj.	Nxënësi: - Respekton rregullat në çdo fushë të veprimtarisë. - Bashkëpunon me të tjerët për të vendosur rregulla të reja kur është e nevojshme. - Përpiqet të njohë rreziqet e mundshme që mund të shfaqen në mjedise të ndryshme. - Përkushtohet të mësojë si të parandalojë rreziqet për vete dhe për të tjerët.

Nxënësi njihet me disa nga rregullat që garantojnë një sjellje të shëndetshme dhe të sigurt në fusha e veprimtari të ndryshme dhe përpiqet t'i zbatojë ato. Të qenit online dhe parimet e përdorimit të sigurt të internetit. Ai duhet të mbajë parasysh që: • Informacionin për vete dhe familjarët e tij nuk duhet të ndahet me të tjerët (emri, mosha, adresa, nr. Tel, foto personale etj. • Njerëzit që shfaqen në komunikimin online mund të mos jenë ata që paraqiten. • Informacioni mund të mos jetë i vërtetë ose i saktë. • Duhet të kërkojë ndihmë tek të rriturit e besuar në rastet kur ndihet i frikësuar, i shqetësuar, i pasigurt etj. • Të mos shkarkojë të dhëna pa u konsultuar më parë me prindërit ose të rritur të besuar etj. • Të mësojë konceptet dhe simbolet kryesore pamore që përmbajnë informacione paralajmëruese.	• Të përshkruajë dhe të praktikojë rregullat bazë të sigurisë në shtëpi, përfshira ato të ndihmës së parë (në raste prerje, gërvishtje). Të tregojnë rëndësinë e përdorimit të pajisjeve të sigurisë (p.sh., helmeta, rripa sigurie). • Të identifikojë disa nga sjelljet e sigurt në shtëpi, shkollë dhe në mjedise publike (parku i lojërave, lagje, rrugë), me qëllim parandalimin e situatave të rrezikshme për vete dhe për të tjerët. • Të dallojë sinjalet kryesore të kalimit të rrugës dhe të kërkojë gjithmonë ndihmën e të rriturit për ta kaluar atë. • Të përshkruajnë disa nga veprimet që duhet të kryejë në përgjigje të llojit të rrezikut. • Të dallojë dhe të përdorë simbolet kryesore pamore paralajmëruese. • Të dallojë disa nga rreziqet e përdorimit të internetit për të dhe të tjerët. • Të përshkruajë disa nga parimet që duhet të mbajë parasysh kur përdor internetin. • Të identifikojë të rriturit e besuar tek të cilët mund të kërkojë ndihmë në situata të pasigurta. • Të raportojnë tek të rriturit rastet kur u kërkohet informacion për vete.	

Tema: Familjet tona

Përmes kësaj tematike nxënësit fitojnë njohuri për mënyrën si njerëzit organizojnë prodhimin, shpërndarjen dhe konsumin e të mirave e të shërbimeve dhe njihen e kuptojnë çështjet themelore, që lidhen me vendimet në fushën e veprimtarisë ekonomike. Ata njihen në përputhje me nivelin e shkollimit dhe të kurrikulës, me konceptet kryesore ekonomike dhe rëndësinë që ka njohja e tyre për jetën e tij dhe të shoqërisë. Në këtë mënyrë, mundësohet edhe realizimi i kompetencës ekonomike, që nënkupton njohuri për funksionimin e botës ekonomike dhe aftësi për të vepruar me mençuri në këtë botë.

Rezultatet e të nxënit

Familjet tona

7 orë

Njohuri	Aftësitë	Qëndrimet
Nxënësi zbulon si njerëzit në një familje janë të ngjashëm dhe të ndryshëm, si ata punojnë së bashku për një jetë më të mirë. Nxënësi bëhet i vetëdijshëm që të gjitha familjet, për të jetuar, duhet të kenë ushqim, veshje dhe shtëpi banimi. Ai fillon të kuptojë ndryshimin ndërmjet një nevoje dhe një dëshire.	Nxënësi duhet të aftësohet: - Të tregojë çfarë është familja; - Të tregojë si njerëzit jetojnë dhe punojnë së bashku në një familje; - Të shpjegojë ndryshimet ndërmjet nevojave dhe dëshirave; - Të dallojë dhe përkufizojë një profesion si një punë që duhet bërë; - Të dallojë profesione të ndryshme; - Të përcaktojë një simbol për një punë dhe shërbim të caktuar;	Nxënësi: - Respekton profesionet dhe shërbimet e ndryshme që kryhen në shoqëri. - Respekton njerëzit e punës, pavarësisht nga lloji i punës që kryejnë.

Nxënësi mëson se si punët (profesionet) u sigurojnë anëtarëve të familjes plotësimin e nevojave dhe të dëshirave. Nxënësi skicon anëtarët e familjes duke bërë punë të ndryshme. Nxënësi zbulon në një hartë, vendet ku anëtarët e familjes së tyre shkojnë për të plotësuar nevojat dhe dëshirat e tyre. Nxënësi mëson për rëndësinë që ka puna për të paguar për nevojat dhe dëshirat tona.	• Të vendosë në hartë simbole të ndryshme për punë dhe shërbime. • Të tregojë se si anëtarët e familjes janë të varur nga puna që bëjnë për të siguruar nevojat dhe dëshirat; • Të përshkruajë punët që njerëzit bëjnë për të siguruar paratë. • Të tregojë se si familjet i përdorin paratë për të plotësuar nevojat dhe dëshirat e tyre.	

4 UDHËZIME METODOLOGJIKE

Përmbajtja e lëndës së qytetarisë ofron mundësi të shumta që mësuesit të zhvillojnë orë mësimore bazuar në :

- ndërveprimin aktiv midis mësuesit dhe nxënësve;
- shfrytëzimin e përvojave personale të nxënësve;
- pjesëmarrjen efektive të nxënësve në veprimtaritë mësimore;
- pavarësinë e nxënësve në shprehjen e lirë të ideve dhe opinioneve vetjake;
- përdorimin e mjeteve didaktike të domosdoshme për zhvillimin normal të programit;
- larmi strategjish dhe teknikash të përshtatura për moshën (skenarë, lojëra me role, diskutime, të ftuar, përdorim mjetesh artistike etj.

Ky edukim arrihet nëpërmjet përdorimit të metodave, teknikave dhe strategjive ndërvepruese që krijojnë një bashkëpunim harmonik midis mësimdhënies dhe të nxënit, ku ndërthuren lloje të ndryshme të edukimit, të tilla si: edukimi i të drejtave të njeriut, edukimi ndërkulturor, edukimi për paqe, edukimi global, edukimit nëpërmjet medias, edukimi mjedisor, edukimi rrugor, edukimi ekonomik etj.

Programi kësaj lënde është element i një kurrikule të hapur të formimit qytetar dhe si e tillë ajo nuk i pranon lehtë format tradicionale të mësimdhënies dhe të të nxënit, kur roli i mësuesit është thjesht transmetues i dijeve, kurse fëmija një dëgjues pasiv. Të kundërtën synon ky program. Ai motivon një ndërveprim të efektshëm midis nxënësve dhe mësuesit, midis punës në grupe të vogla dhe të mëdha, midis punës së pavarur dhe asaj individuale, por përparësi duhet të marrë stimulimi i ideve të ndryshme, të shumta të dala nga nxënësit, reflektimi kritik i tyre ndaj koncepteve të përmbajtjes lëndore. Një element i një rëndësie të veçantë konsiderohen produktet e veprimtarive që mund të përgatiten nga nxënësit në klasë, si postera, struktura të ndryshme mendore në letra të bardha, gazeta të ndryshme ose reflektime të shkruara për çështje të ndryshme. Produktiviteti i nxënësve shihet si një tregues cilësor i zbatimit të këtij programi.

Pretendimet e kësaj lënde janë të mëdha. Përmbajtja e saj del jashtë kufijve të orës mësimore, të strukturave tradicionale të shkollës. Ajo thyen “disiplinën” mësimore në klasat tona. Ajo kërkon debat, gjallëri, mbajtje qëndrimesh, opinione të ndryshme, këndvështrime të shumëllojshme nga ana e fëmijëve, gjë që nuk është e lehtë, pasi kjo lidhet me formimin gjuhësor, shkencor dhe aftësitë personale të fëmijëve, të cilën ua mundësojnë edhe lëndë të tjera të kurrikulës së këtij cikli shkollimi. Në këtë kontekst lënda e qytetarisë ndërthur dhe integron natyrshëm shumë njohuri të fituara në lëndë të tjera.

Një aspekt tjetër i shtjellimit të kësaj lënde është përdorimi i përvojave personale, i ngjarjeve të ndryshme të komunitetit ku ata bëjnë pjesë, si raste studimi për shumë tema mësimore dhe objektiva që synon të përmbushë kjo lëndë.

Në këtë kuptim “rastet e studimit” nga komuniteti shërbejnë si ura lidhëse midis formimit të nxënësve në shkollë dhe jetën reale që përballojnë, por efektiviteti i kësaj mënyre të vepruarit reflektohet natyrshëm në qëndrimet që nxënësi do të mbajë konkretisht brenda grupit shoqëror, të cilit i përket.

Mësuesit përdorin dhe zhvillojnë në mësimdhëniet e tyre modele të ndryshme të saj, por ky program kërkon së pari planifikimin dhe zhvillimin e mësimdhënies ndërvepruese, që ka në themel bashkëveprimin mësues-nxënës, mjedis fizik, materiale didaktike, personale të mësuesit dhe nxënësit, si dhe produkte të shumta të hartuara dhe përgatitura nga vetë fëmijët, nxënësit, ku puna në grupe është e rëndësishme, por e shoqëruar patjetër me punën e pavarur dhe atë individuale.

5 ÇFARË KËRKOHEM NGA MËSUESI I LËNDËS SË QYTETARISË?

Rolet dhe kompetencat që mësuesit dhe nxënësit kanë pasur tradicionalisht, sot kanë pësuar ndryshime. Disa nga ndryshimet që kanë ndodhur në kompetencat tradicionale të mësuesve lidhen me:

- *dijet e integruara ndër lëndore përkundrejt dijeve të kufizuara në kuadrin e lëndëve të veçanta* në: lëndët mësimore; teoritë dhe çështjet që lidhen me natyrën dhe zhvillimin njerëzor; përshtatjen e teorive të ndryshme të të mësuarit për arritjen e synimeve të veçanta edukative; (në fushën e sjelljes, të njohurive dhe të humanizmit); parimet e procesit të mësimdhënies/ të të nxënës; organizimin dhe administrimin e veprimtarive në grup;
- *procesin e shumëfishtë dhe dinamik të mësimdhënies përkundrejt procesit linear dhe statik të saj*, në të gjitha përmasat e tij: a) në përpunimin dhe përcaktimin e objektivave të larmishëm; b) në administrimin elastik të orëve të mësimit dhe të grupeve; c) në shumëllojshmërinë e modeleve të mësimdhënies përmes të mësuarit të hapur dhe në bashkëpunim; d) në vlerësimin e ndërsjellë;
- *synimet edukative të shumëfishta përkundrejt atyre të kufizuara në fushën e njohurive. Të parat marrin parasysh kompleksitetin dhe ndryshimet që ndodhin në botën e sotme dhe mbështeten në angazhimin individual për të përmirësuar kushtet e jetës dhe për të zotëruar shprehitë e nevojshme për veprim.*

Një prej kërkesave më të rëndësishme në fushën e mësimdhënies është bindja e mësuesit në aftësinë e nxënësve për të mësuar dhe që ai vetë është i aftë t'i mësojë ose t'i ndihmojë për të mësuar. Të mësuarit për qytetarinë demokratike përfshin edhe aftësi të tjera të mësimdhënies që janë të rëndësishme për procesin e aftësimit të nxënësve për t'u bërë qytetarë të përgjegjshëm:

- aftësia për t'i parë problemet nga këndvështrimi i nxënësit, duke marrë parasysh prejardhjen, moshën dhe nivelin e tij arsimor, si dhe aftësia për të mos paragjykuar qëndrimet dhe perceptimet që janë të ndryshme nga të tija;

- aftësia për të kuptuar, pranuar dhe respektuar ngjashmëritë dhe ndryshimet që ekzistojnë ndërmjet mësuesve dhe nxënësve si dhe ndërmjet nxënësve;
- respektimi i të drejtave të nxënësve dhe ndjeshmëria ndaj nevojave dhe interesave të tyre;
- aftësia për të trajtuar çështje të diskutueshme dhe për t'u përballuar me situata problematike dhe komplekse që mund të ndeshen në mjedisin shkollor;
- aftësia për ta parë veten dhe nxënësin si pjesëmarrës aktiv në komunitetin lokal, kombëtar dhe ndërkombëtar;
- bindja në mundësinë e progresit dhe që çdo individ mund të ndihmojë në arritjen e tij;
- aftësia për të integruar përparësitë vetjake në një kuadër të përbashkët problemesh e vlerash dhe për të zbatuar në praktikë vendimet e marra nga nxënësi;
- gatishmëria për të pranuar gabimet para grupit dhe për të nxjerrë mësim prej tyre;
- aftësia për të shtruar dhe debatuar haptazi për probleme të diktuar nga kurrikula e fshehtë.

5.1 Mjedisi i të nxënit të qytetarisë demokratike

Edukimi për qytetari demokratike nxit dhe nxitet nga një mjedis të nxëni demokratik në shkollë dhe nga një metodë që synon të përfshijë të gjithë shkollën, nga metodat e mësimdhënies dhe të të nxënit dhe nga pjesëmarrja e nxënësve, e stafit arsimor, e prindërve në marrjen e vendimit dhe sa më shumë të jetë e mundur në kurrikulën e arsimit formal dhe joformal.

Ai kërkon që nxënësit të njihen dhe të pranohen si subjekte të drejtash, nga njëra anë, dhe si bartës të drejtash, nga ana tjetër.

Edukimi për qytetari demokratike zgjerohet dhe mbështetet nga bashkëveprimi krijues ndërmjet institucioneve arsimore dhe të komunitetit, duke nënkuptuar edhe bashkëveprimin ndërmjet të nxënit formal dhe joformal. Si i tillë ai kërkon mbështetjen e duhur ligjore dhe financiare për zhvillime autonome në të gjitha nivelet.

Edukimi për qytetari demokratike duhet të zhvillohet duke vendosur partneritete ndërmjet aktorëve në edukimin për qytetari demokratike, duke vlerësuar pozitivisht kulturat dhe mënyrën e jetesës demokratike të rinisë dhe në vetë shprehjen dhe aspiratat e nxënësve dhe e të rinjve për t'u dëgjuar, duke e shndërruar këtë në bazë të edukimit për qytetari demokratike; duke ndërmarrë kërkime që kanë në bazë pjesëmarrjen dhe zbatimin në praktikë të nismave dhe risive në fushën e edukimit për qytetari demokratike, për trajnimin dhe zhvillimin e kurrikulave; duke nxitur informacionin për përdorimin e teknologjive të komunikimit në fushën e arsimit, duke i kushtuar vëmendje të veçantë vlerësimit përzgjedhës me kriteret e informacionit dhe mbështetjes së nismave e të të drejtës për të shfrytëzuar ICT në fushën e edukimit për qytetari demokratike; duke zhvilluar vetëdijen dhe praktikën e mishërimit të përgjegjesisë shoqërore;

Nxënësit me nevoja të veçanta

Programi i lëndës së qytetarisë duhet t'u krijojë mësuesve hapësirat për të përshtatur mësimdhënien sipas nevojave të veçanta të nxënësve dhe për të personalizuar të nxënit e tyre. Mësuesit duhet të marrin parasysh faktin se nxënësit janë të ndryshëm, kanë motive, interesa, stile të nxëni, nevoja dhe aftësi të ndryshme etj. dhe të zhvillojnë mësimin në mënyrë të tillë që përputhet me stilet e të nxënit të nxënësve, veçanërisht të atyre me nevoja të veçanta.

a) Nxënësit me vështirësi në të nxënë

Shumë nxënës me vështirësi arrijnë rezultatet e pritshme të të nxënit njësoj si nxënësit e tjerë, nëse bëhen përshtatje në mënyrën e mësimdhënies dhe të vlerësimit të tyre.

Për të arritur nivelin më të lartë të mundshëm të realizimit të rezultateve të pritshme të të nxënit, mund të zhvillohen programe të veçanta, individuale, për nxënësit me nevoja të veçanta.

Në rastin e nxënësve që formalisht janë përcaktuar si të veçantë, është veçanërisht e rëndësishme që stafi i shkollës, në bashkëpunim me prindërit, të mbështesë të nxënit e tyre. Procedurat dhe teknikat e vlerësimit për nxënës me nevoja të veçanta duhet të diskutohen herë pas here me prindërit dhe vetë nxënësit. Prindërit duhet të kuptojnë se si ndikojnë këto procedura dhe teknika të përshtatura në vlerësimin e punës së nxënësve.

b) Nxënësit e talentuar

Fleksibiliteti i zhvillimit të programit lejon plotësimin e nevojave individuale të nxënësve të talentuar.

Mësuesit duhet t'u krijojnë kushte dhe situata të tilla që nxënësit të shfaqin dhe të zhvillojnë talentet e tyre. Kjo arrihet nëse atyre u krijohen mundësitë të punojnë me një përmbajtje më të thelluar dhe zgjeruar, të zgjerojnë mjediset dhe materialet e të nxënit brenda dhe jashtë shkollës.

5.2 Lidhja e lëndës së qytetarisë me temat ndërkurrikulare

Temat ndërkurrikulare janë tema madhore me të cilat përballlet shoqëria. Ato i shërbejnë zhvillimit të kompetencave dhe synojnë të ndihmojnë nxënësin të lidhë shkollimin e tij me jetën e përditshme. Në shumë aspekte, programi i lëndës së qytetarisë fokusohet në zhvillimin e temave të mëdha ndërkurrikulare, si:

- Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave
- Zhvillimi i qëndrueshëm
- Mjedi
- Ndërvarësia
- Bashkëjetesa paqësore

Duke analizuar marrëdhëniet e shoqërisë në këndvështrimin e përgjegjësisë qytetare, nxënësi mëson të vendosë lidhje ndërmjet nevojave dhe përdorimit racional të burimeve. Ai ndërgjegjësohet për aspektet shoqërore të konsumit, për pasojat e globalizmit për shoqërinë dhe shpërndarjen e burimeve. Ky ndërgjegjësim e ndihmon nxënësin të kuptojë më mirë ndërvarësinë e ndërsjellë të mjedisit dhe të veprimtaria njerëzore. Në këtë mënyrë, programi ndihmon për edukimin për zhvillimin e qëndrueshëm dhe mjedisin.

Përmes studimit të vendeve dhe rajoneve të ndryshme, transferimit të të nxënës në vendin e tij, nxënësi ndërgjegjësohet për rolin e tij si qytetar. Kjo e ndihmon atë të jetë mendje hapur dhe të respektojë diversitetin. Nxënësi ndërgjegjësohet për të drejtat e tij, ndërvarësinë e njerëzve, konfliktet ndërkombëtare, dhe nevojën për të zhvilluar kulturën e paqes. Në këtë mënyrë ai jo vetëm kupton domethënien e veprimeve njerëzore në një vend të caktuar, por zgjedh qëndrimin e tij për çështjet globale. Programi kontribuon për edukimin e identitetit kombëtar, njohjen e kulturave, ndërvarësinë dhe bashkëjetesën paqësore.

5.3 Lidhjet e lëndës së qytetarisë brenda fushës dhe me fushat e tjera të të nxënit

Lënda e qytetarisë duhet të zhvillohet në lidhje të ngushtë me lëndët e tjera. Lënda e qytetarisë dhe lëndët e tjera duhet të ndihmojnë në mënyrë të ndërsjellë njëra-tjetrën. Vetëm në këtë mënyrë do të mund të realizohen si duhet edhe objektivat kryesorë të shkollës dhe të shoqërisë në fushën e arsimit.

Çfarë do të thotë kjo?

- Së pari, Lënda e qytetarisë mund të shfrytëzojë informacionin dhe çështjet që trajtohen në lëndët e tjera për të sqaruar, për të konkretizuar dhe për të argumentuar më mirë idetë e veta.
- Së dyti, lëndët e tjera duhet të shfrytëzojnë përmasën dhe këndvështrimin qytetar për të aktualizuar dhe për të kuptuar më mirë çështjet e tyre në diskutim, si dhe për të nxitur përgjegjësinë dhe motivimin qytetar të nxënësve në shkollë dhe në bashkësinë ku jetojnë

Shembuj

I. Historia dhe qytetaria

Lënda e historisë dhe ajo e qytetarisë kanë të përbashkët:

- **Konceptet:** për shembull pushteti, autoriteti, ligji, qeverisja, përfaqësimi, liria, etj.
- **Aftësitë dhe shprehjet:** për shembull përshkrimi, analiza, shpjegimi, diskutimi, kërkimi, interpretimi etj.

Qytetaria:

- u jep aktualitet më të madh çështjeve me të cilat merret historia. Në këtë mënyrë, ajo i ndihmon nxënësit të kuptojnë rëndësinë e historisë për jetën e tyre të përditshme.

Si mund të realizohet lidhja ndërmjet lëndës së historisë dhe qytetarisë?

1. Së pari kjo lidhje mund të realizohet përmes përfshirjes të çështjeve, të fakteve, të ngjarjeve etj. të trajtuar në lëndën e historisë në kurrikulën e qytetarisë me kusht që përmasa e qytetarisë duhet:

- Të jetë çështja thelbësore e mësimi;
- Të lidhet me kurrikulën e qytetarisë.

2. Së dyti, objektivat mësimorë duhet të shprehen qartë dhe të jenë pjesë e kurrikulës kombëtare të qytetarisë. Kështu, lidhja ndërmjet tyre mund të realizohet përmes elementeve të mëposhtëm:

- **Konceptet:** Karakteristikat e koncepteve (si drejtësia, barazia, liria etj.) duhet të shpjegohen në kohë dhe në hapësirë, pra në kontekste konkrete historike, në të kaluarën dhe në të sotmen.
- **Tema:** Në disa mësimë mund të theksohet përmasa e qytetarisë, si për shembull, në çështjet e të drejtave të njeriut.
- **Fusha kurrikulare:** Rishqyrtimi i vazhdueshëm i çështjeve të tilla si demokracia etj., gjatë gjithë ciklit të shkollimit.
- **Përmasa vendore:** historia duhet të ndihmojë në rritjen e pjesëmarrjes qytetare në jetën e bashkësisë, për shembull, duke ndërmarrë projekte ku mund të përfshihen breza të ndryshëm.

3. Së treti, historia ndihmon në edukimin qytetar kur ajo përdoret në debatet për çështje dhe ngjarje të rëndësishme

II. Gjeografia (Dituria e natyrës) dhe qytetaria

1. Çfarë kanë të përbashkët Gjeografia (Dituria e natyrës) dhe qytetaria? Ato kanë të përbashkët:

- **Konceptet:** të drejtat e njeriut, bashkësia, ndërvarësia etj.;
- **Përmbajtjen:** bota si bashkësi globale, sfidat e ndërvarësisë globale etj;
- **Temat:** strehimi, komunikimi etj.

2. Si mund të ndihmojë lënda e gjeografisë në trajtimin e çështjeve të lëndës së qytetarisë:

- Ndihmon nxënësit të kuptojnë më mirë ndikimin e veprimtarisë ekonomike tek njerëzit dhe te bashkësia ku jetojnë;
- Nxjerr në pah marrëdhëniet ndërmjet zhvillimeve vendore, kombëtare dhe globale;
- Nxjerr në pah mundësinë e qytetarëve për të ndikuar në jetën e bashkësisë dhe më gjerë;
- Shqyrton në gjerësi dhe në thellësi çështje të zhvillimit të qëndrueshëm;
- Nxit respektin për njerëz dhe kultura të tjera si dhe për mjedisin.

3. Në ç 'mënyrë lënda e qytetarisë ndihmon në zhvillimin e lëndës së gjeografisë? Qytetaria:

- Zbulon lidhjet e çështjeve me të cilat merret lënda e gjeografisë me jetën e përditshme të nxënësve dhe rrit interesin e tyre për to.
- Ndihmon nxënësit të kuptojnë rëndësinë e lëndës së gjeografisë.
- Nxit të kuptuarit e çështjeve që lidhen me zhvillimin, për shembull, tregtinë e ndershme.
- Nxit nxënësit të marrin pjesë në zhvillimin e projekteve të ndryshme në bashkësinë ku jetojnë, për shembull, për çështje mjedisore.

5.4 Koha mësimore për tematikë për secilën klasë

Programi i lëndës së qytetarisë zhvillohet në 35 orë mësimore në vit. Programi specifikon orët e sugjeruara për secilën tematikë, për secilën klasë. Orët e sugjeruara përfshijnë njohuritë e reja, punët praktike, detyrat apo projektet, vëzhgimet në natyrë, testimet e ndryshme. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën tematikë. Koha mësimore që i kushtohet njohurive të reja dhe që duhet të mbahet parasysh nga autorët e teksti është rreth 60%.

5.5 Vlerësimi në lëndën e edukimit qytetar: njohuritë, aftësitë dhe prirjet qytetare

Standardet e përmbajtjes së lëndës së edukimit qytetar përfshijnë tri elemente të ndërlidhur me njëri tjetrin: njohuritë, aftësitë intelektuale dhe ato të pjesëmarrjes dhe prirjet qytetare. Të marrë së bashku këta elementë përbëjnë bazën për zhvillimin e edukimit qytetar dhe për rrjedhojë edhe vlerësimi i arritjeve të nxënësve duhet të pasqyrojë nevojën për të vlerësuar shkallën e përvetësimit të këtyre tri elementëve nga nxënësit.

Njohuritë përbëjnë thelbin e sistemit të vlerësimit dhe në përgjithësi mishërohen në pyetjet të tilla si:

- Cili është thelbi i qytetarisë dhe i jetës qytetare në demokraci?
- Cilat janë bazat mbi të cilat ngrihet sistemi demokratik në vend?
- Si dhe në çfarë shkalle sistemi politik në vend bazohet në qëllimet, vlerat dhe parimet e demokracisë të pranuar gjerësisht nga shoqëria jonë?
- Cili është roli i qytetarit në demokraci? Etj.

Aftësitë intelektuale dhe ato pjesëmarrëse të edukimit qytetar përfshijnë **përdorimin** e njohurive për të menduar në mënyrë kritike dhe krijuese dhe **për të vepruar me efektshmëri** e në mënyrë të arsyeshme për të përballuar e zgjidhur sfidat e jetës demokratike në vend. Aftësitë intelektuale aftësojnë nxënësit të mësojnë dhe të zbatojnë njohuritë qytetare në funksionet e shumta dhe të ndryshme të qytetarit. Këto aftësi i ndihmojnë

qytetarët të identifikojnë, të përshkruajnë, të shpjegojnë dhe të analizojnë informacionin dhe argumentet si dhe të vlerësojnë, marrin dhe mbrojnë qëndrime të caktuar për çështje të jetës publike. Aftësitë pjesëmarrëse aftësojnë qytetarët të monitorojnë dhe të ndikojnë jetën publike dhe atë qytetare duke bashkëpunuar me të tjerët, duke formuluar dhe shprehur qartë idetë dhe interesat e tyre, duke bërë koalicione, kërkuar konsensus, duke bërë marrëveshje dhe duke menaxhuar konfliktet.

Elementi i tretë janë **prirjet qytetare** që quhen ndryshme edhe “prirje të zemrës” dhe që përshkojnë të gjitha aspektet e qytetarisë. Në një sistem demokratik ato kanë të bëjnë me të drejtat dhe me përgjegjësitë e individëve në shoqëri dhe me çuarjen përpara të idealeve të qeverisjes demokratike. Këtu përfshihen prirjet:

- për të qenë një anëtar i pavarur i shoqërisë;
- për të respektuar vlerat individuale dhe dinjitetin njerëzor;
- për të marrë përsipër përgjegjësitë personale, politike dhe ekonomike të qytetarit;
- për t’iu bindur “rregullave të lojës”, si pranimi i vendimit të ligjshëm të shumicës dhe respektimit të të drejtave të minoriteteve;
- për të marrë pjesë në çështjet qytetare në mënyrë të mirinformuar, të arsyeshme dhe të efektshme;
- për të nxitur dhe mbështetur funksionimin e shëndetshëm të demokracisë në vend.

5.5.1 Aftësitë intelektuale

Këto aftësi mund të ndahen ose grupohen si vijon:

1. Aftësia për të identifikuar dhe përshkruar.
2. Aftësia për të shpjeguar dhe analizuar.

3. Aftësia për të vlerësuar, marrë dhe mbrojtur qëndrime të caktuara.

1. Aftësia për të identifikuar dhe përshkruar

- **Të identifikosh** do të thotë të zbulosh kuptimin e gjërave të prekshme (për shembull ministrat ose jo të prekshme (për shembull koncepte të tilla si drejtësia, barazia etj.). Të identifikosh diçka do të thotë ta dallosh atë nga diçka tjetër, ta klasifikosh ose ta gruposh sipas ngjashmërisë etj.
- **Të përshkruash** do të thotë dallosh, me shkrim ose me gojë, karakteristikat kryesore të një sendi ose dukurie. Këto mund të jenë sende të prekshme, konkrete, por mund të jenë edhe procese, institucione, qëllime etj.

Pra **të identifikosh** ose **të përshkruash** në fushën e edukimit qytetar, për shembull, do të thotë:

- Të identifikosh koncepte kryesore të demokracisë si kushtetuta, qeverisje demokratike etj..
- Të dallosh për shembull: degët kryesore të pushtetit, format e ndryshme të qeverisjes, institucionet qeveritare nga ato joqeveritare etj.
- Të identifikosh individë, simbole, institucione si udhëheqës të shquar, simbole kombëtare etj.
- Të identifikosh ide dhe koncepte si: të drejtat e fëmijëve, të grave, shoqëri civile, patriotizëm etj.
- Të përshkruash funksione dhe procese si kontrolli ligjor i pushtetit, hartimi i politikës arsimore etj.
- Të identifikosh origjinën historike, për shembull të ditëve të caktuara historike ose të festave kombëtare, si 7 dhe 8 marsi, dita e të drejtave të fëmijës etj.
- Të klasifikosh sipas tipareve për shembull demokracia liberale, demokracia jo liberale etj.
- Të përshkruash prirjet për shembull, të pjesëmarrjen e njerëzve në votim, shkallën e emigrimit të inteligjencës shqiptare, ndikimin e kulturës evropiane në atë shqiptare përmes emigrantëve etj.

2. **Aftësia për të shpjeguar dhe analizuar**

- Të shpjegosh do të thotë të identifikosh, të përshkruash, të qartësosh ose të interpretosh diçka, për shembull, shkaqet e ngjarjeve, kuptimin e ngjarjeve ose ideve të caktuara, arsyet për ndërmarrjen e veprimeve ose qëndrimeve të caktuara.
- Të analizosh do të thotë të ndash diçka në pjesët e saj përbërëse për të qartësuar kuptimin ose rëndësinë e saj, për shembull, për të kuptuar shkaqet e ngjarjeve, pjesët përbërëse dhe pasojat e ideve, e proceseve të caktuara shoqërore, politike ose ekonomike.

Pra të **shpjegosh** ose të **analizosh** në fushën e edukimit qytetar, për shembull, do të thotë:

- Të shpjegosh funksionimin e gjërave për shembull, të sistemit elektoral.
- Të analizosh arsyet për veprime, ngjarje ose prirje të caktuara, për shembull, të miratimit të ligjit të legalizimit të ndërtimeve pa leje në disa zona, të rënies së shkallës së pjesëmarrjes së njerëzve në procesin e votimit etj.
- Të shpjegosh shkaqet dhe pasojat e ngjarjeve dhe dukurive, për shembull, të ligjit të heqjes së dënimit me vdekje në Shqipëri etj.
- Të analizosh arsyet ose motivet, për shembull, për përdorimin e gjuhës së emocioneve, veçanërisht gjatë fushatave elektorale etj.
- Të krahasosh për shembull shkallën e mbrojtjes së interesave të minoriteteve në demokracitë liberale dhe në ato jo liberale etj.
- Të interpretosh kuptimin ose rëndësinë e ngjarjeve, të ideve ose të dukurive, për shembull, të miratimit të një ligji të caktuar, të kalimit në sistemin 9-vjeçar të arsimit të detyruar etj.

3. **Aftësia për të vlerësuar, marrë dhe mbrojtur qëndrime të caktuara**

Këto aftësi janë të rëndësishme pasi i ndihmojnë qytetarët të vlerësojnë çështje të jetës qytetare, të gjykojnë për to dhe të diskutojnë me të tjerët për qëndrimet e tyre.

- Të vlerësosh do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të gjykuar për shembull për anët e forta ose të dobëta të qëndrimeve që lidhen me çështje të caktuara, synime, mjete etj.
- Të marrësh një qëndrim të caktuar do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të arritur në një qëndrim që individi e zgjedh nga një numër i caktuar qëndrimesh ose në një qëndrim të ri.
- Të mbrosh një qëndrim të caktuar do të thotë të përdorësh argumente dhe fakte që mbështetin atë qëndrim ose të kundërshtosh një qëndrim të caktuar duke marrë parasysh edhe argumentet që i kundërvihen qëndrimit tënd.

Pra, të vlerësosh, të marrësh ose të mbrosh një qëndrim të caktuar do të thotë:

- Të sfidosh argumente që vlerësohen si jo të arsyeshëm për shembull, përdorimi i emrave fytes, sulmet personale, nënkuptimet etj.
- Të vlerësosh vlefshmërinë e agreementeve, të analogjive dhe të dhënave, për shembull, burimet e të dhënave, kohezioni logjik, përdorimi i duhur i analogjive etj.
- Të japësh të dhëna për të mbështetur ose hedhur poshtë, për shembull, besueshmëria e fakteve, përshtatshmëria e fakteve, kontradiktat ndërmjet llojeve të ndryshme të të dhënave etj.
- Të parashikosh pasojat e mundshme, për shembull, vlera e parashikimit, shkalla e mundësisë, krahasimi i me shembuj të të kaluarës etj;
- negativisht, kosto monetare përkundrejt vlerave shoqërore;
- Të zgjedhësh një qëndrim të caktuar nga alternativat ekzistuese, për shembull, analiza e qëndrimeve ekzistuese, gjykimi i qëndrimeve duke përdorur kriteret e duhura;
- Të krijosh një qëndrim të ri, për shembull, të dallosh idetë më të mira nga alternativat ekzistuese, harmonizimi i elementeve përbërëse në një mënyrë të caktuar;
- Të mbrosh një qëndrim të caktuar, për shembull, përputhja me vlerat dhe parimet themelore, kosto që nuk mbështetet ose kalohet nga fitimi, alternativa më e mirë ose më e keqe e kundërshtueshme etj.

- T'u përgjigjesh argumenteve të kundërta, për shembull citimi i argumenteve të përshtatshme, kundërshtimi i gjuhës së emocioneve etj.;
- marrja parasysh e rastit më të mirë që kundërshton pikëpamjet personale.

4. **Aftësitë pjesëmarrëse**

Këto aftësi vlerësohen shumë të rëndësishme për të pasur qytetarë të mirinformuar, të efektshëm dhe të përgjegjshëm. Ato mund të grupohen si aftësi që lidhen me ndërveprimin, monitorimin dhe ndikimin. Kjo do të thotë se edukimi për qytetarinë demokratike nuk duhet të trajtojë vetëm çështjet fitimit të njohurive dhe të aftësive intelektuale, por edhe të çështjeve që lidhen me zhvillimin e aftësive të nevojshme për të patur një pjesëmarrje cilësore dhe të përgjegjshme në proceset politike dhe në shoqërinë civile.

Grupimet e mëposhtme kanë të bëjnë me aftësi të qytetarit për të bashkëvepruar me efektshmëri me të tjerët në një kontekst të caktuar politik ose shoqëror.

- Ndërveprimi*** ka të bëjë me aftësitë që u nevojiten qytetarëve për të komunikuar dhe bashkëvepruar me të tjerët. Të ndërveprosh do të thotë të jesh i përgjegjshëm për të tjerët. Të ndërveprosh do të thotë të pyesësh, të përgjigjesh, të marrësh vendime qytetare, të ndërtosh koalicione, të menaxhosh konflikte në mënyrë paqësore dhe të drejtë.
- Mbikëqyrja*** e politikës dhe e qeverisjes nënkupton aftësitë që u nevojiten qytetarëve për të ndjekur menaxhimin e çështjeve nga proceset politike dhe nga qeveria. Të mbikëqyrësh veprimtarinë e qeverisë dhe menaxhimin e çështjeve publike është thelbësore për një pjesëmarrje qytetare cilësore dhe të mençur.
- Të ndikosh*** do të thotë të jesh i pajisur me aftësitë e nevojshme për të ndikuar proceset politike dhe qeverisëse sinë nivel qendror ashtu edhe në nivel lokal ose komuniteti.

Të **ndërveprosh** do të thotë të jesh i aftë të punosh në grupe të vogla dhe komitete, të mbledhësh informacion, të shkëmbesh opinione, të hartosh plane veprimi;

Të **mbikëqyrsh** politikën dhe qeverisjen ka të bëjë me aftësitë e qytetarëve për të ndjekur në proces trajtimin e çështjeve të ndryshme nga qeveria dhe vetë procesi politik. Mbikëqyrja e veprimtarisë së qeverisë ka rëndësi për qytetarin që dëshiron të marrë pjesë në mënyrë të kualifikuar në çështjet politike.

Të **ndikosh**, do të thotë të kesh aftësitë e duhura për të ndikuar proceset e politikës dhe të qeverisjes në nivel qendror ashtu edhe në nivel lokal.

A. Ndërveprimi

Të ndërveprosh do të thotë të jesh i aftë:

- Të punosh në grupe të vogla, të mbledhësh informacion, të shkëmbesh opinione, të hartosh plane veprimi.
- Të dëgjosh, të mbledhësh informacion, ide dhe këndvështrime të ndryshme.
- Të diskutosh për çështje të interesit publik në mënyrë të mirë informuar, të përgjegjshme dhe qytetare në shkollë, në lagje, në bashkësi, me shokët, me fqinjët etj.
- Të ndërtosh koalicione me individë ose grupe që ndajnë të njëjtat pikëpamje për të nxitur politika dhe kandidatë që do t'i vënë ato në jetë.
- Të menaxhosh konfliktet përmes ndërmjetësimit, negocimit, kompromisit, konsensusit etj.
- Të kryesh shërbime në shkollë dhe në komunitet, si përfaqësues ose drejtues i zgjedhur, të organizosh forume për çështje publike, të punosh me organizata të ndryshme etj.
- Të përdorësh burimet e medias për të marrë informacion, për të shkëmbyer ide dhe për të mbrojtur ose përkrahur politika të caktuara publike.

- Të diskutosh për çështje publike si kujdesin shëndetësor, punësimin, mjedisin etj.
- Të vlerësosh argumentet dhe qëndrimet e të tjerëve për vlefshmërinë e tyre dhe jo për personin që i shpreh ato.
- Të qëndrosh i qetë ndaj pikëpamjeve të kundërta me të tuat etj.

B. Mbikëqyrja

Të mbikëqyrësh do të thotë të jesh i aftë:

- Të dëgjosh me kujdes qytetarët e tjerë, funksionimin e organizmave publikë dhe raportet e medias.
- Të pyesësh zyrtarët, ekspertët dhe të tjerët për të marrë informacion dhe përcaktuar përgjegjësitë.
- Të ndjekësh çështje publike në media, duke përdorur burime të ndryshme informacioni, si bibliotekën, telefonin, radion, TV, gazetatat etj.
- Të mbledhësh dhe të analizosh informacionin e marrë nga qeveritarët dhe institucionet qeveritare, grupet e interesit, organizatat e ndryshme etj.
- Të ndjekësh takimet publike, për shembull, këshillat e nxënësve, të bashkësisë, bordet e shkollës etj.
- Të intervistosh njerëz të njohur për çështjet qytetare.
- Të përdorësh burime elektronike për të marrë dhe shkëmbyer informacion.

C. Ndikimi

Të **ndikosh** do të thotë të jesh i aftë:

- Të informosh të tjerët, për shembull t'u japësh të dhëna faktike për çështje të ndryshme qeveritarëve, hartuesve të ligjeve etj.;

- Të bësh peticione, d.m.th. të tërheqësh vëmendjen e organeve përfaqësuese për ankime ose ndryshime të mundshme të dëshiruara në fushën e politikës publike, të mbledhësh firma etj.;
- Të shkruash letra që trajtojnë çështje të interesit të përbashkët;
- Të flasësh dhe të dëshmosh përpara organeve publike;
- Të përkrahësh ose të kundërshtosh kandidatë ose qëndrime të ndryshme që lidhen me çështje publike;
- Të marrësh pjesë në jetën qytetare dhe në grupe politike, për shembull, në qeveri studentore etj.;
- Të përdorësh pikëpamjet më të përparuara të medias për çështjet publike, për shembull, duke marrë pjesë në diskutime të çështjeve publike, duke shkruar artikuj në gazeta ose revista, duke shfrytëzuar radion ose programet televizive për të shprehur opinionin për çështje të interesit të përbashkët etj.

5.5.2 Prirjet qytetare

Këto kanë të bëjnë me ato elemente të karakterit personal dhe publik që janë thelbësore për ruajtjen dhe zhvillimin e demokracisë.

Këto prirje zhvillohen ngadalë, si rrjedhojë e procesit të të nxënies dhe të përvojës që individi fiton në jetën e tij në familje, në shkollë, në bashkësi dhe gjatë pjesëmarrjes së tij në jetën qytetare. Në këtë proces, dhe përmes këtyre përvojave individi arrin në përfundimin se demokracia kërkon përgjegjësinë e vetëqeverisjes së secilit dhe se askush nuk mund të ekzistojë pa tjetrin. Tiparet e karakterit personal të individit të tilla si përgjegjësi morale, vet disiplinë, respekti për vlerat e individit dhe të dinjitetit njerëzor janë thelbësore për mirëqenien e shoqërisë dhe të demokracisë.

Demokracia nuk mund t'i plotësojë qëllimet e saj nëse qytetarët nuk janë të prirur të marrin pjesë tërësisht në jetën publike të shoqërisë, Tiparet e karakterit publik të tilla si gjallëria qytetare, qytetari, respekti për ligjin, mendja kritike dhe vullneti për të dëgjuar, për të biseduar, për të arritur kompromise janë të domosdoshme për mirëqenien e shoqërisë.

Prirjet qytetare që ndihmojnë në efektshmërinë politike të individit, funksionimi i shëndetshëm i sistemit politik, ndjenja e dinjiteti dhe e vlerës dhe e mira e përgjithshme përfshin:

1. Qenien si një anëtar i pavarur i shoqërisë, që do të thotë:

- të marrësh pjesë vullnetarisht në standarde sjelljeje të vetëvendosura në vend të kërkesës për t'iu bindur kontrolleve nga jashtë;
- të pranosh përgjegjësinë e pasojave të tua;
- të plotësosh detyrimet morale dhe ligjore të anëtarit të shoqërisë.

2. Marrjen përsipër të përgjegjësisë personale, politike dhe ekonomike të një qytetari, që do të thotë:

- të kujdesesh për veten.
- të mbështetësh familjen tënde dhe të kujdesesh për mirëqenien dhe edukimin e fëmijëve të tu.
- të jesh i mirinformuar për çështjet publike, të votosh, të kryesh shërbime të ndryshme në bashkësi etj.

3. Respektimin e vlerave individuale dhe të dinjitetit njerëzor që do të thotë:

- të trajtosh secilin me respekt,
- të dëgjosh mendimin e të tjerëve,
- të marrësh parasysh të drejtat dhe interesat e të tjerëve,
- të pranosh parimin e sundimit të shumicës,
- të respektosh të drejtat e minoriteteve etj.

4. Pjesëmarrjen në çështjet qytetare duke qenë i mirinformuar, në mënyrë të arsyeshme dhe qytetare që do të thotë:

- të informohesh përpara se të votosh ose të marrësh pjesë në një debat publik,
- të marrësh përsipër drejtimin kur kërkohet,
- të vlerësosh nëse dhe kur është e domosdoshme që dëshirat dhe interesi personal t'i nënshtrohen interesit të përgjithshëm,
- të vlerësosh nëse dhe kur detyrimet morale ose parimet kushtetuese kërkojnë heqjen dorë nga disa kërkesa qytetare.

5. Nxitjen dhe zhvillimin e shëndetshëm të demokracisë në vend, që do të thotë:

- të jesh gjithmonë i informuar dhe i vëmendshëm ndaj çështjeve publike;
- të njohësh parimet e demokracisë;

- të monitorosh shkallën në të cilën veprimtaria e politikanëve dhe e institucioneve qeveritare përputhet me parimet kushtetuese dhe të marrësh masat e duhura në rast se mungon kjo përputhje;
- të përpiqesh në rrugë paqësore dhe të ligjshme për të ndryshuar ligjet që mendohen të papërshtatshme ose të padrejta.

Vlerësimi i prirjeve qytetare të nxënësve të përqendrohet në pyetje që kanë të bëjnë me njohjen e rëndësisë që kanë këto prirje për demokracinë.

Vlerësimi në asnjë mënyrë nuk duhet të përfshijë pyetje që kanë të bëjnë me vlerat dhe prirjet vetjake të nxënësve të vlerësuar.

Për këtë arsye, pyetjet që lidhen me prirjet qytetare të lidhen me njohuritë dhe aftësitë intelektuale. Për shembull, nxënësit mund t'i kërkohej të përshkruajë rëndësinë e dëgjimit me respekt të mendimeve dhe opinioneve të të tjerëve. Po kështu, nxënësve mund t'u matet aftësia për të vëzhguar dhe për të zbuluar shkallën e përputhjes së veprimtarisë së qeveritarëve ose të institucioneve qeverisëse me parimet kushtetuese.

Fitimi i njohurive, i aftësive dhe zhvillimi i prirjeve qytetare realizohen në kushte të ndryshme, si: shtëpi, shkollë, bashkësi, shtet, rajon e më gjerë. Të gjitha këto përbëjnë edhe fushat kryesore në të cilat jo vetëm fitohen njohuritë dhe aftësitë, por edhe zbatohen ato në praktikë.

6 MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE

Përdorimi i mjeteve mësimore në mësimdhënien dhe procesin e të nxënës në fushën “Shoqëria dhe mjedisi” ndihmon në konkretizimin e ideve dhe dukurive, në aplikimin e metodave dhe strategjive të mësimdhënies, si dhe e bën mësimin më interesant dhe më argëtues për nxënësin. Përdorimi i suksesshëm i metodave dhe i teknikave të lartpërmendura, nuk mund të realizohet pa mjetet e nevojshme didaktike, të cilat mund të jenë të llojeve të ndryshme, si: harta të përgjithshme ose tematike, atlase, albume, foto, skica, filma mësimorë, videokaseta, kompjuter, aparat projektimi, CD, DVD etj.

Ndërsa mësuesi është përgjegjës për krijimin e një mjedisi stimulues, ai duhet të sigurojë që nxënësi të ketë akses në burimet e ndryshme të të nxënës. Lista e burimeve të vlefshme për zhvillimin e kompetencave në gjeografi është e larmishme: muzeume, objekte të trashëgimisë natyrore dhe kulturore, harta, plane, piktura, dokumente historike, dokumente audio-vizivë, etj. Gjithashtu burimet përfshijnë teknologjitë e informacionit dhe komunikimit që nxënësit i përdorin si mjete kërkimi dhe për përgatitjen e projekteve dhe detyrave të ndryshme.

Sugjerime për përdorimin e TIK

- Përdorimi i postës elektronike për shkëmbim informacioni.
- Përdorimi i internetit për të shfrytëzuar faqet Web për njohuri për shoqërinë;
- Përdorimi i CD-ROM për mbledhjen e informacionit mbi temat që ai/ajo studion;
- Organizimi dhe prezantimi i të dhënave duke përdorur tipa të ndryshëm software;
- Përdorimi i simulimeve software;
- Përdorimi i grafikëve software;
- Paraqitja grafike e të dhënave.

PROGRAMI I LËNDËS “MATEMATIKË” ARSIM FILLOR KLASA 1

FUSHA “MATEMATIKË”

PROGRAMI I PËRDITËSUAR

Koordinatorë: Dorina Rapti

PËRMBAJTJA

I. HYRJE.....	5
II. QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	6
2.1 Objektivat e përgjithshme të matematikës në arsimin fillor	6
III. PËRMBAJTJA E PROGRAMIT	7
IV. KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA	9
4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit	9
4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e matematikës.....	13
4.3 Kompetencat e lëndës së matematikës dhe rezultatet e të nxënit	14
V. PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT.....	19
5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e parë	19
5.2 Përmbajtja e klasës së parë	20
KLASA E PARË.....	20
5.2.1 Tematika: Numri	20
5.2.2 Tematika: Matja	24
5.2.3 Tematika: Gjeometria	25
5.2.4 Tematika: Algjebra dhe funksioni	26
5.2.5 Tematika: Statistika dhe probabiliteti.....	27

5.3 Qëndrime dhe vlera	28
5.4 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënës (RN-ve).....	29
VI. METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	31
6.1 Roli i situatave të të nxënës praktikë nga jeta reale në mësimin e matematikës	33
6.2 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e matematikës	33
6.3 Puna me nxënësit me nevojë të veçantë në lëndën e matematikës	36
6.4 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e matematikës.....	36
VII. VLERËSIMI I NXËNËSVE	37
7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën e matematikës.....	37
7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit në arsimin fillor (matematikë)	38
7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënës (RN)	38
VIII..... BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	
40	
8.2 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore për zbatimin e qasjes STEM.....	41
IX. ANALIZA SASIORE E PROGRAMIT TË MATEMATIKËS NË KLASË TË 1 -RË	42
X. REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT.....	44
a) Rekomandime për mësuesit	44
b) Rekomandime për autorët e teksteve shkollorë	45

c)	<i>Rekomandime për hartuesit e testeve kombëtare</i>	45
d)	<i>Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm</i>	46
e)	<i>Rekomandime për prindërit</i>	46
f)	<i>Rekomandime për nxënësit</i>	46
XI.	NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE.....	47

<i>Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit në klasën e parë (Matematikë).....</i>	10
<i>Tabela 2: Kompetencat matematikore dhe rezultatet e të nxënit</i>	15
<i>Tabela 3: Orët e sugjeruara për çdo tematikë</i>	20
<i>Tabela 4. Qëndrimet dhe vlerat</i>	28
<i>Tabela 5. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve.....</i>	29
<i>Tabela 6. Shembuj për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve.....</i>	39
 <i>Diagrama 1. Përmbajtja e programit të lëndës së matematikës</i>	8
<i>Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së matematikës</i>	15
<i>Diagrama 3. Shembull situatë të nxëni dhe lidhja me elementet e programit.....</i>	34

I. HYRJE

Matematika është një pjesë shumë e rëndësishme e mësimave që zhvillohen në shkollë, pasi ndihmon nxënësit të kuptojnë më mirë botën që i rrethon. Kur mësojnë matematikën, nxënësit mësojnë jo vetëm të numërojnë, të masin apo njohin figurat gjeometrike, por edhe si të mendojnë qartë, të zgjidhin probleme dhe të gjejnë zgjidhje të mençura në situata të ndryshme të jetës së përditshme.

Gjatë mësimave të matematikës në arsimin fillor, nxënësit mësojnë që të shohin një problem, ta kuptojnë pjesë-pjesë dhe të gjejnë mënyrën më të mirë për ta zgjidhur. Ata mësojnë të analizojnë, të mendojnë me kujdes, të krahasojnë ide të ndryshme dhe të bëjnë zgjedhje të drejta, duke përdorur arsyetimin dhe provat që kanë. Matematika gjithashtu i mëson të bashkëpunojnë me shokët në grup, të ndajnë mendime dhe të ndihmojnë njëri-tjetrin për të arritur zgjidhjen e duhur.

Mësimi i matematikës është i lidhur edhe me lëndët e tjera, si shkenca, letërsia apo historia etj. Kështu, nxënësit do të kuptojnë më lehtë pse matematika është e rëndësishme dhe si mund ta përdorin atë në jetën e përditshme. Ne e dimë që çdo nxënës mëson në mënyrën dhe ritmin e vet, ndaj mësimet e matematikës janë të larmishme, me ushtrime praktike, lojëra, projekte në grup dhe përdorim të teknologjisë. Kështu, çdo nxënës do të ketë mundësinë të mësojë dhe të gjejë mënyrën më të përshtatshme për të kuptuar matematikën.

Në arsimin fillor, nxënësit do të mësojnë rreth numrave, figurave gjeometrike, pozicionit në hapësirë, matjeve dhe do të zhvillojnë aftësi për të bërë llogaritje dhe për të zgjidhur probleme të thjeshta. Këto njohuri formojnë bazën për klasat e mëvonshme, ku do të mësohen tema të reja dhe më të thelluara, për t'u përgatitur për arsimin e mesëm të ulët dhe për jetën e përditshme.

Matematika është një nga shtatë fushat e kurrikulës së arsimit bazë dhe përmban vetëm lëndën e matematikës, e cila ka qenë dhe vazhdon të jetë pjesë thelbësore për shkollimin parauniversitar, duke u mësuar në të gjitha vitet e arsimit fillor.

II. QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Qëllimi i mësimi të matematikës në arsimin fillor është që nxënësit të ndërtojnë njohuritë e para themelore për botën përmes numrave, matjeve, figurave gjeometrike dhe zgjidhjes së problemeve të thjeshta, duke nxitur mendimin logjik, kureshtjen dhe vetëbesimin. Matematika ndihmon fëmijët të zhvillojnë mënyra të qarta dhe të strukturuar për të menduar, për të analizuar situata të përditshme dhe për të gjetur zgjidhje praktike, duke forcuar vetëbesimin e tyre si nxënës aktivë dhe të suksesshëm. Përmes lojës, ushtrimeve praktike, bashkëpunimit me shokët dhe përdorimit të teknologjisë, nxënësit zhvillojnë aftësinë për të menduar matematikisht, për të zgjidhur probleme dhe për të parë rëndësinë e matematikës në jetën e tyre të përditshme.

2.1 Objektivat e përgjithshme të matematikës në arsimin fillor

Në përfundim të arsimit fillor, synohet që nxënësi:

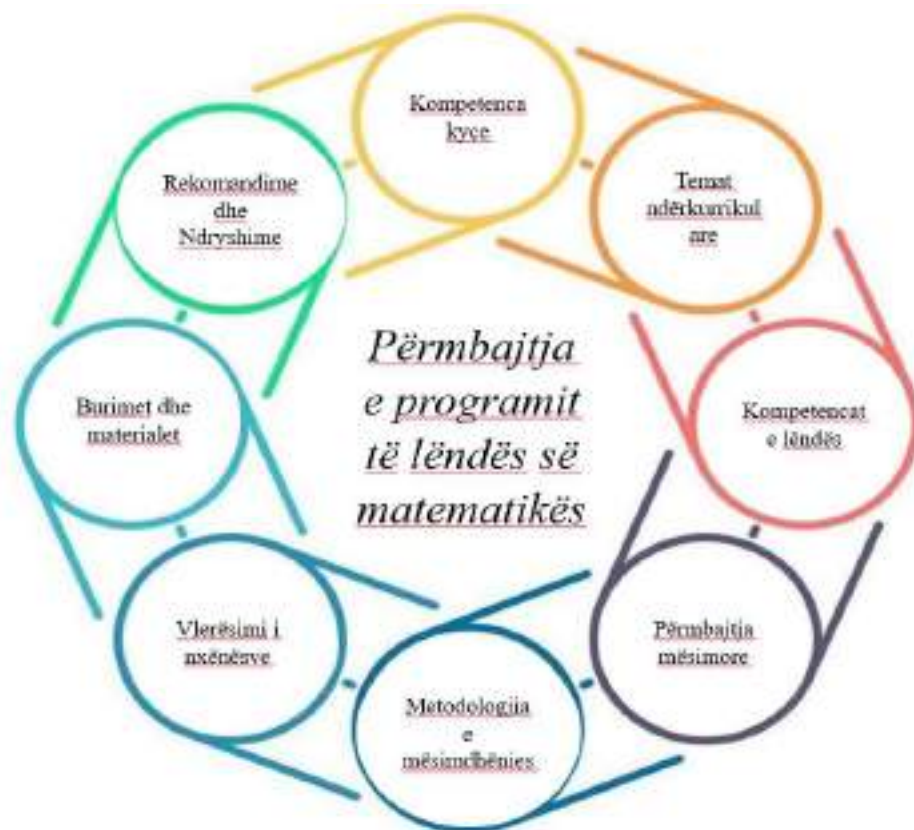
- të njohë dhe të përdorë numrat në situata të përditshme: numërim, krahasim, renditje, mbledhje, zbritje, shumëzim, pjesëtim;
- të njohë dhe të përdorë figurat gjeometrike për të kuptuar hapësirën dhe formën;
- të matë dhe të krahasojë madhësitë si gjatësia, masa, koha dhe vëllimi me njësi matëse të përshtatshme;
- të zhvillojë aftësi për të zgjidhur probleme, duke përdorur mendimin logjik dhe intuitën matematikore;
- të interpretojë dhe të analizojë të dhëna të paraqitura në tabela apo grafikë të thjeshtë;
- të zbulojë ngjashmëritë, ndryshimet, rregullsitë dhe marrëdhëniet shkak - pasojë ndërmjet dukurive;
- të mësojë të argumentojë me fjalë të thjeshta zgjedhjet që bën gjatë zgjidhjes së problemeve;
- të eksplorojë lidhjen e matematikës me situata reale në jetën e përditshme dhe në fushat e tjera të dijes, si shkenca, teknologjia dhe natyra;
- të punojë në mënyrë bashkëpunuese me shokët për të zgjidhur detyra ose për të ndarë ide matematikore;
- të përdorë teknologjinë dhe mjetet vizuale për të lehtësuar llogaritjet dhe për të paraqitur zgjidhje;
- të zhvillojë qëndrime pozitive ndaj matematikës duke përjetuar kënaqësi dhe besim në aftësitë e tij;

- *të kuptojë rëndësinë e të menduarit matematikor* si mjet për të marrë vendime të zgjuara në situata të jetës së përditshme.
- *të zhvillojë të menduarin kompjuterik* duke krijuar marrëdhënie sinergjike dhe reciproke me të menduarin matematikor.

III. PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i matematikës synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, duke u mbështetur në situata të jetës reale dhe kontekstin shkollor. Në thelb, ky program përqendrohet në formimin e nxënësve si individë të aftë për të kuptuar, interpretuar dhe zbatuar njohuritë matematikore në mënyrë funksionale dhe të ndërgjegjshme në jetën e tyre të përditshme. Programi i lëndës së matematikës në arsimin fillor përmban:

Diagrama 1. Përmbajtja e programit të lëndës së matematikës

 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit që zhvillohen nëpërmjet lëndës së matematikës. Lënda e matematikës kontribuon drejtpërdrejt në ndërtimin e kompetencave kyçe si dhe aftësive të shekullit XXI si: të menduarin kritik dhe zgjidhjen e problemeve, aftësitë e buta, aftësitë sociale, aftësitë digjitale etj. Përmes përmbajtjes së saj, matematika ndihmon në formimin e qytetarit të aftë për të menduar logjikisht, për të analizuar situata dhe për të marrë vendime të informuara në jetën e përditshme.

 Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së matematikës. Programi i matematikës ndërthur njohuritë dhe aftësitë e saj me temat ndërkurrikulare si: identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; qytetaria aktive dhe sipërmarrja; shëndeti mendor e fizik dhe siguria; zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore; teknologjia, shoqëria dhe media duke i lidhur konceptet matematikore me situata konkrete që nxënësit përballen në jetën e tyre.

 Kompetencat e lëndës dhe rezultatet e të nxënit. Lënda e matematikës synon të pajisë nxënësit me kompetenca që shkojnë përtej thjesht njohjes së formulave apo rregullave, duke u ofruar atyre aftësi për të zbuluar, kuptuar dhe zgjidhur situata reale përmes një mendimi të strukturuar dhe logjik. Ky proces kërkon që ata të zhvillojnë aftësi në zgjidhjen e problemeve, të argumentojnë bindshëm, të ndërtojnë dhe vërtetojnë hipoteza, si dhe të komunikojnë idetë dhe zgjidhjet e tyre në mënyrë të qartë dhe efektive. Gjithashtu, lënda e matematikës i pajis nxënësit me aftësi të të menduarit kompjuterik dhe i udhëzon ata në përdorimin e teknologjisë si mjet për zgjidhjen e problemeve, për analizimin e të dhënave, programim dhe modelim digjital.

- 📖 *Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënësve.* Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) në varësi të klasës dhe kompleksitetit të tematikave, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup dhe për projekte; tematikat e lëndës dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre; njohuritë kryesore, aftësitë për secilën tematikë dhe qëndrimet që demonstroi nxënësi.
- 📖 *Metodologjia e mësimdhënies.* Në lëndën e matematikës është e rëndësishme t'i kushtohet një vëmendje e madhe përdorimit të metodave interaktive, teknikave të menduarit kritik, zgjidhjes problemore dhe bashkëpunimit. Puna me projekte të integruara dhe detyra problemore janë në fokus të zhvillimit të lëndës. Përshatja e mësimi për nxënësin me nevojë të veçanta dhe mbështetja e talentëve në lëndën e matematikës nxit kuriozitetin për lëndën. Në këtë rubrikë do të ketë edhe disa shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënësve.
- 📖 *Vlerësimi i nxënësve është një tjetër rubrikë,* e cila përshkruan në mënyrë të përmbledhur llojet e vlerësimit të nxënësit, shembuj të instrumenteve të vlerësimit, vlerësimin si metodologji të nxënësve. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të të nxënësve.
- 📖 *Burimet dhe materialet didaktike* që mund të përdoren në lëndën e matematikës. Zbatimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale si mjete ndihmëse do të trajtohet gjithashtu në program si burime të rëndësishme për zhvillimin e aftësive matematikore.
- 📖 *Rekomandime për zbatimin e programit.* Në këtë rubrikë do të ketë disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësit, mësuesit, hartuesit e teksteve mësimore, hartuesit e testeve kombëtare, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit.
- 📖 *Ndryshimet përmbajtësore.* Në këtë rubrikë do të përshkruhen përditësimet e fundit në përmbajtjen lëndore.

IV. KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënësve

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësi gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyçe dhe atyre të lëndës, sipas klasave të arsimit fillor. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave

të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballet me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja në mësimdhënien e bazuar në kompetenca zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke e vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit. Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe, që mund të zhvillojë nxënësi në klasën e parë në lëndën e matematikës mund të përmbledhen si më poshtë:

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit në klasën e parë (Matematikë).

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - dëgjon me vëmendje dhe kupton mesazhet e të tjerëve; - shpreh qartë mendimet, ndjenjat dhe nevojat e tij me fjali të thjeshta; - lexon fjalë, fjali dhe tekste të thjeshta, duke i kuptuar ato; - shkruan fjali të thjeshta, duke përdorur drejtshkrimin e saktë; - përdor fjalë të reja dhe kupton fjalët që dëgjon apo lexon; - bën pyetje dhe jep përgjigje gjatë bisedave me mësuesin dhe shokët e klasës; - merr pjesë në punë në grup, duke bashkëbiseduar dhe duke ndihmuar shokët; - prezanton me gojë ose me vizatime njohuritë ose punët që ka përgatitur vetë;	<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - kupton mesazhet e thjeshta; - lexon dhe shkruan tekste të thjeshta; - përdor mjete dhe flet në mënyrë të thjeshtë; - përshkruan ngjarje që ka lexuar ose dëgjuar;

- përdor gjuhën për të shprehur mendime, ide dhe ndjenja për situata të ndryshme.	
Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri	Kompetenca digjitale
<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - përdor numra dhe veprimet për të zgjidhur probleme të thjeshta; - përdor arsyetim të thjeshtë për të zgjidhur probleme; - flet dhe shkruan me numra dhe simbole; - bën eksperimente të thjeshta për të mësuar rreth natyrës; - mbledh dhe përdor informacion për të kuptuar më shumë; - kupton si bëhen kërkimet dhe përdor prova për të mësuar; - shkruan dhe vizaton për të mbajtur informacion dhe për të treguar ide; - radhit dhe organizon gjërat që ka mësuar; - përdor pyetje për të mësuar dhe për të gjetur përgjigje; - ndjek udhëzimet dhe simbolet për të bërë detyra; - shpjegon dhe përdor fakte për të mbështetur mendimin e tij; - tregon si zgjidh një detyrë apo problem; - tregon shembuj nga jeta për të shpjeguar gjërat që ka mësuar.	<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - përdor kompjuterin; - përdor mjete digjitale për të mësuar; - përdor ndihmën e teknologjisë, IA për të mësuar gjëra të reja; - përdor teknologjinë për të punuar së bashku me shokët për projekte; - përdor komanda të thjeshta; - përdor teknologjinë për të zhvilluar mendimin kritik dhe zgjidhjen e problemeve.
Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit	Kompetenca qytetare
<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - identifikon përparësitë dhe dobësitë e tij dhe punon për të përmirësuar ato që nuk i di mirë;	<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - bashkëpunon me të tjerët për të zgjidhur probleme në shkollë dhe komunitet;

- motivon dhe vlerëson veten për punën dhe përpjekjet e tij; - mëson dhe punon në mënyrë të pavarur dhe me të tjerët, duke bashkëpunuar me shokët; - kupton rëndësinë e mësimiit çdo ditë; - menaxhon kohën dhe burimet për të mësuar dhe për të bërë punët e tij; - menaxhon emocionet dhe stresin dhe zgjidh problemet me të tjerët pa u inatosur; - kupton rëndësinë e jetesës së shëndetshme dhe merr pjesë në aktivitete fizike; - përdor ushqim të shëndetshëm dhe kujdeset për higjienën për të qëndruar i shëndetshëm; - vepron në mënyrë pozitive gjatë punës me të tjerët; - kupton dhe kërkon ndihmë nga personat e duhur në situata të vështira për shëndetin dhe sigurinë; - mbron shëndetin dhe sigurinë e tij duke shmangur rreziqet dhe infeksionet;	- merr pjesë në aktivitete që ndihmojnë të tjerët dhe komunitetin; - merr pjesë në vendimmarrje në klasë ose me shokët; - respekton të drejtat e të tjerëve dhe lufton diskriminimin dhe paragjykimet; - zgjidh konfliktet në mënyrë paqësore, duke dëgjuar dhe kuptuar mendimet e të tjerëve; - mbron mjedisin dhe kujdeset për natyrën; - reagon kur dikush shkel të drejtat e të tjerëve dhe tregon shembuj të veprimeve të gabuara; - ndihmon ata që kanë nevojë, duke ofruar ndihmë kur dikush është në rrezik; - merr pjesë në votime për të vendosur për aktivitete të shkollës; - mban sjellje të mira, duke treguar qetësi dhe maturi kur ndodhin veprime të gabuara;
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - përdor imagjinatën për të krijuar ide të reja; - dallon pikat e forta dhe ato të dobëta në një ide ose projekt; - vlerëson rëndësinë e punës në grup për të bërë më të mirën në shkollë dhe komunitet;	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> - shpreh emocionet dhe idetë e tij me art dhe forma të tjera; - shijon dhe pëlqen veprat e artit;

- kupton se si dëmtimi i mjedisit ndikon tek jeta e njeriut dhe krijon aktivitete për ta mbrojtur atë; - bën një plan për shpenzimet dhe kursimet.	- shpreh veten në mënyra të ndryshme, si p.sh. nëpërmjet vizatimit ose këngës; - përdor artin për të treguar vlera të tij ose të tjerëve; - punon dhe krijon në mënyrë individuale dhe me shokët e klasës.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e matematikës

Lidhja e temave ndërkurrikulare me lëndën e matematikës është një mundësi për të integruar njohuritë matematikore në kontekste të jetës reale dhe për të ndihmuar nxënësit të zhvillojnë aftësi të rëndësishme që lidhen me botën që i rrethon. Çdo temë ndërkurrikulare mund të zhvillohet dhe mbështetet nga koncepte dhe aftësi matematikore, të cilat jo vetëm që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë dhe analizojnë botën, por gjithashtu i ndihmojnë ata të zhvillojnë aftësi kritike dhe analitike.

- ✓ *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.* Matematika mund të përdoret për të kuptuar dhe analizuar elemente të identitetit dhe kulturës nëpërmjet statistikave dhe të dhënave. P.sh., nxënësit mund të përdorin matematikën për të mbledhur dhe organizuar të dhëna për kulturat dhe traditat e ndryshme. Ata mund të krijojnë grafikë dhe tabela për të treguar preferencat e ndryshme kulturore, si ngjyrat e preferuara, ushqimet tradicionale, ose festat.
- ✓ *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.* Në këtë temë, matematika mund të ndihmojë nxënësit të zhvillojnë aftësitë për të kuptuar dhe menaxhuar burimet, kostot dhe përfitimet e ideve sipërmarrëse. Për shembull, nxënësit mund të përdorin matematikën për të llogaritur buxhetin e aktiviteteve shkollore, si p.sh. organizimin e një ngjarjeje ose një panairi shkollor. Ata mund të mësojnë rreth kostove, mbledhjes së parave, dhe ndarjen e burimeve për të krijuar një aktivitet të suksesshëm
- ✓ *Shëndeti mendor e fizik dhe siguria.* Matematika mund të lidhet me këtë temë përmes analizës statistikore të të dhënave që lidhen me shëndetin, si shkalla e aktiviteteve fizike, konsumi i ushqimeve të shëndetshme dhe matja e parametrave të trupit (p.sh., pesha, gjatësia). Përdorimi i matematikës mund të ndihmojë nxënësit të kuptojnë rëndësinë e numrave për planifikimin e aktiviteteve fizike, si p.sh. numri i hapave që bëjnë gjatë një aktiviteti ose llogaritja e kohës që duhen për ushtrime të ndryshme.

- ✓ *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore.* Matematika ka një rol të rëndësishëm në kuptimin dhe analizimin e të dhënave që lidhen me mjedisin, siç janë ndotja, energjia e rinovueshme dhe përdorimi i burimeve natyrore. Nxënësit mund të krijojnë tabela dhe grafikë për të ndjekur përdorimin e ujit dhe energjisë në shkollë.
- ✓ *Teknologjia, shoqëria dhe media.* Përdorimi i teknologjisë dhe medias mund të ndihmojë nxënësit të zhvillojnë aftësi të matematikës përmes analizës së të dhënave të mbledhura nga burime të ndryshme, siç janë interneti dhe platformat sociale. Ata mund të përdorin matematikën për të kuptuar dhe analizuar të dhëna të ndryshme që mund të shohin në mediat sociale.

Veprimtaritë praktike për zhvillimin e temave ndërkurrikulare mund të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë lëndorë.

4.3 Kompetencat e lëndës së matematikës dhe rezultatet e të nxënit

Bazuar në këtë kurrikul, lënda e matematikës synon të përmbushë gjashtë kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij dhe që realizohen përmes pesë tematikave kryesore. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të të nxënit për secilën klasë.

Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së matematikës

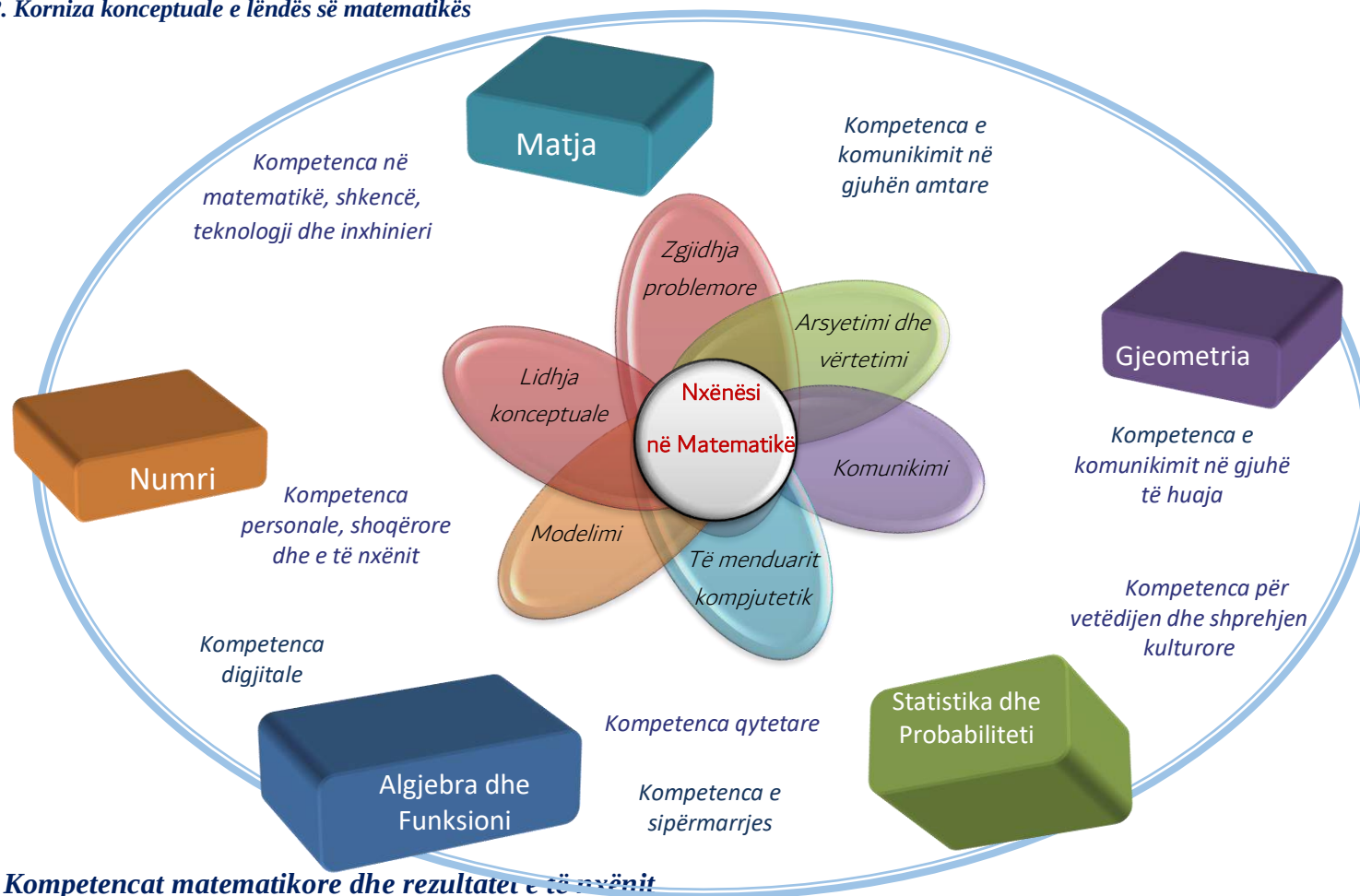

Tabela 2: Kompetencat matematikore dhe rezultatet e të nxënësit

Kompetencat matematikore që zhvillohen përmes tematikave	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënësit për kompetencat në fund të klasës së parë

<i>Zgjidhja problemore në matematikë</i>	Nxënësi përshkruan dhe zgjidh situata problemore të nivelit praktik të marra nga përvojat e përbashkëta të jetës së përditshme dhe të nivelit abstrakt, duke zhvilluar kapacitetin intelektual dhe intuitën krijuese. Zgjidhja problemore shpesh përfshin edhe bashkëpunim dhe punë në ekip, pasi individët punojnë së bashku për të zhvilluar dhe zbatuar zgjidhje efektive. Kjo kërkon aftësinë për të punuar në mënyrë efektive me të tjerët, për të shkëmbyer ide dhe për të ofruar dhe marrë reagime konstruktive. Në përgjithësi, kompetenca e zgjidhjes problemore është thelbësore për suksesin në matematikë dhe në shumë fusha të tjera, pasi u mundëson individëve të trajtojnë probleme komplekse dhe të zhvillojnë zgjidhje novatore.	Nxënësi: ✓ identifikon dhe përdor për të zgjidhur probleme të thjeshta; ✓ përdor objektet dhe figurat për të ndihmuar në gjetjen e zgjidhjes së një problemi; ✓ tregon dhe shpjegon mënyrën e zgjidhjes së problemeve.
<i>Arsyetimi dhe vërtetimi matematik</i>	Nxënësi përdor arsyetimin, argumentimin dhe vërtetimin si aspekte themelore të matematikës. Arsyetimi ka të bëjë me organizimin logjik të fakteve, ideve ose koncepteve në mënyrë që të arrijë në një rezultat më të besueshëm se intuita. Kjo përfshin përdorimin e deduksionit dhe induksionit logjik për të nxjerrë përfundime bazuar në vetitë dhe marrëdhëniet matematikore. Vërtetimi, nga ana tjetër, përfshin ofrimin e një argumenti logjik dhe rigoroz për të demonstruar vërtetësinë e një pohimi ose pretendimi matematikor. Kjo përfshin përdorimin e aksiomave, përkufizimeve dhe teknikave matematikore të vendosura për të nxjerrë rezultate të reja dhe për të justifikuar vlefshmërinë e pretendimeve matematikore. Arsyetimi dhe prova matematikore janë kompetenca thelbësore për suksesin në matematikë dhe në shumë fusha të tjera, pasi u mundësojnë individëve të	Nxënësi: ✓ përdor numra dhe figura për të treguar dhe shpjeguar një situatë matematike; ✓ mendon dhe shpjegon pse një zgjidhje është e saktë; ✓ krijon dhe vlerëson prova të thjeshta matematikore duke përdorur numra dhe figura.

	zhvillojnë dhe komunikojnë ide dhe zgjidhje novatore dhe të vlerësojnë në mënyrë kritike vlefshmërinë e pretendimeve dhe argumenteve të tyre.	
<i>Të menduarit dhe komunikimi matematik</i>	Nxënësi përdor komunikimin nëpërmjet të lexuarit, të shkruarit, diskutimit, të dëgjuarit, të pyeturit për të organizuar dhe qartësuar të menduarin matematik. Gjatë komunikimit në gjuhën matematikore mësohen koncepte, procese dhe përforcohet të kuptuarit e tyre. Gjuha matematike përdoret jo vetëm në lëndë të tjera, por edhe në jetën e përditshme. Kjo kompetencë përfshin aftësinë për të menduar në mënyrë krijuese dhe abstrakte rreth koncepteve matematikore dhe për të komunikuar idetë dhe zgjidhjet matematikore në mënyrë të qartë dhe efektive. Mendimi dhe komunikimi matematikor janë thelbësore për suksesin në matematikë dhe në shumë fusha të tjera, pasi u mundësojnë individëve të zgjidhin probleme komplekse, të zhvillojnë koncepte dhe teknika të reja matematikore dhe t'ua komunikojnë idetë e tyre të tjerëve. Të menduarit dhe komunikimi efektiv matematik kërkon aftësinë për të punuar në bashkëpunim me të tjerët, për të shkëmbyer ide dhe për të ofruar dhe marrë reagime konstruktive. Ai gjithashtu përfshin njohjen dhe respektimin e këndvështrimeve dhe qasjeve të ndryshme ndaj problemeve dhe zgjidhjeve matematikore, si dhe të qenit i hapur ndaj zgjidhjeve dhe ideve alternative.	Nxënësi: ✓ përdor gjuhën e matematikës për të shpjeguar dhe diskutuar idetë dhe problemet matematikore; ✓ shpreh dhe shpjegon mendimet dhe zgjidhjet matematike me të tjerët; ✓ përdor vizatime dhe figura për të treguar ide të ndryshme matematike.
<i>Lidhja konceptuale</i>	Nxënësi kupton ndërtimin e koncepteve matematikore për të formuar një të tërë dhe përdorur varësitë ndërmjet këtyre koncepteve. Kjo kompetencë është e rëndësishme sepse matematika është një lëndë shumë e ndërlikuar, ku koncepte dhe ide të ndryshme shpesh ndërlidhen dhe ndërtohen mbi njëra-tjetrën.	Nxënësi: ✓ mëson se si idetë dhe numrat janë të lidhura me njëra-tjetrën dhe si mund të përdoren për të zgjidhur probleme;

	Aftësia për të krijuar lidhje konceptuale përfshin njohjen e ngjashmërive dhe dallimeve ndërmjet koncepteve matematikore dhe të kuptuarit sesi konceptet e ndryshme lidhen me njëri-tjetrin. Ajo gjithashtu përfshin aftësinë për të transferuar njohuri dhe aftësi nga një kontekst në tjetrin, dhe për të zbatuar koncepte dhe teknika matematikore për të zgjidhur probleme në fusha të ndryshme. Lidhja konceptuale efektive kërkon gjithashtu aftësinë për të vizualizuar dhe paraqitur idetë matematikore në mënyra të ndryshme, si përmes diagrameve, grafikëve dhe paraqitjeve simbolike.	✓ lidh njohuritë e mëparshme për të kuptuar më mirë situatat dhe problemet; ✓ përdor matematikën për të kuptuar dhe zgjidhur probleme nga jeta e përditshme.
Modelimi matematik	Nxënësi përshkruan dhe krijon modele duke përdor veprimet themelore matematikore në situata të jetës së përditshme. Nëpërmjet përdorimit të teknikave përkatëse, gjendet zgjidhja matematikore e cila më pas interpretohet në jetën reale. Kjo kompetencë është e rëndësishme sepse modelet matematikore përdoren në shumë fusha, duke përfshirë inxhinierinë, fizikën, biologjinë, ekonominë, mjekësinë, shkencat sociale, për të kuptuar sistemet komplekse, për të bërë parashikime dhe për të projektuar zgjidhje. Modelimi efektiv matematik kërkon gjithashtu aftësinë për të analizuar dhe interpretuar modelet matematikore dhe për t'i përdorur ato për të bërë parashikime dhe për të projektuar zgjidhje.	Nxënësi: ✓ përdor matematikën për të shprehur situata të jetës reale si p.sh. numërimin e sendeve në klasë; ✓ përdor modele të thjeshta për të treguar se si mund të zgjidhen problemet.
Të menduarit kompjuterik dhe përdorimi i teknologjisë	Nxënësi zhvillon aftësinë e të menduarit kompjuterik për njohjen e modelit, dizenjimin dhe përdorimin e abstraksionit, zbrëthimin e modelit, përcaktimin se cilat (nëse ka) mjete kompjuterike mund të përdoren në analizimin ose zgjidhjen e një problemi dhe përcaktimin e algoritmeve si pjesë e një zgjidhjeje të detajuar. Përdor teknologjinë si mjet për të zgjidhur apo verifikuar zgjidhjet si dhe për të mbledhur, komunikuar e zbuluar informacione. Kjo kompetencë u ofron nxënësve	Nxënësi: ✓ përdor kompjuterin dhe makina llogaritëse për të bërë llogaritje dhe për të ndihmuar në zgjidhjen e problemeve;

	mjete për të eksploruar, vizualizuar dhe zgjidhur problemet matematikore në mënyrë më efikase. Disa aftësi kryesore që lidhin përdorimin e teknologjisë në matematikë janë: aftësi me softuer matematikor: analiza dhe vizualizimi i të dhënave, ndërtimi dhe vizualizimi gjeometrik, programimi dhe kodimi kompjuterik: burimet në internet dhe platformat arsimore: bashkëpunimi digjital, vlerësimi kritik i teknologjisë, përdorimi etik dhe i përgjegjshëm i teknologjisë.	✓ përdor teknologjinë për të vizualizuar dhe shpjeguar konceptet matematikore në mënyra interesante dhe krijuese;

V. PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e parë

Lënda e matematikës zhvillohet për 35 javë mësimore, me nga 4 orë në javë (45 min.), pra gjithsej 140 orë për secilën klasë. Programi i matematikës përcakton peshën (orët e sugjeruara) për secilën tematikë në çdo klasë. Shuma e orëve sugjeruese për secilën tematikë është e barabartë me numrin total të orëve vjetore të përcaktuara në planin mësimor të arsimit bazë. Shpërndarja e orëve ka për qëllim që përdoruesit e

programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë në raport me orët totale vjetore.

Tabela 3: Orët e sugjeruara për çdo tematikë

Klasa e parë	Numri	Matja	Gjeometria	Algjebra dhe funksioni	Statistika dhe probabiliteti	Gjithsej orë
	96	18	14	6	6	140 orë

5.2 Përmbajtja e klasës së parë

Në programin e matematikës për klasën e parë janë paraqitur tematikat përmbajtësore: **Numri, Matja, Gjeometria, Algjebra dhe funksioni, Statistika dhe probabiliteti**. Këto tematika përbëjnë bazën për ndërtimin e njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave. Tematikat përmbajnë rezultatet e të nxënit për çdo klasë. **Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë dhe aftësitë që duhet të demonstrojnë nxënësi lidhur me tematikat përkatëse, si dhe qëndrimet dhe vlerat që ai shfaq në lëndën e matematikës**

Tematikat dhe renditja e tyre nuk nënkuptojnë që përmbajtja vjetore duhet të zhvillohet e ndarë sipas tematikave dhe në këtë renditje. Kombinimi i koncepteve dhe i shprehive matematikore në situata të të nxënit, kapituj apo grupe temash dhe njësi mësimore, si dhe renditja e tyre, është përgjegjësi e përdoruesve të programit (kryesisht mësuesit dhe autorët e teksteve shkollore). Për “përkthimin” e programit në tekste mësimore, aftësitë dhe orët e tematikave do të shpërndahen në kapituj/njësi mësimore të renditura në mënyrë logjike, njëra pas tjetrës..

Sasia e orëve mësimore për secilën tematikë është rekomanduese. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë totale të orëve vjetore të lëndës, por kanë të drejtë të ndryshojnë me $\pm 10\%$ orët e rekomanduara për secilën tematikë.

KLASA E PARË

5.2.1 Tematika: Numri

NUMRI

Përshkrimi i tematikës: Nxënësi përdor kuptimin e numrave, marrëdhëniet ndërmjet tyre dhe algoritmin e veprimeve me numra për të paraqitur sasi në botën reale. Nxënësi numëron deri në 100; lexon, shkruan e përdor numrat deri në 100; krahason numrat duke përdorur edhe simbolikën përkatëse; vlerëson me sy numrin e një sasive sendesh, pa i numëruar. Nxënësi ndërton njohuri fillestare për veprimet, mbledhjet e zbritjet me mend dhe shkrim të dy numrave, merr koncepte fillestare për shumëzimin dhe për pjesëtimin, thjesht si ndarje në grupe të barabarta.

Njohuritë

Numri natyror

- Numërimi nga 0-100 me anë të konkretizimeve.
- Numërimi i një grupi sendesh deri në 20, duke filluar nga cilido prej tyre.
- Njohja e numrit të objekteve të paraqitura në modele të njohura deri në 10, pa i numëruar.
- Numërimi me nga 1, duke filluar nga çdo numër (jo më shumë se 100 numrat e parë).
- Numërimi në rendin zbritës, duke filluar jo më shumë se 20.
- Numërimi me dhjetëshe të plota duke filluar nga një dhjetëshe e plotë (në rendin rritës dhe në rendin zbritës) deri në 100.
- Numërimi me nga 2 për 20 numrat e parë për të kuptuar në mënyrë fillestare, numrat çift dhe tek.
- Identifikimi brenda 30 numrave të parë, i numrit me 1 ose 10 më pak se një numër i dhënë.

Aftësitë

Numri natyror

Nxënësi:

- lexon dhe shkruan numra natyrorë deri në 20, duke kuptuar lidhjen ndërmjet vendit të çdo shifre me vlerën e saj;
- dallon dhe emërton sendet;
- numëron disa numra: me nga një, brenda qindësesh së parë (duke filluar nga çdo numër), si dhe me dhjetëshe të plota duke filluar nga një dhjetëshe e plotë (në rendin rritës dhe zbritës);
- numëron në rendin zbritës 20 numrat e parë;
- dallon numra çift dhe numra tek (bazuar në konkretizime);
- përshkruan renditjen e objekteve me një gjuhë të thjeshtë matematikore;
- identifikon brenda 30 numrave të parë numrin që është 1 ose 10 më pak se një numër i dhënë;
- njeh dhe përdor numrat rendorë nga 1 deri në 10;
- kupton se numri zero tregon mungesën e plotë të një sasive apo objekti;

- Numri rreshtor (jo më shumë se 10 numra). - Vlerësimi sasi i një grupi sendesh me anë të numërimit. - Numri dyshifror në trajtë të zbërthyer dhe anasjellas (numrat 11 deri 20). Krahasimi i numrave - Krahasimi i dy numrave dhe sendeve duke përdorur shprehjet “më shumë”, “më pak”, “po aq”. - Renditja e disa numrave të dhënë, nga më i madhi te më i vogli dhe anasjellas, bazuar te paraqitjet konkrete nga 0-20. - Vija e graduar me numra/boshti numerik. - Gjetja e një numri ndërmjet dy numrave të dhënë deri në 20. Thyesat - Gjysma e numrave njëshifrorë me mjete konkrete dhe ilustrime. Mbledhja e zbritja - Mbledhja si shtim, si bashkim, me anë të mjeteve konkrete e ilustrimeve. - Zbritja si pakësim, si plotësim më anë të mjeteve konkrete e ilustrimeve. - Mbledhja dhe zbritja e dy numrave njëshifrorë. - Zbritja si veprim i kundërt i mbledhjes. - Përdorimi i simboleve +, - dhe =.	- vlerëson sasinë e një grupi sendesh rreth 30; - paraqet një numër dyshifror deri në 20, në trajtë të zbërthyer. Krahasimi i numrave Nxënësi: - krahason dy numra, grupe sendesh me mjete praktike duke përdorur shprehjet “më shumë”, “ më pak”, “po aq”. - rendit disa numra njëshifrorë dhe dyshifrorë në rendin rritës ose zbritës nga 0 -20. - përdor boshtin numerik për të gjetur një numër ndërmjet dy numrave të dhëna deri në 20. Thyesat - dallon gjysmën e numrave njëshifrorë duke përdorur sende dhe objekte nga jeta reale; - dallon se një objekt apo formë mund të ndahet si në pjesë të barabarta, ashtu edhe në pjesë të pabarabarta; - njeh gjysmën si një nga dy pjesët e barabarta të një sasie ose grupi objektësh; - kupton se gjysma përdoret për të ndarë një numër në dy pjesë të barabarta dhe se rezultati është një numër i plotë; - kupton dhe dallon se dy gjysma mund të bashkohen për të formuar një të tërë. Mbledhja dhe zbritja

- Vetia ndërruese e mbledhjes me mjete konkrete (pa përdorimin e barazimeve formale). - Mbledhja e një numri dyshifror, me dhjetëshe të plota ose jo, me një numër njëshifror pa kalim të dhjetëshes. Shumëzimi dhe pjesëtimi - Dyfishimi i numrave njëshifrorë. - Gjetja gjysmës së numrave çift (24,6,8,10) me anë të objekteve. - Ndarja e numrave njëshifrorë në numra çift dhe tek. - Ndarja e objekteve në një kontekst të dhënë në dy grupe të barabarta. Strategji të veprimeve me mend - Mbledhja dhe zbritja deri në 10. - Mbledhja dhe zbritja e numrave me veten (numrat 6,7,8,9,10). - Mbledhja e 3 numrave njëshifrorë ku dy prej numrave kanë shumën 10 (p.sh., $4 + 3 + 6 = 10 + 3 = 13$). - Përdorimi i numrave që kanë shumën 10, si urë për mbledhjen/zbritjen e numrave njëshifrorë (p.sh., $8 + 3$, mbledhim $8 + 2 + 1 = 10 + 1 = 11$). - Dyfishi i numrave 2 dhe 10. - Veprime me mend duke përdorur dyfishimin (p.sh., $5 + 6 = 5 + 5 + 1$).	Nxënësi: - identifikon termat “shumë” dhe “ndryshesë”; - mbledh dy numra njëshifrorë; - mbledh tre numra njëshifrorë duke zbatuar vetinë e ndërrimit të mbledhjes nga 0-20; - zbret dy numra njëshifrorë; - mbledh një numër dyshifror me një numër njëshifror pa kalim të dhjetëshes deri në 20; - zgjidh problema me situata të njohura për ta. Shumëzimi dhe pjesëtimi - dyfishon numrat njëshifrorë; - dallon me mjete praktike gjysmën e numrave njëshifrorë që ndahen në mënyrë të barabartë (numra çift njëshifrorë); - ndan në dy grupe të barabarta një sasi objektësh të dhënë; - zgjidh problema të thjeshta me mjete praktike nga situata të njohura për ta. Strategji të veprimeve me mend Nxënësi: - përdor strategji të ndryshme për të kryer veprime të thjeshta me mend.

5.2.2 Tematika: Matja

MATJA

Përshkrimi i tematikës: Nxënësi zbaton proceset e matjes dhe përzgjedh teknika të përshtatshme për të kryer matje direkt në situata reale. Ai orientohet në kohë dhe kryen renditjen në kohë të ngjarjeve që kanë të bëjnë me jetën e tyre të përditshme. Nxënësi ndërton njohuri fillestare të përdorimit në matje të njësive standarde: m, cm, kg, orë, ditë, javë, muaj, vit dhe të monedhave. Njehsimet kufizohen në matjen e gjatësisë, kohës, masës dhe përdorimin e monedhave.

Njohuritë

Aftësitë

Gjatësia

- Krahasoni i sendeve sipas gjatësisë me sy ose duke i vendosur njëri mbi tjetrin pa përdorur njësitë standarde.
- Përdorimi i terminologjisë përkatëse (“më i gjatë”, “po aq i gjatë”, “më i shkurtër”, “më i gjati”, “më i shkurtri” “i hollë”, “më i hollë”, “i lartë”, “më i lartë”).

Koha

- Leximi i orës me orë të plota dhe në gjysmë.
- Minuta, ora, dita, java, muaji dhe viti, renditja e ditëve të javës dhe e muajve të vitit.

Pesha

- Krahasoni i sendeve sipas peshës.
- Përdorimi i terminologjisë përkatëse (“më i rëndë”, “më i lehtë”, “po aq i rëndë”, “më i rëndi”, “më i lehti”).

Gjatësia

Nxënësi:

- krahason drejtpërdrejt gjatësitë e sendeve duke përdorur shprehjet: “më i gjatë”, “po aq i gjatë”, “më i shkurtër”, “më i gjati”, “më i shkurtri” “i hollë”, “më i hollë”, “i lartë”, “më i lartë”;
- krahason me sy gjatësitë e dy ose më shumë sendeve;
- kërkon dhe zgjedh mjetin e shkallëzuar të përshtatshëm për të matur gjatësinë, masën, kapacitetin dhe temperaturën.

Koha

Nxënësi:

- orientohet në kohë duke përdorur fjalët e duhura (p.sh., dje, para një jave, tani, nesër, pas disa ditësh, pas dy muajsh etj.) në përcaktimin e kohës së shkuar, të tashme ose të ardhme;
- njeh kohën në orë dhe gjysmë;

Monedhat – Njohja me monedhat nga 10- lekëshe deri në 100-lekëshe. – Parashikimi i mundësisë për një blerje që lidhet me një sasi të caktuar lekësh. Vëllimi - Krahasoni i vëllimit të enëve në mënyrë konkrete (pa njësi standarde).	- rendit ditët e javës, muajt e vitit; - rendit ngjarje që kanë lidhje me jetën e tyre të përditshme, brenda një periudhe kohore prej një dite, disa ditësh, disa muajsh. Pesha Nxënësi: - përdor terminologjinë përkatëse (“më i rëndë”, “më i lehtë”, “po aq i rëndë”, “më i rëndi”, “më i lehti”), për të shprehur masën e sendeve nga jeta e tij e përditshme; - demonstroi peshimin me anë të balancës duke përdorur sende të ndryshme. Monedhat Nxënësi: - përdor monedhat, nga 10-lekëshe deri në 100-lekëshe për të llogaritur çmime të sendeve nga jeta e tij e përditshme; - zgjidh problema nga situata me blerje të njohura për ta. Vëllimi Nxënësi: - krahason vëllimin e enëve të ndryshme, të njohura për ta.

5.2.3 Tematika: Gjeometria

GJEOMETRIA

Përshkrimi i tematikës: Nxënësi përdor arsyetimin për të zbuluar marrëdhëniet gjeometrike për figurat 2D (dydimensionale). Nxënësi zgjeron

njohuritë për format dydimensionale (katror, rreth, drejtkëndësh, trekëndësh) dhe përshkruan disa prej tyre në bazë të numrit të brinjëve e kulmeve, me anë të ilustrimeve konkrete. Ai trajton në mënyrë intuitive njohuri për simetrinë boshtore.

Njohuritë	Aftësitë
Gjeometria në plan - Rrethi, katrori, trekëndëshi, drejtkëndëshi. Gjeometria në hapësirë - Kubi, kuboidi, cilindër, kon, sferë. Shndërrimet gjeometrike - Vendndodhja dhe termat: para, pas, mbi, nën, majtas, djathtas, ndërmjet etj. - Figura simetrike.	Gjeometria në plan Nxënësi: - dallon dhe emërton format 2D (katror, trekëndësh, rreth, drejtkëndësh, rreth); - përshkruan format 2D duke treguar veçoritë e tyre, si numri i brinjëve dhe nëse ato janë të drejta apo të lakuara. Gjeometria në hapësirë Nxënësi: - dallon objekte praktike dhe ilustrime në formë kubi, kuboidi, cilindri, koni, sferë; - përshkruan objekte me forma 3D bazuar në veçoritë e tyre, si numri i faqeve, i kulmeve dhe nëse faqet janë të sheshta apo të lakuara; - bën dallimin mes formave 2D dhe 3D duke përdorur si shembuj objekte praktike. Shndërrime gjeometrike Nxënësi: - përdor termat: para, pas, mbi, nën, majtas, djathtas, ndërmjet etj., për të treguar vendndodhjen e një objekti, sendi, personi etj.; - dallon figura simetrike nga jeta e përditshme; - zbulon kur një objekt apo person duket njësoj edhe pasi është rrotulluar.

5.2.4 Tematika: Algjebra dhe funksioni

ALGJEBRA DHE FUNKSIONI

Përshkrimi i tematikës: Nxënësi zbulon ligjësi, përdor kuptimin për numrin që mungon dhe përdor simbolet për të modeluar marrëdhënie në situata praktike. Ekuacionet janë në funksion të veprimeve me numra, duke u kufizuar në mbledhje e zbritje me numra të vegjël. Lidhur me funksionin, nxënësi mëson të dallojë një ligjësi, nëpërmjet modeleve konkrete, kryesisht me karakter zbavitës, me vargje.

Njohuritë	Aftësitë
Ekuacione, inekuacione, sisteme të ekuacioneve - Kutiza si vendmbajtëse numrash në barazime me mbledhje të dy numrave njëshifrorë me shumë deri në 20. Funksioni - Dallimi i ligjesisë dhe vazhdimi i një modeli (vargu) konkret ose të vizatuar, sipas kësaj ligjësie që ka të bëjë me ngjyrën, formën ose madhësinë.	Zgjidhja e ekuacioneve, inekuacioneve, sistemeve të ekuacioneve Nxënësi: - gjen numrin që duhet vendosur në kutizë në barazime, me mbledhje ose me zbritje brenda numrit 20. Funksioni Nxënësi: - dallon dhe vazhdon një varg, i cili ka të bëjë me ndryshimin sipas një ligjësie me një ose dy kritere (p.sh., ndryshimi i ngjyrës dhe formës).

5.2.5 Tematika: Statistika dhe probabiliteti

STATISTIKA DHE PROBABILITETI

Përshkrimi i tematikës: Nxënësi lexon dhe kupton të dhënat statistikore (me figura të ndryshme) nga jeta e përditshme. Ai lexon dhe plotëson një tabelë me të dhëna të thjeshta nga mjedisi i tyre.

Njohuritë	Aftësitë
Grumbullimi, organizimi, interpretimi dhe përpunimi i të	Grumbullimi, organizimi, interpretimi dhe përpunimi i të

dhënave - Veçimi dhe klasifikimi i një grupi objektsh, sipas një cilësie të përbashkët. - Piktogramet. - Diagrama e Venit - Diagrama e Carrolit.	dhënave Nxënësi: - grumbullon, zbulon ose klasifikon grup sendesh apo figurash në bazë të një cilësie ose dy cilësive të përbashkëta (ngjyra, forma, trashësia etj.); - përdor piktogramet, diagramin e Venit dhe diagramin e Carrolit; - përshkruan të dhëna duke përdorur gjuhë të kuptueshme si “më shumë”, “më pak”, “më së shumti” ose “më së paku”, për t’iu përgjigjur pyetjeve jo statistikore dhe për të diskutuar përfundimet.

5.3 Qëndrime dhe vlera

Në lëndën e matematikës nxënësi demonstroi qëndrimet dhe vlerat si më poshtë:

Tabela 4. Qëndrimet dhe vlerat

Nxënësi: - Paraqet dhe komunikon lirshëm mendimet e tij; - Është inovativ dhe paraqet idetë e reja të tij; - Organizon lidhjen konceptuale të njohurive; - Përdor imagjinatën për zgjidhjen e problemeve me numra; - Vetëvlerësohet në situata të thjeshta; - Demonstroi pavarësi në mendime dhe veprime; - Demonstroi besim në forcat vetjake; - Respekton punën e kryer mirë dhe pranimin e opinionëve të tjerë (madje edhe të kundërta) duke treguar	

5.4 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve)

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj veprimtarish që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.

Tabela 5. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve

Rezultatet e të nxënit	Shembuj të veprimtarive praktike
<i>Shembull 1.</i> <i>Nxënësi rendit ngjarje që kanë lidhje me jetën e përditshme, brenda një periudhe kohore prej një dite, disa ditësh, disa muajsh</i>	<i>Shembull 1.</i> <i>Prezantimi i situatës:</i> <i>Mësuesi thotë: “Imagjinoni që po tregoni një histori për ditën tuaj që nga zgjimi deri kur shkoni për të fjetur. Çfarë bëni më parë? Çfarë bëni më vonë?”</i>

	Zgjedhja e figurave: Nxënësve u jepen kartolina me figura ose ilustrime të aktiviteteve të zakonshme (mund t'i vizatojnë edhe vetë) dhe detyra e tyre është t'i zgjedhin ato që i përkasin jetës së tyre të përditshme. Renditja praktike: Më pas nxënësi duhet të vendosë figurat sipas radhës kohore: nga mëngjesi deri në mbrëmje. Shënon numrat 1, 2, 3, 4, etj. pranë çdo figure për të treguar rendin. Prezantimi: Secili nxënës prezanton para klasës renditjen e tij: “Unë zgjohem në orën 7. Më pas ha mëngjes, shkoj në shkollë, luaj me shokët, ha darkë dhe fle gjumë.” Reflektimi: Mësuesi i udhëzon nxënësit të reflektojnë nëpërmjet pyetjeve: “Pse duhet t'i rendisim gjërat sipas kohës?”, “Si na ndihmon kjo në jetën e përditshme?”
Shembull 2. Nxënësi grumbullon, zbulon ose klasifikon grup sendesh apo figurash në bazë të një cilësie ose dy cilësive të përbashkëta (ngjyra, forma, trashësia etj.).	Shembull 2 Prezantimi i situatës: Mësuesi i shpjegon nxënësve: “Sot do të bëheni gjuetarë! Duhet të mbledhni sende dhe t'i vendosni në grupe sipas cilësive që kanë të përbashkëta.” Zbulimi i sendeve: Mësuesi vendos shumëllojshmëri sendesh në një tryezë ose në një kënd të klasës. Nxënësit, me radhë ose në grupe, ose në çift zgjedhin disa sende. Klasifikimi: Nxënësit ndajnë sendet në grupe sipas një cilësie të vetme (p.sh. vetëm ngjyra) ose dy cilësive (p.sh. ngjyra dhe forma). Për shembull: Grupi 1 ka zgjedhur sende të kuq dhe rrethorë. Grupi 2 ka zgjedhur sende të kaltër dhe katrorë. Grupi 3 ka zgjedhur sende të kuq dhe topa. Mund të përdoren edhe kuti ose fletë me etiketa për secilin grup. Diskutimi: Mësuesi pyet: “Si i zgjodhët sendet për secilin grup?”; “A mund t'i ndani ndryshe nëse ndryshojmë cilësinë?”; “Cilat cilësi janë më të lehta për t'u dalluar?”

<i>Reflektimi: Në fund, nxënësit mund të klasifikojnë të njëjtat sende, por këtë herë sipas një cilësie tjetër, për të kuptuar që një objekt mund të ketë më shumë se një cilësi që mund të përdoret për klasifikim. Për shembull të gjitha sendet e kuqe.</i>

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e matematikës do të përshkruhen veprimtari praktike për përmbushjen e rezultateve të të nxënës, sipas tematikave të lëndës.

VI. METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Mësimdhënia e matematikës në arsimin fillor ka për qëllim që nxënës të jo vetëm të mësojnë rregullat, formulat, veprimet, por mbi të gjitha të zhvillojnë mënyrën se si mendojnë, kuptojnë dhe zgjidhin probleme. Matematika nuk është thjesht veprim me numra, por një mjet i rëndësishëm për të kuptuar botën që i rrethon dhe për të ndërtuar aftësi jetësore. *Nxënës janë të ndryshëm, ndaj mësimdhënia duhet të përshtatet me ritmet, interesat dhe mënyrat e të nxënës të secilit.* Disa nxënës mësojnë më mirë përmes lojës, disa përmes diskutimeve, disa përmes vizualizimeve, ndërsa të tjerë duke përdorur mjete konkrete, teknologji apo punë të pavarur. Për këtë arsye, mësuesit duhet të përdorin një shumëllojshmëri metodash dhe qasjesh për të siguruar që secili nxënës të ketë mundësi të përparojë. Mësimdhënia e matematikës për nxënës në arsimin fillor përfshin:

- *Të nxënës aktiv:* Nxënës mësojnë më mirë kur përfshihen në mënyrë aktive përmes lojërave, punimeve me dorë, zgjidhjes së problemeve dhe aktiviteteve praktike. Pjesëmarrja e tyre i ndihmon të ndërtojnë kuptime të qëndrueshme për konceptet matematikore.
- *Të kuptuarit e koncepteve:* Mësimi i matematikës duhet të fokusohet në kuptimin e thellë të koncepteve dhe jo në të mësuarit përmendësh. Konceptet duhet të lidhen me përvoja të jetës reale, si për shembull: matja e gjatësisë së një objekti, llogaritja e shumës së parave, apo planifikimi i një udhëtimi të thjeshtë.
- *Të nxënës e bazuar në problem dhe situatë reale:* Nxënës përballen me situata që kërkojnë mendim kritik dhe zgjidhje kreative. Shembuj të tillë mund të jenë: “Si mund të ndash një tortë mes 4 shokëve në pjesë të barabarta?” ose “Si mund të gjesh rrugën më të shkurtër për të shkuar në shkollë?”

- *Përdorimi i mjeteve konkrete dhe vizuale:* Për të kuptuar konceptet abstrakte, nxënësit përdorin objekte si karta numrash, forma gjeometrike, figura vizatimore që i ndihmojnë të mendojnë me logjikë dhe të shohin lidhjet mes numrave dhe formave.
- *Mësim i diferencuar dhe i personalizuar:* Çdo nxënës ka nevoja dhe mënyra të ndryshme të të nxënës. Mësuesi duhet të përdorë metoda të ndryshme, të ofrojë udhëzime dhe mbështetje sipas nevojës, duke respektuar ritmin individual të nxënësit.
- *Integrimi i teknologjisë dhe qasjes STEM:* Përdorimi i softuerëve mësimorë, aplikacioneve dhe lojërave digjitale, eksperimenteve që përmbajnë qasje STEM e bën matematikën më tërheqëse dhe ndihmon nxënësit të vizualizojnë problemet dhe t'i zgjidhin ato në mënyrë interaktive.
- *Të mësuarit bashkëpunues:* Nxënësit mësojnë duke punuar së bashku në grupe të vogla, ku ndajnë ide, diskutojnë dhe zgjidhin probleme si ekip. Kjo nxit komunikimin, mendimin kritik dhe aftësinë për të punuar me të tjerët.
- *Përdorimi i stileve të të nxënës:* Për të siguruar një mësimdhënie efektive të matematikës në arsimin fillor, është e rëndësishme që mësuesit të njohin dhe të përfshijnë stilet e ndryshme të të nxënësve. Pavarësisht se çdo nxënës mund të ketë një stil dominant të të nxënës, shumica e nxënësve përdorin një përzierje të stileve të ndryshme. Kjo kërkon që mësuesit të zhvillojnë një metodologji të mësimdhënies që të jetë e ndryshueshme dhe të mundësojë angazhimin e nxënësve në mënyra të ndryshme.
- *Të nxënës bazuar në projekt dhe lidhja me jetën reale:* Matematika bëhet më kuptimplotë kur nxënësit e shohin si pjesë të jetës së tyre të përditshme, për shembull, llogaritja e kohës, blerja në dyqan, ndarja e ushqimeve, organizimi i një feste apo matja e distancave gjatë një shëtitjeje.
- *Vlerësimi formues:* Mësuesi përdor pyetje, ushtrime të shkurtra, kuize apo vëzhgime gjatë orës, për të kuptuar nivelin e të nxënës dhe për të ofruar ndihmën e duhur në kohën e duhur, si metodë mësimdhënie dhe jo vetëm si pjesë e vlerësimit të nxënësit.
- *Reflektimi:* Nxënësit inkurajohen të mendojnë për mënyrën se si kanë arritur zgjidhjet, të diskutojnë mbi hapat që kanë ndjekur dhe të eksplorojnë mënyra të reja për të zgjidhur probleme.
- *Zhvillimi i qëndrimit pozitiv ndaj matematikës:* Një mjedis mbështetës, i qetë dhe i motivues ndihmon nxënësit të ndihen të sigurt dhe të shijojnë mësimin e matematikës. Kjo rrit besimin e tyre në vetvete dhe dëshirën për të mësuar më shumë.

- *Të nxënit socioemocional:* Në lëndën e matematikës, krahas zhvillimit të aftësive logjike dhe numerike, është shumë e rëndësishme që nxënësit të zhvillojnë edhe aftësi socioemocionale, aftësi që nxisin vetëbesimin, që lidhen me vetëdijen, kontrollin e emocioneve, bashkëpunimin dhe respektin për të tjerët, aftësi që forcojnë vetëvlerësimin dhe vetëkontrollin.

6.1 Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e matematikës

Një nga mënyrat më efektive për të ndërtuar kuptimin matematikor është përfshirja e situatave praktike dhe atyre nga jeta reale në orën e mësimit. Kur nxënësit zgjidhin probleme që lidhen me situata konkrete kontekstuale si: matja e distancës nga shtëpia në shkollë, krahasimi i çmimeve në dyqan, ose ndarja e ëmbëlsirave mes shokëve, ata kuptojnë se matematika nuk është vetëm një lëndë shkollore, por një pjesë e jetës së tyre të përditshme.

Situatat e të nxënit ndihmojnë nxënësit:

- të kuptojnë vlerën praktike të matematikës;
- të zhvillojnë mendimin logjik, krijues dhe aftësitë për zgjidhjen e problemeve;
- të bëhen më të pavarur dhe të sigurt në përdorimin e matematikës jashtë mjedisit të klasës.

Në këtë mënyrë, mësimdhënia e matematikës nuk kufizohet vetëm brenda mureve të klasës, por shtrihet në çdo aspekt të jetës së nxënësit, duke ndihmuar në ndërtimin e kompetencave të nevojshme për të ardhmen.

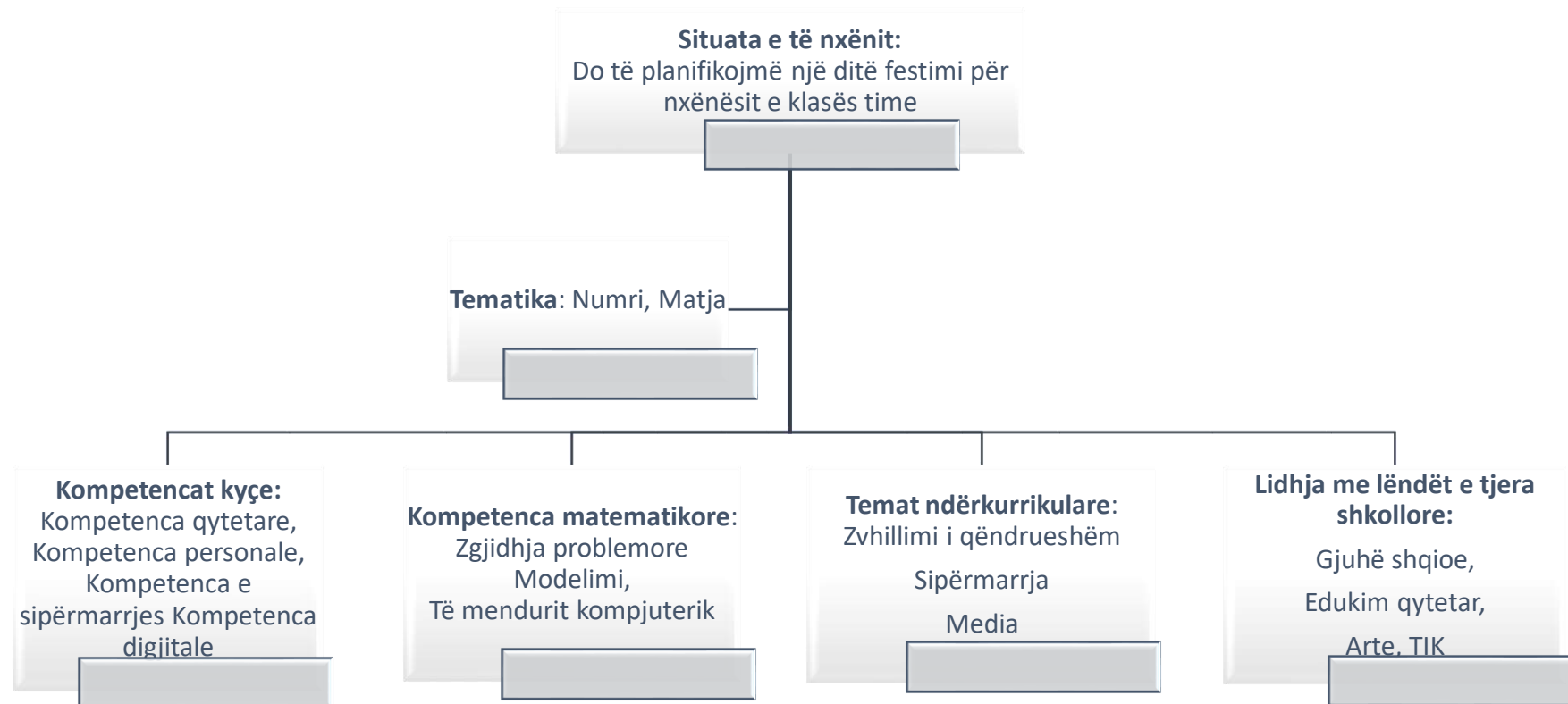
6.2 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e matematikës

Projektet kurrikulare përbëjnë një pjesë të rëndësishme të procesit mësimor në matematikë, pasi u japin mundësi nxënësve të zbatojnë njohuritë dhe aftësitë e tyre në mënyrë funksionale dhe kreative. Përmes projekteve kurrikulare, nxënësit përballen me situata që kërkojnë zbatimin e koncepteve matematikore në kontekste të jetës reale, duke nxitur kështu mendimin kritik, punën në grup, zgjidhjen e problemeve dhe komunikimin e ideve.

Projektet mund të lidhen me fusha të ndryshme të jetës, si: matjet dhe përlllogaritjet për ndërtimin e një modeli, zbatimi i statistikave për analizimin e të dhënave reale, planifikimi i buxheteve për një ngjarje shkollore, ose projektimi i objekteve gjeometrike në hapësirë. Këto detyra jo vetëm që fuqizojnë të kuptuarit e koncepteve, por gjithashtu i ndihmojnë nxënësit të shohin vlerën praktike të matematikës në jetën e përditshme.

Mësuesi ka rolin udhëheqës në këtë proces, duke udhëzuar nxënësit në çdo hap: që nga formulimi i pyetjeve, planifikimi i punës, mbledhja dhe përpunimi i të dhënave, interpretimi i rezultateve dhe prezantimi i gjetjeve. Projektet krijojnë gjithashtu një hapësirë për integrimin ndërdisiplinor, duke bashkuar matematikën me lëndë të tjera si shkenca, teknologjia, gjeografia apo ekonomia. Në diagramin 3, jepet një shembull i një situate të nxëni nga jeta reale, që mund të përdoret si ide edhe për projektin kurrikular.

Diagrama 3. Shembull situatë të nxëni dhe lidhja me elementet e programit

6.3 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e matematikës

Në orën e matematikës të gjithë nxënësit duhet të ndihen të përfshirë dhe të vlerësuar. Disa nxënës kanë nevojë për ndihmë më të veçantë, sepse mund të mësojnë me ritëm më të ngadaltë ose kanë mënyra të ndryshme të të kuptuarit. Mësuesi ka një rol të rëndësishëm që t'i ndihmojë këta nxënës duke:

- përdorur ushtrime të thjeshta dhe të përshtatura për nivelin e tyre;
- përdorur mjete konkrete (lodra, figura, karta) dhe skema për të lehtësuar kuptimin e numrave dhe veprimeve;
- organizuar punë në grupe të vogla ose në çifte, ku nxënësit ndihmojnë njëri-tjetrin;
- dhënë udhëzime të qarta dhe pyetje që i ndihmojnë të mendojnë hap pas hapi;
- përdorur kompjuterë, tableta ose mjete vizuale që e bëjnë mësimin më të lehtë dhe më argëtues.

6.4 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e matematikës

Nxënësit që tregojnë interes të veçantë dhe aftësi më të mira në matematikë apo STEM kanë nevojë për më shumë sfida që t'i ndihmojnë të mendojnë në thellësi të koncepteve si dhe të zbatojnë njohuritë në situata të reja dhe krijuese. Mësuesi mund t'i motivojë dhe inkurajojë këta nxënës duke:

- dhënë detyra më sfiduese që kërkojnë disa mënyra zgjidhjeje;
- i ftuar që të formulojnë vetë probleme matematikore dhe të kërkojnë zgjidhje kreative;
- organizuar diskutime e debate për të sqaruar dhe mbrojtur mendimet e tyre;
- i përfshirë në lojëra matematike ose aktivitete me pyetje interesante që stimulojnë logjikën;
- inkurajuar pjesëmarrjen e tyre në konkurse, olimpiada ose sfida jashtë klase për të ushtruar aftësitë.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e matematikës do të paraqiten në mënyrë të detajuar veprimtaritë praktike për zbatimin e metodave të mësidhënies.

VII. VLERËSIMI I NXËNËSVE

Në mësimin e matematikës, vlerësimi i nxënësve në arsimin fillor, është pjesë shumë e rëndësishme e procesit mësimor dhe ndihmon mësuesit të kuptojnë sa mirë i përvetësojnë nxënësit njohuritë dhe aftësitë që lidhen me kompetencat e kësaj lënde. Në lëndën e matematikës qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një përshkrimi ose note, por:

- t'i japë nxënësit mundësi të kuptojë progresin e vet dhe të mësojë nga gabimet duke reflektuar;
- të ndihmojë mësuesin të shohë sa mirë janë kuptuar konceptet dhe si po zbatohen;
- të drejtojë mësuesin në përmirësimin e metodës së mësimdhënies.

7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën e matematikës

Vlerësimi diagnostikues (vlerësimi si proces të nxëni)

Ky lloj vlerësimi bëhet në fillim të vitit shkollor ose të një teme të re. Mësuesi zbulon njohuritë që nxënësi ka dhe identifikon çfarë ka nevojë të përsëritet ose të mësohet më mirë.

Ky vlerësim mund të realizohet:

- ✓ me pyetje të thjeshta
- ✓ me ushtrime të shkurtra
- ✓ me kuice të shkurtra
- ✓ me lojëra ose biseda, etj.

Vlerësimi formues (vlerësimi i vazhduar, vlerësimi për të nxënë)

Ky vlerësim bëhet gjatë gjithë procesit mësimor, në çdo mësim, për të parë si po ecin nxënësit. Ai ndihmon nxënësit dhe mësuesin të kuptojnë nëse janë në rrugën e duhur dhe çfarë duhet përmirësuar.

Teknika të vlerësimit formues janë:

- ✓ vlerësimi i punës në grupe
- ✓ vëzhgimi i pjesëmarrjes gjatë mësimit
- ✓ detyrat e përditshme dhe projektet e vogla
- ✓ vlerësimi i diskutimeve
- ✓ vlerësimi i përgjigjeve
- ✓ vetëvlerësimi dhe vlerësimi i shokut, etj.

Vlerësimi përmbledhës (vlerësimi periodik, vlerësimi i të nxënës)

Ky vlerësim bëhet pas një periudhe mësimore, ose pas një kapitulli dhe mat atë që nxënësi ka arritur të mësojë. Mund të realizohet me teste. Kjo zakonisht shoqërohet me përshkrimin e vlerësimit ose me notë dhe ndihmon mësuesin, nxënësin dhe prindërit të kuptojnë progresin dhe arritjet.

7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit në arsimin fillor (matematikë)

- Vlerësimi duhet të ndihmojë nxënësit të mësojnë më mirë, të kuptojnë gabimet dhe të reflektojnë mbi to.
- Detyrat dhe pyetjet e vlerësimit duhet të matin njohuritë dhe aftësitë që kërkojnë kompetencat matematikore.
- Vlerësimi duhet të jetë i qartë, i drejtë dhe i përshtatshëm për të gjithë nxënësit, pavarësisht aftësive të tyre.
- Vlerësimi duhet të inkurajojë nxënësit të besojnë në vetvete dhe të kuptojnë që gabimi është pjesë e të nxënës.
- Mësuesi përdorë shumë forma vlerësimi, si: përgjigje me gojë, ushtrime, punë me materiale konkrete, projekte, vizatime, punë në grup, detyra shtëpie etj.

Ky proces ndihmon që vlerësimi të bëhet një mjet i dobishëm dhe i kuptueshëm për të gjithë, jo vetëm një "kontroll" për nota, por një mënyrë për të ndihmuar nxënësit të rriten dhe të përmirësohen çdo ditë në mësimin e matematikës.

7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënës (RN)

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënës.

Tabela 6. Shembuj për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Shembull 1. Rezultati i të nxënit (RN): Nxënësi rendit ngjarje të jetës së përditshme brenda një periudhe (një ditë, disa ditë, disa muaj).				
Niveli i arritjes: Shkëlqyeshëm	Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
Nxënësi rendit me saktësi dhe qartësi ngjarje që lidhen me jetën e përditshme, duke i vendosur ato në rend kronologjik brenda një periudhe kohore të caktuar (një ditë, disa ditë, disa muaj) duke përdorur shprehje kohore të përshtatshme (si "në mëngjes", "pasdite", "muajin e kaluar", etj.) dhe jep arsyetën e renditjes së ngjarjeve.	Nxënësi rendit saktë dhe me qartësi ngjarjet, duke respektuar radhën kronologjike të ditës, javës apo muajve dhe arrin t'i shpjegojë me fjalët e veta duke i lidhur ato me situata reale.	Nxënësi rendit ngjarjet kryesisht saktë sipas kohës dhe i përshkruan me pak ndihmë ose udhëzim nga mësuesi.	Nxënësi rendit disa ngjarje në mënyrë të pjesshme, me gabime ose pa respektuar plotësisht rendin kronologjik dhe ka nevojë për ndihmë për shpjegimin e tyre.	Nxënësi nuk arrin të rendisë saktë ngjarjet ose i ngatërron ato pavarësisht ndihmës së dhënë, nuk kupton qartë lidhjen kohore të tyre.
Shembull 2. Rezultati i të nxënit: Nxënësi grumbullon, zbulon ose klasifikon grup sendesh apo figurash në bazë të një cilësie ose dy cilësive të përbashkëta (ngjyra, forma, trashësia etj.).				
Niveli i arritjes: Shkëlqyeshëm	Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
Nxënësi grumbullon dhe klasifikon me saktësi sende apo	Nxënësi grumbullon dhe klasifikon saktë sendet/figurat	Nxënësi klasifikon kryesisht saktë	Nxënësi arrin të klasifikojë pjesërisht ose	Nxënësi e ka të vështirë të grumbullojë apo klasifikojë

figura sipas një ose dy cilësive të përbashkëta. Tregon kuptim të qartë të kriterëve të përzgjedhura dhe shpjegon me qartësi mënyrën e klasifikimit. Shfaq vëzhgim të mprehtë dhe mendim logjik.	në bazë të një apo dy cilësive pa ndihmë dhe shpjegon qartë kriteret që ka përdorur.	sendet/figurat sipas cilësive të dhëna me pak ndihmë nga mësuesi dhe arrin të japë një shpjegim të thjeshtë.	me gabime sendet/figurat dhe ka nevojë për ndihmë për të kuptuar kriteret e klasifikimit.	sendet/figurat sipas cilësive të caktuara, edhe pas udhëzimeve nga mësuesi.

Në udhëzuesit kurrikularë të lëndës së matematikës do të përshkruhen nivelet e arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënësve, sipas tematikave të lëndës.

VIII. BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Gjatë orëve të matematikës, mësuesi duhet të përdor mjete të ndryshme që ndihmojnë nxënësit të mësojnë më lehtë dhe më me kuptim. Nxënësit kanë mundësinë që të prekin, të shikojnë, të dëgjojnë dhe të përdorin materiale konkrete, të cilat i ndihmojnë të kuptojnë më mirë konceptet matematikore.

Mësuesi përdor mjete të ndryshme vizuale si:

- figura, tabela, bosht numrash, harta konceptesh,
- objekte reale për matje dhe numërim,
- mjete teknologjike (si projektorë, kompjuterë, tabletë, lojëra digjitale dhe platforma mësimore online).

Po ashtu, mësuesi shpjegon me fjalë të qarta dhe të thjeshta, duke përdorur fjali të shkurtra dhe fjalor të kuptueshëm për moshën e nxënësve. Ai/ajo zgjedh shembuj dhe ushtrime të përshtatura sipas nevojave të secilit nxënës, duke dhënë ndihmë shtesë aty ku është e nevojshme.

Përveç tekstit shkollor, mësuesi përdor fletore pune, materiale ndihmëse, ushtrime shtesë dhe platforma digjitale, që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë dhe të zbatojnë më mirë matematikën. Nxënësit inkurajohen të shprehin njohuritë e tyre jo vetëm me gojë apo me shkrim, por edhe përmes projekteve, vizatimeve dhe prezantimeve të vogla.

Në lëndën e matematikës mësuesi duhet të përdorë librin origjinal të mësuesit me tekstin e nxënësit, i cili përmban veprimtaritë mësimore për secilën temë mësimore.

8.2 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore për zbatimin e qasjes STEM

Për t'i dhënë matematikës vendin që i takon në zhvillimin e mendimit logjik dhe zgjidhjen e problemeve, sugjerohet që mësimi të zhvillohet edhe në klasa të pajisura me mjetet si: tabela interaktive, laboratorë “smart” dhe programe digjitale. Në ditët e sotme, teknologjia është bërë një mjet ndihmës shumë i rëndësishëm për mësimin e matematikës. Matematika lidhet ngushtë me qasjen STEM (Shkencë, Teknologji, Inxhinieri dhe Matematikë).

Kjo qasje ndihmon nxënësit të mendojnë si shkencëtarë të vegjël, të zgjidhin probleme si inxhinierë, të përdorin teknologjinë si ndihmës dhe të përdorin matematikën për të kuptuar botën që i rrethon. Disa mënyra si TIK dhe qasja STEM ndihmojnë në mësimin e matematikës:

- *Përdorimi i programeve mësimore dhe lojërave digjitale.* Nxënësit përdorin aplikacione, softuer edukativ për të ndërtuar figura, tabela, grafikë dhe për të zgjidhur ushtrime të ndryshme në mënyrë argëtuese dhe të kuptueshme.
- *Mbledhja, organizimi dhe analizimi i të dhënave.* Nxënësit mësojnë si të mbledhin të dhëna, t'i organizojnë në tabela ose grafikë dhe t'i analizojnë, duke kuptuar më mirë botën përreth, një aftësi shumë e rëndësishme në shkencë dhe matematikë.
- *Ndërtimi i figurave gjeometrike dhe eksperimentimi vizual.* Duke përdorur mjete digjitale, nxënësit mund të krijojnë forma gjeometrike, t'i ndryshojnë ato dhe të kuptojnë lidhjet mes formave, madhësive dhe këndeve, ashtu si bëjnë inxhinierët dhe arkitektët.
- *Hapat e parë në programim dhe kodim.* Me ndihmën e aplikacioneve të thjeshta si Scratch, nxënësit mund të mësojnë të programojnë lojëra ose lëvizje të thjeshta, duke forcuar aftësitë për të menduar në mënyrë logjike dhe për të zgjidhur probleme.
- *Përdorimi i burimeve online dhe platformave interaktive.* Nxënësit mësojnë duke përdorur platforma edukative që ofrojnë mësimë interaktive, sfida matematikore dhe ushtrime të përshtatura për nivelin e tyre.
- *Bashkëpunimi për projekte STEM.* Nxënësit mund të punojnë së bashku përmes internetit, për të zgjidhur probleme ose për të ndërtuar projekte të vogla STEM.

- *Përdorimi etik dhe i sigurt i teknologjisë.* Nxënësit mësojnë të jenë të sjellshëm dhe të kujdesshëm kur përdorin internetin, të respektojnë autorët e materialeve dhe të mbrojnë privatësinë e tyre.

Qasja STEM i ndihmon nxënësit jo vetëm të mësojnë matematikë, por edhe të mendojnë si hulumtues, shpikës dhe zgjidhës problemesh, duke lidhur matematikën me jetën reale, shkencën, teknologjinë dhe inxhinierinë. Në këtë mënyrë, mësimi i matematikës bëhet një aventurë e dobishme për të ardhmen!

Në udhëzuesit kurrikularë të matematikës do të jepen shembuj konkretë për përdorimin e këtyre burimeve e materialeve, si edhe udhëzime të detajuara për integrimin e teknologjisë në mësimdhënie.

IX. ANALIZA SASIORE E PROGRAMIT TË MATEMATIKËS NË KLASË TË 1-RË

ANALIZA SASIORE E PROGRAMEVE LËNDORE	Klasa 1
PËRMBAJTJA E MATEMATIKËS SIPAS TEMATIKAVE	100%
Numri	69%
Matjet	13%
Gjeometria	10%
Algjebra dhe funksioni	4%
Statistika dhe probabiliteti	4%
Provimet kombëtare	0%
LLOJI I KONCEPTEVE	100%
Koncepte bazë	75%
Zgjerim të koncepteve	20%
Koncepte të thelluara	5%
ZHVILLIMI I KOMPETENCAVE MATEMATIKORE	100%
Lidhja konceptuale	15%

Zgjidhja problemore	45%
Arsyetimi dhe vërtetimi matematik	15%
Të menduarit matematik	10%
Modelimi matematik	10%
Të menduarit kompjuterik / teknologjia	5%
METODOLOGJIA E ZBATIMIT Të PROGRAMEVE MATEMATIKORE	100%
Konceptet e reja matematikore	45%
Ushtrime dhe përpunim i njohurive (zbatim praktik)	35%
Mendimi kritik dhe situata nga jeta reale	10%
Projekte kurrikulare dhe veprimtari ndërkurrikulare	5%
Vlerësimi i nxënësit	5%
INTEGRIMI NDËRLËNDOR	100%
Gjuhë / komunikim	35%
Shkenca natyrore	25%
Shkencat shoqërore	15%
TIK / teknologji	10%
Art /paraqitje vizuale/dizajn	5%
Përmbajtje vetëm matematikore	10%

X. REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së matematikës mbështetet në Kornizën Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Planin Mësimor të Arsimit Bazë dhe në rekomandimet më të fundit të Bashkimit Evropian për arsimin. Si i tillë, ky dokument i shërben nxënësve, mësuesve, autorëve të teksteve shkollore, hartuesve të testeve kombëtare, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë dhe prindërve. Më poshtë paraqiten rekomandime për zbatuesit e programit, me synimin të maksimizohet efektiviteti i tij.

a) Rekomandime për mësuesit

- ✓ Të lidhin përmbajtjen e matematikës me fusha të tjera (shkencë, teknologji, inxhinieri, art, gjuhë, edukatë qytetare, etj.) për të ndihmuar kuptimin e thelluar dhe zbatimin praktik të njohurive.
- ✓ Të përdorin qasjen STEM përmes projekteve, eksperimenteve dhe zgjidhjes së problemeve reale.
- ✓ Të krijojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë përdorimin e matematikës në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.
- ✓ Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta, si dhe për fëmijët me aftësi me talente.
- ✓ Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socioemocional.
- ✓ Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet e marginalizuara.
- ✓ *Të sigurojnë balancën mes teorisë dhe praktikës (p.sh. sugjerohet 50% teori — 50% praktikë). Përdorimi praktik i matematikës do të realizohet jo vetëm në orët e veçanta si: ushtrime, përsëritje, projekte, konkurse etj., po përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.*
- ✓ Të përfshijnë platforma digjitale interkative për mësimin e matematikës.

- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së teksteve shkollore.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë të lëndës së matematikës.
- ✓ Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

b) Rekomandime për autorët e teksteve shkollore

- ✓ Të përshtatin në mënyrë cilësore tekstet shkollore duke reflektuar të gjitha përditësimet më të fundit.
- ✓ Të përfshijnë platforma digjitale interkative për mësimin e matematikës, në tekstet shkollore.
- ✓ Të sigurojnë librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së tekstit shkollor.
- ✓ Të sigurojnë materialet burimore edhe digjitale për zbatimin e tekstit shkollor.
- ✓ Të lidhin konceptet matematikore me fusha të tjera dhe me situata të jetës reale, në tekstet shkollore.
- ✓ Të përfshijnë në tekstet shkollore ushtrime që promovojnë mendimin kritik, zgjidhjen e problemeve dhe krijimtarinë në kuadër të qasjes STEM.
- ✓ Të krijojnë hapësira në tekstet shkollore për shembuj dhe ushtrime që nxisin orientimin për karrierë, përmes profesioneve ku matematika luan rol.
- ✓ Të sigurojnë që tekstet të kenë qasje gjithëpërfshirëse, të përshtatshme për moshën, diversitetin kulturor dhe aftësitë e ndryshme të nxënësve.

c) Rekomandime për hartuesit e testeve kombëtare

- ✓ Të sigurojnë që testet të përmbajnë jo vetëm ushtrime teorike, por edhe ushtrime me zbatime praktike në jetën reale.
- ✓ Të integrojnë qasje ndërdisiplinore që nxisin logjikën, mendimin kritik dhe krijues.
- ✓ Të përfshijnë pyetje që lidhin konceptet matematikore me koncepte të lëndëve apo fushave të tjera.
- ✓ Të kenë parasysh nivelin e diversitetit të nxënësve, duke përfshirë ushtrime që janë të qarta dhe të kuptueshme për të gjithë, pavarësisht sfondit kulturor ose gjuhësor.
- ✓ Të ruajnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të matematikës në testet kombëtare.

- ✓ Të hartojnë modele të testeve kombëtare në mënyrë që të punohen nga nxënësit gjatë viteve të shkollimit.

d) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve matematikore.
- ✓ Të vlerësojnë përfshirjen e qasjes STEM në planifikimin dhe zbatimin e mësimin të matematikës dhe të projekteve kurrikulare.
- ✓ Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të nxënësve.
- ✓ Të vlerësojnë që mësuesit organizojnë punën në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- ✓ Të vlerësojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të matematikës gjatë zhvillimit të orëve mësimore.
- ✓ Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënësve dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- ✓ Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socioemocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e matematikës.
- ✓ Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

e) Rekomandime për prindërit

- Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e matematikës jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- Të bashkëpunojnë me shkollën për të ndihmuar fëmijët në pjesëmarrjen në projekte të lidhura me matematikën dhe qasjen STEM.
- Të promovojnë një qëndrim pozitiv ndaj mësimin të matematikës, duke theksuar vlerën e përpjekjes e të mësimin nga gabimet.
- Të sigurojnë që mësimi i matematikës zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.

f) Rekomandime për nxënësit

- ✓ Të marrin pjesë aktive në orët e matematikës, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive.
- ✓ Të angazhohen në projekte kurrikulare që lidhin matematikën me fusha të tjera përmes qasjes STEM.

- ✓ Të bashkëpunojnë me shokët për zgjidhjen e problemeve brenda dhe jashtë klase.
- ✓ Të jenë kureshtarë dhe të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke shfrytëzuar përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e matematikës si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

XI. NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE

Në lëndën e matematikës së klasës së parë ka këto ndryshime përmbajtësore:

1) Vendosja e fokusit më të qartë në situatat praktike të të nxënit duke sugjeruar një raport 50% pjesa teorike dhe 50% pjesa praktike. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.

2) Ka shtim rezultatesh të të nxënit sipas tematikave përkatëse si më poshtë:

a) Numri

- Përshkruan renditjen e objekteve me një gjuhë të thjeshtë matematikore.
- Kupton se zero tregon mungesën e plotë të një sasie apo objekti.
- Paraqet një numër dyshifror deri në 20, në trajtë të zbërthyer.
- Rendit disa numra njëshifrorë dhe dyshifrorë në rendin rritës ose zbritës nga 0 -20.
- Dallon se një objekt apo formë mund të ndahet si në pjesë të barabarta, ashtu edhe në pjesë të pabarabarta.
- Njeh gjysmën si një nga dy pjesët e barabarta të një sasie ose grupi objektesh.
- Kupton se gjysma përdoret për të ndarë një numër në dy pjesë të barabarta dhe se rezultati është një numër i plotë.
- Kupton dhe dallon se dy gjysma mund të bashkohen për të formuar një të tërë.
- Mbledh tre numra njëshifrorë duke zbatuar vetinë e ndërrimit të mbledhjes nga 0-20.

b) Matja

- Krahason drejtpërdrejt gjatësitë e sendeve duke përdorur shprehjet: “më i gjatë”, “po aq i gjatë”, “më i shkurtër”, “më i gjati”, “më i

shkurtri” “i hollë”, “më i hollë”, “i lartë”, “më i lartë”.

- Kërkon dhe zgjedh mjetin e shkallëzuar të përshtatshëm për të matur gjatësinë, masën, kapacitetin dhe temperaturën.
- Njeh kohën në orë dhe gjysmë.

c) Gjeometria

- Përshkruan format 2D duke treguar veçoritë e tyre, si numri i brinjëve dhe nëse ato janë të drejta apo të lakuara.
- Përshkruan objekte me forma 3D bazuar në veçoritë e tyre, si numri i faqeve, i kulmeve dhe nëse faqet janë të sheshta apo të lakuara.
- Bën dallimin mes formave 2D dhe 3D duke përdorur si shembuj objekte praktike.
- Zbulon kur një objekt apo person duket njësoj edhe pasi është rrotulluar.

d) Statistika dhe probabiliteti

- Përdor piktogramet, diagramin e Venit dhe diagramin e Carrolit.
- Përshkruan të dhëna duke përdorur gjuhë të kuptueshme si “më shumë”, “më pak”, “më së shumti” ose “më së paku”, për t’iu përgjigjur pyetjeve jo statistikore dhe për të diskutuar përfundimet.

3) Përditësimi i kompetencave kyçe dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e parë.

4) Përditësimi i kompetencave matematikore dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e parë.

5) Rishikim i temave ndërkurrikulare në përputhje me programin e ri.

6) Përditësimi i metodologjisë me fokus zhvillimi i mendimit kritik e krijues, zgjidhja problemore, qasja STEM, të nxënit e personalizuar, aspekti socioemocional dhe përdorimi i teknologjisë.

7) Përditësimi i vlerësimit të nxënit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënit.

PROGRAMI I LËNDËS “DITURI NATYRE” ARSIMI FILLOR KLASA 1

FUSHA “SHKENCAT E NATYRËS”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinatorë: Mirela Gurakuqi, Mimoza Milo, Elisabeta Paja

PËRMBAJTJA

1	HYRJE.....	5
2	QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME.....	5
2.1	Objektivat e përgjithshme.....	5
3	Përmbajtja e programit.....	7
3.1	Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit	9
3.2	Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën	12
3.3	Kompetencat dhe rezultatet e të nxënit.....	14
4	Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënit	19
4.1	Koha mësimore për secilën tematikë - Klasa e parë	19
4.2	Përmbajtja e programit - Klasa e parë	19
4.2.1	Tematika: Të menduarit dhe të vepruarit në mënyrë shkencore	20
4.2.2	Tematika: Forca dhe energjia	21
4.2.3	Tematika: Drita dhe tingujt.....	22
4.2.4	Tematika: Elektriciteti dhe magnetizmi	23
4.2.5	Tematika: Toka dhe hapësira.....	23
4.2.6	Tematika: Struktura dhe funksionimi i organizmave të gjallë	24
4.2.7	Tematika: Materialet.....	25

4.2.8	Tematika: Vetitë e materialeve.....	26
4.2.9	Tematika: Shkenca në praktikë	26
4.3	Qëndrime dhe vlera	27
5	Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve)	28
6	Metodologjia e mësimdhënies	35
6.1	Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale	37
6.2	Roli i projekteve kurrikulare	38
6.3	Puna me nxënësit me nevoja të veçanta	40
6.4	Puna me nxënësit e talentuar.....	40
7	Vlerësimi i nxënësve.....	41
7.1	Llojet e vlerësimit.....	41
7.2	Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit.....	42
7.3	Shembuj të niveleve të arritjes (RN-ve)	43
8	Burimet dhe materialet didaktike	45
8.1	Përdorimi i teknologjisë dhe qasjes STEM.....	45
9	Rekomandime për zbatimin e programit	47
a)	<i>Rekomandime për mësuesit</i>	<i>47</i>

b) Rekomandime për autorët e teksteve shkollore.....	48
c) Rekomandime për hartuesit e testeve kombëtare.....	48
d) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm	48
e) Rekomandime për prindërit.....	49
f) Rekomandime për nxënësit	49
10 Ndryshimet përmbajtësore	50
 Tabela 1 . Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.....	10
Tabela 2 . Kompetencat shkencore dhe rezultatet e të nxënit	17
Tabela 5 . Shembuj veprimtarish për përmbushjen e RN	28
Tabela 6 . Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN	43
 Diagrama 1 . Përmbajtja e programit	7
Diagrama 2 . Korniza konceptuale.....	16
Diagrama 3 . Shembull situatë të nxëni dhe lidhja me elementet e programit	39

1 HYRJE

Shkencat e natyrës në arsimin fillor kanë si qëllim të zhvillojnë te nxënësit kureshtjen dhe të ndërtojnë bazat e të kuptuarit shkencor për botën që i rrethon. Programi ofron mundësi për të njohur dhe kuptuar koncepte dhe fenomene shkencore nga disiplina të ndryshme, si: fizika, kimia, biologjia, shkenca e tokës dhe hapësirës. Secila lëndë kontribuon në zhvillimin e aftësive të të menduarit kritik dhe analitik, duke nxitur nxënësit të vëzhgojnë, të eksperimentojnë, të mbledhin të dhëna dhe të nxjerrin përfundime në lidhje me dukuritë natyrore që ndodhin në botën përreth tyre. Nëpërmjet lëndës Dituri Natyre, nxënësit zhvillojnë kompetenca që i ndihmojnë të kuptojnë ndërveprimet e proceseve natyrore, si dhe përvetësojnë teknikat e kërkimit shkencor. Kjo është e lidhur ngushtë me qasjen STEM (Shkencë, Teknologji, Inxhinieri dhe Matematika), e cila ndihmon nxënësit të shohin lidhjet ndërmjet shkencës dhe teknologjisë, duke i përgatitur ata për sfidat e shekullit XXI. Gjithashtu, i mundëson atyre të kontribuojnë aktivisht në zhvillimin e shoqërisë dhe të përballojnë problemet që lidhen me mjedisin, shëndetin dhe zhvillimin e qëndrueshëm.

Shkencat e natyrës u japin nxënësve njohuri të thella për botën që i rrethon, ndërtojnë baza të forta shkencore dhe zhvillojnë aftësitë e nevojshme për të kuptuar e zgjidhur probleme reale. Kjo përgatitje i aftëson ata të kontribuojnë në mënyrë të përgjegjshme dhe novatore në një shoqëri ku teknologjia përparon me ritme të shpejta.

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME

Programi është hartuar për të mbështetur mësimdhënien efektive të shkencës gjatë gjithë ciklit fillor. Ky program nxit zhvillimin e njohurive dhe aftësive që u mundësojnë nxënësve të përshkruajnë, shpjegojnë dhe hetojnë botën përreth tyre në një nivel të përshtatshëm për moshën.

Nxënësit zhvillojnë një qasje holistike ndaj shkencës, duke kombinuar faktet shkencore, aftësitë praktike, njohuritë dhe të kuptuarit, të cilat nevojiten për të shpjeguar dukuritë natyrore.

2.1 Objektivat e përgjithshme

Programi synon të:

- ✓ Zhvillojë kureshtjen për botën dhe interesin për shkencën;

- ✓ Zhvillojë të kuptuarit e koncepteve bazë shkencore;
- ✓ Zhvillojë aftësitë shkencore në mënyrë që të bëhet gjithnjë e më i pavarur kur vë në pikëpyetje dhe hulumton dukuritë;
- ✓ kuptojë se modelet shkencore përdoren për të shpjeguar dukuritë;
- ✓ Lidhë shkencën me kontekstet e botës reale në aspektin personal, kombëtar dhe global, duke identifikuar rëndësinë e shkencës për botën moderne.
- ✓ Të lidhë njohuritë shkencore me fusha të tjera të dijes, veçanërisht me shkencat, teknologjinë dhe inxhinierinë, duke përdorur qasjen STEM;
- ✓ Të punojë në mënyrë bashkëpunuese dhe efektive në zgjidhjen e problemeve shkencore përmes projekteve, detyrave në grup dhe debateve të strukturuar;
- ✓ Të zhvillojë vetëbesimin, këmbënguljen dhe qëndrimin pozitiv ndaj sfidave shkencore dhe të kuptojë rëndësinë e të menduarit shkencor në jetën e përditshme dhe për një të ardhme profesionale;
- ✓ Të kuptojë dhe të përdorë mënyra etike dhe të përgjegjshme në zbatimin e shkencës dhe teknologjisë gjatë zgjidhjes së detyrave shkencore.

3 Përmbajtja e programit

Diagrama 1. Përmbajtja e programit të lëndës

Programi synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës, si dhe të kompetencave kyçe, duke përdorur shembuj të situatave nga jeta reale. Në thelb, ky program përqendrohet në formimin e nxënësve si individë të aftë për të kuptuar, interpretuar dhe zbatuar njohuritë shkencore në mënyrë funksionale e të ndërgjegjshme në jetën në e përditshme. Programi i lëndës Dituri Natyre në arsimin fillor përmban:

📖 *Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënësve që zhvillohen nëpërmjet lëndës Dituri Natyre.* Kjo lëndë ndihmon në zhvillimin e kompetencave kyçe të nxënësve, si aftësitë për të menduarin kritik dhe për të zgjidhur probleme në situata reale.

Promovon zhvillimin e aftësive sociale, duke inkurajuar bashkëpunimin dhe komunikimin efektiv mes nxënësve. Pjesëmarrja në eksperimente dhe aktivitete praktike ndihmon në zhvillimin e aftësive digjitale përmes përdorimit të teknologjisë në kërkimin shkencor.

Nxënësit zhvillojnë aftësitë për të analizuar dhe interpretuar të dhënat shkencore, duke përdorur metoda të hulumtimit dhe të vëzhgimit. Përmes lëndës, nxënësit forcojnë gjithashtu aftësitë për të marrë vendime të informuara dhe për të vepruar me përgjegjësi në jetën e përditshme.

📖 *Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës Dituri Natyre.* Programi i dituri së natyrës integron temat ndërkurrikulare, që i ndihmojnë nxënësit të lidhin njohuritë shkencore me aspekte të jetës reale dhe me çështje të rëndësishme për shoqërinë. Kjo lëndë kontribuon në zhvillimin e identitetit kombëtar dhe njohjes së kulturave, duke përfshirë tematikat mbi biodiversitetin dhe pasuritë natyrore të vendit. Përmes përmbajtjes shkencore, nxënësit zhvillojnë njohuri mbi qytetarinë aktive dhe sipërmarrjen, duke kuptuar lidhjen ndërmjet shkencës dhe zhvillimit ekonomik dhe shoqëror. Disa nga temat e tjera të rëndësishme janë zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore, ku nxënësit mësojnë

si të mbrojnë mjedisin dhe të përdorin burimet natyrore në mënyrë të përgjegjshme. Për më tepër, lënda ndihmon nxënësit të kuptojnë ndikimin e teknologjisë dhe medias në shoqëri, duke integruar përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve të informacionit shkencor për të zgjidhur probleme mjedisore dhe sociale.

Kompetencat dhe rezultatet e të nxënit. Programi synon të zhvillojë kompetenca që shkojnë përtej njohjes së koncepteve shkencore, duke u mundësuar nxënësve të përdorin mendimin kritik dhe logjik për të kuptuar dhe zgjidhur probleme të jetës reale. Kompetencat e zhvilluara përfshijnë aftësinë për të analizuar situata shkencore dhe për të nxjerrë përfundime të bazuara në të dhëna dhe vëzhgime. Nxënësit zhvillojnë aftësi për të formuluar dhe vërtetuar hipoteza, për të argumentuar mendimet e tyre në mënyrë të strukturuar dhe për të komunikuar rezultatet e kërkimeve të tyre në mënyrë të qartë dhe efektive.

Një tjetër kompetencë kyçe është aftësia për të përdorur teknologjinë dhe mjete digjitale për të zbatuar proceset shkencore, si mbledhja dhe analiza e të dhënave, përdorimi i simulimeve dhe modelimit digjital për të testuar hipoteza, si dhe për të zhvilluar aftësitë e menduarit kompjuterik. Këto kompetenca ndihmojnë nxënësit të bëhen kërkues të pavarur dhe të aftë të përdorin teknologjinë për të trajtuar probleme shkencore dhe për të analizuar dukuri natyrore. Si rezultat, ata janë më të përgatitur për të marrë vendime të informuara dhe për të kontribuar në zhvillimin e shoqërisë në mënyrë të përgjegjshme dhe të qëndrueshme.

 Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënit. Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) në varësi të klasës dhe kompleksitetit të tematikave, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup dhe për projekte; tematikat e lëndës dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre; njohuritë kryesore, aftësitë për secilën tematikë dhe qëndrimet që demonstroi nxënësi.

 Metodologjia e mësimdhënies. Me rëndësi është t'i kushtohet vëmendje e madhe përdorimit të metodave interaktive, teknikave të menduarit kritik, zgjidhjes problemore dhe bashkëpunimit. Puna me projekte të integruara dhe detyra problemore janë në fokus të zhvillimit të lëndës. Përshtatja e mësimin për nxënës me nevoja të veçanta dhe mbështetja e talenteve nxit kuriozitetin për lëndën. Në këtë rubrikë ka shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.

 Vlerësimi i nxënësve është një tjetër rubrikë që përmbledh: llojet e vlerësimit të nxënësit, shembuj të instrumenteve të vlerësimit dhe vlerësimin si metodologji të nxëni. Gjithashtu në këtë rubrikë ka shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të të nxënit.

 Burimet dhe materialet didaktike që mund të përdoren. Zbatimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale si mjete ndihmëse, do të trajtohet gjithashtu në program si burime të rëndësishme për zhvillimin e njohurive dhe aftësive.

 Rekomandime për zbatimin e programit. Kjo rubrikë ofron rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësit, mësuesit, autorët e teksteve mësimore, hartuesit e testeve kombëtare, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë dhe prindërit.

 Ndryshimet përmbajtësore. Në këtë rubrikë do të përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen e lëndës.

3.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon nga mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale ndërmjet kompetencave kyçe dhe atyre të lëndës, sipas klasave të arsimit fillor. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundëson nxënësin të përballet me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke e vendosur vetë nxënësin në qendër të procesit.

Kompetencat e fushës së shkencave lidhen dukshëm dhe në mënyrë logjike e metodike me kompetencat kyçe dhe me tematikat e lëndëve të fushës, të cilat janë në funksion të zhvillimit të tyre. Kompetencat e fushës së shkencave natyrore lidhen me kompetencat kyçe nëpërmjet rezultateve të të nxënit të secilës prej tyre. Lidhja mes rezultateve të të nxënit të kompetencave të fushës dhe kompetencave kyçe siguron zhvillimin e ndërsjellë të tyre dhe lehtëson vlerësimin e nxënësit për kompetencat kyçe.

Në tabelën e mëposhtme paraqitet lidhja e rezultateve të të nxënit të kompetencave të fushës me rezultatet e të nxënit të kompetencave kyçe. Megjithatë paraqiten të ndara në tabelë, nuk ka një kufi të prerë të lidhjes së rezultateve të të nxënit të kompetencave të fushës me rezultatet e të nxënit të kompetencave kyçe, pasi një kufi i tillë nuk ekziston mes kompetencave në vetvete, si tek ato kyçe ashtu edhe tek ato të

fushës.

Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe që mund të zhvillojë nxënësi në lëndën e Diturisë së Natyrës mund të përmbliken si më poshtë:

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> ▪ komunikon në mënyrë efektive si dëgjues, folës, lexues dhe shkrues; ▪ përshtat komunikimin me situatat dhe qëllimet; ▪ kërkon, mbledh dhe përpunon informacione me mjete ndihmëse; ▪ formulon dhe shpreh argumente në gojë dhe shkrim; ▪ merr pjesë në biseda për tema mësimore dhe shoqërore; ▪ prezanton projekte dhe tema përmes komunikimit verbal dhe elektronik; ▪ përshkruan ngjarje duke ruajtur rrjedhën logjike; ▪ analizon dhe përdor nocione të reja në kontekste të ndryshme.	<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> ▪ fillon, ndjek dhe përfundon biseda të thjeshta për tema të ndryshme; ▪ përdor mjetet dhe angazhohet në komunikim joformal; ▪ merr pjesë në biseda të thjeshta, duke bërë pyetje dhe dhënë përgjigje; ▪ transmeton saktë informacion në formë të ndryshme; ▪ prezanton një projekt të thjeshtë duke përdorur komunikimin verbal dhe elektronik; ▪ përshkruan ngjarje duke ruajtur rrjedhën logjike dhe duke përdorur lidhëza të thjeshta; ▪ diskuton për një temë duke respektuar rregullat e komunikimit; ▪ luan rol mbështetës në diskutime dhe ndihmon për të kontribuar.
Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri	Kompetenca digjitale
<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> ▪ ndjek dhe vlerëson organizimin logjik të argumenteve; ▪ përdor mjetet dhe pajisjet teknologjike;	<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> ▪ përdor dhe përpunon përmbajtje digjitale;

▪ përdor të dhëna shkencore për të nxjerrë përfundime bazuar në prova; ▪ njeh karakteristikat e kërkimit shkencor dhe komunikon përfundimet; ▪ parashtron pyetje dhe organizon mendimet për zgjidhjen e problemeve; ▪ prezanton idetë për zhvillimin e aktiviteteve dhe argumenton ato; ▪ shfrytëzon teknika të ndryshme gjatë të nxënës dhe klasifikon informacionin; ▪ paraqet argumente për problemet nga matematika dhe shkencat; ▪ përdor informacionin për zgjidhjen e problemeve dhe marrjen e vendimeve duke argumentuar; ▪ interpreton rregulla dhe procese me shembuj nga jeta e përditshme.	▪ analizon të dhënat për të nxjerrë përfundime dhe marrë vendime të informuara; ▪ identifikon dhe zgjidh probleme duke përdorur teknologjinë dhe mjediset digjitale; ▪ bashkëpunon me moshatarët duke përdorur teknologjinë për zgjidhjen e problemeve; ▪ përdor mendimin kritik për të planifikuar projekte.
Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënës	Kompetenca qytetare
<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> ▪ identifikon dhe përmirëson përparësitë dhe dobësitë personale; ▪ organizon dhe fokusohet në të nxënës, vendos qëllime dhe vlerëson punën e tij; ▪ motivon dhe vlerëson veten, punon në mënyrë të pavarur dhe në grup;	<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> ▪ tregon solidaritet në zgjidhjen e problemeve në shkollë, komunitet e më gjerë; ▪ vlerëson diversitetin me tolerancë dhe respekt; ▪ demonstroi sjellje etike ndaj mjedisit dhe kontribuon në qëndrueshmërinë mjedisore;

▪ shpreh dëshirë për të nxënit gjatë gjithë jetës dhe bashkëpunon në mënyrë konstruktive; ▪ vlerëson jetesën e shëndetshme dhe praktikon zakone të shëndetshme ushqimore dhe fizike..	▪ reagon ndaj shkeljeve të të drejtave të të tjerëve dhe diskuton pasojat e këtyre veprimeve.
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> ▪ përdor imagjinatën për procese krijuese dhe novatore; ▪ planifikon projekte dhe i organizon; ▪ punon në mënyrë të pavarur dhe bashkëpunon; ▪ vlerëson rëndësinë e punës individuale dhe në grup për zhvillimin e komunitetit; ▪ analizon pasojat e dëmtimit të mjedisit dhe organizon aktivitete për mbrojtjen e tij; ▪ përdor materiale dhe teknologjinë për avancim në mësim dhe orientim në karrierë.	<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> ▪ shpreh dhe interpreton emocionet dhe idetë e tij me art dhe forma të tjera kulturore; ▪ identifikon mundësi për të shprehur vlera personale, sociale nëpërmjet arteve; ▪ angazhohet në procese krijuese, si individualisht ashtu dhe kolektivisht.

3.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën

Integrimi i temave ndërkurrikulare u mundëson nxënësve të kuptojnë lidhjet ndërmjet lëndës Dituri Natyre dhe jetës reale, duke i ndihmuar ata të zhvillojnë aftësi analitike, mendim kritik, argumentim dhe zgjidhje problemesh. Këto tema përforcojnë përdorimin e shkencës si mjet për interpretimin e të dhënave, planifikimin, marrjen e vendimeve dhe vlerësimin e situatave të ndryshme shoqërore, kulturore dhe shkencore.

- *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.* Në lëndën Dituri Natyre, identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave zhvillohen përmes kuptimit të pasurive natyrore dhe mjedisit që i rrethon nxënësit. Kjo lëndë ndihmon nxënësit të kuptojnë dhe vlerësojnë burimet natyrore të vendit të tyre, si dhe të ndërgjegjësohen për rëndësinë e ruajtjes së tij së mjedisit për brezat e ardhshëm. Duke mësuar për biodiversitetin, ekosistemet dhe pasuritë natyrore, nxënësit lidhin njohuritë shkencore me kulturën dhe traditat e vendit, duke vlerësuar lidhjen e thellë mes njeriut dhe natyrës. Përmes diskutimeve mbi rëndësinë e mbrojtjes së mjedisit dhe pasurive natyrore, ata krijojnë një ndjenjë të fortë identiteti kombëtar dhe përgjegjësie për ruajtjen e trashëgimisë natyrore dhe kulturore. Kjo gjithashtu ndihmon në formimin e një qytetari aktive dhe të përgjegjshme, që vlerëson dhe promovon diversitetin kulturor dhe natyror.
- *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.* Në lëndën Dituri Natyre, qytetaria aktive dhe sipërmarrja janë të lidhura me mësimet shkencore dhe ndihmojnë nxënësit të zhvillojnë aftësi të rëndësishme për jetën e tyre. Nxënësit angazhohen në projekte si fushata bamirësie, aktivitete ekologjike dhe panairë të vogla, ku përdorin njohuritë shkencore për të kuptuar dhe zgjidhur problemet që ndikojnë në mjedisin dhe shoqërinë. Ata mësojnë se si të menaxhojnë burimet, si natyrore ashtu edhe ato financiare, duke përdorur përqindje dhe statistika për të marrë vendime të drejta. Gjatë këtyre aktiviteteve, nxënësit zhvillojnë aftësinë për të llogaritur kostot dhe fitimet, si dhe për të planifikuar projekte që ndihmojnë komunitetin. Kjo temë i ndihmon ata të kuptojnë rëndësinë e ruajtjes së mjedisit dhe t'i japin kontributin e tyre në zgjidhjen e problemeve që ndodhin përreth. Përmes këtij procesi, ata mësojnë të respektojnë përgjegjësitë dhe të zhvillojnë një qëndrim sipërmarrës dhe të përgjegjshëm në jetën e përditshme.
- *Shëndeti mendor, fizik dhe siguria.* Në lëndën Dituri Natyre, shëndeti mendor, fizik dhe siguria lidhen ngushtë me njohuritë shkencore që nxënësit mësojnë për trupin e njeriut dhe mjedisin që i rrethon. Nxënësit përdorin shënime dhe vëzhgime për të analizuar faktorë që ndikojnë në shëndetin e tyre, si aktiviteti fizik, ushqimi i shëndetshëm dhe higjiena. Përmes analizës së statistikave dhe të dhënave të shëndetit, ata mësojnë të vlerësojnë ndikimin e ushqimit dhe aktivitetit fizik në mirëqenien e trupit. Ata gjithashtu mund të përdorin edhe konceptet matematikore për të përllogaritur kaloritë që konsumojnë, për të ndjekur ndryshimet në parametrat truporë dhe për të kuptuar rreziqet që mund të shfaqen për shëndetin, duke përfshirë aspekte si pesha dhe niveli i aktivitetit fizik. Kjo i ndihmon ata të bëjnë zgjedhje të informuara për shëndetin e tyre dhe të kuptojnë rëndësinë e mbajtjes së një jete të shëndetshme dhe të balancuar.

- *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore.* Në lëndën Dituri Natyre, zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore janë tema të rëndësishme që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë ndikimin e veprimeve të tyre me mjedisin. Ata mësojnë për burimet natyrore, energjinë, ujin dhe mbetjet, duke analizuar mënyrat për të ruajtur këto resurse dhe për të minimizuar ndotjen. Përmes këtyre analizave, ata kuptojnë si veprimtaritë e tyre të përditshme mund të kontribuojnë në mbrojtjen e mjedisit dhe zhvillimin e një jete më të qëndrueshme. Lënda i nxit nxënësit të mendojnë për mënyra të thjeshta për të ruajtur mjedisin dhe për të kontribuar në një të ardhme më të qëndrueshme dhe të shëndetshme për të gjithë.
- *Teknologjia, shoqëria dhe media.* Në fushën e shkencave të natyrës, teknologjia, shoqëria dhe media ndihmojnë nxënësit të zhvillojnë aftësitë e analizës dhe interpretimit të informacionit digjital. Ata mësojnë si të përdorin teknologjinë për të mbledhur dhe përpunuar të dhëna nga burime të ndryshme si rrjetet sociale dhe platformat digjitale. Nxënësit analizojnë ndikimin e medias dhe mësimin kritik për të kuptuar manipulimin e të dhënave dhe për të vlerësuar informacionin që ata marrin. Kjo u ndihmon nxënësve të krijojnë një kuptim të thellë për mënyrën se si teknologjia dhe media ndikojnë në jetën e përditshme dhe t'i përdorin ato në mënyrë të përgjegjshme dhe të informuar.

Shënim: Veprimtaritë praktike për zhvillimin e temave ndërkurrikulare përshkruhen më konkretisht në udhëzuesit kurrikularë lëndorë.

3.3 Kompetencat dhe rezultatet e të nxënit

I gjithë procesi i të nxënit në fushën e shkencave, në të gjitha ciklet, ka në fokus zhvillimin e **kërkimit shkencor**. Ai organizohet rreth tri kompetencave të kërkimit shkencor, në të gjitha ciklet e shkollimit. Kompetencat e fushës së shkencave natyrore lidhen me kompetencat kyçe edhe me njëra-tjetrën. Nëse kompetenca e parë, “Identifikimi i problemeve dhe zgjidhja e tyre”, ka të bëjë me mënyrat e të arsyetuarit që i mundësojnë nxënësit të merret me probleme shkencore, dy kompetencat e tjera, “Përdorimi i mjeteve, objekteve dhe procedurave shkencore” dhe “Komunikimi në gjuhën dhe terminologjinë e shkencës”, e mësojnë atë se si të përdorë instrumentet dhe procedurat e duhura, si dhe si të komunikojë në gjuhën e shkencës dhe teknologjisë për të zgjidhur problemet. Duke zbatuar mënyrat e të arsyetuarit shkencor, nxënësi do të kuptojë natyrën e mjeteve, objekteve dhe procedurave të përdorura në këtë fushë, dhe do të jetë i aftë të vlerësojë ndikimin pozitiv apo negativ

të shkencës dhe teknologjisë në mjedis dhe shoqëri. Përveç kësaj, në prezantimin e shpjegimeve ose sqarimin e zgjidhjeve të veta, nxënësi ndërgjegjësohet për rëndësinë e përdorimit të saktë të gjuhës dhe terminologjisë në shkencë dhe teknologji.

Kompetencat arrihen nëpërmjet 3 tri linjave kryesore. Linjat mbështesin nxënësit në kuptimin dhe hetimin e dukurive natyrore, duke ofruar një bazë të qëndrueshme për zhvillimin e aftësive, njohurive dhe qëndrimeve shkencore:

1. Linja e aftësive – Të menduarit dhe të punuarit në mënyrë shkencore
2. Linja e përmbajtjes – Biologjia, Kimia, Fizika, Toka dhe Hapësira
3. Linja kontekstuale – Shkenca në praktikë

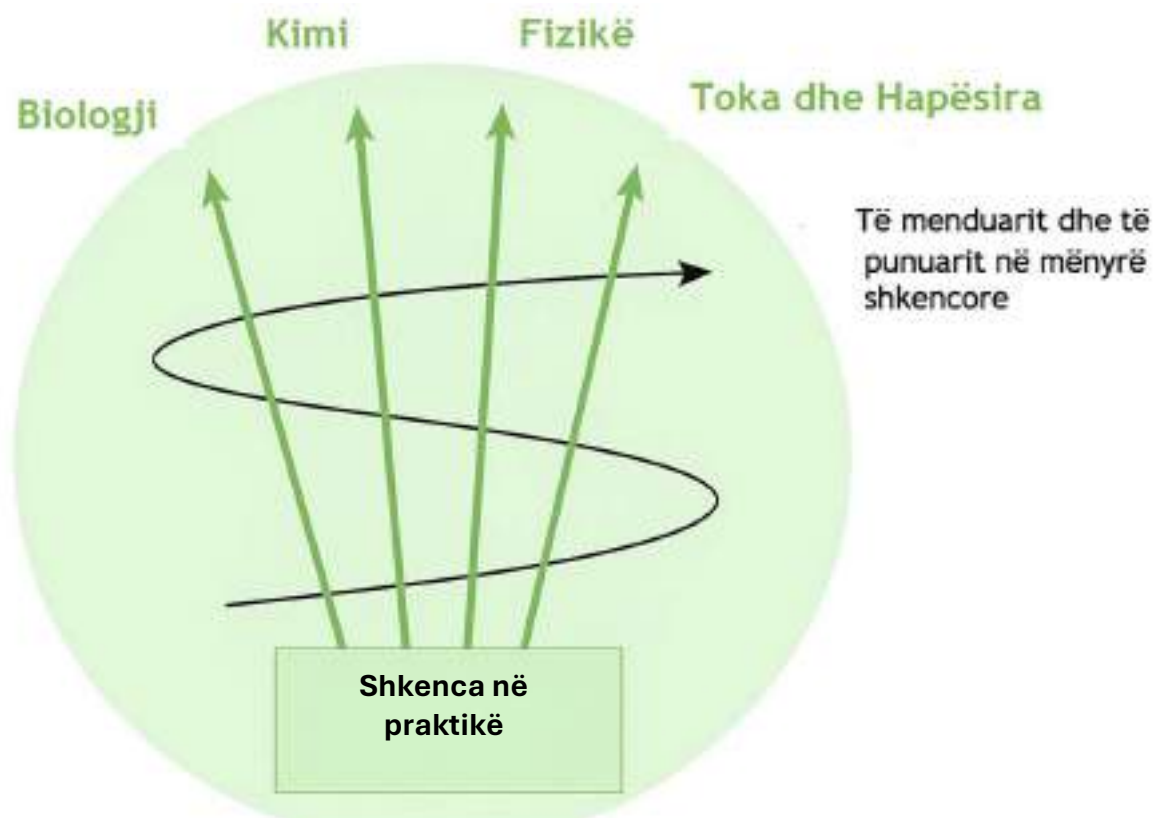
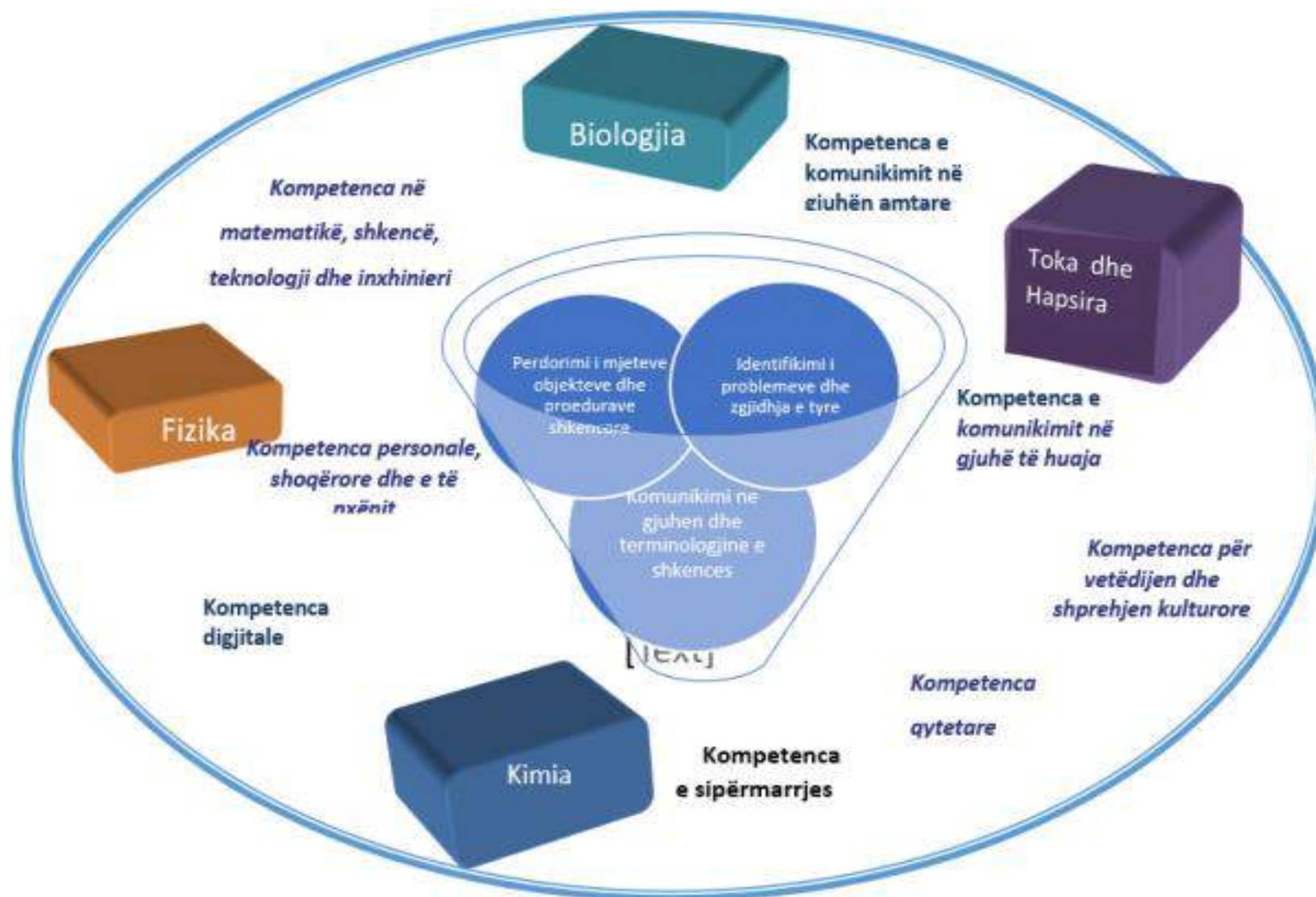

Diagrama 2. Korniza konceptuale

Më poshtë paraqiten kompetencat shkencore dhe rezultatet përkatëse të të nxënit.

Tabela 2: Kompetencat shkencore dhe rezultatet e të nxënit

Kompetencat shkencore	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënit për kompetencat shkencore <i>Klasa e parë</i>
Identifikimi i problemeve dhe zgjidhja e tyre	Nxënësit zhvillojnë këtë kompetencë duke eksploruar aspekte të ndryshme të mjedisit, duke studiuar natyrën me strategji të përshtatshme, duke mbledhur informacione relevante dhe duke i analizuar ato me synimin për të ofruar shpjegime logjike ose zgjidhje praktike për problemet. Ata mund të fillojnë ta zhvillojnë këtë kompetencë në një moshë të hershme, por do të vazhdojnë ta bëjnë këtë gjatë gjithë shkollimit të tyre.	Nxënësi: - identifikon një problem ose përcakton një grup problemesh; - përdor strategji të ndryshme eksplorimi; - vlerëson qasjen e vet dhe të të tjerëve.
Përdorimi i mjeteve, objekteve dhe procedurave shkencore	Kjo kompetencë na jep mundësinë të krijojmë përfaqësime të prekshme të botës ose të thellojmë kuptimin tonë për të. Ajo na fuqizon gjithashtu të analizojmë përdorimet e shkencës dhe teknologjisë në shoqërori dhe të marrim pjesë në mënyrë të informuar në vendimet që do të modelojnë shoqërinë e sotme dhe të ardhmen. Kjo aftësi shfaqet në detyra praktike si vizatimi i planeve, ndërtimi i prototipeve, matja e madhësive fizike dhe vëzhgimi i objekteve mikroskopike ose astronomike. Gjithashtu, ajo përfshin aftësinë për të kuptuar aplikimet e ndryshme të mjeteve dhe procedurave shkencore dhe teknologjike në situata	Nxënësi: - familjarizohet me rolet dhe funksionet e mjeteve, teknikave, instrumenteve dhe procedurave shkencore dhe teknologjike; - përdor mjete, objekte dhe procedura të ndryshme në përputhje me situatat dhe mënyrat e përdorimit të tyre në to; - vlerëson ndikimin e mjeteve, instrumenteve dhe procedurave.

	të ndryshme dhe për të vlerësuar efektet e tyre pozitive dhe negative, veçanërisht në jetën e përditshme.	
Komunikimi në gjuhën dhe në terminologjinë e shkencës	Kjo kompetencë i referohet aftësisë për të kuptuar dhe transmetuar mesazhe duke përdorur elementet e ndryshme të gjuhëve të posaçme të shkencës dhe teknologjisë. Nxënësit fillojnë duke përdorur prezantime të thjeshta si vizatime dhe diagrame, dhe gradualisht fitojnë aftësi në përdorimin e grafikëve dhe simboleve më komplekse. Gjatë gjithë edukimit të tyre, ata bëhen gjithnjë e më të aftë në përdorimin e gjuhëve dhe formave të përfaqësimit që përdoren në botën e shkencës dhe teknologjisë. Kjo i ndihmon ata të organizojnë dhe të shprehin mendimet e tyre në mënyrë më të strukturuar dhe të qartë.	Nxënësi: ▪ familjarizohet me gjuhën e jetës së përditshme që lidhet me shkencën dhe teknologjinë; ▪ përdor gjuhën e simboleve dhe të jetës së përditshme për shkencën dhe teknologjinë; ▪ përdor efektivisht gjuhën e simboleve dhe të jetës së përditshme për të formuluar pyetje dhe për të argumentuar përgjigjet.

4 Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënit

4.1 Koha mësimore për secilën tematikë - Klasa e parë

Programi i lëndës Dituri Natyre për klasën e parë zhvillohet përgjatë 35 javëve mësimore, me nga 1 orë në javë (45 minuta), pra gjithsej 35 orë vjetore. Shuma e orëve për secilën tematikë është e barabartë me sasinë e orëve vjetore, të përcaktuar në planin mësimor të arsimit bazë. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë peshën që zë secila tematikë në raport me orët mësimore totale. Në programin e Diturisë së Natyrës, afërsisht 40 % e orëve mësimore totale janë për shtjellimin e njohurive të reja, ndërsa 60 % e tyre për përpunimin e njohurive.

Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë

Tematikat	Materialet dhe strukturat e tyre	Vetitë e materialeve	Struktura dhe funksionimi i organizmave të gjallë	Forcat dhe energjia	Drita dhe tingujt	Elektriciteti dhe magnetizmi	Toka dhe hapësira	Totali i orëve
Klasa I	3	3	10	6	5	4	4	35

4.2 Përmbajtja e programit - Klasa e parë

Në programin e lëndës **Dituri Natyre** për klasën e parë janë përfshirë tematikat përmbajtëse: *Forcat dhe energjia, Drita dhe tingujt, Elektriciteti dhe magnetizmi, Toka si planet, Materialet dhe strukturat e tyre, Vetitë e materialeve si dhe Struktura dhe funksionimi i organizmave të gjallë.*

Këto tematika janë bazë për të ndërtuar njohuri, aftësi, qëndrime e vlera. Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë, aftësitë, që duhet të demonstrojë nxënësi, lidhur me tematikat përkatëse, ndërkohë qëndrimet dhe vlerat që demonstroi nxënësi në lëndë e diturisë natyrës përmbledhen për të gjitha tematikat.

Tematikat dhe renditja e tyre nuk nënkupton se përmbajtja vjetore, përgjatë vitit shkollor, duhet të zhvillohet e ndarë sipas tematikave dhe në këtë renditje. Kombinimi i koncepteve dhe aftësive shkencore në situata të nxëni, kapituj apo grupe temash e njësi mësimore, si dhe renditja e

tyre, i lihet në dorë përdoruesve të programit (mësuesve dhe autorëve të teksteve) Në “përkthimin” e programit në tekste mësimore, temat dhe orët përkatëse shpërndahen në mënyrë logjike, sipas rrjedhës didaktike. Totali i orëve mësimore për secilën tematikë është rekomanduese, ndërsa përdoruesit e programit kanë të drejtë të **shtojnë ose pakësojnë deri në 10%** të orëve të përcaktuara, për atë kohë sa respektohet numri i orëve vjetore të lëndës.

4.2.1 Tematika: Të menduarit dhe të vepruarit në mënyrë shkencore

Përshkrimi i tematikës: Kjo tematikë synon të zhvillojë te nxënësi kureshtjen e natyrshme dhe aftësinë për të bërë pyetje rreth botës që e rrethon. Ai bën parashikime për atë që mund të ndodhë dhe planifikon mënyrën si do ta zbulojë përgjigjen. Gjatë procesit të hulumtimit, ai mbledh dhe grupon materiale sipas ngjashmërive dhe dallimeve, duke përdorur pajisjet në mënyrë të sigurt dhe të saktë. Vëzhgimet dhe rezultatet i regjistron në tabela dhe përmes komenteve në imazhe. Në fund, nxënësi analizon të dhënat, i krahason me parashikimet dhe nxjerr përfundime që tregojnë nëse hipoteza e tij ishte e saktë apo jo. Kjo mënyrë pune zhvillon të menduarit kritik dhe logjik.

Hulumtimi shkencor: Qëllimi dhe planifikimi

- bën pyetje rreth botës që na rrethon dhe tregon për mënyrat si mund të gjejmë përgjigje;
- bën parashikime për atë që mendon se do të ndodhë.

Kryerja e hulumtimit shkencor

- mbledh dhe grupon trupa me materiale të ndryshme, duke u bazuar në ngjashmëritë dhe ndryshimeve midis tyre;
- përdor pajisjet e dhëna në mënyrë të duhur;
- ndjek udhëzimet në mënyrë të sigurt gjatë kryerjes së një punë praktike;
- mbledh dhe regjistron të dhëna nga vëzhgimet/ose matjet, duke bërë komente në imazhe dhe duke plotësuar tabela të thjeshta.

Hulumtimi shkencor: analiza, vlerësimi dhe konkluzionet

- përshkruan me detaje procesin e hulumtimit dhe tregon nëse të dhënat përputhen me parashikimet.

4.2.2 Tematika: Forcat dhe energjia

Forca dhe energjia	
Përshkrimi i tematikës: Kjo tematikë që lidhet me lëvizjen e trupave përqendrohet në mënyrën se si trupat në mjedisin përreth nesh lëvizin, ndalojnë apo ndryshojnë drejtim si rezultat i forcave që veprojnë mbi ta. Forca, e cila mund të jetë shtytje ose tërheqje, është veprimi që bën të mundur fillimin, ndalimin ose ndryshimin e lëvizjes së një trupi. Kjo forcë mund të veprojë , si për shembull kur shtyjme një karrige apo tërheqim një karrocë në sajë të energjisë që ne disponojmë. Objektet që na rrethojnë ndryshojnë lëvizje në varësi të madhësisë së forcës dhe drejtimit të saj. Kështu, duke vëzhguar trupat në mjedisin tonë, kuptojmë më mirë se si forca dhe energjia ndikojnë në lëvizjen e tyre çdo ditë.	
Njohuritë	Aftësitë
Shtytja dhe tërheqja • Lëvizja e trupave • Shtytja dhe tërheqja • Ndryshimet në lëvizje	Shtytja dhe tërheqja Nxënësi: ▪ <u>vrojton</u> mënyrat e ndryshme të lëvizjes së trupave në mjedisin përreth (p.sh.: lëkundet, vrapon, kërcen, rrotullohet, përshpejtohet, ngadalësohet, ndalon, noton, fundoset); ▪ <u>vrojton dhe provon</u> se për shkak të shtytjes dhe tërheqjes, trupi: a) mund të fillojë lëvizjen e tij; b) mund të përshpejtojë ose ngadalësojë lëvizjen e tij; c) mund të ndryshojë mënyrën/drejtimin e lëvizjes së tij; d) mund të ndalojë lëvizjen e tij. ▪ <u>tregon</u> pse lëvizin trupat në mjedisin përreth; ▪ <u>regjistron</u> mënyrën e lëvizjes së trupave; ▪ <u>krahason</u> mënyrën e lëvizjes së trupave.

4.2.3 Tematika: Drita dhe tingujt

Drita dhe tingujt

Përshkrimi i tematikës: Drita dhe tingujt janë dy forma të ndryshme të energjisë që perceptohen nga njeriu në mënyra të ndryshme. Burimet e tingullit janë ato objekte që lëshojnë valë akustike, si p.sh. tingujt e krijuar nga një instrument muzikor ose një zhurmë e përditshme. Përhapja e tingullit ndodh përmes ajrit, ujit ose materiale të tjera, duke u zhvendosur nga burimi nëpërmjet valëve mekanike. Ndërsa drita, përkundrazi, përhapet përmes valëve elektromagnetike, pa pasur nevojë për një mjedis fizik. Krahasimi i tingujve dhe dritës tregon se tingulli ka nevojë për një mjedis material për t'u përhapur, ndërsa drita mund të përhapet edhe në vakum. Dëgjimi i tingullit dhe shikimi i dritës janë dy procese perceptuese që stimulojnë organe të ndryshme, si veshi dhe syri, për të interpretuar informacionin nga mjedisi.

Njohuritë

Aftësitë

Tingulli

Burimet e tingullit

- Përhapja e tingullit
- Krahasimi i tingujve
- Dëgjimi i tingullit

Tingulli

Nxënësi:

- dallon tingujt natyrore dhe ato që krijohen nga njeriu në një mjedis përreth;
- dallon tingujt nga zhurmat;
- eksploron:
 - a) tinguj nga burime të ndryshme;
 - b) tinguj të ulët dhe të lartë;
- provon se tingulli:
 - a) përhapet duke u larguar nga burimi i tij në të gjitha drejtimet;
 - b) sa më larg burimit të përhapet, aq më pak dëgjohet;
 - c) dëgjohet kur mbërrin në veshin tonë.

4.2.4 Tematika: Elektriciteti dhe magnetizmi

Elektriciteti dhe magnetizmi	
Përshkrimi i tematikës: Përmes tematikës elektriciteti dhe magnetizmi nxënësit arrijnë të njohin pajisjet e thjeshta që punojnë me rrymë, si llambat, radio, etj.. Gjatë lojës dhe eksperimentimit, ato zbulojnë gjithashtu se magnetet tërheqin disa objekte prej metali, por jo ato prej druri apo plastike. Kjo i ndihmon të zhvillojnë mendimin shkencor dhe kuriozitetin për natyrën.	
Njohuritë	Aftësitë
- Pajisjet elektrike - Trupat magnetike dhe jo magnetikë	Nxënësi: <u>identifikon</u> objektet/ pajisjet që punojnë me elektricitet; <u>shpjegon</u> se çfarë ndodh kur magnetet afrohen dhe prekin trupa të përbërë nga materiale të ndryshme.

4.2.5 Tematika: Toka dhe hapësira

Toka dhe hapësira	
Përshkrimi i tematikës: Përmes kësaj tematike nxënësit kuptojnë se planeti Tokë, kryesisht është i mbuluar nga ujë, ndërsa pjesa tjetër përbëhet nga shkëmbinj dhe dhera. Toka është planeti ku ne jetojmë dhe ofron kushte të nevojshme për jetën, si ujë, ajër dhe temperatura të përshtatshme. Dielli, një nga shumë yjet e hapësirës, është burimi kryesor i nxehtësisë dhe dritës që mbështet jetën në Tokë. Toka është pjesë e sistemit diellor dhe ndodhet në një pozicion të favorshëm që lejon zhvillimin e jetës. Hapësira përreth Tokës është e mbushur me shumë objekte të tjera, duke përfshirë planetë të tjerë dhe yje të largët.	
Njohuritë	Aftësitë
Toka si planet	Nxënësi:

• Dielli si një yll mesatar	▪ <u>tregon</u> se planeti Tokë është i mbuluar kryesisht me ujë, ndërsa pjesa tjetër përbëhet nga shkëmbinj dhe dhera; ▪ <u>tregon</u> se Toka është planeti në të cilin ne jetojmë; ▪ <u>përshkruan</u> se Dielli është burim i nxehtësisë dhe dritës, si dhe një nga shumë yjet e hapësirës.

4.2.6 Tematika: Struktura dhe funksionimi i organizmave të gjallë

Struktura dhe funksionimi i organizmave të gjallë	
Përshkrimi i tematikës: Kjo tematikë nënvizon parimet themelore të strukturës dhe funksionit që janë të përbashkëta për të gjitha format e jetës. Nëpërmjet studimit të strukturës dhe funksionimit të organizmave të gjallë nxënësi fiton një kuptim më të thellë të mekanizmave bazë të jetës, nga niveli mikroskopik (qeliza) te organizmi, me sisteme të specializuara që kryejnë funksione jetësore të ndryshme dhe komplekse.	
Njohuritë	Aftësitë
Qëniet e gjalla • Bimët dhe kafshët si qenie të gjalla	▪ <u>vëzhgon</u> dhe krahason të gjallën nga jo e gjalla; ▪ <u>formulon</u> pyetje të thjeshta që e ndihmojnë të familjarizohet me proceset jetësore karakteristike të qenieve të gjalla; ▪ <u>përshkruan</u> përmes shembujve nga vëzhgimet se kafshët përfshirë dhe njeriun kanë nevojë për ujë, ajër dhe ushqim për të jetuar; ▪ <u>përshkruan</u> se bimët kanë nevojë për ujë dhe dritë për të jetuar;
Bimët • Pjesët e bimës	▪ <u>vëzhgon</u> dhe <u>identifikon</u> pjesët kryesore të bimëve si: rrënja, kërcelli/trungu, gjethja, lulja; ▪ <u>mbledh</u> dhe <u>regjistron</u> informacion nga vëzhgimet dhe eksperimentet me bimë për t'u dhënë

• Bimët dhe drita	përgjigje pyetjeve dhe për të nxjerrë vetë përfundime; ▪ <u>tregon kuriozitet</u> duke bërë pyetje dhe eksploruar bimët në mjedisin përreth.
Kafshët dhe njeriu ▪ Ngjashmëritë dhe ndryshimet midis njerëzve ▪ Shqisat	▪ <u>vëzhgon</u> dhe <u>identifikon</u> ngjashmëritë dhe ndryshimet midis njerëzve; ▪ <u>dallon</u> dhe <u>emërton</u> pjesët kryesore të jashtme të trupit të njeriut; ▪ <u>provon</u> se si përmes shqisave njerëzit dhe kafshët njohin botën rreth tyre..

4.2.7 Tematika: Materialet

Materialet	
Përshkrimi i tematikës: Kjo tematikë nënvizon rëndësinë e njohjes më thelle të gjithçkaje që na rrethon. Në përfundim të kësaj tematike nxënësi aftësohet të identifikojë, emërtoj apo të përshkruaj dhe të krahasojë objektet bazuar në materialet që i përbëjnë. Në fokus të kësaj tematike është njohja e materialeve dhe struktura e tyre.	
Njohuritë	Aftësitë
▪ Klasifikimi i materialeve ▪ Lëndët rreth nesh	Nxënësi: ▪ <u>identifikojnë</u> dhe grupojnë materialet e zakonshme. ▪ <u>vëzhgon</u> dhe përshkruan përbërjen e objekteve të ndryshme në mjedisin përreth; ▪ <u>klasifikon</u> objektet dhe materialet sipas përbërjes së tyre; ▪ Kuptojnë ndryshimin midis një objekti dhe një materiali.

4.2.8 Tematika: Vetitë e materialeve

Vetitë e materialeve	
Përshkrimi i tematikës: Në tematikën “Vetitë e materialeve” janë trajtuar koncepte të rëndësishme shkencore ku përfshihen vetitë e materialeve të ndryshme , si dhe ndryshimet e materialeve pas veprimit fizik. Në përfundim të kësaj tematike nxënësi është i aftë të përshkruaj vetitë fizike dhe kimike të materialeve të jetës së përditshme.	
Njohuritë	Aftësitë
- Vetitë dhe karakteristikat e lëndëve - Ndryshimet e materialeve	Nxënësi: <u>kupton</u> se të gjitha materialet kanë një shumëllojshmëri të vetive fizike dhe kimike; <u>eksploron</u> dhe përshkruan vetitë fizike të materialeve të jetës së përditshme <i>p.sh</i> <i>transparenca, fortësia, elasticiteti, ashpërsia, vetia magnetike etj.</i>; <u>vëzhgon</u> dhe <u>klasifikon</u> materiale që thithin dhe nuk thithin ujë (<i>p.sh.: shami, letra, copa veshjesh, plastike, druri, metalike, qelqi etj</i>); <u>vëzhgon</u> dhe <u>përshkruan</u> materialet në bazë të vetive të tyre si: fortësia, butësia, ashpërsia, shkëlqimi metalik; <u>përshkruan</u> se si ndryshon materiali pas veprimit fizik (tërheqja, ngjeshja, përkulja, përdredhja etj.).

4.2.9 Tematika: Shkenca në praktikë

Përshkrimi i tematikës: Shkenca është një mënyrë sistematike e të kuptuarit të botës përmes vëzhgimit, eksperimentimit dhe arsyetimit logjik. Ajo ka evoluar nga konceptet filozofike të lashtësisë deri te teknologjitë moderne që përdorim sot. Përmes shkencës, nxënësit kuptojnë se si funksionojnë pajisjet dhe proceset në jetën e përditshme, nga telefonat inteligjentë te sistemet e energjisë. Ata njihen me rolin e shkencëtarëve, inxhinierëve dhe profesionistëve të tjerë, të cilët përdorin metoda shkencore për të zgjidhur probleme dhe për të krijuar ide të reja. Tematika thekson edhe rëndësinë e shkencës në marrjen e vendimeve të informuara, si dhe në kuptimin e ndikimit të njeriut mbi mjedisin dhe planetin. Nxënësi:

- tregon si ka evoluar mendimi shkencor ndër vite;
- kupton si funksionojnë objektet që përdorim, duke u bazuar në parime shkencore;
- shpjegon se shkencëtarët përdorin metoda shkencore për zgjidhjen e problemeve;
- kupton se shkenca ndihmon për të kuptuar ndikimin e njeriut mbi botën përreth dhe rëndësinë e veprimeve të ndërgjegjshme.

4.3 Qëndrime dhe vlera

AFTËSITË DHE SHKATHTËSITË	QËNDRIMET DHE VLERAT
✓ formulimi i hipotezës ✓ krijimi i mundësive ✓ parashikimi ✓ vrojtimi ✓ përdorimi i aparateve dhe pajisjeve ✓ krahasimi ✓ klasifikimi ✓ interpretimi	✓ kurioziteti ✓ krijimtaria ✓ integriteti ✓ objektiviteti ✓ mendjehapur ✓ këmbëngulja

✓ shpjegimi ✓ analiza ✓ vlerësimi ✓ komunikimi	✓ përgjegjshmëria

5 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve)

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të veprimtarive që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

Tabela 3. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve

Rezultat të nxëni të orës mësimore	Shembuj të veprimtarive praktike Klasa I
Shembulli 1. Tema: Tingujt përreth nesh Nxënësi <u>eksploron</u>: a) tinguj nga burime të ndryshme; b) tinguj të ulët dhe të lartë.	Shembulli 1. Prezantimi i situatës: Mësuesi u thotë nxënësve: Imagjinoni që jeni zbulues të tingujve! Sot do të shkojmë në një udhëtim të veçantë për të zbuluar tingujt në mjedis. Hapni veshët dhe dëgjoni me kujdes gjithçka që ndodh përreth jush. Mund të dëgjoni zogjtë, makinat, hapat, apo ndoshta edhe erën. Le ta zbulojmë së bashku botën e tingujve! Eksplorimi praktik: Nxënësit ndahen në grupe të vogla dhe dalin në oborrin e shkollës ose qëndrojnë të qetë në klasë për 5 minuta për të dëgjuar tingujt. Çdo grup regjistron në një fletë (me ndihmën e mësuesit) tingujt që dëgjon (p.sh. zëri i mësueses, gjethet që lëvizin, kënga e zogjve, tingulli i kambanës së shkollës).

	Mësuesi ndihmon nxënësit të dallojnë tingujt natyrorë nga ata që krijohen nga njeriu. Përshkrimi dhe analiza: Grupet diskutojnë këto pyetje: ▪ Nga vinte tingulli? ▪ Ishte i fortë apo i lehtë? ▪ Ishte i këndshëm apo i bezdisshëm? ▪ Si mendoni se krijohen tingujt? Prezantimi: Çdo grup prezanton tingujt që ka dëgjuar dhe ndan mendimet për to. P.sh.: Ne dëgjuam zërin e zogjve dhe erën që lëvizte pemët. Ishin tinguj të këndshëm dhe të qetë. Ne dëgjuam një makinë që kaloi pranë. Ishte një tingull i fortë dhe i zhurmshëm. Reflektimi: Mësuesi udhëzon nxënësit të reflektojnë përmes pyetjeve si: ▪ Pse është e rëndësishme të dëgjojmë me kujdes tingujt përreth nesh? ▪ Si mund të dallojmë tingujt e natyrës nga ata që krijohen nga njerëzit? ▪ Cilët tinguj ju pëlqyen më shumë dhe pse? ▪ Çfarë tingujsh nuk ju pëlqyen dhe si mund të kujdesemi për të pasur më pak zhurmë? ▪ A mund të dalloni tingujt nga zhurmat?
Shembull 2 Tema: Krahasimi i lëvizjes së trupave.	Shembull 2 Tema: Krahasimi i lëvizjes së trupave Prezantimi i situatës:

	Mësuesi u drejtohet nxënësve: Imagjinoni se jeni në një kënd lojërash. Disa fëmijë po rrëshqasin në rrëshqitëse, disa po rrokullisin topa, të tjerë po lëvizin biçikletat e tyre ose kërcejnë me litar. A lëvizin të gjitha në të njëjtën mënyrë? A mund të dalloni si ndryshon lëvizja e tyre? Sot do të zbulojmë se si lëvizin trupat dhe si mund t'i krahasojmë! Veprimtari eksploruese: Materialet: Mësuesi sjell në klasë ose tregon figura/objekte si: top, biçikletë lodër, kuti, libër, makinë lodër, tullumbace, rrotë, kub druri, lodër që kërce. Puna në grupe: Nxënësit punojnë me objektet për t'i lëvizur në një sipërfaqe të sheshtë. Ata vëzhgojnë si lëviz secili objekt kur e shtyjnë ose e lënë të bjerë. Klasifikimi: Grupet i ndajnë objektet sipas mënyrës së lëvizjes në 3 kategori: ✓ Rrokullisen (topi, rrota) ✓ Rrëshqasin (libri, kuti) ✓ Kërcejnë (lodra që kërce, tullumbace e fryrë) Përshkrimi dhe diskutimi: Çdo grup shpjegon zgjedhjet e veta: Ne vumë topin te trupat që rrokullisen, sepse ai lëviz duke u rrotulluar Kutia rrëshqet, nuk rrotullohet, kështu që e vumë te trupat që rrëshqasin. Mësuesi udhëzon diskutimin me pyetje si: ▪ A mund të lëvizë një trup në më shumë se një mënyrë ▪ Si ndikon forma e trupit në mënyrën e lëvizjes

	▪ Çfarë ndodh nëse e shtyjme fort apo butë? Prezantimi: Grupet përgatisin një fletë/poster me vizatime ose figura dhe i vendosin në tabelë nën kategoritë: Rrokulliset Rrëshqet Kërcen Nxënësit shpjegojnë zgjedhjet para klasës. Reflektimi: Mësuesi udhëzon klasën me pyetje për të nxitur të menduarit: ▪ Pse është e rëndësishme të dimë si lëvizin trupat? ▪ Si ndihmon kjo njohuri në jetën e përditshme? ▪ A mund të lëndohemi nëse nuk e dimë si lëvizin trupat?
Shembulli 3 Nxënësi: <u>Identifikon</u> objektet/pajisjet që punojnë me elektricitet.	<i>Shembull 3</i> Titulli: “Objektet që punojnë me rrymë elektrike” Prezantimi i situatës: Mësuesi u drejtohet nxënësve: Imagjinoni që është errësirë dhe gjithçka është fikur në shtëpi. Nuk ndizen llambat, frigoriferi nuk punon, televizori nuk ndizet. Çfarë ka ndodhur? Po sikur të mos kishim rrymë elektrike, si do ishte jeta jonë? Le të zbulojmë së bashku se cilat pajisje na ndihmojnë çdo ditë dhe si punojnë ato! Veprimtari eksploruese: Mësuesi sjell në klasë ose tregon figura të objekteve si: llambë, frigorifer, televizor, kompjuter, lavatriçe, telefon, radio, sobë elektrike. Nxënësit punojnë në grupe dhe ndajnë pajisjet në dy kategori: Pajisje që punojnë me rrymë elektrike.

	Pajisje që nuk kanë nevojë për rrymë (si libri, topi, furça e dhëmbëve). Përshkrimi dhe diskutimi: Çdo grup shpjegon pse e vendosi një pajisje në një nga kategoritë. Diskutohet: “Si e kuptojmë që një pajisje ka nevojë për rrymë?” (ka prizë, buton, drita që ndizen, zhurmë etj.) Prezantimi: Grupet paraqesin postera ose fletë me pamjet dhe shpjegojnë ndarjen e tyre. P.sh.: Ne kemi vendosur televizorin te pajisjet që punojnë me rrymë sepse ai ndizet me buton dhe ka nevojë për prizë. Libri nuk ka nevojë për rrymë, sepse mund ta lexojmë pa e ndezur. Reflektimi: Mësuesi i udhëzon me pyetje si: Pse është e rëndësishme të dimë cilat pajisje kanë nevojë për rrymë? Çfarë ndodh nëse keqpërdorim pajisjet elektrike? Si mund të kujdesemi që të përdorim rrymën në mënyrë të sigurt?
Shembull 4 Nxënësi <u>provon</u> sesi përmes shqisave njerëzit dhe kafshët njohin botën rreth tyre.	Shembull 2. Tema: Treni i shqisave Prezantimi i situatës: Mësuesi/ja fillon duke pyetur nxënësit: "Si e kuptoni ju se çfarë ndodh rreth jush? Si e dini nëse diçka është e nxehtë apo e ftohtë? Si e dalloni lulen nga lodra juaj e preferuar?" (Inkurajohen përgjigjet e nxënësve). Në vijim mësuesi/ja pyet: "A mendoni se edhe kafshët e përdorin shikimin, dëgjimin, nuhatjen, prekjen dhe shijen për të njohur botën rreth tyre? Si mendoni se e përdor një qen hundën? Si e përdor një mace sytë?" (Inkurajohet diskutimi i shkurtër). Përshkrimi praktik: Eksplorimi përmes shqisave

	Mësuesi/ja organizon klasën në pesë stacione të ndryshme, secili dedikuar një shqisë. Nxënësit, në grupe të vogla, vizitojnë secilin stacion dhe kryejnë aktivitete të thjeshta: Stacioni i shikimit: Nxënësit shikojnë objektet e ndryshme, përshkruajnë ngjyrat dhe format. Shikojnë fotot e kafshëve dhe diskutojnë se si shikimi i ndihmon ato. Stacioni i dëgjimit: Nxënësit dëgjojnë tingujt e instrumenteve, regjistrimet e kafshëve dhe zhurmat e tjera. Provojnë të dallojnë tingujt. Diskutojnë se si dëgjimi i ndihmon kafshët (p.sh., të dëgjojnë rrezikun). Stacioni i nuhatjes: Nxënësit nuhasin objektet me aroma të ndryshme dhe përpiqen t'i identifikojnë. Diskutojnë se si nuhatja i ndihmon kafshët (p.sh., të gjejnë ushqimin). Stacioni i prekjës: Nxënësit prekin objektet me tekstura të ndryshme dhe përshkruajnë si ndihen. Diskutojnë se si prekja i ndihmon kafshët (p.sh., të njohin të vegjlit e tyre). Stacioni i shijes: Nxënësit provojnë copat e vogla të ushqimeve dhe përshkruajnë shijet. Diskutojnë se si shija i ndihmon kafshët (p.sh., të dallojnë ushqimin e sigurt). Mësuesi sigurohet që çdo nxënës të ketë mundësinë të provojë, por pa u detyruar. Pas vizitës në çdo stacion, mësuesi/ja inkurajon një diskutim të shkurtër rreth asaj që provuan dhe mësuan. Reflektimi. Mësuesi/ja udhëzon nxënësit të reflektojnë duke theksuar rëndësinë e secilës shqisë për të njohur dhe kuptuar mjedisin përmes pyetjeve: “Çfarë mësuam sot për mënyrën si ne dhe kafshët njohim botën rreth nesh?” “Si i përdorni ju shqisat tuaja çdo ditë?” “Si mendoni se i përdorin kafshët shqisat e tyre për të gjetur ushqim, për t'u mbrojtur ose për të luajtur?”.
Shembull 5	Titulli: “Të gjitha objektet përbëhen nga materiale” Prezantimi i situatës:

Nxënësi kupton se të gjitha objektet përbëhen nga materiale dhe i identifikon ato.	Mësuesi e nis veprimtarinë duke ju shpjeguar nxënësve se çfarë janë materialet dhe rëndësinë e tyre në jetën e përditshme. Të gjitha objektet që na rrethojnë përbëhen nga materiale të ndryshme. Çdo material ka vetitë e tij. Me të njëjtin material krijohen objekte të ndryshme . Në klasën tonë gjenden objekte të llojeve të ndryshme. Le ti grupojmë ato sipas materialeve dhe vetive të përbashkëta. Përshkrimi praktik: Veprimtari eksploruese Mësuesi u kërkon nxënësve të vëzhgojnë rreth e rrotull klasës së tyre dhe të identifikojnë objektet që klasa përmban, më pas të përzgjedhin dy objekte me materiale të ndryshme. Nxënësit punojnë në grupe dhe krahasojnë objektet me njëri-tjetrin: Çfarë kanë të përbashkët ? Çfarë kanë të ndryshme ? Përshkrimi dhe diskutimi: Në secilin grup nxënësit diskutojnë për objektet që kanë vëzhguar dhe që kanë grupuar sipas materialeve të përbashkëta. Çdo grup shpjegon grupimet e përzgjedhura duke përshkruar vetitë e materialeve nga të cilat përbëhen këto objekte. Secili nga grupet e krijuara u tregojnë nxënësve të klasës se çfarë vunë re . Secili nxënës prezanton sendet e zgjedhura dhe përshkruan karakteristikat e përbashkëta të materialeve përbërëse të këtyre objekteve. Reflektimi: Mësuesi i udhëzon nxënësit të: Përdorni shqisat e të parit apo prekurit për të grupuar objektet përreth. Me cilat shqisa i dallove vetitë e materialeve të objekteve të tua?

	Identifiko objektet dhe kërko prej shokëve të gjejnë veti që e karakterizojnë materialet e këtyre objekteve.

Në udhëzuesit kurrikularë të lëndës Dituri Natyre do të përshkruhen veprimtari praktike që synojnë përmbushjen e rezultateve të të nxënësve, të strukturuar sipas tematikave përkatëse të lëndës.

6 Metodologjia e mësimdhënies

Metodat, teknikat, strategjitë e mësimdhënies në fushën e shkencave natyrore janë faktorë të rëndësishëm për një mësimdhënie të suksesshme, që nxit interesin, gjithëpërfshirjen, ndërveprimin dhe punën kërkimore të nxënësve.

Përzgjedhja dhe përdorimi i tyre nga mësuesit bëhet në funksion të zhvillimit të kompetencave të nxënësve, duke respektuar stilet e ndryshme të të nxënësve.

Mësimdhënia e bazuar në kompetenca kërkon që, në përzgjedhjen dhe zbatimin e strategjive, teknikave dhe metodave të mësimdhënies, mësuesit të:

- marrin parasysh njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet paraprake të nxënësve, që nënkupton përvojat individuale të tyre dhe, mbi këtë bazë, të mbështesin e orientojnë të nxënësve të tyre;
- nxisin vrojtimin e drejtpërdrejtë, kureshtjen, arsyetimin dhe gjykimin nëpërmjet demonstrimeve, vëzhgimeve në natyrë dhe eksperimenteve;
- nxisin të menduarit kritik, krijues, dhe zgjidhjen e problemeve;
- motivojnë nxënësit, duke i konsideruar si partnerë, në kuptimin që në procesin mësimor mësuesi dhe nxënësi janë komplementarë të njëri-tjetrit;
- mbështesin të nxënësve të pavarur dhe në bashkëpunim të nxënësve përmes punës me projekte, punës në grup, punës individuale;
- mbajnë parasysh integrimin dhe marrëdhënien ndërmjet lëndëve të shkencave natyrore, zbatimet e tyre në jetën e përditshme, si dhe lidhjen ndërlëndore;
- shfrytëzojnë burime të shumëllojshme informacioni dhe ta çmojnë tekstin si një burim të rëndësishëm, por të pamjaftueshëm për përmbushjen e kompetencave të fushës;

- përdorin teknologjinë e informacionit dhe komunikimit (TIK) si mbështetje të procesit mësimor.

Të nxënit me situata kontekstuale si metodologji mësimore

Të nxënit me situata si metodologji mësimore, vë më shumë theksin tek konteksti dhe zbatimi i njohurive se sa te memorizimi i fakteve. Të nxënit në shkencat e natyrës, fillon kur nxënësit përpiqen të zgjidhin probleme dhe të eksplorojnë situata të jetës reale për të gjetur përgjigjet e pyetjeve që lindin.

Pikënisje për planifikimin e situatave të nxënit nga mësuesit janë rezultatet e të nxënit që synojnë kompetencat. Mësuesi saktëson rezultatet e pritshme të nxënësve të tij mbi bazën e kërkesave të kurrikulës së shkencave të natyrës. Për planifikimin e situatave mësuesi duhet të marrë gjithashtu parasysh njohuritë paraprake të nxënësve. Këto janë kusht jo vetëm për përvetësimin e njohurive të reja, por dhe për të aftësuar nxënësit të përdorin njohuritë. Për këtë mësuesi ndërton situata duke u mbështetur në situata të nxëni reale ose të ngjashme me realitetin për çështje specifike globale, lokale ose personale të lidhur me shkencën.

Siguria

Mësuesit janë përgjegjës për sigurinë e nxënësve gjatë veprimtarive, si brenda ashtu edhe jashtë klasës, për nxitjen dhe motivimin e tyre për rregullat dhe përgjegjësitë e sigurisë.

Gjatë veprimtarive në fushën e shkencës, nxënësit zbatojnë gjithmonë dhe në mënyrë të ndërgjegjshme rregullat e sigurisë në shkollë, klasë dhe jashtë tyre; identifikojnë paraprakisht kushtet në të cilat veprimtaria mund të mos jetë e sigurt dhe tregojnë se si mund të parandalohen aksidentet në të gjitha rastet e mundshme; përdorin pajisjet, kimikatet dhe mjetet sipas udhëzimeve; tregojnë vazhdimisht shqetësim për sigurinë e tyre dhe të tjerëve.

Integrimi i TIK-ut në kurrikul

TIK-u përdoret në mësimdhënie si metodë dhe mjet mësimor, me qëllim rritjen e efikasitetit të të nxënit. Nxënësit përdorin TIK-un për të gjetur, prodhuar, krijuar, prezantuar, analizuar dhe shkëmbyer informacione nëpërmjet kompjuterit dhe internetit. Integrimi i teknologjisë dhe përdorimi i burimeve të reja digjitale inkurajon shkëmbimin e ideve, krijimin e projekteve, zgjidhjen e problemeve, si dhe ndihmon përmirësimin e aftësive

të mendimit krijues nëpërmjet një qasjeje më moderne dhe inovatore gjatë mësimdhënies. Përmes përdorimit të pajisjeve digjitale nxënësit mund të eksplorojnë dhe të perceptojnë konceptet abstrakte si dhe zbulojnë marrëdhënien ndërmjet koncepteve, dukurive dhe ligjeve.

Platformat interaktive

Platformat interaktive në mësimdhënien dhe nxënien e shkencave të natyrës ofrojnë mjedise digjitale me aplikacione, softuerë, video-lojëra, simulime interaktive, dhe materiale multimediale. Këto mjedise ndihmojnë në lehtësimin e procesit të nxënies, duke rritur aftësinë e nxënësve për të eksploruar dhe perceptuar saktë konceptet abstrakte. Platformat interaktive gjithashtu nxisin interesin e nxënësve dhe inkurajojnë gjithëpërfshirjen, ndërveprimin, të menduarin kritik dhe krijues, si dhe promovojnë punën kërkimore shkencore. Qëllimi është që nxënësit të kuptojnë thellësisht kontekstin e konceptit, duke hulumtuar dhe zbuluar dukuritë natyrore, duke bërë të padukshmen të dukshme. Kjo qasje inkurajon nxënësit të mësojnë në një mënyrë më të pavarur dhe të angazhohen në një mësim më efektiv dhe produktiv.

6.1 Roli i situatave të të nxënies praktike nga jeta reale

Një ndër mënyrat më efektive për të ndërtuar kuptim të thelluar dhe të qëndrueshëm shkencor në arsimin fillor është përfshirja e situatave reale dhe praktike në procesin e të nxënies. Kur nxënësit përballen me probleme konkrete të jetës së përditshme, si: përlogaritja e shpenzimeve të një udhëtimi, krahasimi i ofertave ekonomike, menaxhimi i buxhetit personal, matja e kohës dhe distancës, ose analiza e të dhënave statistikore në media, ata kuptojnë se Dituria e Natyrës është një mjet jetik për të kuptuar dhe përballuar sfidat e jetës së përditshme, jo thjesht një lëndë shkollore. Konteksti real e bën mësimin më kuptimplotë dhe funksional, duke i ndihmuar nxënësit që :

- ✓ *të kuptojnë vlerën praktike dhe shoqërore të diturisë natyrës, si një mjet për marrjen e vendimeve të arsyetuara dhe për përballimin e situatave nga më të thjeshtat deri te ato komplekse;*
- ✓ *të zhvillojnë mendimin logjik, kritik dhe krijues, duke analizuar situata, duke krahasuar mundësi dhe duke gjetur zgjidhje alternative për probleme të ndryshme.*
- ✓ *të ndërtojnë aftësi të zgjidhjes së problemeve në mënyrë të pavarur, duke ndjerë siguri dhe besim në zbatimin e njohurive shkencore në botën reale, jashtë klasës.*

- ✓ Në këtë mënyrë, mësimi i diturisë natyrës tejkalon kufijtë e fletoreve, tabelës dhe librave, duke u shndërruar në një proces jetësor, që i ndihmon nxënësit të ndërtojnë kompetenca funksionale për të ardhmen, të nevojshme për të kuptuar dhe për t'u përballur me realitetin dinamik të përditshmërisë dhe botës së punës.

6.2 Roli i projekteve kurrikulare

Projektet kurrikulare përbëjnë një komponent të rëndësishëm të procesit mësimor në Diturinë e Natyrës, pasi i japin mundësi nxënësve të zbatojnë njohuritë e fituara në mënyrë të pavarur, funksionale dhe krijuese, përtej detyrave standarde të tekstit shkollor. Përmes projekteve kurrikulare, nxënësit sfidohen të përdorin konceptet shkencore për të zgjidhur probleme reale, duke zhvilluar aftësi si: mendimi kritik, planifikimi strategjik, punë në ekip, komunikimi dhe përdorimi i teknologjisë.

Projektet mund të ndërtohen rreth temave që lidhen drejtpërdrejt me jetën e përditshme, si:

- *Eksplorimi i burimeve të tingujve dhe perceptimi i tyre përmes shqisave*

Këto projekte thellojnë kuptimin e koncepteve dhe tregojnë se Dituria e Natyrës është një mjet praktik për zgjidhjen e problemeve reale dhe për marrjen e vendimeve të arsyetuara në jetën e përditshme.

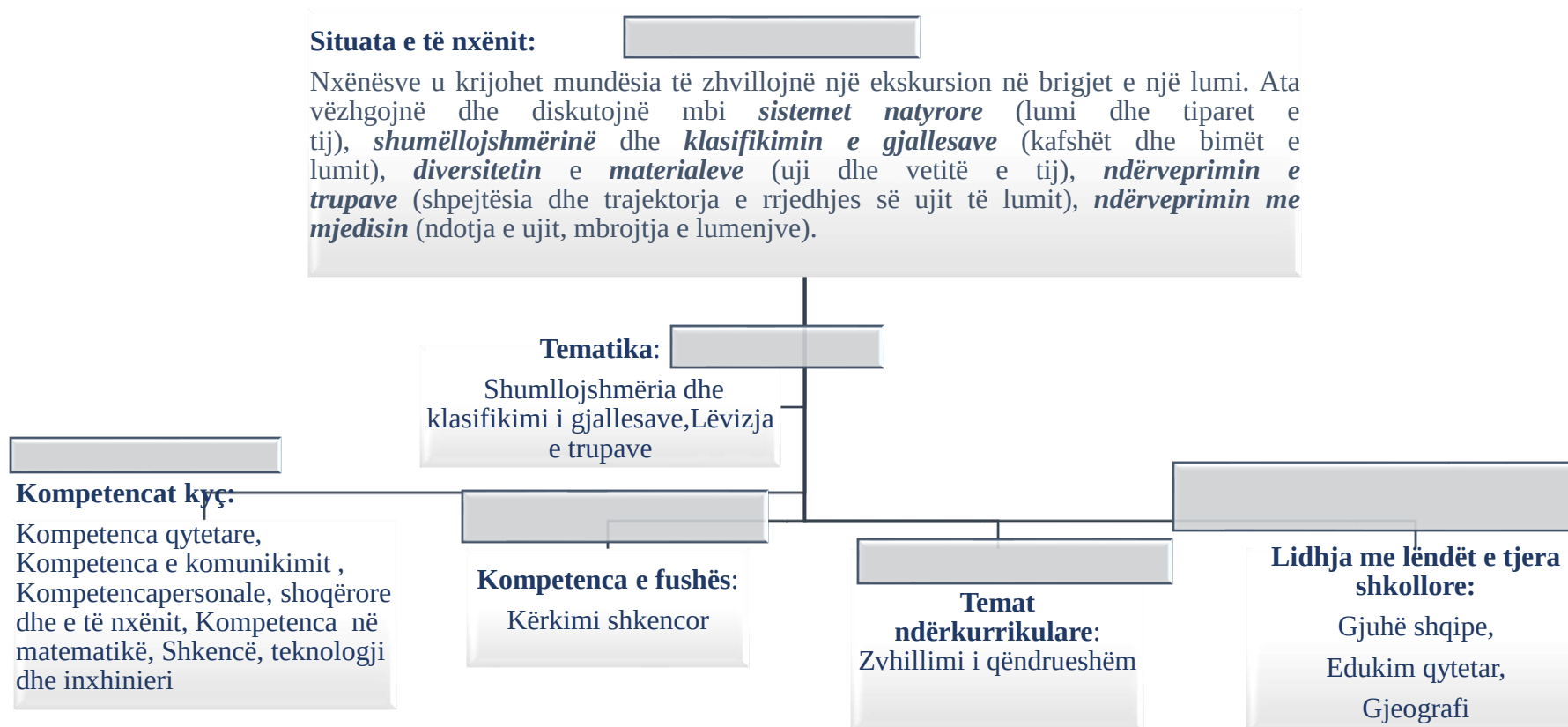
Në këtë proces, roli i mësuesit është ai i *udhëheqësit/organizuesit dhe mentorit*, duke i ndihmuar nxënësit që:

- të formulojnë pyetje hulumtuese;
- të planifikojnë hapat e punës;
- të mbledhin dhe të analizojnë të dhëna;
- të interpretojnë rezultatet;
- të prezantojnë në mënyrë të qartë përfundimet e tyre.

Projektet gjithashtu ofrojnë mundësi për integrim ndërdisiplinor, duke lidhur Diturinë e Natyrës me: matematikën, teknologjinë, ekonominë, gjeografinë apo edukimin qytetar. Kjo i përgatit nxënësit për sfida reale që kërkojnë mendim kompleks dhe bashkëpunim.

Në diagramin 3 jepet shembulli i një situatë të nxëni nga jeta reale që mund të përdoret si ide edhe për projektin kurrikular.

Diagrama 3. Shembull situate të nxëni dhe lidhja me elementet e programit

6.3 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta

Në mësimin e Diturisë së Natyrës, është e rëndësishme që të gjithë nxënësit të ndihen të përfshirë. Disa nxënës mund të përballen me sfida që lidhen me të kuptuarit e koncepteve abstrakte, me ritmin e të mësuarit ose me aftësitë për të zbatuar njohuritë në. Roli i mësuesit është të ofrojë mbështetje të personalizuar dhe të krijojë mjedise që nxisin zhvillimin e këtyre aftësive, duke përdorur qasje të ndryshme si:

- ofrimi i ushtrimeve të përshtatura dhe graduale që përforcojnë kuptimin bazë të koncepteve;
- përdorimi i mjeteve konkrete, ilustrimeve, skemave, vizualizimeve dhe simulimeve digjitale që ndihmojnë nxënësit të lidhin abstraksionin me përvojën konkrete;
- organizimi i punës në grupe të vogla ose në çift, duke inkurajuar ndihmën dhe shkëmbimin e ideve mes nxënësve;
- ofrimi i udhëzimeve të qarta dhe strukturimit të pyetjeve që nxisin të menduarit hap pas hapi;
- përdorimi i teknologjisë arsimore (aplikacione, platforma, video mësimore) që ofrojnë mundësi të ndryshme për t'u praktikuar.

6.4 Puna me nxënësit e talentuar

Nxënësit që tregojnë interes të shtuar dhe aftësi të avancuara në matematikë shpesh kanë nevojë për detyra dhe sfida që i ndihmojnë të thellojnë të kuptuarit, të zhvillojnë mendimin kritik dhe krijues, si dhe të zbatojnë njohuritë në mënyrë fleksibël në situata të reja. Mësuesi, ka rolin e udhëheqësit dhe motivuesit, duke i inkurajuar këta nxënës që:

- të përballen me detyra të hapura, që lejojnë më shumë se një mënyrë zgjidhjeje dhe që kërkojnë analiza të thelluara dhe krahasime;
- të krijojnë vetë probleme shkencore, skenarë ose pyetje që nxisin zgjidhje kreative dhe të argumentuara;
- të marrin pjesë në diskutime, debate ose analiza shkencore për të shprehur dhe mbrojtur idetë e tyre;
- të angazhohen në lojëra logjike, sfida mendore, ose ushtrime që stimulojnë mendimin deduktiv dhe aftësitë analitike;
- të marrin pjesë në konkurse, olimpiada shkencore, sfida të shkencës apo projekte bazuar në qasjen STEM.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën Dituri Natyre do të përshkruhen në mënyrë të detajuar veprimtari praktike dhe qasje metodologjike për zbatimin efektiv të mësimdhënies në përputhje me nevojat e të gjithë nxënësve.

7 Vlerësimi i nxënësve

Vlerësimi i nxënësve në arsimit fillor është pjesë e rëndësishme e procesit mësimor. Ai ndihmon mësuesin të kuptojë sa mirë mësojnë nxënësit njohuritë dhe aftësitë që lidhen me kompetencat e kësaj lënde. Qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një note, por:

- t'i japë nxënësit mundësi të kuptojë progresin, të mësojë nga gabimet dhe të përmirësojë njohuritë dhe aftësitë, si dhe të motivohet për të ecur përpara;
- të ndihmojë mësuesin të kuptojë sa mirë nxënësit i kanë kuptuar koncepte dhe po i zbatojnë ato;
- të ndihmojë mësuesin të përmirësojë mënyrën e mësimdhënies.

7.1 Llojet e vlerësimit

Vlerësimi diagnostikues (vlerësimi si proces të nxëni)

Zbatohet në fillim të vitit shkollor ose të një kapitulli të ri. Mësuesi zbulon njohuritë që nxënësi ka dhe identifikon çfarë ka nevojë të përsëritet ose të mësohet më mirë. Ky vlerësim ndihmon mësuesin të planifikojë më mirë mësimin, duke përshtatur ritmin dhe mënyrat e punës me nevojat e nxënësve.

Ky vlerësim mund të realizohet:

- ✓ me pyetje të thjeshta dhe të drejtpërdrejta;
- ✓ me ushtrime të shkurtra orientuese;
- ✓ me kuice të shkurtra;
- ✓ me lojëra ose biseda reflektuese,
- ✓ fisha vetëvlerësimi, etj.

Vlerësimi formues (vlerësimi i vazhduar, vlerësimi për të nxënë)

Zbatohet gjatë gjithë procesit mësimor, në çdo mësim, për të parë si po ecin nxënësit. Ai ndihmon nxënësit dhe mësuesin të kuptojnë nëse janë në rrugën e duhur dhe çfarë duhet përmirësuar në punën e tyre para se të arrijnë vlerësimin përmbledhës ose përfundimtar.

Teknika të vlerësimit formues janë:

- ✓ vlerësimi i punës në grupe;
- ✓ vëzhgimi i angazhimit dhe pjesëmarrjes gjatë mësimi;
- ✓ detyrat e përditshme dhe projektet e vogla;
- ✓ vlerësimi i diskutimeve dhe argumentimi i zgjidhjeve;
- ✓ vlerësimi i përgjigjeve gjatë mësimi;
- ✓ vetëvlerësimi dhe vlerësimi nga bashkëmoshatarët, etj.

Vlerësimi përmbledhës (vlerësimi periodik, vlerësimi i të nxënësit)

Ky vlerësim bëhet pas një periudhe mësimore, ose pas një kapitulli dhe mat atë që nxënësi ka arritur të mësojë. Mund të realizohet me teste, detyra individuale me shkrim, projekte përmbyllëse. Kjo zakonisht shoqërohet me notë dhe ndihmon mësuesin, nxënësin dhe prindërit të kuptojnë progresin dhe arritjet.

7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit

- Vlerësimi duhet të ndihmojë nxënësit të mësojnë më mirë, të kuptojnë dhe të reflektojnë mbi gabimet e tyre.
- Detyrat dhe pyetjet e vlerësimit duhet të matin aftësitë dhe njohuritë që nxënësit duhet të zhvillojnë sipas kompetencave shkencore.
- Vlerësimi duhet të jetë i qartë dhe i drejtë për të gjithë nxënësit, pavarësisht aftësive të tyre.
- Vlerësimi duhet të inkurajojë nxënësit të besojnë në vetvete dhe të kuptojnë që gabimi është pjesë e të nxënësit.
- Mësuesi duhet të përdorë shumë forma vlerësimi, si: përgjigjet me gojë, ushtrimet, punën me materiale konkrete, projektet, vizatimet, punën në grup, detyrat e shtëpisë etj.

Ky proces ndihmon që, vlerësimi të bëhet një mjet i dobishëm dhe i kuptueshëm për të gjithë, jo vetëm një "kontroll" për notë, por një mënyrë për të ndihmuar nxënësit të rriten dhe të përmirësohen.

7.3 Shembuj të niveleve të arritjes (RN-ve)

Në këtë rubrikë paraqiten shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënës në tematika të ndryshme.

Tabela 4. Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e RN-ve

Shembull 1. Rezultati i të nxënës (RN): Nxënësi identifikon objektet dhe pajisjet që punojnë me elektricitet				
Niveli 1: Arritje të pakënaqshme	Niveli 2: Arritje që kanë nevojë për përmirësim	Niveli 3: Arritje të kënaqshme	Niveli 4: Arritje shumë të kënaqshme	Niveli 5: Arritje të shkëlqyera
Nxënësi nuk dallon pajisjet që funksionojnë me elektricitet nga ato që punojnë pa elektricitet.	Nxënësi përmend disa pajisje elektrike me ndihmën e mësuesit ose në situata të njohura.	Nxënësi identifikon pajisje të thjeshta që funksionojnë me elektricitet në ambientin e shtëpisë apo klasës.	Nxënësi dallon qartë pajisjet elektrike nga ato që nuk punojnë me elektricitet dhe jep shembuj si përdoren në jetën e përditshme.	Nxënësi identifikon në mënyrë të pavarur pajisjet elektrike dhe shpjegon përdorimin e tyre, duke treguar shumë kujdes dhe siguri në përdorimin e tyre.
Shembull 2 . Rezultati i të nxënës (RN): Nxënësi përshkruan se Dielli është burim i nxehtësisë dhe dritës, si dhe një nga shumë yjet e hapësirës.				
Niveli 1: Arritje të pakënaqshme	Niveli 2: Arritje që kanë nevojë për përmirësim	Niveli 3: Arritje të kënaqshme	Niveli 4: Arritje shumë të kënaqshme	Niveli 5: Arritje të shkëlqyera

<i>Nxënësi nuk e di që Dielli është burim drite dhe nxehtësie.</i>	<i>Nxënësi tregon se Dielli është burim drite dhe nxehtësie, por nuk e lidh plotësisht me rolin e tij në natyrë.</i>	<i>Nxënësi përshkruan Diellin si burim të dritës dhe nxehtësisë në mënyrë të thjeshtë dhe të kuptueshme.</i>	<i>Nxënësi shpjegon, se Dielli është burim natyror i dritës dhe nxehtësisë dhe tregon se ndodhet në hapësirë.</i>	<i>Nxënësi shpjegon qartë se Dielli është një yll në hapësirë dhe burim i dritës e nxehtësisë për Tokën, duke treguar kuptim të plotë të rolit të tij.</i>
Shembull 3. Rezultati i të nxënit: <i>Nxënësi provon sesi përmes shqisave njerëzit dhe kafshët njohin botën rreth tyre.</i>				
Niveli 1: Arritje të pakënaqshme	Niveli 2: Arritje që kanë nevojë për përmirësim	Niveli 3: Arritje të kënaqshme	Niveli 4: Arritje shumë të kënaqshme	Niveli 5: Arritje të shkëlqyera
<i>Nxënësi përmend vetëm disa shqisa të thjeshta (si p.sh., të parit dhe të dëgjuarit) pa treguar përmes shembujve se si ato ndihmojnë në njohjen e mjedisit.</i>	<i>Nxënësi përmend disa nga shqisat e përdorura nga njerëzit dhe kafshët (të paktën tre) dhe jep shembuj të thjeshtë se si ato përdoren për të ndërvepruar me botën.</i>	<i>Nxënësi shpjegon me shembuj specifikë se si njerëzit dhe kafshët përdorin shqisat për të marrë informacion nga mjedisi.</i>	<i>Nxënësi provon sesi përmes shqisave njerëzit dhe kafshët njohin botën rreth tyre.</i>	<i>Nxënësi provon me shembuj nga jeta e përditshme se si shqisat e ndihmojnë njerëzit dhe kafshët të njohin mjedisin rreth tyre.</i>

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën Dituri Natyre, nivelet e arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit (RN-ve) përshkruhen sipas tematikave të lëndës.

8 Burimet dhe materialet didaktike

Gjatë procesit të mësimdhënies së lëndës “Dituria e Natyrës”, përdorimi i burimeve dhe materialeve të ndryshme ndihmon në ndërtimin e një kuptimi të thelluar dhe praktik të koncepteve shkencore. Këto burime ndihmojnë në aktivizimin e të gjitha shqisave të nxënësve, duke e bërë të nxënësit më interaktiv, të prekshëm dhe të kuptueshëm. Llojet e burimeve që mund të përdoren përfshijnë:

- *Materiale vizuale*: figura, tabela, harta konceptesh, postera, modele, makete, diagrame, mjete grafike etj.
- *Objekte reale*: klasa, laborator, tabela interaktive, kabinetet e punës, natyra, ferma.
- *Mjete teknologjike*: projektorë, kompjuterë, tableta, lojëra digjitale apo platforma mësimore online.

Gjatë shpjegimit, mësuesi duhet të përdor një gjuhë të qartë dhe të thjeshtë, fjali të shkurtra dhe një fjalor të përshtatur për moshën dhe nivelin e nxënësve. Ai/ajo duhet të përzgjedhë shembuj konkretë dhe ushtrime të personalizuar, duke siguruar mbështetje shtesë sipas nevojave që kanë nxënësit.

Përveç tekstit shkollor, mësuesi përdor edhe: *fletore pune, materiale ndihmëse, ushtrime shtesë dhe platforma digjitale*, që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë dhe të zbatojnë më mirë diturinë e natyrës.

Libri i nxënësit mbetet burimi bazë, pasi përmban veprimtaritë mësimore të strukturuar sipas temave.

8.1 Përdorimi i teknologjisë dhe qasjes STEM

Në arsimin fillor, integrimi i teknologjisë në mësimdhënie përforcon zhvillimin e mendimit logjik, të të menduarit kritik dhe të aftësisë për zgjidhjen e problemeve. Qasja **STEM** (Shkencë, Teknologji, Inxhinieri dhe Matematikë) inkurajon nxënësit të *sillen si studiues e krijues, duke përdorur teknologjinë si mjet ndihmës për të analizuar dhe zgjidhur situata reale*. Klasat e pajisura me mjete si: tabela interaktive, laboratorë digjitalë dhe platforma edukative, ndihmojnë në krijimin e një mjedisi mësimor bashkëkohor dhe motivues, ku lënda e diturisë së natyrës mësohet në mënyrë aktive dhe funksionale. Format kryesore të përdorimit të TIK-ut dhe STEM-it përfshijnë:

- *Përdorimin e programeve mësimore dhe lojërave digjitale*. Nxënësit përdorin aplikacione, softuer edukative për të ndërtuar figura, tabela, grafikë, krijuar eksperimente dhe për të zgjidhur ushtrime të ndryshme në mënyrë argëtuese dhe të kuptueshme.

- *Përdorimin e burimeve online dhe platformave interaktive.* Nxënësit mësojnë duke përdorur platforma edukative që ofrojnë mësimë interaktive, sfida shkencore dhe ushtrime të përshtatura për nivelin e tyre, duke i dhënë mundësi për të mësuar me ritmin e tyre.
- *Bashkëpunimin për projekte STEM.* Nëpërmjet projekteve të vogla STEM me kontekst real, nxënësit punojnë në grup për të zgjidhur probleme që kërkojnë përdorimin e njohurive nga matematika, shkenca dhe teknologjia, duke forcuar kompetencat sociale dhe ndërdisiplinore.
- *Përdorimin etik dhe të sigurt të teknologjisë.* Nxënësit mësojnë të përdorin teknologjinë me përgjegjësi, duke respektuar të drejtën e autorit, privatësinë dhe normat e komunikimit etik në mjediset digjitale. Ata mësojnë si të jenë të sjellshëm.

Qasja STEM i ndihmon nxënësit jo vetëm të mësojnë shkencën , por edhe të mësojnë të mendojnë si hulumtues, shpikës dhe zgjidhës problemesh, duke lidhur shkencën me jetën reale, shkencën, teknologjinë dhe inxhinierinë. Në këtë mënyrë, lënda e Diturisë së Natyrës bëhet më e bukur dhe e dobishme për të ardhmen!

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e Diturisë së Natyrës do të përshkruhet përdorimi i burimeve dhe materialeve didaktike, përfshirë teknologjinë.

9 Rekomandime për zbatimin e programit

Programi bazë për lëndën “**Dituria e Natyrës**” është hartuar sipas Kornizës Kurrikulare për Arsimin Parauniversitar, Kurrikulës Bërthamë dhe planeve mësimore të arsimit bazë, duke përfshirë edhe rekomandimet e Bashkimit Evropian. Ky dokument u shërben mësuesve, autorëve të teksteve mësimore, hartuesve të testeve kombëtare, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Në këtë kapitull përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit.

a) Rekomandime për mësuesit

- ✓ Të lidhin përmbajtjen e diturisë natyrës me fusha të tjera (shkencë, teknologji, inxhinieri, art, gjuhë, edukatë qytetare, etj.) për të ndihmuar kuptimin e thelluar dhe zbatimin praktik të koncepteve dhe për të kuptuar profesione të ndryshme.
- ✓ Të përdorin qasjen STEM përmes projekteve, eksperimenteve dhe zgjidhjes së problemeve reale.
- ✓ Të krijojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë përdorimin e diturisë natyrës në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.
- ✓ Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me aftësi me talente.
- ✓ Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socioemocional.
- ✓ Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.
- ✓ *Të sigurojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të diturisë natyrës (p.sh. sugjerohet 60% teori — 40% praktikë). Përdorimi praktik i diturisë natyrës do të realizohet jo vetëm në orët e veçanta si: ushtrime, përsëritje, projekte, konkurse etj., po përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.*
- ✓ Të përfshijnë platforma digjitale interaktive për mësimin e lëndës “Dituri Natyre”.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së teksteve shkollore.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë për lëndën “Dituri Natyre”.
- ✓ Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

b) Rekomandime për autorët e teksteve shkollore

- ✓ Të përshtatin në mënyrë cilësore tekstet shkollore duke reflektuar të gjitha përditësimet më të fundit.
- ✓ Të përfshijnë platforma digjitale interkative për mësimin e diturisë natyrës, në tekstet shkollore.
- ✓ Të sigurojnë librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së tekstit shkollor.
- ✓ Të sigurojnë materialet burimore edhe digjitale për zbatimin e tekstit shkollor.
- ✓ Të lidhin konceptet shkencore me fusha të tjera dhe me situata të jetës reale, në tekstet shkollore.
- ✓ Të përfshijnë në tekstet shkollore ushtrime që promovojnë mendimin kritik, zgjidhjen e problemeve dhe krijimtarinë edhe në kuadër të zbatimit të qasjes STEM.
- ✓ Të krijojnë hapësirë në tekstet shkollore për shembuj dhe ushtrime që nxisin orientimin për karrierë, përmes profesioneve ku matematika luan rol.
- ✓ Të sigurojnë që tekstet të kenë qasje gjithëpërfshirëse dhe të përshtatshme për moshën, duke marrë parasysh diversitetin kulturor dhe aftësitë e ndryshme të nxënësve.

c) Rekomandime për hartuesit e testeve kombëtare

- ✓ Të sigurojnë që testet të përmbajnë jo vetëm ushtrime teorike, por edhe ushtrime me zbatime praktike në jetën reale.
- ✓ Të integrojnë qasje ndërdisiplinore, që nxisin të menduarit logjik, të menduarin kritik dhe krijues, jo thjesht memorizimin.
- ✓ Të përfshijnë pyetje që lidhin konceptet shkencore me koncepte të lëndëve apo fushave të tjera.
- ✓ Të kenë parasysh nivelin e diversitetit të nxënësve, duke përfshirë ushtrime që janë të qarta dhe të kuptueshme për të gjithë, pavarësisht sfondit kulturor ose gjuhësor.
- ✓ Të respektojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të diturisë natyrës në testet kombëtare.
- ✓ Të hartojnë modele të testeve kombëtare në mënyrë që të punohen nga nxënësit gjatë viteve të shkollimit.

d) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.

- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve shkencore.
- ✓ Të vlerësojnë përfshirjen e qasjes STEM në planifikimin dhe zbatimin e mësimit të diturisë natyrës dhe të projekteve kurrikulare.
- ✓ Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të nxënësve.
- ✓ Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- ✓ Të vlerësojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të diturisë natyrës gjatë zhvillimit të orëve mësimore.
- ✓ Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënësve dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- ✓ Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socioemocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e diturisë natyrës.
- ✓ Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

e) Rekomandime për prindërit

- Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e diturisë natyrës jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- Të bashkëpunojnë me shkollën për të ndihmuar fëmijët në pjesëmarrjen në projekte të lidhura me matematikën dhe qasjen STEM.
- Të promovojnë një qëndrim pozitiv ndaj mësimit të diturisë natyrës, duke theksuar rëndësinë e përpjekjes dhe të mësimit nga gabimet.
- Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i diturisë natyrës zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.

f) Rekomandime për nxënësit

- ✓ Të marrin pjesë aktive në orët e diturisë natyrës, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive.
- ✓ Të angazhohen në projekte kurrikulare që lidhin matematikën me fusha të tjera përmes qasjes STEM.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shokët dhe të mësojnë të zgjidhin probleme si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- ✓ Të jenë kureshtarë dhe të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke përfshirë edhe përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e diturisë natyrës si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

10 Ndryshimet përmbajtësore

Programi për lëndën “Dituria e Natyrës” përfshin disa ndryshime të rëndësishme në përmbajtje, të cilat synojnë të përmirësojnë cilësinë e të nxënit dhe përputhshmërinë me zhvillimet bashkëkohore arsimore. Më poshtë paraqiten risitë kryesore:

- Programi strukturohet mbi Linjën kontekstuale “Shkenca në praktikë”, e cila fokusohet në mënyrën se si konceptet shkencore mund të prezantohen dhe eksplorojnë në mënyrë praktike përmes aktiviteteve praktike dhe tërheqëse dhe në përputhje me moshën.
- Shtohet tematika: “Të menduarit dhe të vepruarit në mënyrë shkencore” e cila synon të krijojë një bazë të fortë për zhvillimin e kuriozitetit në shkencë dhe aftësive fillestare të hetimit përmes lidhjes së shkencës me përvojat e përditshme të fëmijëve dhe eksplorimit praktik të botës që i rrethon.
- Janë riorganizuar linjat e përmbajtjes që rimerren në mënyrë të përsëritur gjatë gjithë cikleve:

Shtesa në rezultatet e të nxënit në tematikat e mëposhtme:

Elektriciteti dhe Magnetizmi:

- Identifikon objektet/pajisjet që punojnë me elektricitet.
- Shpjegon se çfarë ndodh kur magnetet afrohen dhe prekin trupa të përbërë nga materiale të ndryshme.

Toka dhe Hapësira:

- Shpjegon se planeti Tokë është i mbuluar kryesisht me ujë, ndërsa pjesa tjetër përbëhet nga shkëmbinj dhe dhera.
- Shpjegon se Toka është planeti në të cilin ne jetojmë.
- Përshkruan se Dielli është burim i nxehtësisë dhe dritës, si dhe një nga shumë yjet e hapësirës.

Vetitë e materialeve

- Përshkruan se si ndryshon materiali pas veprimit fizik (tërheqja, ngjeshja, përkulja, përdredhja etj.).

Rezultate të hequra:

Kuptimi për habitatin

- Eksploron mënyrat se si bimët dhe kafshët përshtaten për të jetuar në habitatet e tyre.
- Përshkruan si habitate të ndryshme plotësojnë nevojat jetësore të bimëve dhe kafshëve si dhe varësinë midis tyre.

Njerëzit dhe kafshët

- Tregon për nevojën e një diete të shëndetshme përfshirë edhe ushqimet e shëndetshme dhe ujin.

Rritja dhe ndryshimi:

- Vëzhgon dhe krahason ciklin e jetës të një bime me farë në një periudhë të caktuar kohe.
- Tregon se njerëzit dhe kafshët lindin pasardhës që kur rriten ngjajnë me prindërit e tyre.
- Vëzhgon ndryshimet që pësojnë gjatë ciklit të jetës kafshë si pula, bretkosa, flutura, kafshë shtëpiake dhe njeriu.
- Tregon kuriozitet duke bërë pyetje dhe eksploruar për ndryshimet gjatë rritjes tek bimët dhe kafshët në mjedisin përreth ose në modele.

Përditësime shtesë:

- Kompetencat kyçe dhe shkencore janë rishikuar dhe përmirësuar.
- Temat ndërkurrikulare janë integruar në mënyrë më të qartë.
- Metodologjia e mësimdhënies përfshin më shumë fokus te mendimi kritik, krijues, qasja STEM, të nxënit e personalizuar dhe socioemocional, si dhe përdorimi i teknologjisë.
- Vlerësimi është strukturuar sipas niveleve të arritjes, të lidhura me rezultatet e të nxënit.

PROGRAMI I LËNDËS “EDUKIM FIZIK, SPORT DHE SHËNDET” ARSIMI FILLOR KLASA 1

FUSHA “EDUKIMI FIZIK, SPORTI DHE SHËNDETI”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinator: Marina Topulli

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

1 HYRJE	5
2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	6
2.1 Objektivat e përgjithshme të lëndës Edukimit fizik, sport dhe shëndet, në arsimin fillor	6
3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT.....	8
4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA.....	11
4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.....	11
4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet	14
4.3 Kompetencat e lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet dhe rezultatet e të nxënit	15
5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	19
5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e parë	19
5.2 Përmbajtja e klasës së parë.....	20
5.2.1 Tematika: Edukim nëpërmjet aktiviteteve fizike.....	21
5.2.2 Tematika: Aktivitete para sportive	24
5.2.3 Tematika: Edukim në shërbim të shëndetit, mirëqenies dhe komunitetit.....	27
5.3 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).	29

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	31
6.1 Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e edukimit fizik.....	32
6.2 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet.....	33
6.3 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet.....	35
6.4 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet	35
7 VLERËSIMI I NXËNËSVE	36
7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet	36
7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet	39
7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.	39
8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	41
8.1 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore për zbatimin e qasjes STEM në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet	42
9 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT.....	43
10 NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE	46

Përmbajtja e tabelave

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.	11
Tabela 2: Kompetencat e lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet dhe rezultatet e të nxënit	17
Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë	20
Tabela 4. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve	30
Tabela 5. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve	41

Përmbajtja e diagrameve

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor Edukim fizik, sport dhe shëndet.....	8
Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet.....	16
Diagrama 3. Shembull situate të nxëni dhe lidhja me elementet e programit	34

1 HYRJE

Lënda “Edukim fizik, sport dhe shëndet” është pjesë integrale e procesit arsimor, pa të cilën arsimimi i fëmijës do të ishte i paplotë, por njëkohësisht një lëndë që dallon nga lëndët e tjera, pasi fokusi primar i saj është mbi trupin, përvojat fizike dhe shëndetin e njeriut. Komuniteti shëndetit publik po bëhet gjithnjë e më i interesuar për kontributet e padiskutueshme të edukimit fizik shkollor në shëndetin e fëmijëve. Edukimi fizik është parë si një mjet ideal për promovimin e aktivitetit të rregullt fizik dhe edukimin e një stili jetese aktiv dhe fusha mësimore “Edukimi fizik, sporti dhe shëndeti” në arsimin parauniversitar ndihmon që nxënësit të zhvillojnë njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe kompetencat e nevojshme, të cilat sigurojnë mirëqenien e shëndetit të tyre mendor, emocional, fizik dhe social, për të përballuar me sukses sfidat e jetës së tashme dhe të ardhme. Programet lëndës “Edukim fizik, sport dhe shëndet” përqendrohen mbi veçoritë fizike, njohëse, psikologjike e sociale të nxënësve, duke ofruar mundësi të aftësimit teorik dhe praktik të tyre, duke pasur parasysh kontributin që aktiviteti lëvizor-sportiv jep në formimin fizik, mendor dhe shëndetësor të nxënësve, si dhe në formim të kompetencave të vlefshme për gjatë gjithë jetës . Programi lëndor i klasës së parë është konceptuar si pararendës i klasave në vazhdim, duke përfshirë në të përvoja lëvizore e sportive, si dhe njohuri në fushën e shëndetit, të cilat u japin mundësi nxënësve të aftësohen e të jenë të përgatitur për nivelet më të larta arsimore. Programet lëndës “Edukimit fizik, sporte dhe shëndet”, e konsiderojnë nxënësin si individ dhe njëkohësisht si pjesë aktive të grupit, si dhe ofrojnë mundësi të shumta për integrim kros kurikular. Eksperiencat që përftohen nga kjo lëndë mësimore mund të transferohen e përdoren lehtësisht dhe në mënyrë produktive edhe në lëndët e tjera duke mundësuar pasurimin e informacionit teorik dhe të kulturës së përgjithshme, në shërbim të të ushtruarit korrekt të përvojave lëvizore.

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Qëllimi i lëndës “Edukimi fizik, sporte dhe shëndet” në klasën e parë është të krijojë një bazë të shëndoshë për zhvillimin fizik, motorik, social dhe emocional të nxënësve, përmes përvojave lëvizore dhe mësimëve të hershme mbi shëndetin dhe mirëqenien. Kjo lëndë synon të inkurajojë nxënësit që të marrin pjesë në mënyrë aktive dhe të rregullt në veprimtari fizike, të mësojnë zakone të shëndetshme jetese, të ndërtojnë vetëbesim dhe të kuptojnë rëndësinë e bashkëpunimit, disiplinës dhe ndershmërisë.

Edukimi fizik shërben si mjet për të zhvilluar kompetenca thelbësore për jetën, përfshirë: respektin për rregullat dhe të tjerët, ndjeshmërinë sociale, përgjegjësinë, si dhe vlerësimin e rëndësisë së aktivitetit fizik për **shëndetin** dhe mirëqenien personale. Lënda gjithashtu ndihmon në përgatitjen e nxënësve për të qenë qytetarë aktivë dhe të ndërgjegjshëm për rëndësinë e një stili jetese të shëndetshëm dhe aktiv.

2.1 Objektivat e përgjithshme të lëndës Edukimit fizik, sport dhe shëndet, në arsimin fillor

Në përfundim të arsimit të fillor, synohet që nxënësi:

- ✓ Të zhvillojnë aftësitë bazë motorike si ecja, vrapimi, kërcimi, kapja, hedhja, rrotullimi dhe ekuilibri.
- ✓ Të praktikojnë kombinime të thjeshta lëvizore në forma të ndryshme, me dhe pa mjete ndihmëse.
- ✓ Të përvetësojnë qëndrime trupore të rregullta dhe të kryejnë ushtrime për qëndrueshmëri, forcë dhe fleksibilitet.
- ✓ Të njohin rëndësinë e aktivitetit fizik të përditshëm për shëndetin trupor dhe mendor.
- ✓ Të mësojnë rregulla bazë të higjienës personale, të ushqyerit të shëndetshëm dhe pushimit të mjaftueshëm.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e sigurisë gjatë aktiviteteve fizike dhe të zbatojnë rregullat përkatëse.
- ✓ Të përvetësojnë konceptet fillestare të rregullave të lojërave sportive dhe të respektojnë rolin e bashkëmoshatarëve.

- ✓ Të zhvillojnë ndjenjën e drejtësisë, bashkëpunimit dhe konkurrencës së ndershme (fair-play).
- ✓ Të zhvillojnë vetëbesim dhe ndjeshmëri ndaj të tjerëve përmes pjesëmarrjes në aktivitete grupore.
- ✓ Të ushtrojnë disiplinë, vullnet dhe përgjegjësi personale gjatë lojës dhe ushtrimeve.
- ✓ Të ndërveprojnë me përmbajtje nga lëndë të tjera si gjuha, muzika, arti dhe natyra përmes lëvizjeve dhe lojërave.
- ✓ Të përdorin konceptet e mësuara në edukim fizik për të forcuar njohuritë e përgjithshme dhe për të ndërtuar lidhje mes disiplinave.
- ✓ Të ndërtojnë ndjenjën e identitetit personal, përkatësisë në grup dhe respektit për rregullat dhe bashkëmoshatarët.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e pjesëmarrjes aktive dhe të ndihen të motivuar për të kontribuar në mjediset ku ndodhen (klasë, familje, komunitet).

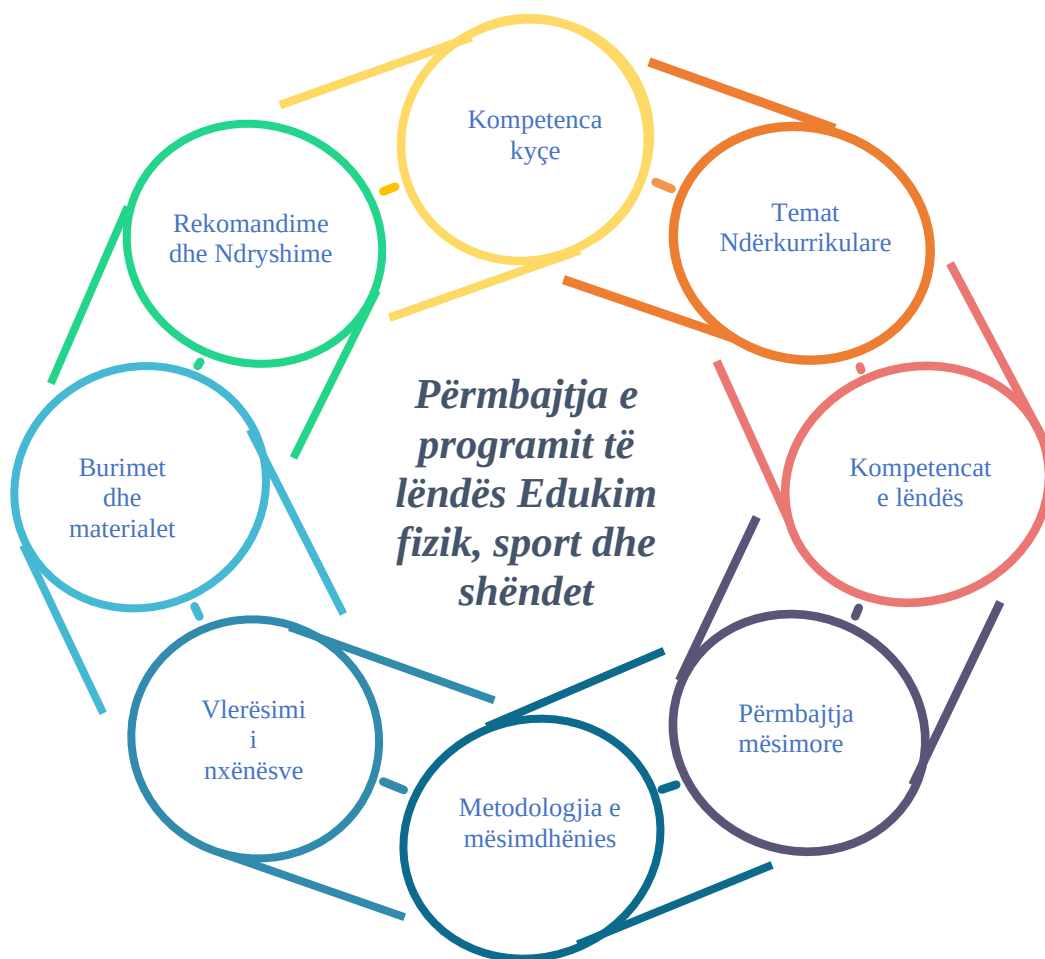
3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i lëndës “Edukimi fizik, sporte dhe shëndet” për klasën e parë synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe atyre kyçe, duke u mbështetur në situata konkrete të jetës së përditshme dhe në kontekstin e mjedisit shkollor. Ky program përqendrohet në formimin e nxënësve si individë aktivë, të vetëdijshëm dhe të aftë për të kuptuar, interpretuar dhe zbatuar në mënyrë funksionale njohuritë që lidhen me aktivitetin fizik, shëndetin, lëvizjen dhe jetesën e shëndetshme. Ai i përgatit ata për të zhvilluar zakone të dobishme për shëndetin fizik, mendor dhe social, duke promovuar pjesëmarrjen, përfshirjen dhe zhvillimin e vlerave pozitive që përfshihen në edukimin fizik

📖 *Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit që zhvillohen nëpërmjet lëndës së edukimit fizik..* Lënda “Edukimi fizik, sporte dhe shëndet” në klasën e parë kontribuon në mënyrë të drejtpërdrejtë në ndërtimin e kompetencave kyçe që shërbejnë si bazë për zhvillimin e përgjithshëm të nxënësit dhe përgatitjen e tij për jetën. Që në moshë të hershme, përmes lojërave lëvizore, ushtrimeve dhe aktiviteteve të strukturuar fizike, fëmijët nxisin forma të të nxënit që lidhen ngushtësisht me aftësitë jetësore dhe aftësitë e shekullit XXI.

📖 *Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së edukimit fizik.* Në klasën e parë, lënda “Edukimi fizik, sporte dhe shëndet” ndihmon nxënësit të ndërtojnë kuptime fillestare për temat ndërkurrikulare, duke i lidhur ato me përvoja konkrete lëvizore dhe mjedise të njohura për ta. Përmes lojës, ushtrimeve dhe aktiviteteve në grup, zhvillohen në mënyrë natyrale njohuritë, qëndrimet dhe vlerat.

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor Edukim fizik, sport dhe shëndet

📖 *Kompetencat e lëndës dhe rezultatet e të nxënit.* Në klasën e parë, zhvillimi i kompetencave të lëndës “Edukimi fizik, sporte dhe shëndet” synon të mbështesë formimin e plotë të nxënësit përmes përvojave konkrete lëvizore, sociale dhe shëndetësore. Kompetencat e kësaj lënde ndërtohen mbi tre fusha kryesore, të cilat përfshijnë aspekte të rëndësishme të zhvillimit fizik, emocional dhe social të fëmijës.

📖 *Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënit.* Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) në varësi të klasës dhe kompleksitetit të tematikave, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup dhe për projekte; tematikat e lëndës dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre; njohuritë kryesore, aftësitë për secilën tematikë dhe qëndrimet që demonstرون nxënësi.

📖 *Metodologjia e mësimdhënies.* Në klasën e parë, mësimdhënia në lëndën Edukimi fizik bazohet në të nxënit përmes lojës, duke përdorur metoda praktike, të thjeshta dhe të përshtatura me zhvillimin mendor, fizik dhe emocional të fëmijëve. Mësimi

duhet të jetë argëtues, gjithëpërfshirës dhe motivues, duke i ndihmuar nxënësit të ndërtojnë qëndrime pozitive ndaj aktivitetit fizik. Në këtë rubrikë do të ketë edhe disa shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.

- 📖 *Vlerësimi i nxënësve është një tjetër rubrikë*, e cila përshkruan në mënyrë të përmblëdhur llojet e vlerësimit të nxënësit, shembuj të instrumenteve të vlerësimit, vlerësimin si metodologji të nxëni. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të të nxënit.
- 📖 *Burimet dhe materialet didaktike* luajnë një rol të rëndësishëm në lehtësimin dhe pasurimin e procesit mësimor në edukimin fizik. Ato ndihmojnë nxënësit të kuptojnë më mirë konceptet bazë lëvizore dhe të zhvillojnë aftësi motorike përmes përvojave konkrete, të sigurta dhe të këndshme. Zbatimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale si mjete ndihmëse do të trajtohet gjithashtu në program si burime të rëndësishme për zhvillimin e aftësive shprehive lëvizore.
- 📖 *Rekomandime për zbatimin e programit*. Në këtë rubrikë do të ketë disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësit, mësuesit, hartuesit e teksteve mësimore, hartuesit e testeve kombëtare, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit.
- 📖 *Ndryshimet përmbajtjesore*. Në këtë rubrikë do të përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore.

4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënës

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyçe dhe atyre të lëndës, sipas klasave të arsimit të mesëm të fillor. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënës, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxënësin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballë me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke u vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit. Rezultatet e të nxënës për kompetencat kyçe që mund të zhvillojë nxënësi në klasën e parë në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet mund të përmbledhen si më poshtë:

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënës.

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> ➤ Shpreh veten me fjali të thjeshta, duke komunikuar qartë me bashkëmoshatarët dhe mësuesin gjatë lojërave dhe aktiviteteve fizike ➤ Dëgjon dhe ndjek udhëzimet e thjeshta, që i jepen gjatë lojërave dhe ushtrimeve fizike, duke kuptuar rëndësinë e bashkëpunimit dhe respektimit të rregullave.	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i> ➤ Dëgjon dhe mëson fjalë të thjeshta në gjuhë të huaj që lidhen me lëvizjen dhe aktivitetet fizike

➤ Rrëfen përvojat e veta lëvizore, si çfarë loje i ka pëlqyer, si është ndjerë gjatë një aktiviteti fizik apo çfarë ka mësuar, duke përdorur një fjalor të thjeshtë dhe të qartë ➤ Përdor emërtime bazë të lëvizjeve dhe pajisjeve, si “vrapim”, “kërcim”, “top”, “rreth”, duke i lidhur ato me aktivitetin konkret që realizon në palestër ose në fushë. ➤ Komunikon me sjellje pozitive jo vetëm me fjalë, por edhe me mimikë, gjeste dhe qëndrime, duke treguar ndjeshmëri, mirëkuptim dhe respekt ndaj të tjerëve gjatë veprimtarive lëvizore.	➤ Ndjek instruksione të thjeshta në gjuhë të huaj që lidhen me veprime fizike, të dhëna përmes lojës, videos apo mësuesit dhe përpiqet t’i zbatojë ato me ndihmë. ➤ Merr pjesë në lojëra të thjeshta që përfshijnë fjalë ose komanda në gjuhë të huaj, ➤ Përdor gjeste dhe fjalë të përvetësuara në gjuhë të huaj për të bashkëvepruar me të tjerët, sidomos gjatë ushtrimeve në çift apo në grup, duke treguar gatishmëri për bashkëpunim.
Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri	Kompetenca digjitale
<i>Për të dëshmuar kompetencat në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri, nxënësi:</i> ➤ Përdor numërimin e thjeshtë për të matur hapa, kohëzgjatjen e ushtrimeve ose për të krahasuar grupe dhe objekte gjatë lojërave ➤ Vëzhgon dhe dallon ndryshime në trupin e vet pas lëvizjes (si rritja e rrahjeve të zemrës, frymëmarrja), duke shprehur ato me fjalë të thjeshta. ➤ Mëson përdorimin e mjeteve të thjeshta teknologjike (si kronometër, video demonstruese) për të ndjekur ritmin, fillimin apo përfundimin e një loje. ➤ Përfshihet në ndërtimin ose organizimin e pajisjeve të thjeshta për lojëra	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> ➤ Përdor mjete digjitale të thjeshta për të ndjekur video me ushtrime fizike dhe lojëra edukative. ➤ Ndjek instruksione të thjeshta të dhëna përmes pajisjeve teknologjike ➤ Shpreh përmes vizatimeve ose fotografive digjitale përvoja nga aktivitetet fizike ➤ Punon në mënyrë bashkëpunuese me shokët për të ndarë materiale digjitale të thjeshta përdor mjete digjitale për të prodhuar dhe paraqitur informacione komplekse;

Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit	Kompetenca qytetare
<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të nxënies, nxënësi:</i> ➤ Tregon përpjekje dhe këmbëngulje për të përfunduar një ushtrim apo lojë, edhe kur përballet me vështirësi. ➤ Mëson të respektojë rregullat e lojës dhe të pranojë si fitoren, ashtu edhe humbjen me sjellje të përshtatshme. ➤ Ndhmon dhe bashkëpunon me shokët, duke treguar sjellje të kujdesshme dhe miqësore gjatë aktiviteteve fizike. ➤ Përpiqet të përmirësohet, duke dëgjuar sugjerimet e mësuesit dhe duke provuar përsëri. ➤ Tregon vullnet për të marrë pjesë në lojëra dhe aktivitete në grup, si në shkollë ashtu edhe jashtë saj. ➤ Zhvillon sjellje të përgjegjshme, si kujdesi për materialet sportive, për trupin dhe për të tjerët gjatë lojës.	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> ➤ Luan me shokët në mënyrë të drejtë, duke ndihmuar dhe duke respektuar rregullat e lojës dhe të grupit. ➤ Tregon sjellje miqësore dhe të sjellshme, si të presë radhën, të ndajë mjetet dhe të ndihmojë shokët gjatë aktiviteteve. ➤ Respekton ambientin rrethues, duke mos dëmtuar lodrat, mjetet sportive dhe duke ruajtur pastërtinë në klasë e jashtë saj. ➤ Mëson të ndajë përgjegjësi, të sistemojë mjetet sportive, ose të ndihmojë mësuesin në përgatitjen e një aktiviteti. ➤ Reagon me qetësi në situata konflikti, duke kërkuar ndihmën e mësuesit dhe duke mësuar si të zgjidhë mosmarrëveshjet me fjalë dhe mirëkuptim. ➤ Tregon kujdes për higjienën personale, si të lajë duart para dhe pas lojës, të përdorë veshje të përshtatshme për edukimin fizik dhe të kujdeset për shëndetin e vet.
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore

<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i> ➤ Shfaq ide të reja dhe të thjeshta për lojëra fizike apo aktivitete në natyrë, duke përdorur fantazinë dhe kreativitetin. ➤ Ndhmon në përgatitjen e një loje, duke propozuar rregulla të thjeshta dhe duke respektuar ato që vendos grupi. ➤ Merr pjesë në aktivitete në grup, duke bashkëpunuar për të përgatitur lojëra, materiale ose kënde sportive në klasë apo jashtë saj ➤ Ndhmon në përzgjedhjen e ushqimeve të shëndetshme, duke njohur çfarë është mirë të hajë para ose pas një aktiviteti fizik ➤ Tregon kujdes për sigurinë, duke mbajtur rregullat gjatë lojës dhe duke reaguuar nëse diçka nuk është e sigurt. ➤ Përdor materiale të thjeshta rreth vetes, si topa, llastike, kone, apo mjete natyrore për të krijuar lojëra argëtuese.	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> ➤ Shpreh gëzim, entuziazëm dhe emocione gjatë lojërave dhe aktiviteteve fizike që lidhen me këngë, valle ose zakone popullore. ➤ Merr pjesë në lojëra tradicionale shqiptare dhe tregon respekt për mënyrën se si luajnë fëmijët në kultura të ndryshme. ➤ Merr pjesë në aktivitete që ndërthurin lëvizjen me muzikën, artin apo elementë të festave kombëtare, duke shprehur ide dhe ndjenja përmes trupit. ➤ Tregon kujdes për sigurinë gjatë lojës, duke ndjekur udhëzimet dhe duke shmangur sjelljet e rrezikshme.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

Në arsimin fillor, veçanërisht në klasën e parë, temat ndërkurrikulare ndërthuren natyrshëm me lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet përmes lojës, lëvizjes, bashkëpunimit dhe përvojave të përditshme që i ndihmojnë nxënësit të mësojnë në mënyrë aktive dhe tërheqëse. Edukimi fizik ofron një mjedis të pasur për zhvillimin gjithëpërfshirës të fëmijëve, ku bashkohen njohuritë, shprehitë jetësore dhe vlerat themelore.

- 📖 *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.* Përmes lojërave popullore dhe këngëve tradicionale me lëvizje, nxënësit njihen me kulturën e vendit të tyre. Ata mësojnë se si fëmijët në kultura të ndryshme luajnë dhe lëvizin, duke zhvilluar ndjenjën e përkatësisë kulturore dhe respektit për të tjerët
- 📖 *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.* Nëpërmjet lojërave në grup, nxënësit mësojnë të ndajnë përgjegjësi, të respektojnë rregullat dhe të bashkëpunojnë. Kjo i ndihmon të ndërtojnë ndjenjën e drejtësisë, respektit dhe të marrin role të vogla udhëheqëse në skuadër. Nxitet ndërmarrja e nismave të thjeshta si: të ndihmojnë shokët apo të organizojnë një lojë.
- 📖 *Shëndeti mendor, fizik dhe siguria.* Aktivitetet fizike ndihmojnë në zhvillimin e trupit të shëndetshëm, forcimin e vetëbesimit dhe përballimin e emocioneve. Nxënësit mësojnë rëndësinë e kujdesit për trupin, të ndjekin rregullat e sigurisë gjatë lojës dhe të respektojnë hapësirën e të tjerëve, duke krijuar një mjedis të sigurt dhe të mirëqenë në klasë dhe jashtë saj.
- 📖 *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore.* Gjatë aktiviteteve në natyrë ose në oborrin e shkollës, nxënësit mësojnë të kujdesen për ambientin rrethues, të mos ndotin, dhe të riciklojnë materiale të përdorura në lojë. Lëvizja në natyrë nxit dashurinë për mjedisin dhe ndërgjegjësimin për ruajtjen e tij.
- 📖 *Teknologjia, shoqëria dhe media.* Përdorimi i videove të shkurtra për ushtrime të thjeshta, apo ilustrimeve digjitale për lëvizje fizike, ndihmon nxënësit të mësojnë më lehtë. Ata fillojnë të kuptojnë se teknologjia mund të përdoret për të mësuar dhe për t'u kujdesur për shëndetin, por edhe se është e rëndësishme të lëvizin dhe të luajnë aktivisht çdo ditë.

4.3 Kompetencat e lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet dhe rezultatet e të nxënit

Bazuar në këtë kurrikul, lënda së edukimit fizik synon të përmbushë 3 kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij dhe që arrihen nëpërmjet 3 tematikave kryesore. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të nxëni për secilën klasë.

Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet

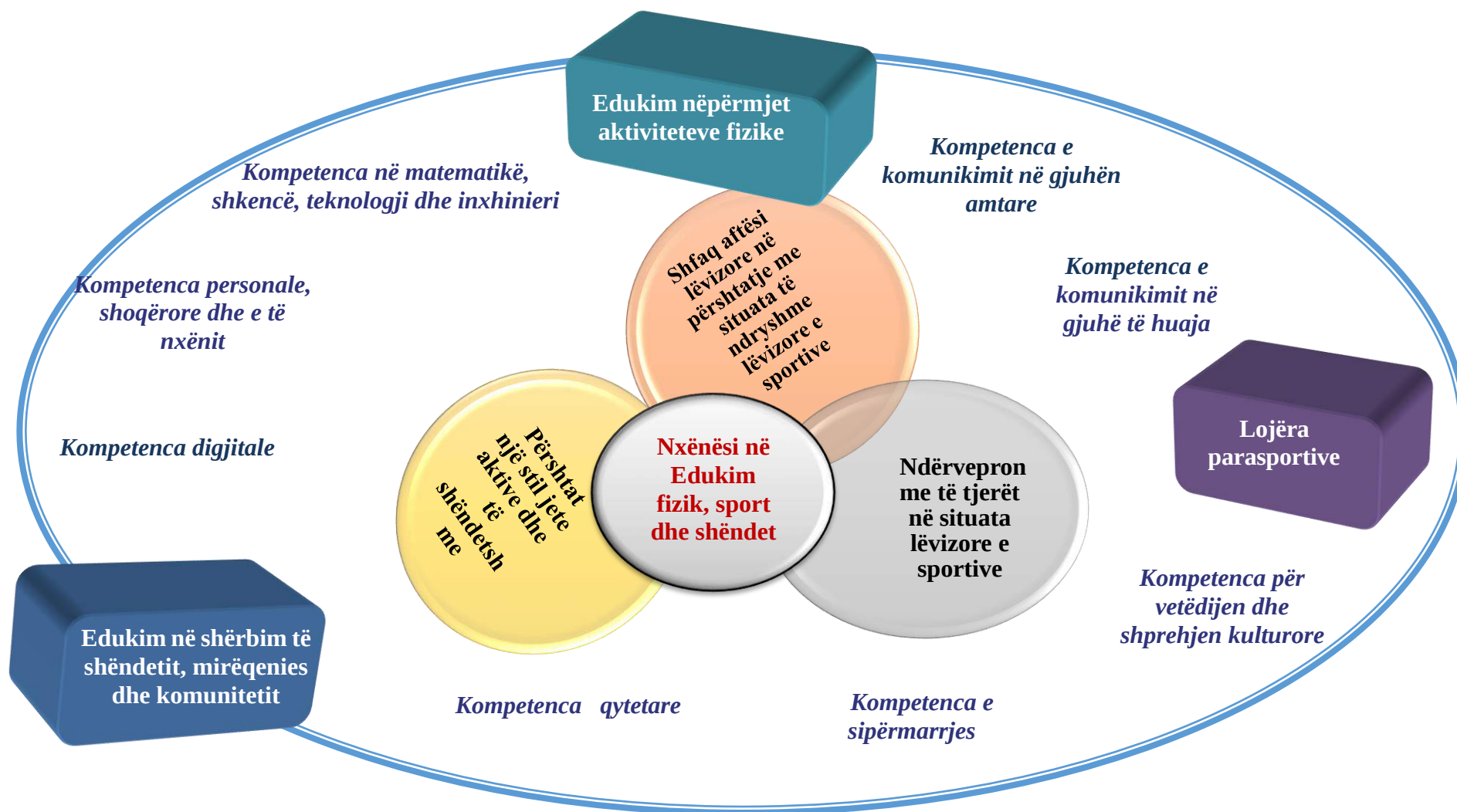

Tabela 2: Kompetencat e lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet dhe rezultatet e të nxënës

Kompetencat edukimit fizik që zhvillohen përmes tematikave	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënës të kompetencave për klasën e parë
<i>Shfaq aftësi lëvizore në përshtatje me situata të ndryshme lëvizore e sportive</i>	Në këtë kompetencë përfshihen koordinimi, rregullimi, kontrolli, ndjesitë dhe shprehjet, të cilat i referohen aftësisë për të ekzekutuar veprime të ndryshme lëvizore, e cila zhvillohet në situata të larmishme të të nxënës të lidhura me lloje të shumta aktiviteteve si p.sh aktivitete me përmbajtje të lëvizjeve lokomotorë (vrapimi, ecja, notimi, çiklizmi, etj.) dhe lëvizje jo- lokomotorë si (kërcimi, goditja, xhonglimi, etj.), lëvizje manipulative me dhe pa mjete, aktivitete teknike e artistike (gjimnastika artistike e ritmike).	Nxënësi: ✓ Kryen kombinime të thjeshta lëvizore, me pjesë të ndryshme të trupit. ✓ Kryen kombinime me lëvizje të ndryshme jo lokomotorë (tërheqje, shtytje, ekuilibrim, kthim, rrotullim etj.), lokomotorë (ecje, vrapim, kërcim etj.). ✓ Demonstron lëvizje të ndryshme manipulative me mjete (hedhje, pritje, goditje,) ✓ Zbaton kombinime të ndryshme lëvizore referuar situatave të ndryshme të lojërave para sportive. ✓ Demonstron metoda të përshtatshme të kryerjes së aktivitetit (marshimit) në natyrë.
<i>Ndërvepron me të tjerët në situata të ndryshme lëvizore e sportive</i>	Ndërveprimi me të tjerët inkurajon nxënësit të angazhohen në një proces ku ata zhvillojnë plane të ndryshme të veprimit për të përshtatur e sinkronizuar lëvizjet e tyre me ato të të tjerëve, si dhe për të	Nxënësi ✓ Zbaton rregulla të thjeshtuara në lojëra të ndryshme lëvizore, popullore e para-sportive. ✓ Demonstron aftësi bashkëpunimi me partnerin dhe

	komunikuar me njëri-tjetrin. Nxënësit mësojnë punën në grup, kryejnë detyra të përbashkëta dhe pranojnë të bindur fitoren dhe humbjen. Duke pasur parasysh se nxënësit do të përballen me situata të ngjashme në jetën e tyre të përditshme, kjo kompetencë i ndihmon ata të zhvillojnë aftësitë sociale dhe gjykime etike të favorshme për të ndërtuar marrëdhënie harmonike ndër personale.	respekti ndaj kundërshtarit në lojë. ✓ Zbaton në aktivitetet sportive brenda dhe jashtë programit mësimor, si dhe në jetën e përditshme parimet e fair-play-t
<i>Përshtat një stil jete aktiv e të shëndetshëm</i>	Të përshtatësh një stil jete aktiv dhe të shëndetshëm do të thotë të krijosh mundësitë për të jetuar një jete, e cila karakterizohet nga një mirëqenie e përgjithshme fizike, mendore dhe emocionale, në të cilën një individ gëzon aftësi për të ekzekutuar çdo ditë detyra me energji dhe aktiv, kryen me kënaqësi aktivitetet e kohës së lirë dhe realizon lehtësisht kërkesat e ditës. Për një nxënës kjo kompetencë zhvillohet me edukimin e zakoneve të shëndetshme, angazhimin në forma të ndryshme të aktivitetit fizik e sportiv, të ushqyerit në mënyrën e duhur, mos ekspozimin ndaj substancave që krijojnë varësi, duke krijuar një model	Nxënësi: ✓ Tregon njohuri, menaxhon me emocionet e tij/saj dhe i përshtat ato në situata të ndryshme (p.sh. pune në grupe, loje në shkollë dhe jashtë saj, etj.). ✓ Kupton që çdo individ është unik, i ndryshëm dhe kontributin që shkolla dhe mjedisi ku jeton jep që gjithë të jenë të barabartë dhe të mik pritur. ✓ Demonstron përkushtim për ruajtjen dhe kultivimin e higjienës personale, të mjedisit në shtëpi, në shkollë dhe në komunitet. ✓ Zhvillon plane të thjeshta individuale për ushqim të shëndetshëm sipas sezoneve e periudhave ditore, si dhe

	jetese e cila do të sillte efekte të pëlqyeshme afatshkurtra, afatmesme e afatgjata	aplikon rregullat elementare të ushqimit të shëndetshëm. ✓ Identifikon mënyrën e sigurt të përdorimit të medikamenteve dhe kupton se disa medikamente ndikojnë pozitivisht në shëndetin dhe mirëqenien e tij/saj. ✓ Zbaton mënyra të respektimit dhe të ruajtjes së ambientit ku jeton: shkollë, shtëpi e më gjerë.

5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e parë

Lënda “Edukim fizik, sport dhe shëndet” zhvillohet për 35 javë mësimore me nga 3 orë secila, pra gjithsej 105 orë për klasën e parë. Programi i lëndës “Edukim fizik, sport dhe shëndet” specifikon peshën (orët e sugjeruara) të secilës tematikë për secilën shkallë dhe klasë. Shuma e orëve sugjeruese për secilën tematikë është e barabartë me sasinë e orëve vjetore, të përcaktuara në planin mësimor të arsimit bazë. Kjo ka si qëllim që përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë në orët totale vjetore.

Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë

	Edukim nëpërmjet aktiviteteve fizike	Lojëra para sportive	Edukim në shërbim të shëndetit, mirëqenies dhe komunitetit	Gjithsej orë
Klasa e parë	45	35	25	105 orë

5.2 Përmbajtja e klasës së parë

Në programin e lëndës “Edukim fizik, sport dhe shëndet” për klasën e parë janë paraqitur përmbajtjet e tematikave:

- Edukim nëpërmjet aktiviteteve fizike.
- Aktivitete para sportive.
- Edukim në shërbim të shëndetit, mirëqenies dhe komunitetit.

Këto tematika, janë bazë për të ndërtuar njohuri e shkathtësi dhe qëndrime e vlera. Tematikat janë bazë për të siguruar rezultatet e të nxënit, sipas kompetencave të edukimit fizik, sporteve dhe shëndetit të paraqitura në tabelë në fillim të çdo tematike.

Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë, aftësitë, qëndrimet dhe vlerat , që duhet të demonstrojë nxënësi lidhur me tematikat përkatëse, në përfundim të klasës së parë. Tematikat dhe renditja e tyre nuk presupozojnë që përmbajtja vjetore përgjatë vitit shkollor duhet të zhvillohet e ndarë, referuar renditjes sipas tematikave në program. Kombinimi dhe ndarja e koncepteve dhe shprehive, kapituj apo grupe temash e njësi mësimore, si dhe renditja e tyre është e drejtë e përdoruesve të programit (më kryesorët janë mësuesit dhe autorët e teksteve). Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën tematikë. Gjithashtu matjet antropometrike të nxënësit (si p.sh. : matja e peshës ,gjatësi, perimetri i vitheve dhe i belit, BMI, raporti perimetrit të belit /vitheve) do të jenë të detyrueshme për t’u kryer prej mësuesve të lëndës në 2 ose 3 orë mësimore, të përfshira këto në tematikën “Edukim në shërbim të shëndetit, mirëqenies dhe shëndetit” brenda planit tematik të lëndës në fillim të vitit shkollor. Në hartimin e planit tematik, mësuesi duhet të parashikojë edhe realizimin e projekteve. Orët për realizimin e tyre parashikohen brenda totalit të orëve për përforcimin e njohurive (përsëritëse), duke respektuar temat mësimore për të tria tematikat, tek të cilat do të bazohen temat e projektit që do të realizohen nga nxënësit.

Në këtë program, afërsisht 30-35 % e orëve mësimore totale janë menduar për ndërtimin e njohurive të reja lëndore dhe 65-70 % e tyre janë menduar për përforcimin e njohurive (gjatë dhe në fund të vitit shkollor).

5.2.1 Tematika: Edukim nëpërmjet aktiviteteve fizike

Përshkrimi i tematikës:

Edukimi nëpërmjet aktiviteteve fizike u afron nxënësve një platformë nga e cila mund të ndërtojnë kompetenca për të përmirësuar kapacitetet fizike e aftësitë koordinative, si dhe i ndihmon ata në zhvillimin e aftësive personale dhe ndër personale. Kjo tematikë u mundëson nxënësve të zhvillojnë konceptet dhe aftësitë e nevojshme për pjesëmarrje në një gamë të gjerë të aktiviteteve fizike e sportive, të cilat ndikojnë në rritjen e mirëqenies fizike të tyre dhe i përgatit për një jetë aktive dhe të shëndetshme. Kjo tematikë fokusohet kryesisht në lojëra dhe veprimtari lëvizore të cilat kanë përmbajtje të tyre lëvizje lokomotore, jolokomotore dhe manipulative.

Rezultatet e të nxënit për kompetencat e Lëndës:

- Kryen lëvizje të ndryshme të pjesëve të ndryshme të trupit.
- Argumenton diferencën midis pozicioneve të sakta (drejtqëndrimeve) dhe të pasakta të qëndrimit të shtyllës kurrizore në vend dhe në lëvizje.
- Kryen lëvizjeve jolokomotore (tërheqje, shtytje, ekuilibrim, kthim, rrotullim etj.) dhe lokomotore (ecje, vrapim, kërcim etj.)
- Identifikon ndryshimet midis lëvizjeve manipulative me mjete (hedhje, pritje, goditje, xhonglim etj.).
- Demonstron aftësi të përshtatjes të lojërave të reja lëvizore.

Njohuritë për realizimin e kompetencave të Lëndës

Shkathësitë për realizimin e kompetencave të Lëndës

KLASA I

Lojëra lëvizore e popullore: - Lojëra lëvizore: <i>“Gjigandi dhe shkurtabiqi”.</i> <i>“Zëre vendin sa më shpejt”.</i> - Lojëra popullore (tradicionale): <i>“Bufi, kllorça dhe zogjtë”.</i> <i>“Kosorja” .</i> <i>“Dita dhe nata”.</i> - Rregulla të lojës. - Morali (fabula) i lojës.	• Praktikon skema të ndryshme lëvizore • Përshtat skema të ndryshme lëvizore sipas situatave të lojës. • Merr pjesë aktivisht në lojë. • Kupton dhe respekton rregullat e lojës. • Shpjegon moralin (fabulën) e lojës. • Menaxhon emocionet personale negative dhe pozitive gjatë dhe pas lojës. • Ndërton bashkëpunim me shokët e grupit. • Respekton kundërshtarët në lojë.
Gjimnastikë: - Elementët e lëvizjes (hapësirë, gjerësi, formë, forcë, shpejtësi, kohë, ritëm). - Ushtrime të rreshtimit dhe rregullimit. - Lëvizje manipulative (me trup të lirë, me rreth gjimnastikor). - Rrokullisje me trup të lirë në tokë.	• Njih elementët përbërës të lëvizjes: hapësirë, gjerësi, formë, forcë, shpejtësi, kohë dhe ritëm. • Kryen ushtrime fillestare të rreshtimit dhe rregullimit në vend (në rresht dhe kolonë), duke identifikuar anësinë e majtë dhe të djathtë. • Demonstron koordinim lëvizor në lëvizjet të thjeshta manipulative me trup të lirë, kapja e pjesëve të ndryshme të trupit me duar. • Demonstron koordinim lëvizor në raport me mjetin (rreth gjimnastikor) dhe shokun: - o rrotullimi i rrethit me dorë; - o rrotullimi i rrethit me bel;

	- o <i>hedhja dhe pritja e rrethit me shokun;</i> • Kryen teknikën fillestare të rrokullisjeve me trup të lirë në drejtime të ndryshme (para mbrapa, anash) në tapetin gjimnastikor.
Atletikë: - Ecja (në forma të ndryshme). - Vrapimi (me ndryshim drejtimi dhe shpejtësie). - Kërcimi (në forma të ndryshme). - Goditja në shenjë.	• Kryen veprimin lëvizor të ecjes (zhvendosjes): - o <i>para, mbrapa, anash;</i> - o <i>shpejt, avash;</i> - o <i>zig-zag,</i> - o <i>këmbadoras.</i> • Kryen veprimin lëvizor të vrapimit: - o <i>me ndryshim drejtimi;</i> - o <i>me ndryshim shpejtësie.</i> • Kryen veprimin lëvizor të kërcimit: - o <i>lart, përpara, mbrapa, anash;</i> - o <i>me një këmbë, me dy këmbë.</i> • Kryen veprimin lëvizor të goditjes në shenjë: - o <i>goditjet me topa tenisi të objekteve apo shenjave të fiksuara;</i> - o <i>futja e rrathëve të vegjël në shkopin e fiksuar.</i>

Qëndrime dhe vlera:

- Respekton veten dhe të tjerët në situata loje dhe jashtë saj.
- I përgjegjshëm për veprimet e veta.
- Tolerant ndaj shokëve dhe kundërshtarëve në lojë.
- Respekton diversitetin.
- I përkushtuar për të arritur rezultate të kënaqshme
- Qëndrim pozitiv ndaj shokëve apo kundërshtarëve gjatë dhe pas lojës.
- Bashkëpunues me shokët.
- Respekton kodin e mirësjelljes.
- Respekton kodin e veshjes.
- Respekton rregulloret e lojërave dhe të sigurisë së kryerjes së aktiviteteve fizike e sportive.
- Gatishmëri për të ndihmuar të tjerët dhe për të dhënë kontributin personal.
- I sigurt dhe menaxhues i emocioneve pozitive e negative gjatë e pas lojërave e aktivitetit fizik.

5.2.2 Tematika: Aktivitete para sportive

Përshkrimi i tematikës: Kjo tematikë, ka për qëllim t’u japë mundësi nxënësve të aplikojnë në lojëra para sportive veprimet lëvizore të mësuara në linjat e tjera të programit, njohjen me rregullat e lojërave, të njihen me teknikat fillestare të disa prej elementëve bazë të lojërave (pasim, gjuajtje, goditje), të zhvillojnë kapacitetet motorike dhe të edukojnë cilësi njohëse e edukative. Gjithashtu kjo tematikë nëpërmjet nën tematikës “Veprimtari sportive ndihmëse (opsionale)”, ka për qëllim t’u japë mundësi nxënësve të kryejnë një aktivitet më të plotë fizik, në përshtatje me kushtet që shkolla afron për sa i

përket infrastrukturës, vendosjes gjeografike dhe kushteve klimaterike, si dhe traditës sportive të shkollës (apo qytetit). Referuar kësaj nën tematike, në këtë klasë sugjerohet marshimi në natyrë.

Rezultatet e të nxënit për kompetencat e Lëndës:

- Zbaton kombinime të ndryshme lëvizore referuar situatave të ndryshme të lojërave të ndryshme para sportive.
- Zbaton rregulla të thjeshtuara në lojëra të ndryshme.
- Demonstron aftësi bashkëpunimi me partnerin dhe respekti ndaj kundërshtarit në lojë.
- Demonstron metoda të përshtatshme të kryerjes së aktivitetit (marshimit) në natyrë.
- Demonstron aftësi të orientimit në natyrë duke vendosur marrëdhënie të qëndrueshme me të.

Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës

Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës

KLASA I

Lojëra para sportive të basketbollit, volejbollit dhe futbollit:

“ Pasoje topin ”!

“ Shënojmë në shenjë”. “ Paso dhe ulu shpejt”! “ Prite dhe hidhe topin”.

- Kryen teknikat fillestare të elementëve të pasimit të topit me dorë e me këmbë.
- Përshtat skema të ndryshme lëvizore sipas situatave të lojës.
- Merr pjesë aktivisht në lojë.
- Kupton dhe respekton rregullat e thjeshtuara të lojës.
- Menaxhon emocionet personale negative dhe pozitive gjatë dhe pas lojës.
- Ndërton bashkëpunim me shokët e grupit.
- Respekton kundërshtarët në lojë.

Veprimtari sportive ndihmëse: Marshim në natyrë.	• Njeh rregullat elementare të marshimit në natyrë.
Qëndrime dhe vlera: - Respekton veten dhe të tjerët në situata loje dhe jashtë saj. - I përgjegjshëm për veprimet e veta. - Tolerant ndaj shokëve dhe kundërshtarëve në lojë. - Respekton diversitetin. - I përkushtuar për të arritur rezultate të kënaqshme - Qëndrim pozitiv ndaj shokëve apo kundërshtarëve gjatë dhe pas lojës. - Bashkëpunues me shokët. - Respekton kodin e mirësjelljes. - Respekton kodin e veshjes. - Respekton rregulloret e lojërave dhe të sigurisë së kryerjes së aktiviteteve fizike e sportive. - Gatishmëri për të ndihmuar të tjerët dhe për të dhënë kontributin personal. - I sigurt dhe menaxhues i emocioneve pozitive e negative gjatë e pas lojërave e aktivitetit fizik.	

5.2.3 Tematika: Edukim në shërbim të shëndetit, mirëqenies dhe komunitetit

Përshkrimi i tematikës: Ndryshe nga tematikat e tjera “ Njohuri në shërbim të shëndetit, mirëqenies dhe komunitetit” është një tematikë që zhvillohet në klasë në orë mësimore teorike, e cila u mundëson nxënësve fitimin e kompetencave për ruajtjen dhe kultivimin e shëndetit të tyre dhe të të tjerëve, u mundëson të njohin dhe zbulojnë respektin për vetveten dhe të tjerët, të njihen me mënyrat e ruajtjes së organizmit nga dëmtimet e mundshme gjatë të ushtruarit me aktivitet fizik e sportiv, të krijojnë shprehje të drejta të të ushqyerit përmes promovimit të vlerave që u mundësojnë atyre që të bëjnë zgjedhje të shëndetshme, duke i ndihmuar ata të njohin dhe kuptojnë praktika të sigurt dhe higjienike, që t’i zbatojnë ato në rutinën ditore, si dhe t’i ndihmojë ata të bëhen të ndërgjegjshëm për nevojën e ruajtjes së një mjedisi të shëndetshëm në të cilin të mund të mbrojnë veten dhe të tjerët nga faktorët e rrezikshëm.

Rezultatet e të nxënit për kompetencat e lëndës:

- Tregon njohuri, menaxhon me emocionet e tij/saj dhe i përshtat ato në situata të ndryshme (p.sh. pune në grupe, loje në shkollë dhe jashtë saj etj.).
- Zbaton pozicione të sakta (drejtqëndrimeve të shtyllës kurrizore në vend dhe në lëvizje.
- Njeh dhe zbaton rregulla të thjeshta të lojërave ku përfshihet.
- Demonstron përkushtim për ruajtjen dhe kultivimin e higjienës personale dhe të mjedisit në shtëpi, shkollë dhe komunitet.
- Zbaton mënyra të respektimit dhe të ruajtjes së ambientit ku jeton: shkollë, shtëpi e më gjerë.

Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës

Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës

KLASA I

Mirëqenie fizike, mendore, emocionale dhe sociale (higjiena, drejtqëndrimi dhe ruajtja nga sëmundjet) Ruajtja e organizmit nga dëmtimet e mundshme gjatë të ushtruarit me aktivitet fizik e sportiv (rregullat, loja dhe pushimi) Të ushqyerit e shëndetshëm (produktet e shëndetshme ushqimore)	• Njeh konceptin “Higjienë” dhe mënyrat e duhura të veshjes dhe të ruajtjes së higjienës personale. • Identifikon/dallon midis pozicioneve të gabuara dhe të sakta të shtyllës kurrizore. • Identifikon situata (simptoma) të thjeshta shëndetësore (temperaturën, kollën, dhimbje të barkut, etj.) si dhe kupton se disa medikamente ndikojnë në pozitivisht në shëndetin dhe mirëqenien e tij/saj. • Njeh dhe zbaton rregullat elementare për një aktivitet fizik të sigurt brenda dhe jashtë shkollës. • Punon në grup/kontribuon për realizimin e një rregullore të thjeshtë. • Identifikon shenjat e jashtme të lodhjes dhe me mënyrat e shmangies së tyre gjatë dhe pas aktivitetit fizik. • Identifikon produkte të shëndetshme ushqimore.
Qëndrime dhe vlera - Respekton veten dhe të tjerët. - Bashkëpunues. - I përgjegjshëm për veprimet e veta. - Respekton mjedisin që e rrethon. - Respekton diversitetin. - Respekton kodin e mirësjelljes. - Respekton kodin e veshjes. - Kujdes për shëndetin personal. - Gatishmëri për të ndihmuar të tjerët dhe për të dhënë kontributin personal. - Respekton rregullat e sigurisë.	

5.3 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të veprimtarive që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

Tabela 4. Shembull i një veprimtarie për përmbushjen e RN-ve

Rezultat i të nxëni të orës mësimore	Shembull të veprimtarive praktike
Shembulli Nxënësi zhvillon aftësinë për të ruajtur ekuilibrin dhe kontrollin trupor përmes lëvizjeve të ndryshme si ecja në vijë të drejtë, qëndrimi në njërën këmbë, apo lëvizja me pengesa të lehta.	Shembull. Prezantimi i situatës. Mësuesi thotë: Si mund të mësojmë të ruajmë ekuilibrin dhe të kontrollojmë trupin përmes lojës? Loja: “Mos e prek vijën!” <i>Prezantimi i lojës dhe rregullave.</i> Nxënësit duhet të ecin mbi një vijë të drejtë (mund të jetë shirit ngjytës në dyscheme) pa e prekur jashtë vijës. Pastaj ecin me sende në dorë, në njërën këmbë, ose me pengesa të vogla (konet). Organizimi në praktik. Nxënësit: - Ecin me kujdes mbi vijë. - Balancohen në njërën këmbë për 5 sekonda. - Kalojnë mes pengesave pa i prekur. Shënimi i rezultateve. Çdo nxënës shënon se sa hapa bëri pa gabuar dhe sa sekonda qëndroi në ekuilibër. Vlerësimi.

Nxënësi:

- ✓ Ruajti ekuilibrin trupor gjatë lëvizjes.
- ✓ Zhvilloi vetëkontroll dhe përqendrim.
- ✓ Mësoi të ndjekë udhëzime dhe të matë përparimin e vet.

Reflektimi.

Mësuesi pyet:

- ✓ A ishte e lehtë të qëndroje në vijë?
- ✓ Si ndihesh kur ruan ekuilibrin?
- ✓ Çfarë të ndihmoi të përmirësohesh?
- ✓ Si mund ta bëjmë më interesante herën tjetër?

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Edukimi fizik në klasën e parë synon zhvillimin e aftësive themelore motorike përmes lojës, lëvizjes dhe bashkëpunimit. Ai ndihmon nxënësit të njohin trupin e tyre, të ndërtojnë vetëbesim, të mësojnë të punojnë me të tjerët dhe të zhvillojnë qëndrime pozitive ndaj një jete të shëndetshme dhe aktive.

Mësimdhënia në këtë fazë zhvillimore bazohet në përvojën praktike dhe përfshin këto aspekte kryesore:

- 📖 *Të nxënit aktiv:* Nxënësit lëvizin vazhdimisht përmes lojërave dhe ushtrimeve që zhvillojnë ekuilibrin, koordinimin, forcën dhe qëndrueshmërinë. Mësojnë duke eksperimentuar dhe duke provuar vetë.
- 📖 *Kuptimi i trupit dhe kujdesi për shëndetin:* Mësojnë emërtimin e pjesëve të trupit, rëndësinë e frymëmarrjes, pushimit dhe ushqimit të shëndetshëm. Kuptojnë si ndihen gjatë lëvizjes dhe pse është e rëndësishme të jemi aktivë.
- 📖 *Lojërat si mjet mësimor:* Loja përdoret për të nxitur të nxënit. Ajo zhvillon jo vetëm lëvizjen, por edhe aftësi si ndarja, bashkëpunimi, durimi dhe respekti për rregullat.
- 📖 *Zhvillimi i aftësive sociale dhe emocionale:* Fëmijët mësojnë të luajnë në grup, të ndihmojnë shokët dhe të respektojnë dallimet. Përmes lojës, përforcojnë ndjeshmërinë dhe empatinë.
- 📖 *Përshtatja dhe përfshirja:* Aktivitetet përshtaten sipas nevojave, ritmit dhe zhvillimit të çdo nxënësi, për tu përfshirë të gjithë në mënyrë të barabartë dhe inkurajuese.
- 📖 *Reflektimi dhe vetëvlerësimi:* Pas çdo aktiviteti, nxënësit udhëzohen të shprehin ndjesitë e tyre, të tregojnë çfarë mësuam dhe si ndihen për përpjekjet që kanë bërë.
- 📖 *Lidhja me jetën reale:* Aktivitetet lidhen me situata të njohura për nxënësit, si përgatitja për ecje në natyrë, lojërat popullore, lëvizja në ambiente të ndryshme dhe kujdesi për sigurinë.
- 📖 *Përdorimi i mjeteve ndihmëse:* Mësimi mbështetet me video edukative, ilustrime vizuale dhe mjete të thjeshta teknologjike (si matës hapi ose muzikë për ritëm), për të ndihmuar kuptimin dhe motivimin.

6.1 Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e edukimit fizik

Në klasën e parë, mësimi i edukimit fizik bazohet kryesisht në përvoja konkrete dhe lëvizje të natyrshme, të lidhura me jetën e përditshme të fëmijëve. Përdorimi i situatave praktike, të njohura dhe reale ndihmon nxënësit të kuptojnë më mirë se përse lëvizja është e rëndësishme dhe si ndihmon në jetën e përditshme. Situatat e të nxënit të bazuara në përvoja reale, si lojërat në natyrë, ndihma ndaj një shoku, ruajtja e ekuilibrit gjatë ecjes, apo pjesëmarrja në një lojë në grup, i ndihmojnë nxënësit të:

- ✓ *Lidhen me përvojat e tyre personale* – Nxënësit e klasës së parë lidhen lehtë me aktivitete si loja me shokët, ndihma ndaj tjetrit, apo ecja në vende të ndryshme (si oborri i shkollës, parku, etj.).
- ✓ *Zhvillojnë aftësi të thjeshta për jetën* – Përmes situatave të zakonshme, fëmijët mësojnë të bashkëpunojnë, të ndihmojnë njëri-tjetrin, të ndjekin rregullat dhe të tregojnë kujdes për trupin e tyre.
- ✓ *Rrisin motivimin dhe kënaqësinë nga lëvizja* – Kur aktivitetet janë të ngjashme me lojërat që ata luajnë vetë, ata ndihen më të lirë, më të angazhuar dhe më të interesuar për të mësuar.
- ✓ *Kuptojnë më mirë rëndësinë e sjelljeve të shëndetshme* – Duke lidhur aktivitetin fizik me jetën e përditshme, ata fillojnë të kuptojnë se pse është e rëndësishme të lëvizin, të ushqehen mirë, të pushojnë dhe të jenë aktivë çdo ditë.
- ✓ *Zhvillojnë aftësinë për të zgjidhur situata dhe për të menduar* – Edhe në këtë moshë, nxënësit përballen me zgjedhje të vogla gjatë lojës: si të shmangin pengesat, si të ndihmojnë shokun, si të ndjekin rregullat apo si të reagojnë në mënyrë të sigurt kur rrëzohen.

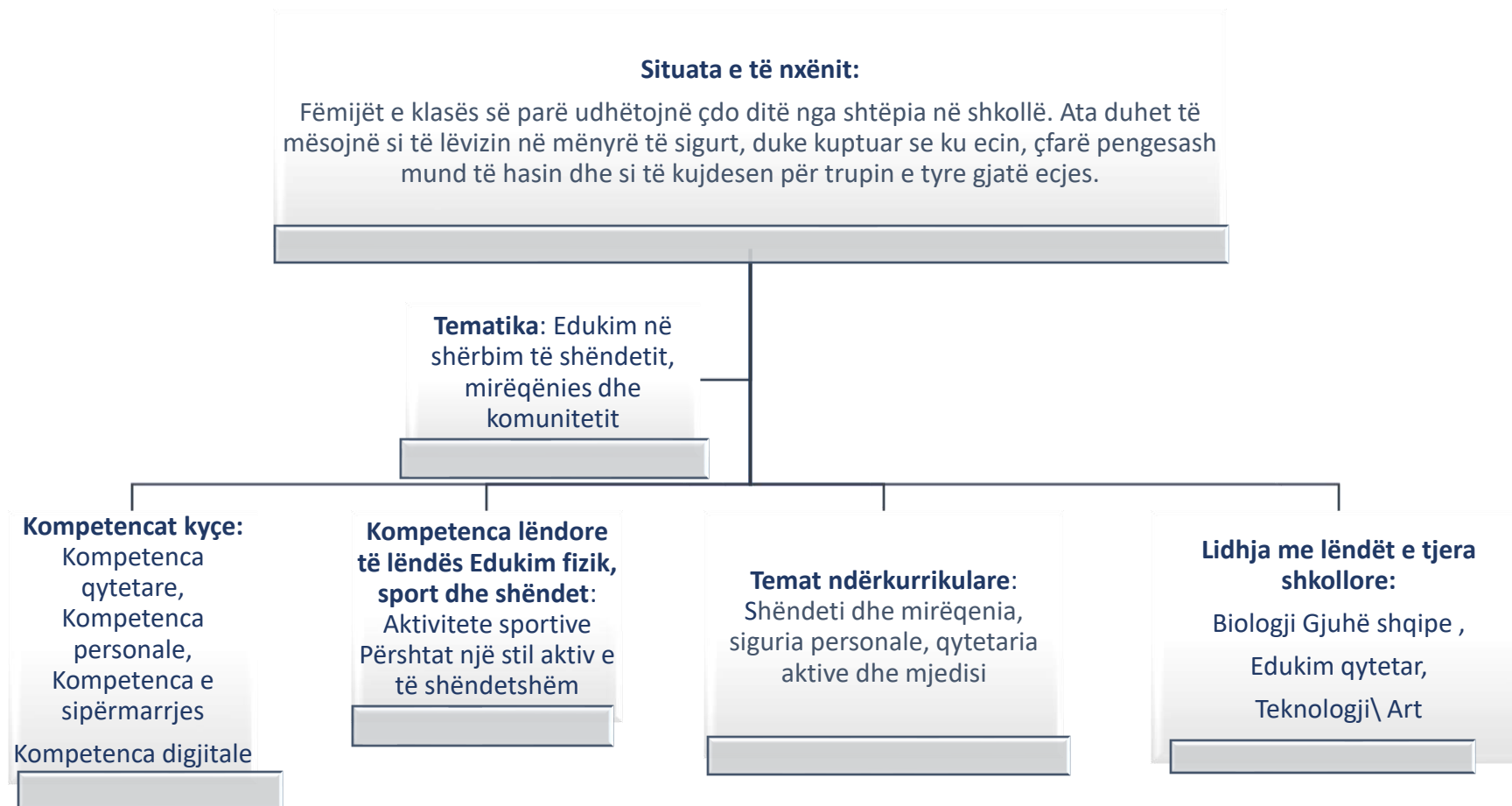
Në këtë mënyrë, përfshirja e këtyre situatave e bën mësimin më të gjallë, më të kuptueshëm dhe më kuptimplotë për fëmijët. Ata nuk mësojnë vetëm si të lëvizin, por edhe si të jenë të sigurt, të shëndetshëm dhe të ndërgjegjshëm për veten dhe të tjerët.

6.2 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

- Në klasën e parë, projektet kurrikulare ndihmojnë fëmijët të lidhin aktivitetet fizike me përvojat e tyre të përditshme dhe të mësojnë duke bërë. Përmes detyrave të thjeshta, lojërave me temë, prezantimeve me vizatime ose diskutimeve të shkurtra, nxënësit zhvillojnë aftësi që shkojnë përtej lëvizjes – si bashkëpunimi, vetëvlerësimi, të kuptuarit e rregullave dhe kujdesi për shëndetin.
- Projektet ndihmojnë nxënësit të:
 - Zbatojnë atë që kanë mësuar në situata të thjeshta – si planifikimi i një dite aktive, organizimi i një loje me rregulla, vizatimi i një harte të sigurt për të ecur në lagje, apo ndarja e ushqimeve të shëndetshme.
 - Bashkëpunojnë në grupe të vogla – ku secili ka një rol të thjeshtë dhe kontribuon me atë që mundet, duke ndërtuar ndjenja përgjegjësie dhe përkatësie.
 - Përdorin krijimtarinë dhe imagjinatën – për shembull, duke krijuar histori me personazhe që lëvizin shëndetshëm, apo duke ndërtuar me mjete rrethore një stacion “ushtrimesh” në klasë.
 - Shprehen përmes mjeteve të ndryshme – si vizatim, rrëfimit, pantomimë apo lëvizje, duke u dhënë të gjithëve mundësinë të marrin pjesë sipas stilit të tyre të nxënës.
- Projektet kurrikulare në këtë nivel janë një mundësi e shkëlqyer për të bashkuar lëvizjen me të nxënës social dhe emocional, për të ndërtuar një mjedis të sigurt, mbështetës dhe gjithëpërfshirës nëpërmjet aktivitetit fizik.
- Në diagramin 3 jepet një shembull i një situatë të nxënës nga jeta reale që mund të përdoret si ide edhe për projektin kurrikular.

Situata e të nxënës nga jeta reale: “Rruga ime e sigurt për në shkollë”

Diagrama 3. Shembull situatë të nxëni dhe lidhja me elementet e programit

6.3 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

Në klasën e parë, çdo nxënës duhet të ndihet i mirëpritur dhe i aftë të marrë pjesë në aktivitetet fizike, pavarësisht aftësive të tij. Edukimi fizik për nxënësit me nevoja të veçanta kërkon një qasje të ndjeshme, gjithëpërfshirëse dhe të përshtatur sipas mundësive të secilit fëmijë.

Përfshirja duhet të udhëhiqet me ndjesinë se “jam pjesë e grupit” dhe “mund të bëj diçka që më bën të ndihem mirë”.

Për situata gjithëpërfshirëse aktivitetet për nxënës me nevoja të veçanta duhet të përshtaten në:

- ✓ Thjeshtimin e ushtrimeve – për shembull, të kapin një top që rrotullohet ngadalë ose të lëvizin pa garë.
- ✓ Përdorimin e mjeteve të përshtatshme – si topa të lehtë, kone më të madhe për qëllim, ose shenja më të dukshme për drejtim.
- ✓ Lëvizje të qeta dhe të kontrolluara – që nuk lodhin apo rrezikojnë, si ecja e ngadaltë, përkulje të lehta, ushtrime në vend.
- ✓ Rritje e kohës për të reaguar dhe vepruar – duke respektuar ritmin e secilit nxënës.
- ✓ Mbështetje– përmes lojërave çift ose në grup, ku bashkëpunimi ndërmjet nxënësve është më i rëndësishëm se rezultati.

Të krijohet një mjedis i sigurt dhe mbështetës, ku çdo nxënës, pavarësisht vështirësive, të ndjejë se mund të marrë pjesë, të lëvizë, të luajë dhe të zhvillohet.

6.4 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

Në klasën e parë, është e rëndësishme të vërehen dhe të inkurajohen fëmijët që tregojnë aftësi të veçanta fizike, koordinim të mirë, energji të lartë ose interes të madh për lëvizjen dhe lojërat. Puna me nxënësit e talentuar nënkupton krijimin e hapësirave ku ata të mund të zhvillohen më tej, të ndihen të sfiduar dhe të rriten në mënyrë të shëndetshme.

Puna me nxënësit e talentuar përfshin:

- ✓ Vëzhgim të vazhdueshëm nga mësuesi, për të identifikuar aftësitë e veçanta motorike ose udhëheqëse në lojëra.
- ✓ Nxitja e vetëvlerësimit, duke i inkurajuar të provojnë, të udhëheqin ose të prezantojnë një ushtrim para grupit.

✓ Lidhja me aktivitete jashtë orës mësimore, si klube sportive, ditë loje apo aktivitete shkollore ku mund të shprehin më mirë potencialin e tyre.

Përfshirja dhe zhvillimi i nxënësve të talentuar në edukimin fizik që në moshë të vogël ndihmon në formimin e një kulture të përpjekjes, përmirësimit dhe frymës së shëndetshme sportive që do të vazhdojë në vitet e mëvonshme.

7 VLERËSIMI I NXËNËSVE

Vlerësimi në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet për klasën e parë është një proces i vazhdueshëm, që synon të mbështesë të nxënit dhe zhvillimin e fëmijës, jo vetëm të masë arritjet. Në këtë moshë të hershme, fëmijët mësojnë përmes lëvizjes, lojës dhe përvojës, prandaj vlerësimi fokusohet në përpjekjen, përfshirjen, bashkëpunimin dhe përparimin individual, më shumë sesa në rezultatet fizike të matshme.

Në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një note, por:

📖 *Të ndihmojë nxënësin të kuptojë çfarë ka mësuar, çfarë ka përmirësuar dhe si mund të zhvillohet më tej përmes ushtrimeve dhe lojës.*

📖 *Të mbështesë procesin e të nxënit, duke nxitur vetëbesimin dhe qëndrimet pozitive ndaj aktivitetit fizik.*

📖 *Të informojë mësuesin për ecurinë dhe nevojat individuale, në mënyrë që të përshtatë metodat e tij mësimore.*

📖 *Të vlerësojë qëndrimet dhe sjelljet, si bashkëpunimi në grup, respektimi i rregullave, përpjekja dhe vetëkontrolli.*

7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

Vlerësimi diagnostikues (vlerësimi si proces i të nxëni)

Në klasën e parë, vlerësimi është pjesë natyrale e procesit mësimor dhe ndihmon mësuesin të kuptojë se me çfarë njohurish dhe aftësish vjen fëmija, çfarë ka nevojë të mësojë dhe si e përjeton aktivitetin fizik.

Ky vlerësim është pjesë si proces i të nxënës si p.sh. të një teme të re apo një loje të re, dhe shërben për të planifikuar mësimin në mënyrë të përshtatshme dhe gjithëpërfshirëse.

Format e vlerësimit që përdoren janë:

- ✓ *Vëzhgim i drejtpërdrejtë* gjatë lojës ose ushtrimeve, për të parë sa i angazhuar është nxënësi dhe si reagon ndaj detyrave.
- ✓ *Inkurajimi dhe qëndrimet pozitive*, përmes fjalëve mbështetëse si “shumë mirë”, “provoje përsëri”, “ke bërë përparim”.
- ✓ *Korrigjim me takt*, duke ofruar ndihmë ose modelim të ushtrimit për nxënësin që ka vështirësi.
- ✓ *Vlerësimi me simbolik ose me ngjyra*, p.sh. yje, shenja të buzëqeshura apo ngjyra për të treguar përpjekjen dhe përparimin.
- ✓ *Shpallja e aftësive, qëndrimeve dhe vlerave më të mira*, si “Lojtari i ditës” ose “Shoku bashkëpunues i javës”.

Teknika për matjen e progresit individual përdoren si:

- ✓ Sa herë arriti të kapë topin
- ✓ Sa herë përsëriti një ushtrim
- ✓ Sa kohë qëndroi në ekuilibër
- ✓ Mini-detyrat për vallëzime ose lëvizje të thjeshta, ku fëmijët shfaqin kreativitet dhe ritëm.

Vlerësimi formues (vlerësimi i vazhduar, vlerësimi për të nxënë)

Në klasën e parë, vlerësimi formues është një proces i përditshëm dhe i natyrshëm që ndihmon mësuesin dhe nxënësin të kuptojnë si po ecet gjatë aktivitetit fizik dhe si mund të përmirësohen aftësitë, përpjekja dhe qëndrimet. Nxënësit duhet të kuptojnë çfarë kanë mësuar dhe ku kanë bërë përparim, të mësojnë nga gabimet e tyre pa frikë nga “nota”, të ndihen të motivuar dhe të përfshirë në procesin mësimor.

Format e vlerësimit që përdoren janë:

- ✓ Vlerësimi i përpjekjes dhe angazhimit të nxënësit në lojëra dhe ushtrime.
- ✓ Vlerësimi për bashkëpunim dhe respektim të rregullave, jo vetëm për aftësitë fizike.

- ✓ Vetëvlerësimi me shenja , figura , medalje
- ✓ Vlerësimi i ideve të reja dhe krijuese
- ✓ Punë në çifte/grupe të vogla, ku vlerësohet komunikimi, mbështetja dhe përfshirja e të gjithëve.

Vlerësimi formues në klasën e parë është një mjet mbështetës, jo ndëshkues, që ndihmon në ndërtimin e vetëbesimit dhe dashurisë për lëvizjen, duke e parë çdo fëmijë si një individ në rritje. Mësuesi vepron si udhërrëfyes që orienton zhvillimin, pa e frikësuar fëmijën me matje apo krahasime.

Vlerësimi përmbledhës (vlerësimi periodik, vlerësimi i të nxënës)

Ky vlerësim bëhet pas një periudhe mësimore, dhe mat atë që nxënësi ka arritur të mësojë dhe realizohet me detyra përmbledhëse. Ky vlerësim zakonisht shoqërohet me notë dhe me qëllimin të ndihmojë mësuesin, prindin dhe vetë nxënësin të kuptojnë se çfarë është arritur dhe cilat janë fushat që kërkojnë më shumë vëmendje.

Si realizohet vlerësimi:

- ✓ Me detyra praktike përmbledhëse (lojëra, ushtrime fizike, sfida të thjeshta individuale apo në grup).
- ✓ Demonstrimit i një loje, vallëzim, ose veprimtarie motorike me bashkëpunim, në klasë ose jashtë saj.
- ✓ Me vëzhgim të drejtpërdrejtë të mësuesit për çdo fëmijë.
- ✓ Përfshija edhe veprimtari të hapura si Dita e Sportit, ditë loje, ose projekte klasore, ku nxënësit shfaqin në mënyrë natyrale çfarë kanë mësuar.

Çfarë vlerësohet:

- ✓ Aftësitë motorike bazë (vrpimi, kapja e topit, ekuilibri, koordinimi i lëvizjeve).
- ✓ Përpjekja individuale dhe përmirësimi personal krahasuar me fillimin.
- ✓ Respektimi i rregullave të lojës dhe komunikimi në grup.
- ✓ Angazhimi dhe sjellja pozitive gjatë orëve të edukimit fizik.

7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

- 📖 Vlerësimi duhet të ndihmojë nxënësit të mësojnë më mirë, të kuptojnë dhe të reflektojnë mbi gabimet e tyre.
- 📖 Vlerësimi duhet të mat aftësitë dhe njohuritë që nxënësit duhet të zhvillojnë sipas kompetencave të edukimit fizik.
- 📖 Vlerësimi duhet të jetë i matshëm dhe i arritshëm; i qartë dhe i drejtë për të gjithë nxënësit, pavarësisht aftësive të tyre.
- 📖 Vlerësimi duhet të inkurajojë nxënësit të besojnë në vetvete dhe të kuptojnë që gabimi është pjesë e të nxënësit.

Ky proces ndihmon që vlerësimi të bëhet një mjet i dobishëm dhe i kuptueshëm për të gjithë, jo vetëm një "kontroll" për nota, por një mënyrë për të ndihmuar nxënësit të rriten dhe të përmirësohen çdo ditë në mësimin e edukimit fizik.

7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënësit, RN-ve.

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënësit në tematika të ndryshme.

Tabela 5. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Shembull 1. Rezultati i të nxënësit (RN): Nxënësi ndjek dhe respekton rregullat gjatë lojës dhe bashkëpunon me shokët e klasës gjatë aktiviteteve fizike.				
Niveli i arritjes: Shkëlqyeshëm	Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
Nxënësi tregon sjellje të shkëlqyer bashkëpunuese, respekton plotësisht rregullat e lojës dhe ndihmon shokët në	Nxënësi ndjek me kujdes rregullat e lojës; bashkëpunon në mënyrë aktive dhe pozitive me të	Nxënësi i njeh dhe i zbaton shumicën e rregullave të lojës; tregon gatishmëri për të bashkëpunuar me grupin	Nxënësi ndjek disa rregulla të lojës, por ka nevojë për kujtesë dhe mbështetje;	Nxënësi ka vështirësi të kuptojë dhe ndjekë rregullat e lojës. Ka vështirësi të

mënyrë aktive gjatë çdo aktiviteti fizik.	tjerët, tregon ndihmë dhe respekt ndaj bashkëmoshatarëve.	dhe kontribuon në mënyrë të qëndrueshme.	bashkëpunon në mënyrë të pjesshme dhe ndonjëherë tërhiqet nga grupi.	bashkëpunojë me shokët dhe shpesh tërhiqet ose ndërpret aktivitetin fizik.

Shembull 2. Rezultati i të nxënës: Nxënësi kryen lëvizjeve jolokomotore (tërheqje, shtytje, ekuilibrim, kthim, rrotullim etj.) dhe lokomotore (ecje, vrapim, kërcim etj.).

Niveli i arritjes: Shkëlqyeshëm	Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm je	Niveli i arritjes: Dobët
Nxënësi kryen me saktësi dhe siguri lëvizje jolokomotore (tërheqje, shtytje, ekuilibrim, kthim, rrotullim) dhe lokomotore (ecje, vrapim, kërcim) duke treguar kontroll shumë të mirë trupor, koordinim të harmonizuar dhe qëndrueshmëri në lëvizje.	Nxënësi kryen me siguri të gjitha lëvizjet jolokomotore dhe lokomotore; tregon kontroll trupor, koordinim dhe qëndrueshmëri në çdo veprim.	Nxënësi realizon shumicën e lëvizjeve në mënyrë të saktë dhe me kontroll të mirë trupor, edhe pse ndonjëherë ka pasiguri në rrotullim apo ekuilibër.	Nxënësi përpiqet të realizojë lëvizjet bazë, por ka vështirësi në disa prej tyre, si humbja e ekuilibrit, lëvizje të pasakta ose të ngadalta.	Nxënësi ka vështirësi të kryejë shumicën e lëvizjeve bazë; nuk arrin të mbajë ekuilibrin, nuk i kontrollon mirë lëvizjet, ka mungesë koordinimi.

8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Gjatë procesit mësimor të edukimit fizik është e rëndësishme të përdoren burime të ndryshme mësimore që të motivojnë nxënësin dhe të stimulojnë progresin e tyre në mënyrë që të përvetësojë shprehje dhe shkathtësi të nevojshme për jetën. Baza materiale e sportive janë burime të vlefshme dhe të rëndësishme të nxënësit. Por qasja e nxënësve në informacion nuk duhet kufizuar vetëm në to, por të mundësohen burime tjera të cilat i shërbejnë për të planifikuar dhe realizuar sa më me cilësi procesin mësimor në klasë. Për realizimin e mësimin duhet të përdoren një spektër i gjerë i burimeve mësimore, përfshirë bazën materiale- sportive, literaturë, materialet konkrete, vizuale dhe teknologjike, udhëzuesin kurrikular për mësuesin, aktivitete të ndryshme sportive, projekte, studime të ndryshme, analiza dhe raporte të ndryshme, si dhe librat e tjerë të fushave mësimore që mundësojnë qasje ndërkurrikulare, krijojnë mundësi që nxënësit të mësojnë në mënyrë aktive. Mësuesi ka mundësinë të integrojë mjete të ndryshme për të bërë mësimin sa më të qartë dhe të aksesueshëm për të gjithë nxënësit, si:

- ✓ *materiale vizuale*: figura, tabela, video prezantime.;
- ✓ *mjete mësimore dhe didaktike*: topa v. boll, b. boll, f. boll piketa, pengesa, dyshekë, rrathë gjimnastikor, shkopinj, fjongo, topa medicimbolli, litar etj.;
- ✓ *mjete teknologjike*: projektorë, kompjuterë, tableta, lojëra digjitale apo platforma mësimore online.

Gjatë shpjegimit, mësuesi përdor gjuhë të qartë dhe të thjeshtë, fjali të shkurtra dhe një fjalor të përshtatur për moshën dhe nivelin e nxënësve. Mësuesi zgjedh shembuj konkretë dhe ushtrime të personalizuar, duke siguruar mbështetje shtesë për nxënësit që kanë nevojë.

Mësuesi mund të përdor fletore pune, materiale ndihmëse, ushtrime shtesë dhe platforma digjitale, që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë dhe të zbatojnë më mirë lëvizjet e shprehjetë lëvizore dhe lojërat e ndryshme sportive.

8.1 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore për zbatimin e qasjes STEM në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

Në klasën e parë, përdorimi i teknologjisë në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet mbështet mësimin përmes përvojave vizuale, interaktive dhe të thjeshtuara, duke ndihmuar në zhvillimin e aftësive motorike, njohëse dhe sociale të nxënësve. Në këtë nivel, teknologjia përdoret në mënyrë të kujdesshme dhe të përshtatur për moshën, me qëllim të rritjes së përfshirjes, kuptimit dhe kënaqësisë në mësim.

Si ndihmon qasja STEM në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet në klasën e parë:

- ✓ Nxënësit mësojnë të numërojnë hapa, të matin kohën (me sekonda të thjeshta), të krahasojnë distanca gjatë lojërave ose stacioneve të ushtrimeve.
- ✓ Përdorimi i formave gjeometrike për vendosjen e stacioneve (rreth, katror, trekëndësh) ndihmon në njohjen e koncepteve bazë matematike gjatë lëvizjes.
- ✓ Nxënësit mësojnë për trupin e njeriut, si funksionon ai gjatë lëvizjes, rëndësinë e frymëmarrjes, pulsit dhe hidratimit.
- ✓ Nxënësit ndërtojnë struktura të thjeshta me konet, topa, shkopinj plastike për të krijuar pengesa ose stacione për kalime, duke menduar si të lëvizin në hapësirë dhe të gjejnë zgjidhje.
- ✓ Projektimi i një loje lëvizore nga vetë nxënësit në grup, duke përdorur materiale të riciklueshme apo pajisje të edukimit fizik.
- ✓ Përdorimi i videove udhëzuese, muzikës ritmike apo lojërave interaktive digjitale për të mësuar ushtrime të reja ose për të ndjekur ritmin.
- ✓ Regjistrimi i progresit motorik përmes aplikacioneve të thjeshta ose mjeteve vizuale (grafikë e thjeshtë: për shembull, sa hapa ecën në një lojë).

Përfitimet kryesore të qasjes STEM në edukim fizik për klasën e parë:

- ✓ Zhvillon mendimin kritik dhe zgjidhjen e problemeve që lidhen me lëvizjen dhe lojën.
- ✓ Ndërlidh përvojat fizike me koncepte logjike dhe shkencore.
- ✓ Nxit bashkëpunimin dhe ndërveprimin mes nxënësve përmes detyrave të përbashkëta fizike e kreative.
- ✓ Përforcon të nxënit e integruar, duke treguar që aktiviteti fizik lidhet ngushtë me mirëqenien dhe mendimin.

9 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet bazohet në Kornizën Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Planin Mësimor i Arsimit Bazë si dhe në rekomandimet më të fundit të Bashkimit Evropian për arsimin. Si i tillë ky dokument i shërben mësuesve, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Këtu përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit në mënyrë që të maksimizohet efektiviteti i programit të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet. Zbatimi i programit të edukimit Fizik në shkolla kërkon kujdes të veçantë për të qenë efektiv, gjithëpërfshirës dhe motivues për nxënësit. disa rekomandime kryesore që duhet pasur parasysh gjatë zbatimit të programit:

- ✓ *Zhvillimi gjithëpërfshirës i nxënësve*
- ✓ *Përshtatje me moshën dhe aftësitë e nxënësve*
- ✓ *Aktivitete të vazhdueshme*
- ✓ *Edukim për jetë të shëndetshme*
- ✓ *Larmishmëri të aktiviteteve*
- ✓ *Mësimdhënie me qasje argëtuese për të rritur pjesëmarrjen dhe angazhimin.*
- ✓ *Vlerësim formues dhe inkurajues*
- ✓ *Kontrolli i mjeteve didaktike dhe mjedisit para çdo ore.*
- ✓ *Përdorimi i teknologjisë*
- ✓ *Bashkëpunim me prindërit dhe komunitetin*

a) Rekomandime për mësuesit

- ✓ Të lidhin përmbajtjen e lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet me fusha të tjera (shkencë, teknologji, inxhinieri, art, gjuhë, edukatë qytetare, etj.) për të ndihmuar kuptimin e thelluar dhe zbatimin praktik të koncepteve dhe për të kuptuar profesione të ndryshme.
- ✓ Të përdorin qasjen STEM përmes projekteve dhe aplikacioneve që ndihmojnë në matjen e aktivitetit fizik.
- ✓ Të krijojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë përdorimin e lëvizjes/sportit në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.
- ✓ Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me talente.
- ✓ Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socio-emocional.
- ✓ Të sigurojnë mjedis të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.
- ✓ Të përfshijnë platforma digjitale interaktive për mësimin e lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet.
- ✓ Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

b) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e aftësive dhe shprehive lëvizore.
- ✓ Të vlerësojnë përfshirjen e qasjes STEM në planifikimin dhe zbatimin e projekteve kurrikulare.
- ✓ Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të të nxënës.
- ✓ Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.

- ✓ Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënësve dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare.
- ✓ Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socio-emocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve sportive.

c) Rekomandime për prindërit

- ✓ Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e edukimit jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shkollën për të ndihmuar fëmijët në pjesëmarrjen në projekte të lidhura me edukim fizik dhe qasjen STEM.
- ✓ Të promovojnë një qëndrim pozitiv ndaj mësimit të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet, duke theksuar rëndësinë e përpjekjes dhe të mësimit nga gabimet.
- ✓ Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i edukimit fizik zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.

d) Rekomandime për nxënësit

- ✓ Të marrin pjesë aktive në orët e edukimit fizik duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive.
- ✓ Të angazhohen në projekte kurrikulare që lidhin me edukimit fizik me fusha të tjera përmes qasjes STEM.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shokët dhe të mësojnë të zgjidhin probleme si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e zhvillimit të kompetencave kyçe të të nxënësve gjatë gjithë jetës dhe të kompetencave të fushës “Edukimi fizik, sporti dhe shëndeti”, në mënyrë që ai të përballojë sfidat e jetës dhe të integrohet në shoqëri.

10 NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE

Në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet për klasën e parë ka këto ndryshime përmbajtjesore:

- ✓ Ka rezultate të nxëni të cilat janë shtuar sipas tematikave përkatëse:
- ✓ Përditësimi i kompetencave kyçe dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e parë.
- ✓ Përditësimi i kompetencave të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e parë.
- ✓ Përditësimi i temave ndërkurrikulare.
- ✓ Përditësimi i metodologjisë me fokus të shtuar në zhvillimin e mendimit kritik, krijues zgjidhjen problemore si dhe duke përfshirë qasjen STEM, të nxënit e personalizuar, të nxënit socio emocional, përdorimin e teknologjisë etj.
- ✓ Përditësimi i vlerësimit të nxënit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënit.

PROGRAMI I LËNDËS “MUZIKË”

ARSIMI FILLOR

KLASA 1

FUSHA “ARTET”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

PËRMBAJTJA

1	HYRJE.....	5
2	QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	6
2.1	Objektivat e përgjithshme të lëndës Muzikë në Arsimin Fillor	7
3	PËRMBAJTJA E PROGRAMIT	8
4	KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E MUZIKËS	10
4.1	Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.....	10
4.2	Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e muzikës	14
4.3	Kompetencat e lëndës së muzikës dhe rezultatet e të nxënit.....	17
5	PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	21
5.1	Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e parë	21
5.2	Përmbajtja e klasës së parë.....	22
5.2.1	Tematikat: Gjuha dhe komunikimi –	23
5.2.2	Tematikat: Teknika dhe procese	26
5.2.3	Tematika: Historia, muzika dhe shoqëria	29
5.3	Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).	32

6	METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	35
6.1	Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e muzikës.....	35
6.2	Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e muzikës	37
6.3	Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e muzikës	38
7	VLERËSIMI I NXËNËSVE	39
7.1	Llojet e vlerësimit në lëndën e muzikës	39
7.2	Shembull i niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.	42
8	BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE.....	43
8.1	Përdorimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale	43
9	REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	44
9.1	Rekomandime për nxënësit	45
9.2	Rekomandime për mësuesit	45
9.3	Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm	46
9.4	Rekomandime për prindërit.....	44
10	NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE	47

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.	12
Tabela 2: Kompetencat muzikore dhe rezultatet e të nxënit.....	19
Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë	21
Tabela 5. Shembull i veprimtarive për përmbushjen e RN-ve.....	32
Tabela 6. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve	42
Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor të muzikës.....	8
Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së muzikës, tematikat dhe kompetencat lëndore, kompetencat kyçe	18
Diagrama 3. Shembull situate të nxëni dhe lidhja me elementet e programit	34

1 HYRJE

Muzika qëndron mes të gjitha formave të tjera inteligjente të njeriut (artit në përgjithësi, shkencave shoqërore e historike dhe shkencave artistike), si një përbërës i barabartë me to i progresit intelektual dhe i humanitetit. Muzika është një disiplinë artistike e artit dhe gjuhë universale që ndihmon nxënësit të kuptojnë për të lidhur fenomenet e ndryshme me dukuritë muzikore, proceset dhe çështjet që i përkasin muzikës, duke vërtetuar ligjshmërinë e tyre, si dhe duke shpjeguar mënyrat e interpretimit dhe ndërtimit të tyre, gjë e cila çon drejt realizimit të një procesi të suksesshëm të mësimi të muzikës. Muzika është një vlerë e madhe për të mundësuar zhvillimin e personalitetit të nxënësve, zhvillimin e aftësive të tyre për të punuar në mënyrë të pavarur e sistematike si dhe për të menduar dhe gjykuar në mënyrë krijuese dhe kritike. Ajo është e pranishme në aktivitetet e përditshme (p.sh. klasë, shtëpi, TV, film, koncert, teatër, kolonë zanore, ngjarje të shënuara familjare, veprimtari brenda dhe jashtë shkollës, ngjarje të komunitetit etj.). Muzika kuptohet përmes marrjes së njohurive themelore bazë që vjen përmes njohjes së *gjuhës muzikore dhe komunikimin përmes saj, zbatimin të teknikave dhe proceseve muzikore, vlerësimi i zhvillimit historik të saj përmes veprave dhe përfaqësuesve*, njohuri që bëjnë të vetëdijshëm nxënësit për rolin e muzikës në jetën e përditshme. Në arsimin fillor muzika fillon të zhvillohet përmes njohjes me dy shtyllat bazë të saj **ritmit** dhe **melodisë**. Ritmi fillon të zbulohet në mjedisin përreth dhe më pas në muzikë, përjetohet duke provuar modele të ndryshme ritmike dhe krijohen ritme me dy, tri dhe katër goditje. Ndërsa melodia zbulohet dhe studiohet nga tingujt në mjedisin përreth, përmes karakteristikave të tyre.

Këngët dhe lojërat didaktike për fëmijë, këngët dhe lojërat popullore, të përshtatshme për nga karakteri, përmbajtja e shtrirja, me dhe pa shoqërim instrumental, mësohen duke formuar kështu një kulturë muzikore, por edhe vokale, përmes evidentimit të kërkesave të këndimit: *pozicioni, frymëmarrja, artikulimi i fjalëve* etj.

Një aspekt tjetër është loja me instrumente të thjeshta muzikore, veçanërisht ato ritmike (Orf), shoqërimi me to i këngëve dhe lojërave muzikore, krijimi i modeleve ritmike përmes ligjëritimit të vargjeve, shoqërimin me mjete trupore (lëvizje trupore, me shuplaka), veprimtari që zhvillohen në

këtë nivel. Muzika, u afon gjithashtu nxënësve edhe *kënaqësinë* që ofron dëgjimi i një vepre muzikore për këtë nivel¹ apo kompozimit përmes *ritmizimit të fjalëve me ritmin muzikor; përfytyrimit të lartësive të tingujve, njohjes së muzikës përmes veprave dhe përfaqësuesve të muzikës.*

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Qëllimi i muzikës në arsimin fillor është shumë i rëndësishëm për zhvillimin e fëmijëve. Mësimi i muzikës në klasën e parë është një mjet i fuqishëm për zhvillimin e aftësive muzikore të fëmijëve përmes aktiviteteve të ndryshme si: loja, kënga, dëgjimi muzikor , përjetimi dhe krijimet e thjeshta muzikore. Muzika:

- inkurajon bashkëpunimin dhe komunikimin ndërmjet fëmijëve, duke i ndihmuar ata të punojnë së bashku në aktivitete muzikore.
- zhvillon aftësitë krijuese, ku muzika angazhon dhe nxit imagjinatën në krijimtarinë e fëmijëve, duke i ndihmuar ata të shprehin emocione dhe ndjenja.
- përmirëson aftësitë motorike, ku muzika nxit zhvillimin e aktiviteteve muzikore, siç janë shoqërimi i muzikës përmes lëvizjeve trupore ose përdorimi i instrumenteve fëmijore me goditje (ORF), të cilat ndihmojnë në zhvillimin e aftësive motorike të fëmijëve.
- njeh nxënësit me aspekte kulturore muzikore, ku muzika ofron mundësi për të mësuar rreth kulturave të ndryshme muzikore dhe traditave.
- ofron mundësi për të dëgjuar dhe krijuar përmes veprimtarive muzikore që ndihmojnë në përmirësimin e aftësive të përqendrimit, kujtesës dhe analizës.

¹ Veprat muzikore do të vendosen për dëgjim për të sjellë shembuj konkretë të shpejtësisë së ritmit, karakterit muzikor, të karakteristikave të tingujve, apo karakteristikave të formës apo gjinisë muzikore.

- ndikon në emocionet e fëmijëve, duke i ndihmuar ata të menaxhojnë emocionet dhe të shprehin ndjenjat e tyre.

2.1 Objektivat e përgjithshme të lëndës Muzikë në Arsimin Fillor

Objektivat e përgjithshme që synohen të arrihen në përfundim të arsimit fillor kërkon që nxënësit:

- Të zhvillojnë ndjeshmërinë muzikore përmes dëgjimit, këndimit dhe interpretimit.
- Të përvetësojnë konceptet themelore muzikore mbi ritmin dhe melodinë, duke i zbatuar ato në praktikë përmes ushtrimeve krijuese.
- Të zbatojë karakteristikat e tingullit: lartësi, gjatësi, intensitet dhe ngjyrë duke i evidentuar ato në jetën e përditshme dhe në muzikë përmes modeleve konkrete.
- Të këndojë, të shoqërojë dhe krijojë në ritmet e mësuara 2/4, 3/4, 4/4;
- Të zhvillojnë aftësitë krijuese në krijimin dhe improvizimin e muzikës, përmes aktiviteteve të ndryshme muzikore (notave muzikore, teksteve poetike, etj.
- Të përdorin instrumente të thjeshta ORF për të shprehur veten përmes muzikës dhe kuptuar aftësitë bashkëpunuese dhe në grup.
- Të mësojnë të bashkëpunojnë në grup dhe të respektojnë rregullat muzikore si gjatë këndimit ashtu edhe në luajtjen përmes instrumenteve.
- Të zhvillojnë aftësitë sociale gjatë bashkëpunimit me njëri tjetrin dhe përmes komunikimit me njëri - tjetrin.
- Të zhvillojnë aftësitë kritike dhe analitike përmes aktiviteteve të ndryshme muzikore për këtë grup moshë 7-11 vjeç².
- Të shprehin emocionet e tyre ndaj muzikës që dëgjojnë sipas zhanreve të ndryshme: popullore, për fëmijë, klasike, moderne etj.
- Të vlerësojnë muzikën përmes veprave të kompozitorëve të ndryshëm shqiptarë dhe botërore, duke zhvilluar aftësitë e mendimit kritik.

² Veprat muzikore duhet të jenë në përputhje me moshën dhe konceptet muzikore që zhvillohen në këtë klasë.

3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i muzikës synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, duke u mbështetur në situata të jetës reale dhe në kontekstin shkollor. Në thelb, ky program përqendrohet në edukimin dhe formimin kulturor të nxënësve si individë të aftë për të kuptuar, zbatuar dhe interpretuar njohuritë muzikore në mënyrë sa më të drejtë dhe të bukur në jetën e tyre të përditshme.

Programi i lëndës së muzikës në arsimin fillor (klasa e parë) përmban:

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor të muzikës

Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënësve që zhvillohen nëpërmjet lëndës së muzikës. Lënda e muzikës kontribuon drejtpërdrejt në ndërtimin e kompetencave kyçe si dhe aftësive të shekullit 21-të si: të menduarit kritik dhe zgjidhjen e problemeve, aftësitë qytetare, aftësitë digjitale etj. *Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së muzikës.* Programi i muzikës ndërthur njohuritë dhe aftësitë e saj me temat ndërkurrikulare si: identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; qytetaria aktive dhe sipërmarrja; shëndeti mendor e fizik dhe siguria; zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore; teknologjia, shoqëria dhe media duke i lidhur konceptet muzikore me situata konkrete që nxënësit përballen në jetën e tyre.

- a) *Kompetencat e lëndës së muzikës dhe rezultatet e të nxënësve.* Muzika nuk është vetëm një disiplinë artistike, por një mjet i fuqishëm për të zhvilluar aftësi kyçe të shekullit 21. Ajo e përgatit nxënësin për të qenë krijues, bashkëpunues, komunikues efektiv dhe qytetar aktiv në një botë në zhvillim të vazhdueshëm. Aftësitë kyçe të shekullit 21, janë një grup kompetencash që i ndihmojnë individët të jenë të suksesshëm në një botë që ndryshon me shpejtësi, të drejtuar nga teknologjia, informacioni dhe globalizimi. Lënda e muzikës, në mënyrë të natyrshme, kontribuon fuqishëm në zhvillimin e këtyre aftësive.
- b) *Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënësve.* Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) të klasës së parë për çdo tematikë, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup etj.; tematikat e lëndës dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre; njohuritë kryesore, aftësitë për secilën tematikë dhe qëndrimet që demonstrojnë nxënësi.
- c) *Metodologjia e mësimdhënies.* Në lëndën e muzikës është e rëndësishme t'i kushtohet një vëmendje e madhe përdorimit të metodave interaktive, teknikave të të menduarit kritik dhe krijues, bashkëpunimit në ansamble kor/ instrumente. Përshtatja e mësimi për nxënësit me nevojë të veçanta dhe mbështetja e talenteve në lëndën e muzikës nxit kuriozitetin për lëndën. Në këtë rubrikë do të ketë edhe disa shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënësve.

- d) *Vlerësimi i nxënësve është një tjetër rubrikë*, e cila përshkruan në mënyrë të përmbledhur llojet e vlerësimit të nxënësit, shembuj të instrumenteve të vlerësimit, vlerësimin si metodologji të nxëni. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të të nxënit.
- e) *Burimet dhe materialet didaktike* që mund të përdoren në lëndën e muzikës. Njohja me instrumentet muzikore, tingujt dhe zhurmat, tempi, ritmi etj., do të trajtohen gjithashtu në program si burime të rëndësishme për zhvillimin e aftësive muzikore.
- f) *Rekomandime për zbatimin e programit*. Në këtë rubrikë do të ketë disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësit, mësuesit, hartuesit e teksteve mësimore, hartuesit e testeve kombëtare, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit.
- g) *Ndryshimet përmbajtjesore*. Në këtë rubrikë do të përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore.

4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E MUZIKËS

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyçe dhe atyre të lëndës, për klasën e parë të arsimit fillor. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive. Muzika nuk është vetëm një disiplinë artistike, por një mjet i fuqishëm për të zhvilluar aftësi kyçe të shekullit 21. Ajo e përgatit nxënësin për të qenë *krijues, bashkëpunues, komunikues efektiv dhe qytetar aktiv* në një botë në zhvillim të vazhdueshëm. Aftësitë kyçe të shekullit 21, janë një grup kompetencash që i ndihmojnë individët të jenë të suksesshëm në një botë që ndryshon me shpejtësi, të drejtuar nga teknologjia, informacioni dhe globalizimi. Lënda e muzikës, në mënyrë të natyrshme, kontribuon fuqishëm në zhvillimin e këtyre aftësive.

- Kreativiteti, ku muzika inkurajon dhe nxit krijimtarinë përmes kompozimit, improvizimit dhe interpretimit artistik. Nxënësit mësojnë të shprehin veten në mënyrë unike dhe të zhvillojnë ide origjinale.
- Bashkëpunimi, ku muzika nxit nxënësit të punojnë në grup si p.sh.: në kor, në ansambël, ku secili ka një rol të rëndësishëm. Kështu ju jepet mundësia që ata të punojnë në grup, të zhvillojnë dëgjim aktiv dhe të ndajnë dhe kuptojnë përgjegjësitë.
- Komunikimi, ku muzika si një formë universale komunikimi – përçon ndjenja, mesazhe dhe histori. Gjithashtu, diskutimi mbi muzikën ndihmon zhvillimin e të folurit dhe të shkruarit.
- Mendimi kritik dhe zgjidhja e problemeve, ku muzika inkurajon dhe nxit nxënësit në analizimin e veprave muzikore, zhvillon aftësitë e vendimmarrjes gjatë interpretimit dhe zgjidhja e sfidave teknike ndihmojnë në zhvillimin e mendimit analitik.
- Aftësitë teknologjike, ku muzika inkurajon dhe nxit përdorimin e softuerëve muzikorë, platformat online për krijim/shpërndarje të informacionit muzikor duke zhvilluar aftësitë digjitale.
- Ndërgjegjësimi global dhe kompetencat kulturore, ku muzika jep mundësinë njohjen dhe kuptimin e kulturave të ndryshme në klasë. Mësimi i muzikës i ndihmon nxënësit të jenë më të hapur dhe të kuptojnë diversitetin kulturor.
- Aftësitë për mësim gjatë gjithë jetës, ku muzika kërkon përkushtim, durim dhe disiplinë – vlera që ndihmojnë në formimin e një qëndrimi pozitiv ndaj të nxënit të vazhdueshëm.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballë me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke u vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit. Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe që duhet të zhvillojë nxënësi në klasën e parë në lëndën e muzikës mund të përmbledhen si më poshtë:

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> - Kupton dhe përdor fjalë të thjeshta që përshkruajnë elementët e muzikës (zë i lartë/ulët, ritëm i shpejtë/ngadaltë, këngë e gëzueshme/trishtuar). - Tregon me fjalë të veta ndjesitë që i ngjall muzika. - Përfshihet në rrëfime muzikore dhe diskutime të shkurtra pas këngëve.	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i> - Imiton fjalë dhe fraza të thjeshta në gjuhë të huaj përmes këndimit. - Mëson tekstet bazë të këngëve të huaja dhe kupton domethënien e tyre përmes përkthimit ose ilustrim vizual. - Zhvillon ndjeshmëri ndaj tingujve dhe ritmit të një gjuhe të re.
Kompetenca në STEM (matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri)	Kompetenca digjitale
<i>Për të dëshmuar kompetencat në STEM, nxënësi:</i> - Kupton konceptet bazë të kohës dhe ritmit përmes lojërave muzikore. - Zbulon lidhjen ndërmjet tingullit dhe objekteve që e krijojnë atë (daulle, triangel, fishkëllimë). - Numëron rrahjet dhe krijon modele ritmike të përsëritura.	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> - Përdor aplikacione edukative për të dëgjuar ose luajtur me tinguj muzikorë. - Ndër vepron me materiale muzikore në mënyrë të sigurt nën mbikëqyrje (dëgjim në YouTube Kids, aplikacione si Chrome Music Lab). - Krijon ritme të thjeshta në platforma interaktive muzikore.

Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënës	Kompetenca qytetare
<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të nxënës, nxënësi:</i> - Bashkëpunon në këndim ose lojë muzikore me klasën. - Respekton radhën dhe kontribuon në aktivitetet grupore. - Ndjen kënaqësi dhe vetëbesim përmes pjesëmarrjes në aktivitetet muzikore.	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> - Mëson këngë popullore që lidhen me traditat lokale dhe kombëtare. - Respekton rregullat e sjelljes gjatë aktiviteteve muzikore dhe performancave publike. - Kupton që muzika mund të tregojë histori të komunitetit dhe vendit të tij.
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i> - Inicion ide për këndim ose për të shfaqur një ritëm të ri për klasën. - Tregon entuziazëm për të kontribuar në organizimin e aktiviteteve muzikore (koncerte, festa). - Eksperimenton me instrumente ose zëra për të krijuar diçka të re.	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> - Mëson këngë nga kultura të tjera dhe diskuton rreth tyre. - Tregon interes për instrumente, veshje dhe stile të ndryshme muzikore. - Krijon vizatime, histori ose lëvizje që shoqërojnë një këngë tradicionale.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e muzikës³

Integrimi i temave ndërkurrikulare me muzikën në arsimin fillor u mundëson nxënësve të kuptojnë më thellë lidhjet ndërmjet muzikës dhe jetës reale, duke i ndihmuar ata të zhvillojnë aftësi analitike, aftësitë e mendimit kritik, argumentimit dhe zgjidhjeve të problemeve. Këto tema përforcojnë përdorimin e muzikës si mjet për kuptimin e muzikës, planifikimin, marrjen e vendimeve dhe vlerësimin e situatave të ndryshme shoqërore, kulturore dhe shkencore.

- › *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.* Muzika i ofron mundësinë nxënësit për zhvillimin e ndjenjës së *identitetit kombëtar, njohjes dhe respektit ndaj kulturave të ndryshme*. Përmes zhvillimit të kësaj teme lënda e muzikës kërkon të zhvillojë ndjenjën e identitetit kombëtar përmes njohjes dhe këndimit të këngëve popullore shqiptare duke zbuluar traditat, zakonet, veshjet dhe historinë e vendit. Njohjes së instrumenteve tradicionale (si lahuta, çiftelia, fyelli, dajreja etj.) duke rritur krenarinë kombëtare. Interpretimit të këngëve dhe valleve popullore nga zona të ndryshme të Shqipërisë. Gjithashtu muzika ofron mundësinë që nxënësi të njohë kultura të tjera si: Këngë, valle dhe instrumente nga kultura të ndryshme (të rajonit dhe përtej) duke kuptuar dhe respektuar larminë kulturore. Kjo tematikë mundëson organizimin e aktiviteteve muzikore- kulturore si: “Trashëgimia jonë kulturore”, “Java Ndërkulturore”, etj., ku mund të prezantohen tradita dhe kultura të ndryshme përmes muzikës dhe vallëzimit.
- › *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.* Në këtë temë, muzika luan rol kyç sepse krijon mundësi që nxënësi të mësojë jo vetëm për artin, por edhe për rolin e tyre si qytetarë të angazhuar dhe krijues në komunitet. Duke qenë se muzika ka qenë gjithmonë një formë shprehjeje për çështje sociale, politike dhe komunitare, nxënësi analizon këngë që përcjellin mesazhe të drejta qytetare, si: promovimi i paqes, të drejtat e njeriut, barazinë apo mbrojtjen e mjedisit etj. Nxënësi krijon vetë *këngë që përçojnë mesazhe sociale*, duke u angazhuar në diskutime dhe reflektime mbi realitetin e tyre. Për realizimin e kësaj tematike mund të realizohen *koncerte që përcjellin një mesazh*, (p.sh. ndihmë për fëmijë në nevojë, mbledhje fondesh për një çështje komunitare etj.).Ndërsa në lidhje me sipërmarrjen mund të trajtohen tema si: *si të menaxhosh një grup*

³ Veprimtaritë praktike të zhvillimit të temave ndërkurrikulare mund të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë lëndorë - muzika.

muzikor, një koncert apo një kanal muzikor online. Tema të tjera p.sh.: si funksionon industria muzikore – nga prodhimi i muzikës, marketingu, promovimi, deri te shitja, apo *rol i rrjeteve sociale* në zhvillimin e një karriere muzikore ose krijimin e projekteve muzikore fitimprurëse.

› *Shëndeti mendor, fizik dhe siguria.* Muzika krijon mundësi të mira për të edukuar nxënësin, por edhe duke ndikuar pozitivisht në mirëqenien emocionale, fizike dhe sociale të tyre. Ajo luan një rol të rëndësishëm në jetën tonë të përditshme dhe shpesh përdoret për të reduktuar stresin, ankthin si dhe për të përmirësuar gjendjen shpirtërore. Nxënësi dëgjon dhe analizon rreth një muzikë relaksuese; krijon një playlist muzikor personal, me muzikë që zhvillon ndjenjën e qetësisë/qeta, energjisë/ritmike, përqendrim; krijon ose interpreton këngë që shprehin emocione, duke nxitur vetëdijen emocionale. Gjithashtu, muzika është e lidhur ngushtë me **aktivitetin fizik**, sidomos përmes vallëzimit dhe lëvizjes. Ajo edukon nxënësin me sigurinë se si:

- të sillet dhe rregullat që duhet të ndjekë **në aktivitete muzikore** (si prova, koncerte, përdorimi i instrumenteve);
 - të ruaj veten por edhe të tjerët, duke përdorur muzikën në mënyrë të shëndetshme gjatë dëgjimit, si dhe duke u mbrojtur nga dëgjimi i muzikës me volum të lartë;
 - të diskutojë dhe ndajë nëpërmjet internetit krijimet e veta muzikore duke ruajtur të drejtat e autorit.
- › *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore.* Në lëndën e muzikës zhvillohet në mënyrë kreative dhe edukative si: krijimi i këngëve me tekst poetik që flasin për:

- Ruajtjen e natyrës,
- Ndotjen e ajrit, ujit dhe tokës,
- Ndryshimet klimatike,
- Rëndësinë e riciklimit dhe kursimit të energjisë

Analizimi i këngëve ekzistuese me temë mjedisore ku mund të analizohet përmbajtja dhe mesazhi i këngëve të njohura që trajtojnë çështje të mjedisit, si p.sh.:

- *Earth Song* – Michael Jackson
- *Big Yellow Taxi* – Joni Mitchell
- *Mercy Mercy Me (The Ecology)* – Marvin Gaye

Përdorimi i materialeve të riciklueshme për krijimin e instrumenteve muzikore me goditje nga materiale të riciklueshme si shishe plastike, kanaçe, kuti, etj., duke zhvilluar ndërgjegjësimin për riciklimin dhe përdorimin e burimeve në mënyrë kreative. Organizimi i një koncerti tematik ku të interpretohen këngë me temë mjedisore, duke kombinuar muzikën me artin pamor dhe mesazhe për ruajtjen e mjedisit.

› *Teknologjia, shoqëria dhe media.* Muzika luan një rol të rëndësishëm për të zhvilluar te nxënësit aftësi kritike, kreative dhe digjitale në një botë gjithnjë e më të ndërlidhur përmes teknologjisë.

Teknologjia ka transformuar mënyrën se si krijohet, regjistrohet dhe shpërndahet muzika. Nxënësi mëson të përdorë programe të ndryshme muzikore digjitale (si GarageBand, Soundtrap, Audacity), krijon kompozime origjinale përmes teknologjisë, analizon si janë krijuar këngë moderne me ndihmën e teknologjisë (efekte, sintetike, miksime etj.). Gjithashtu media ndikon në shijet muzikore, ndërsa përdorimi i mediave sociale dhe platformat online (YouTube, TikTok, Spotify) ndikojnë në formimin e preferencave muzikore dhe identitetit kulturor të të rinjve.

Muzika është një gjuhë universale që lidh njerëzit në komunitete online dhe reale. Nxënësi krijon projekte multimediale muzikore për të trajtuar çështje sociale (si bullizmi, barazia gjinore, miqësia), organizon një fushatë online me një këngë me mesazh shoqëror, reflekton mbi etikën e përdorimit të muzikës në rrjete sociale (e drejta e autorit, privatësia).

4.3 Kompetencat e lëndës së muzikës dhe rezultatet e të nxënit

Bazuar në këtë kurrikul, lënda e muzikës synon të përmbushë 3 kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij dhe që arrihen nëpërmjet 3 tematikave kryesore. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të nxëni për secilën klasë.

Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së muzikës, tematikat dhe kompetencat lëndore, kompetencat kyçe

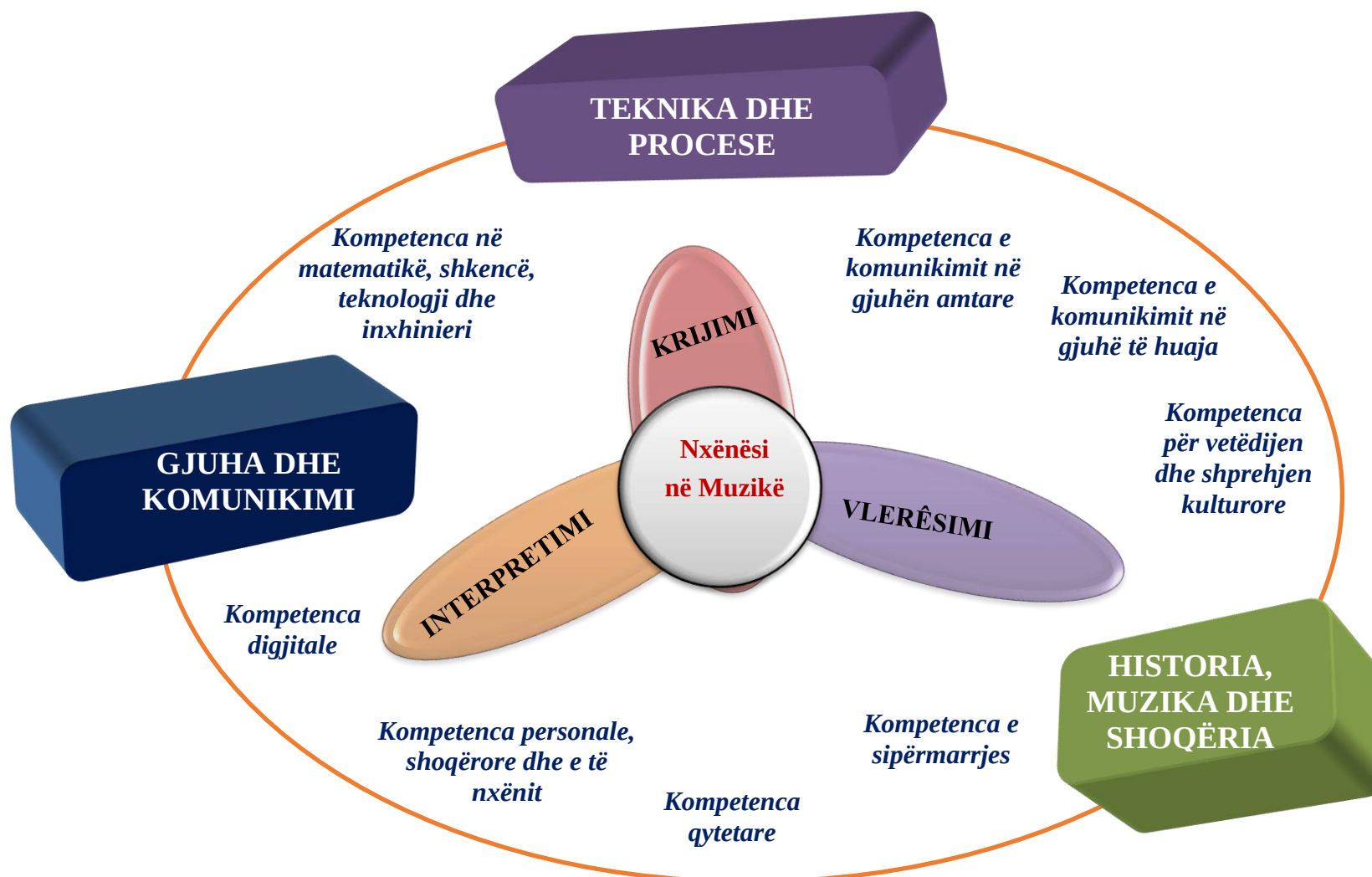

Tabela 2: Kompetencat muzikore dhe rezultatet e të nxënës

Gjithashtu lënda e muzikës, zhvillon një sërë aftësish ku nxënësit angazhohen në aktivitetet muzikore dhe zhvillojnë kompetencat muzikore.

Tre janë kompetencat lëndore të muzikës që përftohen nga njohuritë dhe përfshijnë:

KOMPETENCAT LËNDORE - MUZIKË		
Kompetencat lëndore	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënës për kompetencat për klasën e parë
Krijimi muzikor	Nxënësi zhvillon aftësitë për të identifikuar fenomene të ndryshme muzikore nga jeta e përditshme në natyrë, mjedisin përreth dhe muzikë, duke u ndalur në dy shtyllat kryesore të muzikës: Ritmi dhe melodia. Kjo kompetencë kërkon që nxënësi të eksperimentojë duke zbuluar kuptimin mbi muzikën si dhe duke organizuar krijimin e vet muzikor, sipas elementeve të gjuhës muzikore.	<i>Nxënësi:</i> - përdor ide të ndryshme, duke përdorur gjuhën muzikore për të krijuar ; - eksperimenton duke zbuluar dhe zhvilluar më tej idetë e veta mbi muzikën; - organizon krijimin e vet muzikor, sipas elementeve të gjuhës muzikore; - ndan përvojat e veta krijuese muzikore me të tjerët.
	Nxënësi zhvillon aftësitë për të kënduar dhe për të luajtur me instrumente të thjeshta muzikore me goditje dhe perkusionit. Ai këndon këngë me tematika të ndryshme duke respektuar rregullat e këndimit dhe	<i>Nxënësi:</i> - këndon këngë me tematika të ndryshme si dhe, këngë /lojëra muzikore;

Performimi/interpretimi muzikor	shoqërimit me instrumente (këngë /lojëra muzikore). Kjo kompetencë mëson që nxënësi të bashkëpunojë me të tjerët dhe ndan përvojat e veta performuese/interpretuese me të tjerë.	- zbaton mënyrën e këndimit solo dhe në ansamble; - respekton rregullat e interpretimit gjatë këndimit dhe luajtjes në instrumente; - ndan përvojat e veta interpretuese me të tjerë.
Vlerësimi i veprave muzikore	Aftësi për të dëgjuar, përjetuar, përshkruar emocionet nga fragmente nga filma, këngë, apo vepra muzikore të përzgjedhura për këtë grup moshë. Kjo kompetencë synon që nxënësi të dëgjojë në mënyrë aktive duke zhvilluar aftësitë ndryshme muzikore si përqendrimin, njohjen e veprave dhe përfaqësuesve, bashkëpunimin dhe komunikimin për të punuar në grupe. Gjithashtu, nxënësi fillon të gjykojë dhe të ndërtojë një mendim apo këndvështrim personal rreth veprës që dëgjon apo performon, duke zhvilluar aftësitë kritike për të ofruar dhe pranuar mendim ndryshe.	<i>Nxënësi:</i> - Zhvillon aftësitë për të dëgjuar zhanre të ndryshme muzikore sidomos për fëmijë. - Identifikon karakteristikat e tingujve në melodi apo këngë të ndryshme. - Njeh vepra muzikore nga kultura të ndryshme muzikore si dhe përfaqësuesit e tyre. - Zhvillon aftësitë për të punuar në vetëm/solo dhe në grup (ansamble, kor). - Shkëmben ide dhe përvoja muzikore me bashkëmoshatarët. - Ofron dhe pranon këndvështrime mbi performanca të ndryshme muzikore apo krijime të ndryshme. - Aftësohet për të analizuar dhe vlerësuar muzikën.

5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e parë

Lënda e muzikës zhvillohet për 35 javë mësimore me nga 1 orë secila, pra gjithsej 35 orë për secilën klasë. Lënda e muzikës specifikon kohën (orët e sugjeruara) e secilës tematikë për klasën e parë. Shuma e orëve sugjeruese për secilën tematikë është e barabartë me sasinë e orëve vjetore, të përcaktuar në planin mësimor të arsimit bazë. Kjo ka si qëllim që, përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë në orët totale vjetore.

Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë

Tematika	Gjuha dhe komunikimi muzikor	Teknika dhe procese	Historia, muzika dhe shoqëria	Gjithsej orë
Klasa e parë	6	24	5	35 orë

5.2 Përmbajtja e klasës së parë

Programi i lëndës muzikë klasa e parë zhvillohet përmes tri tematikave:

Tematika I: Gjuha dhe komunikimi muzikor,

Tematika II: Teknika dhe procese muzikore,

Tematika III: Historia, muzika dhe shoqëria.

Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë, aftësitë, që duhet të demonstrojë nxënësi lidhur me tematikat përkatëse, ndërkohë qëndrimet dhe vlerat që demonstroi nxënësi në lëndën e muzikës përmbledhen për të gjitha tematikat. Tematikat dhe renditja e tyre **nuk** presupozojnë që përmbajtja vjetore, përgjatë vitit shkollor, duhet të zhvillohet e ndarë sipas tematikave dhe në këtë renditje. Sasia e orëve mësimore për secilën tematikë është rekomanduese. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën tematikë.

KLASA E PARË

5.2.1 Tematikat: Gjuha dhe komunikimi

TEMATIKA: GJUHA DHE KOMUNIKIMI	
Përshkrimi i tematikës Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të mësojë mbi tingujt dhe ritmin si fenomen që e ndesh kudo. Ai zbulon, përjeton, krijon dhe improvizon vetëm ose në grup ritme dhe tinguj. Ndërsa mësimi i ritmit dhe melodinë, vjen natyrshëm përmes identifikimit të elementet tingullore dhe ritmike nga mjedisi, i provojnë dhe i përjetojnë ato në forma të ndryshme përmes dëgjimit, krijimit, këndimit. Pra, dukuritë muzikore dhe muzika, përjetohe e zbatohen në forma dhe veprimtari konkrete.	
NJOHURITË	AFTËSITË
Ritmi dhe burimet e tij: - <i>Ritmi</i> në mjedis dhe ndryshueshmëria e goditjeve të tyre. - Ritmi me dy goditje në natyrë dhe në mjedisin përreth. - Ritmi me dy goditje në muzikë – i gjatë i shkurtër. - <i>Ritmi</i> dhe ndryshueshmëria e goditjeve gjatë dëgjimit.	Ritmi dhe burimet e tij: Nxënësi: - Zbulon dhe përjeton ritmin në mjedisin përreth dhe natyrë, duke i imituar ato nëpërmjet goditjeve ritmike. - Krijon modele ritmike dhe kupton ndryshueshmërinë e goditjeve <i>ritmike</i> ose <i>joritmike</i> përmes <i>duartrokitjeve me shuplaka</i>. - Krijon simbole personale për goditjet që përbëjnë ritmin – <i>goditjet e gjata dhe të shkurtra</i>.

- <i>Ritmi me mjete trupore - duartrokitjet me shuplaka.</i> Tempi - <i>shpejtësia e ritmit, ngadalë –shpejt.</i>	- <i>Përjeton modele ritmike të ndryshme nëpërmjet goditjeve dyshe me instrumente me goditje ose shuplaka.</i> - <i>Zhvillon përqendrimin dhe kujtesën për të imituar ritme të ndryshme.</i> - <i>Prezanton lirshëm mendimin e vet rreth ritmit.</i> Tempi Nxënësi: - <i>Dëgjon fragmente muzikore duke identifikuar llojin e tempit (ngadalë-shpejt).</i> - <i>Demonstron kuptimin e shpejtësisë së ritmit gjatë dëgjimit në këngët për fëmijë, duke iu përgjigjur fragmenteve të shkurtra muzikore përmes lëvizjeve trupore.</i>
Tingulli dhe burimet e tij: - <i>Tingujt natyrorë.</i> - <i>Tingujt njerëzorë.</i> - <i>Tingujt muzikorë.</i> - <i>Tingujt e dëmshëm.</i> - <i>Ndryshueshmëria e tingujve dhe karakteristikat e tyre (fortë – butë, i lartë - i ulët).</i>	Tingulli dhe burimet e tij: Nxënësi: - <i>Zbulon dhe përjeton përmes dëgjimit:</i> <i>tingujt e ndryshëm nga natyra apo mjedisi përreth: shiu kur bie, bubullimat, era kur fëshfërin, boritë e makinave, qentë kur lehin, kukuvajka, macja kur mjaullin ,lumi kur rrjedh i qetë.</i>

	tingujt e ndryshëm njerëzor, <i>foshnjat kur qajnë, njeriu kur flet, njeriu kur këndon, kur bërtet etj.</i> tingujt e ndryshëm muzikorë <i>violina, flauti, çiftelia etj.</i> - Zbulon tingujt që nxjerrin instrumentet: <i>trekëndëshi, shkopinjë, zilja/këmbora</i>, duke kuptuar ndryshueshmërinë e tingujve që lëshon secila prej tyre nga forma dhe materiali. - Zbulon tingujt të ndryshëm duke identifikuar tingujt e fortë -të butë -të lartë -të ulët p.sh.: <i>tingëllimi i instrumenteve me goditje të prodhuara vetë në shtëpi apo klasë; tingulli i një instrumenti muzikor, p.sh., violinës, dhe i kontrabasit (ndryshimet).</i> - Përcakton karakteristikat dhe ndryshimet e tingujve që dëgjojnë në jetën e përditshme dhe nga muzika, duke i shpjeguar me fjalë të thjeshta, p.sh.: <i>Tingujt nga natyra - zëri i zogut dhe zëri i luanit (ndryshimet).</i> <i>Zërat e njerëzve - zëri i gruas dhe zëri i burrit (ndryshimet).</i> <i>Tingujt që lëshon trupi - tingëllimi i mjeteve trupore (trokitje e trupit, duarve, këmbëve, fishkëllima).</i>
Timbri / ngjyra: - nga natyra. - njeriut.	Timbri / ngjyra: Nxënësi: - Shpjegon <i>ngjyrimin e zërit</i> të shokut apo shoqes gjatë të folurës apo këndimit, duke përcaktuar dhe argumentuar ndryshueshmërinë që dëgjon nga çdo zë.

- instrumenteve. - Karakteristikat dhe ndryshueshmëria e tyre.	- Zhvillon vëmendjen dhe kujtesën për të mbajtur mend tinguj të ndryshëm që dëgjon. - Identifikon karakteristikat dhe ndryshueshmëria e tyre e tingujve sipas ngjyritit që ata dëgjojnë. - Komunikon lirshëm mendimin e vet rreth tingujve natyrorë, njerëzor dhe muzikor.

5.2.2 Tematikat: Teknika dhe procese

TEMATIKA: TEKNIKA DHE PROCES
Përshkrimi i tematikës Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të aftësohet në procesin e këndimit dhe të luajtjes me instrumente. Ai mëson të këndojë dhe luajë me instrumente të thjeshta muzikore, përjetuar, interpretuar, improvizuar, komunikuar, bashkëpunuar me njëri tjetrin. Përmbajtjet e këngëve që mësohen kanë tematika të ndryshme, duke plotësuar kështu mjaft tregues të kompetencave kyçe dhe lëndore. Këngët mund të jenë me tematikë nga, <i>atdheu, familja, shoqëria, patriotike dhe festat e ndryshme</i> etj., <i>këngë/lojë muzikore apo popullore</i>. Ato duhet të jenë didaktike dhe kanë vlera artistike muzikore - poetike, të cilat edukojnë për një qëllim të caktuar, ndaj tematika e tyre është e detyrueshme. Këngët duhet të jenë të thjeshta për nga <i>shtrirja e regjistrimit vokal (zërit), melodia dhe ritmi</i>. Procesi i këndimit zhvillohet nëpërmjet mësimi të mënyrës së këndimit saktë përmes respektimit të rregullave të këndimit edhe në intonacion e ritëm. Instrumentet trupore, instrumentet me goditje dhe instrumentet e thjeshta ORF, do të ndihmojnë nxënësit të kuptojnë bashkëveprimin e tyre gjatë këndimit edhe me instrumentet.

NJOHURITË	AFTËSITË
Aparatit nga formohet zëri - Ndërtimi i aparatit vokal të njeriut Rregullat e këndimit: - Hapja e gojës - Frymëmarrja - Intonimi - Qëndrimi - Shqiptimi	Aparatit nga formohet zëri Nxënësi: - Njeh aparatit nga formohet zëri i njeriut, - përcakton disa pjesë të aparatit vokal të njeriut. Rregullat e këndimit: Nxënësi: - Njeh rregullat e këndimit , - Respekton rregullat e këndimit gjatë këndimit të këngëve. - Respekton gjatë këndimit <i>ritmin, intonacionin, rregullat e këndimit.</i>
Këngë & Lojëra muzikore për fëmijë	Këngë & Lojëra muzikore për fëmijë Nxënësi: - Këndon këngë me tematika të larmishme (atdheu, familja, natyra, shoqëria, shkolla himn etj.), në kohët 2/4, ¾, 4/4 , me regjistër të thjeshtë vokal, me shtrirje brenda oktavës qendrore, nga notat Do – Do². - Këndon <i>këngë</i> për fëmijë <i>solo dhe në grup.</i>

	- Interpreton këngët e mësuar natyrshëm, me emocion dhe ndjenjë. - Këndon dhe interpreton sipas një koreografie të ideuar për <i>këngë – lojëra muzikore</i> - Këndon dhe interpreton lojërat muzikore <i>popullore</i> për fëmijë të krahinës ose më gjerë. - Këndon dhe shoqëron këngët, lojërat muzikore, duke ndërthurur muzikën me lëvizjen.
Mjetet trupore: - Shuplakat. - Kërcitjet. - Këmbët. - Fishkëllima.	Mjetet trupore: Nxënësi: - Njeh mjetet trupore dhe i përdor ato gjatë veprimtarive të ndryshme muzikore. - Përjeton ritmin tek këngët ose lojërat muzikore, përmes <i>duartrokitjeve me shuplaka</i>. - Shoqëron lojërat muzikore dhe popullore me mjete trupore (shuplaka)
Instrumentet ORF: - Tamburi. - Shkopinjte. - Zilja/këmbora.	Instrumentet ORF: Nxënësi: - Njeh instrumentet e thjeshta me goditje ORF si: <i>tamburi, shkopinjte, zilja / këmbora, trekëndëshi</i>.

- Trekëndëshi Rregullat e luajtjes në instrument: - Qëndrimi. - Mbajtja e instrumentit.	- Shoqëron lojërat muzikore dhe popullore me vegla me goditje (shkopinj, tambur, zilja etj.). - Luan me instrumentet e thjeshta me goditje <i>tamburi, shkopinjtë, zilja / këmbora, trekëndëshi</i>. - Ndërton me materiale të riciklueshme instrumentet e thjeshta me goditje ORF si: <i>tamburi, shkopinjtë, zilja / këmbora, trekëndëshi</i>. - Improvizon mbi melodi të ndryshme, duke ndërthurur muzikën me lëvizjen. Rregullat e luajtjes në instrument: Nxënësi: - Zbaton gjatë lojës në instrumente të ndryshme rregullat kryesore.

5.2.3 Tematika: Historia, muzika dhe shoqëria

TEMATIKA: HISTORIA, MUZIKA DHE SHOQËRIA
Përshkrimi i tematikës Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të kuptojë se muzika zhvillohet përmes një mendimi muzikor, i cili është një element shumë i rëndësishëm. Muzika krijon emocione, që shprehin: dashuri, kënaqësi, keqardhje, gëzim, shpresë, mërzitje. Veprimtaritë muzikore përmes

dëgjimit muzikor të këngëve apo pjesëve të ndryshme muzikore, aftëson nxënësit të përjetojnë muzikën dhe shprehin emocionet që ndjejnë për të; kultivon tek nxënësit dëshirën për muzikën dhe i bën ata të vetëdijshëm ndaj muzikës që ata dëgjojnë. Fragmente të shkurtra muzikore përveçse krijojnë emocione të ndryshme tek ata, i ndihmon të kuptojnë gjuhën muzikore, të shprehin bukur dhe të vlerësojnë rreth *karakteristikave të ritmit, tingujve, ngjyrimit, dinamikës* duke përdorur fjalë të thjeshta. Ata fillojnë njohin muzikën në mënyrë të drejtë, pasurojnë njohuritë e tyre të përgjithshme të kulturës dhe njihen me shumëllojshmërinë e krijimeve artistike nga e kaluara dhe e tashmja, nga vendi dhe bota.

NJOHURITË	AFTËSITË
Mendimi muzikor dhe gjendja emocionale - Këngë dhe lojëra për fëmijë - Muzikë filmi për fëmijë shqiptarë dhe të huaj (Harri Poter, Beni ecën vetë etj.) - Vepra nga kompozitorë të huaj: - o Kamile Saint-Sans – “Karnavali i kafshëve” - o Pjetër Çajkovski – fragmente muzikore nga baleti “Arrëthyesi”, fragment muzikor nga “Valsi i luleve” - o Sergei Prokofiev – vepra muzikore “Peteri dhe ujku” përrallë muzikore me personazhe të përfaqësuar nga instrumente muzikore.	Mendimi muzikor dhe gjendja emocionale Nxënësi: - Dëgjon këngë dhe lojëra të thjeshta muzikore dhe shpreh emocionet lidhur me muzikën e tyre. - Shpreh emocionet për melodinë që dëgjon duke përdorur terminologji muzikore: <i>e gëzueshme, e trishtueshme, e qetë dramatike, irrituar, marsh, e ëmbël.</i> - Përdor simbole të ndryshme grafike, për të shprehur gjendje të ndryshme emocionale në nga muzika që dëgjon. - Argumenton muzikën që dëgjon, duke përdorur fjalor të thjeshtë muzikor. - Respekton përjetimin dhe vlerësimin e shokut dhe të shoqes, lidhur me fragmentin muzikor.

QËNDRIME DHE VLERA

Nxënësi:

- Zhvillon qëndrim pozitiv ndaj të mësuarit të muzikës duke nxitur kureshtjen, dëshirën për të zbuluar dhe eksploruar tinguj të rinj.
- Krijon vetëbesim dhe vetëvlerësim duke i bërë ata të ndihen të sigurt për aftësitë e tyre muzikore.
- Zhvillon durimin dhe përqendrimin, vëmendjen dhe këmbënguljen për mësimin e instrumenteve muzikore.
- Zhvillon disiplinë dhe respekt ndaj rregullave të mësimin të muzikës në grup.
- Përfshihet aktivisht dhe mëson të marrë pjesë me dëshirë në veprimtaritë krijuese dhe bashkëpunuese në klasë dhe në shkollë.
- Krijon ndjenjën e bashkëpunimit dhe punës në grup ku muzika shpesh realizohet në ansamble, duke nxitur ndjesinë e përkatësisë dhe përgjegjësisë kolektive.
- Stimulon imagjinatën për të shprehur ndjenjat në mënyrë artistike përmes krijimeve muzikore.
- Ndan kuptimin dhe emocionet duke zhvilluar ndjeshmërinë dhe empatinë me të tjerët.
- Njeh kultura të ndryshme përmes muzikës, duke respektuar tradita të ndryshme muzikore dhe diversitetin kulturor.
- Praktikohet në mënyrë të rregullt për të krijuar një vetë disiplinë dhe përkushtim, duke kuptuar rëndësinë e përpjekjes dhe ushtrimit të vazhdueshëm.

5.3 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve)⁴.

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të veprimtarive që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

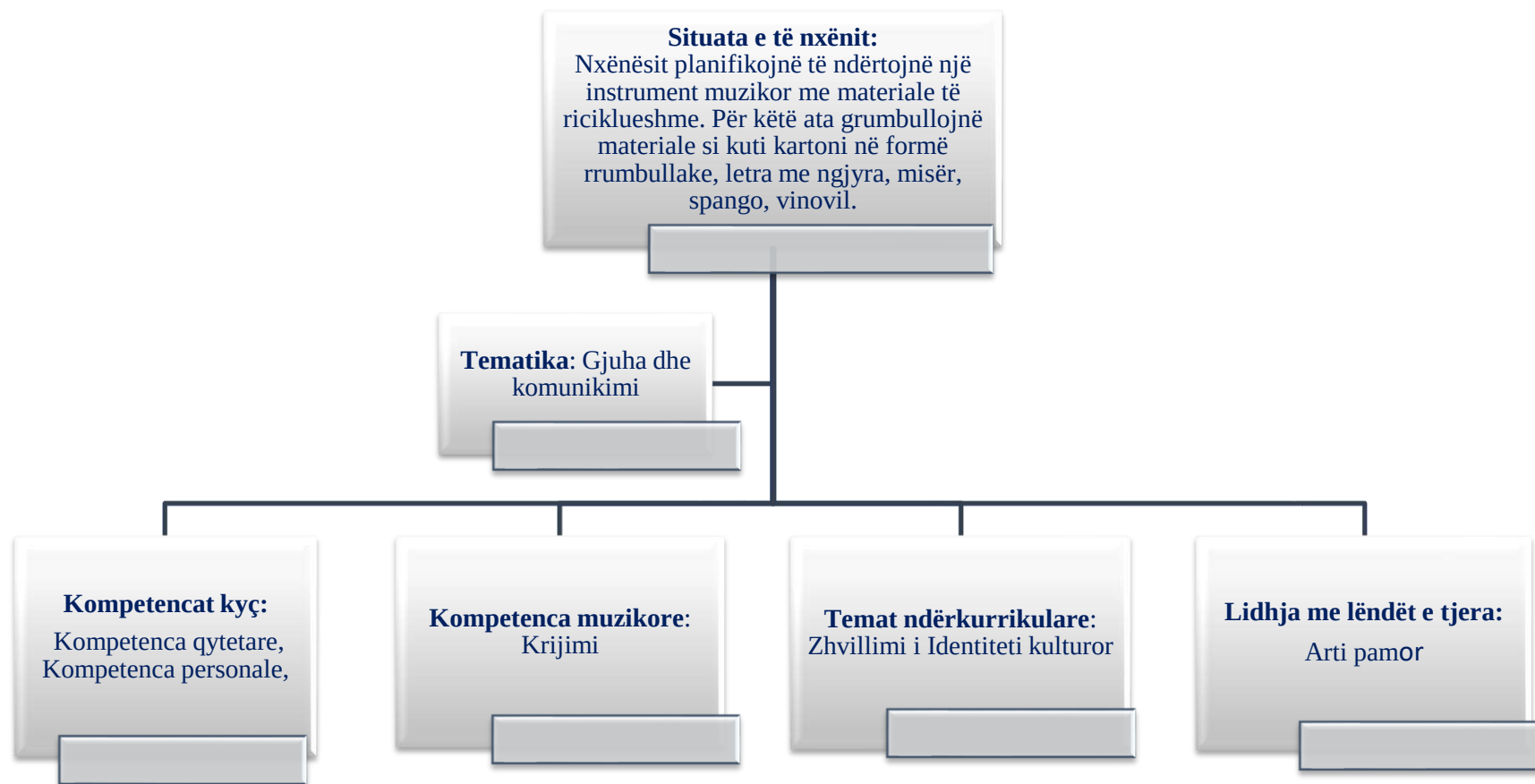
Tabela 4. Shembull i veprimtarive për përmbushjen e RN-ve

REZULTAT TË NXËNI TË ORËS MËSIMORE	VEPRIMTARIA PRAKTIKE
SHEMBULLI	
Ndërton me materiale të riciklueshme instrumentet e thjeshta me goditje ORF si:	<i>Prezantimi i situatës</i> Mësuesi vendos mbi tavolinë disa instrumente me goditje: zilja, shkopinjtë, tambur, këmborë dhe pyeten nxënësit nëse i njohin. Ata provojnë tingëllimin e tyre, prekin dhe kuptojnë përbërjen dhe materialin me të cilin janë ndërtuar.

⁴ Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e muzikës do të përshkruhen veprimtari praktike për përmbushjen e rezultateve të të nxënit sipas tematikave të lëndës.

tamburi, shkopinjtë, zilja / këmbora, trekëndëshi	Zgjedhja e instrumenteve. Nxënësve u kërkohet që të zgjedhin instrumentin që dëshirojnë për ta ndërtuar atë. Nxënësi /it zgjedh një instrument dhe. Aftësimi praktik. Nxënësi duhet të: • Ndërtojnë instrumentin me materiale të riciklueshme, • Shoqërojnë me të një këngë që ata pëlqejnë Shpjegimi i ndërtimit të instrumentit. <i>Çdo grup i nxënësve paraqet instrumentin muzikor duke prezantuar rrugën që kanë ndjekur për ta ndërtuar atë (mjetet dhe materialet) p.sh.: për tamburin: Vinovil, letra me ngjyra, kuti e fortë kartoni, gërrshërë, etj.</i> Reflektimi. Mësuesi udhëzon nxënësit të reflektojnë me pyetje: • “Pse e përdorim instrumentin e tamburit?” • Si do ta ndërtonim ndryshe këtë instrument?

Diagrama 3. Shembull situatë të nxëni dhe lidhja me elementet e programit

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Mësimdhënia dhe të nxënit efektiv përfshin një kombinim qasjesh, strategjish, metodash dhe teknikash që përdoren për të mbështetur të nxënit efektiv dhe zhvillimin e kompetencave të nxënësve në mjediset mësimore. Këto strategji dhe metoda marrin parasysh dhe plotësojnë nevojat e të nxënit si dhe sigurojnë pjesëmarrjen aktive të nxënësve në përzgjedhjen dhe shfrytëzimin e informacionit, duke nxitur përgjegjshmërinë vetjake, iniciativën, reflektimin, pavarësinë e gjykimit, vetëvlerësimin, bashkëpunimin dhe barazinë. Edukimi promovon disa metoda të nxëni të cilat janë: a) Të nxënit me në qendër nxënësin; b) Të nxënit që promovojnë kompetencat; c). të nxënit e diferencuar; d) të nxënit e integruar; dh) Përdorimi i teknologjisë digjitale; e) Mësimin e kombinuar; ë) Të nxënit e bazuar në projekte; f) Angazhimi aktiv; g) Zhvillimin e të menduarit kritik dhe zgjedhjes së problemeve; gj) Të nxënit në bashkëpunim; h) Të nxënit e bazuar në lojëra etj.

6.1 Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e muzikës.

Metoda mësimore⁵ janë:

a) *Mësimi përmes lojës*

- Lojëra ritmike (duartrokitje sipas ritmit, ecje në kohë me muzikën).

⁵ Në udhëzues kurrikularë për lëndën e muzikës do të përshkruhen të detajuara veprimtari praktike për zbatimin e metodave të mësimdhënies.

- Lojëra me këngë, lodra popullore ose të thjeshta për fëmijë me tematika gjithëpërfshirëse.

b) Këndimi vetëm dhe në grup

- Këndim i këngëve të thjeshta me fjalë argëtuese dhe melodi të lehta.
- Përmirëson shqiptimin, frymëmarrjen dhe dëgjimin kolektiv.

c) Dëgjimi aktiv i muzikës

- Dëgjimi i pjesëve të shkurtra muzikore (nga muzika e filmit për fëmijë, nga muzika klasike ose popullore) duke nxitur komunikimin dhe zhvillimin e aftësive të menduarit kritik, pash: “Si ndihesh kur e dëgjon këtë?” ose “Çfarë instrumente dëgjon?”

d) Përdorimi i instrumenteve ritmike

- Tamburina, triangolo, marakas, ksilofon – për të ndjerë tingullin ose për të ndjekur ritmin.
- Fëmijët mësojnë të luajnë në grup dhe të ndjekin një udhëheqës.

e) Krijimtaria dhe improvizimi

- Inkurajimi për të krijuar tinguj ose ritme me trup, objekte ose instrumente të thjeshta.
- Liria për të shprehur veten muzikalisht.

Përfitimet që nxënësit marrin nga zhvillimi i këtyre strategjive mësimore përmes mësimin të muzikës janë: përmirësimi i koordinimit trupor dhe motorikës fine; zhvillimi i gjuhës dhe kujtesës përmes teksteve të këngëve; rritja e vetëbesimit dhe bashkëpunimit me të tjerët; ndërton baza të qëndrueshme për mësimin e përmbajtjeve muzikore të mëtejshme.

6.2 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e muzikës

Mësimi i muzikës me fëmijët me nevoja të veçanta kërkon strategji të veçanta të mësimdhënies për fëmijët me nevoja të veçanta kërkon një qasje të personalizuar, të ndjeshme dhe të mbështetur në metoda fleksibël e kreative. Ja disa metoda mësimi të rekomanduara, të shoqëruara me strategji praktike që mund të zbatohen në klasë. Disa nga metodat dhe qasjet që mësuesi mund të zhvillojë në klasë për fëmijët me nevoja të veçanta janë:

Metoda Orffit (Carl Orff)

- › Përshkrimi: Bazohet në zhvillimin e një loje, improvizim, lëvizje dhe përdorimin e instrumenteve të thjeshta ritmike.
- › E përshtatshme: për fëmijë me autizëm apo çrregullime të të nxënit.
- › Një model: Fëmijët luajnë ritme të thjeshta me daulle ose përmes mjeteve trupore duke ndjekur një histori të treguar.

Metoda ndijimore

- › Përshkrimi: Përdorim i integruar i dëgjimit, prekjes, lëvizjes dhe pamjes.
- › E përshtatshme: për fëmijë me disleksi, dëmtime vizuale ose motorike.
- › Një model: krijimi i një loje ku fëmijët prekin instrumentin muzikor, shikojnë simbolin, dëgjojnë tingullin dhe lëvizin me ritmin.
- › Ndërveprimi individual dhe i vogël në grup
- › Përshkrimi: Mësimi zhvillohet në grupe të vogla ose në mënyrë individuale.
- › E përshtatshme: sepse lehtëson ndjekjen e ritmit të fëmijës, duke respektuar vështirësitë e tij.
- › Një model: Puna në çifte për të improvizuar një dialog ritmik.

Metoda e përsëritjes dhe rutinës

- › Përshkrimi: Aktivitetet muzikore përsëriten rregullisht për të krijuar siguri dhe kuptueshmëri.
- › E përshtatshme: sepse çdo orë fillon me të njëjtën këngë mirëseardhjeje dhe përfundon me një ritual të qetësimit me muzikë të butë.

6.3 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e muzikës

Mësimi i muzikës për fëmijët e talentuar kërkon strategji të veçanta të mësimdhënies. Këto strategji kërkojnë nga mësuesi të përgatisë materiale të diferencuara për këta fëmijë p.sh.: versione më të ndërlikuara të një këngë ose melodie. Numër më të madh të ushtrimeve në lidhje me ritmin dhe melodinë. Të nxisin fëmijët e talentuar të krijojnë mbi një tekst kënge, ose të improvizojnë një lojë ritmike. Ata inkurajojnë “kompozime të vogla” ose improvizime me instrumente të thjeshta për fëmijë dhe zhvillojnë aftësitë analitike për të analizuar muzikë nga zhanre të ndryshme. Përmes dhënies së përgjegjësisë ata i vendosin këta nxënës në rolin e liderit p.sh.: rol udhëheqës në grup (si “dirigjent i klasës” për një lojë ritmike).

7 VLERËSIMI I NXËNËSVE

Vlerësimi është procesi gjatë të cilit mblidhen të dhëna dhe gjykohet mbi bazën e një kriteri të caktuar për arritjen e një rezultati arsimor. Qëllimi kryesor i vlerësimit është marrja e vendimeve që synojnë përmirësimin e rezultateve të nxënies dhe procesit mësimor. Kjo kërkon grumbullimin e informacionit për të analizuar dhe vlerësuar të gjithë aspektet e procesit.

7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën e muzikës

Mësuesi që jep lëndën e muzikës ndërton një sërë instrumentesh për vlerësimin e nxënësit, duke iu referuar specifikave të lëndës. **Instrumentet e vlerësimit** janë të domosdoshëm për të marrë informacion lidhur me zotërimin e njohurive dhe demonstrimin e aftësive muzikore nëpërmjet treguesve të besueshëm për progresin e tyre, të bazuara në **vlerësimin**:

A. Përmes një LISTE KONTROLLI

Mësuesi vëzhgon pjesëmarrjen aktive gjatë aktiviteteve muzikore p.sh.:

Aftësia muzikore e demonstruar:

- merr pjesë në këndim,
- ndjek ritmin,
- shoqëron me instrumentin materialin muzikor/këngën,
- reagon ndaj ndryshimeve të tingujve dhe ritmeve,
- reagon ndaj muzikës me emocion dhe lëvizje.
- bashkëpunon gjatë këndimit dhe shoqërimit me instrumente,

- respekton koreografinë e lojërave muzikore,
- prezanton krijime të ndryshme të realizuara,
- shpreh emocione ndaj muzikës,
- përdor një fjalori muzikor.

B. Përmes një FLETE VETËVLERËSIMI

Mësuesi përgatit fletët e vetëvlerësimit dhe nxënësi vendos çek tek fleta. P.sh.: Sot në orën e muzikës:

- E këndova këngën.
- Luajta me instrumentin.
- Dëgjova me kujdes muzikën.
- U kënaqa me muzikën.

Nxënësi mund të vendosë shenjën ose ngjyrosë një fytyrë që tregon ndjenjën e tij.

C. përmes VLERËSIMIT TË PERFORMANCËS

Mësuesi përgatit **treguesit** që kërkojnë të evidentojnë aftësitë e nxënësit kur:

- Këndon para grupit.
- Luan një ritëm të thjeshtë.
- Interpreteton një lojë me role muzikore.
- Shfaq emocion gjatë interpretimit.
- Bashkëpunon me të tjerët.

- Etj.

Mësuesi përdor fletë vlerësimi me kritere të qarta dhe të thjeshta.

D. Vlerësimi përmes BISEDËS

Mësuesi përgatit disa pyetje të hapura:

- “Cila pjesë të pëlqeu më shumë?”
- “Çfarë ndjeve kur dëgjuam muzikën?”
- “Si mendon se është tingulli i ujkut?”

E. Përmes VLERËSIMIT TË KRIJIMIT

Mësuesi përgatit disa **fletë pune**:

- Krijo ritmin tënd duke përdorur simbole të **ndryshme**
- Shkruaj një melodi të shkurtër
- Projekt individual: Kompozimi im

7.2 Shembull i niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN6-ve.

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

Tabela 5. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Shembull:			
- Rezultati i të nxënit (RN): Nxënësi shpjegon <i>ngjyrimin e zërit</i> të shokut apo shoqes gjatë të folurës apo këndimit, duke përcaktuar ndryshueshmërinë që dëgjon.			
Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
Nxënësi shpjegon çdo <i>ngjyrim</i> të <i>zërit</i> të shokut apo shoqes gjatë të folurës apo këndimit, duke argumentuar karakteristikat e zërave që dëgjon prej tyre.	Nxënësi përshkruan saktë <i>ngjyrimin e zërit</i> të shokut apo shoqes gjatë të folurës apo këndimit, duke përcaktuar karakteristikat e zërave që dëgjon.	Nxënësi identifikon <i>ngjyrimin e zërit</i> të shokut apo shoqes gjatë të folurës apo këndimit, duke përcaktuar jo qartë disa karakteristika të zërave që dëgjon prej tyre.	Nxënësi ka vështirësi të identifikojë <i>ngjyrimin e zërit</i> të shokut apo shoqes gjatë të folurës apo këndimit; kryen gabime të vazhdueshme dhe nuk përcakton karakteristika zërave që dëgjon prej tyre;

⁶ Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e muzikës do të përshkruhen nivelet e arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit sipas tematikave të lëndës.

8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Gjatë procesit mësimor të muzikës, përdorimi i burimeve dhe materialeve të ndryshme ndihmon në ndërtimin e një kuptimi të thellë dhe praktik të koncepteve muzikore. Materialet konkrete, vizuale por edhe teknologjike krijojnë mundësi që nxënësit të mësojnë në mënyrë aktive, duke prekur, parë, dëgjuar dhe zbatuar njohuritë muzikore në situata reale. Mësuesi ka mundësinë të integrojë mjete të ndryshme për të bërë mësimin sa më të qartë dhe të aksesueshëm për të gjithë nxënësit, si:

✚ *materiale vizuale*: figura, tabela, postera, etj.;

✚ *mjete teknologjike*: projektorë, kompjuterë, tableta, magnetofon apo platforma mësimore online.

Gjatë shpjegimit, mësuesi përdor gjuhë të qartë dhe të thjeshtë, fjali të shkurtra dhe një fjalor të përshtatur për moshën dhe nivelin e nxënësve. Ai/ajo zgjedh shembuj konkretë dhe ushtrime të personalizuar, duke siguruar mbështetje shtesë për nxënësit që kanë nevojë.

8.1 Përdorimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale

Përdorimi i teknologjisë ndihmon në zhvillimin e aftësive digjitale që janë thelbësore në shekullin XXI. Muzika nuk është vetëm art, por një mjet i fuqishëm edukimi që ndihmon në përgatitjen e individëve për sfidat dhe mundësitë e botës moderne. Integrimi i muzikës me teknologjinë ka transformuar mënyrën se si krijohet, shpërndahet dhe mësohet muzika në shekullin XXI. Aftësitë teknologjike zhvillohen edhe në lëndën e muzikës duke zhvilluar kompetencat lëndore në një dimension të ri.

Integrimi i teknologjisë dhe përdorimi i aplikacioneve dhe programeve muzikore gjatë mëimit ofrojnë mundësi për krijimtari, kombinimin e tingujve dhe mësim më tërheqës për nxënësit.

Disa platforma si *YouTube*, *aplikacione si Yousician, Simply Piano* u mundësojnë nxënësve të mësojnë muzikë në mënyrë interaktive dhe të personalizuar. Mësuesit mund të përdorin teknologji audio-vizuale për të bërë mësimet më tërheqëse dhe për të ndjekur progresin e nxënësve, p.sh. performimi dhe përdorimi i efekteve digjitale live gjatë performancës.

9 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së muzikës bazohet në Kornizën Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Plani Mësimor i Arsimit Bazë si dhe në rekomandimet më të fundit të Bashkimit Evropian për arsimin. Si i tillë ky dokument i shërben mësuesve, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Në këtë rubrikë përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit në mënyrë që të zhvillohet me efektivitet programi i lëndës së muzikës.

9.1 Rekomandime për nxënësit

- ✓ Të marrin pjesë aktive në orët e muzikës, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive muzikore.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shokët si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- ✓ Të jenë kureshtarë dhe të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke përfshirë edhe përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e muzikës si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

9.2 Rekomandime për mësuesit

- ✓ Të lidhin përmbajtjen e muzikës me fusha të tjera (gjeografi, gjuhë, art pamor, edukatë qytetare, etj.) për të ndihmuar kuptimin e thelluar dhe zbatimin praktik të koncepteve dhe për të kuptuar profesione të ndryshme.
- ✓ Të krijojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë përdorimin e muzikës në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.
- ✓ Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me aftësi me talente.
- ✓ Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socio - emocional.
- ✓ Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.
- ✓ *Të sigurojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të muzikës (p.sh. sugjerohet 40% teori — 60% praktikë). Përdorimi praktik i muzikës do të realizohet përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.*
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së teksteve shkollore.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë të lëndës së muzikës.
- ✓ Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

9.3 Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve muzikore.
- ✓ Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të nxënësve.
- ✓ Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- ✓ Të vlerësojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të muzikës gjatë zhvillimit të orëve mësimore.

- ✓ Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënësve dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- ✓ Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socio - emocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e muzikës.
- ✓ Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

9.4 Rekomandime për prindërit

- Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e muzikës jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i muzikës zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.

10 NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE

Në lëndën e muzikës së klasës së parë ka këto ndryshime përmbajtjesore:

- 1) Vendosja e fokusit në situatat e veprimtarive praktike të të nxënit duke sugjeruar një ndarje 40% pjesa teorike dhe 60% pjesa praktike. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.
- 2) Përditësimi i kompetencave kyçe, dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e parë.
- 3) Përditësimi i kompetencave muzikore dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e parë.
- 4) Përditësimi i temave ndërkurrikulare.
- 5) Përditësimi i metodologjisë me fokus të shtuar në zhvillimin e mendimit kritik, krijues zgjidhjen problemore si dhe duke përfshirë të nxënit e personalizuar, të nxënit socio emocional, përdorimin e teknologjisë etj.
- 6) Përditësimi i vlerësimit të nxënit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënit.

PROGRAMI I LËNDËS “ART PAMOR”

ARSIMI FILLOR

KLASA 1

FUSHA “ARTET”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinator: Marina Topulli

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

1	HYRJE.....	5
2	QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	6
	2.1 Objektivat e përgjithshme të lëndës Art pamor në Arsimin Fillor	7
3	PËRMBAJTJA E PROGRAMIT	7
4	KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E ARTIT PAMOR	11
	4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.....	11
	4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e artit pamor	15
	4.3 Kompetencat e lëndës së artit pamor dhe rezultatet e të nxënit	17
5	PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	22
	5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e parë	22
	5.2 Përmbajtja e lëndës sipas tematikave dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre	22
	5.2.1 Tematikat: Gjuha dhe komunikimi artistik – Teknikat dhe proceset artistike – Historia, arti dhe shoqëria	23
	5.3 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).	29

6	METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	33
6.1	Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e artit pamor:	33
6.2	Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e artit pamor	35
6.3	Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e artit pamor	36
7	VLERËSIMI I NXËNËSVE	37
7.1	Format e vlerësimit në lëndën e artit pamor	37
7.2	Shembull i niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.	40
8	BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	41
8.1	Përdorimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale	42
9	REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	43
9.1	Rekomandime për mësuesit	43
9.2	Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm	44
9.3	Rekomandime për prindërit.....	45
9.4	Rekomandime për nxënësit	45
10	NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE	46

Përmbajtja e tabelave

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.	12
Tabela 2: Kompetencat artit pamor dhe rezultatet e të nxënit	19
Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë	22
Tabela 5. Shembull i veprimtarive për përmbushjen e RN-ve.....	30
Tabela 6. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve	40

Përmbajtja e diagrameve

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor të artit pamor	9
Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së artit pamor.....	18
Diagrama 3. Shembull situatë të nxëni dhe lidhja me elementet e programit	32

1 HYRJE

“Arti pamor” është një mënyrë për të krijuar dhe komunikuar nëpërmjet imazhit. Lënda e “Artit pamor” është një lëndë e veçantë dhe ka kërkesat e veta specifike të të mësuarit. Arti është një mënyrë e natyrshme dhe e kënaqshme e pasurimit të botës së fëmijëve. Veprimtaritë e “Artit pamor” bëjnë të mundur që nxënësit të bëjnë lidhjen midis botës reale dhe imagjinare, të organizojnë dhe të shprehin vizualisht idetë, ndjenjat dhe eksperiencat nëpërmjet vizatimit, pikturës, konstruksioneve etj. Edukimi nëpërmjet “Artit pamor” siguron zhvillimin e krijimtarisë dhe përvojave personale nëpërmjet zbulimit, kërkimit, eksperimentimit, trillimit, vizatimit dhe përdorimit të një sërë mjeteve dhe teknikave. Kjo lëndë promovon vëzhgimin dhe ndihmon nxënësit të fitojnë ndjeshmëri për botën vizuale, hapësinore dhe të prekshme dhe për eksperiencat estetike. Zhvillimi i aftësive perceptuale i ndihmon nxënësit të shijojnë dhe interpretojnë mjedisin vizual dhe veprat e artit njëkohësisht lehtësojnë të nxënëit në të gjithë kurrikulën e arsimit fillor. Krijimtaria në art kontribuon në formimin e një identiteti personal e të vetëbesimit dhe ndihmon në krijimin e vetëdijes kulturore dhe ndjeshmërisë. Ky program në arsimin bazë ka për qëllim: të ndihmojë nxënësit të zhvillojnë aftësitë krijuese, komunikuese, të kuptojnë botën, që i rrethon , nëpërmjet “Artit pamor”. Që në fëmijërinë e hershme, në mënyrë shumë të natyrshme, fëmijët bëjnë shenja, shgaravina dhe vizatojnë me çdo lloj materiali. Nëpërmjet shgaravinave një fëmijë “bën një shenjë në këtë botë” është një nga shembujt e hershëm të shtysës personale. Fëmijët fillojnë të tregojnë që e pëlqejnë ambientin e tyre dhe njohin objektet që u duhen. Me kalimin e viteve këto imazhe shenjash zhvillohen sipas stadeve specifike. Ky progres i zhvillimit grafik fillon nga mosha 2 vjeç dhe vazhdon deri në adoleshencë. Edhe pse në fillimet e veta , ai është natyral dhe spontan, më vonë ai kërkon një mësimdhënie të përshtatshme. Lënda e artit pamor në arsimin fillor i ndihmon fëmijët të zhvillojnë potencialin e tyre krijues në lidhje me botën vizuale dhe aftësitë për të simbolizuar, shprehur dhe komunikuar përmes imazheve. Të mësuarit në artin pamor u siguron nxënësve një sërë eksperiencash emocionale, njohëse, psikomotore, sociale dhe estetike. Nxënësit kanë mundësi të krijojnë imazhet e tyre, duke u përfshirë në procesin krijues për të zbuluar mundësi të shumta të kombinimit të materialeve me gjuhën vizuale. Në këtë nivel ata mësojnë të ushtrojnë mendimin kritik dhe të zhvillojnë ndjesitë e tyre estetike nëpërmjet vlerësimit jo vetëm të punëve të tyre dhe të shokëve/shoqeve, por edhe të veprave të artit, të objekteve tradicionale dhe imazheve të mediave të marra nga historia dhe trashëgimia kulturore e të tashmes dhe të shkuarës. Nëpërmjet lëndës së artit pamor, në ciklin e ulët, nxënësit inkurajohen të bëjnë lidhjen e artit

pamor me lëndët e tjera në kurrikul. Në këtë mënyrë ata hapin një dritare me botën për të zbuluar karakteristikat e veçanta të saj dhe të kuptojnë më mirë kulturën e tyre. Në këtë mënyrë nxënësit zhvillojnë identitetin e tyre kulturor dhe përgatiten për rolin e tyre si qytetar.

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Qëllimi i artit pamor në arsimin fillor është shumë i rëndësishëm për zhvillimin e fëmijëve. Lënda e artit pamor në klasën e parë është një mjet i fuqishëm për zhvillimin e aftësive vëzhguese dhe krijuese të fëmijëve përmes zhvillimit të veprimtarive dhe përdorimit të teknikave të shumëllojshme artistike. Arti pamor:

- inkurajon bashkëpunimin dhe komunikimin ndërmjet fëmijëve, duke i ndihmuar ata të punojnë së bashku në veprimtaritë artistike;
- zhvillon aftësitë krijuese, duke nxitur imagjinatën nëpërmjet veprimtarive të larmishme artistike dhe i ndihmon fëmijët të shprehin emocione dhe ndjenja;
- përmirëson aftësitë motorike, ku arti pamor ndihmon në koordinimin e syve dhe të veprimit të duarve duke përdorur në mënyrën e duhur një sërë mjetesh si lapsi, ngjyrat, goma, plastelina, gërshërët, ngjitësi, etj., dhe teknikash artistike si vizatimi, ngjyrosja, prerja, ngjitja, modelimi me qëllim realizimin e punimeve artistike;
- njeh nxënësit me aspekte të kulturës pamore, mëson rreth kulturave të ndryshme pamore dhe traditave artistike në kontekste të ndryshme historike;
- ofron mundësi për të vëzhguar dhe krijuar përmes veprimtarive artistike që ndihmojnë në përmirësimin e aftësive të përqendrimit, kujtesës dhe analizës;
- ndikon në rritjen e emocioneve pozitive që shkakton procesi krijues dhe i ndihmon nxënësit të shprehin ndjenjat dhe mendimet e tyre nëpërmjet gjuhës artistike.

2.1 Objektivat e përgjithshme të lëndës Art pamor në Arsimin Fillor

Objektivat e përgjithshme që synohen të arrihen në përfundim të klasës së parë kërkon që nxënësit:

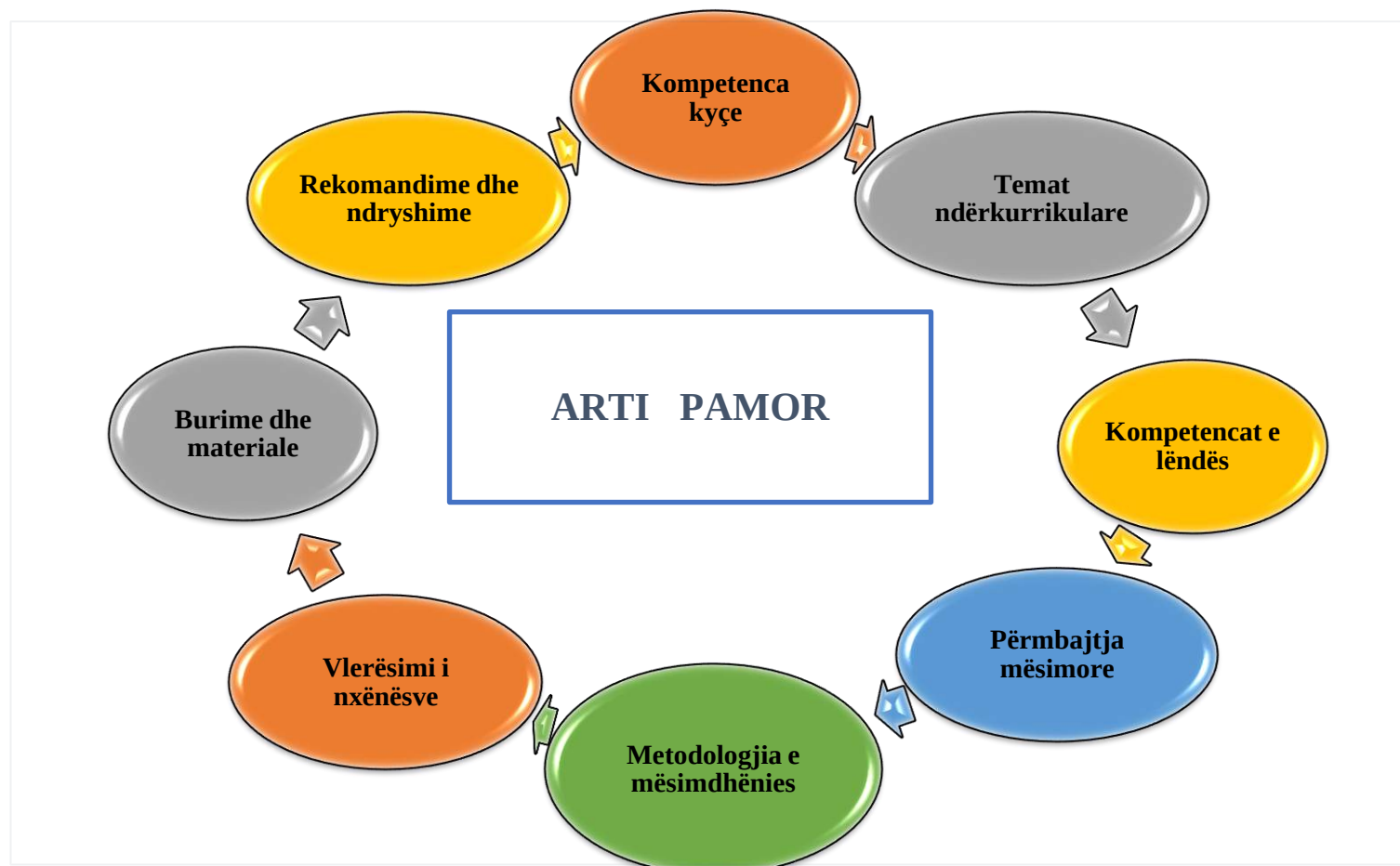
- Të zhvillojnë ndjesitë dhe aftësitë pamore përmes vëzhgimit, proceseve artistike dhe krijimit.
- Të përvetësojnë konceptet themelore të artit pamor në lidhje me gjuhën artistike, duke i zbatuar ato në praktikë përmes veprimtarive krijuese.
- Të përdorin elementet e artit pamor si vijën, ngjyrën, formën 2 dhe 3 dimensionale, teksturën, hapësirën në krijimet e tij dhe t'i evidentojë ato në jetën e përditshme përmes modeleve konkrete.
- Të aftësohen në përdorimin e mjeteve të ndryshme gjatë realizimit të punimeve.
- Të zhvillojnë aftësitë krijuese dhe eksperimentuese nëpërmjet përdorimit të mjeteve të larmishme artistike.
- Të përdorin teknika të ndryshme artistike gjatë veprimtarisë krijuese.
- Të mësojnë të bashkëpunojnë në grup dhe të respektojnë mendimin dhe punën e njëri-tjetrit.
- Të zhvillojnë aftësitë sociale përmes komunikimit me njëri – tjetrin.
- Të zhvillojnë aftësitë kritike dhe analitike përmes veprimtarive të ndryshme artistike për këtë grup moshë 7-11 vjeç.
- Të shprehin emocionet e tyre ndaj veprave të artit dhe punimeve të njëri-tjetrit.
- Të vlerësojnë vepra arti nga artistë të ndryshëm shqiptarë dhe botërore, apo nga periudha të ndryshme historike duke zhvilluar aftësitë e mendimit kritik.

3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i artit pamor synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, duke u mbështetur në situata të jetës reale dhe në kontekstin shkollor. Në thelb, ky program përqendrohet në edukimin dhe formimin artistik të nxënësve si individë të aftë për të kuptuar dhe përdorur njohuritë e artit pamor në mënyrën e duhur në jetën e tyre të përditshme. Programi i lëndës së artit pamor në arsimin fillor përmban:

- a) *Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit që zhvillohen nëpërmjet lëndës së artit pamor.* Lënda e artit pamor kontribuon drejtpërdrejt në ndërtimin e kompetencave kyçe si dhe aftësive të shekullit 21-të si: të menduarin kritik dhe zgjidhjen e problemeve, aftësitë qytetare, aftësitë digjitale etj. *Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së artit pamor.* Programi i artit pamor ndërthur njohuritë dhe aftësitë e saj me temat ndërkurrikulare si: identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; qytetaria aktive dhe sipërmarrja; shëndeti mendor e fizik dhe siguria; zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore; teknologjia, shoqëria dhe media duke i lidhur konceptet artistike me situata konkrete që nxënësit përballen në jetën e tyre.
- b) *Kompetencat e lëndës së artit pamor dhe rezultatet e të nxënit.* Arti pamor nuk është vetëm një disiplinë artistike, por një mjet i fuqishëm për të zhvilluar aftësi kyçe të shekullit 21. Ai e përgatit nxënësin për të qenë *krijues, bashkëpunues, komunikues efektiv dhe qytetar aktiv* në një botë në zhvillim të vazhdueshëm. Aftësitë kyçe të shekullit 21, janë një grup kompetencash që i ndihmojnë individët të jenë të suksesshëm në një botë që ndryshon me shpejtësi, të drejtuar nga teknologjia, informacioni dhe globalizimi. Lënda e artit pamor, në mënyrë të natyrshme, kontribuon fuqishëm në zhvillimin e këtyre aftësive.

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor të artit pamor

- c) *Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënit.* Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) të klasës së parë për çdo tematikë, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup etj; tematikat e lëndës dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre; njohuritë kryesore, aftësitë për secilën tematikë dhe qëndrimet që demonstroi nxënësi.
- d) *Metodologjia e mësimdhënies.* Në lëndën e artit pamor është e rëndësishme t'i kushtohet një vëmendje e madhe përdorimit të metodave interaktive, teknikave të menduarit kritik dhe krijues, bashkëpunimit dhe punës në grup. Përshtatja e mësimit për nxënësit me nevojë të veçanta dhe mbështetja e talenteve në lëndën e artit pamor nxit kuriozitetin dhe pjesëmarrjen aktive gjatë zhvillimit të lëndës. Në këtë rubrikë do të ketë edhe disa shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të nxënit.
- e) *Vlerësimi i nxënësve është një tjetër rubrikë,* e cila përshkruan në mënyrë të përmbledhur llojet e vlerësimit të nxënësit, shembuj të instrumenteve të vlerësimit, vlerësimin si metodologji të nxëni. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të nxënit.
- f) *Burimet dhe materialet didaktike* që mund të përdoren në lëndën e artit pamor. Njohja me veprat e artit, me mjetet, teknikat, proceset artistike dhe elementet e trashëgimisë kulturore, etj., do të trajtohen gjithashtu në program si burime të rëndësishme për zhvillimin e aftësive artistike pamore.
- g) *Rekomandime për zbatimin e programit.* Në këtë rubrikë do të ketë disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësit, mësuesit, hartuesit e teksteve mësimore, hartuesit e testeve kombëtare, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit.
- h) *Ndryshimet përmbajtjesore.* Në këtë rubrikë do të përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore.

4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E ARTIT PAMOR

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyçe dhe atyre të lëndës, sipas klasave të arsimit fillor. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive. Arti pamor nuk është vetëm një disiplinë artistike, por një mjet i fuqishëm për të zhvilluar aftësi kyçe të shekullit 21. Ai e përgatit nxënësin për të qenë *krijues, bashkëpunues, komunikues efektiv dhe qytetar aktiv* në një botë në zhvillim të vazhdueshëm. Aftësitë kyçe të shekullit 21, janë një grup kompetencash që i ndihmojnë individët të jenë të suksesshëm në një botë që ndryshon me shpejtësi, të drejtuar nga teknologjia, informacioni dhe globalizimi. Lënda e artit pamor, në mënyrë të natyrshme, kontribuon fuqishëm në zhvillimin e këtyre aftësive.

- **Kreativiteti**, ku arti pamor inkurajon dhe nxit krijimtarinë përmes vëzhgimit, eksperimentit, teknikave dhe proceseve artistike. Nxënësit mësojnë të shprehin veten në mënyrë unike dhe të zhvillojnë ide origjinale.
- **Bashkëpunimi**, ku arti pamor nxit nxënësit të punojnë në grup dhe ku secili, me punën dhe aftësitë e tij, ka një rol të rëndësishëm. Kështu ju jepet mundësia që ata të punojnë në grup, të ndajnë eksperiencat dhe të kuptojnë e të marrin përgjegjësitë.
- **Komunikimi**, ku arti pamor si një formë pamore e komunikimit – përçon ndjenja, mesazhe dhe histori. Gjithashtu, diskutimi mbi punimet artistike apo veprat e artit, ndihmon zhvillimin e të folurit dhe të shkruarit.
- **Mendimi kritik dhe zgjidhja e problemeve**, ku arti pamor inkurajon dhe nxit nxënësit në analizimin e veprave të artit, zhvillon aftësitë e vendimmarrjes gjatë veprimtarisë krijuese dhe zgjidhja e sfidave teknike ndihmojnë në zhvillimin e mendimit analitik.
- **Aftësitë teknologjike**, ku arti pamor inkurajon dhe nxit përdorimin e programeve krijuese digjitale, po ashtu platformat online për shpërndarje të informacionit artistik, duke zhvilluar kështu aftësitë digjitale.

- **Ndërgjegjësimi global dhe kompetencat kulturore**, ku arti pamor jep mundësinë njohjen dhe kuptimin e kulturave të ndryshme në klasë. Lënda e artit pamor i ndihmon nxënësit të jenë më të hapur dhe të kuptojnë diversitetin kulturor.
- **Aftësitë për mësim gjatë gjithë jetës**, ku arti pamor kërkon përkushtim, durim dhe disiplinë – vlera që ndihmojnë në formimin e një qëndrimi pozitiv ndaj të nxënit të vazhdueshëm.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballlet me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke u vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit. Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe që duhet të zhvillojë nxënësi në klasën e parë në lëndën e artit pamor mund të përmbledhen si më poshtë:

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> - Kupton dhe përdor fjalë të thjeshta që përshkruajnë elementët e artit pamor (vija, forma, ngjyra, simetria, etj.). - Tregon me fjalë të veta ndjesitë që i japin veprat e artit dhe elemente të trashëgimisë kulturore.	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i> - Kupton fjalë dhe fraza në gjuhë të huaj për mjete dhe teknika artistike. - Kupton dhe përdor emërtimin e elementeve të artit në gjuhë të huaj . - Zbulon që gjuha e artit pamor është një gjuhë universale e të shprehurit.

- Përfshihet në biseda të shkurtra mbi punimet dhe veprat artistike.	
Kompetenca në STEM (matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri)	Kompetenca digjitale
<i>Për të dëshmuar kompetencat në STEM, nxënësi:</i> - Kupton konceptet bazë të komunikimit pamor përmes ushtrimeve të thjeshta me elementet e artit. - Zbulon lidhjen midis formave dy dhe tre dimensionale dhe i ndërton ato nëpërmjet matjeve matematikore. - Eksperimenton me ngjyrat bazë për të krijuar ngjyrat e tjera. - Eksperimenton me mjete dhe teknika të ndryshme për të zgjidhur probleme në krijim.	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> - Përdor aplikacione edukative për të parë ose luajtur lojëra vizuale krijuese. - Njih dhe përdor mjetet kompjuter, aparat fotografik digjital, video CD, DVD etj. - Krijon duke përdorur mjete pune digjitale që ofrojnë platformat e ndryshme.
Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit	Kompetenca qytetare
<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të nxënies, nxënësi:</i> - Bashkëpunon në punët në grup ose projekte artistike. - Respekton radhën dhe kontribuon në aktivitetet grupore.	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> - Mëson mbi elemente të trashëgimisë kulturore lokale dhe kombëtare. - Respekton rregullat e sjelljes gjatë aktiviteteve artistike.

- Ndjen kënaqësi dhe vetëbesim përmes pjesëmarrjes në aktivitetet artistike.	- Diskuton dhe bashkëpunon me të tjerët për çështje të ndryshme kulturore. - Zbaton rregullat e mbajtjes në rregull të vendit të punës. - Kupton që veprat e artit pamor mund të tregojë histori të komunitetit dhe vendit të tij por edhe të vendeve e kulturave të tjera.
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i> - Ndërmerr nisma për të zhvilluar aktivitete të artit pamor brenda dhe jashtë klasës, duke kontribuar në mënyrë krijuese. - Fotografon krijimet e veta për të krijuar portofol digjital. - Eksperimenton me teknikat artistike për të krijuar diçka të re.	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> - Njeh vepra arti nga kultura të tjera dhe diskuton rreth tyre. - Tregon interes për elementet e trashëgimisë kulturore kombëtare dhe botërore. - Krijon histori me vizatime për vende e ngjarje të ndryshme .

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e artit pamor¹

Integrimi i temave ndërkurrikulare me artin pamor në arsimin fillor u mundëson nxënësve të kuptojnë më thellë lidhjet ndërmjet artit pamor dhe jetës reale, duke i ndihmuar ata të zhvillojnë aftësi analitike, mendim kritik, argumentim dhe zgjidhje problemesh. Këto tema përforcojnë përdorimin e artit pamor si mjet për identifikimin e të dhënave, planifikimin, marrjen e vendimeve dhe vlerësimin e situatave të ndryshme shoqërore, kulturore dhe shkencore.

- › *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.* Arti pamor i ofron mundësinë nxënësit për zhvillimin e ndjenjës së *identitetit kombëtar, njohjes dhe respektit ndaj kulturave të ndryshme*. Përmes zhvillimit të kësaj teme lënda e artit pamor kërkon të zhvillojë ndjenjën e identitetit kombëtar përmes njohjes së artistëve dhe veprave të artit shqiptar. Njohjes së elementeve të trashëgimisë kulturore shqiptare (arkitektura, objektet artizanale, veshjet tradicionale, etj.). Përdorimit të këtyre elementeve kulturore në krijimet artistike. Gjithashtu arti pamor ofron mundësinë që nxënësi të njohë elemente të trashëgimisë së kulturave të ndryshme si nëpërmjet imazheve fotografike ashtu edhe nëpërmjet veprave të artit. Këto njohuri rrisin ndërgjegjësimin për të kuptuar dhe respektuar larminë kulturore. Tematika të tilla si: “Trashëgimia jonë kulturore”, “Java Ndërkulturore”, etj., mundësojnë organizimin e veprimtarive artistike ku mund të prezantohen tradita dhe kultura të ndryshme përmes artit pamor.

¹ Veprimtaritë praktike të zhvillimit të temave ndërkurrikulare mund të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë lëndorë – art pamor.

- › *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.* Në këtë temë, arti pamor luan rol kyç sepse krijon mundësi që nxënësi të mësojë jo vetëm për artin, por edhe për rolin e tyre si qytetarë të angazhuar dhe krijues në komunitet. Duke qenë se arti pamor ka qenë gjithmonë një formë shprehjeje për çështje sociale, politike dhe komunitare, nxënësi analizon imazhe fotografike dhe vepra artistike që përcjellin mesazhe mbi të drejtat qytetare, si: promovimi i paqes, të drejtat e njeriut, barazinë apo mbrojtjen e mjedisit etj. Nxënësi krijon punime *që përçojnë mesazhe sociale*, duke u angazhuar në diskutime dhe reflektime mbi realitetin e tyre. Për realizimin e kësaj tematike mund të realizohen *projekte dhe ekspozita që përcjellin një mesazh*, (p.sh. ndihmë për fëmijë në nevojë, të drejtat e fëmijëve, kryqi i kuq etj.). Ndërsa në lidhje me sipërmarrjen mund të trajtohen tema si: *si të ndërtosh një ekspozitë kolektive apo personale me një tematikë të caktuar, si të bësh reklamën grafike për një event të rëndësishëm në shkollë, klasë apo personale*. Tema të tjera p.sh.: si funksionon rrugëtimi artistik dhe menaxhimi i tij – nga prodhimi i veprës së artit, marketingu, promovimi, deri te shitja, apo *roli i rrjeteve sociale* në promovimin e një karriere artistike ose krijimi e projekteve artistike fitimprurëse.
- › *Shëndeti mendor, fizik dhe siguria.* Arti pamor krijon mundësi të mira për të edukuar nxënësin por edhe duke ndikuar pozitivisht në mirëqenien emocionale, fizike dhe sociale të tyre. Arti pamor luan një rol të rëndësishëm në jetën tonë të përditshme dhe shpesh përdoret për të reduktuar stresin, ankthin si dhe për të përmirësuar gjendjen shpirtërore. Nxënësi vëzhgon elementet e artit në natyrë dhe në veprat e artit, përdor mjete dhe teknika të larmishme dhe eksperimenton me to duke eksploruar mënyra të reja të shprehjes dhe duke zgjidhur probleme artistike. Në këtë mënyrë nxënësi shpreh mendime dhe emocione por e gjithë kjo veprimtari krijuese shoqërohet me rritjen e përqendrimit, rritjen e vetëbesimit dhe të energjive pozitive. Arti pamor edukon nxënësin me sigurinë se si:
- të sillet dhe rregullat që duhet të ndjekë **veprimtarisë krijuese** (krijimi artistik, puna në grup dhe me projekte, organizimi i ekspozitave, etj.).
 - të ruaj veten por edhe të tjerët, duke përdorur artin në mënyrë të shëndetshme gjatë përdorimit me korrektësi të mjeteve dhe teknikave dhe në kujdesin për mjedisin.
 - të diskutojë dhe ndajë nëpërmjet internetit krijimet e veta artistike duke ruajtur të drejtat e autorit.

› *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore.* Në lëndën e artit pamor përdoren në mënyrë krijuese tema të tilla sensibilizuese si për:

- Ruajtjen e natyrës,
- Ndotjen e ajrit, ujit dhe tokës,
- Ndryshimet klimatike,
- Rëndësinë e riciklimit dhe kursimit të energjisë.

Përdorimi i materialeve të riciklueshme për krijimin e punimeve artistike si shishe plastike, kanaçe, kuti, letra, tekstile, etj., duke zhvilluar ndërgjegjësimin për riciklimin dhe përdorimin e burimeve në mënyrë kreative. Organizimi i projekteve në bashkëpunim edhe me lëndët e tjera, duke kombinuar muzikën me artin pamor dhe mesazhe për ruajtjen e mjedisit.

› *Teknologjia, shoqëria dhe media.* Arti pamor luan një rol të rëndësishëm për të zhvilluar te nxënësit aftësi kritike, kreative dhe digjitale në një botë gjithnjë e më të ndërlidhur përmes teknologjisë.

Teknologjia ka ndihmuar gjithmonë artin pamor në përditësimin dhe pasurimin e mjeteve, teknikave dhe proceseve artistike. Nxënësi mëson të përdorë programe të ndryshme digjitale (programet që përdorin mjete dhe teknika artistike digjitale sot janë të shumta dhe të përshtatshme për aparate të ndryshme), realizon punime origjinale përmes teknologjisë dhe analizon mjetet digjitale me ato tradicionale.

4.3 Kompetencat e lëndës së artit pamor dhe rezultatet e të nxënit

Bazuar në këtë kurrikul, lënda e artit pamor synon të përmbushë 3 kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij dhe që arrihen nëpërmjet 3 tematikave kryesore. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të nxëni për secilën klasë.

Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së artit pamor

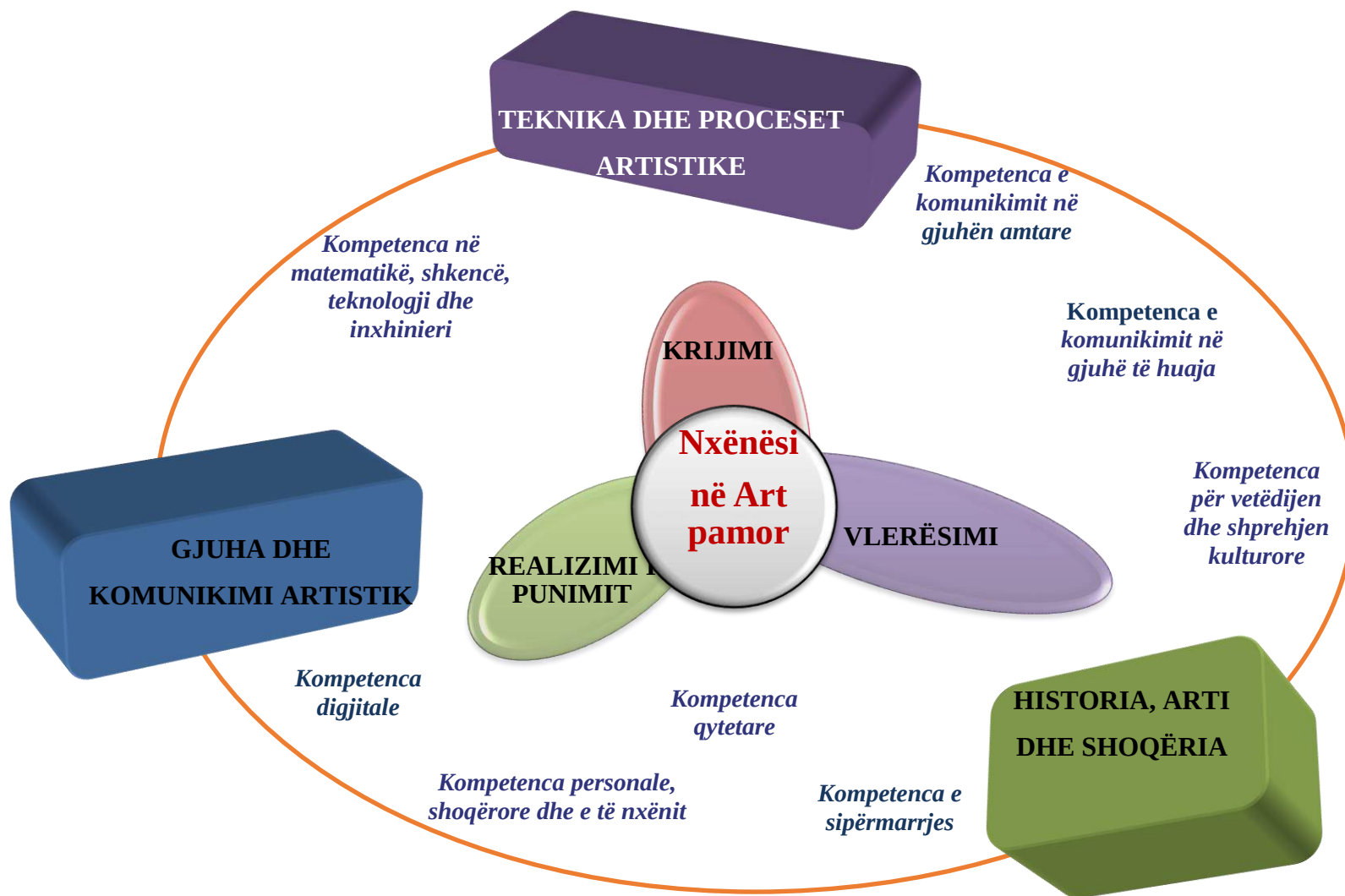

Tabela 2: Kompetencat artit pamor dhe rezultatet e të nxënës

Gjithashtu lënda e artit pamor, zhvillon një sërë aftësish ku nxënësit angazhohen në veprimtaritë artistike dhe zhvillojnë kompetencat e artit pamor.

Tre janë kompetencat lëndore të artit pamor që përftohen nga njohuritë dhe përfshijnë:

KOMPETENCAT LËNDORE – ARTI PAMOR		
Kompetencat lëndore	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënës për kompetencat për klasën e parë
Krijimi artistik	Nxënësi zhvillon aftësinë të përdorë imagjinatën në çdo hap të procesit krijues. Nëpërmjet eksperimentit në mënyra të ndryshme transformon materiale gjithnjë e më të vështira. Kjo kompetencë kërkon që nxënësi të përdorë në mënyra të larmishme gjuhën pamore, duke pasuruar idetë e tij krijuese dhe inkurajohet të përshkruajë eksperiencat krijuese dhe të identifikojë se çfarë ka mësuar nga ajo.	Nxënësi : - krijon punë dy dhe tre dimensionale duke përdorur teknika të ndryshme artistike; - përdor një sërë stimuluesh në përshtatje me moshën për krijimet e tij; gjuha vizuale si: vija, forma, ngjyra, etj., dhe i organizimi i tyre në hapësira dy dhe tre dimensionale për të komunikuar ide është pjesë e rëndësishme e procesit krijues; - krijon duke u mbështetur te eksperiencia, vëzhgimi dhe imagjinata, në mënyrë individuale por ndonjëherë edhe në grup;

		- reflekton mbi përvojat krijuese dhe ta ndajë me të tjerët këtë përvojë.
Realizimi i punimit	Nxënësi zhvillon aftësinë krijuese dhe eksperimentuese nëpërmjet përdorimit të mjeteve dhe teknikave të larmishme artistike. Nxënësi krijon punime dy dhe tre dimensionale nëpërmjet teknikave dhe proceseve në përshtatje me moshën. Nxënësi përdor gjuhën pamore dhe me ndihmën e mjeteve dhe teknikave artistike shpreh idetë e tij. Kjo kompetencë mëson që nxënësi të bashkëpunojë me të tjerët dhe ndan përvojat e veta krijuese me të tjerë.	Nxënësi: - krijon punë dy dhe tre dimensionale duke përdorur teknika të ndryshme artistike dhe një sërë stimuljesh në përshtatje me moshën; - ndjek procesin e realizimit si pjesë e rëndësishme e krijimtarisë, përmes eksperiencave, vëzhgimit dhe imagjinatave e nxënësit janë pjesë e rëndësishme e procesit krijues; - krijon nga kujtesa, vëzhgimi dhe imagjinata, në mënyrë individuale por ndonjëherë edhe në grup; - inkurajon mbi përvojat e tij krijuese dhe për të folur mbi aspekte që janë të rëndësishme për të.
Vlerësimi i veprave të artit	Nxënësi aftësohet për të vëzhguar dhe vlerësuar vepra arti dhe kupton që këto vepra u përkasin periudhave historike dhe kulturave të ndryshme ku ato janë krijuar. Kjo kompetencë synon që nxënësi të pasurojë njohuritë e tij mbi artin pamor, veprat	Nxënësi: - vëzhgon dhe përshkruan vepra arti dhe objekte të trashëgimisë kulturore, dhe kupton që këto vepra u përkasin periudhave historike dhe kulturave të ndryshme ku ato janë krijuar;

	dhe artistët të rrisë vlerësimin ndaj diversitetit kulturor. Nxënësi përshkruan eksperiencën e tij artistike dhe identifikon çfarë mësoi prej saj. Gjithashtu nxënësi zhvillon aftësitë kritike për të ofruar dhe pranuar mendimin ndryshe.	- komunikon emocionet e veta dhe atë që zbuloi mbi veprën e artit; - Krijon duke u mbështetur në vepra të ndryshme të historisë së artit dhe në objekte të trashëgimisë kulturore; - Aftësohet për të përshkruar dhe vlerësuar krijimet e veta dhe të të tjerëve;

5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e parë

Lënda e artit pamor zhvillohet për 35 javë mësimore me nga 1 orë secila, pra gjithsej 35 orë për secilën klasë. Programi i lëndës së artit pamor specifikon kohën (orët e sugjeruara) e secilës tematikë për klasën e parë. Shuma e orëve sugjeruese për secilën tematikë është e barabartë me sasinë e orëve vjetore, të përcaktuar në planin mësimor të arsimit bazë. Kjo ka si qëllim që, përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë në orët totale vjetore.

Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë

Tematika	Gjuha dhe komunikimi artistik	Teknika dhe procese	Historia, arti dhe shoqëria	Gjithsej orë
Klasa e parë	10	18	7	35 orë

5.2 Përmbajtja e lëndës sipas tematikave dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre

Programi i lëndës art pamor klasa e parë zhvillohet përmes tri tematikave: *Tematika I: Gjuha dhe komunikimi artistik*, *Tematika II: Teknikat dhe proceset artistike*, *Tematika III: Historia, arti dhe shoqëria*.

Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë, aftësitë, që duhet të demonstrojë nxënësi lidhur me tematikat përkatëse, ndërkohë qëndrimet dhe vlerat që demonstroi nxënësi në lëndën e artit pamor përmbledhen për të gjitha tematikat. Tematikat dhe renditja e tyre **nuk** presupozojnë që përmbajtja vjetore, përgjatë vitit shkollor, duhet të zhvillohet e ndarë sipas tematikave dhe në këtë renditje. Sasia e orëve mësimore për secilën tematikë është rekomanduese. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën tematikë.

KLASA E PARË

5.2.1 Tematikat: Gjuha dhe komunikimi artistik – Teknikat dhe proceset artistike – Historia, arti dhe shoqëria

TEMATIKA: GJUHA DHE KOMUNIKIMI ARTISTIK	
<i>Përshkrimi i tematikës</i> Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të krijojë punë dy dhe tre dimensionale duke përdorur gjuhën pamore dhe teknika të ndryshme artistike. Ai përdor një sërë stimuluesh në përshtatje me moshën për krijimet e tij. Gjuha vizuale si: vija, forma, ngjyra, etj. dhe organizimi i tyre në hapësira dy dhe tre dimensionale për të komunikuar ide është pjesë e rëndësishme e procesit krijues. Nxënësi krijon duke u mbështetur tek eksperiencia, vëzhgimi dhe imagjinata, në mënyrë individuale, por ndonjëherë edhe në grup. Nxënësi inkurajohet të reflektojë mbi përvojat krijuese dhe ta ndajë me të tjerët këtë përvojë.	
NJOHURITË	AFTËSITË
Vija:	Nxënësi:

- E hollë, e trashë, horizontale, vertikale Forma dy dimensionale: - Forma natyrale - Forma gjeometrike. Ngjyrat: - Ngjyrat primare: <i>e verdhë, e kuqe (magenta), blu (cian)</i> - Ngjyrat sekondare: <i>jeshile, portokalli, lejla</i> Vlera: - Drita dhe hija Tekstura: - Materiale me tekstura të ndryshme Motivi: - Motive të ndryshme në krijim Forma tre dimensionale: - Format tre dimensionale Organizimi i hapësirës (parimet):	- Dallon që vija ka cilësi të ndryshme dhe e përdor në krijim; - Përdor vijën horizontale për të krijuar vijën e horizontit; - Dallon forma të objekteve të thjeshta natyrale dhe gjeometrike në mjedisin që e rrethon dhe i përdor në krijim; - Eksperimenton duke përzier ngjyrat e para (primare) për të përfutur të dyta (sekondare) dhe i përdor në krijim; - Dallon dritën dhe hijen mbi një objekt të thjeshtë dhe e vizaton; - Kupton teksturën nëpërmjet të prekurit dhe të parit; - Dallon dhe krijon teksturën me materiale të ndryshme; - Zbulon motive dhe i përdor në krijim duke i përsëritur me një ritëm të caktuar. (p.sh. retë në qiell, vijëzime, pikat e shiut mbi ujë, murin me tulla, motive gjeometrike, etj); - Kupton formën tre dimensionale duke krijuar forma të thjeshta me plastelinë dhe konstruksione, (volumi të kafshët, të lodrat, të topi, kutia, etj); - Kupton se si njerëzit dhe objektet zënë vend në hapësirë; - Dallon struktura të thjeshta në mjedisin që e rrethon dhe i përdor në krijim; - Identifikon objektet simetrikë në natyrë dhe mjedisin që e rrethon dhe i vizaton.

- Renditja, krahasimi - Simetria	
TEMATIKA: TEKNIKAT DHE PROCESET ARTISTIKE	
<i>Përshkrimi i tematikës</i> Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të aftësohet në procesin e realizimit të punimit artistik nëpërmjet mjeteve dhe teknikave të larmishme artistike. Nxënësi krijon punë dy dhe tre dimensionale, duke përdorur teknika të ndryshme artistike dhe një sërë stimulues në përshtatje me moshën. Ndjekja e procesit të realizimit dhe eksperimenti janë pjesë e rëndësishme e krijimtarisë. Eksperiencat, vëzhgimi dhe imagjinata e nxënësit janë pjesë e rëndësishme e procesit krijues. Nxënësi krijon nga kujtesa, vëzhgimi dhe imagjinata, në mënyrë individuale, por ndonjëherë edhe në grup. Nxënësi inkurajohet të reflektojë mbi përvojat e tij krijuese dhe për të folur mbi aspekte që janë të rëndësishme për të.	
NJOHURITË	AFTËSITË
Vizatimi: - Mjete të ndryshme si: laps, lapustil, shkumës, pastel, stilolaps. Piktura:	Nxënësi: Eksperimenton me mjete dhe materiale të ndryshme të vizatimit, pikturës, stampimit, skulpturës, konstruksioneve, kolazhit. Krijon me teknika të ndryshme artistike duke u mbështetur në eksperiencat personale ose imagjinatën;

- Ngjyra me bazë uji (akuarele, tempera, me ndihmën e penelave), lapsa me ngjyra, lapustila, pastela, etj. Stampimi: - Ngjyra me bazë uji, stampim me objekte të ndryshme, stampim me stampa me gricje. Modelimi me plastelinë Konstruksioni: - Objekte tre dimensionale si: kuba prej kartoni, letër dhe lojëra konstruksioni. Kolazhi: - Letra me ngjyra (preje, ngjitje, etj.), tekstile (pëlhura të ndryshme, fije penjsh, etj), materiale të riciklueshme, gjethe lule, etj.	Vizaton formën e objekteve natyrale dhe format e objekteve të krijuara (format gjeometrike) në krijim; - Vizaton siluetin e objekteve, formën e tyre nëpërmjet dritë – hijes; - Pikturon objekte që kanë ngjyra të veçanta: lule, objekte nga natyra, lodra me sfond imagjinar, etj; - Përdor për stampim objekte që kanë teksturë dhe formë interesante me fruta, perime, dhe objekte të ndryshme etj; - Stampon me një model stampe të gatshme (fruta, perime, ose objekte të ndryshme) ose krijon vetë një stampë të thjeshtë me gërricje (sfungjer, patate, etj.); - Modelon një sferë prej plasteline duke i dhënë formën e një figure, të një kafshe ose të një zogui, e më pas duke punuar teksturën e tij nëpërmjet gricjes; - Zbulon se si mund të arrijë ekuilibrin në një konstruksion (përdor në krijim materiale të ndryshme për konstruksion si: kuba kartoni, lojëra konstruksioni, apo materiale të riciklueshme, etj.); - Përdor letra me ngjyra përthurje (thurje e thjeshtë me letër); - Krijon në teknikën e kolazhit duke përdorur materiale të ndryshme (letra me ngjyra, tekstile, etj.)

	Vlerëson punën e tij/saj dhe të të tjerëve, duke përshkruar mjetet e përdorura, njohuritë në përshtatje me këtë nivel. - Familjarizohet me vepra arti, artizanati dhe objekte të trashëgimisë kulturore nga vende, kohë dhe stile të ndryshme, që ilustrojnë njohuritë e programit.
TEMATIKA: HISTORIA, ARTI DHE SHOQËRIA	
<i>Përshkrimi i tematikës</i> Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të kuptojë rëndësinë e artit pamor dhe të artistit në historinë e shoqërisë njerëzore. Nxënësi merr pjesë në vëzhgimin, përshkrimin dhe vlerësimin e veprave të artit dhe të objekteve të trashëgimisë kulturore, dhe kupton që këto vepra u përkasin periudhave historike dhe kulturave të ndryshme ku ato janë krijuar. Nxënësi njihet me shumëllojshmërinë e krijimeve artistike nga e kaluara dhe e tashmja, nga vendi dhe nga bota. Krijimi mbështetur në gjurmët e artistëve apo në elemente të trashëgimisë kulturore është pjesë e rëndësishme e kësaj tematike. Gjithashtu nxënësi njihet me profesione të ndryshme të artit dhe artizanatit apo me hapësirat ku ekspozohen apo prodhohen veprat e artit.	
NJOHURITË	AFTËSITË
Histori Arti : - Vepra arti nga vende, kultura dhe periudha të ndryshme historike. Objekte të trashëgimisë kulturore.	Histori Arti Nxënësi: - Realizon punime artistike duke u mbështetur në vepra arti (p.sh.: “mozaik romak”, “Lulet e diellit” sipas Van Gogut, “Peizazh” sipas Ismail Lulanit, etj.);

Eksperienca artistike: - Vizita në studiot e artistëve, punishtet e artizanëve të zonës ose takime me artistë apo artizanë. Ekspozita dhe evente kulturore: - Vizita në muzeume, galeri arti, qendra kulturore, etj. - Ekspozita me punimet e fëmijëve.	- Vëzhgon, përshkruan dhe krahason dy vepra arti (p.sh.: krahason dy vepra arti duke i përshkruar ato dhe duke listuar elementet e veçantë dhe të përbashkëta për secilën prej tyre); Objekte të trashëgimisë kulturore Nxënësi: - Vëzhgon dhe përshkruan objekte të ndryshme të trashëgimisë kulturore dhe artizanatit; - Realizon punime artistike duke u mbështetur në objekte të thjeshta të trashëgimisë artizanale (p.sh.: realizon një vazo me plastelinë); Eksperienca artistike: Nxënësi: - Zbulon profesione të ndryshme në lidhje me artin pamor si: artistë, artizanë. (p.sh.: njihet me vendin e punës së artistëve; Viziton një galeri arti apo muze etnografik; Merr pjesë në ekspozimin e punimeve në klasë)
QËNDRIME DHE VLERA	
Nxënësi: Nxënësi: - Zhvillon qëndrim pozitiv ndaj të mësuarit të artit pamor duke nxitur kureshtjen, dëshirën për të zbuluar dhe eksploruar teknika të reja.	

- Krijon vetëbesim dhe vetëvlerësim duke i bërë ata të ndihen të sigurt për aftësitë e tyre pamore.
- Zhvillon durimin dhe përqendrimin, vëmendjen dhe këmbënguljen për realizimin e punimeve artistike.
- Zhvillon disiplinë dhe respekt ndaj rregullave të punës në grup.
- Përfshihet aktivisht dhe mëson të marrë pjesë me dëshirë në veprimtaritë krijuese dhe bashkëpunuese në klasë dhe në shkollë.
- Krijon ndjenjën e bashkëpunimit dhe punës në grup, duke nxitur ndjesinë e përkatësisë dhe përgjegjësisë kolektive.
- Stimulon imagjinatën për të shprehur idetë dhe ndjenjat përmes krijimeve artistike.
- Ndan kuptimin dhe emocionet duke zhvilluar ndjeshmërinë dhe empatinë me të tjerët.
- Njeh kultura të ndryshme përmes veprave të artit dhe trashëgimisë kulturore, duke respektuar diversitetin kulturor.
- Praktikohet në mënyrë të rregullt për të krijuar një vetë disiplinë dhe përkushtim, duke kuptuar rëndësinë e përpjekjes dhe ushtrimit të vazhdueshëm.

5.3 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve)².

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të veprimtarive që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

² Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e art pamor do të përshkruhen veprimtari praktike për përmbushjen e rezultateve të të nxënit sipas tematikave të lëndës.

Tabela 4. Shembull i veprimtarive për përmbushjen e RN-ve

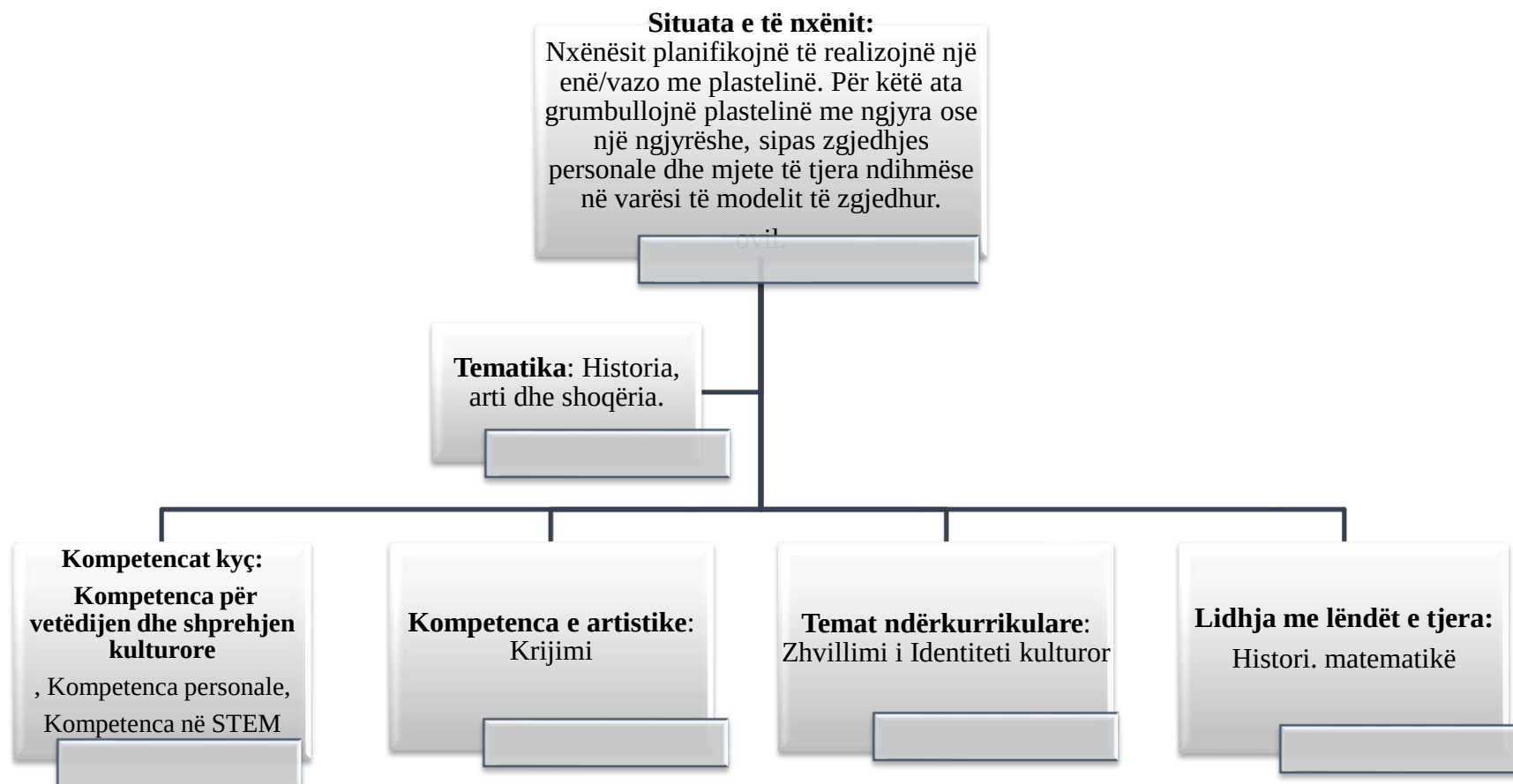
REZULTAT TË NXËNI TË ORËS MËSIMORE	VEPRIMTARIA PRAKTIKE
SHEMBULLI	
Realizon punime artistike duke u mbështetur në objekte të thjeshta të trashëgimisë artizanale: <i>enë/vazo me plastelinë</i>	Prezantimi i situatës Mësuesi vendos mbi tavolinë ose shfaq në monitor disa vazo apo enë balte të realizuara në mënyrë tradicionale dhe pyet nxënësit nëse i njohin. Gjithashtu mësuesi i pyet nëse kanë parë të tilla më parë, a kanë në shtëpitë e tyre dhe me çfarë materiali janë punuar. Zgjedhja e materialit. Nisur nga materiali i baltës që nxënësit pohojnë dhe kuptojnë se përdoret për realizimin e enëve, nxënësit zgjedhin plastelinën me ngjyrën/ngjyrat sipas dëshirës. Aftësimi praktik. Nxënësi duhet të: • Ndërtojë realizojnë enën e tyre me materiali e argjilës apo plastelinës, • Ndjekë hap pas hapi procesin e realizimit dhe e zbukurojnë atë sipas fantazisë personale Realizimi i enës/vazos. Çdo nxënës paraqet enën/vazon duke prezantuar hapat e procesit që kanë ndjekur për ta realizuar atë (mjetet dhe materialet, gjithashtu ata tregojnë edhe

zbukurimet që i kanë bërë enës/vazos së tyre p.sh.: plastelinë ma dy ngjyra, apo me një ngjyrë, etj., formën e enës, motivet e përdorura për zbukurimin etj.

Reflektimi. Mësuesi udhëzon nxënësit të reflektojnë me pyetje:

- *“Cili është funksioni i enëve/apo vazove?”*
- *Cili është materiali tradicional i prodhimit të tyre?*
- *A na ndihmon materiali i plastelinës për të realizuar enë/vazo me forma të shumëllojshme?*

Diagrama 3. Shembull situatë të nxënë dhe lidhja me elementet e programit

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Mësimdhënia dhe të nxënit efektiv përfshin një kombinim qasjesh, strategjish, metodash dhe teknikash që përdoren për të mbështetur të nxënit efektiv dhe zhvillimin e kompetencave të nxënësve në mjediset mësimore. Këto strategji dhe metoda marrin parasysh dhe plotësojnë nevojat e të nxënit si dhe sigurojnë pjesëmarrjen aktive të nxënësve në përzgjedhjen dhe shfrytëzimin e informacionit, duke nxitur përgjegjshmërinë vetjake, iniciativën, reflektimin, pavarësinë e gjykimit, vetëvlerësimin, bashkëpunimin dhe barazinë. Edukimi promovon disa metoda të të nxënit të cilat janë: a) Të nxënit me në qendër nxënësin; b) Të nxënit që promovon kompetencat; c) Të nxënit e diferencuar; d) Të nxënit e integruar; dh) Përdorimi i teknologjisë digjitale; e) Mësimi i kombinuar; ë) Të nxënit e bazuar në projekte; f) Angazhimi aktiv; g) Zhvillimin e të menduarit kritik dhe zgjedhjes së problemeve; gj) Të nxënit në bashkëpunim; h) Të nxënit e bazuar në lojëra etj.

6.1 Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e artit pamor.

Metoda mësimore³ janë:

a) Mësimi përmes vëzhgimit dhe ushtrimit

- Materiale të bollshme vizuale që ilustrojnë njohuritë (fotografi, vepra arti, objekte të ndryshme nga natyra, etj.).
- Ushtrime për të orientuar vëzhgimin e nxënësve në identifikimin e elementit, objektit, fenomenit apo ngjarje e duhur.

³ Në udhëzues kurrikularë për lëndën e art pamor do të përshkruhen të detajuara veprimtari praktike për zbatimin e metodave të mësimdhënies.

b) Eksperimentit me mjetet dhe teknikat artistike

- Eksperimenti me mjetet dhe teknikat ndihmon dhe orienton nxënësit në zbulimin e mjeteve shprehëse.
- Gjithashtu orienton nxënësit në problem zgjidhjen artistike në krijimet e tyre.

c) Përdorimi i mjeteve të ndryshme

- Mjetet artistike janë të larmishme në artin pamor dhe ofrojnë një gamë të gjerë të mundësive shprehëse.
- Përdorimi i mjeteve artistike ndihmon në zhvillimin motorik të nxënësve dhe rritjen e aftësisë krijuese.

d) Krijimtaria dhe improvizimi

- Inkurajimi për të krijuar nëpërmjet përdorimit të gjuhës vizuale.
- Liria për të improvizuar me mjete shprehëse të larmishme artistike.

Përfitimet që nxënësit marrin nga zhvillimi i këtyre strategjive mësimore përmes mëimit të artit pamor janë: përmirësimi i koordinimit trupor dhe motorikës fine; zhvillim i gjuhës dhe kujtesës përmes imazheve dhe veprave të artit; rritja e vetëbesimit dhe bashkëpunimit me të tjerët; ndërton baza të qëndrueshme për mësimin e përmbajtjeve artistike të mëtejshme.

6.2 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e artit pamor

Mësimi i artit pamor me *fëmijët me nevoja të veçanta* kërkon strategji të veçanta të mësimdhënies dhe një qasje të personalizuar, të ndjeshme dhe të mbështetur në metoda fleksibël e kreative. Ja disa metoda mësimi të rekomanduara, të shoqëruara me strategji praktike që mund të zbatohen në klasë. Disa nga metodat dhe qasjet që mësuesi mund të zhvillojë në klasë për fëmijët me nevoja të veçanta janë:

Metoda në lidhje me përdorimin e mjeteve dhe teknikave artistike:

- › **Përshkrimi:** mjetet e ndryshme dhe përdorimi i tyre zhvillojnë koordinimin e syrit dhe të lëvizjeve fizike dhe motorikës fine. Teknikat e ndryshme artistike si ngjyrat me bazë ujë, modelimi me plastelinë, stampimi etj., japin rezultate të shpejta që krijojnë kënaqësinë e punës dhe vetëbesim.
- › **E përshtatshme:** për fëmijë me autizëm apo çrregullime të të nxënës.

Një model: Fëmijët pikturojnë me penela dhe bojëra uji në sipërfaqe të mëdha letre.

Metoda ndijimore

- › Përshkrimi: Prekja e materialeve me tekstura të ndryshme.
- › E përshtatshme: për fëmijë me disleksi, dëmtime vizuale ose motorike.
- › Një model: krijimi i një loje ku fëmijët prekin sipërfaqet e objekteve apo materialeve të ndryshme.
- › Ndërveprimi individual dhe në grup
- › Përshkrimi: Mësimi zhvillohet në grupe të vogla ose në mënyrë individuale.
- › E përshtatshme: sepse zhvillon ndjesinë e prekjes dhe të dallimit të materialeve dhe sipërfaqeve të ndryshme.
- › Një model: përdorimi i materialeve të ndryshme për të mbushur sipërfaqe me tekstura të ndryshme.

Metoda e përsëritjes dhe rutinës

- › Përshkrimi: luajnë stampojnë me bojëra me bazë ujë duke përdorur shputat e duarve/të këmbëve apo mjete të tjera të gatshme.
- › E përshtatshme: sepse nëpërmjet kësaj përsëritjeje kupton format e pjesëve të trupit apo memorizon sipërfaqet/teksturat e objekteve të ndryshme.

6.3 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e artit pamor

Mësimi i artit pamor për *fëmijët e talentuar* kërkon strategji të veçanta të mësimdhënies. Këto strategji kërkojnë nga mësuesi të përgatisë materiale të diferencuara për këta fëmijë p.sh.: të shohë më shumë zgjidhje për një temë të caktuar, apo të realizoj një punim me shkallë më të lartë vështirësie. Ata inkurajohen në eksperimentin me mjetet dhe teknikat në realizimin e krijimeve të tyre, për të mbërritur në një përzgjedhje dhe problem zgjidhje personale. Dhënia e roleve organizative rrit te ata përgjegjësinë për bashkëpunim, ndarjen e drejtë të punës, dhënien e ndihmës kur është e nevojshme dhe vlerësimin e punës së anëtarëve të tjerë të grupit.

7 VLERËSIMI I NXËNËSVE

Vlerësimi është procesi gjatë të cilit mblidhen të dhëna dhe gjykohet mbi bazën e një kriteri të caktuar për arritjen e një rezultati arsimor. Qëllimi kryesor i vlerësimit është marrja e vendimeve që synojnë përmirësimin e rezultateve të nxënies dhe procesit mësimor. Kjo kërkon grumbullimin e informacionit për të analizuar dhe vlerësuar të gjithë aspektet e procesit.

7.1 Format e vlerësimit në lëndën e artit pamor

Mësuesi që jep lëndën e artit pamor ndërton një sërë instrumentesh për vlerësimin e nxënësit, duke iu referuar specifikave të lëndës. **Instrumentet e vlerësimit** janë të domosdoshëm për të marrë informacion lidhur me zotërimin e njohurive dhe demonstrimin e aftësive nëpërmjet treguesve të besueshëm për progresin e tyre, të bazuara në **vlerësimin**:

përmes një LISTE KONTROLLI

Mësuesi vëzhgon pjesëmarrjes aktive gjatë aktiviteteve të artit pamor p.sh.:

Aftësia e demonstruar në pjesëmarrjen aktive:

- merr pjesë në procesin e punës,
- ndjek hapat e duhur,
- përdor njohuritë e marra mbi elementet e artit pamor,
- përdor mjetet dhe teknikat artistike,
- reagon duke shprehur mendimin e tij/saj për një vepër arti, për punën e tij/saj apo të shokëve të klasës,

- bashkëpunon gjatë punës në grup,
- prezanton krijime të ndryshme të realizuara vetë dhe respekton punën e shokëve,
- shpreh emocione ndaj veprave të artit dhe objekteve të trashëgimisë kulturore,
- përdor një fjalori të përshtatshëm të artit pamor në lidhje me nivelin përkatës.

përmes një FLETE VETËVLERËSIMI

Mësuesi përgatit fletët e vetëvlerësimit dhe nxënësi vendos çek tek fleta. p.sh.: Sot në orën e artit pamor:

- Pashë me kujdes pikturën me “Lule dielli” të Van Gogut
- Edhe unë krijova një vazo me lule dielli.
- Për lulet e mia unë përdora letra me ngjyra të prera.
- Letrat e prera i ngjita në fletën time.

Nxënësi mund të vendosë shenjën ose ngjyrosë një fytyrë që tregon ndjenjën e tij.

përmes VLERËSIMIT TË PERFORMANCËS

Mësuesi përgatit **treguesit** që kërkojnë të evidentojnë aftësitë e nxënësi kur:

- Përdor mjetet dhe teknikat artistike.
- Realizon ushtrimet me elementet e artit.

- Krijon në një tematikë të caktuar.
- Bashkëpunon me të tjerët.
- Etj.

Mësuesi përdor fletë vlerësimi me kritere të qarta dhe të thjeshta.

Vlerësimi përmes BISEDËS

Mësuesi përgatit disa pyetje të hapura:

- “Cila teknikë artistike të pëlqen më shumë?”
- “Çfarë ndodh kur përziejme këto dy ngjyra?”
- “Pse të pëlqen kjo piktura?”

përmes VLERËSIMIT TË KRIJIMIT

Mësuesi përgatit disa **fletë pune** me tre kuti. Në dy kuti shkruhet emri i ngjyrave që do të përzihen, ndërsa në kutinë e tretë nxënësi do të vendosë ngjyrën që përftohet dhe do të vendosë emrin poshtë. Në këtë mënyrë mund të punohet me të gjitha kombinimet e ngjyrave të para. Ushtrime të tilla mund të bëhen me të gjitha elementet e artit.

7.2 Shembull i niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN⁴-ve.

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

Tabela 5. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Shembull:			
Rezultati i të nxënit (RN): Nxënësi shpjegon tri çiftet e ngjyrave të para të cilat kombinohen për të përfutur tri ngjyrat e dyta.			
Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
- Nxënësi shpjegon saktë tri çiftet e ngjyrave të para të cilat kombinohen për të përfutur tri ngjyrat e dyta dhe i demonstroi në mënyrën e duhur ato.	- Nxënësi identifikon tri çiftet e ngjyrave të para të cilat kombinohen për të përfutur tri ngjyrat e dyta duke bërë prova me përzierjen e ngjyrave.	- Nxënësi identifikon tri çiftet e ngjyrave të para të cilat kombinohen për të përfutur tri ngjyrat e dyta mbas disa provave me përzierjen e ngjyrave.	- Nxënësi ka vështirësi të identifikojë tri çiftet e ngjyrave të para të cilat kombinohen për të përfutur tri ngjyrat e dyta edhe nëpërmjet provave me përzierjen e tyre

⁴ Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e artit pamor do të përshkruhen nivelet e arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit sipas tematikave të lëndës.

8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Gjatë zhvillimit të mësimi në lëndën e artit pamor, për realizimin e kompetencave, mësuesi përdor mjete didaktike dhe burime, të cilat nxënësi i prek, i shikon, i përdor, etj. Ai/ajo përdor mjete vizuale, teknologji të nevojshme, jep ndihma të veçanta, përshtat shembuj të ndryshëm, krijon ambiente për aktivitete alternative etj. Edhe teknologjia ka një ndikim të madh në artin pamor duke ndihmuar nxënësit të eksplorojnë vepra arti të ndryshme, objekte të trashëgimisë kulturore, objekte të dizajnit, etj, duke zhvilluar aftësitë e tyre në studimin e kësaj lënde. Mësuesi përdor fjalë dhe fjali të qarta, të sakta, kuptimore dhe me një fjalor të pastër të gjuhës artistike pamore. Mësuesi siguron qasje përmes përdorimit të teksteve dhe materialeve të përshtatshme me moshën dhe mundësinë e nivelit të të mësuarit. Ai/Ajo u prezanton/sqaron nxënësve përmbajtjet caktuara ose shkathtësitë që ata duhet të performojnë.

Mësuesi u krijon mundësi nxënësve të demonstrojnë apo prezantojnë me anë të mediave detyra dhe projekte të ndryshme. Mësuesi duhet të demonstrojë drejtpërdrejt gjatë mësimdhënies në lëndën e artit pamor. Është shumë e rëndësishme për nxënësit e kësaj moshe balanca, lidhja midis demonstrimit të mësuesit dhe dhënia mundësi e përdorimit të njohurive dhe aftësive të tyre në veprimtarinë artistike. Në këtë mënyrë ata do të krijojnë pavarësi në përdorimin e mjeteve nga një nivel në tjetrin. Kur mësuesit i duhet të përdorë kontekstin kulturor të artit, duhet të marrë në konsideratë të gjitha format e artit nga e gjithë bota dhe nga kultura të ndryshme. Programi i artit pamor u jep të gjithë nxënësve mundësinë të zbulojnë dhe të zhvillojnë aftësitë e tyre në përdorimin e një sërë mjeteve dhe teknikave artistike dhe të vlerësojnë veprat e artit. Klasa duhet të jetë gjithëpërfshirëse për të gjithë nxënësit në orën e artit.

Disa nga mjetet më të përdorshme didaktike janë:

- *Fotografi të ndryshme që mbajnë informacionin e duhur për eksplorimin e elementeve të artit në natyrë dhe mjedisin rrethues.*
- *Fotografi të objekteve të ndryshme të artizanatit, të trashëgimisë kulturore, etj.*
- *Riprodhime të veprave të artit dhe postera.*
- *Mjetet audiovizive si: TV, video, video-projektor, kompjuter, internet, CD, DVD.*

- *Mjetet verbale, tekstet si: tekstet mësimore (të detyruara), libri i mësuesit, fletoret e punës, katalogë, albume që mund të përdoren në shkollë për të mbështetur punën e nxënësve dhe demonstruar vepra të ndryshme arti, artizanati, dizajni etj.. Këto burime duhet të diskutohen dhe vlerësohen nga stafi si një pjesë e planit të tyre për artin pamor. Ky plan duhet të jetë i rëndësishëm për të përzgjedhur burimet e dyta, të cilat ndihmojnë për të mbështetur nxënësit në punët e tyre krijuese.*
- *Mjedisi mësimor si:(klasa ,kabinetet e artit pamor, etj.).*

8.1 Përdorimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale

Përdorimi i teknologjisë ndihmon në zhvillimin e aftësive digjitale që janë thelbësore në shekullin XXI. Arti pamor nuk është vetëm art, por një mjet i fuqishëm edukimi që ndihmon në përgatitjen e individëve për sfidat dhe mundësitë e botës moderne. Integrimi i artit pamor me teknologjinë ka transformuar mënyrën se si krijohet, shpërndahet dhe mësohen sot teknika të ndryshme digjitale në shekullin XXI. Aftësitë teknologjike zhvillohen edhe në lëndën e artit pamor duke zhvilluar kompetencat lëndore në një dimension të ri.

Integrimi i teknologjisë dhe përdorimi i aplikacioneve dhe programeve pamore gjatë mësimit ofrojnë mundësi për krijimtari, duke e bërë mësim më tërheqës për nxënësit.

Disa platforma dhe aplikacione digjitale për të vizatuar, pikturuar dhe ndërtuar etj., u mundësojnë nxënësve të krijojnë dhe të përdorin elementet e artit dhe mjetet artistike në mënyrë interaktive dhe të personalizuar. Mësuesit mund të përdorin teknologji audio-vizuale për të bërë mësimet më tërheqëse dhe për të ndjekur progresin e nxënësve.

9 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së artit pamor bazohet në Kornizën Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Planin Mësimor i Arsimit Bazë si dhe në rekomandimet më të fundit të Bashkimit Evropian për arsimin. Si i tillë ky dokument i shërben mësuesve, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Në këtë rubrikë përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit në mënyrë që të zhvillohet me efektivitet programi i lëndës së artit pamor.

9.1 Rekomandime për mësuesit

- ✓ Të lidhin përmbajtjen e artit pamor me fusha të tjera (gjeografi, gjuhë, muzikë, edukatë qytetare, etj.) për të ndihmuar kuptimin e thelluar dhe zbatimin praktik të koncepteve dhe për të kuptuar profesione të ndryshme.
- ✓ Të krijojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë përdorimin e artit pamor në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.
- ✓ Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me aftësi me talente.
- ✓ Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socio - emocional.
- ✓ Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.
- ✓ *Të sigurojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të artit pamor (p.sh. sugjerohet 40% teori — 60% praktikë). Përdorimi praktik i artit pamor do të realizohet përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.*
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së teksteve shkollore.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë të lëndës së artit pamor.

- ✓ Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

9.2 Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve të artit pamor.
- ✓ Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.
- ✓ Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- ✓ Të vlerësojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të artit pamor gjatë zhvillimit të orëve mësimore.
- ✓ Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënit dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- ✓ Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socio - emocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e artit pamor.
- ✓ Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

9.3 Rekomandime për prindërit

- ✓ Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e artit pamor jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- ✓ Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i artit pamor zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.

9.4 Rekomandime për nxënësit

- ✓ Të marrin pjesë aktive në orët e artit pamor, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive të këtij arti.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shokët si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- ✓ Të jenë kureshtarë dhe të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke përfshirë edhe përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e artit pamor si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

10 NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE

Në lëndën e artit pamor të klasës së parë ka këto ndryshime përmbajtjesore:

1. Vendosja e fokusit në situatat e veprimtarive praktike të të nxënit duke sugjeruar një ndarje 40% pjesa teorike dhe 60% pjesa praktike. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.
2. Përditësimi i kompetencave kyçe, dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e parë.
3. Përditësimi i kompetencave lëndore të artit pamor dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e parë.
4. Përditësimi i temave ndërkurrikulare.
5. Përditësimi i metodologjisë me fokus të shtuar në zhvillimin e mendimit kritik, krijues zgjidhjen problemore si dhe duke përfshirë të nxënit e personalizuar, të nxënit socio emocional, përdorimin e teknologjisë etj.
6. Përditësimi i vlerësimit të nxënit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënit.

PROGRAMI I LËNDËS “TEATËR” ARSIMI FILLOR DHE I MESËM I ULËT KLASAT 5-6-7

FUSHA “ARTET”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinator: Marina Topulli

PËRMBAJTJA

1	HYRJE.....	5
2	QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	6
2.1	QËLLIMI	6
2.2	Objektivat e përgjithshme të lëndës	7
3	PËRMBAJTJA E PROGRAMIT.....	8
4	KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E TEATRIT	11
4.1	Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit	11
4.2	Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e teatrit	17
4.3	Kompetencat e lëndës së teatrit dhe rezultatet e të nxënit	18
5	PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	22
5.1	Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e pestë, gjashtë dhe shtatë.	22
5.2	Përmbajtja e lëndës sipas tematikave dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre.....	22
5.3	Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).....	39
6	METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	43

6.1	Qëllimi dhe roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e teatrit.....	43
7	VLERËSIMI I NXËNËSVE	45
7.1	Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.	45
8	BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	48
8.1	Burimet Didaktike për Mësimin e Teatrit	48
8.2	Përdorimi i Teknologjisë në Mësimin e Teatrit.....	49
9	REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT.....	51

Përmbajtja e tabelave

Tabela 1. Kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënit për klasat 5-7.....	15
Tabela 2: Kompetencat artistike dhe rezultatet e të nxënit	20
Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë.....	22
Tabela 4. Shembull i veprimtarive për përmbushjen e RN-ve.....	40
Tabela 5. Shembull 1 dhe 2 për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve.....	46

Përmbajtja e diagrameve

Diagrama 1 Përmbajtja e programi lëndor të teatrit.....	9
Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së teatrit: Tematika, Kompetenca lëndore dhe Kompetencat kyç	19
Diagrama 3. Shembull situatë të nxëni dhe lidhja me elementet e programit “Një objekt, një botë”	42

1 HYRJE

Teatri është një nga artet më të vjetra në botë dhe njohja e teatrit mbart një vlerë të madhe në zhvillimin e personalitetit të nxënësve, të aftësisë së tyre për të punuar në grup, për të konsideruar mënyrën si e sheh botën tjetri, për të folur në mënyrë të denjë në publik dhe për të zhvilluar prirjet e tyre artistike, krijuese e kritike.

Një nxënës që e njeh teatrin di ta vlerësojë dhe do ta vlerësojë atë edhe në të ardhmen, ai është në gjendje të marrë mesazhet e dhura dhe emocione të plota kur ndjek një shfaqje, madje një takim që në vogëli me teatrin ndez në individë të caktuar edhe dëshirën për t'u marrë me teatër, në një kohë kur kjo prirje nuk nxitet në asnjë formë tek të rinjtë, përveçse nga familja.

Veprimtaritë e ndryshme dramaturgjike e çojnë nxënësin të interpretojë me shije materiale të ndryshme artistike, të përdorë aftësitë e tij fizike e krijuese për të përcjellë mesazhe, për të krijuar karaktere dhe realitete artistike që ngrihen në një shkallë më lart se realiteti.

Teatri, duke qenë specifik, kërkon disa dije bazë për ta kuptuar dhe shijuar, pra është një lëndë që nuk mund të ofrohet që në fazat e para të fëmijërisë. Në moshën 11-13 vjeçare, kur fëmija po del nga loja, po hyn në adoleshencë dhe po krijon personalitetin e tij në shoqëri, ai po kalon faza që ngjasojnë shumë me një rol skenik, ku fëmija përpiqet të ruajë tiparet e tij, por edhe të përshtatet me ambientin që e rrethon. Kjo është moshë kur fëmija fillon të krijojë qëndrimet e tij ndaj botës dhe filozofive në botë, ndaj dhe teatri është mjeti më i mirë që i tregon lidhjen mes lojës fëmijore e ritualit primitiv, drejt një arti e mardhënieje më të ndërlikuar siç është tetari dhe mundësia krijuese që të jep ai duke përdorur gjithë kapacitetin njerëzor të fjalës, trupit dhe gjinive të ndryshme krijuese. Nëpërmjet këtyre orëve fëmija mëson edhe konceptet bazë si *përqendrimi, artikulimi i fjalëve, fuqia bindëse e tyre (oratoria dhe të folurit publik), besimi në lojë si aktor, hapësira skenike artistike, fuqia artistike për të përcjellë mesazhe dhe për shpalosur atë që kemi brenda vetes, konvencioni artistik.*

- Duke e përjetuar teatrin nga vetë skena, ai do të fillojë të vlerësojë edhe më mirë këtë lloj gjinie, *kënaqësinë* që marrim prej teatrit dhe do të ketë një gjykim kritik ndaj punëve skenike, që do të shohë në të ardhmen.

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

2.1 QËLLIMI

Qëllimi i teatrit në arsimin fillor dhe të mesëm të ulët është shumë i rëndësishëm për zhvillimin e kulturës artistike të nxënësve. Kjo lëndë ka si qëllim të ndihmojë nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre komunikuese, emocionale dhe krijuese përmes lojës dramatike, ndërtimit të personazhit dhe situatave të improvizuara.

Përmes lojës artistike nxënësit do të jenë në gjendje:

- Të kuptojnë elementët bazë të dramës: personazhi, dialogu, veprimi.
- Të zhvillojnë vetëbesimin dhe komunikimin në grup.
- Të mësojnë të shprehin emocione dhe ide përmes trupit dhe zërit.
- Të interpretojnë skena të thjeshta në mënyrë kreative.

Qëllimet e lëndës së teatrit për klasat 5- 7:

Q 1: Të ndihmojë nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre komunikuese, emocionale dhe krijuese përmes lojës dramatike, ndërtimit të personazhit dhe situatave të improvizuara.

Q 2: Të zhvillojë më tej të kuptuarit e nxënësve për ndërtimin dramatik, marrëdhëniet mes personazheve dhe përdorimin e mjeteve teatrale për të komunikuar mesazhe artistike.

Q3: Të aftësojë nxënësit në krijimin, analizimin dhe interpretimin e skenave më të ndërlikuara dramatike, si dhe të thellojë të kuptuarit për teatrin si formë arti dhe komunikimi.

2.2 Objektivat e përgjithshme të lëndës

Objektivat e përgjithshme që synohen të arrihen në përfundim të klasës së shtatë kërkon që nxënësit:

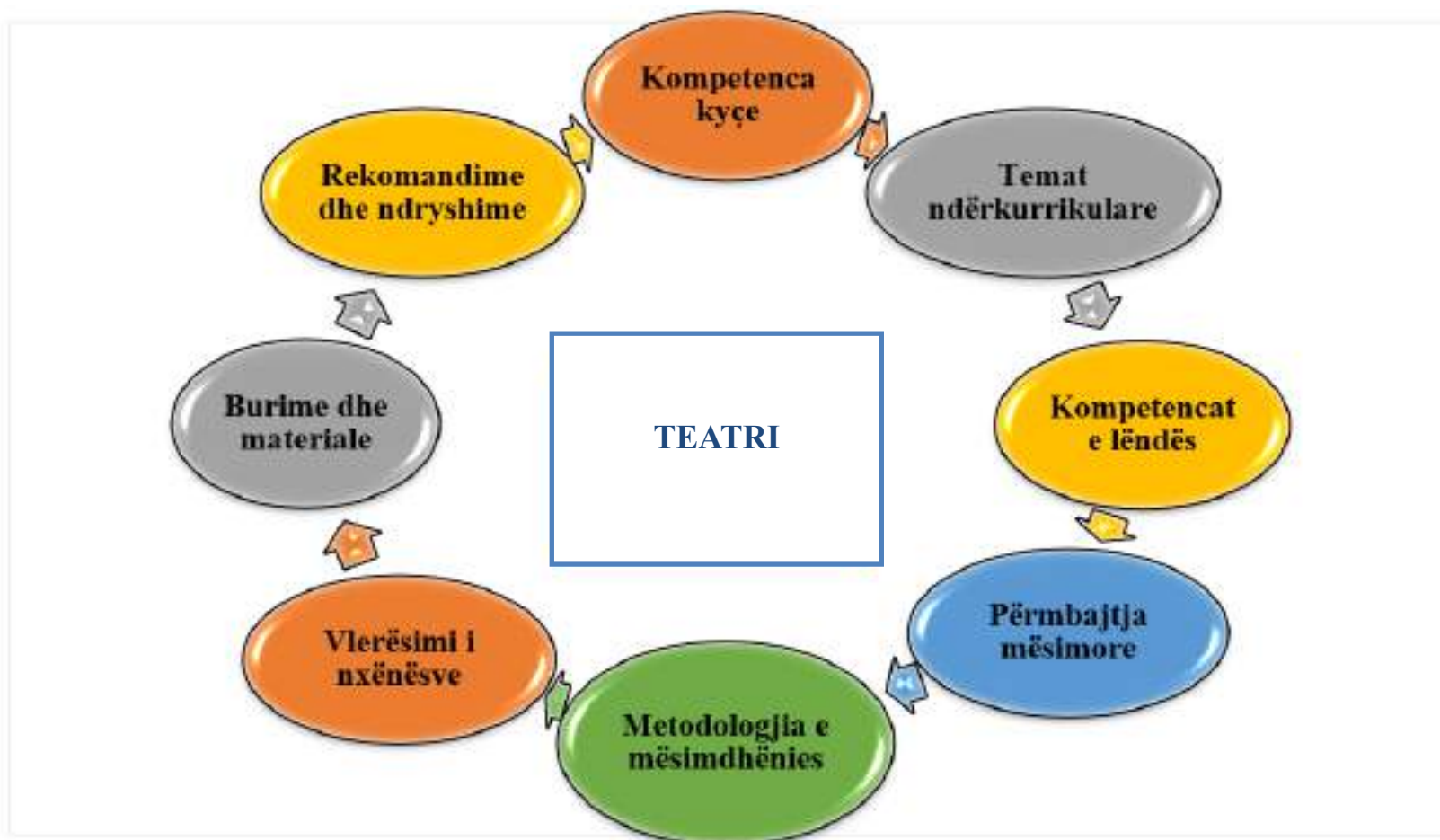
- Të kuptojnë elementët bazë të dramës: personazhi, dialogu, veprimi.
- Të zhvillojnë vetëbesimin dhe komunikimin në grup.
- Të mësojnë të shprehin emocione dhe ide përmes trupit dhe zërit.
- Të interpretojnë skena të thjeshta në mënyrë kreative.
- Të analizojnë struktura të thjeshta dramatike.
- Të ndërtojnë dhe interpretojnë personazhe me emocione komplekse.
- Të punojnë në grup për të krijuar skena me rrjedhë logjike.
- Të përdorin mjete të thjeshta skenike dhe tinguj për efekt dramatik.
- Të krijojnë skenarë të shkurtër dhe të ndajnë rolet në mënyrë të pavarur.
- Të përdorin elementët e skenografisë dhe kostumeve në mënyrë funksionale.
- Të analizojnë marrëdhëniet ndërpersonale përmes dramës.
- Të interpretojnë një shfaqje të plotë në fund të ciklit mësimor.

3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i teatrit synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, duke u mbështetur në situata të jetës reale dhe në kontekstin shkollor. Në thelb, ky program përqendrohet në edukimin dhe formimin kulturor të nxënësve si individë të aftë për të kuptuar, zbatuar dhe interpretuar njohuritë dramaturgjike në mënyrë sa më të drejtë dhe të bukur në jetën e tyre të përditshme. Programi i lëndës së teatrit në arsimin e mesëm të ulët përmban:

- a) *Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit që zhvillohen nëpërmjet lëndës së teatrit.* Lënda e teatrit kontribuon drejtpërdrejt në ndërtimin e kompetencave kyçe si dhe aftësive të shekullit 21-të si: të menduarin kritik dhe zgjidhjen e problemeve, aftësitë qytetare, aftësitë digjitale etj. *Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së teatrit.* Programi i teatrit ndërthur njohuritë dhe aftësitë e saj me temat ndërkurrikulare si: identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; qytetaria aktive dhe sipërmarrja; shëndeti mendor e fizik dhe siguria; zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore; teknologjia, shoqëria dhe media duke i lidhur konceptet dramaturgjike me situata konkrete që nxënësit përballen në jetën e tyre.
- b) *Kompetencat e lëndës së teatrit dhe rezultatet e të nxënit.* Lënda e teatrit synon të pajisë nxënësit me kompetenca sepse teatri nuk është vetëm një disiplinë artistike, por një mjet i fuqishëm për të zhvilluar aftësi kyçe të shekullit 21. Ai e përgatit nxënësin për të qenë *krijues, bashkëpunues, komunikues efektiv dhe qytetar aktiv* në një botë në zhvillim të vazhdueshëm. Aftësitë kyçe të shekullit 21, janë një grup kompetencash që i ndihmojnë individët të jenë të suksesshëm në një botë që ndryshon me shpejtësi, të drejtuar nga teknologjia, informacioni dhe globalizimi. Lënda e teatrit, në mënyrë të natyrshme, kontribuon fuqishëm në zhvillimin e këtyre aftësive.

Diagrama 1 Përmbajtja e programi lëndor të teatrit

- c) *Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënësve.* Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) të klasës së pestë, gjatë dhe shtatë për çdo tematikë, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup etj; tematikat e lëndës dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre; njohuritë kryesore, aftësitë për secilën tematikë dhe qëndrimet që demonstroi nxënësi.
- d) *Metodologjia e mësimdhënies.* Në lëndën e teatrit është e rëndësishme t'i kushtohet një vëmendje e madhe përdorimit të metodave artistike që kanë lidhje të drejtpërdrejtë me lojën artistike, teknikave dhe proceseve artistike, bashkëpunimit etj. Përshtatja e mësimi për nxënës me nevojë të veçanta dhe mbështetja e talenteve në lëndën e teatrit nxit kuriozitetin për lëndën. Në këtë rubrikë do të ketë edhe disa shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënësve.
- e) *Vlerësimi i nxënësve është një tjetër rubrikë,* e cila përshkruan në mënyrë të përmbledhur llojet e vlerësimit të nxënësit, shembuj të instrumenteve të vlerësimit dhe të vetvlerësimit, vlerësimin si metodologji të nxënësve. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të të nxënësve.
- f) *Burimet dhe materialet didaktike* që mund të përdoren në lëndën e teatrit. Njohja me konceptet e artit dramatik, teknikat dhe proceset artistike dhe vepra të ndryshme dramaturgjike në periudhat më të rëndësishme që ka kaluar arti dramatik të sjellë nga burime të ndryshme dhe materiale didaktike të demonstruara me mjete konkrete.
- g) *Rekomandime për zbatimin e programit.* Në këtë rubrikë do të ketë disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor sic janë: nxënësit, mësuesit, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit.
- h) *Ndryshimet përmbajtësore.* Në këtë rubrikë do të përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore.

4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E TEATRIT

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyç dhe atyre të lëndës, sipas klasave të arsimit fillor dhe arsimit të mesëm të ulët. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive. Teatri nuk është vetëm një disiplinë artistike, ai është një mjet i fuqishëm për të zhvilluar aftësi të ndryshme komunikuese, bashkëvepruese, dhe jo vetëm artistike, por edhe jetësore dhe humane. Ai e përgatit nxënësin, të njohë vlerat dhe të përmirsojë difektet e veta, për të qenë *krijues, bashkëpunues, komunikues efektiv dhe qytetar aktiv* në një botë në zhvillim të vazhdueshëm.

a) Kompetenca Komunikuese

Aftësitë që zhvillohen:

- Njohja me hapsirën në të cilën komunikon arti teatral, në prani të publikut. (teatri si institucion i ndarë përmes skenës ku zhvillohet veprimi skenik dhe publikut)
- Përdorimi efektiv i gjuhës së folur, duke zgjeruar fjalorin e gjuhës shqipe.
- Artikulim me elokuencë dhe llogjikë i mendimit, për një qëllim të caktuar.
- Të rrisë Fantazinë dhe Imagjinatën për të krijuar, jo për të qenë një riprodhues mekanik.
- Komunikimi joverbal (gjestet, mimika, gjuha e trupit).
- Aftësia për tu përqëndruar tek shqisat, (të parit, të dëgjuarit, të nuhaturit, të prekurit) për të perceptuar në mënyrë të drejtë dhe reaguar në mënyrë të përshtatshme, duke zhvilluar dhe perfeksionuar “Harkun Reflektor” individual.

Si zhvillohet në teatër për këtë grupmoshë: Përmes dialogëve, monologëve, lojës me zë, interpretimit të emocioneve dhe situatave.

b) Kompetenca Sociale dhe Qytetare

Aftësitë që zhvillohen:

- Bashkëpunimi në grup.
- Respektimi i roleve dhe përgjegjësi.
- Empatia dhe ndjeshmëria ndaj të tjerëve.
- Aftësia për të reflektuar mbi ndjenjat e veta dhe të të tjerëve.

Si zhvillohet në teatër për këtë grupmoshë: Në punë grupi, role të ndërlidhura, interpretim emocionesh dhe trajtim temash sociale.

c) Kompetenca Kulture dhe Artistike

Aftësitë që zhvillohen:

- Të kuptuarit dhe vlerësimi i artit dramatik.
- Zhvillimi i ndjenjës estetike dhe shprehjes artistike.
- Aftësia për të interpretuar vepra artistike.
- Krijimi i veprave të vogla dramatike (skena, personazhe, dialogë).

Si zhvillohet në teatër për këtë grupmoshë: Përmes leximit, interpretimit dhe krijimit të veprave të vogla artistike dhe njohjes së historisë së teatrit.

d) Kompetenca e të Nxënit

Aftësitë që zhvillohen:

- Reflektimi mbi përvojën dhe mësimin.
- Vlerësimi i përparimit personal.
- Pranimi i komenteve konstruktive.
- Zhvillimi i vetëbesimit në përfaqësim publik.

Si zhvillohet në teatër për këtë grupmoshë: Me ushtrime reflektive pas çdo aktiviteti, vlerësim vetjak dhe punë në grup.

e) Kompetenca Digjitale

Aftësitë që zhvillohen:

- Përdorimi i mjeteve për regjistrim, prezantim apo montim.
- Prezantimi i një pjese dramatike në video apo platformë online.
- Kërkim i informacionit rreth historisë së teatrit apo veprave.

Si zhvillohet në teatër për këtë grupmoshë: Në projekte ndërdisiplinore, prezantime digjitale, filmime ose përdorim i mjeteve vizuale.

Aftësi të përgjithshme që mbështeten përtej kompetencave

Aftësi	Si zhvillohet përmes teatrit
Kreativitet dhe imagjinatë	Në krijimin e personazheve dhe skenave.
Mendim kritik dhe analitik	Në analizën e konflikteve dramatike dhe zgjidhjeve që ofrojnë personazhet.
Aftësi për zgjidhjen e problemeve	Në ndërtimin e skenarëve dhe reagimin ndaj situatave të improvizuara.
Vetëbesim dhe vetëprezantim	Në daljen përpara të tjerëve dhe interpretimin e roleve.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballet me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke u vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit. Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyç që duhet të zhvillojë nxënësi në të trija klasat 5-6-7- në lëndën e teatrit mund të përmbledhen si më poshtë:

Tabela 1. Kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënësve për klasat 5-7.

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> - Përdor gjuhën e folur në mënyrë të qartë dhe shprehëse në skenë. - Formulon dhe interpreton dialogë dhe monologë. - Kupton dhe përdor fjalor specifik të artit dramatik (personazh, skenë, konflikt, etj.).	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i> - Përdor shprehje të thjeshta në një gjuhë të huaj gjatë interpretimeve ose përshëndetjeve. - Kupton dhe interpreton fragmente të thjeshta të dramave klasike në gjuhë të huaj (opsional).
Kompetenca në STEM (matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri)	Kompetenca digjitale
<i>Për të dëshmuar kompetencat në STEM, shkencë, teknologji dhe inxhinieri, nxënësi:</i> - Zbaton nocione hapësinore dhe kohore në lëvizjen në skenë. - Respekton strukturën logjike të një skene (hyrje–nyje lidhëse–pikë kulmore– zgjidhje-fund).	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> - Përdor mjete digjitale për të regjistruar ose paraqitur një skenë. - Kërkon informacione për autorë, periudha dramatike dhe interpretime.

- Kupton dhe përdor orarin dhe kohën në planifikimin e një shfaqjeje.	- Përdor aplikacione për krijimin e materialeve vizuale të dramës.
Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit	Kompetenca qytetare
<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të nxënies, nxënësi:</i> - Reflekton mbi përvojën e vet në skenë përmes diskutimit dhe shkrimit. - Vlerëson përparimin personal në interpretim. - Pranon kritikën dhe sugjerimet për përmirësim.	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> - Punon në mënyrë bashkëpunuese dhe me përgjegjësi në grup. - Respekton mendimet dhe idetë e të tjerëve në skenë. - Trajton tema sociale dhe qytetare përmes skenave dramatike.
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i> - Merr iniciativë në krijimin e skenave, roleve dhe projekteve. - Organizohen në role për të realizuar një shfaqje. - Zgjidh probleme që lindin gjatë përgatitjes së një performance.	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> - Njihet me vepra të huaja dhe vendase dhe i respekton vlerat që ato përcjellin. - Reflekton mbi ngjarje dhe konflikte kulturore përmes roleve. - Promovon përfshirjen dhe barazinë në punën në grup.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e teatrit¹

Integrimi i temave ndërkurrikulare me teatrin në arsimin fillor dhe atë të mesëm të ulët u mundëson nxënësve të kuptojnë më thellë lidhjet ndërmjet teatrit dhe jetës reale, duke i ndihmuar ata të zhvillojnë aftësi analitike, mendim kritik, argumentim dhe zgjidhje problemesh. Këto tema përforcojnë përdorimin e teatrit si mjet për interpretimin e të dhënave, planifikimin, marrjen e vendimeve dhe vlerësimin e situatave të ndryshme shoqërore, kulturore dhe shkencore.

Edukimi për të drejtat e njeriut dhe qytetarinë aktive: Teatri trajton shpesh padrejtësi, barazi, zëdhënie për të marginalizuarit. *Psh:* skena mbi bullizmin, barazinë gjinore, drejtësinë në një komunitet.

Edukimi mjedisor: Përmes roleve dhe situatave dramatike, nxënësit përjetojnë ndikimin e ndotjes, humbjes së natyrës, etj. *Psh:* skena me dialog mes natyrës dhe njeriut, ose një dramë për mbrojtjen e një pylli.

Edukim për paqen dhe zgjidhjen e konflikteve: Teatri lejon të eksplorosh konflikte dhe mënyra për t'i zgjidhur përmes empatisë, psh: improvizim mbi një konflikt në shkollë që përfundon me pajtim.

Barazia gjinore: Roli i vajzave dhe djemve në skenë trajtohet në mënyrë të barabartë. Përdoren role të shkëmbyeshme që theksojnë se aftësia nuk varet nga gjinia. *Psh:* një skenë ku një vajzë merr rol udhëheqës; dramë mbi sfidat e një vajze që kërkon të ndjekë pasionin.

¹ Veprimtaritë praktike të zhvillimit të temave ndërkurrikulare mund të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë lëndorë - teatri.

Ndërkulturalizmi dhe diversiteti kulturor: Teatri prezanton personazhe dhe realitete nga kultura të ndryshme. Inkurajon tolerancën dhe njohjen e tjetrit. *Psh:* përkthim dhe interpretim i përrallave ndërkombëtare; skena mbi mikpritjen.

Shëndeti mendor dhe mirëqenia: Dramaturgjia ndihmon nxënësit të shprehin emocionet dhe të kuptojnë ndjesitë e të tjerëve. *Psh:* ushtrime për shprehjen e ndjenjave përmes gjuhës trupore; dramë mbi vetëbesimin.

Edukim digjital dhe i mediave: Përdorimi i mediave në dramë (videoprojekttime, regjistrim i skenave) dhe edukimi për përmbajtjen mediatike. Realizimi i një video-skeçi dramatik që trajton varësinë nga rrjetet sociale.

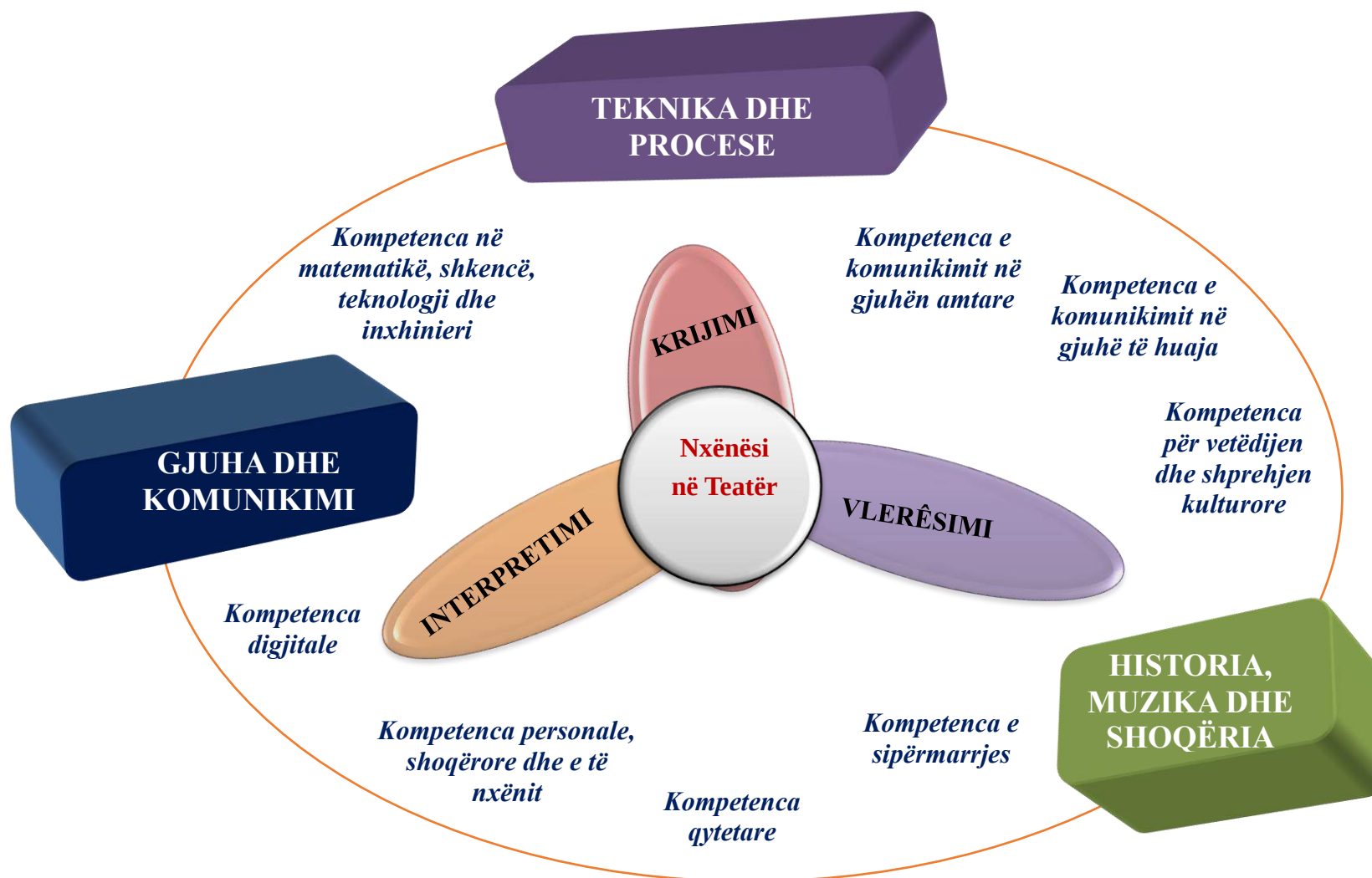
Edukimi për sipërmarrje: Nxënësit planifikojnë, ndajnë role, drejtojnë projekte dramatike – një formë e sipërmarrjes kreative. Organizimi i një mini-shfaqjeje ku secili nxënës ka një përgjegjësi (regjisor, aktor, skenograf).

Edukimi për trashëgiminë kulturore dhe historinë: Përmes veprave shqiptare dhe ndërkombëtare, nxënësit lidhen me historinë, zakonet dhe identitetin kombëtar. *Psh:* interpretim i një legjende shqiptare; dramatizimi i një ngjarjeje historike.

4.3 Kompetencat e lëndës së teatrit dhe rezultatet e të nxënit

Bazuar në këtë kurrikul, lënda e teatrit synon të përmbushë 3 kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij dhe që arrihen nëpërmjet 3 tematikave kryesore. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të nxëni për secilën klasë.

Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së teatrit: Tematika, Kompetenca lëndore dhe Kompetencat kyç

Gjithashtu lënda e teatrit, zhvillon një sërë aftësish ku nxënësit angazhohen në aktivitetet dramaturgjike dhe zhvillojnë kompetencat artistike.

Tre janë kompetencat këndore të teatrit që përftohen nga njohuritë dhe përfshijnë:

Tabela 2: Kompetencat artistike dhe rezultatet e të nxënit

KOMPETENCAT LËNDORE - TEATËR		
Kompetencat lëndore	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënit për kompetencat për klasën e pestë/gjashtë/shtatë
Krijimi skenik	- Nxënësi: nëpërmjet kompetencës së krijimit, nxënësi zhvillon aftësinë për të imagjinuar dhe ndërtuar situata dramatike, personazhe dhe dialogë origjinalë. Ai angazhohet në procesin e zhvillimit të një ideje që vjen nga përvoja personale, ngjarje reale apo burime letrare dhe e kthen atë në formë skenike. Krijimi nuk kufizohet vetëm në shkrimin e tekstit dramatik, por përfshin gjithashtu edhe konceptimin e skenografisë, kostumeve dhe atmosferës skenike që mbështet mesazhin artistik.	Nxënësi: - Përdor mjete të ndryshme krijuese për të zhvilluar një ide dramatike. - Harton skena dhe personazhe me koherencë dhe thellësi. - Shfaq origjinalitet dhe imagjinatë në përpunimin e temave artistike. - Bashkëpunon me të tjerët në krijimin e një vepre teatrale.

Interpretimi skenik	- Nxënësi: nëpërmjet performimit, nxënësi mëson të japë jetë një personazhi dhe të komunikojë me publikun nëpërmjet gjuhës trupore, zërit, emocioneve dhe pranishmërisë skenike. Ai kupton rëndësinë e bashkëpunimit në skenë, të disiplinës dhe të praktikës, si dhe zhvillon vetëbesimin dhe vetëkontrollin. Gjatë performimit, nxënësi lidh emocionin me teknikën, për të sjellë një përvojë autentike për shikuesin.	Nxënësi: - Interpreton role të ndryshme duke përdorur mjete të ndryshme shprehëse (zë, lëvizje, mimikë). - Kupton dhe respekton rregullat e punës në skenë dhe të disiplinës teatrale. - Merr pjesë aktive në prova dhe shfaqje me përgjegjësi dhe përkushtim. - Zhvillon vetëbesimin dhe aftësinë për të komunikuar publikisht.
Vlerësimi i veprave dramaturgjike	- Nxënësi: nëpërmjet kompetencës së vlerësimit përfshin aftësinë për të reflektuar mbi procesin krijues dhe performues, si dhe për të analizuar vepra teatrale të tjera. Nxënësi mëson të japë dhe të marrë feedback konstruktiv, të kuptojë elementet që përbëjnë një vepër skenike dhe të vlerësojë ndikimin që ajo ka tek publiku. Ai zhvillon mendimin kritik dhe ndjeshmërinë estetike, duke nxjerrë mësim nga çdo përvojë teatrale.	- Nxënësi: - Analizon elementet bazë të një performance teatrale (personazhet, temat, mjetet skenike). - Jep vlerësime të argumentuara mbi vepra teatrale të shfaqura ose të krijuara nga vetë ai dhe grupi. - Reflekton mbi rolin e tij në grup dhe mbi përparimin personal në teatrin shkollor. - Zhvillon vlerësim për artin si mjet komunikimi dhe ndikimi shoqëror.

5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e pestë, gjashtë dhe shtatë.

Lënda e teatrit zhvillohet për 35 javë mësimore me nga 0.5 orë secila, pra gjithsej 18 orë për secilën klasë. Lënda e teatrit specifikon kohën (orët e sugjeruara) e secilës tematikë për klasën e pestë, gjashtë dhe shtatë. Shuma e orëve sugjeruese për secilën tematikë është e barabartë me sasinë e orëve vjetore, të përcaktuar në planin mësimor të arsimit bazë. Kjo ka si qëllim që, përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë në orët totale vjetore.

Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë

Tematika	Gjuha dhe komunikimi	Teknika dhe procese	Historia, teatri dhe shoqëria	Gjithsej orë
Klasa e pestë	6	6	6	18 orë
Klasa e gjashtë	6	6	6	18 orë
Klasa e shtatë	6	6	6	18 orë

5.2 Përmbajtja e lëndës sipas tematikave dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre

Programi i lëndës “Teatër” zhvillohet përmes tri tematikave: *Tematika I: Gjuha dhe komunikimi*, *Tematika II: Teknika dhe procese*, *Tematika III:*

Historia, teatri dhe shoqëria.

Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë, aftësitë, që duhet të demonstrojë nxënësi lidhur me tematikat përkatëse, ndërkohë qëndrimet dhe vlerat që demonstroi nxënësi në lëndë e teatrit përmbledhen për të gjitha tematikat. Tematikat dhe renditja e tyre **nuk** presupozojnë që përmbajtja vjetore, përgjatë vitit shkollor, duhet të zhvillohet e ndarë sipas tematikave dhe në këtë renditje. Sasia e orëve mësimore për secilën tematikë është rekomanduese. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën tematikë.

TEMATIKA: GJUHA DHE KOMUNIKIMI

Përshkrimi i tematikës

Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të njihet me njohuritë kryesore dhe zhvillojë aftësitë e komunikimit verbal dhe joverbal, duke përdorur zërin dhe trupin për të shprehur emocione; praktikojnë dialogun dhe bashkëpunimin në interpretim; zhvillojnë aftësi të avancuara komunikimi dhe interpretimi përmes monologut dhe dialogut dramatik. Në mësimet e teatrit për nxënësit e klasave 5 deri në 7, gjuha dhe komunikimi zënë një rol qendror, pasi ato janë baza për çdo shprehje dramatike. Nxënësit mësojnë të përdorin jo vetëm fjalët, por edhe gjuhën e trupit, mimikën, intonacionin dhe pauzat për të shprehur ndjenjat dhe për të komunikuar mesazhet në mënyrë efektive. Në fillim, në klasën e pestë, ata praktikojnë shprehjen e emocioneve bazë dhe dialogun të thjeshtë, ndërsa me kalimin e viteve mësojnë të ndërtojnë dialogje më komplekse që përfshijnë konflikte dhe zgjidhje, duke zhvilluar kështu aftësitë e tyre komunikuese në situata të ndryshme. Përmes lojërave dhe dramatizimeve, nxënësit fitojnë vetëbesim në të folur dhe të dëgjuarit, dhe mësojnë të bashkëpunojnë me të tjerët në mënyrë të respektueshme dhe kreative.

KLASA V

NJOHURITË	AFTËSITË
- Përdorimi i zërit - Shprehja e emocioneve bazë (gëzim, trishtim, frikë) me gjeste, zë dhe mimikë. - Marrë-dhënia me objektet dhe njohja me hapsirën skenike - Njohja e rrethanës dramatike - Veprimi Dramatik - Personazhi	<i>Nxënësi demonstroi se:</i> - Frymëmarrja dhe sidomos frymënxjerrja, janë baza për të krijuar një zë të bukur jo vetëm në teatër, por edhe në jetën e përditshme. Përmirësimi i këtij elementi jetësor, ndihmon për të kaluar vështirësitë me fraza të gjata, duke mos humbur logjikën e interpretimit. <i>Ushtrime të frymëmarrjes dhe aparatit folës, nëpërmjet lojës, për përmirësimin e diksionit dhe të folurës së shpejtë dhe me rritëm të caktuar. Psh. Ardhja e një treni në stacion dhe largimi i tij prej andej, vetëm nëpërmjet zërit, lëvizjeve dhe gjeesteve.</i> - Aktori është bartësi kryesor i veprimit dramatik në teatër. Ai është vetë instrument dhe se pa të nuk ka teatër. - Teatri është një konvencion i jetës reale dhe si i tillë objektet dhe fjalët, nuk përdoren vetëm në kuptimin e tyre të parë. (fjalët kanë nën kuptime ose nën tekst, kurse objektet funksione të shumëfishta. Psh; <i>një tavolinë shërben për të ngrënë bukë por ajo mund të kthehet edhe në një varkë.</i>) - kupton elementët bazë të dramës: personazhi, dialogu, veprimi, vendi ku zhvillohet konflikti, kushtet dhe rrethanat. psh: vënia në skenë duke dramatizuar fabula, apo legjenda të ndryshme (të huaja dhe shqiptare) <i>Loja me role, ndërtimi i karakterit përmes veshjes apo aksesoreve duke krijuar të vërtetëndierin e saktë me moton: “Unë në këto rrethanat dhe kushte, si do të veprojë.</i>

	- Improvizim me dy personazhe në konflikt (nxënës që zihen për një libër). Loja “Pasqyra” në çift, mimika dhe gjuhë trupore. - zhvillon vetëbesimin dhe komunikimin në grup. Psh: Krijimi i një historie me fillim, kulm dhe fund në grup. - mëson të shprehin emocione dhe ide përmes trupit dhe zërit. Psh: Tregim personal i dramatizuar nga grupi (shkova në park, humba rrugën...) - interpreton skena të thjeshta në mënyrë kreative. Psh: Loja “Ky vend është...” ku nxënësit luajnë në vende të ndryshme të imagjinuara. - shpreh me zë dhe mimikë emocione të ndryshme (gëzim, trishtim, frikë). - Luan dialoge të shkurtër në çift me komunikim të qartë. - Respekton rregullat e dëgjimit dhe foljes në lojën teatrale. Teknikat Artistike: • Mimikë dhe gestikulacion: Lojë “Ndrysho emocionin” ku ndryshohen shprehjet e fytyrës. • Dialog i improvizuar: Tema “Në kopshtin zoologjik” me role të ndryshme kafshësh. • Përdorimi i intonacionit: Ushtrime për ndryshimin e kuptimit me ndryshimin e zërit.

	Vepra/autorë: - Dramatizimi i përrallës “Luani dhe miu” - Përralla “Qengji dhe ujku” (pjesë dramatike të thjeshtuara) - Legjenda e Rozafës - Plaku dhe djemtë (Toka është flori) - Gjergj Elez Alia dhe Bajlozi i zi - “Nastradini” – karakter me tipare të theksuara - Tekste të thjeshta dialogësh nga “Gishtoja” - Shprehje emocionale pa fjalë me maska - Historia “Zhurma në bibliotekë” – komedi shkollore - Ambient klasor që kthehet në shtëpi, pyll, shkollë, etj.
KLASA VI	
NJOHURITË	AFTËSITË
- - Thellim i më tejshëm i punës me zërin. - Zhvillimi i personazhit - Dialogu dramatic me konflikte dhe zgjidhje - Intonacioni dhe pauza	<i>Nxënësi demonstroi se:</i> - interpreton tregime dhe poezi të ndryshme, duke përcjellë emocione të sakta, nëpërmjet intonacionit, ku çdo fjalë ka peshën e saj specifike emocionale. - Përdor pauzat emocionale, për të theksuar rëndësinë e situatës, duke i dhënë kuptimin logjik dialogut.

- Interpretimi i emocioneve të thelluara (xhelozia, frikë, gëzim) - Kostumet dhe objektet	- Zgjidh konfliktet përmes skenave dramatike. - analizon struktura të thjeshta dramatike. Psh: Ditari i personazhit”: nxënësit shkruajnë si personazhi i tyre. Loja “Dyshimi”: nxënësit luajnë një skenë ku njëri fsheh diçka - ndërton dhe interpreton personazhe me emocione komplekse. Psh: Leximi me zë dhe interpretim i intonacionit të ndryshëm - punon në grup për të krijuar skena me rrjedhë logjike. Psh: Krijimi i një skene mbi një temë sociale (miqësia, xhelozia, ndihma. - përdor mjete të thjeshta skenike dhe tinguj për efekt dramatik. Psh; Krijimi i efekteve zanore për skena të ndryshme (stuhi, natë, festa). - Përdorimi i një objekti për të ndryshuar personazhin. Teknikat Artistike: - Ushtrime me pauza dhe intonacion: Lexime dramatike me ndryshim të ritmit. - Dialogje me konflikt: Krijimi i skenave ku dy personazhe kanë qëndrime të ndryshme. - Simbolika në trup dhe zë: Përdorimi i lëvizjeve të vogla për shprehjen e emocioneve. - Vepra: - Pjesë nga drama “Toka Jonë” (për klasë, pjesë të thjeshtuara)

	- Sketch-e komike të shkruara nga nxënësit (p.sh., “Fshatari që donte të bëhej mbret”) - Fragment nga “Andra e Artës” – Fatmir Gjata - Konflikt shoqëror: fshehja e një sekreti në klasë - “Një shok i ri në klasë” – krijim kolektiv - Loja “Tingulli i historisë” – zhurmat bëhen nga nxënësit - Loja “Magjia e shallit” – një shall = personazh i ri
KLASA VII	
NJOHURITË	AFTËSITË
- - Analiza e karakterit - Monologu dhe rrëfimet personale - Ndërtimi i skenarit - Regjia e skenës -	<i>Nxënësi demonstroi se:</i> - interpreton monologje me nëntekst dhe emocione të thella. - Krijon dhe interpreton monologje me tema personale ose shoqërore. - Komunikon drejtpërdrejt me publikun me siguri. - Krijon skenarë të shkurtër dhe të ndajnë rolet në mënyrë të pavarur. Psh: Grupi krijon një tekst dramatik mbi një temë të caktuar. “Pyet personazhin”: nxënësit intervistojnë njëri-tjetrin në rol. Nxënësi shkruan një monolog dhe e interpreton para klasës. - përdor elementët e skenografisë dhe kostumeve në mënyrë funksionale. Psh: Përdorimi i hapësirës, ndriçimit dhe zërit për efekt dramatik.

	- analizon marrëdhëniet ndërpersonale përmes dramës. Psh; Drama për situata reale: bullizmi, dallimet sociale, etj - interpreton një shfaqje të plotë në fund të ciklit mësimor: psh: Përgatitja e një pjese për publikun e shkollës/prindërit. Teknikat Artistike: - Analiza e monologut: Ushtrime për të zbuluar nëntekstin dhe emocionet. - Teatër direkt: Kontakt me audiencën përmes monologut. - Dramaturgji personale: Shkrim dhe interpretim i monologjeve. Vepra: - Monologë origjinalë të nxënësve “Një moment që më ndryshoi” - Pjesë të adaptuara nga drama “Gjenerali i Ushtrisë së Vdekur” - Tema: “Një ditë pa telefona” – shoqëria sot. - Personazhe nga realiteti: mësuesi, prindi, shoku i lagjes. - Monolog personal: “Kur më refuzuan në ekip...”
TEMATIKA: TEKNIKA DHE PROCES	
<i>Përshkrimi i tematikës</i>	

Kjo tematikë fokusohet në zhvillimin e aftësive praktike dhe kreative që kërkon teatri: interpretimin e roleve, ndërtimin e skenave, përdorimin e trupit dhe zërit, si dhe teknikat e improvizimit dhe dramatizimit. Nxënësit eksplorojnë lëvizjen trupore, pozicionimin në skenë, përdorimin e kostumeve dhe rekuizitave, duke i dhënë jetë personazheve dhe situatave dramatike. Nëpërmjet ushtrimeve të ndryshme praktike, ata mësojnë të bashkëpunojnë, të ndajnë rolet dhe të punojnë në grupe për të krijuar skena dhe shfaqje. Procesi përfshin edhe përgatitjen e shfaqjeve të vogla, ku nxënësit praktikojnë koordinimin dhe disiplinën në interpretim dhe performancë. Ky rrugëtim i ndihmon ata të zhvillojnë imagjinatën, të ndjehen rehat në skenë dhe të kuptojnë rëndësinë e bashkëpunimit artistik.

KLASA V	
NJOHURITË	AFTËSITË
- Improvizimi dhe krijimi i situave - Ndërtimi i një skene dramatike (filli, pikë kulmore fund) - Bashkëpunimi dhe rolet në grup - Maskat - Gjestet	<i>Nxënësi demonstroi se:</i> - ndërton dhe interpreton një skenë të thjeshtë me fillim, pikë kulmore dhe fund. - Përdor lëvizje trupore për të shprehur situata dhe karaktere. - Bashkëpunon në grup për të improvizuar situata të ndryshme. - njeh rolin e maskave dhe gjesteve në interpretim. - krijon personazhe përmes maskave dhe gjesteve. - praktikon komunikimin pa fjalë. - krijon maska dhe interpretojnë emocione të ndryshme. Teknikat Artistike: - Struktura dramatike: Punë në grupe për ndërtimin e një mini-skene.

	- Lëvizje në hapësirë: Ushtrime për pozicionimin në skenë dhe përdorimin e trupit. - Lojë me maska; përdorim i trupit dhe gjesteve; mimikë. - Improvizim: Tema “Një keqkuptim mes miqsh” për zhvillimin e historisë. Vepra: - Skena origjinale të nxënësve bazuar në temat e përditshme. - Mini-pjesë nga përrallat e dramatizuara. - Sofokliu – fragmente dramatike.
KLASA VI	
NJOHURITË	AFTËSITË
- Analiza e personazhit - Lëvizja dhe pozicionimi në skenë - Improvizimi I udhëzhequr - Krijim personazhi	<i>Nxënësi demonstroi se:</i> - krijon personazhe me karakteristika të qarta. - ndërton scena me hyrje, konflikt dhe zgjidhje. - përdor pozicionimin në skenë për të forcuar mesazhin. - demonstroi lëvizje të qarta dhe di të pozicionohet në skenë. - ndërton mini-skenash ku përdoren kostume dhe rekvizita për të shprehur historinë.

	Teknikat Artistike: - Profilizimi i personazhit: Ushtrime për ndërtimin e historisë së personazhit. - Diagrami i skenës: Përgatitje e skenave me një strukturë të qartë. - Lëvizje dramatike: Ushtrime të koordinuara me hapësirën. Vepra: - Mini-pjesë dramatike origjinale “Një keqkuptim mes miqsh” - Pjesë komike dhe dramatike nga sketch-et e nxënësve - Dramat e Mesjetës (fragmente).
KLASA VII	
NJOHURITË	AFTËSITË
- Ndërtimi i shfaqjes së plotë: regjia, skenografia, kostumet, dritat - Organizimi i roleve në grup - Regjia dhe funksionet e grupit	<i>Nxënësi demonstroi se:</i> - merr pjesë në ndërtimin e një shfaqjeje të plotë në grup. - Zbaton rolet dhe detyrat e secilit në teatër. - Përdor elemente teknike për të përforcuar interpretimin. - praktikon teknika të avancuara si analiza teksti, improvizimi i udhëhequr dhe krijim personazhi. - analizon tekstin dhe të krijojnë personazhe me thellësi.

- improvizon skena dramatike.
- Analizë dhe interpretim fragmente nga veprat klasike;
- krijim versioni modern ose improvizim i skenave.

Teknikat Artistike:

- **Regjia bazë:** Udhëzime për drejtimin e skenës.
- **Kostumet dhe rekuizitat:** Përdorim i tyre për karakterizim.
- **Skenografia dhe ndriçimi:** Elemente bazë për krijimin e atmosferës.

Vepra:

- Shfaqje e plotë me tema sociale ose personale e punuar nga nxënësit
- Shakespeare, Molière (fragmente).

TEMATIKA: HISTORIA, TEATRI DHE SHOQËRIA

Përshkrimi i tematikës

Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të kuptojnë lidhjen midis teatrit, historisë dhe shoqërisë. Veprimtaria e ndjekura: Lexim dhe interpretim fragmente nga drama historike, dramatizim i skenave nga periudha të ndryshme. Teknikat e përdorura: Aktrim në grupe, interpretim i teksteve klasike, improvizim historik. Në këtë tematikë, nxënësit njihen me origjinën dhe zhvillimin e teatrit. Ata mësojnë për rëndësinë e teatrit si pasqyrë e shoqërisë dhe si mjet për të shprehur ide, vlera dhe kritika sociale. Përmes njohjes së përrallave popullore, komedisë dhe skenave dramatike tradicionale, nxënësit kuptojnë se teatri nuk është vetëm argëtim, por edhe një mënyrë për të reflektuar mbi jetën dhe marrëdhëniet njerëzore. Duke dramatizuar këto vepra, ata zhvillojnë vetëdijen kulturore dhe sociale, dhe kuptojnë rëndësinë e bashkëpunimit dhe komunikimit në grup si në skenë ashtu edhe në jetë. Në këtë mënyrë, teatri bëhet një urë mes së kaluarës dhe të tashmes, dhe një hapësirë ku vlerat njerëzore dhe shoqërore mund të diskutohen dhe zhvillohen.

KLASA V

NJOHURITË	AFTËSITË
Periudha Historike : Teatri i Lashtë (Greqia e lashtë) - Vlera e mesazheve dhe përcjellja e tyre përmes teatrit - Roli i maskës në Greqinë e lashtë - Aktori dhe interpretimi	<i>Nxënësi demonstroi se:</i> - identifikon mesazhe morale në tregime dhe shfaqje. - ndërton shfaqje të thjeshta me bashkëpunim në grup. - kupton teatrin si mjet komunikimi dhe reflektimi shoqëror. - njeh rrënjët e teatrit në Greqinë e lashtë dhe rolin e tij në shoqëri. - kupton rolin e maskës dhe aktorit në teatër. - lidh teatrin me festat dhe ritualet.

	Teknikat Artistike: - Dramatizim i tregimeve popullore: Luajtje e roleve me përdorim të kostumeve të thjeshta. - Krijim dhe interpretim i maskave; lojë me emocionet sipas traditës së teatrit grek. - Diskutim reflektues: Pasi luan, nxënësi diskuton për mesazhin dhe vlerat. - Bashkëpunim në grup: Punë në grup për përgatitjen dhe shfaqjen e një skene. Vepra: - Përrallat “Luani dhe miu”, “Qengji dhe ujku” - Një skenë e thjeshtë popullore (p.sh., “Kreshniku dhe hajduti” – pjesë e përshtatur) - Vepra: Sofokliu – “Antigona” (fragmente të përshtatura).
KLASA VI	
NJOHURITË	AFTËSITË
- Periudha Historike: Teatri Romak dhe Mesjetar - Teatri dhe aktorët si pasqyrë e shoqërisë dhe mjet reflektimi social - Komedia dhe roli i saj në shoqëri	<i>Nxënësi demonstroi se:</i> - kupton dhe interpreton humorin dhe satirën në teatrore. - Luajt sketch-e me mesazhe sociale. - Respekton dhe vlerëson teatrin popullor.

- Përdorimi i gjesteve dhe kostumeve të ekzagjeruara - Teatri popullor shqiptar	- njeh teatrin romak dhe mesjetar, dhe lidhjen me jetën shoqërore. - kupton përdorimin e teatrit në sheshe dhe rrugë. - Dramatizon skena të shkurtëra shqiptare ose nga mesjeta në grupe. Teknikat Artistike: - Sketch i improvizuar: Përdorimi i humorit për të trajtuar çështje shoqërore. - Dramatizim me elemente popullore: Veshje dhe kostume të thjeshta. - Diskutim pas shfaqjes: Analizë e mesazheve dhe reflektim. Vepra: - Sketch-e të përzgjedhura nga folklori dhe sketch-e origjinale të nxënësve - Pjesë nga komeditë popullore shqiptare - Dramat e Mesjetës (fragmente).
KLASA VII	
NJOHURITË	AFTËSITË
- Periudha Historike: Shekulli i XVI–XVII, Rilindja - Teatri si mjet për ndryshim shoqëror dhe vetëdije	<i>Nxënësi demonstroi se:</i> - përdor teatër për të diskutuar dhe reflektuar mbi çështje shoqërore. - Merr pjesë në shfaqje interaktive me ndryshime në rol.

- Dialogu dhe personazhet komplekse,
- Ndjenja universale

- Kupton rëndësinë e artit në vetëdijen qytetare.
- njeh rolin e dramaturgëve të mëdhenj dhe ndikimin e teatrit në shoqëri në shekullin XVI–XVII.
- analizon ndikimin shoqëror dhe kulturor të dramës klasike.
- interpreton fragmente nga vepra të njohura.
- Lexon dhe diskuton fragmente nga Shakespeare;
- interpreton versione moderne të teatrit.

Teknikat Artistike:

- **Forum Teatri:** Ushtrime për ndërrimin e rolit dhe reagimin ndaj situatave.
- **Dramatizim interaktiv:** Pjesëmarrje aktive dhe ndryshim i ngjarjes.
- **Diskutim dhe reflektim:** Pas shfaqjes mbi temat e trajtuara.

Vepra:

- Skena “Një shok lihet jashtë” (tema bullizmi)
- Pjesë interaktive të krijuara nga nxënësit
- Ëilliam Shakespeare – “Romeo dhe Zhulieta”.

QËNDRIME DHE VLERA

Nxënësi:

- zhvillon vetëbesimin për të interpretuar para të tjerëve.
- shpreh dhe menaxhon emocionet përmes lojës dramatike.
- njeh dhe respekton emocionet e të tjerëve përmes përjetimit të roleve.
- zhvillon imagjinatën në ndërtimin e situatave dhe personazheve.
- reflekton mbi veten dhe përjetimet personale përmes teatrit.
- punon në mënyrë bashkëpunuese me të tjerët në ndarjen e roleve dhe detyrave.
- respekton rregullat e punës në grup dhe mendimet e të tjerëve.
- zhvillon ndjeshmëri ndaj diversitetit përmes roleve dhe situatave të ndryshme.
- tregon durim dhe mirëkuptim gjatë procesit të përgatitjes së një shfaqjeje.
- ndërton marrëdhënie pozitive përmes komunikimit artistik.
- shpreh qartë mendime dhe ndjenja nëpërmjet zërit, trupit dhe mimikës.
- përdor forma të ndryshme komunikimi verbal dhe joverbal në interpretim.
- dëgjon dhe ndërvepron në mënyrë aktive gjatë procesit dramatik.
- angazhohet në dialog me bashkëmoshatarët përmes situatave teatrale.
- përdor gjuhën artistike për të shprehur ide personale.
- kupton mesazhet shoqërore që përcillen përmes veprave dramatike.
- reflekton mbi vlerat njerëzore dhe situatat reale përmes roleve teatrale.
- njeh dhe vlerëson trashëgiminë kulturore shqiptare përmes pjesëve popullore.
- përdor teatrin si mjet për të shprehur ide ose qëndrime sociale.

- Nxënësi demonstroi ndjeshmëri ndaj sfidave dhe problemeve të komunitetit.
- tregon krijimtari në ndërtimin e personazheve dhe situatave.
- respekton procesin artistik nga ideja deri te shfaqja.
- analizon elemente estetike të një skene ose shfaqjeje.
- përpaket të përmirësohet përmes reflektimit dhe kritikës ndërtuese.
- merr përgjegjësi për rolin e tij në një projekt artistik në grup

5.3 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve)².

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të veprimtarive që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

² Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e teatrit do të përshkruhen veprimtari praktike për përmbushjen e rezultateve të të nxënit sipas tematikave të lëndës.

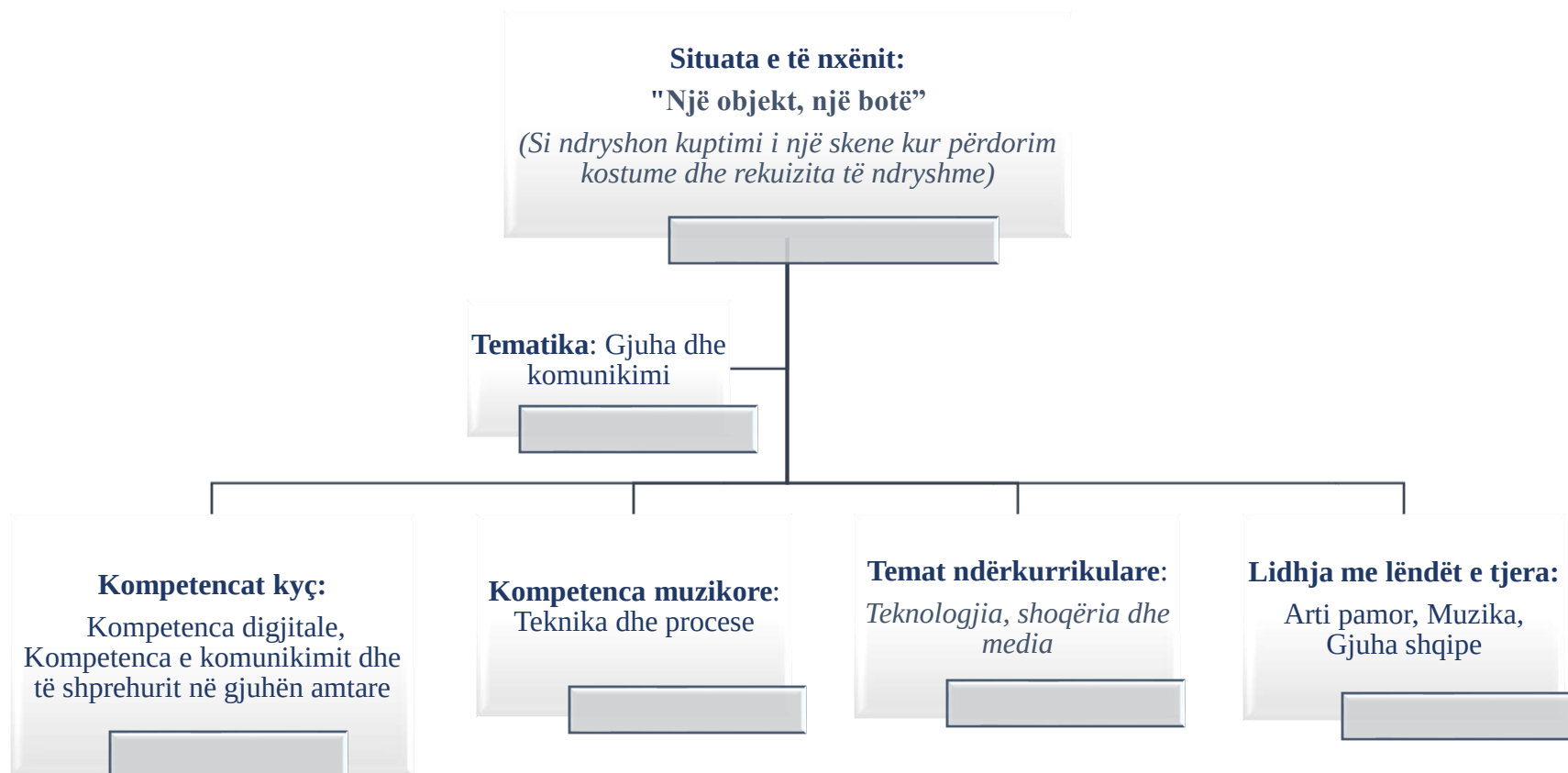
Tabela 4. Shembull i veprimtarive për përmbushjen e RN-ve

REZULTAT TË NXËNI TË ORËS MËSIMORE	VEPRIMTARIA PRAKTIKE
SHEMBULLI	
“Zbaton rolet dhe detyrat e secilit në teatër.”	<i>Prezantimi i situatës</i> Të ndihmojë nxënësit të kuptojnë rolet që ekzistojnë në një trupë teatrore (aktorë, regjisorë, ndihmës, skenografë, etj.) dhe të përjetojnë përmes një aktiviteti praktik se si funksionon një grup artistik në mënyrë të bashkërenduar dhe të përgjegjshme. Mësuesi përgatit një tekst i thjeshtë për t’u dramatizuar (mund të jetë përrallë, një sketch i shkurtër, apo një fragment nga një vepër e njohur). Pastaj prezanton një fletë me përshkrimin e roleve (aktor, regjisor, kujdestar kostumesh, kujdestar rekuizitash, asistent regjisor, drejtues skene, etj.) si dhe disa rekuizita të thjeshta dhe kostume simbolike (kapele, shallë, libra, kuti, etj.) Mësuesi nis me një bisedë të shkurtër: “Në një shfaqje teatri, a mendoni se vetëm aktorët janë të rëndësishëm? Po kush tjetër punon që një shfaqje të jetë e suksesshme?” Ai prezantohen rolet kryesore që ndodhen në një trupë teatrore dhe jep fletë të përshkruajnë çdo rol. Më pas mësuesi i ndan në grupe grupe 5–6 vetë dhe përcakton rolet ku çdo nxënës zgjedh një rol të caktuar në trupë (aktor, regjisor, kujdestar i rekuizitave, ndihmës regjisor, etj.). Mësuesi udhëzon mbi përgatitjen e një skene sipas hapave:

	- Çdo grup përgatit një skenë të shkurtër (1–2 minuta) nga materiali i dhënë. - Aktorët mësojnë dhe interpretojnë. - Regjisori jep udhëzime për vendosjen, mënyrën e të folurit, etj. - Kujdestari i kostumeve dhe rekuizitave organizon veshjen dhe skenografinë. - Ndhmësit koordinojnë hyrjen/daljen dhe mbajnë shënime për vështirësitë. Në fund të orës bëhet një reflektim nga vetë nxënësit. “Roli im ishte...”, “Detyra ime ishte...”, “Mësova që...” “E ndihmova grupin tim duke...”

Diagrama 3. Shembull situate të nxëni dhe lidhja me elementet e programit “Një objekt, një botë”

(Si ndryshon kuptimi i një skene kur përdorim kostume dhe rekuizita të ndryshme)

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Mësimdhënia dhe të nxënit efektiv përfshin një kombinim qasjesh, strategjish, metodash dhe teknikash që përdoren për të mbështetur të nxënësit efektiv dhe zhvillimin e kompetencave të nxënësve në mjediset mësimore. Këto strategji dhe metoda kanë parasysh dhe plotësojnë nevojat e të nxënësit si dhe sigurojnë pjesëmarrjen aktive të nxënësve në përzgjedhjen dhe shfrytëzimin e informacionit, duke nxitur përgjegjësinë vetjake, iniciativën, reflektimin, pavarësinë e gjyqimit, vetevlerësimin, bashkëpunimin dhe barazinë. Edukimi promovon disa metoda të nxëni të cilat janë: a) Të nxënit me në qendër nxënësin; b) Të nxënit që promovojnë kompetencat; c). të nxënit e diferencuar; d) të nxënit e integruar; dh) Përdorimi i teknologjisë digjitale; e) Mësimin e kombinuar; ë) Të nxënit e bazuar në projekte; f) Angazhimi aktiv; g) Zhvillimin e të menduarit kritik dhe zgjedhjes së problemeve; gj) Të nxënit në bashkëpunim; h) Të nxënit e bazuar në krijime etj.

6.1 Qëllimi dhe roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e teatrit.

Metoda mësimore në lëndën e teatrit kanë si qëllim: *të ndihmojë mësuesin të organizojë, drejtojë dhe vlerësojë procesin mësimor për teatrin, në mënyrë që nxënësit të zhvillojnë aftësi krijuese, komunikuese, bashkëpunuese dhe të mendimit kritik.*

Parime themelore të metodologjisë së teatrit në shkollë:

Parimi	Zbatimi në praktikë
Qasje e të nxënit aktiv	Nxënësit janë pjesëmarrës të drejtpërdrejtë në role dhe situata.
Mësimi përmes përjetimit	Mësojnë përmes ndjenjës dhe veprimit, jo vetëm përmes të folurit.
Qasje e të mësuarit bashkëpunues	Puna në grupe, ndarje rolesh dhe përgjegjësisë.
Zhvillimi i të menduarit kritik dhe reflektues	Nxënësit analizojnë veprat, diskutimet dhe përvojat skenike.
Ndërthurja me realitetin	Situata dramatike lidhen me përjetime dhe tema aktuale.

Metoda/Teknika	Përshkrim shkurtër	Shembull konkret
Improvizimi	Nxënësit krijojnë situata pa tekst të shkruar	“Një takim i papritur në autobus”
Lojërat dramatike	Lojëra për të zhvilluar imagjinatën, trupin, zërin	Lojë me emocione – “aktrimi i heshtur”
Leximi dramatik	Lexim me intonacion dhe interpretim emocional	Fragment nga “Toka Jonë”
Dramoskicë (Mini-skena)	Krijimi i pjesëve të shkurtra me mesazhe konkrete	“Një ditë pa celularë”
Dramatizimi i përrallave	Transformimi i tregimeve në skena	“Luani dhe miu”, “Ujku dhe qengji”
Krijimi i karakterit	Nxënësi ndërton një personazh nga fillimi	“Krijo një personazh me sekret”
Ndërtimi i skenës në grup	Grupet organizojnë vetë hyrjen, konfliktin, zgjidhjen	Mini-shfaqje me tema sociale

7 VLERËSIMI I NXËNËSVE

Në mësimin e teatrit, vlerësimi i nxënësve në arsimin fillor dhe arsimin e mesëm të ulët është pjesë shumë e rëndësishme e procesit mësimor dhe ndihmon mësuesin të kuptojë se sa mirë po i mësojnë nxënësit njohuritë dhe aftësitë që lidhen me kompetencat e kësaj lënde. Në lëndën e teatrit qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një note, por të sigurohet një **vlerësim i vazhdueshëm**, gjatë procesit dhe në fund, që merr parasysh **angazhimin, përparimin, krijimtarinë dhe bashkëpunimin**, jo vetëm rezultatin përfundimtar.

Fusha e vlerësimit	Çfarë vlerësojmë konkretisht?
Angazhimi personal	Pjesëmarrja aktive, përpjekja, përkushtimi
Komunikimi dhe shprehja	Si përdor zërin, trupin, mimikën, ritmin, pauzat
Krijimtaria	Sa origjinale është ideja, si interpreton ndryshe
Bashkëpunimi	Si sillet në grup, si respekton rolet e të tjerëve
Reflektimi	A kupton çfarë funksionoi, çfarë mund të përmirësojë
Zbatimi i teknikave teatrore	Përdorimi i mjeteve: kostume, rekuizita, vendosja në hapësirë

7.1 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënësve, RN-ve.

Mësuesi ndërton një sërë instrumentesh për vlerësimin e nxënësve në teatër duke iu referuar specifikave të lëndës. **Instrumentet e vlerësimit** janë të domosdoshëm për të marrë informacion lidhur me zotërimin e njohurive dhe demonstrimin e aftësive skenike nëpërmjet treguesve të besueshëm për progresin e tyre. Vlerësimi i nxënësve në lëndën e **teatrit** duhet të jetë **i matshëm**, duke përfshirë tregues jo vetëm për njohuritë mbi

dramaturgjinë, por edhe shkathtësitë e inetrepretimit skenik, dhe analizimit të veprave skenike. *Tabela 5. Shembull 1 dhe 2 për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve*

Shembull 1:			
Rezultati i të nxënit (RN): Nxënësi zbaton rolet dhe detyrat e secilit në një projekt teatror.			
Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
Nxënësi merr me përgjegjësi rolin e caktuar, e kupton funksionin e tij në trupë, bashkëpunon aktivisht me grupin, ndihmon të tjerët, dhe tregon përkushtim gjatë gjithë procesit. Iniciativë dhe krijimtari në zbatimin e detyrave.	Nxënësi kupton rolin e vet dhe detyrat përkatëse, angazhohet në grup, tregon përpjekje të qëndrueshme, por ka nevojë për nxitje ose ndihmë në momente të caktuara.	Nxënësi përfshihet pjesërisht në detyrat e grupit; ka vështirësi në kuptimin e rolit të vet, shpesh tërhiqet nga puna ose nuk tregon përkushtim të mjaftueshëm.	Nxënësi nuk merr përgjegjësi për rolin, nuk përfshihet aktivisht në detyra dhe ka nevojë të vazhdueshme për mbështetje dhe drejtim nga mësuesi apo grupi.

Shembull 2:			
Rezultati i të nxënit (RN): Nxënësi përdor gjuhën trupore dhe mimikën për të shprehur ndjenja dhe situata në teatër.			
Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
Nxënësi shpreh me qartësi dhe larmi emocione dhe situata përmes gjuhës	Nxënësi përdor gjuhë trupore dhe mimikë për të përcjellë	Nxënësi përdor mimikën dhe trupin në mënyrë të kufizuar ose jo të qartë.	Nxënësi nuk arrin të përdorë mimikën ose trupin për të

trupore dhe mimikës. Lëvizjet janë të sinkronizuara me qëllimin skenik, dhe përdorimi i trupit rrit fuqinë shprehëse të interpretimit. Krijon ndikim te publiku.	emocione bazë dhe situata, me disa momente të qarta shprehjeje. Ka përpjekje të dukshme për të ndërlidhur lëvizjen me ndjesinë e skenës.	Disa emocione mund të duken, por jo gjithmonë në përputhje me situatën. Ka nevojë për udhëzim për të rritur ndërgjegjësimin trupor.	shprehur situatën ose emocionin. Lëvizjet janë të ngurta ose pa lidhje me interpretimin. Ka nevojë për mbështetje të drejtpërdrejtë dhe ushtrime bazë.

8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Gjatë procesit mësimor të teatrit, përdorimi i burimeve dhe materialeve të ndryshme ndihmon në ndërtimin e një kuptimi të thellë dhe praktik të njohurive teatrale.

8.1 Burimet Didaktike për Mësimin e Teatrit

a) Tekste dhe materiale letrare

- Dramat klasike dhe moderne: Përdorimi i teksteve të autorëve si Ëilliam Shakespeare, Anton Çehov, Bertolt Brecht, Ismail Kadare, etj.
- Dialogë të shkurtër për ushtrime improvizimi.
- Tekste të krijuara nga nxënësit – nxisni shkrimin kreativ dhe skenat spontane.

b) Manuale dhe udhëzues metodikë

- Manuale për mësimin e teatrit në shkolla (nëse ekzistojnë sipas kurrikulës kombëtare).
- Udhëzues për lojëra teatrale, zhvillim personazhi, teknika improvizimi.
- Fletë pune për zhvillimin e kompetencave krijuese dhe reflektuese.

c) Rekuizita dhe mjete skenike

- Rekuizita të thjeshta: maska, kostume, objekte të përditshme.
- Materiale për ndërtimin e skenografisë nga letër, karton, ngjyra etj.

- Hapësira e përshtatshme në klasë për të krijuar “skena” të vogla.

d) Videomateriale dhe regjistrime

- Shfaqje teatrale të regjistruara (nga Youtube, arkiva të teatrove kombëtare).
- Dokumentarë mbi procesin e krijimit të një shfaqjeje teatrale.
- Filma artistikë me bazë dramatike për analizë karakteresh dhe veprimi.

8.2 Përdorimi i Teknologjisë në Mësimin e Teatrit

a) Prezantime dhe mjete digjitale

- PoëerPoint / Canva / Google Slides për paraqitje vizuale të temave (historia e teatrit, elementet skenike, teknikat e interpretimit).
- Padlet, Jamboard ose Miro për bashkëpunim në hartimin e skenarëve dhe analizave.

b) Platforma video për analizë dhe reflektim

- Përdorimi i YouTube për të parë shfaqje të ndryshme teatrale, krahasuar stilet dhe interpretimet.
- Nxënësit mund të xhirojnë interpretimet e tyre dhe të bëjnë vetëvlerësim ose feedback në grup.

c) Audio dhe efekte zanore

- Përdorimi i aplikacioneve si Soundtrap, Audacity për të regjistruar narracione, efekte zanore ose muzikë për skenat.
- Nxënësit mësojnë si të krijojnë atmosferë nëpërmjet zërit.

d) Platforma të mësimit në distancë

- Google Classroom, Moodle ose Edmodo për shpërndarjen e materialeve, ngarkimin e detyrave dhe feedback.
- Mund të përdoren për të organizuar reflektime, ese, ose diskutime mbi shfaqje të ndjekura online.

e) Aplikacione për krijim skenarësh

- Celtx apo ËriterDuet për të ndihmuar nxënësit të shkruajnë skenarë në mënyrë të strukturuar.
- Përdorimi i këtyre platformave nxit aftësi teknike dhe punë bashkëpunuese.

9 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së teatrit bazohet në Kornizën Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Plani Mësimor i Arsimit Bazë si dhe në rekomandimet më të fundit të Bashkimit Europian për arsimin. Si i tillë ky dokument i shërben mësuesve, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Në këtë rubrikë përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit në mënyrë që të zhvillohet me efektivitet programi i lëndës së teatrit.

a) Rekomandime për mësuesit

- ✓ Të lidhin përmbajtjen e teatrit me fusha të tjera (gjeografi, gjuhë, histori, art pamor, edukatë qytetare, TIK, etj.) për të ndihmuar kuptimin e thelluar dhe zbatimin praktik të koncepteve dhe për të kuptuar profesione të ndryshme.
- ✓ Të krijojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë përdorimin e teatrit në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.
- ✓ Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me aftësi me talente.
- ✓ Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socio - emocional.
- ✓ Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.
- ✓ *Të sigurojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të teatrit (p.sh. sugjerohet 40% teori — 60% praktikë). Përdorimi praktik i teatrit do të realizohet përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.*
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë të lëndës së teatrit.
- ✓ Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

b) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve dramaturgjike.
- ✓ Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.
- ✓ Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- ✓ Të vlerësojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të teatrit gjatë zhvillimit të orëve mësimore.
- ✓ Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënit dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- ✓ Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socio - emocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e teatrit.
- ✓ Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

c) Rekomandime për prindërit

- ✓ Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e teatrit jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- ✓ Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i teatrit zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.

d) Rekomandime për nxënësit

- ✓ Të marrin pjesë aktive në orët e teatrit, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive dramaturgjike.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shokët si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- ✓ Të jenë kureshtarë dhe të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke përfshirë edhe përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e teatrit si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

PROGRAMI I LËNDËS “GJUHË SHQIPE” ARSIMI I MESËM I ULËT KLASA 6

FUSHA “GJUHËT DHE KOMUNIKIMI”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinatorë: Erida Koleci

PËRMBAJTJA

I. HYRJE	4
II. QËLLIMET DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM TË LËNDËS SË GJUHËS SHQIPE	5
2.1. Qëllimet e lëndës	5
2.2. Lënda e gjuhës shqipe në arsimin e mesëm të ulët	6
2.3. Objektivat e përgjithshëm të lëndës së gjuhës shqipe.....	7
III. STRUKTURA E PROGRAMIT TË GJUHËS SHQIPE	8
IV. KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E GJUHËS SHQIPE	10
4.1. Kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënës	10
4.2. Integrimi i temave ndërkurrikulare në lëndën e gjuhës shqipe.....	15
4.3. Kompetencat e lëndës së gjuhës shqipe.....	17
V. PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNËS	22
5.1. Koha mësimore për secilën kompetencë për klasën e gjashtë.....	23
5.2. Përmbajtja mësimore e klasës së gjashtë	24
<i>Të lexuarit e teksteve letrare.....</i>	<i>30</i>
<i>Të lexuarit e teksteve joletrare</i>	<i>33</i>
5.3. Shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënës (RN-ve).....	45

VI. METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES.....	47
6.1. Metodat dhe teknikat mësimore për zhvillimin e kompetencave gjuhësore.....	49
6.2. Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e gjuhës shqipe	51
6.3. Bisedat letrare	53
6.4. Lexuesi i shekullit XXI.....	53
6.5. Puna me nxënësit me aftësi të kufizuara në lëndën e gjuhës shqipe.....	55
6.6. Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e gjuhës shqipe	56
VII. VLERËSIMI I NXËNËSVE.....	57
7.1. Parimet e vlerësimit në lëndën e gjuhës shqipe	57
7.2. Llojet e vlerësimit në lëndën e gjuhës shqipe	58
7.3. Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të nxënësit.....	64
VIII.BURIMET DHE MATERIALET MËSIMORE.....	65
8.1. Përdorimi i teknologjisë në lëndën e gjuhës shqipe.....	66
8.2. Roli i bibliotekës së shkollës	67
IX. REKOMANDIME PËR ZBATUESIT E PROGRAMIT	68

I. HYRJE

Gjuha është themeli i të menduarit, i komunikimit dhe i mësimi. Ajo shërben si mjeti kryesor për të kuptuar botën, për të ndarë ide dhe për të ndërtuar marrëdhënie me veten dhe me të tjerët. Përmes gjuhës, individët dhe kombet lidhin të kaluarën me të tashmen dhe të ardhmen, duke ruajtur dhe përcjellë vlerat, traditat dhe historinë e tyre brez pas brezi. Gjuha forcon vetëdijen kombëtare, duke nxitur edhe ndjenjën e përkatësisë dhe krenarisë për kulturën dhe historinë e kombit. Gjithashtu, gjuha ka një rol të veçantë në jetën shoqërore dhe institucionale të një vendi. Ajo përdoret në ligje, në administratën publike, në arsim, në komunikimin zyrtar etj., duke krijuar një bazë të përbashkët për bashkëpunim dhe mirëkuptim. Njohja dhe përdorimi i saktë i gjuhës janë parësorë për ndërtimin e një shoqërie të informuar dhe të angazhuar, ku qytetarët janë të aftë të komunikojnë me qartësi dhe të marrin pjesë aktive në jetën kulturore, sociale dhe politike të vendit të tyre. Për këto arsye, mësimi i gjuhës zyrtare është një nga detyrat kryesore të arsimit parauniversitar, pasi nëpërmjet saj kontribuohet në zhvillimin e një shoqërie të qëndrueshme dhe të ndërgjegjshme. Në këtë kontekst, programi i gjuhës shqipe synon t'u japë nxënësve njohuritë dhe aftësitë e nevojshme për të komunikuar me qartësi e efektivitet dhe për të kuptuar me thellësi tekstet e shkruara dhe të folura.

Ky program ndërton bazat për zhvillimin e të dëgjuarit, të folurit, të lexuarit dhe të shkruarit në mënyrë të integruar. Ai inkurajon nxënësit të eksplorojnë një gamë të gjerë tekstesh, duke përfshirë prozë, dramë, poezi, tekste joletrare dhe materiale multimediale, për të pasuruar kuptimin e tyre për gjuhën. Programi synon të kultivojë dashuri për të lexuarit dhe të shkruarit, duke nxitur kureshtjen, kreativitetin dhe aftësinë për vetëshprehje. Përmes këtij programi, nxënësit kanë mundësinë të zhvillojnë identitetin personal dhe kombëtar, duke njohur dhe duke vlerësuar gjuhën dhe letërsinë shqipe, si dhe diversitetin e përvojave dhe të shprehjeve njerëzore.

Ky program promovon gjithashtu aftësinë për të menduar në mënyrë kritike dhe për të analizuar tekstet nga perspektiva të ndryshme, duke i ndihmuar nxënësit të dallojnë informacionin e vërtetë dhe ai i rremë, të bëjnë lidhje të thella mes njohurive dhe përvojave personale dhe të zhvillojnë aftësitë e tyre për të komunikuar në mënyrë të vetëdijshme dhe të qëllimshme. Përmes këtij procesi, nxënësit bëhen të hapur ndaj ideve të reja dhe perspektivave të ndryshme, duke zhvilluar një ndjenjë të përbashkët qytetarie dhe përgjegjësie globale.

Me këtë qasje, programi i gjuhës shqipe synon të zhvillojë nxënës të sigurt, të motivuar dhe të përgatitur për të përballuar sfidat e kohës, duke i pajisur ata me kompetencat e nevojshme për të qenë aktivë dhe të përfshirë në një shoqëri globale dhe në ndryshim.

II. QËLLIMET DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM TË LËNDËS SË GJUHËS SHQIPE

2.1. Qëllimet e lëndës

Lënda e gjuhës shqipe bën pjesën në fushën “Gjuhët dhe komunikimi”. Ajo zhvillohet nga klasa e parë deri në klasën e dymbëdhjetë, dhe qëllimet e saj janë:

- Përdorimi i gjuhës në mënyrë korrekte, të përshtatshme dhe të përgjegjshme në kontekste dhe për qëllime të ndryshme.
- Njohja dhe vlerësimi i trashëgimisë letrare shqipe dhe botërore, nëpërmjet analizës së veprave letrare, gjinive, gjuhës dhe stilit të tyre, kontekstit historiko-kulturor, si dhe ndërtimit të një qëndrimi personal kritik dhe estetik ndaj letërsisë.
- Zhvillimi i të menduarit kritik dhe krijues nëpërmjet aftësimit për të përdorur, për të analizuar, për të interpretuar dhe për të vlerësuar informacione në mënyrë etike nga burime të ndryshme, aftësimit për të argumentuar mendimet e qëndrimet në mënyrë të strukturuar e logjike dhe aftësimit për të krijuar (hartuar) tekste të ndryshme.
- Ndërtimi i njohurive dhe i aftësive për strukturën dhe regjistrat e ndryshëm të gjuhës, mjetet shprehëse në letërsi dhe në tekstet joletrare.
- Zhvillimi i aftësive për t’u shprehur në mënyrë të saktë dhe të qartë si me shkrim ashtu edhe me gojë, duke njohur dhe duke zbatuar rregullat e sistemit gjuhësor të shqipes.
- Zhvillimi i identitetit kombëtar përmes njohjes dhe studimit të gjuhës dhe të letërsisë shqipe.

2.2. Lënda e gjuhës shqipe në arsimin e mesëm të ulët

Në arsimin fillor, nxënësit kanë përvetësuar njohuri dhe aftësi bazë për gjuhën. Përveç larmisë së pasur të njohurive gjuhësore që sjellin nga familja, ata kanë zhvilluar një gamë aftësish dhe strategjish që mund t'i përdorin për të analizuar, për të vlerësuar dhe për të krijuar tekste gojore, të shkruara dhe mediatike gjithnjë e më komplekse. Ata kanë zhvilluar gjithashtu aftësinë për të reflektuar mbi të nxënit e tyre, për ta ndjekur atë dhe për të ndërmarrë hapa për përmirësimin e njohurive dhe të aftësive gjuhësore në të gjitha fushat e të nxënit.

Pritshmëritë në arsimin e mesëm të ulët ndërtohen mbi këtë themel. Nxënësit e klasave 6-9 konsolidojnë dhe zbatojnë njohuritë, aftësitë dhe strategjitë e tyre gjuhësore në të gjitha lëndët e kurrikulës, në një kohë kur përmbajtja mësimore bëhet gjithnjë e më sfiduese. Meqenëse niveli i njohurive, aftësive dhe strategjive gjuhësore ndryshon nga një nxënës tek tjetri, është e rëndësishme që mësimdhënia të jetë e diferencuar për t'iu përgjigjur nevojave të nxënësve dhe grupeve të vogla, përfshirë ata që kanë nevojë për më shumë kohë ose mbështetje për të përvetësuar njohuritë themelore gjuhësore. Kurrikula e gjuhës shqipe për klasat 6-9 është hartuar për t'i angazhuar nxënësit në detyra që ata i shohin si domethënëse, me qëllim që të motivohen të analizojnë, të vlerësojnë dhe të krijojnë tekste, jo vetëm për të përmbushur qëllimet e programit, por dhe interesat vetjakë.

Në arsimin e mesëm të ulët, mësuesit kanë rol kyç për të mësuar në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe për të modeluar përdorimin e njohurive, aftësive dhe strategjive gjuhësore. Zhvillimi i aftësive të të folurit, që nuk është vetëm një përbërës i rëndësishëm i kurrikulës së gjuhës shqipe, duhet të jetë i pranishëm në çdo orë mësimore. Mësimdhënia cilësore u krijon mundësi nxënësve që të identifikojnë aftësitë dhe strategjitë që u nevojiten për t'u bërë përdorues të zotë të gjuhës në një shumëllojshmëri kontekstesh dhe të ecin drejt përmbushjes së qëllimeve të programit.

Qëllimi kryesor i lëndës është që nxënësit të arrijnë një nivel më të lartë pavarësie si përdorues të gjuhës shqipe. Për këtë është e rëndësishme që nxënësit të kenë qasje në një gamë të gjerë tekstesh që janë të lidhura me përvojat dhe interesat e tyre. Të gjitha tekstet e përzgjedhura për qëllime mësimore duhet të kenë vlerë përmbajtjesore, kombëtare dhe të promovojnë vlerat e shoqërisë njerëzore. Niveli i vështirësisë që paraqet një tekst, ndryshon nga një nxënës tek tjetri, pasi secili sjell në përballje me tekstin përvoja, këndvështrime dhe sfond unik. Për këtë arsye, është e domosdoshme që nxënësit e këtij niveli arsimor të kenë qasje në tekste që janë të ndryshme për nga gjatësia dhe forma, si dhe që përfshijnë tema,

subjekte, ide dhe informacione të larmishme, struktura të ndryshme organizimi dhe veçori të ndryshme. Kjo shumëllojshmëri duhet të jetë e mjaftueshme për t'i nxitur nxënësit të përdorin strategji të ndryshme për të kuptuar dhe për të analizuar fjalorin, subjektin apo temën e tekstit. Të gjithë nxënësit, veçanërisht adoleshentët, duhet të shohin veten e tyre të përfaqësuar në tekstet me të cilat ndërveprojnë. Gjithashtu, ata duhet të jenë në gjendje të zgjedhin në mënyrë të pavarur të lexojnë, të dëgjojnë ose të ndërveprojnë me tekste që kanë rëndësi personale për jetën e tyre të përditshme, përfshirë ato që trajtojnë çështje që lidhen me temat ndërkurrikulare.

Nxënësit e arsimit të mesëm të ulët duhet të kenë qasje në një gamë të gjerë tekstesh, përfshirë tekste gojore, tekste të shkruara, tekste mediatike dhe tekste digjitale. Si shkrues/krijues të teksteve gojore, të shkruara dhe mediatike, nxënësit e këtij niveli përdorin njohuritë, aftësitë dhe strategjitë gjuhësore për të kërkuar informacion, për të eksploruar ide, për të shprehur opinione dhe për të mbajtur qëndrime në të gjitha fushat e kurrikulës.

2.3. Objektivat e përgjithshëm të lëndës së gjuhës shqipe

Në arsimin e mesëm të ulët, nxënësi:

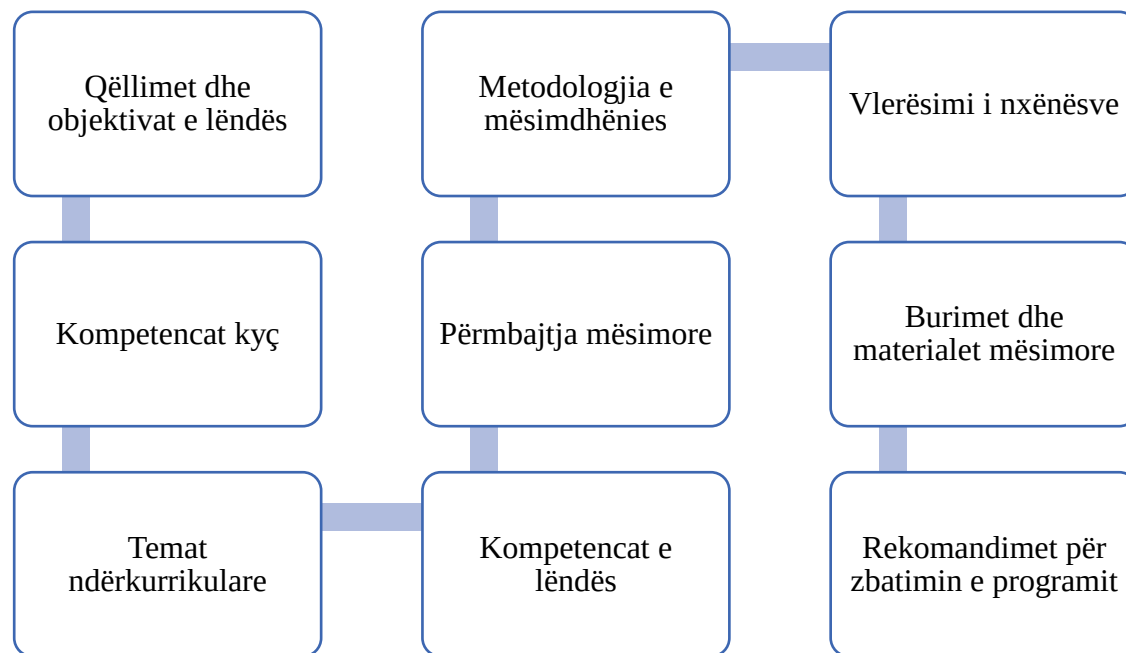
- dëgjon me vëmendje dhe kupton mesazhe në situata të ndryshme komunikimi, duke dalluar qëllimin, kontekstin dhe qëndrimin e folësit.
- flet në mënyrë të qartë, të rrjedhshme dhe të strukturuar, duke përshtatur gjuhën sipas qëllimit, dëgjuesit dhe kontekstit, si dhe duke përdorur një fjalor të pasur.
- lexon, interpreton, analizon dhe vlerëson tekste të përshtatshme për moshën, tekste të shkruara e multimediale, tekste joletrare dhe tekste nga letërsia shqipe dhe botërore, duke zhvilluar mendimin kritik dhe shijen estetike.
- shkruan tekste të ndryshme (të vazhdueshme, të përziera dhe jolineare) për qëllime personale, mësimore e shoqërore, duke respektuar normat e drejtshkrimit dhe rregullat e ndërtimit të fjalisë.
- përdor njohuritë për sistemin gjuhësor të shqipes (fonetikën, morfologjinë, sintaksën, drejtshkrimin dhe leksikologjinë), duke ndërtuar tekste të sakta, koherente dhe të pasura në forma të ndryshme komunikimi.
- kërkon informacione nga burime të ndryshme, i përzgjedh dhe i vlerëson duke menduar në mënyrë kritike, njeh qëllimin e autorit dhe gjykon mbi besueshmërinë dhe vlerën e tyre.

- zhvillon identitetin gjuhësor dhe kombëtar përmes përdorimit të shqipes, vlerëson pasurinë e saj leksikore, njeh trashëgiminë kulturore e historike dhe ndërton botëkuptimin personal mbi vlera morale e estetike.

III. STRUKTURA E PROGRAMIT TË GJUHËS SHQIPE

Programi i gjuhës shqipe synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyç.

Në arsimin e mesëm të ulët, programi ka këto rubrika:

- *Qëllimet dhe objektivat e lëndës:* Në program përcaktohen qëllimet dhe objektivat e lëndës për arsimin e mesëm të ulët.
- *Kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënit:* Në program përcaktohet rëndësia e kompetencave kyç, si dhe janë pasqyruar rezultatet e të nxënit që zhvillohen nëpërmjet lëndës së gjuhës shqipe.
- *Temat ndërkurrikulare:* Në këtë rubrikë përcaktohet se çfarë janë temat ndërkurrikulare dhe janë dhënë disa shembuj që demonstrojnë mundësitë që ofron lënda e gjuhës shqipe për të integruar këto temat ndërkurrikulare, si: identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; qytetaria aktive dhe sipërmarrja; shëndeti mendor e fizik dhe siguria; zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore; teknologjia, shoqëria dhe media.
- *Kompetencat e lëndës dhe rezultatet e të nxënit:* Në program përshkruhen kompetencat lëndore dhe janë dhënë rezultatet e të nxënit për çdo kompetencë.
- *Përmbajtja mësimore:* Në këtë rubrikë përcaktohet koha mësimore për çdo klasë dhe është sugjeruar numri i orëve për çdo kompetencë. Gjithashtu është pasqyruar zbërthimi i rezultateve të të nxënit në njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime.
- *Metodologjia e mësimdhënies:* Në këtë rubrikë pasqyrohen parimet që duhet të udhëheqin mësuesit në zbatimin e programit, metodat dhe teknikat që mund të përdoren për të zhvilluar kompetencat kyç dhe lëndore, puna me nxënësit me aftësi të kufizuara dhe me nxënësit e talentuar, rëndësia e bisedave letrare ose e leximeve jashtë klase etj.
- *Vlerësimi i nxënësve:* Në këtë rubrikë përshkruhen në mënyrë të përmbledhur llojet e vlerësimit të nxënësit dhe disa shembuj të instrumenteve të vlerësimit. Gjithashtu jepen dhe shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të të nxënit.
- *Burimet dhe materialet mësimore:* Në program përcaktohen disa nga burimet e të nxënit që mund të përdoren gjatë procesit mësimor, roli i teknologjisë së informacionit dhe të komunikimit, roli i bibliotekës së shkollës etj.
- *Rekomandime për zbatimin e programit:* Në këtë rubrikë jepen disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor, siç janë: mësuesit, hartuesit e teksteve shkollore, hartuesit e testeve kombëtare, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit dhe nxënësit.
- *Ndryshimet përmbajtjesore:* Në këtë rubrikë përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore, krahasuar me programin lëndor të mëparshëm.

IV. KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E GJUHËS SHQIPE

4.1. Kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënit

Gjatë viteve të ardhshme, nxënësit do të hyjnë në një treg pune që është rrënjësisht i ndryshëm nga ai që njohim sot. Me rritjen e automatizimit të punëve, përparimet e jashtëzakonshme teknologjike dhe realitetet e një ekonomie globale, nxënësit duhet të jenë të përgatitur për fleksibilitet në punë, orientim të shpeshtë të karrierës dhe për një jetë aktive profesionale dhe qytetare. Zhvillimi i kompetencave kyç dhe dëshira për të nxënë gjatë gjithë jetës do t'i ndihmojnë ata të përballen me këto realitete të reja dhe të formësojnë me sukses të ardhmen e tyre. *Kompetencat kyç janë një ndërthurje e njohurive, aftësive, vlerave dhe qëndrimeve, të cilat mundësojnë që nxënësit të kenë sukses në botën e punës dhe të arrijnë rezultate të larta në të ardhmen.*

Në Kornizën Kurrikulare të Arsimit Parauniversitar janë përcaktuar tetë kompetencat kyç që synohen të ndërtohen dhe të zhvillohen në arsimin parauniversitar. Këto kompetenca janë:

- Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare.
- Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja.
- Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri.
- Kompetenca digjitale.
- Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit.
- Kompetenca qytetare.
- Kompetenca e sipërmarrjes.
- Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore.

Kurrikula ofron mundësi për nxënësit të zhvillojnë kompetencat kyç në mënyra të përshtatshme për moshën dhe klasën gjatë gjithë viteve të shkollimit. Këto kompetenca zhvillohen jo të izoluara, por si pjesë e procesit mësimor në të gjitha lëndët e kurrikulës, përmes angazhimit konjitiv,

social, emocional dhe fizik të nxënësve në këtë proces. Mësuesit lehtësojnë zhvillimin e kompetencave kyç përmes metodave, teknikave dhe qasjeve të ndryshme të mësimdhënies dhe të vlerësimit, në një mjedis të sigurt, gjithëpërfshirës dhe të barabartë për të gjithë nxënësit.

Për të lehtësuar punën e mësuesit në zhvillimin dhe në vlerësimin e këtyre kompetencave, ato janë zbërthyer në rezultate të nxëni. Rezultatet e të nxënit të kompetencave kyç që mund të përmbushen nga nxënësi në klasën e gjashtë në lëndën e gjuhës shqipe, janë dhënë në tabelën e mëposhtme.

Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyç në klasën e gjashtë

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> - përshtat komunikimin e tij me kërkesat e situatës dhe me qëllimin; - dëgjon, lexon dhe shkruan tekste të thjeshta, përfshirë tekstet digjitale; - kërkon, mbledh dhe përpunon informacione duke përdorur mjete ndihmëse; - shpreh argumente me gojë dhe me shkrim në përshtatje me kontekstin; - përdor gjuhën për të krijuar krijime artistike, të cilat shprehin emocionet, përjetimet dhe idetë e tij; - merr pjesë në bashkëbisedime me moshatarët për tema me interes mësimor dhe shoqëror duke bërë pyetje, duke dhënë përgjigje dhe duke veçuar informacionin kryesor;	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaja, nxënësi:</i> - kupton mjaftueshëm mesazhet gjatë një komunikimi kur flitet qartë dhe ngadalë; - lexon, kupton dhe shkruan tekste të thjeshta, përfshirë tekstet digjitale të përshtatshme për nevojat e tij; - përshkruan ose prezanton thjesht njerëzit, kushtet e jetesës, rutinën e përditshme; - merr pjesë në bashkëbisedime të thjeshta me moshatarët për tema me interes mësimor dhe shoqëror, duke bërë pyetje dhe duke dhënë përgjigje; - prezanton të dhënat e mbledhura për një temë konkrete në formë tekstuale; - prezanton para të tjerëve një projekt të thjeshtë për një temë të dhënë, të përgatitur vetë ose në grup;

- prezanton para të tjerëve një projekt për një temë të dhënë, të përgatitur vetë ose në grup, duke integruar TIK-un; - përshkruan me gojë dhe me shkrim një ngjarje të lexuar ose të dëgjuar duke ruajtur rrjedhën logjike të saj; - identifikon dhe përdor burime të ndryshme informacioni për qëllime mësimore.	- përshkruan me gojë dhe me shkrim një ngjarje të lexuar ose të dëgjuar duke ruajtur rrjedhën logjike të saj; - identifikon dhe përdor disa burime informacioni për qëllime mësimore.
Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri	Kompetenca digjitale
<i>Për të dëshmuar kompetencat në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri, nxënësi:</i> - zbaton proceset kryesore matematikore në kontekstet e jetës së përditshme; - ndjek dhe kupton organizimin logjik të argumenteve; - kupton argumentimin matematik; - përdor dhe trajton mjetet dhe pajisjet teknologjike; - përdor të dhëna shkencore për të arritur një qëllim ose për të marrë një vendim; - regjistron informacionin në forma të ndryshme (tabelore, grafike, përshkruese); - shfrytëzon burime të ndryshme për zhvillimin e ideve dhe të projekteve;	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> - krijon, programon, përdor, përpunon dhe shpërndan përmbajtje digjitale; - interpreton dhe analizon të dhënat për të nxjerrë përfundime dhe për të marrë vendime; - identifikon dhe zgjidh probleme të ndryshme duke përdorur teknologjinë dhe mjediset digjitale; - menaxhon dhe mbron informacionin, përmbajtjen dhe të dhënat personale në hapësirën digjitale; - përdor teknologjinë digjitale për të krijuar dhe për të bashkëpunuar me të tjerët për qëllime personale, sociale dhe mësimore; - përdor TIK-un për të lehtësuar procesin e të nxënës dhe për të rritur efektivitetin në këtë proces; - bashkëpunon me moshatarët e tij duke përdorur teknologjinë, për të

- parashtron pyetje dhe organizon mendimet për zgjidhjen e problemeve; - prezanton idetë për zhvillimin e aktiviteteve dhe i argumenton ato; - shfrytëzon teknika të ndryshme gjatë të nxënit dhe klasifikon informacionin; - propozon dhe planifikon projekte me qëllime, aktivitete dhe burime të ndryshme; - konkretizon rregulla dhe procese me shembuj nga jeta e përditshme.	studiuar tema mësimore, për të zgjidhur çështje dhe probleme që mund të lindin në shkollë dhe jashtë saj; - përdor me saktësi komandat e programeve standarde për përpunimin e teksteve dhe të tabelave për prezantime; - përdor aftësitë e mendimit kritik dhe aftësitë për të zgjidhur probleme në planifikimin e projekteve, duke përdorur mjetet dhe burimet e duhura digjitale.
Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit	Kompetenca qytetare
<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të të nxënit, nxënësi:</i> - organizon të nxënit, si dhe vendos dhe realizon qëllimet e tij; - vlerëson në mënyrë kritike punën e tij duke iu referuar qëllimeve fillestare; - motivon dhe vlerëson veten; - mëson dhe punon në mënyrë të pavarur dhe në bashkëpunim; - komunikon brenda rregullave dhe bashkëpunon në grup; - kupton dhe vlerëson mënyrën e jetës së shëndetshme; - argumenton nevojën e respektimit të regjimit ushqimor të shëndetshëm;	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> - angazhohet në mënyrë efektive me të tjerët në çështjet të shkollës dhe të komunitetit; - tregon interes në zgjidhjen e problemeve në nivel shkolle dhe komuniteti; - demonstroi tolerancë dhe respekt ndaj dallimeve; - merr pjesë në proceset e vendimmarrjes në klasë dhe në shkollë; - menaxhon dhe zgjidh konfliktet në mënyrë konstruktive dhe të paanshme; - respekton mendimin e tjetrit gjatë diskutimeve në familje, në klasë dhe në shkollë;

- vlerëson domosdoshmërinë e kushteve higjienike për përgatitjen dhe konsumimin e ushqimeve dhe të pijeve; - zhvillon aktivitete fizike dhe sportive me karakter krijues apo garues; - dallon sjelljen korrekte nga ajo jokorrekte gjatë punës në grup ose në situata emocionale dhe propozon masat për parandalimin/tejkalimin e tyre; - reagon ndaj sjelljeve negative duke identifikuar shkaqet dhe pasojat e mundshme për shëndetin dhe mirëqenien e individit (p.sh., nga përdorimi i duhanit apo i alkoolit).	- reagon ndaj personave që shkelin, cenojnë ose mohojnë të drejtat e të tjerëve, duke i ilustruar këto sjellje me shembuj të figurave të shquara historike, personazheve nga letërsia ose filmat; - solidarizohet me personat në nevojë ose të rrezikuar, duke ndërmarrë veprime konkrete për afrimin e ndihmës sipas nevojës që kanë; - reagon me qetësi ndaj sjelljeve/veprimeve jokorrekte që ndodhin në klasë ose në shkollë; - identifikon dukuritë jo të mira në klasë apo në shkollë dhe mban qëndrim ndaj tyre duke propozuar veprime konkrete parandalimi; - prezanton të kaluarën e familjes, të rrethit shoqëror ose të personaliteteve dhe të ngjarjeve kryesore të kombit të vet, duke krahasuar të tashmen me të kaluarën.
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i> - mendon në mënyrë kritike dhe zgjidh problemin; - përdor imagjinatën e tij gjatë proceseve krijuese dhe novatore; - komunikon në mënyrë efektive dhe negocion me të tjerët; - përballet me pasigurinë, paqartësinë dhe rrezikun për vendimet që ndërmerr; - punon në mënyrë të pavarur, si dhe bashkëpunon me të tjerët; - vlerëson rëndësinë e punës individuale dhe në grup, për	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> - njeh dhe respekton kulturën e tij si dhe vlerat dhe kulturat e të tjerëve; - shpreh dhe interpreton idetë, përvojat dhe emocionet në arte të ndryshme; - shijon dhe vlerëson veprat e artit; - shpreh veten në media të ndryshme, duke përdorur dhe duke përmirësuar kapacitetin personal;

zhvillimin e komunitetit nëpërmjet shembujve konkretë nga jeta e përditshme; - ndërmerr aktivitete të ndryshme për zgjidhjen e një problemi me rëndësi shoqërore për shkollën; - analizon pasojat që sjell dëmtimi i mjedisit për jetën e njeriut, duke i paraqitur idetë në formë të shkruar ose në ndonjë formë tjetër të shprehurit; - zhvillon një plan për shpenzimet dhe kursimet mujore personale dhe argumenton rëndësinë e planifikimit të buxhetit; - përdor materiale, burime të ndryshme informimi dhe teknologjinë në shkollë dhe në jetën e përditshme si ndihmë për përparimin në mësim; - propozon kriteret për vlerësim të një aktiviteti sportiv, shkencor, teknologjik, artistik etj., (si anëtar jurie të ngritur në nivel klase); - hulumton nevojat e shkollës dhe në bazë të të dhënave organizon veprimtari për plotësimin ose përmirësimin e nevojave.	- identifikon dhe realizon mundësitë për të shprehur vlera personale dhe sociale nëpërmjet arteve dhe formave të tjera kulturore; - angazhohet në proceset krijuese individualisht dhe në grup.

4.2. Integrimi i temave ndërkurrikulare në lëndën e gjuhës shqipe

Temat ndërkurrikulare janë aspekte të rëndësishme që reflektojnë çështje madhore me të cilat përballet shoqëria sot dhe në të ardhmen. Ato integrohen në të gjitha lëndët e kurrikulës dhe ndihmojnë nxënësit të kuptojnë më mirë lidhjet mes njohurive nga fusha dhe lëndë të ndryshme, të krijojnë një vizion më të gjerë për botën dhe të marrin përgjegjësi për veprimet e tyre në një mjedis global dhe ndërveprues.

Temat ndërkurrikulare të cilat janë përcaktuar në kurrikulën bërthamë të arsimit të mesëm të ulët, janë:

- Identiteti kombëtar.
- Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.
- Shëndeti mendor e fizik dhe siguria.
- Zhvillimi i qëndrueshëm.
- Teknologjia, shoqëria dhe media.

Lënda e gjuhës shqipe ofron mundësi të shumta për integrimin e temave ndërkurrikulare në procesin mësimor. Përmes kësaj lënde, nxënësit mund të ndërtojnë dhe të forcojnë *identitetin kombëtar* duke studiuar tekstet letrare që pasqyrojnë historinë dhe traditat shqiptare; të zhvillojnë *qytetarinë aktive dhe sipërmarrjen* përmes projekteve dhe debateve mbi çështjet sociale; të ndërgjegjësohen për *shëndetin mendor dhe fizik* duke analizuar tekste që trajtojnë mirëqenien personale dhe sigurinë; të reflektojnë mbi *zhvillimin e qëndrueshëm dhe qëndrueshmërinë mjedisore* përmes eseve dhe diskutimeve për mbrojtjen e mjedisit; si dhe të kuptojnë ndikimin e *teknologjisë, shoqërisë dhe medias* përmes analizës së gjuhës së përdorur në komunikimin digjital dhe në media.

Më poshtë paraqiten disa shembuj të trajtimit të secilës temë ndërkurrikulare në lëndën e gjuhës shqipe.

- **Identiteti kombëtar:** Gjuha shqipe është shtyllë kryesore e identitetit kombëtar dhe e kulturës shqiptare. Përmes leximit të teksteve letrare, si ato të Naim Frashërit, Gjergj Fishtës apo Ismail Kadaresë, nxënësit mund të mësojnë për trashëgiminë kulturore, figurat historike dhe ngjarjet që kanë formësuar identitetin tonë. Poezitë patriotike, këngët epike dhe tekstet historike ndihmojnë në forcimin e ndjenjës së përkatësisë dhe të krenarisë kombëtare.
- **Qytetaria aktive dhe sipërmarrja:** Lënda e gjuhës shqipe ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë për të marrë pjesë aktive në shoqëri dhe për të zhvilluar aftësitë sipërmarrëse. Për shembull, përmes projekteve ku nxënësit krijojnë revistën e shkollës, shkruajnë artikuj për problemet lokale ose diskutojnë për çështje shoqërore, ata mësojnë të jenë qytetarë të angazhuar dhe të përgjegjshëm. Po ashtu, trajtimi i teksteve që frymëzojnë për iniciativë dhe shpirt krijues, si tregimet për figura të suksesshme shqiptare, ndihmon në zhvillimin e aftësive sipërmarrëse.

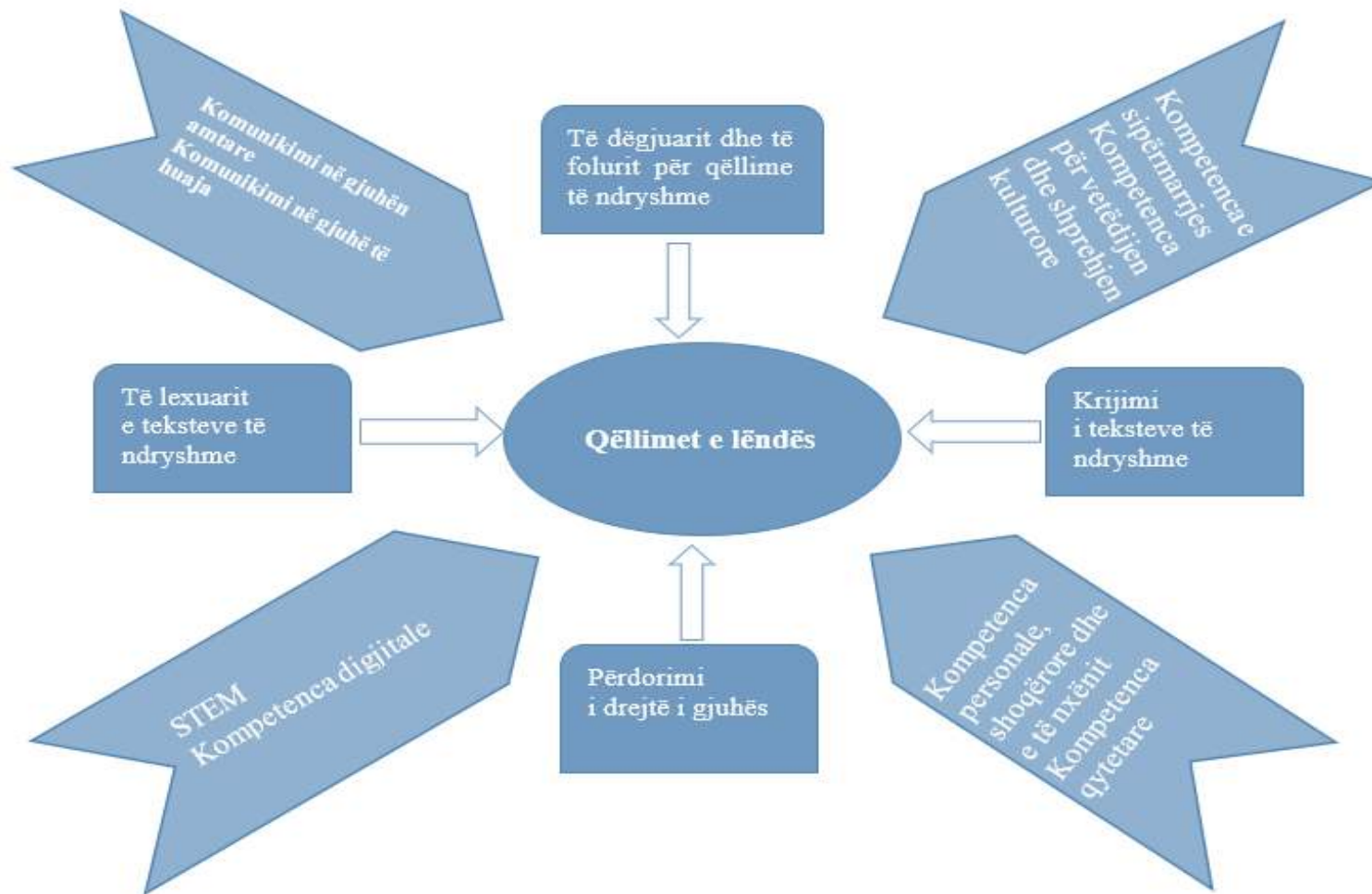
- **Shëndeti mendor e fizik dhe siguria:** Përmes përzgjedhjes së teksteve që trajtojnë tema të shëndetit mendor dhe fizik, si tregimet për përballimin e sfidave personale, poezitë motivuese apo tekstet informuese për shëndetin, nxënësit mund të ndërtojnë një qasje pozitive ndaj mirëqenies së tyre. Diskutimet për rëndësinë e stilit të shëndetshëm të jetesës, mbrojtjen nga rreziqet online dhe kujdesin për shëndetin mendor ndihmojnë në zhvillimin e aftësive për të përballuar stresin dhe për të ndërtuar vetëbesimin.
- **Zhvillimi i qëndrueshëm:** Në lëndën e gjuhës shqipe, nxënësit mund të përfshihen në projekte dhe ese që trajtojnë çështje mjedisore, si: mbrojtja e burimeve natyrore, shkaqet dhe pasojat e ndotjes etj. Për shembull, analiza e poezive që përshkruajnë bukuritë natyrore të Shqipërisë ose shkrimi i eseve për ndryshimet klimatike dhe pasojat e tyre për komunitetin, ndihmojnë nxënësit të kuptojnë rëndësinë e zhvillimit të qëndrueshëm dhe përgjegjësinë ndaj mjedisit.
- **Teknologjia, shoqëria dhe media:** Lënda e gjuhës shqipe mund të përdoret për të analizuar ndikimin e teknologjisë dhe të medias në shoqëri. Përmes analizës së gjuhës së përdorur në rrjetet sociale, diskutimeve për etikën e komunikimit online dhe vlerësimeve të teksteve mediatike, nxënësit zhvillojnë aftësi për të kuptuar, për të analizuar dhe për të vlerësuar ndikimin e medias në jetën e tyre dhe për të bërë zgjedhje të përgjegjshme në hapësirën digjitale.

Shënim. Veprimtari praktike të zhvillimit të temave ndërkurrikulare do të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë lëndorë.

4.3. Kompetencat e lëndës së gjuhës shqipe

Për të përmbushur qëllimet e saj, lënda e gjuhës shqipe zhvillon katër kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyç që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij.

Korniza konceptuale e lëndës së gjuhës shqipe

Kompetencat e lëndës së gjuhës shqipe

Në tabelën e mëposhtme është dhënë një përshkrim i çdo kompetence lëndore dhe rezultatet e të nxënësit

Kompetenca lëndore	Përshkrimi i kompetencës	Rezultatet e të nxënit
Të dëgjuarit dhe të folurit për qëllime të ndryshme	Kjo kompetencë është e rëndësishme, sepse përmes të folurit dhe të dëgjuarit nxënësit jo vetëm që transmetojnë informacion, por edhe zbulojnë dhe kuptojnë ide dhe koncepte, identifikojnë dhe zgjidhin probleme, organizojnë përvojat dhe njohuritë e tyre, si dhe shprehin dhe qartësojnë mendimet, ndjenjat dhe qëndrimet e tyre. Njohuritë dhe aftësitë për të dëgjuar dhe për të folur janë të domosdoshme për ndërveprim shoqëror në familje, në shkollë dhe kudo. Për të zhvilluar këtë kompetencë, nxënësit kanë nevojë për më shumë mundësi për të dëgjuar dhe për të folur për një gamë të gjerë temash, duke përfshirë interesat vetjakë, detyrat shkollore dhe ngjarjet aktuale. Lënda e gjuhës shqipe duhet të ofrojë mundësi për nxënësit që të angazhohen në aktivitete të ndryshme të të folurit, si për shembull: të japin përshtypjet e tyre për një tekst të ri që lexojnë, të diskutojnë strategjitë për zgjidhjen e një problemi në një punë me shkrim, të paraqesin dhe të mbrojnë mendime apo të debatojnë për çështje të ndryshme, të analizojnë punën e bashkëmoshatarëve etj. Gjatë zbatimit të programit, mësuesi duhet të përqendrohet në identifikimin dhe zhvillimin e aftësive dhe të strategjive që përdorin	Nxënësi: - dëgjon për të kuptuar dhe për t'u përgjigjur në mënyrë të përshtatshme në situata të ndryshme dhe për qëllime të ndryshme; - përdor aftësi dhe strategji të të folurit në mënyrë të përshtatshme për të komunikuar me dëgjues të ndryshëm dhe për qëllime të ndryshme; - reflekton dhe identifikon pikat e tij të forta si dëgjues dhe folës, fushat ku ka nevojë për përmirësim, si dhe strategjitë që e kanë ndihmuar më shumë në situata të ndryshme komunikimi; - përdor gjuhën standarde gjatë të folurit.

	dëgjuesit dhe folësit efektivë për të kuptuar dhe për të ndërvepruar me të tjerët.	
Të lexuarit e teksteve të ndryshme	Për të ndërtuar dhe për të zhvilluar këtë kompetencë, nxënësit integrojnë komponentët e kuptimit në nivel fjale, fjalie dhe teksti ndërsa përdorin strategjitë e të kuptuarit dhe zbatojnë aftësi të të menduarit kritik për t'u thelluar në kuptimin dhe reflektimin ndaj teksteve gjithnjë e më komplekse. Gjatë leximit të teksteve, nxënësit zbatojnë njohuritë dhe aftësitë bazë dhe mbështeten në fjalorin dhe njohuritë e tyre të mëparshme. Ata mësojnë mbi modelet, veçoritë dhe elementet e stilit të lidhura me forma dhe gjini të ndryshme tekstesh, përfshirë tekste digjitale dhe mediatike. Nxënësit lexojnë tekste të krijuara nga shkrimtarë dhe autorë të periudhave dhe të kulturave të ndryshme (shqiptare dhe botërore). Nxënësit analizojnë tekste të ndryshme letrare dhe joletrare për të kuptuar mënyrën se si autorët përdorin gjuhën dhe figurat stilistike për të shprehur kuptimin. Ata nxjerrin përfundime duke përdorur dëshmi të shprehura ose të nënkuptuara në tekst. Nxënësit identifikojnë idetë kryesore dhe rendisin informacionin përkatës, krahasojnë dhe kundërshtojnë, nxjerrin përfundime, vendosin lidhje mes ideve të shprehura në tekste të ndryshme dhe sintetizojnë	Nxënësi: - zbaton strategjitë e të kuptuarit para, gjatë dhe pas leximit të teksteve të ndryshme, me qëllim që t'i kuptojë ato; - përdor njohuritë dhe aftësitë bazë për të kuptuar tekste të ndryshme, përfshirë tekste digjitale dhe mediatike, nga shkrimtarë dhe autorë të periudhave dhe të kulturave të ndryshme (shqiptare dhe botërore), si dhe analizon dhe vlerëson elemente të përmbajtjes, veçori dhe elemente të stilit që lidhen me forma dhe gjini të ndryshme teksti; - zbaton aftësitë e të menduarit kritik për t'u thelluar në kuptimin e teksteve dhe për të analizuar se si trajtohen këndvështrime dhe subjekte të ndryshme në tekste të ndryshme, përfshirë tekstet digjitale dhe mediatike.

	informacionin e përftuar prej tyre. Ata zbatojnë aftësi të të menduarit kritik për të identifikuar këndvështrimet e shprehura dhe të nënkuptuara dhe shqyrtojnë mënyrën se si elementet kulturore dhe identitetet e autorëve pasqyrohen në tekstet e tyre.	
Krijimi i teksteve të ndryshme	Për të ndërtuar dhe për të zhvilluar këtë kompetencë, nxënësit mësojnë të krijojnë tekste në forma dhe gjini të ndryshme, duke përdorur media të ndryshme. Gjatë procesit të krijimit të teksteve, ata zhvillojnë aftësitë për të planifikuar, hulumtuar e hartuar draftet, për të rishikuar, redaktuar, korrektuar, publikuar dhe për të ndarë tekstet e tyre. Nxënësit shkruajnë me shkrim dore dhe në kompjuter, marrin parasysh qëllimin dhe lexuesin e tyre kur zgjedhin format, gjinitë dhe mediat e përshtatshme për të krijuar tekste mbi tema të ndryshme, përfshirë ato që lidhen me përvojat e tyre personale. Nxënësit përdorin gjuhë të pasur dhe të përshtatshme për të dhënë këndvështrimin dhe perspektivat e tyre, si dhe për të përcjellë mesazhin e synuar. Ata zbatojnë njohuritë e tyre rreth sistemit gjuhësor të shqipes në të shkruar dhe përdorin modele tekstesh, veçori dhe elemente stilistike për të shprehur idetë e tyre në mënyrë të qartë dhe koherente me qëllim që të arrijnë efektet e dëshiruara.	Nxënësi: - planifikon, zhvillon ide, mbledh dhe organizon informacion për shkrimin e teksteve të ndryshme, duke përfshirë tekste digjitale dhe mediatike, me tematika të përshtatshme për moshën e tij; - zbaton njohuritë rreth formave dhe gjinive të ndryshme të tekstit për të krijuar, rishikuar, redaktuar dhe korrigjuar tekstet e tij, si dhe reflekton në mënyrë kritike për tekstet e krijuara; - zgjedh media, teknika dhe mjete të përshtatshme dhe efektive për të prezantuar tekstet dhe analizon në mënyrë kritike trajtimin e temave të ndryshme në tekste.

	Gjatë të gjitha klasave, nxënësit mësojnë të kërkojnë dhe të mbledhin informacion. Ata zhvillojnë aftësinë për të verifikuar besueshmërinë e burimeve dhe për të vlerësuar nëse janë aktuale, si dhe cilësinë, paanshmërinë dhe saktësinë e informacioneve. Gjithashtu, nxënësit mësojnë si të njohin dhe të citojnë si duhet veprat e të tjerëve duke respektuar të drejtën e autorit.	
Përdorimi i drejtë i gjuhës	Kjo kompetencë është e rëndësishme, sepse, nxënësit që të flasin dhe të shkruajnë në mënyrën e duhur, duhet të zotërojnë njohuri e të demonstrojnë shkathtësi, vlera dhe qëndrime në lidhje me sistemin gjuhësor të gjuhës shqipe. Për ndërtimin dhe zhvillimin e kësaj kompetence, mësuesi krijon mundësi që nxënësit të dallojnë pjesët e ndryshme të ligjëratës e kategoritë gramatikore të tyre dhe t'i përdorin në trajtën e duhur gjatë komunikimit; të dallojnë llojet e ndryshme të fjalive dhe funksionet e fjalëve në fjali dhe t'i zbatojnë këto njohuri në komunikimin e përditshëm; të përdorin gjuhën standarde, të njohin dialektet e pjesë të tjera të leksikut dhe të respektojnë diversitetin gjuhësor; të përvetësojnë njohuri për mënyrat e formimit të fjalëve në gjuhën shqipe; të dallojnë kuptimet e fjalëve dhe t'i përdorin për të pasuruar fjalorin e tyre.	Nxënësi: - demonstroi njohuri dhe shkathtësi për gjymtyrët kryesore dhe të dyta, për llojet e fjalive sipas kumtimit, për fjalitë që shprehin pohim ose mohim, për përdorimin e ligjëratës së drejtë dhe të ligjëratës së zhdrejtë, për klasat e fjalëve të ndryshueshme (kategoritë e tyre gramatikore) dhe fjalët e pandryshueshme, për përbërësit e fjalës dhe mënyrat e formimit të saj; - zbaton dhe argumenton rregullat drejtshkrimore, si dhe përdor drejt shenjat e pikësimit.

V. PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

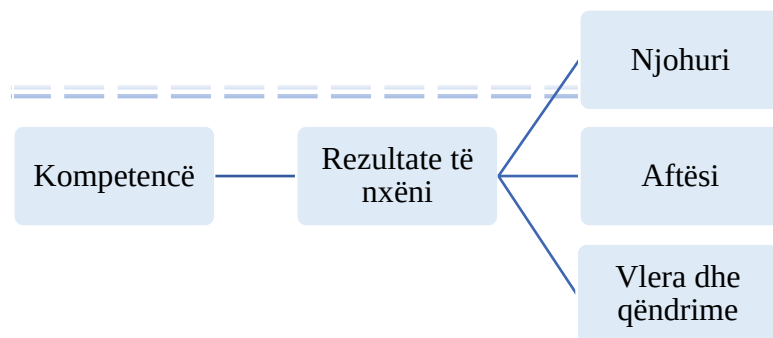
5.1. Koha mësimore për secilën kompetencë për klasën e gjashtë

Lënda e gjuhës shqipe zhvillohet me 5 orë mësimore në javë ose gjithsej 175 orë gjatë një viti shkollor, i cili zgjat 35 javë. Në këtë rubrikë është sugjeruar numri i orëve për çdo kompetencë të lëndës së gjuhës shqipe. Në këtë ndarje duhet pasur parasysh që nxënësi i zhvillon kompetencat gjuhësore çdo orë mësimi, por në orë të veçanta theksi vihet më së shumti në njërën prej tyre (në të shkruarit, në të lexuarit etj.), dhe kjo gjë përcakton numrin e orëve për këtë kompetencë. Kjo ndarje e orëve është sugjeruese dhe synon të ***orientojë mësuesit për rëndësinë e secilës kompetencë në raport me kohën totale kushtuar mësimi të gjuhës shqipe gjatë një viti shkollor***. Për lehtësi në planifikim, mësuesve u sugjerohen rreth 25 orë që mund të përdoren për projekt, përsëritje, teste, biseda letrare ose lexime jashtë klase etj. Ndërsa ndarja e orëve sipas kompetencave është sugjeruese dhe fleksibël, ***totali prej 175 orësh është i pandryshueshëm***.

Klasa	Të dëgjuarit dhe të folurit për qëllime të ndryshme	Të lexuarit e teksteve të ndryshme	Krijimi i teksteve të ndryshme	Përdorimi i drejtë i gjuhës	Të tjera	Gjithsej
VI	15	60	15	60	25	175

5.2. Përmbajtja mësimore e klasës së gjashtë

Në programin e gjuhës shqipe janë paraqitur rezultatet e të nxënit për çdo kompetencë. Rezultatet e të nxënit janë pritshmëri të përgjithshme, të cilat shprehen në terma njohurish, aftësish, vlerash dhe qëndrimesh specifike për çdo klasë. Renditja e njohurive, aftësive dhe qëndrimeve në program nuk nënkupton që përmbajtja mësimore përgjatë vitit shkollor të zhvillohet e ndarë në këtë renditje. Kombinimi, ndarja e njohurive, aftësive dhe qëndrimeve në kapituj apo grupe temash e njësi mësimore është e drejtë e përdoruesve kryesorë të programit, pra e mësuesve dhe e autorëve të teksteve shkollore.

Të dëgjuarit dhe të folurit për qëllime të ndryshme

Rezultatet e të nxënit për këtë kompetencë

Nxënësi:

- dëgjon për të kuptuar dhe për t'u përgjigjur në mënyrë të përshtatshme në situata të ndryshme dhe për qëllime të ndryshme;
- përdor aftësi dhe strategji të të folurit në mënyrë të përshtatshme për të komunikuar me dëgjues të ndryshëm dhe për qëllime të ndryshme;
- reflekton dhe identifikon pikat e tij të forta si dëgjues dhe folës, fushat ku ka nevojë për përmirësim, si dhe strategjitë që e kanë ndihmuar më shumë në situata të ndryshme komunikimi;
- përdor gjuhën standarde gjatë të folurit.

Njohuri

Aftësi

Njohuritë për të dëgjuarit

Të dëgjuarit për të kuptuar dhe për të vlerësuar

- Qëllimet e dëgjimit: Pse dëgjojmë? (për të kuptuar, për të mësuar, për t'u përfshirë etj.).

Nxënësi:

- Strategjitë bazë të të dëgjuarit. - Fakti dhe opinionimi. - Roli i zërit dhe i gjuhës së trupit (<i>si ndihmojnë toni i zërit, mimika, gjestet për të kuptuar më mirë</i>). - Vlerësimi i një teksti (<i>A është i qartë? A përdor shembuj? Si ndikon te dëgjuesi?</i>). Njohuritë e mësipërme integrohen me njohuritë dhe aftësitë e të dëgjuarit të teksteve, si p.sh.: - materiale audio (audiobooks) me përralla, tregime popullore ose fragmente nga romane të thjeshta për fëmijë; - <i>podcast</i>-e për fëmijë rreth çështjeve që lidhen me letërsinë, gjuhën ose temat ndërkurrikulare; - intervista me autorë librash për fëmijë, artistë, shkencëtarë ose sportistë që flasin thjesht dhe qartë; - dokumentarë të shkurtër për moshën e nxënësve, me një zë (rrëfyes) që i shpjegon; - video shpjeguese ose udhëzuese (p.sh., si të shkruash një tregim të shkurtër); - reklama digjitale ose fushata ndërgjegjësimi për fëmijë (p.sh., për kujdesin për mjedisin, sigurinë në internet, shëndetin).	- identifikon qëllimin e të dëgjuarit në situata të ndryshme, si formale ashtu edhe joformale, (<i>p.sh.: për të kuptuar përmbajtjen e një prezantimi; për të identifikuar strategjitë dhe mjetet e thjeshta që përdoren për të shtuar ndikimin e një fjalimi; për të përshkruar idetë e shprehura dhe të nënkuptuara në tekstin e një poezie</i>); - përdor rregullat e dëgjimit aktiv duke bërë pyetje, si dhe duke përdorur shprehje që tregojnë interes, ndjeshmëri dhe vlerësim gjatë bisedës; - përdor strategji të ndryshme për të kuptuar një tekst të dëgjuar, si: të pyesë veten gjatë dëgjimit, të krijojë përfytyrim pamor të asaj që thuhet në mendje ose të mbajë shënime për idetë dhe çështjet kryesore; - përmbledh dhe shpjegon informacionin e dëgjuar duke cituar detaje të rëndësishme; - interpreton mesazhet dhe idetë e nënkuptuara në tekst duke u kushtuar vëmendje tonit të zërit, gjuhës së trupit dhe mimikës së folësit; - krahason dhe lidh idetë e dëgjuara me përvojat dhe njohuritë personale, me tekste të tjera ose me ngjarje nga jeta reale; - analizon dhe vlerëson mënyrën si komunikohet përmbajtja në një tekst të dëgjuar duke shpjeguar pse ka ndikim te dëgjuesi; - identifikon këndvështrimet e paraqitura në tekst, vlerëson nëse pajtohet me to dhe sugjeron këndvështrime të tjera të mundshme;

Njohuritë për të folurit - Qëllimet e të folurit (për të shprehur mendime, për të treguar, për të përshkruar, për të bindur, për të ndarë ndjenja etj.). - Hartimi i një prezantimi të thjeshtë: <i>hyrje</i>: çfarë do të thuash; <i>zhvillim</i>: idetë kryesore me shembuj; <i>mbyllje</i>: përfundimi ose përfundimet. - Zgjedhja e fjalëve dhe përdorimi i gjuhës së qartë ose të kuptueshme. - Elementet e komunikimit joverbal. - Përdorimi i elementeve pamore të thjeshta (<i>postera, vizatime, imazhe, skema të thjeshta</i>). - Llojet kryesore të teksteve: ✓ rrëfime personale; ✓ tregime imagjinare; ✓ përshkrime (p.sh., i një personi, vendi ose ngjarjeje); ✓ prezantime për një temë të caktuar; ✓ shpjegime ose udhëzime praktike (p.sh.: si bëhet diçka, si funksionon diçka); ✓ njoftime të thjeshta;	- zbulon strategjitë që përdor folësi (<i>humori, pauzat, ndryshimi i ritmit</i>) dhe analizon efektin e tyre te dëgjuesi; - dallon faktet nga opinionet në tekstet e dëgjuara dhe shpjegon pse ato janë të rëndësishme për të kuptuar dhe gjykuar më mirë tekstin; - vlerëson besueshmërinë e informacionit duke pyetur kush e thotë, cilat janë provat, faktet dhe cili është qëllimi i mesazhit; - sugjeron përmirësime për mënyrën e paraqitjes së një mesazhi që dëgjon, duke reflektuar për përmbajtjen dhe ndikimin e tij; - reflekton për mënyrën se si dëgjon dhe për strategjitë që e ndihmojnë të kuptojë më mirë tekstet që dëgjon. Të folurit për të komunikuar Nxënësi: - identifikon qëllimin e të folurit dhe shpjegon si ndryshon mënyra e të folurit sipas dëgjuesit dhe situatës (p.sh.: <i>kur komunikon me shokët, flet lirshëm; kur flet para klasës, është më i kujdesshëm; kur luan role, përshtat fjalët dhe tonin sipas personazhit</i>); - dallon shpejtësinë e të folurit dhe di kur duhet të flasë më ngadalë (p.sh., kur shpjegon diçka të re) ose më shpejt (p.sh., kur tregon diçka emocionuese);

✓ argumente të thjeshta për të mbështetur një mendim ose një qëndrim.

- komunikon qartë, duke lidhur idetë në mënyrë logjike dhe duke përdorur shembuj ose argumente për të mbështetur ato që thotë (p.sh., shpjegon pse mendon që një ide është e mirë ose e dobishme);
- përdor fjalë dhe shprehje që e bëjnë më të gjallë rrëfimin (p.sh.: krahasime, përshkrime, pyetje retorike);
- përdor elemente, si toni, ritmi, intonacioni dhe volumni, për të shprehur idetë dhe ndjenjat e tij;
- përdor gjuhën e trupit (mimikën, gjestet, kontaktin me sy) për të përforcuar mesazhin e tij, duke treguar siguri, interes dhe duke ndihmuar dëgjuesin të ndjekë idetë (p.sh.: kur numëron çështjet, përdor gishtat; kur është i habitur, e shpreh edhe me mimikë);
- përdor mjete pamore (p.sh., *postera, tabela, vizatime, objekte*) për të mbështetur ose për të pasuruar prezantimet;
- praktikohet para se të flasë, për të qenë më i sigurt dhe më i qartë për dëgjuesit;
- tregon një ngjarje personale, duke renditur episodet me radhë dhe duke përshkruar ndjesitë ose mendimet e veta;
- rrëfen një tregim imagjinar ose një përrallë të thjeshtë, duke krijuar personazhe dhe duke ndërtuar një rrëfim me fillim, mes dhe fund;
- përshkruan një person, vend ose ngjarje, duke përdorur fjalë që japin detaje dhe e ndihmojnë dëgjuesin të krijojë një përfytyrim të qartë në mendje;

	- bën një prezantim të shkurtër për një temë të caktuar, duke dhënë informacion të qartë dhe të organizuar për dëgjuesit; - shpjegon ose udhëzon se si përdoret diçka, duke ndjekur hapat me radhë dhe duke përdorur shembuj të thjeshtë; - jep një njoftim të thjeshtë, duke përfshirë informacionin e nevojshëm që dëgjuesi të kuptojë mirë çfarë, kur dhe ku ndodh diçka; - shpreh argumente të thjeshta për të mbështetur një mendim ose një qëndrim, duke dhënë arsye dhe shembuj të qartë; - përdor struktura të sakta gjuhësore dhe fjalor të përshtatshëm për të komunikuar me qartësi dhe saktësi; - gjykon mënyrën si flet, identifikon pikat e forta dhe të dobëta në të folurit e tij, propozon strategji për ta përmirësuar komunikimin.
Vlera dhe qëndrime Nxënësi: - respekton bashkëbiseduesin, duke e dëgjuar me vëmendje dhe pa e ndërprerë kur është duke folur; - shpreh qartë mendimet dhe ndjenjat e tij, duke përdorur fjalor të përshtatshëm për situatën dhe për dëgjuesit; - tregon mirëkuptim dhe empati, duke marrë parasysh pikëpamjet dhe ndjenjat e të tjerëve gjatë bisedës; - është i hapur ndaj komenteve dhe sugjerimeve, duke i pranuar ato me qëllim përmirësimi; - demonstroi durim dhe vetëpërmbytje, sidomos në situata ku ka kundërshtime ose debate; - përfshihet në mënyrë aktive në diskutime; - përdor gjuhë të përshtatshme për të mbrojtur një mendim, pa cenuar dinjitetin e bashkëbiseduesit;	

- reflekton për mënyrën si komunikon, për të përmirësuar vazhdimisht aftësitë për të folur dhe për të dëgjuar në mënyrë efektive.

Të lexuarit e teksteve të ndryshme

Rezultatet e të nxënit për këtë kompetencë

Nxënësi:

- zbaton strategjitë e të kuptuarit para, gjatë dhe pas leximit të teksteve të ndryshme, me qëllim që t'i kuptojë ato;
- përdor njohuritë dhe aftësitë bazë për të kuptuar tekste të ndryshme, përfshirë tekste digjitale dhe mediatike, nga shkrimtarë dhe autorë të periudhave dhe të kulturave të ndryshme (shqiptare dhe botërore), si dhe analizon dhe vlerëson elemente të përmbajtjes, veçori dhe elemente të stilit që lidhen me forma dhe gjini të ndryshme teksti;
- zbaton aftësitë e të menduarit kritik për t'u thelluar në kuptimin e teksteve dhe për të analizuar se si trajtohen këndvështrime dhe subjekte të ndryshme në tekste të ndryshme, përfshirë tekstet digjitale dhe mediatike.

Njohuri

- Strategjitë për të kuptuar tekstet.
- Teknikat e recitimit.
- Tema dhe mesazhi në tekst.
- Subjekti/përmbajtja, rrëfyesi, personazhi, koha, vendi, ngjarjet, veta e rrëfimit.
- Figurat letrare: krahasimi, metafora, personifikimi dhe hiperbola dhe funksioni i tyre. Rima dhe aliteracioni.

Aftësi

Strategjitë për të kuptuar (zhvillohen në të gjitha tekstet)

Nxënësi:

Para leximit: Aktivizimi i njohurive të mëparshme dhe përcaktimi i qëllimit të leximit

- identifikon dhe shpjegon njohuritë e mëparshme, përfshirë përvojat personale dhe të nxënit në lëndë të tjera mësimore që mund të ndihmojnë në kuptimin e teksteve të reja;

- Llojet e teksteve: tekste letrare dhe tekste joletrare. Dallimet kryesore mes tyre. - Tekste letrare të letërsisë shqipe dhe botërore: ✓ tregime ose fragmente tregimesh; ✓ përralla ose legjenda; ✓ poezi të thjeshta; ✓ fragmente nga romane ose romane për fëmijë; ✓ fabula; ✓ pjesë dramatike ose skena nga drama për fëmijë. - Tekste joletrare përfshirë edhe tekste digjitale: ✓ artikuj të thjeshtë informues, njoftime, përshkrime, tekste shpjeguese, udhëzime; ✓ artikuj të thjeshtë online për fëmijë (nga faqe edukative ose revista online); ✓ përmbajtje nga enciklopedi digjitale; ✓ përmbledhje lajmesh për fëmijë (në formë teksti ose të shoqëruara me video) - Elemente të teksteve joletrare: tituj, nëntituj, tabela, lista, fakti dhe opinioni, modele si problem-zgjidhje ose rend kronologjik e logjik.	- zgjedh tekste nga autorë të ndryshëm që përputhen me qëllimet e tij dhe shpjegon pse zgjedhjet janë të përshtatshme. <i>Gjatë leximit: Parashikimi dhe konfirmimi i të kuptuarit; kontrolli i vazhdueshëm i kuptimit</i> - bën parashikime duke përdorur njohuritë e mëparshme dhe informacionin nga teksti, si dhe pyet për të kontrolluar saktësinë e parashikimeve; - përdor strategji, si vizualizimi, hartimi i pyetjeve dhe konsultimi me burime të tjera, për të konfirmuar kuptimin e teksteve të ndryshme. <i>Gjatë dhe pas leximit: Lidhja me përvoja dhe njohuri</i> - shpjegon se si idetë e shprehura në tekst lidhen me njohuritë dhe me përvojat personale, me idetë në tekste të tjera dhe me botën që e rrethon. <i>Pas leximit: Përmbledhja dhe nxjerrja e përfundimeve</i> - përmbledh dhe përcakton idenë kryesore dhe detajet mbështetëse në tekste të ndryshme dhe nxjerr përfundime të mbështetura mirë në tekst; - shpjegon se si strategji të ndryshme, si vizualizimi, parashikimi, përmbledhja dhe lidhja me përvojën, e kanë ndihmuar për të kuptuar tekstet dhe vendos objektiva për përmirësimin e mëtejshëm. <i>Të lexuarit e teksteve letrare</i> Nxënësi: - rrëfen me fjalët e veta ngjarjet kryesore të tekstit letrar, duke ndjekur rendin: hyrja- zhvillimi- mbyllja;

Sugjerime për përdoruesit e programit - Raporti tekste letrare (42 orë) – tekste joletrare (18 orë) Sugjerohet që nxënësit të lexojnë tekste letrare (afërsisht 70% e teksteve të zgjedhura), dhe tekste joletrare (afërsisht 30%). - Raporti letërsi shqipe (rreth 26 orë) – letërsi botërore (rreth 16 orë) Sugjerohet që përzgjedhja e teksteve letrare të jetë e balancuar mes shkrimtarëve shqiptarë dhe atyre të letërsisë botërore. Tekstet nga letërsia shqipe ndihmojnë në zhvillimin e identitetit kombëtar, ndërsa tekstet nga letërsia botërore kontribuojnë në zgjerimin e horizontit kulturor. Raporti prozë - poezi - dramë Në klasën e gjashtë, fokusi sugjerohet kryesisht te proza (afërsisht 50–60% e teksteve letrare), poezia mund të zërë rreth 30–40% të leximeve, ndërsa drama sugjerohet në mënyrë më të kufizuar (rreth 10–20%).	- dallon pjesët kryesore të subjektit (përmbajtjes): hyrjen, zhvillimin, kulmin dhe përfundimin; - tregon se si veprimet e personazheve e ndryshojnë ecurinë e ngjarjeve në tekst; - krahason mënyrën si zhvillohen subjektet në lloje të ndryshme tekstesh, p.sh., në një tregim dhe në një përrallë; - përdor tabela ose harta mendore për të treguar rendin e ngjarjeve dhe lidhjen mes tyre; - parashikon se si mund të vazhdojnë ngjarjet në një tekst, duke u mbështetur në detajet e tekstit dhe në ilustrimet (foto, figura) që e shoqërojnë tekstin; - harton një mbyllje tjetër për një tekst, duke propozuar një përfundim alternativ; - përshkruan ndjesitë, emocionet (përjetimet personale) që i ngjall zhvillimi i subjektit ose veprimet e personazheve; - përdor mjete digjitale (p.sh., platforma leximi, libra elektronikë) për të lexuar dhe ndjekur zhvillimin e subjektit; - dallon kush tregon ngjarjen (personazh, zë i jashtëm); - dallon rrëfimin në vetën e parë nga rrëfimi në vetën e tretë; - dallon personazhet kryesorë dhe jo kryesorë në një tekst; - përshkruan tipare të jashtme ose sjellje të personazheve, duke dhënë shembuj nga teksti; - shpjegon rolin e protagonistit (kryesorit) dhe antagonistit (nëse ka);

- analizon marrëdhënie të thjeshta mes personazheve (p.sh., miqësi, kundërshti, bashkëpunim);
- tregon me shembuj se si ndryshon një personazh nga fillimi deri në fund të tekstit;
- rrëfen me fjalët e veta pjesë të tekstit duke u përqendruar tek veprimet e personazheve;
- dallon konfliktin kryesor në një tekst;
- argumenton nëse konflikti është mes personazheve, mes personazhit dhe natyrës/shoqërisë, apo brenda vetes së personazhit;
- përshkruan me shembuj se si konflikti ndikon në zhvillimin e ngjarjes;
- përshkruan kohën dhe vendin ku zhvillohet veprimi i një proze, poezie ose drame;
- tregon se si koha dhe vendi ndikojnë te personazhet ose te zhvillimi i ngjarjeve;
- përshkruan kuptimin e fjalëve dhe të shprehjeve në kontekstin e tekstit, përfshirë edhe kuptimin e figurshëm;
- dallon dhe emërton figura stilistike (letrare) të thjeshta (metafora, krahasimi, personifikimi, hiperbola);
- shpjegon me shembuj të thjeshtë se si figurat stilistike (letrare) e bëjnë tekstin më të gjallë e tërheqës;
- dallon elemente si rima dhe aliteracioni dhe tregon rolin e tyre në krijimin e ritmit e të muzikalitetit të vargut;

- dallon temën kryesore të një tregimi, poezie ose drame;
- përshkruan me fjalët e veta se si shfaqen në tekst tema të zakonshme (p.sh. dashuria, humbja, miqësia, liria) dhe çfarë kupton prej tyre.
- tregon me shembuj nga teksti se si përcillet tema përmes ngjarjeve, personazheve ose konfliktit;
- krahason mënyrën se si trajtohet e njëjta temë në dy tekste të ndryshme;
- dallon tiparet kryesore të një proze, poezie ose drame (specifikisht të teksteve që janë përcaktuar të njohuritë):
- lidh disa elemente të tekstit me të dhëna të thjeshta për jetën e autorit;
- krahason përvojën e leximit të një tregimi, drame apo poezie me përvojën e dëgjimit ose të shikimit të të njëjtit tekst;
- reciton poezi ose fragmente të shkurtra nga tekste letrare me intonacion dhe me ndjeshmëri të përshtatshme;
- lexon dhe kupton në mënyrë të pavarur tekste letrare nga letërsia shqipe dhe botërore, nga gjini, periudha dhe këndvështrime të ndryshme, me kompleksitet të përshtatshëm për klasën e 6-të.

Të lexuarit e teksteve joletrare

Nxënësi:

- përcakton qëllimin e autorit në një tekst dhe shpjegon se si përcillet ky qëllim nëpërmjet përmbajtjes;

- përcakton idenë ose idetë qendrore të tekstit dhe shpjegon se si hollësi të veçanta ndihmojnë në përcjelljen e tyre;
- harton një përmbledhje të tekstit;
- dallon faktet dhe opinionet në tekst;
- citon dëshmi, shembuj nga teksti për të mbështetur analizën e tekstit, si dhe përfundimet që nxirren prej tij;
- analizon në hollësi se si një individ, ngjarje apo ide kyç prezantohet, ilustrohet dhe zhvillohet në tekst (p.sh., përmes shembujve ose rrëfimeve të shkurtra);
- shpreh pyetje, mendime ose reagime personale mbi idetë që përcjell teksti joletrar;
- përcakton kuptimin e fjalëve dhe të shprehjeve siç përdoren në tekst, përfshirë kuptimet e figurshme, si dhe shpjegon se si përzgjedhja e fjalëve ndikon në kuptim;
- shpjegon si është organizuar një tekst joletrar (hyrje, zhvillim i ideve, përfundim);
- analizon se si një fjali, paragraf, kapitull, pjesë apo veçori e tekstit (p.sh., një titull) përshtatet në strukturën e përgjithshme të tekstit dhe ndihmon në zhvillimin e ideve;
- përdor harta mendore ose tabela për të organizuar idetë dhe faktet kryesore të një teksti joletrar;
- ndërthur informacionin e paraqitur në formate të ndryshme (p.sh., tabela, grafikë, fotografi, video, harta) me tekstin e shkruar, për të ndërtuar një kuptim të qartë të të gjithë tekstit;

- përdor mjete digjitale për të eksploruar, krahasuar dhe kuptuar tekste joletrare (p.sh. artikuj online, platforma mësimore etj.).
- zbulon dhe vlerëson argumentet dhe pohimet specifike të një teksti, duke dalluar ato që mbështeten me fakte nga ato që nuk mbështeten;
- krahason mënyrën se si një autor paraqet ngjarjet, me një autor tjetër (p.sh., një kujtim i shkruar dhe një biografi mbi të njëjtin individ);
- lidh informacionin e tekstit joletrar me dije nga lëndë të tjera ose me situata nga jeta reale;
- dallon tiparet kryesore të një teksti joletrar (specifikisht të teksteve që janë përcaktuar te njohuritë);
- lexon dhe kupton në mënyrë të pavarur tekste joletrare që përfaqësojnë larmi kulturash dhe këndvështrimesh, me një nivel kompleksiteti të përshtatshëm për të paktën klasën e 6-të.

Pasurimi i fjalorit

Nxënësi:

- identifikon dhe shpjegon kuptimin e fjalëve të reja që has gjatë leximit të teksteve, duke përdorur kontekstin ose fjalorin;
- përdor në fjali, fjalë dhe shprehje të reja të nxjerra nga tekstet e lexuara,.

Vlera dhe qëndrime

Nxënësi:

- tregon këmbëngulje dhe përkushtim gjatë leximit, edhe kur përballet me tekste të vështira ose të panjohura;

- respekton mendimet dhe këndvështrimet e autorëve, duke u përpjekur të kuptojë qëllimin dhe mesazhin e tyre;
- vlerëson larminë e teksteve, duke lexuar me interes tekste të gjinive, tematikave dhe kulturave të ndryshme;
- shfaq kureshtje dhe dëshirë për të mësuar, duke kërkuar domethënien e fjalëve të reja dhe duke ndjekur temat që i interesojnë më tej;
- ndan me të tjerët përvojat e leximit, duke shprehur mendime dhe emocione mbi ato që ka lexuar, në mënyrë të argumentuar;
- respekton të drejtën e çdo lexuesi për të interpretuar një tekst ndryshe, duke pranuar shumëllojshmërinë e kuptimeve dhe të reagimeve;
- vlerëson ndikimin e leximit në formimin e tij personal, si dhe për të kuptuar veten, të tjerët dhe botën.

Krijimi i teksteve të ndryshme

Rezultatet e të nxënit për këtë kompetencë

Nxënësi:

- planifikon, zhvillon ide, mbledh dhe organizon informacion për shkrimin e teksteve të ndryshme, duke përfshirë tekste digjitale dhe mediatike, me tematika të përshtatshme për moshën e tij;
- zbaton njohuritë rreth formave dhe gjinive të ndryshme të tekstit për të krijuar, për të rishikuar, për të redaktuar dhe për të korrigjuar tekstet e tij, si dhe reflekton në mënyrë kritike për tekstet e krijuara;
- zgjedh media, teknika dhe mjete të përshtatshme dhe efektive për të prezantuar tekstet dhe analizon në mënyrë kritike trajtimin e temave të ndryshme në tekste.

Njohuri

Aftësi

Disa nga tekstet që nxënësit mund të shkruajnë në klasën e 6-të, janë: - Tekste rrëfyese, si: tregime të thjeshta të trilluara ose të jetës reale, rrëfime personale ose ngjarje të përjetuara, përralla. - Tekste përshkruese, si përshkrim personash, vendesh, ngjarjesh ose objektesh. - Tekste udhëzuese: udhëzime të ndryshme (si bëhet ose si përdoret diçka). Tekste informuese/shpjeguese, si p.sh., një ftesë. Disa tema sugjeruese për punët me shkrim në klasën e 6-të, janë: - Një ditë që nuk do ta harroj kurrë. - Udhëtimi më i bukur që kam bërë. - Një surprizë e papritur në klasë. - Një ditë si personazhi im i preferuar. - Dhoma ime (përshkrim). - Miku/mikja ime më i/e mirë. - Vendi që më pëlqen më shumë në lagjen time.	<i>Zhvillimi i ideve dhe organizimi i përmbajtjes</i> Nxënësi: - përcakton temën, qëllimin dhe lexuesin për tekstet që planifikon të krijojë dhe shpjegon pse forma, gjinia dhe mediumi i përzgjedhur i tekstit janë të përshtatshëm për qëllimin dhe lexuesin; - gjeneron dhe zhvillon ide për tema të ndryshme të përshtatshme për moshën e tij, duke përdorur strategji dhe burime të ndryshme, përfshirë edhe përvojat personale; - mbledh informacion dhe përmbajtje të rëndësishme për temën, duke përdorur burime të ndryshme tekstesh; përmbledh informacionin; verifikon besueshmërinë e burimeve; regjistron autorin dhe burimin e çdo materiali të marrë nga të tjerët; - rendit dhe organizon idetë dhe informacionin e mbledhur, duke përdorur strategji dhe mjete të përshtatshme, dhe përzgjedh përmbajtjen që lidhet me llojin e tekstit që do të krijojë; - shpjegon dhe krahason se si e kanë ndihmuar strategjitë dhe mjetet që ka përdorur për të shtjelluar idetë dhe për të organizuar përmbajtjen e teksteve, si dhe se si e kanë ndihmuar të përmirësohet gjatë krijimit të teksteve. <i>Krijimi i teksteve</i> Nxënësi: - harton projektet e teksteve të ndryshme, përfshirë tekste rrëfyese, shpjeguese dhe udhëzuese, duke përdorur mjete, media dhe strategji të ndryshme;

- Një ditë me shi. - Një pemë që kam mbjellë vetë. - Si të kujdesemi për një kafshë shtëpiake? - Si përgatitet ushqimi im i preferuar? - Si organizohet një festë në shkollë? - Çfarë mësova nga një libër që lexova? - Personazhi që më la më shumë mbresa. - Pse më pëlqeu ky libër?	- shkruan në mënyrë të rrjedhshme me shkrim dore dhe/ose përdor aftësitë bazë të shtypjes në tastierë (kompjuter), me saktësi dhe shpejtësi në rritje, për të përmirësuar saktësinë dhe cilësinë e tekstit; - përdor elemente stilistike për të shprehur mendimet, ndjenjat dhe opinionet për një temë, si dhe duke përdorur tonin e përshtatshëm sipas formës dhe gjinisë së tekstit; - përcakton këndvështrimin në tekstin e vet dhe shpjegon se si mesazhi i tij mund të kuptohet ndryshe nga lexues të ndryshëm që kanë këndvështrime të ndryshme; - bën ndryshime në përmbajtje, stil, strukturë dhe në elementet e tekstit të hartuar, duke shtuar apo duke hequr fjali për të përmirësuar qartësinë dhe koherencën; përdor strategji të ndryshme dhe merr parasysh komente apo sugjerime të mësuesit; - redakton tekstin për të përmirësuar saktësinë dhe stilin, duke kontrolluar për gabime në drejtshkrim, pikësim, gramatikë dhe formatim; redakton edhe tekste digjitale duke përdorur programe kompjuterike që ndihmojnë me kontrollin e drejtshkrimit dhe të gramatikës. <i>Prezantimi dhe reflektimi</i> Nxënësi: - përgatit tekstin përfundimtar, duke zgjedhur teknika dhe mjete të përshtatshme, përfshirë mjete digjitale për formatimin dhe përpunimin, për të arritur efektin e dëshiruar; - prezanton tekstin e krijuar, duke përdorur mediat dhe mjetet e përzgjedhura, dhe analizon se si e kanë ndihmuar këto zgjedhje për të komunikuar mesazhin e synuar; - përcakton hapat e ardhshëm për t'u përmirësuar si krijues tekstesh.

Vlera dhe qëndrime

Nxënësi:

- tregon kreativitet dhe imagjinatë, duke krijuar tekste origjinale që pasqyrojnë mendimet, ndjenjat dhe përvojat e tij;
- punon me përkushtim dhe kujdes, duke përmirësuar vazhdimisht tekstin përmes rishkrimit, korrigjimit dhe redaktimit;
- është i hapur ndaj komenteve dhe sugjerimeve për përmirësimin e shkrimit të tij dhe reflekton për to;
- tregon ndershmëri dhe origjinalitet, duke krijuar punime vetjake dhe duke shmangur çdo formë kopjimi;
- bashkëpunon me të tjerët, duke ndarë ide, duke dhënë dhe duke marrë komente gjatë procesit të krijimit të teksteve në grup;
- reflekton për zhvillimin e vet, duke analizuar pikat e forta dhe ato që kanë nevojë për përmirësim në shkrimet e veta.

Shënim. Vlerësimi i punëve me shkrim duhet të jetë i vazhduar dhe i shpërndarë gjatë gjithë vitit shkollor, duke përfshirë edhe fazat e procesit të shkrimit (*planifikimi, hartimi, rishikimi dhe redaktimi*). Sugjerohet që nxënësi të vlerësohet me notë në të paktën tri punë me shkrim gjatë vitit, ndërsa punët e tjera mund të vlerësohen nëpërmjet komenteve të mësuesit, vetëvlerësimit apo vlerësimit nga bashkëmoshatarët. Këto forma vlerësimi synojnë zhvillimin e aftësive të reflektimit, përmirësimit dhe përgjegjësisë së nxënësit për të nxënë.

Përdorimi i drejtë i gjuhës

Rezultatet e të nxënit për këtë kompetencë

Nxënësi:

- demonstroi njohuri dhe aftësi për gjymtyrët kryesore dhe gjymtyrët e dyta, për llojet e fjalive sipas kumtimit, pohimit dhe mohimit dhe sipas gjymtyrëve kryesore, për përdorimin e ligjëratës së drejtë dhe të ligjëratës së zhdrejtë, për klasat e fjalëve të ndryshueshme (kategoritë e tyre gramatikore) dhe të pandryshueshme, për përbërësit e fjalës dhe mënyrat e formimit të saj;
- njeh dhe zbaton rregullat drejtshkrimore, si dhe përdor drejt shenjat e pikësimit.

MORFOLOGJI	
<i>Sugjerohen 25 orë mësimi</i>	
Njohuri	Aftësi
- Klasat e fjalëve. - Klasat e fjalëve të ndryshueshme dhe të fjalëve të pandryshueshme.	Nxënësi: - dallon klasat e fjalëve në një fjali të dhënë; - argumenton pse një fjalë i përket një klase të caktuar, si p.sh., pse është emër ose pse është mbiemër; - klasifikon fjalët në fjalë të ndryshueshme dhe në fjalë të pandryshueshme duke argumentuar përgjigjen; - përdor, shton ose heq në fjali klase të ndryshme fjalësh, si p.sh., shton një mbiemër, folje, ndajfolje etj., kur i kërkohet.
Emri - Emrat e përveçëm dhe emrat e përgjithshëm. - Numri i emrit: numri shumës për emrat mashkullorë dhe për emrat femërorë. - Rasa e emrit. - Kategoria e shquarsisë dhe e pashquarsisë.	Nxënësi: - argumenton pse një emër është i përveçëm ose pse është i përgjithshëm; - përdor në fjali emra të përgjithshëm ose emra të përveçëm; - argumenton pse një emër është në numrin njëjës dhe pse është në numrin shumës; - përdor saktë në fjali emra në numrin njëjës dhe në numrin shumës, si dhe dallon ndryshimet në fjali, kur ndryshon numrin e emrit; - dallon format kryesore të shumësit të emrave mashkullorë dhe të emrave femërorë; - lakon emrat në të gjitha rasat; - përdor saktë emrat në rasën e duhur dhe argumenton pse një emër është në një rasë të caktuar;

	- dallon rastet kryesore të përdorimit të emrit në trajtë të pashquar dhe në trajtë të shquar.
Përemri - Llojet e përemrave. - Përemri dëftor. Kategoritë gramatikore të përemrit dëftor (gjini, numër dhe rasë). - Përemri pyetës i ndryshueshëm dhe i pandryshueshëm. Kategoritë gramatikore të përemrit pyetës (gjini, numër dhe rasë).	Nxënësi: - përcakton llojin e përemrave; - ndërton fjali me përemra të ndryshëm; - dallon dhe përdor drejt përemrat dëftorë; - përcakton kategoritë e gjinisë, të numrit dhe të rasës të përemrave dëftorë; - lakon përemrat dëftorë dhe ndërton fjali me ta; - krahason përemrat vetorë me përemrat dëftorë; - dallon përemrat pyetës dhe tregon pse përdoren ata; - dallon përemrat pyetës të ndryshueshëm nga përemrat pyetës të pandryshueshëm; - përdor saktë në fjali përemrin “<i>kush</i>” dhe “<i>cili/cila</i>”; - përcakton kategorinë e numrit, gjinisë dhe rasës së përemrave pyetës dhe i përdor në trajtën e duhur në fjali.
Folja - Mënyrat e foljes. - Foljet ndihmëse. - Mënyra dëftore dhe zgjedhimi i foljeve në kohët e saj. Zgjedhimi i parë. - Mënyra lidhore dhe zgjedhimi i foljeve në kohët e saj. Zgjedhimi i parë.	Nxënësi: - përcakton kur “<i>kam</i>” dhe “<i>jam</i>” janë si folje ndihmëse dhe kur janë folje dhe ndërton fjali me to; - përcakton kohën, numrin dhe vetën e foljeve të mënyrës dëftore dhe të mënyrës lidhore (<i>foljet e zgjedhimit të parë</i>), si dhe argumenton përgjigjen e tij; - përdor saktë në fjali foljet në mënyrën dëftore dhe foljet në mënyrën lidhore në të gjitha kohët e tyre; - ndryshon kohën e foljeve dhe përcakton ndryshimet kryesore që ndodhin në fjali.

Lidhëza - Lidhëzat bashkërenditëse, llojet. - Lidhëzat nënrenditëse.	Nxënësi: - përdor në fjali lidhëzat bashkërenditëse dhe lidhëzat nënrenditëse; - dallon dhe përdor në fjali llojet e lidhëzave bashkërenditëse, si dhe argumenton përgjigjen ose zgjedhjen e tij.
Parafjala - Parafjalët sipas rasave.	Nxënësi: - dallon parafjalët dhe i përdor ato në fjali para emrave, përemrave dhe numërorëve; - përcakton parafjalët sipas rasave.
Ndajfolja - Llojet e ndajfoljeve.	Nxënësi: - dallon kur një fjalë është ndajfolje; - krahason ndajfoljet nga klasat e tjera të fjalëve; - përcakton llojin e ndajfoljes dhe argumenton përgjigjen e tij; - përdor në fjali ndajfolje të llojeve të ndryshme.
FJALËFORMIM <i>Sugjerohen 8 orë mësimi</i>	
Njohuri	Aftësi
- Fjala dhe pjesët përbërëse të saj (rrënja, tema, parashtesa, prapashtesa dhe mbaresë). - Fjalët e prejardhura. - Parashtesat dhe prapashtesat që krijojnë fjalë të prejardhura.	Nxënësi: - dallon pjesët përbërëse të fjalës dhe argumenton përgjigjen e tij; - dallon parashtesat dhe prapashtesat kryesore të gjuhës shqipe në fjalë të prejardhura; - formon fjalë të prejardhura me parashtesat dhe prapashtesat e dhëna.

SINTAKSË	
<i>Sugjerohen 13 orë mësimi</i>	
Njohuri	Aftësi
- Fjalja e thjeshtë dhe fjalja e përbërë. - Gjymtyrët kryesore të fjalisë së thjeshtë. - Gjymtyrët e dyta të fjalisë (njohuri të përgjithshme). - Gjymtyrët e domosdoshme dhe jo të domosdoshme. - Kundrinori, me se shprehet. - Rrethanori, me se shprehet. - Përcaktori dhe llojet e tij.	Nxënësi: - dallon fjalinë e thjeshtë dhe fjalinë e përbërë; - përcakton funksionet sintaksore të fjalëve dhe të grupeve të fjalëve në një fjali; - dallon ndryshimin mes klasës së fjalës dhe funksionit; - dallon në fjali kryefjalën e shprehur me emër, përemër, numëror, grup emëror etj.; - ndërton fjali me kryefjalë që janë të shprehura me emra, përemra, grup emëror etj.; - dallon përshtatjen e kallëzuesit me kryefjalën; - përcakton në fjali kallëzuesin dhe ndërton fjali me të; - argumenton pse një gjymtyrë fjalie është e domosdoshme ose jo e domosdoshme; - gjen dhe përdor në fjali kundrinorin; - argumenton pse një gjymtyrë fjalie është kundrinor; - gjen dhe përdor në fjali rrethanorin dhe mënyrat e shprehjes së tij; - argumenton pse një gjymtyrë fjalie është rrethanor; - gjen llojet e përcaktorit dhe mënyrat e shprehjes së tij; - argumenton pse një gjymtyrë fjalie është përcaktor.
DREJTSHKRIM	
<i>Sugjerohen 10 orë mësimi</i>	
Njohuri	Aftësi

- Përdorimi i drejtë i shkronjës së madhe (titujt e librave, të revistave, të gazetave etj.). - Drejtshkrimi i fjalëve që e kanë zanoren <i>e</i> në pozicione të ndryshme. - Drejtshkrimi i fjalëve që e kanë zanoren <i>ë</i> në pozicione të ndryshme. - Drejtshkrimi i lidhëzave. - Drejtshkrimi i parafjalëve. - Drejtshkrimi i ndajfoljeve.	Nxënësi: - përdor drejt shkronjën e madhe; - shkruan drejt zanoret <i>e</i> dhe <i>ë</i> në pozicione të ndryshme; - shkruan drejt fjalët e prejardhura me prapashtesat <i>-si, -ri, -ar, -tar, tor, -shëm</i> etj.; - shkruan drejt lidhëzat; - shkruan drejt parafjalët; - shkruan drejt ndajfoljet.
LEKSIKOLOGJI DHE SEMANTIKE <i>Sugjerohen 4 orë mësimi</i>	
Njohuri	Aftësi
- Fusha leksikore e fjalëve (njohuri të përgjithshme). - Familja e fjalëve (njohuri të përgjithshme).	Nxënësi: - përcakton fushën leksikore të fjalëve; - krijon familje fjalësh.
Vlera dhe qëndrime Nxënësi: - tregon vëmendje dhe saktësi në zbatimin e rregullave të gjuhës shqipe në të gjitha format e komunikimit, të shkruar dhe të folur; - tregon këmbëngulje për të përmirësuar përdorimin e gjuhës, duke korrigjuar gabimet dhe duke kërkuar kuptimin e fjalëve apo të trajtave që nuk i njeh; - vlerëson pasurinë e gjuhës shqipe, duke përdorur fjalë të reja, sinonime, shprehje dhe ndërtime gjuhësore të larmishme;	

- demonstroi kureshtje gjuhësore, duke pyetur, duke eksploruar dhe duke kërkuar të kuptojë funksionin e fjalëve, mënyrat e ndërtimit të tyre dhe përdorimin në fjali;
- bashkëpunon me të tjerët për të sqaruar dhe për të përvetësuar rregulla gjuhësore, duke ndarë njohuri, duke pyetur dhe duke dhënë ndihmë;
- fillon të kuptojë se gjuha shqipe është pjesë e identitetit të tij personal dhe kulturor, dhe përpiqet ta ruajë dhe ta zhvillojë këtë pasuri.

5.3. Shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).

Në këtë rubrikë ofrohen disa shembuj orientues veprimtarish që ndihmojnë për të përmbushur një rezultat të nxëni. Shembujt synojnë të ilustrojnë se si mund të realizohen aftësitë dhe rezultatet në procesin mësimor. Për hartimin e rezultateve të të nxënit për orë mësimore, mësuesi bazohet në aftësitë e programit. Dallimi mes aftësisë dhe rezultatit të të nxënit është:

- Aftësia është një deklaratë e përgjithshme që tregon çfarë duhet të zhvillojë nxënësi gjatë një periudhe (grupi orësh, muaji, periudhe, viti, niveli). Pra, aftësia është e gjerë dhe afatgjatë (pasi kërkon kohë dhe sprova të vazhdueshme për t'u arritur), përshkruan sjelljen e synuar (p.sh., të tregojë një ngjarje nga jeta reale duke respektuar rendin kronologjik). Një shembull aftësie është: *Nxënësi shkruan një tekst rrëfyes të thjeshtë, duke ndjekur rendin logjik të ngjarjeve.*
- Rezultati i të nxënit për një orë mësimore është një deklaratë konkrete dhe e matshme që tregon çfarë do të arrijë nxënësi në fund të asaj ore mësimore. Ai është i ngushtë dhe i përqendruar në një qëllim specifik, i matshëm, që mund të verifikohet brenda një ore, dhe bazohet në një pjesë të aftësisë së madhe nga programi lëndor. Rezultatet e të nxënit hartohen nga mësuesi. Shembull: *Nxënësi rrëfen me hollësi një ngjarje nga një ekskursion, duke ndjekur rendin kronologjik.*

Rezultati i të nxënit	Veprimtaritë
<i>Nxënësi rrëfen me hollësi një ngjarje nga një</i>	Aktivizimi i përvojës dhe ideve të nxënësve - Mësuesi pyet: <i>Kujtoni një ekskursion që keni bërë. Çfarë ju ka mbetur në mendje?</i> - Nxënësit ndajnë një moment të shkurtër me shokun e bankës.

ekskursion, duke ndjekur rendin kronologjik.	- Në tabelë shkruhen fjalë kyç: <i>autobusi, shëtitja, emocionet, surpriza, lodhja</i> etj. Ndërtimi i strukturës së tregimit - Mësuesi prezanton një model të shkurtër rrëfimi për një ekskursion (tekst me fillim, zhvillim dhe përfundim). - Diskutim rreth strukturës: <i>Kur ndodhi? Me kë ishte? Çfarë ndodhi fillimisht? Pastaj? Si përfundoi?</i> - Nxënësit plotësojnë një fletë pune me këto tri ndarje: ☞ Në fillim... ☞ Pastaj... ☞ Në fund... Përdorimi i hollësive përshkruese - Mësuesi prezanton disa fjali (me dhe pa hollësi përshkruese) dhe pyet: <i>Cila është më interesante për t'u lexuar dhe pse?</i> - Shembull: “Ishim në një vend të bukur.” Apo “Zbritëm nga autobusi përballë një lugine me gjelbërim dhe erë të freskët bari.” - Nxënësit plotësojnë një tabelë me tri kolona: ☞ <i>Çfarë pashë?</i> ☞ <i>Çfarë dëgjova?</i> ☞ <i>Çfarë ndjeva?</i> Shkrimi i tregimit - Nxënësit përdorin fletën e punës për të shkruar tregimin e tyre. - Mësuesi u kujton që të përdorin fjalët, si: <i>së pari, më vonë, në fund</i>, si dhe mbiemra të përshtatshëm. Leximi dhe ndarja

	- Disa nxënës lexojnë tregimin e tyre para klasës. - Mësuesi ose shokët e klasës bëjnë komente pozitive dhe sugjerime sipas kriterëve: ☞ <i>A kishte rend kronologjik?</i> ☞ <i>A kishte përshkrime që e bënë ngjarjen interesante?</i>

Shënim. Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e gjuhës shqipe do të përshkruhen veprimtari praktike për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.

VI. METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Mësimdhënia e gjuhës shqipe bazohet në qasjen për zhvillimin e kompetencave gjuhësore dhe të kompetencave kyç të nxënësve. Në këtë rubrikë përshkruhen parimet, strategjitë dhe metodat që udhëheqin procesin e mësimdhënies.

Parimet e mësimdhënies së gjuhës shqipe

Që mësimdhënia e gjuhës shqipe të jetë e suksesshme, mësuesi duhet të ndjekë disa parime, si:

Kontekstualizimi nënkupton mësimdhënien e gjuhës duke krijuar detyra dhe veprimtari që lidhen drejtpërdrejt me situata reale dhe kuptimplota, në mënyrë që nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre gjuhësore në kontekste autentike. Kjo përfshin përdorimin e teksteve dhe të temave që reflektojnë dhe lidhen me jetën e përditshme, me kulturën dhe me përvojat personale të nxënësve, duke nxitur gjithashtu përdorimin e saktë dhe të përshtatshëm të rregullave gramatikore, si dhe pasurimin e fjalorit si në të folur ashtu edhe në të shkruar. Për shembull, një mësues mund të përdorë një artikull gazete për të diskutuar një ngjarje aktuale ose një tekst letrar për të nxitur një debat rreth çështjeve shoqërore.

Integrimi nënkupton mësimdhënien e kompetencave receptive (të dëgjuarit dhe të lexuarit), kompetencave produktive (të folurit dhe të shkruarit), kompetencave gramatikore, drejtshkrimore etj., në mënyrë të ndërlidhur, ku secila kompetencë ose aftësi mbështetet tek tjetra, duke përdorur tekste të ndryshme, letrare ose jo letrare, mediatike dhe online, për të ofruar perspektiva të ndryshme dhe lidhje kuptimplota në përdorimin e gjuhës shqipe.

Mësimdhënia me nxënësin në qendër përqendrohet në nevojat, interesat dhe nivelet e gatishmërisë së nxënësve, duke i vendosur ata në qendër të procesit mësimor. Kjo kërkon që mësuesi të përshtatë metodat dhe materialet mësimore për të përfshirë të gjithë nxënësit në mënyrë aktive, duke i motivuar ata për të zhvilluar aftësitë gjuhësore dhe për të arritur potencialin e tyre maksimal.

Orientimi drejt procesit nënkupton që mësuesi modelon dhe mbështet proceset e të nxënësve, me synim zhvillimin e aftësive gjuhësore dhe të njohurive rreth gjuhës. Mësuesi i ndihmon nxënësit të kuptojnë dhe të praktikojnë hapat e nevojshëm për të hartuar tekste të folura, të shkruara, mediatike dhe digjitale. Për shembull, në shkrimin e një eseje, mësuesi mund të fillojë me modelimin e procesit të projektimit të ideve, pastaj të mbështesë nxënësit në strukturimin e fjalive dhe në organizimin e paragrafëve, dhe në fund t'i udhëzojë ata në rishikimin dhe në redaktimin për të përmirësuar cilësinë e produktit përfundimtar.

Mësimdhënia ndërvepruese nënkupton krijimin e një mjedisi të pasur dhe të përgjegjshëm për komunikim. Ky parim mbështet në mënyrë të qartë zhvillimin e aftësive të komunikimit. Ndërveprimi përfshin në mënyrë aktive nxënësit, duke nxitur pjesëmarrjen, bashkëpunimin dhe rritjen e vetëbesimit në përdorimin e gjuhës. Gjithashtu, ai ndikon në ndërtimin e marrëdhënieve pozitive mes nxënësve dhe mësuesit, duke krijuar një atmosferë mbështetëse dhe të hapur për të nxënësve. Kjo mund të arrihet duke ndërtuar besim mes nxënësve, duke vendosur pritshmëri të qarta dhe rutina të qëndrueshme, si dhe duke mbajtur një disiplinë pozitive që inkurajon sjellje të drejta dhe të përshtatshme.

Zhvillimi spiral arrihet kur mësuesi mëson, rishikon dhe rikthehet vazhdimisht tek aftësitë, njohuritë gramatikore dhe format e ndryshme të teksteve, duke i prezantuar ato në nivele të ndryshme vështirësie dhe kompleksiteti. Kjo qasje lejon që njohuritë dhe aftësitë e nxënësve të zhvillohen gradualisht dhe të forcohen me kalimin e kohës, duke ndërtuar mbi bazën e asaj që është mësuar më parë për të arritur një nivel më të lartë të kompetencës gjuhësore.

Gjithëpërfshirja është një parim i rëndësishëm që ndikon në të gjitha aspektet e jetës shkollore. Gjithëpërfshirja krijon një klimë shkollore që inkurajon të gjithë nxënësit të punojnë për të arritur sukses, forcon ndjenjën e vlerësimit për çdo nxënësi dhe ndihmon në zhvillimin e një identiteti të fortë dhe një imazhi pozitiv për veten. Gjithashtu, nxit stafin pedagogjik dhe nxënësit të vlerësojnë dhe të respektojnë diversitetin në shkollë dhe në shoqërinë e gjerë. Gjithëpërfshirja në shkollë promovon barazinë, marrëdhëniet e shëndetshme dhe qytetarinë aktive e të përgjegjshme. Në mungesë të qasjeve gjithëpërfshirëse në arsim, krijohen mjedise diskriminuese.

Mësuesi mund të krijojë mundësi të shumta për nxënësit që të mësojnë rreth diversitetit dhe perspektivave të ndryshme. Duke vënë në dukje kontributet dhe perspektivat e grupeve historikisht të marginalizuara dhe duke krijuar hapësira ku përvojat e tyre mund të vlerësohen dhe të konfirmohen, mësuesi mund të ndihmojë që nxënësit me prejardhje ose përkatësi të ndryshme të ndihen të përfaqësuar në procesin mësimor. Është e rëndësishme që aktivitetet mësimore dhe materialet që përdoren për zbatimin e programit, të reflektojnë diversitetin e shoqërisë shqiptare. Përveç kësaj, mësuesit duhet të diferencojnë qasjet e tyre në mësimdhënie dhe vlerësim, duke marrë parasysh prejardhjen, përvojat, interesat, aftësitë dhe nevojat mësimore të të gjithë nxënësve.

6.1. Metodatat dhe teknikat mësimore për zhvillimin e kompetencave gjuhësore

Përmbushja e qëllimeve të programit mësimor kërkon nga mësuesi që të përzgjedhë metodatat dhe teknikat e duhura për të zhvilluar kompetencat gjuhësore: të folurit, të dëgjuarit, të lexuarit dhe të shkruarit. Ato ndihmojnë mësuesin të krijojë mjedise të pasura dhe të larmishme të nxëni, duke siguruar që nxënësit të përmbushin rezultatet e të nxënit.

Në tabelën e mëposhtme sugjerohen disa metoda dhe teknika mësimore që mbështesin zhvillimin e kompetencave gjuhësore.

Metoda / teknika	Të dëgjuarit	Të folurit	Të lexuarit	Të shkruarit
Stuhi mendimi	X	X		
Lexim i drejtuar		X	X	
Dëgjim i drejtuar (DLTA)	X	X		
Parashikim me terma paraprakë		X	X	
Alfabeti i njëpasnjëshëm i tryezës së rrumbullakët		X		X
Lojë me role	X	X		
Rrjeti i diskutimit	X	X		
Kllaster (Pema e mendimeve)		X	X	

Diagrami i Venit			X	X
Harta e konceptit			X	X
INSERT	X			X
Di/Dua të di/Mësova më shumë		X	X	X
Harta e mendjes	X		X	X
Pema e problemit	X		X	X
Pesëvargëshi	X		X	
Diagrami piramidal			X	X
Ditari dypjesësh	X			X
Diktimi				X
Kubimi	X		X	
Ruaje fjalën e fundit për mua	X		X	
Korniza të skeletëzuara të mësimit			X	X
Karrigia e nxehtë	X	X		
Imagjinata e drejtuar	X		X	
Dallimi i fakteve dhe i opinioneve	X	X	X	
Gjashtë kapelat për të menduarit	X			X
Shkrimi krijues me kufizime				X
Çfarë..., nëse...	X		X	
Tregimi pamor	X			X
Debati	X	X		

Zbatimi i këtyre teknikave dhe metodave mësimore zhvillojnë te nxënësit kompetencat gjuhësore dhe disa aftësi që janë pjesë e tyre, si:

- të njohin, të kuptojnë, të analizojnë, të krahasojnë, të kategorizojnë, të vlerësojnë dhe të parashikojnë;
- të shtrojnë pyetje të të menduarit të nivelit të lartë;
- të mbledhin fakte nga burime të besueshme;
- të shprehin mendimin e tyre duke përdorur argumente;
- të marrin parasysh perspektivat e tjera;
- të zgjidhin probleme;
- të mendojnë në mënyrë krijuese;
- të identifikojnë dhe të analizojnë shkaqet dhe pasojat;
- të dallojnë faktet dhe opinionet;
- të mendojnë në mënyrë të pavarur;
- të marrin vendime bazuar në dëshmi;
- etj.

6.2. Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e gjuhës shqipe

Projektet kurrikulare janë veprimtari të strukturuar mësimore që synojnë të zhvillojnë kompetencat kyç dhe kompetencat gjuhësore të nxënësve përmes detyrave të integruara që kërkojnë bashkëpunim, hulumtim dhe krijimtari. Ato mund të jenë lëndore ose ndërlëndore që përfshijnë njohuri dhe aftësi nga fusha dhe lëndë të tjera. Projektet shpesh lidhen me situata reale nga jeta e përditshme e shkollës dhe e komunitetit dhe mund të përdoren për të zgjidhur probleme konkrete ose për të përmbushur nevoja të veçanta të nxënësve dhe të komunitetit të tyre.

Rëndësia e projekteve kurrikulare në lëndën e gjuhës shqipe

- *Zhvillimi i kompetencave gjuhësore*: Nxënësit përmirësojnë aftësitë në të folur, të dëgjuar, të lexuar dhe të shkruar përmes detyrave dhe veprimtarive praktike.
- *Zhvillimi i mendimit kritik dhe krijues*: Nxënësit mësojnë të analizojnë, të vlerësojnë dhe të krijojnë ide të reja përmes projekteve që kërkojnë zgjidhje problemesh dhe mendim kritik.
- *Zhvillimi i aftësive për të punuar në mënyrë të pavarur*: Nxënësit inkurajohen të marrin përgjegjësi për të nxënëit e tyre dhe të krijojnë vetëbesim në aftësitë e tyre.
- *Përfshirja aktive dhe bashkëpunimi*: Nxënësit ndërveprojnë dhe angazhohen duke punuar në grupe dhe duke ndarë ide.
- *Integrimi i njohurive dhe i aftësive*: Nxënësit krijojnë lidhje midis teorisë dhe praktikës, pasi zbatojnë njohuritë e tyre në situata reale të jetës së përditshme.
- *Zgjidhja e problemeve reale*: Nxënësit mësojnë të kuptojnë dhe të trajtojnë sfida të ndryshme që lidhen me shkollën, komunitetin dhe shoqërinë.
- *Zhvillimi i aftësive për kërkim dhe prezantim*: Nxënësit aftësohen të kërkojnë informacion, të organizojnë të dhëna dhe të prezantojnë gjetjet e tyre në mënyrë të qartë dhe bindëse.

Disa shembuj projektesh në gjuhën shqipe mund të jenë: hartimi i një reviste që përfshin artikuj, intervista dhe përshkrime për tema me interes për nxënësit, duke zhvilluar aftësitë e tyre të shkrimit dhe redaktimit; organizimi i një shfaqjeje të shkurtër teatrale bazuar në një vepër letrare ose në një ngjarje lokale, që ndihmon në zhvillimin e aftësive komunikuese dhe interpretuese; krijimi i *blogjeve* ose *podcast-eve* për të ndarë mendimet dhe përvojat personale në gjuhën shqipe, duke forcuar aftësitë e të folurit dhe të shkruarit; organizimi i ekspozitave me tema kulturore, duke përfshirë histori familjare, tradita dhe veshje popullore, që zhvillojnë aftësitë kërkimore dhe prezantuese; realizimi i dokumentarëve ose i videove që trajtojnë tema të rëndësishme për kombin shqiptar, duke përdorur teknologji dhe media të ndryshme për të përmirësuar aftësitë multimediale.

6.3. Bisedat letrare

Bisedat letrare janë diskutime të udhëhequra ose të strukturuar, në të cilat nxënësit shprehin mendimet dhe ndjesitë e tyre rreth një vepre letrare të lexuar në kohën e lirë ose në shtëpi, jashtë orarit të rregullt mësimor. Mund të jenë tregime, romane, poezi, fabula, ese etj. Bisedat letrare janë të rëndësishme, pasi nxënësit:

- zhvillojnë shprehitë e leximit të pavarur dhe të vazhdueshëm;
- pasurojnë botën emocionale dhe përfitojnë kënaqësi estetike;
- nxisin aftësitë për të dëgjuar dhe për të argumentuar;
- zhvillojnë aftësitë e mendimit kritik;
- shprehin veten lirshëm dhe ndajnë përvojat letrare me të tjerët.

Përgjatë një viti shkollor *sugjerohen* së paku *tri deri në katër* biseda letrare, të shpërndara në periudha të ndryshme dhe duke bërë një përgatitje të mëparshme me tekstin e lexuar. Tekstet duhet të jenë:

- të përshtatshme për moshën e nxënësve dhe nivelin e klasës;
- të kenë vlerë letrare, estetike, emocionale dhe/ose morale;
- të jenë të kuptueshme dhe të pasura në përmbajtje;
- të nxisin pyetje, reagime dhe diskutime;
- të pasqyrojnë tema të afërta me përvojat e nxënësve;
- të përfaqësojnë larmi gjinish, periudhash, autorësh, përfshirë shqiptarë dhe të huaj.

6.4. Lexuesi i shekullit XXI

Në shekullin XXI, leximi nuk është më një aktivitet i izoluar, i kufizuar vetëm te libri i shtypur dhe përjetimi individual i tekstit. Sot, nxënësi-lexues jeton në një botë të mbushur me informacion, ku tekstet qarkullojnë përmes mediumeve të ndryshme: librave, pajisjeve digjitale, rrjeteve

sociale dhe materialeve multimediale. Ai nuk është më thjesht një marrës pasiv i përmbajtjes, por një pjesëmarrës aktiv sepse analizon, reflekton, komenton, ndan dhe krijon kuptim në bashkëbisedim me të tjerët.

Në këtë realitet të ri, programi dhe mësimdhënia e gjuhës shqipe duket t'u krijojnë mundësi nxënësve të zhvillojnë aftësi jo vetëm për të kuptuar tekstin e shkruar, por edhe për të lundruar mes llojeve të ndryshme të teksteve (letrare dhe jolettrare, të shtypura dhe digjitale), për të zhvilluar mendimin kritik dhe për të mbajtur qëndrim ndaj ndikimit të mediave. Formimi i një lexuesi të aftë, reflektues dhe të vetëdijshëm është një nga qëllimet kryesore të lëndës së gjuhës shqipe.

Tiparet e lexuesit të shekullit XXI

Lexuesi i shekullit XXI rritet dhe formësohet brenda një bote digjitale, të ndërlidhur dhe shumëkulturore. Ai nuk është më thjesht një konsumues i librave të shtypur, por një përdorues i shumëfishtë i burimeve të ndryshme të informacionit.

Sot, lexuesi ndërthur leximin tradicional me forma të reja: libra elektronikë, audiolibra, artikuj online, *blogje*, rrjete sociale dhe platforma multimediale. Ai lëviz natyrshëm mes gjuhëve të ndryshme, kulturave dhe gjinive, duke pasuruar përvojën e vet të leximit me ndikime globale dhe ndërkulturore.

Një nga tiparet më dalluese është *aftësia për të ndërvepruar* me tekstin. Lexuesi i shekullit XXI e sheh tekstin si një hapësirë për diskutim, jo si të vërtetë absolute. Përmes komenteve online, *blogjeve*, rishikimeve dhe rrjeteve sociale, ai bëhet pjesë aktive e qarkullimit të ideve. Në të njëjtën kohë, lexuesi i shekullit XXI është shpesh i shpërqendruar, i mësuar me lexime të shpejta dhe të fragmentuara. Titujt, përmbledhjet dhe lajmet e shkurtra marrin më shumë vëmendje sesa tekstet e gjata e të thelluara, duke krijuar sfida për zhvillimin e aftësisë së leximit të thellë dhe reflektues. Ky lexues është gjithashtu një kërkues i përvojave personale: ai lexon jo vetëm për informim apo argëtim, por edhe për zhvillim personal, mirëqenie emocionale dhe kuptim të vetes. Librat motivues, historitë e vërteta dhe rrëfimet personale zënë një vend të rëndësishëm në leximet e tij.

Në aspektin edukativ, lexuesi i sotëm e konsideron leximin si pjesë të të nxënës gjatë gjithë jetës. Ai kërkon të përmirësojë aftësitë e veta profesionale, të qëndrojë i përditësuar me zhvillimet e reja dhe të zgjerojë horizontet e veta përmes leximit.

Një element jetik është ndërgjegjësimi për ndikimin mediatik: lexuesi i shekullit XXI ka nevojë të dallojë informacionin e vërtetë nga lajmet e rreme, të zhvillojë mendimin kritik dhe të jetë një përdorues i kujdesshëm i burimeve.

6.5. Puna me nxënësit me aftësi të kufizuara në lëndën e gjuhës shqipe

Puna me nxënësit me aftësi të kufizuara kërkon një mësimdhënie të diferencuar dhe gjithëpërfshirëse, që merr parasysh nevojat specifike të çdo nxënësi. Kjo punë nis me njohjen e specifikave të nxënësit dhe me hartimin e planit edukativ individual (PEI), në bashkëpunim me mësuesin ndihmës, psikologun, stafin e shkollës dhe/ose të qendrës burimore etj. Në lëndën e gjuhës shqipe, kjo nënkupton përdorimin e metodave, teknikave dhe strategjive të përshtatura për zhvillimin e aftësive gjuhësore, komunikimit dhe ndërveprimit në mënyrë të kuptueshme dhe të arritshme për çdo nxënë. Disa prej tyre janë:

- *Përshtatja e materialeve mësimore*, përfshirë materiale me shkronja të mëdha, tekste të thjeshtuara, burime audio dhe vizuale.
- *Zgjedhja e detyrave të diferencuara* që përputhen me nivelin e aftësive të nxënësve dhe me stilet e tyre të të nxënit.
- *Krijimi i një mjedisi mbështetës* që inkurajon pjesëmarrjen aktive dhe vetëbesimin e nxënësve.
- *Integrimi i pajisjeve dhe i aplikacioneve digjitale* që ndihmojnë në përmirësimin e aksesit në materiale dhe në komunikim.
- *Integrimi i videove, imazheve dhe regjistrimeve zanore* për të përmirësuar kuptimin dhe përfshirjen e nxënësve.
- *Përdorimi i metodave shumëshqisore* që përfshijnë dëgjimin, shikimin dhe prekjen për të lehtësuar të nxënit.
- *Përdorimi i shembujve konkretë dhe të thjeshtë dhe i përvojave praktike* për të mundësuar të kuptuarit e njohurive dhe të aftësive gjuhësore.
- *Ndihma e bashkëmoshatarëve* nëpërmjet përfshirjes së nxënësve në punë në grupe të vogla për të nxitur bashkëpunimin dhe ndërveprimin.

Disa shembuj veprimtarish për nxënësit me aftësi të kufizuara në lëndën e gjuhës shqipe janë:

- Diskutime të thjeshta, lojëra me role, përshkrimi i fotografive dhe përdorimi i kartave me fjalë për të ndihmuar në zhvillimin e aftësive të të folurit.
- Dëgjimi i tregimeve të thjeshta, *podcast*-eve ose regjistrimeve zanore, me pyetje të lehta për të kuptuar mesazhin kryesor.
- Leximi i teksteve (të shtypura) të thjeshta, me figura dhe me shkronja të mëdha ose leximi i teksteve digjitale.
- Shkrimi i fjalëve të thjeshta, përgatitja e përshkrimeve të shkurtra dhe përdorimi i aplikacioneve për të ndihmuar në zhvillimin e aftësive të shkrimit.

6.6. Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e gjuhës shqipe

Nxënësit e talentuar përbëjnë një grup të veçantë, me aftësi të theksuara në të menduarit kritik, analizën gjuhësore dhe krijimin letrar. Përfshirja dhe mbështetja e nxënësve të talentuar në procesin mësimor është e rëndësishme jo vetëm për zhvillimin e talentit të tyre, por edhe për krijimin e një klime mësimore sfiduese dhe frymëzuese për të gjithë klasën. Mësuesit duhet të krijojnë mundësi për nxënësit e talentuar që të zgjerojnë dhe të thellojnë njohuritë e tyre, të shprehin kreativitetin dhe të zhvillojnë potencialin e tyre të plotë. Puna me ta është e rëndësishme, pasi:

- nxënësit e talentuar kanë nevojë për sfida dhe përmbajtje të avancuar që përputhen me aftësitë e tyre për të arritur rezultate të larta;
- përfshirja e nxënësve të talentuar në veprimtari komplekse dhe sfiduese rrit motivimin dhe angazhimin e tyre në procesin mësimor;
- këta nxënës shpesh kanë potencialin për të udhëhequr grupe dhe për të ndikuar pozitivisht në mjedisin e klasës;
- nxënësit e talentuar marrin pjesë në konkurse, olimpiada dhe projekte që përfundojnë me arritje jo vetëm për ta, por edhe për mësuesit dhe shkollën.

Si mund të identifikohen nxënësit e talentuar?

- Kanë rezultate të shkëlqyera në teste, ese, punë me shkrim, projekte etj.
- Përvetësojnë shpejt konceptet dhe kanë aftësi për të lidhur njohuritë në mënyra krijuese.
- Kanë aftësi të theksuara për të analizuar dhe për të interpretuar tekstet dhe situatat gjuhësore.
- Kanë kreativitet dhe origjinalitet në shprehje.
- Shprehin interes dhe kuriozitet të vazhdueshëm për të lexuar, për të shkruar dhe për të eksploruar tema komplekse.

Si mund të punohet me nxënësit e talentuar?

- Dhënia e detyrave të avancuara dhe komplekse që kërkojnë mendim kritik dhe krijues.
- Përfshirja në projekte që kërkojnë udhëheqje dhe përgjegjësi më të larta.
- Përfshirja në debate, konkurse dhe prezantime publike për të ndarë njohuritë dhe talentin me të tjerët.
- Integrimi i platformave online dhe i burimeve digjitale për të zgjeruar njohuritë.

- Analiza të thelluara të veprave letrare, interpretimi i mesazheve të fshehura dhe krijimi i eseve dhe i tregimeve me përmbajtje origjinale.
- Organizimi i takimeve për të diskutuar për librat dhe për të ndarë mendime për autorët dhe krijimtarinë e tyre letrare.
- Nxitja për të marrë pjesë në konkurse letrare, festivale poetike, olimpiada dhe projekte që sjellin risi.

Shënim. Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e gjuhës shqipe do të përshkruhen me hollësi veprimtari praktike për zbatimin e metodave të mësimdhënies.

VII. VLERËSIMI I NXËNËSVE

Vlerësimi i nxënësve në lëndën e gjuhës shqipe është pjesë e rëndësishme e procesit mësimor. Ai ndihmon mësuesin të kuptojë se sa mirë po përvetësojnë nxënësit njohuritë dhe aftësitë që lidhen me kompetencat gjuhësore dhe me kompetencat kyç. Qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm të vendosë një notë, por:

- të ndihmojë nxënësin të kuptojë progresin e tij, të mësojë nga gabimet, të përmirësojë të shprehurin dhe komunikimin e tij me gojë dhe me shkrim;
- t'i mundësojë nxënësit të reflektojë për mënyrën si kupton dhe krijon tekste;
- të ndihmojë mësuesin të përshtatë metodat e mësimdhënies sipas nevojave dhe ritmit të klasës;
- të forcojë aftësinë e nxënësve për të menduar në mënyrë kritike, për të interpretuar, për të krijuar tekste të ndryshme etj.

7.1. Parimet e vlerësimit në lëndën e gjuhës shqipe

Vlerësimi në lëndën e gjuhës shqipe udhëhiqet nga një sërë parimesh që synojnë të mbështesin të nxënësit e nxënësit, të sigurojnë drejtësi dhe përfshirje, si dhe të përmirësojnë vazhdimisht cilësinë e mësimdhënies. Disa nga këto parime janë:

- *Vlerësimi mbështet të nxënësit:* Vlerësimi nuk ka vetëm funksion matës, por shërben si mjet për të përmirësuar të nxënësit e nxënësit dhe për të zhvilluar kompetencat gjuhësore.

- *Vlerësimi është i vazhdueshëm dhe i integruar në mësim:* Vlerësimi realizohet në mënyrë të natyrshme gjatë gjithë procesit mësimor, në çdo aktivitet leximi, të foluri, dëgjimi apo shkrimi.
- *Vlerësimi bazohet në kompetencat e lëndës:* Vlerësimi mat jo vetëm njohuritë gjuhësore, por edhe aftësinë për të kuptuar, për të analizuar, për të interpretuar, për të gjykuar dhe për të krijuar tekste të ndryshme, për të shprehur mendime, ndjenja dhe qëndrime në mënyrë të qartë dhe të përshtatshme.
- *Vlerësimi është i drejtë dhe gjithëpërfshirës:* Vlerësimi merr parasysh ritmet dhe nevojat e ndryshme të nxënësve, stilin e të nxënit, nivelin gjuhësor individual, duke promovuar barazi dhe përfshirje.
- *Vlerësimi është i kuptueshëm dhe i shpjgueshëm për nxënësin:* Nxënësi duhet të dijë qartë çfarë pritët prej tij, si do të vlerësohet dhe për çfarë do të marrë vlerësim.
- *Vlerësimi nxit reflektimin dhe vetëvlerësimin:* Nxënësi përfshihet në procesin e vlerësimit, mëson të analizojë punën e vet, të vë në dukje pikat e forta dhe aspektet për përmirësim.
- *Vlerësimi përdor teknika dhe instrumente të larmishme:* Vlerësimi realizohet përmes teknikave të ndryshme: vëzhgim, prezantime, punë me shkrim, diskutime, projekte, vetëvlerësim dhe vlerësim nga bashkëmoshatarët.
- *Vlerësimi udhëzon mësuesin në përmirësimin e mësimdhënies:* Vlerësimi i jep informacion mësuesit për të reflektuar për metodat e përdorura, për të identifikuar vështirësitë e nxënësve dhe për të planifikuar ndërhyrje të përshtatura.

7.2. Llojet e vlerësimit në lëndën e gjuhës shqipe

Llojet e vlerësimit që mund të zbatohen në lëndën e gjuhës shqipe, janë:

a) Vlerësimi për të nxënë

Vlerësimi për të nxënë ose formues është vlerësimi që kryhet gjatë procesit të mësimdhënies për të monitoruar progresin e nxënësve dhe për t'i ndihmuar ata të përmirësohen. Qëllimi i këtij lloj vlerësimi nuk është vendosja e notave, por ofrimi i udhëzimeve për zhvillimin e mëtejshëm të nxënësve. Nëse përdoret siç duhet, vlerësimi për të nxënë përmirëson cilësinë e mësimdhënies dhe ndihmon nxënësit të arrijnë potencialin e tyre maksimal.

Qëllimet e vlerësimit për të nxënë janë:

- Zbulon boshllëqet në njohuri dhe aftësi, duke ndihmuar mësuesin të përshtatë metodat dhe teknikat mësimore.
- Ndhmon nxënësit të kuptojnë gabimet e tyre dhe të mësojnë prej tyre, duke i bërë më të vetëdijshëm për përparimin e tyre.
- Ofron të dhëna të vlefshme për mësuesin që të modifikojë metodat e tij të mësimdhënies në mënyrë që të jenë më efektive.
- Kur nxënësit marrin komente dhe vlerësime të menjëhershme dhe konstruktive, ata ndihen më të inkurajuar për të përmirësuar arritjet e tyre.
- Ndhmon nxënësit të analizojnë dhe të vlerësojnë progresin e tyre, duke i bërë më të pavarur në të nxënit.
- I ndihmon nxënësit të kuptojnë kriteret e suksesit dhe të mësojnë nga njëri-tjetri.

Më poshtë jepen disa teknika të vlerësimit për të nxënë:

- Vlerësimi në proces gjatë hartimit të punëve me shkrim (teksteve).
- Pyetje gjatë orës së mësimi për të kontrolluar kuptimin.
- Detyra të shkurtra për të vlerësuar njohuritë e fituara.
- Vetëvlerësime nga nxënësit.
- Vëzhgime dhe diskutime të udhëhequra nga mësuesi.
- Komente të detajuara dhe konstruktive në vend të notave.

b) Vlerësimi i të nxënit

Vlerësimi i të nxënit është një lloj vlerësimi që kryhet në fund të një grupi orësh ose të një periudhe mësimore për të matur dhe për të vlerësuar arritjet përfundimtare të nxënësve. Ai përdoret për të përcaktuar se sa mirë i kanë përvetësuar nxënësit njohuritë dhe aftësitë e kërkuara nga programet lëndore.

Qëllimet e vlerësimit të të nxënit janë:

- Përcakton nivelin e njohurive dhe të aftësive të fituara nga nxënësit pas një grupi orësh mësimore, një periudhe, një viti shkollor ose një niveli arsimor.
- Përdoret për të vënë nota ose vlerësime që reflektojnë performancën e nxënësve.
- Ndihmon mësuesit dhe institucionet arsimore të analizojnë dhe të përmirësojnë metodat e tyre pedagogjike.
- Shërben si bazë për të përcaktuar nëse një nxënës është i gatshëm të kalojë në një nivel më të lartë arsimor.
- Siguron të dhëna të qarta për arritjet mësimore të nxënësve për prindërit, stafin mësimor dhe politikëbërësit.

Më poshtë jepen disa teknika të vlerësimit të të nxënit:

- Kontroll njohurish dhe aftësish nga mësuesi (teste në fund të periudhës).
- Prezantime projektesh ku demonstrohen njohuritë e fituara nga nxënësit përgjatë një periudhe në një lëndë të caktuar.
- Testime të standardizuara kombëtare apo ndërkombëtare.

Në tabelën e mëposhtme janë dhënë dallimet mes vlerësimit për të nxënë dhe vlerësimit të të nxënit.

Vlerësimi për të nxënë	Vlerësimi i të nxënit
Realizohet gjatë gjithë procesit të mësimdhënies.	Realizohet në fund të një grupi orësh, të një kapitulli, të një periudhe mësimore ose të një niveli arsimor.
Ofrohen reagime dhe komente për përmirësim.	Ka për qëllim vendosjen e notave ose të një vlerësimi përfundimtar.
Përqendrohet në zhvillimin dhe në përmirësimin e nxënësve.	Përqendrohet në matjen e performancës së nxënësve.

Përdoret për të përshtatur ose për të përmirësuar qasjet, metodat dhe teknikat mësimore.

Përdoret për të marrë vendime në lidhje me nivelin e njohurive ose të aftësive të nxënësve.

c) *Vlerësimi diagnostikues*

Vlerësimi diagnostikues është një lloj vlerësimi që bëhet në fillim të një procesi mësimor (niveli arsimor, viti shkollor, kapitulli, orësh mësimore) me qëllim që mësuesi të kuptojë nivelin e njohurive, aftësive dhe nevojave të nxënësve. Ai e ndihmon mësuesin të përshtatë metodat dhe teknikat e tij mësimore për të mbështetur më mirë nxënësit.

Qëllimet e vlerësimit diagnostikues janë:

- *Identifikimi i njohurive dhe i aftësive ekzistuese të nxënësve:* Me anë të këtij vlerësimi përcaktohet se çfarë dinë nxënësit mbi një temë/grup temash të caktuara.
- *Zbulimi i dobësive në të nxënë:* Ky vlerësim i krijon mundësi mësuesit të identifikojë vështirësitë që mund të kenë nxënësit nga vitet/kapitujt/orët e mëparshme.

Më poshtë jepen disa instrumente të vlerësimit diagnostikues:

- Një test i shkurtër për të parë njohuritë dhe aftësitë kryesore të nxënësve në një lëndë ose në një grup temash mësimore.
- Pyetje të hapura për të parë sa kanë përvetësuar nxënësit njohuri dhe aftësi të caktuara ose sa janë të familjarizuar me to.

Karakteristikat kryesore të vlerësimit diagnostikues:

- Nuk përdoret për të vlerësuar nxënësit me notë. Rezultatet e këtij vlerësimi nuk ndikojnë në vlerësimin përfundimtar të nxënësit.
- Përdoret për të përmirësuar mësimdhënien. Mësuesi e përdor për të identifikuar nivelin e nxënësve dhe për të ndërtuar punën e tyre në të ardhmen.
- Ndihmon në krijimin e planeve të personalizuara të të nxënësit dhe për të ndërtuar punë të diferencuar me nxënësit.

ç) *Vetëvlerësimi*

Vetëvlerësimi është një proces në të cilin nxënësit reflektojnë për përparimin e tyre në të nxënë, vlerësojnë punën e tyre dhe identifikojnë pikat e forta dhe fushat ku kanë nevojë për përmirësim. Ky lloj vlerësimi ndihmon në zhvillimin e autonomisë dhe të përgjegjësisë për të nxënit.

Qëllimet e vetëvlerësimit janë:

- Ndihmon nxënësit të kuptojnë se si mësojnë dhe çfarë duhet të përmirësojnë. Gjithashtu, ky vlerësim rrit ndërgjegjësimin e nxënësve për të nxënë.
- I nxit nxënësit të analizojnë punën e tyre, të reflektojnë dhe të marrin vendime për përmirësim.
- Rrit motivimin dhe përgjegjësinë e nxënësve. Duke vlerësuar progresin e tyre, nxënësit ndihen më të angazhuar dhe më të motivuar për të arritur rezultate më të mira.
- Ndihmon në vendosjen e qëllimeve personale. Nxënësit mund të përcaktojnë qëllime të qarta dhe të punojnë për t'i arritur ato.
- Përmirëson vetëbesimin e nxënësve, i ndihmon ata të kuptojnë se janë të aftë të përmirësohen dhe të zhvillojnë një qasje më pozitive ndaj të nxënit.

Më poshtë jepen disa teknika të vetëvlerësimit:

- Fletë reflektimi, ku nxënësit u përgjigjen pyetjeve, si: *Çfarë kam mësuar? Çfarë më ka ndihmuar më shumë? Çfarë mund të bëj më mirë?*
- Vetëvlerësimi duke përdorur rubrika, ku nxënësit vlerësojnë punën e tyre sipas kriterëve të përcaktuara.
- Ditarët e të nxënit, ku nxënësit mund të mbajnë shënime për arritjet dhe pikat e dobëta të tyre gjatë procesit mësimor.
- Vetëvlerësimi me shkallë vlerësimi, i cili u jep mundësi nxënësve të vlerësojnë veten duke përdorur shkallë nga 1 në 5, ose nga “Jo mirë” në “Shumë mirë”.
- Krahasimi i një detyre të mëparshme me një të re, për të parë përmirësimet dhe ndryshimet.
- Etj.

d) Vlerësimi i nxënësve nga njëri-tjetri

Vlerësimi i nxënësve nga njëri-tjetri ose vlerësimi mes bashkëmoshatarëve është një proces në të cilin nxënësit vlerësojnë punën e njëri-tjetrit duke u bazuar në kritere të qarta dhe objektive.

Qëllimet e këtij vlerësim janë:

- Nxënësit zhvillojnë aftësitë e të menduarit në mënyrë kritike. Ata mësojnë të analizojnë dhe të japin komente konstruktive për punën e tjetrit.
- U krijon mundësi nxënësve të ndihmojnë dhe të mbështesin njëri-tjetrin në procesin e të nxënës.
- Nxënësit bëhen më të vetëdijshëm për cilësinë e punës dhe për mënyrat se si mund të përmirësojnë punën e tyre.
- Nxënësit ndihen më të përfshirë dhe më të përgjegjshëm për cilësinë e mësimit të tyre.

Disa teknika ose instrumente të vlerësimit të nxënësve nga njëri-tjetri janë:

- *Dy pozitive dhe një sugjerim:* Nxënësit identifikojnë dy gjëra që janë bërë mirë dhe një aspekt që mund të përmirësohet nga tjetri.
- *Rubrikë vlerësimi:* Nxënësit përdorin një rubrikë të përgatitur nga mësuesi për të vlerësuar punën e shokëve të tyre.
- *Shkrimi i komenteve:* Nxënësit shkruajnë komente për punën e njëri-tjetrit duke përdorur pyetje, si: *Çfarë funksionon mirë? Çfarë mund të përmirësohet? Çfarë sugjerimesh keni?*
- *Diskutimi në grupe të vogla:* Nxënësit ndajnë punën e tyre dhe komentojnë për punët e njëri-tjetrit në një mjedis bashkëpunues.

dh) Vlerësimi i nxënësve me aftësi të kufizuara

Vlerësimi i nxënësve me aftësi të kufizuara duhet të sigurojë që ata të kenë mundësinë të shprehin njohuritë dhe aftësitë e tyre në përmbushje të rezultateve të të nxënës të planeve edukative individuale (PEI). Për këtë arsye, mësuesi duhet të përshtatë detyrat dhe veprimtaritë vlerësuese sipas mundësive dhe nevojave individuale të këtyre nxënësve.

Këto përshtatje mund të përfshijnë:

- Ndryshimin e formateve të pyetjeve dhe të përgjigjeve si, për shembull, ofrimin e një versioni të thjeshtuar të një pyetjeje (bazuar në pika kryesore) në vend të një kërkesë të gjatë.

- Modifikimin e veprimtarive vlerësuese, duke thjeshtuar gjuhën e përdorur ose duke ndryshuar formatin e pyetjeve për t'iu përshtatur më mirë aftësive të nxënësit.
- Përshtatjen e procesit të vlerësimit, si: dhënien e kohës shtesë, ofrimin e pushimeve të ndërmjetme apo përdorimin e teknologjive ndihmëse.
- Përshtatjen e udhëzimeve, duke i bërë ato më të qarta dhe të personalizuar për nxënës me vështirësi në komunikim ose me nevoja të tjera specifike.

Procedurat dhe teknikat e vlerësimit për këta nxënës duhet të diskutohen në mënyrë të rregullt me prindërit dhe mësuesit ndihmës, duke siguruar që ata të jenë të informuar për ndikimin e këtyre përshtatjeve në procesin e vlerësimit dhe në përparimin e nxënësve.

7.3. Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënësit

Në këtë pjesë jepen dy shembuj orientues të niveleve të arritjes për dy rezultate të nxënësit, me qëllim që të ofrohet një ide e përgjithshme për mënyrën e përshkallëzimit të arritjeve të nxënësve. Këta shembuj mund të shërbejnë si pikënisje për mësuesin në ndërtimin e kriterëve të vlerësimit të nxënësve.

Shembull 1. Rezultati i të nxënësit: Nxënësi analizon ilustrimet dhe tregon se si kontribuojnë ato në kuptimin e përrallës.			
Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
Nxënësi analizon në mënyrë të plotë ilustrimet dhe shpjegon qartë se si ato pasqyrojnë dhe thellojnë të kuptuarit e përrallës.	Nxënësi analizon mirë ilustrimet tregon se ato lidhen me përmbajtjen e përrallës dhe ndihmojnë në kuptimin e saj.	Nxënësi përshkruan ilustrimet, por i lidh pjesërisht me kuptimin e përrallës.	Nxënësi përshkruan ilustrimet pa treguar lidhjen e tyre me kuptimin e përrallës.
Shembull 2. Rezultati i të nxënësit: Nxënësi shpjegon se si në tekstin që ka shkruar, mesazhi mund të kuptohet ndryshe nga lexues me këndvështrime të ndryshme.			
Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët

Nxënësi shpjegon qartë dhe me shembuj se si mesazhi i tekstit mund të interpretohet ndryshe nga lexues me këndvështrime të ndryshme.	Nxënësi tregon se mesazhi i tekstit mund të kuptohet ndryshe nga lexues të ndryshëm dhe jep një shpjegim të pranueshëm.	Nxënësi përmend se mund të ketë këndvështrime të ndryshme, por nuk e shpjegon qartë ndikimin e tyre në kuptimin e mesazhit.	Nxënësi nuk arrin të shpjegojë se si mesazhi i tekstit mund të interpretohet ndryshe nga lexues të ndryshëm.

Shënim. Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e gjuhës shqipe do të përshkruhen nivelet e arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënëit.

VIII. BURIMET DHE MATERIALET MËSIMORE

Burimet dhe materialet mësimore janë të gjitha mjetet që përdoren në procesin e mësimdhënies dhe të të nxënëit për të mbështetur përvetësimin e kompetencave gjuhësore dhe të kompetencave kyç. Ato përfshijnë si burime të shtypura dhe digjitale, ashtu edhe mjete pamore, dëgjimore dhe praktike, të cilat ndihmojnë në përmbushjen e rezultateve të të nxënëit dhe në aktivizimin e nxënësve në mënyrë të kuptimshme e të angazhuar. Dobitë kryesore të burimeve të të nxënëit janë:

- Pasurimi i cilësisë së mësimdhënies dhe nxitja e nxënësve për të mësuar.
- Lehtësimi i procesit të të kuptuarit të njohurive dhe të koncepteve gjuhësore ose i procesit të përmbushjes së rezultateve të të nxënëit.
- Sigurimi i qartësisë dhe i saktësisë në paraqitjen dhe përpunimin e informacionit.
- Nxitja e angazhimit aktiv të nxënësve në të katër aspektet e gjuhës: të dëgjuarit, të folurit, të lexuarit dhe të shkruarit.
- Mbështetja e mësimi gjithëpërfshirës dhe të personalizuar, duke respektuar nevojat dhe stilet e ndryshme të të nxënëit.
- Sigurimi i ruajtjes dhe i transferimit të njohurive dhe të aftësive gjuhësore.

Burimet dhe materialet mësimore që mund të përdoren në lëndën e gjuhës shqipe, janë:

- Teksti shkollor (së bashku me fletoren e punës), i cili është një nga materialet mësimore që mund të përdoren në orën e mësimi.
- Tekste të tjera letrare dhe joletrare në bibliotekën e shkollës (përralla, tregime, poezi, letra, lajme, dialogë, ese, artikuj etj.).

- Fjalorë dhe udhëzues gramatikorë dhe drejtshkrimorë (kryesisht online).
- Burime digjitale: platforma interaktive, video edukative, regjistrime zanore, faqe interneti për lexim dhe shkrim, aplikacione gjuhësore etj.
- Materiale të krijuara nga mësuesi: fletë pune, kartela gjuhësore, ushtrime për diktime ose redaktim, pjesë për përpunim, pyetësorë, modele tekstesh etj.
- Punime të nxënësve, si p.sh.: ditarë leximi, punë me shkrim, postera (afishe), prezantime etj.
- Mjete pamore: tabela për strukturën e tekstit ose për klasat e fjalëve, ilustrime, skema, diagrame, grafikë etj.

Mësuesi zgjedh burimet dhe materialet në varësi:

- të rezultateve të të nxënësve që synon të përmbushë,
- të mjedisit të klasës dhe veçorive të nxënësve,
- të përmbajtjes tematike dhe llojit të tekstit që punohet.
- të nevojës për larmi, ndihmë vizuale ose gjuhësore, ose për zgjidhje praktike.

8.1. Përdorimi i teknologjisë në lëndën e gjuhës shqipe

Përdorimi i teknologjisë në lëndën e gjuhës shqipe shërben si mjet mbështetës dhe nxitës për të përmirësuar cilësinë e të nxënësve, për të rritur motivimin e nxënësve dhe për të zgjeruar burimet e të mësuarit përtej tekstit shkollor tradicional. Teknologjia ndihmon në zhvillimin e kompetencave gjuhësore përmes mjeteve interaktive, mjediseve bashkëpunuese dhe formave të reja të krijimit dhe të përpunimit të teksteve. Disa nga format e përdorimit të teknologjisë në procesin mësimor janë:

- Përdorimi i platformave digjitale për lexim dhe ushtrime gjuhësore (fjalëkryqe interaktive, kuize (pyetje të shpejta), redaktime online).
- Krijimi i prezantimeve me *PowerPoint*, *Canva* ose mjete të tjera ngjashme.
- Realizimi i projekteve kurrikulare ose ndërkurrikulare me përdorimin e teknologjisë.

- Leximi online, ku nxënësit lexojnë një tekst digjital, bëjnë një përmbledhje dhe e ndajnë përmes *blog*-ut të klasës ose forumeve digjitale.
 - Dëgjimi i teksteve audio dhe shikimi i materialeve video për zhvillimin e të kuptuarit të dëgjimit dhe të të folurit.
 - Përdorimi i mjeteve për bashkëpunim në kohë reale (p.sh.: *Google Docs*, *Padlet* etj.) për të ndarë ide, për të redaktuar tekste në grup dhe për të diskutuar nxënësit me njëri-tjetrin.
 - Kërkimi në internet për burime të përshtatshme letrare ose informative, duke mësuar njëkohësisht si të vlerësohen dhe si të citohen burimet.
- Mësuesi udhëzon përdorimin e teknologjisë jo si qëllim në vetvete, por si mjet për zhvillimin e kompetencave të lëndës. Ai kujdeset që përdorimi i saj të jetë i qëllimshëm, i sigurt dhe në përputhje me moshën dhe nivelin e nxënësve, duke ndërtuar një kulturë digjitale etike dhe të përgjegjshme. Në këtë proces, mësuesi nxit qasjen kritike dhe krijuese të nxënësve ndaj burimeve online dhe i udhëzon ata të përdorin teknologjinë për të ndërtuar kuptim, për të komunikuar në mënyrë të efektshme dhe për të bashkëpunuar me të tjerët në mjedise të sigurta digjitale.

8.2. Roli i bibliotekës së shkollës

Biblioteka e shkollës ndihmon në ndërtimin dhe zhvillimin e njohurive të nxënësve, duke mbështetur të nxënit gjatë gjithë jetës. Ajo mbështet suksesin e nxënësve në të gjitha lëndët e kurrikulës, veçanërisht në lëndën e gjuhës shqipe, duke i inkurajuar ata të lexojnë me pasion, të mësojnë të analizojnë dhe të interpretojnë tekste të ndryshme për të kuptuar dhe për të shijuar përmbajtjen, si dhe të përmirësojnë aftësitë e tyre kërkimore dhe të përdorin në mënyrë efektive informacionin e mbledhur.

Biblioteka e shkollës u mundëson nxënësve:

- të zhvillojnë dashurinë për leximin, si për qëllime mësimore, ashtu edhe për kënaqësi;
- të zhvillojnë aftësi lexim-shkrimi duke përdorur tekste letrare dhe joletrare;
- të zhvillojnë aftësitë për të qenë lexues të pavarur dhe për të menduar në mënyrë kritike;
- të kenë qasje në programe, burime dhe teknologji të integruara që mbështesin të gjitha lëndët e kurrikulës;
- të kuptojnë dhe të vlerësojnë rolin e bibliotekës si burim për të mësuar gjatë gjithë jetës.

Mësuesi i bibliotekës duhet të bashkëpunojë me mësuesit e gjuhës shqipe dhe të lëndëve të ndryshme për të hartuar detyra autentike dhe për t'ua ofruar ato nxënësve që të zhvillojnë aftësitë për:

- qasjen, përzgjedhjen, mbledhjen, përpunimin, vlerësimin kritik, krijimin dhe komunikimin e informacionit;
- përdorimin e informacionit për të eksploruar dhe për të hetuar çështje, për të zgjidhur probleme, për të marrë vendime, për të ndërtuar njohuri dhe për të pasuruar jetën e tyre;
- komunikimin e gjetjeve të tyre për audienca të ndryshme, duke përdorur formate dhe teknologji të ndryshme;
- përdorimin e informacionit dhe të kërkimeve në mënyrë të përgjegjshme.

Për më tepër, mësuesi i bibliotekës mund të bashkëpunojë me mësuesit e gjuhës shqipe për të ndihmuar nxënësit:

- të zhvillojnë aftësi digjitale për përdorimin e formave, si rrjetet sociale dhe *blogjet*, duke mësuar mënyrat më të mira për të siguruar informacion të besueshëm dhe të rëndësishëm;
- të hartojnë pyetje kërkimore për projektet e tyre;
- të krijojnë dhe të bëjnë prezantime me media ose me shumë media.

Mësuesit duhet të diskutojnë me nxënësit konceptin e pronësisë dhe rëndësinë e të drejtave të autorit në të gjitha format e mediave.

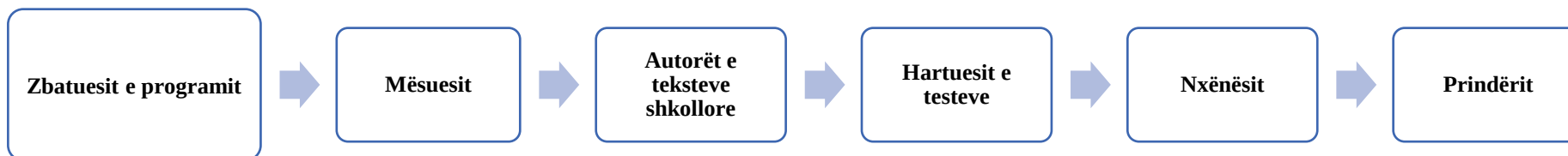
Shënim. Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e gjuhësor do të përshkruhet më hollësisht përdorimi i burimeve dhe i materialeve mësimore përfshirë teknologjinë.

IX. REKOMANDIME PËR ZBATUESIT E PROGRAMIT

Programi i gjuhës shqipe bazohet në Kornizën Kurrikulare të Arsimit Parauniversitar, në kurrikulën bërthamë, në planin mësimor të arsimit bazë, si dhe në rekomandimet më të fundit të Bashkimit Europian për arsimin. Si i tillë, ky dokument u shërben mësuesve të gjuhës shqipe, autorëve të teksteve shkollore, hartuesve të testeve kombëtare, prindërve dhe vetë nxënësve si një udhëzues për përmbajtjen, organizimin dhe zhvillimin e

procesit mësimor.

Kjo rubrikë përmban disa rekomandime praktike për zbatuesit e programit, me synimin që të sigurohet efektiviteti i zbatimit të tij dhe të sigurohet që të gjitha palët e përfshira të kontribuojnë në përmbushjen e qëllimeve të lëndës së gjuhës shqipe, duke nxitur përdorimin e metodave bashkëkohore, përzgjedhjen e materialeve të përshtatshme, zhvillimin e kompetencave gjuhësore dhe përfshirjen aktive të nxënësve në procesin mësimor.

Rekomandime për mësuesit

- Planifikoni mësimin duke marrë parasysh ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve, përfshirë ata me nevoja të veçanta dhe me prirje të veçanta gjuhësore e krijuese.
- Krijoni mundësi që nxënësit të zhvillojnë aftësitë bazë gjuhësore, përfshirë njohjen e shkronjave, shqiptimin, ndarjen në rrokje, dekodimin dhe rrjedhshmërinë. Këto aftësi janë të rëndësishme për të ngushtuar boshllëqet në mundësitë për të nxënë.
- Punoni çdo orë mësimi për zhvillimin e kompetencave të folurit, të dëgjuarit, të lexuarit dhe të shkruarit përmes situatave të jetës reale dhe punës me tekste autentike e funksionale.
- Integroni njohuritë dhe aftësitë e gjuhës shqipe me fusha të tjera të nxënësve, kryesisht me gjuhët e huaja, për nxënie holistike dhe për arsye që njohuritë dhe aftësitë gjuhësore janë të transferueshme.
- Zhvilloni te nxënësit dashurinë për leximin duke përzgjedhur vepra letrare dhe jolettrare me cilësi të lartë, duke lexuar me zë në klasë, duke krijuar mundësi të vazhdueshme dhe motivim për lexim të pavarur në shkollë dhe jashtë saj.
- Krijoni mundësi që nxënësit të lexojnë një përzgjedhje të larmishme tekstesh autentike nga gjini, kultura dhe periudha të ndryshme.

- Përdorni metoda të ndryshme mësimore, kryesisht të të nxënësve aktiv, bashkëpunues dhe të personalizuar, që marrin parasysh nevojat, ritmet dhe stilet e të nxënësve të çdo nxënësi.
- Krijoni hapësira dhe mundësi të shpeshta që nxënësit të diskutojnë dhe të shkruajnë rreth teksteve që lexojnë, në mënyrë që të zhvillojnë mendimin kritik.
- Kujtoni që leximi i teksteve cilësore nga nxënësit është themel për zhvillimin e aftësive të shkrimit efektiv.
- Krijoni mundësi që nxënësit të ekspozohen ndaj teksteve të ndërlikuara dhe sfiduese në nivelin e klasës dhe më lart, me mbështetje të përshtatshme, në funksion të pritshmërive të larta për të gjithë nxënësit.
- Mbani në konsideratë gjatë punës suaj faktin që zhvillimi i aftësisë për të shkruar kërkon praktikë të rregullt në forma dhe gjini të ndryshme, mundësi për t'iu drejtuar lexuesve të ndryshëm dhe udhëzime të vazhdueshme për fjalorin dhe përdorimin e rregullave të gjuhës standarde.
- Siguroni mundësi të barabarta për pjesëmarrje dhe përfshirje në të gjitha veprimtaritë gjuhësore, për të gjithë nxënësit, përfshirë ata të pakicave kombëtare dhe të grupeve në nevojë.
- Përdorni tekste të ndryshme letrare dhe jolettrare, të përshtatshme për moshën, interesat dhe nivelin e klasës, që nxisin të menduarit kritik dhe krijues.
- Jepuni nxënësve mundësi të shumta për të komunikuar, për të diskutuar, për të shprehur mendimin dhe për të reflektuar për përvojat e tyre përmes gjuhës.
- Punoni me nxënësit për të ndërtuar njohuri mbi funksionimin e sistemit gjuhësor të shqipes (gramatikë, drejtshkrim, fjalëformim, leksik) të lidhura me përdorimin praktik të gjuhës.
- Përdorni vlerësimin formues dhe vlerësimin në proces (në projekte, në punë me shkrim) në mënyrë të vazhdueshme për të ndjekur përparimin e nxënësve, për t'i udhëzuar drejt përmirësimit dhe për të reflektuar mbi mësimdhënien.
- Përdorni platforma digjitale interaktive dhe mjete teknologjike për të mbështetur zhvillimin e kompetencave gjuhësore.
- Krijoni një mjedis të sigurt, gjithëpërfshirës dhe mbështetës, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të inkurajuar për të shprehur mendimet e tyre lirshëm.

- Konsiderojini prindërit si partnerë të rëndësishëm në zhvillimin e aftësive të nxënësve për të lexuar, për të shkruar, për të folur dhe për të dëgjuar.
- Zbatoni gjatë procesit mësimor qasjen socio-emocionale, e cila mund të përmirësojë rezultatet e të nxënësve, qëndrimet dhe sjelljet, si dhe të zvogëlojë shqetësimet emocionale. Nxënësit duhet të mësojnë të njohin veten nëpërmjet teksteve (vetëdije), të përballen me vështirësitë që sjellin tekstet sfiduese (vetëmenaxhim), të përshtatin gjuhën sipas audiencës dhe qëllimit (ndërgjegjësim social), të reflektojnë për zgjedhjet e personazheve (vendimmarrje e përgjegjshme), të bashkëpunojnë me respekt me bashkëmoshatarët (aftësi ndërpersonale).
- Përzgjidhni tekste letrare dhe joletrare që ushqejnë vlerësimin për artin, bukurinë dhe të vërtetën, duke ndihmuar nxënësit të kuptojnë më mirë përvojën njerëzore nga këndvështrime të ndryshme. Leximi, diskutimi dhe shkrimi i prozës dhe i poezisë cilësore i ndihmon nxënësit të zhvillojnë empatinë, ndjenjën e vlerave të përbashkëta të trashëgimisë letrare, si dhe të formësojnë një mendim të pavarur, të thelluar dhe kritik për veten dhe botën.
- Konsultoni dhe zbatoni udhëzuesit kurrikularë të lëndës së gjuhës shqipe, në përputhje dhe me nevojat e klasës suaj.

Rekomandime për autorët e teksteve shkollore

- Përshtatni tekstet shkollore të gjuhës shqipe në përputhje me përditësimet më të fundit të kurrikulës dhe me zhvillimet bashkëkohore në fushën e arsimit.
- Përfshini burime digjitale që mbështesin të dëgjuarit, të folurit, leximin, shkrimin dhe njohuritë e aftësitë për sistemin gjuhësor të shqipes.
- Siguroni libra për mësuesin, me udhëzime pedagogjike dhe me sugjerime për planifikim, vlerësim dhe zbatime të qasjes me në qendër nxënësin.
- Përfshini materiale burimore të larmishme, tekste letrare e joletrare, burime digjitale, punë të nxënësve, modele shkrimi etj., që ndihmojnë në realizimin e qëllimeve të lëndës.
- Zbatoni në mënyrë të balancuar raportet e rekomanduara (siç janë dhënë të lexuarit), ndërmjet teksteve letrare dhe joletrare, letërsisë shqipe dhe botërore, si dhe ndërmjet gjinive dhe llojeve (prozë, poezi, dramë), duke siguruar që përzgjedhja e teksteve të jetë në funksion të rezultateve të të nxënësve, nivelit të klasës dhe zhvillimit të kompetencave.

- Integroni njohuritë gjuhësore dhe përmbajtjet letrare me fusha e lëndë të tjera dhe me situata nga jeta reale, për të nxitur të menduarit holistik dhe ndërdisiplinor.
- Përfshini në tekstet shkollore dhe në fletoret e punës, pyetje dhe ushtrime që nxisin mendimin kritik, interpretimin e tekstit, krijimtarinë letrare etj., në përputhje me qasjen për kompetenca.
- Krijoni mundësi në tekstet shkollore për përmbajtje që ndërtojnë aftësitë për të komunikuar në mënyrë të qartë dhe të ndërgjegjshme, si dhe që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë rolin e gjuhës në formimin personal, qytetar dhe profesional.
- Siguroni që tekstet të jenë gjithëpërfshirëse, të përshtatshme për moshën dhe të ndjeshme ndaj diversitetit kulturor e gjuhësor dhe aftësive të ndryshme të nxënësve.

Rekomandime për hartuesit e testeve kombëtare

- Siguroni që testet të përmbajnë jo vetëm pyetje për njohuritë gjuhësore dhe gramatikore, por edhe detyra që kërkojnë zbatim funksional të gjuhës në situata reale komunikimi.
- Përfshini pyetje dhe kërkesa që vlerësojnë të menduarit kritik, aftësinë për të interpretuar e për të përpunuar informacionin, si dhe krijimtarinë në përdorimin e gjuhës.
- Hartoni pyetje dhe teste që mundësojnë ndërthurjen e gjuhës shqipe me letërsinë.
- Merrni parasysh diversitetin kulturor, gjuhësor dhe socio-ekonomik të nxënësve, duke përdorur tekste dhe formulime të qarta, të kuptueshme dhe gjithëpërfshirëse.
- Respektoni balancën mes njohurive për sistemin gjuhësor dhe aftësive komunikuese, duke vlerësuar si njohuritë teorike, ashtu edhe aftësinë për të lexuar, për të shkruar, për të folur dhe për të dëgjuar në mënyrë të ndërgjegjshme.
- Hartoni modele testesh orientuese që të mund të përdoren nga mësuesit gjatë viteve të shkollimit për të ndihmuar nxënësit të përgatiten në mënyrë të përshkallëzuar dhe të natyrshme për vlerësimin përfundimtar.

Rekomandime për prindërit

- Inkurajoni fëmijët të kuptojnë rëndësinë e gjuhës shqipe jo vetëm për qëllime mësimore, por dhe si një mjet për të shprehur veten, për të ndërtuar marrëdhënie dhe për të kuptuar botën.
- Lexoni rregullisht me fëmijët dhe diskutoni për libra, tregime apo tema që nxisin të menduarit, ndjenjat dhe imagjinatën.
- Promovoni një qëndrim pozitiv ndaj të nxënit të gjuhës, duke theksuar rëndësinë e përpjekjes, këmbënguljes dhe mësimit nga gabimet.
- Bashkëpunoni me mësuesit për të ndihmuar fëmijët në projekte ose veprimtari që lidhen me gjuhën dhe letërsinë.
- Njihuni me qëllimet e lëndës dhe me pritshmëritë e programit në mënyrë që të ndihmoni ose të mbështetni fëmijët tuaj në procesin e të nxënit.
- Siguroni që fëmijët ndihen të mbështetur dhe të motivuar, duke krijuar një mjedis të qetë dhe të pasur me gjuhë në shtëpi, ku leximi, të folurit dhe dëgjimi vlerësohen dhe nxiten.

Rekomandime për nxënësit

- Merrni pjesë aktive në orët e gjuhës shqipe, duke folur, shkruar e lexuar me kuptim dhe duke ndarë mendime për temat që trajtohen.
- Përfshihuni në projekte kurrikulare që lidhen me gjuhën shqipe dhe me kulturën shqiptare, duke përdorur tekstin si mjet për të shprehur veten dhe për të bashkëpunuar me të tjerët.
- Bashkëpunoni me shokët e klasës për të krijuar tekste të përbashkëta, për të diskutuar idetë dhe për të reflektuar për përmbajtjen e teksteve që lexoni.
- Jini kureshtarë, pyesni kur nuk kuptoni dhe kërkoni ndihmë për të përmirësuar shkrimin, të folurit apo të kuptuarit e tekstit.
- Përdorni mjete digjitale dhe burime online për të ushtruar gjuhën dhe për të eksploruar tekste të reja në mënyrë të pavarur.
- Vlerësoni rëndësinë e gjuhës shqipe si mjet komunikimi, si pjesë e identitetit tuaj kombëtar dhe si pasuri që do t'ju ndihmojë në çdo fushë të jetës dhe në të ardhmen profesionale.

X. NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE

Krahasuar me programin e mëparshëm të gjuhës shqipe për klasën e gjashtë, në këtë program:

- Kanë ndryshuar kompetencat kyç, në përputhje me risitë e Kornizës Kurrikulare të Arsimit Parauniversitar. Këto kompetenca janë:
 - ✓ Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare
 - ✓ Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
 - ✓ Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri
 - ✓ Kompetenca digjitale
 - ✓ Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit
 - ✓ Kompetenca qytetare
 - ✓ Kompetenca e sipërmarrjes
 - ✓ Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
- Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyç tashmë janë përcaktuar për secilën klasë (dhe jo më për shkallë).
- Janë ndryshuar temat ndërkurrikulare, për të cilat programi ofron disa shembuj se si mund të trajtohen në lëndën e gjuhës shqipe. Temat ndërkurrikulare janë:
 - ✓ Identiteti kombëtar
 - ✓ Qytetaria aktive dhe sipërmarrja
 - ✓ Shëndeti mendor e fizik dhe siguria
 - ✓ Zhvillimi i qëndrueshëm
 - ✓ Teknologjia, shoqëria dhe media
- Kanë ndryshuar kompetencat e lëndës:
 - ✓ Të dëgjuarit dhe të folurit janë bashkuar në një kompetencë të vetme, “Të dëgjuarit dhe të folurit për qëllime të ndryshme”, pasi këto ndodhin së bashku në situatat e komunikimit; nuk mund të ketë dialog, debat apo diskutim efektiv pa dëgjim aktiv dhe reagim përmes të folurit. Të dyja janë pjesë e komunikimit gojor.

- ✓ Të shkruarit për qëllime të ndryshme është riemërtuar në “Krijimi i teksteve të ndryshme”, për të vënë më shumë theks mbi procesin e plotë krijues, që nis nga konceptimi i idesë, planifikimi, përzgjedhja e formës, përdorimi i mjeteve gjuhësore e stilistike, deri tek rishikimi, redaktimi dhe prezantimi përfundimtar.
- ✓ Në ndarjen e kohës mësimore, janë sugjeruar 25 orë që mësuesi t’i përdorë për projekt, përsëritje, teste, biseda letrare ose lexime jashtë klase. Kjo i jep më shumë fleksibilitet në planifikim, duke e bërë programin më të zbatueshëm dhe më të përshtatur me nevojat e nxënësve.
- Janë shtuar te të dëgjuarit:
 - ✓ qëllimet dhe strategjitë bazë të të dëgjuarit;
 - ✓ dallimi midis faktit dhe opinionit;
 - ✓ roli i zërit dhe i gjuhës së trupit në kuptimin e mesazhit, vlerësimi kritik i tekstit të dëgjuar;
 - ✓ tekstet digjitale (podcast, video shpjeguese, reklama digjitale, fushata ndërgjegjësimi).
- Janë shtuar te të folurit:
 - ✓ Qëllimet e të folurit: Zgjedhja e fjalëve dhe përdorimi i gjuhës së qartë ose të kuptueshme.
 - ✓ Elementet e komunikimit joverbal.
 - ✓ Përdorimi i elementeve pamore të thjeshta (postera, vizatime, imazhe, skema të thjeshta).
- Janë hequr te të folurit:
 - ✓ Vlerësimi i ideve dhe i opinioneve të të tjerëve gjatë një diskutimi.
 - ✓ Komunikimi me të rriturit dhe bashkëmoshatarët (ndryshimet në komunikim).
- Janë shtuar te të lexuarit tekstet digjitale, si: artikuj të thjeshtë online për fëmijë (nga faqe edukative ose revista online), përmbledhje lajmesh për fëmijë (në formë teksti ose të shoqëruar me video).
- Programi përcakton një raport të balancuar midis letërsisë shqipe dhe letërsisë botërore. Tekstet nga autorë shqiptarë synojnë të forcojnë identitetin gjuhësor dhe kombëtar, ndërsa tekstet nga autorë të letërsisë botërore u ofrojnë nxënësve njohjen e temave universale dhe zgjerimin e horizonteve kulturore.

- Janë përfshirë të detajuara strategjitë e të kuptuarit: para, gjatë dhe pas leximit.
- Janë hequr të shkruarit: njoftime, artikuj për gazeta, letra, urime për festa. Janë sugjeruar disa tema për punë me shkrim.
- Në morfologji janë shtuar emrat e përveçëm dhe të përgjithshëm; janë specifikuar njohuritë për përemrat (Përemri dëftor. Kategoritë gramatikore të përemrit dëftor (gjini, numër dhe rasë) Përemri pyetës i ndryshueshëm dhe i pandryshueshëm. Kategoritë gramatikore të përemrit pyetës (gjini, numër dhe rasë); janë shtuar foljet ndihmëse.
- Është hequr ndajshimi.
- Janë hequr njohuritë dhe aftësitë që kanë lidhje me fonetikën dhe fonologjinë.
- Është rritur niveli i aftësive rreth sistemit gjuhësor të shqipes (nxënësi përdor, gjykon, argumenton, vlerëson).
- Janë sugjeruar veprimtari për përmbushjen e rezultateve të të nxënës, si dhe janë dhënë shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të të nxënës.

PROGRAMI I LËNDËS “GJUHË ANGLEZE” ARSIMI I MESËM I ULËT KLASA 6

FUSHA “GJUHËT DHE KOMUNIKIMI”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinatorë: Ludmilla Stefani

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT LËNDOR “GJUHË ANGLEZE” (klasa VI)

1	HYRJE	4
2	QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS.....	5
3	PËRMBAJTJA E PROGRAMIT	7
4	KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA	9
4.1	Kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënit	9
4.2	Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e gjuhës angleze	14
4.3	Kompetencat e lëndës së gjuhës angleze dhe rezultatet e të nxënit	15
5	PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT.....	22
5.1	Koha mësimore për klasën e gjashtë	22
5.2	Përmbajtja e klasës së gjashtë	23
5.3	Veprimtari gjuhësore.....	26
5.4	Strategji komunikimi.....	40
5.5	Kompetenca shumë gjuhësore dhe shumë kulturore.....	42
5.6	Qëndrime dhe vlera	43
5.7	Formimi kulturor dhe ndërkulturor	44
5.8	Tiparet cilësore të gjuhës së folur	45
5.9	Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN)	46

6	METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	49
6.1	Qasja e orientuar drejt veprimit (Action-oriented approach)	49
6.2	Roli i situatave praktike në lëndën e gjuhës angleze.....	52
6.3	Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e gjuhës angleze	53
6.4	Portofoli Evropian i Gjuhëve (PEGJ).....	54
6.5	Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e gjuhës angleze	55
6.6	Puna me nxënësit e talentuar në lëndën gjuhës angleze	56
7	VLERËSIMI I NXËNËSVE	56
7.1	Llojet e vlerësimit në lëndën e gjuhës angleze.....	57
7.2	Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e gjuhës angleze.....	58
7.3	Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të nxënësve (RN)	59
8	BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	61
8.1	Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore	62
9	ANALIZA SASIORE E PROGRAMIT TË GJUHËS ANGLEZE NË KLASË TË GJASHTË	63
10	REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	65
11	NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE	69
12	TABELA E NIVELEVE SIPAS KLASAVE	71

1 HYRJE

Gjuha angleze është një nga lëndët bazë në arsimin e mesëm të ulët e cila i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre të komunikimit dhe të kuptojnë botën përmes një perspektive globale. Si gjuhë e komunikimit ndërkombëtar, e shkencës, teknologjisë, biznesit dhe kulturës, gjuha angleze jo vetëm i pajis nxënësit me njohuri dhe aftësi gjuhësore, por gjithashtu ju hap dyer për mundësi të reja në edukim dhe në karrierë.

Programi i gjuhës angleze për klasën e gjashtë është i ndërlidhur ngushtë me lëndët e tjera, si shkencat shoqërore, letërsia, teknologjia, etj. Njohuritë e fituara në gjuhën angleze ndihmojnë në kuptimin më të thellë të koncepteve në histori dhe sociologji, si dhe në analizën e veprave letrare. Aftësitë e fituara në gjuhën angleze u japin nxënësve mundësinë të hulumtojnë materiale shkencore, të kuptojnë koncepte komplekse dhe të aplikojnë njohuritë e marra në situata praktike nga jeta reale. Kjo lidhje e fortë e gjuhës angleze me lëndët e tjera ndihmon nxënësit të shohin rëndësinë e gjuhës angleze në kontekstin e një arsimimi të gjithanshëm.

Programi i gjuhës angleze është hartuar për të përmbushur nevojat e çdo nxënësi, duke ofruar përmbajtje të pasur, aktivitete krijuese dhe përdorim të teknologjisë së informacionit. Qasja e orientuar drejt veprimit dhe angazhimi në projekte nga jeta reale janë faktorë të rëndësishëm që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë rolin e gjuhës angleze si pjesë e botës moderne dhe të zhvillojnë besimin në aftësitë e tyre.

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Programi i gjuhës angleze për klasën e VI-të është hartuar në përputhje me Kuadrin e Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët (KPER) dhe Volumit Shoqërues dhe promovon shumë gjuhësinë, ndërgjegjësimin dhe vlerësimin e diversitetit gjuhësor dhe kulturor. Qëllimi kryesor i mësimit të gjuhës angleze në arsimin e mesëm të ulët është të zhvillojë aftësitë gjuhësore të nxënësve dhe t'i përgatisë ata për të komunikuar në mënyrë efektive në situata të ndryshme në jetën e përditshme.

Programi synon të arrijë dhe të realizojë standardet e mësimdhënies, mësim nxënies dhe vlerësimit me qëllim që t'i përgjigjet një shoqërie të hapur sipas kërkesave dhe nevojave që shtrohen përpara mësimit dhe përvetësimit të gjuhës së huaj në vendin tonë.

Programi hartohet mbi interesat dhe karakteristikat e grup moshës dhe ndihmon në zhvillimin intelektual dhe socio-kulturor të nxënësit duke e fuqizuar atë të jetë i pavarur, krijues, i motivuar dhe i gatshëm për tu përballur me sfidat e së ardhmes dhe të nxënit gjatë gjithë jetës.

Nxënësi në klasën e VI fillon nivelin e ri gjuhësor A2, i cili përmbillet në fund të klasës së tetë. Niveli A2 bazohet mbi njohuritë dhe konceptet e marra në klasat paraardhëse si dhe në konsolidimin e mëtejshëm të kompetencave kyçe dhe ato të lëndës.

Tabela 1: Përshkrimi i nivelit A2 sipas shkallës globale të Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët

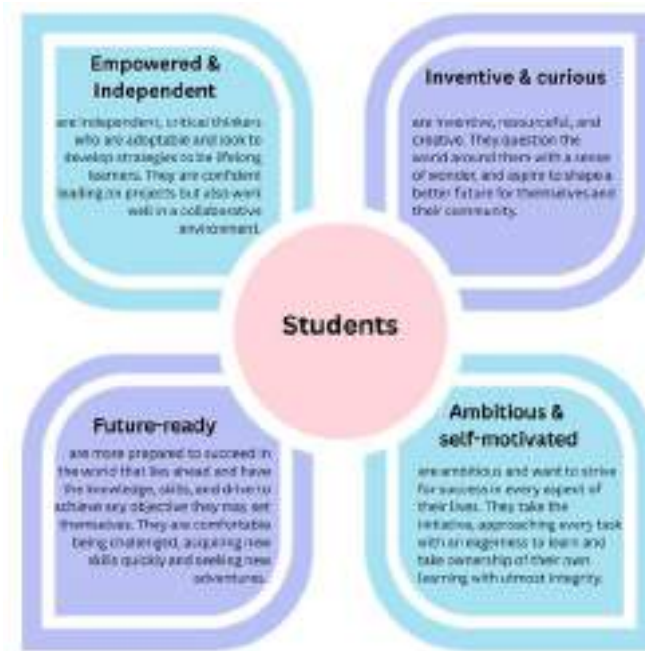
A 2 Basic user	The student can understand sentences and frequently used expressions related to areas of most immediate relevance (e.g. very basic personal and family information, shopping, local geography, employment). Can communicate in simple and routine tasks requiring a simple and direct exchange of information on familiar and routine matters. Can describe in simple terms aspects of his/her background, immediate environment and matters in areas of immediate need.

Në këtë nivel nxënësi përdor forma të thjeshta të komunikimit të përditshëm, merr pjesë në diskutime shumë të shkurtra, pyet dhe ju përgjigjet pyetjeve rreth kohës së lirë, ju përgjigjet ftesave, bën dhe pranon oferta, etj.

Programi i gjuhës angleze synon të zhvillojë tek nxënësi një sërë aftësish të transferueshme për të kuptuar dhe komunikuar në situata të përditshme në gjuhën angleze. Nxënësi forcon

jo vetëm vetëdijen kulturore për vendet dhe popujt që flasin gjuhën angleze, por edhe aftësitë gjuhësore të nevojshme që do ta ndihmojnë atë për të studiuar ose për tu punësuar në të ardhmen. Kjo qasje i inkurajon nxënësit të jenë:

- *të sigurt* për të përdorur struktura gramatikore dhe fjalor të shumëllojshëm për të komunikuar me të tjerët në situata të përditshme;
- *të përgjegjshëm* për të kërkuar mundësi për të përdorur dhe zhvilluar aftësitë e tyre gjuhësore në situata reale;
- *reflekues* në mënyrën se si ata i përcjellin idetë dhe qëndrimet e tyre kur komunikojnë me të tjerët;
- *inovatorë* duke e përdorur gjuhën në situata të njohura dhe të panjohura për ta;
- *të angazhuar* duke përdorur strategji të nxëni që i ndihmojnë ata të shprehin idetë e tyre qartë dhe të kuptojnë traditat dhe kulturat e popujve dhe vendeve të tjerë.

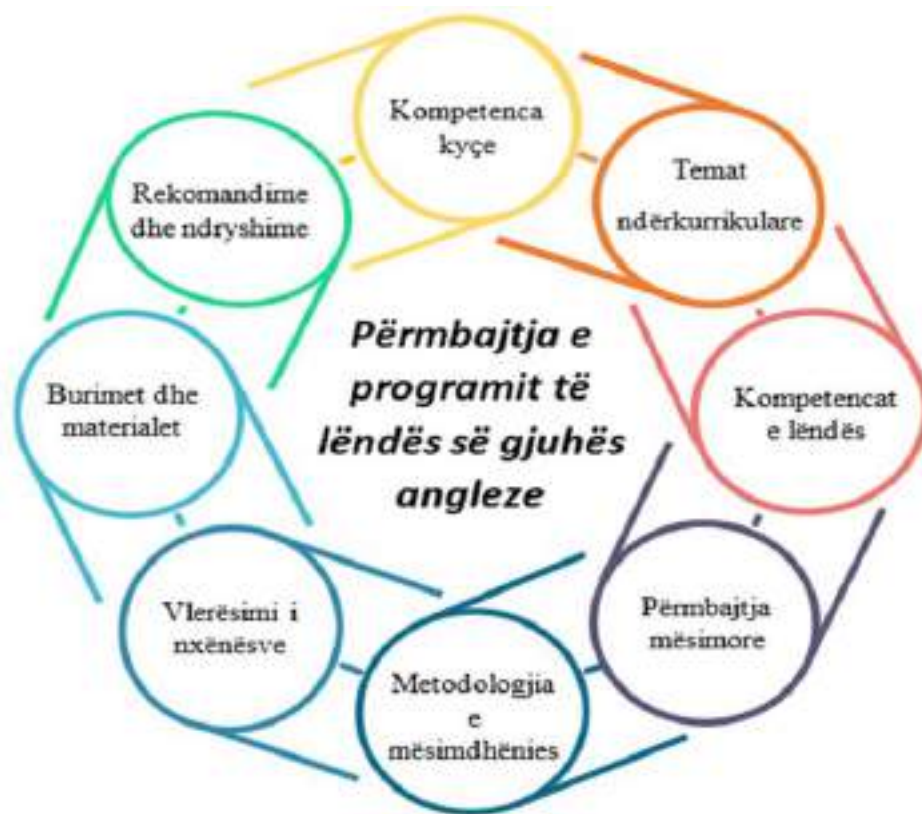
3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i gjuhës angleze synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, duke u mbështetur në situata të jetës reale dhe në kontekstin shkollor. Tematikat në këtë program do të jenë të shumëllojshme (jeta personale e shoqërore, jeta në shkollë e në punë, bota rreth nesh, bota e komunikimit etj.), pasi shkalla e ndërgjegjësimit të nxënësit për domosdoshmërinë e mësimit të gjuhës angleze është më e lartë dhe lidhet me problemet e formimit të tij si qytetar bote. Zotërimi i mirë i gjuhës angleze ndihmon në zgjerimin e dijeve në fusha të tjera. Përvetësimi i gjuhës angleze kontribuon jo vetëm në krijimin e individualitetit të nxënësit ,por edhe në ndërtimin e qëndrimeve dhe të sjelljeve etike që i shërbejnë atij dhe komunitetit.

Programi i lëndës së gjuhës angleze në arsimin e mesëm të ulët përmban:

- *Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënësit që zhvillohen nëpërmjet lëndës së gjuhës angleze.* Lënda e gjuhës angleze kontribuon në mënyrë të drejtpërdrejtë në forcimin e kompetencave kyçe të nxënësit, duke përmirësuar aftësi si komunikimi, mendimi kritik dhe kreativiteti. Mësimi i gjuhës angleze i ndihmon nxënësit të shprehin idetë e tyre qartë dhe të kuptojnë këndvështrime të ndryshme. Nëpërmjet debateve, punës në grup dhe projekteve, ata zhvillojnë dhe forcojnë aftësi sociale dhe emocionale. Gjuha angleze jo vetëm që mbështet procesin e të nxënësit, por gjithashtu përgatit nxënësit për sfidat e së ardhmes.
- *Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së gjuhës angleze.* Programi i gjuhës angleze ndërthur njohuritë dhe aftësitë e saj me temat ndërkurrikulare si: identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; qytetaria aktive dhe sipërmarrja; shëndeti mendor e fizik dhe siguria; zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore; teknologjia, shoqëria dhe media duke i lidhur konceptet gjuhësore me situata konkrete që nxënësit përballen në jetën e tyre.

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor të gjuhës angleze

- *Kompetencat e lëndës dhe rezultatet e të nxënësve.* Lënda e gjuhës angleze synon të pajisë nxënësit me kompetenca që shkojnë përtej njohjes së rregullave gramatikore, duke ju mundësuar atyre të kuptojnë dhe të përdorin gjuhën në mënyrë të saktë dhe të komunikojnë natyrshëm dhe qartë në situata reale. Ky proces i ndihmon nxënësit të kuptojnë kontekstin kulturor dhe shoqëror të komunikimit dhe i përgatit ata për të përballuar sfidat e së ardhmes në një botë që është gjithmonë në ndryshim.

- *Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënësve.* Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) në varësi të klasës dhe nivelit gjuhësor, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup dhe për projekte; veprimtaritë që kryen nxënësi për secilën nga mënyrat e përvetësimit të gjuhës dhe strategjitë për realizimin e tyre, aftësitë gjuhësore, dhe qëndrimet që demonstroi nxënësi. Rubrika përmban edhe shembuj

veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënësve në komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor. Gjithashtu në këtë rubrikë jepen përshkruesit e kompetencës së shumë gjuhësisë dhe shumë kulturave.

- *Metodologjia e mësimdhënies.* Në lëndën e gjuhës angleze është e rëndësishme t'i kushtohet një vëmendje e madhe përdorimit të metodave interaktive dhe me në qendër nxënësin, të nxënësve bashkëveprues, mësimdhënies së diferencuar, përdorimit të teknologjisë, etj.
- *Vlerësimi i nxënësve është një tjetër rubrikë,* e cila përshkruan në mënyrë të përmblodhur llojet e vlerësimit të nxënësve, shembuj të

instrumenteve të vlerësimit, vlerësimin si metodologji të nxëni. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të vlerësimit të punës me shkrim.

- *Burimet dhe materialet didaktike* që mund të përdoren në lëndën e gjuhës angleze. Zbatimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale si mjete ndihmëse do të trajtohet gjithashtu në program si burime të rëndësishme për zhvillimin e aftësive gjuhësore.
- *Rekomandime për zbatimin e programit.* Në këtë rubrikë do të ketë disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësit, mësuesit, hartuesit e teksteve mësimore, hartuesit e testeve kombëtare, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit.
- *Ndryshimet përmbajtjesore.* Në këtë rubrikë do të përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore.

4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA

4.1 Kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyç dhe atyre të lëndës, sipas klasave të arsimit të mesëm të ulët. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballë me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke u vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit. Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe që mund të zhvillojë nxënësi në përfundim të arsimit të mesëm të ulët në lëndën e gjuhës angleze mund të përmbledhen si më poshtë:

Tabela 2. Kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënit

1	Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare
	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> - komunikon si dëgjues, folës, lexues dhe shkruar në situata të ndryshme dhe për qëllime të ndryshme; - përdor dhe dallon lloje të ndryshme tekstesh, përfshirë tekstet digjitale; - kërkon, mbledh dhe përpunon informacione duke përdorur mjete ndihmëse; - ndërton identitetin e tij kulturor dhe gjuhësor, si dhe kontribuon në transmetimin dhe pasurimin e trashëgimisë gjuhësore amtare; - përdor gjuhën për të krijuar dhe për të vlerësuar krijime artistike, të cilat shprehin emocionet, përjetimet dhe idetë e tij; - prezanton para të tjerëve një projekt për një temë të dhënë, të përgatitur vetë ose në grup; - përshkruan me gojë dhe me shkrim një ngjarje të lexuar ose të dëgjuar duke ruajtur rrjedhën logjike të saj;
2	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i> - fillon, ndjek dhe përfundon biseda të thjeshta rreth fushës së tij të interesit; - lexon, kupton dhe prodhon tekste, përfshirë tekstet digjitale të përshtatshme për nevojat e tij; - përdor mjetet në mënyrë të përshtatshme dhe angazhohet me gjuhët në mënyrë informale; - respekton gjuhën amtare të personave që u përkasin minoriteteve; - vlerëson se si ndryshimet kulturore ndikojnë në përdorimin dhe komunikimin e gjuhës; - përshkruan ose prezanton thjeshtë njerëzit, kushtet e jetesës ose punës, rutinën e përditshme; - merr pjesë në bashkëbisedime të thjeshta me moshatarët dhe të rriturit për tema me interes mësimor dhe shoqëror;

	- prezanton para të tjerëve një projekt të thjeshtë për një temë të dhënë, të përgatitur vetë ose në grup; - përshkruan me gojë dhe me shkrim një ngjarje të lexuar ose të dëgjuar duke ruajtur rrjedhën logjike të saj si dhe duke përdorur lidhëza të thjeshta; - diskuton për një temë të caktuar duke respektuar rregullat e komunikimit; - luan rol mbështetës gjatë një diskutimi kur pjesëmarrësit e tjerë flasin ngadalë dhe e ndihmojnë atë të kontribuojë dhe të shprehë sugjerimet e tij; - identifikon burime informacioni për arsimim dhe orientim profesional, si dhe zhvillon një plan të thjeshtë për zhvillimin e karrierës së tij.
3	Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri
	<i>Për të dëshmuar kompetencat në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri, nxënësi:</i> - komunikon përfundimet dhe arsyetimet që çuan në një përfundim të bazuar në prova; - regjistron në formë të shkruar, grafike, etj., informacionin/faktet për një temë; - parashtron pyetje për çështje të ndryshme dhe organizon mendimet për të gjetur përgjigje për temën apo problemin e caktuar; - përzgjedh informacionin nga burime të ndryshme në bazë të një kriteri të caktuar për një temë konkrete; - demonstroi zgjidhjen e një problemi bazuar në të dhënat tekstuale, numerike, eksperimentale të detyrës;
4	Kompetenca digjitale
	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> - përdor përmbajtje digjitale; - përdor mjete digjitale për të prodhuar, për të paraqitur dhe për të kuptuar informacione të thjeshta; - përdor teknologjinë digjitale për të krijuar dhe për të bashkëpunuar me të tjerët drejt qëllimeve personale dhe sociale;

	- përdor TIK-un për të lehtësuar procesin e të nxënit dhe për të rritur efektivitetin në nxënie; - bashkëpunon me moshatarët e tij duke përdorur teknologjinë.
5	Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit
	<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të nxënies, nxënësi:</i> – organizon të nxënit, fokusohet dhe vendos qëllime; – motivon dhe vlerëson veten, mëson dhe punon në mënyrë të pavarur dhe në bashkëpunim; – komunikon në mënyrë konstruktive dhe bashkëpunon në ekip; – kupton mënyrën e jetës së shëndetshme, vlerën ushqyese të ushqimeve të cilat konsumon, domosdoshmërinë e kushteve higjienike; – zhvillon aktivitete fizike dhe sportive me karakter krijues apo garues duke u përpjekur në arritjen e rezultateve të caktuara; – dallon sjelljen korrekte nga ajo jo korrekte gjatë punës në grup ose në situata emocionale dhe reagon ndaj sjelljeve negative.
6	Kompetenca qytetare
	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> - tregon solidaritet dhe interes në zgjidhjen e problemeve në nivel klase dhe shkolle; - vlerëson diversitetet dhe demonstroi tolerancë, mirëkuptim, respekt dhe qëndrim të hapur ndaj dallimeve; - demonstroi sjellje etike dhe të përgjegjshme ndaj mjedisit dhe kontribuon në qëndrueshmërinë mjedisore; - solidarizohet me personat në nevojë ose të rrezikuar, duke ndërmarrë veprime konkrete për afrimin e ndihmës sipas nevojës që kanë; - prezanton të kaluarën e familjes, të rrethit shoqëror ose të personaliteteve dhe ngjarjeve kryesore të kombit të vet.
7	Kompetenca e sipërmarrjes
	<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i>

	- komunikon në mënyrë efektive dhe negocion me të tjerët; - punon në mënyrë të pavarur si dhe bashkëpunon me të tjerët; - vlerëson rëndësinë e punës individuale dhe në grup; - zhvillon një plan për shpenzimet dhe kursimet mujore personale, të familjes ose të klasës; - propozon kriteret për vlerësim të paanshëm të një aktiviteti sportiv;
8	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> - njeh, respekton dhe çmon kulturën e tij si dhe vlerat, besimet dhe kulturat e të tjerëve; - shijon dhe vlerëson veprat e artit; - angazhohet në proceset krijuese individualisht dhe kolektivisht.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e gjuhës angleze

Temat ndërkurrikulare janë tema madhore, me të cilat përballet shoqëria tani dhe në të ardhmen. Ato integrojnë fushat e të nxënësve, të cilat ndihmojnë nxënësin të interpretojë botën dhe të lidhë dijet e marra në shkollë me jetën dhe interesat e tij.

Integrimi i temave ndërkurrikulare me gjuhën angleze në arsimin e mesëm të ulët u mundëson nxënësve të aplikojnë njohuritë e tyre gjuhësore në situata të ndryshme nga jeta reale. Kjo i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e të menduarit në mënyrë krijuese dhe kritike duke i inkurajuar ata të eksplorojnë më tej botën që i rrethon. Përdorimi i gjuhës angleze si një mjet komunikimi dhe shprehjeje, zhvillon tek nxënësit aftësi të rëndësishme të cilat ndihmojnë në përshtatjen me tregun e punës dhe jetën e përditshme. Kjo qasje gjithashtu rrit motivimin dhe angazhimin e nxënësve si qytetarë aktiv në shoqëri.

- *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.* Gjuha angleze i ndihmon nxënësit të kuptojnë më mirë historinë dhe kulturën e vendeve të ndryshme, duke krijuar një lidhje me identitetin e tyre kombëtar. Në orën e mësimi të gjuhës angleze, nxënësit nëpërmjet projekteve të ndryshme diskutojnë mbi tradita, zakone dhe vlera nga kultura e vendit të tyre dhe vendeve dhe popujve të tjerë, duke nxitur mirëkuptimin dhe respektin për diversitetin kulturor.
- *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.* Në orën e gjuhës angleze, nxënësit mund të diskutojnë dhe të shkruajnë ese mbi rëndësinë e të qenit qytetar aktiv në shoqëri, të flasin për jetën e sipërmarrësve të suksesshëm, etj. Gjithashtu, nxënësit mund të organizojnë lojë me role si krijimi i një tregu të vogël në klasë, organizimi i një aktiviteti vullnetar në komunitet, ose të punojnë me projekte për hartimin e një plani biznesi, organizimin e një fushate ndërgjegjëse për problemet që shqetësojnë komunitetin, etj.
- *Shëndeti mendor, fizik dhe siguria.* Gjuha angleze jo vetëm që ndihmon në promovimin e shëndetit mendor, fizik dhe sigurisë përmes informimit dhe komunikimit efektiv, por ajo shërben edhe si një mjet për të rritur vetëdijen dhe për t'u angazhuar në diskutime të rëndësishme për shëndetin. Nxënësit mësojnë të lexojnë dhe interpretojnë materiale informative, si artikuj dhe broshura, që lidhen me shëndetin dhe

mirëqenien. Gjatë diskutimeve mbi tema si stresi, ushqimi i shëndetshëm dhe praktikat e sigurisë, nxënësit zhvillojnë aftësi për të shprehur mendimet dhe ndjenjat e tyre.

- *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore.* Gjuha angleze nëpërmjet teksteve informuese promovon zhvillimin e qëndrueshëm dhe qëndrueshmërinë mjedisore. Nxënësit mësojnë të lexojnë dhe interpretojnë materiale mbi temat si energjia e rinovueshme, mbetjet dhe ndryshimet klimatike.
- *Teknologjia, shoqëria dhe media.* Gjuha angleze ndihmon nxënësit të përpunojnë dhe interpretojnë informacionin digjital si dhe të kuptojnë sa më mirë marrëdhënien mes teknologjisë, shoqërisë dhe medias. Duke lexuar dhe analizuar artikuj, postime në rrjetet sociale dhe burime të tjera, nxënësit zhvillojnë aftësi për të identifikuar dhe diskutuar ndikimin që ka media në shoqëri.

Veprimtaritë praktike të zhvillimit të temave ndërkurrikulare do të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë lëndorë.

4.3 Kompetencat e lëndës së gjuhës angleze dhe rezultatet e të nxënës

Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaj është një sintezë e njohurive të parimeve bazë gramatikore, të përdorimit të funksioneve gjuhësore në situata të ndryshme komunikimi dhe lidhjes së tyre me parimet e ligjëritimit.

Bazuar në kurrikulën e arsimit të mesëm të ulët, lënda e gjuhës angleze synon të përmbushë 3 kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij dhe arrihen nëpërmjet veprimtarive gjuhësore që kryen nxënësi për përmbushjen e detyrave të caktuara. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të nxënës për secilën klasë.

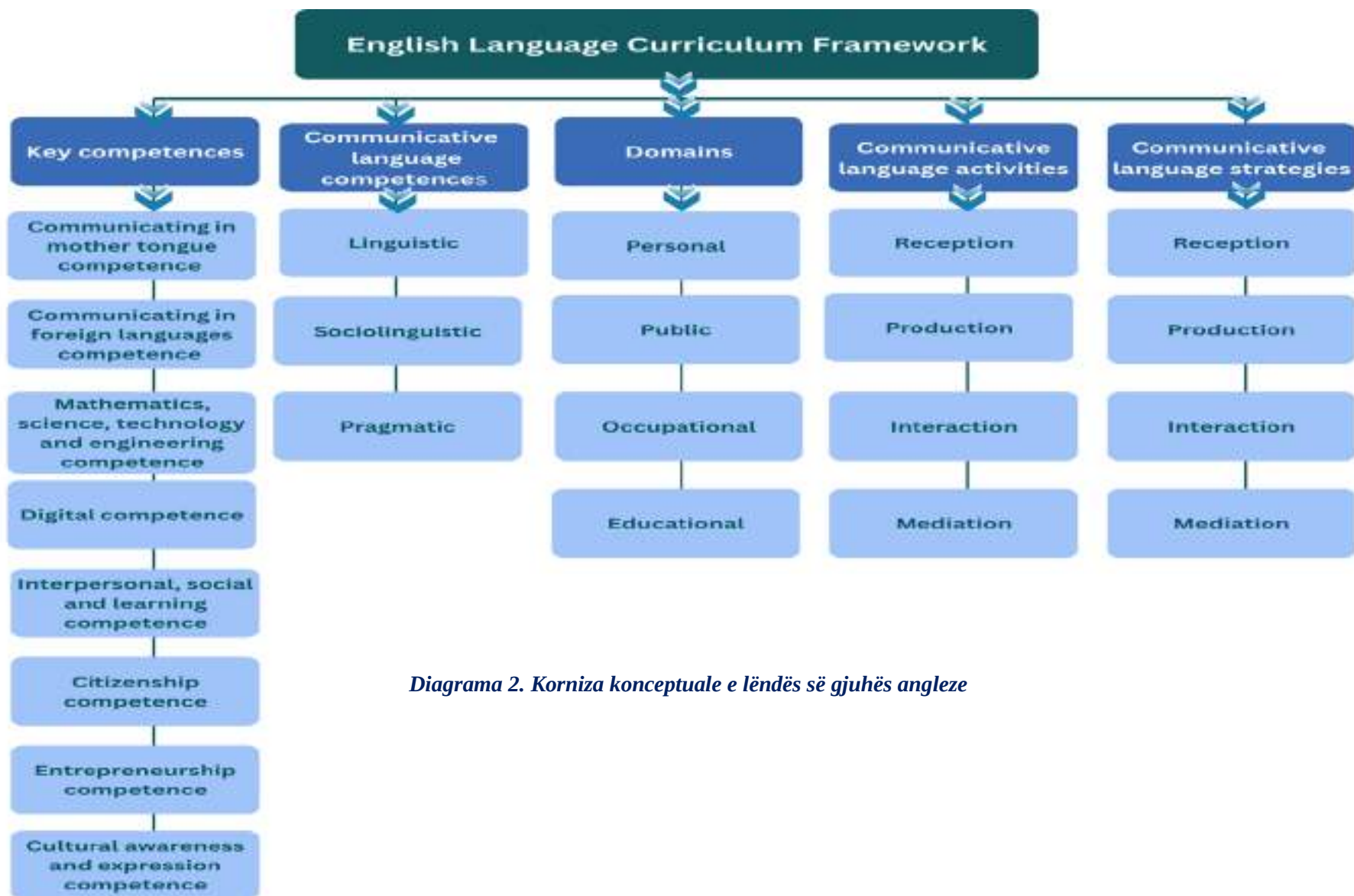

Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së gjuhës angleze

Tabela 3: Kompetencat e lëndës së gjuhës angleze dhe rezultatet e të nxënësve për nivelin gjuhësor A2

Competences	Description		Learning outcomes
Linguistic competence	Linguistic competence includes lexical, phonological, syntactical knowledge and skills and other dimensions of language as system. At A2 level students understand and use basic vocabulary related to everyday topics, constructs simple sentences, and applies common grammatical structures, including present and past tenses. The students develop skills in forming questions and negations, as well as improve their listening and reading comprehension of short, simple texts.	General linguistic range	The student: - has a repertoire of basic language which enables them to deal with everyday situations with predictable content, though they will generally have to compromise the message and search for words/signs. - produces brief, everyday expressions in order to satisfy simple needs of a concrete type (e.g. personal details, daily routines, wants and needs, requests for information). - uses basic sentence patterns and communicate with memorised phrases, groups of a few words/signs and formulae about themselves and other people, what they do, places, possessions, etc. - has a limited repertoire of short, memorised phrases covering predictable survival situations; frequent breakdowns and misunderstandings occur in non-routine situations.

		Vocabulary range	- has sufficient vocabulary for the expression of basic communicative needs. - has sufficient vocabulary for coping with simple survival needs.
		Grammatical accuracy	- uses some simple structures correctly, but still systematically makes basic mistakes; nevertheless, it is usually clear what they are trying to say.
		Vocabulary control	- controls a narrow repertoire dealing with concrete, everyday needs.
		Phonological control	a) Overall phonological control: Pronunciation is generally clear enough to be understood, but conversational partners will need to ask for repetition from time to time. A strong influence from the other language(s) they speak on stress, rhythm and intonation may affect intelligibility, requiring collaboration from interlocutors. Nevertheless, pronunciation of familiar words is clear. b) Sound articulation: Pronunciation is generally intelligible when communicating in simple everyday situations, provided the interlocutor makes an effort to understand specific sounds. Systematic mispronunciation of phonemes

			does not hinder intelligibility, provided the interlocutor makes an effort to recognise and adjust to the influence of the speaker's language background on pronunciation. c) Prosodic features: The student uses the prosodic features of everyday words and phrases intelligibly, in spite of a strong influence on stress, intonation and/or rhythm from the other language(s) they speak. Prosodic features (e.g. word stress) are adequate for familiar everyday words and simple utterances.
		Orthographic control	- copies short sentences on everyday subjects, e.g. directions on how to get somewhere. - writes with reasonable phonetic accuracy (but not necessarily fully standard spelling) short words that are in their oral vocabulary
Sociolinguistic competence	Sociolinguistic competence refers to the sociocultural conditions of language use. The sociolinguistic component affects all language communication between representatives of different cultures.	Sociolinguistic appropriateness	- handles very short social exchanges, using everyday polite forms of greeting and address. - makes and respond to invitations, suggestions, apologies, etc

	At A2 level, the students engage in understanding and using basic language variations according to different social contexts. The students practice expressing their identity and intentions while recognizing the social cues and norms of communication in English-speaking environments.		
Pragmatic competence	Pragmatic competence is concerned with the functional use of linguistic resources (production of language functions, speech acts), drawing on scenarios or scripts of interactional exchanges. It also concerns the mastery of discourse, cohesion and coherence, the identification of text types and forms, irony, and parody. At A2 level, the students recognize and responds appropriately to different social	Flexibility	- adapts well-rehearsed, memorised, simple phrases to particular circumstances through limited lexical substitution. - expands learnt phrases through simple recombinations of their elements.
		Turntaking	- asks for attention.
		Thematic development	No descriptors available
		Coherence and cohesion	- links groups of words/signs with simple connectors (e.g. “and”, “but” and “because”).

	contexts, adjusting their language use for formal and informal situations. The students practice making polite requests and maintaining conversations while being aware of cultural norms and non-verbal communication cues.	Propositional precision	- communicates what they want to say in a simple and direct exchange of limited information on familiar and routine matters, but in other situations they generally have to compromise the message.
		Fluency	- constructs phrases on familiar topics with sufficient ease to handle short exchanges, despite very noticeable hesitation and false starts

5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për klasën e gjashtë

Lënda e gjuhës angleze në klasën e gjashtë zhvillohet për 35 javë mësimore me nga 3 orë secila (45 min), pra gjithsej 105 orë. Programi i gjuhës angleze specifikon peshën (orët e sugjeruara) për secilin komponent mësimor. Shuma e orëve sugjeruese për secilin komponent është e barabartë me sasinë e orëve vjetore të përcaktuara në planin mësimor të arsimit të mesëm të ulët. Shpërndarja e orëve ka për qëllim që përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secili komponent në raport me orët totale vjetore.

Tabela 4: Orë të sugjeruara

	Formimi kulturor dhe ndërkulturor	Formimi gjuhësor		Projekti dhe puna me Portofolin Evropian të Gjuhëve (PEGJ)	Totali i orëve
		Gramatika	Funksionet gjuhësore		
Klasa e VI	42 orë	31 orë	21 orë	11 orë	105 orë

Në orët e formimit kulturor përfshihen pjesët e reja të leximit dhe të dëgjimit të cilat përfshijnë njohuritë që merr nxënësi mbi botën e punës, shkollës, jetës personale, natyrës, udhëtimet, kulturat dhe traditat e vendeve të ndryshme etj. Nëse mësuesi vë re se disa njohuri nuk mund të përvetësohen nga nxënësi brenda një ore mësimore, ai planifikon orë rimarrje për ato njohuri.

Orët e formimit gjuhësor mbi gramatikën përfshijnë njohuritë gramatikore dhe punën me fjalorin që realizohet gjatë vitit. Këtu mund të përfshihen edhe orët e përsëritjes, përforcimit të njohurive nëse mësuesi e shikon të nevojshme dhe të testeve. Gjithashtu njohuritë gramatikore nuk mund të

merren jashtë kontekstit dhe duke pasur parasysh që përjasja në kurrikulën bërthamë është të mësuarit nëpërmjet situatave të të nxënës, këto njohuri mund të ndërthuren edhe gjatë orëve kur fokusi është të folurit ose të shkruarit.

Funksionet gjuhësore ju referohen akteve të komunikimit që nxënësi realizon gjatë procesit të marrjes së gjuhës së huaj dhe mund të realizohen në përputhje me njohuritë dhe shkathtësitë e tjera.

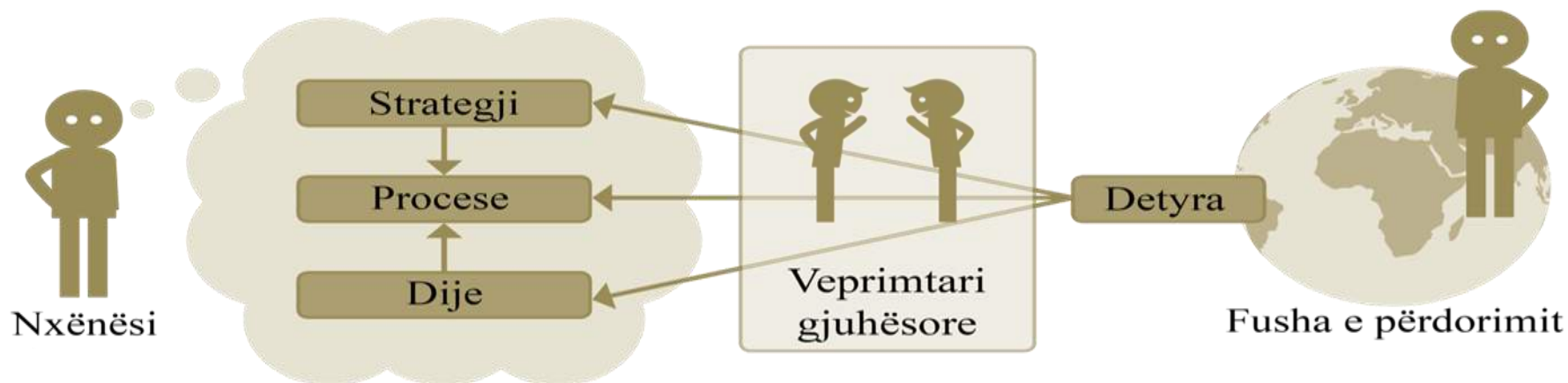
Planifikimi i orëve të punës me Portofolin Evropian të Gjuhëve (PEGJ) në lëndën e gjuhës angleze ndihmon nxënësin të identifikojë dhe vlerësojë arritjet e tij gjuhësore në mënyrë sistematike nëpërmjet një strukture të qartë për zhvillimin e aftësive dhe përmirësimin e kompetencave, dhe e inkurajon atë të jetë i pavarur në përvetësimin e gjuhës. Mësuesi planifikon veprimtari me PEGJ për ditën Evropiane të gjuhëve të huaja si dhe gjatë orëve të projektit.

5.2 Përmbajtja e klasës së gjashtë

Përjasja e adoptuar nga Kuadri i Përbashkët Evropian i Referencave për Gjuhët (KPER) është e orientuar drejt veprimit ku nxënësi konsiderohet si “aktor shoqëror” d.m.th. pjesëtar i shoqërisë i cili ka detyra për të përmbushur (të cilat nuk janë vetëm gjuhësore) në rrethana dhe në një mjedis të caktuar dhe brenda një fushe të caktuar veprimi.

Përdorimi i gjuhës angleze, duke përfshirë edhe të nxënës e saj, përfshin veprimtari që kryen nxënësi, i cili si individ dhe si pjesëtar i shoqërisë zhvillon kompetencat kyçe dhe në veçanti kompetencën e komunikimit gjuhësor. Gjatë këtij procesi, nxënësi përdor kompetencat kyçe në situata dhe kushte të ndryshme, përfshihet në veprimtari gjuhësore të shumëllojshme duke mobilizuar strategjitë më të përshtatshme për përmbushjen e detyrave që duhet të realizojë. Monitorimi i këtyre veprimeve nga vetë nxënësi çon në përforsimin ose përmirësimin e kompetencave kyçe. Kjo përjasje ilustron në figurën e mëposhtme.

Diagrama 3: Të mësuarit dhe përdorimi i gjuhës angleze

Njohuri dhe koncepte

Njohuritë dhe konceptet kryesore që trajtohen në lëndën e gjuhës angleze mund të jenë shumë të ndryshme, por për qëllime praktike në lidhje me të nxënit dhe mësimdhënien e gjuhëve, ato mund të klasifikohen gjerësisht në katër fusha kryesore: (a) fusha personale, (b) fusha publike, (c) fusha arsimore -edukative dhe (d) fusha profesionale të cilat ndahen në nën tema.

Tabela e mëposhtme jep një përmbledhje të temave kryesore dhe nën temave, të cilat nuk janë shteruese dhe mund të trajtohen në klasën e gjashtë.

Tabela 5: Fushat tematike, njohuritë kryesore gramatikore dhe funksionet gjuhësore

Njohuri dhe koncepte – Klasa 6	
Formimi kulturor dhe ndërkulturor	
Topics	Subtopics
Personal and social life	Me and my family, my friends, my neighbourhood, free-time activities and hobbies (reading, sports, etc), my best memories, my plans and ambitions, healthy eating, my room, animals and pets, seasons and weather, my everyday routine, clothes, likes and dislikes, birthdays, etc.
Education	School life, classroom rules, school timetable, school trips, school activities, my peers, classroom objects, etc.
Employment/ occupations	Jobs and professions, my work in community, describing professions, community involvement, etc.
The world around us	Culture, customs, celebrations, the environment, the climate and the weather, the digital world, nationalities and languages, inventions and discoveries, etc.
Global issues	The environment, the media, unemployment, global warming, sustainability, green issues, etc.
Formimi gjuhësor	
Gramatika	

Adjectives and adverbs	comparative and superlative of regular adjectives, adverbs of frequency, word order (Adjective +noun) etc.
Articles and quantifiers, conjunctions	a, an, the, countable and uncountable quantifiers (some, any), conjunctions (and, because) etc.
Verbs	present tenses, future tenses, past tenses, modal verbs, regular verbs, some irregular verbs, imperatives, etc.
Nouns and pronouns	countable and uncountable nouns, personal and possessive pronouns, possessives, demonstrative pronouns, etc.
Funksionet gjuhësore	
Language functions	Giving orders, expressing likes and dislikes, offering help, asking for help, etc.

5.3 Veprimtari gjuhësore

Për të përmbushur rezultatet e të nxënit dhe për të forcuar kompetencat e lëndës së gjuhës angleze dhe aftësitë e të dëgjuarit, të folurit, të lexuarit dhe të shkruarit, nxënësi kryen veprimtaritë gjuhësore të mëposhtme:

- a) **Reception activities – Veprimtari marrëse** (të lexuarit, të dëgjuarit)
- b) **Production activities – Veprimtari prodhuese** (të folurit, të shkruarit)

c) **Interaction activities- Veprimtari ndërvepruese** (të folurit, të shkruarit)

d) **Mediation activities – Veprimtari ndërmjetësimi** (ndërmjetësimi gjuhësor dhe kulturor).

Lidhja midis aftësive, shkathtësive, veprimtarive gjuhësore dhe kompetencave mund të shihet si një lidhje burimore ku nxënësi gjen tek kompetencat mjetet për të realizuar veprimtaritë, por këto të fundit modifikohen dhe shtohen gjatë procesit të komunikimit.

Përdorimi i gjuhës veçanërisht në ndërveprim me të tjerët lejon përvetësimin e gjuhës, e cila në vetvete përfshin zhvillimin e kompetencave. Të mësuarit e pa kontekstualizuar të kompetencave (si p.sh mësimi i rregullave gramatikore) e ndihmon nxënësin, por nuk është i mjaftueshëm për të përdorur gjuhën si një mjet komunikimi. Përshkrimi i detajuar i veprimtarive të mëposhtme ndihmon mësuesin për të përcaktuar rezultatet e të nxënit për orën mësimore.

a) **Reception activities – Veprimtari marrëse**

Marrja e informacionit përfshin të kuptuarin dhe përpunimin e të dhënave në situata të ndryshme kur nxënësi e dëgjon, e lexon ose e shikon një informacion të caktuar. Si kur dëgjon ashtu edhe kur lexon nxënësi punon për të kuptuar informacionin duke kaluar nga aspektet më të thjeshta drejt përpunimit të informacioneve më komplekse sipas nivelit të kompetencës që synohet.

Tabela 6: Veprimtari që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

RECEPTION ACTIVITIES – A2 LEVEL
<i>Oral comprehension</i>
<i>Overall oral comprehension</i>

The student understands phrases and expressions related to areas of most immediate priority (e.g. very basic personal and family information, shopping, local geography, employment), provided people articulate clearly and slowly.

The student:

Understanding conversation between other people

- follows in outline short, simple social exchanges, conducted very slowly and clearly.

Understanding as a member of a live audience

- follows a very simple, well-structured presentation or demonstration, provided it is illustrated with slides, concrete examples or diagrams, it is delivered slowly and clearly with repetition, and the topic is familiar.

Understanding announcements and instructions

- catches the main point in short, clear, simple messages and announcements.
- understands simple directions on how to get from X to Y, by foot or public transport.
- understands basic instructions on times, dates and numbers, etc., and on routine tasks and assignments to be carried out.

Understanding audio (or signed) media and recordings

- understands the essential information from short, recorded passages dealing with predictable everyday matters which are delivered slowly and clearly.
- extracts important information from short broadcasts (e.g. the weather forecast, concert announcements, sports results), provided people talk clearly.
- understands the important points of a story provided the story is told slowly and clearly.

<i>Audio-visual comprehension</i>
<i>Watching TV, film and video</i> The student: - follows changes of topic of factual TV news items, and form an idea of the main content.
<i>Reading Comprehension</i>
<i>Overall reading comprehension</i>
- understands short, simple texts containing the highest frequency vocabulary.
The student: <i>Reading correspondence</i> - understands short, simple personal letters. - understands very simple formal e-mails and letters (e.g. confirmation of a booking or online purchase). <i>Reading for orientation</i> - finds specific, predictable information in simple everyday material such as advertisements, prospectuses, menus, reference lists and timetables. - locates specific information in lists and isolates the information required (e.g. use the Yellow Pages to find a service or tradesman). - understands everyday signs and notices, etc. in public places, such as streets, restaurants, railway stations; <i>Reading for information and argument</i> - understands texts describing people, places, everyday life and culture, etc., provided they use simple language.

- understands information given in illustrated brochures and maps (e.g. the principal attractions of a city).
- understands the main points in short news items on subjects of personal interest (e.g. sport, celebrities).

Reading instructions

- understands simple instructions on equipment encountered in everyday life – such as a public telephone.
- follows a simple recipe, especially if there are pictures to illustrate the most important steps.

Reading as a leisure activity

- understands short narratives and descriptions of someone's life composed in simple language.
- understands what is happening in a photo story (e.g. in a lifestyle magazine) and form an impression of what the characters are like.

b) Production activities – Veprimtari prodhuese

Prodhimi i informacionit përfshin detyrat që realizon nxënësi me gojë dhe me shkrim.

Të gjitha detyrat që realizon nxënësi si me shkrim apo me gojë duhet të jenë pjesë e një situate komunikimi nga jeta reale që justifikon përdorimin e gjuhës angleze.

Tabela 7: Veprimtari që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës

PRODUCTION ACTIVITIES
<i>Oral production</i>
<i>Overall oral production</i>
The student gives a simple description or presentation of people, living or working conditions, daily routines, likes/dislikes, etc. as a short series of simple phrases and sentences linked into a list.
The student: <i>Sustained monologue: describing experience</i> - describe their family, living conditions, educational background, etc. - describes people, places and possessions in simple terms. - expresses what they are good at and not so good at (e.g. sports, games, skills, subjects). <i>Sustained monologue: giving information</i> - gives very simple directions on how to get from X to Y, using basic expressions such as “turn right” and “go straight”, along with sequential connectors such as “first”, “then” and “next”. <i>Sustained monologue: putting a case (e.g. in a debate)</i> - presents their opinion in simple terms, provided interlocutors are patient. <i>Public announcements</i> - delivers very short, rehearsed announcements of predictable, learnt content which are intelligible to recipients who are prepared to concentrate.

Addressing audiences
- gives a very short, rehearsed, basic presentation on a familiar subject.
Written production
Overall written production
The student produces a series of simple phrases and sentences linked with simple connectors like “and”, “but” and “because”.
The student:
Creative writing
- produces a series of simple phrases and sentences about their family, living conditions, educational background, etc.
- creates simple diary entries that describe activities (e.g. daily routine, outings, sports, hobbies), people and places, using basic, concrete vocabulary and simple phrases and sentences with simple connectives like “and”, “but” and “because”.
Reports and essays
- produces very simple texts on familiar subjects of interest, linking sentences with connectors like “and”, “because” or “then”.
- gives their impressions and opinions about topics of personal interest (e.g. lifestyles and culture, stories), using basic everyday vocabulary and expressions.

c) Interaction activities- Veprimtari ndërvepruese

Nxënësi e mëson dhe e përdor më mirë gjuhën angleze kur ai vendoset në situata ndërveprimi me gojë ose me shkrim dhe shkëmben ide me një ose më shumë bashkëbisedues.

Që të jetë efektiv, ndërveprimi duhet t'i afrohet sa më shumë situatave autentike dhe të ngjashme me jetën reale, ku shkëmbimi i informacionit tashmë është një nevojë për secilin nga ne. Ndërveprimi me shkrim po merr gjithnjë e më shumë rëndësi në jetën e përditshme si pasojë e zhvillimit të rrjeteve sociale dhe mjeteve të lëvizshme të komunikimit: e-mail, mesazhe SMS, postime në Twitter, forume diskutimesh, shkrime bashkëpunuese të teksteve online, etj.

Tabela 8: Veprimtari që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësit

INTERACTION ACTIVITIES	
<i>Oral interaction</i>	
<i>Overall oral interaction</i>	
The student communicates in simple and routine tasks requiring a simple and direct exchange of information on familiar and routine matters to do with work and free time; handles very short social exchanges but is rarely able to understand enough to keep conversation going of their own accord.	
The student: <i>Understanding an interlocutor</i> - understands what is said clearly, very slowly and directly to them in simple everyday conversation. <i>Conversation</i> - handles very short social exchanges using simple, everyday, polite forms of greeting and address. - makes and responds to invitations, suggestions and apologies.	

- expresses how they are feeling, using very basic stock expressions.
- asks and answers simple questions related to immediate personal needs or familiar topics (e.g. food, hobbies, school).

Informal discussion (with friends)

- discusses everyday practical issues in a very simple way when addressed clearly, slowly and directly.
- discusses what to do, where to go and makes arrangements to meet.

Obtaining goods and services

- gives and receive information about quantities, numbers, prices, etc.
- makes simple purchases by stating what is wanted and asking the price.

Information exchange

- communicates in simple and routine tasks requiring a simple and direct exchange of information.
- exchanges limited information on familiar and routine operational matters.
- asks for and provides personal information.
- asks and answers simple questions about an event (e.g. ask where and when it took place, who was there and what it was like).

Interviewing and being interviewed

- answers simple questions and responds to simple statements in an interview.

Using telecommunications

- given repetition and clarifications, participates in a short, simple phone conversation with a known person on a predictable topic, e.g. arrival times, arrangements to meet.

Written interaction

Overall written interaction
The student composes short, simple formulaic notes relating to matters in areas of immediate need.
The student: Correspondence - composes very simple personal letters expressing thanks and apology. - composes very short, simple notes, e-mails and text messages (e.g. to send or reply to an invitation, to confirm or change an arrangement). - composes a short text in a greetings card (e.g. for someone's birthday or to wish them a Happy New Year). Notes, messages and forms - fills in personal and other details on most everyday forms (e.g. to open a bank account, or to send a letter by recorded delivery).
Online interaction
Online conversation and discussion The student: - engages in basic social communication online (e.g. a simple message on a virtual card for special occasions, sharing news and making/confirming arrangements to meet). Goal-oriented online transactions and collaboration - responds to simple instructions and ask simple questions in order to accomplish a shared task online with the help of a supportive interlocutor.

d) Mediation activities – Veprimtari ndërmjetësimi

Ndërmjetësimi gjuhësor sipas Kuadrit të Përbashkët Evropian për Gjuhët dhe Volumit Shoqërues, ka të bëjë me mënyrën se si nxënësi ia shpjegon një material të cilin ai ka lexuar ose dëgjuar diku që nuk mund ta kuptojë atë material. Ndërmjetësimi gjuhësor përfshin një sërë veprimtarish që variojnë nga perifrazimi e deri te përkthimi. Ndërmjetësimi e vendos nxënësin në një situatë ku ai vlerëson të gjitha njohuritë dhe aftësitë e tij.

Tabela 9: Veprimtari që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimit gjuhësor, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës

MEDIATION ACTIVITIES
In mediation, the learner acts as a social agent who creates bridges and helps to construct or convey meaning, sometimes within the same language, sometimes across modalities (e.g. from spoken to signed or vice versa, in cross-modal communication) and sometimes from one language to another (cross-linguistic mediation). The focus is on the role of language in processes like creating the space and conditions for communicating and/or learning, collaborating to construct new meaning, encouraging others to construct or understand new meaning, and passing on new information in an appropriate form. The context can be social, pedagogic, cultural, linguistic or professional.
Overall mediation
The student uses simple words/signs to ask someone to explain something; recognises when difficulties occur and indicates in simple language the apparent nature of a problem. The student conveys the main point(s) involved in short, simple conversations or texts on everyday subjects of immediate interest, provided these are expressed clearly in simple language.
MEDIATING A TEXT

The student:

Relaying specific information in speech or sign

- relays (in Language B) the point made in short, clear, simple messages, instructions and announcements, provided these are expressed slowly and clearly in simple language (in Language A).

Relaying specific information in writing

- lists (in Language B) the main points of short, clear, simple messages and announcements (given in Language A), provided they are clearly and slowly articulated.

Processing text in speech or sign

- conveys (in Language B) the main point(s) contained in clearly structured, short, simple texts (in Language A), supplementing their limited repertoire with other means (e.g. gestures, drawings, words/signs from other languages) in order to do so.

Processing text in writing

- picks out and reproduces key words and phrases or short sentences from a short text within the learner's limited competence and experience.

Translating a written text in speech or sign

- provides a very simple, rough oral translation (into Language B) of routine information on familiar everyday subjects that is written in simple sentences (in Language A) (e.g. personal news, short narratives, directions, notices or instructions).

Translating a written text in writing

- uses simple language to provide an approximate translation (from Language A into Language B) of very short sentences on familiar and everyday themes that contain the highest frequency vocabulary; despite errors, the translation remains comprehensible.

<i>Expressing a personal response to creative texts (including literature)</i> - states whether they liked a work or not and explain why in simple language. <i>Analysis and criticism of creative texts (including literature)</i> - identifies and briefly describes, in very basic formulaic language, the key themes and characters in very short, simple narratives involving familiar situations that contain only high frequency everyday language.
MEDIATING CONCEPTS
<i>Collaborating in a group</i>
The student: <i>Facilitating collaborative interaction with peers</i> - collaborates in simple, practical tasks, asking what others think, making suggestions and understanding responses, provided they can ask for repetition or reformulation from time to time. <i>Collaborating to construct meaning</i> - makes suggestions in a simple way.
<i>Leading group work</i>
The student: <i>Managing interaction</i> - gives very simple instructions to a co-operative group, given some help with formulation when necessary.

Encouraging conceptual talk

- asks what somebody thinks of a certain idea.

MEDIATING COMMUNICATION

The student:

Facilitating pluricultural space

- contributes to an intercultural exchange, using very simple words/signs to ask people to explain things and to get clarification of what they say;

Acting as an intermediary in informal situations (with friends)

- communicates (in Language B) the main point of what is said (in Language A) in predictable everyday situations, conveying back and forth information about personal wants and needs, provided other people help with formulation.

Facilitating communication in delicate situations and disagreements

- recognises when people disagree or when difficulties occur in interaction and adapt memorised, simple phrases to seek compromise and agreement.

5.4 Strategji komunikimi

Për të kryer detyrat që i jepen nxënësi duhet të përfshihet në veprimtari të shumta gjuhësore dhe të përdorë strategji komunikimi. Strategjitë që përdor nxënësi gjatë komunikimit konsiderohen si nyje lidhëse midis burimeve të nxënësit (kompetencat) dhe se çfarë ai mund të bëjë me ato (veprimtaritë komunikuese). Shumica e situatave përfshijnë llojshmëri veprimtarish dhe përdorim të më shumë se një aftësie ose shkathtësie. Strategjitë janë mjeti që nxënësi përdor për të mobilizuar dhe balancuar të gjitha burimet e tij, të aktivizojë të gjitha aftësitë e tij për të përmbushur plotësisht dhe me sukses detyrat që i jepen.

Tabela 10: Strategji që përdor nxënësi, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

RECEPTION STRATEGIES	
Identifying cues and inferring (spoken, signed and written)	The student: - Can exploit format, appearance and typographic features in order to identify the type of text: news story, promotional text, article, textbook, chat or forum, etc. - Can exploit numbers, dates, names, proper nouns, etc. to identify the topic of a text. - Can deduce the meaning and function of unknown formulaic expressions from their position in a text (e.g. at the beginning or end of a letter).
PRODUCTION STRATEGIES	
Planning	The student: - recalls and rehearses an appropriate set of phrases from their repertoire.

Compensating	- identifies what they mean by pointing to it (e.g. “I’d like this, please”).
Monitor and repair	- No descriptors available
INTERACTION STRATEGIES	
Turntaking	The student: - asks for attention;
Co-operating	- indicates when they are following;
Asking for clarification	- indicates that they did not follow; - signals non-understanding and asks for a word/sign to be spelt out.
MEDIATION STRATEGIES	
<i>Strategies to explain a new concept</i>	
Linking to previous knowledge	The student: - No descriptors available
Adapting language	- repeats the main point of a simple message on an everyday subject, using different formulation to help someone else understand it.
Breaking down complicated information	- No descriptors available

<i>Strategies to simplify a text</i>	
Amplifying a dense text	- No descriptors available
Streamlining a text	- identifies and mark (e.g. underline, highlight) the key sentences in a short everyday text.

5.5 Kompetenca shumë gjuhësore dhe shumë kulturore

Programi i lëndës së gjuhës angleze inkurajon të mësuarin e shumë gjuhëve dhe njohjen e shumë kulturave si faktorë që ndihmojnë nxënësin të zhvillojë kompetencën e komunikimit në gjuhë amtare dhe gjuhë të huaj. Kjo qasje thekson faktin se përvoja e nxënësit me gjuhët në kontekstet e tij kulturore zgjerohet, nga gjuha amtare në atë të shoqërisë në përgjithësi dhe më pas në gjuhët e popujve të tjerë (qoftë të mësuara në shkollë, apo nga përvoja të ndryshme në jetë). Nxënësi nuk i mban këto gjuhë dhe kultura të ndara, por përkundrazi ndërton një kompetencë komunikuese në të cilën kontribuojnë të gjitha njohuritë dhe përvojat gjuhësore dhe në të cilën gjuhët ndërlidhen dhe bashkëveprojnë. Në situata të ndryshme, nxënësi përdor pjesë të ndryshme të kësaj kompetence për të arritur komunikim efektiv me një bashkëbisedues të caktuar. Kjo qasje gjithashtu thekson rëndësinë që ka njohja e gjuhëve të tjera dhe kulturave të ndryshme duke ndihmuar nxënësin të kuptojë dhe të respektojë diversitetin gjuhësor dhe kulturor. Në këtë mënyrë, nxënësi zhvillon aftësi për të komunikuar në një shoqëri gjithnjë e në ndryshim dhe ndihmon që kjo shoqëri të jetë më tolerante dhe më e hapur. Integrimi i elementeve kulturore në mësimdhënie e inkurajon nxënësin të njihet me këndvështrime të ndryshme dhe gjithashtu të forcojë identitetin e tij kulturor, duke u bërë një qytetar më i angazhuar dhe i vetëdijshëm në shoqëri.

Nxënësi reflekton dhe dokumenton në Portofoli Evropian i Gjuhëve (ELP) përvoja të larmishme ndërkulturore të cilat e ndihmojnë në të nxënin e gjuhëve të huaja.

Tabela 11: Veprimtari që zhvillon nxënësi për të zhvilluar dhe forcuar kompetencën shumë gjuhësore dhe shumë kulturore, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

PLURILINGUAL AND PLURICULTURAL COMPETENCE	
Building on pluricultural repertoire	The student: - recognises that their behaviour in an everyday transaction may convey a message different from the one they intend, and tries to explain this simply. - recognises when difficulties occur in interaction with members of other cultures, even though they may not be sure how to behave in the situation.
Plurilingual comprehension	- uses simple warnings, instructions and product information given in parallel in different languages to find relevant information.
Building on plurilingual repertoire	- uses a simple word/sign from another language in their plurilingual repertoire to make themselves understood in a routine everyday situation, when they cannot think of an adequate expression in the language being used.

5.6 Qëndrime dhe vlera

Në lëndën e gjuhës angleze nxënësi demonstroi qëndrimet dhe vlerat të përmbledhura si më poshtë:

Nxënësi:

- demonstroi besim dhe vullnet në punën dhe përpjekjet e tij për arritjen e rezultateve;

- respekton përpjekjet personale dhe ato në grup duke treguar gatishmëri për të bashkëpunuar;
- ndjek më vëmendje shokët kur flasin dhe respekton radhën e të folurit;
- përzgjedh fjalorin e duhur (nuk fyen, përdor fjalët e mirësjelljes etj);
- respekton bashkëfolësit pa dallime gjinore, besimi, ideje;
- demonstroi bashkëpunim dhe qëndrim etik gjatë punës në grup dhe në diskutime;
- mban qëndrimin e tij ndaj problemeve që dalin në klasë dhe në shkollë;
- tregon empati gjatë komunikimit me shokët e klasës;
- vlerëson kontributin e të tjerëve gjatë kryerjes së një detyre;
- njeh, respekton dhe pranon diversitetin gjuhësor dhe kulturor;
- është i ndërgjegjshëm për ndikimin e teknologjisë në gjuhë dhe komunikim;
- është i ndërgjegjshëm për kontributin e gjuhëve në zhvillimin e mendimit kritik.

5.7 Formimi kulturor dhe ndërkulturor

Mësimi i gjuhës angleze ka si objekt kryesor sigurimin e komunikimit mes folësve të kulturave ku flitet kjo gjuhë. Pavarësisht këtij funksioni fillestar, i cili është i rëndësishëm, komunikimi ndërgjuhësor ka një dimension më të thellë: njohjen e kulturës dhe historisë që përmbajnë gjuhët e huaja që nxënësi mëson. Ky dimension i mësimi të gjuhës angleze, që lidhet me komunikimin dhe kulturën, hedh bazat në arsimin fillor dhe forcohet në arsimin e mesëm të ulët dhe të lartë.

Në arsimin e mesëm të ulët, nxënësi vazhdon të eksplorojë lidhjet kulturore që kanë gjuhët. Gjuha angleze i mundëson nxënësit të kuptojë një univers të ri, të përballët me kultura të reja dhe të pasurojë njohuritë e tij kulturore. Dimension i kulturor, i domosdoshëm për dialogun shoqëror, ndihmon nxënësin të zgjerojë gjithnjë e më shumë horizontin e tij kulturor. Arsimi i mesëm i ulët ofron mundësi të ndryshme për nxënësit në pasurimin e përvojave për të komunikuar si veprimtari jashtë shkollore, festimi i ditës Evropiane të gjuhëve, shkëmbime kulturore të cilat

ndihmojnë në formimin dhe forcimin e marrëdhënieve që ata krijojnë në shkollë dhe shoqëri. Për më tepër, në këtë realitet të ri shtohet zhvillimi i rrjeteve digjitale.

5.8 Tiparet cilësore të gjuhës së folur

Tabela 12: Tiparet cilësore të gjuhës së folur të cilat përcaktojnë suksesin e nxënësit në realizimin e funksioneve komunikuese në klasën e gjashtë

QUALITATIVE FEATURES OF SPOKEN LANGUAGE –Grade 6	
Range	The student uses basic sentence patterns with memorized phrases, groups of a few words/signs and formulae in order to communicate limited information in simple everyday situations.
Accuracy	The student uses some simple structures correctly, but still systematically makes basic mistakes.
Fluency	The student makes themselves understood in very short utterances, even though pauses, false starts and reformulation are very evident.
Interaction	The student asks and answers questions and respond to simple statements; can indicate when they are following but is rarely able to understand enough to keep conversation going of their own accord.
Coherence	The student links groups of words with simple connectors like “and”, “but” and “because”.

Phonology	Pronunciation is generally clear enough to be understood, but conversational partners will need to ask for repetition from time to time. A strong influence from the other language(s) they speak on stress, rhythm and intonation may affect intelligibility, requiring collaboration from interlocutors. Nevertheless, pronunciation of familiar words is clear.

5.9 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN)

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të veprimtarive që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të të nxënit në veprimtari të ndryshme që kryen nxënësi.

Tabela 13. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve të komunikimit online

EXAMPLE OF USE IN DIFFERENT DOMAINS FOR DESCRIPTORS OF ONLINE INTERACTION		
ONLINE INTERACTION		
<i>Online conversation and discussion</i>		
The student engages in basic social communication online (e.g. a simple message on a virtual card for special occasions, sharing news and making/confirming arrangements to meet).		
Situation (and roles)	Personal	making contact online with remote friends and/or family to catch up on personal news and plans
	Public	public postings to a festival/event website
	Occupational	as a contributor to a simple departmental online forum on familiar topics

	Educational	in the Q&A section of a school learning platform

Tabela 14. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve të ndërmjetësimit gjuhësor

EXAMPLES OF USE IN DIFFERENT DOMAINS FOR DESCRIPTORS OF MEDIATION ACTIVITIES		
MEDIATION ACTIVITIES		
<i>Mediating a text</i>		
Relaying specific information in speech or sign		
1. The student relays (in Language B) the point made in short, clear, simple messages, instructions and announcements, provided these are expressed slowly and clearly in simple language (in Language A).		
Text discourse environment)	Personal	announcements of personal interest such as birthdays, simple messages left for family or housemates about meeting times or requests to complete tasks such as taking out the rubbish, etc.
	Public	at airports, stations and on planes, trains and buses about routes, times of arrival or departure, changes in platform or gate, weather forecasts.
	Occupational	simple messages left by customers,
	Educational	information about a school trip, messages about school opening/ closing times in response to inclement weather, information about class tasks or homework
<i>Mediating concepts</i>		

Leading group work		
1. The student gives very simple instructions to a co-operative group, given some help with formulation when necessary.		
Situation (and roles)	Personal	[not applicable]
	Public	as a member/chair/moderator at a community meeting with a specific, clearly defined goal; at a festival working with a group, with a specific goal.
	Occupational	at a meeting on procedures, during collaborative work on a project.
	Educational	during a clearly structured collaborative activity at school.

Tabela 15. Shembuj të lidhjes së kompetencave të lëndës dhe strategjive për përmbushjen e rezultateve të të nxënës

Text/title	Strategy	Task	Linguistic Competence	Sociolinguistic Competence	Pragmatic Competence
Inviting a friend to a party	Dialogue completion	Making and responding to invitations	Modal verbs (can, would like), question forms.	Levels of formality in friendly invitations.	Short informal message / dialogue
A short biography	Reading and information gap	Writing about someone's life	Past Simple; connectors (then, after that)	Awareness of respectful tone in biographical texts	Chronological narrative

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

6.1 Qasja e orientuar drejt veprimit (Action-oriented approach)

Metodologjia bazë në mësimdhënien e gjuhës angleze bazohet në qasjen e orientuar drejt veprimit (action-oriented approach) e cila ka në fokus aftësimin e nxënësit për të vepruar dhe shprehur në situata të ndryshme nga jeta reale. Në këtë qasje, nxënësi paraqitet si një pjesëtar i shoqërisë (social agent), duke promovuar së pari autonominë dhe përfshirjen e tij në procesin e të nxënës.

Bazuar në këtë qasje programi i gjuhës angleze nuk është një program linear i strukturave gjuhësore, ose një grupi njohurish dhe funksionesh gjuhësore, por është një program i bazuar në analizën e nevojave të nxënësit, të orientuara drejt detyrave të jetës reale dhe të ndërtuara rreth nocioneve dhe funksioneve gjuhësore të zgjedhura për këtë qëllim. Kjo promovon një perspektivë ku merren në konsideratë aftësitë se çfarë është në gjendje të bëjë nxënësi. Gjithashtu mësuesi planifikon duke filluar nga nevojat që ka nxënësit për të komunikuar në një botë reale dhe më pas i përshtat ato me rezultatet e të nxënës dhe mënyrën e vlerësimit (backward planning/design).

Kur nxënësi konsiderohet si një pjesëtar i shoqërisë në përdorimin e gjuhës, ai përfshihet në procesin e të nxënës duke njohur më mirë natyrën sociale të gjuhës dhe përdorimin e saj në vend që thjesht të mësojë rreth gjuhës si një lëndë mësimore. Qasja e orientuar drejt veprimit e merr në konsideratë gjithashtu kompetencën shumë gjuhësore dhe shumë kulturave, duke i mundësuar nxënësit të përdorë të gjitha burimet e tij gjuhësore kur është e nevojshme, duke e inkurajuar ata të shohë dhe dallimet midis gjuhëve dhe kulturave.

Metodologjitë e mësimdhënies janë mjaft të rëndësishme për të realizuar një mësimdhënie efektive të orientuar drejt veprimit.

Mësuesit e gjuhës angleze, duke mos lënë mënjane metodat tradicionale të mësimdhënies, duhet të përdorin gjerësisht metodën komunikuese në mësimdhënie. Qëllimi i kësaj metode është që në orën e mësimit gjuha e përdorur të jetë sa më afër gjuhës që përdoret në jetën e përditshme. Kjo do të thotë që mësuesi duhet t'i mësojë nxënësit jo “si të flasin” por “çfarë të flasin” dhe “kur të flasin”.

1. Mësimdhënie me në qendër nxënësin

Nxënësit janë në qendër të procesit të mësimdhënies i cili ndërtohet në varësi të nevojave, aftësive dhe interesave të nxënësve. Nxënësit e një klase janë të ndryshëm dhe kanë stile të ndryshme për sa i përket mënyrës se si ata nxënë: individualisht, në grup, nën udhëheqjen e mësuesit, të pavarur, me anë të mjeteve konkrete etj. Shembuj të mësimdhënies me në qendër nxënësin përfshijnë diskutimin, lojërat, simulimet, zbulimin dhe zgjidhjen e problemeve.

2. Të nxënit bashkëveprues

Të nxënit bashkëveprues është një metodë e mësimdhënies dhe të nxënit, ku nxënësit bashkohen për të eksploruar më tej konceptet e mësuara, për të krijuar projekte të ndryshme. Të mësuarit bashkëveprues ndihmon në zhvillimin e aftësive të komunikimit, zhvillon aftësitë sociale të nxënësve, promovon vetëvlerësimin e tyre dhe i bën ata nxënës autonomë.

3. Mësimdhënie e diferencuar

Mësimdhënia e diferencuar ndihmon mësuesit të angazhojnë në orën e mësimit çdo nxënës duke ju përshtatur stilit të tyre specifik të të nxënit. Mësimdhënia e diferencuar ofron një mënyrë për të përmbushur të gjitha nevojat e nxënësve duke i inkurajuar ata të shprehin atë që kanë mësuar në mënyra të ndryshme.

4. Integrimi i aftësive gjuhësore

Të katër aftësitë gjuhësore (të dëgjuarit, të lexuarit, të folurit dhe të shkruarit) duhet të integrohen tërësisht në mësimdhënien dhe të nxënit e gjuhës së huaj. Kjo metodologji holistike pasqyron natyrën komplekse të përdorimit të gjuhës në jetën reale dhe i përgatit më mirë nxënësit për komunikim efektiv në kontekste të ndryshme.

5. Përdorimi i teknologjisë dhe Inteligjencës Artificiale (IA)

Kjo metodologji përdor teknologjinë dhe inteligjencën artificiale për të krijuar përvoja të personalizuar dhe ndërvepruese të të nxënit. Përfshirja e teknologjisë dhe IA në metodologjitë e mësimit të gjuhës së huaj ofron një përvojë dinamike, të personalizuar dhe tërheqëse dhe përgatit më mirë nxënësit për komunikim në botën reale në gjuhën e huaj që po mësojnë.

6. Të nxënit bazuar në projekt

Të nxënit bazuar në projekt përfshin një qasje dinamike në klasë dhe një metodë mësimdhënieje përmes së cilës nxënësit fitojnë njohuri më të thellë duke eksploruar aktivisht sfidat dhe problemet e botës reale. Të nxënit bazuar në projekt krijon praktika të reja mësimore, të cilat pasqyrojnë mjedisin aktual ku nxënësit jetojnë dhe mësojnë, vendos kërkesa të reja për nxënësit dhe mësuesit për të sfiduar praktikat tradicionale në mësimin e gjuhëve të huaja.

7. Të nxënit bazuar në detyra

Mësuesi organizon mësimin rreth detyrave që nxënësit kryejnë duke përdorur gjuhën e huaj që po mësojnë. Këto detyra imitojnë aktivitetet e botës reale dhe kërkojnë që nxënësit të përdorin komunikim autentik. Fokusi është në arritjen e rezultateve të të nxënit përmes përdorimit të gjuhës, gjë që i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre gjuhësore në mënyrë natyrale.

8. Të nxënit social dhe emocional

Kjo metodologji gërsheton parimet e të nxënit social dhe emocional (vetëdija, vetë-menaxhimi, ndërgjegjësimi social, aftësitë e marrëdhënieve dhe vendimmarrja e përgjegjshme) në të nxënit e gjuhëve të huaja, duke theksuar zhvillimin e inteligjencës emocionale të nxënësve krahas aftësive gjuhësore. Mësuesit krijojnë një mjedis të sigurt dhe gjithëpërfshirës ku nxënësit ndihen të sigurt për të shprehur ndjenjat e tyre dhe të mbështesin njëri-tjetrin.

9. Qëndrueshmëria mjedisore

Kjo metodologji i inkurajuar nxënësit të ndër veprojnë me mjedisin e tyre dhe ta përdorin gjuhën në mënyrë autentike dhe kuptimplote. Përfshirja në orën e mësimit të ndryshimeve klimatike dhe çështjeve të tjera globale me të cilat po përballet shoqëria e bën mësimin e gjuhës së huaj më tërheqës, praktik dhe efektiv.

10. Edukimi për Median dhe Informacionin (EMI)

Edukimi për median dhe informacionin është një metodologji që ndërthur mësimin e aftësive gjuhësore me zhvillimin e mendimit kritik, vlerësimin e informacionit dhe përdorimin e tij në mënyrë të përgjegjshme. Integrimi i EMI në mësimdhënien e gjuhës së huaj krijon një mjedis mësuesor dinamik që përgatit nxënësit për komunikim efektiv dhe pjesëmarrje aktive në shoqërinë e një epoke digjitale.

11. Integrimi i qasjes STEAM (Science, Technology, Engineering, the Arts and Mathematics)-

Nxënësi harton projekte ose detyra duke vënë në përdorim njohuritë e marra në matematikë, në lëndët shkencore dhe në art. Kjo qasje ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e shekullit 21 si bashkëpunimi, krijimtaria, dhe të menduarit kritik.

6.2 Roli i situatave praktike në lëndën e gjuhës angleze

Një ndër mënyrat më efektive për të ndërtuar kuptim të qëndrueshëm dhe të thelluar të njohurive dhe koncepteve gjuhësore në arsimin e mesëm të ulët është përfshirja e situatave reale dhe praktike në procesin e të nxënit. Situatat e të nxënit në lëndën e gjuhës angleze mund të zgjasin një ose disa orë mësimi. Këto situata ndihmojnë që nxënësi t'i përdorë njohuritë e marra në jetën e tij të përditshme pa vështirësi dhe në interes të tij. Mësimi nëpërmjet situatave reale, si biseda në dyqan, diskutime në klube, ose aktivitete shoqërore, i bën nxënësit të ndihen më të angazhuar dhe të motivuar në orën e mësimit. Duke u përfshirë në situata nga jeta reale nxënësit përmirësojnë aftësinë e të dëgjuarit dhe të folurit. Përballja me sfida reale i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre të mendimit kritik dhe të zgjidhjes së problemeve, duke i përgatitur ata më mirë për situata të ndryshme në jetë. Pavarësisht metodave të përdorura mësuesi duhet të ketë parasysh që nxënësi ka fituar:

- kompetencat e duhura;
- aftësinë për t'i përdorur këto kompetenca;
- aftësinë për të përdorur strategjitë e duhura në vënien e kompetencave në veprim.

6.3 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e gjuhës angleze

Projektet kurrikulare përbëjnë një komponent të rëndësishëm të procesit mësimor në lëndën e gjuhës angleze në arsimin e mesëm të ulët, pasi ato i japin mundësi nxënësve të zbatojnë njohuritë e fituara në mënyrë të pavarur, funksionale dhe krijuese, përtej detyrave standarde të tekstit shkollor. Projektet kurrikulare inkurajojnë nxënësit të praktikojnë aftësitë gjuhësore dhe të shprehin qartë idetë e tyre. Angazhimi në projekte i motivon nxënësit të jenë aktiv në procesin e të nxënës dhe të bashkëpunojnë me njeri tjetrin duke zhvilluar aftësitë e tyre sociale, mendimin kritik dhe aftësitë për zgjidhjen e problemeve. Gjithashtu projektet kurrikulare përfshijnë elemente kulturore, duke ndihmuar nxënësit të kuptojnë më mirë kulturën e vendeve anglisht folëse dhe të zhvillojnë një ndjenjë të respektit për diversitetin kulturor.

Projektet mund të ndërtohen rreth temave që lidhen drejtpërdrejt me jetën e përditshme ku nxënësit zgjidhin probleme reale dhe marrin vendime të përgjegjshme.

Në këtë proces, roli i mësuesit është ai i *udhëheqësit/organizuesit dhe mentorit*, edhe i një modeli pozitiv komunikimi dhe bashkëpunimi duke i ndihmuar nxënësit që:

- të formulojnë pyetje hulumtuese,
- të planifikojnë hapat e punës,
- të mbledhin dhe të analizojnë të dhëna,
- të interpretojnë rezultatet,

- të prezantojnë në mënyrë të qartë përfundimet e tyre.

Projektet gjithashtu ofrojnë mundësi për integrim ndërdisiplinor, duke lidhur gjuhën angleze me matematikën, me shkencën, teknologjinë, ekonominë, gjeografinë apo edukimin qytetar, duke i përgatitur nxënësit për sfida reale që kërkojnë mendim kompleks dhe bashkëpunim.

6.4 Portofoli Evropian i Gjuhëve (PEGJ)

Portofoli Evropian të Gjuhëve (PEGJ), i akredituar nga Këshilli i Evropës për t'u përdorur si dokument kurrikular, është hartuar për tre qëllime kryesore:

- a. të mbështesë dhe të zhvillojë autonominë e nxënësit;
- b. të forcojë ndërgjegjësimin ndërkulturor të nxënësit;
- c. të promovojë plurilingualizmin.

PEGJ ka dy funksione:

- a. **Raportues**- tregon aftësitë e nxënësit në lidhje me gjuhët e huaja që ai di ose po mëson, duke dhënë informacion rreth përvojave dhe shembuj konkretë mbi arritjet e tij në këto gjuhë. Rëndësia e funksionit raportues të PEGJ-it ndryshon sipas moshës së nxënësit.
- b. **Pedagogjik**- PEGJ është hartuar me synimin e bërjes transparent të procesit të të nxënit të gjuhëve, duke ndihmuar nxënësin të zhvillojë kapacitetin për reflektim dhe vetëvlerësim. Ky funksion përkon me synimet e Këshillit të Evropës për forcimin dhe zhvillimin e autonomisë të nxënësit.

Portofoli Evropian i Gjuhëve (PEGJ) përbëhet nga tri pjesë:

1. *Pasaporta Gjuhësore*
2. *Biografia Gjuhësore*
3. *Dosja*

Detyrat e portofolit mund të jenë punime të kryera në klasë dhe/ose jashtë saj, dëshmi e kontributeve dhe talentit të nxënësit të cilat nxënësi i përzgjedh bazuar në përshkruesit e Biografisë Gjuhësore tek PEGJ për një aftësi të caktuar (të lexuarit, të dëgjuarit, të folurit, të shkruarit) dhe nivelit përkatës. Detyrat duhet të përfshijnë të gjitha aftësitë e gjuhës (të folurit, të dëgjuarit, të shkruarit dhe të lexuarit).

Duke qenë një dokument kurrikular mësuesi duhet të planifikojë veprimtari të larmishme që nxënësi të punojë me këtë dokument si p.sh.: punë në grup, punë në çift, ushtrime të krijuara nga nxënësit, diskutime etj. (orët e PEGJ planifikohen brenda orëve të projektit).

Në udhëzuesit kurrikular për lëndën e gjuhës së huaj do të përshkruhen veprimtari praktike për përdorimin e PEGJ në klasë.

6.5 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e gjuhës angleze

Në mësimin e gjuhës angleze, është e rëndësishme që të gjithë nxënësit të ndihen të përfshirë. Disa nxënës mund të përballen me sfida që lidhen me të kuptuarit e koncepteve abstrakte, me ritmin e të mësuarit ose me aftësitë për të zbatuar njohuritë në. Roli i mësuesit është të ofrojë mbështetje të personalizuar dhe të krijojë mjedise që nxisin zhvillimin e këtyre aftësive, duke përdorur qasje të ndryshme si:

- ofrimi i ushtrimeve të përshtatura dhe graduale që përforcojnë kuptimin bazë të koncepteve gjuhësore;
- përdorimi i mjeteve konkrete, ilustrimeve, skemave, vizualizimeve dhe simulimeve digjitale që ndihmojnë nxënësit të lidhin njohuritë gjuhësore me përvojën konkrete;
- organizimi i punës në grupe të vogla ose në çift, duke inkurajuar ndihmën dhe shkëmbimin e ideve mes nxënësve;
- ofrimi i udhëzimeve të qarta dhe strukturimit të pyetjeve që nxisin të menduarit hap pas hapi;
- përdorimi i teknologjisë arsimore (aplikacione, platforma, video mësimore) që ofrojnë mundësi të ndryshme për t'u praktikuar.

6.6 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën gjuhës angleze

Nxënësit që tregojnë interes të shtuar në lëndën e gjuhës angleze shpesh kanë nevojë për detyra dhe sfida që i ndihmojnë të thellojnë të kuptuarit, të zhvillojnë mendimin kritik dhe krijues, si dhe të zbatojnë njohuritë në mënyrë fleksibël në situata të reja. Mësuesi ka rolin e udhëheqësit dhe motivuesit, duke i inkurajuar këta nxënës:

- të përballen me detyra të hapura, kërkojnë analiza të thelluara, krahasime, përgjithësime, argumentim, etj.;
- të krijojnë vetë situata problemore, skenarë ose pyetje që nxisin zgjidhje kreative dhe të argumentuara;
- të marrin pjesë në diskutime, debate ose analiza mbi tematika dhe probleme aktuale për të shprehur dhe mbrojtur idetë e tyre;
- të angazhohen në lojëra logjike, sfida mendore, ose ushtrime që stimulojnë mendimin deduktiv dhe aftësitë analitike;
- të marrin pjesë në konkurse debatesh, konkurse esesh, etj.

7 VLERËSIMI I NXËNËSVE

Në mësimin e gjuhës angleze, vlerësimi i nxënësve në arsimin e mesëm të ulët është pjesë shumë e rëndësishme e procesit mësimor dhe ndihmon mësuesin të kuptojë se sa mirë po i mësojnë nxënësit njohuritë dhe aftësitë që lidhen me kompetencat e kësaj lënde. Në lëndën e gjuhës angleze qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një note, por:

- t'i japë nxënësit mundësi të kuptojë progresin e tij, të mësojë nga gabimet duke reflektuar të përmirësojë njohuritë dhe aftësitë, si dhe të motivohet për të ecur përpara;
- të ndihmojë mësuesin të kuptojë sa mirë nxënësit i kanë kuptuar koncepte dhe po i zbatojnë ato;
- të ndihmojë mësuesin të përmirësojë mënyrën e mësimdhënies;

7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën e gjuhës angleze

Vlerësimi diagnostikues (vlerësimi si proces të nxëni)

Ky lloj vlerësimi bëhet në fillim të vitit shkollor ose të një kapitulli të ri. Mësuesi zbulon njohuritë që nxënësi ka dhe identifikon çfarë ka nevojë të përsëritet ose të mësohet më mirë. Ky vlerësim ndihmon mësuesin të planifikojë më mirë mësimin, duke përshtatur ritmin dhe mënyrat e punës me nevojat e nxënësve.

Ky vlerësim mund të realizohet:

- me pyetje të thjeshta dhe të drejtpërdrejta;
- me ushtrime të shkurtra orientuese;
- me kuice të shkurtra;
- me lojëra ose biseda reflektuese,
- fisha vetëvlerësimi, etj.

Vlerësimi formues (vlerësimi i vazhduar, vlerësimi për të nxënë)

Ky vlerësim bëhet gjatë gjithë procesit mësimor, në çdo mësim, për të parë si po ecin nxënësit. Ai ndihmon nxënësit dhe mësuesin të kuptojnë nëse janë në rrugën e duhur dhe çfarë duhet përmirësuar në punën e tyre para se të arrijnë vlerësimin përmbledhës ose përfundimtar.

Teknika të vlerësimit formues janë:

- vlerësimi i punës në grupe;
- vëzhgimi i angazhimit dhe pjesëmarrjes gjatë mësimin;
- detyrat e përditshme dhe projektet e vogla;

- vlerësimi i diskutimeve dhe argumentimi i zgjidhjeve;
- vlerësimi i përgjigjeve gjatë mësimi;
- vetëvlerësimi dhe vlerësimi nga bashkëmoshatarët, etj.

Vlerësimi përmbledhës (vlerësimi periodik, vlerësimi i të nxënës)

Ky vlerësim bëhet pas një periudhe mësimore, ose pas një kapitulli dhe mat atë që nxënësi ka arritur të mësojë. Mund të realizohet me teste, detyra individuale me shkrim, projekte përmbyllëse. Kjo zakonisht shoqërohet me notë dhe ndihmon mësuesin, nxënësin dhe prindërit të kuptojnë progresin dhe arritjet.

7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e gjuhës angleze

- Vlerësimi duhet të ndihmojë nxënësit të mësojnë më mirë, të kuptojnë dhe të reflektojnë mbi gabimet e tyre.
- Detyrat dhe pyetjet e vlerësimit duhet të matin aftësitë dhe njohuritë që nxënësit duhet të zhvillojnë sipas kompetencave të gjuhës angleze.
- Vlerësimi duhet të jetë i qartë dhe i drejtë për të gjithë nxënësit, pavarësisht aftësive të tyre.
- Vlerësimi duhet të inkurajojë nxënësit të besojnë në vetvete dhe të kuptojnë që gabimi është pjesë e të nxënës.
- Mësuesi duhet të përdorë shumë forma vlerësimi, si: përgjigjet me gojë, ushtrimet, punën me materiale konkrete, projektet, vizatimet, punën në grup, detyrat e shtëpisë etj.

Ky proces ndihmon që vlerësimi të bëhet një mjet i dobishëm dhe i kuptueshëm për të gjithë, jo vetëm një "kontroll" për nota, por një mënyrë për të ndihmuar nxënësit të rriten dhe të përmirësohen çdo ditë në mësimin e gjuhës angleze.

7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit (RN)

Në këtë rubrikë paraqiten shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

Tabela 16. Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e RN

Example 1. Learning outcome (LO): -The student discusses what to do, where to go and make arrangements to meet to go shopping on a weekend.				
Level of achievement	Very Well	Well	Satisfactory	Poor
Description	The student discusses shopping plans using at least four well-structured sentences, including suggestions about what to buy, where to go, and when to meet. They correctly use shopping-related question forms such as “How much...?”, “What size...?”, “Do you have...?”,	The student discusses general shopping plans in two to three complete sentences, mentioning a location and meeting time. They use 2–3 interrogative structures correctly, related to shopping, and show good control of basic vocabulary and grammar.	The student makes simple suggestions about shopping in one or two sentences, with minor errors in grammar or vocabulary. They attempt to ask 1–2 basic questions, though some may be incomplete or awkwardly structured.	The student provides unclear or incomplete responses. They may name a shop or time, but with frequent grammatical errors or incorrect use of key vocabulary (e.g., failing to form basic shopping questions). Communication is limited and disjointed.

	showing accuracy and fluency.			
Exampe 2. Learning outcome (LO): -The student produces a series of simple phrases and sentences when talking about their family members.				
Level of achievement	Very Well	Well	Satisfactory	Poor
Description	The student produces 4 or more complete and varied sentences describing family members, including names, ages, relationships, and additional details (e.g., jobs or hobbies). Vocabulary is appropriate and varied, and sentence structure is accurate.	The student produces 2–3 accurate sentences about family members, including at least two basic details such as name, age, or relationship. Vocabulary and grammar are mostly correct, and meaning is clear.	The student produces 1–2 short sentences with limited vocabulary, and some errors in grammar. While structure may be basic, the main idea is understandable.	The student struggles to form complete sentences, may only name family members, and uses inaccurate or incomplete language. Communication is unclear or minimal.

Tabela 17. Shembull për vlerësimin e e detyrave me shkrim

<i>Written assessment grid</i>

Overall	The student writes a series of simple phrases and sentences linked with simple connectors like “and”, “but” and “because”. Longer texts may contain expressions and show coherence problems that make the text hard to understand.
Range	The student uses basic sentence patterns with memorised phrases, groups of a few words and formulae in order to communicate limited information, mainly in everyday situations.
Coherence	The student links groups of words with simple connectors like “and”, “but” and “because”.
Accuracy	The student uses simple structures correctly, but still systematically makes basic mistakes. Errors may sometimes cause misunderstandings.
Description	The student writes very short, basic descriptions of events, past activities and personal experiences; writes short, simple, imaginary biographies and simple poems about people.
Argument	Not applicable

8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Gjatë procesit mësimor të gjuhës angleze, përdorimi i burimeve të ndryshme ndihmon në zhvillimin e aftësive komunikative dhe në kuptimin e thellë të strukturave gjuhësore. Materialet konkrete, vizuale dhe teknologjike krijojnë mundësi që nxënësit të mësojnë në mënyrë aktive dhe të zbatojnë njohuritë në situata reale. Mësuesi integron mjete të ndryshme për të bërë mësimin sa më të qartë dhe të aksesueshëm për të gjithë nxënësit dhe i ndihmon ata të ndërtojnë dijet e tyre, t'i konkretizojnë njohuritë e marra, të nxënë në mënyrë të pavarur, t'i përdorin dijet në jetën praktike, të zhvillojnë aftësitë e të menduarit kritik e krijues, të bashkëveprojnë me shokët e shoqet e klasës. Disa nga mjetet më të përdorura didaktike janë:

tekstet mësimore, fletoret e punës, revistat, enciklopeditë, fjalorët, antologjitë, media, aplikacionet ose platformat për mësimin e gjuhës, materialet mësimore të hartuara ose të përshtatura nga mësuesi, vepra letrare dhe libra të tjerë në gjuhë të huaja që janë në bibliotekën e shkollës, etj.

Gjatë shpjegimit, mësuesi përdor gjuhë të qartë dhe të thjeshtë, fjali të shkurtra dhe një fjalor të përshtatur për moshën dhe nivelin e nxënësve. Mësuesi zgjedh shembuj konkretë dhe ushtrime të personalizuar, duke siguruar mbështetje shtesë për nxënësit që kanë nevojë.

8.1 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore

Në arsimin e mesëm të ulët, përdorimi i teknologjisë në orët e gjuhës angleze është një mundësi shumë e mirë për të ndihmuar nxënësit të zhvillojnë aftësitë e komunikimit, krijimtarisë dhe të kuptojnë lidhjen e gjuhës me kulturën dhe shoqërinë. Qasja ndërvepruese, e cila përfshin përdorimin e platformave digjitale, aplikacioneve dhe burimeve multimediale, inkurajon nxënësit të angazhohen dhe të eksplorojnë tema të ndryshme në mënyrë krijuese. Klasat e pajisura me mjete si tabela interaktive dhe burime online ndihmojnë në krijimin e një mjedisi mësimor motivues, ku gjuha mësohet në një kontekst dinamik dhe praktik, duke i përgatitur nxënësit për sfida të ndryshme të komunikimit në botën reale. Më poshtë listohen disa mënyra për përdorimin e teknologjisë në lënen e gjuhës angleze.

- Përdorimi i postës elektronike dhe mediave sociale për shkëmbim informacioni.
- Përdorimi i internetit për të shfrytëzuar faqet e ëeb –it të rekomanduara nga mësuesi si burim informacioni.
- Përdorimi i platformave digjitale për mësimin e gjuhëve (Akelius digital learning platform¹).
- Përdorimi i aplikacioneve të ndryshme për hartimin e testeve; pyetësorëve, etj.
- Përdorimi i tabelave interaktive për të angazhuar nxënësit në aktivitete interaktive, prezantime multimediale dhe lojëra virtuale.
- Përdorimi i përmbajtjeve multimediale si video, podkaste, YouTube, filma.
- Etj.

¹ <https://languages.akelius.com/>

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e gjuhës angleze do të përshkruhen përdorimi i burimeve dhe materialeve didaktike përfshirë teknologjinë.

9 ANALIZA SASIORE E PROGRAMIT TË GJUHËS ANGLEZE NË KLASË TË GJASHTË

<i>Klasa VI</i>	<i>Përmbajtja e lëndës së gjuhës angleze</i>	100%
	<i>Formimi kulturor dhe ndërkulturor</i>	40%
	<i>Gramatikë</i>	30%
	<i>Formimi gjuhësor</i>	20%
	<i>Projekti dhe puna me Portofolin Evropian të Gjuhëve (PEGJ)</i>	10%

<i>Klasa VI</i>	<i>Zhvillimi i kompetencave të lëndës</i>	100%
	<i>Kompetenca gjuhësore</i>	60%
	<i>Kompetenca sociogjuhësore</i>	10%
	<i>Kompetenca pragmatike</i>	30%

Ndarja e kohës mësimore për zhvillimin dhe forcimin e kompetencave të lëndës së gjuhës angleze e ndihmon mësuesin të strukturojë përmbajtjen mësimore, të hartojë rezultate të nxëni të matshme dhe të arritshme për moshën dhe nivelin gjuhësor të nxënësve, si dhe të zhvillojë aktivitete në

orën e mësimi që fuqizojnë kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj. Në klasën e gjashtë, përqindja më e lartë (60%) i kushtohet **kompetencës gjuhësore**, duke theksuar rëndësinë e pasurimit të fjalor, saktësisë në drejtshkrim dhe shqiptim dhe strukturë të saktë gramatikore të fjalive në të shkruar dhe të folur. Koha që i kushtohet **kompetencës pragmatike** (30%) rritet në këtë klasë duke ndihmuar nxënësin të përdorë gjuhës angleze në situata të njohura komunikimi (si përshkrimi i vetes dhe mjedisit, shprehja e mendimeve apo kërkesa për informacion), duke forcuar koherencën dhe qartësinë në të shprehurin e ideve. **Kompetenca sociogjuhësore** (10%) vazhdon të zhvillohet më tej duke planifikuar veprimtari në të cilat nxënësit ndërveprojnë në situata të thjeshta nga jeta e përditshme duke demonstruar sjellje të përshtatshme sociale dhe kulturore.

Klasa VI	Veprimtari gjuhësore	100%
	<i>Veprimtari që zhvillon nxënësi për të marrë informacion (Të dëgjuarit dhe të lexuarit)</i>	30%
	<i>Veprimtari që zhvillon nxënësi për të prodhuar informacion. (Të folurit dhe të shkruarit)</i>	20%
	<i>Veprimtari që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët (Të folurit dhe të shkruarit)</i>	45%
	<i>Veprimtari që zhvillon nxënësi për të analizuar/ interpretuar/sintetizuar informacionin (Ndërjmetësimi gjuhësor- Të folurit dhe të shkruarit)</i>	5%

Veprimtaritë gjuhësore të shprehura në formën e rezultateve të të nxënës ndihmojnë mësuesin të planifikojë lloje të ndryshme aktiviteteve që zhvillojnë aftësi gjuhësore të balancuara dhe të orientuara drejt përdorimit të gjuhës në situata nga jeta reale për të arritur këto rezultate. Në klasën e gjashtë veprimtaritë ndërvepruese (45%) përbëjnë pjesën më të madhe të kohës mësimore, pasi qëllimi kryesor është që nxënësi të praktikojë gjuhën angleze për të komunikuar në mënyrë të thjeshtë përmes dialogjeve, lojës me role dhe situatave nga jeta e përditshme në shkollë, familje, shoqëri. Marrja e informacionit (30%), përmes dëgjimit të njoftimeve, prezantimeve, bisedave në televizion, radio, podcaste, etj dhe leximit të

teksteve të përshtatura për këtë moshë dhe nivel, ndihmon nxënësin në përvetësimin e strukturave dhe fjalorit të nevojshëm për ta kuptuar sa më mirë informacionin e dëgjuar ose të lexuar. Mësuesi planifikon veprimtari ku nxënësit i duhet të prodhojnë informacion (20%). Këto veprimtari ndihmojnë nxënësin të shprehet lirshëm, të përshkruajë përvoja dhe të formulojë përgjigje të strukturuar saktë kur flet dhe kur shkruan. Në këtë klasë nxënësi fillon dhe aktivizohet në veprimtari ndërmjësuese (5%) përmes ushtrimeve të thjeshta që kërkojnë përmbledhjen ose riformulimin e informacionit për të ndihmuar të tjerët, duke hedhur bazat për të avancuar në klasat në vijim.

10 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së gjuhës angleze bazohet në Kornizën Kurrikulare të Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Planin Mësimor të Arsimit Bazë si dhe në Kuadrin e Përbashkët Evropian për Gjuhët dhe Volumin Shoqërues (2020). Si i tillë ky dokument i shërben mësuesve, autorëve të teksteve mësimore, hartuesve të testeve kombëtare, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Në këtë kapitull përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit në mënyrë që të maksimizohet efektiviteti i programit të lëndës së gjuhës angleze.

a) Rekomandime për mësuesit

- Të lidhin përmbajtjen e gjuhës angleze me fusha të tjera (shkencë, matematikë, teknologji, inxhinieri, art, gjuhë, edukatë qytetare, etj.) për të ndihmuar në zhvillimin e përgjithshëm të nxënësve.
- Të përdorin situata nga jeta reale, si role-play, diskutime mbi tema aktuale, dhe projekte që lidhen me interesat e nxënësve për të rritur angazhimin e tyre në procesin mësimor.
- Të inkurajojnë nxënësit të eksplorojnë tema të ndryshme në mënyrë të pavarur përmes kërkimeve dhe prezantimeve, duke u dhënë atyre mundësinë të zhvillojnë aftësi kërkimore dhe prezantuese.
- Të planifikojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë rëndësinë e gjuhës angleze në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.

- Të shfrytëzojnë mjetet digjitale dhe platformat online për të krijuar një mjedis më interaktiv, duke përdorur video, podcast dhe burime të tjera për të përparimin e nxënësve.
- Të fokusohen në zhvillimin e aftësive të larta, si mendimi kritik dhe zgjidhja e problemeve, përmes analizës së teksteve, debateve dhe studimeve të rasteve.
- Të inkurajojnë nxënësit të eksplorojnë kulturën e vendeve anglisht folëse duke përdorur literaturë, muzikë, filma dhe aktivitete kulturore, për të rritur ndjeshmërinë kulturore.
- Të organizojnë ditën evropiane të gjuhëve si një manifestim i shumë gjuhësisë dhe shumë kulturave.
- Të japin feedback të vazhdueshëm dhe konstruktiv për të ndihmuar nxënësit të përmirësojnë aftësitë e tyre gjuhësore dhe të kuptojnë më mirë boshllëqet e tyre.
- Të inkurajojnë nxënësit të zhvillojnë projekte që përfshijnë përdorimin e gjuhës angleze në mënyrë kreative, si krijimi i videove, blogjeve ose aplikacioneve.
- Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me aftësi me talente.
- Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socio emocional.
- Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.
- *Të sigurojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të lëndës së gjuhës angleze (p.sh. sugjerohet 30% teori — 70% praktikë). Përdorimi praktik i gjuhës angleze do të realizohet jo vetëm në orët e veçanta si: ushtrime, përsëritje, projekte, konkurse etj., po përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.*
- Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë të lëndës së gjuhës së huaj.
- Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

b) Rekomandime për autorët e teksteve shkollore

- Të përshtatin në mënyrë cilësore tekstet shkollore duke reflektuar të gjitha përditësimet më të fundit.
- Të përfshijnë platforma digjitale interkative për mësimin e gjuhës angleze, në tekstet shkollore.
- Të sigurojnë librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së tekstit shkollor.
- Të sigurojnë materialet burimore edhe digjitale për zbatimin e tekstit shkollor.
- Të përfshijnë në tekstet shkollore ushtrime që promovojnë mendimin kritik, zgjidhjen e problemeve dhe krijimtarinë.
- Të krijojnë hapësirë në tekstet shkollore për shembuj dhe ushtrime që nxisin orientimin për karrierë, përmes profesioneve ku gjuha angleze luan rol.
- Të sigurojnë që tekstet të kenë qasje gjithëpërfshirëse dhe të përshtatshme për moshën, duke marrë parasysh diversitetin kulturor dhe aftësitë e ndryshme të nxënësve.
- T'i referohen Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët dhe Volumit Shoqërues për hartimin e teksteve sipas niveleve të përcaktuara për secilën klasë.

c) Rekomandime për hartuesit e testeve kombëtare

- Të sigurojnë që testet të përmbajnë ushtrime me fokus zbatime praktike në jetën reale.
- Të integrojnë qasje ndërdisiplinore, që nxisin të menduarit logjik, të menduarin kritik dhe krijues, jo thjesht memorizimin.
- Të sigurojnë që testet të jenë të përputhshme me objektivat e programit dhe rezultatet e të nxënit, për të reflektuar aftësitë që nxënësit duhet të zhvillojnë.
- Të kenë parasysh nivelin e diversitetit të nxënësve, duke përfshirë ushtrime që janë të qarta dhe të kuptueshme për të gjithë, pavarësisht sfondit kulturor ose gjuhësor.
- Të respektojnë balancën mes aftësive gjuhësore që testohen.
- Të hartojnë modele të testeve kombëtare në mënyrë që të punohen nga nxënësit gjatë viteve të shkollimit.

d) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve gjuhësore.
- Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.
- Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- Të vlerësojnë balancën midis kohës që flet mësuesi dhe kohës që flasin nxënësit.
- Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënit dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socio emocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e gjuhës angleze.
- Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

e) Rekomandime për prindërit

- Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e gjuhës angleze jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- Të bashkëpunojnë me shkollën për të ndihmuar fëmijët në pjesëmarrjen në projekte të lidhura me gjuhën angleze.
- Të promovojnë një qëndrim pozitiv ndaj mësimi të gjuhës angleze, duke theksuar rëndësinë e përpjekjes dhe të mësimi nga gabimet.
- Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i gjuhës angleze zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.
- Të inkurajojnë përdorimin e gjuhës angleze jashtë shkollës përmes leximit të librave, shikimit të filmave, dëgjimit të muzikës apo përdorimit të aplikacioneve edukative, etj

f) Rekomandime për nxënësit

- Të marrin pjesë aktive në orët e mësimit të gjuhës angleze, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive.
- Të angazhohen në projekte kurrikulare që lidhin gjuhën angleze me lëndët e tjera.
- Të bashkëpunojnë me shokët dhe të mësojnë të komunikojnë lirshëm në gjuhën angleze si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- Të jenë kureshtarë dhe të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke përfshirë edhe përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- Të kuptojnë rëndësinë e gjuhës angleze si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

11 NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE

Në lëndën e gjuhës angleze së klasës së gjashtë ka këto ndryshime përmbajtjesore:

- 1) Reflektim i ndryshimeve të bëra në Kuadrin Evropian të Referencave për Gjuhët, Volumi Shoqërues, 2020. ²
- 2) Vendosja e fokusit në qasjen e orientuar drejt veprimit duke sugjeruar një ndarje brenda orës së mësimit 30% pjesa teorike dhe 70% pjesa praktike. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.
- 3) Përditësimi i kompetencave kyçe dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e gjashtë.
- 4) Përditësimi dhe përshkrimi në gjuhën angleze i kompetencave të lëndës dhe i rezultateve të të nxënit.
- 5) Riorganizimi dhe përshkrimi në gjuhën angleze i njohurive gjuhësore, gramatikore dhe funksioneve gjuhësore.
- 6) Përditësimi i rezultateve të të nxënit duke shtuar komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor e kulturor.
- 7) Riorganizimi dhe përshkrimi në gjuhën angleze i veprimtarive gjuhësore dhe strategjive në formën e rezultateve të të nxënit.
- 8) Promovimi i shumë gjuhësisë dhe shumë kulturave.

² Council of Europe (2020), *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, available at www.coe.int/lang-cefr

- 9) Përfshirja e rezultateve të të nxënit në gjuhën angleze të kompetencës shumë gjuhësore dhe shumë kulturore.
- 10) Përditësimi i temave ndërkurrikulare.
- 11) Përditësimi i metodologjisë me fokus të shtuar në zhvillimin e mendimit kritik, edukimin për median dhe informacionin, qëndrueshmërinë mjedisore, të nxënit bazuar në projekt duke përfshirë qasjen STEAM, të nxënit e personalizuar, të nxënit social emocional, përdorimin e teknologjisë dhe IA etj.
- 12) Përditësimi i vlerësimit të nxënit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënit.

12 TABELA E NIVELEVE SIPAS KLASAVE

Tabela pasqyron përputhjen e niveleve gjuhësore sipas Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët dhe shtrirjen e tyre sipas klasave në sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë për gjuhën angleze.

Nivelet Klasat	Pre A1	A1	A2	A2+	B1	B1+	B2
Klasa 12							
Klasa 11							
Klasa 10							
Klasa 9							
Klasa 8							
Klasa 7							
Klasa 6							
Klasa 5							
Klasa 4							
Klasa 3							
Klasa 2							
Klasa 1							

PROGRAMI I LËNDËS “QYTETARI”

ARSIMI I MESEM I ULËT

KLASA 6

FUSHA “SHKENCAT SHOQËRORE”

Koordinator: Astrit Dautaj

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

1	HYRJE.....	4
2	PËRMBAJTJA E KURRIKULËS SË LËNDËS SË QYTETARISË.....	8
2.1	KOMPETENCAT PËR KULTURË DEMOKRATIKE	9
2.1.1	Vlerat.....	9
2.1.2	Qëndrimet	10
2.1.3	Aftësitë.....	13
2.1.4	Njohuritë dhe të kuptuarit kritik	16
2.2	DIMENSIONET E QYTETARISË DEMOKRATIKE	19
3	REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE NË KLASËN E GJASHTË.....	21
4	UDHËZIME METODOLOGJIKE	30
5	ÇFARË KËRKOHEM NGA MËSUESI I LËNDËS SË QYTETARISË?	32

5.1	Mjedisi i të nxënit të qytetarisë demokratike.....	33
5.2	Lidhja e lëndës së qytetarisë me temat ndërkurrikulare	36
5.3	Koha mësimore për tematikë për secilën klasë	39
5.4	Vlerësimi në lëndën e edukimit qytetar: njohuritë, aftësitë dhe prirjet qytetare	40
5.4.1	Aftësitë intelektuale	41
5.4.2	Prirjet qytetare.....	48
6	MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE	52

1 HYRJE

Edukimi për qytetari demokratike dhe edukimi për të drejtat e njeriut (EQD/EDNJ) është pjesë e politikës arsimore në Shqipëri, në përmbushje të synimit të saj bazë në drejtim të krijimit të një kulture demokratike dhe pajisjes së individëve me kompetenca për jetën. Në themel të tij qëndrojnë kompetencat për kulturën demokratike të Kornizës Referuese të Këshillit të Evropës, e mbështesin të gjitha kurrikulat e edukimit qytetar, pjesë e kurrikulës zyrtare të arsimit parauniversitar për klasat 1-10. Këto kompetenca janë baza për ndërtimin e përmbajtjes së lëndës së qytetarisë. Ato shprehen dhe nënkuptohen shprehimisht në fushat, dimensionet, idetë, konceptet, objektivat etj., e kësaj kurrikule, të cilat janë të përafruara horizontalisht dhe vertikalisht me standardet dhe praktikatat e KE.

Ndryshimet e përshtatura me kurrikulën ekzistuese shënojnë progres dhe janë në përputhje me politikën dinamike të KE-së të njëzet viteve të fundit. Kurrikula e shkruar pasqyron konceptet dhe praktikatat e përditësuara të dokumenteve të KE. Kurrikula e qytetarisë është në përputhje me konceptet, praktikatat dhe pritshmëritë e KE të EQD/EDNJ, pasi ato përfshijnë koncepte të parashikuara në Kartën e KE.

Përmbajtja e lëndës “Qytetari” trajton jo vetëm realitetin shqiptar, si të ndryshuar dhe ende në ndryshim, problemet dhe sfidat përkatëse, por edhe realitetin evropian dhe global. Si e tillë, kurrikula e kësaj lënde është përballur vazhdimisht me sfidën e përballjes me ndryshimin e faktorëve lokalë, ekonomikë, socialë, kulturorë, por edhe nga këndvështrimi i angazhimit të vendit për integrim dhe anëtarësimin e tij të ardhshëm në BE.

Situata ndërkombëtare dhe nevoja për përmirësimin e cilësisë së Edukimit për qytetari demokratike

Për shumë vite, Evropa përballet me kërcënime që minojnë kulturën e demokracisë, vlerat dhe parimet e saj, të tilla si: rikthimi i luftës, radikalizmi, dobësimi i angazhimit për lirinë e shprehjes, diskriminimi në rritje, gjuha e urrejtjes në internet dhe pakënaqësia me përpjekjet e qeverisë për të trajtuar ndryshimet klimatike. Vitet e fundit ka pasur një rritje të intolerancës ndaj atyre që perceptohen si të ndryshëm, ndaj kulturave dhe gjuhëve të tyre dhe një rënie të interesit për integrimin e pakicave dhe emigrantëve. Kësaj gjendjeje komplekse i shtohet ardhja e sferës digjitale dhe teknologjive të tilla si inteligjenca artificiale gjeneruese, të cilat ofrojnë mundësi të paprecedentë, por gjithashtu përmbajnë rreziqe të konsiderueshme nëse përdoren në mënyrë të papërshtatshme.

Nga ana tjetër arsimit vazhdon të mos arrijë qëllimin e tij për përgatitjen e të rinjve për të jetuar si qytetarë aktivë në një shoqëri demokratike, pavarësisht nga pranimi se vlerat demokratike janë komponentë themelorë dhe thelbësorë si për zhvillimin profesional dhe personal, ashtu dhe për funksionimin demokratik të institucioneve. Për më tepër, nxënësit nuk kanë pasur mundësi të mjaftueshme për t'u fuqizuar dhe për të përfituar plotësisht nga një arsimim që i përgatit ata për t'u bërë qytetarë aktivë dhe të informuar për shkak të mungesës së kurrikulave fleksibël dhe mjediseve të të mësuarit të sigurt dhe jo të dhunshëm, të favorshëm për të mësuar praktikën demokratike. Përveç kësaj, jo të gjithë nxënësit në Evropë janë në gjendje të kuptojnë dhe të mendojnë në mënyrë kritike për çështje të tilla si historia, bota, politika, ligji, të drejtat e njeriut, kulturat, fetë, media, ekonomia, shkenca dhe mjedisi.

Për t'iu përgjigjur këtyre sfidave, arsimit, ndër të tjera, duhet të rigjallërojë misionin e tij qytetar duke i përgatitur të gjithë qytetarët që të bëhen pjesëmarrës aktivë në një shoqëri demokratike. Qytetarëve të të gjitha moshave duhet t'u jepet mundësia të zhvillojnë aftësitë e nevojshme për bashkëjetesën demokratike. Kjo bëhet në kontekstin e të mësuarit gjatë gjithë jetës dhe përmes një qasjeje me shumë palë, duke përfshirë mbështetjen e menaxherëve të arsimit, mësuesve, nxënësve dhe partnerëve të tjerë në arsim.

Transformimi digjital, i mbështetur kryesisht nga Inteligjenca Artificiale (AI), ka ndryshuar ndjeshëm peizazhin arsimor në vitet e fundit. Ky transformim dëshmohet nga integrimi i teknologjive dhe praktikave digjitale për të përmirësuar proceset e të mësuarit, për të zgjeruar aksesin në burimet arsimore, për të promovuar shkrim-leximin digjital dhe për të nxitur qasje inovative që përmirësojnë rezultatet arsimore dhe përgatisin nxënësit për epokën digjitale. Sistemet arsimore kanë nisur reformat në lidhje me **rishikimin e qasjeve pedagogjike**, të mjediseve të të mësuarit, zhvillimin e shkrim-leximit digjital midis mësuesve dhe nxënësve dhe qeverisjen me pjesëmarrje të sistemeve arsimore.

Edukimi i qytetarisë digjitale ofron një mundësi për ta bërë këtë duke ofruar një kornizë pedagogjike që përshtatet në mënyrë holistike në të gjithë kurrikulën. Ai integron kompetencat e përcaktuara në Kuadrin e Referencës së Kompetencave për Kulturë Demokratike dhe mbulon dhjetë

fushat e aktiviteteve të prekura nga teknologjitë digjitale. Këto fusha janë të grupuara gjerësisht në tre grupe: Të qenit online, që përfshin domene që lidhen me kompetencat e nevojshme për të hyrë në shoqërinë digjitale, për t'u shprehur lirisht dhe për të përdorur mjetet digjitale në mënyrë krijuese dhe kritike; Mirëqenia në internet, e cila përfshin fusha që lidhen me kompetencat e nevojshme për t'u angazhuar pozitivisht në shoqërinë digjitale dhe për të zhvilluar një marrëdhënie të shëndetshme me teknologjinë; Të drejtat në internet, që përfshijnë domene që lidhen me kompetencat që lidhen me të drejtat dhe përgjegjësitë e qytetarëve në shoqëri komplekse, të larmishme në një kontekst digjital, ku mbrohet privatësia dhe fuqizohet pjesëmarrja aktive.

Edukimi për qytetari demokratike në dokumentet strategjike të arsimit në Shqipëri

Shoqëria e ndryshuar shqiptare dhe kërkesat e bashkëjetesës demokratike shtrojnë përpara arsimit:

- nevojën për të unifikuar vizionet dhe perspektivat afatshkurtra dhe afatgjata të veprimit qytetar demokratik;
- domosdoshmërinë për t'u transmetuar të rinjve tanë njohuri, vlera e shprehi të reja, por edhe kompetencën qytetare për t'i përdorur ato dhe për t'u integruar e përfshirë cilësisht në veprimin e përgjegjshëm qytetar,
- nevojën për të përgatitur mësues qytetarë dhe të kualifikuar, që të jenë të aftë:
 - të njohin e të përhapin konceptimet dhe praktikat e reja bashkëkohore në fushën e qytetarisë;
 - të mbështesin dhe sigurojnë bashkëpunimin ndërmjet shkollës, familjes dhe komunitetit dhe institucioneve të tjera përgjegjëse për ndërtimin e shoqërisë së re demokratike;
 - të kuptojnë tendencat sociale, ekonomike, kulturore etj., të shoqërisë shqiptare e më gjerë e të përballojnë sfidat e reja të kohës, zhvillimit, transformimit e progresit etj.

Cilat janë bazat politike dhe legislative mbi të cilat ngrihet politika e edukimit për qytetari demokratike në Shqipëri?

1. Kushtetuta e Shqipërisë. Në Shqipëri, detyrimi i sistemit arsimor për të ushqyer arsimin me vlerat dhe parimet e EQD/EDNJ buron nga Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë si bazë për respektimin dhe mbrojtjen e dinjitetit të njeriut, të drejtave dhe lirive, trashëgimisë kombëtare, bashkëjetesës fetare dhe bashkëjetesës me pakicat, të cilat janë baza e shtetit.

2. Ligji për Arsimin Parauniversitar. Në këtë drejtim, ndryshimet e bëra në vitin 2015 në Ligjin për Arsimin Parauniversitar, i cili është ligji kryesor që rregullon veprimtarinë e sistemit arsimor parauniversitar, përmban 8 kompetencat kyçe të Bashkimit Evropian në të cilat përfshihet kompetenca e qytetarisë, vetëdijes dhe shprehjes kulturore.

3. Strategjia Kombëtare e Arsimit 2021-2026, një dokument që është hartuar bazuar në vlerat e Këshillit të Evropës, me një vizion për arsimin, synon të arrijë “Një sistem arsimor cilësor të bazuar në parimet e përfshirjes dhe të të mësuarit gjatë gjithë jetës, i cili u mundëson të gjithë individëve të arrijnë potencialin e tyre të plotë duke kontribuar kështu në mirëqenien e tyre personale, si dhe në forcimin e demokracisë dhe integritetit të vendit.

4. Karta e Këshillit të Evropës për Qytetarinë Demokratike dhe Edukimin për të Drejtat e Njeriut, e cila kërkon nga shtetet anëtare:

- a) Së pari, përfshirja e arsimit për qytetari demokratike dhe edukimi për të drejtat e njeriut në kurrikulat për arsimin parashkollor, fillor dhe të mesëm si dhe në arsimin dhe aftësimin e përgjithshëm dhe profesional.
- b) Së dyti, të vazhdojë të mbështesë, rishikojë dhe përditësojë edukimin për qytetarinë demokratike dhe edukimin për të drejtat e njeriut në këto kurrikula me qëllim që të sigurohet rëndësia e tyre dhe të inkurajohet qëndrueshmëria e kësaj fushe.

5. Kuadri i referencës së kompetencave për kulturën demokratike: 3 vëllime që përcaktojnë jo vetëm grupin prej 20 kompetencash dhe treguesit e tyre përkatës, por edhe një vizion dhe rekomandime të qarta për t'i bërë ato pjesë të politikës dhe praktikës së mësimdhënies dhe të nxënies.

2 PËRMBAJTJA E KURRIKULËS SË LËNDËS SË QYTETARISË

Përmbajtja e lëndës së Qytetarisë trajton jo vetëm realitetin shqiptar, si të ndryshuar dhe ende në ndryshim, problemet dhe sfidat përkatëse, por edhe realitetin evropian dhe global. Si e tillë, kurrikula e kësaj lënde është përballur vazhdimisht me sfidën e përballjes me ndryshimin e faktorëve lokalë, ekonomikë, socialë, kulturorë, por edhe nga këndvështrimi i angazhimit të vendit për integrim dhe anëtarësimin e tij të ardhshëm në BE.

Një listë e gjatë çështjesh që janë bërë prioritet për sistemin arsimor përfshijnë edukimin për qytetarinë demokratike dhe të drejtat e njeriut, edukimin kundër ekstremizmit të dhunshëm dhe radikalizimit, edukimin mbi fenë dhe çështjet e lidhura me to, edukimin e medias dhe informacionit, edukimin ligjor të publikut, edukimin gjinor, edukimin kundër diskriminimit, edukimin kundër trafikimit të qenieve njerëzore, edukimin kundër abuzimit seksual dhe edukimin për përfshirje.

Përmbajtja e lëndës së qytetarisë ka në themel Kompetencat themelore të përcaktuara në Kuadrin e Referencës së Kompetencave për Kulturë demokratike

2.1 KOMPETENCAT PËR KULTURË DEMOKRATIKE

2.1.1 VLERAT

1. Vlerësimi i dinjitetit njerëzor dhe i të drejtave të njeriut

Nxënësi:

- Argumenton që të drejtat e njeriut duhet të mbrohen dhe të respektohen gjithmonë.
- Argumenton që të drejtat e veçanta të fëmijëve duhet të respektohen dhe të mbrohen nga shoqëria.
- Mbron pikëpamjet se askush nuk duhet të jetë objekt i torturës, i trajtimeve poshtëruese ose i ndëshkimit.
- Argumenton se të gjitha institucionet publike duhet të respektojnë, të mbrojnë dhe të zbatojnë të drejtat e njeriut.
- Mbron pikëpamjen që kur njerëzit janë të burgosur, megjithëse ata janë objekt i kufizimeve, nuk do të thotë që ata meritojnë më pak respekt dhe dinjitet se të tjerët.
- Shpreh pikëpamjen se të gjitha ligjet duhet të jenë në përputhje me normat dhe standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut.

2. Vlerësimi i larmisë kulturore

Nxënësi:

- Mbështet pikëpamjen se ne duhet të jemi tolerantë për besimet e ndryshme që mbahen nga të tjerët në shoqëri.
- Mbështet pikëpamjen se secili duhet të përpiqet për mirëkuptimin e ndërsjellë dhe të kuptimshëm të dialogut ndërmjet njerëzve dhe grupeve që perceptohen “të ndryshëm” nga njëri-tjetri.
- Shpreh pikëpamjen se larmia kulturore në shoqëri duhet të vlerësohet dhe të çmohet pozitivisht.
- Argumenton se dialogu ndërkulturor duhet të na ndihmojë të njohim identitetet tona të ndryshme dhe përkatësitë kulturore.
- Argumenton që dialogu ndërkulturor duhet të zhvillojë respektin dhe kulturën e “të jetuarit së bashku”.

3. Vlerësimi i demokracisë, i drejtësisë, i ndershmërisë, i barazisë dhe i shtetit të së drejtës

Nxënësi:

- Argumenton që shkollat duhet të mësojnë nxënësit për demokracinë dhe si të veprojnë si qytetarë demokratë.
- Shpreh pikëpamjen që të gjithë qytetarët duhet të trajtohen në mënyrë të barabartë dhe të paanshme nga ligji.
- Argumenton se ligjet duhet të zbatohen gjithmonë në mënyrë të ndershme.
- Argumenton se zgjedhjet demokratike duhet të zhvillohen të lira dhe të ndershme, në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe me legjislacionin vendas.
- Shpreh pikëpamjen se kurdoherë, që një punonjës publik ushtron pushtet, ai duhet të mos e keqpërdorë pushtetin dhe të kapërcejë kufijtë e autoritetit ligjor
- Mbështet pikëpamjen se gjykata duhet t'u garantohen të gjithëve në mënyrë që njerëzve të mos iu mohohen mundësitë për të çuar një çështje në gjykatë për shkak të pamundësisë financiare e të karakterit të ndërlikuar.
- Mbështet pikëpamjen se ata të cilëve u është besuar pushteti legjislativ, duhet të jenë objekt i mbikëqyrjes ligjore dhe i mbikëqyrjes së duhur mbarë institucionale.
- Shpreh pikëpamjet se informimi për politikat publike dhe zbatimimi i tyre duhet t'i bëhen të njohura publikut.
- Argumenton nevojën e masave të efektshme kundër veprimeve të autoriteteve publike të cilat shkelin të drejtat civile.

2.1.2 QËNDRIMET

1. Të qenit i hapur ndaj kulturave të tjera

Nxënësi:

- Tregon interes për të mësuar për besimet, vlerat, traditat e njerëzve të tjerë dhe të botëkuptimeve.
- Shpreh interes për të udhëtuar në vende të tjera.
- Shpreh kureshtjen për besimet dhe interpretimet e të tjerëve dhe orientimet dhe grupimet kulturore.

- Shpreh vlerësimin e veta për mundësinë për të pasur përvoja të kulturave të tjera.
- Kërkon dhe mirëpret mundësitë për të takuar njerëz me vlera, zakone dhe sjellje të ndryshme.
- Kërkon kontakte me njerëz të tjerë për të mësuar për kulturën e tyre.

2. **Respekti**

Nxënësi:

- U jep hapësirë të tjerëve për të shprehur vetveten.
- Shpreh respektin për njerëzit e tjerë si qenie të barabarta njerëzore.
- Trajton të gjithë njerëzit me respekt, pavarësisht nga prejardhja e tyre kulturore.
- Shpreh respekt për njerëzit me status ekonomik e social të ndryshëm nga i veti.
- Shpreh respekt për ndryshimet fetare.
- Shpreh respekt për njerëzit që kanë pikëpamje politike të ndryshme nga të vetat.

3. **Mendësia qytetare**

Nxënësi:

- Shpreh vullnetin për të bashkëpunuar me të tjerët.
- Bashkëpunon me të tjerët për çështje të interesit të përbashkët.
- Shpreh përkushtimin për të mos qenë vëzhgues pasiv kur shkelet dinjiteti dhe të drejtat e të tjerëve.
- Diskuton për çfarë mund të bëhet për të ndihmuar komunitetin të bëhet një vend më i mirë.
- Ushtron detyrimet dhe përgjegjësitë e qytetarisë aktive në nivel vendor, kombëtar ose global.
- Ndërmerr veprime për të qenë i informuar për çështjet qytetare.

4. **Përgjegjësia**

Nxënësi:

- Tregon që pranon përgjegjësinë për veprimet e veta.
- Kërkon ndjesë kur lëndon ndjenjat e dikujt.
- Dorëzon punën e kërkuar në kohë.
- Dëshmon përgjegjësinë për gabimet e veta.
- Përbush angazhimet e veta ndaj të tjerëve gjithmonë.

5. Efektshmëria e veprimeve

Nxënësi:

- Shpreh besimin në aftësinë e vet për të kuptuar çështjet.
- Shpreh besimin që mund të kryejë veprimtaritë që ka planifikuar.
- Shpreh besim në aftësitë e veta për të eksploruar pengesat gjatë arritjes së qëllimit.
- Shpreh besimin se mund të ndryshojë nëse e dëshiron një gjë të tillë.
- Tregon siguri në aftësitë e veta për të përballuar me sfidat e jetës.
- Tregon besim se e di si mund të menaxhojë situatat e paparashikuara duke u bazuar në burimet e veta.

6. Toleranca ndaj paqartësisë

Nxënësi:

- Bashkëvepron mirë me të tjerët që kanë larmi pikëpamjesh të ndryshme.
- Tregon që është në gjendje të ndërpresë përkohësisht gjykimet për të tjerët.
- Ndihet rehat në situata të panjohura.

- Trajton pozitivisht dhe në mënyrë konstruktive situatat e pasigurta.
- Punon mirë në rrethana të paparashikuara.
- Shpreh dëshirën për t'u sfiduar në idetë dhe dëshirat e veta.
- Kënaqet me sfidat e trajtimit të problemeve të paqarta
- Ndihet mirë gjatë trajtimit të situatave të ndërlikuara.

2.1.3 AFTËSITË

1. Aftësitë e të mësuarit të pavarur

Nxënësi:

- Tregon shkathtësinë për të identifikuar burimet për të mësuarit (p.sh. njerëzit, librat, interneti);
- Kërkon, kur është e nevojshme, qartësimin e informacionit të ri të marrë nga njerëz të tjerë;
- Mund të mësojë për tema të reja me mbikëqyrje minimale;
- Mund të vlerësojë cilësinë e punës së tij;
- Mund të përzgjedhë burimet më të besueshme të informacionit ose të këshillave nga ato që janë të pranishme;
- Tregon aftësinë për të mbikëqyrur, për të përcaktuar dhe për të plotësuar detyra pa mbikëqyrje të drejtpërdrejtë.

2. Aftësitë e menduarit analitik dhe kritik

Nxënësi:

- Mund të identifikojë ngjashmëritë dhe ndryshimet ndërmjet informacionit të ri dhe atij të njohur;
- Përdor evidenca për të mbështetur opinionin e vet;
- Mund të vlerësojë rreziqet që lidhen me alternativa të ndryshme;

- Dëshmon që ai mendon për përdorimin e drejtë të informacionit;
- Mund të identifikojë hendeqet, mungesën e lidhjes ose divergjencat në materialet e analizuara;
- Mund të përdorë kritere të qarta dhe të veçanta, parime ose vlera për të bërë gjykime.

3. **Aftësitë për të dëgjuar dhe për të vëzhguar**

Nxënësi:

- Dëgjon me kujdes opinionet e ndryshme.
- Dëgjon me vëmendje të tjerët.
- Vëzhgon gjestet e folësve dhe gjuhën e përgjithshme të trupit për të kuptuar më mirë fjalët e tyre.
- Mund të dëgjojë në mënyrë të efektshme për të deshifruar kuptimin ose qëllimet e një personi tjetër.
- I kushton vëmendje asaj çfarë të tjerët nënkuptojnë por nuk e shprehin
- I kushton vëmendje mënyrën si njerëzit nga kultura të tjera reagojnë në mënyra të ndryshme ndaj të njëjtës situatë.

4. **Empatia**

Nxënësi:

- Mund të dallojë kur një shok ka nevojë për ndihmë.
- Shpreh simpatinë për gjërat e këqija që ka parë t'u ndodhin të tjerëve.
- Përpiqet të kuptojë më mirë miqtë, duke përfytyruar gjërat nga këndvështrimi i tyre.
- Merr parasysh ndjenjat e njerëzve të tjerë kur merr vendime.
- Shpreh pikëpamjen se kur mendon për të tjerët në vende të tjera, ai ndan me ta gëzimet dhe hidhërimet e tyre.
- Identifikon me kujdes ndjenjat e të tjerëve, edhe në rastet ku ata nuk duan t'i tregojnë ato.

5. **Fleksibiliteti dhe përshtatshmëria**

Nxënësi:

- Ndryshon opinionin e vet nëse dëshmohet përmes argumenteve të arsyeshme se kjo është e nevojshme dhe kërkohet të bëhet.
- Mund të ndryshojë vendimet që ka bërë nëse kjo kërkohet nga pasojat e këtyre vendimeve.
- Përshtatet ndaj situatave të reja, duke përdorur aftësi të reja.
- Përshtatet ndaj situatave të reja duke përdorur njohuritë në mënyra të ndryshme.
- Përshtat konventat socio-kulturore të grupeve të tjera kulturore kur bashkëvepron me anëtarët e këtyre grupeve.
- Mund të ndryshojë sjelljen e veta për ta përshtatur me kulturat e tjera.

6. Aftësitë gjuhësore, komunikuese dhe shumëgjuhëshe

Nxënësi:

- Mund të shpreh mendimet e veta për një problem.
- U kërkon folësve të përsërisin çfarë kanë thënë, nëse nuk është e qartë për të.
- Bën pyetje që dëshmojnë të kuptuarit e pozicionit të njerëzve të tjerë.
- Mund të përshtatë mënyra të ndryshme të shprehjes së mirësjelljes në një gjuhë tjetër.
- Mund të ndërmjetësojë me anë të gjuhës, përmes përkthimit, interpretimit ose shpjegimit, në shkëmbime ndërkulturore.
- Mund të shmangë me sukses keqkuptimet ndërkulturore.

7. Aftësitë bashkëpunuese

Nxënësi:

- Ndërton marrëdhënie pozitive me të tjerët në grup.
- Ndan punën me të tjerët kur punon si anëtar i një grupi.

- Punon për të ndërtuar konsensus për të arritur synimet e grupit.
- Si anëtar i një grupi, mban të tjerët të informuar për informacione të dobishme që lidhen me interesat e tyre.
- Prodhon entuziazëm ndërmjet anëtarëve të grupit për përmbushjen e synimeve të përbashkëta.
- Kur punon me tjerët, i mbështet ata pavarësisht nga ndryshimet në pikëpamje.

8. Aftësitë për zgjidhjen e konflikteve

Nxënësi:

- Mund të komunikojë me respekt me palët në konflikt.
- Mund të identifikojë rrugë të ndryshme për zgjidhjen e konflikteve.
- Mund të ndihmojë të tjerët për të zgjidhur konfliktet përmes rritjes së shkallës së kuptimit të alternativave të pranishme.
- Mund të nxisë palët e përfshira në konflikt për të dëgjuar në mënyrë aktive njëri-tjetrin dhe për të ndarë çështjet në interes të përbashkët.
- Nis rregullisht komunikimin për të ndihmuar në zgjidhjen e konflikteve ndër personale.
- Mund të trajtojë me efektivitet stresin emocional, ankthin dhe pasigurinë e njerëzve të tjerë në situata konfliktuale.

2.1.4 NJOHURITË DHE TË KUPTUARIT KRITIK

1. Njohja dhe të kuptuarit kritik të vetes

Nxënësi:

- Mund të përshkruajë emocionet e tij.
- Mund të përshkruajë mënyrat në të cilën mendimet dhe emocionet e veta ndikojnë sjelljen e tij.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për vlerat dhe besimet e tij.

- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për veten nga këndvështrime të ndryshme.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për paragjykimet dhe stereotipat e veta dhe për shkaqet e tyre.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për emocionet dhe ndjenjat në situata të ndryshme e të larmishme.

2. **Njohja dhe të kuptuarit kritik të gjuhës dhe komunikimit**

Nxënësi:

- Mund të shpjegojë se si toni i zërit, kontakti pamor dhe gjuha e shenjave mund të ndihmojnë komunikimin.
- Mund të përshkruajë ndikimin social dhe pasojat e stileve të ndryshme të komunikimit tek të tjerët.
- Mund të shpjegojë se si marrëdhëniet shoqërore disa herë janë të koduara në format gjuhësore që përdoren në biseda (p.sh. në përshëndetje, në format për t'u drejtuar dikujt etj.).
- Mund të shpjegojë përse njerëzit e kulturave të tjera mund të ndjekin modele të ndryshme komunikimi, verbale dhe jo verbale, të cilat janë të rëndësishme në këndvështrimin e tyre.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për modelet e ndryshme komunikimit që përdoren të paktën në një grup shoqëror ose kulturor.

3. **Njohja dhe të kuptuarit kritik të botës (duke përfshirë politikën, ligjin, të drejtat e njeriut, kulturën, kulturat, fetë, historinë, median, ekonominë, mjedisin dhe zhvillimin e qëndrueshëm)**

Nxënësi:

- Mund të shpjegojë kuptimin e koncepteve politike bazë, duke përfshirë demokracinë, lirinë, qytetarinë, të drejtat dhe përgjegjësitë.
- Mund të shpjegojë përse secili ka përgjegjësi të respektojë të drejtat e njeriut të të tjerëve.

- Mund të përshkruajë praktikat kulturore bazë (p.sh. zakonet e të ushqyerit, praktikat e përshëndetjeve, mënyrën si u drejtohem i njerëzve, mirësjellja) në një kulturë tjetër.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike se si botëkuptimi i veta është një ndër botëkuptimesh e shumta në botë.
- Mund të vlerësojë ndikimin e shoqërisë në natyrën e botës, për shembull, nga pikëpamja e rritjes së popullsisë, e zhvillimit të popullsisë, e konsumit të burimeve.
- Mund të reflektojë për rreziqet që lidhen me dëmtimin e mjedisit.
- Mund të shpjegojë natyrën universale, të patjetërsueshme dhe të pandashme të të drejtave të njeriut.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për marrëdhëniet ndërmjet të drejtave të njeriut, demokracisë, paqes dhe sigurisë në një botë të globalizuar.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për shkaqet rrënjësore të shkeljeve të të drejtave të njeriut, duke përfshirë edhe rolin e stereotipave dhe paragjytimeve në proceset që çojnë në abuzimin me të drejtat e njeriut.
- Mund të shpjegojë rreziqet e përgjithësimit nga sjelljet individuale tek e tërë kultura.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për simbolet fetare, ritualet fetare dhe përdorimin fetar të gjuhës.
- Mund të përshkruajë pasojat e propagandës në botën e sotme.
- Mund të shpjegojë se si njerëzit mund të ruajnë dhe të mbrojnë veten nga propaganda.
- Mund të përshkruajë mënyrat e ndryshme në të cilat qytetarët mund të ndikojnë politikën.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për thelbin ndryshues të kuadrit të të drejtave të njeriut dhe zhvillimin e vazhdueshëm të të drejtave të njeriut në rajone të ndryshme të botës.
- Mund të shpjegojë përse nuk ka grupe kulturore që kanë karakteristika të brendshme të pandryshueshme.
- Mund të shpjegojë përse të gjitha grupet fetare janë në zhvillim dhe ndryshim të pandërprerë.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike përse, shpesh herë, historitë paraqiten dhe mësohen nga pikëpamja etnocentrike.

- Mund të shpjegojë ekonominë kombëtare dhe se si proceset ekonomike dhe financiare ndikojnë në funksionimin e shoqërisë.

2.2 DIMENSIONET E QYTETARISË DEMOKRATIKE

Përmbajtja e konceptit të qytetarisë demokratike është shumë e larmishme dhe shumë dimensionale. Ajo përbëhet nga:

- **Dimensioni politik**, pjesëmarrja në procesin e marrjes së vendimit dhe në ushtrimin e pushtetit politik.
- **Dimensioni ligjor**, qëndrimi dhe përgjegjësia qytetare ndaj rregullave dhe ligjit, vetëdija dhe ushtrimi i të drejtave dhe përgjegjësi të qytetarëve. Etj.
- **Dimensioni etik**, vetëdija për shtyllat kryesore të edukimit të fëmijëve për integritet moral e luftë kundër korrupsionit.
- **Dimensioni kulturor**, respekti për të gjithë njerëzit, vlerat themelore demokratike, për historinë dhe trashëgiminë e përbashkët dhe njëkohësisht të ndryshme, si dhe ndihma për vendosjen e marrëdhënieve ndërkulturore paqësore.
- **Dimension shoqëror, ekonomik e financiar**, veçanërisht përpjekjet kundër varfërisë dhe përjashtimit social, përpjekjet për krijimin e formave të reja të punës dhe të zhvillimit të komuniteteve dhe si ekonomia të mund të ndihmojë krijimin e një shoqërie demokratike.
- **Dimensioni i karrierës**, si pjesë e edukimit për vendimmarrje të mirinformuar dhe për kompetencë
- **Dimensioni evropian**, vetëdija për unitetin dhe diversitetin e kulturës evropiane dhe të mësuarit për të jetuar në një kontekst evropian.
- **Dimensioni global**, njohja, pranimi dhe nxitja e ndërvarësisë dhe të solidaritetit global.
- **Dimensioni i qytetarisë digjitale**, të qenit online, mirëqenia online, media dhe informimi etj.

Programi i lëndës i shërben:

- **Nxënësit** për zhvillimin e kompetencave të qytetarisë, në mënyrë që ai të përballojë sfidat e jetës dhe të integrohen në shoqëri.

- **Mësuesit** për planifikimin, realizimin dhe vlerësimin e veprimtarive mësimore dhe arritjeve të nxënësve në klasë dhe jashtë saj.
- **Prindit** për njohjen e rezultateve të pritshme të fëmijëve dhe kritereve të vlerësimit.
- **Hartuesit** të teksteve mësimore dhe të materialeve ndihmëse për mësuesit dhe nxënësit.

Qëllimet e përgjithshme të programit të lëndës së qytetarisë

Edukimi për qytetari demokratike **synon:**

- të përgatisë të rinjtë për pjesëmarrje aktive në shoqërinë demokratike, duke fuqizuar kështu kulturën demokratike;
- të aftësojë të rinjtë në luftën kundër ksenofobisë, dhunës, racizmit, nacionalizmit agresiv dhe intolerancës;
- të sigurojë dhe të forcojë kohezionin shoqëror, drejtësinë sociale dhe përkushtimin për të mirën e përgjithshme;
- të fuqizojë shoqërinë civile përmes pajisjes së qytetarëve me njohuri dhe shprehje demokratike;

Mbështetur në këto qëllime të përgjithshme, programi i **lëndës së qytetarisë synon:**

- T'u japë nxënësve mundësinë të për të zhvilluar njohuritë dhe aftësitë intelektuale, të domosdoshme për të kuptuar, për të analizuar dhe për të ndikuar në politikat sociale dhe mënyrat e zbatimit të tyre.
- T'u japë nxënësve mundësinë të për të zhvilluar aftësitë e pjesëmarrjes qytetare të nxënësve dhe përfshirjen e tyre të vetëdijshme dhe të kualifikuar në zgjidhjen e problemeve të komunitetit.
- T'u japë nxënësve mundësinë të zhvillojnë përkushtimin qytetar në respektimin e vlerave dhe parimeve demokratike të domosdoshme për bashkëjetesë në një shoqëri demokratike.

3 REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE NË KLASËN E GJASHTË

Në programin e qytetarisë janë paraqitur rezultatet e pritshme të të nxënit, të cilat shprehen në terma njohurish, aftësish dhe qëndrimesh. Tematikat dhe renditja e tyre nuk nënkuptojnë që përmbajtja vjetore, përgjatë vitit shkollor, duhet të zhvillohet e ndarë në këtë renditje. Kombinimi dhe ndarja e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve në situata të nxëni, kapituj ose grupe temash e njësi mësimore, si dhe renditja e tyre është e drejtë e përdoruesve të programit (më kryesorët janë autorët e teksteve dhe mësuesit). Sasia e orëve mësimore për secilën tematikë është relativisht rekomanduese.

Tema: Kultura		
Nxënësit kuptojnë se si qeniet njerëzore krijojnë, mësojnë, ndajnë së bashku dhe përshtaten ndaj kulturës. Ata vlerësojnë rolin e kulturës në formimin e jetës dhe të shoqërisë ku jetojnë, si dhe jetës dhe shoqërisë së të tjerëve dhe marrin vendime mbi bazën e njohurive për kulturën në faza të ndryshme të shkollimit të tyre në emër të respektimit të larmisë kulturore dhe të bashkëjetesës paqësore ndërmjet njerëzve dhe kulturave.		
Rezultatet e pritshme të të mësuarit		
Kultura		
13 orë		
Njohuri	Aftësi	Qëndrime

• Nxënësit i kërkohet të vëzhgojë, në klasë ose në komunitete të tjera, raste qëndrimesh të ndryshme për të njëjtën dukuri. • Atij i mundësohet, me anë shembujve të ndryshëm, të kuptojë se një ndër arsytet përse njerëz të ndryshëm mbajnë qëndrime të ndryshme për të njëjtën dukuri është prejardhja e tyre e ndryshme kulturore ose nën kulturore. • Nxënësi mëson për kulturën, elementet e saj përbërës, format në të cilat shprehet kultura dhe larmia kulturore. • Ai mëson të shohë veten si pjesë të një kulture dhe të tjerët si pjesë të kulturave të tjera. • Nxënësi eksploron format e shprehjes së kulturës si dhe ndikimin që ka kultura në mënyrën se si njerëzit mendojnë, perceptojnë veten dhe botën, si dhe sjelljet e vendimmarrjet e tyre. • Nxënësi mëson të vlerësojë larminë kulturore si diçka të natyrshme që duhet respektuar, në emër	Nxënësi duhet të aftësohet: • Të dallojë faktin që individë të ndryshëm në grupin, në klasën ku bën pjesë kanë pikëpamje dhe përjetime të ndryshme për ngjarje, njerëz ose përvoja të caktuara. • Të lidhë pikëpamjet dhe tiparet e ndryshme që janë karakteristikë e disa grupeve me përkatësinë e tyre kulturore; • Të përcaktojë kulturën dhe të përshkruajë elementet përbërës të kulturës. • Të shpjegojë shprehjet e ndryshme kulturore me faktorët e padukshëm që qëndrojnë në themel të tyre. • Të shohë veten si pjesë të një kulture dhe ndikimin e saj në mënyrën e të menduarit dhe të sjellit. • Të tregojë respekt dhe empatinë për këndvështrimet e ndryshme kulturorë. • Të dallojë dhe përshkruajë shembuj të ndikimit që ka përkatësia kulturore në qëndrimin e tyre.	Nxënësi: • Pranon si plotësues të vetes individët e kulturave të ndryshme; • Pranon si të natyrshëm faktin që njerëz nga kultura të ndryshme të kenë pikëpamje ose këndvështrime të ndryshme për çështje ose dukuri të caktuara të shoqërisë etj. • Respekton diversitetin në shoqëri etj. • Sfidon stereotipet, paragjykimet dhe njëanshmëritë në paraqitjen e kulturave të tjera, përfshi këtu edhe fetë. • Nxit respektin dhe empatinë për këndvështrimet e ndryshme kulturore e fetare.

të bashkëjetesës paqësore të vlerave të ndryshme. • Po me këtë sy, nxënësi mëson të shohë fenë, format e saj të shprehjes, larminë e saj si pjesë e kulturës, larmisë kulturore dhe botëkuptimore. • Ai eksploron ndikimin e fesë dhe të larmisë kulturore në shoqëri dhe tek njerëzit dhe mëson të respektojë fenë si botëkuptim dhe larminë që e karakterizon atë. • Nxënësi njihet me raste konfliktesh mes njerëzish, të cilat kanë pasur si shkak dallimet për arsye kulturore dhe disa nga pasojat e dëmshme që këto konflikte sjellin për individin, komunitetin dhe shoqërinë. • Ai ftohet të eksplorojë, në komunitetin ku jeton, rastet e konflikteve ndërmjet shokëve e shoqeve për arsye të dallimeve që ekzistojnë ndërmjet tyre dhe sugjerojnë sjelljet pozitive për zgjidhjen dhe parandalimin e tyre. • E rëndësishme është të edukohet tek nxënësi ideja e një modeli të qëndrueshëm për zgjidhjen	• Të analizojë si paraqiten kulturat e ndryshme në media. • Të dallojë dhe të sfidojë stereotipat dhe njëanshmëritë në paraqitjet mediatike. • Të tregojë si ndikojnë këto tek njerëzit. • Të përshkruajë fenë si një shprehje kulturore • Të eksplorojë larminë me të cilën feja shpreh veten si pjesë e larmisë kulturore. • Të shpjegojë që larmia fetare, sikurse ajo kulturore është pjesë e natyrshme e realitetit. • Të nxisë respektin ndaj besimeve, sikurse pikëpamjeve të të tjerëve. • Të tregojë se si feja, ashtu si dhe kultura ndikojnë në mënyrën se si ne e perceptojmë botën në sjelljen tonë ndaj vetes dhe të tjerëve. • Të përshkruajë si paraqitet feja në media (lajme, filma etj.). • Të shprehë qëndrimin e vet për stereotipat, paragjykimet dhe njëanshmëritë që vëren në paraqitjen e fesë në media dhe pasojat e tyre.	

e konflikteve, sikurse edhe për të zgjidhur probleme etj.	• Të dallojë raste konfliktesh që shkaktohen nga qëndrimet e ndryshme që njerëz nga kultura ose nën kultura të ndryshme mbajnë ndaj të njëjtës sjellje ose dukuri. • Të eksplorojë disa nga shkaqet e konflikteve, të tregojë disa nga pasojat e tyre dhe të sugjerojë mënyrën e parandalimit dhe zgjidhjes së tyre në shërbim të të mirës së përbashkët. • Të dallojë hapat për trajtimin dhe zgjidhjen e një konflikti si pjesë e një modeli për t'u zbatuar në raste tjera.	
Tema: Komuniteti Nxënësit kuptojnë mënyrën si formohen, ruhen dhe ndryshojnë marrëdhëniet shoqërore. Ata dallojnë dhe shpjegojnë rolin dhe ndikimin e ndryshëm që kanë në shoqëri lloje dhe forma të caktuara institucionesh sociale, si: familja, shkolla, organizatat qytetare, arsimore, qeveritare dhe fetare dhe shqyrtojnë ndikimin e tyre në jetën e njerëzve. Ata studiojnë larminë e marrëdhënieve midis individëve dhe grupeve në shoqëri, eksplorojnë faktorët që qëndrojnë në themel të tyre, mënyrën si funksionojnë dhe ndryshojnë. Nxënësit marrin vendime mbi bazën e njohurive të fituara në nivele të ndryshme shkollimi, për qëndrime e sjellje të ndryshme, që kanë lidhje me jetën dhe bashkëjetesën paqësore në shoqëri.		
Rezultatet e pritshme të të mësuarit Orë të sugjeruara		

13 orë

Njohuri	Aftësi	Qëndrime
Nxënësi njihet me shërbimet që janë të domosdoshme për jetën normale të një komuniteti dhe me nevojat që ato plotësojnë në këtë komunitet. Nxënësi njihet me institucionet kryesore që janë përgjegjëse për shërbimet që kryhen në një komunitet. Ai mbledh opinione nga prindërit ose anëtarë të komunitetit në lidhje me shkallën në të cilën ata mendojnë se shërbimet në komunitet kryhen si duhet. Ai ndërton edhe mendimin e tij në lidhje me shërbimet që kryhen ose duhet të kryhen në komunitetin në të cilin bën pjesë, duke filluar nga ato që ai vë re në komunitetin e vogël të shkallës, pallatit e më tej të lagjes. Nxënësit i jepet mundësia që të shqyrtojnë rolin që anëtarët e një komuniteti mund të luajnë në ndihmë	Nxënësi duhet të aftësohet: - Të përkufizojë komunitetin. - Të renditë shërbimet që duhet të kryhen në një komunitet në interes të të gjithë anëtarëve të komunitetit dhe për krijimin dhe për ruajtjen e një komuniteti të shëndoshë. - Të identifikojë raste kur pushteti vendor dhe institucione të tjera nuk i kanë kryer si duhet detyrat ndaj komunitetit dhe të eksplorojë shkaqet kryesore të një situatë të tillë. - Të identifikojë rastet kur punonjësit e shtetit dhe të institucioneve të tij nuk tregohen të ndershëm dhe të përgjegjshëm për të kryer punën në shërbim të komunitetit, por e shfrytëzojnë postin e tyre për interesa vetjake. - Të përcaktojë korrupsionin si një ndër shkaqet kryesore të shfrytëzimit të punës së shtetit për interesa vetjake, si vënie e interesit vetjak	Nxënësi: Merr pjesë në mënyrë vullnetare në veprimtaritë e klasës dhe të komunitetit, në emër të së mirës së përbashkët.

të institucioneve në kryerjen e shërbimeve komunitare. Ata eksplorojnë disa nga sjelljet e anëtarëve të komunitetit në të cilin jetojnë në shërbim të tij ose jo. Nxënësit shqyrtojnë shkallën e pjesëmarrjes së anëtarëve të komunitetit në zgjidhjen e problemeve të komunitetit dhe identifikojnë e analizojnë faktorët që ndikojnë në shkallën e pjesëmarrjes së qytetarëve në zgjidhjen e problemeve të komunitetit, veçanërisht në jetën në bashkëpronësi.	kundër të mirës së përbashkët, si një ndër armiq të kryesorë të plotësimit të interesit të përbashkët në komunitet. • Të përshkruajë raste e forma të ndryshme të korrupsionit. • Të analizojë disa nga shkaqet e korrupsionit. • Të tregojë për llojet e dëmeve që korrupsioni i shkakton shoqërisë. • Të dallojë disa nga format e korrupsionit që janë të pranishme në institucionin e shkollës. • Të përshkruajë disa nga rrugët për të luftuar korrupsionin. • Të argumentojë rëndësinë e edukimit për parandalimin e krijimit të kulturës që mbështet dhe mban gjallë korrupsionin. • Të përcaktojë edukimin për integritet moral si një ndër edukimet që synojnë fuqizimin e individit për t'i bërë ballë korrupsionit dhe për ta parandaluar atë. • Të përshkruajë disa nga drejtimet e edukimit për integritet moral që në bankat e shkollës.	

	• Të diskutojë për mundësitë e rritjes së përgjegjësisë dhe të pjesëmarrjes qytetare në shërbim të komunitetit • Të zhvillojë një projekt qytetar për të zgjidhur një problem komunitar.	
Tregu global. 9 orë		
Njohuri	Aftësi	Qëndrime
Duke punuar në grup nxënësit identifikojnë produktet e importuara në listën e produkteve që gjenden në klasë. Ata fillojnë të bëjnë të tyre idenë se tregtia me vendet e tjera ndikon edhe jetën e tyre të përditshme. Ata kuptojnë se tregtia botërore ndodh kur kombet dëshirojnë ose kanë nevojë për burime ose shërbime nga vendet e tjera, pasi vetë nuk janë në gjendje t'i plotësojnë ato me kosto të ulët ose të pranueshme e të mundshme për ta. Nxënësit do të mësojnë që kombet përdorin disa	Nxënësi duhet të aftësohet: • Të përkufizojë tregtinë. • Të shpjegojë pse vendet zhvillojnë tregti me njëri-tjetrin; • Të renditë të paktën 5 produkte të importuara nga vendet e tjera dhe të tregojë vendndodhjen e tyre në hartën e botës; • Të identifikojë interesat, tarifatat, subvencionet, embargot dhe standardet si pengesa tregtare që qeveritë përdorin për të kontrolluar tregtinë dhe për të rritur përftimet për vendet e tyre;	Nxënësi: • Pranon ndërvlerësinë si faktor përcaktues, identifikon dhe respekton kontributet e të gjitha vendeve në fuqizimin e ekonomisë botërore etj.

metoda ose rrugë për të rritur përfitimet e tyre nga tregtia. Për të shmangur konfliktet dhe për të lehtësuar shkëmbimet tregtare shtetet bëjnë marrëveshje dy ose më shumëpalëshe. Nxënësit punojnë në grupe për të identifikuar dhe për të kuptuar praktikat e biznesit që përdoren në vende të tjera. Ata zbulojnë që këto praktika mund të jenë të ndryshme në vende të ndryshme dhe që njohja e tyre mund të ndikojë pozitivisht në tregti. Nxënësi zbulojnë si lëvizja dhe vendqëndrimi i njerëzve lehtëson tregtinë ndërkombëtare. Ata diskutojnë shembuj të emigrimit dhe, përmes veprimtarive krijuese, kuptojnë dhe hyjnë më thellë në jetën e emigrantëve. Ata mësojnë që mundësitë ekonomike shpeshherë janë forca shtytëse për emigracionin dhe tregtinë globale. Nxënësit zbulojnë si përparimet në fushën e komunikimit dhe të transportit kanë rritur rendimentin dhe kanë lehtësuar tregtinë botërore. Nga mjetet e lëvizshme deri te interneti, nxënësit janë në gjendje të ndjekin informacionin dhe ndikimin e tij në ekonominë	• Të përshkruajë se si marrëveshjet shumëpalëshe mund të lehtësojnë tregtinë. • Të përshkruajë rolin e Organizatës Botërore të Tregtisë në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve tregtare ndërmjet shteteve; • Të shpjegojë si aspektet kulturore të një biznesi ndryshojnë nga njeri vend në tjetrin. • Të zhvillojë plane grupi për të krijuar një biznes të tyre në fushën e ushqimit, duke mësuar nga praktikat e biznesit të përzgjedhura nga vendet e tjera. • Të përshkruajë arsyet pse njerëzit lëvizin nga një vend në tjetrin, veçanërisht në kërkim të mundësive ekonomike. • Të japë shembuj të kontributit të emigrantëve në vendet e reja dhe të vështirësive të mëdha, me të cilat ndeshen të porsaardhurit; • Të shpjegojë tregtinë globale dhe emigrimin si mjete të shkëmbimit ndërkombëtar të burimeve njerëzore.	

botërore. Për të marrë pjesë në tregtinë botërore, bizneset dhe individët duhet të jenë në gjendje të blejnë të mira dhe shërbime. Nxënësit do të mësojnë se vendet kanë monedha të ndryshme që kanë vlera të ndryshme. Për të blerë të mira nga një vend tjetër, zakonisht është e nevojshme të përdorin monedhën vendase. Disa vende evropiane e kanë lehtësuar këtë proces, duke përdorur euron si monedhë të përbashkët.	• Të përshkruajë si përmirësimet në teknologji dhe në transport dhe shkëmbimi i ideve kanë ndikuar në rrjedhën e informacionit dhe në rritjen e rendimentit; • Të llogaritë rendimentin; • Të renditë shembuj të zhvillimeve teknologjike përgjatë historisë; • Të shpjegojë përse tregtia ndërkombëtare kërkon shkëmbimin e monedhave. • Të këmbëjë lekun me monedha të tjera (euro, \$ etj.), duke përdorur kursin e këmbimit; • Të argumentojë përse vendet mund të mbështesë ose të kundërshtojnë vendosjen e një monedhe të përbashkët. për vete.	

4 UDHËZIME METODOLOGJIKE

Përmbajtja e lëndës së qytetarisë ofron mundësi të shumta që mësuesit të zhvillojnë orë mësimore bazuar në :

- ndërveprimin aktiv midis mësuesit dhe nxënësve;
- shfrytëzimin e përvojave personale të nxënësve;
- pjesëmarrjen efektive të nxënësve në veprimtaritë mësimore;
- pavarësinë e nxënësve në shprehjen e lirë të ideve dhe opinioneve vetjake;
- përdorimin e mjeteve didaktike të domosdoshme për zhvillimin normal të programit;
- larmi strategjish dhe teknikash të përshtatura për moshën (skenarë, lojëra me role, diskutime, të ftuar, përdorim mjetesesh artistike etj.

Ky edukim arrihet nëpërmjet përdorimit të metodave, teknikave dhe strategjive ndërvepruese që krijojnë një bashkëpunim harmonik midis mësimdhënies dhe të nxënit, ku ndërthuren lloje të ndryshme të edukimit, të tilla si: edukimi i të drejtave të njeriut, edukimi ndërkulturor, edukimi për paqe, edukimi global, edukimit nëpërmjet medias, edukimi mjedisor, edukimi rrugor, edukimi ekonomik etj.

Programi kësaj lënde është element i një kurrikule të hapur të formimit qytetar dhe si e tillë ajo nuk i pranon lehtë format tradicionale të mësimdhënies dhe të të nxënit, kur roli i mësuesit është thjesht transmetues i dijeve, kurse fëmija një dëgjues pasiv. Të kundërtën synon ky program. Ai motivon një ndërveprim të efektshëm midis nxënësve dhe mësuesit, midis punës në grupe të vogla dhe të mëdha, midis punës së pavarur dhe asaj individuale, por përparësi duhet të marrë stimulimi i ideve të ndryshme, të shumta të dala nga nxënësit, reflektimi kritik i tyre ndaj koncepteve të përmbajtjes lëndore. Një element i një rëndësie të veçantë konsiderohen produktet e veprimtarive që mund të përgatiten nga nxënësit në klasë, si postera, struktura të ndryshme mendore në letra të bardha, gazeta të ndryshme ose reflektime të shkruara për çështje të ndryshme. Produktiviteti i nxënësve shihet si një tregues cilësor i zbatimit të këtij programi.

Pretendimet e kësaj lënde janë të mëdha. Përmbajtja e saj del jashtë kufijve të orës mësimore, të strukturave tradicionale të shkollës. Ajo thyen “disiplinën” mësimore në klasat tona. Ajo kërkon debat, gjallëri, mbajtje qëndrimesh, opinione të ndryshme, këndvështrime të shumëllojshme nga ana e fëmijëve, gjë që nuk është e lehtë, pasi kjo lidhet me formimin gjuhësor, shkencor dhe aftësitë personale të fëmijëve, të cilën ua mundësojnë edhe lëndë të tjera të kurrikulës së këtij cikli shkollimi. Në këtë kontekst lënda e qytetarisë ndërthur dhe integron natyrshëm shumë njohuri të fituara në lëndë të tjera.

Një aspekt tjetër i shtjellimit të kësaj lënde është përdorimi i përvojave personale, i ngjarjeve të ndryshme të komunitetit ku ata bëjnë pjesë, si raste studimi për shumë tema mësimore dhe objektiva që synon të përmbushë kjo lëndë.

Në këtë kuptim “rastet e studimit” nga komuniteti shërbejnë si ura lidhëse midis formimit të nxënësve në shkollë dhe jetën reale që përballojnë, por efektiviteti i kësaj mënyre të vepruarit reflektohet natyrshëm në qëndrimet që nxënësi do të mbajë konkretisht brenda grupit shoqëror, të cilit i përket.

Mësuesit përdorin dhe zhvillojnë në mësimdhëniet e tyre modele të ndryshme të saj, por ky program kërkon së pari planifikimin dhe zhvillimin e mësimdhënies ndërvepruese, që ka në themel bashkëveprimin mësues-nxënës, mjedis fizik, materiale didaktike, personale të mësuesit dhe nxënësit, si dhe produkte të shumta të hartuara dhe përgatitura nga vetë fëmijët, nxënësit, ku puna në grupe është e rëndësishme, por e shoqëruar patjetër me punën e pavarur dhe atë individuale.

5 ÇFARË KËRKOHEM NGA MËSUESI I LËNDËS SË QYTETARISË?

Rolet dhe kompetencat që mësuesit dhe nxënësit kanë pasur tradicionalisht, sot kanë pësuar ndryshime. Disa nga ndryshimet që kanë ndodhur në kompetencat tradicionale të mësuesve lidhen me:

- *dijet e integruara ndër lëndore përkundrejt dijeve të kufizuara në kuadrin e lëndëve të veçanta* në: lëndët mësimore; teoritë dhe çështjet që lidhen me natyrën dhe zhvillimin njerëzor; përshtatjen e teorive të ndryshme të të mësuarit për arritjen e synimeve të veçanta edukative; (në fushën e sjelljes, të njohurive dhe të humanizmit); parimet e procesit të mësimdhënies/ të të nxënës; organizimin dhe administrimin e veprimtarive në grup;
- *procesin e shumëfishtë dhe dinamik të mësimdhënies përkundrejt procesit linear dhe statik të saj*, në të gjitha përmasat e tij: a) në përpunimin dhe përcaktimin e objektivave të larmishëm; b) në administrimin elastik të orëve të mësimi dhe të grupeve; c) në shumëllojshmërinë e modeleve të mësimdhënies përmes të mësuarit të hapur dhe në bashkëpunim; d) në vlerësimin e ndërsjellë;
- *synimet edukative të shumëfishta përkundrejt atyre të kufizuara në fushën e njohurive. Të parat* marrin parasysh kompleksitetin dhe ndryshimet që ndodhin në botën e sotme dhe mbështeten në angazhimin individual për të përmirësuar kushtet e jetës dhe për të zotëruar shprehitë e nevojshme për veprim.

Një prej kërkesave më të rëndësishme në fushën e mësimdhënies është bindja e mësuesit në aftësinë e nxënësve për të mësuar dhe që ai vetë është i aftë t'i mësojë ose t'i ndihmojë për të mësuar. Të mësuarit për qytetarinë demokratike përfshin edhe aftësi të tjera të mësimdhënies që janë të rëndësishme për procesin e aftësimit të nxënësve për t'u bërë qytetarë të përgjegjshëm:

- aftësia për t'i parë problemet nga këndvështrimi i nxënësit, duke marrë parasysh prejardhjen, moshën dhe nivelin e tij arsimor, si dhe aftësia për të mos paragjykuar qëndrimet dhe perceptimet që janë të ndryshme nga të tjerat;

- aftësia për të kuptuar, pranuar dhe respektuar ngjashmëritë dhe ndryshimet që ekzistojnë ndërmjet mësuesve dhe nxënësve si dhe ndërmjet nxënësve;
- respektimi i të drejtave të nxënësve dhe ndjeshmëria ndaj nevojave dhe interesave të tyre;
- aftësia për të trajtuar çështje të diskutueshme dhe për t'u përballuar me situata problematike dhe komplekse që mund të ndeshen në mjedisin shkollor;
- aftësia për ta parë veten dhe nxënësin si pjesëmarrës aktiv në komunitetin lokal, kombëtar dhe ndërkombëtar;
- bindja në mundësinë e progresit dhe që çdo individ mund të ndihmojë në arritjen e tij;
- aftësia për të integruar përparësitë vetjake në një kuadër të përbashkët problemesh e vlerash dhe për të zbatuar në praktikë vendimet e marra nga nxënësi;
- gatishmëria për të pranuar gabimet para grupit dhe për të nxjerrë mësim prej tyre;
- aftësia për të shtruar dhe debatuar haptazi për probleme të diktuar nga kurrikula e fshehtë.

5.1 Mjedisi i të nxënit të qytetarisë demokratike

Edukimi për qytetari demokratike nxit dhe nxitet nga një mjedis të nxëni demokratik në shkollë dhe nga një metodë që synon të përfshijë të gjithë shkollën, nga metodat e mësimdhënies dhe të të nxënit dhe nga pjesëmarrja e nxënësve, e stafit arsimor, e prindërve në marrjen e vendimit dhe sa më shumë të jetë e mundur në kurrikulën e arsimit formal dhe joformal.

Ai kërkon që nxënësit të njihen dhe të pranohen si subjekte të drejtash, nga njëra anë, dhe si bartës të drejtash, nga ana tjetër.

Edukimi për qytetari demokratike zgjerohet dhe mbështetet nga bashkëveprimi krijues ndërmjet institucioneve arsimore dhe të komunitetit, duke nënkuptuar edhe bashkëveprimin ndërmjet të nxënit formal dhe joformal. Si i tillë ai kërkon mbështetjen e duhur ligjore dhe financiare për zhvillime autonome në të gjitha nivelet.

Edukimi për qytetari demokratike duhet të zhvillohet duke vendosur partneritete ndërmjet aktorëve në edukimin për qytetari demokratike, duke vlerësuar pozitivisht kulturat dhe mënyrën e jetesës demokratike të rinisë dhe në vetë shprehjen dhe aspiratat e nxënësve dhe e të rinjve për t'u dëgjuar, duke e shndërruar këtë në bazë të edukimit për qytetari demokratike; duke ndërmarrë kërkime që kanë në bazë pjesëmarrjen dhe zbatimin në praktikë të nismave dhe risive në fushën e edukimit për qytetari demokratike, për trajnimin dhe zhvillimin e kurrikulave; duke nxitur informacionin për përdorimin e teknologjive të komunikimit në fushën e arsimit, duke i kushtuar vëmendje të veçantë vlerësimit përzgjedhës me kriteret e informacionit dhe mbështetjes së nismave e të të drejtës për të shfrytëzuar ICT në fushën e edukimit për qytetari demokratike; duke zhvilluar vetëdijen dhe praktikën e mishërimit të përgjegjesisë shoqërore;

Nxënësit me nevoja të veçanta

Programi i lëndës së qytetarisë duhet t'u krijojë mësuesve hapësirat për të përshtatur mësimdhënien sipas nevojave të veçanta të nxënësve dhe për të personalizuar të nxënit e tyre. Mësuesit duhet të marrin parasysh faktin se nxënësit janë të ndryshëm, kanë motive, interesa, stile të nxëni, nevoja dhe aftësi të ndryshme etj. dhe të zhvillojnë mësimin në mënyrë të tillë që përputhet me stilet e të nxënit të nxënësve, veçanërisht të atyre me nevoja të veçanta.

Nxënësit me vështirësi në të nxënë

Shumë nxënës me vështirësi arrijnë rezultatet e pritshme të të nxënit njësoj si nxënësit e tjerë, nëse bëhen përshtatje në mënyrën e mësimdhënies dhe të vlerësimit të tyre.

Për të arritur nivelin më të lartë të mundshëm të realizimit të rezultateve të pritshme të të nxënit, mund të zhvillohen programe të veçanta, individuale, për nxënësit me nevoja të veçanta.

Në rastin e nxënësve që formalisht janë përcaktuar si të veçantë, është veçanërisht e rëndësishme që stafi i shkollës, në bashkëpunim me prindërit, të mbështesë të nxënit e tyre. Procedurat dhe teknikat e vlerësimit për nxënës me nevoja të veçanta duhet të diskutohen herë pas here me prindërit dhe vetë nxënësit. Prindërit duhet të kuptojnë se si ndikojnë këto procedura dhe teknika të përshtatura në vlerësimin e punës së nxënësve.

Nxënësit e talentuar

Fleksibiliteti i zhvillimit të programit lejon plotësimin e nevojave individuale të nxënësve të talentuar.

Mësuesit duhet t'u krijojnë kushte dhe situata të tilla që nxënësit të shfaqin dhe të zhvillojnë talentet e tyre. Kjo arrihet nëse atyre u krijohen mundësitë të punojnë me një përmbajtje më të thelluar dhe zgjeruar, të zgjerojnë mjediset dhe materialet e të nxënit brenda dhe jashtë shkollës.

5.2 Lidhja e lëndës së qytetarisë me temat ndërkurrikulare

Temat ndërkurrikulare janë tema madhore me të cilat përballlet shoqëria. Ato i shërbejnë zhvillimit të kompetencave dhe synojnë të ndihmojnë nxënësin të lidhë shkollimin e tij me jetën e përditshme. Në shumë aspekte, programi i lëndës së qytetarisë fokusohet në zhvillimin e temave të mëdha ndërkurrikulare, si:

- Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave
- Zhvillimi i qëndrueshëm
- Mjedisi
- Ndërvarësia
- Bashkëjetesa paqësore

Duke analizuar marrëdhëniet e shoqërisë në këndvështrimin e përgjegjësisë qytetare, nxënësi mëson të vendosë lidhje ndërmjet nevojave dhe përdorimit racional të burimeve. Ai ndërgjegjësohet për aspektet shoqërore të konsumit, për pasojat e globalizmit për shoqërinë dhe shpërndarjen e burimeve. Ky ndërgjegjësim e ndihmon nxënësin të kuptojë më mirë ndërvarësinë e ndërsjellë të mjedisit dhe të veprimtaria njerëzore. Në këtë mënyrë, programi ndihmon për edukimin për zhvillimin e qëndrueshëm dhe mjedisin.

Përmes studimit të vendeve dhe rajoneve të ndryshme, transferimit të të nxënit në vendin e tij, nxënësi ndërgjegjësohet për rolin e tij si qytetar. Kjo e ndihmon atë të jetë mendje hapur dhe të respektojë diversitetin. Nxënësi ndërgjegjësohet për të drejtat e tij, ndërvarësinë e njerëzve, konfliktet ndërkombëtare, dhe nevojën për të zhvilluar kulturën e paqes. Në këtë mënyrë ai jo vetëm kupton domethënien e veprimeve njerëzore në një vend të caktuar, por zgjedh qëndrimin e tij për çështjet globale. Programi kontribuon për edukimin e identitetit kombëtar, njohjen e kulturave, ndërvarësinë dhe bashkëjetesën paqësore.

- Lidhjet e lëndës së qytetarisë brenda fushës dhe me fushat e tjera të të nxënit

Lënda e qytetarisë duhet të zhvillohet në lidhje të ngushtë me lëndët e tjera. Lënda e qytetarisë dhe lëndët e tjera duhet të ndihmojnë në mënyrë të ndërsjellë njera-tjetrën. Vetëm në këtë mënyrë do të mund të realizohen si duhet edhe objektivat kryesorë të shkollës dhe të shoqërisë në fushën e arsimit.

Çfarë do të thotë kjo?

- Së pari, Lënda e qytetarisë mund të shfrytëzojë informacionin dhe çështjet që trajtohen në lëndët e tjera për të sqaruar, për të konkretizuar dhe për të argumentuar më mirë idetë e veta.
- Së dyti, lëndët e tjera duhet të shfrytëzojnë përmasën dhe këndvështrimin qytetar për të aktualizuar dhe për të kuptuar më mirë çështjet e tyre në diskutim, si dhe për të nxitur përgjegjësinë dhe motivimin qytetar të nxënësve në shkollë dhe në bashkësinë ku jetojnë

Shembuj

I. Historia dhe qytetaria

Lënda e historisë dhe ajo e qytetarisë kanë të përbashkët:

- **Konceptet:** për shembull pushteti, autoriteti, ligji, qeverisja, përfaqësimi, liria, etj.
- **Aftësitë dhe shprehjet:** për shembull përshkrimi, analiza, shpjegimi, diskutimi, kërkimi, interpretimi etj.

Qytetaria:

- u jep aktualitet më të madh çështjeve me të cilat merret historia. Në këtë mënyrë, ajo i ndihmon nxënësit të kuptojnë rëndësinë e historisë për jetën e tyre të përditshme.

Si mund të realizohet lidhja ndërmjet lëndës së historisë dhe qytetarisë?

1. Së pari kjo lidhje mund të realizohet përmes përfshirjes të çështjeve, të fakteve, të ngjarjeve etj. të trajtuar në lëndën e historisë në kurrikulën e qytetarisë me kusht që përmasa e qytetarisë duhet:

- Të jetë çështja thelbësore e mësimi;
- Të lidhet me kurrikulën e qytetarisë.

2. Së dyti, objektivat mësimorë duhet të shprehen qartë dhe të jenë pjesë e kurrikulës kombëtare të qytetarisë. Kështu, lidhja ndërmjet tyre mund të realizohet përmes elementeve të mëposhtëm:

- **Konceptet:** Karakteristikat e koncepteve (si drejtësia, barazia, liria etj.) duhet të shpjegohen në kohë dhe në hapësirë, pra në kontekste konkrete historike, në të kaluarën dhe në të sotmen.
- **Tema:** Në disa mësimë mund të theksohet përmasa e qytetarisë, si për shembull, në çështjet e të drejtave të njeriut.
- **Fusha kurrikulare:** Rishqyrtimi i vazhdueshëm i çështjeve të tilla si demokracia etj., gjatë gjithë ciklit të shkollimit.
- **Përmasa vendore:** historia duhet të ndihmojë në rritjen e pjesëmarrjes qytetare në jetën e bashkësisë, për shembull, duke ndërmarrë projekte ku mund të përfshihen breza të ndryshëm.

3. Së treti, historia ndihmon në edukimin qytetar kur ajo përdoret në debatet për çështje dhe ngjarje të rëndësishme

II. Gjeografia (Dituria e natyrës) dhe qytetaria

1. Çfarë kanë të përbashkët Gjeografia (Dituria e natyrës) dhe qytetaria? Ato kanë të përbashkët:

- **Konceptet:** të drejtat e njeriut, bashkësia, ndërvlerësimi etj.;
- **Përmbajtjen:** bota si bashkësi globale, sfidat e ndërvlerësimit globale etj;
- **Temat:** strehimi, komunikimi etj.

2. Si mund të ndihmojë lënda e gjeografisë në trajtimin e çështjeve të lëndës së qytetarisë:

- Ndihmon nxënësit të kuptojnë më mirë ndikimin e veprimtarisë ekonomike tek njerëzit dhe te bashkësia ku jetojnë;
- Nxjerr në pah marrëdhëniet ndërmjet zhvillimeve vendore, kombëtare dhe globale;
- Nxjerr në pah mundësinë e qytetarëve për të ndikuar në jetën e bashkësisë dhe më gjerë;
- Shqyrton në gjerësi dhe në thellësi çështje të zhvillimit të qëndrueshëm;
- Nxiti respektin për njerëz dhe kultura të tjera si dhe për mjedisin.

3. Në ç 'mënyrë lënda e qytetarisë ndihmon në zhvillimin e lëndës së gjeografisë? Qytetaria:

- Zbulon lidhjet e çështjeve me të cilat merret lënda e gjeografisë me jetën e përditshme të nxënësve dhe rrit interesin e tyre për to.
- Ndihmon nxënësit të kuptojnë rëndësinë e lëndës së gjeografisë.
- Nxiti të kuptuarit e çështjeve që lidhen me zhvillimin, për shembull, tregtinë e ndershme.
- Nxiti nxënësit të marrin pjesë në zhvillimin e projekteve të ndryshme në bashkësinë ku jetojnë, për shembull, për çështje mjedisore.

5.3 Koha mësimore për tematikë për secilën klasë

Programi i lëndës së qytetarisë zhvillohet në 35 orë mësimore në vit. Programi specifikon orët e sugjeruara për secilën tematikë, për secilën klasë. Orët e sugjeruara përfshijnë njohuritë e reja, punët praktike, detyrat apo projektet, vëzhgimet në natyrë, testimet e ndryshme. Përdoruesit e

programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën tematikë. Koha mësimore që i kushtohet njohurive të reja dhe që duhet të mbahet parasysh nga autorët e teksti është rreth 60%.

5.4 Vlerësimi në lëndën e edukimit qytetar: njohuritë, aftësitë dhe prirjet qytetare

Standardet e përmbajtjes së lëndës së edukimit qytetar përfshijnë tri elemente të ndërlidhur me njëri tjetrin: njohuritë, aftësitë intelektuale dhe ato të pjesëmarrjes dhe prirjet qytetare. Të marrë së bashku këta elementë përbëjnë bazën për zhvillimin e edukimit qytetar dhe për rrjedhojë edhe vlerësimi i arritjeve të nxënësve duhet të pasqyrojë nevojën për të vlerësuar shkallën e përvetësimit të këtyre tri elementëve nga nxënësit.

Njohuritë përbëjnë thelbin e sistemit të vlerësimit dhe në përgjithësi mishërohen në pyetjet të tilla si:

- Cili është thelbi i qytetarisë dhe i jetës qytetare në demokraci?
- Cilat janë bazat mbi të cilat ngrihet sistemi demokratik në vend?
- Si dhe në çfarë shkalle sistemi politik në vend bazohet në qëllimet, vlerat dhe parimet e demokracisë të pranuar gjerësisht nga shoqëria jonë?
- Cili është roli i qytetarit në demokraci? Etj.

Aftësitë intelektuale dhe ato pjesëmarrëse të edukimit qytetar përfshijnë **përdorimin** e njohurive për të menduar në mënyrë kritike dhe krijuese dhe **për të vepruar me efektshmëri** e në mënyrë të arsyeshme për të përballuar e zgjidhur sfidat e jetës demokratike në vend. Aftësitë intelektuale aftësojnë nxënësit të mësojnë dhe të zbatojnë njohuritë qytetare në funksionet e shumta dhe të ndryshme të qytetarit. Këto aftësi i ndihmojnë qytetarët të identifikojnë, të përshkruajnë, të shpjegojnë dhe të analizojnë informacionin dhe argumentet si dhe të vlerësojnë, marrin dhe mbrojnë qëndrime të caktuar për çështje të jetës publike. Aftësitë pjesëmarrëse aftësojnë qytetarët të monitorojnë dhe të ndikojnë jetën publike dhe atë

qytetare duke bashkëpunuar me të tjerët, duke formuluar dhe shprehur qartë idetë dhe interesat e tyre, duke bërë koalicione, kërkuar konsensus, duke bërë marrëveshje dhe duke menaxhuar konfliktet.

Elementi i tretë janë **prirjet qytetare** që quhen ndryshme edhe “prirje të zemrës” dhe që përshkojnë të gjitha aspektet e qytetarisë. Në një sistem demokratik ato kanë të bëjnë me të drejtat dhe me përgjegjësitë e individëve në shoqëri dhe me çuarjen përpara të idealeve të qeverisjes demokratike. Këtu përfshihen prirjet:

- për të qenë një anëtar i pavarur i shoqërisë;
- për të respektuar vlerat individuale dhe dinjitetin njerëzor;
- për të marrë përsipër përgjegjësitë personale, politike dhe ekonomike të qytetarit;
- për t’iu bindur “rregullave të lojës”, si pranimi i vendimit të ligjshëm të shumicës dhe respektimit të të drejtave të minoriteteve;
- për të marrë pjesë në çështjet qytetare në mënyrë të mirinformuar, të arsyeshme dhe të efektshme;
- për të nxitur dhe mbështetur funksionimin e shëndetshëm të demokracisë në vend.

5.4.1 Aftësitë intelektuale

Këto aftësi mund të ndahen ose grupohen si vijon:

1. Aftësia për të identifikuar dhe përshkruar.
2. Aftësia për të shpjeguar dhe analizuar.
3. Aftësia për të vlerësuar, marrë dhe mbrojtur qëndrime të caktuara.

1. Aftësia për të identifikuar dhe përshkruar

- **Të identifikosh** do të thotë të zbulosh kuptimin e gjërave të prekshme (për shembull ministrat ose jo të prekshme (për shembull koncepte të tilla si drejtësia, barazia etj.). Të identifikosh diçka do të thotë ta dallosh atë nga diçka tjetër, ta klasifikosh ose ta gruposh sipas ngjashmërisë etj.
- **Të përshkruash** do të thotë dallosh, me shkrim ose me gojë, karakteristikat kryesore të një sendi ose dukurie. Këto mund të jenë sende të prekshme, konkrete, por mund të jenë edhe procese, institucione, qëllime etj.

Pra **të identifikosh** ose **të përshkruash** në fushën e edukimit qytetar, për shembull, do të thotë:

- Të identifikosh koncepte kryesore të demokracisë si kushtetuta, qeverisje demokratike etj..
- Të dallosh për shembull: degët kryesore të pushtetit, format e ndryshme të qeverisjes, institucionet qeveritare nga ato joqeveritare etj.
- Të identifikosh individë, simbole, institucione si udhëheqës të shquar, simbole kombëtare etj.
- Të identifikosh ide dhe koncepte si: të drejtat e fëmijëve, të grave, shoqëri civile, patriotizëm etj.
- Të përshkruash funksione dhe procese si kontrolli ligjor i pushtetit, hartimi i politikës arsimore etj.
- Të identifikosh origjinën historike, për shembull të ditëve të caktuara historike ose të festave kombëtare, si 7 dhe 8 marsi, dita e të drejtave të fëmijës etj.
- Të klasifikosh sipas tipareve për shembull demokracia liberale, demokracia jo liberale etj.
- Të përshkruash prirjet për shembull, të pjesëmarrjen e njerëzve në votim, shkallën e emigrimit të inteligjencës shqiptare, ndikimin e kulturës evropiane në atë shqiptare përmes emigrantëve etj.

2. Aftësia për të shpjeguar dhe analizuar

- Të **shpjegosh** do të thotë të identifikosh, të përshkruash, të qartësosh ose të interpretosh diçka, për shembull, shkaqet e ngjarjeve, kuptimin e ngjarjeve ose ideve të caktuara, arsyet për ndërmarrjen e veprimeve ose qëndrimeve të caktuara.
-
- Të **analizosh** do të thotë të ndash diçka në pjesët e saj përbërëse për të qartësuar kuptimin ose rëndësinë e saj, për shembull, për të kuptuar shkaqet e ngjarjeve, pjesët përbërëse dhe pasojat e ideve, e proceseve të caktuara shoqërore, politike ose ekonomike.

Pra të **shpjegosh** ose të **analizosh** në fushën e edukimit qytetar, për shembull, do të thotë:

- Të shpjegosh funksionimin e gjërave për shembull, të sistemit elektoral.
- Të analizosh arsyet për veprime, ngjarje ose prirje të caktuara, për shembull, të miratimit të ligjit të legalizimit të ndërtimeve pa leje në disa zona, të rënies së shkallës së pjesëmarrjes së njerëzve në procesin e votimit etj.
- Të shpjegosh shkaqet dhe pasojat e ngjarjeve dhe dukurive, për shembull, të ligjit të heqjes së dënimit me vdekje në Shqipëri etj.
- Të analizosh arsyet ose motivet, për shembull, për përdorimin e gjuhës së emocioneve, veçanërisht gjatë fushatave elektorale etj.
- Të krahasosh për shembull shkallën e mbrojtjes së interesave të minoriteteve në demokracitë liberale dhe në ato jo liberale etj.
- Të interpretosh kuptimin ose rëndësinë e ngjarjeve, të ideve ose të dukurive, për shembull, të miratimit të një ligji të caktuar, të kalimit në sistemin 9-vjeçar të arsimit të detyruar etj.

3. Aftësia për të vlerësuar, marrë dhe mbrojtur qëndrime të caktuara

Këto aftësi janë të rëndësishme pasi i ndihmojnë qytetarët të vlerësojnë çështje të jetës qytetare, të gjykojnë për to dhe të diskutojnë me të tjerët për qëndrimet e tyre.

- Të **vlerësosh** do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të gjykuar për shembull për anët e forta ose të dobëta të qëndrimeve që lidhen me çështje të caktuara, synime, mjete etj.
- **Të marrësh një qëndrim të caktuar** do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të arritur në një qëndrim që individi e zgjedh nga një numër i caktuar qëndrimesh ose në një qëndrim të ri.
- **Të mbrosh një qëndrim të caktuar** do të thotë të përdorësh argumente dhe fakte që mbështetin atë qëndrim ose të kundërshtosh një qëndrim të caktuar duke marrë parasysh edhe argumentet që i kundërvihen qëndrimit tënd.

Pra, të vlerësosh, të marrësh ose të mbrosh një qëndrim të caktuar do të thotë:

- Të sfidosh argumente që vlerësohen si jo të arsyeshëm për shembull, përdorimi i emrave fyese, sulmet personale, nënkuptimet etj.
- Të vlerësosh vlefshmërinë e agreeenteve, të analogjive dhe të dhënave, për shembull, burimet e të dhënave, kohezioni logjik, përdorimi i duhur i analogjive etj.
- Të japësh të dhëna për të mbështetur ose hedhur poshtë, për shembull, besueshmëria e fakteve, përshtatshmëria e fakteve, kontradiktat ndërmjet llojeve të ndryshme të të dhënave etj.
- Të parashikosh pasojat e mundshme, për shembull, vlera e parashikimit, shkalla e mundësisë, krahasimi i me shembuj të të kaluarës etj;
- negativisht, kosto monetare përkundrejt vlerave shoqërore;
- Të zgjedhësh një qëndrim të caktuar nga alternativat ekzistuese, për shembull, analiza e qëndrimeve ekzistuese, gjykimi i qëndrimeve duke përdorur kriteret e duhura;
- Të krijosh një qëndrim të ri, për shembull, të dallosh idetë më të mira nga alternativat ekzistuese, harmonizimi i elementeve përbërëse në një mënyrë të caktuar;
- Të mbrosh një qëndrim të caktuar, për shembull, përputhja me vlerat dhe parimet themelore, kosto që nuk mbështetet ose kalohet nga fitimi, alternativa më e mirë ose më e keqe e kundërshtueshme etj.

- T'u përgjigjesh argumenteve të kundërta, për shembull citimi i argumenteve të përshtatshme, kundërshtimi i gjuhës së emocioneve etj.;
- marrja parasysh e rastit më të mirë që kundërshton pikëpamjet personale.

4. **Aftësitë pjesëmarrëse**

Këto aftësi vlerësohen shumë të rëndësishme për të pasur qytetarë të mirinformuar, të efektshëm dhe të përgjegjshëm. Ato mund të grupohen si aftësi që lidhen me ndërveprimin, monitorimin dhe ndikimin. Kjo do të thotë se edukimi për qytetarinë demokratike nuk duhet të trajtojë vetëm çështjet fitimit të njohurive dhe të aftësive intelektuale, por edhe të çështjeve që lidhen me zhvillimin e aftësive të nevojshme për të patur një pjesëmarrje cilësore dhe të përgjegjshme në proceset politike dhe në shoqërinë civile.

Grupimet e mëposhtme kanë të bëjnë me aftësi të qytetarit për të bashkëvepruar me efektshmëri me të tjerët në një kontekst të caktuar politik ose shoqëror.

- Ndërveprimi*** ka të bëjë me aftësitë që u nevojiten qytetarëve për të komunikuar dhe bashkëvepruar me të tjerët. Të ndërveprosh do të thotë të jesh i përgjegjshëm për të tjerët. Të ndërveprosh do të thotë të pyesësh, të përgjigjesh, të marrësh vendime qytetare, të ndërtosh koalicione, të menaxhosh konflikte në mënyrë paqësore dhe të drejtë.
- Mbikëqyrja*** e politikës dhe e qeverisjes nënkupton aftësitë që u nevojiten qytetarëve për të ndjekur menaxhimin e çështjeve nga proceset politike dhe nga qeveria. Të mbikëqyrësh veprimtarinë e qeverisë dhe menaxhimin e çështjeve publike është thelbësore për një pjesëmarrje qytetare cilësore dhe të mençur.
- Të ndikosh*** do të thotë të jesh i pajisur me aftësitë e nevojshme për të ndikuar proceset politike dhe qeverisëse sinë nivel qendror ashtu edhe në nivel lokal ose komuniteti.

Të **ndërveprosh** do të thotë të jesh i aftë të punosh në grupe të vogla dhe komitete, të mbledhësh informacion, të shkëmbesh opinione, të hartosh plane veprimi;

Të **mbikëqyrsh** politikën dhe qeverisjen ka të bëjë me aftësitë e qytetarëve për të ndjekur në proces trajtimin e çështjeve të ndryshme nga qeveria dhe vetë procesi politik. Mbikëqyrja e veprimtarisë së qeverisë ka rëndësi për qytetarin që dëshiron të marrë pjesë në mënyrë të kualifikuar në çështjet politike.

Të **ndikosh**, do të thotë të kesh aftësitë e duhura për të ndikuar proceset e politikës dhe të qeverisjes në nivel qendror ashtu edhe në nivel lokal.

A. Ndërveprimi

Të ndërveprosh do të thotë të jesh i aftë:

- Të punosh në grupe të vogla, të mbledhësh informacion, të shkëmbesh opinione, të hartosh plane veprimi.
- Të dëgjosh, të mbledhësh informacion, ide dhe këndvështrime të ndryshme.
- Të diskutosh për çështje të interesit publik në mënyrë të mirë informuar, të përgjegjshme dhe qytetare në shkollë, në lagje, në bashkësi, me shokët, me fqinjët etj.
- Të ndërtosh koalicione me individë ose grupe që ndajnë të njëjtat pikëpamje për të nxitur politika dhe kandidatë që do t'i vënë ato në jetë.
- Të menaxhosh konfliktet përmes ndërmjetësimit, negocimit, kompromisit, konsensusit etj.
- Të kryesh shërbime në shkollë dhe në komunitet, si përfaqësues ose drejtues i zgjedhur, të organizosh forume për çështje publike, të punosh me organizata të ndryshme etj.
- Të përdorësh burimet e medias për të marrë informacion, për të shkëmbyer ide dhe për të mbrojtur ose përkrahur politika të caktuara publike.
- Të diskutosh për çështje publike si kujdesin shëndetësor, punësimin, mjedisin etj.

- Të vlerësosh argumentet dhe qëndrimet e të tjerëve për vlefshmërinë e tyre dhe jo për personin që i shpreh ato.
- Të qëndrosh i qetë ndaj pikëpamjeve të kundërta me të tuat etj.

B. Mbikëqyrja

Të mbikëqyrësh do të thotë të jesh i aftë:

- Të dëgjosh me kujdes qytetarët e tjerë, funksionimin e organizmave publikë dhe raportet e medias.
- Të pyesësh zyrtarët, ekspertët dhe të tjerët për të marrë informacion dhe përcaktuar përgjegjësitë.
- Të ndjekësh çështje publike në media, duke përdorur burime të ndryshme informacioni, si bibliotekën, telefonin, radion, TV, gazetatat etj.
- Të mbledhësh dhe të analizosh informacionin e marrë nga qeveritarët dhe institucionet qeveritare, grupet e interesit, organizatat e ndryshme etj.
- Të ndjekësh takimet publike, për shembull, këshillat e nxënësve, të bashkësisë, bordet e shkollës etj.
- Të intervistosh njerëz të njohur për çështjet qytetare.
- Të përdorësh burime elektronike për të marrë dhe shkëmbyer informacion.

C. Ndikimi

Të **ndikosh** do të thotë të jesh i aftë:

- Të informosh të tjerët, për shembull t'u japësh të dhëna faktike për çështje të ndryshme qeveritarëve, hartuesve të ligjeve etj.;

- Të bësh peticione, d.m.th. të tërheqësh vëmendjen e organeve përfaqësuese për ankime ose ndryshime të mundshme të dëshiruara në fushën e politikës publike, të mbledhësh firma etj.;
- Të shkruash letra që trajtojnë çështje të interesit të përbashkët;
- Të flasësh dhe të dëshmosh përpara organeve publike;
- Të përkrahësh ose të kundërshtosh kandidatë ose qëndrime të ndryshme që lidhen me çështje publike;
- Të marrësh pjesë në jetën qytetare dhe në grupe politike, për shembull, në qeveri studentore etj.;
- Të përdorësh pikëpamjet më të përparuara të medias për çështjet publike, për shembull, duke marrë pjesë në diskutime të çështjeve publike, duke shkruar artikuj në gazeta ose revista, duke shfrytëzuar radion ose programet televizive për të shprehur opinionin për çështje të interesit të përbashkët etj.

5.4.2 Prirjet qytetare

Këto kanë të bëjnë me ato elemente të karakterit personal dhe publik që janë thelbësore për ruajtjen dhe zhvillimin e demokracisë.

Këto prirje zhvillohen ngadalë, si rrjedhojë e procesit të të nxënies dhe të përvojës që individi fiton në jetën e tij në familje, në shkollë, në bashkësi dhe gjatë pjesëmarrjes së tij në jetën qytetare. Në këtë proces, dhe përmes këtyre përvojave individi arrin në përfundimin se demokracia kërkon përgjegjësinë e vetëqeverisjes së secilit dhe se askush nuk mund të ekzistojë pa tjetrin. Tiparet e karakterit personal të individit të tilla si përgjegjësia morale, vet disiplinë, respekti për vlerat e individit dhe të dinjitetit njerëzor janë thelbësore për mirëqenien e shoqërisë dhe të demokracisë.

Demokracia nuk mund t'i plotësojë qëllimet e saj nëse qytetarët nuk janë të prirur të marrin pjesë tërësisht në jetën publike të shoqërisë, Tiparet e karakterit publik të tilla si gjallëria qytetare, qytetari, respekti për ligjin, mendja kritike dhe vullneti për të dëgjuar, për të biseduar, për të arritur kompromise janë të domosdoshme për mirëqenien e shoqërisë.

Prirjet qytetare që ndihmojnë në efektshmërinë politike të individit, funksionimi i shëndetshëm i sistemit politik, ndjenja e dinjiteti dhe e vlerës dhe e mira e përgjithshme përfshin:

1. Qenien si një anëtar i pavarur i shoqërisë, që do të thotë:

- të marrësh pjesë vullnetarisht në standarde sjelljeje të vetëvendosura në vend të kërkesës për t'iu bindur kontrolleve nga jashtë;
- të pranosh përgjegjësinë e pasojave të tua;
- të plotësosh detyrimet morale dhe ligjore të anëtarit të shoqërisë.

2. Marrjen përsipër të përgjegjësisë personale, politike dhe ekonomike të një qytetari, që do të thotë:

- të kujdesesh për veten.
- të mbështetësh familjen tënde dhe të kujdesesh për mirëqenien dhe edukimin e fëmijëve të tu.
- të jesh i mirinformuar për çështjet publike, të votosh, të kryesh shërbime të ndryshme në bashkësi etj.

3. Respektimin e vlerave individuale dhe të dinjitetit njerëzor që do të thotë:

- të trajtosh secilin me respekt,
- të dëgjosh mendimin e të tjerëve,
- të marrësh parasysh të drejtat dhe interesat e të tjerëve,

- të pranosh parimin e sundimit të shumicës,
- të respektosh të drejtat e minoriteteve etj.

4. Pjesëmarrjen në çështjet qytetare duke qenë i mirinformuar, në mënyrë të arsyeshme dhe qytetare që do të thotë:

- të informohesh përpara se të votosh ose të marrësh pjesë në një debat publik,
- të marrësh përsipër drejtimin kur kërkohet,
- të vlerësosh nëse dhe kur është e domosdoshme që dëshirat dhe interesi personal t'i nënshtrohen interesit të përgjithshëm,
- të vlerësosh nëse dhe kur detyrimet morale ose parimet kushtetuese kërkojnë heqjen dorë nga disa kërkesa qytetare.

5. Nxitjen dhe zhvillimin e shëndetshëm të demokracisë në vend, që do të thotë:

- të jesh gjithmonë i informuar dhe i vëmendshëm ndaj çështjeve publike;
- të njohësh parimet e demokracisë;
- të monitorosh shkallën në të cilën veprimtaria e politikanëve dhe e institucioneve qeveritare përputhet me parimet kushtetuese dhe të marrësh masat e duhura në rast se mungon kjo përputhje;
- të përpiqesh në rrugë paqësore dhe të ligjshme për të ndryshuar ligjet që mendohen të papërshtatshme ose të padrejta.

Vlerësimi i prirjeve qytetare të nxënësve të përqendrohet në pyetje që kanë të bëjnë me njohjen e rëndësisë që kanë këto prirje për demokracinë.

Vlerësimi në asnjë mënyrë nuk duhet të përfshijë pyetje që kanë të bëjnë me vlerat dhe prirjet vetjake të nxënësve të vlerësuar.

Për këtë arsye, pyetjet që lidhen me prirjet qytetare të lidhen me njohuritë dhe aftësitë intelektuale. Për shembull, nxënësit mund t'i kërkohej të përshkruajë rëndësinë e dëgjimit me respekt të mendimeve dhe opinioneve të të tjerëve. Po kështu, nxënësve mund t'u matet aftësia për të vëzhguar dhe për të zbuluar shkallën e përputhjes së veprimtarisë së qeveritarëve ose të institucioneve qeverisëse me parimet kushtetuese.

Fitimi i njohurive, i aftësive dhe zhvillimi i prirjeve qytetare realizohen në kushte të ndryshme, si: shtëpi, shkollë, bashkësi, shtet, rajon e më gjerë. Të gjitha këto përbëjnë edhe fushat kryesore në të cilat jo vetëm fitohen njohuritë dhe aftësitë, por edhe zbatohen ato në praktikë.

6 MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE

Përdorimi i mjeteve mësimore në mësimdhënien dhe procesin e të nxënës në fushën “Shoqëria dhe mjedisi” ndihmon në konkretizimin e ideve dhe dukurive, në aplikimin e metodave dhe strategjive të mësimdhënies, si dhe e bën mësimin më interesant dhe më argëtues për nxënësin. Përdorimi i suksesshëm i metodave dhe i teknikave të lartpërmendura, nuk mund të realizohet pa mjetet e nevojshme didaktike, të cilat mund të jenë të llojeve të ndryshme, si: harta të përgjithshme ose tematike, atlase, albume, foto, skica, filma mësimorë, videokaseta, kompjuter, aparat projektimi, CD, DVD etj.

Ndërsa mësuesi është përgjegjës për krijimin e një mjedisi stimulues, ai duhet të sigurojë që nxënësi të ketë akses në burimet e ndryshme të të nxënës. Lista e burimeve të vlefshme për zhvillimin e kompetencave në gjeografi është e larmishme: muzeume, objekte të trashëgimisë natyrore dhe kulturore, harta, plane, piktura, dokumente historike, dokumente audio-vizivë, etj. Gjithashtu burimet përfshijnë teknologjitë e informacionit dhe komunikimit që nxënësit i përdorin si mjete kërkimi dhe për përgatitjen e projekteve dhe detyrave të ndryshme.

Sugjerime për përdorimin e TIK

- Përdorimi i postës elektronike për shkëmbim informacioni.
- Përdorimi i internetit për të shfrytëzuar faqet Web për njohuri për shoqërinë;
- Përdorimi i CD-ROM për mbledhjen e informacionit mbi temat që ai/ajo studion;
- Organizimi dhe prezantimi i të dhënave duke përdorur tipa të ndryshëm software;
- Përdorimi i simulimeve software;
- Përdorimi i grafikëve software;
- Paraqitja grafike e të dhënave.

PROGRAMI I LËNDËS “HISTORI” ARSIMI I MESËM I ULËT KLASA 6

FUSHA “SHKENCAT SHOQËRORE”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinator: Ines Todhe

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

1	HYRJE	4
2	QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	5
2.1	Objektivat e përgjithshme të lëndës së historisë në arsimin e mesëm të ulët	5
3	PËRMBAJTJA E PROGRAMIT.....	7
4	KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA.....	11
4.1	Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit	11
4.2	Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e historisë.....	14
4.3	Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet kyçe të lëndës së historisë	16
5	PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	25
5.1	Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e gjashtë.....	27
5.2	Përmbajtja e klasës së gjashtë	27
5.2.1	Tematika: Qytetërimet e hershme në Antikitet. (mijëvjeçarët IV – II para erës sonë)	28
5.2.2	Tematika: Qytetërimet klasike në Mesdhe. (shek. VIII para erës sonë – shek. V të erës sonë)	30
5.2.3	Tematika: Qytetërimet në mesjetën e hershme (shek. V – X)	33
5.2.4	Tematika: Zhvillimet politike dhe shoqërore në mesjetën e mesme (shek. XI – XIII).....	36
5.2.5	Tematika: Evropa në mesjetën e vonë (shek. XIV – XV).....	38
5.3	Qëndrime dhe vlera.....	40
5.3.1	Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve)	41

6	METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	45
6.1	Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e historisë	47
6.1.1	Shembull i një situatave të nxënit në klasën e VI	47
6.2	Roli i veprimtarive praktike dhe projekteve kurrikulare në lëndën e historisë	48
6.3	Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e historisë	50
7	VLERËSIMI I NXËNËSVE	51
7.1	Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.	54
8	BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	54
8.1	Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore në lëndën e historisë	55
9	REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT.....	56
10	NDRYSHIMET E PROGRAMIT TË HISTORISË, KLASA VI	60
10.1	Përditësime në aspektet përmbajtjesore të lëndës së historisë	60
10.2	Përditësimet në aspektin metodologjik	62

1 HYRJE

Lënda e historisë zë një vend të rëndësishëm në arsimin e mesëm të ulët, pasi ndihmon nxënësit të kuptojnë më mirë botën në të cilën jetojnë përmes njohjes së zhvillimeve të shoqërisë njerëzore ndër shekuj. Studimi i ngjarjeve, proceseve, figurave dhe periudhave historike u ofron atyre mundësinë për të ndërtuar një kuptim të rrjedhshëm dhe të argumentuar për të shkuarën dhe për lidhjen e saj me të tashmen. Nëpërmjet këtij procesi, ata mësojnë se zhvillimi i institucioneve, ideve, kulturave dhe shoqërive ka ndodhur në mënyra të ndryshme në kohë dhe hapësirë, duke ndikuar plotësisht në ndërtimin e botës së sotme.

Lënda e historisë ndihmon në zhvillimin e mendimit kritik dhe të pavarur, duke i pajisur nxënësit me aftësinë për të analizuar burime, për të formuluar pyetje, për të bërë krahasime dhe për të kuptuar lidhjet shkak-pasojë midis ngjarjeve. Ata mësojnë të dallojnë midis fakteve dhe supozimeve, të vlerësojnë besueshmërinë e burimeve historike dhe të shmangin interpretimet e njëanshme, duke ndërtuar qëndrime të balancuara dhe të mbështetura në fakte. Në këtë mënyrë, ata aftësohen të nxjerrin mësim nga përvoja njerëzore dhe të formulojnë argumente të arsyetuara. Përmes hulumtimit, interpretimit dhe komunikimit të ideve, nxënësit ndër veprojnë me materiale të ndryshme: tekste, harta, ilustrime, kronologji dhe burime pamore si fotografi, piktura apo objekte historike. Kjo përvojë kontribuon në formimin e një kuptimi më të thelluar, të strukturuar dhe të ndërlidhur të përmbajtjes historike, si dhe të lidhjeve midis ngjarjeve, periudhave dhe ideve. Diskutimi, puna në grup dhe trajtimi i çështjeve nga këndvështrime të ndryshme nxisin bashkëpunimin, respektin për tjetrin dhe zhvillimin e përgjegjësisë kolektive.

Historia është e ndërlidhur me fusha e lëndë të tjera si gjeografia, edukimi qytetar, letërsia, arti dhe filozofia, duke ndihmuar nxënësit të ndërtojnë një kuptim të plotë për zhvillimin e njeriut dhe shoqërisë. Ajo shërben si mjet për zhvillimin e një identiteti të qëndrueshëm personal, kulturor dhe kombëtar. Historia luan një rol të pazëvendësueshëm në forcimin e ndjenjës së përkatësisë dhe të patriotizmit, duke i ndihmuar nxënësit të njohin rrënjët e tyre historike, trashëgiminë kulturore shqiptare dhe rolin e saj në ndërveprimin me qytetërimet e tjera botërore.

Programi i historisë në arsimin e mesëm të ulët ka në fokus studimin e historisë së qytetërimeve botërore dhe të historisë së shqiptarëve, që nga parahistoria deri në periudhat antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore. Ai trajton ngjarjet dhe proceset historike në një kornizë kronologjike dhe tematike, duke mundësuar ndërlidhjen e brendshme dhe të jashtme ndërmjet periudhave, ngjarjeve dhe shoqërive të ndryshme, si dhe lidhjen e qytetërimit shqiptar me zhvillimet më të gjera të historisë botërore.

Vazhdimësia kronologjike respekton kriterin shkencor të rrjedhës historike dhe të lidhjes shkak-pasojë, duke ndihmuar nxënësit të kuptojnë se qytetërimet e sotme janë vazhdimësi progresive e qytetërimeve të mëparshme. Ky këndvështrim i ndihmon ata të ndërtojnë perspektiva të argumentuara për ngjarjet e së kaluarës, si dhe të parashikojnë tendencat e përgjithshme të zhvillimeve historike.

Ndërsa trajtimi tematik i përmbajtjes thekson zgjedhjen e temave thelbësore që lidhen me rrënjët dhe modelet e qytetërimeve të sotme. Ai shmang mbingarkesën me të dhëna të tepërta, duke vendosur në qendër kuptimin e fenomeneve historike, dhe duke ruajtur një ekuilibër ndërmjet kontributeve të ndryshme kulturore dhe historike në zhvillimin e qytetërimeve.

Lënda e historisë synon që nxënësit të bëhen të ditur, logjikë, të ndjeshëm, kureshtarë, dhe të aftë për të marrë vendime të balancuara. Ajo kontribuon në zhvillimin e kompetencave të nevojshme për qytetarinë demokratike dhe për përballimin e sfidave të së tashmes dhe të së ardhmes, në nivel kombëtar dhe global. Historia mësohet në të gjitha klasat e arsimit të mesëm të ulët dhe mbështet qëllimet e arsimit parauniversitar.

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Qëllimi i mësimi të historisë në arsimin e mesëm të ulët është të pajisë nxënësit me njohuri të qëndrueshme historike, të cilat u mundësojnë atyre të kuptojnë zhvillimin e shoqërisë njerëzore në kohë dhe hapësirë, si dhe të ndërtojnë një lidhje të vetëdijshme midis të kaluarës, të tashmes dhe të ardhmes. Historia shërben për të zhvilluar mendimin kritik, aftësinë për të analizuar burime dhe informacione, për të ndërtuar argumente të bazuara në fakte, si dhe për të kuptuar ndikimin e ngjarjeve dhe proceseve historike në jetën individuale dhe kolektive.

Përmes këtij programi, nxënësit inkurajohen të eksplorojnë të kaluarën në mënyrë aktive, të vlerësojnë trashëgiminë kulturore, të kuptojnë rolin e historisë në formimin e identitetit kombëtar dhe qytetar dhe të zhvillojnë një qëndrim të përgjegjshëm ndaj ngjarjeve historike dhe shoqërisë bashkëkohore. Mësimi i historisë synon gjithashtu ndërtimin e aftësive sociale, bashkëpunimin, respektin për perspektivat e ndryshme, si dhe formimin e qëndrimeve të qëndrueshme për të nxënit gjatë gjithë jetës.

2.1 Objektivat e përgjithshme të lëndës së historisë në arsimin e mesëm të ulët

Programi i historisë lidh vlerat e të mësuarit të historisë me qëllimet e arsimit parauniversitar, me kompetencat kyçe për të nxënit gjatë gjithë jetës dhe Rekomandimet Rek (2001)¹⁵ të Komitetit të Ministrave të Shteteve anëtare, për mësimdhënien e historisë në shekullin XXI, duke ndërtuar tek nxënësi konceptet, kompetencat dhe cilësitë historike. *Në përfundim të arsimit të mesëm të ulët, nxënësi pritët që:*

- ✎ Të kuptojë zhvillimin e shoqërisë njerëzore në kohë dhe hapësirë, nga parahistoria deri në epokën bashkëkohore, duke analizuar ngjarje dhe procese në kontekstin kombëtar dhe ndërkombëtar;
- ✎ Të shpjegojë lidhjet shkak–pasojë ndërmjet ngjarjeve dhe fenomeneve historike dhe të reflektojë mbi ndikimin e tyre në jetën e sotme;
- ✎ Të dallojë faktet nga opinionet dhe të vlerësojë saktësinë dhe besueshmërinë e burimeve historike në kontekstin përkatës;

- ✗ Të ndërtojë argumente të bazuara në burime të ndryshme dhe t'i paraqesë ato përmes formave të ndryshme të komunikimit historik – me shkrim, gojor, vizual dhe digjital;
- ✗ Të zhvillojë aftësi për kërkim dhe analizë historike përmes përdorimit të teksteve, dokumenteve, hartave, objekteve dhe materialeve vizuale;
- ✗ Të kuptojë konceptet e kohës, vazhdimësisë dhe ndryshimit si elementë thelbësorë për të interpretuar zhvillimet historike dhe për të parashikuar ndikimin e tyre në të ardhmen;
- ✗ Të kuptojë proceset që kanë ndikuar në lindjen dhe zhvillimin e qytetërimeve në periudha të ndryshme historike, si dhe ndikimin e tyre në formimin e botës së sotme;
- ✗ Të njohë dhe të krahasojë mënyrat e ndryshme të interpretimit të së kaluarës, duke kuptuar se historia është subjekt analizash të shumanshme dhe jo një rrëfim i vetëm;
- ✗ Të zhvillojë vetëdijen për përkatësinë kulturore dhe të ndërtojë një identitet të qëndrueshëm, si në nivel personal, ashtu edhe shoqëror;
- ✗ Të vlerësojë vendin dhe rolin e qytetërimit shqiptar në kontekstin historik botëror dhe marrëdhëniet e tij me qytetërimet e tjera;
- ✗ Të kuptojë rëndësinë e trashëgimisë historike si element themelor i identitetit kombëtar dhe si mjet edukimi për brezat e rinj;
- ✗ Të forcojë ndjenjën e përkatësisë, identitetit kombëtar dhe respektit për historinë kombëtare, në përputhje me një vizion bashkëkohor dhe evropian;
- ✗ Të aftësohet për të ndërvepruar në mënyrë paqësore dhe të respektueshme me kultura të ndryshme, duke kuptuar rolin e historisë në ndërtimin e bashkëjetesës ndërkulturore;
- ✗ Të reflektojë mbi marrëdhënien ndërmjet së kaluarës dhe të tashmes, si bazë për vendimmarrje të informuar dhe të qëndrueshme në të ardhmen;
- ✗ Të zhvillojë vetëdije qytetare përmes njohjes së ideve, lëvizjeve dhe ngjarjeve që kanë ndikuar në ndërtimin e shoqërive demokratike dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut;
- ✗ Të përdorë në mënyrë etike dhe të përgjegjshme teknologjinë gjatë procesit të kërkimit, përpunimit dhe paraqitjes së informacionit historik, duke përfshirë përdorimin e burimeve digjitale, mjeteve vizuale, platformave online dhe teknologjive të reja si mjete për të nxitur të menduarit kritik dhe komunikimin efektiv.
- ✗ Të forcojë kompetencat qytetare dhe ndjenjën e përgjegjësisë sociale, si përgatitje për jetën, punën dhe pjesëmarrjen aktive në një shoqëri demokratike.

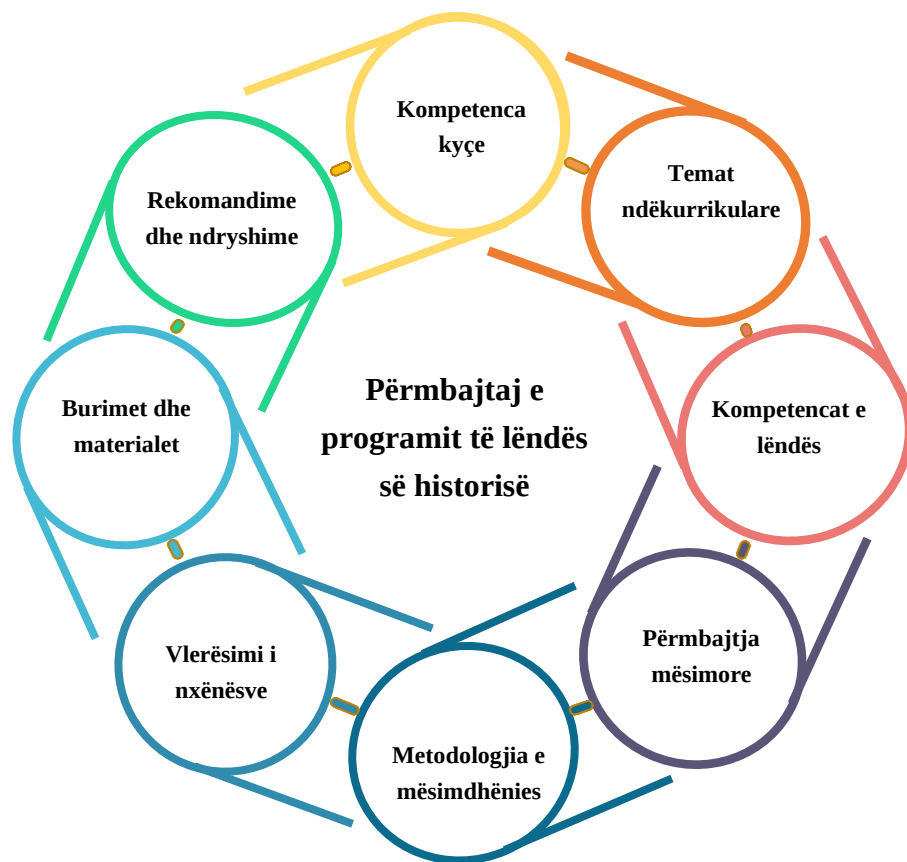
3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i historisë synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave historike dhe atyre kyçe, duke u mbështetur në përmbajtje të pasur, në analiza kritike të ngjarjeve dhe burimeve, si dhe në ndërlidhjen e koncepteve historike me përvojat e jetës reale. Në thelb, ky program përqendrohet në formimin e nxënësve si individë të aftë për të kuptuar zhvillimin e shoqërisë njerëzore, për të interpretuar në mënyrë të përgjegjshme të kaluarën dhe për të ndërtuar qëndrime qytetare aktive në të tashmen dhe të ardhmen. Programi i lëndës së historisë në arsimin e mesëm të ulët përfshin:

 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënësve që zhvillohen nëpërmjet lëndës së historisë. Lënda e historisë luan një rol të rëndësishëm në ndërtimin e kompetencave kyçe dhe në formësimin e të menduarit kritik, reflektiv dhe qytetar të nxënësve. Ajo nuk ka për detyrë vetëm transmetimin e njohurive faktike për të kaluarën, por shërben gjithashtu si një mjet edukativ i fuqishëm për zhvillimin e një sërë aftësish ndërdisiplinore dhe qëndrimesh thelbësore për jetën në një shoqëri demokratike. Në këtë kuptim, historia kontribuon drejtpërdrejt në zhvillimin e të gjitha kompetencave kyçe (*Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare; Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja; Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri; Kompetenca digjitale; Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënësve; Kompetenca qytetare; Kompetenca e sipërmarrjes; Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore*) të përcaktuara në Kornizën Kurrikulare për Arsimin Parauniversitar. Nëpërmjet përmbajtjeve historike dhe metodave aktive të të nxënësve, nxënësit zhvillojnë aftësi për të kuptuar dhe interpretuar kontekstin shoqëror, politik dhe kulturor të ngjarjeve, si dhe për të ndërtuar argumente të strukturuar në mënyrë logjike. Historia ndihmon në ndërtimin e identitetit personal dhe kolektiv, në kuptimin e proceseve demokratike dhe në forcimin e

ndërgjegjes qytetare. Përmes historisë, nxënësit përfshihen në aktivitete që nxisin ndërveprimin, reflektimin dhe komunikimin, duke ndihmuar kështu në zhvillimin e kompetencave si komunikimi në gjuhën amtare, kompetenca digjitale, qytetare dhe personale. Përfshirja e tyre në diskutime mbi drejtësinë, të drejtat e njeriut, tolerancën dhe trashëgiminë kulturore kontribuon në edukimin për jetën në një shoqëri të larmishme dhe demokratike. Në këtë formë, lënda e historisë krijon një urë mes të kaluarës dhe të tashmes, duke fuqizuar nxënësit që të jenë qytetarë të informuar, të përgjegjshëm dhe të aftë për të ndikuar pozitivisht në të ardhmen e tyre dhe të komunitetit.

 Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së historisë. Integrimi i temave ndërkurrikulare në lëndën e historisë

(identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave, qytetaria aktive dhe sipërmarrja, shëndeti mendor, fizik dhe siguria, zhvillimi i qëndrueshëm dhe mbrojtja e mjedisit, si dhe teknologjia, shoqëria dhe media), u ofron nxënësve mundësinë të ndërtojnë një kuptim të thelluar të zhvillimeve njerëzore dhe shoqërore në kohë dhe hapësirë. Në këtë mënyrë, ata mësojnë të lidhin njohuritë historike me sfidat e shoqërisë bashkëkohore, duke i bërë këto njohuri më të kuptueshme, të zbatueshme dhe të domosdoshme për jetën e përditshme. Përmes këtyre temave, nxënësit nxitën të zhvillojnë kompetenca historike thelbësore si kërkimi dhe interpretimi i burimeve, mendimi kritik, ndërtimi i argumenteve dhe komunikimi i qartë. Kjo qasje ndërthur njohuritë historike me vlera dhe qëndrime qytetare, duke i orientuar nxënësit drejt një kuptimi më të thellë dhe më të përgjegjshëm të botës, në përputhje me parimet e një shoqërie demokratike dhe të qëndrueshme.

 Kompetencat e lëndës dhe rezultatet e të nxënësve. Lënda e historisë në arsimin e mesëm të ulët synon zhvillimin e kompetencave të lëndës: kërkimi historik; përdorimi i burimeve; analiza shkak-pasojë; interpretimi historik; shpjegimi dhe komunikimi për të shkuarën dhe të koncepteve kyçe historike: kuptimi kronologjik; ndryshimi dhe vazhdimësia; diversiteti;

empathia historike; rëndësia historike. Këto elemente u mundësojnë nxënësve të ndërtojnë një dije historike të mirë strukturuar dhe të thelluar, e cila nuk kufizohet në riprodhimin e fakteve, por mbështet analizën dhe interpretimin e tyre në kontekst. Përmes përfshirjes aktive në diskutime mbi çështje të debatueshme dhe të rëndësishme për historinë dhe shoqërinë, nxënësit kuptojnë të kaluarën dhe reflektojnë mbi ndikimin që ajo ka në të tashmen. Kjo i ndihmon ata të kuptojnë më mirë rolin e qytetarit të informuar, të ndërgjegjshëm dhe aktiv në një shoqëri demokratike

📖 **Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënësve.** Programi përshkruan përmbajtjen mësimore sipas periudhave historike kryesore: parahistoria, qytetërimet e lashta, mesjeta, koha moderne dhe periudha bashkëkohore, duke ofruar njohuri të strukturuar në kontekstin botëror dhe atë shqiptar. Struktura e programit paraqet në mënyrë të qartë tematikat përkatëse për çdo klasë, veprimtaritë praktike, shpërndarjen e orëve mësimore dhe rezultatet e pritshme të të nxënësve për secilën tematikë. Në qendër të programit qëndrojnë zhvillimi i aftësive të kërkimit, analizës, interpretimit dhe argumentimit, si dhe aftësia për të lidhur ngjarjet historike me realitetin bashkëkohor. Kjo qasje ndihmon nxënësit jo vetëm të kuptojnë rrjedhën e historisë dhe ndikimin e saj në shoqërinë e sotme, por edhe të formojnë qëndrime të ndërgjegjshme dhe kritike ndaj sfidave aktuale dhe zhvillimeve të ardhshme.

📖 **Metodologjia e mësimdhënies.** Në lëndën e historisë është e domosdoshme përdorimi i metodave aktive dhe bashkëkohore të të nxënësve, të cilat e vendosin nxënësin në qendër të procesit mësimor dhe e inkurajojnë atë të angazhohet në mënyrë të drejtpërdrejtë me përmbajtjen historike. Ndër këto metoda përfshihen të mësuarit përmes burimeve historike, studimi i rasteve konkrete, puna në grup, debati i strukturuar, veprimtaritë praktike, dramatizimi i ngjarjeve, ndërtimi i linjës së kohës etj. Përdorimi i këtyre metodave synon jo vetëm përvetësimin e dijes faktike, por edhe zhvillimin e aftësive analitike, mendimit kritik, zgjidhjes së problemit, përdorimit të teknologjisë së informacionit dhe komunikimit (TIK), empatisë historike dhe vetëdijes qytetare. Për më tepër, programi parashikon përshtatje të metodologjisë për nxënësit me nevojë të veçanta, duke ofruar forma të diferencuara të mësimdhënies dhe të vlerësimit, në mënyrë që të sigurohet përfshirje dhe barazi në procesin e të nxënësve për të gjithë. Njëkohësisht, ai krijon hapësira për të identifikuar dhe mbështetur nxënësit me prirje dhe talent të veçantë në fushën e historisë, përmes detyrave sfiduese dhe veprimtarive kërkimore e krijuese, që nxisin thellimin e dijes dhe zhvillimin e potencialit individual në mënyrë të qëndrueshme dhe afatgjatë.

📖 **Vlerësimi i nxënësve.** Ndër format më të përdorura të vlerësimit përfshihen detyrat krijuese, veprimtaritë praktike, konkurset, esetë, projektet kërkimore individuale apo në grup, si dhe vetëvlerësimi nga ana e nxënësve, me qëllim nxitjen e reflektimit dhe ndërgjegjësimin mbi procesin e të nxënësve. Këto forma vlerësimi nuk synojnë vetëm matjen e njohurive faktike, por edhe zhvillimin e aftësive analitike, të mendimit kritik, të shprehjes së ideve dhe të punës bashkëpunuese. Ato u japin nxënësve mundësinë të demonstrojnë kompetencat në mënyra të ndryshme, duke respektuar stilin e tyre individual të të nxënësve dhe duke i inkurajuar të marrin një rol aktiv dhe të vetëdijshëm në procesin e vlerësimit. Kjo qasje krijon hapësira për të shprehur mendimin, për të reflektuar mbi përparimin personal dhe për të përmirësuar

vazhdimisht rezultatet në përputhje me objektivat e të nxënësve, duke i orientuar nxënësit drejt një procesi më të ndërgjegjshëm dhe të pavarur të zhvillimit arsimor.

 Burimet dhe materialet didaktike. Përdorimi i burimeve të shumëllojshme si: tekste, harta historike, fotografi, objekte muzeale, dokumente arkivore, platforma digjitale dhe dokumentarë, është thelbësor për të nxitur interesin dhe angazhimin e nxënësve në procesin e të nxënësve. Këto burime ndihmojnë në konkretizimin e ngjarjeve dhe proceseve historike, duke i bërë ato më të kuptueshme dhe më afër përvojës së nxënësve. Ato shërbejnë gjithashtu si bazë për zhvillimin e aftësive të kërkimit, analizës, interpretimit dhe mendimit kritik. Teknologjia, në këtë kontekst, përdoret si mjet mbështetës për kërkimin e informacionit, vizualizimin e periudhave historike dhe prezantimin e njohurive të fituara. Ajo u ofron nxënësve mundësi për të eksploruar përmes mjeteve interaktive, duke nxitur pjesëmarrjen aktive dhe ndërtimin e një kuptimi më të pasur dhe reflektues për të kaluarën.

 Rekomandime për zbatimin e programit. Në këtë rubrikë jepen udhëzime të posaçme për mësuesit, hartuesit e teksteve dhe vlerësuesit, me synimin për të siguruar që përmbajtja mësimore të përshtatet në mënyrë të plotë me nevojat, interesat dhe nivelin e zhvillimit të nxënësve. Rekomandimet theksojnë domosdoshmërinë për të zbatuar një qasje të ndjeshme dhe të balancuar ndaj përmbajtjes historike, duke marrë parasysh larminë kulturore dhe kontekstin shoqëror në të cilin zhvillohet mësimi. Në veçanti, theksohet rëndësia e lidhjes mes historisë dhe lëndëve të tjera si gjuha, qytetaria, arti apo teknologjia, për të forcuar kuptimin e ndërlidhur të dijes. Po ashtu, nënvizohet nevoja për fleksibilitet në zgjedhjen e metodave mësimore, duke u dhënë mësuesve hapësirë për të përshtatur strategjitë e tyre sipas dinamikës së klasës. Inkurajohet përdorimi i metodave që promovojnë mendimin kritik, ndjeshmërinë qytetare, empatinë historike dhe ndërgjegjësimin për identitetin kulturor dhe kombëtar, me qëllim formimin e nxënësve si qytetarë të ndërgjegjshëm, aktivë dhe të përgjegjshëm.

 Ndryshimet e programit. Kjo rubrikë përshkruan përditësimet kryesore të ndërmarrja në programin e historisë, me qëllim përmbushjen e synimeve kombëtare të arsimit parauniversitar dhe forcimin e qasjes bazuar në kompetenca. Ndryshimet kanë për qëllim të ofrojnë një përmbajtje dhe metodologji më të përshtatshme dhe të balancuar për zhvillimin e mendimit kritik dhe kompetencave historike tek nxënësit, në përputhje me kërkesat e një shoqërie demokratike të ndërlidhur globalisht. Përditësimet përqendrohen në rëndësinë që historia duhet t'i kushtojë trajtimit të zhvillimeve të reja shoqërore, ndryshimeve klimatike dhe mjedisore, zhvillimit të qëndrueshëm dhe nevojës për bashkëjetesë paqësore në një botë gjithnjë e më komplekse. Programi i përditësuar përfshin tema ose veprimtari që trajtojnë ndjenjën e patriotizmit, identitetin kombëtar, pakicat kombëtare, trashëgiminë kulturore dhe ndikimet ndërkulturore. Njëkohësisht, ai nxit ndërgjegjësimin për diversitetin, bashkëjetesën dhe dialogun ndërkulturor, si elemente themelore të edukimit për jetesën në një shoqëri të hapur, gjithëpërfshirëse dhe demokratike. Vëmendje i kushtohet edhe trajtimit të çështjeve që lidhen me rreziqet natyrore, pandemitë, si dhe krizat ekonomike dhe politike, duke theksuar mënyrën se si historia ndihmon në kuptimin dhe përballimin e sfidave bashkëkohore. Një

vend të veçantë në program zë gjithashtu trajtimi i rolit të zhvillimeve teknologjike në transformimin e jetës shoqërore dhe të realitetit bashkëkohor, si në të tashmen ashtu edhe në perspektivën e ardhshme. Këto përditësime e bëjnë programin më gjithëpërfshirës dhe më të përditësuar, duke e harmonizuar me rekomandimet e Këshillit të Evropës për mësimdhënien e historisë në shekullin XXI. Në këtë mënyrë, programi synon të përgatisë nxënësit për një qytetari aktive, kritike dhe të ndërgjegjshme në një botë dinamike dhe në ndryshim të vazhdueshëm.

4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe përmes mësimi të historisë kërkon që mësuesi të sigurojë lidhje të qëndrueshme ndërmjet kompetencave kyçe dhe atyre historike, sipas klasave të arsimit të mesëm të ulët. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive. Kompetenca është një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballet me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke u vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit. Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe që mund të zhvillojë nxënësi në arsimin e mesëm të ulët në lëndën e historisë mund të përmbledhen si më poshtë:

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> - përdor gjuhë të saktë dhe të pasur për të treguar, përshkruar dhe analizuar ngjarje dhe figura historike;	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i> - njeh dhe përdor terma të thjeshtë historikë në gjuhë të huaj në kontekst të temave ndërkombëtare;

- ndërton dhe paraqet argumente historike në formë gojore dhe të shkruar; - merr pjesë në diskutime historike duke dëgjuar dhe respektuar mendimet e të tjerëve; - përpunon informacionin nga burime të ndryshme historike dhe e organizon atë në mënyrë të qartë dhe logjike; - përdor fjalorin historik për të shprehur mendimet dhe për të kuptuar përmbajtjen mësimore.	- përfshihet në diskutime të thjeshta mbi ngjarje historike me rëndësi botërore; - përdor materiale të thjeshta në gjuhë të huaj (tekste, video) për të zgjeruar njohuritë historike; - prezanton projekte ose fakte historike përmes mjeteve digjitale dhe komunikimit elektronik në gjuhë të huaj.
Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri	Kompetenca digjitale
<i>Për të dëshmuar kompetencat në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri, nxënësi:</i> - kupton ndikimin e zhvillimeve shkencore dhe teknologjike në ecurinë e historisë; - lidh zbulimet shkencore, shpikjet dhe zhvillimet teknologjike me periudha të caktuara historike; - analizon ndryshimet në mënyrën e jetesës dhe punës përmes kohëve, si pasojë e përparimeve teknologjike; - përdor harta, grafikë dhe skema për të paraqitur zhvillime historike me logjikë të qartë.	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> - përdor burime digjitale (faqe zyrtare, arkiva online, platforma mësimore) për të kërkuar dhe analizuar informacion historik; - krijon prezantime, afishe dhe materiale të tjera vizuale për të komunikuar përmbajtje historike; - menaxhon burimet e informacionit në mënyrë të sigurt dhe etike; - përdor teknologjinë për të paraqitur zhvillime kronologjike dhe për të analizuar dokumente historike. - përdor inteligjencën artificiale për të analizuar dhe interpretuar të dhëna dhe për të zgjidhur problem; - bashkëpunon me moshatarët duke përdorur teknologjinë për zgjidhjen e problemeve si dhe për të zhvilluar projekte.
Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit	Kompetenca qytetare

<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të nxënies, nxënësi:</i> - reflekton mbi të mësuarit personal dhe përmirëson mënyrat e të nxënies; - punon në mënyrë të pavarur dhe në grup për të zhvilluar projekte historike; - negocion dhe zgjidh konflikte në mënyrë konstruktive, menaxhon stresin; - vlerëson jetesën e shëndetshme dhe praktikon zakone të shëndetshme ushqimore dhe fizike; - shpreh dëshirë për të nxënë gjatë gjithë jetës dhe bashkëpunon në mënyrë konstruktive; - demonstroi ndjeshmëri dhe respekt ndaj përvojave të tjera historike dhe kulturave të ndryshme; - përvetëson qëndrime të përgjegjshme dhe të vetëdijshme në raport me historinë dhe trashëgiminë - identifikon dhe përmirëson përparësitë dhe dobësitë personale; - organizon dhe fokusohet në të nxënë, vendos qëllime dhe vlerëson punën e tij; - motivon dhe vlerëson veten, punon në mënyrë të pavarur dhe në grup; - analizon dhe zgjidh probleme emocionale dhe sociale, duke propozuar alternativa pozitive.	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> - identifikon të drejtat dhe përgjegjësitë e qytetarëve në shoqëri përmes përvojave historike; - demonstroi respekt për historinë kombëtare dhe trashëgiminë kulturore; - vlerëson diversitetin me tolerancë dhe respekt; - demonstroi vlerat e të drejtave të njeriut, si respekti për dinjitetin personal dhe lufta kundër diskriminimit; - analizon rolin e individëve dhe grupeve në ndryshime historike me ndikim shoqëror; - merr pjesë në diskutime për temat historike që lidhen me të drejtat e njeriut, barazinë dhe paqen; - tregon solidaritet në zgjidhjen e problemeve në shkollë, komunitet e më gjerë; - menaxhon dhe zgjidh konfliktet në mënyrë konstruktive dhe të paanshme; - demonstroi sjellje etike ndaj mjedisit dhe kontribuon në qëndrueshmërinë mjedisore; - reagon ndaj shkeljeve të të drejtave të të tjerëve dhe diskuton pasojat e këtyre veprimeve.
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore

<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i> - planifikon dhe zhvillon projekte historike që lidhen me ngjarje, figura ose trashëgimi kulturore; - demonstroi kreativitet dhe zgjidhje inovative në trajtimin e temave historike; - përfshihet në organizimin e aktiviteteve si ekspozita, dramatizime apo fushata mbi ngjarje historike; - përdor burime dhe mjete për të realizuar në mënyrë të strukturuar nisma me përmbajtje historike - punon në mënyrë të pavarur dhe në grup për zhvillimin e komunitetit; - analizon pasojat e dëmtimit të mjedisit dhe organizon aktivitete për mbrojtjen e tij; - përdor materiale dhe teknologjinë për avancim në mësim dhe orientim në karrierë.	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> - njeh dhe vlerëson vlerat e trashëgimisë kulturore shqiptare dhe botërore; - shpreh mendime dhe emocione në lidhje me figura, ngjarje apo simbole historike përmes mjeteve artistike; - merr pjesë në veprimtari që promovojnë ruajtjen dhe pasurimin e trashëgimisë historike; - interpreton ngjarje historike përmes ekspozitave, dramave, ngjarjeve gojore apo krijimeve vizuale.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e historisë

Integrimi i temave ndërkurrikulare në lëndën e historisë u mundëson nxënësve të ndërtojnë një kuptim të thelluar të zhvillimeve njerëzore dhe shoqërore në kohë dhe hapësirë, duke i ndihmuar ata të lidhin njohuritë historike me sfidat bashkëkohore. Këto tema nxisin zhvillimin e kompetencave historike si kërkimi, interpretimi, mendimi kritik, argumentimi dhe komunikimi, në përputhje me një qasje qytetare, demokratike dhe të qëndrueshme ndaj botës. Lënda e historisë trajton temat ndërkurrikulare në mënyrë natyrore, nëpërmjet përmbajtjes dhe kompetencave që zhvillon. Ajo synon formimin e qytetarit të së ardhmes: një individ të aftë për të reflektuar, për të bashkëjetuar në një botë të ndërruar dhe për të kontribuar në ndërtimin e një shoqërie më të drejtë, të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse.

Gjatë zhvillimit të këtyre temave, nxënësi angazhohet në zgjidhjen e situatave konkrete, përdor aftësitë e mendimit kritik dhe krijues, si dhe aplikon kompetencat historike si: kërkimi, përdorimi i burimeve, interpretimi dhe komunikimi, për të shpjeguar, argumentuar dhe parashikuar perspektiva mbi çështje me rëndësi të gjerë.

📖 *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.* Lënda e historisë luan një rol thelbësor në ndërtimin e identitetit kombëtar dhe ndërkulturor të nxënësit. Përmes njohjes së figurave historike, ngjarjeve formuese dhe trashëgimisë kulturore materiale e shpirtërore, nxënësi ndërton vetëdijen për përkatësinë e tij dhe vendin që zë në komunitetin kombëtar dhe më gjerë. Analiza e dokumenteve historike, simboleve, artefakteve dhe rrëfimeve të kulturave të ndryshme ndihmon në formimin e identitetit personal dhe kolektiv.

Historia ndihmon gjithashtu në zhvillimin e respektit dhe mirëkuptimit për pakicat kombëtare dhe kulturat e tjera. Duke studiuar marrëdhëniet ndërmjet qytetërimeve, shkëmbimet kulturore, ndikimet reciproke dhe përvojat e përbashkëta njerëzore, nxënësi zhvillon ndjeshmëri ndërkulturore dhe aftësi për të bashkëjetuar në një shoqëri të larmishme, të hapur, tolerante dhe demokratike.

📖 *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.* Historia i ofron nxënësit një kuadër të pasur për të kuptuar konceptin e qytetarisë aktive dhe për të zhvilluar ndjenjën e përgjegjësisë shoqërore. Përmes studimit të institucioneve historike, modeleve të qeverisjes, lëvizjeve për të drejtat e njeriut dhe transformimeve shoqërore, nxënësi mëson se si qytetarët e angazhuar kanë ndikuar në zhvillimin e shoqërive më të drejta dhe më përfshirëse. Duke analizuar shembuj konkretë nga historia ku individët apo grupet kanë ndërmarrë iniciativa për ndryshim, nxënësi kupton rëndësinë e pjesëmarrjes aktive, bashkëpunimit dhe solidaritetit në jetën publike. Kjo ndihmon në formimin e qëndrimeve pro aktive dhe sipërmarrëse, jo vetëm në fushën ekonomike, por edhe në kontekste kulturore, sociale dhe qytetare, si kontribute për ndërtimin e një komuniteti më të përgjegjshëm dhe gjithëpërfshirës.

📖 *Shëndeti mendor, fizik dhe siguria.* Lënda e historisë ndihmon nxënësin të kuptojë se konceptet e shëndetit, higjienës, mbrojtjes fizike dhe mirëqenies mendore kanë evoluar në periudha të ndryshme historike dhe kanë ndikuar në zhvillimin e shoqërive. Nëpërmjet studimit të kushteve të jetesës, trajtimit të sëmundjeve, përkujdesjes shëndetësore dhe zakoneve të jetesës në kohë të ndryshme, nxënësi reflekton mbi rëndësinë e shëndetit si të drejtë universale dhe si faktor i stabilitetit shoqëror. Ai mëson të vlerësojë ndikimin e krizave shëndetësore në rrjedhën e historisë (si pandemia e murtajës, gripi spanjoll, COVID-19), si dhe të ndërgjegjësohet për rolin e kujdesit ndaj vetes dhe komunitetit në historinë njerëzore.

📖 *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore.* Përmes historisë, nxënësi kupton se marrëdhënia ndërmjet njeriut dhe mjedisit ka qenë një faktor përcaktues për zhvillimin ose rënien e shumë qytetërimeve. Ai mëson të analizojë se si mënyrat e jetesës, prodhimit dhe konsumit kanë ndikuar në shfrytëzimin ose ruajtjen e burimeve natyrore dhe të ambientit. Shembuj historikë si shpyllëzimi masiv, ndotja industriale, rrënimi i tokave bujqësore, apo përhapja e sëmundjeve për shkak të kushteve mjedisore të këqija, i ndihmojnë nxënësit të

kuptojnë pasojat afatgjata të veprimeve njerëzore. Në mënyrë të veçantë, historia shërben si mjet për të kuptuar origjinat dhe përshkallëzimin e krizës së ngrohjes globale, nëpërmjet analizës së Revolucionit Industrial, zhvillimit të transportit dhe industrive ndotëse, si dhe rritjes së konsumit në shekujt XX–XXI. Nxënësi ndërton vetëdijen se ngrohja globale nuk është një fenomen i shkëputur nga rrjedha historike, por një pasojë e drejtpërdrejtë e zgjedhjeve të bëra ndër shekuj. Përmes kësaj teme, nxënësi inkurajohet të reflektojë mbi domosdoshmërinë e një zhvillimi të qëndrueshëm dhe përgjegjësie ndër breznor, duke vlerësuar shembuj pozitivë e negativë nga historia dhe duke menduar në mënyrë kritike për rolin që mund të luajë sot në ruajtjen e mjedisit dhe në ndërtimin e një të ardhmeje më të qëndrueshme për të gjithë.

 Teknologjia, shoqëria dhe media. Historia ofron një këndvështrim të thellë mbi mënyrën se si teknologjia dhe mjetet e komunikimit kanë ndikuar në ndryshimet shoqërore gjatë kohëve. Nga shpikja e shtypshkronjës, te ndikimi i radios, televizionit dhe më vonë i internetit dhe rrjeteve sociale, nxënësi mëson të analizojë sesi është shpërndarë informacioni, si janë ndërtuar narrativet publike dhe si është përdorur media për të ndikuar në mendimin shoqëror. Kjo e ndihmon të zhvillojë mendim kritik për burimet historike dhe aktuale, si dhe të kuptojë rëndësinë e informacionit të besueshëm në formimin e një shoqërie të informuar.

Veprimtaritë praktike të zhvillimit të temave ndërkurrikulare mund të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë lëndorë.

4.3 Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet kyçe të lëndës së historisë

Lënda e historisë në arsimin e mesëm të ulët synon zhvillimin e kompetencave të lëndës: kërkimi historik; përdorimi i burimeve; analiza shkak-pasojë; interpretimi historik; shpjegimi dhe komunikimi për të shkuarën dhe të koncepteve kyçe historike: kuptimi kronologjik; ndryshimi dhe vazhdimësia; diversiteti; empatia historike; rëndësia historike. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të nxëni për secilën klasë si më poshtë.

Tabela 2: Kompetencat historike dhe rezultatet e të nxënit

Kompetencat historike që zhvillohen përmes tematikave	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënit për kompetencat për klasën e gjashtë
Kërkimi historik	Kërkimi historik përfshin identifikimin e ngjarjeve historike, formulimin e pyetjeve dhe hipotezave, si dhe	Nxënësi:

	kërkimin e burimeve për të ndërtuar argumente të bazuara në prova. Nxënësi mëson të strukturojë kërkesa dhe pyetje historike për të orientuar kërkimin, të mbledhë dhe analizojë të dhëna nga burime të ndryshme dhe të vlerësojë vlerën dhe kufizimet e këtyre burimeve. Gjatë procesit të kërkimit, ai zhvillon aftësi për të testuar hipotezat, për të ndërtuar përfundime logjike dhe për të mbështetur interpretimet e veta mbi ngjarjet dhe proceset historike.	➤ Formulon pyetje të thjeshta për të kuptuar aspektet kryesore të jetës në qytetërimet e lashta dhe mesjetare (si organizimi, besimet, zhvillimet kulturore ose marrëdhëniet shoqërore). ➤ Përdor materiale të ndryshme (tekste, imazhe, harta, dokumente të thjeshtuara) për të mbledhur informacione rreth mënyrës së jetesës dhe veçorive të qytetërimeve të studiuara. ➤ Shpjegon në mënyrë të qartë dhe të kuptueshme rezultatet e kërkimit të vet, duke përdorur fjalor të përshtatshëm historik.
<i>Përdorimi i burimeve</i>	Njohja e së kaluarës mbështetet në prova të nxjerra nga burime të sakta historike, të cilat shërbejnë si dëshmi për të kuptuar ngjarjet, mënyrat e jetesës, besimet dhe përvojat e njerëzve në kohë të ndryshme. Këto burime mund të jenë të shkruara, pamore, materiale ose gojore, dhe secili lloj burimi ofron informacione të veçanta që ndihmojnë në ndërtimin e një pamjeje më të plotë të së shkuarës. Përdorimi i burimeve historike kërkon vlerësim të kujdesshëm të origjinës së tyre (nga kush janë krijuar), qëllimit për të cilin janë prodhuar, si dhe të gjuhës që përdorin nëse është neutrale apo e ngarkuar me qëndrime. Nxënësit mësojnë se jo të gjitha burimet janë të barasvlershme për nga besueshmëria, dhe se për të kuptuar më saktë të kaluarën, duhet të krahasohen burime të ndryshme, të shihet se çfarë thonë dhe çfarë mund të kenë lënë jashtë.	Nxënësi ➤ Shpjegon çfarë janë burimet historike dhe përse janë të rëndësishme për të mësuar rreth së kaluarës. ➤ Dallon disa lloje burimesh që përdoren për të mësuar rreth qytetërimeve të lashta dhe mesjetare, si: të shkruara (tekste, dokumente), pamore (harta, ilustrime, piktura, objekte), materiale (monedha, vegla, ndërtesa) dhe gojore (tregime të transmetuara brez pas brezi). ➤ Zgjedh dhe përdor burime të thjeshta historike për të mbledhur informacion mbi mënyrën e jetesës, organizimin dhe kulturën e qytetërimeve antike dhe mesjetare. ➤ Krahason informacionet që vijnë nga burime të ndryshme për të krijuar një pamje më të plotë mbi temën dhe kupton se burimet e ndryshme mund të japin këndvështrime të ndryshme për të njëjtën ngjarje.

		➤ Fillon të kuptojë që jo të gjitha burimet janë të njëjta – disa janë më të besueshme se të tjerat dhe përpiqet të vlerësojë se cilat informacione janë më të sigurta për t’u përdorur.
<i>Analiza shkak–pasoje</i>	Analiza shkak–pasoje është një nga kompetencat thelbësore të të kuptuarit historik. Ajo nënkupton aftësinë e nxënësit për të identifikuar faktorët që ndikojnë në zhvillimin e një ngjarjeje ose procesi historik dhe për të kuptuar pasojat që rrjedhin nga to. Kjo analizë nuk qëndron vetëm në renditjen kronologjike të fakteve, por kërkon ndërlidhje logjike ndërmjet arsyeve që çojnë në një ngjarje dhe ndryshimeve që ajo shkakton në shoqëri, në mënyrën e jetesës apo në marrëdhëniet ndërmjet popujve. Në këtë proces, nxënësi mëson të kuptojë se një ngjarje historike mund të ketë më shumë se një shkak dhe të prodhojë pasoja afatshkurtra dhe afatgjata. Ai fillon të ndërtojë lidhje ndërmjet të kaluarës dhe të tashmes dhe të zhvillojë aftësinë për të argumentuar se si dhe pse ndodhin ndryshimet në histori. Përmes kësaj kompetence, nxënësi zhvillon gjithashtu të menduarin kritik, duke vlerësuar rëndësinë relative të faktorëve dhe duke bërë dallimin midis shkakut të drejtpërdrejtë, shkakut të thellë, dhe rastësisë historike.	Nxënësi: ➤ Dallon dhe përshkruan disa shkaqe që kanë çuar në krijimin, lulëzimin ose rënien e qytetërimeve antike dhe mesjetare (si për shembull: pozita gjeografike, organizimi politik, luftërat, besimet fetare). ➤ Kupton dhe shpjegon pasoja të caktuara të ngjarjeve historike (si ndarja e perandorive, përhapja e ideve ose ndryshimi i mënyrës së jetesës). ➤ Lidh ngjarje të ndryshme historike përmes marrëdhënieve shkak–pasoje, duke përdorur shembuj konkretë nga qytetërimet e studiuar. ➤ Përdor fjalë kyçe si “sepse”, “për shkak të”, “si rezultat i” për të ndërtuar shpjegime logjike të ngjarjeve historike. ➤ Kupton se një ngjarje mund të ketë më shumë se një shkak dhe se pasojat mund të shtrihen në kohë të ndryshme. ➤ Shpjegon se si ndodhitë e së kaluarës kanë ndikuar në zhvillimet që ndihen edhe sot.
<i>Interpretimi historik</i>	Interpretimi historik është aftësia për të kuptuar se historia nuk tregohet gjithmonë në të njëjtën mënyrë, por ndërtohet mbi bazën e burimeve të ndryshme dhe këndvështrimeve që ndryshojnë në varësi të kohës, vendit	Nxënësi:

	dhe autorit që e rrëfen. Nxënësi mëson se ngjarjet, figurat apo periudhat historike mund të interpretohen ndryshe, në varësi të rrethanave kulturore, politike dhe sociale të kohës kur janë shkruar apo paraqitur këto interpretime. Interpretimi nuk varet vetëm nga faktet, por edhe nga mënyra se si ato zgjidhen, përzgjidhen dhe prezantohen. Nxënësi kupton se historianët, arkeologët, artistët, shkrimtarët dhe edukatorët përdorin burime të ndryshme për të krijuar rrëfime të ndryshme mbi të njëjtën periudhë historike. Në këtë mënyrë, ai fillon të zhvillojë një qëndrim kritik ndaj asaj që lexon apo sheh, duke pyetur: Kush e ka thënë? Pse e ka thënë? Çfarë tjetër mund të thuhej ndryshe? Interpretimi historik ndihmon nxënësin të kuptojë ndikimin e mediave, të artit dhe të edukimit në formimin e mendimit për të kaluarën, dhe forcon vetëdijen se historia është gjithmonë një proces në ndërtim e sipër.	➤ Kupton që e kaluara mund të paraqitet ndryshe në varësi të burimeve që përdoren dhe qëllimit të atyre që e përshkruajnë atë. ➤ Vëren dallime ndërmjet mënyrës se si përshkruhen qytetërimet antike apo mesjetare në libra, filma, tekste mësimore, muze apo rrëfime të ndryshme. ➤ Pyet dhe analizon pse një figurë historike apo një ngjarje është paraqitur në mënyrë pozitive në një burim dhe më neutrale apo kritike në një tjetër. ➤ Diskuton mbi faktin se interpretimet historike mund të ndryshojnë me kalimin e kohës dhe në vende të ndryshme. ➤ Fillon të ndërtojë vetë një mendim të argumentuar mbi qytetërimet e studiuar, duke përdorur burime të thjeshta (tekste, ilustrime, video, tregime) dhe duke vlerësuar në mënyrë të vetëdijshme se çfarë ndikimesh kanë burimet mbi mënyrën si kuptojmë të kaluarën. ➤ Interpreton me fjalë të thjeshta, duke e mbështetur në burime dhe duke pranuar që nuk ka vetëm një të vërtetë për çdo ngjarje historike.
Shpjegimi dhe komunikimi për të shkuarën	Kjo kompetencë përfshin aftësinë e nxënësit për të kuptuar dhe shpjeguar të kaluarën historike në mënyrë të saktë, të organizuar dhe të kuptueshme, duke përdorur gjuhë të përshtatshme dhe mjete komunikimi të ndryshme. Nxënësi mëson të rendisë ngjarjet historike sipas kronologjisë, të përzgjedhë informacione të rëndësishme	Nxënësi: ➤ Përshkruan ngjarje dhe figura historike duke përdorur fjalor të thjeshtë dhe kronologji të saktë; ➤ Organizon dhe paraqet informacionin në mënyrë të strukturuar, përmes shkrimit, të folurit apo skemave vizuale (harta mendore, diagrame, kronologji);

	dhe t'i paraqesë ato në mënyrë të qartë përmes të folurit, të shkruarit apo mjeteve vizuale. Një pjesë e rëndësishme e kësaj kompetence është edhe përdorimi i teknologjisë dhe i inteligjencës artificiale (IA) si mjet për kërkimin, organizimin, interpretimin dhe komunikimin e informacionit historik. Nxënësi nxit të menduarin kritik në vlerësimin e përmbajtjes që gjenerohet nga mjetet digjitale, mëson të kuptojë dallimin mes informacionit të saktë dhe atij të pabazuar, si dhe zhvillon sjellje etike në përdorimin e teknologjisë dhe IA-së, duke respektuar privatësinë dhe autorësinë.	➤ Përdor teknologjinë dhe mjetet digjitale (kompjuter, platforma online, aplikacione edukative) për të kërkuar dhe përpunuar informacion mbi qytetërimet e lashta dhe mesjetare; ➤ Aplikon mjetet të thjeshta të inteligjencës artificiale (p.sh. mjetet kërkimi me IA, sugjerime për përmbledhje, asistentë digjitalë edukativë) për të mbledhur ose strukturuar të dhënat historike. ➤ Reflekton mbi saktësinë dhe burimin e informacionit të marrë nga IA, duke shfaqur mendim kritik dhe përgjegjësi në përdorimin e tij. ➤ Tregon sjellje etike gjatë përdorimit të teknologjisë dhe IA-së, duke respektuar të dhënat, autorësinë dhe qëllimin edukativ të përmbajtjes. ➤ Ndërton dhe paraqet një material të shkurtër (p.sh. poster digjital, prezantim, kolazh online) mbi një qytetërim antik ose mesjetar duke kombinuar informacion të përftuar nga burime të ndryshme, përfshirë teknologjinë dhe IA-në.

Tabela 3: Konceptet kyçe historike dhe rezultatet e të nxënit

Kompetencat historike që zhvillohen përmes tematikave	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënit për kompetencat për klasën e gjashtë
Kronologjia	Kronologjia është një koncept bazë në mësimin e historisë dhe nënkupton aftësinë për të kuptuar rendin	Nxënësi:

	kohor të ngjarjeve dhe për t'i vendosur ato në periudhën përkatëse historike. Nëpërmjet këtij koncepti, nxënësi mëson të përdorë me saktësi datat, shekujt, emërtimet e periudhave, si dhe fjalorin kronologjik që ndihmon në renditjen dhe krahasimin e ngjarjeve të së kaluarës. Kuptimi kronologjik ndihmon në ndërtimin e një strukture të qartë për të kuptuar të kaluarën dhe për të ndjekur vijimësinë, ndryshimin dhe vazhdimësinë historike. Ai është themeli mbi të cilin ngrihen aftësi të tjera historike, si analiza shkak–pasojë, interpretimi dhe krahasimi i periudhave.	➤ Përdor saktë datat dhe fjalorin për periudha të ndryshme historike, duke përfshirë periudhën parahistorike, antike, mesjetare. ➤ Përdor datat dhe termat themelore kronologjike si “para Krishtit (p.K.)”, “pas Krishtit (p.K.)”, “shekulli”, “epokë”, “mesjetë”; ➤ Rendit me saktësi ngjarje dhe figura historike në një linjë kohore të thjeshtë, duke respektuar vijimësinë kronologjike. ➤ Kupton dallimet ndërmjet periudhave historike (parahistoria, antikiteti, mesjeta) dhe identifikon tiparet e tyre kryesore. ➤ Lidh ngjarjet historike të qytetërimeve antike dhe mesjetare me kohën përkatëse duke përdorur referenca të sakta kronologjike. ➤ Kryen llogaritje të thjeshta kohore, si përcaktimi i shekullit nga një vit ose krahasimi i dy datave historike. ➤ Ndërton tabela ose skema të thjeshta për të krahasuar ngjarje historike të ndodhura në periudha të ndryshme.
Ndryshimi dhe vazhdimësia	Kuptimi i ndryshimit dhe i vazhdimësisë përbën një nga komponentët kryesorë të të menduarit historik. Ky koncept ndihmon nxënësin të kuptojë se historia nuk është një proces i pandërprerë ndryshimi të menjëhershëm, por një rrjedhë e ngjarjeve dhe përvojave ku disa aspekte të jetës politike, ekonomike, shoqërore dhe kulturore ndryshojnë, ndërsa të tjera mbeten të qëndrueshme në kohë.	Nxënësi ➤ Dallon elementë që kanë ndryshuar dhe që kanë mbetur të qëndrueshëm në jetën e qytetërimeve të lashta dhe mesjetare (si mënyra e qeverisjes, besimet, teknologjia, ndërtimet, organizimi i jetës së përditshme). ➤ Krahason qytetërimet e periudhës antike me ato mesjetare, duke theksuar ndryshime dhe vazhdimësi në mënyrën e jetesës, në besime apo në organizimin shoqëror.

	Nëpërmjet këtij koncepti, nxënësi mëson të identifikojë ndryshimet që ndodhin brenda një periudhe të caktuar, si p.sh. nga fillimi në fund të mesjetës, të krahasojë periudha të ndryshme historike, si antikiteti me mesjetën, dhe të dallojë vazhdimësinë e zakoneve, institucioneve apo ideve që përcillen nga një epokë në tjetrën. Ai fillon të kuptojë se jo të gjitha ndryshimet ndodhin me të njëjtin ritëm dhe se ndikimi i tyre nuk është i njëjtë për të gjithë njerëzit apo grupet shoqërore. Nxënësi zhvillon gjithashtu aftësinë për të reflektuar mbi shkallën dhe ritmin e ndryshimit, duke vlerësuar nëse ato përfaqësojnë progres, për kë janë të rëndësishme dhe çfarë pasoja kanë sjellë në rrjedhën e historisë.	➤ Shpjegon se disa ide, si ndërtimi i qytet-shteteve, besimi në hyjni apo organizimi i pushtetit, kanë mbetur të pranishme edhe në periudha të mëvonshme. ➤ Reflektton mbi pyetje të tilla si: “Çfarë ndryshoi?”, “Çfarë mbeti njësoj?”, “Për kë ishte ky ndryshim i rëndësishëm?” ➤ Kupton që historia nuk zhvillohet gjithmonë me ritme të barabarta dhe se ndryshimet kanë ndikime të ndryshme për grupe të ndryshme njerëzish në kohë dhe hapësirë.
Diversiteti	Fjala “diversitet” nënkupton larminë dhe shumëllojshmërinë e përvojave, identiteteve, kulturave, mënyrave të të jetuarit dhe pikëpamjeve që kanë ekzistuar dhe bashkëjetuar brenda një grupi, shoqërie apo në marrëdhëniet midis popujve në kohë dhe hapësirë. Në histori, diversiteti shfaqet në forma të ndryshme, përfshirë: - Diversitetin kulturor, që përfshin gjuhët, zakonet, traditat, besimet, artet dhe mënyrat e të jetuarit të komuniteteve të ndryshme në kohëra të ndryshme. - Diversitetin etnik, që lidhet me përkatësitë popullore dhe kombëtare, origjinat historike dhe	Nxënësi: ➤ Kupton se njerëzit dhe shoqëritë në të njëjtën periudhë kohore kanë pasur përvoja të ndryshme për shkak të përkatësisë së tyre kulturore, etnike, fetare, gjinore apo sociale. ➤ Dallon mënyrat e bashkëjetesës, shkëmbimeve dhe konflikteve ndërmjet qytetërimeve apo komuniteteve me përkatësi të ndryshme në periudhën antike dhe mesjetare. ➤ Respekton larminë e kulturave, besimeve dhe zakoneve në kohë të ndryshme historike, duke zhvilluar ndjeshmëri ndërkulturore. ➤ Analizon rolin dhe përfaqësimin e grupeve të ndryshme në shoqëritë e së kaluarës, përfshirë gratë, fëmijët, pakicat dhe komunitetet e marginalizuara;

	marrëdhëniet ndërmjet grupeve etnike brenda dhe ndërmjet shteteve. - Diversitetin fetar, që përfshin bashkëjetesën ose konfliktet ndërmjet besimeve dhe praktikave të ndryshme fetare në periudha të ndryshme historike. - Diversitetin social dhe ekonomik, që pasqyron ndryshimet në klasë shoqërore, profesion, mënyra jetese, të drejta dhe akses në burime e pushtet. - Diversitetin e mendimit dhe përfaqësimit, që lidhet me pikëpamje të ndryshme për të njëjtat ngjarje historike, në varësi të pozitës, përkatësisë ose përvojës së individëve dhe grupeve. - Diversitetin gjinor, që nënkupton rolet, përvojat dhe kontributet e ndryshme të gjinive në histori, veçanërisht të grave, të cilat shpesh janë lënë jashtë rrëfimeve tradicionale historike. Ky aspekt ndihmon nxënësit të kuptojnë se konceptet e gjinisë dhe rolet shoqërore të burrit dhe gruas nuk kanë qenë statike, por kanë ndryshuar në kohë dhe në kontekste të ndryshme kulturore. - Përfshirja e diversitetit në mësimin e historisë ka një rol thelbësor në zhvillimin e mendimit kritik, respektit ndërkulturor dhe vetëdijes qytetare. Ky koncept ndihmon nxënësin të kuptojë se historia nuk është një zë i vetëm, por një bashkëjetesë perspektivash, shpesh të ndryshme ose kontradiktore, të cilat ndërtojnë kujtesën kolektive dhe identitetin tonë sot.	➤ Kupton se rolet gjinore dhe përfaqësimi i burrave dhe grave kanë qenë të ndryshëm sipas kohës dhe vendit, dhe reflekton mbi zhvillimin e barazisë gjinore në histori. ➤ Ndërton qëndrime gjithëpërfshirëse dhe qytetare, duke vlerësuar historinë si një bashkëjetesë përvojash dhe perspektivash të ndryshme.

Empatia historike	Empatia historike është aftësia për të kuptuar mendimet, ndjenjat, motivimet dhe veprimet e njerëzve që kanë jetuar në kohë dhe rrethana të ndryshme nga ato të sotmet. Ky koncept nuk ka të bëjë me të ndjerit keq apo me mëshirën ndaj figurave historike, por me përpjekjen për t'u vendosur në vendin e tyre, për të kuptuar botëkuptimin e tyre, mënyrën si ata e kanë perceptuar realitetin dhe si kanë marrë vendime në kontekstin e kohës ku kanë jetuar. Empatia historike kërkon që nxënësi të interpretojë burimet me kujdes, të analizojë kontekstin kulturor, politik dhe social të periudhës përkatëse dhe të shmangë gjykimet sipas standardeve të sotme. Kjo i ndihmon nxënësit të zhvillojnë një kuptim më të thelluar dhe të balancuar të së kaluarës, duke e parë atë jo si një listë faktesh apo datash, por si një seri përvojash njerëzore të ndërlikuara, të mbushura me zgjedhje, dilema dhe vështirësi. Empatia historike është një urë lidhëse midis të shkuarës dhe të tashmes. Ajo i ndihmon nxënësit të zhvillojnë mendim kritik, ndjeshmëri kulturore dhe të ndërtojnë qëndrime më të reflektuara dhe të përgjegjshme si qytetarë të një bote shumëdimensionale dhe ndërkulturore.	Nxënësi: ➤ Kupton se njerëzit në të kaluarën kanë jetuar në kushte dhe me vlera të ndryshme nga ato të sotmet dhe nuk mund të gjykojnë me standardet e së tashmes. ➤ Kupton këndvështrimin e njerëzve të së kaluarës duke analizuar burimet historike, rrethanat dhe mënyrën si ata e përjetuan kohën e tyre. ➤ Reflekton mbi ndjenjat, motivimet dhe vendimet e figurave historike, duke treguar mirëkuptim për kompleksitetin e situatave që kanë përjetuar. ➤ Ndërton tregime ose skenarë historike ku përpiqet të rikrijojë perspektivat e ndryshme të personazheve të kohës. ➤ Diskuton ngjarje historike duke i shqyrtuar jo vetëm nga aspekti faktik, por edhe përmes përvojës njerëzore të atyre që i përjetuan; ➤ Shmang stereotipet, gjykimet e thjeshtuara dhe paragjykimet në trajtimin e grupeve apo individëve të së kaluarës.
Rëndësia historike	Koncepti i rëndësisë historike lidhet me vlerësimin e ndikimit që kanë pasur ngjarjet, njerëzit, idetë apo proceset historike në zhvillimin e shoqërisë në kohën kur kanë ndodhur dhe në ndikimin që ato kanë lënë në	Nxënësit: ➤ Kupton se jo të gjitha ngjarjet historike kanë të njëjtën peshë dhe se rëndësia e tyre varet nga ndikimi që kanë pasur në zhvillimet e mëvonshme.

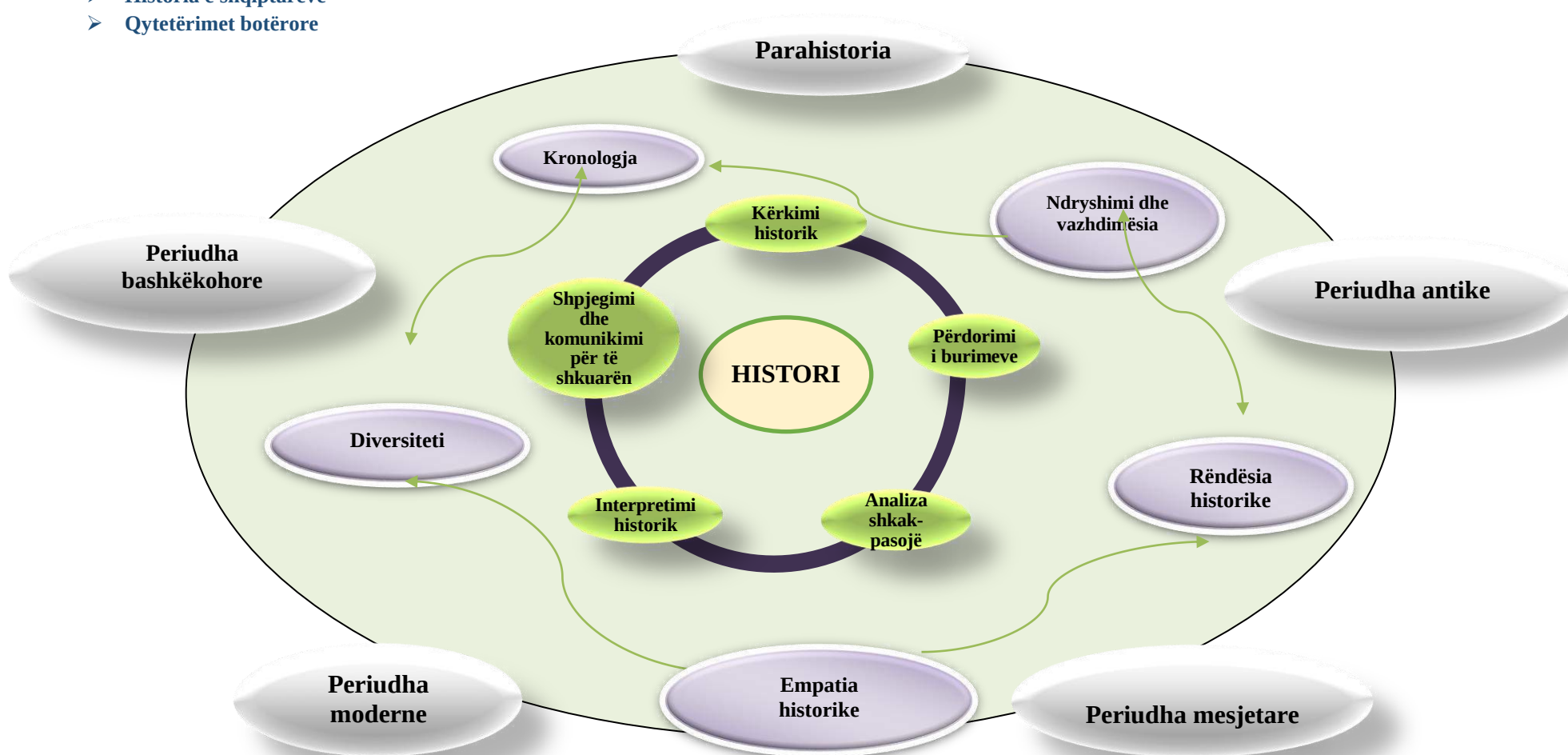
	të tashmen. Të kuptosh rëndësinë e një ngjarjeje nuk do të thotë thjesht të përmendësh se ajo ka ndodhur, por të analizosh pse ajo është e rëndësishme, për kë, në çfarë kohe, dhe në çfarë mënyre ajo ka ndikuar në rrjedhën e mëtejshme të historisë. Vlerësimi i rëndësisë së ngjarjeve historike kërkon që nxënësi të identifikojë kriteret që përdoren për të gjykuar rëndësinë, si për shembull: ndikimi afatgjatë, përfshirja e shumë njerëzve, përmbysja e një rendi të mëparshëm apo trashëgimia që lë pas. Këto gjykime shpesh varen nga këndvështrimi i atij që i bën dhe nga koha kur bëhen. Kështu, ajo që mund të jetë konsideruar e rëndësishme në një kohë të caktuar mund të vlerësohet ndryshe në një periudhë tjetër. Mësimi i këtij koncepti ndihmon nxënësin të kuptojë se rëndësia është një mënyrë e të kuptuarit që varet nga interpretimi, dhe jo një e dhënë absolute, duke nxitur kështu aftësinë për të argumentuar, për të krahasuar dhe për të reflektuar mbi ndikimin e së kaluarës në të tashmen dhe të ardhmen.	➤ Analizon pse disa ngjarje, figura apo zhvillime historike janë konsideruar të rëndësishme në një kohë të caktuar dhe pse vlerësimi për to mund të ndryshojë me kalimin e kohës. ➤ Identifikon kritere për të vlerësuar rëndësinë e një ngjarjeje (si ndikimi afatgjatë, numri i njerëzve të përfshirë, pasojat, lidhja me të tashmen etj.). ➤ Krahason ndikimin e dy ose më shumë ngjarjeve për të vendosur se cila ka pasur më shumë ndikim në një periudhë të caktuar. ➤ Argumenton rëndësinë e një figure historike, duke u bazuar në të dhëna konkrete dhe në ndikimin që ajo ka pasur në jetën e njerëzve apo në zhvillimin e një qytetërimi. ➤ Reflektton mbi mënyrën si përshkruhen ngjarjet apo figurat në librat e historisë dhe diskuton nëse këto përshkrime pasqyrojnë një vlerësim objektiv apo të njëanshëm të rëndësisë së tyre.

5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

Programi i historisë në arsimin e mesëm të ulët e ndihmon nxënësin që të kuptojë më mirë realitetin e sotëm dhe ngjarjet aktuale që ndodhin, duke i kuptuar ato në mënyrë kritike, për të bërë lidhjen e së sotmes me të shkuarën historike dhe me perspektivat e së ardhmes.

Diagrama 1. Korniza konceptuale e lëndës së historisë

- Historia e shqiptarëve
- Qytetërimet botërore

5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e gjashtë

Lënda e historisë në klasën e gjashtë zhvillohet për 35 javë mësimore, me nga 1 orë në javë, pra gjithsej 35 orë mësimore vjetore. Programi i historisë sugjeron peshën (orët e sugjeruara) për secilën tematikë. Shpërndarja e orëve ka për qëllim që përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë në raport me orët totale vjetore.

Tabela 4. Shpërndarja e orëve mësimore, klasa VI

KLASA 6	
Tematika	Orë të sugjeruara
Tematika 1. Qytetërimet e hershme në Antikitët (mijëvjeçarët IV – II para erës sonë)	7
Tematika 2. Qytetërimet klasike në Mesdhe (shek. VIII para erës sonë – shek. V të erës sonë)	8
Tematika 3. Qytetërimet në mesjetën e hershme (shek. V – X)	5
Tematika 4. Zhvillimet politike dhe shoqërore në mesjetën e mesme (shek. XI – XIII)	7
Tematika 5. Evropa në mesjetën e vonë (shek. XIV – XV)	8
Totali i orëve	35

5.2 Përmbajtja e klasës së gjashtë

Në klasën e 6-të, përmbajtja e programit të lëndës “Historia e qytetërimeve antike dhe mesjetare” trajton evoluimin e qytetërimeve antike dhe historinë e qytetërimeve mesjetare, duke pasqyruar tipologjinë e këtij qytetërimi, i njohur ndryshe si “epoka e errët” e qytetërimit botëror. Programi ka për qëllim të shpjegojë etapat kryesore, nëpër të cilat ka kaluar zhvillimi i shoqërisë mesjetare dhe qytetërimet në mesjetë. Ai trajton mënyrat e jetesës, botën materiale, mënyrën e organizmit ekonomik, politik dhe kulturor, si dhe botën shpirtërore të këtyre qytetërimeve, për të kuptuar lidhjen midis këtyre qytetërimeve dhe vazhdimësinë e tyre në të ardhmen. Nxënësit kuptojnë kalimin nga qytetërimet në lashtësi në qytetërimet mesjetare, duke dalluar lidhjen ndërmjet këtyre qytetërimeve.

KLASA E GJASHTË

5.2.1 Tematika: Qytetërimet e hershme në Antikit. (mijëvjeçarët IV – II para erës sonë)

PËRSHKRIMI I TEMATIKËS	
Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi lindjen dhe tiparet e qytetërimeve të hershme në Mesopotami dhe Egjipt. Kjo tematike sugjerohet të zhvillohet në 7 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar edhe veprimtari praktike, të cilat jepen në rubrikën “Veprimtari të sugjeruara për tematikën”. Këto orë veprimtarish mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika së bashku me veprimtaritë realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës.	
KLASA 6 NJOHURITË	KLASA 6 REZULTATET E TË NXËNIT (Aftësitë për realizimin e kompetencave të lëndës)
- Lindja e qytetërimeve në luginat lumore - Qytetërimi në Mesopotami - Qytetërimi egjiptian - Kultura dhe besimi në Mesopotami dhe Egjipt	Lindja e qytetërimeve në luginat lumore <i>Nxënësi:</i> - tregon në hartë vendndodhjen e qytetërimeve që lindën në brigjet e lumenjve (Mesopotami, Egjipt); - përcakton kohën e lindjes së qytetërimeve në Mesopotami dhe Egjipt; - vlerëson rolin e mjedisit gjeografik në lindjen dhe zhvillimin e qytetërimit (Mesopotami, Egjipt). Qytetërimi në Mesopotami <i>Nxënësi:</i> - përshkruan veçoritë e ndërtimit shoqëror në Mesopotami; - përshkruan veçoritë e zhvillimit ekonomik në Mesopotami; - tregon tiparet e organizimit shtetëror në Mesopotami; - tregon rolin e ligjeve të Hamurabit në zhvillimet ekonomike, shoqërore e politike në Mesopotami.

	Qytetërimi egjiptian <i>Nxënësi:</i> - përshkruan veçoritë e ndërtimit shoqëror në Egjipt; - përshkruan veçoritë e zhvillimit ekonomik në Egjipt; - tregon tiparet e organizimit shtetëror në Egjipt. Kultura dhe besimi në Mesopotami dhe Egjipt <i>Nxënësi:</i> - shpjegon kulturën materiale e shpirtërore të qytetërimeve në Mesopotami dhe Egjipt; - dallon karakteristikat e përbashkëta dhe të veçantat ndërmjet dy kulturave; - vlerëson rolin e arritjeve të këtyre qytetërimeve në jetën e sotme; - njeh dhe vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin kësaj tematike, si: sargoni, hammurabi, menes, ramsesi etj.
KONCEPTE DHE TERMA Gjysmëhëna e begatë; mbeturina lumore; kode; faraon; shpikje; shkrimi, llojet e tij; politeizëm; piramida; mumie; tuma; etnosi ilir.	
VEPRIMTARI TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “QYTETËRIMET E HERSHME NË ANTIKITET. (MIJËVJEÇARËT IV – II PARA ERËS SONË)” Linja e kohës - Ndërton një linjë të thjeshtë kronologjike për të paraqitur periudhat parahistorike dhe historike. - Vendos ngjarje kyçe në këtë linjë (si lindja e qytetërimeve në Egjipt dhe Mesopotami). - Zbaton njohuritë matematikore në llogaritjen e kohës dhe kryen veprime për llogaritjen e kohës para dhe pas erës sonë. Kultura e re e epokës së bronzit, ndryshime në jetën shoqërore, kulturore dhe shpirtërore - Përcakton popullsinë para-ilire si pararendëse e kulturës së bronzit. - Identifikon dhe vendos në hartë vendbanime të njohura të periudhës së bronzit në territorin shqiptar (si tumat në Mat, Kukës, Korçë etj.). - Përshkruan elemente të kulturës materiale (vegla, strehimi, objektet prej balte ose metali) dhe të botës shpirtërore (kulti i të vdekurve, besimet, ritualet) të kësaj popullsie.	

- Krijon një mini-ekspozitë me vizatime ose postera, që tregojnë jetën e përditshme të njerëzve të asaj kohe dhe lidhjet me historinë e Shqipërisë.

Ekspozitë: “Trashëgimia e qytetërimeve të hershme”

- Vlerëson elemente të identitetit, trashëgimisë dhe ndikimeve ndërkulturore në qytetërimet e Mesopotamisë dhe Egjiptit (si ligjet, piramidat, alfabeti, arti, arkitektura).
- Shkruan një mesazh të shkurtër përse është e rëndësishme të duam vendin tonë dhe të ruajmë gjërat e çmuara nga e kaluara.
- Përshkruan vështirësitë dhe sfidat me të cilat përballeshin qytetërimet e hershme (si përmytjet, thatësitat, luftërat) dhe tregon mënyrat se si ata reagonin dhe i zgjidhnin ato.
- Krijon një poster me titullin: “Çfarë mund të mësojmë nga qytetërimet e hershme për t’u përballur me problemet e sotme?”, duke bërë krahasime me sfida aktuale si ndryshimet klimatike, pandemitë apo krizat globale.
- Krijon një foto-album me temën: “Nga shpikjet e para të teknologjia e sotme”, duke vendosur foto të shpikjeve të rëndësishme të Mesopotamisë dhe Egjiptit (si: rrota, ujitja, matematika, kalendari) dhe shpjegon si ndihmojnë ato edhe sot.

5.2.2 Tematika: Qytetërimet klasike në Mesdhe. (shek. VIII para erës sonë – shek. V të erës sonë)

PËRSHKRIMI I TEMATIKËS

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi lindjen dhe përhapjen e qytetërimeve në brigjet e deteve të Mesdheut. Tematika trajton qytetërimin grek, shtetin, shoqërinë dhe jetën e përditshme në qytetërimin antik grek, artin, kulturën shkencën dhe besimin në këtë qytetërim. Tematika trajton, gjithashtu, qytetërimin romak, shtetin, shoqërinë dhe jetën e përditshme në këtë qytetërim, artin, kulturën dhe shkencën në qytetërimin romak, si dhe përhapjen e tyre. Nëpërmjet kësaj tematike, nxënësit mësojnë për ndërprerjen graduale të qytetërimeve antike në Evropë dhe kalimin drejt qytetërimeve mesjetare, si dhe për popujt që migruan në territorin e Perandorisë Romake. Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 8 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar edhe veprimtari praktike cilat jepen në rubrikën “Veprimtari të sugjeruara për tematikën”. Këto orë veprimtarish mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika së bashku me veprimtaritë realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

KLASA 6
NJOHURITË

KLASA 6
REZULTATET E TË NXËNIT

	(Aftësitë për realizimin e kompetencave të lëndës)
- Lindja dhe përhapja e qytetërimeve antike të Mesdhe të Mesdheut - Qytetërimi grek - Qytetërimi romak - Perandoria Romake (fundi i shekullit I para erës sonë – fundi i shekullit V pas erës sonë)	Lindja dhe përhapja e qytetërimeve antike të Mesdheut <i>Nxënësi:</i> - tregon në hartë vendosjen dhe shtrirjen e qytetërimeve antike të mesdheut, qytetërimit fenikas dhe hebraik; - identifikon faktorët e zhvillimit të qytetërimeve në brigjet e detit Mesdhe. Qytetërimi grek <i>Nxënësi:</i> - tregon tiparet e organizimit shoqëror në qytetërimin grek; - dallon nëpërmjet ilustrimeve elemente të jetës së përditshme; - përshkruan evolucionin politik të qytet-shteteve greke të Athinës dhe të Spartës; - tregon në hartë përhapjen e ngulimeve greke; - vlerëson rolin e demokracisë antike në zhvillimin e qytetërimin grek dhe qytetërimeve të mëvonshme; - përshkruan tiparet e artit, kulturës, besimit, shkencës dhe të arsimit në qytetërimin grek; Qytetërimi romak <i>Nxënësi:</i> - përcakton kohën e lindjes së qytetërimit romak; - përshkruan tiparet e organizimit shoqëror të qytetërimit romak; - tregon aspekte të jetës së përditshme të jetës romake; - përshkruan evolucionin politik të Romës; - dallon krijimin e së drejtës romake, si një prej legjislacioneve më të rëndësishme të jurisprudencës botërore; - përshkruan tiparet e artit, kulturës, besimit, shkencës dhe arsimit në qytetërimin romak.

	Perandoria Romake (fondi i shekullit I para erës sonë – fondi i shekullit V pas erës sonë) <i>Nxënësi:</i> - përshkruan kushtet e lindjes së krishterimit, duke evidentuar rrethanat historike të kalimit nga besimi pagan në atë të krishterë; - liston faktorët historikë që ndikuan në përhapjen e krishterimit; - përshkruan faktorët historikë që shkaktuan lëvizjen e popujve; - tregon në hartë “dyndjen e popujve” në Evropë; - tregon pasojat që sollën migrimet e popujve në Evropë; - dallon rolin e migrimeve të popujve si faktor kyç në lindjen e qytetërimit mesjetar; - njeh dhe vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin kësaj tematike, si: Minos, Homeri, Solon, Klisteni, Perikliu, Jul Cezari, Oktaviani, Spartaku, Romuli, Atila, Teodoriku, Aleksandri i Madh etj.
KONCEPTE DHE TERMA Popuj të detit; fenikas; hebraik, mure ciklopike; qytet-shtet; koloni; oligarki; demokraci; tirani; patric; plebenj; skllevër; skllavopronar; gladiator; perandori; stil dorik; stil jonik; stil korintik; hark triumfi; obelisk; monoteizëm; letërsi; filozofi; art; arkitekturë; kristianizëm; dyndje (migrim); krizë; shtete romane-gjermanike.	
VEPRIMTARI TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “QYTETËRIMET KLASIKE NË MESDHE (SHEK. VIII PARA ERËS SONË – SHEK. V TË ERËS SONË)” Në gjurmët e qytetërimeve klasike - Shpjegon si funksiononte demokracia në Athinë dhe e krahason me mënyrën si votohet sot. - Diskuton në grup se si ndihmoi demokracia e lashtë në ndërtimin e shteteve demokratike sot. - Tregon për disa elementë të trashëgimisë greke dhe romake që janë ende të pranishëm edhe sot (arkitekturë, ligje, shkrime, arte, sporte, kalendari, rrugët, etj). - Diskuton në grup se si kanë ndikuar luftërat, krizat dhe migrimet në ndryshimet që ndodhin në botë. - Krijon në grup një poster të thjeshtë me temën: “Dyndjet e popujve dhe migrimet sot – çfarë mësimesh marrim?” - Diskuton sesi ndarjet dhe ndryshimet e mëdha historike (si fondi i Romës) sollën fillime të reja për botën.	

- Krijon në grup një poster ose prezantim me titullin: “Shpikjet greko-romake që përdorim edhe sot” (ujësjellësit, rrugët, mekanizmat, mjetet e matjes etj.).

Qytetërimet e hershme në Ballkan – Qytetërimi Ilir

- Tregon në hartë ku jetonin fiset më të njohura ilire.
- Përshkruan si ishte jeta e përditshme në Iliri (si visheshin, çfarë hanin, çfarë besonin) dhe e krahason me disa zakone shqiptare që ruhen edhe sot.
- Diskuton në klasë: Pse është e rëndësishme të ruajmë trashëgiminë kulturore?
- Shpjegon si ndikuan grekët dhe romakët te ilirët në mënyrën e jetesës, në ndërtim apo në besime.
- Diskuton si arritën ilirët të ruajnë identitetin e tyre, edhe kur hasën vështirësi.

Romanizimi dhe Ilirët

- Shpjegon çfarë është romanizimi dhe si ndodhi në trojet ilire.
- Diskuton me grupin: Si mund ta ruajmë gjuhën dhe kulturën tonë edhe sot, kur jetojmë në një botë të madhe e të ndryshme?
- Tregon emrat e disa perandorëve romakë me origjinë ilire dhe përse janë të rëndësishëm për ne.
- Përgatit një poster të thjeshtë me foto dhe vizatime për teknologjitë që sollën romakët në Iliri (si rrugët, ujësjellësit, urat etj.).

5.2.3 Tematika: Qytetërimet në mesjetën e hershme (shek. V – X)

PËRSHKRIMI I TEMATIKËS

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi krijimin e Perandorisë Bizantine si vazhdim i qytetërimeve greko-romake, ardhjen e sllavëve në Ballkan e Bizant, tiparet e qytetërimit bizantin, si: organizimin shtetëror, ekonomik, kulturor dhe fetar, si dhe tiparet e qytetërimit arab, përfshirë dhe organizimin shoqëror, ekonomik dhe kulturor. Gjithashtu, ata mësojnë rreth kushteve historike të lindjes së besimit islam, përhapjes dhe veçorive të tij.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 5 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar edhe veprimtari praktike të cilat jepen në rubrikën “Veprimtari të sugjeruara për tematikën”. Këto orë veprimtarish mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika së bashku me veprimtaritë realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

KLASA 6 NJOHURITË	KLASA 6 REZULTATET E TË NXËNIT <i>(Aftësitë për realizimin e kompetencave të lëndës)</i>
- Qytetërimi bizantin - Organizimi i Perandorisë Bizantine - Qytetërimi arab dhe Europa	Qytetërimi bizantin <i>Nxënësi:</i> - përcakton në hartë vendndodhjen e Perandorisë Bizantine; - dallon shkaqet e krijimit të Perandorisë Bizantine; - përshkruan tiparet e qytetërimit bizantin; - përcakton në hartë lëvizjet e sllavëve në Ballkan e Bizant; - tregon pasojat e dyndjeve sllave në Ballkan. Organizimi i Perandorisë Bizantine <i>Nxënësi:</i> - përshkruan tiparet e organizimit shtetëror dhe shoqëror në qytetërimin bizantin; - vlerëson arritjet e këtij qytetërimi në art, kulturë dhe arsim; - shpjegon karakterin dhe rolin e kodit të justinianit në zhvillimet ekonomike, shoqërore e politike në qytetërimin bizantin dhe atij evropian; - dallon shkaqet e ndarjes së kishës kristiane. Qytetërimi arab dhe Evropa <i>Nxënësi:</i> - tregon kushtet historike të lindjes dhe përhapjes së besimit islam; - përshkruan veçoritë e qytetërimit arab; - tregon në hartë shtrirjen e kalifatit arab; - vlerëson arritjet e qytetërimit arab në art, kulturë dhe shkencë dhe ndikimin e tij në Evropë; - njeh dhe vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin kësaj tematike, si: Justiniani, Muhamedi, Omar Kahjan, Avicena etj.
KONCEPTET DHE TERMAT	

Trashëgimi greko-romake; sllavizëm; asimilim; ndarja e kishës; perandori; krishtërim i ritit perëndimor (katolicizëm); krishtërim i ritit lindor (ortodoksi); periodizimi i epokës mesjetare, kod i Justininit; islam; kalifat.

VEPRIMTARI TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “QYTETËRIMET NË MESJETËN E HERSHME” (SHEK. V – X)

Bizanti, trashëgimi nga lashtësia

- Tregon në hartë ku ndodhej Perandoria Bizantine dhe qyteti i Kostandinopojës.
- Përshkruan disa arritje të bizantinëve në art, shkolla, fe dhe ndërtim (p.sh. mozaikët, kishat me kupola, shkollat).
- Diskuton me klasën pse disa gjëra të bizantinëve janë ende sot pjesë e kulturës sonë (si ikonat ose arkitektura kishtare).
- Vizaton ose ngjitet fotografi në një fletë pune me titullin: “Bizanti në gjurmët tona – çfarë kemi trashëguar?” (p.sh. një kishë e stilit bizantin, një mozaik, një libër i vjetër kishtar etj.).

Gjurmë bizantine në trojet arbërore

- Tregon në hartë disa nga vendet ku janë gjetur vepra me ndikim bizantin në territorin e Shqipërisë (p.sh. Apollonia, Durrësi, Butrinti, kisha e Rubikut, mozaikët e Linit).
- Përshkruan disa elementë të arkitekturës, artit ose besimit që janë trashëguar nga periudha bizantine në Shqipëri (p.sh. mozaikët, katedralet e hershme, përdorimi i ikonave).
- Përgatit një poster të thjeshtë me titullin: “*Bizanti në Shqipëri, trashëgimia që jeton*”, ku përfshin 2-3 shembuj konkretë (vizatim, fotografi, përshkrim të shkurtër).

Zbulime të qytetërimit arab që i përdorim edhe sot

- Tregon në hartë ku u përhap qytetërimi arab dhe ku jetuan disa dijetarë të njohur.
- Përcakton disa zbulime të rëndësishme të qytetërimit arab, si: numrat, mjekësia, harta, librat, teleskopi.
- Diskuton në klasë: “Si do ishte jeta jonë pa këto shpikje?”
- Përgatit një fletë-posteri ku shkruan 3 shpikje të qytetërimit arab dhe vizaton ose ngjitet një foto për secilën.

5.2.4 Tematika: Zhvillimet politike dhe shoqërore në mesjetën e mesme (shek. XI – XIII)

PËRSHKRIMI I TEMATIKËS	
Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi feudalizmin si një sistem i ri, tiparet themelore të këtij sistemi: aristokracinë, vasalitetin, bujkrobërinë. Tematika trajton lindjen e qyteteve, zhvillimin e tregtisë, ndryshimin në strukturën shoqërore dhe në mënyrën e jetesës, si dhe marrëdhëniet midis dy qytetërimeve: perëndimor dhe lindor; kryqëzatat, marrëdhëniet tregtare. Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 7 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar edhe veprimtari praktike të cilat jepen në rubrikën “Veprimtari të sugjeruara për tematikën”. Këto orë veprimtarish mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika së bashku me veprimtaritë realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës.	
KLASA 6 NJOHURITË	KLASA 6 REZULTATET E TË NXËNIT (Aftësitë për realizimin e kompetencave të lëndës)
- Ndryshimet në qytetërimet mesjetare evropiane - Marrëdhëniet midis dy qytetërimeve, perëndimor dhe lindor	Ndryshimet në qytetërimet mesjetare evropiane Nxënësi: - shpjegon tiparet themelore të sistemit feudal; - dallon ndryshimet e këtij sistemi në jetën ekonomike dhe shoqërore; - përshkruan detyrimet e shtresave shoqërore ndaj njëra-tjetrës; - tregon faktorët që çuan në lindjen e qyteteve mesjetare; - përshkruan një qytet mesjetar; - vlerëson rolin e zejeve dhe tregtisë në zhvillimin e qytetit mesjetar; - përcakton strukturën shoqërore të Evropës mesjetare; - krahason mënyrën e jetesës së shoqërisë në Evropën mesjetare; - evidenton tiparet e artit, kulturës, arsimit dhe besimit fetar në qytetet mesjetare. Marrëdhëniet midis dy qytetërimeve, perëndimor dhe lindor Nxënësi: - përshkruan marrëdhëniet midis qytetërimit arab dhe atij evropian;

	- përkufizon termin kryqëzatë; - shpjegon shkaqet e fillimit të kryqëzatave; - evidenton pasojat e kryqëzatave në marrëdhëniet mes dy qytetërimeve; - vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin kësaj tematike, si: Papa Urbani II, Saladini, Dhimitri i Arbrit, etj.
KONCEPTE DHE TERMA Feudalizëm; fisnikëri; vasalitet; bujkrobëri; vasal; detyrim; qytete; konflikte; shtresa shoqërore; çiflig; arkond; kështjellë; korporatë; esnafa; çirak; punë me mëditje; kryqëzatë.	
VEPRIMTARI TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “ZHVILLIMET POLITIKE DHE SHOQËRORE NË MESJETËN E MESME (SHEK. XI – XIII)” Udhëtim në qytetet mesjetare - Përshkruan një qytet mesjetar duke përfshirë: rrugët, tregun, zejtarët, kishën, kështjellën dhe jetën e përditshme të banorëve. - Ndërton një model 3D ose poster me elementët kryesorë të një qyteti mesjetar dhe i shpjegon në mënyrë të thjeshtë ato. - Diskuton ndryshimet që solli zhvillimi i qyteteve: si ndryshoi jeta e njerëzve dhe si u zhvilluan tregtia dhe zejet. - Krahason jetën në qytet dhe në fshat gjatë mesjetës duke dhënë disa shembuj praktikë. Arbërit në Mesjetë - Shpjegon se si ishte organizuar jeta në territoret arbërore gjatë shek. XI–XIII (fiset, fisnikëria, kështjellat, marrëdhëniet shoqërore). - Gjen në hartë disa nga qendrat e njohura të asaj kohe, si Kruja, Shkodra, Berat, dhe shkruan 2–3 fakte historike për secilën prej tyre. - Liston disa simbole të rëndësishme të kulturës arbërore mesjetare: flamuri, mburoja, ndërtimet, veshjet tradicionale, monedhat. - Përshkruan një figurë historike shqiptare të periudhës mesjetare (p.sh. Gjergj Kastrioti, Gjon Muzaka, Dhimitër Progoni) dhe vlerëson kontributin e tij në historinë e Shqipërisë. - Përgatit një poster ose fletë informuese me titullin: “<i>Arbërit në Mesjetë – Jeta, Veshjet dhe Simbolet</i>”, ku paraqet aspekte të jetës së përditshme, , si pamje të veshjeve tradicionale, simbole përfaqësuese etj	

5.2.5 Tematika: Evropa në mesjetën e vonë (shek. XIV – XV)

PËRSHKRIMI I TEMATIKËS

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi procesin e lindjes së shtet-kombeve: nga copëtimi feudal te mbretëritë e përqendruara, veçoritë e këtij procesi në Evropën perëndimore. Tematika trajton Mbretërinë e Anglisë, atdheun e parlamentarizmit; kalimin nga monarkia absolute në atë kushtetuese: marrëdhëniet midis mbretërve dhe princërve në Angli; lindjen e parlamentarizmit në Angli dhe ndikimin e tij në zhvillimet e mëvonshme historike. Nëpërmjet kësaj tematike, nxënësit kuptojnë rëndësinë që pati Karta e Madhe e Lirive si fillesë historike e demokracisë parlamentare.

Tematika zhvillon modelin klasik të monarkisë absolute në Francë, copëtimin feudal të saj, hapat e forcimit të monarkisë franceze, karakterin e absolutizmit francez. Nëpërmjet kësaj tematike, nxënësit aftësohen dhe për organizimin politik ekonomik dhe shoqëror të Perandorisë Osmane, zhvillimin e arsimit, artit, kulturës, shkencës në mesjetë.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 8 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar edhe veprimtari praktike të cilat jepen në rubrikën “Veprimtari të sugjeruara për tematikën”. Këto orë veprimtarish mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika së bashku me veprimtaritë realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

KLASA 6 NJOHURITË	KLASA 6 REZULTATET E TË NXËNIT <i>(Aftësitë për realizimin e kompetencave të lëndës)</i>
- Fillesat e shtet-kombeve - Mbretëria e Anglisë - Monarkia franceze - Perandoria Osmane - Kultura dhe besimi në qytetërimet mesjetare	Fillesat e shtet-kombeve <i>Nxënësi:</i> - përkufizon konceptin shtet-komb; - tregon shtet-kombet në hartën e Evropës mesjetare; - përshkruan procesin e kalimit nga copëtimi feudal në shtet-kombe; - dallon veçoritë e procesit të krijimit të shtet-kombeve, në Evropën Perëndimore; - përshkruan karakteristikat e sistemit politik të Evropës Perëndimore, duke evidentuar forcimin e pushtetit mbretëror. Mbretëria e Anglisë <i>Nxënësi:</i>

	- përshkruan marrëdhëniet midis princërve dhe mbretërve në Angli; - vlerëson ndarjen e pushtetit të mbretit nga parlamenti; - vlerëson rolin e kartës së madhe të lirive në respektimin e të drejtave humane; Monarkia franceze <i>Nxënësi:</i> - shpjegon marrëdhëniet hierarkike midis feudalëve dhe mbretërve në Francë; - përshkruan etapat e zhvillimit të mbretërisë franceze. - dallon ndryshimet ndërmjet monarkisë Franceze dhe angleze. Perandoria Osmane <i>Nxënësi:</i> - tregon lidhjen midis selxhukëve dhe osmanëve; - përshkruan kushtet historike të formimit të Perandorisë Osmane; - përshkruan rrugën e krijimit të shtetit osman; - tregon organizimin politik dhe shoqëror të perandorisë osmane. Kultura dhe besimi në qytetërimin mesjetar <i>Nxënësi:</i> - evidenton tiparet e zhvillimit të artit, kulturës, arsimit në qytetërimet mesjetare; - dallon rolin e fesë në qytetërimet mesjetare; - krahason tiparet e zhvillimit të artit dhe të kulturës në qytetërimin arab dhe atë perëndimor; - ndërton linjën e kohës për periudhën mesjetare; - njeh dhe vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin kësaj tematike, si: Henri II, Henri VII, Mbreti Xhon, Uat Tajler, Eduardi i Anglisë, Huniadi, Mehmeti II, Llazari, Skënderbeu etj.
KONCEPTET DHE TERMAT Shtet-komb; Karta e Madhe e Lirive; parlamentarizëm; monarki absolute; monarki kushtetuese; republikë; selxhuk; sulltan; spahi; kaza; nahije; vilajet; pasha; sanxhak; kadi; dukat; Kuvendi i Lezhës.	
VEPRIMTARI TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “EVROPA NË MESJETËN E VONË (SHEK. XIV – XV)”	

Skënderbeu heroi ynë kombëtar

- Tregon në hartë vendndodhjen e Principatës së Kastriotëve dhe përcakton qytetet kryesore që u përfshinë në luftën kundër Perandorisë Osmane.
- Përshkruan jetën dhe veprimtarinë e Gjergj Kastriot Skënderbeut: origjinën, betejat, rolin në Kuvendin e Lezhës dhe rëndësinë e tij në mbrojtjen e tokave shqiptare.
- analizon fragmente të shkurtra nga burime historike ose tekste letrare për Skënderbeun dhe diskuton domethënien e tyre.
- Krahason figurën e Skënderbeut me figura të rëndësishme të Evropës së Mesjetës së Vonë për të vlerësuar rolin e tij në nivel evropian.

Murtaja e Zezë – Pandemia që tronditi Mesjetën

- Shpjegon çfarë ishte Murtaja e Zezë, si u përhap dhe çfarë pasoja pati në popullsi, ekonomi dhe jetë shoqërore në Evropën e shek. XIV.
- Gjen në hartë rrugët e përhapjes së murtajës dhe qytetet ku ajo pati ndikim të madh.
- Përgatit një poster informues me titullin: “Si ndryshoi Evropa nga një pandemi”, ku paraqet fakte, shifra dhe dëshmi vizuale (dorëshkrime, ilustrime mesjetare, etj.).
- Krahason efektet e pandemisë së mesjetës me pandeminë COVID-19, duke analizuar ndryshimet dhe ngjashmëritë.

5.3 Qëndrime dhe vlera

Në lëndën e historisë nxënësi demonstroi qëndrimet dhe vlerat të përmbledhura si më poshtë:

- ✎ Shfaq interes dhe kuriozitet të vazhdueshëm për historinë si dije dhe si mënyrë për të kuptuar botën.
- ✎ Vlerëson rëndësinë e kërkimit historik dhe tregon përkushtim për të eksploruar burime dhe ngjarje.
- ✎ Mbështet përdorimin e mendimit kritik gjatë përballjes me burime dhe demonstroi dëshirë për të kuptuar më shumë.
- ✎ Pranon rëndësinë e dallimit mes fakteve dhe opinionit dhe respekton saktësinë e informacionit historik.
- ✎ Çmon rolin e burimeve historike në ndërtimin e një pasqyre objektive të së kaluarës.
- ✎ Vlerëson historinë si udhërrëfyes për të kuptuar të tashmen dhe për të ndërtuar të ardhmen.
- ✎ Tregon vlerësim për ndikimin e mjedisit gjeografik në zhvillimin e qytetërimeve të lashta.
- ✎ Çmon arritjet e qytetërimeve antike dhe mesjetare në fusha si arti, arsimi dhe kultura, si dhe ndikimin e tyre në botën moderne.
- ✎ Respekton trashëgiminë e së Drejtës Romake dhe e konsideron themel të sistemeve moderne ligjore.

- ✗ Vlerëson pozitën dhe trashëgiminë e qytetërimit shqiptar në kontekstin e historisë botërore.
- ✗ Shpreh mirënjohje dhe vlerësim për figurat historike që kanë ndikuar në zhvillimin e shoqërisë dhe identitetit kombëtar.
- ✗ Forcon ndjenjën e përkatësisë dhe krenarisë për identitetin kombëtar dhe e lidh atë me respektin për historinë kombëtare.
- ✗ Vlerëson trashëgiminë kulturore botërore si pasuri të përbashkët dhe si mjet për dialog ndërkulturor.
- ✗ Respekton larminë etnike dhe kulturore të shoqërisë dhe shfaq gatishmëri për të bashkëjetuar me dallimet.
- ✗ Shpreh krenari për vendin e tij/saj dhe njeh vlerat që sjellin kulturat e tjera në shoqëri.
- ✗ Pranon ekzistencën e interpretimeve të ndryshme historike dhe reflekton mbi shkaqet që i shkaktojnë ato.
- ✗ Respekton mendimet e ndryshme dhe demonstroi ndershmëri intelektuale në përdorimin e informacionit.
- ✗ Shpreh lirisht mendimet dhe mbështet kreativitetin si pjesë të të nxënësve historik.
- ✗ Tregon paanësi dhe drejtësi në mënyrën si i kupton dhe i interpreton ngjarjet historike.
- ✗ Pranon kritikën me qëndrueshmëri dhe i përdor ato për përmirësim personal dhe akademik.
- ✗ Dëshmon pavarësi dhe vetëbesim në procesin e të nxënësve historik.
- ✗ Respekton përpjekjet dhe sukseset e të tjerëve dhe bashkëpunon me përgjegjësi në punën në grup.

5.3.1 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënësve (RN-ve)

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të veprimtarive që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të të nxënësve në tematikën e ndryshme.

Tabela 3. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve

Rezultat të nxënësve të orës mësimore	Shembuj të veprimtarive praktike
Shembulli 1. Jeta dhe veprimtaria e Gjergj Kastriot Skënderbeut. <i>Nxënësi:</i>	Shembulli 1. <i>Prezantimi i situatës.</i>

- diskuton për jetën dhe origjinën e Gjergj Kastriot Skënderbeut; - vlerëson rolin e tij si hero kombëtar; - vlerëson jehonën e veprës së Skënderbeut në artin dhe kulturën botërore.	“Vendoseni veten në rolin e një të riu që jeton në një qytet të vogël të Arbërisë gjatë shekullit XV. Një ditë, merrni lajmin se Skënderbeu ka fituar një tjetër betejë kundër Perandorisë Osmane. Si do ta përshkruanit këtë ngjarje në një rrëfim që do të përcillej brezave të ardhshëm? Çfarë do të zgjidhnit të theksonit për jetën, origjinën dhe veprën e tij?” <i>Ndarja e roleve</i> Nxënësve u ndahen kartela me skenarë të ndryshëm, secila duke përfshirë një aspekt të ndryshëm nga jeta dhe veprimtaria e Skënderbeut, si: - Origjina e tij dhe fëmijëria në Krujë - Momentet e para të kthimit në atdhe dhe shpallja e qëndresës - Një betejë e fituar ndaj ushtrisë osmane - Takimi me Papa Piu II ose me princat e tjerë të Evropës - Jehona e figurës së tij në veprat artistike ose në kulturën botërore <i>Shkrimi dhe prezantimi</i> ✎ Çdo nxënës zgjedh një kartelë me një ngjarje ose betejë të kohës së Skënderbeut dhe përgatit një mini-rrëfim historik me 4–5 fjali, sikur të ishte dëshmitar i asaj kohe. Nxënësi shkruan mini-rrëfimin në fletoren e vet ose në një fletë poster të vogël. Më pas, e lexon me zë përpara klasës duke filluar, për shembull, kështu: <i>“Unë jam një banor nga qyteti i Krujës. Sot, më 1450, mora lajmin se Skënderbeu ka mbrojtur për të tretën herë qytetin tonë. Ai udhëhoqi 10,000 luftëtarë kundër një ushtrie shumë më të madhe osmane. Të gjithë jemi krenarë për të. E quajmë Atin e Arbërisë.”</i> <i>Reflektimi</i> Mësuesi nxit nxënësit të reflektojnë me këto pyetje: - “Çfarë e bën një person të quhet hero kombëtar?” - “Cilat janë vlerat që përfaqëson Skënderbeu në ditët e sotme?” - “Pse është e rëndësishme të ruajmë kujtesën historike përmes artit dhe shkrimeve?”

	- “Si e ndihmon historia edukimin për qytetarinë?”
Lidhja e shqiptarëve me qytetërimet evropiane të shek. XV. <i>Nxënësi:</i> - kërkon, grumbullon, përzgjedh materiale, duke evidentuar - lidhjen e shqiptarëve me qytetërimet evropiane të shek. XV.	Shembull 2 <i>Qëllimi i veprimtarisë</i> Të nxisë kërkimin aktiv dhe përzgjedhjen e informacionit nga burime të ndryshme për të zbuluar dhe reflektuar mbi mënyrat se si shqiptarët kanë qenë pjesë e rrjedhave të qytetërimit evropian në shekullin XV. <i>Prezantimi i situatës</i> “Imagjinoni se jeni studiues të rinj të historisë dhe po merrni pjesë në një ekspozitë për Evropën e shekullit XV. Detyra juaj është të grumbulloni dhe përzgjidhni të dhëna që tregojnë se si shqiptarët, nëpërmjet luftës, aleancave, artit dhe diplomacisë, kanë qenë të lidhur me qytetërimin evropian të kohës.” <i>Ndarja e roleve</i> Nxënësve u ndahen karta kërkimi me temat e mëposhtme, të cilat mund të jenë reale ose të bazuara në burime të përzgjedhura: - Aleanca e Skënderbeut me princat italianë dhe Papa Piu II - Letra dhe komunikimet diplomatike me Mbretërinë e Napolit - Përmendja e Skënderbeut në veprat e Marin Barletit, Fan Nolit, apo autorëve evropianë - Përfshirja e shqiptarëve në mbrojtjen e qytetërimit të krishterë nga pushtimet osmane - Ndikimi i luftës së shqiptarëve në politikën e jashtme të shteteve italiane dhe evropiane Çdo nxënës ose grup zgjedh një kartë dhe ka 15 minuta për të kërkuar (në libra të përgatitur, në fletë informuese ose burime të shtypura nga mësuesi) materiale që i përgjigjen pyetjes: - “Si shfaqet lidhja e shqiptarëve me qytetërimet evropiane të shek. XV në këtë kontekst?” <i>Përgatitja dhe prezantimi i fakteve</i>

	Nxënësit shkruajnë në fletët e tyre 3–4 fakte ose përfundime që kanë arritur nga materiali që kanë shqyrtuar. Më pas, prezantojnë para klasës, p.sh.: “Nga letra e Skënderbeut drejtuar Papës, kuptojmë se ai e konsideronte veten pjesë të botës së krishterë europiane dhe kërkonte ndihmë nga vendet perëndimore për të ndaluar përparimin osman.” <i>Reflektimi</i> <i>Mësuesi nxit nxënësit me pyetje si:</i> - “Si ndihmonte Skënderbeu në mbrojtjen e Evropës nga pushtimet?” - “Çfarë tregojnë këto burime për vendin e shqiptarëve në hartën politike dhe kulturore të Evropës së shek. XV?” - “Pse është e rëndësishme të kuptojmë këto lidhje sot?”

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e historisë do të përshkruhen veprimtari praktike për përmbushjen e rezultateve të nxënësve sipas tematikave të lëndës.

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Mësimdhënia e historisë në arsimin e mesëm të ulët synon të ndihmojë nxënësit të shkojnë përtej riprodhimit të fakteve dhe datave, duke ndërtuar kuptime të thelluara për zhvillimet historike dhe lidhjet mes së shkuarës dhe së tashmes. Historia nuk është thjesht një përmbledhje ngjarjesh, por një mënyrë për të kuptuar shoqërinë, identitetin dhe ndryshimet në kohë. Ajo shërben si një mjet për të formuar qytetarë të ndërgjegjshëm, kritikë dhe të ndjeshëm ndaj vlerave demokratike dhe njerëzore.

Mësimdhënia synon të zhvillojë kompetencat e lëndës, ***përfshirë aftësinë për kërkim historik, përdorimin e burimeve, analizën shkak–pasojë, interpretimin dhe shpjegimin e ngjarjeve historike, si dhe komunikimin e argumentuar të të kaluarës.*** Po ashtu, ***theksohet ndërtimi i koncepteve kyçe historike, si: kuptimi kronologjik, ndryshimi dhe vazhdimësia, diversiteti, empatia historike dhe rëndësia historike.*** Përmes këtyre komponentëve, nxënësit mësojnë jo vetëm për ngjarjet, por edhe për mënyrat se si ato kanë ndikuar dhe vazhdojnë të ndikojnë në realitetin e sotëm. ***Të nxënit aktiv dhe kërkimor bazuar në zhvillimin e kompetencave.*** Nxënësit përfshihen në mënyrë aktive në procesin mësimor përmes analizës së burimeve historike, diskutimeve, ndërtimit të kohështirjeve, hartave dhe projekteve kërkimore që nxisin mendimin kritik dhe ndërveprimin me informacionin historik.

Përmes pyetjeve thelbësore dhe situatave problemore, nxënësit stimulojnë aftësinë për të analizuar, krahasuar dhe interpretuar ngjarje nga e kaluara, duke ndërtuar qëndrime të reflektuara për çështje me rëndësi shoqërore dhe njerëzore.

Argumentimi dhe komunikimi historik. Përdorimi i gjuhës së saktë historike, ndërtimi i argumenteve me bazë burimore dhe shprehja e qëndrimeve të mbështetura me fakte janë aftësi që zhvillohen në mënyrë të qëllimshme. Mësuesi udhëheq nxënësit të ndërtojnë narrativa historike dhe të zhvillojnë gjykim të pavarur.

Mësimi dhe ruajtja në kujtesë. Një aspekt kyç i metodologjisë së historisë është edukimi për kujtesën historike dhe ndërgjegjësimin qytetar. Përveç nxjerrjes në pah të arritjeve pozitive të shekullit XX, si përdorimi paqësor i shkencës, zhvillimi i demokracisë dhe të drejtave të njeriut, është jetike që nxënësit të ndërgjegjësohen për ngjarjet shkatërrimtare si Holokausti, gjenocidet, krimet kundër njerëzimit, spastrimet etnike dhe regjimet totalitare. Për këtë qëllim, mësimdhënia historike duhet të:

- ndihmojë nxënësit të njohin faktet dhe shkaqet e këtyre ngjarjeve;
- promovojë reflektimin mbi ideologjitë që çuan në to;
- nxisë përkujtimin përmes datave zyrtare, si 27 janari (dita e Holokaustit) dhe 23 gushti (dita përkujtimore e viktimave të totalitarizmave);
- integrojë ndihmën e Këshillit të Evropës përmes përfshirjes në iniciativat ndërkombëtare për edukimin mbi Holokaustin dhe parandalimin e urrejtjes.

Përdorimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale. Në një botë ku të rinjtë janë të ekspozuar ndaj një fluksi të madh informacioni, teknologjitë e informacionit dhe të komunikimit bëhen pjesë përbërëse e mësimdhënies së historisë. Ato:

- ofrojnë qasje të zgjeruar në burime origjinale dhe interpretime të shumëllojta;
- nxisin analizën e besueshmërisë së burimeve dhe zhvillimin e kompetencave digjitale kritike;
- ndihmojnë në bashkëpunimin dhe dialogun ndërkulturor nëpërmjet platformave ndërvepruese;
- kërkojnë nga mësuesit udhëzim të kujdesshëm për të luftuar përhapjen e përmbajtjeve raciste dhe për të respektuar lirinë e shprehjes me përgjegjësi.

Të nxënës bashkëpunues dhe ndërdisiplinor. Nxënësit punojnë në grupe për të ndërtuar projekte që ndërthurin historinë me lëndë të tjera si gjeografia, arti, qytetaria dhe teknologjia. Kjo qasje ndërdisiplinore i ndihmon të kuptojnë historinë si pjesë e një sistemi të ndërlidhur të dijeve dhe përvojave.

Përdorimi i stileve të të nxënës dhe vetëvlerësimi. Nxënësit udhëzohen të njohin stilin e tyre të të nxënës dhe të përdorin metoda që i ndihmojnë të përvetësojnë konceptet në mënyrë të qëndrueshme, duke reflektuar vazhdimisht mbi progresin dhe gabimet.

Zhvillimi i qëndrimeve pozitive dhe aftësive socio emocionale. Përmes trajtimit të temave historike që lidhen me drejtësinë, përkatësinë, bashkëjetesën dhe diversitetin, nxënësit mësojnë të kultivojnë empatinë, respektin për të tjerët, durimin, bashkëpunimin dhe vetëbesimin për të menduar në mënyrë të pavarur dhe të përgjegjshme.

Mësimdhënia e historisë në klasën e gjashtë duhet të zhvillohet si një proces i ndërgjegjshëm dhe gjithëpërfshirës, që nuk e sheh të kaluarën vetëm si dije për t'u memorizuar, por si një udhërrëfyes për ndërtimin e një të ardhmeje më të drejtë, më të vetëdijshme dhe më humane.

Të nxënës bazuar në veprimtari praktike dhe projekte dhe lidhja e historisë me jetën reale. Historia lidhet ngushtë me jetën qytetare dhe kuptimin e fenomeneve aktuale përmes analizës së ngjarjeve të së kaluarës. Të nxënës përmes veprimtarive praktike dhe projekteve i ndihmon nxënësit të kuptojnë më mirë proceset historike dhe ndikimin e tyre në shoqërinë e sotme. Këto forma të të nxënës mund të përfshijnë: hulumtime mbi tema të trashëgimisë kulturore, organizimin e ekspozitave historike në komunitet, krijimin e rrëfimeve multimediale mbi figura dhe ngjarje historike, intervista me të moshuar për të dokumentuar kujtesën historike, apo simulime të ngjarjeve të rëndësishme për të kuptuar proceset vendimmarrëse në të kaluarën. Përmes këtyre përvojave, nxënësit zhvillojnë mendimin kritik, aftësinë për të punuar në grup, dhe ndjeshmërinë qytetare.

Përfshirja dhe barazia në të nxënës. Mundësia për të përfituar nga përvojat e të nxënës në historisë duhet t'u ofrohet të gjithë nxënësve, pa përjashtim. Mësimdhënia duhet të bazohet në interesin më të lartë të fëmijës, duke garantuar trajtimin e barabartë me dinjitet dhe respekt për të gjitha dallimet, qofshin ato kulturore, sociale apo individuale.

Gjatë orëve të ndryshme të mësimi, metodat e teknikat ndërthuren me njëra-tjetrën, aq sa shpesh nuk mund t'i dallosh kufijtë midis tyre, prandaj, vëmendja e veçantë e mësuesit duhet drejtuar te lidhja organike e metodave dhe e teknikave të veçanta që ai përdor brenda një ore mësimi. Në

ndihmë të zbatimit të këtyre metodologjive, në program parashtrihen një sërë veprimtarish të sugjeruara, të cilat i ndihmojnë nxënësit në zotërimin e kompetencave dhe në arritjen e rezultateve të të nxënës të parashikuara në program.

Mësuesi duhet të tregojnë kujdes të veçantë që nxënësit të nxiten vazhdimisht të reflektojnë në mënyrë kritike mbi ecurinë e të nxënës dhe punës së tyre në shkollë dhe të transferojnë ata ç`ka kanë mësuar në situata jetësore brenda dhe jashtë shkollës.

Mundësia për të marrë pjesë dhe për të përfituar nga përvojat e lëndës së historisë ashtu si nga çdo lëndë tjetër në shkollë, duhet t'u ofrohet të gjithë nxënësve pa përjashtuar askënd për asnjë shkak. Mësimdhënia duhet të bazohet në interesin më të lartë të nxënësit dhe duhet të sigurojë trajtimin e barabartë me dinjitet e respekt të gjithsecilit.

6.1 Roli i situatave të të nxënës praktikë nga jeta reale në mësimin e historisë

Një ndër mënyrat më kuptimplota për të nxitur interesin dhe për të ndërtuar një të kuptuar të thelluar historik në arsimin e mesëm të ulët është përfshirja e situatave reale dhe praktikë nga jeta e përditshme në procesin e të nxënës. Kur nxënësit lidhen me histori përmes konteksteve që reflektojnë sfida aktuale shoqërore, zhvillime komunitare apo përvoja familjare, ata e kuptojnë se historia nuk është vetëm një rrëfim i së kaluarës, por një mjet i fuqishëm për të interpretuar të tashmen dhe për të ndërtuar të ardhmen.

Situatat praktikë mund të përfshijnë, për shembull: studimin e ngjarjeve lokale përmes intervistimit të të moshuarve; analizimin e burimeve dokumentare për të kuptuar sesi janë marrë vendime të rëndësishme politike; krahasimin e migrameve historike me ato moderne për të kuptuar ndikimet kulturore dhe sociale; apo projektimin e një ekspozite për trashëgiminë kulturore në bashkëpunim me muzeun lokal. Këto përvoja e bëjnë mësimin më angazhues dhe të prekshëm, duke i ndihmuar nxënësit:

- të kuptojnë vlerën funksionale të dijes historike në jetën qytetare, si mjet për të gjykuar me përgjegjësi, për të ndërtuar qëndrime demokratike dhe për të reflektuar mbi drejtësinë dhe liritë themelore;
- të zhvillojnë mendimin kritik, empatinë historike dhe aftësinë për të analizuar situata nga perspektiva të ndryshme kohore dhe kulturore;
- të ndërtojnë kompetenca të kërkimit dhe interpretimit të fakteve, duke u bërë qytetarë aktivë që ndërveprojnë në mënyrë të vetëdijshme me historinë dhe pasojat e saj në shoqërinë moderne.

6.1.1 Shembull i një situatë të nxënës në klasën e VI

Tema e orës: Trashëgimia kulturore në qytetërimet e lashta

Situata e të nxënës:

Mësuesi nis orën duke shfaqur në ekran ose duke treguar një imazh të fundit nga një lajm në internet që pasqyron dëmtimin ose restaurimin e një

monumenti antik në Shqipëri (p.sh., Amfiteatri i Durrësit ose qyteti antik i Apolonisë). Ai i drejtohet klasës me pyetjet: ***A keni vizituar ndonjë monument të lashtë si këto? Pse mendoni se këto vende janë kaq të rëndësishme për ne sot?***

Pas disa komenteve nga nxënësit, mësuesi shton: ***Sot do të flasim për trashëgiminë kulturore të qytetërimeve të lashta dhe mënyrën si ajo ka mbijetuar deri në ditët tona. Ato nuk janë thjesht rrënoja, por dëshmi të historisë dhe të identitetit tonë.***

Qasje metodologjike: Përdorimi i situatave reale, diskutim i udhëzuar, konkretizim përmes imazheve.

Nxënësit aftësohen të:

- Zhvillojnë kompetenca historike, përmes përdorimit të burimeve historike dhe analizës së lidhjes ndërmjet së kaluarës dhe të tashmes;
- Vlerësojnë rëndësinë e trashëgimisë kulturore si pjesë e historisë dhe identitetit të tyre;
- Dallojnë ndikimin e qytetërimeve të lashta në jetën bashkëkohore;
- Zhvillojnë ndjenjën e vlerësimit dhe përgjegjësisë për ruajtjen e trashëgimisë kulturore;
- Forcojnë ndjenjën e përkatësisë dhe të identitetit kombëtar.

Në këtë mënyrë, historia nuk mbetet një lëndë që mësohet përmes datash dhe emrash, por shndërrohet në një udhëtim të gjallë kërkimi dhe reflektimi, që i ndihmon nxënësit të kuptojnë më thellë identitetin, shoqërinë dhe rolin e tyre në të. Ajo bëhet një urë lidhëse mes të shkuarës, të tashmes dhe të ardhmes, duke fuqizuar formimin qytetar dhe përgatitjen për një jetë sociale të ndërgjegjshme e të informuar.

6.2 Roli i veprimtarive praktike dhe projekteve kurrikulare në lëndën e historisë

Në përmbajtjen e programit të historisë për arsimin e mesëm të ulët një vend të veçantë zë zhvillimi i veprimtarive praktike, të cilat zënë një pjesë thelbësore të procesit të të nxënës. Këto veprimtari janë të sugjeruara. Përmes veprimtarive praktike të sugjeruara, mësuesi dhe hartuesi i tekstit kanë mundësi të lidhin historinë me fusha të tjera të të nxënës dhe me temat ndërkurrikulare, duke krijuar një përvojë të pasur dhe të integruar për nxënësit. Këto veprimtari shërbejnë si një mjet i fuqishëm për të ndihmuar nxënësit të përvetësojnë më mirë përmbajtjen historike, duke e bërë atë më konkrete, më të kuptueshme dhe më të lidhur me jetën e tyre të përditshme. Në këtë proces, nxënësit mësojnë jo vetëm “çfarë ka ndodhur”, por edhe si të mësojnë për historinë, duke përdorur burime të ndryshme, duke analizuar, diskutuar dhe ndërtuar mendime personale mbi ngjarjet dhe figurat historike.

Gjithashtu, veprimtaritë luajnë një rol të rëndësishëm në zhvillimin e kompetencave historike, aftësive të mendimit kritik dhe zgjidhjes së problemeve, si dhe në ndërtimin e identitetit kombëtar, forcimin e ndjenjës së patriotizmit, vlerësimin e trashëgimisë kulturore dhe kuptimin e ndikimeve ndërkulturore. Ato krijojnë hapësira për të trajtuar tema që lidhen me rreziqet natyrore, pandemitë, krizat ekonomike dhe politike, si

dhe për të kuptuar rolin e historisë në përballimin e sfidave bashkëkohore. Po ashtu, ndihmojnë nxënësit të reflektojnë mbi ndikimin e zhvillimeve teknologjike në transformimin e jetës shoqërore dhe të realitetit aktual.

Veprimtaritë praktike dhe projektet kurrikulare përbëjnë jo vetëm një mjet për të përvetësuar më mirë përmbajtjen mësimore, por edhe një hapësirë për të ndërtuar mendim kritik dhe ndjeshmëri qytetare. Përmes këtyre veprimtarive, nxënësit mësojnë jo vetëm “çfarë ka ndodhur”, por edhe “si të mësojnë për historinë”, duke përdorur burime të ndryshme, duke analizuar, diskutuar dhe ndërtuar përfundime të argumentuara.

Projektet kurrikulare mund të përfshijnë:

- krijimin e një ekspozite mbi historinë lokale apo trashëgiminë kulturore të komunitetit;
- hulumtime mbi ngjarje të rëndësishme për historinë kombëtare dhe krahasimin e tyre me zhvillime të ngjashme ndërkombëtare;
- ndërtimin e linjës së kohës dhe interpretimi i hartave historike që tregojnë ndryshime gjeopolitike në kohë;
- intervista me të moshuar për të dokumentuar kujtesën historike;
- produktet digjitale si prezantime, video dokumentarë, ose rrëfime vizuale që ilustrojnë figura apo ngjarje të caktuara historike.

Këto veprimtari kontribuojnë në:

- zhvillimin e kompetencave historike dhe qytetare;
- ushtrimin e mendimit kritik dhe zgjidhjes së problemeve në kontekste historike;
- ndërtimin e identitetit kombëtar dhe kuptimin e ndikimeve ndërkulturore;
- reflektimin mbi sfidat bashkëkohore si krizat ekonomike, pandemitë, teknologjia dhe ndryshimet sociale përmes lenteve të së kaluarës.

Roli i mësuesit në këtë proces është udhëheqës dhe mbështetës: ai ndihmon nxënësit të formulojnë pyetje historike, të planifikojnë projektin, të analizojnë burime të besueshme dhe të prezantojnë në mënyrë të qartë përfundimet e tyre.

Mësuesi gjithashtu udhëzon integrimin e përmbajtjeve të historisë me fusha të tjera të të nxënës, si gjeografia, letërsia, arti, teknologjia dhe edukimi qytetar, duke krijuar një përvojë të pasur dhe të integruar mësimore.

Në këtë mënyrë, veprimtaritë praktike dhe projektet kurrikulare e shndërrojnë historinë në një lëndë që lidhet drejtpërdrejt me jetën reale, që nxit reflektim mbi të kaluarën dhe i përgatit nxënësit për të qenë qytetarë të vetëdijshëm dhe të përfshirë në të tashmen dhe në të ardhmen.

6.3 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e historisë

Nxënësit me nevoja të veçanta

Organizimi i kurrikulës sipas kompetencave, në fusha të nxëni, në shkallë, dhe me fokus integrimin u krijon mësuesve hapësirat për të përshtatur mësimdhënien sipas nevojave të veçanta të nxënësve dhe për të personalizuar të nxënit e tyre. Mësuesit duhet të marrin parasysh faktin se nxënësit janë të ndryshëm, kanë motivim, interesa, stile të nxëni, nevoja dhe aftësi të ndryshme etj. Në disa raste duhen bërë përshtatje të kurrikulës sipas diferencave të zhvillimit brenda një grupi moshor. Mësuesit mund të zgjerojnë zhvillimin e kompetencave kyçe si ato të komunikimit, të menduarit dhe shoqërore sipas nevojave individuale të nxënësve, për të zvogëluar dhe zhdukur diferencat brenda një shkalle të kurrikulës, në fund të saj.

Nxënësit me vështirësi në të nxënë

Shumë nxënës me vështirësi arrijnë rezultatet e pritshme të të nxënit njësoj si nxënësit e tjerë, nëse bëhen përshtatje në mënyrën e mësimdhënies dhe të vlerësimit të tyre.

Për të arritur nivelin më të lartë të mundshëm të realizimit të kompetencës, mund të zhvillohen programe të veçanta, individuale, për nxënësit me nevoja të veçanta. Në rastin e nxënësve që formalisht janë përcaktuar si të veçantë, është veçanërisht e rëndësishme që stafi i shkollës, në bashkëpunim me prindërit, të mbështesë të nxënit e tyre. Procedurat dhe teknikat e vlerësimit për nxënës me nevoja të veçanta duhet të diskutohen herë pas here me prindërit dhe vetë nxënësit. Prindërit duhet të kuptojnë se si ndikojnë këto procedura dhe teknika të përshtatura në vlerësimin e punës së nxënësve.

Nxënësit e talentuar

Fleksibiliteti i zhvillimit të programit lejon plotësimin e nevojave individuale të nxënësve të talentuar. Mësuesit duhet t'u krijojnë kushte dhe situata të tilla që nxënësit të shfaqin dhe të zhvillojnë talentet e tyre. Kjo arrihet nëse atyre u krijohen mundësitë të punojnë me një përmbajtje më të thelluar dhe zgjeruar, të zhvillojnë në mënyrë të vazhdueshme elemente specifike të kompetencave kyçe (p.sh.: aftësitë e nivelit të lartë konjitiv të kompetencës të të menduarit) dhe specifike të fushës, të fokusohen në çështjet kros-kurrikulare, të zgjerojnë mjediset dhe materialet e të nxënit brenda dhe jashtë shkollës.

7 VLERËSIMI I NXËNËSVE

Vlerësimi është një aspekt i rëndësishëm i lëndës së historisë. Në përputhje me parimet e qasjes së të nxënësve bazuar në kompetenca, vlerësimi konsiderohet si element i mësimdhënies, i cili përqendrohet në nivelin e arritjes së kompetencave, fokusohet në matjen e njohurive e aftësive, në arritjen e rezultateve të të nxënësve, dhe në nivelin e përmbushjes së kompetencave. Informacioni i siguruar nga vlerësimi, e ndihmon mësuesin të evidentojë përparimin e nxënësve, të vlerësojë se sa të përshtatshme e të dobishme janë metodat e mësimdhënies që ai përdor, të përmirësojë mësimdhënien dhe të pajisë nxënësit me informacionin përkatës për progresin e tyre.

Vlerësimi është një informacion i rëndësishëm që i shërben nxënësve për të ndjekur vetë ecurinë e tyre në këtë lëndë, për të njohur anët e tyre të forta dhe vështirësitë që hasin në zotërimin e njohurive dhe kompetencave, në mënyrë që të punojnë përkatësisht për përfundimin dhe kapërcimin e tyre. Vlerësimi është një informacion i rëndësishëm edhe për prindërit, me anë të të cilit ata mund të ndihmojnë më mirë në edukimin e fëmijëve të tyre.

I domosdoshëm është vlerësimi i përmbajtjes të lëndës lidhur me zotërimin e njohurive dhe demonstrimin e aftësive historike nëpërmjet treguesve të besueshëm për progresin e tyre. (p.sh. vetëvlerësimi, intervistë me një listë treguesish, testi objektiv, vëzhgimi i kërkimit historik me një listë të saktë treguesish, portofoli, prezantimi me gojë ose me shkrim, projekti kurrikular etj.).

Në përzgjedhjen e praktikave të vlerësimit, në përcaktimin e kohës së përshtatshme, në përzgjedhjen e materialeve për vlerësim mësuesi duhet të ketë parasysh:

- Përcaktimin e qëllimit dhe strategjisë së vlerësimit;
- përzgjedhjen e veprimtarive, që mundësojnë demonstrimin e arritjes së kompetencave
- përdorimin e vlerësimit për të verifikuar çfarë dinë aktualisht nxënësit;
- dallimin qartë të qëllimit të detyrës së zgjedhur për vlerësim.

Vlerësimi i nxënësve duhet të nxjerrë në pah arritjet e tyre, në mënyrë që ata të inkurajohen të mësojnë me më shumë dëshirë. Ai duhet të konsiderohet si një mjet në ndihmë të nxënësve, i cili i ndihmon ata të njohin më mirë aftësitë e tyre në të nxënë, të zhvillojnë e të përdorin talentet dhe aftësitë në mënyra sa më të dobishme. Nxënësit vetë duhet të jenë pjesë e procesit të vlerësimit të arritjeve të tyre.

Me anë të vlerësimit, mësuesi informohet rreth çfarë dhe si po mësojnë nxënësit, çka e ndihmon atë të planifikojë mësimdhënien në vijim dhe të përgatisë materiale ose të rishikojë metodologjinë e mësimdhënies për t'iu përshtatur nevojave të nxënësve. Vlerësimi nga ana e mësuesit duhet të marrë në konsideratë edhe aftësinë e nxënësve për të përcaktuar e arritur objektiva për veten.

a) Vëzhgimi

Mësuesi vlerëson ecurinë e nxënësve duke i vëzhguar ata gjatë punës individuale ose në grup, si dhe ndërveprimin e tyre gjatë veprimtarive të ndryshme në klasë dhe në shkollë. *Mësuesi vëzhgon aspekte, të tilla si:*

- Aftësinë e nxënësve për të punuar në mënyrë të pavarur dhe për të bashkëpunuar në grup;
- ndërveprimet e nxënësve me njëri-tjetrin dhe me të rriturit;
- cilësinë e prezantimit të punimeve;
- interesat, aftësitë ose talentet e veçanta të nxënësve;
- pjesëmarrjen dhe interesin që shprehin nxënësit në veprimtari e aktivitete të ndryshme;
- përgjegjësinë vetjake dhe shoqërore që shfaqin nxënësit;
- përkushtimin dhe këmbënguljen e nxënësve në kryerjen e detyrave të ndryshme;
- nivelin e ndërgjegjësimit të nxënësve për vështirësitë që mund të kenë të tjerët dhe gatishmërinë për t'i ndihmuar ata;
- pyetjet që shtrojnë nxënësit, përgjigjet dhe sugjerimet që nxënësit u japin pyetjeve të mësuesit dhe nxënësve të tjerë;
- sjellje të caktuara, si: aftësitë drejtuese, niveli i vetëbesimit, të shprehurit në mënyrë të drejtpërdrejtë e të hapur, gatishmëria për të përballuar rreziqe, sfida e vështirësi;
- pjekurinë fizike dhe emocionale;
- aftësinë për të vetë-vlerësuar ecurinë në shkollë.

Mësuesi i vëzhgon nxënësit jo vetëm në klasë, por edhe jashtë saj, në aktivitete të ndryshme shkollore, për shembull gjatë lojës, në festime, në ekskursione etj. Mësuesi mund t'i mbajë shënim vëzhgimet për secilin nxënës, në mënyrë që të mund të krijojë një pamje të përgjithshme të ecurisë së zhvillimit të tyre. Kjo i shërben mësuesit edhe për t'ia komunikuar ecurinë e nxënësve prindërve të tyre, ose në raste kur nxënësi ndryshon shkollë, ky lloj vlerësimi mund të ndahet me mësuesin e ri ose me mësuesit pasues të ciklit në vijim.

Vëzhgimi ndihmon sidomos vetë mësuesin, i cili, pasi ka kuptuar nevojat e veçanta të secilit nxënës, duhet të rishikojë metodologjitë e mësimdhënies, në mënyrë që ato të lehtësojnë të nxënët e gjithsecilit. Nëse mësuesi vë re nevoja të veçanta në sjelljen e nxënësve, karakteristike për nxënësit në shkollën e tij, në bashkëpunim me mësuesit e tjerë dhe drejtuesin e shkollës, mund të vendosë të fokusohet më gjatë në atë aspekt të programit, i cili ndihmon në përmbushjen e këtyre nevojave.

b) Detyrat dhe testet

Me anë të detyrave të ndryshme që mësuesi u jep nxënësve në klasë, ai arrin të vlerësojë si procesin e punës, ashtu edhe nivelin e të kuptuarit të njohurive të reja nga ana e nxënësve. Me anë të detyrave, mësuesi mund të vlerësojë edhe aftësinë e nxënësve për t'i përdorur dijet e marra në situata nga më të ndryshmet. Detyrat në klasë mund të jenë projekte në grup ose punë individuale.

Një shembull i detyrës në klasë mund të jetë dhënia e një situatë, e cila kërkon zgjidhje, ku nxënësit duhet të marrin një vendim së bashku dhe ta mbrojnë atë. Gjatë punës në grup të nxënësve, mësuesi vlerëson demonstrimin e kompetencave dhe aftësinë e gjithsecilit për të punuar në grup.

Testet ,si teknikë vlerësimi, rekomandohet të përdoren duke filluar nga klasa e gjashtë e më tej, pasi nxënësit të jenë zhërvjellësuar në të shkruar dhe të kenë nisur të marrin njohuri të mirëfillta, të cilat mund të testohen me shkrim. Mësuesi mund t'i përdorë testet me shkrim në fund të një tematike si një teknikë vetëvlerësimi nga ana e nxënësve, pra t'i lejojë ata t'i korrigjojnë vetë testet për të reflektuar e për t'u ndërgjegjësuar mbi aftësitë dhe kufizimet e tyre.

c) Projektet

Projektet i ndihmojnë nxënësit të përqendrohen në një temë të caktuar të programit, për shembull në njohjen e komunitetit ku ata jetojnë dhe studimin e tij në detaje. Me anë të projektit, mësuesi vlerëson aftësinë e nxënësve për të mbledhur informacion, për ta përpunuar dhe për ta prezantuar atë. Puna me projekte mundëson edhe vlerësimin e bashkëpunimit të nxënësve me njëri-tjetrin gjatë punës grup. Realizimi i një projekti është tregues edhe i përgjegjësisë vetjake dhe të grupit, si dhe i përkushtimit dhe interesit të secilit nxënës.

d) Paraqitja dhe prezantimi i punimeve

Shpjegimi, paraqitja dhe prezantimi i punimeve të ndryshme që nxënësit realizojnë gjatë lëndës së historisë është për mësuesin tregues i aftësive të tyre për të mbledhur informacion, për ta përpunuar dhe për ta paraqitur atë. Gjatë paraqitjes dhe prezantimit të punimeve, nxënësit vlerësohen edhe për shtjellimin e këndvështrimeve të tyre, mbrojtjen e këtyre këndvështrimeve dhe mbajtjen e qëndrimit vetjak ose në grup ndaj një çështjeje të caktuar. Me anë të kësaj teknike vlerësohen kompetencat historike dhe kompetencat kyçe si ajo e komunikimit dhe e të menduarit.

Pavarësisht zgjedhjes nga ana e mësuesit të teknikave të vlerësimit, qofshin këto formale ose joformale, vlerësimi duhet domosdoshmërisht të synojë përmirësimin e përvojave të të nxënësve. Vlerësimi i nxënësit përshkon gjithë procesin mësimor dhe shërben për përmirësimin e këtij procesi. Objektivi i vlerësimit, nuk janë vetëm kompetencat, njohuritë dhe shprehjet, por edhe qëndrimet e nxënësve, si qëndrimet etike-sociale, në përgjithësi, edhe ato të bashkëpunimit me të tjerët, në veçanti.

Vlerësimi i nxënësit nuk ka për qëllim të vetëm vendosjen e notës dhe as nuk përfundon me vendosjen e saj. Vlerësimi mbështetet tërësisht në njohuritë e programit lëndor dhe mësuesi nuk ka të drejtë të vlerësojë nxënësit për ato njohuri që nuk përshkruhen në program.

7.1 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

Tabela 4. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Shembull 1. Rezultati i të nxënit (RN): Nxënësi kërkon, grumbullon, përzgjedh materiale, duke evidentuar lidhjen e shqiptarëve me qytetërimet evropiane të shek. XV			
Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
Nxënësi gjen vetë materiale historike të përshtatshme, i zgjedh ato me kujdes dhe i përdor për të treguar qartë se si shqiptarët kanë bashkëpunuar apo kanë pasur lidhje me vende të tjera të Evropës në shekullin XV. Jep shembuj të saktë dhe i shpjegon me fjalët e veta.	Nxënësi arrin të gjejë dhe të zgjedhë disa materiale që lidhen me temën. I përdor ato për të treguar disa mënyra se si shqiptarët kanë pasur lidhje me Evropën. Mund të mos japë shumë detaje, por kuptimi i përgjithshëm është i saktë.	Nxënësi përpiqet të gjejë informacion, por ka vështirësi të zgjedhë materialet e duhura. Jep shembuj të pjesshëm ose jo gjithmonë të saktë. Ka nevojë për ndihmën e mësuesit për të kuptuar dhe shpjeguar lidhjen me Evropën.	Nxënësi nuk arrin të gjejë ose të zgjedhë materiale që lidhen me temën. Nuk tregon se e kupton se si shqiptarët kanë qenë të lidhur me qytetërimet evropiane. Ka shumë pasaktësi dhe nuk jep shembuj të qartë, edhe me ndihmën e mësuesit.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e historisë do të përshkruhen nivelet e arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit sipas tematikave të lëndës.

8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Përdorimi i mjeteve mësimore në mësimdhënien dhe në procesin e të nxënit në lëndën e historisë, ndihmon në konkretizimin e ideve dhe të dukurive, në aplikimin e metodave dhe strategjive të mësimdhënies, si dhe e bën mësimin më interesant dhe më rezultativ për nxënësit. Përdorimi

i suksesshëm i metodave dhe i teknikave të lartpërmendura, nuk mund të realizohet pa **mjetet e nevojshme didaktike**, të cilat janë të llojeve të ndryshme, si: *harta historike të përgjithshme ose tematike, atlase, albume, foto, skica, filma mësimorë, videokaseta, kompjuter, aparat projeksioni, CD, DVD, TIK, etj.* Këto mjete po zënë gjithnjë e më shumë vendin që u takon për konkretizimin e një sërë ngjarjesh historike, të cilat janë vështirë të kuptohen pa një konkretizim audioviziv etj.

Mësuesi i historisë mund të integrojë një gamë të gjerë materialesh për të bërë mësimin sa më të qartë dhe të aksesueshëm për të gjithë nxënësit, si:

- **Materiale vizuale dhe grafike:** fotografi historike, harta, linja kohore, piktura murale, dokumente të vjetra, skema konceptuale;
- **Objekte reale dhe kopje burimesh historike:** letra, ditarë, monedha, objekte muzeale ose modele të tyre në klasë;
- **Mjete teknologjike:** projektorë, kompjuterë, tableta, platforma digjitale (si Wikipedia Edu, Historiana, Time Maps, Google Arts & Culture), aplikacione për eksplorimin e burimeve multimediale dhe për ndërtimin e ekspozitave virtuale.

Gjatë shpjegimit të temave, mësuesi përdor gjuhë të qartë, fjali të thjeshta dhe një fjalor të përshtatur për moshën dhe nivelin e nxënësve. Ai/ajo zgjedh shembuj konkretë dhe pyetje të hapura që nxisin diskutim dhe reflektim. Përveç tekstit shkollor, përdorimi i fletoreve të punës, burimeve të shtypura dhe digjitale, dokumentarëve edukativë dhe platformave të mësimin ndihmon në pasurimin e përvojës mësimore të nxënësve.

8.1 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore në lëndën e historisë

Në arsimin e mesëm të ulët, teknologjia luan një rol të rëndësishëm në përafrimin e nxënësve me përmbajtjen historike përmes mënyrave të reja të të mësuarit. Qasjet ndërdisiplinore dhe përdorimi i teknologjisë në histori ndihmojnë nxënësit të ndërtojnë mendim historik, të analizojnë burime, të ndërtojnë narracione dhe të zhvillojnë ndjeshmëri qytetare. Disa mënyra konkrete se si mund të përdoret teknologjia në mësimin e historisë janë:

- **Krijimi i linjave kohore digjitale.** Nxënësit përdorin platforma si Canva për të ndërtuar kronologji vizuale të periudhave historike.
- **Analiza e burimeve historike përmes mjeteve multimediale.** Përdorimi i videove dokumentare, regjistrimeve audio, faksimileve të dokumenteve për të analizuar dëshmi të së kaluarës.
- **Eksplorimi i vendeve historike përmes hartave digjitale dhe realitetit virtual.** Aplikacione si Google Earth apo turizmi virtual në muze ndihmojnë nxënësit të “vizitojnë” vende me rëndësi historike.
- **Ndërtimi i projekteve digjitale.** Nxënësit krijojnë prezantime, postera virtuale, ose rrëfime historike digjitale që përfshijnë hulumtim, interpretim dhe krijimtari.

- **Simulime historike dhe role-playing online.** Përdorimi i simulimeve ku nxënësit marrin rolin e personazheve historikë për të debatuar vendime të së kaluarës.
- **Përdorimi i platformave interaktive.** Aplikacione si Kahoot, Quizlet apo Wordwall përdoren për rikujtim, testim njohurish apo ndarjen e ideve rreth një teme historike.

Përveç aspekteve didaktike, teknologjia ofron edhe një mundësi për të zhvilluar **kompetenca digjitale**, për të nxitur **punën bashkëpunuese**, për të **personalizuar të nxënësit** dhe për të **stimuluar mendimin kritik dhe kreativitetin** në raport me përmbajtjen historike. Në këtë mënyrë, përdorimi i teknologjisë dhe materialeve të larmishme në mësimin e historisë nuk është vetëm një zgjedhje metodike, por një domosdoshmëri për ta bërë këtë lëndë funksionale, tërheqëse dhe të lidhur ngushtë me jetën reale dhe sfidat e qytetarisë së sotme.

9 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit lëndor të historisë rrjedh nga Korniza Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar, Kurrikulat Bërthamë, Planit Mësimor i Arsimit azë dhe Rekomandimet Rek (2001)¹⁵ të Komitetit të Ministrave të Shteteve Anëtare lidhur me mësimin e historisë në Evropë në shekullin XXI. Programi i historisë trajton ngjarjet historike në një kornizë kronologjike e tematike. Vazhdimësia kronologjike mundëson lidhjen e brendshme e të jashtme midis ngjarjeve, periudhave dhe shoqërive të ndryshme, si dhe lidhjet e qytetërimit të popullit shqiptar me qytetërimet botërore. Programi synon që të krijojë te nxënësit bindjen se qytetërimet e sotme janë një vazhdimësi progresive e qytetërimeve të hershme, pra e sotmja e ka burimin tek e kaluara dhe është e lidhur me të. Ky këndvështrim i ndihmon nxënësit të ndërtojnë perspektivat e një ngjarjeje apo procesi historik ose të parashikojnë trendin e përgjithshëm të këtyre proceseve.

Ruajtja e kronologjisë zbaton kriterin shkencor të zhvillimit të ngjarjeve mbi lidhjen shkak-pasojë dhe vazhdimësinë progresive të rrjedhës historike. Trajtesa tematike shpreh natyrën përzgjedhëse të programit, i cili nuk ka si qëllim të mbulojë të gjitha ngjarjet e historisë, gjë që do të sillte një ngarkesë të panevojshme për nxënësit, por të trajtojë problemet thelbësore, modelet historike që përbëjnë rrënjët e qytetërimeve të sotme. Trajtesa tematike ka pasur parasysh edhe vendosjen e një baraspeshe historike mes kontributeve të krijuara në periudha të ndryshme në lindjen dhe zhvillimin e qytetërimeve pasardhëse, duke shprehur vlerat e tyre në një këndvështrim të barabartë.

Sqarim për veprimtaritë praktike të sugjeruara dhe orët mësimore të dedikuara për zhvillimin e tyre

- + Për çdo tematikë të përfshirë në program, është sugjeruar një numër i caktuar orësh mësimore që përfshin si kohën e nevojshme për zhvillimin e njohurive të reja ashtu edhe kohën e parashikuar për realizimin e veprimtarive praktike të paraqitura në rubrikën “Veprimtari të sugjeruara për tematikën”. Këto dy komponentë të integruara së bashku synojnë të nxisin zhvillimin e njohurive, aftësive, qëndrimeve dhe vlerave të nxënësit.
- + Rekomandohet që rreth 30% e orëve mësimore të parashikuara për zhvillimin e një tematike t’i dedikohet veprimtarive praktike, ndërsa 70% të fokusohet në zhvillimin e përmbajtjes mësimore dhe ndërtimin e njohurive. Kjo ndarje është orientuese dhe jo detyruese, duke u lënë mësuesve hapësirë për përshtatje, në përputhje me nevojat e nxënësve dhe kontekstin konkret të mësimdhënies.
- + Veprimtaritë praktike janë të sugjeruara, që do të thotë se mësuesit dhe hartuesit e teksteve kanë lirinë t’i përshtatin ose t’i zëvendësojnë ato, në varësi të nevojave të nxënësve, qëllimeve për zhvillimin e kompetencave, si dhe në përputhje me zhvillimet aktuale shoqërore që mund të ndikojnë në procesin mësimor dhe edukativ.
- + Mësuesi mund t’i zhvillojë veprimtaritë gjatë gjithë trajtimit të tematikës dhe jo vetëm në përfundim të saj. Kjo qasje ndihmon në aktualizimin e njohurive dhe lehtëson procesin e të nxënësit, duke e bërë atë më të kuptueshëm dhe më të lidhur me përvojën e përditshme të nxënësit.
- + Ju kujtojmë se gjatë zhvillimit të temave të historisë së qytetërimeve botërore, është e rëndësishme të realizohen paralelizma me historinë e Shqipërisë dhe anasjelltas, sipas periudhave përkatëse. Për këtë arsye, ju inkurajojmë të përzgjidhni ato veprimtari që lidhen me zhvillimet historike në Shqipëri ose në botë, të cilat përkojnë me tematiken dhe periudhën që trajtohet në program.
- + Në rubrikën “Veprimtari të sugjeruara për arsimin e mesëm të ulët (klasat 6-të; 7-të; 8-të dhe 9-të), për secilën tematikë të programit përkatës, janë propozuar më shumë se një veprimtari praktike, me qëllim që mësuesi të ketë një gamë të larmishme zgjedhjesh. Mësuesi, në varësi të numrit të orëve që ka në dispozicion, zgjedh veprimtarinë ose veprimtaritë që i konsideron më të përshtatshme për përmbushjen e rezultateve të të nxënësit dhe për zhvillimin e kompetencave të nxënësve.
- + Në rast se mësuesi vëren se tema e një veprimtarie është e gjerë dhe kërkon më shumë se një orë për t’u zhvilluar me nxënësit në klasë, ai përzgjedh vetëm një veprimtari nga lista e ofruar për tematiken përkatëse dhe ta shtrijë atë në kohë, sipas nevojës.

a) Rekomandime për mësuesit

- Të lidhin përmbajtjen e historisë me fusha të tjera (shkencë, teknologji, inxhinieri, art, gjuhë, edukatë qytetare, etj.) për të ndihmuar kuptimin e thelluar dhe zbatimin praktik të koncepteve dhe për të kuptuar profesione të ndryshme.
- Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me aftësi me talente.

- Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socio emocional.
- Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.
- *Të sigurojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe zhvillimit të veprimtarive praktike të historisë (p.sh. sugjerohet 70% teori — 30% praktikë). Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.*
- Të përfshijnë platforma digjitale interkative për mësimin e historisë.
- Të sigurojnë dhe të përdorin librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së teksteve shkollore.
- Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë të lëndës së historisë.
- Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

b) Rekomandime për autorët e teksteve shkollore

- Të përshtatin në mënyrë cilësore tekstet shkollore duke reflektuar të gjitha përditësimet më të fundit.
- Të përfshijnë platforma digjitale interkative për mësimin e historisë, në tekstet shkollore.
- Të përfshijnë burime të ndryshme për mësimin praktik të historisë.
- Të citojnë burimet e përdorura si pjesë e tekstit shkollor.
- Të sigurojnë materialet burimore edhe digjitale për zbatimin e tekstit shkollor.
- Të lidhin konceptet historike me fusha të tjera dhe me situata të jetës reale, në tekstet shkollore.
- Të përfshijnë në tekstet shkollore veprimtari dhe detyra që promovojnë mendimin kritik, zgjidhjen e problemeve dhe krijimtarinë.
- Të krijojnë hapësirë në tekstet shkollore për shembuj dhe ushtrime që nxisin orientimin për karrierë, përmes profesioneve ku historia luan rol.
- Të sigurojnë që tekstet të kenë qasje gjithëpërfshirëse dhe të përshtatshme për moshën, duke marrë parasysh diversitetin kulturor dhe aftësitë e ndryshme të nxënësve.

c) Rekomandime për hartuesit e testeve kombëtare

- Të sigurojnë që testet të përmbajnë jo vetëm pyetje që matin njohuritë, por edhe pyetje me situatë që integrojnë qasje ndërdisiplinore, që nxisin të menduarit logjik, të menduarin kritik dhe krijues, jo thjesht memorizimin.
- Të përfshijnë pyetje që lidhin konceptet historike me koncepte të lëndëve apo fushave të tjera.
- Të kenë parasysh nivelin e diversitetit të nxënësve, duke përfshirë pyetje që janë të qarta dhe të kuptueshme për të gjithë, pavarësisht sfondit kulturor ose gjuhësor.

- Të hartojnë modele të testeve kombëtare në mënyrë që të punohen nga nxënësit gjatë viteve të shkollimit.

d) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve historike.
- Të vlerësojnë përfshirjen e situatave nga jeta reale dhe çështjeve aktuale shoqërore për zhvillimin e mësimit të historisë dhe të projekteve kurrikulare.
- Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të të nxënës.
- Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- Të vlerësojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe zhvillimit të veprimtarive praktike gjatë zhvillimit të orëve mësimore të historisë.
- Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënës dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socio-emocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e historisë.
- Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

e) Rekomandime për prindërit

- Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e historisë jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- Të bashkëpunojnë me shkollën për të ndihmuar fëmijët në pjesëmarrjen në projekte dhe konkurse që lidhen me historinë.
- Të promovojnë një qëndrim pozitiv ndaj mësimit të historisë, duke theksuar rëndësinë e saj për të kuptuar zhvillimet shoqërore dhe për të mësuar nga gabimet e të shkuarës.
- Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i historisë zhvillohet në një mjedis të qetë, të barabartë dhe motivuese për fëmijët e tyre.
- Të kuptojnë rëndësinë e historisë si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

10 NDRYSHIMET E PROGRAMIT TË HISTORISË, KLASA VI

Programi i historisë është përditësuar me qëllim që të jetë më gjithëpërfshirës dhe të përgjigjet më mirë ndaj nevojave të një shoqërie demokratike dhe të ndërlidhur globalisht. Ky përditësim thekson rëndësinë që historia t'i kushtojë zhvillimeve të reja shoqërore, ndryshimeve klimatike dhe mjedisore, zhvillimit të qëndrueshëm, si dhe bashkëjetesës paqësore në një botë gjithnjë e më komplekse. Ndryshimet kryesore të ndërmarra në program synojnë përmbushjen e qëllimeve kombëtare të arsimit parauniversitar, duke zbatuar rekomandimet e Këshillit të Evropës për mësimdhënien e historisë në shekullin XXI dhe duke forcuar qasjen e bazuar në kompetenca, me fokus në dy drejtime kryesore:

- Përditësime në aspektet përmbajtjesore të lëndës së historisë përmes temave të reja të veprimtarive praktike, perspektivave ndërdisiplinore dhe ndërlidhjes me aktualitetin shoqëror, mjedisor dhe teknologjik.
- Përditësime në aspektet pedagogjike dhe metodologjike me theks në qasjen e bazuar në kompetenca, mësimin aktiv, përfshirjen gjithëpërfshirëse dhe përdorimin e teknologjisë si mjet didaktik.

10.1 Përditësime në aspektet përmbajtjesore të lëndës së historisë

Në programin e lëndës së historisë për klasën e gjashtë janë bërë ndryshime të lehta në përmbajtje, të cilat përfshijnë:

1. Përditësimin e koncepteve kyçe historike për të harmonizuar terminologjinë me praktikën bashkëkohore të mësimdhënies dhe dokumentet ndërkombëtare të kurrikulës, duke ofruar një formulim më të qartë dhe funksional që lehtëson kuptimin dhe përdorimin e koncepteve nga nxënësit. Përfshirja e termave si “diversiteti” dhe “empatia historike” pasqyron zhvillimet e reja në didaktikën e historisë. Përditësimi i koncepteve kyçe historike, paraqitet në tabelën më poshtë:

Koncepte kyçe historike	
Në versionin e mëparshëm	Në versionin e përditësuar
Kuptimi kronologjik	Kronologjia
Ndryshimi dhe vazhdimësia	Ndryshimi dhe vazhdimësia
Shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare	Diversiteti
-	Empatia historike

2. Zëvendësimin e termave “*para Krishtit*” dhe “*pas Krishtit*” me “*para erës sonë (p.e.s.)*” dhe “*pas erës sonë (e.s.)*” për një përdorim më neutral dhe gjithëpërfshirës.
3. Saktësime në emërtimin e tematikave, siç paraqiten më poshtë

KLASA 6	
Tematikat e mëparshme	Tematikat e përditësuara
Tematika 1. Qytetërimet botërore në Antikit. Luginat lumore, djepi i qytetërimeve të hershme (mijëvjeçari IV – II pr. Krishtit)	Tematika 1. Qytetërimet e hershme në Antikitet (<i>mijëvjeçarët IV – II para erës sonë</i>)
Tematika 2. Qytetërimet në brigjet e deteve të Mesdheut (shekulli VII pr. K. – shekullin V ps. K.)	Tematika 2. Qytetërimet klasike në Mesdhe (<i>shek. VIII para erës sonë – shek. V të erës sonë</i>)
Tematika 3. Qytetërimet mesjetare në shekujt V – X	Tematika 3. Qytetërimet në mesjetën e hershme (<i>shek. V – X</i>)
Tematika 4. Zhvillimi i qytetërimeve mesjetare në shekujt X – XII	Tematika 4. Zhvillimet politike dhe shoqërore në mesjetën e mesme (<i>shek. XI – XIII</i>)
Tematika 5. Tiparet e sistemeve politike evropiane shekujt XII - XV	Tematika 5. Evropa në mesjetën e vonë (<i>shek. XIV – XV</i>)

4. Në rubrikat e njohurive, aftësive dhe të veprimtarive janë bërë disa saktësime sipas tematikave përkatëse, të cilat prezantohen më poshtë.

a) Tematika 1. Qytetërimet e hershme në Antikitet (mijëvjeçarët IV – II para erës sonë):

- ✎ Janë përditësuar temat e veprimtaritë praktike dhe rezultatet përkatëse të të nxënit, duke pasuruar përmbajtjen me elementë që theksojnë: zhvillimin e kompetencave historike, mendimit kritik dhe zgjidhjes së problemeve, integrimin e historisë së Shqipërisë, vlerësimin e identitetit kombëtar, patriotizmit, trashëgimisë kulturore dhe ndikimeve ndërkulturore; trajtimin e rreziqeve natyrore, pandemive, krizave ekonomike e politike, si dhe rolin e historisë në përballimin e sfidave bashkëkohore; rolin e zhvillimeve teknologjike në transformimin e jetës shoqërore dhe realitetit aktual.

b) Tematika 2. Qytetërimet klasike në Mesdhe (shek. VIII para erës sonë – shek. V të erës sonë):

- ✎ Është saktësuar formulimi i nën temës “Perandoria Romake” (*fundi i shekullit I para erës sonë – fundi i shekullit V pas erës sonë*)
- ✎ Është saktësuar formulimi i rezultatit “Tregon në hartë vendosjen dhe shtrirjen e qytetërimeve antike të mesdheut, qytetërimit fenikas dhe hebraik.”

- ✗ Janë shtuar konceptet kyçe: fenikas; hebraik, për të thelluar kuptimin e ndikimeve ndërkulturore në rajon.
- ✗ Janë përditësuar temat e veprimtarive praktike dhe rezultatet përkatëse të të nxënit, duke pasuruar përmbajtjen me elementë që theksojnë: trashëgiminë kulturore dhe identitetin historik; ndikimet ndërkulturore dhe rolin e demokracisë antike; sfidat historike dhe aktuale si krizat, migrimet dhe transformimet shoqërore; lidhjen ndërmjet arritjeve të qytetërimeve klasike dhe zhvillimeve teknologjike të sotme.

c) Tematika 3. Qytetërimet në mesjetën e hershme (shek. V – X):

- ✗ Janë saktësuar formulimet e nën temave “Organizimi i Perandorisë Bizantine” dhe “Qytetërimi arab dhe Evropa”.
- ✗ Është saktësuar formulimi i rezultatit “Vlerëson arritjet e qytetërimit arab në art, kulturë dhe shkencë dhe ndikimin e tij në Evropë”.
- ✗ Janë shtuar konceptet kyçe: krishterim i ritit perëndimor (katolicizëm); krishterim i ritit lindor (ortodoksi);
- ✗ Janë përditësuar temat e veprimtarive praktike dhe rezultatet e të nxënit.

d) Tematika 4. Zhvillimet politike dhe shoqërore në mesjetën e mesme (shek. XI – XIII):

- ✗ Janë përditësuar temat e veprimtarive praktike dhe rezultatet e tyre të të nxënit.

e) Tematika 5. Evropa në mesjetën e vonë (shek. XIV – XV):

- ✗ Janë saktësuar formulimet e nën temave: “Mbretëria e Anglisë dhe “Monarkia franceze”.
- ✗ Janë shtuar rezultatet e të nxënit: “Dallon ndryshimet ndërmjet monarkisë Franceze dhe angleze” dhe “Ndërton linjën e kohës për periudhën mesjetare”.
- ✗ Janë saktësuar formulimet e rezultateve: “Përshkruan etapat e zhvillimit të mbretërisë franceze”; “Krahason tiparet e zhvillimit të artit dhe të kulturës në qytetërimin arab dhe atë perëndimor”; dhe “Njeh dhe vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin kësaj tematike, si: Henri II, Henri VII, Mbreti Xhon, Uat Tajler, Eduardi i Anglisë, Huniadi, Mehmeti II, Llazari, Skënderbeu etj.”.
- ✗ Janë përditësuar temat e veprimtarive praktike dhe rezultatet e tyre të të nxënit.

5. Janë përditësuar qëndrimet dhe vlerat.

10.2 Përditësimet në aspektin metodologjik

- Përditësimi i kompetencave kyçe dhe i rezultateve të të nxënit, të përshtatura për klasën e gjashtë.
- Përditësimi i rezultateve të të nxënit për konceptet kyçe dhe kompetencat historike të përshtatura për klasën e gjashtë.
- Përditësimi i temave ndërkurrikulare, me qëllim trajtimin e çështjeve prioritare përmes integritimit të njohurive nga lëndë të ndryshme, duke përfunduar kështu mësimin gjithëpërfshirës dhe zhvillimin e aftësive të mendimit kritik dhe analizës nga perspektiva të ndryshme.
- Harmonizimi i metodologjisë me rekomandimet e Këshillit të Evropës për mësimdhënien e historisë në shekullin XXI.

- Ofrimi i një metodologjie më të përshtatshme dhe të balancuar në zhvillimin e kompetencave historike, zhvillimin e mendimit kritik, krijues dhe zgjidhjen problemore, duke përfshirë të nxënit e personalizuar, të nxënit socio-emocional, përdorimin e teknologjisë etj.
- Përfshirja e shembujve të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve
- Përditësimi i vlerësimit të nxënit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënit.
- Përditësimi i temave të veprimtarive praktike dhe i rezultateve përkatëse të të nxënit me elementë që theksojnë trashëgiminë kulturore dhe identitetin historik, ndikimet ndërkulturore dhe rolin e demokracisë në qytetërimet antike, sfidat historike dhe aktuale si krizat, migrimet dhe transformimet shoqërore, si dhe lidhjen ndërmjet arritjeve të qytetërimeve klasike dhe zhvillimeve teknologjike të sotme, duke nxitur zhvillimin e aftësive të mendimit kritik, mendimit krijues dhe zgjidhjes së problemeve.
- Nxitja e ndërgjegjësimit për diversitetin, bashkëjetesën dhe dialogun ndërkulturor si elemente themelore të edukimit për jetesën në një shoqëri gjithëpërfshirëse dhe demokratike.
- Përqendrimi në përgatitjen e nxënësve për një qytetari aktive, kritike dhe të ndërgjegjshme në një botë dinamike dhe në ndryshim të vazhdueshëm, përmes përfshirjes së çështjeve dhe veprimtarive që trajtojnë:
 - ✓ identitetin kombëtar, patriotizmin, trashëgiminë kulturore dhe ndikimet ndërkulturore;
 - ✓ rreziqet natyrore, pandemitë, krizat ekonomike dhe politike, duke theksuar rolin e historisë në kuptimin dhe përballimin e sfidave bashkëkohore;
 - ✓ rolin e zhvillimeve teknologjike në transformimin e jetës shoqërore dhe realitetit bashkëkohor, si në të tashmen ashtu edhe në perspektivën ardhshme;
 - ✓ përshtatje të përmbajtjes dhe metodave për pakicat kombëtare, nxënësit me nevoja të veçanta, si dhe detyra të avancuara për nxënësit e talentuar.

Të gjitha ndryshimet synojnë të përmirësojnë qartësinë konceptuale, saktësinë historike dhe koherencën edukative, në përputhje me qëllimet formuese të lëndës.

PROGRAMI I LËNDËS “GJEOGRAFI” ARSIMI I MESËM I ULËT KLASA 6

FUSHA “SHKENCAT SHOQËRORE”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinator: Evis Mastori

PËRMBAJTJA

1	HYRJE.....	4
2	QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	6
	2.1 Objektivat e përgjithshme të gjeografisë në arsimin e mesëm të ulët.....	6
3	PËRMBAJTJA E PROGRAMIT.....	7
4	KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA.....	9
	4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.....	9
	4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e gjeografisë.....	13
	4.3 Kompetencat e lëndës së gjeografisë dhe rezultatet e të nxënit	16
5	PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	21
	5.1 Koha mësimore për secilën tematikë/nëntematikë për klasën e gjashtë	21
	5.2 Përmbajtja e klasës së gjashtë	22
	5.3 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.	29
6	METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	34

6.1	Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e gjeografisë	37
6.2	Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e gjeografisë	38
6.3	Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e gjeografisë	40
6.4	Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e gjeografisë	42
7	VLERËSIMI I NXËNËSVE	43
7.1	Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.	47
8	BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	49
9	REKOMANDIME TË TJERA PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	51
10	NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE	57

1 HYRJE

Gjeografia është shkenca që studion Tokën, natyrën dhe mënyrën se si njerëzit jetojnë dhe ndikojnë në mjedisin përreth tyre. Ajo shqyrton mjedisin natyror përfshirë relievin, klimën, ujërat, tokën, bimësinë dhe botën shtazore; veprimtarinë njerëzore, përfshirë popullsinë, vendbanimet, ekonominë, trashëgiminë natyrore dhe kulturore dhe mënyrën se si njerëzit ndikojnë dhe ndërveprojnë me mjedisin. Gjeografia analizon shpërndarjen hapësimore të dukurive gjeografike, ndryshimet e tyre në kohë dhe hapësirë. Ajo luan një rol të rëndësishëm në kuptimin e problemeve mjedisore dhe të zhvillimit të qëndrueshëm, duke ndihmuar në analizën e ndërveprimeve midis shoqërisë dhe mjedisit.

Si lëndë e fushës së shkencave shoqërore, gjeografia është pjesë përbërëse e kurrikulës bërthamë në arsimin e mesëm të ulët dhe kontribuon në formimin e përgjithshëm të nxënësit.

Përmes mëimit të gjeografisë, nxënësit fitojnë njohuri dhe aftësi që i ndihmojnë të kuptojnë karakteristikat natyrore dhe shoqërore të hapësirës gjeografike, larmishmërinë e vendeve dhe rajoneve, kulturat dhe mënyrat e jetesës, ndërvarësinë midis njerëzve dhe mjedisit, dhe të zhvillojnë një perspektivë të gjerë dhe të informuar për botën, duke përfshirë dimensionin lokal, kombëtar, rajonal dhe global.

Në këtë kontekst, gjeografia luan një rol të rëndësishëm në përgatitjen e nxënësve për të kuptuar botën komplekse ku jetojnë, për të marrë pjesë në mënyrë aktive në jetën shoqërore dhe për të ndërtuar një identitet të qëndrueshëm personal, shoqëror dhe kombëtar.

Gjithashtu, gjeografia kontribuon në edukimin për bashkëjetesën, përgjegjësinë qytetare dhe zhvillimin e qëndrueshëm, duke u ofruar nxënësve mjetet për të kuptuar sfidat mjedisore dhe për të reflektuar mbi mënyrat e bashkëjetesës harmonike me natyrën dhe me njëri-tjetrin.

Programi i gjeografisë në arsimin bazë është ndërtuar mbi parimin e zhvillimit të kompetencave kyçe, të cilat janë themelore për të nxënë gjatë gjithë jetës. Përmbajtja mësimore nuk ofrohet si qëllim në vetvete, por si mjet për ndërtimin e njohurive të zbatueshme në situata konkrete të të

nxënit. Nxënësi nxitet të mendojë në mënyrë kritike dhe krijuese, të analizojë dhe të zgjidhë probleme gjeografike duke përdorur mjetet gjeografike, si hartat, diagramet, të dhënat statistikore, platformat digjitale etj.

Vëzhgimi i drejtpërdrejtë, puna në terren, analiza e shpërndarjes hapësinore të veçorive natyrore dhe shoqërore dhe interpretimi i ndërvarësisë mes tyre, janë ndër veprimtaritë që zhvillojnë aftësitë themelore gjeografike të nxënësit. Përmes tyre, nxënësi mëson të ndërtojë kuptime më të thella për vendin ku jeton dhe për botën në tërësi.

Hartimi i programit të gjeografisë mbështetet në Kornizën Kurrikulare të Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë të Arsimit të Mesëm të Ulët dhe Planin Mësimor të Arsimit Bazë.

Zbatimi i programit duhet të bëhet duke respektuar parimet e barazisë gjinore, etnike, kulturore, racore dhe fetare.

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Qëllimi i mësimi të gjeografisë në arsimin e mesëm të ulët është të ndihmojë nxënësit të kuptojnë botën në të cilën jetojnë, nga vendbanimi i tyre lokal, deri te hapësira globale, përmes një analize të ndërveprimit mes faktorëve natyrorë dhe shoqërorë. Mësimi i kësaj lënde synon zhvillimin e njohurive, aftësive dhe qëndrimeve që i ndihmojnë nxënësit të bëhen qytetarë të ndërgjegjshëm, të aftë për të kuptuar dhe përballuar sfidat mjedisore dhe shoqërore, si dhe për të kontribuar në ndërtimin e një të ardhmeje të qëndrueshme. Gjeografia luan një rol të rëndësishëm në edukimin e nxënësve për të menduar në mënyrë kritike, për të kuptuar diversitetin natyror e kulturor dhe për të zhvilluar ndjeshmëri ndaj mjedisit dhe çështjeve globale.

2.1 Objektivat e përgjithshme të gjeografisë në arsimin e mesëm të ulët

Në përfundim të arsimit të mesëm të ulët, nxënësi do të jetë i aftë:

- të zhvillojë njohuri dhe të kuptojë karakteristikat themelore të mjedisit natyror dhe shoqëror, si dhe ndërveprimet midis tyre në nivele të ndryshme (lokal, rajonal, kombëtar dhe global);
- të kuptojë ndërlidhjen midis dukurive natyrore dhe proceseve gjeofizike që ndikojnë në formimin e peizazheve, pasurive natyrore, klimës dhe mjedisit të planetit Tokë;
- të vëzhgojë, të mbledhë dhe të analizojë të dhëna gjeografike; të interpretojë harta, grafikë dhe burime të tjera vizuale apo të shkruara, duke zhvilluar aftësi për të menduar në mënyrë të pavarur dhe logjike;
- të zhvillojë kuptimin, interesin dhe respektin për vendin ku jeton, të vendeve të tjera, njerëzve dhe mënyrës si ata ndërveprojnë me njëri-tjetrin dhe mjedisin ku jetojnë;

- të identifikojë veçoritë natyrore, ekonomike, kulturore dhe shoqërore të vendeve dhe rajoneve të ndryshme dhe ndikimin e tyre në mënyrën e jetesës së popullsisë dhe zhvillimin rajonal;
- të ndërgjegjësohet për rëndësinë e mbrojtjes së mjedisit dhe të zhvillojë qëndrime dhe sjellje të përgjegjshme ndaj përdorimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore;
- të kuptojë rolin e tij si qytetar në një shoqëri të ndërlidhur globalisht dhe të zhvillojë qëndrime respektuese ndaj diversitetit dhe bashkëjetesës paqësore;
- të zotërojë terminologjinë dhe mjetet specifike të gjeografisë, duke i zbatuar në situata të ndryshme të të nxënit dhe të jetës së përditshme;
- të lidhë njohuritë gjeografike me fusha të tjera të dijes, duke përdorur qasjen ndërdisiplinore;
- të punojë në mënyrë bashkëpunuese dhe efektive në zgjidhjen e problemeve përmes projekteve, detyrave në grup dhe diskutimeve të strukturuar;
- të zhvillojë vetëbesim, këmbëngulje dhe një qëndrim pozitiv ndaj sfidave, duke kuptuar rëndësinë e të menduarit gjeografik në jetën e përditshme dhe në orientimin profesional;
- të kuptojë dhe të zbatojë mënyra etike dhe të përgjegjshme të përdorimit të teknologjisë gjatë përmbushjes së detyrave mësimore dhe kërkimeve gjeografike.

3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i gjeografisë synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, duke u mbështetur në situata të jetës reale dhe në kontekstin shkollor. Ky program përqendrohet në formimin e nxënësve si individë të aftë për të kuptuar, interpretuar dhe zbatuar njohuritë gjeografike në mënyrë funksionale dhe të ndërgjegjshme në jetën e tyre të përditshme.

Diagrama 1. Përmbajtja e programit lëndor të gjeografisë

4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Lënda e gjeografisë kontribuon drejtpërdrejt në ndërtimin e kompetencave kyçe dhe aftësive të shekullit 21-të, si: të menduarit kritik e krijues, zgjidhja e problemeve, aftësitë e bashkëpunimit, aftësitë digjitale etj. Përmes përmbajtjes së saj, gjeografia ndihmon në formimin e qytetarit të aftë për të analizuar proceset natyrore dhe shoqërore, për të kuptuar marrëdhëniet midis njeriut dhe mjedisit, dhe për të marrë vendime të informuara në jetën e përditshme.

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyçe dhe atyre të lëndës. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive.

Në tabelën e mëposhtme përshkruhen rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe që nxënësi zhvillon në klasën e gjashtë në lëndën e gjeografisë.

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> - komunikon në mënyrë efektive si dëgjues, folës, lexues dhe shkruar; - përshtat komunikimin me situatat dhe qëllimet; - kërkon, mbledh dhe përpunon informacione me mjete ndihmëse;	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i> fillon, ndjek dhe përfundon biseda të thjeshta për tema të ndryshme;

• formulon dhe shpreh argumente me gojë dhe shkrim; • transmeton saktë të dhënat e mbledhura në forma të ndryshme; • prezanton projekte dhe tema përmes komunikimit verbal dhe elektronik; • përshkruan ngjarje duke ruajtur rrjedhën logjike; • analizon dhe përdor nocione të reja në kontekste të ndryshme.	• merr pjesë në biseda të thjeshta, duke bërë pyetje dhe dhënë përgjigje; • transmeton saktë informacion në forma të ndryshme; • përshkruan ngjarje duke ruajtur rrjedhën logjike; • diskuton për një temë duke respektuar rregullat e komunikimit; • luan rol mbështetës në diskutime dhe ndihmon për të kontribuar.
Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri	Kompetenca digjitale
<i>Për të dëshmuar kompetencat në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri, nxënësi:</i> • ndjek dhe vlerëson organizimin logjik të argumenteve; • përdor mjete ndihmëse, përfshirë të dhëna statistikore dhe grafikë; • përdor mjetet dhe pajisjet teknologjike; • përdor të dhëna shkencore për të nxjerrë përfundime bazuar në prova; • regjistron informacionin në forma të ndryshme (tabela, grafike, narrative); • shfrytëzon burime të ndryshme për zhvillimin e ideve dhe projekteve;	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> • përdor dhe përpunon përmbajtje digjitale; • analizon të dhënat për të nxjerrë përfundime dhe marrë vendime të informuara; • identifikon dhe zgjidh probleme duke përdorur teknologjinë dhe mjediset digjitale; • menaxhon dhe mbron informacionin dhe identitetet digjitale; • bashkëpunon me moshatarët duke përdorur teknologjinë për zgjidhjen e problemeve;

• parashtron pyetje dhe organizon mendimet për zgjidhjen e problemeve; • prezanton idetë për zhvillimin e aktiviteteve dhe argumenton ato; • paraqet argumente për problemet nga gjeografia; • përdor informacionin për zgjidhjen e problemeve dhe marrjen e vendimeve duke argumentuar; • interpreton dukuri dhe procese me shembuj nga jeta e përditshme.	• përdor mendimin kritik gjatë shfrytëzimit të TIK-ut për zhvillimin e projekteve.
Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit	Kompetenca qytetare
<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të nxënies, nxënësi:</i> • identifikon dhe përmirëson përparësitë dhe dobësitë personale; • organizon dhe fokusohet në të nxënit, vendos qëllime dhe vlerëson punën e tij; • motivon dhe vlerëson veten, punon në mënyrë të pavarur dhe në grup; • shpreh dëshirë për të nxënit gjatë gjithë jetës dhe bashkëpunon në mënyrë konstruktive; • negocion dhe zgjidh konflikte në mënyrë konstruktive, menaxhon stresin; • analizon dhe zgjidh probleme emocionale dhe sociale, duke propozuar alternativa pozitive.	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> • tregon solidaritet në zgjidhjen e problemeve në shkollë, komunitet e më gjerë; • vlerëson diversitetin me tolerancë dhe respekt; • demonstroi vlerat e të drejtave të njeriut, si respekti për dinjitetin personal dhe lufta kundër diskriminimit; • menaxhon dhe zgjidh konfliktet në mënyrë konstruktive dhe të paanshme; • demonstroi sjellje etike ndaj mjedisit dhe kontribuon në qëndrueshmërinë mjedisore;

	reagon ndaj shkeljeve të të drejtave të të tjerëve dhe diskuton pasojat e këtyre veprimeve.
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i> - përdor imagjinatën për procese krijuese dhe novatore; - planifikon projekte dhe i zhvillon; - punon në mënyrë të pavarur dhe bashkëpunon; - vlerëson rëndësinë e punës individuale dhe në grup për zhvillimin e komunitetit; - ndërmerr aktivitete për zgjidhjen e problemeve shoqërore (ekspozita, fushata etj.); - analizon pasojat e dëmtimit të mjedisit dhe organizon aktivitete për mbrojtjen e tij.	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> - shpreh dhe interpreton emocionet dhe idetë e tij me art dhe forma të tjera kulturore; - shpreh veten në media të ndryshme, duke përmirësuar kapacitetin personal; - angazhohet në procese krijuese, si individualisht ashtu dhe kolektivisht.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e gjeografisë

Gjeografia krijon një lidhje të drejtpërdrejtë mes dijes shkollore dhe jetës reale, duke ndihmuar nxënësit të kuptojnë botën që i rrethon. Programi i saj luan një rol kyç në trajtimin e temave ndërkurrikulare, pasi nëpërmjet analizës së hapësirës, mjedisit dhe marrëdhënieve njerëzore, gjeografia krijon mundësi për të eksploruar çështje si zhvillimi i qëndrueshëm, ndryshimet klimatike, migracioni, globalizimi dhe drejtësia mjedisore, duke i lidhur ato me situata konkrete dhe kontekste të përditshme. Në këtë mënyrë, nxënësit zhvillojnë aftësi për të menduar në mënyrë kritike, për të bashkëpunuar, për të reflektuar mbi vlerat demokratike dhe për të vepruar me ndërgjegje dhe përgjegjësi në një botë dinamike dhe të ndërlidhur.

Më poshtë në mënyrë të përmbledhur, përshkruhet si gjeografia mundëson trajtimin e temave ndërkurrikulare:

a) Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave

Gjeografia i pajis nxënësit me njohuri për vendin e tyre, për pasuritë natyrore, diversitetin dhe trashëgiminë natyrore dhe kulturore, si dhe për veçoritë e zhvillimit ekonomik e shoqëror, duke kontribuar në ndërtimin e vetëdijes kombëtare dhe forcimin e identitetit kombëtar. Përmes studimit të kulturave të ndryshme dhe mënyrave të jetesës në vende të ndryshme të botës, nxënësit zhvillojnë tolerancën dhe respektin për diversitetin kulturor.

b) Qytetaria aktive dhe sipërmarrja

Gjeografia luan një rol të rëndësishëm në formimin e qytetarëve të përgjegjshëm dhe të angazhuar në jetën shoqërore dhe ekonomike; ajo nxit mendimin kritik, analizën e problemeve reale si dhe angazhimin aktiv të nxënësve për zgjidhjen e tyre. Përmes mësimit të gjeografisë, nxënësit eksplorojnë burimet natyrore, potencialin ekonomik të zonave të ndryshme, ndikimin e infrastrukturës në zhvillim. Kjo i ndihmon të identifikojnë mundësitë për zhvillim, ekonomik dhe shoqëror, duke mbështetur zhvillimin e sipërmarrjes.

c) Shëndeti mendor, fizik dhe siguria

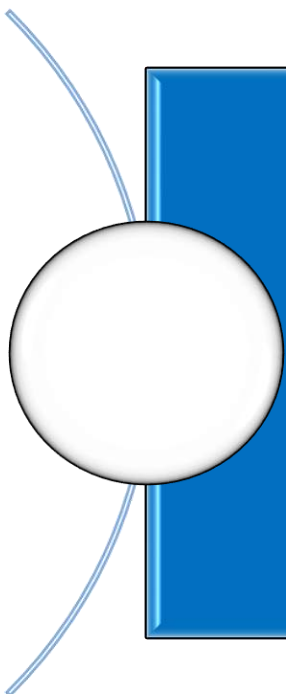
Gjeografia u mundëson nxënësve të identifikojnë zonat e ekspozuara ndaj rreziqeve natyrore, si tërmetet, përmbytjet, rrëshqitjet e dheut etj., dhe të kuptojnë pasojat që ato kanë mbi shëndetin dhe mirëqenien e komuniteteve. Ajo ndihmon në kuptimin e ndikimit të ndotjes mjedisore në shëndetin fizik dhe mendor të njerëzve. Përmes edukimit për hapësirën dhe mjedisin, nxënësit mësojnë sjellje të sigurt dhe të përgjegjshme në situata të ndryshme, si dhe aftësi për të parandaluar dhe përballuar emergjencat natyrore.

d) Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore

Kjo temë ndërkurrikulare përbën një nga shtyllat kryesore të gjeografisë, duke nxitur te nxënësit një kuptim të thelluar të ndërveprimit midis njeriut dhe natyrës. Përmes studimit të gjeografisë, nxënësit mësojnë për shfrytëzimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore, ndikimin e aktivitetit njerëzor në ndryshimet klimatike dhe anasjelltas, pasojat e urbanizimit të pakontrolluar dhe nevojën për ruajtjen e ekuilibrave mjedisore; ata zhvillojnë aftësi për të analizuar probleme mjedisore në nivel lokal dhe global, dhe për të identifikuar zgjidhje praktike që promovojnë ruajtjen e mjedisit për brezat e ardhshëm. Gjeografia luan një rol kyç në edukimin për mënyra të qëndrueshme jetese, duke forcuar ndërgjegjësimin, përgjegjësinë dhe angazhimin qytetar ndaj sfidave mjedisore të kohës sonë.

e) Teknologjia, shoqëria dhe media

Në lëndën e gjeografisë, nxënësit mësojnë të përdorin harta digjitale, kërkojnë informacione online dhe mësojnë të kuptojnë të dhëna që lidhen me vende dhe mjedise të ndryshme. Ata zhvillojnë aftësi për të lexuar dhe analizuar informacione hapësinore, si edhe për të kuptuar se si vendndodhja ndikon në jetën e përditshme. Kjo i ndihmon nxënësit të përdorin teknologjinë në mënyrë të përgjegjshme, të kuptojnë si merren vendime në bazë të informacionit dhe të përdorin median për të mësuar dhe për t'u informuar si pjesë e shoqërisë.

Çfarë duhet të ketë parasysh mësuesi për trajtimin e temave ndërkurrikulare:

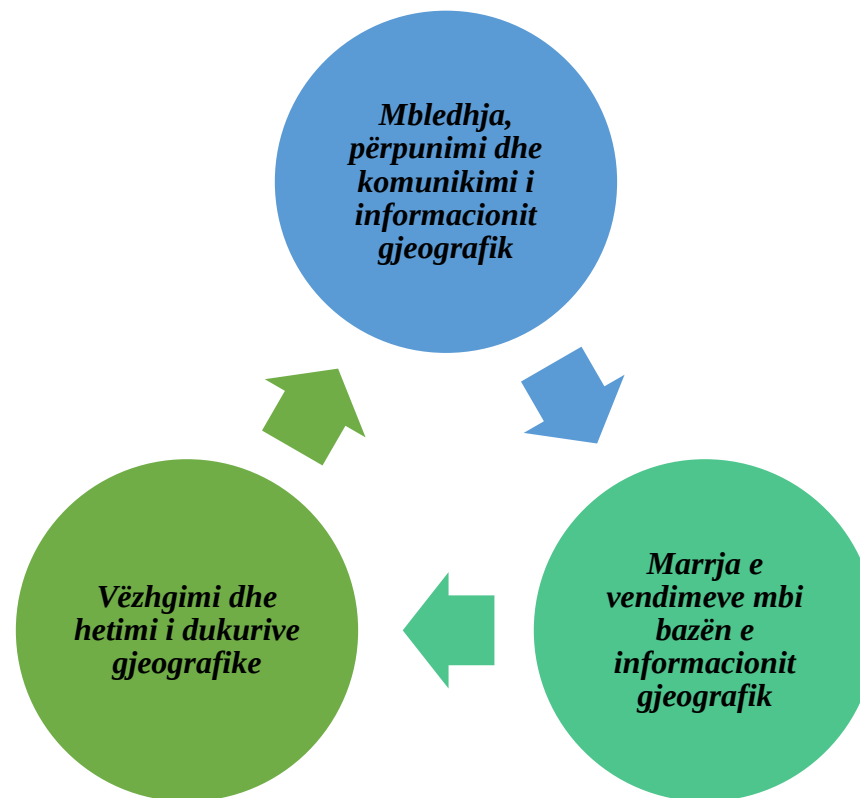
- ***Të promovohen vlera dhe qëndrime përtej përvetësimit të njohurive.*** Temat ndërkurrikulare janë pjesë e qëllimeve të arsimit parauniversitar dhe duhet të integrohen në mënyrë të natyrshme në mësimdhënien e gjeografisë.
- ***Të planifikojë përfshirjen e këtyre temave në mënyrë funksionale, jo sipërfaqësore.*** Për shembull, kur trajtohet tema e klimës dhe ndryshimeve klimatike, mësuesi mund të integrojë konceptin e përgjegjësisë individuale dhe kolektive ndaj mbrojtjes së mjedisit. Kjo i ndihmon nxënësit të ndërtojnë vetëdije sociale dhe mjedisore.
- ***Të nxisë mendimin kritik dhe pjesëmarrjen aktive.*** Temat ndërkurrikulare janë një mundësi për të nxitur diskutime, reflektim, punë në grup dhe ndërgjegjësim qytetar. Mësuesi duhet të krijojë hapësirë për pyetje, qëndrime dhe propozime nga vetë nxënësit.
- ***Të përshtatë përmbajtjen me moshën dhe kontekstin e nxënësve.*** Përfshirja e temave të mëdha duhet bërë në mënyrë të kuptueshme dhe të lidhur me përvojën e përditshme të nxënësve, duke shmangur ndërlikimin e panevojshëm ose largësinë nga realiteti i tyre.

Në mënyrë më të detajuar shembuj të veprimtarive praktike për zhvillimin e temave ndërkurrikulare do të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë lëndorë.

4.3 Kompetencat e lëndës së gjeografisë dhe rezultatet e të nxënit

Kompetencat e lëndës së gjeografisë përfshijnë njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet që nxënësit duhet të zhvillojnë për të kuptuar, analizuar dhe interpretuar mjedisin gjeografik, shpërndarjen hapësinore të dukurive gjeografike, si edhe marrëdhëniet komplekse ndërmjet natyrës dhe shoqërisë.

Kompetencat kryesore të lëndës së gjeografisë janë:

Këto kompetenca ndihmojnë nxënësin:

- të kuptojë botën përreth dhe ndërveprimet komplekse midis natyrës dhe shoqërisë;
- të mendojë në mënyrë kritike dhe të analizojnë çështje globale si ndryshimet klimatike, urbanizimi, migracioni etj.;
- të marrë pjesë në mënyrë aktive dhe të përgjegjshme në komunitet dhe në shoqëri.

Kompetencat e lëndës së gjeografisë ndërtohen në mënyrë të ndërlidhur me kompetencat kyçe dhe zhvillohen përmes:

- situatave reale të të nxënit;
- projekteve, vëzhgimeve dhe punës në terren;
- përdorimit të hartave dhe burimeve digjitale;
- zgjidhjes së problemeve konkrete.

Kompetencat e lëndës së gjeografisë zbërthehen në rezultate të nxëni për secilën klasë.

Tabela 2: Kompetencat lëndore dhe rezultatet e të nxënit

Kompetencat e lëndës së gjeografisë që zhvillohen përmes tematikave	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënit për kompetencat për klasën e gjashtë

VËZHIMI DHE HETIMI I DUKURIVE GJEOGRAFIKE	Kompetenca "Vëzhgimi dhe hetimi i dukurive gjeografike" i referohet aftësisë së nxënësve për të vëzhguar, eksploruar dhe analizuar në mënyrë sistematike dukuritë natyrore dhe shoqërore që ndodhin në hapësirën gjeografike. Kjo kompetencë përbën themelin e kërkimit gjeografik dhe i përgatit nxënësit të zhvillojnë mendimin kritik dhe aftësitë vëzhguese. Gjithashtu, nëpërmjet kësaj kompetence, nxënësit aftësohen të përdorin mjetet gjeografike si hartat, busullën dhe teknologjinë për të hetuar dhe kuptuar ndryshimet që ndodhin në mjedisin gjeografik. Ata fillojnë të kuptojnë se dukuritë gjeografike nuk janë të izoluara, por ndërlidhen dhe ndikojnë njëra-tjetrën në hapësirë dhe kohë.	<i>Nxënësi:</i> • formulon pyetje kërkimore të thjeshta për një çështje gjeografike; • shpreh ide dhe hipoteza fillestare, duke spekuluar mbi përgjigjet e mundshme për çështje që lidhen me mjedisin lokal; • vëzhgon dhe analizon në mjedisin lokal veçoritë natyrore, veçoritë e popullsisë, të ekonomisë, të vendbanimeve, të trashëgimisë natyrore dhe kulturore, dhe ndërveprimin midis tyre; • zbulon dhe shpjegon marrëdhënie shkak–pasojë midis dukurive natyrore (si p.sh., reshjet dhe përmytjet, thatësira dhe mungesa e bimësisë etj.), ndikimeve që ato kanë në jetën e përditshme të njerëzve, dhe anasjelltas; • përdor mjedisin lokal si kontekst studimi për të vëzhguar dhe analizuar çështje mjedisore dhe të ndryshimeve klimatike, si erozioni, ndotja, përdorimi i burimeve natyrore etj.;

		dokumenton vëzhgimet përmes përshkrimeve të thjeshta, vizatimeve, fotografive ose skemave.
MBLEDHJA, PËRPUNIMI DHE KOMUNIKIMI I INFORMACIONIT GJEOGRAFIK	Kompetenca "Mbledhja, përpunimi dhe komunikimi i informacionit gjeografik" i referohet aftësisë për të mbledhur, përzgjedhur, vlerësuar dhe paraqitur informacion gjeografik nga burime të ndryshme. Kjo kompetencë i ndihmon nxënësit të bëhen kërkues aktivë të informacionit, duke zhvilluar aftësinë për të dalluar burimet e besueshme dhe për të analizuar në mënyrë kritike të dhënat gjeografike. Kompetenca përfshin aftësinë për të komunikuar informacionin gjeografik në mënyra të ndryshme: me gojë, me shkrim, përmes hartave, grafikëve, tabelave apo formave digjitale. Nxënësit mësojnë të transformojnë informacionin e mbledhur në njohuri të strukturuar, si dhe të përdorin terminologjinë e përshtatshme gjeografike gjatë komunikimit.	<i>Nxënësi:</i> - identifikon dhe shqyrton burime informacioni të ndryshme (tekste, grafikë, harta, fotografi, burime digjitale); - vlerëson besueshmërinë dhe rëndësinë e burimeve të informacionit në varësi të qëllimit të kërkimit; - përdor mjete gjeografike (harta, vëzhgime në terren, imazhe satelitore, foto etj.), përfshirë ato digjitale, për të ndërtuar njohuri rreth mjedisit lokal; - përshkruan shpërndarjen hapësinore të dukurive gjeografike përmes përdorimit të hartave të shkallëve të ndryshme; - komunikon në mënyra të ndryshme (me gojë, me shkrim, vizualisht ose grafikisht), duke përdorur gjuhën dhe fjalorin e përshtatshëm të gjeografisë për të përshkruar vendndodhjen, tiparet dhe ndërveprimet në hapësirë.

MARRJA E VENDIMEVE MBI BAZËN E INFORMACIONIT GJEOGRAFIK	Kompetenca "Marrja e vendimeve mbi bazën e informacionit gjeografik" i referohet aftësisë për të analizuar situata që lidhen me hapësirën gjeografike dhe për të marrë vendime të arsyeshme bazuar në informacionin e mbledhur dhe analizuar. Nxënësit zhvillojnë mendimin kritik dhe aftësitë analitike duke identifikuar probleme të thjeshta mjedisore dhe shoqërore në komunitetin e tyre dhe më gjerë. Kjo kompetencë i përgatit nxënësit të bëhen qytetarë të përgjegjshëm që mund të marrin vendime të informuara për çështje që lidhen me mjedisin dhe komunitetin e tyre. Ata fillojnë të kuptojnë se si vendimet dhe sjelljet individuale dhe kolektive ndikojnë në mjedisin lokal dhe global.	<i>Nxënësi:</i> • sintetizon informacionin e mbledhur nga burime të ndryshme dhe arrin në përfundime të thjeshta rreth një dukurie gjeografike, problemi mjedisor (p.sh., ndotja e tokës në mjedisin lokal); • zhvillon parashikime të thjeshta mbi ndikimet që një dukuri apo veprim mund të ketë në një hapësirë të caktuar (p.sh., çfarë ndodh nëse ndërtohet në zona të rrezikuara nga përmbytjet); • identifikon zgjidhje alternative për një problem lokal (si p.sh., ndotja, mungesa e gjelbërimit) dhe parashikon pasojat e secilës prej tyre; • përdor pyetje reflektuese gjatë zgjidhjes së një problemi: “Çfarë funksionoi?”, “Çfarë nuk shkoi?”, “Si mund të përmirësohet?”, duke ndërtuar kështu vetëvlerësimin dhe të menduarin kritik; • merr vendime të arsyetuara, të cilat bazohen në analizën e informacionit dhe në kuptimin e pasojave që kanë për mjedisin dhe komunitetin.

5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për secilën tematikë/nëntematikë për klasën e gjashtë

Programi i gjeografisë për klasën e 6-të zhvillohet në 35 orë mësimore (1 orë mësimore/javë x 35 javë). Programi specifikon orët e sugjeruara për tematikë dhe nëntematikat. Orët e sugjeruara përfshijnë njohuritë e reja, punët praktike, detyrat, projektin kurrikular, vëzhgimet në natyrë, testimet. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën nëntematikë.

Tabela 3: Orë të sugjeruara për tematikë dhe nëntematikat

Tematika	Ndërvlerësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve dhe mjediseve			Orë mësimore vjetore në total
Nën tematikat	<i>Gjeografia dhe kërkimi gjeografik</i>	<i>Hartat gjeografike</i>	<i>Mjedisi ynë lokal</i>	
Orë mësimore	8	12	15	35

5.2 Përmbajtja e klasës së gjashtë

Në programin e gjeografisë për klasën e gjashtë janë paraqitur rezultatet e të nxënit për tematikën “Ndërrvarësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve, mjediseve” dhe nën tematikat: Gjeografia dhe kërkimi gjeografik; Hartat gjeografike; Mjedi ynë lokal. Rezultatet e të nxënit shprehen në terma njohurish, aftësish dhe qëndrimesh. Për secilën nën tematikë janë paraqitur njohuritë dhe aftësitë që duhet të demonstrojë nxënësi, ndërkohë që qëndrimet dhe vlerat që demonstroi nxënësi në lëndën e gjeografisë janë të përbashkëta për të gjitha nën tematikat.

Kombinimi dhe ndarja e njohurive, aftësive dhe qëndrimeve në situata të nxëni, kapituj apo grupe temash e njësi mësimore, si dhe renditja e tyre është e drejtë e përdoruesve të programit (më kryesorët janë mësuesit dhe autorët e teksteve).

TEMATIKA: Ndërrvarësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve dhe mjediseve

Përshkrimi i tematikës:

Në klasën e VI- të, tematika “Ndërrvarësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve dhe mjediseve” ofron një bazë thelbësore për njohuritë gjeografike të nxënësve. Nxënësit njihen me konceptet bazë të gjeografisë si shkencë dhe mënyrat se si kryhet kërkimi gjeografik, duke përfshirë metodat e vëzhgimit, mbledhjes dhe interpretimit të të dhënave. Ata mësojnë të punojnë me harta të ndryshme gjeografike dhe mjete të tjera gjeografike. Nën tematika e mjedisit lokal i ndihmon nxënësit të eksplorojnë mjedisin rreth tyre, të vëzhgojnë dhe analizojnë veçoritë e relievit, të klimës, të hidrografisë, të florës dhe faunës së zonës, të popullsisë, të ekonomisë, të trashëgimisë natyrore dhe kulturore si dhe të zhvillojnë ndërgjegjësimin për ruajtjen dhe mbrojtjen e mjedisit. Këto njohuri formojnë bazën për studime më të thelluara gjeografike në vitet në vazhdim dhe ndihmojnë në formimin e aftësive praktike për të kuptuar dhe interpretuar botën përreth.

Rezultatet e të nxënit

Njohuritë	Aftësitë
Gjeografia dhe kërkimi gjeografik	
- Gjeografia dhe konceptet bazë të kërkimit gjeografik: vendndodhja/vendi, mjedisi, rajoni, ndërveprimi dhe zhvillimi. - Kërkimi gjeografik: metodat dhe mjetet gjeografike që përdoren për të realizuar kërkimin gjeografik. - Gjeografi dhe roli i tij në studimin e dukurive gjeografike.	Nxënësi: - demonstron përmes shembujve kuptim të koncepteve që përdoren nga gjeografët për organizimin e kërkimeve të tyre: - vendndodhja/ vendi, - mjedisi, - rajoni, - ndërveprimi, - zhvillimi. - përshkruan metodat shkencore të kërkimit gjeografik: - përdorimi i burimeve parësore dhe dytësore; - analiza dhe interpretimi i të dhënave. - diskuton mbi rolin e gjeografit në studimin e dukurive fizike dhe humane gjeografike, kontributet që i sjellin shoqërisë; - diferencon ngjarje të rëndësishme të historisë së zhvillimit gjeografik.
Hartat gjeografike	

• Paraqitja grafike e Tokës: Harta, plani, globi, dallimet dhe ngjashmëritë midis tyre • Hartat gjeografike, llojet e hartave dhe përdorimi i tyre • Vendndodhja gjeografike: absolute dhe relative • Harta e Shqipërisë; Shqipëria në Ballkan dhe Evropë	Nxënësi: • krahason hartën, planin dhe globin duke treguar ngjashmëritë dhe dallimet mes tyre; • dallon lloje të ndryshme të hartave gjeografike dhe përdorimet e tyre; • përdor mjete digjitale për të kërkuar dhe eksploruar harta të ndryshme, si p.sh., harta fizike, administrative, klimatike, demografike etj., me qëllim njohjen e llojeve të hartave dhe kuptimin e mënyrës se si ato përdoren për të interpretuar informacionin gjeografik; • shpjegon legjendën e një harte gjeografike; • mat distanca në vijë ajrore dhe distanca rrugore në harta me shkallë zvogëlimi të ndryshme; • përdor teknologjinë e informacionit dhe komunikimit për të përcaktuar vendndodhjen dhe largësinë midis dy vendeve; • përcakton vendndodhjen absolute të një vendi në hartë përmes koordinatave gjeografike; • përcakton vendndodhjen gjeografike (absolute dhe relative) të Shqipërisë në hartën e Evropës dhe të botës; • përshkruan një itinerar në hartë kur janë dhënë drejtimet kryesore të lëvizjes dhe objekte gjeografike të dallueshme.

Mjedisi ynë lokal	
• Tiparet kryesore të mjedisit natyror të zonës (qytetit/fshatit) së banimit • Ndikimi i veprimtarisë së njeriut në ndryshimin e mjedisit natyror të zonës • Popullsia, shtimi natyror, struktura e popullsisë, lëvizjet e saj dhe faktorët që ndikojnë dhe kanë ndikuar në këto lëvizje • Vendbanimet dhe mënyra e jetesës së njerëzve në mjedisin lokal • Trashëgimia natyrore dhe kulturore e mjedisit lokal dhe mbrojtja e saj • Aktivitetet prodhuese dhe organet e qeverisjes lokale e qendrore të mjedisit që na rrethon • Zhvillimi mjedisor dhe bashkëveprimi komunitar për mbrojtjen e tij	Nxënësi: • interpreton në hartë vendndodhjen e zonës (qytetit/fshatit) ku banon; • përshkruan: - përbërësit kryesorë të relievit duke dalluar elementë të veçantë; - pasuritë ujore (burime, lumenj, liqene, dete etj.) të zonës ku banon; - botën bimore dhe shtazore; - klimën në mjedisin ku jeton. • demonstroi orientimin në terren duke përdorur elementet natyrore, si p.sh., Diellin, myshqet në pemë, rrathët e drurëve të pemëve etj., për të përcaktuar drejtimet kryesore të horizontit në mjedisin lokal; • vëzhgon dhe sjell shembuj si kanë ndikuar kushtet natyrore në jetën e banorëve; • diskuton mbi rrugët nëpërmjet të cilave njerëzit kanë shfrytëzuar pasuritë natyrore (p.sh., përdorimi i gurëve, rërës, ndërtimi i hidrocentraleve etj.); • përshkruan strukturën moshore të popullsisë në zonën ku jeton, duke dalluar grup moshat që dominojnë; • mbledh të dhëna statistikore për të shpjeguar lëvizjet e popullsisë së zonës në periudha të ndryshme dhe shkaqet;

	• dallon karakteristikat kryesore të vendbanimeve në qytetin/fshatin e tij dhe si ato janë ndikuar nga faktorë të ndryshëm, si p.sh., faktorët klimatikë, urbanizimi, zhvillimi industrial etj.; • krahason mënyrën e jetesës së popullsisë në mjedisin e tij lokal me atë të popullsisë në mjedise të tjerë; • evidenton: - monumentet e trashëgimisë kulturore dhe natyrore të zonës; - vlerat turistike që kanë monumentet e trashëgimisë kulturore dhe natyrore të zonës; - rreziqet natyrore dhe ato të shkaktuara nga veprimtaria e njeriut që kërcënojnë vlerat e trashëgimisë kulturore dhe natyrore të zonës; • diskuton mbi rrugët e mbrojtjes dhe ruajtjes së trashëgimisë natyrore dhe kulturore të zonës në bashkëpunim me komunitetin dhe institucionet e qeverisjes lokale dhe qendrore; • kërkon dhe përdor materiale digjitale (p.sh., foto, video nga interneti ose të realizuara vetë) që tregojnë si veprimet e njerëzve ndikojnë në natyrë, duke interpretuar ndryshimet e vërejtura dhe rëndësinë e mbrojtjes së mjedisit; • identifikon llojet kryesore të veprimtarive prodhuese ekonomike, industriale dhe tregtare në mjedisin lokal;

	• përcakton vendndodhjen e rrugëve lokale e kombëtare, të ndërtesave të qeverisjes lokale e qendrore, objektet e edukimit të nxënësve, parqe, biblioteka etj.; • parashtron ide mbi ndikimin e veprimtarisë së njeriut në mjedisin natyror të zonës dhe nevojën e bashkëpunimit komunitet – qeverisje lokale për mbrojtjen e mjedisit; • përdor hartën topografike të qytetit/fshatit për t'u orientuar në mjedisin e tij lokal; • krijon një prezantim të thjeshtë (p.sh., me PowerPoint ose aplikacione të tjera) për të treguar ndikimin e ndryshimeve klimatike ose të problemeve mjedisore (p.sh., ndotja) në qytetin/fshatin e tij.
Qëndrimet/vlerat Nxënësi: - shfaq interes dhe motivim për të mësuar rreth gjeografisë, degëve të saj dhe mundësive të karrierës që lidhen me lëndën; - komunikon lirshëm dhe me siguri mendimet, idetë dhe interpretimet personale gjatë veprimtarive, duke përdorur gjuhë të përshtatshme për moshën dhe temën; - respekton kontributin individual dhe të grupit, duke bashkëpunuar në mënyrë konstruktive dhe duke treguar gatishmëri për të dëgjuar dhe për të dhënë ndihmë; - demonstroi kuriozitet dhe vëmendje ndaj mjedisit natyror të zonës ku jeton dhe më gjerë, duke shprehur dëshirë për të kuptuar dhe ruajtur peizazhin, klimën, florën dhe faunën;	

- tregon interes për të eksploruar dhe analizuar harta të ndryshme tematike (si harta fizike, administrative, klimatike, ekonomike etj.), duke zhvilluar aftësi për orientim dhe interpretim hapësinor;
- shpërndan me të tjerët përvojat dhe informacionin që ka përfituar nga vëzhgimet personale, udhëtimet, puna në grup apo kërkimet në terren dhe online;
- respekton dhe vlerëson pikëpamjet, përvojat dhe informacionin që ndajnë shokët e klasës apo burime të tjera, duke treguar ndjeshmëri ndaj të ndryshmes;
- pranon dhe respekton diversitetin natyror, kulturor dhe shoqëror të zonës së tij/saj, të rajoneve të ndryshme dhe të vendeve të tjera, duke ndërtuar ndjeshmëri ndërkulturore dhe ndjenjë përkatësie;
- tregon përkujdesje dhe ndjeshmëri ndaj mjedisit, duke marrë pjesë në veprime konkrete për mbrojtjen dhe ruajtjen e burimeve natyrore si uji, ajri, toka dhe biodiversiteti;
- vlerëson në mënyrë objektive rezultatet e vëzhgimeve apo kërkimeve të veta dhe i krahason ato me rezultatet e shokëve, duke pranuar kritikën pozitive dhe duke mësuar prej tyre;
- shfaq mendim të pavarur dhe krijues, duke paraqitur zgjidhje të ndryshme për një problem gjeografik dhe duke arsyetuar zgjedhjet e veta;
- vetë vlerëson dhe reflekton mbi të nxënit, duke përdorur mendimin kritik për të kuptuar çfarë ka mësuar, dhe si mund të përmirësojë përqasjen e tij ndaj të nxënit dhe punës;
- zbaton me përgjegjësi rregullat e sigurisë digjitale, sidomos gjatë përdorimit të teknologjisë së informacionit në kërkime gjeografike, duke shmangur faqet e pasigurta, mbrojtur të dhënat personale dhe duke kërkuar ndihmë në rast nevojë.

5.3 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të veprimtarive që mund të përdoren nga mësuesi në përmbushje të rezultateve të të nxënit (RN-ve) në nën tematika të ndryshme.

Tabela 4. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve

Rezultatet e të nxënit	Shembuj të veprimtarive mësimore praktike
- Nxënësi përcakton vendndodhjen absolute të një vendi në hartë përmes koordinatave gjeografike. - Nxënësi përshkruan një itinerar në hartë kur janë dhënë drejtimet kryesore të lëvizjes dhe objekte gjeografike të dallueshme.	Veprimtaria: Udhëtim virtual nëpër Shqipëri (eksplorimi me koordinata gjeografike) - Nxënësit do të përcaktojnë dhe përdorin koordinatat gjeografike për të hartuar një itinerar udhëtimi dhe do të realizojnë një “udhëtim virtual” nga një qytet në një tjetër, duke eksploruar rrugën, largësitë dhe veçoritë gjeografike të zonave të përshkuara. - Mësuesi përgatit një listë me destinacione të ndryshme (p.sh., Tiranë, Elbasan, Vlorë, Korçë, Shkodër, Tropojë etj.). - Nxënësit ndahen në grupe dhe çdo grup merr një hartë dhe një listë itinerari të destinacioneve. Çdo grup do të përcaktojë koordinatat dhe drejtimin që do të ndjekë se si mund të udhëtojnë nga një qytet në tjetrin, duke përdorur të dhënat përkatëse të gjatësisë dhe gjerësisë gjeografike.

	- Nxënësit duhet të shënojnë në hartë rrugën që mund të ndjekin dhe të diskutojnë në grup rreth karakteristikave të ndryshme gjeografike që mund të ndikojnë në udhëtim, si p.sh., relievi, klima etj.
- Nxënësi dallon karakteristikat kryesore të vendbanimeve në qytetin/fshatin e tij dhe si ato janë ndikuar nga faktorë të ndryshëm, si p.sh., faktorët klimatikë, urbanizimi, zhvillimi industrial etj.	Veprimtaria: Vendbanimet dhe traditat • Mësuesi nis veprimtarinë duke u drejtuar nxënësve disa pyetje për të hapur bisedën: - Si është qyteti/fshati ku jetoni? - A ka ndryshuar shumë nga koha kur ishin prindërit tuaj të vegjël? - Cilat janë disa tradita që njihni nga zona juaj (veshje, ushqime, festa, ndërtimet e shtëpive)? Shfaqen foto të zonës, nga e kaluara dhe aktuale (nëse është e mundur). • Nxënësit ndahen në grupe të vogla (3–4 nxënës). Çdo grup merr disa pyetje të thjeshta për t'i diskutuar dhe për të përgatitur përgjigjet: - Cilat ndërtesa të reja janë ndërtuar në zonën tuaj? - A ka ndikuar ndërtimi i rrugëve apo fabrikave në jetën e përditshme? - Si mund të ruajmë traditat edhe kur qyteti/fshati zhvillohet? - A ka ndodhur ndonjë përmbytje apo thatësi në zonën ku jetoni?

	- Si kanë ndikuar këto në jetën e njerëzve? - A janë ndërtuar shtëpi në vende të pasigurta që ndikohen nga pasojat e ndryshimeve të klimës, si p.sh., afër lumenjve? - Çfarë mund të bëjmë për ta mbrojtur mjedisin dhe për të ruajtur vendin ku jetojmë? • Çdo grup ndan 2–3 ide nga diskutimi i vet me klasën. Mësuesi i ndihmon nxënësit të dallojnë faktorët që ndikojnë në vendbanime (p.sh., urbanizimi, ndërtimet, zhvillimi ekonomik, ndryshimet klimatike) dhe traditat që duhen ruajtur. • Nxënësit plotësojnë një fletë të shkurtër reflektimi: “Çfarë më pëlqen më shumë në vendin ku jetoj?” “Cila traditë do të doja të ruhej edhe kur zona të zhvillohet më shumë?”

Më poshtë janë përshkruar disa shembuj veprimtarish¹ për nën tematika të ndryshme:

¹ Shembujt e veprimtarive nuk janë detyrues për mësuesin dhe përdoruesit e tjerë të programit. Mësuesi është i lirë të përzgjedhë të zhvillojë me nxënësit nga këto veprimtari ose veprimtari të tjera, në përshtatje dhe me kontekstin e klasës.

a) Nëntematika “Gjeografia dhe kërkimi gjeografik”

- ***Veprimtaria: Loja “Gjeografi i ri në terren”***

Nxënësit mund të luajnë rolin e një gjeografi. Ata bëjnë një vëzhgim të thjeshtë në zonën përreth, marrin fotografi, mbajnë shënime për peizazhin, për aktivitetet njerëzore etj., analizojnë të dhënat e mbledhura dhe i paraqesin në një fletë pune si burime parësore; më pas i krahasojnë me të dhëna nga interneti, libra ose harta (burime dytësore) dhe prezantojnë në klasë “raportin e gjeografit”. Kjo veprimtari mund të zhvillohet dhe në formën e një loje me role “Bisedë me një gjeograf”, ku nxënësit që vihen në rolin e gjeografit mund të dialogojnë me nxënësit që vihen në rolin e gazetarit.

- ***Veprimtaria: Udhëtim në kohë “Linja e kohës”***

Nxënësit krijojnë një kronologji të shkurtër me 4–5 ngjarje të rëndësishme në zhvillimin e gjeografisë, si p.sh., hartat e para nga grekët e lashtë, zbulimet gjeografike (shek. XV-XVI), lindja e gjeografisë moderne, përdorimi i teknologjisë në gjeografi (harta digjitale, satelitë), të cilën mund ta shprehin në formën e një linje kohe horizontale/vertikale ku për secilën ngjarje përfshijnë emërtimin e ngjarjes, vitin ose shekullin e përafërt, përshkrimin shkurt të rëndësisë së saj.

b) Nëntematika “Hartat gjeografike”

- ***Veprimtaria: Planifikuesi i udhëtimit***

Nxënësit mund të planifikojnë një udhëtim imagjinar duke shfrytëzuar informacionin që përftojnë përmes përdorimit të hartave; ata përzgjedhin llojin e hartës më të përshtatshme për të planifikuar secilën fazë të udhëtimit: hartën administrative për të gjetur rajonin, hartën meteorologjike për të përgatitur rrobat, hartën e hidrografisë për të gjetur zonat me burime ujore etj.

- ***Veprimtaria: Gara e largësive***

Mësuesi mund të organizojë një konkurs me nxënësit për përlogaritjen e largësive mes qyteteve të ndryshme në Shqipëri duke përdorur shkallën e hartës. Fituesi është ai që afrohet më shumë me largësinë e saktë.

- ***Veprimtaria: Gjuetia e “thesarit gjeografik”***

Mësuesi mund të japë koordinatat gjeografike dhe nxënësit të gjejnë se çfarë gjendet në atë pikë në hartë. “Thesari” mund të jetë p.sh., një qytet, mal apo vend interesant, të cilin nxënësit e përshkruajnë.

- ***Veprimtaria: Loja e orientimit***

Mësuesi mund të organizojë një veprimtari praktike në oborrin e shkollës ku nxënësit ndjekin udhëzime për drejtimet e lëvizjes me objekte referuese, për të arritur në destinacion.

c) Nën tematika “Mjedisi ynë lokal”

- ***Veprimtaria: “Ekspedita” e orientimit në natyrë***

Mësuesi mund të organizojë një ekskursion në natyrë (në oborrin e shkollës ose në një park në afërsi të shkollës) ku nxënësit mësojnë të përdorin shenjat natyrore për orientim, si p.sh., pozicioni i Diellit në orë të ndryshme, myshqet në pemë, rrathët e drurëve etj., apo të përdorin busullën. Nxënësit mund të krijojnë "udhëzuesin e orientimit" me foto dhe përshkrime.

- ***Veprimtaria: “Meteorologu lokal” në gjurmët e ndryshimeve klimatike***

Nxënësit mbajnë një ditar moti për një periudhë njëmuajore, duke regjistruar temperatura ditore, sasinë e reshjeve dhe dukuri të tjera atmosferike. Më pas, ata i krahasojnë këto të dhëna me mesataret historike të rajonit, për të identifikuar devijime ose prirje të pazakonta që mund të lidhen me ndryshimet klimatike. Në vijim, nxënësit analizojnë ndikimin e këtyre ndryshimeve në jetën e përditshme të komunitetit (në bujqësi, shëndet, energji etj.) dhe propozojnë masa konkrete që shkolla dhe komuniteti mund të ndërmarrin për të kontribuar në përballimin e sfidave klimatike, si gjelbërimi i hapësirave, kursimi i energjisë etj.

- ***Veprimtaria: Urbanisti i vogël***

Nxënësit analizojnë se si janë ndërtuar shtëpitë dhe lagjet duke marrë parasysh klimën, relievin dhe faktorë të tjerë; analizojnë se cilat dhoma në shtëpitë e tyre janë më të ngrohta/ftohta, duke e lidhur me orientimin e tyre ndaj Diellit. Dhomat e orientuara nga jugu janë më

të ngrohta, pasi marrin më shumë diell, ndërsa ato të orientuara nga veriu janë më të ftohta, pasi marrin më pak diell. Nxënësit skicojnë një plan për një lagje "ideale" për zonën e tyre.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e gjeografisë do të përshkruhen në mënyrë të detajuar veprimtari për përmbushjen e rezultateve të të nxënësve sipas tematikave dhe nën tematikave të lëndës.

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Metodat, teknikat dhe strategjitë e mësimdhënies në lëndën e gjeografisë janë thelbësore për krijimin e një mjedisi mësimor efikas që nxit zhvillimin e kompetencave të nxënësve. Metodologjia e mësimdhënies së gjeografisë në klasën e VI- të kërkon një qasje të gjithanshme që kombinon metoda të ndryshme didaktike për të zhvilluar njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet e nxënësve.

Në këtë moshë, nxënësit janë në fazën e zhvillimit të mendimit konkret drejt atij abstrakt, prandaj mësimi duhet të nisë nga përvoja e drejtpërdrejtë dhe të konkretizojë konceptet abstrakte përmes shembujve praktikë. Integrimi i teknologjisë dhe mjeteve vizuale është thelbësor për ta bërë mësimin më tërheqës dhe të kuptueshëm.

Disa ndër metodat dhe teknikat kryesore të mësimdhënies së gjeografisë në këtë klasë përfshijnë:

Vëzhgimet dhe eksplorimi përdoren gjerësisht për të mësuar nxënësit të vëzhgojnë dukuritë gjeografike në mjedisin e tyre të afërt. Teknikat e kësaj metode përfshijnë vëzhgimet në terren (nëse është e mundur) ku nxënësit mund të vëzhgojnë p.sh., burimet ujore, llojet e vegjetacionit, ndikimet e aktivitetit njerëzor në peizazh etj.; studimi i hartave lokale mundëson identifikimin e elementeve gjeografike të zonës së tyre, ndërsa analiza e fotografive ajrore dhe satelitore i ndihmon të kuptojnë ndryshimet në kohë të peizazhit. Vrojtimi i motit dhe regjistrimi i të dhënave klimatike gjatë periudhave të ndryshme i mëson të kuptojnë ndryshueshmërinë e klimës.

Demonstrimi dhe modelimi - Përdorimi i këtyre metodave realizohet përmes modeleve dhe eksperimenteve të thjeshta që e bëjnë mësimin më ndërveprues dhe më të lehtë për t'u përvetësuar. Krijimi i modeleve të relievit me argjilë, plastelinë ose materiale të ricikluara ndihmon në kuptimin tredimensional të formave të tokës. Simulimi i proceseve të erozionit përmes eksperimenteve me ujë dhe rërë demonstroi ndikimin e forcave natyrore. Demonstrimet me busulla dhe harta zhvillojnë aftësitë bazë të orientimit.

Lojërat didaktike dhe simulimi janë një nga metodat më efektive për mësimdhënien e gjeografisë, duke krijuar një eksperiencë mësimore që është njëkohësisht argëtuese, sfiduese dhe edukative. Përdorimi i lojërave gjeografike si kuize interaktive, lojërat me hartat, loja në role ku nxënësit për shembull interpretojnë banorë të mjedisit lokal, simulimi i situatave si plani i evakuimit në rast fatkeqësish natyrore apo organizimi i një guide turistike virtuale u zhvillojnë nxënësve një tërësi aftësish të tilla, si të menduarit kritik e krijues, të menduarit hapësinor, aftësi sociale dhe komunikuese, aftësi personale, aftësi motorike, aftësi digjitale etj. Konkurrimi midis grupeve p.sh., për identifikimin e vendeve në hartë apo gjetjen e thesarit gjeografik, nxit pjesëmarrjen aktive.

Teknika e tregimit - Në këtë grup moshë, tregimi përshtatet më së miri me nevojën e nxënësve për të kuptuar botën përmes përvojave personale dhe lidhjeve emocionale. Nxënësit janë ende të hapur ndaj magjisë së tregimeve por në të njëjtën kohë mund të kuptojnë informacione më komplekse të fshehura në tekste të ndryshme. Dëshira e tyre për aventurë dhe zbulim stimulohet përmes historive të eksplorimeve, ndërsa zhvillimi i identitetit të tyre kulturor përforcohet përmes krahasimit me kultura të tjera. Tregimi i historive të udhëtarëve të famshëm si p.sh., Marko Polo etj., nxit interesin për vendet e largëta.

Zgjidhja e problemeve – Përdorimi i metodës së zgjidhjes së problemeve përfshin paraqitjen para nxënësve të situatave reale apo hipotetike që kërkojnë analizë, mendim kritik dhe gjetjen e zgjidhjeve praktike. Kjo metodë transformon nxënësit nga marrës pasivë të informacionit në zgjidhës aktivë të problemeve, duke i përballur me sfida të ngjashme me ato që hasin gjeografët në jetën reale.

Përmes gjetjes së zgjidhjeve për sfidat praktike si p.sh., “A duhet të ndërtohet një fabrikë në një zonë turistike”, “Çfarë masash do të merrnit për të mbrojtur bregdetin nga erozioni?” etj., nxënësit zhvillojnë kuptim të thellë të koncepteve gjeografike, zhvillojnë të menduarit sistemik për lidhjen midis elementeve të ndryshëm duke kuptuar se si ndryshimi i një faktori ndikon në të gjithë sistemin, zhvillojnë aftësinë për të parashikuar rezultatet e veprimeve të ndryshme, sikurse zhvillojnë aftësi sociale të pranimit të këndvështrimeve të ndryshme, të empatisë, të përgjegjshmërisë qytetare, aftësi të komunikimit e prezantimit të informacionit etj.

Puna në grup - Puna në grup përfaqëson një nga metodat më efektive dhe gjithëpërfshirëse në mësimdhënien moderne të gjeografisë. Kjo qasje transformon klasën nga një mjedis ku mësuesi jep informacione dhe nxënësit i marrin pasivisht, në një laborator aktiv ku nxënësit bëhen kërkues, krijues dhe prezantues të njohurive të tyre gjeografike. Përmes organizimit në grupe të vogla nxënësit mësojnë të ndajnë ide dhe të respektojnë mendimet e të tjerëve; nëpërmjet diskutimit dhe analizës së përbashkët, kuptojnë më mirë konceptet gjeografike; nxënësit analizojnë të dhëna, hartojnë përfundime dhe ofrojnë zgjidhje për probleme reale. Puna në grup krijon një atmosferë më dinamike dhe më tërheqëse për të mësuar.

Puna individuale në gjeografi është një metodë mësimore ku nxënësi punon i vetëm për të hulumtuar, analizuar dhe përpunuar njohuritë gjeografike. Ajo ndihmon në zhvillimin e mendimit kritik, vetë-mësimit dhe aftësive kërkimore. Nxënësi përdor burime të ndryshme si harta, tekste, të dhëna statistikore për të përgatitur ese, projekte ose detyra me karakter analitik apo përshkruar mbi dukuri natyrore, sociale ose ekonomike.

Metodat e përmendura më sipër nuk janë të vetmet dhe nuk përbëjnë një listë shteruese. Mësuesi ka lirinë dhe përgjegjësinë të zgjedhë ato metoda dhe teknika mësimore që i përshtaten më së miri rezultateve të temës mësimore, nevojave të nxënësve dhe kontekstit të orës mësimore. Metoda nuk është qëllim në vetvete, por një mjet në funksion të arritjes së rezultateve të të nxënësit. Prandaj, përdorimi i çdo metode duhet të jetë i menduar dhe i qëllimshëm, duke pasur në qendër përmirësimin e të kuptuarit, përfshirjes aktive dhe zhvillimit të kompetencave të nxënësve. Roli i mësuesit konsiston në udhëheqjen e nxënësve; ai moderon kërkimin dhe eksplorimin e dukurive gjeografike. Mësuesit veprojnë si moderatorë midis dijes dhe nxënësit, duke e ndihmuar nxënësin të përfshihet në procesin e ndërtimit të dijes.

Qëllimi është krijimi i një eksperience mësimore që stimulon kuriozitetin, zhvillon aftësitë analitike dhe formon një marrëdhënie pozitive me mjedisin gjeografik. Organizimi i debateve mbi çështje gjeografike si p.sh., ndryshimet klimatike; kërkimet e vogla në terren si p.sh., matja e temperaturës në vende të ndryshme të oborrit të shkollës; intervistat me të rriturit për ndryshimet e vëzhguara në mjedis gjatë viteve; krijimi i ditarëve të motit dhe vëzhgimi i ndryshimeve sezonale etj., nxisin pjesëmarrjen aktive të nxënësve.

6.1 Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e gjeografisë

Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e gjeografisë është shumë i rëndësishëm, pasi ato mundësojnë që nxënësit të lidhen me dukuritë dhe përvojat që ndodhin përreth tyre. Ky lloj mësimi e bën gjeografinë më të kuptueshme dhe më të zbatueshme në jetën e përditshme. Përdorimi i situatave reale i mundëson nxënësve të zhvillojnë aftësi analitike dhe kritike, dhe gjithashtu ndihmon që ata të zhvillojnë një lidhje të drejtpërdrejtë me botën që i rrethon.

Përdorimi i situatave të të nxënit:

- *Përmirëson kuptimin e koncepteve të gjeografisë.* Situatat praktike ndihmojnë që nxënësit të kuptojnë më mirë konceptet gjeografike duke i lidhur me përvojën konkrete.
- *Siguron lidhjen me jetën e përditshme.* Mësimi i gjeografisë që lidhet me situata praktike mund të ndihmojë nxënësit të kuptojnë ndikimin e dukurive gjeografike në jetën e përditshme, si për shembull, ndikimi i klimës në bujqësi ose në mundësitë e zhvillimit të turizmit në zona të caktuara.
- *Nxit zhvillimin e aftësive analitike dhe kritike.* Situatat praktike ofrojnë mundësi për nxënësit që të analizojnë dhe të japin zgjidhje për probleme gjeografike që i hasin në jetën reale. Kjo mund të jetë ndihmuese në zhvillimin e aftësive për zgjidhjen e problemeve dhe marrjen e vendimeve.
- *Ndihmon në zhvillimin e të menduarit krijues.* Kur nxënësit angazhohen me situata reale, ata mund të shohin mundësi të reja dhe krijuese për t'i adresuar këto sfida gjeografike.

Shembull i një situate të nxëni:

Një shembull praktik mund të jetë mësimi për ndikimin e ndryshimeve klimatike në zhvillimin e bujqësisë së mjedisit lokal. Nxënësit mund të studiojnë të dhënat për ndryshimet e temperaturave dhe reshjeve në zonën ku banojnë dhe mund të shqyrtojnë sesi këto ndryshime mund të ndikojnë në kulturat bujqësore. Ata mund të shikojnë raste reale, si p.sh. dëmet që ndodhin në bujqësi për shkak të thatësirave, përmbytjeve ose ngricave të papritura. Pas këtij studimi, nxënësit mund të hartojnë propozime për mënyrat e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike.

6.2 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e gjeografisë

Projektet kurrikulare në lëndën e gjeografisë ofrojnë mundësi që nxënësit të angazhohen në mënyrë aktive me mësimin dhe të zbatojnë njohuritë e fituara përmes aktiviteteve praktike dhe krijuese. Projektet kurrikulare janë një mjet efikas për të zhvilluar aftësitë analitike, kritike dhe krijuese të nxënësve, për të forcuar lidhjen mes teorisë dhe praktikës dhe për të mundësuar integrimin ndër lëndor dhe me temat kroskurrikulare. Disa ndër aspektet kyçe të rolit të projekteve kurrikulare në mësimin e gjeografisë janë:

- Projektet kurrikulare i mundësojnë nxënësve **të kuptojnë dhe zbatojnë konceptet** e mësuara në lëndën e gjeografisë, **duke i lidhur ato me situata reale**.
- Nëpërmjet projekteve kurrikulare, nxënësit zhvillojnë **aftësi hulumtuese dhe analitike**. Ata mësojnë të mbledhin të dhëna, të analizojnë informacionin dhe të formulojnë përfundime të mbështetura nga të dhëna. Për shembull, një projekt mbi "rrezikun e përmbytjeve në një zonë të caktuar" mund të kërkojë që nxënësit të mbledhin të dhëna nga burime të ndryshme (raporte meteorologjike, studime të mëparshme etj.) dhe të analizojnë mundësitë e përmbytjeve në atë rajon.

-

- Projekti kurrikular shpesh zhvillohet në grup, gjë që **nxit bashkëpunimin dhe zhvillon aftësitë sociale** të nxënësve. Ata mësojnë të punojnë së bashku, të diskutojnë idetë e tyre dhe të arrijnë konsensus për zgjidhje të ndryshme. Bashkëpunimi i grupit është një mundësi për nxënësit të ndajnë njohuritë dhe të krijojnë zgjidhje të përbashkëta për çështje komplekse.
- Projekti kurrikular mund të **ofrojë mundësi për mësim të diferencuar**, ku nxënësit mund të angazhohen në mënyra të ndryshme, sipas interesave dhe aftësive të tyre. Disa mund të fokusohen më shumë në mbledhjen e të dhënave dhe analizën statistikore, ndërsa të tjerë mund të angazhohen më shumë në krijimin e një prezantimi vizual për të komunikuar rezultatet e projektit.
- Projektet kurrikulare janë një mundësi që nxënësit të zhvillojnë aftësi për **zgjidhjen e problemeve**, pasi shpesh ata do të përballen me çështje dhe situata reale që kërkojnë zgjidhje të mundshme. Kjo mbështet nxënësit të zhvillojnë të menduarit kritik dhe krijues, duke i ndihmuar ata të mendojnë për zgjidhje praktike për probleme gjeografike.
- Përmes projekteve, nxënësit **nxisin krijimtarinë dhe mund të zbatojnë ide të reja dhe inovative** për të adresuar çështje gjeografike. Ata mund të krijojnë harta, prezantime vizuale, ose modele të ndryshme që përfaqësojnë të dhëna gjeografike, duke përdorur mjete dhe teknologji të ndryshme për të ilustruar dhe shpjeguar idetë e tyre.
- Përmes projekteve kurrikulare, nxënësit mund të **përdorin teknologjinë** për të mbledhur, analizuar dhe paraqitur informacionin gjeografik. Përdorimi i hartave interaktive ose aplikacioneve për analizimin e të dhënave mund të jetë një mjet i shkëlqyer për t'i përgatitur ata për përdorimin e teknologjisë në studimet dhe karrierat e ardhshme.
- Projekte kurrikulare **rrisin motivimin dhe angazhimin e nxënësve**, pasi ato krijojnë mundësi për zbatimin e njohurive në situata reale. Nxënësit mund të ndjehen më të lidhur me lëndën e gjeografisë kur ata shohin se çfarë mund të bëjnë me njohuritë që kanë fituar. Angazhimi në projekte konkrete ndihmon që procesi i të mësuarit të jetë më i gëzueshëm dhe interesant.

Shembull projekti: Dokumentari i zonës sime

Nxënësit kombinojnë të gjitha gjetjet e tyre në një prezantim multimedial (PowerPoint, video etj.) që tregon historinë e plotë të zonës së tyre dhe sfidat për të ardhmen. Produkti mund të përfshijë harta, intervista, foto, statistika dhe propozime konkrete. Këto veprimtari ndihmojnë nxënësit të bëhen "ekspertë" të mjedisit të tyre lokal dhe të zhvillojnë një lidhje të thellë me komunitetin ku jetojnë.

6.3 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e gjeografisë

Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e gjeografisë kërkon një qasje fleksibël dhe të personalizuar. Përdorimi i metodave të diferencuara, i teknologjisë dhe veprimtarive të përshtatura është i nevojshëm për të siguruar që nxënësit të kenë mundësinë të zhvillohen dhe të përfshihen në mësimin e gjeografisë. Mbështetja e vazhdueshme, bashkëpunimi me prindërit dhe krijimi i një mjedisi mbështetës janë gjithashtu faktorë kyç për suksesin e nxënësve.

Më poshtë janë disa aspekte kyçe të punës me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e gjeografisë:

- ***Diferencimi i mësimdhënies dhe materialeve***

Mësuesi duhet të diferencojë dhe të përshtatë metodat e mësimdhënies për të siguruar që të gjithë nxënësit të përfshihen në mësim dhe të mësojnë. Për këtë qëllim mund të përfshijë:

- *Përdorimin e materialeve vizuale.* Harta, diagramet, fotografitë dhe videot mund të ndihmojnë nxënësit që të kuptojnë më mirë konceptet gjeografike.

- *Thjeshtëzimin e përmbajtjes.* Për nxënësit që kanë vështirësi në kuptimin e informacionit të ngjeshur, mësimi mund të thjeshtohet dhe të strukturohet në mënyrë që të jetë më i lehtë për t'u kuptuar.

- ***Përshtatja e veprimtarive dhe detyrave***

Veprimtaritë dhe detyrat në lëndën e gjeografisë mund të ndryshojnë për të përmbushur nevojat e nxënësve me aftësi të ndryshme. Për shembull, nxënësit mund të punojnë në grupe të vogla, ku ata mund të mbështeten nga bashkëmoshatarët dhe të ndihmohen për të realizuar detyra të caktuara; disa nxënës mund të kenë nevojë për detyra më të thjeshta ose të tjera më vizuale, siç janë puna me hartat etj.

- ***Mbështetja individuale dhe mbikëqyrja***

Për nxënësit që kanë nevoja të veçanta, mund të jetë e nevojshme të ofrohet mbështetje e personalizuar gjatë mëimit. Mësuesi mund të ofrojë udhëzime të drejtpërdrejta dhe mbikëqyrje për t'i ndihmuar ata të kuptojnë materialin dhe të realizojnë detyrat e tyre. Nxënësit mund të kenë vështirësi të përballen me presionin e detyrave shkollore. Krijimi i një mjedisi mbështetës, ku ata ndjehen të sigurt dhe të motivuar, është shumë i rëndësishëm për suksesin e tyre. Puna në terren, studimi i hartave mund të kërkojnë mbikëqyrje të shtuar për nxënësit që kanë nevoja të veçanta, për t'u siguruar që ata po zhvillojnë veprimtaritë si duhet dhe që po përfitojnë nga mësimi.

- ***Përfshirja e teknologjisë dhe mjeteve të përshtatshme***

Përdorimi i teknologjisë mund të jetë shumë i dobishëm për nxënësit me nevoja të veçanta, pasi mund të ofrojë mundësi për të mësuar në mënyrë alternative dhe mund të jetë shumë më efektiv për individë që kanë vështirësi me materialet tradicionale. Nxënësit me vështirësi të kuptuarit të tekstit mund të përfitojnë nga videot edukative që shpjegojnë konceptet gjeografike në mënyrë të vizualizuar.

- ***Vlerësimi dhe përshtatja e metodave të vlerësimit***

Përshtatja e metodave të vlerësimit ndihmon në krijimin e një mjedisi të drejtë dhe të barabartë për nxënësit me nevoja të veçanta.

- ***Krijimi i një mjedisi të sigurt dhe mbështetës***

Një nga aspektet më të rëndësishme të punës me nxënësit me nevoja të veçanta është krijimi i një mjedisi të sigurt dhe mbështetës. Ky mjedis ndihmon që nxënësit të mos ndjehen të ndarë ose të izoluar, por të përfshirë në procesin e mësimin. Mësuesit duhet të jenë të kujdesshëm në ndihmën që ofrojnë, duke siguruar që të gjithë nxënësit të kenë mundësi të barabarta për të mësuar.

6.4 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e gjeografisë

Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e gjeografisë ka për qëllim të stimulojë zhvillimin e aftësive të tyre dhe të krijojë mundësi për t'i sfiduar më tej në drejtim të njohurive dhe kompetencave gjeografike. Nxënësit e talentuar shpesh shfaqin interes të thellë dhe aftësi të shkëlqyera për të kuptuar dhe analizuar dukuritë gjeografike në një nivel më të lartë. Për të siguruar që këta nxënës të zhvillohen dhe të ruajnë nivelin e lartë të interesit dhe motivimit, është e rëndësishme që mësuesit të përdorin strategji të veçanta për t'i përfshirë ata në aktivitete të avancuara.

Disa ndër strategjitë e mësimdhënies me nxënësit e talentuar në lëndën e gjeografisë përfshijnë:

- *Diferencimi i mësimdhënies* është një strategji e rëndësishme për t'u siguruar që këta nxënës të kenë mundësinë të thellojnë njohuritë e tyre. Për nxënësit e talentuar, mësuesi mund të ofrojë material që përfshin koncepte më të avancuara të gjeografisë; nxënësit mund të angazhohen në diskutime më komplekse dhe analiza të thelluara të çështjeve gjeografike; nxënësit mund të zhvillojnë projekte që kërkojnë hulumtime të thelluara mbi tema të zgjedhura nga ata.

- Nxënësit e talentuar mund të mësojnë të përdorin teknologji të avancuara për të analizuar të dhëna gjeografike dhe për të krijuar modele që mund të aplikohen në studimin e dukurive gjeografike. Softuerët si p.sh., Google Maps, Google Earth mund të ofrojnë mundësi shumë të mira për analizë dhe vizualizim të të dhënave.
- Nxënësit mund të angazhohen në veprimtari, si vizita në muze, pjesëmarrje në konkurse shkencore ose angazhimi në projekte komuniteti që përfshijnë zgjidhjen e problemeve mjedisore.
- Nxënësit mund të marrin pjesë në konkurse që lidhen me gjeografinë, si olimpiadat e gjeografisë, ku mund të konkurrojnë me të tjerë dhe të zhvillojnë njohuritë dhe aftësitë e tyre.

Në udhëzuesin kurrikular për lëndën e gjeografisë do të përshkruhen të detajuara veprimtari praktike për zbatimin e metodave të mësimdhënies.

7 VLERËSIMI I NXËNËSVE

Vlerësimi është pjesë thelbësore dhe integrale e procesit të mësimdhënies dhe të nxënësve. Ai përfshin mbledhjen e informacioneve përmes teknikave të ndryshme të vlerësimit, të cilat ndihmojnë në matjen e arritjes së rezultateve të pritshme. Vlerësimi ka për qëllim të sigurojë një kuptim të qartë të progresit të nxënësve dhe të ofrojë informacione të vlefshme për përmirësimin e procesit mësimor. Me këtë informacion, mësuesi mund të marrë vendime të informuara për vlerësimin përfundimtar të nxënësve.

Përmes vlerësimit, mësuesi mund të përcaktojë nivelin e zhvillimit të njohurive dhe aftësive të nxënësve dhe të sigurojë që të gjitha metodat e mësimdhënies të përshtaten në mënyrë të tillë që të kontribuojnë në arritjen e qëllimeve të mësimdhënies. Po ashtu, vlerësimi u shërben nxënësve për të identifikuar aspektet ku mund të përmirësohen dhe për t'i motivuar për të arritur nivele më të larta. Në të njëjtën kohë, prindërit përfitojnë

nga ky informacion për të monitoruar progresin dhe zhvillimin e fëmijëve të tyre në shkollë, duke krijuar mundësi për mbështetje të vazhdueshme në shtëpi.

Mësuesit duhet të përdorin situata të jetës reale si pikënisje për vlerësimin e nxënësve në lëndën e gjeografisë. Kjo qasje mund të ndihmojë nxënësit të shohin se si njohuritë që po përvetësojnë mund të zbatohen në kontekste të jetës së përditshme. Përdorimi i konteksteve reale u ofron mundësi nxënësve të zhvillojnë aftësi analitike dhe praktike dhe i ndihmon ata të kuptojnë se gjeografia nuk është vetëm një disiplinë akademike, por një mjet i rëndësishëm për kuptimin dhe zgjidhjen e problemeve të botës reale.

Më poshtë përshkruhen disa ndër parimet kryesore të vlerësimit të nxënësve në lëndën e gjeografisë:

- *Vlerësimi duhet të jetë i drejtë, i paanshëm dhe i barabartë, duke u dhënë të gjithë nxënësve mundësinë për të demonstruar tërësinë e dijeve, aftësive dhe mundësive të tyre.*
- *Vlerësimi duhet të ofrojë informacion mbështetës për nxënësin.*
- *Vlerësimi duhet të ushqejë aftësitë e nxënësve për të transferuar dijet e tyre në përvoja jetësore.*
- *Vlerësimi duhet të nxisë pjesëmarrjen aktive dhe vetëvlerësimin e nxënësve për të reflektuar mbi të nxënit e tyre.*
- *Vlerësimi duhet të mundësojë shanse të barabarta për zhvillimin dhe përmirësimin e nxënësve.*
- *Vlerësimi duhet të përfshijë jo vetëm matjen, por dhe interpretimin e gjykimin.*
- *Vlerësimi duhet të jetë pjesë integrale e të gjithë orës së mësimi dhe jo një moment në fund të saj.*
- *Vlerësimi duhet t'u komunikohet rregullisht prindërve/kujdestarëve dhe nxënësve në një mënyrë sa më kuptimplotë.*

Format e ndryshme të vlerësimit duhet t'u krijojnë mundësi të gjithë nxënësve për t'u vlerësuar në atë mënyrë që është më e përshtatshme për aftësitë dhe nevojat e tyre individuale.

Llojet e vlerësimit në lëndën e gjeografisë

➤ ***Vlerësimi diagnostikues*** (*Vlerësimi si proces i nxënies*)

Ky lloj vlerësimi kryhet në fillim të vitit shkollor ose në fillim të një njësie të re të lëndës së gjeografisë. Mësuesi përdor këtë lloj vlerësimi për të zbuluar njohuritë që nxënësi ka mbi temat e mëparshme dhe për të identifikuar aspektet që kanë nevojë për përmirësim.

Disa ndër teknikat që mund të përdoren për vlerësimin diagnostikues përfshijnë:

- Pyetje të thjeshta dhe të drejtpërdrejta për të kuptuar njohuritë paraprake të nxënësve.
- Ushtrime orientuese të shkurtra.
- Lojëra ose biseda reflektuese.
- Fisha vetëvlerësimi ku nxënësit reflektojnë mbi njohuritë dhe aftësitë e tyre të tanishme dhe identifikojnë fushat ku ndjehen më të dobët.

➤ ***Vlerësimi formues*** (*Vlerësimi i vazhduar, Vlerësimi për të nxënë*)

Ky vlerësim realizohet gjatë gjithë procesit mësimor, në çdo mësim, dhe ka për qëllim të monitorojë përparimin e nxënësve. Vlerësimi formues është një mundësi për të siguruar që nxënësit janë në rrugën e duhur dhe për të identifikuar çfarë duhet përmirësuar para se të arrihen rezultatet përfundimtare.

Disa ndër teknikat që mund të përdoren për vlerësimin formues përfshijnë:

- Vlerësimi i punës në grupe përmes aktiviteteve praktike, si puna me hartat, analiza e situatave gjeografike, apo studime rastesh.
 - Vëzhgimi i angazhimit dhe pjesëmarrjes gjatë mësimit.
 - Detyrat dhe veprimtaritë përgjatë procesit mësimor.
 - Vlerësimi i diskutimeve dhe argumentimit të zgjidhjeve.
 - Vlerësimi i përgjigjeve gjatë mësimit, përmes pyetjeve që lidhen me konceptet gjeografike.
 - Vetëvlerësimi dhe vlerësimi nga bashkëmoshatarët nëpërmjet analizave dhe diskutimeve të veprimtarive që zhvillohen gjatë mësimit.
- **Vlerësimi përmbledhës** (*Vlerësimi periodik, Vlerësimi i të nxënës*)

Ky lloj vlerësimi realizohet pas një periudhe mësimore ose pas përfundimit të një kapitulli dhe ka për qëllim të matë atë që nxënësi ka arritur të mësojë gjatë një periudhe. Ky lloj vlerësimi është shpesh i lidhur me notën finale të nxënësit dhe ndihmon për të kuptuar progresin e nxënësit dhe aftësitë që ka zhvilluar në lidhje me temat e gjeografisë.

Disa ndër teknikat që mund të përdoren për vlerësimin përmbledhës përfshijnë:

- Teste me shkrim.
- Detyra individuale.
- Prezantim i produkteve të projektit.
- Raporte dhe ese që kërkojnë përdorimin e njohurive të marra gjatë periudhës mësimore për të argumentuar për një temë të gjeografisë.

Vlerësimi bazuar në nivele arritjeje

Vlerësimi bazuar në nivele arritjeje është një qasje thelbësore në mësimdhënien e gjeografisë; ndihmon në diferencimin e mësimdhënies dhe personalizimin e procesit të të nxënës për çdo nxënë.

Nivelet e arritjeve shprehin rezultatet e ndryshme që arrijnë nxënës të ndryshëm në përpjekjet e tyre për të përmbushur arritjen e dëshiruar (e pritshme) prej tyre në një lëndë. ***Për të përcaktuar nivelin e arritjes së nxënësit duhen bërë një sërë vëzhgimesh dhe duhen përdorur një sërë instrumentesh vlerësimi të cilat duhet t'i shërbejnë progresit të nxënësit.***

Mësuesi duhet t'i krijojë çdo nxënësi mundësinë e të nxënësit në të gjitha nivelet, sikurse t'i japë mundësinë që të demonstrojë arritjet e tij. Kjo do të thotë që mësuesi:

- të mundësojë situata të nxënësi në përputhje me rezultatet e pritshme;
- të përzgjedhë veprimtari mësimore gjatë të cilave nxënësit demonstrojnë nivelin e tyre të arritjeve dhe i krijohet mundësi për progres;
- të vlerësojë nxënësit në përputhje me nivelet e tyre të arritjeve (performancën).

Në veçanti, nivelet e arritjeve ndihmojnë mësuesin për të planifikuar mësimdhënien individuale, punën e diferencuar me nxënësit, për të ndikuar pozitivisht në progresin e tij dhe për të raportuar të nxënësit e nxënësit.

7.1 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënësit.

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënësit (RN-ve) në tematika të ndryshme.

Tabela 5. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Shembull 1. Rezultati i të nxënësit (RN): Krahason hartën, planin dhe globin duke treguar ngjashmëritë dhe dallimet mes tyre			
Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët

Nxënësi krahason hartën, planin dhe globin dhe jep shpjegime të qarta dhe të argumentuara, duke përdorur terma gjeografikë të saktë; tregon aftësi për të analizuar, p.sh., përshkruan përparësitë dhe kufizimet e secilës (p.sh., globi paraqet me saktësi formën e Tokës, por nuk përfshin informacion të hollësishëm, ndërsa harta nuk tregon formën reale të Tokës, por përfshin më shumë elementë etj.).	Nxënësi identifikon dallimet dhe ngjashmëritë kryesore midis hartës, planit dhe globit; tregon me shembuj të thjeshtë, p.sh., "globi është sferik si Toka", "harta është e sheshtë"; përdor terminologji të saktë në mënyrë të përgjithshme.	Nxënësi përmend veçori të hartës, planit dhe globit, por nuk arrin të bëjë krahasimin; përdorimi i termave është jo i qëndrueshëm, ndonjëherë përdor terma të sakta, por i ngatërron; ka nevojë për pyetje nxitëse ose udhëzim për të ndërtuar krahasimin.	Nxënësi nuk jep informacion për veçoritë e hartës, planit dhe globit; demonstroi paqartësi në përdorimin e termave gjeografikë (p.sh., ngatërron globin me hartën ose nuk identifikon dallimet bazë); ka nevojë për ndihmë të vazhdueshme për të shprehur mendimet.

Shembull 2. Rezultati i të nxënit: Nxënësi përshkruan strukturën moshore të popullsisë në zonën ku jeton, duke dalluar grup moshat që dominojnë

<i>Niveli i arritjes: Shumë mirë</i>	<i>Niveli i arritjes: Mirë</i>	<i>Niveli i arritjes: Mjaftueshëm je:</i>	<i>Niveli i arritjes: Dobët</i>
Nxënësi jep një përshkrim të detajuar dhe të saktë të strukturës moshore të popullsisë në zonën ku jeton; dallon qartë grup moshat kryesore dhe	Nxënësi përshkruan strukturën moshore në mënyrë të qartë dhe të kuptueshme; dallon grup moshat dominuese dhe i	Nxënësi përmend disa grup moshë të popullsisë në zonën e tij, por pa saktësi të plotë; përshkrimi është i kufizuar dhe pa shumë hollësi;	Nxënësi nuk arrin të përshkruajë strukturën moshore të popullsisë; nuk identifikon grup moshat që

analizon rolin e tyre në zhvillimin ekonomik, social ose kulturor të zonës; përdor me saktësi terminologji gjeografike (si p.sh., popullsi aktive) tregon aftësi për të menduar në mënyrë kritike dhe për të lidhur të dhënat me realitetin e përditshëm.	përmend saktë (p.sh., “Në zonën time dominojnë të rinjtë nën 30 vjeç”); tregon njohuri të mjaftueshme për përbërjen e popullsisë dhe përdor disa terma të duhur; mund të bëjë lidhje të thjeshta me ndikimin në komunitet (p.sh., në punësim).	identifikon një grup moshë dominuese, por pa e lidhur qartë me ndikimet që kjo ka në zone; ka nevojë për ndihmë për të shprehur mendimet dhe për të përpunuar të dhënat.	janë më të shumta në zonën ku jeton; jep informacione të pasakta ose të përgjithshme pa lidhje me realitetin; ka vështirësi në përdorimin e termave si: grup moshë, popullsi e re, popullsi e plakur etj.

Në udhëzuesin kurrikular për lëndën e gjeografisë do të përshkruhen nivelet e arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënësve sipas tematikave të lëndës.

8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Përdorimi i mjeteve mësimore në procesin e mësimdhënies dhe të nxënësve në lëndën e gjeografisë është thelbësor për konkretizimin e ideve, kuptimin e dukurive natyrore e shoqërore dhe zhvillimin e kompetencave gjeografike. Këto mjete ndihmojnë në ilustrimin vizual të temave, në nxitjen e mendimit kritik dhe krijes, si dhe në zbatimin më të efektshëm të metodave bashkëkohore të mësimdhënies. Ato e bëjnë mësimin më dinamik, më të kuptueshëm dhe më tërheqës për nxënësit, duke rritur motivimin dhe angazhimin e tyre aktiv në klasë.

Zbatimi i suksesshëm i metodave dhe teknikave të mësimdhënies është i lidhur ngushtë me përdorimin e mjeteve didaktike të larmishme.

Mjetet mësimore mund të përfshijnë:

- Harta (fizike, ekonomike, administrative, topografike etj.), globi, atlas, albume, tablo, fotografi, skica, makete, diagramë, vjetarë statistikorë, manuale të të dhënave të elementeve klimatike, hidrografike, floristike, demografike etj.
- Mjete audio vizuale, si kompjuter, tablet, aparat projeksioni, aparat fotografik etj.
- Objektet natyrore janë mjete shumë efikase për të konkretizuar njohuritë e lëndës së gjeografisë. Në këtë grup futen koleksionet e ndryshme që krijohen me materiale të mbledhur nga natyra, si: gurë, minerale, drurë etj.
- Burime digjitale dhe interaktive: video demonstrative, filma dokumentarë që nxisin përfshirjen aktive të nxënësve, harta digjitale, kuize dhe lojëra edukative, platforma digjitale si Google Maps, Google Earth etj. Këto mjete po zënë gjithnjë e më shumë vendin që u takon për konkretizimin e një sërë dukurive gjeografike, të cilat janë vështirë të kuptohen pa një konkretizim audioviziv.

Roli i mësuesit në këtë proces është kyç. Përveç organizimit të mësimi, ai ka detyrën të krijojë një mjedis stimulues dhe mbështetës, ku nxënësit kanë akses të barabartë në burimet mësimore. Këto burime nuk kufizohen vetëm brenda klasës, por përfshijnë edhe mjedise jashtëshkollore që pasurojnë përvojën e nxënësit, si muzeu, objekte të trashëgimisë kulturore dhe natyrore, parqe kombëtare, zona të mbrojtura dhe monumente natyrore.

Në mënyrë të veçantë, teknologjia e informacionit dhe komunikimit (TIK) ka rritur mundësitë e nxënësve për të kërkuar informacione, për të eksploruar harta interaktive, për të përgatitur prezantime, si dhe për të zhvilluar projekte kërkimore të bazuara në fakte dhe të dhëna gjeografike të përditësuara.

Në udhëzuesin kurrikular për lëndën e gjeografisë do të përshkruhet më në detaje përdorimi i burimeve dhe materialeve didaktike, përfshirë teknologjinë.

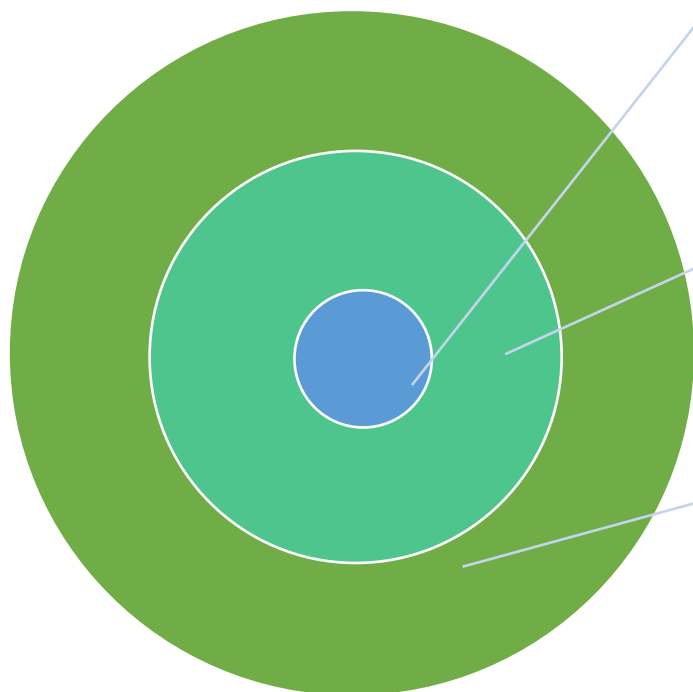
9 REKOMANDIME TË TJERA PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Zbatimi me sukses i programit të gjeografisë kërkon një qasje të integruar, gjithëpërfshirëse dhe të personalizuar, duke pasur në qendër nxënësin dhe zhvillimin e tij të plotë.

➤ *Lidhja e gjeografisë me lëndët dhe fushat e tjera*

Gjeografia është një urë lidhëse ndërmjet shkencave natyrore dhe shoqërore. Ajo ndihmon nxënësit të kuptojnë botën ku jetojnë, duke analizuar marrëdhëniet midis mjedisit natyror dhe veprimtarisë njerëzore. Kjo e bën gjeografinë një pikë kyçe ndërlidhëse me lëndë dhe fusha të tjera të kurrikulës.

Çfarë duhet të ketë parasysh mësuesi për integrimin ndërlëndor:

Të identifikojë temat e përbashkëta me lëndët e tjera. Gjeografia ka shumë pika takimi me historinë, biologjinë, qytetarinë, matematikën, shkencat e natyrës, teknologjinë dhe artet. Mësuesi duhet të planifikojë mësimin duke evidentuar këto lidhje, për shembull:

- Ndryshimet klimatike (gjeografi dhe shkenca natyrore).
- Trashëgimia natyrore dhe kulturore (gjeografi, histori dhe qytetari).
- Përdorimi i hartave dhe shkallës (gjeografi dhe matematikë).
- Projekte me përdorimin e teknologjisë (gjeografi dhe TIK.)

Të punojë në bashkëpunim me mësuesit e tjerë.

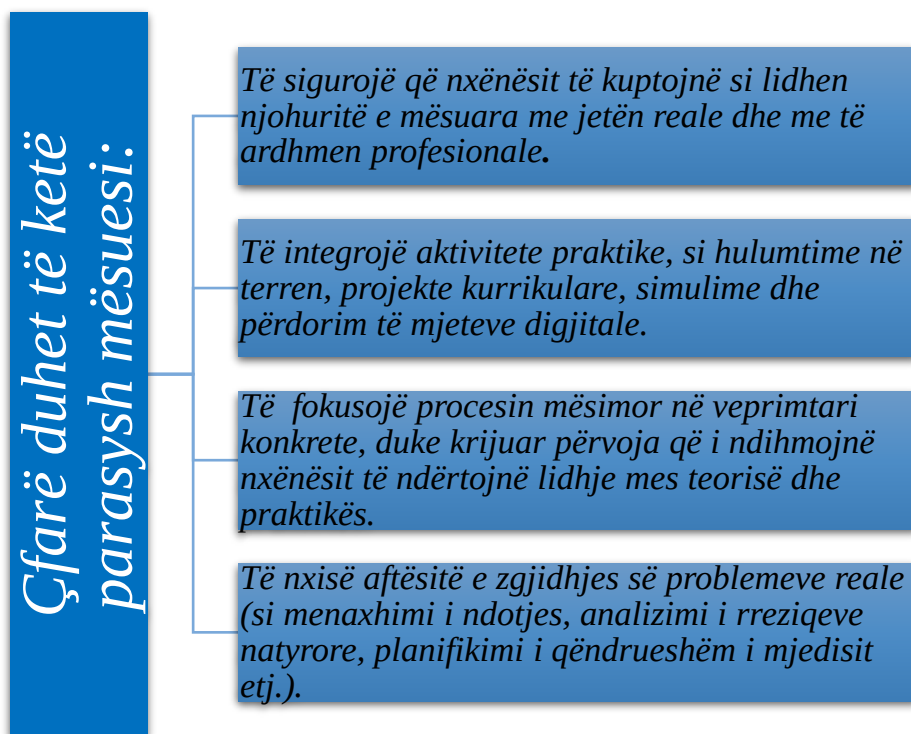
Planifikimi i aktiviteteve të përbashkëta, projekteve integruese ose orëve të hapura me mësues të fushave të tjera pasuron përvojën e nxënësit dhe forcon të kuptuarit shumëdimensional të temave.

Të shmangë fragmentimin e njohurive. Mësuesi duhet të ndihmojë nxënësit të kuptojnë se dijet nuk janë të ndara në "kuti", por lidhen me njëra-tjetrën dhe me jetën reale. Kjo forcon aftësitë e të menduarit kritik dhe transferimin e njohurive.

➤ *Zbatimet e lëndës në jetën reale dhe lidhja me tregun e punës dhe orientimin për karrierën*

Njohuritë dhe kompetencat e zhvilluara përmes gjeografisë janë thelbësore për jetën e përditshme dhe të përdorshme në një gamë të gjerë profesionesh. Ato ndihmojnë nxënësit të kuptojnë më mirë botën që i rrethon dhe të marrin vendime të informuara. Kjo qasje i ndihmon nxënësit të shohin vlerën e gjeografisë jo vetëm si një lëndë shkollore, por si një **mjet për jetë, karrierë dhe qytetari aktive**.

Orientimi në hapësirë, përdorimi i hartave dhe të dhënave gjeografike janë aftësi të dobishme në udhëtime, planifikim urban, hartim politikash mjedisore dhe menaxhim të emergjencave. Një sërë profesionesh janë të lidhura me gjeografinë si planifikues urban, ekolog, meteorolog, gjeolog, guidë turistike, specialist mjedisor, menaxher turizmi etj.

➤ *Ndërlidhja e gjeografisë me qasjen STEM*

STEM është një qasje ndërdisiplinore që përfshin Shkencën, Teknologjinë, Inxhinierinë dhe Matematikën. Gjeografia, si një shkencë natyrore dhe shoqërore, ka lidhje të ngushta me të gjitha komponentët e STEM.

Me shkencat e natyrës: Gjeografia përdor metoda shkencore për të kuptuar dukuritë natyrore (ndryshimet klimatike, tërmetet etj.) dhe për të hulumtuar mbi ndikimin e aktivitetit njerëzor në mjedis.

Me teknologjinë: Përdorimi i GIS (Sistemi i Informacionit Gjeografik), fotografive ajrore, imazheve satelitore etj., në analizën e hapësirës, përdorimi i aplikacioneve dhe platformave digjitale për të paraqitur dhe analizuar të dhëna gjeografike.

Me inxhinierinë: Planifikimi urban, ndërtimi i infrastrukturës në përputhje me karakteristikat gjeografike, vlerësimi i riskut nga fatkeqësitë natyrore dhe përcaktimi i zgjidhjeve të qëndrueshme.

Me matematikën: Analiza statistikore e të dhënave gjeografike (të dhënat për popullsinë, sasinë e reshjeve, temperaturën e ajrit etj.), matja e distancave, përllogaritja e sipërfaqeve, ndërtimi i grafikëve dhe hartave.

➤ *Rekomandime për autorët e teksteve shkollore*

- Të përshtatin në mënyrë cilësore tekstet shkollore duke reflektuar të gjitha përditësimet më të fundit.
- Të përfshijnë në tekstet shkollore veprimtari që nxisin zhvillimin e aftësive të mendimit kritik e krijues, zgjidhjes së problemeve, përdorimit të teknologjisë, kërkimit gjeografik dhe bashkëpunimit.
- Të krijojnë hapësirë në tekstet shkollore për shembuj dhe veprimtari që nxisin orientimin për karrierë, përmes profesioneve ku gjeografia luan rol.
- Të sigurojnë që tekstet të kenë qasje gjithëpërfshirëse dhe të përshtatshme për moshën.

10 NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE

Programi mësimor i lëndës së gjeografisë për klasën e gjashtë është përditësuar dhe përfshin ndryshimet e mëposhtme:

- Përditësimi i kompetencave kyçe dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e gjashtë.
- Përditësimi i kompetencave të lëndës së gjeografisë dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e gjashtë.
- Përditësimi i temave ndërkurrikulare.
- Përditësimi i metodologjisë me fokus të shtuar në zhvillimin e mendimit kritik, krijues zgjidhjen problemore duke përfshirë ndërlidhjen me qasjen STEM, përdorimin e teknologjisë etj.
- Përditësimi i vlerësimit të nxënit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënit.
- Vendosja e fokusit në situatat praktike të të nxënit duke e fokusuar rreth 40% të procesit mësimor në veprimtari konkrete praktike, duke krijuar përvoja që i ndihmojnë nxënësit të ndërtojnë lidhje mes teorisë dhe praktikës. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.
- Përditësimi i përmbajtjes me përfshirjen e rezultateve të të nxënit të cilat vendosin më në fokus temat ndërkurrikulare, si çështjet që lidhen me ndryshimet klimatike, zhvillimin e qëndrueshëm dhe aftësitë e të menduarit kritik e krijues, zgjidhjes së problemeve, përdorimit të teknologjisë së informacionit dhe komunikimit. Në vazhdim janë prezantuar këto rezultate të nxëni sipas nën tematikave përkatëse.

a) Hartat gjeografike

Nxënësi:

- Përdor mjete digjitale për të kërkuar dhe eksploruar harta të ndryshme, si p.sh., harta fizike, administrative, klimatike, demografike etj., me qëllim njohjen e llojeve të hartave dhe kuptimin e mënyrës se si ato përdoren për të interpretuar informacionin gjeografik;

b) Mjedisi ynë lokal

Nxënësi:

- *Demonstron orientimin në terren duke përdorur elementet natyrore, si p.sh., Diellin, myshqet në pemë, rrathët e drurëve të pemëve etj., për të përcaktuar drejtimet kryesore të horizontit në mjedisin lokal;*
 - *Dallon karakteristikat kryesore të vendbanimeve në qytetin/fshatin e tij dhe si ato janë ndikuar nga faktorë të ndryshëm, si p.sh., faktorët klimatikë, urbanizimi, zhvillimi industrial etj.*
 - *Diskuton mbi rrugët e mbrojtjes dhe ruajtjes së trashëgimisë natyrore dhe kulturore të zonës në bashkëpunim me komunitetin dhe institucionet e qeverisjes lokale dhe qendrore.*
 - *Kërkon dhe përdor materiale digjitale (p.sh., foto, video nga interneti ose të realizuara vetë) që tregojnë si veprimet e njerëzve ndikojnë në natyrë, duke interpretuar ndryshimet e vërejtura dhe rëndësinë e mbrojtjes së mjedisit.*
 - *Krijon një prezantim të thjeshtë (p.sh., me PowerPoint ose aplikacione të tjera) për të treguar ndikimin e ndryshimeve klimatike ose të problemeve mjedisore (p.sh., ndotja) në qytetin/fshatin e tij.*
- Lidhja e gjeografisë me zbatimet e lëndës në jetën reale dhe lidhja me tregun e punës dhe orientimin për karrierën. Kjo qasje i ndihmon nxënësit të shohin vlerën e gjeografisë jo vetëm si një lëndë shkollë, por si një mjet për jetë, karrierë dhe qytetari aktive. Orientimi në hapësirë, përdorimi i hartave dhe të dhënave gjeografike janë aftësi të dobishme në udhëtime, planifikim urban, hartim politikash mjedisore dhe menaxhim të emergjencave. Një sërë profesione janë të lidhura me gjeografinë si gjeograf, meteorolog, planifikues urban, guidë turistike, specialist mjedisor, menaxher turizmi etj.

PROGRAMI I LËNDËS “MATEMATIKË” ARSIM I MESËM I ULËT KLASA 6

FUSHA “MATEMATIKË”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinatore: Dorina Rapti

PËRMBAJTJA

I.	HYRJE	5
II.	QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	6
2.1	Objektivat e përgjithshme të matematikës në arsimin e mesëm të ulët	6
III.	PËRMBAJTJA E PROGRAMIT	7
IV.	KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA	9
4.1	Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit	9
4.2	Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e matematikës	13
4.3	Kompetencat e lëndës së matematikës dhe rezultatet e të nxënit	15
V.	PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	19
5.1	Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e gjashtë	19
5.2	Përmbajtja e klasës së gjashtë	19
	KLASA VI	20
5.1.1	Tematika: Numri	20
5.1.2	Tematika: Matjet	25
5.1.3	Tematika: Gjeometria	27
5.1.4	Tematika: Algjebra dhe funksioni	29

5.1.5	Tematika: Statistika dhe probabiliteti	30
5.2	Qëndrime dhe vlera	32
5.3	Shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN)	33
VI.	METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	36
6.1	Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e matematikës	37
6.2	Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e matematikës	38
6.3	Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e matematikës	41
6.4	Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e matematikës	41
VII.	VLERËSIMI I NXËNËSVE	42
7.1	Llojet e vlerësimit në lëndën e matematikës	42
7.2	Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e matematikës	43
7.3	Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e RN-ve	44
VIII.	BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	45
8.2	Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore për zbatimin e qasjes STEM	46
IX.	REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	49
a)	Rekomandime për mësuesit	49
b)	Rekomandime për autorët e teksteve shkollore	50

c) Rekomandime për hartuesit e testeve kombëtare	50
d) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm	51
e) Rekomandime për prindërit	51
f) Rekomandime për nxënësit	51
X. NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE	52
 Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.....	10
Tabela 2: Kompetencat matematikore dhe rezultatet e të nxënit	16
Tabela 3: Orët e sugjeruara për çdo tematikë.....	19
Tabela 4. Qëndrimet dhe vlerat.....	32
Tabela 5. Shembuj veprimtarish për përmbushjen e RN-ve	33
Tabela 6. Shembull i niveleve të arritjes në vlerësimin e RN-ve.....	44
 Diagrama 1. Përmbajtja e programit lëndor të matematikës.....	8
Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së matematikës	15
Diagrama 3. Shembull situatë të nxënit dhe lidhja me elementet e programit	40

1. HYRJE

Matematika zë një vend rëndësishëm në arsimin e mesëm të ulët, sepse ndihmon nxënësit të kuptojnë më thellë botën që i rrethon dhe t'i japin kuptim fenomeneve përmes mendimit logjik dhe arsytimit. Përveç njohjes me numrat, shprehjet matematikore, barazimet algjebrike, format gjeometrike, përlllogaritjet dhe matjet, matematika zhvillon aftësinë për të zgjidhur probleme komplekse dhe për të marrë vendime të kujdesshme dhe të qëndrueshme. Në këtë fazë të arsimit, nxënësit kalojnë nga njohuritë bazë të fituara më parë, drejt një mënyre të menduarit më abstrakte, më të pavarur dhe më analitike. Ata mësojnë të përdorin simbole, formula dhe modele matematikore për të përfaqësuar dhe zgjidhur situata reale e teorike, duke u përgatitur për sfidat e jetës dhe për rrugët e ndryshme të arsimit të mëtejshëm, qoftë profesional apo të përgjithshëm.

Përmes mësimi të matematikës, nxënësit zhvillojnë aftësi për të analizuar informacione, për të formuluar pyetje të qarta, për të testuar hipotezat dhe për të argumentuar zgjidhjet e tyre. Ky mësimi nxit gjithashtu bashkëpunimin, ndarjen e ideve dhe komunikimin e qartë të mendimit matematikor me bashkëmoshatarët apo mësuesit.

Matematika lidhet ngushtë me fusha të tjera të të nxënësve si shkencat, teknologjia, ekonomia, gjeografia, letërsia dhe edukimi qytetar. Kjo ndërthurje ndërdisiplinore u jep nxënësve një kuptim më të plotë të përdorimit praktik të matematikës në jetën reale dhe në profesione të ndryshme, duke i ndihmuar të ndërtojnë ura mes fushave të dijes. Për të përmbushur nevojat dhe stilet e të nxënësve të çdo nxënësi, programi i matematikës synon të ofrojë përmbajtje të pasur, ushtrime të shumëllojshme, projekte praktike, detyra krijuese dhe përdorim të teknologjisë së informacionit. Përdorimi i qasjes STEM, puna në grup dhe angazhimi në projekte nga jeta reale janë faktorë të rëndësishëm që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë rolin e matematikës në botën moderne.

Si një nga shtatë fushat e kurrikulës së arsimit bazë, matematika forcon jo vetëm të menduarin logjik dhe zgjidhjen e problemeve, por edhe i ndihmon nxënësit të ndërtojnë besimin në aftësitë e tyre, të punojnë në mënyrë të pavarur dhe të bashkëpunojnë për të arritur qëllime të përbashkëta, duke zhvilluar “aftësi të buta”, të vlefshme për jetën personale dhe profesionale. Kjo lëndë mësohet gjatë gjithë arsimit të mesëm të ulët.

II. QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Qëllimi i mësimit të matematikës në arsimin e mesëm të ulët është të pajisë nxënësit me njohuri të thelluara dhe të qëndrueshme matematikore, të cilat u mundësojnë atyre të kuptojnë dhe të interpretojnë fenomene të ndryshme nga jeta reale dhe shkenca. Matematika në këtë nivel arsimor shërben për të zhvilluar të menduarit kritik, zgjidhjen e problemeve, aftësinë për të punuar me modele matematikore, si dhe për të marrë vendime të argumentuara dhe logjike. Përmes këtij programi, nxënësit inkurajohen të kuptojnë dhe të lidhin konceptet matematikore me situatat konkrete dhe të përdorin matematikën si një gjuhë për të shpjeguar, analizuar dhe interpretuar botën që i rrethon. Mësimi i matematikës synon gjithashtu zhvillimin e aftësive sociale, bashkëpunimit në grup, përdorimit të teknologjisë, si dhe formimin e qëndrimeve pozitive ndaj të nxënit gjatë gjithë jetës.

2.1 Objektivat e përgjithshme të matematikës në arsimin e mesëm të ulët

Në përfundim të arsimit të mesëm të ulët, nxënësi pritët që:

- *të kuptojë dhe të përdorë konceptet bazë dhe të avancuara* të numrave, algjebërës, gjeometrisë, statistikës dhe probabilitetit në situata reale dhe shkencore;
- *të zgjidhë probleme matematikore duke zbatuar metoda të ndryshme*, duke përfshirë arsyetimin logjik, përdorimin e algoritmeve dhe mendimin kritik;
- *të modelojë dhe të interpretojë situata nga jeta reale* përmes shprehjeve, ekuacioneve, grafikëve dhe tabelave;
- *të përdorë instrumente matematikore dhe teknologjike* (makinë llogaritëse, softuerë, platforma digjitale) për të përpunuar të dhënat, për të bërë llogaritje dhe për të vizualizuar zgjidhjet;
- *të zhvillojë aftësinë për të ndërtuar argumente logjike*, për të vërtetuar dhe për të mbrojtur zgjidhjet e problemeve matematikore me saktësi dhe qartësi;

- *të analizojë dhe të interpretojë të dhënat statistikore për të nxjerrë përfundime të mbështetura mbi fakte dhe për t'i përdorur ato në kontekste të ndryshme të jetës;*
- *të kuptojë dhe të shpjegojë marrëdhëniet ndërmjet madhësive, formave, modeleve, funksioneve dhe teknologjisë;*
- *të lidhë njohuritë matematikore me fusha të tjera të dijes, veçanërisht me shkencat, teknologjinë dhe inxhinierinë, duke përdorur qasjen STEM;*
- *të punojë në mënyrë bashkëpunuese dhe efektive në zgjidhjen e problemeve matematikore përmes projekteve, detyrave në grup dhe debateve të strukturuar;*
- *të zhvillojë vetëbesimin, këmbënguljen dhe qëndrimin pozitiv ndaj sfidave matematikore dhe të kuptojë rëndësinë e të menduarit matematikor në jetën e përditshme dhe të ardhmen profesionale;*
- *të kuptojë dhe të përdorë mënyrat etike dhe të përgjegjshme në zbatimin e teknologjisë gjatë zgjidhjes së detyrave matematikore;*
- *të zhvillojë të menduarin kompjuterik dhe algoritmik në harmoni me të menduarin matematik, si një përgatitje për sfidat e epokës digjitale.*

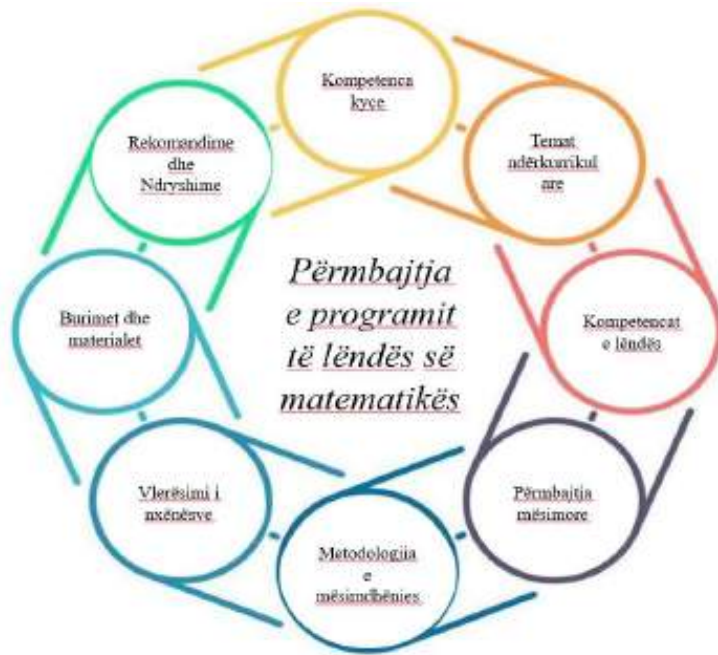
III. PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i matematikës synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, duke u mbështetur në situata të jetës reale dhe në kontekstin shkollor. Në thelb, ky program përqendrohet në formimin e nxënësve si individë të aftë për të kuptuar, interpretuar dhe zbatuar njohuritë matematikore në mënyrë funksionale dhe të ndërgjegjshme në jetën e tyre të përditshme. Programi i lëndës së matematikës në arsimin e mesëm të ulët përmban:

 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit që zhvillohen nëpërmjet lëndës së matematikës. Lënda e matematikës kontribuon drejtpërdrejt në ndërtimin e kompetencave kyçe si dhe aftësive të shekullit XXI si: të menduarin kritik dhe zgjidhjen e problemeve, aftësitë e buta, aftësitë sociale, aftësitë digjitale etj. Përmes përmbajtjes së saj, matematika ndihmon në formimin e qytetarit të aftë për të menduar logjikisht, për të analizuar situata dhe për të marrë vendime në jetën e përditshme.

 Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së matematikës. Programi i matematikës ndërthur njohuritë dhe aftësitë e saj me temat ndërkurrikulare si: identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; qytetaria aktive dhe sipërmarrja; shëndeti mendor dhe fizik e siguria; zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore; teknologjia, shoqëria dhe media duke i lidhur konceptet matematikore me situata konkrete që nxënësit përballen në jetën e tyre.

Diagrama 1. Përmbajtja e programit lëndor të matematikës

 Kompetencat e lëndës dhe rezultatet e të nxënit. Lënda e matematikës synon t'i pajisë nxënësit me kompetenca që shkojnë përtej thjesht njohjes së formulave apo rregullave. Ajo zhvillon aftësi për të zbuluar, kuptuar dhe zgjidhur situata reale përmes një mendimi të strukturuar dhe logjik. Ky proces kërkon që nxënësit të mësojnë të zhvillojnë aftësi në zgjidhjen e problemeve, të argumentojnë bindshëm, të ndërtojnë dhe vërtetojnë hipoteza, si dhe të komunikojnë idetë dhe zgjidhjet e tyre në mënyrë të qartë dhe efektive. Gjithashtu, lënda e matematikës i pajis nxënësit me aftësi të të menduarit kompjuterik dhe i udhëzon ata në përdorimin e teknologjisë si mjet për zgjidhjen e problemeve, analizimin e të dhënave, programimin dhe modelimin digjital.

 Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënit. Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) në varësi të klasës dhe kompleksitetit të

tematikave, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup dhe për projekte; tematikat e lëndës dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre; njohuritë kryesore, aftësitë për secilën tematikë dhe qëndrimet që demonstرون nxënësi.

 Metodologjia e mësimdhënies. Në lëndën e matematikës është e rëndësishme t'i kushtohet një vëmendje e madhe përdorimit të metodave interaktive, teknikave të të menduarit kritik, zgjidhjes problemore dhe bashkëpunimit. Puna me projekte të integruara dhe detyra problemore

janë në fokus të zhvillimit të lëndës. Përshtatja e mësimit për nxënës me nevoja të veçanta dhe mbështetja e talentëve në lëndën e matematikës nxit kuriozitetin për lëndën. Në këtë rubrikë do të ketë edhe disa shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënës.

 Vlerësimi i nxënësve është një tjetër rubrikë, e cila përshkruan në mënyrë të përmbledhur llojet e vlerësimit të nxënës, shembuj të instrumenteve të vlerësimit, vlerësimin si metodologji të të nxënës. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të të nxënës.

 Burimet dhe materialet didaktike që mund të përdoren në lëndën e matematikës. Zbatimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale si mjete ndihmëse do të trajtohet gjithashtu në program si burime të rëndësishme për zhvillimin e aftësive matematikore.

 Rekomandime për zbatimin e programit. Në këtë rubrikë përfshihen disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënës, mësues, hartuesit e teksteve mësimore, hartuesit e testeve kombëtare, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit.

 Ndryshimet përmbajtësore. Në këtë rubrikë paraqiten përditësimet kryesore që janë bërë në përmbajtjen lëndore.

IV. KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënës

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënës gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyç dhe atyre të lëndës, sipas klasave të arsimit të mesëm të ulët. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënës dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhim, reflektim dhe zbatim praktik të njohurive.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballë me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të

zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke u vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit. Rezultatet e të nxënësve për kompetencat kyçe që mund të zhvillojë nxënësi i klasës së gjashtë në lëndën e matematikës paraqiten si më poshtë:

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënësve

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> - komunikon në mënyrë efektive si dëgjues, folës, lexues e shkrues; - përshtat komunikimin me situatën dhe qëllimin; - kërkon, mbledh dhe përpunon informacione me mjete ndihmëse; - formulon dhe shpreh argumente me gojë dhe me shkrim; - merr pjesë në biseda mbi tema mësimore e shoqërore; - transmeton saktë të dhënat në forma të ndryshme; - prezanton projekte dhe tema përmes komunikimit verbal dhe elektronik; - përshkruan ngjarje duke ruajtur rrjedhën logjike; - analizon dhe përdor nocione të reja në kontekste të ndryshme; - identifikon burime informacioni për orientim profesional dhe harton një plan karriere.	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i> - fillon, ndjek dhe përfundon biseda të thjeshta për tema të ndryshme; - përdor mjete dhe angazhohet në komunikim joformal; - merr pjesë në biseda të thjeshta, duke bërë pyetje dhe dhënë përgjigje; - transmeton saktë informacion në forma të ndryshme; - prezanton një projekt të thjeshtë duke përdorur komunikimin verbal dhe elektronik; - përshkruan ngjarje duke ruajtur rrjedhën logjike dhe duke përdorur lidhëza të thjeshta; - diskuton duke respektuar rregullat e komunikimit; - luan rol mbështetës në diskutime dhe ndihmon për të kontribuar.
Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri	Kompetenca digjitale
<i>Për të dëshmuar kompetencat në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri, nxënësi:</i>	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> - përdor dhe përpunon përmbajtje digjitale;

- zbaton parime dhe procese matematikore në jetën e përditshme, përfshirë aftësitë financiare; - ndjek dhe vlerëson organizimin logjik të argumenteve; - arsyeton dhe komunikon me gjuhën matematikore; - përdor mjete ndihmëse, përfshirë të dhëna statistikore dhe grafikë; - përdor mjete dhe pajisje teknologjike; - përdor të dhëna shkencore për të nxjerrë përfundime të bazuara në prova; - njeh karakteristikat e kërkimit shkencor dhe komunikon përfundimet; - regjistron informacion në forma të ndryshme (tabela, grafikë, narracion); - shfrytëzon burime të ndryshme për zhvillimin e ideve e projekteve; - parashtron pyetje dhe organizon mendimet për zgjidhjen e problemeve; - prezanton idetë për zhvillimin e aktiviteteve dhe argumenton ato; - shfrytëzon teknika të ndryshme gjatë të nxënës dhe klasifikon informacionin; - paraqet argumente për problemet nga matematika dhe shkencat; - përdor informacionin për zgjidhjen e problemeve dhe marrjen e vendimeve, duke argumentuar; - propozon dhe planifikon projekte me qëllime, aktivitete dhe burime; - interpreton rregulla e procese me shembuj nga jeta e përditshme.	- analizon të dhënat për të nxjerrë përfundime dhe marrë vendime të informuara; - identifikon dhe zgjidh probleme duke përdorur teknologjinë dhe mjediset digjitale; - menaxhon dhe mbron informacionin dhe identitetin digjital; - përdor mjete digjitale për të prodhuar dhe paraqitur informacione komplekse; - përdor inteligjencën artificiale për të analizuar dhe interpretuar të dhëna dhe për të zgjidhur problem; - bashkëpunon me moshatarët duke përdorur teknologjinë për zgjidhjen e problemeve; - përdor mendimin kritik për të planifikuar projekte.
Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënësit	Kompetenca qytetare
<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të të nxënësit, nxënësi:</i>	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i>
- identifikon dhe përmirëson përparësitë dhe dobësitë personale;	- tregon solidaritet në zgjidhjen e problemeve në shkollë, komunitet e më gjerë;

- organizon dhe fokusohet në të nxënit, vendos qëllime dhe vlerëson punën e vet; - motivon dhe vlerëson veten, punon në mënyrë të pavarur dhe në grup; - shpreh dëshirë për të nxënit gjatë gjithë jetës dhe bashkëpunon në mënyrë konstruktive; - negocion dhe zgjidh konflikte në mënyrë konstruktive, menaxhon stresin; - vlerëson jetesën e shëndetshme dhe praktikon zakone të shëndetshme ushqimore e fizike; - analizon e zgjidh probleme emocionale e sociale, duke propozuar alternativa pozitive.	- vlerëson diversitetin me tolerancë dhe respekt; - demonstroi vlerat e të drejtave të njeriut, si respekti për dinjitetin personal dhe luftën kundër diskriminimit; - menaxhon dhe zgjidh konfliktet në mënyrë konstruktive dhe të paanshme; - mbron mjedisin dhe kontribuon në qëndrueshmërinë mjedisore; - reagon ndaj shkeljeve të të drejtave të të tjerëve dhe diskuton pasojat e këtyre veprimeve.
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i> - përdor imagjinatën për procese krijuese dhe novatore; - planifikon dhe organizon projekte ; - vlerëson koston e ideve dhe aktiviteteve; - punon i pavarur dhe bashkëpunon; - vlerëson rëndësinë e punës individuale dhe në grup për zhvillimin e komunitetit; - ndërmerri aktivitete për zgjidhjen e problemeve shoqërore (ekspozita, fushata, etj.);	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> - shpreh dhe interpreton emocione e ide përmes artit dhe formave të tjera kulturore; - shpreh veten në media të ndryshme, duke përmirësuar kapacitetin personal; - identifikon mundësi për të shprehur vlera personale e shoqërore përmes arteve; - angazhohet në procese krijuese, si individualisht ashtu dhe kolektivisht.

- analizon pasojat e dëmtimit të mjedisit dhe organizon aktivitete për mbrojtjen e tij;
- përdor materiale dhe teknologjinë për përparim në mësim dhe orientim në karrierë.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e matematikës

Integrimi i temave ndërkurrikulare me matematikën në arsimin e mesëm të ulët u mundëson nxënësve të kuptojnë më mirë lidhjet ndërmjet matematikës dhe jetës reale, duke i ndihmuar ata të zhvillojnë aftësi analitike, mendim kritik, argumentim dhe zgjidhje problemesh. Këto tema përforcojnë përdorimin e matematikës si mjet për interpretimin e të dhënave, planifikimin, marrjen e vendimeve dhe vlerësimin e situatave të ndryshme shoqërore, kulturore e shkencore.

 Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave. Matematika ndihmon nxënësit të analizojnë dhe të krahasojnë të dhëna që lidhen me traditat, simbolet dhe historinë kulturore, duke përdorur statistika, grafikë dhe tabela. Nxënësit mund të analizojnë përbërjen demografike të popullsisë, ndryshimet historike të treguesve ekonomikë apo sociale, si dhe të studiojnë përmes matematikës gjeometrinë e artit tradicional (mozaikët, zejet etj.), për të kuptuar lidhjen mes kulturës, historisë dhe strukturës matematikore.

 Qytetaria aktive dhe sipërmarrja. Matematika luan rol kyç në konceptimin e ideve sipërmarrëse, hartimin e buxheteve, analizimin e kostove dhe fitimeve, si dhe menaxhimin e burimeve. Nxënësit mund të planifikojnë projekte reale, si p.sh. një fushatë bamirësie, një panair sipërmarrjeje ose një projekt ekologjik, duke llogaritur burimet financiare, duke përdorur përqindje, statistika dhe analiza të të dhënave për të marrë vendime sa më të mira.

 Shëndeti mendor, fizik dhe siguria. Matematika i ndihmon nxënësit të interpretojnë të dhënat që lidhen me shëndetin dhe mirëqenien personale e kolektive. Përmes analizës së statistikave shëndetësore, nxënësit mësojnë të vlerësojnë normat e aktivitetit fizik, ushqimin e shëndetshëm,

parametrat truporë, apo tendencat në shëndetin publik. Ata mund të përdorin matematikën për të përllogaritur kaloritë, për të ndjekur ndryshime në parametrat truporë, apo për të analizuar rreziqet në situata të ndryshme.

 Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore. Matematika ndihmon në matjen, krahasimin dhe interpretimin e të dhënave që lidhen me konsumin e energjisë, ujit, mbetjeve, ndotjes dhe ndryshimeve klimatike. Nxënësit mund të analizojnë të dhëna të mjedisit lokal dhe global përmes grafikëve, përqindjeve dhe modeleve matematikore për të kuptuar ndikimin e veprimeve të tyre dhe për të planifikuar mënyra të qëndrueshme jetese.

 Teknologjia, shoqëria dhe media. Matematika mbështet dhe ndihmon në përpunimin, interpretimin dhe vizualizimin e informacionit digjital. Nxënësit mund të analizojnë të dhënat e mbledhura nga rrjetet sociale, platformat digjitale dhe burime të tjera përmes statistikës dhe probabilitetit, duke vlerësuar ndikimin e medias, manipulimin e të dhënave dhe rëndësinë e mendimit kritik përmes numrave dhe fakteve.

Veprimtaritë praktike të zhvillimit të temave ndërkurrikulare përshkruhen më hollësisht në udhëzuesit kurrikularë të lëndës.

4.3 Kompetencat e lëndës së matematikës dhe rezultatet e të nxënit

Bazuar në këtë kurrikul, lënda e matematikës në AMU synon të përmbushë gjashtë kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij dhe që arrihen nëpërmjet pesë tematikave kryesore. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të të nxënit për secilën klasë.

Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së matematikës

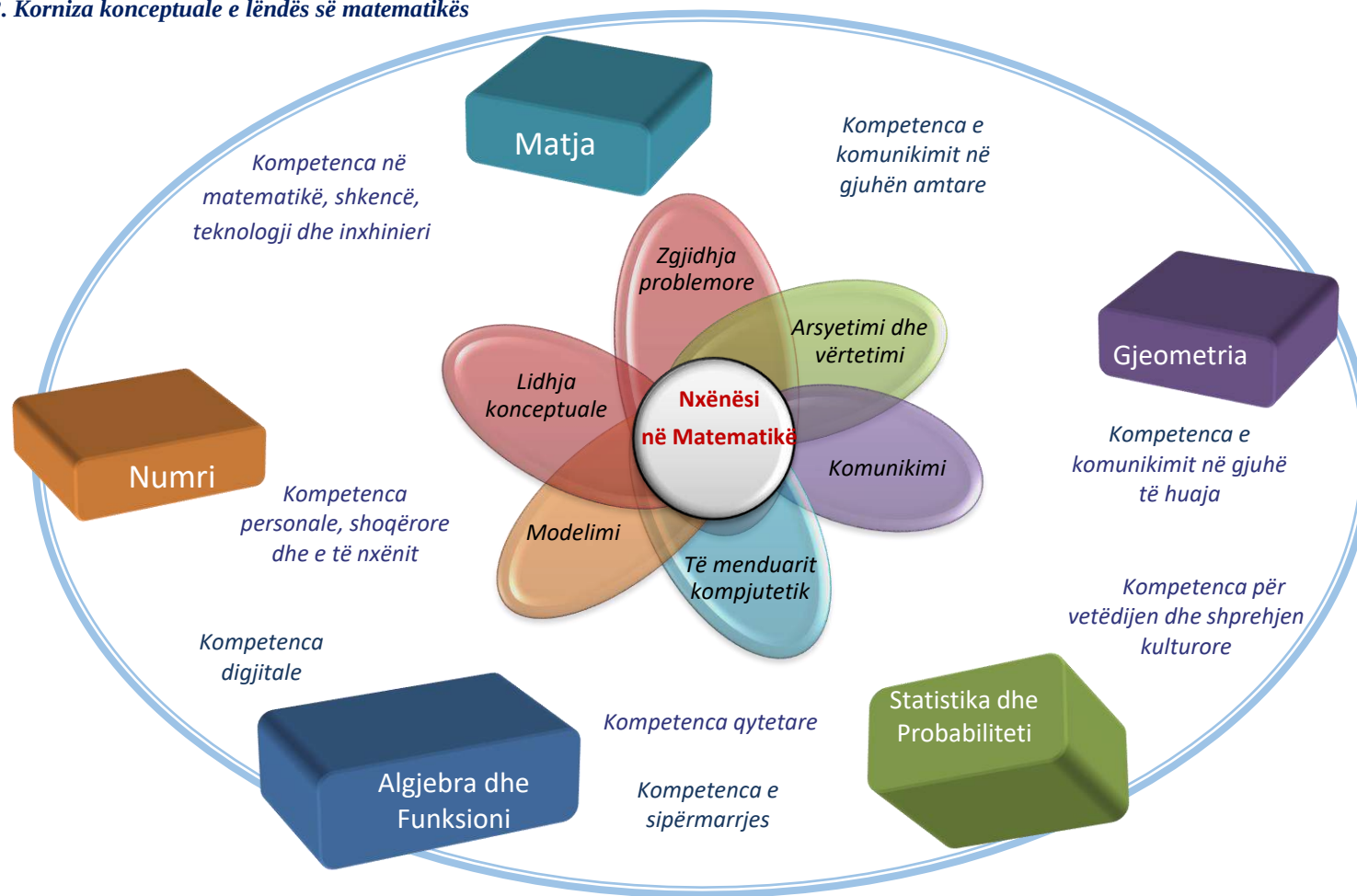

Tabela 2. Kompetencat matematikore dhe rezultatet e të nxënës (Klasa VI)

Kompetencat matematikore që zhvillohen përmes tematikave	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënës për kompetencat (klasa VI)
Zgjidhja problemore	Nxënësi përshkruan dhe zgjidh situata problemore të nivelit praktik të marra nga përvojat e jetës së përditshme dhe të nivelit abstrakt, duke zhvilluar kapacitetin intelektual dhe intuitën krijuese. Zgjidhja problemore shpesh përfshin bashkëpunim dhe punë në ekip, individët punojnë së bashku për të zhvilluar dhe zbatuar zgjidhje efektive. Kjo kërkon aftësinë për të punuar në mënyrë efektive me të tjerët, për të shkëmbyer ide dhe për të ofruar dhe marrë reagime konstruktive. Në përgjithësi, kompetenca e zgjidhjes problemore është thelbësore për suksesin në matematikë dhe në shumë fusha të tjera, pasi u mundëson individëve të trajtojnë probleme komplekse dhe të zhvillojnë zgjidhje novatore.	Nxënësi: ✓ përcakton të dhënat dhe zbaton hapat për zgjidhjen e problemeve; ✓ vlerëson vlefshmërinë e zgjidhjes dhe e interpreton atë; ✓ zgjedh dhe zbaton strategji të përshtatshme për zgjidhjen e problemeve; ✓ modelon matematikisht situata problemore që lidhen me numra realë, shprehje algjebrike dhe figura.
Arsyetimi dhe vërtetimi	Nxënësi përdor arsyetimin, argumentimin dhe vërtetimin si aspekte themelore të matematikës. Arsyetimi ka të bëjë me organizimin logjik të fakteve, ideve ose koncepteve në mënyrë që të arrijë në një rezultat më të besueshëm se intuita. Kjo përfshin përdorimin e deduksionit dhe induksionit logjik për të nxjerrë përfundime bazuar në vetitë dhe marrëdhëniet matematikore. Vërtetimi, nga ana tjetër, përfshin ofrimin e një argumenti logjik dhe rigoroz për të demonstruar vërtetësinë e një pohimi ose pretendimi matematikor. Kjo përfshin përdorimin e aksiomave, përkufizimeve dhe teknikave matematikore të vendosura për të nxjerrë rezultate të reja dhe justifikuar vlefshmërinë e pretendimeve matematikore. Arsyetimi dhe prova matematikore janë kompetenca thelbësore për suksesin në matematikë dhe në fusha të tjera, pasi u mundësojnë individëve të zhvillojnë dhe	Nxënësi ✓ arsyeton e vlerëson argumentet matematikore; ✓ vërteton pohime matematikore me metoda direkt dhe indirekt; ✓ zhvillon dhe përdor shprehitë e arsyetimit matematikor; ✓ hamendëson dhe gjykon hamendësimet; ✓ strukturon argumente për përfundimet e gjetura.

	komunikojnë ide e zgjidhje novatore dhe të vlerësojnë në mënyrë kritike vlefshmërinë e pretendimeve dhe argumenteve të tyre.	
<i>Të menduarit dhe komunikimi matematik</i>	Nxënësi përdor komunikimin nëpërmjet të lexuarit, të shkruarit, diskutimit, të dëgjuarit, të pyeturit për të organizuar dhe qartësuar të menduarin matematik. Gjatë komunikimit në gjuhën matematikore mësohen koncepte, procese dhe përforcohet të kuptuarit e tyre. Gjuha matematike përdoret jo vetëm në lëndë të tjera, por edhe në jetën e përditshme. Kjo kompetencë përfshin aftësinë për të menduar në mënyrë krijuese dhe abstrakte rreth koncepteve matematikore dhe për të komunikuar idetë dhe zgjidhjet matematikore në mënyrë të qartë dhe efektive. Mendimi dhe komunikimi matematikor janë thelbësore për suksesin në matematikë dhe në shumë fusha të tjera, pasi u mundësojnë individëve të zgjidhin probleme komplekse, të zhvillojnë koncepte dhe teknika të reja matematikore dhe t'ua komunikojnë idetë e tyre të tjerëve. Të menduarit dhe komunikimi efektiv matematik kërkon aftësinë për të punuar në bashkëpunim me të tjerët, për të shkëmbyer ide dhe për të ofruar dhe marrë reagime konstruktive. Ai gjithashtu përfshin njohjen dhe respektimin e këndvështrimeve dhe qasjeve të ndryshme ndaj problemeve dhe zgjidhjeve matematikore, si dhe të qenit i hapur ndaj zgjidhjeve dhe ideve alternative.	Nxënësi: ✓ lidh gjuhën e matematikës me gjuhën e përditshme; ✓ interpreton dhe komunikon konceptet matematikore përmes të lexuarit, shkruarit dhe diskutimit; ✓ gjeneron konkluzione matematikore duke grumbulluar dhe përpunuar të dhëna; ✓ përkthen nga gjuha e jetës së përditshme gjuhën e matematikës dhe anasjelltas; ✓ komunikon të menduarin matematik nëpërmjet fjalorit dhe simboleve matematikore.
<i>Lidhja konceptuale</i>	Nxënësi kupton ndërtimin e koncepteve matematikore për të formuar një të tërë dhe përdorur varësitë ndërmjet këtyre koncepteve. Kjo kompetencë është e rëndësishme sepse matematika është një lëndë shumë e ndërlidhur, ku koncepte dhe ide të ndryshme shpesh ndërlidhen dhe ndërtohen mbi njëra-tjetrën. Aftësia për të krijuar lidhje konceptuale përfshin njohjen e ngjashmërive dhe dallimeve ndërmjet koncepteve matematikore dhe të kuptuarit sesi konceptet e ndryshme lidhen me njëri-tjetrin. Ajo gjithashtu përfshin aftësinë për të transferuar njohuri dhe aftësi nga një kontekst në tjetrin, dhe për të zbatuar koncepte dhe teknika	Nxënësi: ✓ interpreton koncepte matematikore dhe kupton ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet tyre; ✓ lidh koncepte matematikore të reja me ato të mëparshme dhe kupton formimin e tyre; ✓ përdor varësitë ndërmjet koncepteve për të krijuar një tërësi;

	matematikore për të zgjidhur probleme në fusha të ndryshme. Lidhja konceptuale efektive kërkon gjithashtu aftësinë për të vizualizuar dhe paraqitur idetë matematikore në mënyra të ndryshme, si përmes diagrameve, grafikëve dhe paraqitjeve simbolike.	✓ integron njohuritë dhe shprehjet matematikore me situata dhe dukuri nga jeta e përditshme, lëndë të tjera.
Modelimi matematik	Nxënësi përshkruan dhe krijon modele duke përdorur veprimet themelore matematikore në situata të jetës së përditshme. Nëpërmjet përdorimit të teknikave përkatëse, gjendet zgjidhja matematikore e cila më pas interpretohet në jetën reale. Kjo kompetencë është e rëndësishme sepse modelet matematikore përdoren në shumë fusha, duke përfshirë inxhinierinë, fizikën, biologjinë, ekonominë, mjekësinë, shkencat sociale. Modelimi efektiv matematik kërkon gjithashtu aftësinë për të analizuar dhe interpretuar modelet matematikore dhe për t'i përdorur ato për të bërë parashikime e për të projektuar zgjidhje.	Nxënësi: ✓ modelon situata problemore nga jeta reale në gjuhën matematikore; ✓ parashikon dhe gjen zgjidhjen matematikore duke përdorur parimin e modelimit për zgjidhje problemesh nga jeta e përditshme; ✓ interpreton zgjidhjen matematikore në kontekstin e situatës reale.
Të menduarit kompjuterik dhe përdorimi i teknologjisë	Nxënësi zhvillon aftësinë e të menduarit kompjuterik për njohjen e modelit, dizenjimin dhe përdorimin e abstraksionit, zbërthimin e modelit, përcaktimin se cilat (nëse ka) mjete kompjuterike mund të përdoren në analizimin ose zgjidhjen e një problemi dhe përcaktimin e algoritmeve si pjesë e një zgjidhjeje të detajuar. Përdor teknologjinë si mjet për të zgjidhur apo verifikuar zgjidhjet si dhe për të mbledhur, komunikuar e zbuluar informacione. Kjo kompetencë u ofron nxënësve mjete për të eksploruar, vizualizuar dhe zgjidhur problemet matematikore në mënyrë më efikase. Disa aftësi kryesore që lidhin përdorimin e teknologjisë në matematikë janë: aftësi me softuer matematikor: analiza dhe vizualizimi i të dhënave, ndërtimi dhe vizualizimi gjeometrik, programimi dhe kodimi kompjuterik: burimet në internet dhe platformat arsimore: bashkëpunimi digjital, vlerësimi kritik i teknologjisë, përdorimi etik dhe i përgjegjshëm i teknologjisë.	Nxënësit: ✓ përdor të menduarin algoritmik dhe të menduarin kompjuterik për zgjidhjen e problemeve matematikore; ✓ përdor makina llogaritëse të avancuara për verifikimin dhe zgjidhjen e problemeve matematikore. ✓ zgjidh detyra matematike duke aplikuar aftësitë e fituara në fushën e TIK-ut.

V. PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNI

5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e gjashtë

Lënda e matematikës zhvillohet për 35 javë mësimore me nga 4 orë secila (45 min.), pra gjithsej 140 orë për secilën klasë në vit. Programi i matematikës specifikon peshën (orët e sugjeruara) e secilës tematikë për secilën klasë. Shuma e orëve sugjeruese për secilën tematikë është e barabartë me sasinë e orëve vjetore të përcaktuara në planin mësimor të arsimit bazë. Shpërndarja e orëve ka për qëllim që përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë në raport me orët totale vjetore.

Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë

Klasa VI	Numri	Matja	Gjeometria	Algjebra dhe funksioni	Statistika dhe probabiliteti	Gjithsej orë
	76	20	22	11	11	140 orë

5.2 Përmbajtja e klasës së gjashtë

Në programin e matematikës për klasën e gjashtë janë paraqitur tematikat përmbajtësore: **Numri; Matja; Gjeometria; Algjebra dhe funksioni; Statistika dhe probabiliteti**. Këto tematika janë bazë për të ndërtuar njohuri, aftësi dhe qëndrime e vlera. **Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë, aftësitë, që duhet të demonstrojnë nxënësi lidhur me tematikat përkatëse, ndërkohë qëndrimet dhe vlerat që demonstroi nxënësi në lëndë e matematikës përmbledhen për të gjitha tematikat.**

Tematikat dhe renditja e tyre nuk presupozojnë që përmbajtja vjetore, përgjatë vitit shkollor, duhet të zhvillohet e ndarë sipas tematikave dhe në këtë renditje. Kombinimi i koncepteve dhe shprehive matematikore në situata të nxëni, kapituj apo grupe temash e njësi mësimore, si dhe renditja e tyre është e drejtë e përdoruesve të programit (më kryesorët janë mësuesit dhe autorët e teksteve). Për “përkthimin” e programit në tekste mësimore, aftësitë dhe orët e tematikave do të jenë të shpërndara në kapituj/njësi mësimore të renditura logjikisht njëri pas tjetrit. Sasia e orëve

mësimore për secilën tematikë është rekomanduese. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën tematikë.

KLASA VI

5.1.1 Tematika: Numri

NUMRI	
Përshkrimi i tematikës: Nxënësi përdor kuptimin e numrave, marrëdhëniet ndërmjet tyre dhe algoritmin e veprimeve me numra për të paraqitur sasi në botën reale. Nxënësi zgjeron konceptin për numrin dhe veprimet me numra nëpërmjet trajtimit më të thelluar të thyesave, numrave dhjetorë e përqindjes, demonstroi konceptin për raportet e përpjesëtimet, përdor kllapat dhe makinën llogaritëse. Parashikimi i rezultateve dhe problemat me informacion nga jeta e përditshme ndikojnë në formimin e bindjes për nevojën e matematikës në jetën e përditshme.	
Njohuritë	Aftësitë
Numrat natyrorë - Vendvlera e çdo shifre deri në miliona. - Shkrimi, në trajtë të zbërthyer, i numrit deri në miliona. - Faktorët për numrat dyshifrorë. - Shumëfishi i përbashkët i dy numrave. - Rrumbullakimi i numrave natyrorë me gjashtë shifra, deri në mijëshe të plota. - Përafrimi i numrave të mëdhenj. - Krahassimi i numrave deri në milion. - Përdorimi korrekt i simboleve $>$, $<$ dhe $=$.	Numrat natyrorë Nxënësi: - identifikon vlerën e çdo shifre deri në miliona; - shkruan në trajtë të zbërthyer, numrin deri në miliona; - gjen faktorët e numrave dy shifrorë duke treguar kriteret e plotpjesëtimit me 2, 3, 6 dhe 9; - gjen shumëfishat e përbashkët të dy numrave (p.sh., i 4 dhe 5); - përdor rrumbullakimin e numrave natyrorë me gjashtë shifra, për të përafruar numra të mëdhenj; - krahason numrat duke përdorur saktë simbolet $>$, $<$ dhe $=$;

- Numrat katrorë dhe kubik.
- Numrat çift dhe tek, si dhe shumëfishat e 5,10, 25, 50, 100 deri në 1000.
- Numrat e thjeshtë deri në 100.
- Origjina e historisë së sistemit të numrave dhe zhvillimi i tij.

Thyesat

- Thyesat e barabarta.
- Thjeshtimi i thyesave dhe kthimi në forma të thjeshta.
- Kthimi i thyesave në numra të përzier dhe anasjellas.
- Renditja e thyesave.
- Kthimi i thyesave në emërues të njëjtë.
- Krahasimi i thyesave me emërues të njëjtë dhe të ndryshëm.

Numrat dhjetorë

- Kuptimi i vendvlerës deri në tre shifra mbas presjes dhjetore.
- Krahasimi dhe renditja e numrave dhjetorë, me jo më shumë se dy shifra pas presjes.
- Përdorimi i numrave dhjetorë me tri shifra pas presjes,

- tregon numrat katrorë dhe kubik (nga 1 deri në 125) ;
- identifikon numrat çift dhe tek, deri në 1000;
- zbulon numrat e thjeshtë deri në 100;
- hulumton dhe zbulon origjinën e historisë së sistemit të numrave dhe zhvillimit të tij.

Thyesat

Nxënësi:

- kupton që thyesa mund të paraqitet si pjesëtim i numëruesit me emëruesin (thyesat e rregullta dhe të parregullta) ;
- kupton se thyesat e rregullta dhe të parregullta mund të paraqiten si veprime ndarjeje të një sasie në pjesë të barabarta;
- thjeshton thyesat duke i kthyer në forma të thjeshta si: $\frac{1}{4}$; $\frac{1}{2}$; $\frac{3}{4}$ ose në një numër thyesor me të pestat ose të dhjetat;
- kthen thyesat në numra të përzier dhe anasjellas;
- gjen emëruesin e përbashkët të dy thyesave;
- krahason thyesat me emërues të njëjtë dhe të ndryshëm.

Numrat dhjetorë

Nxënësi:

- kupton vendvlerën deri në tre shifra mbas presjes dhjetore (të dhjetat, të qindtat dhe të mijtat);

në kontekstin e matjeve.

- Rrumbullakimi i numrit dhjetor në dhjetëshen më të afërt dhe numrin e plotë më të afërt.
- Barazimi i numrave dhjetorë në thyesa.
- Kthimi i numrave dhjetorë dhe thyesa dhe anasjellas (duke përdorur pjesëtimin).

Përqindja

- Kuptimi i përqindjes.
- Gjetja e përqindjes së një numri në ilustrime e situata praktike.

Raporti dhe përpjesëtimi

- Raporti dhe përpjesëtimi me anë të ilustrimeve dhe situatave nga jeta reale.

Numrat e plotë

- Kuptimi dhe krahasimi i numrave të plotë me anë të paraqitjeve konkrete.

Mbledhja dhe zbritja

- Mbledhja e numrave dyshifrorë ose treshifrorë me të njëjtën ose jo numër shifrash.
- Mbledhja dhe zbritja e numrave dhjetorë me të njëjtën ose jo numër shifrash në pjesën dhjetore.

- krahason dhe rendit numrat dhjetorë, me jo më shumë se dy shifra pas presjes;
- formon, zbërthen dhe rigrupon numrat, duke përfshirë pjesën dhjetore (të dhjetat, të qindtat dhe të mijtat);
- demonstroi rrumbullakimin e numrit dhjetor në dhjetëshen më të afërt dhe numrin e plotë më të afërt;
- lidh konceptin e numrave dhjetorë me thyesat dhe anasjelltas.

Përqindja

Nxënësi:

- kupton përqindjen si pjesë e 100 dhe e paraqet në përqindje si: $\frac{1}{2}$; $\frac{1}{4}$; $\frac{1}{5}$; $\frac{1}{10}$; $\frac{1}{100}$;
- identifikon përqindjen e një numri në ilustrime e situata konkrete nga jeta reale.

Raporti dhe përpjesëtimi

Nxënësi:

- dallon raportin dhe përpjesëtimet me anë të ilustrimeve dhe situatave nga jeta reale.

Numrat e plotë

Nxënësi:

- Mbledhja dhe zbritja e thyesave me emërues të ndryshëm. - Ndryshesa e numrave pozitive dhe negative në boshtin numerik, si dhe në kontekstin e gjetjes së temperaturave. Shumëzimi dhe pjesëtimi - Shumëzimi dhe pjesëtimi i dy numrave deri në 10 000 me 10, 100, 1000. - Shumëzimi i dy numrave dyshifrorë, shumëfisha të 10. - Shumëzimi i dy numrave, kur njëri është numër dyshifror, shumëfish i 10 dhe tjetri është numër treshifror, shumëfish i 100. - Shumëzimi i dy numrave natyrorë dyshifrorë duke dyfishuar njërin dhe duke përgjysmuar tjetrin. - Shumëzimi i numrave natyrorë katërshifrorë me numra njëshifrorë, si dhe i numrave dyshifrorë ose treshifrorë me numra dyshifrorë. - Shumëzimi dhe pjesëtimi i numrave dhjetorë (me dy shifra mbas presjes) me 10, 100. - Shumëzimi dhe pjesëtimi i numrave dhjetorë deri në dy shifra pas presjes me numra të plotë pozitivë. - Shumëzimi dhe pjesëtimi i thyesave të rregullta me numrat e plotë pozitivë ;	- kupton dhe krahason numrat e plotë me anë të paraqitjeve konkrete, kryesisht në boshtin numerik. Mbledhja dhe zbritja Nxënësi: - mbledh numrat dyshifrorë ose treshifrorë me të njëjtën ose jo numër shifrash (p.sh. $376 + 584$; $489 + 65$); - mbledh dhe zbret numrat dhjetorë me të njëjtën ose jo numër shifrash në pjesën dhjetore (p.sh., $3.76 + 5.84$; $4.89 + 6.5$); - identifikon ndryshesën e numrave pozitive dhe negative në boshtin numerik dhe në kontekstin e gjetjes së temperaturave.; - mbledh dhe zbret thyesa me emërues të ndryshëm. Shumëzimi dhe pjesëtimi Nxënësi: - shumëzon dhe pjesëton dy numra deri në 10 000 me 10, 100, 1000; - shumëzon dy numra dyshifrorë, shumëfisha të 10 ose një shumëfish i 10, numër dyshifrorë dhe një shumëfish i 100, numër treshifrorë (p.sh., 20×40; 40×300); - përdor strategji të shumëzimit të dy numrave natyrorë duke dyfishuar njërin dhe duke përgjysmuar tjetrin (p.sh., 35×16 me 70×8); - shumëzon dy numra natyrorë katërshifrorë me numra njëshifrorë dhe dy numra dyshifrorë ose treshifrorë me numra dyshifrorë (p.sh., 4589×6; $56 \times$

- Kllapat dhe radha e veprimeve në shprehjet numerike.

Strategji të kryerjes së veprimeve me mend

- Mbledhja dhe zbritja me mend e numrave njëshifrorë dhe dyshifrorë.
- Mbledhja dhe zbritja me mend e numrave treshifrorë me dhjetëshe të plota, pa kalim dhe pa prishje të qindësches (p.sh., $650 + 260$).
- Mbledhja dhe zbritja me mend e dy numrave natyrorë ku njëri prej tyre është 1, 2, 3 njësi më i vogël se një shumëfish i 10, 100, 1000 (p.sh., $312 + 499$; $567 - 198$).
- Mbledhja dhe zbritja me mend e numrave dhjetorë me një shifër pas presjes me shumë 1 (p.sh., $0.3 + 0.7 = 1$).
- Mbledhja dhe zbritja me mend e numrave dhjetorë me një shifër pas presjes, që e kanë shumën 10 (p.sh., $6.8 + 3.2 = 10$).
- Mbledhja dhe zbritja me mend e numrave dhjetorë me dy shifra pas presjes, që e kanë shumën 1 (p.sh., $0.68 + 0.32 = 1$).
- Mbledhja dhe zbritja me mend e numrave dhjetorë me një shifër para presjes dhe një shifër pas presjes (p.sh., $3.6 + 3.7$).

78; 156×23);

- shumëzon dhe pjesëton numra dhjetorë (me dy shifra mbas presjes) me 10, 100;
- shumëzon numrat dhjetorë deri në dy shifra pas presjes me numra të plotë pozitivë një shifrorë dhe dy shifrorë;
- pjesëton numrat dhjetorë deri në dy shifra pas presjes me numra të plotë pozitivë;
- shumëzon dhe pjesëton thyesat e rregullta me numrat e plotë pozitivë;
- zbaton rregullat matematikore dhe radhën e veprimeve për të thjeshtuar një shprehje numerike;
- kupton se përdorimi i kllapave ndryshon vlerën e një shprehjeje numerike.

Strategji të kryerjes së veprimeve me mend

Nxënësi:

- përdor strategji të ndryshme për të kryer veprimet e mbledhjes, zbritjes, shumëzimit dhe pjesëtimit.

- Shumëzimi i dy numrave dyshifrorë, shumëfisha të 10.
- Shumëzimi i dy numrave, kur njëri është numër dyshifror, shumëfish i 10 dhe tjetri është numër treshifror, shumëfish i 100.
- Pjesëtimi i numrave natyrorë me 2, 4, 5, 10, 25 dhe 100.
- Shumëzimi dhe pjesëtimi me mend i një numri dhjetor me një shifër para dhe pas presjes me një numër natyror (p.sh., 0.7×8 ; $4.2 : 6$).

5.1.2 Tematika: Matjet

MATJET

Përshkrimi i tematikës: Nxënësi zbaton proceset e matjes, përzgjedh teknika dhe formula të përshtatshme për të kryer matje direkte dhe indirekte në situata reale. Ai zgjeron njohuritë për matjet indirekte duke përdorur formulat. Përafërsia në matje dhe parashikimi i përafërt i rezultatit kanë të bëjnë me dobinë e matjeve në situata problemore të jetës së përditshme.

Njohuritë	Aftësitë
Gjatësia, masa, koha, këndet - Zgjedhja e njësisë dhe mjetit të përshtatshëm për të kryer një matje në një rast konkret. - Këmbimi i njësive të matjes (kg me g; km,	Gjatësia, masa, koha Nxënësi: - përdor njësitë dhe mjetin e përshtatshëm për të kryer një matje në një rast konkret; - këmben njësitë e matjes (kg me g; km, m, cm, mm) me numra dhjetorë deri në tre shifra pas presjes;

m, cm, mm) me numra dhjetorë deri në tre shifra pas presjes. - Parashikimi i përafërt i një veprimtarie matëse në cm ose mm më të afërt. - Vizatimi dhe matja e një segmenti. - Njësitë e matjes së kohës (sekonda, minuta, ora, dita, java, muaji, viti, dekada, shekulli) dhe këmbimi i tyre. - Ora me sistemin 24 orësh. - Tabelat e orareve me sistemin 24 orësh. - Kalendari. - Ora në zona të ndryshme të botës. - Raportori për matjen e këndeve Perimetri dhe syprina - Formula për perimetrin dhe syprinën e katrorit. - Formula për perimetrin dhe syprinën e drejtkëndëshit. - Syprina e një figure jo të rregullt. - Syprina e një figure thjeshtë e të përbërë.	- parashikon një veprimtari matëse deri në cm ose mm më të afërt; - kryen vizatime dhe matje të segmenteve; - zbaton njësitë e matjes së kohës (sekonda, minuta, ora, dita, java, muaji, viti, dekada, shekulli) dhe i këmben ato; - kthen njësitë e kohës nga njëra në tjetrën dhe i shpreh ato si numra dhjetorë ose si numra të përzier; - lexon dhe përdor sistemin 24 orësh; - llogarit kohën në tabelat e orareve me sistemin 24 orësh; - përdor kalendarin për të zgjidhur situata të jetës praktike; - llogarit orën në zona të ndryshme të botës; - përdor raportorin për majën e këndeve. Perimetri dhe syprina Nxënësi: - njehson perimetrin dhe syprinën e katrorit; - njehson perimetrin dhe syprinën e drejtkëndëshit; - vlerëson me anë të katrorëve syprinën e një figure jo të rregullt; - llogarit syprinën e një figure të thjeshtë dhe të përbërë. - përdor njohuritë për syprinën e drejtkëndëshit për të llogaritur syprinën e trekëndëshit kënddrejtë; Vëllimi Nxënësi:

Vëllimi	- këmben njësitë matëse të vëllimit: litri dhe mililitri. - kupton dallimin midis nxënësisë dhe vëllimit të trupave.
- Përdormi i njësive matëse të vëllimit litri dhe mililitri si dhe këmbimi i tyre.	

5.1.3 Tematika: Gjeometria

GJEOMETRIA	
Përshkrimi i tematikës: Nxënësi përdor arsyetimin dhe vërtetimin për të zbuluar dhe provuar marrëdhëniet gjeometrike ndërmjet figurave 2D (2 dimensionale) dhe objekteve 3D (3 dimensionale). Nxënësi përforcon njohuritë për shumëkëndëshat e rregullt dhe zgjeron njohuritë për to. Përmbajtja pasurohet edhe me përfshirjen e deduksioneve të thjeshta. Shndërrimet gjeometrike pasurohen me zhvendosjen paralele dhe rrotullimin në sistemin koordinativ.	
Njohuritë	Aftësitë
Gjeometria në plan - Shumëkëndëshat dhe klasifikimi i tyre. - Katërkëndëshi (rombi, paralelogrami, drejtkëndëshi, katrori, trapezi) veti të këndeve dhe brinjëve pa vërtetim. - Rrethi. - Vizatimi i këndeve të ngushta dhe	Gjeometria në plan Nxënësi: - klasifikon shumëkëndëshat sipas vetive të tyre; - klasifikon, vizaton dhe mat këndet e ngushta dhe këndet të gjera (nga 90^0 deri në 180^0); - llogarit dhe kontrollon shumën e këndeve të një trekëndëshi. - identifikon elementet e rrethit: qendër, rreze, diametër, perimetër; - vizaton rrathë me rreze dhe diametër të përcaktuar. Gjeometria në hapësirë Nxënësi:

këndeve të gjera (nga 90^0 deri në 180^0). - Shuma e këndeve të një trekëndëshi është 180^0. Gjeometria në hapësirë - Përshkrimi i trupave gjeometrikë sipas vetive të tyre. - Elementet e trupave gjeometrikë (faqet, brinjët, kulmet). Shndërrimet gjeometrike - Përdorimi i koordinatave në rrjetin koordinativ. - Gjetja e koordinatave të një figure gjatë simetrisë, zhvendosjes dhe rrotullimit 90^0	- përshkruan trupat gjeometrikë sipas vetive të tyre; - përcakton identifikon dhe skicon hapjen e kubit, kuboidit, prizmit dhe piramidës; - elementet e trupave gjeometrikë (faqet, brinjët, kulmet); - kupton lidhjen midis syprinës së figurave 2D dhe syprinës së figurave 3D. Shndërrimet gjeometrike Nxënësi: - lexon dhe plotëson koordinatat e pikave në rrjetin koordinativ; - lexon dhe plotëson koordinatat e kulmeve të figurave në rrjetin koordinativ; - njehson koordinatat e një figure gjatë simetrisë sipas një pike ose sipas një drejtëze, zhvendosjes dhe rrotullimit 90^0 (rreth një pike të figurës sipas drejtimit orar ose kundërorar).

5.1.4 Tematika: Algjebra dhe funksioni

ALGJEBRA DHE FUNKSIONI	
Përshkrimi i tematikës: Nxënësi zbulon ligjësi, përdor kuptimin për numrin që mungon dhe përdor simbolet për të modeluar marrëdhënie në situata praktike. Nxënësi zgjeron njohuritë me koordinatat në rrjetin koordinativ. Lidhur me funksionin, nxënësi mëson të dallojë një ligjësi, nëpërmjet modeleve konkrete, kryesisht me karakter zbavitës, me vargje.	
Njohuritë	Aftësitë
Ekuacione, inekuacione, sisteme të ekuacioneve - Numri që mungon në një shprehje numerike me numra natyrorë, numra dhjetorë, thyesa ose të kombinuara. - Përdorimi i shkronjës. Funksioni - Koordinatat e pikave në rrjetin koordinativ. - Vargje numerike (me kufiza numra natyrorë ose dhjetorë), në përshtatje me njohuritë për veprimet me numra natyrorë e dhjetorë. - Lidhja e pozicionit të kufizës me vlerën e saj në vargun numerik.	Ekuacione, inekuacione, sisteme të ekuacioneve Nxënësi: - identifikon numrin që mungon në një shprehje numerike me numra natyrorë ose numra dhjetorë ose thyesa ose të kombinuara; - përdor shkronjën në vend të numrit që mungon në një shprehje numerike me numra natyrorë; numra dhjetorë, thyesa ose të kombinuara që përmban veprimin e mbledhjes dhe/ose të zbritjes. Funksioni Nxënësi: - vendos pikat në rrjetin koordinativ; - dallon dhe vazhdon një varg numerik (me kufiza numra natyrorë ose dhjetorë ose thyesa), në përshtatje me njohuritë për veprimet me numra natyrorë, dhjetorë ose thyesa; - dallon lidhjen ndërmjet pozicionit të kufizës dhe vlerës së saj në një varg numerik; - përdor numrat katrorë për të gjetur kufizat e një vargu kur jepet pozicioni i tyre.

5.1.5 Tematika: Statistika dhe probabiliteti

STATISTIKA DHE PROBABILITETI

Përshkrimi i tematikës: Nxënësi lexon, kupton dhe interpreton të dhënat statistikore për të marrë vendime në jetën e përditshme. Ai demonstroi njohuritë e marra për grumbullimin dhe paraqitjen e të dhënave. Interpretimi i të dhënave perfeksionohet me përfshirjen e konceptit të modës, mesatares aritmetike, mesores. Nxënësi zgjeron njohuritë me probabilitetin.

Njohuritë	Aftësitë
Grumbullimi, organizimi, interpretimi dhe përpunimi i të dhënave - Mbledhja e të dhënave (diskrete dhe të vazhdueshme) nëpërmjet anketave të thjeshta nga mjedise të njohura për nxënësin dhe klasifikimi e diskutimi rreth tyre. - Paraqitja e të dhënave në tabela statistikore e diagrame të ndryshme. - Interpretimi i tabelave dhe diagrameve të gatshme.	Grumbullimi, organizimi, interpretimi dhe përpunimi i të dhënave Nxënësi: - grumbullon të dhëna të thjeshta (diskrete dhe të vazhdueshme) nga jeta reale dhe i paraqet me diagrame të ndryshme dhe tabela; - organizon dhe paraqet të dhënat me diagrame të ndryshme (diagrami i Venit, diagrami i Carroll-it, diagrami waffle (me katrore/rrjete), diagrami me shtylla, diagram rrethore, histogramet, grafikët me pika) dhe tabela; - interpretin të dhëna të thjeshta, të gatshme, të marra nga grafikë të jetës reale (grafikë me shtylla, grafikë rrethor, grafikë me vija, histogram, grafiku me pika); - gjen dhe interpreton mesataren aritmetike, modën, mesoren dhe amplitudën (shpërndarjen) për një grup të dhënash. Probabiliteti Nxënësi: - përdor shprehjet: <i>ka mundësi</i>, <i>nuk ka mundësi</i>, <i>mbase</i>, <i>me siguri</i> dhe i të tjerave të ngjashme me

- Moda, mesorja, mesatarja aritmetike dhe amplituda (shpërndarja), për një grup të dhënash. Probabiliteti - Përdorimi i shprehjeve: <i>ka mundësi</i>, <i>nuk ka mundësi</i>, <i>mbase</i>, <i>me siguri</i> dhe i të tjerave të ngjashme me to. - Ngjarje të papajtueshme. - Probabiliteti eksperimental.	to, në situata të jetës reale; identifikon kur dy ngjarje mund të ndodhin njëkohësisht dhe kur janë të papajtueshme, pra nuk mund të ndodhin në të njëjtën kohë; - përdor të dhëna eksperimentale për të vlerësuar mundësinë e ndodhjes së ngjarjes duke u bazuar në një numër të madh provash.

5.2 Qëndrime dhe vlera

Në lëndën e matematikës nxënësi demonstroi qëndrimet dhe vlerat e përmbledhura si më poshtë:

Tabela 4. Qëndrimet dhe vlerat

Nxënësi:

- ✓ Paraqet dhe komunikon lirshëm mendimet dhe idetë e tij, duke përdorur gjuhë të saktë matematikore.
- ✓ Tregohet inovativ dhe krijon zgjidhje ose propozime të reja për probleme matematikore.
- ✓ Përdor imagjinatën dhe kreativitetin për:
 - zgjidhjen e problemeve me numra realë, përqindje, shprehje numerike e algjebrike;
 - zgjidhjen e problemeve gjeometrike që lidhen me figura 2D dhe objekte 3D;
 - ndërtimin dhe interpretimin e vargjeve numerike dhe të modeleve matematikore.
- ✓ Shfaq kuriozitet për:
 - matjet dhe njësiti të ndryshme (gjatësia, masa, koha, sipërfaqja, vëllimi, këndi);
 - lidhjen e matematikës me teknologjinë, mjedisin, ekonominë dhe jetën e përditshme.
- ✓ Vetëvlerësohet, përdor mendimin kritik dhe përmirëson procesin e të mësuarit përmes reflektimit.
- ✓ Argumenton zgjidhjet matematikore në mënyrë logjike e të qartë.
- ✓ Demonstroi pavarësi në mendime dhe veprime, duke kërkuar zgjidhje të ndryshme për një problem.
- ✓ Përdor teknologjinë (kalkulator, tabelat dinamike, softuerë edukativ) për të lehtësuar llogaritjet, përpunimin e të dhënave dhe vizualizimin e koncepteve.
- ✓ Demonstroi besim në forcat vetjake dhe vullnet për të përballuar sfida matematikore.
- ✓ Respekton:
 - përpjekjet personale dhe ato të grupit;
 - punën e kryer mirë dhe opinionet e ndryshme, duke u treguar tolerant dhe mendjehapur.
- ✓ Demonstroi zbatimin e njohurive matematikore në situata reale, duke analizuar dhe krahasuar të dhëna statistikore dhe duke marrë vendime të argumentuara.

5.3 Shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN)

Në këtë rubrikë paraqiten veprimtari model që mësuesi mund t'i përdorë për arritur rezultatet e të nxënit në tematika të ndryshme.

Tabela 5. Shembuj veprimtarish për përmbushjen e RN

Rezultat i të nxënit i orës mësimore	Shembuj të veprimtarive praktike
Shembulli 1 <i>Nxënësi demonstroi rrrumbullakimin e numrit dhjetorë në dhjetëshen më të afërt dhe numrin e plotë më të afërt.</i>	Shembull 1. Prezantimi i situatës 1. Mësuesi thotë: “Imagjinoni që jeni në një dyqan dhe shikoni çmimet e produkteve janë me numra dhjetorë, si 23.7 euro apo 46.4 euro. Kur do t'u tregoni miqve se sa keni shpenzuar, a do t'i thoni numrat saktësisht siç i shikoni te çmimet, apo do t'i rrrumbullakosni? Pse do t'i rrrumbullakosni?” Zgjedhja e numrave. Nxënësve u jepen kartela me numra dhjetorë (p.sh.: 12.6, 25.3, 48.7, 34.5, 9.9 etj.). Nxënësi zgjedh një kartelë dhe lexon numrin. Rrrumbullakimi praktik. Nxënësi duhet të: • rrrumbullakojë numrin në numrin e plotë më të afërt, • rrrumbullakojë numrin në dhjetëshen më të afërt. Shënon të dy rezultatet në fletoren e tij. Prezantimi. Secili nxënës paraqet zgjidhjen e vet duke thënë p.sh. “Numri im është 48.7. Në numrin e plotë më të afërt është 49, në dhjetëshen më të afërt është 50.” Reflektimi. Mësuesi udhëzon nxënësit të reflektojnë me pyetje: • “Pse e rrrumbullakojmë numrin në jetën e përditshme?”

	“Kur është më e përshtatshme të përdorim numrin e plotë dhe kur dhjetëshen?”. Jepni disa shembuj nëse do të blini në një dyqan. Prezantimi i situatës 2. Mësuesi thotë: “Sot do të matim gjatësitë e objekteve të ndryshme dhe këto gjatësi do ja tregoni shokëve tuaj. Gjatësitë e objekteve që ju do të matni, a do t’i thoni numrat me saktësinë e tyre, apo do t’i rrumbullakosni? Pse do t’i rrumbullakosni?” Zgjedhja e objekteve. Nxënësve u jepen objekte të ndryshme për t’u matur gjatësinë, si p.sh. banka, libër, fletore, tabela etj. Nxënësit udhëzohen t’i shkruajnë gjatësitë me numra dhjetorë (p.sh.: 73.6 cm, 49.2 cm, 15.8 cm, etj.). Nxënësi zgjedh një nga objektet dhe e lexon gjatësinë e tij. Rrumbullakimi praktik. Nxënësi duhet të: - rrumbullakojë numrin në numrin e plotë më të afërt, - rrumbullakojë numrin në dhjetëshen më të afërt. Shënon të dy rezultatet në fletoren e tij. Prezantimi. Secili nxënës paraqet zgjidhjen e vet duke thënë p.sh. “Gjatësia e tabelës është 73.6 cm. Në numrin e plotë më të afërt është 74, në dhjetëshen më të afërt është 70.”. Reflektimi. Mësuesi udhëzon nxënësit të reflektojnë me pyetje: “Pse e rrumbullakojmë numrin në jetën e përditshme?” “Kur është më e përshtatshme të përdorim numrin e plotë dhe kur dhjetëshen?”. - Tregoni situata nga jeta juaj në shtëpi.
Shembulli Nxënësi përshkruan trupat	Shembull . Prezantimi i situatës:

gjeometrikë sipas vetive të tyre.	Mësuesi thotë: “Imagjinoni që jeni arkitektë dhe do të ndërtoni një shtëpi të re. Për këtë ju duhet të zgjidhni format gjeometrike që do të përdorni për muret, çatinë, dritaret dhe derën. Çdo trup gjeometrik ka veçoritë e tij, cilët do të zgjidhni?” Zgjedhja e trupave. Nxënësve u jepen modele konkrete ose figura të trupave gjeometrikë (kub, paralelogram, prizëm, cilindër, sferë, piramidë). Secili nxënës zgjedh një trup. Përshkrimi praktik. Nxënësit punojnë në grupe dhe përshkruajnë trupin që kanë zgjedhur duke iu përgjigjur pyetjeve: ✓ Sa faqe ka? ✓ Sa brinjë ka? ✓ Sa kulme ka? ✓ Çfarë forme kanë faqet? Shkruan përgjigjet në fletoren e tyre. Prezantimi. Secili grup prezanton trupin gjeometrik para klasës. P.sh “Ne kemi zgjedhur kubin. Ai ka 6 faqe katrore, 12 brinjë dhe 8 kulme. Të gjitha faqet janë të barabarta.” Reflektimi. Mësuesi udhëzon nxënësit të reflektojnë përmes pyetjeve: ✓ “Pse është e rëndësishme të njohim vetitë e trupave gjeometrikë?” ✓ “Si na ndihmon kjo dije në jetën e përditshme, kur ndërtojmë diçka ose blejmë një objekt?” ✓ “Po tani çfarë trupi do të përdornit për shtëpinë e re?”

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e matematikës do të përshkruhen veprimtari praktike për përmbushjen e rezultateve të të nxënësve sipas tematikave të lëndës.

VI. METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Mësimdhënia e matematikës në arsimin e mesëm të ulët synon që nxënësit të shkojnë përtej të mësuarit mekanik të formulave, veprimeve dhe teknikave llogaritëse, për të ndërtuar mendim logjik, mendim kritik dhe aftësi për të zgjidhur probleme në mënyrë të pavarur dhe të argumentuar. Matematika nuk është thjesht një grup rregullash, por një mënyrë për të kuptuar, interpretuar dhe përballuar botën reale dhe sfidat që ajo sjell. Në këtë nivel arsimor, mësimdhënia duhet të synojë zhvillimin e të kuptuarit të thelluar, të mendimit të pavarur dhe të aftësive për të lidhur konceptet matematikore me fusha të tjera si shkenca, teknologjia, ekonomia, mjekësia, shkencat sociale, artet, jeta e përditshme. Nxënësit janë gjithashtu në një fazë ku zhvillojnë aftësi të thelluara të komunikimit matematikor dhe të punës bashkëpunuese. *Nxënësit janë të ndryshëm, ndaj mësimdhënia duhet të përshtatet me ritmet, interesat dhe stilet e të nxënësve të secilit.* Për këtë arsye, mësuesit duhet të përdorin një shumëllojshmëri metodash dhe qasjesh për të siguruar që secili nxënës të ketë mundësi të përparojë. Mësimdhënia e matematikës për nxënësit në arsimin e mesëm të ulët përfshin:

- 📖 *Të nxënësve aktiv dhe kërkimor.* Nxënësit përfshihen në mënyrë aktive përmes diskutimeve, zgjidhjes së problemeve reale, punës kërkimore të thjeshtë, projekteve dhe përdorimit të mjeteve teknologjike, duke ndërtuar kuptime të thelluara mbi konceptet matematikore.
- 📖 *Të kuptuarit e thelluar të koncepteve.* Përveç zbatimit të formulave, nxënësit udhëzohen që të kuptojnë konceptet dhe zanafillën e tyre, të zbulojnë lidhjet midis koncepteve dhe të shohin sesi matematika zbatohet në jetën reale, në shkencë, ekonomi, teknologji dhe art.
- 📖 *Të nxënësve bazuar në probleme dhe situata reale.* Nxënësit përballen me probleme që kërkojnë analiza, krahasime dhe vendimmarrje të argumentuar, p.sh: menaxhimin e buxhetit personal, interpretimin e të dhënave statistikore, planifikimin e udhëtimeve, analizimin e grafikëve dhe situatave matematikore nga bota reale.
- 📖 *Integrimi i teknologjisë dhe qasjes STEM.* Nxënësit inkurajohen të përdorin softuerë, makina llogaritëse, tabela dinamike, aplikacione mësimore dhe simulime për të modeluar dhe zgjidhur probleme komplekse. Mësimdhënia integrohet natyrshëm me qasjen STEM duke nxitur kreativitetin dhe zbatimin praktik të matematikës.
- 📖 *Mësim i diferencuar dhe i personalizuar.* Çdo nxënës ka ritme dhe mënyra të ndryshme të të nxënësve. Mësuesi përdor strategji të ndryshme, si ushtrime të diferencuara, projekte individuale dhe punë në grup, për të respektuar diversitetin dhe për të nxitur rritjen e potencialit të secilit.

 Të mesuarit bashkëpunues. Nxënësit punojnë në grupe për të zgjidhur detyra dhe probleme që kërkojnë mendim kolektiv, krahasim idesh dhe ndarje të përgjegjësi, duke zhvilluar aftësi sociale dhe profesionale.

 Argumentimi dhe komunikimi matematikor. Në këtë nivel, nxënësit mësojnë të argumentojnë qartë zgjedhjet e tyre, të përdorin terminologji të saktë matematikore, të mbrojnë pikëpamjet dhe të reflektojnë mbi mënyrën sesi kanë arritur te një zgjidhje.

 Përdorimi i stileve të të nxënës dhe vetëvlerësimi. Nxënësit udhëzohen të njohin stilin e tyre të të nxënës dhe të përdorin metoda që i ndihmojnë të përvetësojnë konceptet në mënyrë të qëndrueshme, duke reflektuar vazhdimisht mbi progresin dhe gabimet.

 Të nxënës bazuar në projekt dhe lidhja e matematikës me jetën reale. Matematika lidhet ngushtë me situata të përditshme dhe profesionale që mund të përdoren në projekte të ndryshme, si: buxhetimi, planifikimi i kohës, analiza e të dhënave në sport, media dhe shoqëria, përdorimi i statistikave dhe probabilitetit në vendimmarrje.

 Vlerësimi formues dhe reflektimi i thelluar. Mësuesi përdor vlerësimin formues si mjet mësimor për të ndihmuar nxënësit të identifikojnë vështirësitë, të korrigjojnë gabimet dhe të zhvillojnë vetëvlerësimin, duke i drejtuar drejt përmirësimit të vazhdueshëm.

 Zhvillimi i qëndrimit pozitiv dhe i vetëbesimit në matematikë. Përmes një mjedisi mbështetës dhe sfidues, nxënësit inkurajohen të shohin matematikën jo si një detyrë të vështirë, por si një mjet që i ndihmon të kuptojnë botën dhe të zgjidhin problemet e jetës.

 Zhvillimi i aftësive socioemocionale nëpërmjet matematikës. Nëpërmjet punës së përbashkët, të menduarit kritik, reflektimit, vetëvlerësimit, nxënësit forcojnë besimin në vetvete, zhvillojnë durimin, kontrollin e emocioneve, këmbënguljen, bashkëpunimin dhe respektin për idetë dhe mendimet e të tjerëve.

6.1 Roli i situatave të të nxënës praktike nga jeta reale në mësimin e matematikës

Një ndër mënyrat më efektive për të ndërtuar kuptim të qëndrueshëm dhe të thelluar matematikor në arsimin e mesëm të ulët është përfshirja e situatave reale dhe praktike në procesin e të nxënës. Kur nxënësit përballen me probleme që lidhen me situata konkrete, si: përlllogaritja e shpenzimeve të një udhëtimi, krahasimi i ofertave ekonomike, menaxhimi i buxhetit personal, matja e kohës dhe distancës, ose analiza e të dhënave

statistikore në media, ata e kuptojnë se matematika është një mjet jetik për të kuptuar dhe përballuar sfidat e jetës së përditshme, jo thjesht një lëndë shkollore. Konteksti real e bën mësimin më kuptimplotë dhe funksional, duke i ndihmuar nxënësit:

- ✓ *të kuptojnë vlerën praktike dhe shoqërore të matematikës*, si një mjet për marrjen e vendimeve të arsyetuara dhe për përballimin e situatave nga më të thjeshta deri te ato komplekse;
- ✓ *të zhvillojnë mendimin logjik, kritik dhe krijues*, duke analizuar situata, duke krahasuar mundësi dhe duke gjetur zgjidhje alternative për probleme të ndryshme.
- ✓ *të ndërtojnë aftësi të zgjidhjes së problemeve në mënyrë të pavarur*, duke ndjerë siguri dhe besim në zbatimin e njohurive matematikore në botën reale, jashtë klasës.

Në këtë mënyrë, mësimi i matematikës tejkalon kufijtë e fletoreve, tabelës dhe librave, duke u shndërruar në një proces jetësor, që i ndihmon nxënësit të ndërtojnë kompetenca funksionale për të ardhmen, të nevojshme për të kuptuar dhe për t'u përballur me realitetin dinamik të botës së punës.

6.2 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e matematikës

Projektet kurrikulare përbëjnë një komponent të rëndësishëm të procesit mësimor në matematikën e arsimit të mesëm të ulët, pasi ato i japin mundësi nxënësve të zbatojnë njohuritë e fituara në mënyrë të pavarur, funksionale dhe krijuese, përtej detyrave standarde të tekstit shkollor. Përmes projekteve kurrikulare, nxënësit sfidohen të përdorin konceptet matematikore për të zgjidhur probleme reale, duke zhvilluar aftësi si: mendimi kritik, planifikimi strategjik, punë në ekip, komunikimi dhe përdorimi i teknologjisë.

Projektet mund të ndërtohen rreth temave që lidhen drejtpërdrejt me jetën e përditshme, si:

- ❖ matja dhe përlllogaritja e sipërfaqes dhe vëllimit për ndërtimin e një objekti;
- ❖ përpunimi dhe interpretimi i të dhënave statistikore nga sondazhe që vetë nxënësit organizojnë;
- ❖ hartimi i një buxheti për një ekskursion, festë shkollore apo blerje mjetesesh didaktike;

❖ projektimi dhe vizatimi i planeve gjeometrike për objekte reale (si një dhomë, një kopsht ose një park imagjinar), etj.

Këto detyra jo vetëm që e thellojnë kuptimin e koncepteve matematikore, por i ndihmojnë nxënësit të kuptojnë se matematika është një mjet praktik për të zgjidhur probleme reale dhe për të marrë vendime të arsyetuara në jetën e përditshme.

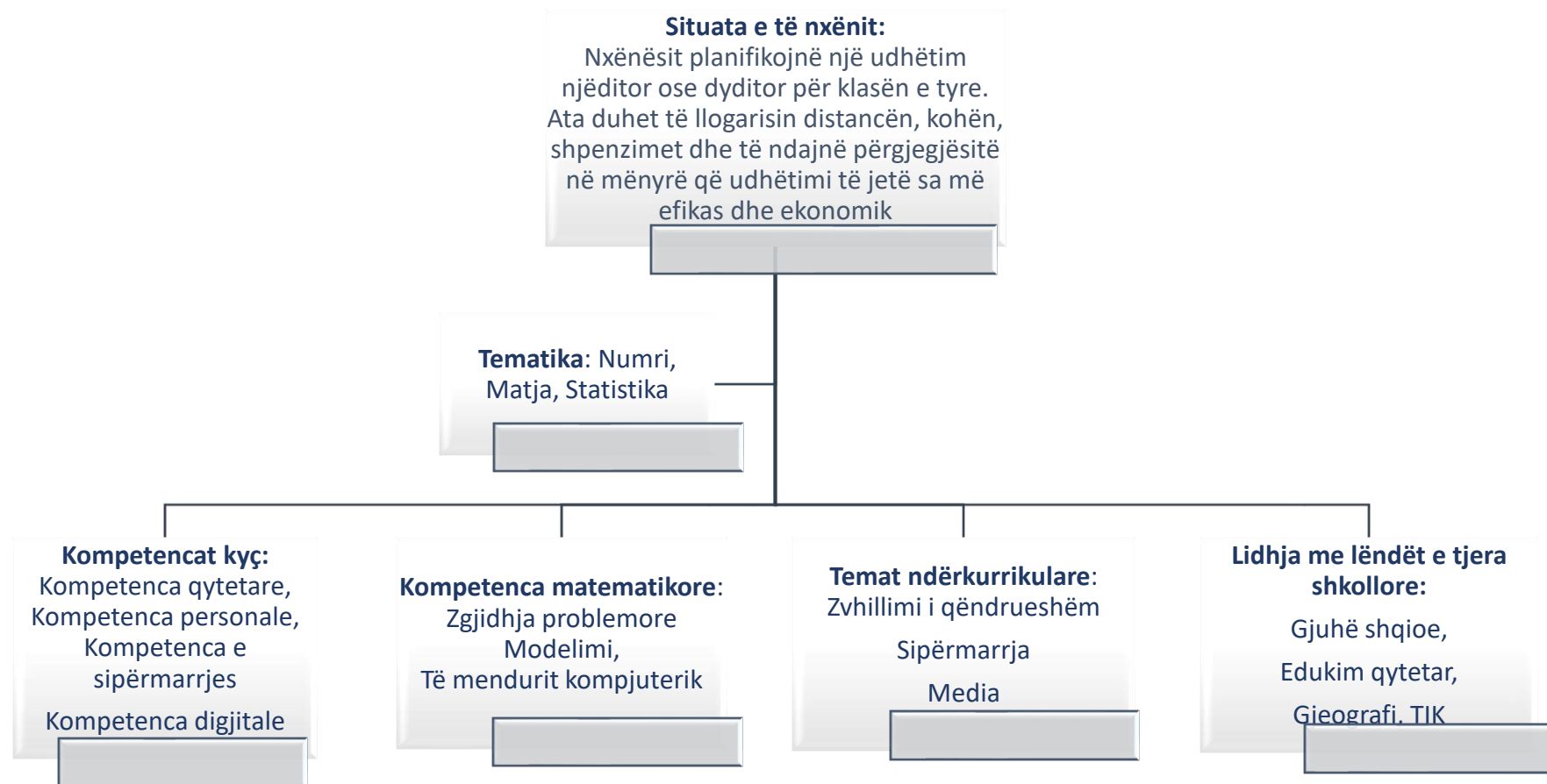
Në këtë proces, roli i mësuesit është ai i *udhëheqësit/organizuesit dhe mentorit*, duke i ndihmuar nxënësit që:

- të formulojnë pyetje hulumtuese,
- të planifikojnë hapat e punës,
- të mbledhin dhe të analizojnë të dhëna,
- të interpretojnë rezultatet,
- të prezantojnë në mënyrë të qartë përfundimet e tyre.

Projektet gjithashtu ofrojnë mundësi për integrim ndërdisiplinor, duke lidhur matematikën me shkencën, teknologjinë, ekonominë, gjeografinë apo edukimin qytetar, duke i përgatitur nxënësit për sfida reale që kërkojnë mendim kompleks dhe bashkëpunim.

Në diagramin 3 paraqitet një shembull i një situate të nxëni nga jeta reale që mund të përdoret si ide edhe për projektin kurrikular.

Diagrama 3. Shembull situatë të nxënës dhe lidhja me elementet e programit

6.3 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e matematikës

Në mësimin e matematikës, është e rëndësishme që të gjithë nxënësit të ndihen të përfshirë. Disa nxënës mund të përballen me sfida që lidhen me të kuptuarit e koncepteve abstrakte, ritmin e të mësuarit, ose aftësinë për të zbatuar njohuritë në situata konkrete. Roli i mësuesit është të ofrojë mbështetje të personalizuar dhe të krijojë një mjedis që nxit zhvillimin e këtyre aftësive, duke përdorur qasje të ndryshme, si:

- ofrimi i ushtrimeve të përshtatura dhe graduale, që përforcojnë kuptimin bazë të koncepteve;
- përdorimi i mjeteve konkrete, ilustrimeve, skemave, vizualizimeve dhe simulimeve digjitale, që ndihmojnë nxënësit të lidhin abstraksionin me përvojën konkrete;
- organizimi i punës në grupe të vogla ose në çifte, duke inkurajuar ndihmën dhe shkëmbimin e ideve mes nxënësve;
- ofrimi i udhëzimeve të qarta dhe strukturimi i pyetjeve që nxisin të menduarit hap pas hapi;
- përdorimi i teknologjisë arsimore (aplikacione, platforma, video mësimore), që ofrojnë mundësi të ndryshme për t'u praktikuar.

6.4 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e matematikës

Nxënësit që tregojnë interes të lartë dhe aftësi të avancuara në matematikë, shpesh kanë nevojë për detyra dhe sfida që i ndihmojnë të thellojnë të kuptuarit, të zhvillojnë mendimin kritik dhe krijues, si dhe të zbatojnë njohuritë në mënyrë fleksibël në situata të reja. Mësuesi ka rolin e udhëheqësit dhe motivuesit, duke i inkurajuar këta nxënës:

- të përballen me detyra të hapura, që lejojnë më shumë se një mënyrë zgjidhjeje dhe që kërkojnë analiza të thelluara dhe krahasime;
- të krijojnë vetë probleme matematikore, skenarë ose pyetje që nxisin zgjidhje kreative dhe të argumentuara;
- të marrin pjesë në diskutime, debate ose analiza matematikore për të shprehur dhe mbrojtur idetë e tyre;
- të angazhohen në lojëra logjike, sfida mendore ose ushtrime që stimulojnë mendimin deduktiv dhe aftësitë analitike;
- të marrin pjesë në konkurse, olimpiada matematikore, sfida të shkencës apo projekte STEM, që i ndihmojnë të zhvillojnë aftësitë e tyre.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e matematikës do të përshkruhen në mënyrë të detajuar veprimtari praktike për zbatimin e metodave të mësimdhënies.

VII. VLERËSIMI I NXËNËSVE

Në lëndën e matematikës, vlerësimi i nxënësve në arsimin e mesëm të ulët është pjesë shumë e rëndësishme e procesit mësimor. Ai ndihmon mësuesin të kuptojë sa mirë po përvetësohen nga nxënësit njohuritë dhe aftësitë që lidhen me kompetencat e kësaj lënde. Qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një note, por:

- ✓ t'i japë nxënësit mundësi të kuptojë progresin e tij, të mësojë nga gabimet, të reflektojë dhe të përmirësojë njohuritë dhe aftësitë, si dhe të motivohet për të ecur përpara;
- ✓ të ndihmojë mësuesin të kuptojë sa mirë nxënësit janë kuptuar koncepte dhe si po zbatohen ato;
- ✓ të ndihmojë mësuesin të përmirësojë metodat e mësimdhënies.

7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën e matematikës

Vlerësimi diagnostikues (vlerësimi si proces i të nxënësit)

Ky vlerësim bëhet në fillim të vitit shkollor ose të një kapitulli të ri. Mësuesi identifikon njohuritë që nxënësi ka dhe çfarë duhet të përsëritet apo përforcohet. Ky vlerësim ndihmon mësuesin të planifikojë më mirë mësimin, duke përshtatur ritmin dhe mënyrat e punës me nevojat e nxënësve.

Ky vlerësim realizohet:

- ✓ me pyetje të thjeshta dhe të drejtpërdrejta;
- ✓ me ushtrime të shkurtra orientuese;
- ✓ me kuice të shkurtra;
- ✓ me lojëra ose biseda reflektuese;
- ✓ me fisha vetëvlerësimi, etj.

Vlerësimi formues (vlerësimi i vazhdueshëm, për të nxënë)

Ky vlerësim bëhet gjatë gjithë procesit mësimor. Ai ndihmon nxënësit dhe mësuesin të kuptojnë nëse janë në rrugën e duhur dhe çfarë duhet përmirësuar në punën e tyre para se të arrijnë vlerësimin përmbledhës ose përfundimtar.

Teknika të vlerësimit formues janë:

- ✓ vlerësimi i punës në grupe;
- ✓ vëzhgimi i angazhimit dhe pjesëmarrjes gjatë mësimi;
- ✓ detyrat e përditshme dhe projektet e vogla;
- ✓ vlerësimi i diskutimeve dhe argumentimi i zgjidhjeve;
- ✓ vlerësimi i përgjigjeve gjatë mësimi;
- ✓ vetëvlerësimi dhe vlerësimi nga bashkëmoshatarët, etj.

Vlerësimi përmbledhës (vlerësimi periodik, i të nxënësit)

Ky vlerësim realizohet në fund të një periudhe mësimore apo kapitulli dhe ndihmon nxënësit, mësuesit dhe prindërit të kuptojnë nivelin e arritjeve. Ai mat njohuritë dhe aftësitë e përvetësuara dhe zakonisht shoqërohet me notë.

Ky vlerësim realizohet përmes:

- ✓ testeve;
- ✓ detyrave me shkrim;
- ✓ projekteve.

7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e matematikës

- Vlerësimi duhet të ndihmojë nxënësit të mësojnë më mirë, të kuptojnë dhe të reflektojnë mbi gabimet.
- Detyrat dhe pyetjet e vlerësimit duhet të matin aftësitë dhe njohuritë që nxënësit duhet të zhvillojnë sipas kompetencave matematikore.
- Vlerësimi duhet të jetë i qartë dhe i drejtë për të gjithë nxënësit, pavarësisht aftësive të tyre.

- Vlerësimi duhet të inkurajojë nxënësit të besojnë në vetvete dhe të kuptojnë që gabimi është pjesë e të nxënit.
- Mësuesi duhet të përdorë shumë forma vlerësimi, si: përgjigjet me gojë, ushtrimet, punët me materiale konkrete, projektet, vizatimet, punën në grup, detyrat e shtëpisë etj.

Ky proces ndihmon që vlerësimi të bëhet një mjet i dobishëm dhe i kuptueshëm për të gjithë, jo vetëm një mjet kontrolli për nota, por një mënyrë për të ndihmuar nxënësit të rriten dhe të përmirësohen çdo ditë në mësimin e matematikës.

7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e RN-ve

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

Tabela 6. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Shembull 1- Rezultati i të nxënit (RN):			
Nxënësi demonstroi rrumbullakimin e numrit dhjetor në dhjetëshen më të afërt dhe numrin e plotë më të afërt			
Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
Nxënësi rrumbullakon saktë dhe me lehtësi çdo numër dhjetor në dhjetëshen më të afërt dhe numrin e plotë më të afërt, duke argumentuar saktë veprimet e tij.	Nxënësi rrumbullakon saktë shumicën e numrave dhjetorë në dhjetëshen më të afërt dhe numrin e plotë më të afërt, me disa pasaktësi në rastet më komplekse.	Nxënësi rrumbullakon numrat dhjetorë në dhjetëshen më të afërt dhe numrin e plotë më të afërt në mënyrë të pjesshme, duke bërë disa gabime dhe ka nevojë për ndihmë për të shpjeguar veprimet e tij.	Nxënësi ka vështirësi të kuptojë dhe të zbatojë rregullin e rrumbullakimit të numrave dhjetorë; kryen gabime të vazhdueshme dhe nuk shpjegon veprimet e tij.
Shembull 2- Rezultati i të nxënit:			
Nxënësi përshkruan trupat gjeometrikë sipas vetive të tyre			

Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm je:	Niveli i arritjes: Dobët
Nxënësi përshkruan me fjalor të saktë dhe të qartë matematikor trupat gjeometrikë duke identifikuar dhe krahasuar vetitë e tyre (faqet, brinjët, kulmet, formën e bazës) dhe duke i lidhur këto njohuri me figura 2D, si dhe me objekte të jetës reale. Ai punon në mënyrë të pavarur, analizon, klasifikon trupat sipas vetive dhe përdor arsyetimin për të bërë dallimet ndërmjet trupave. Ai lidh trupat gjeometrikë me artin, teknologjinë apo me koncepte inxhinierike.	Nxënësi përshkruan shumicën e trupave gjeometrikë dhe identifikon vetitë e tyre kryesore, por mund të ngatërrojë ose të mos jetë gjithmonë i saktë në krahasimin mes tyre. Ai angazhohet, përdor mirë komunikimin përmes fjalëve dhe vizatimeve, duke zbatuar njohuritë edhe në kontekste të thjeshta nga jeta reale si: përshkrimi i objekteve, apo modeleve në natyrë.	Nxënësi njeh dhe identifikon disa trupa gjeometrikë, por përshkrimi i vetive të tyre është i pjesshëm ose jo gjithmonë i saktë. Ai ka nevojë për mbështetje për të bërë dallime ose për t'i përshkruar me fjalët e veta. Ai demonstroi angazhim bazë megjithë përpjekjen për të zhvilluar kompetenca si arsyetimi dhe të menduarit matematik, nuk mund t'i transferojë ende njohuritë në situata praktike apo ndërdlëndore.	Nxënësi ka vështirësi në identifikimin dhe përshkrimin e trupave gjeometrikë dhe nuk i njeh qartë vetitë e tyre si faqet, brinjët e kulmet. Ai i ngatërroi dhe nuk arrin të përshkruajë struktura të thjeshta 3D. Ai punon vetëm me ndihmën e mësuesit dhe nuk i aplikoi njohuritë në asnjë kontekst praktik, ndërkohë që kompetencat matematikore janë të pazhvilluara.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e matematikës do të përshkruhen nivelet e arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënësve sipas tematikave të lëndës.

VIII. BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Gjatë procesit mësimor të matematikës, përdorimi i burimeve dhe materialeve të ndryshme ndihmon në ndërtimin e një kuptimi të thellë dhe praktik të koncepteve matematikore. Materialet konkrete, vizuale dhe teknologjike krijojnë mundësi që nxënësit të mësojnë në mënyrë aktive, duke prekur, parë, dëgjuar dhe zbatuar njohuritë në situata reale. Mësuesi ka mundësinë të integrojë mjete të ndryshme për të bërë mësimin sa më të qartë dhe të aksesueshëm për të gjithë nxënësit, si:

🚩 *Materiale vizuale:* figura, tabela, bosht numrash, harta konceptesh, karta, etj.;

🗺️ *Objekte reale:* vizore të ndryshme për matje, makina llogaritëse, kompase;

📱 *Mjete teknologjike:* projektorë, kompjuterë, tableta, lojëra digjitale dhe platforma mësimore online.

Gjatë shpjegimit, mësuesi përdor gjuhë të qartë dhe të thjeshtë, fjali të shkurtra dhe një fjalor të përshtatur për moshën dhe nivelin e nxënësve. Ai/ajo zgjedh shembuj konkretë dhe ushtrime të personalizuar, duke ofruar mbështetje shtesë për nxënësit që kanë nevojë.

Përveç tekstit shkollor, mësuesi përdor edhe *fletore pune, materiale ndihmëse, ushtrime shtesë dhe platforma digjitale*, që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë dhe të zbatojnë më mirë njohuritë matematikore.

Në lëndën e matematikës mësuesi duhet të përdorë librin origjinal të mësuesit dhe tekstin e nxënësit, të cilët përmbajnë veprimtari mësimore të strukturuar për çdo temë mësimore.

8.2 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore për zbatimin e qasjes STEM

Në arsimin e mesëm të ulët, përdorimi i teknologjisë në orët e matematikës është një mundësi e rëndësishme për të ndihmuar nxënësit të zhvillojnë mendimin logjik, aftësinë për zgjidhjen e problemeve dhe të kuptojnë lidhjen e matematikës me botën reale. Qasja **STEM** (Shkencë, Teknologji, Inxhinieri dhe Matematikë) inkurajon nxënësit të mendojnë si studiues, të veprojnë si krijues dhe të përdorin teknologjinë si mjet ndihmës për të analizuar dhe zgjidhur situata reale. Klasat e pajisura me mjete bashkëkohore, si tabela interaktive, laboratorë digjitalë dhe platformave edukative, ndihmojnë në krijimin e një mjedisi mësimor motivues dhe funksional. Disa mënyra se si TIK dhe qasja STEM ndihmojnë në mësimin e matematikës përfshijnë:

- *Përdorimi i programeve mësimore dhe lojërave digjitale* - Nxënësit përdorin aplikacione, softuer edukative për të ndërtuar figura, tabela, grafikë për të zgjidhur ushtrime të ndryshme në mënyrë argëtuese dhe të kuptueshme;
- *Mbledhja, organizimi dhe vizatimi i të dhënave* - Nxënësit mësojnë të mbledhin, të organizojnë dhe të analizojnë të dhëna përmes tabelave ose grafikëve, duke lidhur matematikën me jetën reale;
- *Ndërtimi dhe transformimi i figurave gjeometrike* - Duke përdorur mjete digjitale, nxënësit mund të krijojnë forma gjeometrike, t'i ndryshojnë ato dhe të kuptojnë lidhjet mes formave, madhësive, këndeve dhe funksioneve, ashtu si bëjnë inxhinierët dhe arkitektët;

- *Hapat e parë në programim dhe kodim* - Me ndihmën e platformave si Scratch, GeoGebra etj., nxënësit mund të ndërtojnë projekte të thjeshta që nxisin logjikën, mendimin algoritmik dhe krijimtarinë;
- *Përdorimi i burimeve online dhe platformave interaktive* - Nxënësit mësojnë duke përdorur platforma edukative që ofrojnë mësimë interaktive, sfida matematikore dhe ushtrime të përshtatura për nivelin e tyre, duke i dhënë mundësi për të mësuar sipas ritmit të tyre;
- *Bashkëpunimi për projekte STEM* - Nëpërmjet projekteve të vogla STEM me kontekst real, nxënësit punojnë në grup për të zgjidhur probleme që kërkojnë përdorimin e njohurive nga matematika, shkenca dhe teknologjia, duke zhvilluar kompetenca sociale dhe ndërdisiplinore;
- *Përdorimi etik dhe i sigurt i teknologjisë* - Nxënësit mësojnë të përdorin teknologjinë me përgjegjësi, duke respektuar të drejtën e autorit, privatësinë dhe normat e komunikimit etik në mjediset digjitale. Ata mësojnë si të jenë të sjellshëm.

Qasja STEM ndihmon nxënësit të mësojnë jo vetëm matematikën, por edhe të mendojnë si studiues, shpikës dhe zgjidhës problemesh, duke lidhur dijet e tyre me jetën reale, shkencën, teknologjinë dhe inxhinierinë. Në këtë mënyrë, mësimi i matematikës bëhet një aventurë e bukur dhe shumë e dobishme për të ardhmen e tyre.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e matematikës do të përshkruhet përdorimi i burimeve dhe materialeve didaktike, përfshirë teknologjinë bashkëkohore.

IX. ANALIZA SASIORE E PROGRAMIT TË MATEMATIKËS NË KLASË TË 6-TË

ANALIZA SASIORE E PROGRAMEVE LËNDORE	Klasa 6
PËRMBAJTJA E MATEMATIKËS SIPAS TEMATIKAVE	100%
Numri	54%
Matjet	14%
Gjeometria	16%
Algjebra dhe funksioni	8%
Statistika dhe probabiliteti	8%
Provimet kombëtare	0%
LLOJI I KONCEPTVE	100%

Koncepte bazë	50%
Zgjerim të koncepteve	35%
Koncepte të thelluara	15%
ZHVILLIMI I KOMPETENCAVE MATEMATIKORE	100%
Lidhja konceptuale	18%
Zgjidhja problemore	35%
Arsyetimi dhe vërtetimi matematik	18%
Të menduarit matematik	12%
Modelimi matematik	10%
Të menduarit kompjuterik / teknologjia	7%
METODOLOGJIA E ZBATIMIT Të PROGRAMEVE MATEMATIKORE	100%
Konceptet e reja matematikore	25%
Ushtrime dhe përpunim i njohurive (zbatim praktik)	40%
Mendimi kritik dhe situata nga jeta reale	20%
Projekte kurrikulare dhe veprimtari ndërkurrikulare	10%
Vlerësimi i nxënësit	5%
INTEGRIMI NDËRLËNDOR	100%
Gjuhë / komunikim	25%
Shkenca natyrore	25%
Shkenca shoqërore	15%
TIK / teknologji	15%
Art /paraqitje vizuale/dizajn	5%
Përmbajtje vetëm matematikore	15%

X. REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së matematikës bazohet në Kornizën Kurrikulare të Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Planin Mësimor të Arsimit Bazë, si dhe në rekomandimet më të fundit të Bashkimit Evropian për arsimin. Si i tillë, ky dokument u shërben mësuesve, autorëve të teksteve mësimore, hartuesve të testeve kombëtare, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve dhe vet nxënësve. Ky kapitull përmban rekomandime konkrete për zbatuesit e programit, me synim maksimizimin e efektiviteti të mësimdhënies së matematikës.

a) Rekomandime për mësuesit

- Të lidhin përmbajtjen e matematikës me fusha të tjera (shkencë, teknologji, inxhinieri, art, gjuhë, edukatë qytetare) për të ndihmuar kuptimin e thelluar dhe zbatimin praktik të koncepteve dhe për të kuptuar profesione të ndryshme.
- Të zbatojnë qasjen STEM nëpërmjet projekteve, eksperimenteve dhe zgjidhjes së problemeve reale.
- Të krijojnë aktivitete praktike që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë përdorimin e matematikës në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.
- Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmin dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta ose me talente të veçanta.
- Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin e tyre socioemocional.
- Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet e marginalizuara.
- *Të ruajnë balancën ndërmjet përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të matematikës (p.sh., sugjerohet jo më pak se 70% praktikë). Përdorimi praktik i matematikës do të realizohet jo vetëm në orët e përcaktuara si: ushtrime, përsëritje, projekte, konkurse etj., po përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.*
- Të integrojnë platforma digjitale interkative në mësimin e matematikës.
- Të përdorin librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së teksteve shkollore.
- Të konsultojnë dhe zbatojnë udhëzuesit kurrikularë të lëndës së matematikës.

- Të përdorin materiale burimore për zbatimin cilësor të programit.

b) Rekomandime për autorët e teksteve shkollore

- ✓ Të përshtatin tekstet shkollore duke reflektuar të gjitha përditësimet më të fundit.
- ✓ Të përfshijnë platforma digjitale interkative për mësimin e matematikës.
- ✓ Të sigurojnë librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së tekstit shkollor.
- ✓ Të sigurojnë materialet burimore edhe digjitale për zbatimin e tekstit shkollor.
- ✓ Të lidhin konceptet matematikore me fusha të tjera dhe me situata nga jeta reale.
- ✓ Të përfshijnë në tekstet shkollore ushtrime që zhvillojnë mendimin kritik, zgjidhjen e problemeve dhe krijimtarinë në përputhje me qasjen STEM.
- ✓ Të krijojnë hapësira në tekstet shkollore për shembuj dhe ushtrime që nxisin orientimin për karrierë, përmes profesioneve ku matematika luan rol të rëndësishëm.
- ✓ Të sigurojnë që tekstet të jenë gjithëpërfshirëse, të përshtatshme për moshën dhe të respektojnë diversitetin kulturor dhe aftësitë e ndryshme të nxënësve.

c) Rekomandime për hartuesit e testeve kombëtare

- ✓ Të sigurojnë që testet të përmbajnë jo vetëm ushtrime teorike, por edhe ushtrime me zbatime praktike në jetën reale.
- ✓ Të integrojnë qasje ndërdisiplinore që nxisin mendimin logjik, kritik dhe krijues, jo thjesht memorizim teksti.
- ✓ Të përfshijnë pyetje që lidhin konceptet matematikore me koncepte të lëndëve apo fushave të tjera.
- ✓ Të marrin parasysh diversitetin e nxënësve, duke siguruar ushtrime që janë të qarta dhe të kuptueshme për të gjithë, pavarësisht prejardhjes kulturore apo gjuhësore.
- ✓ Të respektojnë balancën mes përmajtjes teorike dhe përdorimit praktik të matematikës në testet kombëtare.

- ✓ Të hartojnë modele testesh kombëtare në mënyrë që të punohen nga nxënësit gjatë viteve të shkollimit si përgatitje.

d) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve matematikore.
- ✓ Të vlerësojnë përfshirjen e qasjes STEM në planifikimin dhe zbatimin e mësimit të matematikës dhe të projekteve kurrikulare.
- ✓ Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të të nxënës.
- ✓ Të vlerësojnë organizimin e punës në grup dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- ✓ Të vlerësojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të matematikës gjatë zhvillimit të orëve mësimore.
- ✓ Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënës dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- ✓ Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socioemocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e matematikës.
- ✓ Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

e) Rekomandime për prindërit

- Të inkurajojnë fëmijët të kuptojnë rëndësinë e matematikës jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- Të bashkëpunojnë me shkollën për të mbështetur fëmijët me pjesëmarrje në projekte të lidhura me matematikën dhe qasjen STEM.
- Të promovojnë një qëndrim pozitiv ndaj mësimit të matematikës, duke theksuar rëndësinë e përpjekjes dhe të të mësuarit nga gabimet.
- Të krijojnë për fëmijët e tyre në shtëpi një atmosferë të qetë, mbështetëse dhe motivuese.

f) Rekomandime për nxënësit

- ✓ Të marrin pjesë aktive në orët e matematikës, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive.

- ✓ Të marrin pjesë në projekte kurrikulare që lidhin matematikën me fusha të tjera nëpërmjet qasjes STEM.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shokët dhe të zhvillojnë aftësi për zgjidhjen e problemeve si brenda klasës ashtu edhe jashtë saj.
- ✓ Të jenë kureshtarë, të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke përfshirë edhe përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e matematikës si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat e tyre në këtë drejtim.

XI. NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE

Në lëndën e matematikës për klasën e gjashtë janë bërë ndryshime përmbajtësore që synojnë përmirësimin e qasjes mësimore dhe përputhjen me zhvillimet bashkëkohore në arsim:

1) Programi vendos fokusin te situatat praktike të të nxënit, duke sugjeruar një ndarje të orëve 50% përmbajtje teorike dhe 50% zbatim praktik.

Mësuesi ka fleksibilitet që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.

2) Shtim i rezultateve të të nxënit sipas tematikave përkatëse si më poshtë:

a) Numri

- Gjen faktorët e numrave dyshifrorë duke treguar kriteret e plotpjesëtimit me 2, 3, 6 dhe 9.
- Tregon numrat katrorë dhe kubik (nga 1 deri në 125).
- Kupton që thyesa mund të paraqitet si pjesëtim i numëruesit me emëruesin (thyesat e rregullta dhe të parregullta).
- Kupton se thyesat e rregullta dhe të parregullta mund të paraqiten si veprime ndarjeje të një sasive në pjesë të barabarta.
- Kupton vendvlerën deri në tre shifra pas presjes dhjetore (të dhjetat, të qindtat dhe të mijtat).
- Formon, zbërthen dhe rigrupon numrat, duke përfshirë pjesën dhjetore (të dhjetat, të qindtat dhe të mijtat).
- Mbledh dhe zbret thyesa me emërues të ndryshëm.
- Shumëzon numrat dhjetorë deri në dy shifra pas presjes me numra të plotë pozitivë një shifrorë dhe dy shifrorë.
- Pjesëton numrat dhjetorë deri në dy shifra pas presjes me numra të plotë pozitivë.

- Shumëzon dhe pjesëton thyesat të rregullta me numrat të plotë pozitivë.
- Zbaton rregullat matematikore dhe radhën e veprimeve për të thjeshtuar një shprehje numerike.
- Kupton se përdorimi i kllapave ndryshon vlerën e një shprehjeje numerike.

b) Matja

- Kthen njësitë e kohës nga njëra në tjetrën dhe i shpreh si numra dhjetorë ose të përzier.
- Përdor njohuritë për syprinën e drejtkëndëshit për të llogaritur syprinën e trekëndëshit kënddrejtë.
- Kupton dallimin midis nxënësisë dhe vëllimit të trupave.

c) Gjeometria

- Klasifikon, vizaton dhe mat kënde të ngushta dhe kënde të gjera (nga 90^0 deri në 180^0).
- Identifikon elementet e rrethit: qendra, rrezja, diametri, perimetri.
- Vizaton rrathë me rreze dhe diametër të përcaktuar.
- Identifikon dhe skicon hapjen e kubit, kuboidit, prizmit dhe piramidës.
- Kupton lidhjen midis syprinës së figurave 2D dhe syprinës së figurave 3D.
- Lexon dhe plotëson koordinatat e kulmeve të figurave në rrjetin koordinativ.
- Njihson koordinatat e një figure gjatë simetrisë sipas një pike ose sipas një drejtëze, zhvendosjes dhe rrotullimit 90^0 (rreth një pike të figurës sipas drejtimit orar ose kundërorar).

d) Algjebra dhe funksioni

- Përdor shkronjën në vend të numrit që mungon në një shprehje numerike me numra natyrorë, numra dhjetorë, thyesa ose të kombinuara që përmban veprimin e mbledhjes dhe/ose të zbritjes.
- Dallon lidhjen mes pozicionit të kufizës dhe vlerës së saj në një varg numerik.
- Përdor numrat katrorë për të gjetur kufizat e një vargu kur jepet pozicioni i tyre.

f) Statistika dhe probabiliteti

- Grumbullon të dhëna të thjeshta (diskrete dhe të vazhdueshme) nga jeta reale dhe i paraqet me diagrame të ndryshme dhe tabela.
- Organizon dhe paraqet të dhënat me diagrame të ndryshme (diagrami i Venit, diagrami i Karrolit, diagrami Waffle (me katrore/rrjete), diagram me shtylla, diagram rrethore, histogramet, grafikët me pika) dhe tabela.
- Interpretin të dhëna të thjeshta, të gatshme, të marra nga grafikë të jetës reale (grafikë me shtylla, grafikë rrethor, grafikë me vija, histogram, grafiku me pika).
- Gjen dhe interpreton mesataren aritmetike, modën, mesoren dhe amplitudën (shpërndarjen) për një grup të dhënash.
- Identifikon kur dy ngjarje mund të ndodhin njëkohësisht dhe kur janë të papajtueshme, pra nuk mund të ndodhin në të njëjtën kohë.
- Përdor të dhëna eksperimentale për të vlerësuar mundësinë e ndodhjes së ngjarjes duke u bazuar në një numër të madh provash.

3) Përditësimi i kompetencave kyç dhe i rezultateve të të nxënit për klasën e gjashtë.

4) Përditësimi i kompetencave matematikore për klasën e gjashtë.

5) Përditësimi i temave ndërkurrikulare.

6) Përditësimi i metodologjisë mësimore me fokus zhvillimin e mendimit kritik, krijues, zgjidhjen problemore, qasjen STEM, të nxënit e personalizuar, të nxënit socioemocional, përdorimin e teknologjisë dhe burimeve digjitale.

7) Përditësimi i vlerësimit të nxënit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënit.

PROGRAMI I LËNDËS “FIZIKË” ARSIMI I MESËM I ULËT KLASA 6

FUSHA “SHKENCAT E NATYRËS”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinatorë: Mirela Gurakuqi

PËRMBAJTJA

I. HYRJE.....	4
II. QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	4
2.1 Objektivat e përgjithshme të lëndës së fizikës në programin e klasës së gjashtë	5
III. PËRMBAJTJA E PROGRAMIT TË FIZIKËS.....	6
IV. KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA	10
4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit	10
4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me fizikën	15
4.3 Kompetencat e fushës së shkencave të natyrës për fizikën dhe rezultatet e të nxënit	17
V. PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	22
5.1 Koha mësimore për tematikat e programit të fizikës për klasën e gjashtë	22
5.2 Tematikat dhe përmbajtja e tematikave në programin e fizikës për klasën e gjashtë	22
5.2.1. Tematika: Të menduarit dhe të vepruarit në mënyrë shkencore	23
5.2.2.Tematika: Forca dhe energjia	25
5.2.3.Tematika: Drita dhe tingujt	26
5.2.4.Tematika: Elektriciteti dhe magnetizmi	27
5.2.5.Tematika: Toka dhe Hapësira.....	28
5.2.6.Tematika: Fizika në praktikë	28

5.3	Qëndrime dhe vlera	29
5.4	Shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).	30
VI.	METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	35
6.1	Roli i situatave të të nxënit metodologji praktike nga jeta reale në mësimin e fizikës	40
6.2	Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e fizikës.....	41
6.3	Integrim ndërdisiplinor në temat e fizikës në klasën e gjashtë.....	43
6.4	Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e fizikës	45
6.5	Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e fizikës	46
VII.	VLERËSIMI I NXËNËSVE	46
7.1	Llojet e vlerësimit në lëndën e fizikës	47
7.2	Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e fizikës.....	48
7.3	Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit	48
VIII.	BURIMET DHE MATERIALET MËSIMORE	50
8.1	Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore për zbatimin e qasjes STEM.....	51
IX.	REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	53
X.	NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE	56

I. HYRJE

Fizika është shkencë që studion natyrën që na rrethon. Objekti i saj është studimi i dukurive natyrore dhe ligjeve që lidhen me materien, energjinë, lëvizjen, forcat dhe ndërveprimet mes tyre. Fizika shpjegon se si funksionon universi – nga grimcat më të vogla subatomike deri te galaktikat më të mëdha – përmes vëzhgimit, eksperimentimit dhe modeleve matematikore.

Në programet e fizikës në arsimin e mesëm të ulët, fokusi është të kuptuarit bazë i këtyre koncepteve përmes vëzhgimit, eksperimentimit dhe shpjegimit shkencor. Në programin e klasës së gjashtë, fizika prezantohet për herë të parë si një lëndë e veçantë dhe e strukturuar, e cila ndërtohet mbi njohuritë e fituara në arsimin fillor në lëndën e diturisë së natyrës. Qëllimi është të zhvillohet një kuptim më i thelluar i dukurive fizike dhe aftësive shkencore të nxënësve.

Fizika gjithashtu ndihmon në zhvillimin e mendimit kritik, logjik dhe analitik, si dhe në zgjidhjen e problemeve praktike. Ajo luan një rol kyç në përgatitjen e nxënësve për sfidat dhe zhvillimet e shekullit XXI.

Programi i fizikës për klasën e gjashtë synon të zhvillojë jo vetëm njohuri konceptuale, por edhe aftësi praktike, si përdorimi i teknologjisë, zgjidhja e problemeve reale dhe ndërtimi i qëndrimeve të ndërgjegjshme ndaj mjedisit dhe shoqërisë. Në këtë mënyrë, fizika kontribuon ndjeshëm në formimin e qytetarëve të aftë për të përballuar sfidat dhe për të përfituar nga mundësitë e një bote të ndërlidhur, të orientuar drejt zhvillimit të qëndrueshëm dhe inovacionit shkencor.

II. QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Qëllimi i mësimdhënies së fizikës është të pajisë nxënësit me njohuri dhe koncepte që lidhen me dukuritë natyrore dhe ligjet që i shpjegojnë ato, duke krijuar lidhje mes teorisë dhe zbatimit të tyre në situata të jetës reale. Nëpërmjet këtij procesi synohet zhvillimi i të menduarit kritik, aftësive për zgjidhjen e problemeve, bashkëpunimit dhe përdorimit të gjuhës shkencore, teknologjisë dhe modeleve për interpretim dhe parashikim shkencor.

2.1 Objektivat e përgjithshme të lëndës së fizikës në programin e klasës së gjashtë

Në përfundim të programit të fizikës në **klasën e gjashtë**, nxënësi duhet:

- ✓ Të zhvillojë kureshtjen dhe interesin për të kuptuar dukuritë fizike që ndodhin në natyrë dhe në jetën e përditshme, duke ndërtuar një bazë të qëndrueshme për të nxënit e mëtejshëm shkencor.
- ✓ Të përvetësojë dhe kuptojë konceptet themelore të fizikës, që lidhen me tematikat: forca dhe energjia, drita dhe tingujt, elektriciteti dhe magnetizmi, Toka dhe Hapësira, duke i përdorur ato për të shpjeguar dukuritë dhe ligjet e natyrës.
- ✓ Të zhvillojë aftësitë shkencore përmes vëzhgimit, eksperimentimit dhe analizës, me qëllim që të bëhet më i pavarur në vlerësimin kritik dhe zgjidhjen e problemeve fizike.
- ✓ Të kuptojë rolin e modeleve dhe ligjeve fizike si mjete për të përshkruar dhe shpjeguar sjelljen e sistemeve natyrore dhe teknologjike.
- ✓ Të lidhë njohuritë e fizikës me situatat reale dhe kontekstet shoqërore, lokale, kombëtare dhe globale, duke vlerësuar ndikimin e zbulimeve dhe zhvillimeve fizike në jetën moderne dhe të ardhmen e planetit.
- ✓ Të integrojë njohuritë e fizikës me fusha të tjera si matematika, kimia, biologjia, teknologjia dhe inxhinieria, duke përdorur qasjen ndërdisiplinore STEM për të analizuar dhe zgjidhur probleme komplekse.
- ✓ Të punojë në mënyrë bashkëpunuese dhe efektive në projekte dhe aktivitete eksperimentale, duke shkëmbyer ide dhe duke përdorur të dhëna për të arritur në përfundime të bazuara në prova.
- ✓ Të zhvillojë vetëbesimin, këmbënguljen dhe qëndrimin pozitiv ndaj sfidave që paraqet të nxënit e fizikës, duke kuptuar rëndësinë e të menduarit shkencor për zhvillimin personal dhe profesional.
- ✓ Të zbatojë njohuritë dhe aftësitë fizike në mënyrë etike dhe të përgjegjshme, veçanërisht në përdorimin e teknologjisë dhe burimeve natyrore, duke reflektuar për pasojat e vendimeve shkencore në mjedis dhe shoqëri.

III. PËRMBAJTJA E PROGRAMIT TË FIZIKËS

Diagrama 1. Përmbajtja e programit të fizikës

Programi i fizikës në klasën e gjashtë synon të krijojë kushte të favorshme për zhvillimin e kompetencave lëndore si dhe të kompetencave kyçe, përmes trajtimit të koncepteve, dukurive dhe ligjeve të fizikës në kontekstin e situatave të jetës reale. Në thelb, ky program përqendrohet në ndërtimin e njohurive funksionale dhe në zhvillimin e aftësive që i bëjnë nxënësit të aftë të kuptojnë, interpretojnë dhe zbatojnë njohuritë shkencore në mënyrë të qëndrueshme, të arsyeshme dhe të vetëdijshme në jetën e tyre të përditshme. Përmes përfshirjes së metodave aktive dhe ndërvepruese, si edhe përdorimit të teknologjisë dhe punës praktike, fizika synon të rrisë angazhimin e nxënësve, të forcojë të menduarit kritik dhe të nxjerrë në pah lidhjen midis shkencës, teknologjisë dhe shoqërisë.

 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit që zhvillohen nëpërmjet fizikës në arsimin e mesëm të ulët. Fizika në arsimin e mesëm të ulët kontribuon në mënyrë të drejtpërdrejtë në zhvillimin e kompetencave kyçe të nxënësve, duke përfshirë aftësinë për të menduar në mënyrë kritike dhe për të zgjidhur probleme që lidhen me situata të jetës reale dhe me dukuritë natyrore.

Përmes analizës së dukurive fizike dhe zbatimit të ligjeve shkencore, nxënësit zhvillojnë të kuptuar të thellë dhe të argumentuar mbi botën që i rrethon. Mësimi i fizikës promovon gjithashtu aftësi sociale, duke inkurajuar bashkëpunimin në punë eksperimentale dhe diskutime në grup, si dhe komunikimin efektiv në përdorimin e gjuhës shkencore. Pjesëmarrja në eksperimente, matje dhe vëzhgime ndihmon në zhvillimin e aftësive digjitale, përmes përdorimit të pajisjeve teknologjike dhe platformave të ndryshme për mbledhjen dhe analizimin e të dhënave. Nxënësit mësojnë të analizojnë dhe interpretojnë të dhëna shkencore, të përdorin metoda të hulumtimit dhe të ndërtojnë përfundime të bazuara në prova. Përmes këtij

procesi, ata aftësohen të marrin vendime të informuara, të vlerësojnë pasojat e tyre dhe të veprojnë me ndërgjegje dhe përgjegjësi, si në jetën personale, ashtu edhe në atë shoqërore dhe mjedisore.

 Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së fizikës në arsimin e mesëm të ulët. Programi i fizikës në arsimin e mesëm të ulët integron në mënyrë të natyrshme temat ndërkurrikulare, duke i lidhur njohuritë shkencore me situata reale të jetës së përditshme. Përmes tematikave si forcat, energjia, elektriciteti, drita, tingujt dhe hapësira, nxënësit analizojnë ndikimin e shkencës dhe teknologjisë në zhvillimin e qëndrueshëm dhe mbrojtjen e mjedisit. Fizika kontribuon në forcimin e identitetit kombëtar dhe njohjen e trashëgimisë natyrore përmes trajtimit të përmbajtjeve që lidhen me pasuritë natyrore të vendit dhe zhvillimet teknologjike lokale e globale. Fizika ndihmon në zhvillimin e qytetarisë aktive dhe aftësive sipërmarrëse, duke theksuar lidhjen ndërmjet inovacionit, zhvillimit ekonomik dhe përparimit shoqëror. Po ashtu, trajtimi i çështjeve si siguria ndaj elektricitetit, rrezatimi, ndotja akustike dhe përdorimi i energjisë, forcon ndërgjegjësimin për mbrojtjen e shëndetit dhe mjedisit. Përmes punës praktike dhe përdorimit të teknologjisë, nxënësit zhvillojnë kompetenca digjitale dhe të menduarit kritik për çështje globale dhe lokale.

 Kompetencat e lëndës dhe rezultatet e të nxënës. Fizika në arsimin e mesëm të ulët synon zhvillimin e kompetencave përtej njohjes së koncepteve, duke nxitur të menduarit kritik, logjik dhe analitik në kuptimin dhe zgjidhjen e problemeve reale. Nxënësit aftësohen të analizojnë situata fizike, të interpretojnë të dhëna eksperimentale dhe të nxjerrin përfundime të bazuara në prova shkencore. Ata mësojnë të formulojnë dhe testojnë hipoteza, të ndërtojnë modele dhe të argumentojnë bazuar në ligjet e fizikës. Komunikimi i rezultateve zhvillohet në mënyrë të saktë përmes përdorimit të terminologjisë shkencore dhe formave të ndryshme paraqitjeje si grafe, tabela e vizatime. Përdorimi i mjeteve digjitale, simulimeve dhe modelimit kompjuterik ndihmon në zhvillimin e kompetencave teknologjike dhe të mendimit algoritmik. Këto aftësi i përgatisin nxënësit për të marrë vendime të informuara dhe për të vepruar me përgjegjësi në shoqërinë bashkëkohore.

 Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënës. Kjo rubrikë përshkruan organizimin e përmbajtjes së programit të fizikës sipas klasave dhe në përputhje me kompleksitetin konceptual dhe praktik të tematikave të trajtuara. Numri i orëve mësimore të dedikuara për çdo temë përcaktohet në mënyrë proporcionale me vështirësinë e përmbajtjes dhe me nevojën për përfshirjen e nxënësve në forma të ndryshme të të nxënës, si puna individuale, puna në grup dhe projektet kërkimore ose eksperimentale.

Programi i fizikës në arsimin e mesëm të ulët ndërtohet mbi bazën e njohurive dhe aftësive të fituara nga nxënësit në ciklin fillor, nëpërmjet lëndës së diturisë së natyrës. Tematikat e programit të fizikës si: *Të menduarit dhe të vepruarit në mënyrë shkencore, Shkenca në praktikë, Forca dhe energjia, Elektriciteti dhe magnetizmi, Drita dhe tingujt, si dhe Toka dhe Hapësira* janë të unifikuara në të gjitha klasat e arsimit të mesëm të ulët dhe madje të njëjtat janë edhe në programin e diturisë së natyrës në arsimin fillor dhe trajtohen në mënyrë progresive dhe me thellim të vazhdueshëm nga klasa në klasë. Në arsimin fillor, këto tematika zhvillohen në mënyrë më konkrete dhe përmes përvojave të drejtpërdrejta, ndërsa në arsimin e mesëm të ulët, ato strukturohen në mënyrë më të sistematizuar dhe të ndërlidhur konceptualisht, duke përfshirë gjithashtu metoda të avancuara të vëzhgimit, eksperimentimit dhe përdorimit të modeleve shkencore. Kjo vazhdimësi siguron një ndërtim të qëndrueshëm të kompetencave shkencore të nxënësve dhe i pajis ata me njohuri funksionale për të kuptuar botën natyrore dhe për të aplikuar fizikën në kontekste reale e ndërdisiplinore. Përmbajtja mësimore e fizikës në arsimin e mesëm të ulët bazohet në tri shtylla kryesore: **njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet**. Në qendër të njohurive qëndrojnë konceptet dhe parimet themelore të fizikës, të cilat nxënësit pritët t'i përvetësojnë në mënyrë kuptimplote dhe të thelluar, duke ndërtuar bazat për të kuptuar ligjshmëritë që rregullojnë dukuritë natyrore. Në aspektin e aftësive, theksi vendoset te zbatimi praktik i njohurive përmes zgjidhjes së problemeve, interpretimit të të dhënave eksperimentale, ndërtimit të përfundimeve të mbështetura në vëzhgim dhe prova, si dhe përdorimit të metodave shkencore dhe mjeteve digjitale në procesin e të nxënit. Ndërkohë, komponenti i qëndrimeve synon të nxisë te nxënësit saktësinë shkencore, respektin për mendimin e argumentuar, kuriozitetin, bashkëpunimin, si dhe përgjegjshmërinë mjedisore dhe etike në përdorimin e teknologjisë. Këto tre komponentë ndërveprojnë për të ndërtuar një profil të nxënësit të aftë të kuptojë, analizojë dhe veprojë në mënyrë të përgjegjshme në kontekste shkencore dhe shoqërore. Struktura e përmbajtjes synon të garantojë një zhvillim të qëndrueshëm të kompetencave të lëndës dhe një ndërlidhje të vazhdueshme me jetën reale dhe qasjet ndërdisiplinore.

 Metodologjia e mësimdhënies. Mësimdhënia e fizikës në arsimin e mesëm të ulët bazohet në metoda aktive, ndërvepruese dhe të orientuara drejt nxënësit, duke integruar teknika që nxisin të menduarit kritik, zgjidhjen krijuese të problemeve dhe punën bashkëpunuese. Mësimi duhet të mbështetet në kontekste reale dhe situata problemore, ku nxënësit përfshihen në diskutime, eksperimentime dhe vëzhgime të drejtpërdrejta për të zbuluar dhe kuptuar ligjet fizike. Projektet ndërdisiplinore, detyrat kërkimore dhe simulimet interaktive të platformave digjitale janë elementë kyç që jo vetëm thellojnë të kuptuarit konceptual, por edhe zhvillojnë kompetencat shkencore dhe digjitale të nxënësve. Përshtatja e mësimimit sipas

nevojave të ndryshme të nxënësve, përfshirë mbështetjen për ata me vështirësi në të nxënë dhe nxitjen e talenteve në fushën e shkencave, është thelbësore për të siguruar përfshirje dhe sukses gjithëpërfshirës. Metodologjia parashikon gjithashtu përdorimin e strategjive diferencuese dhe formave të ndryshme vlerësimi, të cilat ndihmojnë në realizimin e rezultateve të të nxënësve përmes shembujve konkretë të veprimtarive eksperimentale, modelimit dhe diskutimit shkencor.

 Vlerësimi i nxënësve në lëndën e fizikës nuk është vetëm një mjet për matjen e njohurive, por një komponent metodologjik i të nxënësve, që nxit reflektimin, të menduarin kritik dhe përmirësimin e vazhdueshëm të nxënësve. Instrumentet e vlerësimit duhet të jenë të shumëllojshme dhe të orientuara drejt kompetencave, duke marrë parasysh njoftimin e qartë të kriterëve, nivelin e përfshirjes së nxënësve në proces dhe përshtatjen me nevojat individuale të tyre. Në këtë rubrikë përfshihen edhe shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të të nxënësve, të cilat ndihmojnë mësuesit të identifikojnë progresin e nxënësve në njohjen, kuptimin dhe zbatimin e koncepteve fizike, si dhe në zhvillimin e aftësive eksperimentale, analitike dhe bashkëpunuese.

 Burimet dhe materialet didaktike që mund të përdoren në lëndën e fizikës në klasën e 6-të të arsimit të mesëm të ulët luajnë një rol të rëndësishëm në zhvillimin e njohurive dhe aftësive të nxënësve. Ato mund të përfshijnë tekste shkollore, plane mësimore, modelet fizike, mjete dhe pajisje eksperimentale, burime të tjera vizuale që ndihmojnë në kuptimin e fenomeneve natyrore. Zbatimi i teknologjisë dhe i burimeve digjitale si mjete ndihmëse është gjithashtu thelbësor. Kjo përfshin përdorimin e softuerëve edukativë, aplikacioneve dhe platformave interaktive online, që mundësojnë simulime dhe eksperimentime virtuale, si dhe ofrojnë mbështetje përmes mjeteve vizuale dhe ndërvepruese. Këto mjete ndihmojnë në shpjegimin e koncepteve të vështira dhe abstrakte, duke i bërë ato më të kuptueshme për nxënësve përmes ilustrimeve dinamike, ndërveprimeve dhe vizualizimeve që nuk janë gjithmonë të mundshme në kushte reale laboratorike.

 Rekomandime për zbatimin e programit. Në këtë rubrikë do të ketë disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësve, mësuesit, hartuesit e teksteve mësimore, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë dhe prindërit.

 Ndryshimet përmbajtësore. Në këtë rubrikë do të përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore të fizikës.

IV. KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe në mësimin e fizikës në arsimin e mesëm të ulët kërkon ndërlidhje të qëndrueshme dhe funksionale mes kompetencave të lëndës dhe kompetencave kyçe. Kjo lidhje duhet të pasqyrohet në planifikimin e situatave të të nxënit dhe në përzgjedhjen e metodave e burimeve, që nxisin mendimin kritik dhe zbatimin praktik të njohurive. Kompetenca kuptohet si ndërthurje e njohurive, aftësive, qëndrimeve dhe vlerave, që i mundëson nxënësit të zgjidhë probleme dhe të përballet me situata reale. Qasja e bazuar në kompetenca zhvendos fokusin nga të nxënit pasiv drejt të nxënit aktiv dhe transferimit të njohurive në kontekste të ndryshme. Kompetencat e fushës së shkencave të natyrës janë të lidhura ngushtë me kompetencat kyçe, duke ndihmuar në zhvillimin e aftësive si zgjidhja e problemeve dhe përdorimi i teknologjisë. Si rezultat, nxënësit aftësohen të kuptojnë dhe zbatojnë parimet dhe ligjet e fizikës, të përdorin teknologjinë për eksperimente dhe të analizojnë të dhënat në mënyrë efektive.

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare
<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> ▪ komunikon në mënyrë të qartë dhe të kuptueshme, duke përdorur terminologjinë e fizikës për të diskutuar rreth dukurive dhe ligjeve të saj me gojë ose me shkrim përmes eseve; ▪ përshtat komunikimin sipas kërkesave të situatës, duke shpjeguar dhe analizuar parimet dhe ligjet e fizikës për moshatarët dhe mësuesit, duke përdorur burime të ndryshme informacioni; ▪ përdor dhe dallon lloje të ndryshme tekstesh, përfshirë tekste shkencore dhe materiale digjitale, për të kuptuar dhe zbatuar saktë konceptet fizike;

- kërkon, mbledh dhe përpunon informacion duke përdorur mjete digjitale dhe aplikacione për eksperimente, dhe transmeton saktë të dhënat në mënyrë narrative, grafike, numerike ose përmes platformave online;
- formulon dhe shpreh argumente mbi teoritë dhe ligjet e fizikës, duke krijuar dhe vlerësuar krijime artistike dhe shkencore për shpjegimin e parimeve dhe dukurive të fizikës;
- merr pjesë në bashkëbisedime shkencore, duke bërë pyetje dhe dhënë përgjigje për tema të fizikës, dhe analizon dhe diskuton rreth koncepteve të fizikës duke përdorur terminologjinë e duhur në gjuhën amtare.

Kompetenca e komunikimit në gjuhët e huaja

Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:

- fillon, ndjek dhe përfundon biseda të thjeshta rreth koncepteve dhe dukurive të fizikës, duke përdorur gjuhën e huaj për të komunikuar në situata shkencore;
- përdor mjetet dhe angazhohet në komunikim joformal, përfshirë diskutimet mbi eksperimente dhe tema fizike, në një gjuhë të huaj të qartë;
- lexon dhe kupton tekste shkencore, përfshirë materiale digjitale, dhe është i aftë të prodhojë tekste të thjeshta lidhur me tematikën e fizikës;
- merr pjesë në bashkëbisedime shkencore me moshatarët dhe mësuesit, duke bërë pyetje dhe duke dhënë përgjigje për temat fizike në gjuhën e huaj;
- transmeton saktë të dhënat e mbledhura për eksperimente fizike dhe dukuri shkencore, duke përdorur forma të ndryshme shprehëse (tekstuale, numerike, grafike);
- përshkruan dhe prezanton eksperimente fizike, duke ruajtur rrjedhën logjike dhe duke përdorur lidhëza të thjeshta për të shpjeguar teoritë dhe ligjet e fizikës në një gjuhë të huaj.

Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri

Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:

- zbaton njohuritë dhe parimet dhe ligjet e fizikës për të analizuar dhe zgjidhur probleme të ndryshme në kontekste reale;
- përdor mjete ndihmëse si tabela, grafikë, formula dhe të dhëna statistikore për të paraqitur dhe interpretuar ligjet e fizikës në mënyrë të qartë dhe të saktë;
- përdor pajisje teknologjike dhe realizon eksperimente të kontrolluara, duke mbledhur dhe analizuar të dhëna për të nxjerrë përfundime të bazuara në prova shkencore.
- ndjek dhe vlerëson argumentimin logjik, komunikon përfundimet e nxjerra nga procesi eksperimental dhe formulon përfundime të mbështetura në të dhëna dhe analiza;
- shfrytëzon burime të ndryshme informacioni (digjitale, shkencore, enciklopedi) për të zhvilluar projekte dhe ide që lidhen me temat e fizikës, duke përfshirë planifikimin dhe parashikimin e burimeve të nevojshme;
- organizon mendimet dhe ndjek hapa të qartë për zgjidhjen e problemeve, ndërton argumente dhe propozon zgjidhje të arsyetuara për situata që përfshijnë dukuritë dhe ligjet e fizikës.

Kompetenca digjitale

Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:

- përdor mjetet digjitale për të kërkuar, përpunuar dhe paraqitur informacion shkencor në mënyrë efektive, duke analizuar dhe interpretuar të dhënat në ushtrimet në lëndën e fizikës;
- zgjidh probleme dhe merr vendime të informuara, duke përdorur teknologjinë dhe mjediset digjitale për të zhvilluar dhe prezantuar projekte në fizikë;
- shfrytëzon inteligjencën artificiale dhe programe të specializuara, për të modeluar dukuritë dhe ligjet e fizikës për të nxjerrë përfundime shkencore të bazuara në të dhëna;
- menaxhon dhe mbron informacionin digjital, duke respektuar rregullat e sigurisë dhe etikës në përdorimin e burimeve teknologjike;

- bashkëpunon me të tjerët përmes mjeteve digjitale, në realizimin e detyrave, projekteve ose eksperimenteve në fizikë me qëllim rritjen e ndërveprimit dhe produktivitetit;
- zhvillon mendimin kritik dhe planifikon projekte të lidhura me fizikën, duke përdorur teknologjinë për të eksploruar zgjidhje kreative dhe për të dokumentuar procesin hulumtues.

Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit

Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:

- identifikon dhe përmirëson aftësitë e tij personale dhe mësimore gjatë zbatimit të ligjeve të fizikës përmes eksperimenteve;
- organizon të nxënit dhe vendos qëllime të qarta, duke u fokusuar në arritjen e rezultateve konkrete në realizimin e projekteve dhe detyrave të lidhura me lëndën e fizikës;
- punon në mënyrë të pavarur dhe në grup, duke bashkëpunuar me moshatarët për realizimin e eksperimentimeve dhe diskutimin e dukurive fizike në mënyrë konstruktive;
- menaxhon kohën dhe burimet në mënyrë efektive, duke reflektuar mbi përparimin e tij në të nxënë dhe duke vlerësuar rezultatet në raport me qëllimet fillestare të mësimi;
- përballon stresin dhe vështirësitë që lidhen me zgjidhjen e problemeve shkencore, duke treguar këmbëngulje dhe vetëbesim në përballjen me sfidat e fizikës;
- zhvillon ndjeshmëri sociale dhe aftësi për bashkëpunim, duke ndarë ide, ndjenja dhe përgjegjësi në projekte grupore dhe duke vlerësuar ndihmesën e të tjerëve në suksesin e përbashkët.

Kompetenca qytetare

Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:

- bashkëpunon me të tjerët në mënyrë konstruktive gjatë realizimit të eksperimenteve dhe projekteve shkencore, duke treguar respekt për mendimin e bashkëmoshatarëve;

- zbaton parimet e barazisë, tolerancës dhe respektit, duke përfshirë mendime dhe perspektiva të ndryshme gjatë diskutimeve për tema të ndryshme që lidhen me lëndën;
- përfshihet në mënyrë aktive dhe demokratike në vendimmarrje gjatë punës në grup, duke ndarë përgjegjësi dhe duke respektuar rregullat;
- analizon ndikimin e zbulimeve dhe zhvillimeve shkencore në shoqëri dhe mjedis, duke reflektuar në mënyrë kritike për përdorimin e tyre në mënyrë etike;
- ndërmer veprime konkrete për mbrojtjen e mjedisit, të lidhura me temat e fizikës si energjia, ndotja dhe qëndrueshmëria;
- reagon në mënyrë etike ndaj padrejtësive ose shkeljeve të të drejtave, duke i lidhur këto me përgjegjësitë qytetare dhe me ndikimin e shkencës në jetën e përditshme.

Kompetenca e sipërmarrjes

Për të dëshmuar këtë kompetencën, nxënësi:

- përdor imagjinatën dhe mendimin krijues për të projektuar dhe realizuar eksperimente inovative ose modele funksionale të lidhura me temat e fizikës;
- planifikon dhe organizon projekte shkencore në mënyrë të strukturuar, duke ndjekur hapat e kërkimit dhe të zgjidhjes së problemeve praktike;
- punon si në mënyrë të pavarur ashtu edhe në grup, duke ndarë ide dhe përgjegjësi për realizimin e qëllimeve të përbashkëta në projektet fizike;
- vlerëson rëndësinë e bashkëpunimit dhe kontributit individual për zgjidhjen e problemeve të komunitetit nëpërmjet zbatimit të njohurive fizike (p.sh. kursimi i energjisë, përdorimi i burimeve të rinovueshme);
- ndërmer aktivitete konkrete për zgjidhjen e problemeve shoqërore dhe mjedisore, si organizimi i një ekspozite mbi energjinë alternative ose fushata për mbrojtjen e mjedisit përmes zgjidhjeve të bazuara në fizikë;
- përdor materiale dhe teknologji të ndryshme për të rritur cilësinë e të nxënit në fizikë dhe për të ndërtuar aftësi që ndihmojnë në orientimin drejt një karriere në fushat tekniko-shkencore.

Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore

Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:

- shpreh dhe interpreton konceptet e fizikës në mënyrë kreative përmes vizatimeve, modeleve, eksperimenteve të vizualizuara apo animacioneve që pasqyrojnë dukuritë apo ligjet e fizikës ;
- përdor media të ndryshme (video, poster, prezantime digjitale) për të komunikuar zbulimet dhe idetë shkencore në mënyrë të qartë dhe tërheqëse;
- ndërlidh vlerat personale dhe sociale me përmbajtjen e fizikës, duke krijuar produkte që reflektojnë kujdesin për mjedisin, kursimin e energjisë apo përdorimin e burimeve të pastra të energjisë;
- angazhohet në aktivitete krijuese, si ndërtimi i maketave, realizimi i eksperimentesh ose organizimi i ekspozitave shkencore në bashkëpunim me të tjerët;
- reflekton mbi ndikimin e shkencës dhe teknologjisë me kulturë përmes diskutimeve mbi zhvillimet historike të fizikës dhe kontributin e saj në jetën e përditshme;
- zhvillon ndjeshmëri kulturore dhe historike, duke identifikuar shpikje apo figura të shquara nga fusha e fizikës që kanë ndikuar në progresin shkencor dhe shoqëror.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me fizikën

Integrimi i temave ndërkurrikulare në programin e fizikës për klasën e 6-të në arsimin të mesëm të ulët u mundëson nxënësve të kuptojnë lidhjet mes koncepteve shkencore dhe jetës së përditshme. Ato ndihmojnë në zhvillimin e aftësive të mendimit kritik, analizës, argumentimit dhe zgjidhjes së problemeve përmes konteksteve reale dhe ndërdisiplinore.

- *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave* lidhen me fizikën nëpërmjet studimit të zbulimeve dhe shpikjeve shkencore që kanë ndikuar në zhvillimin kombëtar, si dhe përmes vlerësimit të burimeve natyrore të vendit (si uji, era, dielli) për prodhimin e energjisë. Nxënësit kuptojnë rëndësinë e ruajtjes së burimeve natyrore dhe përdorin njohuritë fizike për të vlerësuar ndikimin e tyre në zhvillimin kulturor dhe ekonomik të vendit.

- *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja* përfshihet në fizikë përmes projekteve si ndërtimi i pajisjeve të thjeshta, matjet eksperimentale ose simulimet e burimeve të energjisë. Nxënësit mësojnë të planifikojnë, menaxhojnë kohën dhe burimet, analizojnë efikasitetin e energjive të rinovueshme dhe ndërmarrin veprime për të promovuar teknologji të pastra në komunitet.
- *Shëndeti mendor, fizik dhe siguria* lidhen ngushtë me fizikën në klasën e 6-të, përmes temave që trajtojnë lëvizjen, forcën, ekuilibrin dhe energjinë trupore. Nxënësit mësojnë si funksionon trupi në lëvizje, si ndikojnë forcat në aktivitetet sportive dhe rëndësinë e ruajtjes së ekuilibrit dhe përdorimit të pajisjeve mbrojtëse në situata të përditshme. Gjithashtu, nëpërmjet njohjes së rrezatimeve, elektricitetit dhe zërit, ata aftësohen të mbrohen nga rrezatimet e dëmshme, të sigurohen gjatë përdorimit të energjisë elektrike dhe të kuptojnë ndikimet negative të ndotjes akustike, duke zhvilluar kështu sjellje të sigurt për mbrojtjen e shëndetit personal dhe mjedisor.
- *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore* përfshihen në fizikë nëpërmjet studimit të ndotjes së mjedisit nga energjia, efikasitetit energjetik, mbrojtjes së ozonit dhe matjes së ndikimit të ndriçimit apo zërit në mjedis. Nxënësit analizojnë mënyrat për të ruajtur energjinë dhe për të përdorur teknologji që mbrojnë mjedisin.
- *Teknologjia, shoqëria dhe media* ndërlidhen me fizikën përmes përdorimit të instrumenteve digjitale për matje, simulime dhe përpunim të të dhënave në eksperimente. Nxënësit mësojnë të vlerësojnë burimet e informacionit shkencor, të analizojnë të dhënat statistikore dhe të kuptojnë ndikimin e teknologjisë në zhvillimin fizik dhe social.

Përmes integritit të këtyre temave ndërkurrikulare, nxënësit e klasës së 6-të në arsimin e mesëm të ulët jo vetëm që fitojnë njohuri të dhe koncepte për fizikën, por edhe zhvillojnë kompetenca qytetare, mjedisore, kulturore dhe teknologjike të domosdoshme për një qytetar të ndërgjegjshëm dhe të përgjegjshëm në shoqërinë bashkëkohore.

Shënim: Veprimtaritë praktike për zhvillimin e temave ndërkurrikulare mund të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë lëndorë të fizikës

4.3 Kompetencat e fushës së shkencave të natyrës për fizikën dhe rezultatet e të nxënit

I gjithë procesi i të nxënit në fushën e shkencave të natyrës, në të gjitha ciklet, ka në fokus zhvillimin e kërkimit shkencor. Ai organizohet rreth tri kompetencave të kërkimit shkencor, në të gjitha ciklet e shkollimit. Kompetencat e fushës së shkencave natyrore lidhen me kompetencat kyçe edhe me njëra-tjetrën. Nëse kompetenca e parë “Identifikimi i problemeve dhe zgjidhja e tyre” ka të bëjë me mënyrat e të arsyetuarit që i mundësojnë nxënësit të merret me probleme shkencore, dy kompetencat e tjera “Përdorimi i mjeteve, objekteve dhe procedurave shkencore” dhe “Komunikimi në gjuhën dhe terminologjinë e shkencës” e mësojnë atë se si të përdorë instrumentet dhe procedurat e duhura dhe si të komunikojë në gjuhën e shkencës dhe të teknologjisë për të zgjidhur problemet. Duke zbatuar mënyrat e të arsyetuarit shkencor, nxënësi do të kuptojë natyrën e mjeteve, objekteve dhe procedurave të përdorura në këtë fushë dhe do të jetë i aftë të vlerësojë ndikimin pozitiv apo negativ të shkencës dhe teknologjisë në mjedis dhe shoqëri. Përveç kësaj, në prezantimin e shpjegimeve ose sqarimin e zgjidhjeve të tij/saj, ai/ajo do të ndërgjegjësohet për rëndësinë e përdorimit të saktë të gjuhës dhe terminologjisë në shkencë dhe teknologji.

Kompetencat arrihen nëpërmjet 2 kategorive /tematikash kryesore. Tematikat mbështesin nxënësit në kuptimin dhe hulumtimin e dukurive dhe ligjeve të natyrës dhe ofrojnë një bazë për zhvillimin e aftësive, njohurive dhe qëndrimeve shkencore të tyre në të ardhmen:

Tematika e aftësive – Të menduarit dhe të punuarit në mënyrë shkencore: Kjo tematikë synon zhvillimin e aftësive për të vëzhguar, formuluar pyetje, ngritur dhe testuar hipoteza, kryer eksperimente, analizuar të dhëna dhe nxjerrë përfundime të bazuara në prova. Ajo nxit të menduarit kritik, logjik dhe analitik, duke i aftësuar nxënësit të kuptojnë dhe zbatojnë metoda shkencore në zgjidhjen e problemeve.

Tematikat përmbajtësore – Forcat dhe energjia, Elektriciteti dhe magnetizmi, Drita dhe tingujt, Toka dhe hapësira: Kjo tematikë përfshin temat bazë të fizikës, që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë dukuritë natyrore, ligjet që i përshkruajnë ato dhe ndërveprimet mes trupave dhe forcave. Përmes saj, nxënësit fitojnë njohuri themelore dhe të qëndrueshme mbi mekanizmat fizike që veprojnë në botën që i rrethon.

Tematikat e aftësive – Fizika në praktikë: Kjo tematikë e vendos përmbajtjen shkencore në kontekste reale të jetës së përditshme, duke theksuar rëndësinë e fizikës në shëndetin, sigurinë, teknologjinë dhe mjedisin. Ajo promovon zbatimin praktik të njohurive, zhvillimin e kompetencave për qytetari aktive dhe ndihmon nxënësit të lidhin teorinë me përdorimin konkret të saj në shoqëri.

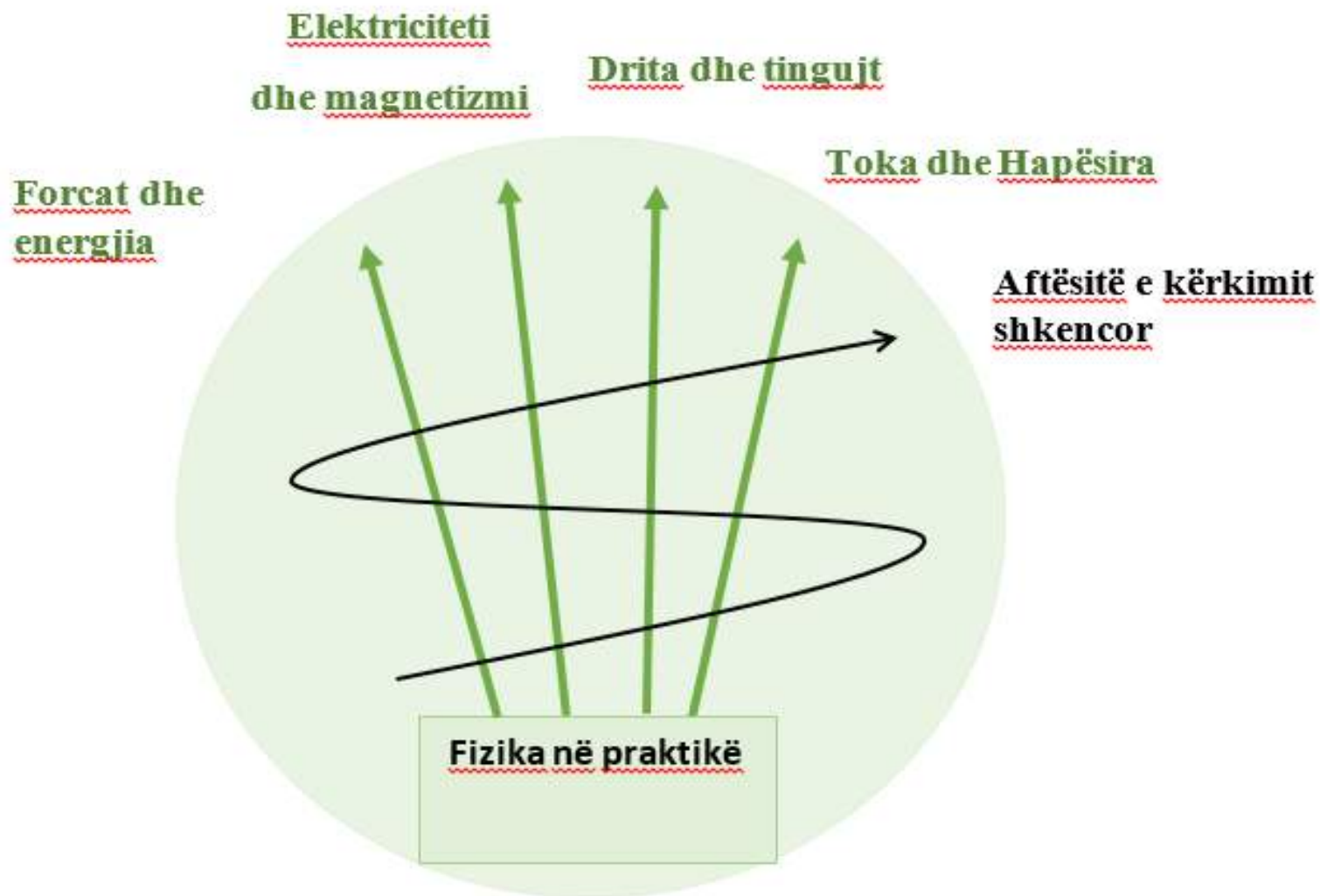

Diagrama: Korniza konceptuale e lëndës së fizikës

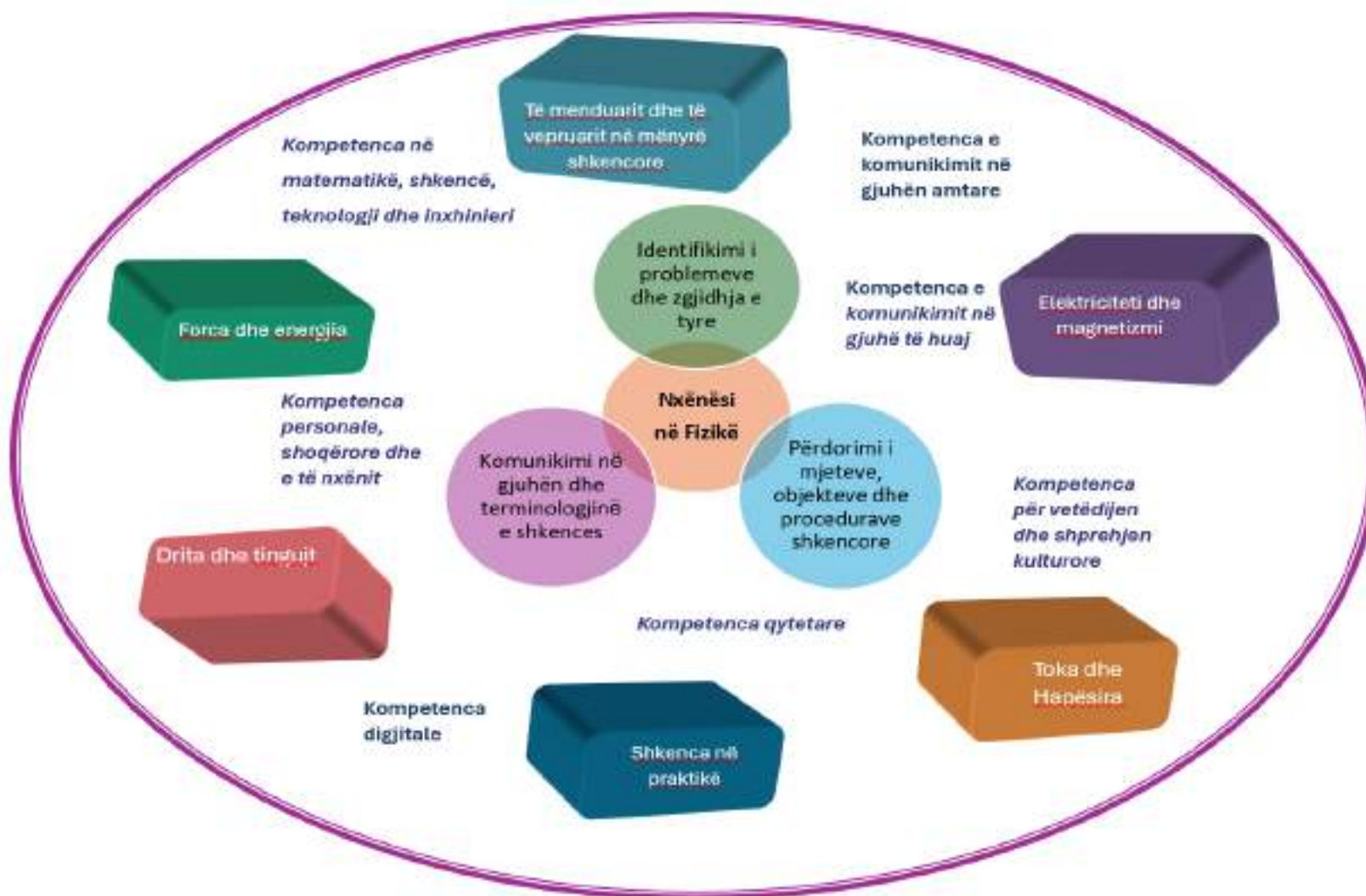

Tabela 2: Kompetencat shkencore dhe rezultatet e të nxënës

Kompetenca 1: Identifikimi i problemeve dhe zgjidhja e tyre
Përshkrimi i kompetencës: Kjo kompetencë ndihmon nxënësit për identifikimin e problemeve që lidhen me dukuritë dhe ligjet e fizikës që lidhen me situata të jetës së përditshme. Ata mësojnë të vëzhgojnë dukuri si lëvizja, forcat, energjia apo nxehtësia dhe të formulojnë pyetje që kërkojnë shpjegim shkencor. Duke përdorur aparate matëse të thjeshta, nxënësit mbledhin të dhëna të sakta dhe i analizojnë ato në mënyrë logjike. Ata krahasojnë rezultatet e tyre me teoritë fizike të mësuara për të kuptuar më mirë fenomenin ose për të zbuluar shkaqet e një problemi. Në këtë mënyrë, nxënësit aftësohen të propozojnë zgjidhje të mundshme dhe të argumentuara për problemet e identifikuar. Kjo kompetencë i ndihmon të zhvillojnë mendimin kritik dhe të zgjidhin probleme praktike në mënyrë të arsyetuar dhe krijuese.
Rezultatet e të nxënës Nxënësi: - identifikon problemet, kur vëzhgon dukuritë fizike në mjedisin përreth dhe shtron pyetje; - formulon hipoteza, bazuar në vëzhgime dhe jep shpjegime; - kryen eksperimente të thjeshta dhe mat madhësitë fizike duke përdorur aparate matëse dhe regjistron të dhëna nga matjet; - nxjerr përfundime duke analizuar të dhënat e mbledhura dhe krahason rezultatet e eksperimentit; - zbaton ligjet e fizikës në situata reale.
Kompetenca 2: Përdorimi i mjeteve, objekteve dhe procedurave shkencore
Përshkrimi i kompetencës: Përmes kësaj kompetence nxënësit mësojnë të përdorin në mënyrë të sigurt mjete, objekte dhe procedura që lidhen me matjen e madhësive fizike. Ata njihen me instrumente të thjeshta si termometri, voltmetri, peshorja dhe dinamometri për të matur madhësi si temperatura, masa, forca dhe tensioni. Përmes eksperimenteve praktike dhe vëzhgimeve të drejtpërdrejta, ata kuptojnë dukuri si lëvizja, përhapja e dritës e zërit, dhe vetitë e materialeve. Nxënësit ndjekin metodën shkencore për të matur, krahasuar dhe nxjerrë përfundime mbi marrëdhëniet mes madhësive fizike. Ata paraqesin rezultatet me skema, vizatime, grafikë apo tabela, duke thelluar mendimin shkencor dhe aftësitë komunikuese. Në të

njëjtën kohë nxënësit reflektojnë mbi ndikimin e teknologjisë në jetën e përditshme dhe mësojnë ta përdorin atë në mënyrë të sigurt dhe të përgjegjshme.

Rezultatet e të nxënit:

Nxënësi:

- familjarizohet me rolet dhe funksionet e mjeteve, teknikave, instrumenteve dhe procedurave shkencore dhe teknologjike;
- përdor mjete, objekte dhe procedura të ndryshme në përputhje me situatat dhe mënyrat e përdorimit të tyre në to;
- vlerëson ndikimin e mjeteve, instrumenteve dhe procedurave.

Kompetenca 3:Komunikimi në gjuhën dhe në terminologjinë e shkencës

Përshkrimi i kompetencës: Kjo kompetencë lidhet me aftësinë e nxënësve për të kuptuar dhe shprehur koncepte dhe dukuri të fizikës, duke përdorur gjuhën dhe terminologjinë e shkencës. Nxënësit përdorin formave të thjeshta të paraqitjes si vizatime, skema dhe tabela, për të prezantuar dukuri si lëvizja, forcat, energjia apo ndryshimet e gjendjes fizike. Me kalimin e kohës, ata zhvillojnë aftësinë për të përdorur forma më të avancuara të prezantimit, si grafikët, simbolet fizike dhe njësi matëse ndërkombëtare (SI). Kjo i ndihmon të strukturojnë më mirë mendimet e tyre, të analizojnë të dhënat dhe të shprehen në mënyrë të qartë dhe të saktë në kontekste shkencore. Përmes ushtrimeve, eksperimenteve dhe detyrave komunikuese, nxënësit mësojnë të interpretojnë dhe të prezantojnë idetë e tyre. Kështu, ata aftësohen të përdorin gjuhën e shkencës si një mjet për të kuptuar botën dhe për të komunikuar në mënyrë të saktë dhe të argumentuar.

Rezultatet e të nxënit:

Nxënësi:

- familjarizohet me gjuhën dhe terminologjinë e shkencës së fizikës;
- përdor efektivisht gjuhën e simboleve për të formuluar pyetje dhe për të argumentuar përgjigjet, që lidhen me zbatimin e dukurive dhe ligjeve të fizikës.

V. PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për tematikat e programit të fizikës për klasën e gjashtë

Programi i fizikës në klasën e gjashtë në përputhje me strukturën dhe rezultatet e të nxënit të përcaktuara në program zhvillohet në një total prej 35 orësh mësimore vjetore, ku secila orë zgjat 45 minuta. Programi përcakton qartë shpërndarjen tematike të orëve, duke i orientuar mësuesit drejt një respektimi fleksibël të peshës që zë çdo tematikë në numrin total të orëve vjetore. Sugjerojmë që në programin e fizikës për klasën e gjashtë afërsisht 50 % e orëve mësimore totale të përdoren për shtjellimin e njohurive të reja dhe 50 % e tyre për përpunimin e njohurive.

Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë, Fizikë, klasa 6

Tematikat	Orë të sugjeruara për çdo tematikë
Të menduarit dhe vepruarit në mënyrë shkencore	E integruar në tematika
Forca dhe energjia	13 orë
Drita dhe tingujt	5 orë
Elektriciteti dhe magnetizmi	12 orë
Toka dhe Hapësira	5 orë
Fizika në praktikë	E integruar në tematika
Gjithsej/Totali i orëve	35 orë

5.2 Tematikat dhe përmbajtja e tematikave në programin e fizikës për klasën e gjashtë

Në programin e fizikës në klasën e gjashtë janë paraqitur tematikat përmbajtësore si: *Forcat dhe energjia, Drita dhe tingujt, Elektriciteti dhe magnetizmi, Toka dhe Hapësira dhe tematikat e aftësive si: Të menduarit dhe vepruarit në mënyrë shkencore dhe Fizika në praktikë.*

Tematikat përmbajtësore dhe temat e aftësive të përfshira në programin e fizikës për klasën e gjashtë janë një vazhdimësi logjike dhe e natyrshme e tematikave që janë trajtuar në lëndën e diturisë së natyrës, si dhe një bazë për të ndërtuar njohuri më të thelluara në klasat e mëvonshme, deri në klasën e nëntë në arsimin bazë. Kjo vazhdimësi ndihmon në zhvillimin e një kuptimi të qëndrueshëm dhe progresiv për konceptet themelore të shkencave natyrore, duke i rimarrë në mënyrë spirale bazuar në një koherencë vertikale nga viti në vit. Këto tematika janë bazë për të ndërtuar njohuri, aftësi dhe qëndrime të vlera. Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë, aftësitë, që duhet të demonstrojnë nxënësi lidhur me tematikat përkatëse, ndërkohë qëndrimet dhe vlerat që demonstroi nxënësi në lëndë e diturisë natyrës përmbledhen për të gjitha tematikat. Për renditjen e tematikave të programit të fizikës mësuesit dhe autorët e teksteve janë të lirë të kombinojnë konceptet dhe aftësitë shkencore në funksion të situatave të nxënësve, kapitujve apo temave mësimore, duke ndërtuar një renditje logjike dhe funksionale sipas nevojave të nxënësve dhe kushteve konkrete të mësimdhënies. Përshtatja dhe përkthimi i teksteve duhet të bëhet duke ju referuar terminologjisë që përdoret në programin lëndor. Numri i orëve të rekomanduara për çdo tematikë ka karakter orientues. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë numrin total të orëve vjetore të përcaktuara për lëndën, ndërkohë që lejohet një fleksibilitet prej $\pm 10\%$ në shpërndarjen e orëve për secilën tematikë, sipas vlerësimit profesional të mësuesit. Temat e reja të cilat janë shtuar si risi në programet e përditësuara me qëllim përgatitjen e nxënësve në testimet ndërkombëtare.

5.2.1. Tematika: Të menduarit dhe të vepruarit në mënyrë shkencore

Përshkrimi i tematikës: Kjo tematikë nënkupton përdorimin e modeleve dhe diagrameve për të paraqitur dukuritë natyrore në mënyrë të qartë dhe të kuptueshme. Nxënësit formulojnë pyetje shkencore dhe hartojnë plane të mirëstrukturuara për të realizuar hulumtime të ndryshme, duke përfshirë vëzhgimin, eksperimentimin dhe përdorimin e burimeve dytësore. Ata mësojnë të bëjnë parashikime të arsyetuara dhe të identifikojnë variablat e rëndësishme që ndikojnë në rezultatet e eksperimentit. Gjatë hulumtimit, përdorin me kujdes pajisjet e duhura dhe sigurojnë të dhëna të besueshme përmes matjeve të sakta dhe përsëritjes së tyre. Nxënësit analizojnë rezultatet, i krahasojnë me parashikimet dhe nxjerrin përfundime të bazuara në prova shkencore. Së fundmi, ata paraqesin të dhënat përmes grafikëve e tabelave dhe propozojnë mënyra për përmirësimin e hulumtimit të tyre në të ardhmen.

Modelet dhe prezantimet

Nxënësi:

- përshkruan dukurinë duke e ilustruar përmes një modeli;
- përdor diagramet, për të prezantuar dukuritë dhe idetë shkencore.

Hulumtimi shkencor: Qëllimi dhe planifikimi

Nxënësi:

- bën pyetje shkencore dhe kryen hulumtime të përshtatshme;
- përdor pesë llojeve kryesore të hulumtimit shkencor;
- bën parashikime, duke u mbështetur në kontekste të njohura dhe të panjohura;
- planifikon hulumtime përmes testimeve, duke identifikuar variablat e pavarura dhe të varura;
- përshkruan rreziqet gjatë planifikimit të punës praktike dhe shqyrton mënyrat për t'i shmangur ato.

Zbatimi i hulumtimit shkencor

Nxënësi:

- zgjedh pajisjet për kryerjen e një hulumtimi dhe i përdor ato në mënyrë të përshtatshme;
- përsërit vëzhgimet dhe matjet për të siguruar të dhëna më të besueshme;
- kryen matje me saktësi të përshtatshme;
- kryen punën praktike në kushte të sigurta;
- përdor një gamë burimesh dytësore për të kërkuar dhe përzgjedhur dëshmi për t'ju përgjigjur pyetjeve.

Analizë, vlerësime dhe konkluzione

Nxënësi:

- shpjegon saktësinë e parashikimeve, bazuar në rezultatet e hulumtimit;

- kryen një hulumtim bazuar në idetë shkencore;
- sugjeron si mund të përmirësohet një hulumtim dhe shpjegon ndryshimet e propozuara;
- paraqet dhe interpreton rezultatet duke përdorur tabela, grafikë me shtylla, grafikë me koordinata dhe grafikë linearë.

5.2.2.Tematika: Forcat dhe energjia

Përshkrimi i tematikës: Kjo tematikë ndihmon nxënësin të kuptojë dallimin mes masës dhe peshës dhe të përdorë njësitë përkatëse për matjen e tyre. Ai shpjegon se pesha ndryshon kur ndryshon graviteti, ndërsa masa mbetet e pandryshuar. Nxënësi përdor diagrame për të treguar llojet, madhësinë dhe drejtimin e forcave që veprojnë mbi një trup, duke identifikuar qartë efektet që ato shkaktojnë mbi trupat. Ai demonstroi lloje të ndryshme forcës si: tërheqja, shtytja dhe fërkimi, si dhe vëren mënyrat për ta rritur apo zvogëluar fërkimin. Përmes vëzhgimit, kupton se masa dhe forma e trupit ndikojnë, nëse ai noton apo zhytet/fundoset. Gjithashtu, nxënësi vlerëson ndërhyrjet praktike në komunitet, si përdorimi i kripës në rrugët me ngrica për të rritur sigurinë në lëvizje.

Njohuritë	Aftësitë
Forcat dhe energjia ▪ Masa dhe pesha ▪ Veprimi i forcave ▪ Efektet e forcës ▪ Forcat dhe energjia ▪ Fërkimi ▪ Rezistenca e ajrit ▪ Notimi dhe zhytja	Nxënësi: - <u>dallon</u> masën nga pesha e trupit; - <u>përdor</u> njësitë e masës (kg), forcës(N) dhe peshës së trupit(N); - <u>shpjegon</u> se kur ndryshon graviteti, ndryshon pesha e një trupi, por masa e tij mbetet e njëjtë; - <u>përdor</u> diagramet për të treguar emrin, madhësinë dhe drejtimin e forcës që vepron mbi një trup; - <u>identifikon</u> drejtimin e forcës; - <u>demonstroi</u>: a) llojet e forcës (e tërheqjes, e shtytjes, e fërkimit); b) efektet e forcës (ndryshon lëvizja e trupit dhe forma e tij);

	c) shkaqet e fërkimit; d) efektet dhe mënyrat e zvogëlimit apo rritjes së forcës së fërkimit; - <u>hulumton</u> si ndikon forca e fërkimit (përfshirë rezistenca e ajrit) në shpejtësinë e lëvizjes së trupave; - <u>përshkruan</u> ndikimin e forcave mbi një trup në prehje ose në lëvizje; - <u>vrojton</u> se si trupat zhyten varësisht masës dhe formës që ato kanë; - <u>vlerëson</u> përpjekjet e komunitetit për sigurinë e lëvizjes së makinave në rrugët e mbuluara me borë ose akull, duke hedhur kripë.

5.2.3.Tematika: Drita dhe tingujt

Përshkrimi i tematikës: Kjo tematike i ndihmon nxënësit të kuptojnë sjelljen e dritës në situata të ndryshme. Ata përshkruajnë se si drita pasqyrohet kur bie mbi një pasqyrë të rrafshët dhe se si pasqyrohet dhe përthyerhet kur kalon nëpër mjedise të ndryshme lëndore, si: ajër, ujë, qelq, etj.. Këto vëzhgime ndihmojnë nxënësin të kuptojë më mirë mënyrën se si drita kur përhapet ndryshon drejtimin e saj.

Njohuritë	Aftësitë
Drita dhe tingujt Pasqyrimi dhe përthyerja e dritës Pasqyra e rrafshët	Nxënësi: - <u>tregon</u> se drita pasqyrohet kur bie mbi një pasqyrë të rrafshët; - <u>tregon</u> se drita përthyerhet kur kalon në mjedise lëndore të ndryshme.

5.2.4.Tematika: Elektriciteti dhe magnetizmi

Përshkrimi i tematikës: Kjo tematikë shpjegon parimet bazë të rrymës elektrike. Nxënësit mësojnë se cilat materiale janë përçues të mirë të elektricitetit, si metalet, dhe cilët janë izolatorë, si: plastika dhe goma. Ata gjithashtu identifikojnë burimet e rrymës elektrike, duke përfshirë bateritë, akumulatorët, dinamo etj.. Mësimi përfshin ndërtimin dhe vizatimin e qarqeve të thjeshta elektrike në lidhje në seri dhe në paralel, duke përdorur simbole konvencionale. Nxënësit krahasojnë ndriçimin e llambave duke ndryshuar elementët në seri dhe cilësinë e përcjellësve. Rëndësia e sigurisë është gjithashtu thelbësore, ku nxënësit mësojnë për përdorimin e sigurt të pajisjeve elektrike në shkollë dhe në aktivitete praktike.

Njohuritë dhe konceptet	Aftësitë
Elektriciteti Përçuesit dhe izolatorët Elementët qarkut elektrik Skema e qarkut elektrik në seri dhe paralel Rezistenca elektrike	Nxënësi: - <u>dallon</u> përcjellësit e rrymës elektrike nga izolatorët; - <u>identifikon</u> : a) burimet e rrymës elektrike, si: bateri, akumulator, dinamo, bateri diellore; b) elementet përbërëse të një qarku të thjeshtë elektrik dhe simbolet përkatëse (simbolet e baterisë/burimit, llambës, fijeve lidhëse dhe të çelësit); - <u>ndërton</u> qarqe të thjeshta në lidhje në seri dhe në paralel; - <u>krahason</u> ndritshmërinë e llambave kur ndryshon: a) numri i elementëve të lidhur në seri dhe paralel; b) lloji i materialit, gjatësia dhe trashësia e përçuesit që lidh llambat; - <u>vizaton</u> dhe <u>ndërton</u> diagramin e qarkut elektrik në seri dhe paralel duke përdorur simbole konvencionale për të paraqitur, ndërtuar dhe krahasuar qarqe elektrike që përfshijnë bateri, çelësa, llamba dhe zile elektrike;

	- është <u>i përgjegjshëm</u> dhe <u>i ndërgjegjshëm</u> në zbatimin e rregullave të sigurisë, kur përdor pajisje elektrike në ambientet e klasës, laboratorit, shkollës, duke mundësuar kështu një mjedis të sigurt të nxëniet; - <u>tregon kujdes</u> për sigurinë e shokëve gjatë kryerjes së veprimtarive praktike në klasë dhe jashtë saj.

5.2.5.Tematika: Toka dhe Hapësira

Përshkrimi i tematikës: Kjo tematikë përfshin studimin e karakteristikave dhe proceseve që lidhen me Tokën dhe përbërjen e saj, si dhe pozicionin e saj në hapësirën kozmike. Nxënësit mësojnë për pozicionin dhe lëvizjet relative të planetëve, Hënës dhe Diellit në Sistemin Diellor dhe ndjekin ndryshimet e fazave të Hënës përgjatë një muaji. Kjo tematikë ndihmon nxënësit të kuptojnë lidhjen midis Tokës dhe hapësirës, si dhe proceset që formojnë dhe ndryshojnë planetin tonë.	
Njohuritë	Aftësitë
Toka në hapësirë Lëvizja e planetëve rreth Diellit Lëvizja e Hënës dhe fazat e saj	Nxënësi: - <u>përshkruan</u> pozicionin dhe lëvizjen relative të planetëve, Hënës dhe Diellit në Sistemin Diellor. - <u>vëzhgon</u> dhe <u>përshkruan</u> ndryshimet në fazave të Hënës përgjatë një muaji.

5.2.6.Tematika: Fizika në praktikë

Përshkrimi i tematikës: Kjo tematikë synon të tregojë se si njohuritë shkencore evoluojnë me kalimin e kohës përmes dëshmive të mbledhura nga hulumtimet. Nxënësit mësojnë të njohin dhe të shpjegojnë mënyrat se si shkenca e fizikës zbatohet në jetën e përditshme dhe në të mirë të komunitetit të tyre. Ata përdorin argumente shkencore për të mbështetur qëndrimet e tyre në diskutime për çështje të ndryshme shoqërore apo

mjedisore. Për më tepër, identifikojnë profesionistët në zonën e tyre që përdorin shkencën e fizikës dhe shpjegojnë rolin që ajo luan në punën e tyre. Në fund, nxënësit analizojnë ndikimet pozitive dhe negative që fizika dhe teknologjia mund të kenë në mjedisin përreth.

Nxënësi:

- përkruan se si njohuritë shkencore ndryshojnë me kalimin e kohës përmes përdorimit të fakteve dhe dëshmive të fituara nga hulumtimet;
- përkruan se si përdoren njohuritë shkencore në vendin e tyre, për t'i zbatuar në situata të jetës së përditshme në dobi të komunitetit;
- përdor shkencën për të mbështetur pikëpamjet e tij gjatë diskutimeve për çështje apo situata të ndryshme;
- identifikon profesionistët lokalë dhe përshkruajnë mënyrën se si ata e përdorin shkencën;
- diskuton se si përdorimi i shkencës dhe teknologjisë ka ndikimet e veta ndikon në mjedisin ku ato jetojnë.

5.3 Qëndrime dhe vlera

- ✓ Përdor saktë terminologjinë shkencore për të shprehur mendimet dhe idetë e tij në lidhje me konceptet fizike si: forca, masa, pesha, energjia, drita dhe elektriciteti.
- ✓ Tregon kreativitet dhe inovacion në zgjidhjen e situatave problemore dhe realizimin e veprimtarive praktike, si ndërtimi i qarqeve elektrike apo eksperimentimi me forcat.
- ✓ Përdor imagjinatën dhe mendimin kritik për të:
 - zgjidhur probleme që lidhen me efektet e forcës, fërkimin dhe rezistencën e ajrit;
 - analizuar ndryshimet në ndriçimin e llambave në qarqe elektrike;
 - kuptuar ndikimin e gravitetit në peshën e trupave dhe zhytjen e tyre në lëngje.
- ✓ Zbaton njohuritë e fituara në situata reale si:
 - vlerëson ndikimit e forcës së fërkimit në lëvizjen e mjeteve gjatë dimrit;
 - përdor energjinë elektrike me efikasitet dhe siguri;

- kupton rolin e forcave në jetën e përditshme në mjedisin përreth.
- ✓ Tregon kuriozitet të lartë për botën fizike përreth, duke vëzhguar me vëmendje dukuritë natyrore si fazat e Hënës, reflektimi dhe përthyerja e dritës, si dhe lëvizjet në Sistemin Diellor.
- ✓ Zhvillon aftësi për të bërë matje të sakta dhe për të përdorur njësi të përshtatshme për madhësitë fizike si masa (kg), forca (N), dhe energjia elektrike (V, A).
- ✓ Vetëvlerësohet dhe reflekton mbi temën e mësimin, duke analizuar përfundimet nga eksperimentet dhe duke përmirësuar mënyrën e të menduarit dhe të vepruarit.
- ✓ Argumenton zgjidhjet dhe përfundimet shkencore në mënyrë të logjikshme, duke përdorur të dhëna, tabela, grafikë ose diagramë.
- ✓ Shfaq pavarësi në të menduar dhe në veprim, duke propozuar mënyra alternative për zgjidhjen e problemeve dhe ndërtimin e modeleve ose qarqeve funksionale.
- ✓ Përdor teknologjinë dhe pajisjet shkencore (sensorë, simulime interaktive online, aplikacione edukative) për të përforcuar të kuptuarit e koncepteve dhe për të bërë analiza më të thella të të dhënave eksperimentale.
- ✓ Tregon besim në vetvete dhe këmbëngulje për të përballuar sfida gjatë eksperimenteve dhe analizës së koncepteve komplekse.
- ✓ Zbaton rregullat e sigurisë me përgjegjësi të lartë në klasë, laborator dhe në ambiente të tjera mësimore, duke ruajtur një mjedis të sigurt për të gjithë.
- ✓ Respekton veten dhe të tjerët, duke vlerësuar punën individuale dhe në grup, duke treguar tolerancë dhe mendjehapur ndaj ideve dhe interpretimeve të ndryshme.

5.4 Shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).

Në këtë rubrikë paraqiten shembuj të veprimtarive, që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të të nxënit në tema të ndryshme mësimore.

Tabela 3. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve në lëndën Fizikë, klasa VI

Rezultat të nxëni të orës mësimore	Shembuj të situatave të të nxënit me veprimtari praktike në lëndën Fizikë, klasa VI
Shembulli 1 Tema: Elementët e qarkut të thjeshtë elektrik <i>Nxënësi <u>identifikon</u>:</i> <i>a)burimet e rrymës elektrike, si: bateri, akumulator, dinamo, bateri diellore;</i> <i>b)elementet përbërëse të një qarku të thjeshtë elektrik dhe simbolet përkatëse (simbolet e baterisë/burimit, llambës, fijeve lidhëse dhe të çelësit);</i>	Shembull 1, Tema: Elementët e qarkut të thjeshtë elektrik Prezantimi i situatës: Mësuesi u thotë nxënësve: "Imagjinoni se jeni inxhinierë elektrikë! Sot do të udhëtojmë në botën e elektricitetit dhe do të zbulojmë burimet, që e krijojnë atë dhe mënyrën si ndihmon në funksionimin e qarqeve elektrike. Po përgatitemi të ndërtojme një qark elektrik dhe të kuptojmë si funksionon çdo komponent i një qarku të thjeshtë elektrik. Le të zbulojmë së bashku magjinë e elektricitetit!" Veprimtari praktike: • Nxënësit ndahen në grupe të vogla dhe marrin materialet për ndërtimin e një qarku të thjeshtë elektrik (bateri, llambë, fije lidhëse, çelës). • Çdo grup ndihmohet nga mësuesi për të lidhur elementët e qarkut dhe për të ndezur llambën. Ata regjistrojnë dhe vizatojnë diagramin e qarkut elektrik që kanë ndërtuar. • Mësuesi tregon si të përdorin simbolet e komponentëve të qarkut për baterinë, llambat, fijet lidhëse dhe çelësin për t'i paraqitur ato në diagrame. • Nxënësit mund të përdorin bateri, akumulator, dinamo ose bateri diellore për të krijuar burimin e rrymës elektrike. • Grupi diskuton se si ndryshon ndriçimi i llambës kur ndryshojnë komponentët e qarkut si: (bateritë që përdoren ose kur ndryshon numri i llambave të lidhura në seri ose parallel në qark).

Përshkrimi dhe analiza:

Grupet diskutojnë këto pyetje:

- Ku ndodhet burimi i rrymës elektrike në qarkun që keni ndërtuar?
- Cila është roli i baterisë dhe çelësit në qark?
- Si mund të dalloni kur qarku është i lidhur në seri dhe kur është në paralel?
- Pse është e rëndësishme të përdorim simbolet konvencionale në vizatimin e qarqeve elektrike?
- Si mund të ndryshoni rrymën elektrike për të ndriçuar llambën më shumë?

Prezantimi:

Çdo grup prezanton qarkun që ka ndërtuar dhe ndan mendimet për funksionimin e tij.

P.sh.: "Ne përdorëm një bateri dhe një llambë për të ndërtuar një qark në seri. Llamba ndriçoi, por nuk ishte shumë e ndritshme. Kur ndryshuam lidhjen në paralel, llampa ndriçoi më shumë."

"Ne përdorëm një akumulator dhe çelës për të ndezur llambën. Qarku funksionoi shumë mirë dhe llamba u ndez menjëherë."

Reflektimi:

Mësuesi udhëzon nxënësit të reflektojnë përmes pyetjeve si:

- Pse është e rëndësishme të njohim burimet e rrymës elektrike dhe si ato krijojnë energji?
- Si ndihmon ndërtimi i qarqeve të thjeshta për të kuptuar funksionimin e komponentëve të tij elektrikë?
- Si mund të ndryshoni rrymën elektrike për të pasur më shumë energji dhe ndriçim në qark?
- Çfarë mund të ndodhë nëse përdorim elementë të ndryshëm për ndërtimin e qarqeve elektrike?
- Pse duhet të respektojmë rregullat e sigurisë gjatë përdorimit të elektricitetit dhe kur ndërtojmë qarqe elektrike?

	Kjo veprimtari i ndihmon nxënësit të kuptojnë bazat e elektricitetit, i ndihmon në zhvillimin e aftësive praktike dhe i nxit ata të eksplorojnë më tej burimet e rrymës elektrike dhe përdorimin e qarqeve të thjeshta.
Shembull 2 Tema: Pesha e trupit varet nga graviteti Nxënësi: - shpjegon se kur ndryshon graviteti, ndryshon pesha e një trupi, por masa e tij mbetet e njëjtë;	Shembull 2 Prezantimi i situatës: Mësuesi i drejtohet nxënësve me një situatë imagjinare: “Imagjinoni që jeni astronautë dhe sapo keni udhëtuar në Hënë! Ju keni marrë me vete një kuti me mjete pune dhe tani duhet të kuptoni pse ajo ndjehet më e lehtë se në Tokë. A ka ndryshuar ajo? Apo diçka tjetër ka ndikuar? Sot do të zbulojmë pse pesha e trupit ndryshon në vende të ndryshme, por masa e tij mbetet gjithmonë e njëjtë!” Veprimtari praktike: - Nxënësit ndahen në grupe të vogla dhe çdo grup merr trupa të ndryshme (p.sh. top, libër, kuti me rërë). - Ata përdorin një dinamometër për të matur peshën e trupave në klasë (Tokë). - Më pas, mësuesi jep të dhëna për gravitetin për vende të ndryshme si: Hëna, Marsi, Jupiteri. - Nxënësit përdorin formulën $P = m * g$ për të llogaritur peshën e të njëjtit trup në vende të ndryshme, duke mbajtur masën konstante dhe duke ndryshuar vlërën e gravitetit/nxitimit të rënies së lirë (g). Pyetje për diskutim dhe analizë: A ndryshoi masa e trupit në vende të ndryshme? Pse ndryshon pesha e trupit në Hënë dhe në Jupiter, megjithëse masa mbetet e njëjtë? Si do të ndjeheshit, nëse do të kërcenit në Hënë me të njëjtën forcë si në Tokë? Çfarë ndodh me trupin tonë kur ndryshon graviteti? Prezantimi: Çdo grup paraqet një tabelë krahasuese me rezultatet e tyre dhe përfundimet: P.sh.: Ne zbuluam se një trup me masë 2 kg ka peshë 20 N në Tokë, por vetëm 3.3 N në Hënë. Pra, masa

	është e njëjtë, por pesha ndryshon sepse graviteti është më i vogël." Kur llogaritëm peshën e trupit në Jupiter, ajo ishte më e madhe se në Tokë. Kjo tregon se graviteti i planetit ndikon drejtpërdrejt në peshën e tij. <i>Reflektimi:</i> Mësuesi udhëzon nxënësit të reflektojnë mbi këto pyetje: • Pse është e rëndësishme të kuptojmë ndryshimin mes peshës si forcë dhe masës? • Si ndihmon kjo njohuri për të kuptuar më mirë ligjet e fizikës në Tokë dhe jashtë saj? • Si do të ndryshonte pesha jonë, nëse do të jetonim në një planet tjetër? • A mund të matim masën e një trupi vetëm përmes peshës? • Pse përdorim njësi të ndryshme për masën (kg) dhe për peshën (N)? <i>Konkluzione:</i> Ky aktivitet ndihmon nxënësit të kuptojnë në mënyrë praktike ndryshimin midis masës dhe peshës, si dhe ndikimin që ka graviteti në peshën e një trupi. Nxënësit duhet të bëjnë dallimin që masa është sasia e lëndës, ndërsa pesha e trupit është forcë që trupi ushtron në sajë të gravitetit mbi trupat e tjerë. Nxënësit zhvillojnë të kuptuarit konceptual dhe aftësitë e tyre për të zbatuar njohuritë në situata të reja.

Në udhëzuesin kurrikular për lëndën e fizikës do të përshkruhen veprimtari praktike, që synojnë përmbushjen e rezultateve të të nxënit, të lidhura me tematikat përkatëse të lëndës.

VI. METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Metodat, teknikat, strategjitë e mësimdhënies në programin e fizikës janë faktorë të rëndësishëm për një mësimdhënie të suksesshme që nxit interesin, gjithëpërfshirjen, ndërveprimin dhe punën kërkimore të nxënësve. Përzgjedhja dhe përdorimi i tyre nga mësuesit bëhet në funksion të zhvillimit të kompetencave të nxënësve, duke respektuar stilet e ndryshme të të nxënësve të tyre. Mësimdhënia dhe të nxënësve efektiv në lëndën e fizikës përfshin një kombinim qasjesh, strategjish, metodash dhe teknikash, që përdoren për të mbështetur të nxënësve efektiv dhe zhvillimin e kompetencave të nxënësve në mjediset mësimore. Këto strategji dhe metoda marrin parasysh dhe plotësojnë nevojat e të nxënësve si dhe sigurojnë pjesëmarrjen aktive të nxënësve në përzgjedhjen dhe shfrytëzimin e informacionit, duke nxitur përgjegjshmërinë vetjake, iniciativën, reflektimin, pavarësinë e gjykimit, vetëvlerësimin, bashkëpunimin dhe barazinë, si më poshtë:

1. ***Të nxënësve me në qendër nxënësve.*** Mësuesi duhet të përshtatë metodat dhe teknikat sipas nevojave, interesave dhe veçorive individuale të nxënësve. Përdorimi i burimeve të ndryshme të të nxënësve nxit pjesëmarrjen aktive të nxënësve në çdo veprimtari mësimore dhe krijon një klimë bashkëpunimi e cila i motivon ata.
2. ***Të nxënësve që promovojnë kompetencat.*** Procesi mësimor i bazuar në kompetenca kërkon strategji, metoda dhe teknika, që organizojnë dhe integrojnë përvojat mësimore të nxënësve me njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet që duhen ndërtuar e zbatuar prej tyre. Mësimdhënia dhe të nxënësve bazuar në kompetenca është e lidhur ngushtë me procesin e vlerësimit. Për të vlerësuar arritjet e nxënësve duhet të përzgjidhen teknika dhe instrumente vlerësimi, që u mundësojnë nxënësve demonstrimin e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve dhe jo vetëm riprodhimin e njohurive. Në këtë mënyrë mësuesit do të mund të sigurojnë informacion për cilësinë e mësimdhënies, arritjet e nxënësve dhe zhvillimin e kompetencave.
3. ***Të nxënësve e diferencuar.*** Njohja dhe adresimi i nevojave, interesave dhe stileve të ndryshme të të nxënësve të nxënësve është thelbësor për një mësimdhënie efektive. Përdorimi i teknikave të diferencuara për të përshtatur përmbajtjen, qasjen dhe vlerësimin e nxënësve sipas nevojave individuale të çdo nxënësi ndihmon nxënësit të nxënë pavarësisht stileve të tyre të nxënësve. Trajtimi specifik i nxënësve të talentuar dhe atyre që kanë vështirësi në të nxënë është përparësi e procesit mësimor. Mësuesit mund të përdorin një sërë teknikash, materialesh dhe vlerësimesh për të trajtuar preferencat dhe aftësitë e ndryshme mësimore brenda klasës.

4. **Të nxënit e integruar.** Të nxënit e integruar ka të bëjë me integrimin dhe lidhjen e përmbajtjeve mësimore ndërmjet të njohurive dhe koncepteve të disiplinave brenda që i përkasin fushave të ndryshme kurrikulare, por edhe ndërmjet përmbajtjeve të disiplinave brenda të së njëjtës fushë (si p.sh., fizika me kiminë dhe me biologjinë). Ndërtimi dhe përdorimi i njohurive dhe kompetencave kyçe kërkon orientimin e veprimtarive mësimore nga rezultatet e të nxënit që dëshmojnë kompetencat, si dhe ndërtimin e përdorimit nga nxënësit të koncepteve, ideve, fakteve dhe përvojave të fushave dhe disiplinave të ndryshme (si p. sh., veprimtari për të gjetur dhe për të përpunuar informacionin në mënyrë efektive dhe të përgjegjshme, nëpërmjet TIK-ut etj.)
5. **Përdorimi i teknologjisë digjitale:** TIK-u përdoret në mësimdhënie si metodologji dhe si mjet në procesin mësimor, me qëllim rritjen e efikasitetit të orës mësimore. Nxënësit përdorin TIK-un për të gjetur, prodhuar, krijuar, prezantuar, analizuar dhe shkëmbyer informacione nëpërmjet kompjuterit dhe internetit. Integrimi i teknologjisë dhe përdorimi i burimeve të reja digjitale inkurajon shkëmbimin e ideve, krijimin e projekteve, zgjidhjen e problemeve, si dhe ndihmon përmirësimin e aftësive të mendimit krijues nëpërmjet një qasjeje më moderne dhe inovatore gjatë mësimdhënies. Përmes përdorimit të pajisjeve digjitale nxënësit mund të eksplorojnë dhe të perceptojnë konceptet abstrakte si dhe të zbulojnë marrëdhënien ndërmjet koncepteve, dukurive dhe ligjeve.
6. **Mësimi i kombinuar.** Mësimdhënia dhe të nxënit e kombinuar është një qasje arsimore e cila ndërthur dhe kombinon mësimin në klasë, mësimin online, mësimin me në grup të vogël nxënësish, mësimin individual, etj. Kjo metodë synon të ofrojë një përvojë mësimore më të pasur dhe më të personalizuar për nxënësit. Gjatë mësimit të kombinuar nxënësit mund të zhvillojnë mësimin në mjedisin fizik të klasës, por gjithashtu mund të përdorin teknologjinë për të pasur qasje në mësim të tjera, materiale shtesë, ose për të kryer veprimtari të tjera të mësimit jashtë mjedisit fizik të klasës. Kjo mund të përfshijë përdorimin e platformave online të mësimit, video mësimore, forumeve të diskutimit, dhe burimeve të tjera të teknologjisë që mund të ndihmojnë në mësimin dhe kuptimin e lëndës. Një aspekt i rëndësishëm i kësaj qasje është mundësia për të ndryshuar dhe përshtatur mësimin sipas nevojave dhe preferencave të nxënësve, duke krijuar një përvojë mësimore më fleksibile dhe të personalizuar për secilin nxënë. Kjo ndihmon në përmirësimin e angazhimit dhe suksesin e nxënësve në mësim dhe në përshejtimin e zhvillimit dhe progresit të tyre. Për shembull, një nxënë që ka aftësi më të avancuara në një fushë të caktuar mund të përfitojë

nga mësimi individual ose nga projekte shtesë, që e sfidojnë atë në mënyrë më të thellë. Nga ana tjetër, një nxënës që ka nevoja shtesë për mbështetje mund të përfitojë nga mësimi në grupe të vogla ose nga burime shtesë për t'u ndihmuar në përvetësimin e lëndës.

7. ***Të nxënit përmes platformave interaktive.*** Të nxënit përmes platformave interaktive përfshin përdorimin e mjeteve digjitale si: simulime interaktive/applete , aplikacione dhe materiale multimediale, që ndihmojnë nxënësit të eksplorojnë dhe kuptojnë më mirë konceptet e fizikës shkencore. Këto platforma nxisin të menduarin kritik e krijues, gjithëpërfshirjen dhe punën kërkimore shkencore. Ato lehtësojnë kuptimin e koncepteve abstrakte dhe bëjnë të mundur një të nxënë më të pavarur e të angazhuar. Simulimet virtuale shpesh zëvendësojnë eksperimentet laboratorike, duke bërë të padukshmen të dukshme. Kjo metodë është në përputhje me qasjet bashkëkohore si mësimi i kombinuar dhe edukimi STEM. Studimet tregojnë se përdorimi i platformave interaktive rrit ndjeshëm efektivitetin e procesit mësimor.
8. ***Të nxënit të bazuar në projekte.*** Mësimdhënia bazuar në projekte përfshin nxënësit në një punë afatgjatë dhe kërkon që ata të hulumtojnë, të planifikojnë, të bashkëpunojnë dhe të paraqesin gjetjet ose zgjidhjet e tyre. Projektet mund të jenë ndërlëndore dhe mundësojnë kreativitetin, zgjidhjen problemore dhe mësimin e pavarur. Pjesëmarrja e nxënësve në projekte siguron zbatimin e njohurive dhe aftësive në një kontekst praktik të jetës reale. Projektet mund të ndërtohen rreth temave që lidhen drejtpërdrejt me përmbajtjen e tematikave të programit të fizikës, si:
 - ***Ndriçimi dhe siguria në rrugë gjatë dimrit.*** Lidhja ndërlëndore: Fizikë + Edukatë qytetare + Teknologji + Matematikë.
Përshkrimi: Nxënësit hulumtojnë se si ndriçimi në rrugë ndikon në sigurinë e qytetarëve, veçanërisht gjatë muajve të dimrit kur rrugët janë të lagështa, me borë apo akull. Ata studiojnë forcat që veprojnë mbi një automjet në rrugë me akull (p.sh. fërkimi), si dhe ndikimin e ndriçimit në kohën e reagimit dhe ndalimit të automjetit.
 - ***Shtëpi inteligjente:*** Energjia, drita dhe siguria. Lidhja ndërlëndore: Fizikë + Teknologji + Gjeografi + Edukatë qytetare
Përshkrimi: Nxënësit planifikojnë një mini-maket të një “shtëpie inteligjente” që përfshin ndriçim efikas, përdorim të energjisë diellore dhe elementë sigurie (alarme, zile elektrike). Ata analizojnë si veprojnë forcat dhe rryma elektrike në sistemet e ndryshme të kësaj shtëpie.
 - ***Krijimi i një automjeti të thjeshtë me lëvizje elektrike.*** Lidhja ndërlëndore: Shkenca natyrore + Teknologji + Matematikë. Përshkrimi: Nxënësit të kuptojnë dhe zbatojnë konceptet themelore të forcës, energjisë elektrike dhe lëvizjes në një mënyrë praktike dhe të

ndërveprueshme. Nxënësit do të ndërtojnë një model të thjeshtë automjeti që lëviz me ndihmën e një burimi rryme (bateri ose dinamo), duke analizuar ndikimin e peshës, fërkimit dhe ndërtimit të automjetit në lëvizjen e tij.

9. ***Të nxënit të bazuar në probleme.*** Kjo metodë promovon kërkimin, aftësitë për zgjidhjen e problemeve dhe zbatimin e njohurive në kontekste autentike. Nxënësit punojnë për zgjidhjen e problemeve të botës reale ose studimeve të rasteve, shpesh në grupe të vogla.
10. ***Angazhimin aktiv.*** Angazhimi i nxënësve në mënyrë aktive në procesin e të nxënit nxit kuptimin më të thellë, përvetësimin e përmbajtjes dhe zhvillimin e të menduarit kritik. Mësuesit duhet të përfshijnë strategji aktive të të nxënit si diskutime, aktivitete për zgjidhjen e problemeve, eksperimente praktike, debate, simulime dhe projekte bashkëpunuese për të inkurajuar pjesëmarrjen dhe të menduarit kritik.
11. ***Zhvillimin e të menduarit kritik dhe zgjidhjen e problemeve.*** Mësimdhënia efektive inkurajon nxënësit të mendojnë në mënyrë kritike, të analizojnë informacionin dhe të zgjidhin probleme komplekse. Mësuesit duhet të hartojnë aktivitete mësimore dhe vlerësime që sfidojnë nxënësit të zbatojnë njohuritë dhe aftësitë e tyre në kontekste të botës reale.
12. ***Të nxënit në bashkëpunim.*** Të nxënit në bashkëpunim i inkurajon nxënësit të punojnë së bashku në grupe për të zgjidhur probleme, për të përfunduar projekte ose për të diskutuar ide. Kjo qasje promovon punën në grup, aftësitë e komunikimit, të menduarit kritik dhe të mësuarit nga bashkëmoshatarët.
13. ***Të nxënit sipas qasjes STEM.*** Qasja STEM është një metodologji bashkëkohore e të nxënit që ndërthur njohuritë e shkencës, teknologjisë, inxhinierisë dhe matematikës për të ndërtuar tek nxënësit një kuptim të thelluar të tyre, zhvillimin e mendimit kritik dhe krijues, duke i përdorur këto njohuri për zgjidhjen e problemeve komplekse. Objektivi kryesor i kësaj metodologjie është t'u sigurojë nxënësve kompetenca për të mësuarit eksperimental, duke zhvilluar të menduarit kritik, zgjidhjen e problemeve, bashkëpunimin dhe inovacionin. Nxënësit inkurajohen të analizojnë informacionin, të vlerësojnë provat, të bëjnë parashikime dhe të gjenerojnë zgjidhje kreative për sfidat. Ai ofron mundësi për nxënësit që të mësojnë dhe të eksplorojnë në një kontekst të botës reale, për të kuptuar rëndësinë e koncepteve STEM në jetë. Edukimi STEM inkurajon nxënësit të përqafojnë sfidat, të mësojnë nga dështimet dhe të këmbëngulin përballë pengesave. Fizika duke qenë një ndër disiplinat më thelbësore të edukimit STEM, e cila jo vetëm studion ligjet themelore të natyrës përmes analizës matematikore dhe eksperimentimit, por gjithashtu përfaqëson modelin shkencor mbi të cilin ndërtohen konceptet dhe teknologjitë moderne. Fizika shërben si urë lidhëse mes teorisë

dhe zbatimit praktik, duke qenë themeli logjik dhe inxhinierik mbi të cilin ngrihen inovacionet në energji, elektronikë, robotikë, hapësirë, mjekësi dhe shumë fusha të tjera. Programi ndërkombëtar për testimin PISA përdor qasjen STEM për ndërtimin e njësive interaktive të shkencave të natyrës prej vitit 2015. Aplikacionet që përdor ky program janë të ngjashme me simulimet/appletet në platformën PhET Interactive Simulations, e cila është një shembull tipik i qasjes STEM.

14. **Kultivimin e një mjedisi të të nxënësve miqësor.** Një mjedis miqësor, pozitiv dhe mbështetës në klasë nxit besimin, respektin dhe bashkëpunimin midis nxënësve. Mësuesit duhet të krijojnë një hapësirë të sigurt dhe gjithëpërfshirëse ku nxënësit të ndihen rehat të shprehin veten, të ndërmarrin iniciativë dhe të ndajnë idetë e tyre. Mësuesit gjithashtu duhet të tregojnë ndjeshmëri, respekt dhe interes të vërtetë për mirëqenien e nxënësve të tyre, duke krijuar një komunitet mësimor mbështetës ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të motivuar për të pasur sukses.
15. **Të nxënësve e bazuar në përvojë.** Përqendrimi në përvojën reale të nxënësit dhe përdorimi i situatave autentike për të mbështetur mësimdhënien dhe nxënien në fizikë.
16. **Të nxënësve e bazuar në lojëra elektronike.** Përdorimi i elementeve të lojërave dhe të garës për të motivuar nxënësit dhe për të rritur angazhimin në mësim.
17. **Reflektimin.** Inkurajimi i nxënësve që të reflektojnë mbi procesin e tyre të të nxënësve e promovon vetëdijen dhe mësimin e vetërregulluar. Mësuesit e fizikës mund të përfshijnë aktivitete reflektimi dhe vetëvlerësim për t'i ndihmuar nxënësit të monitorojnë përparimin e tyre dhe të vendosin qëllime për përmirësimin e metodologjive të mësimdhënies.
18. **Feedback-un dhe vlerësimin transparent të arritjeve.** Sigurimi i komenteve konstruktive dhe në kohë është thelbësor për të nxënësve dhe progresin e nxënësve. Teknikat e vlerësimit formativ, të tilla si kuizet, vetëvlerësimi, vlerësimet ndërmjet nxënësve dhe diskutimet në klasë, lejojnë mësuesit të monitorojnë përparimin e nxënësve dhe të ofrojnë komente, që synojnë përmirësimin e tyre. Arritjet e komunikuara qartë dhe komentet rreth tyre janë parakushte të rëndësishme për një kulturë shkollore efikase.

Duke përdorur këto strategji dhe metoda, mësuesit krijojnë mjedise mësimore tërheqëse, dinamike dhe gjithëpërfshirëse, mbështesin zhvillimin e kompetencave, u mundësojnë nxënësve arritjen e plotë të potencialit të tyre duke i përgatitur ata për të pasur sukses në shkollë, në punë, në jetë dhe në shoqërinë e shekullit XXI.

Mësimdhënia efektive kërkon reflektim të vazhdueshëm, rritje dhe zhvillim profesional ndaj mësuesit dhe duhet të kërkojnë vazhdimisht mundësi për të përmirësuar njohuritë, aftësitë dhe praktikën e tyre të mësimdhënies përmes kërkimit, zhvillimit profesional dhe bashkëpunimit me kolegët.

6.1 Roli i situatave të nxënies metodologji praktike nga jeta reale në mësimin e fizikës

Situatat e të nxënies nga jeta reale luajnë një rol kyç në mësimin e fizikës, pasi ato ndihmojnë nxënësit të kuptojnë më mirë konceptet abstrakte përmes aplikimeve konkrete. Kjo metodologji rrit motivimin dhe përfshirjen aktive të nxënësve, duke i lidhur njohuritë teorike me përvojat e përditshme. Përmes eksperimenteve praktike dhe shembujve nga realiteti, fizikës i jepet më shumë kuptim dhe qëndrueshmëri në kujtesën afatgjatë të nxënësve. Një ndër mënyrat më efektive për të ndërtuar kuptim të qëndrueshëm dhe të thelluar shkencor në lëndën e fizikës klasën e gjashtë është përfshirja e situatave reale dhe praktike në procesin e të nxënies.

Kur nxënësit përballen me situata konkrete që lidhen me jetën e përditshme — si p.sh. matja e forcës së një objekti, vëzhgimi i reflektimit të dritës në pasqyrë, ndërtimi i një qarku të thjeshtë elektrik, apo kuptimi i lëvizjes së Tokës dhe ndikimit të saj në alternimin e ditës dhe natës — ata fillojnë të kuptojnë se fizika nuk është thjesht një lëndë teorike, por një mjet i vlefshëm për të shpjeguar botën që i rrethon.

Konteksti real e bën mësimin e fizikës më kuptimplotë dhe funksional, duke i ndihmuar nxënësit:

- të kuptojnë vlerën praktike dhe shoqërore të dijeve fizike si mjete për marrjen e vendimeve të arsyetuara dhe për përballimin e situatave konkrete, nga përdorimi i energjisë elektrike deri te orientimi në hapësirë sipas pozicionit të Diellit;
- të zhvillojnë mendimin logjik, kritik dhe krijues, duke vëzhguar fenomene natyrore, duke analizuar shkaqet dhe pasojat, dhe duke propozuar zgjidhje për problemet e ngritura në kontekste të ndryshme;
- të ndërtojnë aftësi për të zgjidhur probleme në mënyrë të pavarur, duke fituar siguri në përdorimin e koncepteve fizike në situata reale jashtë klasës.

Në këtë mënyrë, mësimi i fizikës tejkalon kufijtë e tabelës dhe librave shkollorë, duke u shndërruar në një proces jetësor dhe praktik. Kjo i ndihmon nxënësit të ndërtojnë kompetenca funksionale për të ardhmen, të domosdoshme për të kuptuar dhe për t'u përballur me një botë që ndryshon vazhdimisht dhe që kërkon kuptim të thelluar të ligjeve të natyrës dhe teknologjisë.

Tema: Ndërtimi i një qarku të thjeshtë elektrik për ndriçimin e një shtëpie

Përshkrimi i situatës:

Nxënësit vendosen përballë një detyre praktike ku duhet të projektojnë dhe ndërtojnë një model të thjeshtë të një sistemi ndriçimi për një shtëpi. Ata punojnë në grupe duke përdorur përbërës si: tela, llambëza, bateri, çelësa dhe bazamente për ndërtimin e qarkut elektrik. Gjatë procesit, nxënësit planifikojnë mënyrën e lidhjes së përbërësve për të siguruar funksionim të sigurt dhe efikas, eksperimentojnë me lidhjet paralele dhe serike, analizojnë gabimet, dhe dokumentojnë vëzhgimet. Në fund, secili grup prezanton modelin e ndërtuar dhe shpjegon funksionimin e tij duke përdorur terminologji shkencore.

6.2 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e fizikës

Projektet kurrikulare përbëjnë një komponent të rëndësishëm të procesit mësimor, pasi ato i japin mundësi nxënësve të zbatojnë njohuritë e fituara në mënyrë të pavarur, funksionale dhe krijuese, përtej detyrave standarde të tekstit shkollor. Përmes projekteve kurrikulare, nxënësit sfidohen të përdorin konceptet shkencore për të zgjidhur probleme reale, duke zhvilluar aftësi si: mendimi kritik, planifikimi strategjik, punë në ekip, komunikimi dhe përdorimi i teknologjisë.

Projektet mund të ndërtohen rreth temave që lidhen drejtpërdrejt me jetën e përditshme, si:

1. ***Ndriçimi dhe siguria në rrugë gjatë dimrit.*** Lidhja ndërlëndore: Fizikë + Edukatë qytetare + Teknologji + Matematikë. Përshkrimi: Nxënësit hulumtojnë se si ndriçimi në rrugë ndikon në sigurinë e qytetarëve, veçanërisht gjatë muajve të dimrit kur rrugët janë të lagështa, me borë apo akull. Ata studiojnë forcat që veprojnë mbi një automjet në rrugë me akull (p.sh. fërkimi), si dhe ndikimin e ndriçimit në kohën e reagimit dhe ndalimit të automjetit.

2. **Shtëpi inteligjente:** Energjia, drita dhe siguria. Lidhja ndërlëndore: Fizikë + Teknologji + Gjeografi + Edukatë qytetare Përshkrimi: Nxënësit planifikojnë një mini-maket të një “shtëpie inteligjente” që përfshin ndriçim efikas, përdorim të energjisë diellore dhe elementë sigurie (alarme, zile elektrike). Ata analizojnë si veprojnë forcat dhe rryma elektrike në sistemet e ndryshme të kësaj shtëpie.
3. **Krijimi i një automjeti të thjeshtë me lëvizje elektrike.** Lidhja ndërlëndore: Shkenca natyrore + Teknologji + Matematikë. Përshkrimi: Nxënësit të kuptojnë dhe zbatojnë konceptet themelore të forcës, energjisë elektrike dhe lëvizjes në një mënyrë praktike dhe të ndërveprueshme. Nxënësit do të ndërtojnë një model të thjeshtë automjeti që lëviz me ndihmën e një burimi rryme (bateri ose dinamo), duke analizuar ndikimin e peshës, fërkimit dhe ndërtimit të automjetit në lëvizjen e tij.

Fizika nuk synon thjesht të transmetojë dije teorike, por të formojë te nxënësit një kuptim praktik dhe të zbatueshëm të botës fizike që i rrethon. Përmes projekteve, mësimi i fizikës kthehet nga një përvojë pasive në një proces aktiv dhe eksplorues, ku nxënësit mësojnë duke vepruar, vëzhguar, ndërtuar dhe reflektuar. Përmes projekteve, nxënësit mësojnë:

- të formulojnë pyetje hulumtuese (p.sh. “Çfarë ndodh me shpejtësinë e një automjeti kur i rrisim peshën?”);
- të planifikojnë hapat e eksperimentit, të mbledhin të dhëna dhe t’i analizojnë ato;
- të interpretojnë rezultatet dhe të nxjerrin përfundime logjike;
- të nxisin kreativitetin dhe mendimin projektues;
- të zhvillojnë prototipe, modele dhe zgjidhje kreative, duke përdorur materiale të thjeshta për të ndërtuar pajisje të dobishme;
- të nxisin ide inovative, si përdorimi i energjisë diellore për ndriçim apo ndërtimi i një alarmi të thjeshtë;
- të ndihmojnë në zhvillimin e aftësive të shekullit XXI;
- të bashkëpunojnë në grup: projektet janë shpesh të realizueshme në grup, duke nxitur punën në ekip dhe ndarjen e përgjegjësi;
- të përdoren njohuritë e fizikës në situata si ndriçimi i rrugëve, siguria në trafik apo përdorimi i energjisë elektrike në shtëpi;
- të prezantojnë idetë dhe rezultatet, duke zhvilluar aftësinë për të shprehur qartë mendimet e tyre dhe për të mbështetur ato me argumente;
- të nxisin përgjegjshmërinë qytetare dhe kujdesin për sigurinë;
- të kuptojnë rëndësinë e përdorimit të sigurt të energjisë elektrike dhe të ndërtimit të ambienteve të sigurta;

- të reflektojnë mbi përgjegjësinë që kemi për sigurinë tonë dhe të tjerëve në përdorimin e forcave fizike në jetën e përditshme.

6.3 Integrim ndërdisiplinor në temat e fizikës në klasën e gjashtë

Projektet në fizikë krijojnë lidhje të natyrshme jo vetëm me disiplinat brenda fushës së shkencave të natyrës, por edhe me fusha të tjera të rëndësishme të kurrikulës. Këto lidhje ndihmojnë nxënësit të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive dhe zhvillojnë aftësi ndërdisiplinore.

Projektet në fizikë në klasën e gjashtë krijojnë lidhje të natyrshme jo vetëm me disiplinat brenda fushës së shkencave të natyrës, por edhe me fusha të tjera të rëndësishme të kurrikulës. Temat si *forca dhe energjia, masa, pesha dhe forca e rëndësës, ndërtimi i qarqeve elektrike në seri dhe paralel, pasqyrimi dhe përhapja e dritës, si dhe rrotullimi i Tokës rreth vetes dhe rreth Diellit*, u ofrojnë nxënësve mundësi të shumta për të kuptuar përdorimin praktik të njohurive dhe për të zhvilluar aftësi ndërdisiplinore.

- **Matematikë:** për matjen dhe krahasimin e madhësive fizike (si masa, pesha, gjatësia e hijes, koha e rrotullimit të Tokës), për llogaritje dhe për ndërtimin e grafikëve të varësisë së forcës nga masa ose tensionit nga rezistenca.
- **Biologji:** për të kuptuar ndikimin e dritës në proceset biologjike, ritmet ditore dhe sezonale të organizmat si pasojë e rrotullimit të Tokës, si dhe ndikimin e forcave në lëvizjen e trupave të gjallë.
- **Kimi:** për të kuptuar vetitë e materialeve përçuese dhe izolatore që përdoren në ndërtimin e qarqeve elektrike, apo për të diskutuar transformimet e energjisë nga kimike në elektrike (si në bateri).
- **Teknologji:** për ndërtimin e modeleve praktike të qarqeve elektrike, përdorimin e materialeve të thjeshta për të ndërtuar pasqyra apo modele të sistemit Tokë–Diell.
- **Edukata qytetare:** për të diskutuar sigurinë në përdorimin e energjisë elektrike, ruajtjen e energjisë dhe ndikimin e ndriçimit artificial në shëndetin dhe jetën e përditshme.
- **Ekonomi:** për të analizuar kursimin e energjisë elektrike në familje, kostot e ndriçimit, dhe rëndësinë e përdorimit të burimeve të qëndrueshme të energjisë.
- **Gjeografi:** për të shpjeguar lëvizjet e Tokës dhe lidhjen e tyre me alternimin e ditës dhe natës, si dhe me stinët e vitit.

- **Gjuhë shqipe:** për përgatitjen dhe prezantimin me gojë ose me shkrim të projekteve dhe përshkrimin e fenomeneve si pasqyrimi i dritës apo veprimi i forcave.
- **Art:** për vizatimin e skemave të qarqeve elektrike, krijimin e modeleve vizuale të sistemit diellor, dhe përfaqësimin grafik të koncepteve si reflektimi i dritës.
- **TIK:** për përdorimin e simulimeve të rrotullimit të Tokës, ndërtimin digjital të qarqeve elektrike, apo krijimin e prezantimeve multimediale për sqarimin e koncepteve të mësuara.

Ky integrim ndërdisiplinor e pasuron ndjeshëm procesin mësimor, duke ndihmuar nxënësit të kuptojnë se si njohuritë nga fusha të ndryshme bashkëpunojnë për të shpjeguar botën reale dhe duke i përgatitur për të menduar në mënyrë të ndërlidhur, kritike dhe krijuese.

Diagrama 2. Shembull situatë të nxëni dhe lidhja me elementet e programit

Situatë e të nxënit (Fizika, klasa e 6-të)

Tematika: Elektriciteti – Ndërtimi i qarkut elektrik

Klasa: 6 /Arsimi i mesëm i ulët (sipas programit mësimor)

Kompetencat kyçe që zhvillohen:

Kompetenca në matematikë, shkencë dhe teknologji: përmes zbatimit të njohurive teorike në një projekt praktik.

Kompetenca e sipërmarrjes: nxënësit planifikojnë, bashkëpunojnë dhe realizojnë projektin duke marrë vendime të pavarura.

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare: gjatë prezantimit me gojë dhe me shkrim të projektit.

Kompetencat e fushës së shkencave:

Identifikimi i problemeve dhe zgjidhja e tyre: identifikimi i problemeve gjatë ndërtimit dhe rregullimit të qarkut elektrik.

Përdorimi i mjeteve dhe procedurave shkencore: përdorimi i elementëve elektrikë dhe ndjekja e udhëzimeve për siguri.

Komunikimi në gjuhën dhe terminologjinë shkencore: shpjegimi i funksionimit të qarkut duke përdorur termat si rrymë, tension, rezistencë, lidhje serike/paralele etj.

Tema ndërkurrikulare:

Edukimi për teknologjinë dhe siguria në përdorimin e energjisë: njohja e mënyrave të sigurt të përdorimit të energjisë elektrike në ambientet e përditshme.

Lidhja me lëndët e tjera të kurrikulës:

Teknologji: projektimi dhe ndërtimi i modelit praktik.

Matematikë: llogaritja e madhësive fizike (rezistenca totale, tensioni, intensiteti i rrymës).

Gjuhë shqipe: prezantimi me gojë dhe me shkrim i projektit dhe reflektimi për punën në grup.

Qëllimi mësimor: Nxënësit të kuptojnë parimet bazë të ndërtimit të një qarku elektrik dhe të zhvillojnë aftësi për ta aplikuar këtë njohuri në një situatë reale, duke respektuar parimet e sigurisë dhe duke përdorur gjuhën shkencore në komunikim.

6.4 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e fizikës

Në mësimin e fizikës, është e rëndësishme që të gjithë nxënësit të ndihen të përfshirë. Disa nxënës mund të përballen me sfida që lidhen me të kuptuarit e koncepteve abstrakte, me ritmin e të mësuarit ose me aftësitë për të zbatuar njohuritë në. Roli i mësuesit është të ofrojë mbështetje të personalizuar dhe të krijojë mjedise që nxisin zhvillimin e këtyre aftësive, duke përdorur qasje të ndryshme si:

- ofrimi i ushtrimeve të përshtatura dhe graduale që përforcojnë kuptimin bazë të koncepteve;
- përdorimi i mjeteve konkrete, ilustrimeve, skemave, vizualizimeve dhe simulimeve digjitale që ndihmojnë nxënësit të lidhin abstraksionin me përvojën konkrete;
- organizimi i punës në grupe të vogla ose në çift, duke inkurajuar ndihmën dhe shkëmbimin e ideve mes nxënësve;
- ofrimi i udhëzimeve të qarta dhe strukturimit të pyetjeve që nxisin të menduarit hap pas hapi;
- përdorimi i teknologjisë arsimore (aplikacione, platforma, video mësimore) që ofrojnë mundësi të ndryshme për t'u praktikuar.

6.5 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e fizikës

Nxënësit që tregojnë interes të shtuar dhe aftësi të avancuara në shkencat e natyrës dhe konkretisht në lëndën e fizikës shpesh kanë nevojë për detyra dhe sfida që i ndihmojnë të thellojnë të kuptuarit, të zhvillojnë mendimin kritik dhe krijues, si dhe të zbatojnë njohuritë në mënyrë fleksibël në situata të reja. Mësuesi ka rolin e udhëheqësit dhe motivuesit, duke i inkurajuar këta nxënës:

- të përballen me detyra të hapura, që lejojnë më shumë se një mënyrë zgjidhjeje dhe që kërkojnë analiza të thelluara dhe krahasime;
- të krijojnë vetë probleme shkencore, skenarë ose pyetje që nxisin zgjidhje kreative dhe të argumentuara;
- të marrin pjesë në diskutime, debate ose analiza shkencore për të shprehur dhe mbrojtur idetë e tyre;
- të angazhohen në lojëra logjike, sfida mendore, ose ushtrime që stimulojnë mendimin deduktiv dhe aftësitë analitike;
- të marrin pjesë në konkurse, olimpiada shkencore, sfida të shkencës apo projekte STEM, që i ndihmojnë të zhvillojnë aftësitë e tyre në mënyrë të avancuar dhe të aplikueshme.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e fizikës do të përshkruhen në mënyrë të detajuar veprimtari praktike që mbështesin zbatimin e metodave efektive të mësimdhënies.

VII.VLERËSIMI I NXËNËSVE

Në mësimin e fizikës në klasën e gjashtë, vlerësimi i nxënësve është një pjesë shumë e rëndësishme e procesit mësimor, pasi ndihmon mësuesin të kuptojë se sa mirë nxënësit po përvetësojnë njohuritë dhe aftësitë që lidhen me kompetencat shkencore.

Në këtë lëndë, qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një note, por:

- t'i japë nxënësit mundësi të kuptojë progresin e vet në konceptet themelore si forca, energjia, pesha, ndërtimi i qarkut elektrik apo lëvizja e Tokës, të mësojë nga gabimet, të reflektojë për të përmirësuar të kuptuarit dhe zbatimin praktik të njohurive, dhe të motivohet për të ecur përpara;
- të ndihmojë mësuesin të kuptojë sa mirë nxënësit i kanë kuptuar konceptet fizike dhe në çfarë mase janë në gjendje t'i zbatojnë ato në situata reale apo të simuluar (si eksperimente të thjeshta apo zgjidhje problemesh);

- të ndihmojë mësuesin të përmirësojë mënyrën e mësimdhënies, duke përshtatur strategjitë dhe mjetet sipas nevojave të nxënësve dhe stilit të tyre të të nxënit.

Vlerësimi formativ, vëzhgimi gjatë punës praktike, pyetjet reflektuese, projektet dhe vetëvlerësimi janë mjete të vlefshme për të ndërtuar një kulturë vlerësimi që mbështet zhvillimin e kompetencave shkencore dhe nxit të menduarit kritik, logjik dhe krijues.

7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën e fizikës

Vlerësimi diagnostikues (vlerësimi si proces të nxëni)

Ky lloj vlerësimi zhvillohet në fillim të vitit shkollor ose përpara fillimit të një teme të re. Qëllimi i tij është të zbulohen njohuritë që nxënësit tashmë kanë dhe të identifikohen boshllëqet ose keqkuptimet që duhen sqaruar. Ky lloj vlerësimi i ndihmon mësuesit të planifikojnë më mirë mësimin, duke përshtatur ritmin, metodat dhe mjetet sipas nevojave të nxënësve.

Forma të vlerësimit diagnostikues në fizikë mund të jenë:

- pyetje të thjeshta të drejtpërdrejta për konceptet themelore;
- ushtrime të shkurtra me lidhje praktikë (p.sh. të dallojnë përçues dhe izolatorë);
- kuice të shkurtra me alternativa të thjeshta;
- lojëra reflektuese ose biseda për përvojat e nxënësve për dukuritë dhe ligjet e natyrës;
- fletë vetëvlerësimi për të kuptuar se sa të sigurt ndihen për një temë të caktuar.

Vlerësimi formues (vlerësimi i vazhduar, për të nxënë)

Ky vlerësim zhvillohet gjatë çdo mësimi, gjatë gjithë procesit mësimor, për të parë se si po e kuptojnë dhe po e përvetësojnë nxënësit përmbajtjen. Përdoret për të dhënë reagime të menjëhershme, për të ndihmuar nxënësit të korrigjojnë gabimet dhe të përmirësojnë të nxënin përpara se të vlerësohen në mënyrë përfundimtare.

Forma të vlerësimit formues në lëndën e fizikës:

- vlerësimi i punës në grup gjatë eksperimenteve të thjeshta;
- vëzhgimi i angazhimit dhe pjesëmarrjes në diskutime për tema të ndryshme;
- detyrat e përditshme dhe projekte të vogla (si ndërtimi i një maketi ose posteri);
- diskutime me argumentim të zgjidhjeve;
- përgjigje verbale gjatë mësimit dhe pyetje reflektuese;
- vetëvlerësimi dhe vlerësimi nga bashkëmoshatarët për mënyrën e të menduarit apo punës në grup.

Vlerësimi përmbledhës (vlerësimi i të nxënit, periodik)

Ky vlerësim bëhet në fund të një teme ose kapitulli dhe ka për qëllim të masë nivelin e arritjes së nxënësve.

7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e fizikës

- Vlerësimi duhet të ndihmojë nxënësit të mësojnë më mirë, të kuptojnë dhe të reflektojnë mbi gabimet e tyre.
- Detyrat dhe pyetjet e vlerësimit duhet të matin aftësitë dhe njohuritë që nxënësit duhet të zhvillojnë sipas kompetencave shkencore.
- Vlerësimi duhet të jetë i qartë dhe i drejtë për të gjithë nxënësit, pavarësisht aftësive të tyre.
- Vlerësimi duhet të inkurajojë nxënësit të besojnë në vetvete dhe të kuptojnë që gabimi është pjesë e të nxënit.
- Mësuesi duhet të përdorë shumë forma vlerësimi, si: përgjigjet me gojë, ushtrimet, punën me materiale konkrete, projektet, vizatimet, punën në grup, detyrat e shtëpisë etj.

Ky proces ndihmon që vlerësimi të bëhet një mjet i dobishëm dhe i kuptueshëm për të gjithë, jo vetëm një "kontroll" për nota, por një mënyrë për të ndihmuar nxënësit të rriten dhe të përmirësohen çdo ditë në mësimin e diturisë natyrës.

7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

Tabela 4. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Shembull 1. Rezultati i të nxënit (RN): Nxënësi: Identifikon pajisjet që punojnë me elektricitet			
Niveli i arritjes: Dobët	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Shumë mirë
<i>Nxënësi nuk arrin të dallojë pajisjet, që punojnë me elektricitet dhe nuk e kupton lidhjen mes pajisjes dhe elektricitetit, edhe me ndihmën e mësuesit.</i>	<i>Nxënësi me udhëzimet e vazhdueshme të mësuesit përmend 1-2 pajisje të zakonshme, që punojnë me rrymë (si televizori, llamba), por nuk jep shpjegim pse kanë nevojë për elektricitet.</i>	<i>Nxënësi përmend disa pajisje elektrike të njohura si: (frigoriferi, kompjuteri, lavatricja) dhe kupton që këto pajisje punojnë me rrymë, si dhe shpreh idenë e përdorimit të energjisë elektrike në mënyrë të thjeshtë.</i>	<i>Nxënësi identifikon shumëllojshmëri pajisjesh elektrike në mjedisin e përditshëm dhe i dallon ato nga pajisjet, që punojnë me bateri. Jep shpjegim të thjeshtë dhe të qartë për përdorimin e elektricitetit në jetën e përditshme.</i>
Shembull 2 . Rezultati i të nxënit (RN): Nxënësi dallon përcjellësit nga izolatorët			
Niveli i arritjes: Dobët	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Shumë mirë
<i>Nxënësi nuk dallon përcjellësit nga izolatorët. Ai nuk kupton që jo të gjitha materialet e lejojnë kalimin e elektricitetit.</i>	<i>Nxënësi, me ndihmën e mësuesit, përmend një ose dy materiale, që janë përcjellës ose izolatorë. Nxënësi mund të thotë, që metali është përcjellës dhe druri është izolator, por pa</i>	<i>Nxënësi përmend me saktësi disa materiale përcjellëse dhe disa izolatorë (p.sh. bakri, alumini, plastika, goma). Ai e kupton që përcjellësit lejojnë kalimin e elektricitetit, ndërsa izolatorët e</i>	<i>Nxënësi përshkruan në mënyrë të plotë dhe të saktë karakteristikat e përcjellësve dhe izolatorëve. Ai shpjegon pse disa materiale e përcjellin elektricitetin, duke dhënë</i>

	<i>bërë asnjë shpjegim. Ai nuk e lidh rolin e materialit me funksionimin e një qarku elektrik.</i>	<i>pengojnë atë. Nxënësi jep përgjigje të qarta dhe shembuj konkretë, si dhe kupton rolin e materialeve në ndërtimin e një qarku elektrik.</i>	<i>shembuj nga jeta reale për përdorimin e tyre, si dhe për kujdesin që duhet të tregojmë gjatë përdorimit.</i>

ASCAP do të hartojë një dokument të detajuar për vlerësimin e nxënësve bazuar në përshkrimin e niveleve të arritjes së kompetencave për rezultatet e të nxënit për secilën tematikë.

VIII. BURIMET DHE MATERIALET MËSIMORE

Në mësimdhënien dhe nxënien e fizikës në klasën e gjashtë, përdorimi i burimeve dhe materialeve didaktike është thelbësor për të ndërtuar një kuptim të thellë, të qartë dhe praktik të koncepteve shkencore. Këto burime ndahen në **mjete didaktike** dhe **pajisje didaktike**, të cilat plotësojnë njëra-tjetrën dhe luajnë një rol kyç në konkretizimin e njohurive, nxitjen e mendimit kritik dhe përfshirjen aktive të nxënësve në procesin mësimor. **Mjetet didaktike** përfshijnë një gamë të gjerë materiale burimore dhe strategjish që përdor mësuesi për realizimin e objektivave. Ndër to përfshihen:

Tabelat mësimore: interaktive smart board dhe tabelat e zakonshme;

Platformat interaktive: PhET Interactive Simulations, Khan Academy, The Physics Classroom, Hyper Physics, American Association of Physics Teachers (AAPT), The Physics Front, NSTA, si dhe faqe të specializuara si Amazon, Educational Innovations, Arbor Scientific dhe OpenStax College Physics, aplikacione të fizikës, lojëra elektronike, etj.;

Materiale jo-interaktive: tekste shkollore dhe jashtë shkollore, fletore pune, udhëzues lëndor dhe metodik, tekste me ushtrime dhe problema të zgjidhura dhe të pazgjidhura, teste online, materiale të shkruara, tutorial dhe materiale multimediale, prezantime me PowerPoint, fotografi dhe ilustrime, artikuj dhe ese, burime në internet dhe biblioteka digjitale, uebet dhe faqet e internetit;

Pajisjet didaktike, si një nëngrup i mjeteve didaktike, përfshijnë: *Instrumente dhe aparate fizike matëse*, kite laboratorike, pajisje sigurie, kompjuterë, tableta, projektorë, modele fizike dhe laboratorë virtualë, si dhe tabela të bardha dhe tradicionale për shpjegime gjatë orës mësimore. Mjetet didaktike ndihmojnë në konkretizimin e njohurive, ndërsa pajisjet didaktike sigurojnë përvojën praktike përmes të cilës nxënësit eksplorojnë dhe testojnë konceptet fizike. Përdorimi i integruar dhe i balancuar i këtyre burimeve krijon një ambient të pasur mësimor që përmbush kërkesat e arsimit bashkëkohor dhe objektivat e edukimit STEM. Kështu, nxënësit përfitojnë jo vetëm njohuri të qëndrueshme, por edhe aftësi për t'i zbatuar konceptet në kontekste reale.

8.1 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore për zbatimin e qasjes STEM

Qasja STEM është një metodë bashkëkohore e të nxënit që integron Shkencën, Teknologjinë, Inxhinierinë dhe Matematikën, me qëllim zhvillimin e aftësive praktike, mendimit kritik, zgjidhjes së problemeve dhe lidhjes së teorisë me aplikime reale në jetën e përditshme. Ajo është një nga qasjet më efektive për të ndërtuar kompetencat e shekullit XXI të nxënësit.

Lidhja e qasjes STEM me fizikën: Fizika, si një nga disiplinat themelore të shkencave natyrore, zë një rol qendror në qasjen ndërdisiplinore STEM (Shkencë, Teknologji, Inxhinieri, Matematikë), pasi:

- Studion ligjet themelore të natyrës përmes analizës matematikore dhe eksperimentimit.
- Shërben si bazë për zhvillimin e teknologjive moderne, nga energjia e rinovueshme, te robotika dhe mjekësia.
- Forcon mendimin shkencor, logjik dhe inxhinierik.
- Ndërlidhet natyrshëm me matematikën, teknologjinë dhe inxhinierinë në zgjidhjen e problemeve reale.

Roli i teknologjisë në zbatimin e qasjes STEM në fizikë

- Platforma si, PhET Interactive Simulations ofron simulime virtuale interaktive, që lejon nxënësit të kryejnë eksperimente dhe të vëzhgojnë rezultatet në kohë reale.
- Nxënësit analizojnë, testojnë dhe interpretojnë të dhëna, duke zhvilluar mendim kritik dhe kompetenca analitike.

- Mësimdhënia bëhet më aktive, konkrete dhe e personalizuar, duke përfshirë teknologjinë digjitale për modelime dhe matje.
- Teknologjia mbështet qasje ndërdisiplinore dhe simulon skenarë nga jeta reale.
- Ajo ndihmon në zhvillimin e kompetencave digjitale, matematike dhe shkencore, sipas standardeve të PISA.

Shembull praktik – Njësia “Shtëpia me Energji Efikase” (nga PISA):

Kjo njësi interaktive e modeluar sipas qasjes STEM:

- U kërkon nxënësve të analizojnë konsumimin e energjisë në varësi të ngjyrës së çatisë dhe temperaturës së jashtme.
- Kombinon njohuri nga fizika (termodinamika), matematika (llogaritje), teknologjia (simulim) dhe inxhinieria (materialet ndërtimore).
- Nxiti përdorimin e simulimeve digjitale për të interpretuar situata reale që lidhen me energjinë dhe mjedisin.

Kompetencat dhe aftësitë që zhvillohen:

- ✓ Kompetencën në shkencë, matematikë, teknologji dhe inxhinieri (STEM);
- ✓ Kompetencën digjitale;
- ✓ Aftësitë për mendim kritik dhe kreativ;
- ✓ Aftësitë për zgjidhjen e problemeve reale;
- ✓ Kompetencën qytetare dhe mjedisore;
- ✓ Aftësitë bashkëpunuese dhe të të nxënësve gjatë gjithë jetës.

Integrimi i teknologjisë në mësimin e fizikës sipas qasjes STEM u ofron nxënësve mundësinë të mësojnë duke vepruar, të ndërtojnë lidhje ndërmjet disiplinave, dhe të përgatiten për jetën reale dhe sfidat e së ardhmes. Platforma PhET, si dhe përfshirja e simulimeve interaktive të ngjashme me simulimet e saj në struktura ndërkombëtare si PISA, e bëjnë këtë proces më të kuptueshëm, të matshëm dhe të aplikueshëm.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e fizikës do të përshkruhet përdorimi i burimeve dhe materialeve didaktike, përfshirë edhe teknologjinë, për të mbështetur procesin e të nxënësve dhe të mësimdhënies.

IX. REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së fizikës bazohet në Kornizën Kurrikulare të Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Planin Mësimor të Arsimit Bazë si dhe në rekomandimet më të fundit të Bashkimit Evropian për arsimin. Si i tillë ky dokument i shërben mësuesve, autorëve të teksteve mësimore, hartuesve të testeve kombëtare, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Në këtë kapitull përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit në mënyrë që të maksimizohet efektiviteti i programit të lëndës së fizikës.

a) Rekomandime për mësuesit

- ✓ Të hartojnë planifikimet tre mujore, vjetore dhe ditore, bazuar në programin mësimor të miratuar nga MAS;
- ✓ Të tregojë kujdes në renditjen e temave mësimore bazuar në një rrjedhë logjike sipas temave të vendosura në programin e miratuar të fizikës;
- ✓ Të përdorin tekstin e nxënësit, fletoren e punës dhe udhëzuesin për mësuesin, i cili përmban për secilën temë mësimore (rezultatet e të nxënësit, përshkrimin kontekstual të situatës, disa veprimtari për shpjegimin e mësimit, detyra për zgjerimin e njohurive, konceptet kyçe, linqe sugjeruese për përdorimin e platformave interaktive me simulime, si dhe CD-në me ushtrime dhe detyra të ndryshme).
- ✓ Të sigurojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të fizikës (p.sh. sugjerohet 60% teori — 40% praktikë). Përdorimi praktik i diturisë natyrës do të realizohet jo vetëm në orët e veçanta si: ushtrime, përsëritje, projekte, konkurse etj., po përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.
- ✓ Të përfshijnë platforma digjitale interaktive për mësimin e fizikës.
- ✓ Të përdorin qasjen STEM përmes projekteve, eksperimenteve dhe zgjidhjes së problemeve reale.
- ✓ Të krijojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë përdorimin e fizikës në jetën e përditshme.
- ✓ Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me aftësi me talente.
- ✓ Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socioemocional.
- ✓ Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë lëndor miratuar nga MAS.

- ✓ Të përdorin materiale të ndryshme burimore për zbatimin e programit.

b) Rekomandime për autorët e teksteve shkollore

- ✓ Të përshtasin në mënyrë cilësore tekstet shkollore duke reflektuar të gjitha përditësimet më të fundit.
- ✓ Të përfshijnë platforma digjitale interaktive për mësimin e fizikës, në tekstet shkollore.
- ✓ Të përdorin terminologjinë e saktë dhe të njohur nga programi mësimor për konceptet fizike.
- ✓ Të sigurojnë udhëzuesit për mësuesit si pjesë e paketës së tekstit shkollor.
- ✓ Të përgatisin materiale shtesë që përfshijnë përmbajtjen e CD-së që shoqëron tekstin e mësuesit.
- ✓ Të sigurojnë materialet burimore edhe digjitale për zbatimin e tekstit shkollor.
- ✓ Të lidhin konceptet shkencore me fusha të tjera dhe me situata të jetës reale, në tekstet shkollore.
- ✓ Të sigurojnë që tekstet të kenë qasje gjithëpërfshirëse dhe të përshtatshme për moshën, duke marrë parasysh diversitetin kulturor dhe aftësitë e ndryshme të nxënësve.
- ✓ Të përshtatin tekstet bazuar në tabelat e vendosura në shtojcat e programit për emërtimin dhe simbolikën e madhësive fizike.

c) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve shkencore.
- ✓ Të vlerësojnë përfshirjen e qasjes STEM në planifikimin dhe zbatimin e mësimin të fizikës dhe të projekteve kurrikulare.
- ✓ Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të nxënësit.
- ✓ Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- ✓ Të vlerësojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të fizikës gjatë zhvillimit të orëve mësimore.
- ✓ Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënësit dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- ✓ Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socioemocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e fizikës.

- ✓ Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

d) Rekomandime për prindërit

- ✓ Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e fizikës jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shkollën për të ndihmuar fëmijët në pjesëmarrjen në projekte të lidhura me fizikës dhe qasjen STEM.
- ✓ Të promovojnë një qëndrim pozitiv ndaj mësimi të fizikës, duke theksuar rëndësinë e përpjekjes dhe të mësimi nga gabimet.
- ✓ Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i diturisë natyrës zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.

e) Rekomandime për nxënësit

- ✓ Të marrin pjesë aktive në orët e fizikës, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive.
- ✓ Të angazhohen në projekte kurrikulare që lidhin fizikën me fusha të tjera përmes qasjes STEM.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shokët dhe të mësojnë të zgjidhin probleme si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- ✓ Të jenë kureshtarë dhe të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke përfshirë edhe përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e fizikës si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

X. NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE

Në programin e fizikës së klasës së gjashtë kemi këto ndryshime në aspektin psiko-pedagogjik dhe përmbajtësor:

- I. Përditësimi i kompetencave kyçe
- II. Përditësimi i kompetencave të shkencave të natyrës
- III. Përditësimi i temave ndërkurrikulare
- IV. Përditësimi në tematikat dhe përmbajtjen e tematikave

Programi i përditësuar i fizikës për klasën e gjashtë është konceptuar mbi bazën e 6 (gjashtë) tematikave, të cilat rimerren të pandryshuara nga programi i përditësuar i diturisë së natyrës për klasat (1-5) dhe thellohen gradualisht në formë spirale nga viti në vit, duke siguruar një vijueshmëri dhe thellim gradual të njohurive dhe koncepteve. Risi në këtë program janë tematikat e mëposhtme së bashku me treguesit që përmbushin këto tematika.

Është risi tematika: “Të menduarit dhe vepruarit në mënyrë shkencore”, e cila është tematikë e *aftësive të kërkimit shkencor*, e cila është e konceptuar mbi katër nëntematika, të cilat përcaktojnë hapat e kërkimit shkencor.

Nëntematikat hulumtimit shkencor janë:

📖 Modelet dhe prezantimet

📖 Qëllimi dhe planifikimi

📖 Zbatimi i hulumtimit shkencor

📖 Analizë, vlerësime dhe konkluzione

Është risi tematika: “Fizika në praktikë”, e cila e vë theksin në mënyrën se si konceptet dhe ligjet e fizikës mund të eksplorojnë përmes hulumtimit dhe prezantohen në mënyrë praktike përmes aktiviteteve praktike dhe tërheqëse dhe në përputhje me moshën.

Në tematikën përmbajtësore “Forca dhe energjia”, e cila gjendet në programin aktual, **risi** kemi konceptet mbi temën “Notimi dhe zhytja” ku nxënësi vërejt se si masa dhe forma e një trupi mund të ndikojnë kur ai noton apo zhytet. Në këtë tematikë janë shtuar këto rezultate:

- vërejt se si trupat zhyten varësisht masës dhe formës që ato kanë;

Në tematikën “Elektriciteti dhe magnetizimi”, e cila gjendet në programin aktual, **risi** kemi konceptet mbi ndërtimin e qarkut elektrik në paralel. Në këtë tematikë janë shtuar këto rezulate:

- ndërton qarqe të thjeshta në lidhje në paralel;
- krahason ndritshmërinë e llambave kur ndryshon:
 - a) numri i elementëve të lidhur në paralel.

Është risi tematika “Drita dhe tingujt”, në të cilën trajtohen konceptet mbi pasqyrimin dhe përthyerjen e dritës që bie mbi një pasqyrë të rrafshët, por edhe kur drita kalon në mjedise lëndore të ndryshme. Në këtë tematikë janë shtuar këto rezulate:

- tregon se drita pasqyrohet kur bie mbi një pasqyrë të rrafshët;
- tregon se drita përthyeret kur kalon në mjedise lëndore të ndryshme.

Është risi tematika “Toka dhe Hapësira”, në të cilën trajtohen konceptet mbi Tokën si planet, pozicionin dhe lëvizjen relative të planetëve, Hënës dhe Diellit në Sistemin Diellor dhe ndryshimet e fazave të Hënës përgjatë një muaji. Në këtë tematikë janë shtuar këto rezulate:

- përshkruan pozicionin dhe lëvizjen relative të planetëve, Hënës dhe Diellit në Sistemin Diellor.
- vëzhgon dhe përshkruan ndryshimet në fazave të Hënës përgjatë një muaji.

- V. Përditësimi i metodologjisë me fokus të shtuar në zhvillimin e mendimit kritik, krijues zgjidhjen problemore si dhe duke përfshirë qasjen STEM, të nxëniet e personalizuar, të nxëniet socioemocional, përdorimin e platformave interaktive me simulime etj.
- VI. Përditësimi i vlerësimit të nxëniet bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxëniet dhe konkretizuar me shembuj konkret.
- VII. Risi lista e foljeve në mënyrën që përdoren për të ndërtuar rezultatet e të nxëniet dhe planifikimet e orëve mësimore.
- VIII. Risi tabela me simbolet më të zakonshme elektrike, që mund të përfshihen në programin e fizikës në klasën e gjashtë
- IX. Risi tabela me madhësitë fizike, emërtimi, simboli dhe njësitë matëse të tyre
- X. Risi shumëfishat dhe nënfishat e njësive matëse të madhësive fizike që përdoren gjatë zbatimit të programit në klasën e gjashtë

- XI. Risi tabela me formulat e madhësive fizike, formula e shprehur me fjalë dhe formula e shprehur me simbole
- XII. Risi fjalori i termave
- XIII. Risi lista me mjete dhe pajisje të sugjeruara me specifikimet teknike për kryerjen e punëve laboratorike në laboratorin e fizikës.

Shtojca 1: Lista e foljeve në mënyrën që përdoren për të ndërtuar rezultatet e të nxënit dhe planifikimet e orëve mësimore

Fjala veprare	Përkufizimi
njehson/llogarit	njehson, llogarit madhësinë fizike bazuar nga faktet, shifrat ose informacioni i dhënë ose përdoret në kontekst të matjeve ose analizave.
komenton	jep një mendim të informuar
krahason	identifikon ose komenton mbi ngjashmëritë dhe/ose dallimet
nxjerr një përfundim	nxjerr përfundime nga informacioni i disponueshëm
përkufizon	jep përkufizim të saktë
përshkruan	Përshkruan pikat kryesore të një teme / jep karakteristikat dhe veçoritë kryesore
përcakton	përcakton një përgjigje duke përdorur informacionin e dhënë
shpjegon	shpjegon qëllimet ose arsyet / bëj të qarta marrëdhëniet mes gjërave / tregon pse dhe/ose si, duke u mbështetur me prova të rëndësishme
jep	jep një përgjigje nga një burim i dhënë ose nga çfarë ke memorizuar
identifikon	përmend / zgjidh / njoh
argumenton	mbështet një qëndrim me argumente ose prova
parashikon	parashikon se çfarë mund të ndodhë bazuar në informacionin e dhënë
bën	bën një vizatim të thjeshtë me dorë të lirë, duke treguar veçoritë kryesore, me kujdes në përmasat
shpreh	shpreh qartë në terma të thjeshtë ose të drejtpërdrejtë

aplikon/zbaton	aplikon dukuritë dhe ligjet në situata ku ka një gamë përgjigjesh të vlefshme për të bërë propozime apo për të mbështetur mendime.

Shtojca 2. Simbolet më të zakonshme elektrike, që mund të përfshihen në programin e fizikës në klasën e gjashtë

Elementët e një qarku elektrik	Paraqitja simbolike e elementëve	Elementët e një qarku elektrik	Paraqitja simbolike e elementëve
Bateri e një burimi rryme		Nyje në qarkun e elektrik	
Zile elektrike		Llambë elektrike	(x)
Burim rryme	+ -	Çelës i hapur	
Çelës i mbyllur		Tel përcjellës	

Shtojca 3: Madhësitë fizike, emërtimi, simboli dhe njësitet matëse të tyre

Madhësia fizike	Simbolet	Njësitet
Gjatësia (përdoret për matjen e gjatësisë, lartësisë dhe gjerësisë)	l, h, d	mm, cm, m, km
Sipërfaqja	S	cm ² , m ²
Vëllimi	V	ml, l, cm ³ , m ³
Pesha e trupit	P	N
Masa	m, M	g, kg
Koha	t	s, min, h

Forca	F	N
Graviteti/nxitimi i rënies së lirë	g	N/kg
Gjatësia	s	cm, m, km
Dendësia	d	g/cm^3 , kg/m^3
Shpejtësia	v	cm/s, m/s, km/h
Energjia	E	J, kJ,
Frekuenca	F ,	Hz, kHz
Amplituda	A	mm, cm, m
Gjatësia e valës	λ	mm, cm, m
Këndi i rënies	α	Gradë (°)
Këndi i pasqyrimit	α'	Gradë (°)
Tensioni	U	V, mV
Rryma elektrike	I	A, mA
Rezistenca	R	V/A, Ω (ohm)

Shtojca 4: Shumëfishat dhe nënfishat e njësive matëse të madhësive fizike që përdoren gjatë zbatimit të programit në klasën e gjashtë

Deri në përfundim të klasës së gjashtë, nxënësit duhet të jenë të njohur me shumëfishat dhe nënfishat e njësive matëse.

Shumëfishat dhe nënfishat e njësive matëse shprehur me simbole	Shumëfishat dhe nënfishat e njësive matëse shprehur me vlerë numerike
m – mili	(1/1000 e njësisë)
c – centi	(1/100 e njësisë)
k – kile	(1000 herë më shumë se njësia)

Shtojca 5: Formulatat e madhësive fizike, formula e shprehur me fjalë dhe formula e shprehur me simbole

Në përfundim të **klasës së gjashtë**, nxënësit duhet të jenë të njohur me shumëfishat dhe nënfishat e njësive matëse.

Madhësia fizike	Formula e shprehur me fjalë	Formula me simbole
Shpejtësia	shpejtësia = distanca / koha	$v = s / t$ ose $v = d / t$
Shtypja	shtypja = forca / sipërfaqja	$p = F / S$
Dëndësia	dendësia = masa / vëllimi	$d = m / V$
Rezistenca	rezistenca = tensioni / rryma	$R = U / I$

Shtojca 6: Fjalor i termave

Analogji – një krahasim midis dy madhësive fizike për qëllime shpjegimi, që vepron si një model për një ide ose koncept shkencor.

Diagram – paraqitja shkencore e një koncepti, eksperimenti ose vëzhgimi.

Eksperiment – një procedurë specifike që kryhet për të mbështetur për të hedhur poshtë ose vërtetuar tërësisht ose pjesërisht një hipotezë shkencore. Eksperimentet shpesh janë pjesë e një hulumtimi më të gjerë, por jo gjithmonë.

Hipotezë – një teori ose shpjegim i propozuar shkencërisht, i bërë mbi bazën e provave dhe që mund të testohet më tej.

Hulumtim (Investigim) – një metodë për përvetësimin e njohurive shkencore bazuar në një pyetje fillestare. Një hulumtim shkencor shpesh përfshin eksperimente, por jo gjithmonë, p.sh. përdorimi i burimeve dytësore për të kryer një rishikim të literaturës.

Qëllimi mësimor – deklarata nga korniza kurrikulare mbi pritshmëritë për njohuritë, kuptimin dhe aftësitë që nxënësit do të zhvillojnë; ato

ofrojnë një strukturë për mësimdhënien dhe të nxënit, si dhe një pikë reference për të kontrolluar aftësitë dhe zhvillimin e nxënësve.

Material – substanca ose lënda nga e cila mund të jetë bërë një objekt (p.sh. alumini, ari, druri, qelqi, metali, qeramika).

Përzierje – një mostër që përmban më shumë se një substancë ose material.

Model – një përfaqësim ose imitim i një ideje, procesi apo objekti shkencor që ndihmon në kuptimin e tij më të mirë.

Modeloj (folje) – të demonstrosht kuptim shkencor të një koncepti përmes përdorimit të një modeli shkencor.

Model (emër) – shiko *Model shkencor*.

Objekt – një trup i dukshëm dhe i prekshëm, i përbërë nga një ose më shumë materiale dhe/ose substanca.

Përfaqësim – një mënyrë për të treguar kuptimin shkencor të fenomeneve përmes diagrameve, ekuacioneve (me fjalë ose simbole) ose modeleve të tjera.

Plani mësimor – materiale mbështetëse për çdo fazë të shkencës në kuadrin Cambridge Lower Secondary. Çdo plan mësimor përmban një plan afatgjatë të sugjeruar, një plan afatmesëm me aktivitete të sugjeruara dhe plane afatshkurtra (orë mësimore) shembullore.

Model shkencor – një përfaqësim i objekteve, sistemeve ose proceseve që ndihmon shkencëtarët të shpjegojnë dhe të mendojnë për ide që janë abstrakte ose jo të dukshme.

Fije (Strand) – një koleksion qëllimesh mësimore në kornizën kurrikulare që përbën një fushë të të nxënit.

Substancë – materie e përbërë nga një përbërje e vetme. Për shembull, oksigjeni është një substancë, por ajri është një përzierje. Hekuri është një substancë, por çeliku është i përbërë nga hekuri i përzier me substanca të tjera; prandaj, çeliku është një material dhe jo një substancë e vetme.

Udhëzues për mësuesin – dokumenti që ofron mbështetje për përdorimin e kornizës kurrikulare për të planifikuar dhe zhvilluar mësim duke përdorur qasje efektive të mësimdhënies dhe të nxënies.

Shtojca 7: Lista me mjete dhe pajisje të sugjeruara me specifikimet teknike për kryerjen e punëve laboratorike në laboratorin e fizikës

Pajisjet e sugjeruara më poshtë janë të kategorizuara, por mund të përdoren në çdo temë.

Të përgjithshme:

- ngjitës plasteline (p.sh. Patafix, Blu Tack®)
- shirit ngjitës
- karton
- pikatore (2.5 cm^3) ose shiringë e vogël plastike (p.sh. 5 cm^3)
- vizore 30 cm, me ndarje në mm
- çengel - S
- gërshërë
- trekëndësh matës, raportor, kompas
- spango
- fill
- peshore elektronike për të matur deri në 500 g, me saktësi prej të paktën 0.1 g
- letër gjurmimi
- dërrasë druri, e ngurtë, $150 \text{ cm} \times 20 \text{ cm} \times 1.5 \text{ cm}$

Forca dhe energjia/mekanikë:

- susta çeliku të zgjatshme, me konstantë spirale prej afërsisht 0.25 N/cm
- forcëmatës/dinamometër me lexues maksimal ose devijim të plotë të shkallës midis 1.0 N dhe 3.0 N
- kapëse G
- top qelqi (mermer), sfera çeliku (afërsisht 10 mm në diametër) dhe top pingpongu
- vizore gjysmë-metrike, me ndarje në mm
- masa peshimi, $10 \times 10 \text{ g}$, $10 \times 100 \text{ g}$, përfshirë mbajtëset
- vizore metrike, me ndarje në mm

- balancues
- stativ laborator me unazë dhe kapëse
- kronometër, lexues me saktësi 0.1 s ose më shumë

Optika

- pllakë qelqi me faqe paralele qelqi drejtkëndëshe dhe gjysmë-rrethore
- gjilpëra optike, gjatësi minimale 75 mm
- pasqyrë e sheshtë, afërsisht 75 mm × 25 mm

Elektriciteti

Nxënësve ju duhet të lidhin elementët e një qarku përbërës qeliza për të ndërtuar qarqe. Fijet përçuese duhet të jenë me diametër 3.5mm ose 4mm.

- ampermetër, me devijim të plotë të shkallës 1A ose 1.5A dhe saktësi prej të paktën 0.05A (analog, digjital ose multimetër)
- voltmetër, me devijim të plotë të shkallës 5V dhe saktësi prej të paktën 0.1V (analog, digjital ose multimetër)
- llamba 1.5V dhe mbajtëse për të mundësuar lidhjen e disa llambave së bashku
- tela lidhës, lidhës 3.5 mm ose 4 mm
- kapëse krokodili
- burim tensioni i drejtë (d.c.), i ndryshueshëm deri në 12V
- llamba fije, tension i ulët (p.sh. 2.5V) dhe mbajtëse
- llambë fije, 12V, 24W dhe mbajtëse
- LDR (i përshtatshëm për përdorim në qarqe 1–5V)
- buton ndezës/fikës
- kuti rezistencash me vlera brenda intervalit 5–50Ω, fuqia e vlerësuar 1–2W

PROGRAMI I LËNDËS “BIOLOGJI” ARSIMI I MESEM I ULËT KLASA 6

FUSHA “SHKENCAT E NATYRËS”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinatorë: Mimoza Milo

PËRMBAJTJA

I. HYRJE	4
II. QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS “BIOLOGJI”	5
2.1 Objektivat e përgjithshme të lëndës së biologjisë në arsimin e mesëm të ulët	5
III. PËRMBAJTJA E PROGRAMIT	6
IV. KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E BIOLOGJISË	8
4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.....	8
4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e biologjisë.....	13
4.3 Kompetencat e lëndës së biologjisë dhe rezultatet e të nxënit	15
V. PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	22
5.1 Koha mësimore për klasën e gjashtë	22
5.2 Përmbajtja e klasës së gjashtë	23
5.2.1 Tematika: Struktura dhe funksionimi i organizmave të gjallë	24
5.2.2 Tematika: Ndërvlerësia	26
5.3 Qëndrimet dhe vlerat.....	27
5.4 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve)	28
VI. METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES.....	33

6.1 Të nxënit me situata kontekstuale si metodologji mësimore	34
6.2 Siguria	35
6.3 Integrimi i TIK-ut në kurrikul.....	35
6.3 Platformat interaktive në shkencat e natyrës	35
6.4 Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e biologjisë	36
6.5 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e biologjisë	36
6.6 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e biologjisë	39
6.7 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e biologjisë.....	39
VII. VLERËSIMI I NXËNËSVE.....	40
7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën e biologjisë	40
7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e biologjisë.....	41
7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.	42
VIII. BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	43
8.1 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore për zbatimin e qasjes STEM.....	44
IX. REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	45
X. NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE NË LËNDËN E BIOLOGJISË, KLASA E GJASHTË	49

I. HYRJE

Biologjia zë një vend të rëndësishëm në kurrikulën e shkencave të natyrës në arsimin parauniversitar. Përmes kurrikulës së biologjisë nxënësit studiojnë shumëllojshmërinë e formave të jetës, mënyrën si ka evoluar, si funksionon dhe si ndërvepron sot. Hetimi i sistemeve biologjike dhe ndërveprimeve të tyre, nga proceset qelizore te dinamika e ekosistemeve zhvillon të kuptuarin e njohurive biologjike. Kjo u mundëson nxënësve të eksplorojnë dhe shpjegojnë vëzhgimet nga jeta e përditshme, të gjejnë zgjidhje për çështje biologjike dhe të kuptojmë proceset e vazhdimësisë biologjike dhe ndryshimit me kalimin e kohës

Nxënësit zhvillojnë aftësi, strategji dhe shprehje të menduari që janë të nevojshme për hulumtimin shkencor dhe skicimin teknologjik, lidhin njohuritë shkencore dhe teknologjike me njëra-tjetrën dhe me jetën, përdorin gjuhë dhe terminologji shkencore, si dhe krijojnë bazat konceptuale për të nxënësit e mëtejshëm të shkencës.

Zbatimi i programit kultivon tek nxënësit mendje dhe prirje shkencore, ndërsa adresojnë pyetje më të gjera se çfarë është jeta dhe si mbështetet ajo. Njohuritë, aftësitë dhe kuptimi biologjik na lejojnë të përballemi me sfidat e botës reale që lidhen me ndryshimet klimatike, energjinë, ushqimin, shëndetin dhe sëmundjet.

Studimi i biologjisë është i rëndësishëm për vëllimin e madh të njohurive biologjike dhe revolucionin e vazhdueshëm i cili nxitet nga natyra në zhvillim e njohurive biologjike dhe shfaqja e fushave të reja biologjike. Si i tillë, studimi i biologjisë është nxitës, etik dhe interesant, ku ndërmarrja e veprimeve për t'u kujdesur për mjedisin lokal dhe global është e natyrshme për natyrën e lëndës.

Biologjia ndërthuret ngushtë me fusha të tjera të të nxënësit, si kimia, fizika, matematika, teknologjia, gjeografia, historia, edukata qytetare etj. Kjo lidhje ndërdisiplinore u mundëson nxënësve të fitojnë një kuptim më të thellë të aplikimeve praktike të biologjisë në jetën e përditshme dhe në profesione të ndryshme, duke i ndihmuar ata të krijojnë lidhje kuptimplote midis disiplinave të ndryshme. Për t'iu përgjigjur nevojave dhe stileve të të nxënësit të çdo nxënësi, programi i biologjisë synon të ofrojë një përmbajtje të pasur, eksperimente të larmishme, studime rastesh praktike, analiza kërkimore dhe integrim të TIK-ut. Zbatimi i qasjes STEM, puna në grup dhe pjesëmarrja në projekte që lidhen me sfidat reale janë thelbësore për të vlerësuar rëndësinë e biologjisë në botën moderne.

Përmes kurrikulës së biologjisë në këtë nivel arsimor synohet të zhvillohet një qëndrim pozitiv ndaj biologjisë si shkencë dhe si fenomen kulturor, duke marrë parasysh aspektet shkencore, ekonomike, sociale, politike, etike dhe morale në vendimmarrje, si dhe duke ndihmuar nxënësit në orientimin e karrierës.

II. QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS “BIOLOGJI”

Programi i lëndës “Biologji” mbështet mësimdhënien efektive të shkencës në të gjitha vitet e ciklit arsimor. Nxënësit zhvillojnë një qasje holistike ndaj shkencës së jetës, duke përfshirë faktet shkencore, aftësitë praktike dhe të kuptuarit, thelbësore për shpjegimin e botës përreth tyre.

2.1 Objektivat e përgjithshme të lëndës së biologjisë në arsimin e mesëm të ulët

Në përfundim të programit, nxënësi duhet të:

- ✓ zhvillojë kureshtjen për botën e gjallë dhe interesin për biologjinë;
- ✓ zotërojë konceptet themelore biologjike;
- ✓ zhvillojë aftësitë shkencore që të bëhet më i pavarur kur ngre pikëpyetje dhe heton fenomenet;
- ✓ zbulojë se modelet shkencore përdoren për të kuptuar dhe shpjeguar dukuritë shkencore;
- ✓ pranojë se kuptimi shkencor ndryshon me kalimin e kohës;
- ✓ marrë vendime të informuara dhe të përgjegjshme në çështjet që lidhen me biologjinë dhe kanë të bëjnë me jetën, shoqërinë dhe mjedisin;
- ✓ zhvillojë bazat e kërkimit shkencor dhe inovacionit duke përfshirë kërkimin dhe zgjidhjen e problemeve;
- ✓ lidhë biologjinë me kontekstet reale që përfshijnë aspektin personal, lokal, kombëtar dhe global duke njohur rëndësinë e shkencës në botën moderne.

III. PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Diagrama 1. Përmbajtja e programit të lëndës “Biologji”

Programi i lëndës së biologjisë synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, përmes shembujve nga situata të jetës reale. Në thelb, ky program përqendrohet në formimin e nxënësve si individë të aftë për të kuptuar, interpretuar dhe zbatuar njohuritë shkencore në mënyrë funksionale e të ndërgjegjshme në jetën e përditshme. Programi përmban:

Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënësve që zhvillohen nëpërmjet lëndës “Biologji”.

Lënda ndihmon në zhvillimin e kompetencave kyçe të nxënësve, aftësitë për të menduarin kritik dhe për të zgjidhur probleme në situata reale. Kjo lëndë promovon zhvillimin e aftësive sociale, duke inkurajuar bashkëpunimin dhe komunikimin efektiv mes nxënësve. Pjesëmarrja në eksperimente dhe aktivitete praktike ndihmon

në zhvillimin e aftësive digjitale përmes përdorimit të teknologjisë në kërkimin shkencor. Nxënësit mësojnë të analizojnë e interpretojnë të dhëna shkencore dhe të marrin vendime të informuara e përgjegjëse.

Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së biologjisë.

Programi i lëndës integron tema që lidhin njohuritë shkencore me jetën reale. Kjo lëndë kontribuon në zhvillimin e identitetit kombëtar dhe njohjes së kulturave, duke përfshirë tematikat mbi biodiversitetin dhe pasuritë natyrore të vendit. Përmes përmbajtjes shkencore, nxënësit zhvillojnë njohuri mbi qytetarinë aktive dhe sipërmarrjen, duke kuptuar lidhjen ndërmjet shkencës dhe zhvillimit ekonomik dhe shoqëror. Disa nga temat e tjera të rëndësishme janë zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore, ku nxënësit mësojnë si të mbrojnë mjedisin dhe të përdorin burimet

natyrore në mënyrë të përgjegjshme. Nxënësit kuptojnë ndikimin e teknologjisë dhe medias, duke përdorur mjete digjitale dhe burime informacioni për të zgjidhur probleme mjedisore e shoqërore.

Kompetencat e lëndës dhe rezultatet e të nxënës.

Lënda e biologjisë synon të zhvillojë kompetenca që shkojnë përtej njohjes së koncepteve shkencore, duke u mundësuar nxënësve të përdorin mendimin kritik dhe logjik për të kuptuar dhe zgjidhur probleme të jetës reale. Kompetencat e zhvilluara përfshijnë aftësinë për të analizuar situata dhe për të nxjerrë përfundime të bazuara në të dhëna dhe vëzhgime. Nxënësit zhvillojnë aftësi për të formuluar dhe vërtetuar hipoteza, për të argumentuar mendimet e tyre në mënyrë të strukturuar dhe për të komunikuar rezultatet e kërkimeve të tyre në mënyrë të qartë dhe efektive. Një tjetër kompetencë kyçe është aftësia për të përdorur teknologjinë dhe mjete digjitale për të zbatuar proceset shkencore, si mbledhja dhe analiza e të dhënave, përdorimi i simulimeve dhe modelimit digjital për të testuar hipoteza etj.. Këto kompetenca ndihmojnë nxënësit të bëhen kërkues të pavarur dhe të aftë të përdorin teknologjinë për të trajtuar probleme shkencore dhe për të analizuar dukuri natyrore. Si rezultat, ata janë më të përgatitur për të marrë vendime të informuara dhe për të kontribuar në zhvillimin e shoqërisë në mënyrë të përgjegjshme dhe të qëndrueshme.

Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënës.

Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) në varësi të klasës dhe kompleksitetit të tematikave, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup dhe për projekte; tematikat e lëndës dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre; njohuritë kryesore, aftësitë për secilën tematikë dhe qëndrimet që demonstroi nxënësi.

Metodologjia e mësimdhënies.

Në lëndën e biologjisë është e rëndësishme t'i kushtohet një vëmendje e madhe përdorimit të metodave interaktive, teknikave të të menduarit kritik, zgjidhjes problemore dhe bashkëpunimit. Puna me projekte të integruara dhe detyra problemore janë në fokus të zhvillimit të lëndës. Përshtatja e mësimi për nxënës me nevoja të veçanta dhe mbështetja e talenteve në lëndën e biologjisë nxit kuriozitetin për lëndën. Në këtë rubrikë do të ketë edhe disa shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënës.

Vlerësimi i nxënësve.

Vlerësimi i nxënësve përshkruan në mënyrë të përmblëdhur llojet e vlerësimit të nxënësit, shembuj të instrumenteve të vlerësimit, vlerësimin si metodologji të nxëni. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të të nxënit.

Burimet dhe materialet didaktike

Zbatimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale si mjete ndihmëse do të trajtohet gjithashtu në program si burime të rëndësishme për zhvillimin e njohurive dhe aftësive biologjike.

Rekomandime për zbatimin e programit.

Në këtë rubrikë do të ketë disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësit, mësuesit, autorë e teksteve mësimore, hartuesit e testeve kombëtare, vlerësuesit e jashtëm dhe prindërit.

Ndryshimet përmbajtësore.

Në këtë rubrikë do të përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore.

IV. KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E BIOLOGJISË

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe të nxënësit, gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies, kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyçe dhe atyre të lëndës, sipas klasave të arsimit të mesëm të ulët. Kjo nënkupton një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhje metodash, mjetesh dhe burimesh që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballë me situata reale e komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin në qendër) drejt formimit të aftësive që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja e jetësore, duke u vendosur vetë nxënësin në qendër të procesit.

Kompetencat e fushës së shkencave lidhen në mënyrë logjike e metodike me kompetencat kyçe dhe me tematikat e lëndëve të fushës, të cilat janë në funksion të zhvillimit të tyre. Kompetencat e fushës së shkencave natyrore lidhen me kompetencat kyçe nëpërmjet rezultateve të të nxënit të secilës prej tyre. Lidhja mes rezultateve të të nxënit të kompetencave të fushës dhe kompetencave kyçe siguron zhvillimin e ndërsjellë dhe lehtëson vlerësimin e nxënësit për kompetencat kyçe.

Në tabelën e mëposhtme paraqitet lidhja e rezultateve të të nxënit të kompetencave të fushës me rezultatet e të nxënit të kompetencave kyçe. Megjithëse paraqiten të ndara në tabelë, nuk ka një kufi të prerë të lidhjes së rezultateve të të nxënit të kompetencave të fushës me rezultatet e të nxënit të kompetencave kyçe, pasi një kufi i tillë nuk ekziston mes kompetencave në vetvete, si tek ato kyçe ashtu edhe tek ato të fushës.

Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe që mund të zhvillojë nxënësi në lëndën e biologjisë përmbledhen si më poshtë:

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - komunikon në mënyrë efektive si dëgjues, folës, lexues dhe shkrues; - përshtat komunikimin me situatën dhe qëllimin; - kërkon, mbledh dhe përpunon informacione me mjete ndihmëse; - formulon dhe shpreh argumente në gojë dhe me shkrim; - merr pjesë në biseda për tema mësimore e shoqërore; - transmeton saktë të dhënat e mbledhura në forma të ndryshme;	<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - fillon, ndjek dhe përfundon biseda të thjeshta për tema të ndryshme; - përdor mjetet dhe angazhohet në komunikim joformal; - merr pjesë në biseda të thjeshta, duke bërë pyetje dhe dhënë përgjigje; - transmeton saktë informacion në formë të ndryshme; - prezanton një projekt të thjeshtë duke përdorur komunikimin verbal dhe elektronik;

- prezanton projekte dhe tema përmes komunikimit verbal e elektronik; - përshkruan ngjarje duke ruajtur rrjedhën logjike; - analizon dhe përdor nocione të reja në kontekste të ndryshme; - identifikon burime informacioni për orientim profesional dhe harton plan karriere.	- përshkruan ngjarje duke ruajtur rrjedhën logjike dhe duke përdorur lidhëza të thjeshta; - diskuton për një temë duke respektuar rregullat e komunikimit; - luan rol mbështetës në diskutime dhe ndihmon për të kontribuar.
Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri	Kompetenca digjitale
<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - ndjek dhe vlerëson organizimin logjik të argumenteve; - përdor mjete ndihmëse, përfshirë të dhëna statistikore dhe grafike; - përdor mjetet dhe pajisjet teknologjike; - përdor të dhëna shkencore për të nxjerrë përfundime bazuar në prova; - njeh karakteristikat e kërkimit shkencor dhe komunikon përfundimet; - regjistron informacionin në forma të ndryshme (tabela, grafike, narrative); - shfrytëzon burime të ndryshme për zhvillimin e ideve dhe projekteve; - parashtron pyetje dhe organizon mendimet për zgjidhjen e problemeve;	<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - përdor dhe përpunon përmbajtje digjitale; - analizon të dhënat për të nxjerrë përfundime dhe marrë vendime të informuara; - identifikon dhe zgjidh probleme duke përdorur teknologjinë dhe mjediset digjitale; - menaxhon dhe mbron informacionin dhe identitetet digjitale; - përdor mjete digjitale për të prodhuar dhe paraqitur informacione komplekse; - përdor inteligjencën artificiale për të analizuar dhe interpretuar të dhëna dhe për të zgjidhur problem; - bashkëpunon me moshatarët duke përdorur teknologjinë për zgjidhjen e problemeve; - përdor mendimin kritik për të planifikuar projekte.

- prezanton idetë për zhvillimin e aktiviteteve dhe argumenton ato; - shfrytëzon teknika të ndryshme gjatë të nxënës dhe klasifikon informacionin; - paraqet argumente për problemet nga matematika dhe shkencat; - përdor informacionin për zgjidhjen e problemeve dhe marrjen e vendimeve duke argumentuar; - propozon dhe planifikon projekte me qëllime, aktivitete dhe burime; - interpreton rregulla dhe procese me shembuj nga jeta e përditshme.	
Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënës	Kompetenca qytetare
<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - identifikon dhe përmirëson përparësitë dhe dobësitë personale; - organizon dhe fokusohet në të nxënës, vendos qëllime dhe vlerëson punën e tij; - motivon dhe vlerëson veten, punon në mënyrë të pavarur dhe në grup; - shpreh dëshirë për të nxënës gjatë gjithë jetës dhe bashkëpunon në mënyrë konstruktive; - negocion dhe zgjidh konflikte në mënyrë konstruktive, menaxhon stresin;	<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - tregon solidaritet në zgjidhjen e problemeve në shkollë, komunitet e më gjerë; - vlerëson diversitetin me tolerancë dhe respekt; - demonstroi vlerat e të drejtave të njeriut, si respekti për dinjitetin personal dhe lufta kundër diskriminimit; - menaxhon dhe zgjidh konfliktet në mënyrë konstruktive dhe paanshme; - demonstroi sjellje etike ndaj mjedisit dhe kontribuon në qëndrueshmërinë mjedisore;

- vlerëson jetesën e shëndetshme dhe praktikon zakone të shëndetshme ushqimore dhe fizike; - analizon dhe zgjidh probleme emocionale dhe sociale, duke propozuar alternativa pozitive.	- reagon ndaj shkeljeve të të drejtave të të tjerëve dhe diskuton pasojat e këtyre veprimeve.
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - përdor imagjinatën për procese krijuese dhe novatore; - planifikon projekte dhe i organizon; - punon në mënyrë të pavarur dhe bashkëpunon; - vlerëson rëndësinë e punës individuale dhe në grup për zhvillimin e komunitetit; - ndërmerri aktivitete për zgjidhjen e problemeve shoqërore (ekspozita, fushata, etj.); - analizon pasojat e dëmtimit të mjedisit dhe organizon aktivitete për mbrojtjen e tij; - përdor materiale dhe teknologjinë për avancim në mësim dhe orientim në karrierë.	<i>Për të dëshmuar këtë kompetencë, nxënësi:</i> - shpreh dhe interpreton emocionet dhe idetë e tij me art dhe forma të tjera kulturore; - shpreh veten në media të ndryshme, duke përmirësuar kapacitetin personal; - identifikon mundësi për të shprehur vlera personale, sociale nëpërmjet arteve; - angazhohet në procese krijuese, si individualisht ashtu dhe kolektivisht.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e biologjisë

Integrimi i temave ndërkurrikulare në arsimin e mesëm të ulët u mundëson nxënësve të kuptojnë lidhjet ndërmjet biologjisë dhe jetës reale, duke i ndihmuar ata të zhvillojnë aftësi analitike, mendim kritik, argumentim dhe zgjidhje problemesh. Këto tema përforcojnë përdorimin e shkencës si mjet për interpretimin e të dhënave, planifikimin, marrjen e vendimeve dhe vlerësimin e situatave të ndryshme shoqërore, kulturore e shkencore.

Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave

Në lëndën e biologjisë, identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave zhvillohen përmes kuptimit të pasurive natyrore dhe mjedisit që i rrethon nxënësit. Lënda i ndihmon nxënësit të kuptojnë dhe vlerësojnë burimet natyrore të vendit të tyre, si dhe të ndërgjegjësohen për rëndësinë e ruajtjes së mjedisit për brezat e ardhshëm. Duke mësuar për biodiversitetin, ekosistemet dhe pasuritë natyrore, nxënësit lidhin njohuritë shkencore me kulturën dhe traditat e vendit, duke vlerësuar lidhjen e thellë mes njeriut dhe natyrës. Përmes diskutimeve mbi rëndësinë e mbrojtjes së mjedisit dhe pasurive natyrore, ata krijojnë një ndjenjë të fortë identiteti kombëtar dhe përgjegjësie për ruajtjen e trashëgimisë natyrore dhe kulturore. Kjo gjithashtu ndihmon në formimin e një qytetari aktive dhe të përgjegjshme, që vlerëson dhe promovon diversitetin kulturor dhe natyror.

Qytetaria aktive dhe sipërmarrja

Qytetaria aktive dhe sipërmarrja janë të lidhura me mësimet shkencore dhe ndihmojnë nxënësit të zhvillojnë aftësi të rëndësishme për jetën e tyre. Nxënësit mund të angazhohen në projekte si: fushata ndërgjegjësuëse, aktivitete ekologjike dhe panairë të vogla, ku përdorin njohuritë shkencore për të kuptuar dhe zgjidhur problemet që ndikojnë në mjedisin dhe shoqërinë. Kjo temë i ndihmon ata të kuptojnë rëndësinë e ruajtjes së mjedisit dhe të japin kontributin e tyre në zgjidhjen e problemeve që ndodhin përreth. Përmes këtij procesi, ata mësojnë të respektojnë përgjegjësitë dhe të zhvillojnë një qëndrim sipërmarrës dhe të përgjegjshëm në jetën e përditshme.

Shëndeti mendor, fizik dhe siguria

Shëndeti mendor, fizik dhe siguria lidhen ngushtë me njohuritë shkencore që nxënësit mësojnë për trupin e njeriut dhe mjedisin që i rrethon. Nxënësit kryejnë vëzhgime dhe përdorin shënime për të analizuar faktorë që ndikojnë në shëndetin e tyre, si aktiviteti fizik, ushqimi i shëndetshëm, higjiena etj.. Përmes analizës së statistikave dhe të dhënave të shëndetit, ata mësojnë të vlerësojnë ndikimin e ushqimit dhe aktivitetit fizik në

mirëqenien e trupit. Ata gjithashtu mund të përdorin edhe konceptet matematikore për të përllogaritur kaloritë që konsumojnë, për të ndjekur ndryshimet në parametrat truporë dhe për të kuptuar rreziqet që mund të shfaqen për shëndetin, duke përfshirë aspekte si pesha dhe niveli i aktivitetit fizik. Kjo i ndihmon ata të bëjnë zgjedhje të informuara për shëndetin e tyre dhe të kuptojnë rëndësinë e mbajtjes së një jete të shëndetshme dhe të balancuar.

Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore

Në lëndën e biologjisë, zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore janë tema të rëndësishme që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë ndikimin e veprimeve të tyre me mjedisin. Ata mësojnë për burimet natyrore, energjinë, ujin dhe mbetjet, duke analizuar mënyrat për të ruajtur këto burime dhe për të minimizuar ndotjen. Përmes këtyre analizave, ata kuptojnë si veprimtaritë e tyre të përditshme mund të kontribuojnë në mbrojtjen e mjedisit dhe zhvillimin e një jete më të qëndrueshme. Lënda i nxit nxënësit të mendojnë për mënyra të thjeshta për të ruajtur mjedisin dhe për të kontribuar në një të ardhme më të qëndrueshme dhe të shëndetshme për të gjithë.

Teknologjia, shoqëria dhe media

Në fushën e shkencave të natyrës, teknologjia, shoqëria dhe media ndihmojnë nxënësit të zhvillojnë aftësitë e analizës dhe interpretimit të informacionit digjital. Ata mësojnë si të përdorin teknologjinë për të mbledhur dhe përpunuar të dhëna nga burime të ndryshme si: rrjetet sociale dhe platformat digjitale. Nxënësit analizojnë ndikimin e medias dhe mendojnë në mënyrë kritike për të kuptuar manipulimin e të dhënave dhe për të vlerësuar informacionin që ata marrin. Kjo u ndihmon nxënësve të krijojnë një kuptim të thellë për mënyrën se si teknologjia dhe media ndikojnë në jetën e përditshme dhe t'i përdorin ato në mënyrë të përgjegjshme dhe të informuar.

Shënim: Veprimtaritë praktike për zhvillimin e këtyre temave do të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë të lëndës.

4.3 Kompetencat e lëndës së biologjisë dhe rezultatet e të nxënit

I gjithë procesi i të nxënit në fushën e shkencave, në të gjitha ciklet, ka në fokus zhvillimin e **kërkimit shkencor**. Ky proces organizohet rreth tri kompetencave të kërkimit shkencor, në të gjitha ciklet e shkollimit. Kompetencat e shkencave natyrore lidhen si me kompetencat kyçe, ashtu edhe me njëra-tjetrën. Nëse kompetenca e parë **“Identifikimi i problemeve dhe zgjidhja e tyre”** ka të bëjë me mënyrën e të arsyetuarit që i mundëson nxënësit të merret me probleme shkencore dy kompetencat e tjera, **“Përdorimi i mjeteve, objekteve dhe procedurave shkencore”** dhe **“Komunikimi në gjuhën dhe terminologjinë e shkencës”**, e mësojnë atë se si të përdorë instrumentet, procedurat e duhura dhe si të komunikojë në gjuhën e shkencës dhe teknologjisë për të zgjidhur problemet. Duke zbatuar mënyrat e të arsyetuarit shkencor, nxënësi do të kuptojë natyrën e mjeteve, objekteve dhe procedurave të përdorura në këtë fushë dhe do të jetë i aftë të vlerësojë ndikimin pozitiv apo negativ të shkencës dhe teknologjisë në mjedis dhe shoqëri. Përveç kësaj, në prezantimin e shpjegimeve ose sqarimin e zgjidhjeve të tij/saj, ai/ajo do të ndërgjegjësohet për rëndësinë e përdorimit të saktë të gjuhës dhe terminologjisë në shkencë dhe teknologji.

Kompetencat shkencore zhvillohen nëpërmjet katër tematikave përmbajtësore, të cilat u mundësojnë nxënësve të zhvillojnë të kuptuarit e dijeve biologjike përmes hetimit të proceseve biologjike dhe ofrojnë një bazë për zhvillimin e aftësive, njohurive dhe qëndrimeve shkencore të ardhshme.

Tematikat përmbajtësore përfaqësojnë idetë gjithëpërfshirëse, të cilat mund të zbatohen për të shpjeguar, analizuar dhe zgjidhur një sërë problemesh që lidhen me mënyrën se si funksionojnë organizmat e gjallë për të mbështetur jetën. Të kuptuari e këtyre ideve ka për qëllim të zhvillojë tek nxënësit një pikëpamje koherente dhe një kuadër konceptual të njohurive shkencore për të lehtësuar zbatimin dhe transferimin e të nxënit. Këto ide mund të rimerren gjatë gjithë programit mësimor të arsimit të mesëm të lartë dhe të thellohen në nivele më të larta.

Diagrami i mëposhtëm e tregon këtë marrëdhënie.

Diagrama 2. Korniza e programit të biologjisë

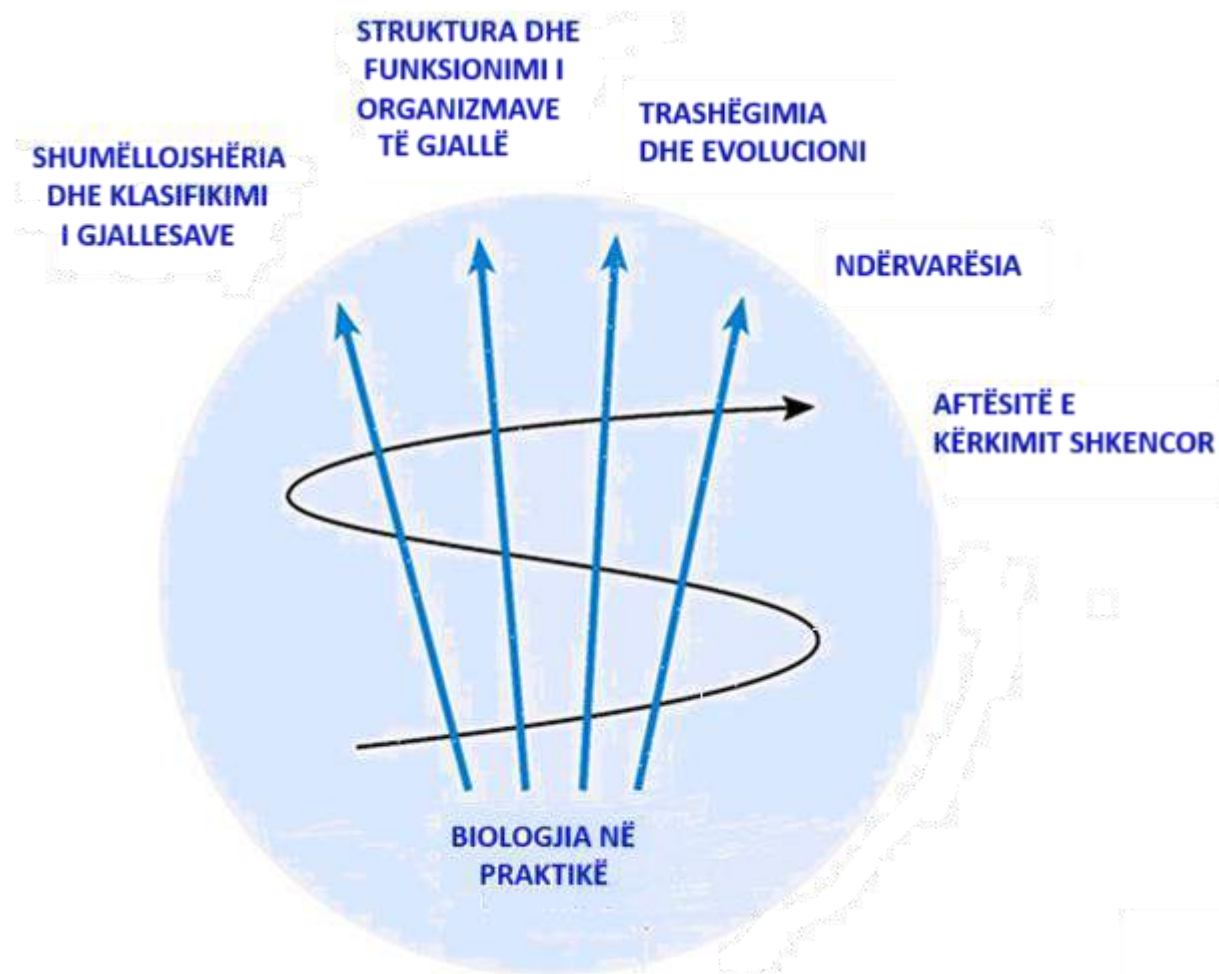
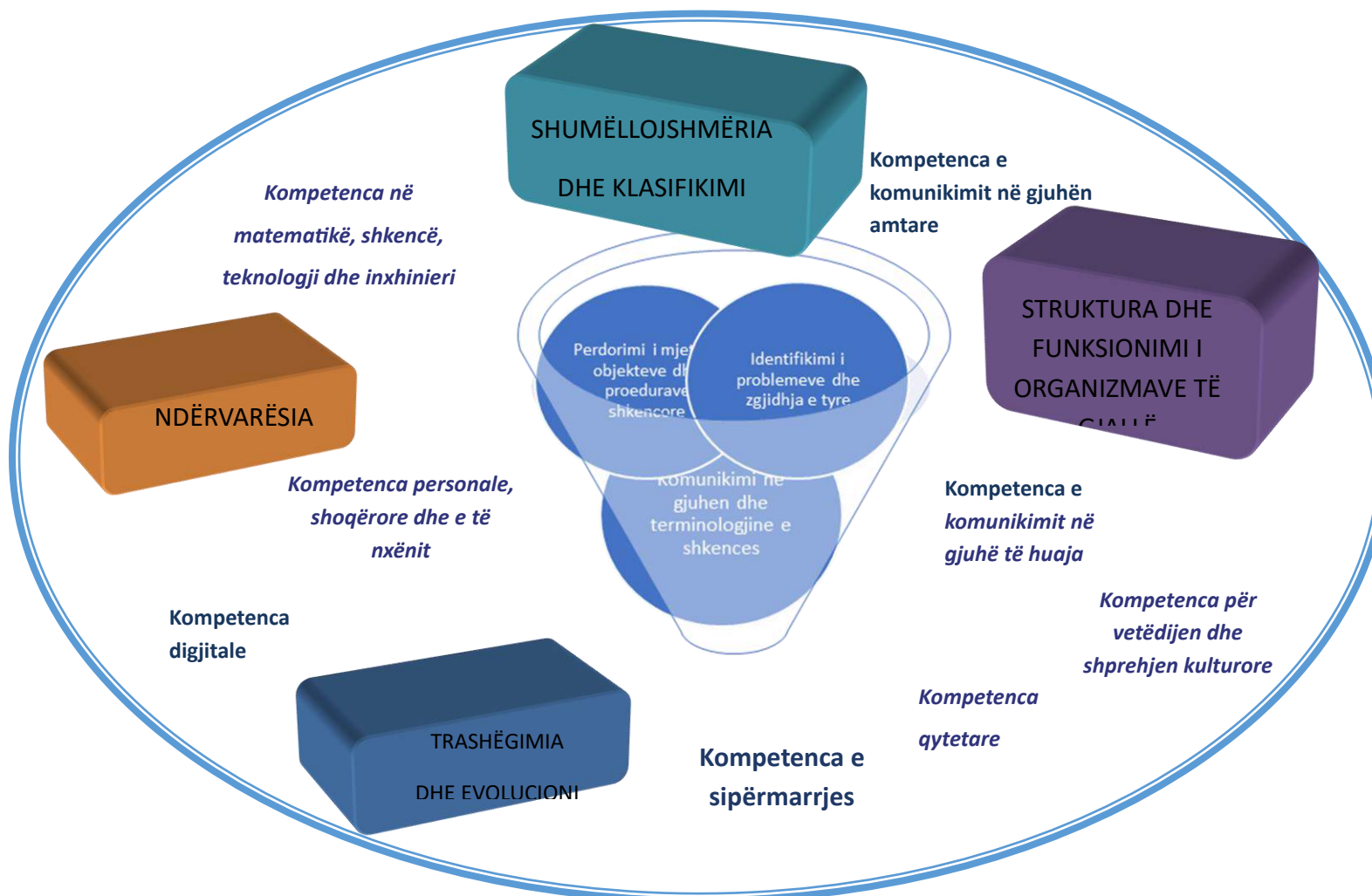

Diagrama 3. Korniza konceptuale e lëndës “ Biologji”

Kompetencat e kërkimit shkencor zbërthehen në rezultate të të nxëni. Më poshtë paraqiten kompetencat shkencore dhe rezultatet e të nxënit për lëndën e biologjisë në arsimin e mesëm të ulët.

Tabela 2: Kompetencat shkencore dhe rezultatet e të nxënit

Kompetencat shkencore që zhvillohen përmes tematikave lëndore	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënit për kompetencat shkencore Klasa VI
<i>Identifikimi i problemeve dhe zgjidhja e tyre</i>	Nxënësit zhvillojnë këtë kompetencë duke eksploruar aspekte të ndryshme të mjedisit, duke studiuar natyrën me strategji të përshtatshme, duke mbledhur informacione relevante dhe duke i analizuar ato me synimin për të ofruar shpjegime logjike ose zgjidhje praktike për problemet. Ata mund të fillojnë ta zhvillojnë këtë kompetencë që në moshë të hershme, por do të vazhdojnë ta përforcojnë këtë gjatë gjithë shkollimit të tyre.	Nxënësi: a) <i>përcakton problemin:</i> - identifikon karakteristikat shkencore të problemit; - thekson elementet që kanë lidhje me njeri-tjetrin; - formulon problemin, b) <i>zgjedh hetimin ose skicon strategjinë:</i> - konsideron strategji të ndryshme; - merr parasysh kufizimet që shoqërojnë secilin skenar; - zgjedh atë që mendon se është strategjia më e mirë/ - argumenton zgjedhjet e bërë; - planifikon procedurën . c) <i>analizon rezultatet e tij/saj ose zgjidhjen:</i>

		- kërkon trendët domethënës në të dhënat ose provat tipike; - kontrollon rezultatet sipas procedurës; - formulon probleme të reja ose sugjeron mënyrat e përmirësimit të zgjidhjes; - nxjerr rezultatet . d) <i>realizon procedurën:</i> - ndjek hapat e planit; - nëse është e nevojshme, përshtat testet e tij/saj; rishikon planin e tij/saj ose kërkon një mënyrë të re për zgjidhjen e problemit; - mban shënim për çdo detaj ose vërtetim të nevojshëm për analizën e problemit.
Përdorimi i mjeteve, objekteve dhe procedurave shkencore	Kjo kompetencë ofron mundësi për të krijuar përfaqësime të prekshme të botës ose për të thelluar kuptimin tonë mbi të. Ajo fuqizon gjithashtu nxënësit të analizojnë përdorimet e shkencës dhe teknologjisë në shoqëri dhe t'u japë mundësinë të marrin pjesë në mënyrë të informuar në vendimet që ndikojnë në shoqërinë e sotme dhe të ardhmen.. Kjo aftësi shfaqet në detyra praktike si vizatimi i planeve, ndërtimi i	a) <i>identifikon ndikimet e shkencës dhe të teknologjisë:</i> - studion ndikimet afatgjata të shkencës dhe të teknologjisë tek individët, shoqëria, mjedisi dhe ekonomia; - vendos shkencën dhe teknologjinë në kontekstet e tyre sociale dhe historike dhe studion ndikimin e tyre në mënyrën e jetesës së njerëzve; - identifikon pyetje ose çështje etike.

	prototipeve, matja e madhësive fizike dhe vëzhgimi i objekteve mikroskopike ose astronomike. Gjithashtu, përfshin aftësinë për të kuptuar dhe zbatuar përdorimet e ndryshme të mjeteve dhe procedurave shkencore e teknologjike në situata të ndryshme, si dhe për të vlerësuar efektet e tyre pozitive dhe negative, veçanërisht në jetën e përditshme.	b) <i>kupton si funksionojnë objektet teknike:</i> - demonstroi kuriozitetin rreth disa objekteve teknike; - shqyrton përbërjen dhe funksionimin e tyre; - i zbërthen në pjesë, nëse është e nevojshme; - identifikon materialet, pjesët dhe tipat e ndryshëm të lidhjeve në objektet teknike; - dallon sisteme dhe nënsisteme të ndryshme; - shpjegon si funksionojnë ato. c) <i>kupton dukuritë natyrore:</i> - pyet veten rreth mjedisit të tij/saj; - shqyrton dukuri të veçanta; - përshkruan karakteristikat e tyre; - i ilustron ato me diagrame skematike; - shpjegon dukuritë duke përdorur ligjet ose modelet; - siguron koherencën e shpjegimit; - familjarizohet me konceptet që lidhen me dukuritë dhe pranon lidhjen e tyre.
Komunikimi në gjuhën dhe në terminologjinë e shkencës	Kjo kompetencë i referohet aftësisë për të kuptuar dhe transmetuar mesazhe duke përdorur elementët e ndryshëm të gjuhës së posaçme të shkencës dhe teknologjisë. Nxënësit fillojnë me prezantime të	Nxënësi: a) <i>shkëmben informacione shkencore me të tjerët:</i> - kupton rolin e ndarjes së informacionit; - është i hapur ndaj pikëpamjeve të të tjerëve;

	thjeshta, si vizatime dhe diagrame, dhe gradualisht fitojnë aftësi në përdorimin e grafikëve dhe simboleve më komplekse. Gjatë gjithë edukimit të tyre, ata bëhen gjithnjë e më të aftë në përdorimin e gjuhës dhe formave të përfaqësimit që përdoren në botën e shkencës dhe teknologjisë. Kjo i ndihmon ata të organizojnë dhe të shprehin mendimet e tyre në mënyrë të strukturuar dhe të qartë.	- krahason të dhënat dhe procedurat e tij/saj me ato të të tjerëve; - vlerëson pikëpamjet e veta duke i krahasuar me ato të të tjerët; <i>b) përhap dhe zhvillon njohuritë ose rezultatet shkencore:</i> - merr parasysh përbërjen e audiencës; - përdor mënyra të ndryshme për prezantimin e informacionit (p.sh. simbolet, tabelat, vizatimet teknike); - përshtat mesazhin sipas tipit të medias që përdor (p.sh. prezantim me gojë ose me shkrim, faqe ueb). <i>c) interpreton dhe formulon mesazhe shkencore:</i> - përdor informacionin shkencor dhe teknologjik të marrë nga burime të ndryshme; - sigurohet që burimet të jenë të besueshme; - vlerëson përshtatshmërinë e tyre; - prezanton informacionin sipas rregullave dhe konvencioneve të shkencës, teknologjisë dhe matematikës.

V. PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për klasën e gjashtë

Lënda e biologjisë në klasën e gjashtë zhvillohet për 35 javë mësimore, me nga një orë në javë (45 min. secila), pra gjithsej 35 orë në vit. Zbatuesit e programit kanë fleksibilitet në përcaktimin e orëve për secilën tematikë, duke mbajtur parasysh që shumica e orëve për të gjitha temat duhet të përputhet me numrin total të orëve vjetore të përcaktuara në planin mësimor të arsimit të mesëm të ulët.

Në programin e lëndës “Biologji”, afërsisht 50% e orëve mësimore janë të dedikuara për shtjellimin e njohurive të reja dhe 50% për përpunimin e njohurive të fituara.

Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë

TEMATIKAT	Përmbajtja sipas tematikave.	Orët sipas tematikave.
Ndërvarësia	Ekosistemet Zinxhirët dhe rrjetat ushqimore në habitate lokale Transferimi i energjisë përmes një zinxhiri/rrjete ushqimore	20

Struktura dhe funksionimi i organizmave të gjallë	Sistemet e organeve njerëzore:	15
	Sistemi i qarkullimit të gjakut tek njeriu	
	Frymëmarrja te njeriu	
	Riprodhimi te njeriu	
	Puberteti	
	Shëndeti dhe sëmundjet	
TOTALI		35

5.2 Përmbajtja e klasës së gjashtë

Tematika përmbajtësore mbi të cilat strukturohet programi i biologjisë janë të njëjta në të gjitha nivelet arsimore. Këto tematika shërbejnë si bazë për ndërtimin e njohurive, zhvillimin e aftësive dhe formimin e qëndrimeve dhe vlerave. Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë dhe aftësitë që duhet të demonstrojnë nxënësi, ndërsa qëndrimet dhe vlerat përmbledhen në mënyrë të integruar për të gjitha temat.

Renditja e tematikave nuk nënkupton që përmbajtja vjetore duhet të zhvillohet sipas këtij rendi kronologjik gjatë vitit shkollor. Kombinimi i koncepteve dhe aftësive shkencore në situata të të nxënit, kapituj, grupe temash apo njësi mësimore, si dhe renditja e tyre, është e drejtë e përdoruesve të programit (më kryesorët janë mësuesit dhe autorët e teksteve). Për “përkthimin” e programit në tekste mësimore, aftësitë dhe orët e tematikave do të jenë të shpërndara në kapituj/njësi mësimore të renditura logjikisht njëri pas tjetrit.

Biologjia, së bashku me lëndët e tjera të fushës së shkencave, ka një natyrë eksperimentale. Zbatuesit e programit duhet t’u krijojnë nxënësve mundësi për zhvillimin e aftësive eksperimentale përmes punëve praktike dhe hetimeve që lidhen me temat biologjike të trajtuara në program.

5.2.1 Tematika: Struktura dhe funksionimi i organizmave të gjallë

Struktura dhe funksionimi i organizmave të gjallë	
Përshkrimi i tematikës: Kjo tematikë nënvizon parimet themelore të strukturës dhe funksionit që janë të përbashkëta për të gjitha format e jetës. Nëpërmjet studimit të strukturës dhe funksionimit të organizmave të gjallë, nxënësi fiton një kuptim më të thellë të mekanizmave bazë të jetës, nga niveli mikroskopik (qeliza) deri te organizmi si një tërësi, me sisteme të specializuara që kryejnë funksione jetësore të ndryshme dhe komplekse.	
Njohuritë	Aftësitë
Sistemi i qarkullimit të gjakut te njeriu - Zemra dhe enët e gjakut - Enët e gjakut - Funksionet e gjakut	Nxënësi: <u>përshkruan</u> organet kryesore të sistemit të qarkullimit të gjakut te njeriu (kufizuar te zemra që pompon gjak përmes arterieve, kapilarëve dhe venave) dhe funksionin e tyre (kufizuar në transportimin e oksigjenit, lëndëve ushqyese dhe mbetjeve); <u>tregon</u> se shumë vertebrorë kanë një sistem qarkullimi të ngjashëm me njeriun; <u>parashikon</u> dhe <u>planifikon</u> një hetim për ndikimin e aktivitetit fizik në shpejtësinë e pulsit.
Frymëmarrja te njeriu Ndërtimi dhe funksionimi i sistemit të frymëkëmbimit	Nxënësi: <u>përshkruan</u> funksionimin e sistemit të frymëkëmbimit te njeriu; <u>ndërton</u> dhe <u>shpjegon</u> një model të frymëkëmbimit; <u>tregon</u> se frymëkëmbimi përfshin dy faza: frymëthithjen dhe frymënxjerrjen; <u>tregon</u> se shumë vertebrorë kanë një sistem të ngjashëm frymëkëmbimi me njeriun.

Riprodhimi te njeriu • Riprodhimi si pjesë e ciklit jetësor të qenieve të gjalla • Puberteti • Sistemi riprodhues mashkullor dhe femëror	Nxënësi: • <u>tregon</u> çfarë është riprodhimi dhe pse është i rëndësishëm për gjallesat; • <u>përshkruan</u> ndryshimet fizike që ndodhin gjatë pubertetit te djemtë dhe vajzat; • <u>emërton</u> pjesët kryesore të sistemit riprodhues te njeriu.
Shëndeti dhe sëmundjet • Organizmat që shkaktojnë sëmundje • Mbrojtja e trupit	Nxënësi: • <u>tregon</u> se disa sëmundje mund të shkaktohen nga infektimi me viruse, baktere, parazitë ose kërpudha; • <u>hulumton</u> për sëmundje të ndryshme infektive/ngjitëse; • <u>tregon</u> se njeriu ka mekanizma mbrojtës kundër sëmundjeve infektive (kufizuar te lëkura, acidi i stomakut dhe mukusi); • <u>përshkruan</u> mënyrat për të shmangur pickimin nga insektet vektorë; • <u>përshkruan</u> se si higjiena e mirë mund të kontrollojë përhapjen e sëmundjeve të transmetuara nga uji, ushqimi dhe lëngjet trupore; • <u>vlerëson</u> përpjekjet individuale dhe punën në grup duke respektuar perspektiva të ndryshme për çështje që lidhen me mbrojtjen e shëndetit.

5.2.2 Tematika: Ndërvarësia

Ndërvarësia	
Përshkrimi i tematikës: Përmes kësaj tematike, nxënësit do të zbulojnë varësinë e ndërlikuar të marrëdhënieve midis organizmave dhe mjedisit të tyre, dhe si ndikojnë këto marrëdhënie në dinamikën e ekosistemeve. Ata thellojnë të kuptuarin e ndërvarësive përmes hetimeve, modeleve dhe arsyetimit shkencor, duke lidhur provat me shpjegimet për ndërveprimet dhe ndryshimet brenda ekosistemeve.	
Njohuritë	Aftësitë
Ekosistemet • Zinxhirët dhe rrjetat ushqimore në habitate lokale • Transferimi i energjisë përmes një zinxhiri/rrjete ushqimore	Nxënësi: • <u>vëzhgon</u> dhe <u>ndërton</u> zinxhirë ushqimor për të treguar marrëdhëniet ushqimore në një habitat dhe i paraqet ato në tekst dhe diagram; • <u>interpret</u>on rrjeta ushqimore dhe <u>identifikon</u> zinxhirë ushqimorë brenda tyre; • <u>tregon</u> që disa substanca mund të jenë toksike dhe të dëmtojnë gjallesat dhe se këto substanca mund të lëvizin përmes një zinxhiri/rrjete ushqimore; • <u>identifikon</u> burimin e energjisë në një zinxhir/rrjete ushqimore dhe përshkruan se si transferohet energjia përmes një zinxhiri/rrjete ushqimore; • <u>kryen</u> kërkime për shembuj konkretë të ndikimeve pozitive dhe negative të njeriut në mjedis; • <u>kërk</u>on mënyra të ndryshme për t'u kujdesur për mjedisin;

- vlerëson burimet e ndryshme të informacionit që mbështesin kërkimin e tij/saj rreth veprimtarisë së njeriut në mjedis;
- përshkruan se si ndryshojnë të kuptuarit e njohurive shkencore me kalimin e kohës nëpërmjet përdorimit të provave të fituara nga hetimi.
- diskuton se si përdorimi i shkencës dhe teknologjisë mund të ketë ndikime pozitive dhe negative në mjedisin lokal.

5.3 Qëndrimet dhe vlerat

Edhe pse shkenca përdor metoda objektive për të arritur në përfundime të bazuara në prova, ajo mbetet një sipërmarrje njerëzore, e zhvilluar në kontekste të caktuara shoqërore, dhe që përfshin shqyrtimin e vlerave, qëndrimeve dhe çështjeve etike. Është e rëndësishme që nxënësit të jenë të vetëdijshëm dhe të vlerësojnë vlerat dhe implikimet etike të zbatimit të shkencës në shoqëri. Në këtë kontekst, programi nënvizon se edukimi shkencor duhet t'i pajisë nxënësit me aftësinë për të artikuluar qëndrime etike ndërsa marrin pjesë në diskutime rreth çështjeve sociale e shkencore, veçanërisht kur ato përfshijnë dilema pa përgjigje të vetme apo të saktë.

Vlerat dhe qëndrimet që synon të zhvillojë ky program përmbledhen si më poshtë:

Nxënësi:

- tregon përgjegjshmëri ndaj mjedisit rrethues;
- shfaq interes për të zbuluar më shumë rreth botës së gjallë;
- mban higjienën personale dhe masa të tjera që të mos sëmuret;
- tregon ndjeshmëri dhe kujdes për njerëzit që janë të sëmurë;
- bëjnë pyetje për shëndetin dhe kërkon informacion të saktë.
- pranon ndryshimet që ndodhin në trupin e tyre;
- respekton ndryshimet mes djemve dhe vajzave në pubertet;

- zhvillon biseda të singerta dhe të shëndetshme rreth trupit;
- shfaq kureshtje për mënyrën si është ndërtuar dhe si funksionon trupi ynë.

5.4 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve)

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të veprimtarive që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

Tabela 3. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve në lëndën e biologjisë

Rezultat i të nxëni të orës mësimore	Shembuj të veprimtarive praktike në lëndën e biologjisë
Shembulli 1. <i>Nxënësi parashikon dhe planifikon një hetim për ndikimin e aktivitetit fizik në shpejtësinë e pulsit.</i>	Prezantimi i situatës Mësuesi/ja ju drejtohet nxënësve: A e keni pyetur ndonjëherë veten: "Çfarë i ndodh zemrës kur vrapojmë, kërcëjmë apo luajmë?" Nxënësit inkurajohen të ndajnë idetë e tyre. Mësuesi/ja vazhdon : Zemra jonë punon pa pushim dhe dërgon gjak në të gjithë trupin.. Si mund ta masim sa shpejt rreh zemra ? Sot do të mësojmë se si aktiviteti fizik ndikon në shpejtësinë e pulsit. Cilat do të jenë variablat e pavarur dhe të varur në hetim? (Nxënësit përcaktojnë cilët janë variablat për këtë hetim). Më pas do të planifikoni dhe do të kryeni vetë një hetim të thjeshtë! Përshkrimi praktik Fillimisht mësuesi/ja tregon nxënësve mjetet që duhen dhe si mund ta gjejnë pulsën : • Kronometër (në telefon ose orë dore)

- Një fletore dhe laps për të shënuar të dhënat.

Në vazhdim mësuesja udhëzon nxënësit për hapat e hetimit.

Hapi 1: Gjetja e pulsit në qetësi

Mësuesi/ja demonstroi dhe ndihmon nxënësit të gjejnë pulsën e tyre.

- Vendosni gishtin tregues dhe të mesit në anën e brendshme të kyçit të dorës tjetër, poshtë gishtit të madh. Shtypni lehtë derisa të ndjeni rrahjet.
- Vendosni dy gishtat në njërin anë të qafës suaj, poshtë nofullës.

Hapi 2: Matja e pulsit në qetësi

Mësuesi/ja thotë:

Tani që gjetët pulsën, do ta masni atë në gjendje qetësie. Uluni, merrni frymë thellë disa herë. Me ndihmën e kronometrit, numëroni rrahjet e pulsit për 15 sekonda. Pasi t'i keni numëruar, shumëzoni atë numër me 4 për të marrë pulsën për një minutë. Shënojeni këtë numër në fletoren tuaj si "Pulsi në qetësi".

(Nxënësit kryejnë matjen dhe shënojnë të dhënat.)

Hapi 3: Matja e pulsit pas aktivitetit fizik

Mësuesi/ja thotë:

Do të bëni 30 sekonda kërcime në vend ose vrapim të lehtë në vend.

(Nxënësit kryejnë aktivitetin fizik për 30 sekonda).

Mësuesi/ja:

Sapo të ndaloni, matni menjëherë pulsën tuaj sërish për 15 sekonda dhe shumëzoni me 4. Shënojeni këtë numër si "Pulsi pas aktivitetit".

(Nxënësit kryejnë matjen dhe shënojnë të dhënat.)

Hapi 4: Përsëritja dhe krahasimi

Mësuesi/ja:

Për të qenë të sigurt për rezultatet, mund ta përsërisim këtë eksperiment edhe një herë. Më pas, do të krahasoni vlerat .Çfarë vutë re? A kishte ndonjë ndryshim midis pulsit në qetësi dhe pulsit pas aktivitetit?

Parashikimi dhe planifikimi i një hetimi

Mësuesja shkruan në tabelë hipotezën:

Të gjithë njerëzit do të kishin të njëjtin ndryshim në shpejtësinë e pulsit pas të njëjtit aktivitet.

Ajo thotë:

Tani të ndarë në çifte do parashikoni dhe planifikoni vetë një hetim për të vërtetuar hipotezën.

Reflektimi

Mësuesi udhëzon nxënësit të reflektojnë përmes pyetjeve si:

- Çfarë vutë re për pulsën tuaj pasi bëtë aktivitet fizik? A u rrit, u zvogëlua apo mbeti i njëjtë? Pse mendoni se ndodhi kjo?
- Pse është e rëndësishme që zemra jonë të rrahë më shpejt kur bëjmë aktivitet fizik? Çfarë po përpiqet të bëjë zemra për trupin ?
- Pse mendoni se e matëm pulsën në qetësi para se të bënim aktivitet fizik? Si na ndihmon kjo të kuptojmë ndryshimin?
- Krahasoni rezultatet në çift. Çfarë vutë re? A kishte ndonjë ndryshim midis pulsit në qetësi dhe pulsit pas aktivitetit midis një djali dhe një vajze ?Po midis një vajze apo djali që merret rregullisht me aktivitet sportiv me një tjetër që nuk ushtrohet?

	A mendoni se të gjithë njerëzit do të kishin të njëjtin ndryshim në shpejtësinë e pulsit pas të njëjtit aktivitet? Pse po ose pse jo?
Shembull 2 <i>Nxënësi hulumton për sëmundje të ndryshme infektive.</i>	Shembull 2 Prezantimi i situatës Mësuesja thotë: Në mësimin e fundit, zbuluam se ka lloje të ndryshme mikrobesh dhe se secili prej tyre mund të shkaktojë sëmundje, Disa prej tyre na sjellin ftohje, disa të tjera grip, e disa shkaktojnë edhe puçrra apo dhimbje barku etj. Gjithashtu zbuluam se si mikrobet udhëtojnë shpejt dhe fshehurazi. Sot, do të thellohem edhe më shumë në botën e këtyre armiqve të padukshëm. Përshkrimi praktik: Mësuesja formon grupet dhe ofron karta me sëmundje të zakonshme infektive. Çdo grup do të zgjedhë një kartë për të hulumtuar një 'armik të padukshëm' specifik. Emrat e sëmundjeve që i ndahen nxënësve për të hulumtuar: - Ftohja e zakonshme - Gripi - Lija e dhenve (Variçela) - Dhimbja e fytit - Syri i kuq (Konjuktivi) - Diarreja (Shkaktuar nga viruset e zakonshme) - Shytat - Rubeola

Mësimi do të zhvillohet në lab e TIK me lidhje interneti. Mësuesja thotë :

Për të kryer hulumtimin do të lundroni në disa burime online që kam përzgjedhur për ju. Çdo grup do të marrë një fletë pune ku do të shkruajë informacionin e zbuluar.

Mësuesja udhëzon çdo grup të gjejë informacion për sëmundjen e tyre bazuar në këto pika :

1. Emri i armikut të padukshëm
2. Cili mikrob e shkakton?
3. Si përhapet?
4. Cilat janë shenjat?
5. Si parandalohet?
6. Një këshillë e rëndësishme për shëndetin.

Pas kohës së caktuar për hulumtim, çdo grup do të prezantojë "Dosjen e armikut të padukshëm" para klasës. (Nxënësit mund të vizatojnë simbole, të shkruajnë pika kyçe dhe të shpjegojnë zbulimet e tyre). Mësuesja lehtëson diskutimin, shton detaje shtesë nëse është e nevojshme dhe korrigjon çdo keqkuptim.

Reflektimi

Diskutim: Mësuesja i pyet nxënësit:

Çfarë mësuam sot rreth sëmundjeve infektive?

Cilat ishin disa nga gjërat e reja që zbuluat për herë të parë?

Gjatë diskutimit theksohet:

- Shumëllojshmëria e mikrobeve dhe sëmundjeve.
- Mënyrat e ndryshme të përhapjes.

- Rëndësia e masave specifike parandaluese për sëmundje të ndryshme.
- Roli ynë si qytetarë të shëndetshëm për të mbrojtur veten dhe komunitetin.
- Pse është e rëndësishme të shkojmë te mjeku kur jemi të sëmurë.

Mund të jepet si detyrë shtëpie opsionale:

"Formuloni një 'këshillë shëndetësore' (mund të jetë një këngë, një poster, një histori e shkurtër) për një nga sëmundjet që hulumtuat, për të ndihmuar fëmijët e tjerë të mësojnë si të qëndrojnë të shëndetshëm".

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e biologjisë, veprimtaritë praktike si këto do të përshkruhen për çdo tematikë për të ndihmuar në planifikimin efektiv të orëve mësimore.

VI. METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Metodat, teknikat, strategjitë e mësimdhënies në fushën e shkencave natyrore janë faktorë të rëndësishëm për një mësimdhënie të suksesshme që nxit interesin, gjithëpërfshirjen, ndërveprimin dhe punën kërkimore të nxënësve.

Përzgjedhja dhe përdorimi i tyre nga mësuesit bëhet në funksion të zhvillimit të kompetencave të nxënësve, duke respektuar stilet e ndryshme të nxënësve të tyre.

Mësimdhënia dhe të nxënësve i bazuar në kompetenca kërkon që, në përzgjedhjen dhe përdorimin e strategjive, teknikave dhe metodave të mësimdhënies, mësuesit e fushës së shkencave natyrore:

- të marrin parasysh njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet paraprake të nxënësve, që nënkupton përvojat individuale të tyre dhe, mbi këtë bazë, të mbështesin e orientojnë të nxënësve të tyre;
- të nxisin vërtetimin e drejtpërdrejtë, kureshtjen, arsyetimin dhe gjykimin nëpërmjet demonstrimeve, vëzhgimeve në natyrë dhe eksperimenteve;
- të nxisin të menduarit kritik, krijues, dhe zgjidhjen e problemeve;

- të motivojnë nxënësit, duke i konsideruar si partnerë, në kuptimin që në procesin mësimor mësuesi dhe nxënësi janë komplementarë të njëri-tjetrit;
- të mbështesin të nxënësit e pavarur dhe në bashkëpunim të nxënësve përmes punës me projekte, punës në grup, punës individuale;
- të mbajnë parasysh integrimin dhe marrëdhënien ndërmjet lëndëve të shkencave natyrore, zbatimet e tyre në jetën e përditshme, si dhe lidhjen ndërlëndore;
- të shfrytëzojnë burime të shumëllojshme informacioni dhe ta çmojnë tekstin si një burim të rëndësishëm, por të pamjaftueshëm për përmbushjen e kompetencave të fushës;
- të përdorin TIK-un si mbështetës dhe lehtësues të mësimdhënies dhe të nxënësit.

6.1 Të nxënësit me situata kontekstuale si metodologji mësimore

Të nxënësit me situata si metodologji mësimore vë më shumë theksin tek konteksti dhe zbatimi i njohurive se sa te memorizimi i fakteve. Të nxënësit në shkencat e natyrës fillon kur nxënësit përpiqen të zgjidhin probleme dhe të eksplorojnë situata të jetës reale për të gjetur përgjigjet e pyetjeve që lindin. Pikënisje për planifikimin e situatave të nxënësit nga mësuesit janë rezultatet e të nxënësit që synojnë kompetencat. Mësuesi saktëson rezultatet e pritshme të nxënësve të tij mbi bazën e kërkesave të kurrikulës së shkencave të natyrës. Për planifikimin e situatave mësuesi duhet të marrë gjithashtu parasysh njohuritë paraprake të nxënësve. Këto janë kusht jo vetëm për përvetësimin e njohurive të reja, por dhe për të aftësuar nxënësit të përdorin njohuritë. Për këtë mësuesi ndërton situata duke u mbështetur në situata të nxënësi reale ose të ngjashme me realitetin për çështje specifike globale, lokale ose personale të lidhur me shkencën.

Programi i biologjisë nënvizon se të nxënësit e njohurive dhe aftësive biologjike duhet të zhvillohen kryesisht përmes detyrave eksploruese të bazuara në metoda shkencore. Përmes këtyre detyrave, nxënësit do të zhvillojnë aftësitë e përcaktimit të problemeve, formulimit të hipotezave, planifikimit të eksperimenteve dhe vëzhgimeve, kryerjes së tyre, analizimit dhe interpretimit të rezultateve.. Në të njëjtën kohë, zhvillohen aftësi në zgjidhjen e problemeve biologjike që ndodhin në jetën e përditshme dhe në marrjen e vendimeve kompetente sociale-shkencore, duke përmirësuar aftësinë e nxënësve për të jetuar në mjedise natyrore dhe sociale.

6.2 Siguria

Mësuesit janë përgjegjës për sigurinë e nxënësve gjatë veprimtarive në klasë, për nxitjen dhe motivimin e tyre për rregullat dhe përgjegjësitë e sigurisë. Gjatë veprimtarive në fushën e shkencës, nxënësit zbatojnë gjithmonë dhe në mënyrë të ndërgjegjshme rregullat e sigurisë në shkollë, klasë dhe jashtë tyre; identifikojnë paraprakisht kushtet në të cilat veprimtaria mund të mos jetë e sigurt dhe tregojnë se si mund të parandalohen aksidentet në të gjitha rastet e mundshme; përdorin pajisjet, kimikatet dhe mjetet sipas udhëzimeve; tregojnë vazhdimisht shqetësim për sigurinë e tyre dhe të tjerëve.

6.3 Integrimi i TIK-ut në kurrikul

TIK-u përdoret në mësimdhënie si metodologji dhe si mjet në procesin mësimor, me qëllim rritjen e efikasitetit të orës mësimore. Nxënësit përdorin TIK-un për të gjetur, prodhuar, krijuar, prezantuar, analizuar dhe shkëmbyer informacione nëpërmjet kompjuterit dhe internetit. Integrimi i teknologjisë dhe përdorimi i burimeve të reja digjitale inkurajon shkëmbimin e ideve, krijimin e projekteve, zgjidhjen e problemeve, si dhe ndihmon përmirësimin e aftësive të mendimit krijues nëpërmjet një qasjeje më moderne dhe inovatore gjatë mësimdhënies. Përmes përdorimit të pajisjeve digjitale nxënësit mund të eksplorojnë dhe të perceptojnë konceptet abstrakte si dhe zbulojnë marrëdhënien ndërmjet koncepteve, dukurive dhe ligjeve. Një aspekt tjetër i rëndësishëm në mësimin e biologjisë janë prezantimet me gojë dhe me shkrim të rezultateve të kërkimit.

6.3 Platformat interaktive në shkencat e natyrës

Platformat interaktive në mësimdhënien dhe nxënien e shkencave të natyrës ofrojnë mjedise digjitale me aplikacione, softuerë, video-lojëra, simulime interaktive, dhe materiale multimediale. Këto mjedise ndihmojnë në lehtësimin e procesit të nxënies, duke rritur aftësinë e nxënësve për të eksploruar dhe perceptuar saktë konceptet abstrakte. Platformat interaktive nxisin interesin e nxënësve dhe inkurajojnë gjithëpërfshirjen, ndërveprimin, të menduarin kritik dhe krijues, si dhe promovojnë punën kërkimore shkencore. Qëllimi është që nxënësit të kuptojnë thellësisht

kontekstin e konceptit, duke hulumtuar dhe zbuluar dukuri natyrore, duke bërë të padukshmen të dukshme. Këto platforma u mundësojnë nxënësve të mësojnë në mënyrë më të pavarur dhe të përfshihen në mësim më aktiv dhe produktiv.

6.4 Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e biologjisë

Një ndër mënyrat më efektive për të ndërtuar kuptim të qëndrueshëm dhe të thelluar shkencor në arsimin e mesëm të lartë, është përfshirja e situatave reale dhe praktike në procesin e të nxënit. Kur nxënësit përballen me probleme që lidhen me kontekste konkrete si: përlllogaritja e shpenzimeve të një udhëtimi, krahasimi i ofertave ekonomike, menaxhimi i buxhetit personal, matja e kohës dhe distancës, ose analiza e të dhënave statistikore në media, ata e kuptojnë se matematika është një mjet jetik për të kuptuar dhe përballuar sfidat e jetës së përditshme, jo thjesht një lëndë shkollore. Konteksti real e bën mësimin më kuptimplotë dhe funksional, duke i ndihmuar nxënësit:

- ✓ *të kuptojnë vlerën praktike dhe shoqërore të diturisë natyrës*, si një mjet për marrjen e vendimeve të arsyetuara dhe për përballimin e situatave nga më të thjeshtat deri te ato komplekse;
- ✓ *të zhvillojnë mendimin logjik, kritik dhe krijues*, duke analizuar situata, duke krahasuar mundësi dhe duke gjetur zgjidhje alternative për probleme të ndryshme.
- ✓ *të ndërtojnë aftësi të zgjidhjes së problemeve në mënyrë të pavarur*, duke ndjerë siguri dhe besim në zbatimin e njohurive shkencore në botën reale, jashtë klasës.

Në këtë mënyrë, mësimi i biologjisë tejkalon kufijtë e fletoreve, tabelës dhe librave, duke u shndërruar në një proces jetësor, që i ndihmon nxënësit të ndërtojnë kompetenca funksionale për të ardhmen, të nevojshme për të kuptuar dhe për t'u përballur me realitetin dinamik të përditshmërisë dhe botës së punës.

6.5 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e biologjisë

Projektet kurrikulare përbëjnë një komponent të rëndësishëm të procesit mësimor në matematikën e arsimit të mesëm të ulët, pasi ato i japin mundësi nxënësve të zbatojnë njohuritë e fituara në mënyrë të pavarur, funksionale dhe krijuese, përtej detyrave standarde të tekstit shkollor.

Përmes projekteve kurrikulare, nxënësit sfidohen të përdorin konceptet shkencore për të zgjidhur probleme reale, duke zhvilluar aftësi si: mendimi kritik, planifikimi strategjik, punë në ekip, komunikimi dhe përdorimi i teknologjisë.

Projektet mund të ndërtohen rreth temave që lidhen drejtpërdrejt me jetën e përditshme, si:

- Ndikimi i mënyrave të gatimit në vlerat ushqyese të perimeve;
- Efektet fiziologjike të stresit në jetën e përditshme;
- Si ndikon ora biologjike në jetën tonë ndikimi i ndotjes së ajrit në rritjen e bimëve;
- Rritja e perimeve dhe bimëve aromatike në kushte shtëpie.

Këto detyra jo vetëm që e thellojnë kuptimin e koncepteve shkencore, por edhe ndihmojnë nxënësit të kuptojnë se, biologjia është një mjet praktik për të zgjidhur probleme reale dhe për të marrë vendime të arsyetuara në jetën e përditshme.

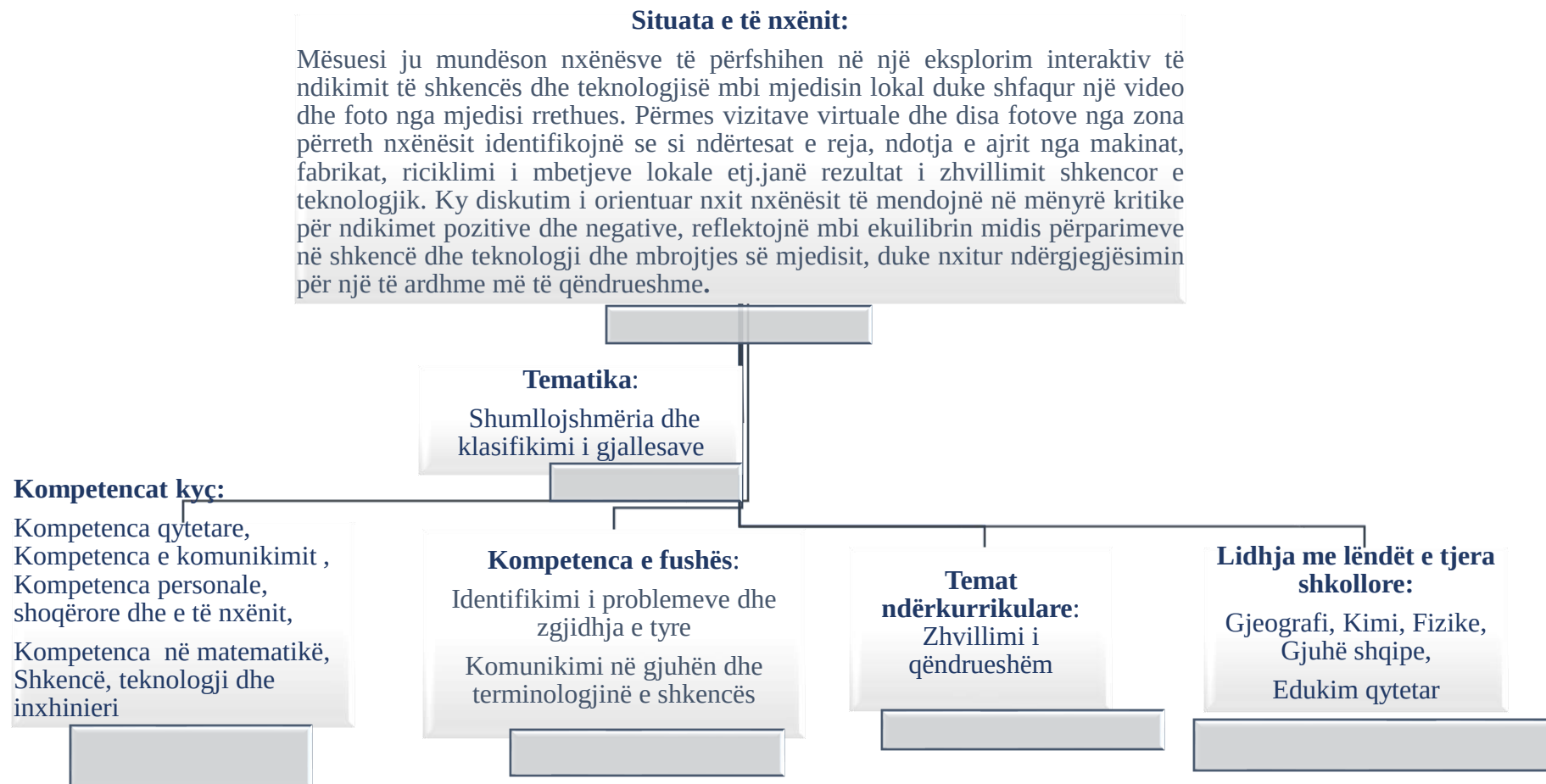
Në këtë proces, roli i mësuesit është ai i *udhëheqësit/organizuesit dhe mentorit*, duke i ndihmuar nxënësit që:

- të formulojnë pyetje hulumtuese;
- të planifikojnë hapat e punës;
- të mbledhin dhe të analizojnë të dhëna;
- të interpretojnë rezultatet;
- të prezantojnë në mënyrë të qartë përfundimet e tyre.

Projektet gjithashtu ofrojnë mundësi për integrim ndërdisiplinor, duke lidhur shkencën me matematikën, teknologjinë, ekonominë, gjeografinë apo edukimin qytetar, duke i përgatitur nxënësit për sfida reale që kërkojnë mendim kompleks dhe bashkëpunim.

Në diagramin 3 jepet një shembull i një situatë të nxëni nga jeta reale që mund të përdoret si ide edhe për projektin kurrikular.

Diagrama 3. Shembull i një situate të nxënit nga jeta reale dhe lidhja e saj me elementet e programit

6.6 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e biologjisë

Në mësimin e biologjisë, është e rëndësishme që të gjithë nxënësit të ndihen të përfshirë. Disa nxënës mund të përballen me sfida që lidhen me të kuptuarit e koncepteve abstrakte, me ritmin e të mësuarit ose me aftësitë për të zbatuar njohuritë. Roli i mësuesit është të ofrojë mbështetje të personalizuar dhe të krijojë mjedise që nxisin zhvillimin e këtyre aftësive, duke përdorur qasje të ndryshme si:

- ofrimi i ushtrimeve të përshtatura dhe graduale që përforcojnë kuptimin bazë të koncepteve;
- përdorimi i mjeteve konkrete, ilustrimeve, skemave, vizualizimeve dhe simulimeve digjitale që ndihmojnë nxënësit të lidhin abstraksionin me përvojën konkrete;
- organizimi i punës në grupe të vogla ose çifte, duke inkurajuar ndihmën dhe shkëmbimin e ideve;
- ofrimi i udhëzimeve të qarta dhe strukturimit të pyetjeve që nxisin të menduarit hap pas hapi;
- përdorimi i teknologjisë arsimore (aplikacione, platforma, video mësimore) që ofrojnë mundësi të ndryshme për t'u praktikuar.

6.7 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e biologjisë

Nxënësit që tregojnë interes të shtuar dhe aftësi të avancuara në biologji shpesh kanë nevojë për detyra dhe sfida që i ndihmojnë të thellojnë të kuptuarin, të zhvillojnë mendimin kritik e krijues dhe të zbatojnë njohuritë në mënyrë fleksibël. Mësuesi ka rolin e udhëheqësit dhe motivuesit, duke i inkurajuar ata:

- të përballen me detyra të hapura, që lejojnë më shumë se një mënyrë zgjidhjeje dhe që kërkojnë analiza të thelluara dhe krahasime;
- të krijojnë vetë probleme shkencore, skenarë ose pyetje që nxisin zgjidhje kreative dhe të argumentuara;
- të marrin pjesë në diskutime, debate ose analiza shkencore për të shprehur dhe mbrojtur idetë e tyre;
- të angazhohen në lojëra logjike, sfida mendore, ose ushtrime që stimulojnë mendimin deduktiv dhe aftësitë analitike;
- të marrin pjesë në konkurse, olimpiada shkencore, sfida të shkencës apo projekte STEM, që i ndihmojnë të zhvillojnë aftësitë e tyre në mënyrë të avancuar dhe të aplikueshme.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e biologjisë do të përshkruhen me detaje veprimtari praktike për zbatimin e këtyre metodave.

VII. VLERËSIMI I NXËNËSVE

Vlerësimi i nxënësve është pjesë shumë e rëndësishme e procesit mësimor. Ai ndihmon mësuesin të kuptojë se sa mirë po i mësojnë nxënësit njohuritë dhe aftësitë që lidhen me kompetencat e kësaj lënde. Në lëndën e biologjisë qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një note, por edhe:

- ✓ t'i japë nxënësit mundësi të kuptojë progresin e tij, të mësojë nga gabimet duke reflektuar të përmirësojë njohuritë dhe aftësitë, si dhe të motivohet për të ecur përpara;
- ✓ të ndihmojë mësuesin të kuptojë sa mirë nxënësit i kanë kuptuar koncepte dhe po i zbatojnë ato;
- ✓ të mbështesë mësuesin në përmirësimin e mësimdhënies.

7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën e biologjisë

Vlerësimi diagnostikues (vlerësimi si proces i të nxënësit)

Ky vlerësim bëhet në fillim të vitit shkollor ose të një kapitulli të ri. Mësuesi zbulon njohuritë që nxënësi ka dhe identifikon çfarë ka nevojë të përsëritet ose të mësohet më mirë. Ky lloj vlerësimi ndihmon mësuesin të planifikojë më mirë mësimin, duke përshtatur ritmin dhe mënyrat e punës me nevojat e nxënësve.

Ky vlerësim mund të realizohet:

- me pyetje të thjeshta dhe të drejtpërdrejta;
- me ushtrime të shkurtra orientuese;
- me kuice të shkurtra;
- me lojëra ose biseda reflektuese,

- fisha vetëvlerësimi, etj.

Vlerësimi formues (vlerësimi i vazhduar, vlerësimi për të nxënë)

Ky vlerësim kryhet gjatë gjithë procesit mësimor, në çdo mësim, për të parë si po ecin nxënësit. Ai ndihmon nxënësit dhe mësuesin të kuptojnë nëse janë në rrugën e duhur dhe çfarë duhet përmirësuar në punën e tyre para se të arrijnë vlerësimin përmbledhës ose përfundimtar.

Teknika të vlerësimit formues janë:

- vlerësimi i punës në grupe;
- vëzhgimi i angazhimit dhe pjesëmarrjes gjatë mësimi;
- detyrat e përditshme dhe projektet e vogla;
- vlerësimi i diskutimeve dhe argumentimi i zgjidhjeve;
- vlerësimi i përgjigjeve gjatë mësimi;
- vetëvlerësimi dhe vlerësimi nga bashkëmoshatarët, etj.

Vlerësimi përmbledhës (vlerësimi periodik, vlerësimi i të nxënëit)

Ky vlerësim bëhet pas një periudhe mësimore, ose pas një kapitulli dhe mat atë që nxënësi ka arritur të mësojë. Mund të realizohet me teste, detyra individuale me shkrim, projekte përmblylëse. Kjo zakonisht shoqërohet me notë dhe ndihmon mësuesin, nxënësin dhe prindërit të kuptojnë progresin dhe arritjet.

7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e biologjisë

- ✓ Vlerësimi duhet të ndihmojë nxënësit të mësojnë më mirë, të kuptojnë dhe të reflektojnë mbi gabimet e tyre.
- ✓ Detyrat dhe pyetjet e vlerësimit duhet të matin aftësitë dhe njohuritë që nxënësit duhet të zhvillojnë sipas kompetencave shkencore.
- ✓ Vlerësimi duhet të jetë i qartë dhe i drejtë për të gjithë nxënësit, pavarësisht aftësive të tyre.

- ✓ Vlerësimi duhet të inkurajojë nxënësit të besojnë në vetvete dhe të kuptojnë që gabimi është pjesë e të nxënit.
- ✓ Mësuesi duhet të përdorë shumë forma vlerësimi, si: përgjigjet me gojë, ushtrimet, punën me materiale konkrete, projektet, vizatimet, punën në grup, detyrat e shtëpisë etj.

Ky proces ndihmon që vlerësimi të bëhet një mjet i dobishëm dhe i kuptueshëm për të gjithë, jo vetëm një "kontroll" për nota, por një mënyrë për të ndihmuar nxënësit të rriten dhe të përmirësohen çdo ditë në mësimin e diturisë natyrës.

7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

Tabela 4. Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e RN-ve në lëndën e biologjisë

Shembull 1. RN: Nxënësi parashikon dhe planifikon një hetim për ndikimin e aktivitetit fizik në shpejtësinë e pulsit			
Niveli i arritjes: Dobët	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Shumë mirë
Nxënësi tregon çfarë është pulsi por nuk bën lidhjen midis shpejtësisë së pulsit dhe aktivitetit fizik.	Nxënësi përshkruan thjeshtë lidhjen midis aktivitetit fizik dhe shpejtësisë së pulsit duke zbatuar hapat e një hetimi të thjeshtë pa dalluar variablat e varur dhe të pavarur dhe pa bërë parashikime.	Nxënësi skicon një hetim bazë shkencor duke përcaktuar variablat e pavarur dhe të varur, hapat kryesorë të mbledhjes së të dhënave, regjistrimit të rezultateve dhe formulon një parashikim të thjeshtë për ndikimin e aktivitetit fizik në shpejtësinë e pulsit.	Nxënësi parashikon dhe planifikon një hetim për ndikimin e aktivitetit fizik në shpejtësinë e pulsit.

Shembull 2 . RN: Nxënësi hulumton për sëmundje të ndryshme infektive

Niveli i arritjes: Dobët	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Shumë mirë
Nxënësi identifikon me vështirësi disa emra sëmundjesh infektive, nuk dallon lidhjen midis higjienës dhe sëmundjeve.	Nxënësi përmend disa sëmundje të zakonshme infektive (p.sh., gripi, ftohja). si përhapen ato dhe disa masa bazë parandaluese.	Nxënësi analizon informacionin e mbledhur për sëmundjet infektive duke dalluar simptomat, shkaktarët dhe mënyrat e përhapjes për disa sëmundje të zakonshme.	Nxënësi hulumton për sëmundje të ndryshme infektive.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e biologjisë, do të përshkruhen në mënyrë të detajuar nivelet e arritjes për çdo rezultat të nxënësit (RN) sipas tematikave të lëndës.

VIII. BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Përdorimi i burimeve dhe materialeve të ndryshme në mësimin e biologjisë ndihmon në ndërtimin e një kuptimi të thellë dhe praktik të koncepteve shkencore. Materialet konkrete, vizuale dhe teknologjike krijojnë mundësi që nxënësit të mësojnë në mënyrë aktive, duke prekur, parë, dëgjuar dhe zbatuar njohuritë në situata reale. Mësuesi nuk kufizohet vetëm te teksti mësimor, por shfrytëzon:

- *Materiale vizuale:* figura, tabela, harta konceptesh, postera, modele, makete, diagrame, mjete grafike etj.;
- *Objekte reale:* klasa, laborator, tabela interaktive, kabinetet e punës, natyra, ferma;
- *Mjete teknologjike:* projektorë, kompjuterë, tableta, lojëra digjitale apo platforma mësimore online.

Gjatë shpjegimit, mësuesi përdor gjuhë të qartë dhe të thjeshtë, fjali të shkurtra dhe një fjalor të përshtatur për moshën dhe nivelin e nxënësve. Ai/ajo zgjedh shembuj konkretë dhe ushtrime të personalizuar, duke siguruar mbështetje shtesë për nxënësit që kanë nevojë.

Përveç tekstit shkollor, mësuesi *përdor fletore pune, materiale ndihmëse, ushtrime shitesë dhe platforma digjitale*, që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë dhe të zbatojnë më mirë matematikën.

Në lëndën e biologjisë mësuesi duhet të përdorë librin origjinal me tekstin e nxënësit, i cili përmban veprimtari mësimore për secilën temë mësimore.

8.1 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore për zbatimin e qasjes STEM

Përdorimi i teknologjisë në orët e biologjisë është një mundësi e rëndësishme për të ndihmuar nxënësit të zhvillojnë mendimin logjik, aftësinë për zgjidhjen e problemeve dhe të kuptojnë lidhjen e shkencës me botën reale. Qasja **STEM** (Shkencë, Teknologji, Inxhinieri dhe Matematikë) inkurajon nxënësit të mendojnë si studiues, të veprojnë si krijues dhe të përdorin teknologjinë si mjet ndihmës për të analizuar dhe zgjidhur situata reale. Klasat e pajisura me mjete si tabela interaktive, laboratorë digjitalë dhe platformave edukative ndihmojnë në krijimin e një mjedisi mësimor bashkëkohor dhe motivues, ku lënda e biologjisë mësohet në mënyrë aktive dhe funksionale. Përdorimi i TIK dhe qasja STEM ndihmojnë në mësimin e kësaj lënde.

- *Përdorimi i programeve mësimore dhe lojërave digjitale.* Nxënësit përdorin aplikacione, softuer edukative për të ndërtuar figura, tabela, grafikë, krijuar eksperimente dhe për të zgjidhur ushtrime të ndryshme në mënyrë argëtuese dhe të kuptueshme.
- *Mbledhja, organizimi dhe vizatimi i të dhënave.* Nxënësit mësojnë si të mbledhin të dhëna, t'i organizojnë në tabela ose grafikë dhe t'i analizojnë, duke kuptuar më mirë botën përreth, një aftësi shumë e rëndësishme në shkencë dhe matematikë.
- *Përdorimi i burimeve online dhe platformave interaktive.* Nxënësit mësojnë duke përdorur platforma edukative që ofrojnë mësimë interaktive, sfida shkencore dhe ushtrime të përshtatura për nivelin e tyre, duke i dhënë mundësi për të mësuar me ritmin e tyre.
- *Bashkëpunimi për projekte STEM.* Nëpërmjet projekteve të vogla STEM me kontekst real, nxënësit punojnë në grup për të zgjidhur probleme që kërkojnë përdorimin e njohurive nga matematika, shkenca dhe teknologjia, duke forcuar kompetencat sociale dhe ndërdisiplinore.
- *Përdorimi etik dhe i sigurt i teknologjisë.* Nxënësit mësojnë të përdorin teknologjinë me përgjegjësi, duke respektuar të drejtën e autorit, privatësinë dhe normat e komunikimit etik në mjediset digjitale. Ata mësojnë si të jenë të sjellshëm.

Qasja STEM i ndihmon nxënësit jo vetëm të mësojnë shkencën, por edhe të mendojnë si hulumtues, shpikës dhe zgjidhës problemesh, duke lidhur shkencën me jetën reale, shkencën, teknologjinë dhe inxhinierinë. Në këtë mënyrë, mësimi i biologjisë bëhet një aventurë e bukur dhe shumë e dobishme për të ardhmen!

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e biologjisë do të përshkruhet përdorimi i burimeve dhe materialeve didaktike, përfshirë edhe teknologjinë.

IX. REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së biologjisë bazohet në Kornizën Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Planin Mësimor i Arsimit të Mesëm të Lartë, si dhe në rekomandimet më të fundit të Bashkimit Evropian për arsimin. Ky dokument u shërben mësuesve, autorëve të teksteve mësimore, hartuesve të testeve kombëtare, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Në këtë kapitull përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit, në mënyrë që të maksimizohet efektiviteti i programit të lëndës së biologjisë.

a) Rekomandime për mësuesit

- ✓ Të lidhin përmbajtjen e biologjisë me fusha të tjera (matematikës, shkencave të tjera të natyrës, teknologji, inxhinieri, art, gjuhë, edukatë qytetare, etj.) për të ndihmuar kuptimin e thelluar dhe zbatimin praktik të koncepteve dhe për të kuptuar profesione të ndryshme.
- ✓ Të përdorin qasjen STEM përmes projekteve, eksperimenteve dhe zgjidhjes së problemeve reale.
- ✓ Të krijojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë përdorimin e biologjisë në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.
- ✓ Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me aftësi me talente.
- ✓ Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socioemocional.
- ✓ Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.

- ✓ Të sigurojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të biologjisë(p.sh. sugjerohet 50% teori — 50% praktikë). Përdorimi praktik i biologjisë do të realizohet jo vetëm në orët e veçanta si: ushtrime, përsëritje, projekte, konkurse etj., po përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.
- ✓ Të përfshijnë platforma digjitale interaktive për mësimin e lëndës “Biologji”.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së teksteve shkollore.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë për lëndën “Biologji”.
- ✓ Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

b) Rekomandime për autorët e teksteve shkollore

- ✓ Të përshtatin në mënyrë cilësore tekstet shkollore duke reflektuar të gjitha përditësimet më të fundit.
- ✓ Të përfshijnë platforma digjitale interkative për mësimin e diturisë natyrës, në tekstet shkollore.
- ✓ Të sigurojnë librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së tekstit shkollor.
- ✓ Të sigurojnë materialet burimore edhe digjitale për zbatimin e tekstit shkollor.
- ✓ Të lidhin konceptet shkencore me fusha të tjera dhe me situata të jetës reale, në tekstet shkollore.
- ✓ Të përfshijnë në tekstet shkollore ushtrime që promovojnë mendimin kritik, zgjidhjen e problemeve dhe krijimtarinë edhe në kuadër të zbatimit të qasjes STEM.
- ✓ Të krijojnë hapësirë në tekstet shkollore për shembuj dhe ushtrime që nxisin orientimin për karrierë, përmes profesioneve ku biologjia luan rol.
- ✓ Të sigurojnë që tekstet të kenë qasje gjithëpërfshirëse dhe të përshtatshme për moshën, duke marrë parasysh diversitetin kulturor dhe aftësitë e ndryshme të nxënësve.

c) Rekomandime për hartuesit e testeve kombëtare

- ✓ Të sigurojnë që testet të përmbajnë jo vetëm ushtrime teorike, por edhe ushtrime me zbatime praktike në jetën reale.

- ✓ Të integrojnë qasje ndërdisiplinore, që nxisin të menduarit logjik, të menduarin kritik dhe krijues, jo thjesht memorizimin.
- ✓ Të përfshijnë pyetje që lidhin konceptet shkencore me koncepte të lëndëve apo fushave të tjera.
- ✓ Të kenë parasysh nivelin e diversitetit të nxënësve, duke përfshirë ushtrime që janë të qarta dhe të kuptueshme për të gjithë, pavarësisht sfondit kulturor ose gjuhësor.
- ✓ Të respektojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të biologjisë në testet kombëtare.
- ✓ Të hartojnë modele të testeve kombëtare në mënyrë që të punohen nga nxënësit gjatë viteve të shkollimit.

d) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve shkencore.
- ✓ Të vlerësojnë përfshirjen e qasjes STEM në planifikimin dhe zbatimin e mësimin të biologjisë dhe të projekteve kurrikulare.
- ✓ Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të të nxënës.
- ✓ Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- ✓ Të vlerësojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të biologjisë gjatë zhvillimit të orëve mësimore.
- ✓ Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënës dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- ✓ Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socioemocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e biologjisë.
- ✓ Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

e) Rekomandime për prindërit

- Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e biologjisë jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- Të bashkëpunojnë me shkollën për të ndihmuar fëmijët në pjesëmarrjen në projekte të lidhura me matematikën dhe qasjen STEM.

- Të promovojnë një qëndrim pozitiv ndaj mësimit të biologjisë, duke theksuar rëndësinë e përpjekjes dhe të mësimit nga gabimet.
- Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i biologjisë zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.

f) Rekomandime për nxënësit

- ✓ Të marrin pjesë aktive në orët e biologjisë, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive.
- ✓ Të angazhohen në projekte kurrikulare që lidhin biologjinë me fusha të tjera përmes qasjes STEM.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shokët dhe të mësojnë të zgjidhin probleme si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- ✓ Të jenë kureshtarë dhe të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke përfshirë edhe përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e biologjisë si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

X. NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE NË LËNDËN E BIOLOGJISË,

Në lëndën e biologjisë së klasës së gjashtë ka këto ndryshime përmbajtësore:

- 1) Vendosja e fokusit në situatat praktike të të nxënit duke sugjeruar një ndarje 50% pjesa teorike dhe 50% pjesa praktike. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.
- 2) Ka rezultate të nxëni të cilat janë shtuar sipas tematikave përkatëse si më poshtë:

Puberteti

- Ndryshimet fizike te djemtë dhe vajzat gjatë pubertetit.

Shëndeti dhe sëmundjet

- Sëmundjet infektive dhe shkaktarët e tyre.
- Mekanizmat mbrojtës të organizmit kundër sëmundjeve infektive.
- Kontrolli i përhapjes së sëmundjeve.

Ekosistemet

- Substancat toksike në një zinxhir apo rrjetë ushqimore.

- 3) Përditësimi i kompetencave kyçe dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e gjashtë.
- 4) Përditësimi i kompetencave shkencore dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për arsimin e mesëm të ulët.
- 5) Përditësimi i temave ndërkurrikulare.
- 6) Përditësimi i metodologjisë së mësimdhënies me fokus të shtuar në: zhvillimin e mendimit kritik e krijues, zgjidhjen problemore, qasjen STEM, të nxënit e personalizuar, të nxënit socioemocional, përdorimin e teknologjisë si mjet mësimor.
- 7) Përditësimi i vlerësimit të nxënit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënit.

PROGRAMI I LËNDËS “EDUKIM FIZIK, SPORT DHE SHËNDET” ARSIMI I MESËM I ULËT KLASA 6

FUSHA “EDUKIMI FIZIK, SPORTI DHE SHËNDETI”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinator: Marina Topulli

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

1 HYRJE	5
2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	6
2.1 Objektivat e përgjithshme të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet në arsimin e mesëm të ulët	6
3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT	8
4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA.....	11
4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit	11
4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet	15
4.3 Kompetencat e lëndës të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet dhe rezultatet e të nxënit.....	17
5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	22
5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e gjashtë.....	22
5.2 Përmbajtja e klasës së gjashtë	22
5.2.1 Tematika: Edukim nëpërmjet aktiviteteve fizike.....	24
5.2.2 Tematika: Aktivitete sportive	27
5.2.3 Tematika: Edukim në shërbim të shëndetit, mirëqenies dhe komunitetit.....	31
5.3 Qëndrime dhe vlera.....	33

5.4 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).....	34
6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	36
6.1 Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet.....	37
6.2 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet	38
6.3 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet	41
6.4 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet	41
7 VLERËSIMI I NXËNËSVE	42
7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet.....	43
7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet.....	45
7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.	45
8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	47
8.1 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore për zbatimin e qasjes STEM në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet.....	48
9 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	49
10 NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE	52

Përmbajtja e tabelave

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.	11
Tabela 2: Kompetencat e edukimit fizik dhe rezultatet e të nxënit.....	19
Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë	22
Tabela 4. Qëndrimet dhe vlerat.....	33
Tabela 5. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve.....	35
Tabela 6. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve.....	46

Përmbajtja e diagrameve

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor Edukim fizik, sport dhe shëndet.....	9
Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet.....	18
Diagrama 3. Shembull situatë të nxëni dhe lidhja me elementet e programit	40

1 HYRJE

Lënda Edukim fizik, sport dhe shëndet në klasën e gjashtë luan një rol të rëndësishëm në zhvillimin e përgjithshëm të nxënësve, duke ndikuar pozitivisht në aspektin fizik, psikologjik, emocional dhe social të tyre. Kjo lëndë kontribuon në ndërtimin e një stili jetese të shëndetshme përmes pjesëmarrjes aktive në aktivitete fizike dhe sportive, si dhe përmes edukimit për rëndësinë e kujdesit për trupin dhe mirëqenien personale.

Në këtë fazë të arsimit të mesëm të ulët, nxënësit ndodhen në një periudhë të rëndësishme të zhvillimit të tyre fizik dhe social. Programi i lëndës i ndihmon ata të kuptojnë rëndësinë e lëvizjes së rregullt, të ndërtojnë zakone të shëndetshme, të zhvillojnë aftësi motorike, koordinim dhe ekuilibër, si dhe të forcojnë vlerat e bashkëpunimit, respektit dhe përgjegjësisë në mjediset grupore.

Përmbajtja e programit fokusohet në lëvizjet bazë, zhvillimin e aftësive teknike në lojëra dhe sporte të ndryshme, edukimin për shëndetin, si dhe në ndërtimin e kompetencave jetësore përmes përvojave praktike. Mësimi bazohet në parime gjithëpërfshirëse dhe bashkëkohore, ku teknologjia, puna në grup, projektet praktike dhe lidhja me jetën reale zënë vend të rëndësishëm.

Lënda Edukim fizik, sport dhe shëndet gjithashtu ndërthur elementë nga fusha të tjera të të nxënës si shkenca, teknologjia, edukimi qytetar, edukimi mjedisor dhe zhvillimi personal, duke kontribuar në formimin e një nxënësi të aftë për të menduar në mënyrë kritike, për të zgjidhur probleme dhe për të bashkëpunuar me të tjerët.

Nëpërmjet kësaj lënde, nxënësit jo vetëm mësojnë të kujdesen për shëndetin e tyre fizik, por mësojnë edhe si të përballen me sfidat sociale, të ndërtojnë vetëbesim dhe të zhvillojnë qëndrime pozitive ndaj mësimi dhe jetës aktive.

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Qëllimi i mësimi të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet në arsimin e mesëm të ulët është të zhvillojë tek nxënësit një stil jetese të shëndetshëm dhe aktive përmes përfshirjes së rregullt në aktivitete fizike dhe sportive, si dhe përmes ndërtimit të njohurive dhe aftësive që janë të vlefshme për gjithë jetën. Edukimi fizik shërben si një mjet i fuqishëm për të forcuar shëndetin fizik, mendor dhe emocional të nxënësve, duke i ndihmuar ata të kuptojnë rëndësinë e lëvizjes sistematike për mirëqenien personale. Programi lëndor përqendrohet në përvetësimin e elementeve teknikë dhe taktikë të thjeshtë në lojëra dhe disiplina sportive, në zhvillimin e aftësive motorike bazë, cilësive fizike (si forca, qëndrueshmëria, shpejtësia, koordinimi) dhe në edukimin përmes veprimtarive bashkëpunuese. Nxënësit nxiten të ndërtojnë qëndrime pozitive ndaj bashkëpunimit, vetëkontrollit, respektimit të rregullave, përgjegjësisë dhe konkurrencës së ndershme. Gjithashtu, programi lëndor përfshin në qëllim të pajisë nxënësit me njohuri, qëndrime dhe vlera në aplikimin dhe zbatimin e rregullave të sigurisë gjatë aktiviteteve fizike, njohjen me bazat e dhënies së ndihmës së parë në situata të thjeshta emergjente, përvetësimin e vlerave të olimpizmit dhe fair-play-t, ndërgjegjësimin për rëndësinë e aktiviteteve fizike në ndërtimin e vetëvlerësimit, disiplinës dhe vullnetit personal.

Ky program synon të ndihmojë nxënësit të zhvillojnë aftësi praktike, sociale dhe emocionale që i përgatisin ata për jetë aktive, të shëndetshme dhe pjesëmarrëse në komunitet. gjithanshme, duke u siguruar atyre njohuri, shkathhtësi, qëndrime dhe vlera që janë të nevojshme për suksesin personal dhe shoqëror.

2.1 Objektivat e përgjithshme të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet në arsimin e mesëm të ulët

Në përfundim të arsimit të mesëm të ulët, nxënësi pritët që:

- *Të njohin efektet afatshkurtra dhe afatgjata të aktivitetit fizik mbi trupin e njeriut, duke përfshirë arritjen dhe ruajtjen e peshës trupore, përmirësimin e humorit, si dhe pasojat pozitive për shëndetin në përgjithësi.*

- *Të njohin nevojën për ushtrimin e një aktiviteti fizik të shumëllojshëm, i cili është thelbësor për zhvillimin e gjithanshëm dhe harmonik të organizmit, duke përfshirë forcën, qëndrueshmërinë, fleksibilitetin dhe shpejtësinë.*
- *Të njohin shenjat e lodhjes dhe dinë të shmangin ato, duke njohur gjithashtu mënyrat e duhura për ruajtjen e gjymtyrëve nga dëmtimet e mundshme gjatë ushtrimit të aktivitetit fizik e sportiv.*
- *Të njohin mënyrat e duhura të matjes së pulsit, duke përfshirë mënyrën e matjes së frekuencës kardiake si një tregues të shëndetit dhe nivelit të aktiviteteve fizike.*
- *Të njohin historikun e Lojërave Olimpikë të Lashta dhe Moderne, duke pasur njohuri mbi rëndësinë dhe vlerat edukative që ato ofrojnë, si dhe mbi konceptin e "Fair-Play-t", që nënkupton respektin për rivalët dhe për rregullat.*
- *Të kryejnë kombinacione lëvizore që përfshijnë aftësitë lëvizore bazë, manipulimin lëvizor me dhe pa mjete, si dhe elemente fillestare akrobatike që ndihmojnë në zhvillimin e aftësive koordinative dhe fleksibilitetit.*
- *Të ekzekutojnë teknikat e duhura të vrapimeve të shpejtësisë dhe startit të ulët, duke përfshirë zhvillimin e një teknike të saktë dhe të sigurt për të arritur rezultatet më të mira.*
- *Ekzekutojnë teknikat e duhura të kërcimit së gjati dhe kërcimit së larti, duke përdorur stilin e “gërshërës” për kërcim së larti dhe përmirësimin e aftësive për kërcimin së gjati.*
- *Të ekzekutojnë teknikën fillestare të kalimit të pengesave, duke zhvilluar aftësinë për të kaluar pengesat me mënyrën e duhur dhe siguri.*
- *Aplikojnë teknikat e veprimeve lëvizore të mësuara në lojërat lëvizore e tradicionale, duke kuptuar dhe respektuar aspektin edukativ të këtyre lojërave që kontribuojnë në zhvillimin e aftësive motorike dhe bashkëpunimit.*
- *Të ekzekutojnë teknikat e elementeve kryesore të lojërave sportive si basketbolli, volejboli dhe futboli, duke përfshirë driblimin, pasimin, gjuajtjen, pritjen dhe udhëheqjen, që janë thelbësore për zhvillimin e aftësive në sporte të ndryshme.*
- *Të aplikojnë rregullat e marshimit në natyrë, duke përfshirë njohuritë dhe aftësitë për organizimin dhe realizimin e aktiviteteve në natyrë, që mbështesin shëndetin dhe mirëqenien e përgjithshme.*

- Të zhvillojë vetëbesimin, këmbënguljen dhe qëndrimin pozitiv për zhvillimin fizik, emocional dhe social të nxënësve, duke i përgatitur ata për aktivitete fizike dhe sportive të sigurt dhe të shëndetshme, si dhe për t'i mësuar ata vlera të rëndësishme që lidhen me sportin dhe aktivitetin fizik.
- Të lidhi njohuritë e edukimit fizik me fusha të tjera të dijes, veçanërisht me shkencat, teknologjinë dhe inxhinierinë, duke përdorur qasjen STEM;
- Të punojë në mënyrë bashkëpunuese dhe efektive në zgjidhjen e problemeve përmes projekteve në grup dhe debateve të strukturuar;
- Të kuptojë dhe të përdorë mënyra etike dhe të përgjegjshme në zbatimin e teknologjisë gjatë zgjidhjes së detyrave;

3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, duke u mbështetur në situata të jetës reale dhe në kontekstin shkollor. Në thelb, ky program përqendrohet në formimin e nxënësve si individë të aftë për të kuptuar, interpretuar dhe zbatuar njohuritë edukim fizik, në mënyrë funksionale dhe të ndërgjegjshme në jetën e tyre të përditshme. Programi i lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet në arsimin e mesëm të ulët përmban:

- 📖 *Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit që zhvillohen nëpërmjet lëndës.* Lënda kontribuon drejtpërdrejt në ndërtimin e kompetencave kyçe si dhe aftësive të shekullit 21-të si: të menduarin kritik dhe zgjidhjen e problemeve, aftësitë fizike, aftësitë sociale, aftësitë digjitale, duke ndihmuar në formimin e qytetarit të aftë për të menduar logjikisht, për të analizuar situata dhe për të marrë vendime në jetën e përditshme.
- 📖 *Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet.* Programi i lëndës ndërthur njohuritë dhe aftësitë e saj me temat ndërkurrikulare si: identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; qytetaria aktive dhe sipërmarrja; shëndeti mendor e fizik dhe siguria; zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore; teknologjia, shoqëria dhe media duke i lidhur konceptet me situata konkrete

që nxënësit përballen në jetën e tyre.

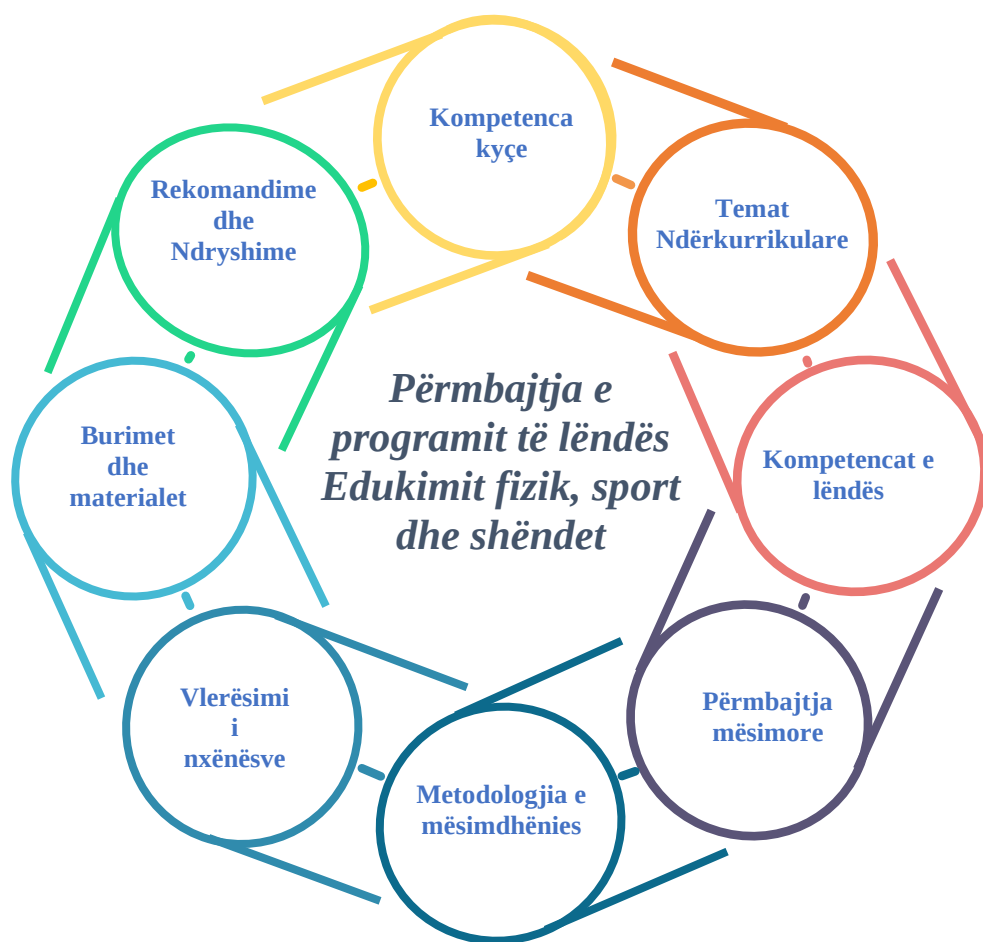
Diagrama 1. Përmbajtja e programi të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet

📖 Kompetencat e lëndës dhe rezultatet e të nxënit. Zhvillimi i kompetencave në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet synon më shumë se përvetësimin e aftësive lëvizore; ai përfshin edukimin e një individi të shëndetshëm, bashkëpunues dhe të ndërgjegjshëm për veten dhe

shoqërinë. Përmes veprimtarive fizike, lojërave në grup dhe situatave sfiduese, nxënësit ndërtojnë vetëbesimin, aftësitë sociale dhe ndjenjën e përgjegjësisë. Nëpërmjet kompetencave të lëndës arrihen shkathtësitë motorike dhe koordinative, mendimi kritik dhe zgjidhjes së problemeve, stil jetese i shëndetshëm, qëndrime pozitive dhe të sjellje të drejtë (fair play).

📖 *Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënit.* Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) në varësi të klasës dhe kompleksitetit të tematikave, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup dhe për projekte; tematikat e lëndës dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre; njohuritë kryesore, aftësitë për secilën tematikë dhe qëndrimet që demonstرون nxënësi.

📖 *Metodologjia e mësimdhënies.* Në këtë rubrikë theksohet te të nxënit aktiv dhe praktik, duke krijuar mundësi që nxënësit të angazhohen në mënyrë dinamike për të zhvilluar

kuptimin mbi trupin, shëndetin dhe lëvizjen. Metodologjia mbështetet në situata reale dhe zbatim praktik të aftësive, ku teknologjia dhe burimet vizuale ndihmojnë në pasurimin e përvojës mësimore. Përdorimi i qasjes së mësimi të diferencuar dhe gjithëpërfshirës, duke përfshirë lojën, bashkëpunimin, projektet dhe reflektimin mbi përvojat lëvizore si mjete të rëndësishme për mësim. Vëmendje të veçantë i kushtohet përshtatjes së mësimi për nxënës me nevoja të veçanta apo mbështetjes së talenteve sportive, për të nxitur pjesëmarrje aktive dhe gjithëpërfshirëse.

📖 *Vlerësimi i nxënësve është një tjetër rubrikë, e cila përshkruan në mënyrë të përmblodhur llojet e vlerësimit të nxënësit, shembuj të instrumenteve të vlerësimit, vlerësimin si metodologji të nxëni. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të të nxëni.*

📖 *Burimet dhe materialet didaktike që mund të përdoren në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet. Zbatimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale si mjete ndihmëse do të trajtohet gjithashtu në program si burime të rëndësishme për zhvillimin e aftësive dhe shprehive lëvizore.*

📖 *Rekomandime për zbatimin e programit. Në këtë rubrikë do të ketë disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësit, mësuesit, hartuesit e teksteve mësimore, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit.*

📖 *Ndryshimet përmbajtjesore. Në këtë rubrikë do të përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore.*

4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyçe dhe atyre të lëndës, sipas klasave të arsimit të mesëm të ulët. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballet me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke u vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit të mësimdhënies. Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe që mund të zhvillojë nxënësi në klasën e gjashtë në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet mund të përmbledhen si më poshtë:

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i>	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i>

➤ zhvillon aftësinë për të komunikuar në mënyrë të qartë dhe efektive me bashkë lojtarët dhe trajnerët gjatë aktiviteteve sportive, përshtat komunikimin me situatat dhe qëllimet; ➤ shpjegon rregullat e lojërave të ndryshme (si futboll, basketboll, volejball) dhe diskutojnë rëndësinë e ndjekjes së këtyre rregullave për të siguruar një lojë të drejtë dhe të sigurt (Fair-Play-it.); ➤ shpjegon qëllimet dhe përfitimet e aktiviteteve fizike që kryejnë, lidhjen mes aktiviteteve dhe përmirësimit të shëndetit fizik dhe mendor, si dhe ndikimin që kanë këto aktivitete në zhvillimin e aftësive personale dhe sociale; ➤ përdor gjuhën e duhur për të shpjeguar lëvizjet dhe teknikat në aktivitete të ndryshme fizike, siç janë teknikat e vrapimit, kërcimit, dhe lëvizjet akrobatike; ➤ tregon njohuri, menaxhon emocionet dhe përdorur gjuhën për të përmirësuar aftësitë dhe të nxitur një atmosferë pozitive në aktivitete.	➤ përdor fjalorin dhe terminologjinë ndërkombëtare që lidhet me sportet, duke përfshirë rregullat, teknikat dhe elementët e ndryshëm të aktiviteteve fizike, në gjuhë të huaja; ➤ zhvillon aftësi për të kuptuar dhe interpretuar udhëzimet e video materiale dhe instruksioneve në gjuhë të huaja; ➤ përmirëson aftësi për të marrë pjesë në aktivitete ndërkombëtare dhe shkëmbime kulturore; ➤ përvetëson aftësi për të organizuar dhe marrë pjesë në diskutime grupore dhe workshop-e ndërkombëtare; ➤ përvetëson aftësi për të bashkëpunuar me individë dhe grupe që flasin gjuhë të ndryshme në aktivitete sportive.
Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri	Kompetenca digjitale
<i>Për të dëshmuar kompetencat në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri, nxënësi:</i> ➤ përvetëson aftësi për të kuptuar dhe aplikuar konceptet e matematikës në aktivitetet fizike për të llogaritur distancat, kohën, shpejtësinë, përshpejtimin dhe ritmet e aktiviteteve fizike;	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> ➤ identifikon informacione të sakta dhe të sigurta online mbi mënyrat e ushtrimeve të shëndetshme, teknikave sportive apo stilit të jetesës aktive;

➤ zhvillon aftësi për të kuptuar ndikimin e teknologjisë në sport dhe aktivitetet fizike për të monitoruar dhe përmirësuar performancën e tyre fizike; ➤ përvetëson aftësi për të aplikuar njohuritë shkencore në lidhje me trupin dhe shëndetin për të zhvilluar plane të shëndetshme dhe efektive të ushtrimeve; ➤ zhvillon aftësi për të kuptuar dhe aplikuar parimet e inxhinierisë dhe dizajnit në krijimin e mjeteve sportive; ➤ përdor mjetet ndihmëse dhe pajisjet teknologjike për monitorim dhe vlerësim të veprimtarisë sportive.	➤ paraqet një aktivitet fizik ose projekt sportiv përmes një posteri digjital, video të shkurtër ose prezantimi elektronik; ➤ përdor aplikacione edukative për të mësuar teknika të ndryshme të ngrohjes, shtrirjes apo ushtrimeve bazë; ➤ diskuton mënyrën si teknologjia ndikon pozitivisht dhe negativisht në shëndetin fizik dhe stilin e jetesës; ➤ nxënësi respekton rregullat e përdorimit të sigurt dhe etik të pajisjeve digjitale gjatë orëve të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet apo aktiviteteve të lidhura me lëvizjen.
Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit	Kompetenca qytetare
<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të nxënies, nxënësi:</i> ➤ merr përgjegjësi për pjesëmarrjen, sjelljen dhe përpjekjen personale në aktivitetet fizike dhe sportive; ➤ reflekton mbi performancën e vet fizike, identifikon pikat e forta dhe ato për përmirësim;	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> ➤ ndërton bashkëpunim me shokët e grupit (skuadrës) në shërbim të arritjes së rezultateve të dëshiruara; ➤ demonstroi vlerat e të drejtave të njeriut, si respekti për dinjitetin personal dhe lufta kundër diskriminimit;

➤ menaxhon emocionet, stresin dhe tensionin gjatë lojërave apo konkurseve sportive. ➤ bashkëpunon me të tjerët në grup, tregon ndjeshmëri dhe respekton rregullat dhe rolet e të tjerëve; ➤ merr iniciativa, udhëheq grupe të vogla dhe motivon shokët për të arritur objektiva të përbashkëta; ➤ zbaton aftësi për zgjidhjen paqësore të konflikteve dhe për menaxhimin e situatave sfiduese në mënyrë konstruktive; ➤ tregon aftësi për organizimin e kohës dhe përfshirjen në mënyrë të pavarur në veprimtari fizike jashtë orarit shkollor.	➤ zbaton mënyrat e respektimit dhe të ruajtjes së ambientit ku jeton në shkollë, komunitet e më gjerë, dhe tregon solidaritet në zgjidhjen e problemeve; ➤ identifikon të drejtat dhe përgjegjësitë dhe i praktikon ato në jetën e përditshme brenda dhe jashtë shkollës; ➤ menaxhon dhe zgjidh konfliktet në mënyrë konstruktive dhe paanshme; ➤ demonstroi përkushtim për ruajtjen dhe kultivimin e higjienës personale në shtëpi, shkollë dhe komunitet; ➤ reagon ndaj shkeljeve të të drejtave të të tjerëve dhe diskuton pasojat e këtyre veprimeve.
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i> ➤ tregon kreativitet dhe nisma për të krijuar ose modifikuar aktivitete fizike e lojëra sipas situatës, hapësirës dhe mundësive të grupit; ➤ përgatit rregulla të thjeshta për zhvillimin e lojërave në mënyrë të drejtë dhe të sigurt; ➤ merr pjesë në planifikimin dhe organizimin e veprimtarive sportive ose lojërave në klasë apo jashtë saj, duke vlerësuar burimet dhe mundësitë;	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> ➤ shpreh dhe interpreton emocionet përmes aktiviteteve fizike të lidhura ngushtë me traditat dhe format të tjera kulturore; ➤ zhvillon ndjenjën e respektin ndaj diversitetit kulturor për të kuptuar dhe vlerësuar sportet dhe aktivitetet fizike nga kultura të ndryshme.

➤ bashkëpunon dhe punon në mënyrë të pavarur për të realizuar detyra të përbashkëta ose individuale; ➤ analizon ndikimet që aktivitetet sportive kanë në mjedis dhe merr hapa për të mbrojtur hapësirat e përbashkëta natyrore; ➤ shfrytëzon materiale informative dhe teknologjinë digjitale për të mësuar mbi profesione dhe orientim të hershëm në karrierë përmes sportit.	➤ shpreh interesa për të përmirësuar kapacitetin personal me plane të thjeshta individuale për ushqim të shëndetshëm; ➤ identifikon mundësi për të shprehur vlera personale, sociale nëpërmjet arteve; ➤ angazhohet për sigurinë e të ushtruarit me aktivitet fizik e sportiv; ➤ ndërgjegjësohet për rëndësinë e ruajtjes së traditave kulturore përmes aktiviteteve fizike.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

Integrimi i temave ndërkurrikulare me lëndët mësimore është kthyer në një prioritet të rëndësishëm në sistemin arsimor. Edukimi fizik, sporti dhe shëndeti si një nga fushat themelore të zhvillimit të nxënësve, ofron mundësi të shumta për të ndërthurur tema që përfshijnë fusha të ndryshme të dijes dhe zhvillimit personal, si shëndeti, mjedisi, qytetaria aktive, barazia gjinore, dhe bashkëpunimi ndërkulturor. Ky integrim i bën orët më dinamike dhe kuptimplota, por ndihmon edhe në formimin e individëve të ndërgjegjshëm dhe të përgatitur për jetën shoqërore dhe kontribuon në zhvillimin e kompetencave kyçe të nxënësve, duke përforcuar aftësi si komunikimi, punën në grup, vetëdijen për shëndetin dhe mirëqenien, si dhe respektin për të tjerët. Ndhmon në realizimin e një mësimdhënieje të lidhur me jetën reale, duke e bërë edukimin më tërheqës dhe efektiv nëpërmjet një hapësirë të pasur për ndërthurjen e njohurive dhe vlerave të shumanshme që shërbejnë për zhvillimin harmonik të nxënësve.

📖 *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.* Lënda Edukim fizik, sport dhe shëndet ndihmon nxënësit të analizojnë dhe të krahasojnë të dhëna që lidhen përmes lojërave tradicionale, aktiviteteve sportive kombëtare dhe prezantimit të kulturave të ndryshme përmes lëvizjes, nxënësit mund të njohin dhe vlerësojnë trashëgiminë e tyre kulturore, ndërkohë që zhvillojnë respekt dhe mirëkuptim për kulturat e tjera. Në të njëjtën

kohë, përmes lojërave ndërkombëtare dhe aktiviteteve bashkëpunuese që prezantojnë diversitetin kulturor, nxënësit mësojnë të bashkëjetojnë me dallimet dhe të zhvillojnë vlera si toleranca, solidariteti dhe bashkëpunimi. Kjo ndihmon në formimin e nxënësve aktivë dhe të përgjegjshëm

📖 *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.* Integrimi i temave ndërkurrikulare si **qytetaria aktive dhe sipërmarrja** në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet jo vetëm që pasuron përmbajtjen e orës mësimore, por gjithashtu ndihmon në zhvillimin e kompetencave jetësore të nxënësve, duke i përgatitur ata për sfidat e së ardhmes, si qytetarë të përgjegjshëm dhe të aftë për të ndërmarrë iniciativa pozitive në shoqëri. Përmes aktiviteteve sportive që kërkojnë bashkëpunim, vendimmarrje dhe ndarje përgjegjësisë, nxënësit mësojnë të marrin rol aktiv në grup dhe të kuptojnë rëndësinë e pjesëmarrjes në jetën kolektive. Lojërat dhe projektet që nxisin organizimin, drejtimin e skuadrave ose krijimin e eventeve sportive, zhvillojnë aftësi sipërmarrëse të nxënësit – si planifikimi, menaxhimi i kohës, kreativiteti dhe ndërmarrja e iniciativave. Këto janë elemente të domosdoshme për qytetarinë aktive dhe për të qenë një individ që kontribuon në komunitet.

📖 *Shëndeti mendor, fizik dhe siguria.* Lënda Edukim fizik, sport dhe shëndet, synon të promovojë një mënyrë jetese të shëndetshme përmes aktivitetit fizik, por roli i tij shkon përtej lëvizjes dhe performancës trupore. Përmes aktiviteteve të strukturara dhe bashkëpunuese, edukimi fizik ndihmon në reduktimin e stresit, përmirësimin e gjendjes emocionale dhe ndërtimin e vetëbesimit për shëndetin mendor. Njëkohësisht, ai nxit ndërgjegjësimin për rëndësinë e ushtrimeve fizike, ushqimit të shëndetshëm dhe kujdesit për trupin. Nëpërmjet praktikimit të rregullave të lojës, respektimit dhe mësimin të masave të sigurisë gjatë aktiviteteve fizike, nxënësit jo vetëm zhvillojnë përgjegjësi për sigurinë e tyre dhe të tjerëve, por edhe në formimin e individëve që dinë të kujdesen për veten dhe të kontribuojnë për një mjedis të sigurt dhe pozitiv për të gjithë.

📖 *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore.* Lënda Edukim fizik, sport dhe shëndet, ndonëse në pamje të parë i lidhur me aktivitetin trupor, ofron një mundësi për të integruar këto tema ndërkurrikulare në mënyrë kreative dhe praktike. Përmes zhvillimit të aktiviteteve në natyrë, organizimit të lojërave në ambiente të hapura dhe promovimit të stilit të jetesës së shëndetshme, edukimi fizik mund të ndërgjegjësojë nxënësit për rëndësinë e ruajtjes së **mjedisit natyror**. Përdorimi i biçikletës, ecjes në këmbë për të shkuar në shkollë, riciklimi i pajisjeve sportive dhe përdorimi i materialeve të qëndrueshme gjatë aktiviteteve janë shembuj konkretë të integritit të qëndrueshmërisë në praktikën e

përditshme mësimore. Ky integrim i ndihmon nxënësit jo vetëm të mësojnë për konceptet e zhvillimit të qëndrueshëm, por edhe të ndërtojnë zakone dhe vlera që respektojnë mjedisin dhe që promovojnë një mënyrë jetese të përgjegjshme dhe të ndërgjegjshme për natyrën.

 Teknologjia, shoqëria dhe media. Lënda Edukim fizik, sport dhe shëndet, përveç zhvillimit të aftësive motorike dhe shëndetit trupor, shërben si një terren i pasur për të integruar temat ndërkurrikulare të **teknologjisë, shoqërisë dhe medias**, duke nxitur një qasje të zgjuar dhe kritike ndaj përdorimit të tyre. Teknologjia në edukimin fizik përdoret për të monitoruar progresin personal, aktivitetin fizik apo për të krijuar plane ushtrimesh të personalizuar. Përmes diskutimeve, aktiviteteve në grup dhe rubrikave sportive rreth trupit, performancës dhe imazhit personal, nxënësit zhvillojnë mendim kritik dhe të ndërtojnë një vetëvlerësim të shëndetshëm.

4.3 Kompetencat e lëndës të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet dhe rezultatet e të nxënit

Bazuar në këtë kurrikul, lënda Edukim fizik, sport dhe shëndet synon të përmbushë 3 kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij dhe që arrihen nëpërmjet 3 tematikave kryesore. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të nxëni për secilën klasë.

Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet

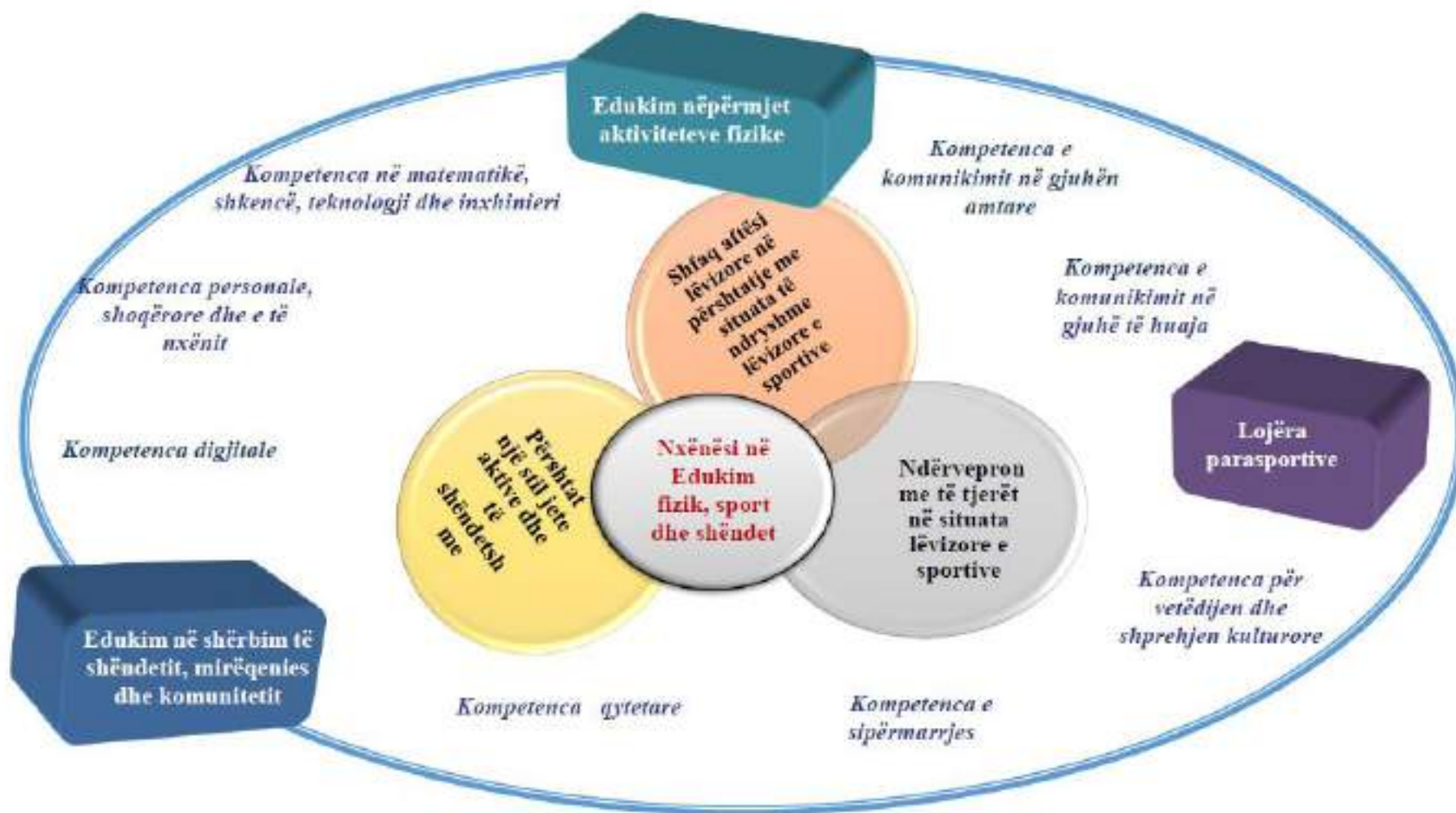

Tabela 2: Kompetencat e lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet dhe rezultatet e të nxënit

Kompetencat edukimit fizik që zhvillohen përmes tematikave	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënit për kompetencat për klasën e gjashtë
<i>Shfaq aftësi lëvizore në përshtatje me situata të ndryshme lëvizore e sportive</i>	Në këtë kompetencë përfshihen: koordinimi, rregullimi, kontrolli, ndjesitë dhe shprehitë, të cilat i referohen aftësisë për të ekzekutuar veprime të ndryshme lëvizore, e cila zhvillohet në situata të larmishme të të nxënit të lidhura me lloje të shumta aktiviteteve si p.sh aktivitete me përmbajtje të lëvizjeve lokomotorë (vrapimi, ecja, notimi, çiklizmi, etj.) dhe lëvizje jolokomotorë si (kërcimi, goditja, xhonglimi, etj.), lëvizje manipulative me dhe pa mjete, aktivitetet teknike e artistike (gjimnastika artistike e ritmike).	Nxënësi: ✓ Kryen kombinime me lëvizje të ndryshme jolokomotorë (tërheqje, shtytje, ekuilibrim, kthim, rrotullim, xhonglim, goditje etj.), lokomotorë (ecje, vrapim, kërcim etj.) dhe manipulative me ose pa mjete. ✓ Kryen elementë akrobatik të thjeshtë. ✓ Kryen elementë teknik të lojërave sportive (pasim, driblim, gjuajtje, shërbim). ✓ Zbaton kombinime të ndryshme lëvizore referuar situatave të ndryshme të lojërave sportive. ✓ Demonstron metoda të përshtatshme të kryerjes së aktivitetit (marshimit) në natyrë.
<i>Ndërvepron me të tjerët në situata të ndryshme lëvizore e</i>	Ndërveprimi me të tjerët inkurajon nxënësit të angazhohen në një proces ku ata zhvillojnë plane të ndryshme të veprimit për të përshtatur e sinkronizuar lëvizjet e tyre me ato të të tjerëve, si dhe për të	Nxënësi ✓ Zbaton rregullat në lojëra të ndryshme lëvizore, popullore dhe sportive.

sportive	komunikuar me njëri-tjetrin. Nxënësit mësojnë punën në grup, kryejnë detyra të përbashkëta dhe pranojnë drejt fitoren dhe humbjen. Duke pasur parasysh se nxënësit do të përballen me situata të ngjashme në jetën e tyre të përditshme, kjo kompetencë i ndihmon ata të zhvillojnë aftësitë sociale dhe gjykime etike të favorshme për të ndërtuar marrëdhënie harmonike ndërpersonale. zgjidhje novatore dhe të vlerësojnë në mënyrë kritike vlefshmërinë e pretendimeve dhe argumenteve të tyre.	✓ Demonstron aftësi bashkëpunimi me shokët e skuadrës në shërbim të arritjes së rezultatit të dëshiruar. ✓ Respekton kundërshtarët në lojë. ✓ Zbaton në aktivitetet sportive brenda dhe jashtë programit mësimor, si dhe në jetën e përditshme parimet e Olimpizmit dhe Fair-Play-t. ✓ Menaxhon pozitivisht emocionet negative e pozitive gjatë dhe pas aktivitetit fizik e sportiv.
Përshtat një stil jete aktiv e të shëndetshëm	Të përshtatësh një stil jete aktiv dhe të shëndetshëm do të thotë të krijosh mundësitë për të jetuar një jete, e cila karakterizohet nga një mirëqenie e përgjithshme fizike, mendore dhe emocionale, në të cilën një individ gëzon aftësi për të ekzekutuar çdo ditë detyra energjike dhe aktivisht, kryen me kënaqësi aktivitetet e kohës së lirë dhe realizon lehtësisht kërkesat e ditës. Për një nxënës kjo kompetencë zhvillohet me edukimin e zakoneve të shëndetshme, angazhimin në forma të ndryshme të veprimtarisë fizike e sportive, të ushqyerit në	Nxënësi: ✓ Zhvillon plane të thjeshta individuale të të ushtruarit me aktivitet ✓ fizik e sportiv, jashtë programit mësimor. ✓ Argumenton vlerat e aktivitetit fizik në rritjen e mirëqenies fizike, emocionale e mendore të tij/saj. ✓ Menaxhon emocionet e tij/saj dhe i përshtat ato në situata të ndryshme (p.sh. pune në grupe, loje në shkollë dhe jashtë saj etj). ✓ Aktivizohet në veprimtari fizike e sportive që shkolla organizon brenda dhe jashtë programit mësimor.

	mënyrën e duhur, mos ekspozimin ndaj substancave që krijojnë varësi, duke krijuar një model jetese e cila do të sillte efekte të pëlqyeshme afatshkurtra, afatmesme e afatgjata.	✓ Argumenton pse çdo individ është unik e i ndryshëm, si dhe mundësitë që shkolla dhe mjedisi ku jeton duhet të ofrojnë që gjithë të jenë të barabartë dhe të mirëpritur. ✓ Zbaton rregullat e ruajtjes së higjienës personale, si dhe të mjedisit në shtëpi, shkollë e komunitet ✓ Zhvillon plane të thjeshta individuale për ushqim të shëndetshëm sipas sezoneve, periudhave ditore dhe zbaton rregulla për një ushqim të shëndetshëm ✓ Identifikon medikamente ndaj të cilave krijohet varësi dhe kupton ndikimet negative të tyre në shëndetin dhe mirëqenien e tij/saj. ✓ Zbaton mënyra të respektimit dhe të ruajtjes së ambientit ku jeton: shkollë, shtëpi e më gjerë.

5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e gjashtë

Lënda “Edukim fizik, sporte dhe shëndet” zhvillohet për 35 javë mësimore me nga 3 orë/javë, pra gjithsej 105 orë për klasën e gjashtë. Programi i lëndës “Edukim fizik, sporte dhe shëndet” specifikon peshën (orët e sugjeruara) e secilës tematikë për klasën e gjashtë. Shuma e orëve sugjeruese për secilën tematikë është e barabartë me sasinë e orëve vjetore, të përcaktuara në planin mësimor të arsimit bazë. Kjo ka si qëllim që përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë në orët totale vjetore.

Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë

	Edukim nëpërmjet aktiviteteve fizike	Aktivitete sportive	Edukim në shërbim të shëndetit, mirëqenies dhe komunitetit	Gjithsej orë
Klasa e gjashtë	40	45	20	105 orë

5.2 Përmbajtja e klasës së gjashtë

Në programin e lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet për klasën e gjashtë janë paraqitur përmbajtja e tematikave:

Edukim nëpërmjet aktiviteteve fizike; Aktivitete sportive; Edukim në shërbim të shëndetit, mirëqenies dhe komunitetit. Këto tematika janë bazë për të ndërtuar njohuri, aftësi dhe qëndrime e vlera. Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë, aftësitë, që duhet të demonstrojë nxënësi

lidhur me tematikat përkatëse, ndërkohë qëndrimet dhe vlerat që demonstرون nxënësi në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet përmbledhen për të gjitha tematikat.

Tematikat dhe renditja e tyre nuk presupozojnë që përmbajtja vjetore përgjatë vitit shkollor duhet të zhvillohet e ndarë referuar renditjes sipas tematikave në program. Kombinimi dhe ndarja e koncepteve dhe shprehive, për nën tematika apo grupe temash e njësi mësimore, si dhe renditja e tyre është e drejtë e përdoruesve të programit (më kryesorët janë mësuesit dhe autorët e teksteve). Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën tematikë. Gjithashtu matjet antropometrike të nxënësit (si p.sh. : matja e peshës ,gjatësi, perimetri i vitheve dhe i belit, BMI, raporti perimetrit të belit /vitheve) do të jenë të detyrueshme për t'u kryer prej mësuesve të lëndës në 2 ose 3 orë mësimore, të përfshira këto në tematikën “Edukim në shërbim të shëndetit, mirëqenies dhe shëndetit” brenda planit tematik të lëndës në fillim të vitit shkollor.

Në këtë program, afërsisht 30-35 % e orëve mësimore totale janë menduar për ndërtimin e njohurive të reja lëndore dhe 65-70 % e tyre janë menduar për përforcimin e njohurive (gjatë dhe në fund të vitit shkollor).

Projektet

Në hartimin e planit tematik, mësuesi duhet të parashikojë edhe realizimin e projekteve. Orët për realizimin e tyre parashikohen brenda totalit të orëve për përforcimin e njohurive (përsëritëse), duke respektuar temat mësimore për të tria tematikat, tek të cilat do të bazohen temat e projektit që do të realizohen nga nxënësit.

KLASA E GJASHTË

5.2.1 Tematika: Edukim nëpërmjet aktiviteteve fizike

Përshkrimi i tematikës: Edukimi nëpërmjet aktiviteteve fizike u afron nxënësve një platformë nga e cila mund të ndërtojnë kompetenca për të përmirësuar kapacitetet fizike e aftësitë koordinative, si dhe i ndihmon ata në zhvillimin e aftësive personale dhe ndërpersonale. Kjo tematikë u mundëson nxënësve të zhvillojnë konceptet dhe aftësitë e nevojshme për pjesëmarrje në një gamë të gjerë të aktiviteteve fizike e sportive, të cilat ndikojnë në rritjen e mirëqenies fizike të tyre dhe i përgatit për një jetë aktive dhe të shëndetshme. Kjo tematikë fokusohet kryesisht në lojëra dhe veprimtari lëvizore të cilat kanë përmbajtje të tyre lëvizje lokomotorë, jolokomotorë dhe maipulative.

Njohuritë	Aftësitë
Lojëra lëvizore e popullore: <i>Lojëra lëvizore</i> - “Cirkut gjimnastikor” - “Kapërcimi i kaluqit”. <i>Lojëra popullore (tradicionale)</i> - “Kush ma shpejt del prej rrethit” - “Kosorja” (në dy variante). - Rregulla të lojës. - Morali (fabula) i lojës.	Lojëra lëvizore e popullore (tradicionale) Nxënësi: - Praktikon skema të ndryshme lëvizore - Përshtat skema të ndryshme lëvizore sipas situatave të lojës. - Përshtat/krijon lojëra të reja lëvizore. - Merr pjesë aktivisht në lojë. - Kupton dhe respekton rregullat e lojës. - Shpjegon moralin (fabulën) e lojës. - Përshtat ose krijon lojëra të reja lëvizore. - Menaxhon emocionet personale negative dhe pozitive gjatë dhe pas

- Përshtatje, krijim i lojërave të reja lëvizore. - Lojëra popullore të sjella nga nxënësit. Gjimnastikë: ✓ Gjimnastikë aerobike (kombinim lëvizor). - Ecje, kthime, kërcime, baraspeshime, dalje mbi stol gjimnastikor (baraspeshime statik dhe dinamik) . ✓ Lëvizje manipulative (me fjongo gjimnastikore). - Gjimnastikë në grup - Ushtrime të rreshtimit dhe rregullimit. ✓ Elementë akrobatik :	lojës. - Ndërtton bashkëpunim me shokët e grupit. - Respekton kundërshtarët në lojë. Gjimnastikë: Nxënësi: - Kryen kombinacione lëvizore ritmike të gjimnastikës aerobike, shoqëruar me ritëm (muzikë ose numërim), duke demonstruar koordinim lëvizor. - Kryen kombinimin: ecje drejt, përpara, anash , mbrapa, kthime 180⁰ , kërcime me kryqëzim të këmbëve, qëndrime në baraspeshim (me një këmbë para, anash dhe mbrapa) dhe dalje nga stoli gjimnastikor duke demonstruar koordinim lëvizor. - Demonstron koordinim lëvizor në lëvizje të thjeshta manipulative me fjongo gjimnastikore: ➤ <i>Kombinacion lëvizor individual, në dyshe dhe në grup shoqëruar me muzikë ose numërim.</i> ➤ <i>Manipulime të lira me mjetin.</i> - Kryen figura dhe elementë gjimnastikor në sinkronizim në dyshe dhe në grup.

- qëndrim në urë; - spërkatë; - vertikale (mbi kokë dhe mbi duar) ; - rrotullim anash mbi duar; Atletikë: - Vrapim (shpejtësi dhe qëndrueshmëri) - Nisja (i lartë, i ulët) - Kërcimi së gjati me vrull - Vrapim me pengesa	- Kryen ushtrime të rreshtimit dhe rregullimit në vend dhe në lëvizje (në rresht, kolonë dhe rreth), kthime në vend dhe në lëvizje. - Kryen elementët akrobatik të: - o qëndrimit në urë dhe hapjes në spërkatë; - o vertikale mbi duar; teknikën fillestare të rrotullimit anash mbi duar. Atletikë: Nxënësi: - Kryen vrapime shpejtësie në distanca 30m . - Kryen vrapime shpejtësie me ndryshim drejtimi në distanca 15m x2 (vajtje-ardhje). - Njeh teknikat e nisjes në vrapim: të lartë dhe të ulët. - Kryen vrapime në natyrë me kohë të përcaktuar. - Kryen vrapime në natyrë me distancë të përcaktuar. - Njeh teknikat fillestare të ekzekutimit të kërcimit së gjati me vrull. - Njeh teknikat fillestare të vrapimit me pengesa.

5.2.2 Tematika: Aktivitete sportive

Përshkrimi i tematikës: Kjo tematikë ka për qëllim t’u japë mundësi nxënësve të aplikojnë në lojëra sportive veprimet lëvizore të mësuara në linjat e tjera të programit, njohjen dhe zbatimin e rregullave të thjeshtuara të lojërave sportive të parashikuara në këtë tematikë, të njihen me teknikat e disa prej elementëve bazë të lojërave (pasim, driblim, gjuajtje, goditje, shërbim), të zhvillojnë kapacitetet motorike dhe të edukojnë cilësi njohëse e edukative. Gjithashtu kjo tematikë nëpërmjet nën tematikës “Veprimtari sportive ndihmëse (opsionale)”, ka për qëllim t’u japë mundësi nxënësve të kryejnë një aktivitet më të plotë fizik në përshtatje me kushtet që shkolla afon për sa i përket infrastrukturës, vendosjes gjeografike dhe kushteve klimaterike, si dhe traditës sportive të shkollës (apo qytetit).

Njohuritë	Aftësitë
Basketboll Volejboll Futboll - Lojë sportive - Rregulla të lojës	Basketboll ,Volejboll , Futboll Nxënësi: - Zbaton rregulloren e thjeshtuar të lojërave sportive: basketboll, volejboll dhe futboll. - Zbaton gjatë të ushtruarit dhe në lojë mësimore veprime lëvizore dhe elementët teknikë të mësuar në klasat e mëparshme. - Kryen elementët teknikë të lojërave sportive: Basketboll

Basketboll - Driblim - Pasim - Gjuajtje Volejboll - Shërbim - Gjuajtje - Pritje Futboll - Driblim - Pasim - Gjuajtje - Udhëheqje	Nxënësi: - Driblim në vend dhe në lëvizje. - Pasim me dy duar nga gjoksi dhe me përplasje në tokë. - Gjuajtje (hedhje) e topit në kosh. - Lojë mësimore në fushë me përmasa dhe rregulla të reduktuara. Volejboll Nxënësi: - Pasim me dy duar nga lartë. - Pritje (zotërim i topit) me dy duar nga poshtë. - Shërbim me një dorë nga poshtë . Futboll Nxënësi: - Udhëheqje e topit.

Veprimtari sportive ndihmëse (opsionale) - Marshim në natyrë - Not Badminton	- Pasim. - Gjuajtje në portë. - Lojë mësimore në fushë me përmasa dhe rregulla të reduktuara Marshim në natyrë , Not Nxënësi: - Zbaton rregullat e marshimit në natyrë, në distancë 3-4 km. - Kryen hyrjet (hedhjet) në ujë dhe orientimin në thellësi. - Kryen teknikën e shkëmbimit të frymëmarrje/nxjerrjes dhe shtrirjes në ujë. Badminton Nxënësi: - Zbaton rregulla të thjeshtuara të zhvillimit të lojës së badmintonit. - Zbaton teknikat e mësuara të mbajtjes së raketës, goditjes së puplës dhe pasimet me shokun në situata loje të

Tenis Pingpong	- Kryen teknikat fillestare të plugut (frenimi) në ski. - Njeh teknikat e mbajtjes së raketës dhe goditjes së topit në tenis. - Njeh teknikat e goditjes së topit “drajver” në tenis. - Njeh teknikat e mbajtjes së raketës dhe goditjes së topit të pingpong-ut - Njeh dhe aplikon në situatë loje të pingpong-ut teknikën fillestare të shërbimit.

5.2.3 Tematika: Edukim në shërbim të shëndetit, mirëqenies dhe komunitetit

Përshkrimi i tematikës: Ndryshe nga tematikat e tjera “ Njohuri në shërbim të shëndetit, mirëqenies dhe komunitetit” është një tematikë që zhvillohet në klasë në orë mësimore teorike, e cila u mundëson nxënësve fitimin e kompetencave për ruajtjen dhe kultivimin e shëndetit të tyre dhe të të tjerëve, u mundëson të njohin dhe zbulojnë respektin për vetveten dhe te tjerët, të njihen me mënyrat e ruajtjes së organizmit nga dëmtimet e mundshme gjatë të ushtruarit me aktivitet fizik e sportiv, si dhe me forma të thjeshta të dhënies së ndihmës së parë, të krijojnë shprehje të drejta të të ushqyerit përmes promovimit të vlerave që u mundësojnë atyre që të bëjnë zgjedhje të shëndetshme, duke i ndihmuar ata të njohin dhe kuptojnë praktika të sigurt dhe higjienike që t’i zbatojnë ato në rutinën ditore, të njihen me Filozofinë Olimpikë e të respektojnë edhe në jetën e përditshme rregullat e Fair-Play-t, të zhvillojnë të kuptuarit e efekteve negative të përdorimit të substancave narkotike, si dhe t’i ndihmojë ata të bëhen të ndërgjegjshëm për nevojën e ruajtjes së një mjedisi të shëndetshëm, në të cilin të mund të mbrojnë veten dhe të tjerët nga faktorët

e rrezikshëm.	
Njohuritë	Aftësitë
Edukimi shëndetësor - Mirëqenia fizike, mendore, emocionale dhe sociale. - Diferencat gjinore. - Ruajtja e organizmit nga dëmtimet e mundshme gjatë të ushtruarit me aktivitet fizik e sportiv. Matja e pulsit. - Të ushqyerit e shëndetshëm. Edukimi Olimpik dhe Fair-Play. - Olimpizëm. - Lojëra Olimpike.	Edukimi shëndetësor Nxënësi: - Identifikon përfitimet që sjell aktiviteti fizik në jetën e përditshme dhe ndikimet që ka veprimtaria fizike te shëndeti. - Zbaton mënyrat e duhura të veshjes dhe të ruajtjes së higjienës personale. - Zbaton pozicionet e sakta të drejtqëndrimit për një shëndet të mirë të shtyllës kurrizore në vend e në lëvizje. Matja e pulsit. Nxënësi: - Zbaton mënyrat e duhura të matjes së pulsit (frekuencës kardiake). - Argumenton përfitimet që sjellin produktet e ushqimore dhe mënyrat e shëndetshme të të ushqyerit në organizmin e njeriut. Edukimi Olimpik dhe Fair-Play.

- Simbole olimpike. Rreziqet nga përdorimi i substancave që krijojnë varësi: - Alkooli - Duhani	Nxënësi: - Njeh simbolet olimpike, historinë dhe domethënien e tyre: - o flamuri olimpik; - o flaka olimpike; motoja olimpike; betimi i atletëve; himni olimpik; - o çmimet olimpike (kurora e ulla e medaljet). - Identifikon efektet negative të shëndetit dhe mirëqenia të tij/saj të konsumimit të duhanit dhe alkoolit.

5.3 Qëndrime dhe vlera

Në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet nxënësi demonstroi qëndrimet dhe vlerat të përmbledhura si më poshtë:

Tabela 4. Qëndrimet dhe vlerat

Nxënësi: ✓ Paraqet dhe komunikoi lirshëm mendimet dhe idetë e tij, duke përdorur terminologjinë e saktë sportive. ✓ Përdori imagjinatën dhe kreativitetin për: ➤ Zhvillimin e koordinimit dhe aftësive motorike përmes imagjinatës në një lojë udhëtime imagjinare; ➤ Inkurajimin e lëvizjeve dhe pjesëmarrjen aktive. ➤ Aktivizon imagjinatën dhe ndjenjën e aventurës si pjesë të aktivitetit fizik.

- ✓ Tregon kuriozitet për:
 - Zbulimin e lëvizjeve të reja — dëshiron të mësojë teknika të ndryshme sportive dhe lëvizje kreative.
 - Lojërat dhe sportet e reja — është i interesuar të provojë disiplina të ndryshme si volejboll, basketboll, not, atletikë etj.
 - Zhvillimin e aftësive fizike — ka dëshirë të kuptojë si të bëhet më i shpejtë, më i fortë, më elastik.
 - Rregullat dhe strategjitë — interesohet të mësojë si funksionon loja, cilat janë taktikat më të mira për të fituar.
 - Historinë dhe kulturën sportive — është kurioz të mësojë nga ku vijnë sportet dhe çfarë kuptimi kanë në kultura të ndryshme.
 - Ndikimin e aktivitetit fizik në shëndet — pyet përse është i rëndësishëm ushtrimi fizik për zemrën, mushkëritë, mendjen dhe trupin.
- ✓ Respekton:
 - Mësuesin -E dëgjon me vëmendje dhe e ndjek me përkushtim
 - Shokët e skuadrës dhe kundërshtarët -i dëgjon, i ndihmon dhe i mbështet gjatë lojës e pranon fitoret dhe humbjet me dinjitet
 - Rregullat dhe pajisjet sportive -i zbaton me korrektësi për të ruajtur drejtësinë në lojë. përdor me kujdes dhe i kthen në vend pas përdorimit udhëzimet
 - Vetën - Sillet me ndershmëri, punon fort dhe mundohet të përmirësohet çdo ditë. Ndërton besim midis nxënësve dhe mësuesve. Nxit një mjedis pozitiv dhe të sigurt për të gjithë. Rrit fair-play dhe ndjenjën e komunitetit në klasë dhe në jetë.

5.4 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të nxënësit (RN-ve).

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të veprimtarive që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të nxënësit në tematika të ndryshme.

Tabela 5. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve

Rezultat i të nxëni të orës mësimore	Shembull të veprimtarive praktike
Shembull Nxënësi kryen lëvizje të shpejta si vrapimi, ndalimi i menjëhershëm, kthimi dhe shmangia, në kuadër të një loje me rregulla të qarta që nxit bashkëpunimin dhe orientimin në hapësirë e kohë	Shembull Prezantimi i situatës. Mësuesi thotë: Si mund të zhvillojmë shkathtësinë, reagimin e shpejtë dhe bashkëpunimin përmes lojës lëvizore “Kap flamurin” Prezantimi i lojës dhe rregullave. Nxënësve u jepen të ndahen në dy ekipe të barabarta. Secilit ekip i caktohet një zonë dhe vendndodhja e flamurit. Organizimi në praktik. Nxënësi duhet të: bashkëpunojnë për të mbrojtur flamurin dhe për të ndihmuar shokët të futen në zonën e kundërshtarit, për të marrë flamurin dhe ta kthej në bazën vet pa u kapur. Shënon të dy rezultatet në fletoren e tij. Prezantimi. <i>Secili nxënës të:</i> ✓ Zhvillojë aftësinë për të reaguar shpejt dhe me saktësi në situata dinamike. ✓ Kuptojë dhe zbatojë rregullat e një loje në grup. ✓ Demonstrojë koordinim dhe vetëkontroll gjatë garës. Reflektimi. Mësuesi udhëzon nxënësit të reflektojnë me pyetjet: ✓ <i>Si bashkëpunuat në ekip?</i> ✓ <i>Çfarë lëvizjesh përdorët për të shmangur kapjen?</i> ✓ <i>Çfarë mund të përmirësoni në lojën tuaj herën tjetër?</i>

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Mësimdhënia e lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet në arsimin e mesëm të ulët synon zhvillimin e aftësive motorike dhe njohjen e rregullave të lojërave sportive. Ajo përpaket të nxisë një mënyrë jetese të shëndetshme, të zhvillojë qëndrime pozitive ndaj aktivitetit fizik dhe të përforcojë aftësitë personale dhe sociale të nxënësve. Lënda Edukim fizik, sport dhe shëndet nuk është thjesht një aktivitet i trupit, por një proces i të nxënit që përfshin mendjen, trupin dhe emocionet, duke i ndihmuar nxënësit të kuptojnë më mirë trupin e tyre, të menaxhojnë emocionet dhe të punojnë në mënyrë efektive me të tjerët. Mësimdhënia duhet të synojë ndërtimin e një baze të fortë të njohurive dhe aftësive fizike, duke e lidhur lëvizjen me shëndetin, sigurinë, komunikimin dhe zhvillimin personal. Nxënësit inkurajohen të marrin pjesë në mënyrë aktive, të eksplorojnë lëvizjen përmes lojës, sporteve, aktiviteteve në natyrë dhe projekteve praktike. Për të qenë efektive, mësimdhënia duhet të jetë gjithëpërfshirëse, e diferencuar dhe të mbështesë të nxënit përmes përvojës reale, duke marrë parasysh nevojat, ritmet dhe interesat e secilit nxënës.

Mësimdhënia e edukimit fizik për nxënësit në arsimin e mesëm të ulët përfshin:

- 📖 *Të nxënit aktiv dhe praktik* – Nxënësit angazhohen përmes lëvizjes së vazhdueshme në aktivitete që zhvillojnë aftësi motorike, koordinim, ekuilibër, forcë dhe qëndrueshmëri fizike. Mësimi ndodh përmes përvojës direkte dhe eksperimentimit.
- 📖 *Zhvillimin e të kuptuarit të trupit dhe shëndetit* – Nxënësit mësojnë për funksionimin e trupit gjatë aktivitetit fizik, rëndësinë e ushqimit, pushimit dhe higjienës, si dhe për ndikimin e aktivitetit fizik në mirëqenien mendore dhe emocionale.
- 📖 *Situatat reale dhe zbatimi praktik i aftësive* – Mësimdhënia lidhet me situata të jetës reale si ndihma e parë, orientimi në hapësirë, përgatitja për ecje në natyrë, lojërat popullore dhe edukimi për sigurinë gjatë aktivitetit fizik.
- 📖 *Përdorimi i teknologjisë dhe burimeve vizuale* – Video edukative, aplikacione për ushtrime, pasqyrime të vetes në video, përdorimi i matësve të pulsit dhe aplikacioneve shëndetësore ndihmojnë nxënësit të kuptojnë më mirë lëvizjen dhe përparimin e tyre.

- 📖 *Mësim i diferencuar dhe gjithëpërfshirës* – Mësuesi përshtat aktivitetet për nxënës me aftësi, nivele energjie apo nevoja të ndryshme, duke përfshirë të gjithë në mënyrë aktive dhe me sukses.
- 📖 *Të nxënit përmes lojës dhe bashkëpunimit* – Loja është mjet kryesor mësimor në këtë fazë. Përmes saj zhvillohen jo vetëm aftësitë motorike, por edhe aftësi sociale si bashkëpunimi, ndarja e përgjegjësi, respektimi i rregullave dhe ndershmëria.
- 📖 *Argumentimi dhe reflektimi mbi përvojat fizike* – Nxënësit udhëzohen të reflektojnë mbi përvojën e tyre, të shpjegojnë si u ndjehen gjatë aktivitetit dhe çfarë mësuan, duke ndërtuar vetëdije për veten dhe progresin personal.
- 📖 *Zhvillimi i vetëbesimit dhe qëndrimit pozitiv ndaj lëvizjes* – Nxënësit inkurajohen të përpiqen, të përballojnë sfida, të respektojnë veten dhe të tjerët, duke e parë aktivitetin fizik si diçka të rëndësishme, argëtuese dhe të realizueshme.
- 📖 *Të nxënit bazuar në projekt dhe lidhja e edukimit fizik me jetën reale*. Edukimit fizik lidhet ngushtë me situata të përditshme dhe profesionale që mund të përdoren në projekte të ndryshme, si: hartimin e një buxheti, planifikimin e aktiviteteve fizike, analiza e të dhënave në sport, media dhe shoqëria, përdorimi i statistikave etj.
- 📖 *Vlerësimi formues dhe vetëvlerësimi* – Mësuesi ndihmon nxënësit të njohin përparimin e tyre përmes komenteve mbështetëse, detyrave vetë reflektuese dhe vlerësimit të përpjekjes, jo vetëm të arritjeve.
- 📖 *Të nxënit bashkëpunues dhe zhvillimi i aftësive sociale* – Nxënësit punojnë në çifte ose grupe për të realizuar detyra fizike që kërkojnë strategji, komunikim dhe ndarje të roleve, duke ndihmuar në ndërtimin e marrëdhënieve pozitive dhe empatisë.

6.1 Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

Përfshirja e situatave reale dhe praktike në procesin e të nxënit luajnë një rol të rëndësishëm në procesin e mësimdhënies në edukimin fizik në arsimin e mesëm të ulët, pasi ato ndihmojnë në lidhjen e teorisë me praktikën dhe bëjnë që nxënësit të kuptojnë më mirë rëndësinë e aftësive fizike në jetën e përditshme. Duke përdorur shembuj të jetës reale si situata sportive, aktivitetet në natyrë, ndihma e parë, ose bashkëpunimi në grup nxënësit mësojnë të aplikojnë aftësitë e tyre motorike, taktikat dhe shkathtësitë në mënyrë funksionale dhe të dobishme. Këto situata ndihmojnë

gjithashtu në zhvillimin e vlerave si bashkëpunimi, respekti, vetëkontrolli dhe përgjegjësia personale. Situatat praktike nga jeta reale i motivon nxënësit dhe e bën mësimin më kuptimplotë dhe funksional duke i ndihmuar nxënësit të mësojnë e kuptojnë më mirë konceptet si:

- ✓ *Lidhja me përvojat personale*, me përvoja si loja në ekip, ecja në natyrë apo dhënia e ndihmës së pare.
- ✓ *Zhvillimi i aftësive praktike për jetën*, mësojnë aftësi të nevojshme për jetën e përditshme, si bashkëpunimi, komunikimi, menaxhimi i stresit dhe ruajtja e shëndetit përmes aktivitetit fizik.
- ✓ *Rritja e motivimit dhe angazhimit*, ndihen të angazhuar e më të motivuar dhe e shohin edukimin fizik si diçka të vlefshme për jetën e tyre.
- ✓ *Të kuptuarit më të thellë*, e shohin se si një aftësi fizike ose një rregull sportiv përdoret në situata reale, jo vetëm në teori.
- ✓ *Zhvillimi i mendimit kritik dhe zgjidhjes së problemeve*, përmes situatave reale, nxënësit vendosen përballë sfidave që kërkojnë vendimmarrje, reflektim dhe zgjidhje praktike, gjë që forcon aftësitë e tyre njohëse.

Në këtë mënyrë, përfshirja e situatave reale dhe praktike në procesin e të nxënës në edukim fizik i ndihmon nxënësit të ndërtojnë kompetenca funksionale për të ardhmen, të nevojshme për të kuptuar dhe për t'u përballur me realitetin dinamik të përditshmërisë.

6.2 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

Projektet kurrikulare në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet për klasën e gjashtë janë një mjet i vlefshëm për të lidhur njohuritë teorike me përvojën praktike dhe jetën reale të nxënësve. Ato krijojnë mundësi për të zhvilluar të menduarit kritik, aftësitë e organizimit, bashkëpunimit dhe përgjegjësisë personale. Puna në projekte ndihmon nxënësit të përfshihen në mënyrë aktive dhe krijuese, duke eksploruar tema që lidhen me shëndetin, aktivitetin fizik, sigurinë, ushqyerjen apo sportet e ndryshme.

Projektet mund të ndërtohen rreth temave që lidhen drejtpërdrejt me jetën e përditshme si:

- ❖ *hartimi i një plani javor të ushqyerjes së shëndetshme,*

- ❖ *organizimi i një dite sportive në shkollë,*
- ❖ *monitorimi i aktivitetit fizik ditor nëpërmjet aplikacionit;*
- ❖ *përgatitja e një materiali sensibilizues për rëndësinë e aktivitetit fizik;*
- ❖ *ndërtimi i një rregulloreje për lojëra në grup;*
- ❖ *ndërtimi i bazës materiale ose mjeteve didaktike nëpërmjet riciklimit*

Veprimtaritë ose detyrat mësimore me projekte jo vetëm që thellojnë njohuritë, qëndrimet dhe vlerat në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet, por e ndihmojnë nxënësit të zhvillojnë aftësi mbi planifikimi personal dhe vetëvlerësimi, bashkëpunimi në grup, përdorimi i të dhënave për marrjen e vendimeve, edukimi për një jetë të shëndetshme.

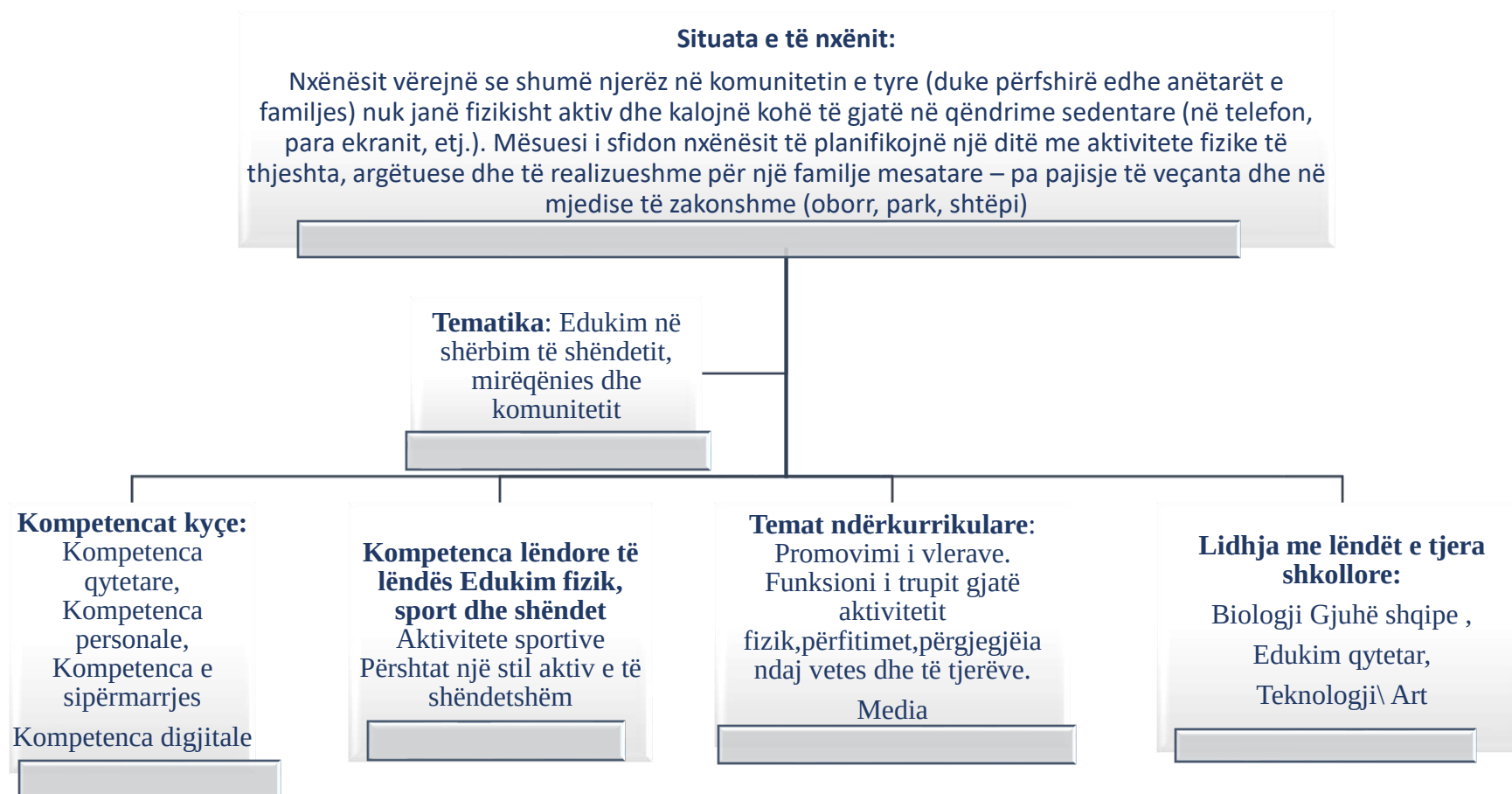
Në këtë proces, roli i mësuesit është ai i udhëheqësit/organizuesit dhe mentorit, duke i ndihmuar nxënësit që:

- të formulojnë pyetje hulumtuese (p.sh.: *Si ndikon një plan stërvitjeje në përmirësimin e kapacitetit kardiovaskular*);
- të planifikojnë hapat e punës (kërkime, matje, analizë);
- të mbledhin dhe analizojnë të dhëna fizike dhe shëndetësore;
- të bëjnë krahasime dhe interpretime praktike;
- të prezantojnë qartë rezultatet me grafikë, postera ose video për grupin.

Projektet gjithashtu ofrojnë mundësi për integrim ndërdisiplinor duke lidhur natyrshëm edukim fizik me biologjinë, matematikën, teknologjinë, edukimin qytetar duke i përgatitur nxënësit për sfida reale që kërkojnë mendim kompleks dhe bashkëpunim.

Në diagramën 3 jepet një shembull i një situatë të nxëni nga jeta reale që mund të përdoret si ide edhe për projektin kurrikular.

Diagrama 3. Shembull situate të nxëni dhe lidhja me elementet e programit

6.3 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

Në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet, është e rëndësishme që të gjithë nxënësit të ndihen të përfshirë Përshtatja e lëndës për nxënës me nevoja të veçanta është një komponent thelbësor i arsimit gjithëpërfshirës. Kjo nuk është thjesht një metodë, por një qasje pedagogjike dhe praktike që siguron pjesëmarrjen, përfshirjen dhe zhvillimin e të gjithë nxënësve, pavarësisht aftësive të tyre fizike, mendore ose emocionale.

Përshtatja e aktiviteteve fizike për nxënës me nevoja të veçanta kërkon:

- Thjeshtim i ushtrimeve (p.sh. hedhja e topit me dy duar në vend të një dorë).
- Përdorimi i pajisjeve alternative (top më i lehtë, raketë më e shkurtër, peshë më e vogël).
- Zgjedhja e lëvizjeve me ndikim të ulët (ushtrime që nuk dëmtojnë trupin apo lodhin shpejt).
- Kohë shtesë për të kryer veprimet.

6.4 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

Inkurajimi i talenteve në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet është jo vetëm i rëndësishëm për zhvillimin personal të nxënësve, por edhe një mision edukues që ndihmon në zbulimin dhe formimin e sportistëve të ardhshëm, si dhe në rritjen e motivimit dhe vetëvlerësimit të fëmijëve. Kjo metodë ka të bëjë me: “Zbulimin e aftësive të veçanta fizike, motorike apo të lidërshipt tek nxënësit” “Mbështetjen dhe orientimin e tyre për të zhvilluar këto aftësi”, “Krijimin e mundësive që ata të shprehin dhe të rriten në fushën që e duan dhe e zotërojnë”.

Mësuesi ka rolin e udhëheqësit dhe motivuesit, duke i inkurajuar këta nxënës:

- të organizojnë aktivitete sportive në bashkëpunim me klasën dhe bashkëmoshatarët e tyre;

- të përpiqen të zotërojnë nivel teknik më të lartë në disiplinat sportive ku ata kanë më tepër prirje;
- të përmirësojnë performancat e tyre fizike dhe të arrijnë rezultate më të larta;
- të përgatisin demonstrime teknike të ushtrimeve nëpërmjet prezantimit vizual ose me video;
- të marrin pjesë dhe të përfaqësojnë shkollën në aktivitete sportive ekstra kurrikulare ose ekipe sportive

7 VLERËSIMI I NXËNËSVE

Vlerësimi i nxënësve në arsimin e mesëm të ulët përshkon gjithë procesin mësimor dhe shërben për përmirësimin e këtij procesi. Vlerësimi i nxënësit mbështetet tërësisht në përmbajtjen e programit lëndor dhe mësuesi nuk ka të drejtë të vlerësojë nxënësit për ato kompetenca që nuk përshkruhen në program. Fokus i vlerësimit janë edhe qëndrimet e nxënësve, si qëndrimet etiko-sociale në përgjithësi dhe ato të bashkëpunimit me të tjerët, në veçanti. Mësuesi nuk e ka të detyrueshëm vlerësimin me notë të nxënësve në çdo orë mësimore dhe të vendosë nota për secilën orë mësimore. Si rregull, nxënësit dhe mësuesi duhet të jenë të lirshëm të bashkëbisedojnë si partnerë rreth përvetësimit të njohurive dhe aftësive të fituara të orëve të kaluara. Herë pas here mësuesi duhet të vlerësojë me notë, duke ua bërë të qartë nxënësve që në fillim qëllimin e vlerësimit dhe kriteret e tij.

Në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një note, por:

- 📖 t'i japë nxënësit mundësi të kuptojë progresin e tij, të mësojë nga gabimet duke reflektuar të përmirësojë njohuritë dhe aftësitë, si dhe të motivohet për të ecur përpara;
- 📖 të ndihmojë mësuesin të kuptojë sa mirë nxënësit perceptojnë, realizojnë dhe zbatojnë lëvizjet/detyrat mësimore;
- 📖 të ndihmojë mësuesin të përmirësojë mënyrën e mësimdhënies;

7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

a) Vlerësimi diagnostikues (vlerësimi si proces të nxëni)

Vlerësimi diagnostikues në edukimin fizik ka për qëllim identifikimin e nevojave, vështirësive dhe potencialeve individuale të nxënësve që në fillim të një teme të re, një loje apo një cikli ushtrimesh. Ky vlerësim ndihmon mësuesin të kuptojë: nivelin fillestar të aftësive motorike dhe fizike të nxënësve; gjendjen emocionale dhe motivimin e tyre ndaj aktivitetit fizik; faktorët që mund të ndikojnë në përfshirjen e tyre (shoqërorë, shëndetësorë, psikologjikë ose kulturorë); aftësinë e të nxënit dhe ritmin e përshtatshëm për secilin nxënës, të planifikojë objektiva reale e të arritshme për klasën, të përshtatë ushtrimet sipas mundësive dhe nevojave të nxënësve, të ndërtojë një mjedis mbështetës dhe motivues ku secili nxënës ndjehet i përfshirë dhe i vlerësuar.

Vlerësimi diagnostikues nuk ka për qëllim notën, por përmirësimin e procesit mësimor, duke e bërë atë më të personalizuar, të përshtatshëm dhe gjithëpërfshirës. Ai mund të realizohet përmes vëzhgimeve direkte, pyetësorëve të thjeshtë, bisedave me nxënësit, lojërave ose aktiviteteve fizike të lehta që tregojnë nivelin e tyre aktual.

b) Vlerësimi formues (vlerësimi i vazhduar, vlerësimi për të nxënë)

Vlerësimi formues në arsimin e mesëm të ulët është një proces i vazhdueshëm me anë të të cilit vëzhgohet përparimi i nxënësve gjatë procesit të të nxënit si dhe sigurohet një feedback, për të lehtësuar të nxënit e për të korrigjuar gabimet e mësimdhënies.

Mësuesi përdor një sërë teknikash që e ndihmojnë të kuptojë më mirë aftësitë, përpjekjen dhe qëndrimet e nxënësve gjatë veprimtarive fizike:

- ✓ Vëzhgimi sistematik:
- ✓ Vetëvlerësim.

- ✓ Vlerësimi nga bashkëmoshatarët
- ✓ Pyetje reflektuese dhe diskutime të shkurtra
- ✓ Detyra praktike
- ✓ Vlerësimi i angazhimit në grup
- ✓ Matja e progresit individual mbi aftësi motorë
- ✓ Përdorimi i fjalëve e shprehje inkurajuese gjatë të mësuarit

c) Vlerësimi përmbledhës (vlerësimi periodik, vlerësimi i të nxënësve)

Ky vlerësim bëhet pas një periudhe mësimore, dhe mat atë që nxënësi ka arritur të mësojë dhe realizohet me detyra përmbledhëse. Kjo zakonisht shoqërohet me notë dhe ndihmon mësuesin, nxënësin dhe prindërit të kuptojnë progresin dhe arritjet.

Vlerësimi mund të bëhet individual ose në grup, në klasë ose jashtë saj. Nxënësi vlerësohet edhe ndërsa demonstroi aftësitë dhe qëndrimet e tij, duke u shfaqur nëpërmjet veprimtarish si: pjesëmarrja në veprimtari të ndryshme në shërbim të komunitetit, veprimtari sportive apo sportive–artistike të cilat organizohen nga shkolla dhe më gjerë. Në angazhimin e nxënësve me grupe apo skuadra të vogla, mësuesi parashtron peshën e vlerësimit të grupit në tërësi dhe të secilit nxënësi në veçanti.

Vlerësimi përmbledhës përfshin:

- Veprime lëvizore të zgjedhura, që synojnë matjen e cilësive fizike dhe aftësive motorë të nxënësve të cilat lidhen drejtpërdrejt me nëntematikat dhe temat mësimore të trajtuara në program, dhe duhet të jenë: të qarta; të kuptueshme; motivuese; të përshtatura me nivelin e nxënësve; të thjeshtë në strukturë por me përmbajtje komplekse (cirkuit lëvizor, stafeta, kombinime ritmike, etj.).
- Veprimtari të përputhshme me kushtet reale të mjedisit shkollor (mjete, terren, hapësira) dhe të pasqyrojë njohuritë praktike të përvetësuara.
- Volumin e ushtrimeve, cilësinë e ekzekutimit, si dhe veçoritë fizike, moshore dhe psikologjike të nxënësve.

- Sasinë e veprimeve duhet të jetë në përputhje me kapacitetin fizik të nxënësve. Koha për realizimin është 45 minuta, duke shmangur mbingarkesën dhe duke ruajtur cilësinë e kryerjes së ushtrimeve.
- Informimin e qartë për qëllimin e detyrës përmbledhëse ku bëhet shpjegimi dhe demonstrimi me skica ose ushtrime praktike, kryhen disa prova njohëse përpara vlerësimit real.

7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

- 📖 Vlerësimi duhet të ndihmojë nxënësit të mësojnë më mirë, të kuptojnë dhe të reflektojnë mbi gabimet e tyre.
- 📖 Vlerësimi duhet të mat aftësitë dhe njohuritë që nxënësit duhet të zhvillojnë sipas kompetencave të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet.
- 📖 Vlerësimi duhet të jetë i qartë dhe i drejtë për të gjithë nxënësit, pavarësisht aftësive të tyre.
- 📖 Vlerësimi duhet të inkurajojë nxënësit të besojnë në vetvete dhe të kuptojnë që gabimi është pjesë e të nxënit.

Ky proces ndihmon që vlerësimi të bëhet një mjet i dobishëm dhe i kuptueshëm për të gjithë, jo vetëm një "kontroll" për nota, por një mënyrë për të ndihmuar nxënësit të rriten dhe të përmirësohen çdo ditë në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet.

7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

Tabela 6. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Shembull 1. Rezultati i të nxënit (RN): Nxënësi kryen kombinacione lëvizore që përfshijnë aftësitë lëvizore bazë, manipulimin lëvizor me dhe pa mjete			
Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
Nxënësi zbaton me saktësi kombinimet e ndryshme lëvizore, e tregon një koordinim shumë të mirë trupor dhe kontroll të plotë në përdorimin e mjeteve në lëvizje me ritëm të rregullt.	Nxënësi realizon kombinime të thjeshta të lëvizjeve bazë (si vrapim, kapje topi, kërcim rrotullim) me mjete në mënyrë më të qëndrueshme dhe tregon kontroll në lëvizje më të ndërlikuara.	Nxënësi kryen lëvizjet bazë (si ecje, vrapim, kërcim), me mjete të thjeshta (si top, raketë, rreth) por shpesh me mungesë koordinimi por me kontroll të kufizuar.	Nxënësi ka vështirësi të kryej lëvizjet bazë (si ecje, vrapim, kërcim, rrotullim), me mjete të thjeshta (si top, raketë, rreth) me mungesë koordinimi.
Shembull 2. Rezultati i të nxënit: Nxënësi aplikon teknikat e veprimeve lëvizore të mësuara në lojërat lëvizore e tradicionale.			
Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
Nxënësi aplikon në mënyrë të saktë teknikat e mësuara me lëvizshmëri, saktësi dhe shkathtësi sipas kërkesave të lojës dhe situatave të ndryshme lëvizore.	Nxënësi ekzekuton teknikat të mësuara dhe ndjek rregullat bazë të lojërave lëvizore/tradicionale dhe mban rolin e vet në grup në mënyrë për të bashkëpunuar dhe për të zbatuar strategji të thjeshta në lojë.	Nxënësi përdor teknikisht disa veprime lëvizore të mësuara (si goditje, kapje, driblim), janë të ngadalta, të paqëndrueshme dhe shpesh të pasakta por shpesh i aplikon jashtë kontekstit të lojës.	Nxënësi ka vështirësi në veprime, në ndjekjen e rregullave të lojës dhe nuk e kupton plotësisht rolin e tij në grup.

8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Gjatë procesit mësimor të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet është e rëndësishme të përdoren burime të ndryshme mësimore që të motivojnë nxënësin dhe të stimulojnë progresin e tyre në mënyrë që të përvetësojë shprehje dhe shkathtësi të nevojshme për jetën. Baza materiale e sportive janë burime të vlefshme dhe të rëndësishme të nxënësit. Por qasja e nxënësve në informacion nuk duhet kufizuar vetëm në to, por të mundësohen burime tjera të cilat i shërbejnë për të planifikuar dhe realizuar sa më me cilësi procesin mësimor në klasë. Për realizimin e mësimin duhet të përdoren një spektër i gjerë i burimeve mësimore, përfshirë bazën materiale- sportive, literaturë, materialet konkrete, vizuale dhe teknologjike, udhëzuesin kurrikular për mësuesin, aktivitete të ndryshme sportive, projekte, studime të ndryshme, analiza dhe raporte të ndryshme, si dhe librat e tjerë të fushave mësimore që mundësojnë qasje ndërkurrikulare, krijojnë mundësi që nxënësit të mësojnë në mënyrë aktive. Mësuesi ka mundësinë të integrojë mjete të ndryshme për të bërë mësimin sa më të qartë dhe të aksesueshëm për të gjithë nxënësit, si:

- ✓ *materiale vizuale*: figura, tabela, video prezantime;
- ✓ *objekte reale*: topa v. boll, b. boll, f. boll piketa, rrathë gjimnastikor, shkopinj, fjongo, topa medicimbolli, litar etj;
- ✓ *mjete teknologjike*: projektorë, kompjuterë, tableta, lojëra digjitale apo platforma mësimore online.

Gjatë shpjegimit, mësuesi përdor gjuhë të qartë dhe të thjeshtë, fjali të shkurtra dhe një fjalor të përshtatur për moshën dhe nivelin e nxënësve. Ai/a jo zgjedh shembuj konkretë dhe ushtrime të personalizuar, duke siguruar mbështetje shtesë për nxënësit që kanë nevojë.

Mësuesi mund të përdor fletore pune, materiale ndihmëse, ushtrime shtesë dhe platforma digjitale, që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë dhe të zbatojnë më mirë lëvizjet e shprehjetë lëvizore dhe lojërat e ndryshme sportive

8.1 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore për zbatimin e qasjes STEM në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet

Përdorimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale si metodologji në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet është një qasje e re dhe shumë efektive që ka potencial të rrisë përfshirjen, kreativitetin dhe performancën e nxënësve. Teknologjia mund të bëjë mësimin më interaktiv, të personalizuar dhe të matshëm, duke ofruar mundësi të reja për zhvillimin e aftësive fizike dhe motore, për monitorimin e progresit dhe për krijimin e një mjedisi mësimor më dinamik.

Përdorimi i aplikacioneve për monitorimin e aktiviteteve

- ✓ **Aplikacione si Strava** (ndjekjen e aktiviteteve fizike, kryesisht ato që lidhen me vrapimin, biçikletën, ecjen, dhe aktivitete të tjera në natyrë)
- ✓ **MyFitnessPal** (monitoroni konsumimin e kalorive si dhe regjistrimin e aktiviteteve fizike)
- ✓ **Fitbit** (Numëron hapat, distancën e përshkuar, kaloritë e djegura dhe minutat aktive gjatë ditës.) mund të ndihmojnë nxënësit të regjistrojnë aktivitetin e tyre fizik dhe të ndjekin performancën gjatë periudhave të ndryshme.
- ✓ **Përdorimi i videove edukative** dhe udhëzuesve vizualë për ushtrime të ndryshme që të përdoren për të ndihmuar nxënësit të kuptojnë dhe mësojnë teknika të ndryshme të sporteve ose lëvizjeve si vallëzimi, atletika, ose noti. Përdorimi i teknologjisë për vlerësim mund të ndihmojë për të matur performancën e nxënësve në mënyrë objektive dhe për të siguruar që ata po bëjnë përparim. Mësuesit mund të përdorin softuerë për matjen e lëvizjeve, siç është përdorimi i sensorëve për të monitoruar forcën, shpejtësinë ose nivelin e energjisë.

Përfitimet e përdorimit të teknologjisë në edukimin fizik:

- ✓ Rritja e angazhimit dhe motivimit;
- ✓ Personalizimi i mësim:

- ✓ Monitorimi dhe analiza e përparimit
- ✓ Krijimi i mundësive për nxënës me nevoja të veçanta

Në arsimin e mesëm të ulët, përdorimi i teknologjisë në orët e edukimit fizik është një mundësi e rëndësishme për të ndihmuar nxënësit të zhvillojnë mendimin logjik, aftësinë për zgjidhjen e problemeve edukative ndihmojnë në krijimin e një mjedisi mësimor bashkëkohor dhe motivues.

9 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së edukimit fizik bazohet në Kornizën Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Planin Mësimor i Arsimit Bazë si dhe në rekomandimet më të fundit të Bashkimit Evropian për arsimin. Si i tillë ky dokument i shërben mësuesve, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Këtu përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit në mënyrë që të maksimizohet efektiviteti i programit të lëndës së edukimit fizik. Zbatimi i programit të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet në shkolla kërkon kujdes të veçantë për të qenë efektiv, gjithëpërfshirës dhe motivues për nxënësit. disa rekomandime kryesore që duhet pasur parasysh gjatë zbatimit të programit:

- ✓ *Zhvillimi gjithëpërfshirës i nxënësve*
- ✓ *Përshtatje me moshën dhe aftësitë e nxënësve*
- ✓ *Aktivitete të vazhdueshme*
- ✓ *Edukim për jetë të shëndetshme*
- ✓ *Larmishmëri të aktiviteteve*
- ✓ *Mësimdhënie me qasje argëtuese për të rritur pjesëmarrjen dhe angazhimin.*
- ✓ *Vlerësim formues dhe inkurajues*
- ✓ *Kontrolli i mjeteve didaktike dhe mjedisit para çdo ore.*

- ✓ *Përdorimi i teknologjisë*
- ✓ *Bashkëpunim me prindërit dhe komunitetin*

a) Rekomandime për mësuesit

- ✓ Të lidhin përmbajtjen e edukimit fizik me fusha të tjera (shkencë, teknologji, inxhinieri, art, gjuhë, edukatë qytetare, etj.) për të ndihmuar kuptimin e thelluar dhe zbatimin praktik të koncepteve dhe për të kuptuar profesione të ndryshme.
- ✓ Të përdorin qasjen STEM përmes projekteve dhe aplikacioneve që ndihmojnë në matjen e aktivitetit fizik.
- ✓ Të krijojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë përdorimin e lëvizjes/sportit në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.
- ✓ Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me talente.
- ✓ Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socio-emocional.
- ✓ Të sigurojnë mjedis të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.
- ✓ Të përfshijnë platforma digjitale interkative për lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë të lëndës së edukimit fizik.
- ✓ Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

b) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e aftësive dhe shprehive lëvizore.
- ✓ Të vlerësojnë përfshirjen e qasjes STEM në planifikimin dhe zbatimin e projekteve kurrikulare.
- ✓ Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të nxënësit.

- ✓ Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- ✓ Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënësve dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare.
- ✓ Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socio-emocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve sportive.

c) Rekomandime për prindërit

- ✓ Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e edukimit jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shkollën për të ndihmuar fëmijët në pjesëmarrjen në projekte të lidhura me edukim fizik dhe qasjen STEM.
- ✓ Të promovojnë një qëndrim pozitiv ndaj mësimi të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet, duke theksuar rëndësinë e përpjekjes dhe të mësimi nga gabimet.
- ✓ Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i edukimit fizik zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.

d) Rekomandime për nxënësit

- ✓ Të marrin pjesë aktive në orët e edukimit fizik duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive.
- ✓ Të angazhohen në projekte kurrikulare që lidhin lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet me fusha të tjera përmes qasjes STEM.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shokët dhe të mësojnë të zgjidhin probleme si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e zhvillimit të kompetencave kyçe të të nxënësve gjatë gjithë jetës dhe të kompetencave të fushës “Edukimi fizik, sporti dhe shëndeti”, në mënyrë që ai të përballojë sfidat e jetës dhe të integrohet në shoqëri.

10 NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE

Në lëndën Edukim fizik, sport dhe shëndet për klasën e gjashtë ka këto ndryshime përmbajtjesore:

- ✓ Ka rezultate të nxëni të cilat janë shtuar sipas tematikave përkatëse:
- ✓ Përditësimi i kompetencave kyçe dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e gjashtë.
- ✓ Përditësimi i kompetencave të lëndës Edukim fizik, sport dhe shëndet dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e gjashtë.
- ✓ Përditësimi i temave ndërkurrikulare.
- ✓ Përditësimi i metodologjisë me fokus të shtuar në zhvillimin e mendimit kritik, krijues zgjidhjen problemore si dhe duke përfshirë qasjen STEM, të nxënit e personalizuar, të nxënit socio emocional, përdorimin e teknologjisë etj.
- ✓ Përditësimi i vlerësimit të nxënit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënit.

PROGRAMI I LËNDËS “GJUHË E HUAJ E DYTË”

(PËR SHKOLLAT ME MARRËVESHJE)

ARSIMI I MESËM I ULËT

KLASA 6

FUSHA “GJUHËT DHE KOMUNIKIMI”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinator: Ludmilla Stefani

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT LËNDOR “GJUHË E HUAJ” (KLASA VI- GJUHË FRËNGE, GJUHË ITALIANE, GJUHË GJERMANE)

1	HYRJE	4
2	QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	4
3	PËRMBAJTJA E PROGRAMIT	7
4	KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA	9
4.1	Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit	9
4.2	Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e gjuhës së huaj	13
4.3	Kompetencat e lëndës së gjuhës së huaj dhe rezultatet e të nxënit	15
5	PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT.....	18
5.1	Koha mësimore për klasën e gjashtë	18
5.2	Përmbajtja e klasës së gjashtë	19
5.3	Veprimtari gjuhësore	21
5.4	Strategji komunikimi	24
5.5	Kompetenca shumë gjuhësore dhe shumë kulturore	25
5.6	Qëndrime dhe vlera	26
5.7	Formimi kulturor dhe ndërkulturor	27
5.8	Tiparet cilësore të gjuhës së folur.....	27
5.9	Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).	28
6	METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	29
6.1	Qasja e orientuar drejt veprimit.....	29
6.2	Roli i situatave praktike në mësimin e gjuhës së huaj.....	32

6.3	Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e gjuhës së huaj	33
6.4	Portofoli Evropian i Gjuhëve (PEGJ).....	34
6.5	Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e gjuhës së huaj	35
6.6	Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e gjuhës së huaj	36
7	VLERËSIMI I NXËNËSVE.....	36
7.1	Llojet e vlerësimit në lëndën e gjuhës së huaj.....	37
7.2	Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e gjuhës së huaj.....	38
7.3	Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënës, RN-ve.....	39
8	BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE.....	39
8.1	Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore	40
9	REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	41
10	NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE	45
11	TABELA E NIVELEVE SIPAS KLASAVE	46
12	Aneksi 1- Gjuhë frënge	48
13	Aneksi 2 – Gjuhë italiane.....	76
14	Aneksi 3- Gjuhë gjermane	101

1 HYRJE

Gjuha e huaj në arsimin e mesëm të ulët i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre të komunikimit dhe të kuptojnë botën përmes një perspektive globale. Si gjuhë e komunikimit ndërkombëtar, e shkencës, teknologjisë, biznesit dhe kulturës, gjuha e huaj jo vetëm i pajis nxënësit me njohuri dhe aftësi gjuhësore, por gjithashtu ju hap dyer për mundësi të reja në edukim dhe në karrierë.

Programi i gjuhës së huaj për klasën e gjashtë është i ndërlidhur ngushtë me lëndët e tjera, si shkencat shoqërore, letërsia, teknologjia, etj. Njohuritë e fituara në gjuhën e huaj ndihmojnë në kuptimin më të thellë të koncepteve në histori dhe sociologji, si dhe në analizën e veprave letrare. Aftësitë e fituara në gjuhën e huaj u japin nxënësve mundësinë të hulumtojnë materiale shkencore, të kuptojnë koncepte komplekse dhe të aplikojnë njohuritë e marra në situata praktike nga jeta reale. Kjo lidhje e fortë e gjuhës së huaj me lëndët e tjera ndihmon nxënësit të shohin rëndësinë e gjuhëve në kontekstin e një arsimimi të gjithanshëm.

Programi i gjuhës së huaj është hartuar për të përmbushur nevojat e çdo nxënësi, duke ofruar përmbajtje të pasur, aktivitete krijuese dhe përdorim të teknologjisë së informacionit. Qasja e orientuar drejt veprimit dhe angazhimi në projekte nga jeta reale janë faktorë të rëndësishëm që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë rolin e gjuhës së huaj si pjesë e botës moderne dhe të zhvillojnë besimin në aftësitë e tyre.

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Programi i gjuhës së huaj për klasën VI është hartuar në përputhje me Kuadrin e Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët (KPER) dhe Volumit Shoqërues dhe promovon shumë gjuhësinë, ndërgjegjësimin dhe vlerësimin e diversitetit gjuhësor dhe kulturor.

Programi është hartuar për shkollat ku gjuha frënge, italiane, gjermane fillon në klasë të tretë si pjesë e marrëveshjeve që Ministria e Arsimit ka me ambasadat e vendeve përkatëse.

Qëllimi kryesor i mësimi të gjuhës së huaj në arsimin e mesëm të ulët është të zhvillojë aftësitë gjuhësore të nxënësve dhe t'i përgatisë ata për të komunikuar në mënyrë efektive në mjedise të ndryshme kulturore dhe profesionale.

Programi synon të arrijë dhe të realizojë standardet e mësimdhënies, mësim nxënie dhe vlerësimit me qëllim që t'i përgjigjet një shoqërie të hapur sipas kërkesave dhe nevojave që shtrohen përpara mësimi dhe përvetësimit të gjuhës së huaj në vendin tonë.

Programi hartohet mbi interesat dhe karakteristikat e grup moshës dhe ndihmon në zhvillimin intelektual dhe socio-kulturor të nxënësit duke e fuqizuar atë të jetë i pavarur, krijues, i motivuar dhe i gatshëm për tu përballur me sfidat e së ardhmes dhe të nxënit gjatë gjithë jetës.

Niveli gjuhësor i gjuhës së huaj, në klasën e VI të arsimit të mesëm të ulët për nxënësit që kanë filluar gjuhën e huaj (frëngjisht, italisht, gjermanisht) në klasën e tretë, bazohet mbi njohuritë dhe konceptet e marra në klasat paraardhëse si dhe në konsolidimin e mëtejshëm të kompetencave kyçe dhe ato të lëndës. ***Nxënësi në këtë klasë fillon nivelin gjuhësor A2 i cili përmbillet në klasën e tetë.***

Nxënësi në fund të këtij niveli kupton fjali dhe shprehje të përdorura shpesh në lidhje me fusha që kanë përparësi imediate dhe komunikon gjatë kryerjes së detyrave që kërkojnë një shkëmbim të thjeshtë informacioni të drejtpërdrejtë, mbi tema të njohura për të. Më poshtë jepet përshkrimi i nivelit A2 sipas shkallës globale të Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët ku nxënësi njihet si përdorues i nivelit mesatar ose “mbijetesë gjuhësore”.

Tabela 1: Përshkrimi i nivelit A2 sipas shkallës globale të Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët

A 2	Nxënësi: - kupton fjali dhe shprehje të përditshme që lidhen me fusha të interesit më të domosdoshme si p.sh.: informacion bazë rreth tij dhe familjes, në dyqan, gjeografia e vendit, puna/ët që bën; - komunikon për detyra të thjeshta dhe rutinë që kërkojnë shkëmbim informacioni të drejtpërdrejtë për çështje të njohura dhe të përditshme;

- përshkruan me shprehje të thjeshta aspekte të formimit të tij/saj, mjedisit rrethues dhe çështje të fushave me interes të drejtpërdrejtë.

Programi i gjuhës së huaj synon të zhvillojë tek nxënësi një sërë aftësish të transferueshme për të kuptuar dhe komunikuar në situata që has në jetën e përditshme. Nxënësi forcon jo vetëm vetëdijen kulturore për vendet dhe popujt e tjerë, por edhe aftësitë gjuhësore të nevojshme që do ta ndihmojnë atë për të studiuar ose për tu punësuar në të ardhmen. Kjo qasje i inkurajon nxënësit të jenë:

- *të sigurt* për të përdorur struktura gramatikore dhe fjalor të shumëllojshëm për të komunikuar me të tjerët në situata të përditshme;
- *të përgjegjshëm* për të kërkuar mundësi për të përdorur dhe zhvilluar aftësitë e tyre gjuhësore në situata reale;
- *reflektues* në mënyrën se si ata i përcjellin idetë dhe qëndrimet e tyre kur komunikojnë me të tjerët;
- *novatorë* duke e përdorur gjuhën në situata të njohura dhe të panjohura për ta;
- *të angazhuar* duke përdorur strategji të nxëni që i ndihmojnë ata të shprehin idetë e tyre dhe mënyrën se e të kuptuarit nga ta të kulturave të tjera

Për më tepër, programi synon të zhvillojë te nxënësit ndërgjegjësimin ndërkulturor dhe aftësinë për të komunikuar me respekt dhe empati në një botë gjithnjë e më globale.

3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i gjuhës së huaj synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, duke u mbështetur në situata të jetës reale dhe në kontekstin shkollor. Tematikat në program janë të shumëllojshme (jeta personale e shoqërore, jeta në shkollë e në punë, bota rreth nesh, bota e komunikimit etj.), pasi shkalla e ndërgjegjësimit të nxënësit për domosdoshmërinë e mësimit të gjuhëve të huaja është më e lartë dhe lidhet me problemet e formimit të tij si qytetar bote. Zotërimi i mirë i gjuhëve të huaja ndihmon në zgjerimin e dijeve në fusha të tjera duke kontribuar jo vetëm në krijimin e individualitetit të nxënësit por edhe në ndërtimin e qëndrimeve dhe të sjelljeve etike që i shërbejnë atij dhe komunitetit.

Programi i lëndës së gjuhës së huaj në arsimin e mesëm të ulët përmban:

- *Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënës që zhvillohen nëpërmjet lëndës së gjuhës së huaj.* Lënda e gjuhës së huaj kontribuon në mënyrë të drejtpërdrejtë në forcimin e kompetencave kyçe të nxënësit, duke përmirësuar aftësi si komunikimi, mendimi kritik dhe kreativiteti. Mësimi i gjuhëve të huaja i ndihmon nxënësit të shprehin idetë e tyre qartë dhe të kuptojnë këndvështrime të ndryshme. Nëpërmjet debateve, punës në grup dhe projekteve, ata zhvillojnë dhe forcojnë aftësi sociale dhe emocionale. Gjuha e huaj jo vetëm që mbështet procesin e të nxënës, por gjithashtu përgatit nxënësit për sfidat e së ardhmes.
- *Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së gjuhës së huaj.* Programi i gjuhës së huaj ndërthur njohuritë dhe aftësitë e saj me temat ndërkurrikulare si: identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; qytetaria aktive dhe sipërmarrja; shëndeti mendor e fizik dhe siguria; zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore; teknologjia, shoqëria dhe media duke i lidhur konceptet gjuhësore me situata konkrete që nxënësit përballen në jetën e tyre.

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor të gjuhës së huaj

- *Kompetencat e lëndës dhe rezultatet e të nxënit.* Lënda e gjuhës së huaj synon të pajisë nxënësit me kompetenca që shkojnë përtej njohjes së rregullave gramatikore, duke ju mundësuar atyre të kuptojnë dhe të përdorin gjuhën në mënyrë të saktë dhe të komunikojnë natyrshëm dhe qartë në situata reale. Ky proces i ndihmon nxënësit të kuptojnë kontekstin kulturor dhe shoqëror të komunikimit, dhe i përgatit ata për të përballuar sfidat e së ardhmes në një botë që është gjithmonë në ndryshim.

- *Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënit.* Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) në varësi të klasës dhe nivelit gjuhësor, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup dhe për projekte; veprimtaritë që kryen nxënësi për secilën nga mënyrat e përvetësimit të gjuhës dhe strategjitë për realizimin e tyre, aftësitë gjuhësore, dhe qëndrimet që demonstroi nxënësi. Rubrika përmban edhe shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënit në komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor. Gjithashtu në këtë rubrikë jepen përshkruesit e

kompetencës së shumë gjuhësisë dhe shumë kulturave.

- *Metodologjia e mësimdhënies.* Në lëndën e gjuhës së huaj është e rëndësishme t'i kushtohet një vëmendje e madhe përdorimit të metodave ndërvepruese dhe me në qendër nxënësin, të nxënit bashkëveprues, mësimdhënies së diferencuar, përdorimit të teknologjisë, etj.
- *Vlerësimi i nxënësve.* Në këtë rubrikë përshkruhen në mënyrë të përmbledhur llojet e vlerësimit të nxënësit, shembuj të instrumenteve të vlerësimit, vlerësimin si metodologji të nxëni. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të vlerësimit të punës me shkrim.

- *Burimet dhe materialet didaktike* që mund të përdoren në lëndën e gjuhës së huaj. Zbatimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale si mjete ndihmëse do të trajtohen gjithashtu në program si burime të rëndësishme për zhvillimin e aftësive gjuhësore.
- *Rekomandime për zbatimin e programit.* Në këtë rubrikë do të ketë disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësit, mësuesit, hartuesit e teksteve mësimore, hartuesit e testeve kombëtare, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit.
- *Ndryshimet përmbajtjesore.* Në këtë rubrikë do të përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore.

4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyçe dhe atyre të lëndës. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballet me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke u vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit. Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyç që mund të zhvillojë nxënësi në arsimin e mesëm të ulët në lëndën e gjuhës së huaj mund të përmbledhen si më poshtë:

Tabela 2. Kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënit.

1	Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare
	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> - komunikon si dëgjues, folës, lexues dhe shkruar në situata të ndryshme dhe për qëllime të ndryshme; - përdor dhe dallon lloje të ndryshme tekstesh, përfshirë tekstet digjitale; - kërkon, mbledh dhe përpunon informacione duke përdorur mjete ndihmëse; - ndërton identitetin e tij kulturor dhe gjuhësor, si dhe kontribuon në transmetimin dhe pasurimin e trashëgimisë gjuhësore amtare; - përdor gjuhën për të krijuar dhe për të vlerësuar krijime artistike, të cilat shprehin emocionet, përjetimet dhe idetë e tij; - prezanton para të tjerëve një projekt për një temë të dhënë, të përgatitur vetë ose në grup; - përshkruan me gojë dhe me shkrim një ngjarje të lexuar ose të dëgjuar duke ruajtur rrjedhën logjike të saj;
2	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i> - fillon, ndjek dhe përfundon biseda të thjeshta rreth fushës së tij të interesit; - lexon, kupton dhe prodhon tekste, përfshirë tekstet digjitale të përshtatshme për nevojat e tij; - përdor mjetet në mënyrë të përshtatshme dhe angazhohet me gjuhët në mënyrë informale; - respekton gjuhën amtare të personave që u përkasin minoriteteve; - vlerëson se si ndryshimet kulturore ndikojnë në përdorimin dhe komunikimin e gjuhës; - përshkruan ose prezanton thjeshtë njerëzit, kushtet e jetesës ose punës, rutinën e përditshme; - merr pjesë në bashkëbisedime të thjeshta me moshatarët dhe të rriturit për tema me interes mësimor dhe shoqëror; - prezanton para të tjerëve një projekt të thjeshtë për një temë të dhënë, të përgatitur vetë ose në grup; - përshkruan me gojë dhe me shkrim një ngjarje të lexuar ose të dëgjuar duke ruajtur rrjedhën logjike të saj si dhe duke përdorur

	lidhëza të thjeshta; - diskuton për një temë të caktuar duke respektuar rregullat e komunikimit; - luan rol mbështetës gjatë një diskutimi kur pjesëmarrësit e tjerë flasin ngadalë dhe e ndihmojnë atë të kontribuojë dhe të shprehë sugjerimet e tij; - identifikon burime informacioni për arsimim dhe orientim profesional, si dhe zhvillon një plan të thjeshtë për zhvillimin e karrierës së tij.
3	Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri
	<i>Për të dëshmuar kompetencat në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri, nxënësi:</i> - komunikon përfundimet dhe arsyetimet që çuan në një përfundim të bazuar në prova; - regjistron në formë të shkruar, grafike, etj., informacionin/faktet për një temë; - shfrytëzon fjalorët, enciklopeditë dhe teknologjinë informative apo burime të tjera për zhvillimin e një ideje/projekti bazë klase; - parashtron pyetje për çështje të ndryshme dhe organizon mendimet për të gjetur përgjigje për temën apo problemin e caktuar; - përzgjedh informacionin nga burime të ndryshme në bazë të një kriteri të caktuar për një temë konkrete; - demonstroi zgjidhjen e një problemi bazuar në të dhënat tekstuale, numerike, eksperimentale të detyrës;
4	Kompetenca digjitale
	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> - përdor përmbajtje digjitale; - përdor mjete digjitale për të prodhuar, për të paraqitur dhe për të kuptuar informacione të thjeshta; - përdor teknologjinë digjitale për të krijuar dhe për të bashkëpunuar me të tjerët drejt qëllimeve personale dhe sociale; - përdor TIK-un për të lehtësuar procesin e të nxënës dhe për të rritur efektivitetin në nxënie;

	- bashkëpunon me moshatarët e tij duke përdorur teknologjinë.
5	Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit
	<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të nxënies, nxënësi:</i> - organizon të nxënit, fokusohet dhe vendos qëllime; - motivon dhe vlerëson veten, mëson dhe punon në mënyrë të pavarur dhe në bashkëpunim; - komunikon në mënyrë konstruktive dhe bashkëpunon në ekip; - kupton mënyrën e jetës së shëndetshme, vlerën ushqyese të ushqimeve të cilat konsumon, domosdoshmërinë e kushteve higjienike; - zhvillon aktivitete fizike dhe sportive me karakter krijues apo garues duke u përpjekur në arritjen e rezultateve të caktuara; - dallon sjelljen korrekte nga ajo jo korrekte gjatë punës në grup ose në situata emocionale dhe reagon ndaj sjelljeve negative.
6	Kompetenca qytetare
	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> - tregon solidaritet dhe interes në zgjidhjen e problemeve në nivel klase dhe shkolle; - vlerëson diversitetet dhe demonstroi tolerancë, mirëkuptim, respekt dhe qëndrim të hapur ndaj dallimeve; - demonstroi sjellje etike dhe të përgjegjshme ndaj mjedisit dhe kontribuon në qëndrueshmërinë mjedisore; - solidarizohet me personat në nevojë ose të rrezikuar, duke ndërmarrë veprime konkrete për afrimin e ndihmës sipas nevojës që kanë; - prezanton të kaluarën e familjes, të rrethit shoqëror ose të personaliteteve dhe ngjarjeve kryesore të kombit të vet.
7	Kompetenca e sipërmarrjes
	<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i> - komunikon në mënyrë efektive dhe negocion me të tjerët;

	- punon në mënyrë të pavarur si dhe bashkëpunon me të tjerët; - vlerëson rëndësinë e punës individuale dhe në grup; - zhvillon një plan për shpenzimet dhe kursimet mujore personale, të familjes ose të klasës; - propozon kriteret për vlerësim të paanshëm të një aktiviteti sportiv;
8	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> - njeh, respekton dhe çmon kulturën e tij si dhe vlerat, besimet dhe kulturat e të tjerëve; - shijon dhe vlerëson veprat e artit; - angazhohet në proceset krijuese individualisht dhe kolektivisht.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e gjuhës së huaj

Temat ndërkurrikulare janë tema madhore, me të cilat përballet shoqëria tani dhe në të ardhmen. Ato integrojnë fushat e të nxënësve, të cilat ndihmojnë nxënësin të interpretojë botën dhe të lidhë dijet e marra në shkollë me jetën dhe interesat e tij.

Integrimi i temave ndërkurrikulare me gjuhën e huaj në arsimin e mesëm të ulët u mundëson nxënësve të aplikojnë njohuritë e tyre gjuhësore në situata të ndryshme nga jeta reale. Kjo i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e të menduarit në mënyrë krijuese dhe kritike duke i inkurajuar ata të eksplorojnë më tej botën që i rrethon. Përdorimi i gjuhëve të huaja si një mjet komunikimi dhe shprehjeje, zhvillon tek nxënësit aftësi të rëndësishme të cilat ndihmojnë në përshtatjen me tregun e punës dhe jetën e përditshme. Kjo qasje gjithashtu rrit motivimin dhe angazhimin e nxënësve si qytetarë aktivë në shoqëri.

- *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.* Gjuha e huaj i ndihmon nxënësit të kuptojnë më mirë historinë dhe kulturën e vendeve të ndryshme, duke krijuar një lidhje me identitetin e tyre kombëtar. Në orën e mësimi të gjuhës së huaj, nxënësit nëpërmjet projekteve të ndryshme diskutojnë mbi tradita, zakone dhe vlera nga kultura e vendit të tyre dhe vendeve dhe popujve të tjerë, duke nxitur mirëkuptimin dhe respektin për diversitetin kulturor.
- *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.* Në orën e gjuhës së huaj, nxënësit mund të diskutojnë mbi rëndësinë e të qenit qytetar aktiv në shoqëri, të flasin për jetën e sipërmarrësve të suksesshëm, etj. Gjithashtu, nxënësit mund të organizojnë lojë me role si krijimi i një tregu të vogël në klasë, organizimi i një aktiviteti vullnetar në komunitet, ose të punojnë me projekte për hartimin e një plani biznesi, organizimin e një fushate ndërgjegjëse për problemet që shqetësojnë komunitetin, etj.
- *Shëndeti mendor, fizik dhe siguria.* Gjuha e huaj jo vetëm që ndihmon në promovimin e shëndetit mendor, fizik dhe siguri së përmes informimit dhe komunikimit efektiv, por ajo shërben edhe si një mjet për të rritur vetëdijen dhe për t'u angazhuar në diskutime të rëndësishme për shëndetin. Nxënësit mësojnë të lexojnë dhe interpretojnë materiale informative, si artikuj dhe broshura, që lidhen me shëndetin dhe mirëqenien. Gjatë diskutimeve mbi tema si stresi, ushqimi i shëndetshëm dhe praktikat e siguri së, nxënësit zhvillojnë aftësi për të shprehur mendimet dhe ndjenjat e tyre.
- *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore.* Gjuha e huaj nëpërmjet teksteve informuese promovon zhvillimin e qëndrueshëm dhe qëndrueshmërinë mjedisore. Nxënësit mësojnë të lexojnë dhe interpretojnë materiale mbi temat si energjia e rinovueshme, mbetjet dhe ndryshimet klimatike, etj.
- *Teknologjia, shoqëria dhe media.* Gjuha e huaj ndihmon nxënësit të përpunojnë dhe interpretojnë informacionin digjital si dhe të kuptojnë sa më mirë marrëdhënien mes teknologjisë, shoqërisë dhe medias. Duke lexuar dhe analizuar artikuj, postime në rrjetet sociale dhe burime të tjera, nxënësit zhvillojnë aftësi për të identifikuar dhe diskutuar ndikimin që ka media në shoqëri.

Veprimtaritë praktike të zhvillimit të temave ndërkurrikulare mund të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë lëndorë.

4.3 Kompetencat e lëndës së gjuhës së huaj dhe rezultatet e të nxënit

Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaj është një sintezë e njohurive të parimeve bazë gramatikore, të përdorimit të funksioneve gjuhësore në situata të ndryshme komunikimi dhe lidhjes së tyre me parimet e ligjërimit.

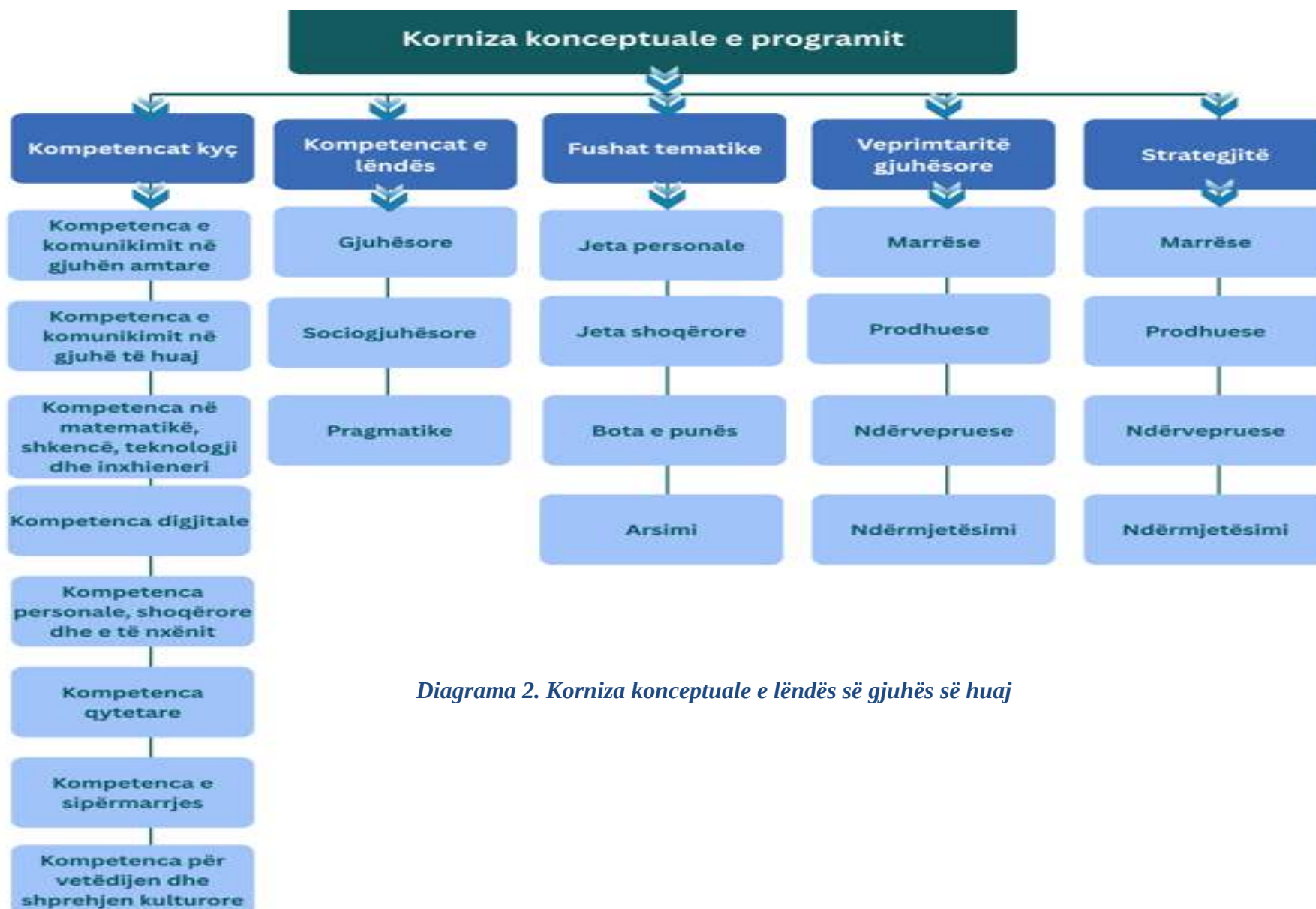

Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së gjuhës së huaj

Bazuar në kurrikulën e arsimit të mesëm të ulët, lënda e gjuhës së huaj synon të përmbushë 3 kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij dhe arrihen nëpërmjet veprimtarive gjuhësore që kryen nxënësi për përmbushjen e detyrave të caktuara. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të nxëni për secilën klasë.

Përshkrimi i kompetencave të lëndës

Kompetenca e komunikimit gjuhësor përbëhet nga kompetencat e mëposhtme:

- a) Kompetenca gjuhësore** nënkupton përvetësimin e rregullave gramatikore, semantike, fonetike, ortografike si dhe pasurimin e fjalorit.
- b) Kompetenca socio-gjuhësore** ka të bëjë me dimensionin shoqëror të gjuhës dhe i referohet të mësuarit të akteve të ndryshme të ligjëritimit dhe komunikimit në kontekste të ndryshme shoqërore. Këto kontekste kanë të bëjnë me statusin shoqëror, gjininë, moshën e nxënësit si dhe me faktorë të tjerë që influencojnë në stilin dhe regjistrat e gjuhës. Zhvillimi i kësaj kompetence është shumë i rëndësishëm pasi në situata të ndryshme duhen përdorur lloje të ndryshme shprehjesh si edhe duhen mbajtur qëndrime, besime, vlera dhe pikëpamje të ndryshme.
- c) Kompetenca pragmatike** ka të bëjë me njohjen e rregullave dhe parimeve sipas të cilave mesazhi komunikues organizohet dhe strukturohet (zhvillimi i temës, lidhja logjike e ideve, koherenca e mendimeve) dhe realizimin e funksioneve komunikuese (kërkimi i informacionit, dhënia e këshillës, kërkimi për ndihmë, rënia dakord, përshëndetjet etj).

Rezultatet e të nxënit të kompetencave të lëndës për gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 1.

Rezultatet e të nxënit të kompetencave të lëndës për gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 1.

Rezultatet e të nxënit të kompetencave për të lëndës gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 1.

5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për klasën e gjashtë

Lënda e gjuhës së huaj në klasën e gjashtë zhvillohet për 35 javë mësimore me nga 3 orë secila (45 min), pra gjithsej 105 orë. Programi i gjuhës së huaj specifikon peshën (orët e sugjeruara) për secilin komponent mësimor. Shuma e orëve sugjeruese për secilin komponent është e barabartë me sasinë e orëve vjetore të përcaktuara në planin mësimor të arsimit të mesëm të ulët. Shpërndarja e orëve ka për qëllim që përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secili komponent në raport me orët totale vjetore.

Tabela 3: Orë të sugjeruara

	Formimi kulturor dhe ndërkulturor	Formimi gjuhësor		Projekti dhe puna me Portofolin Evropian të Gjuhëve (PEGJ)	Totali i orëve
		Gramatika	Funksionet gjuhësore		
Klasa e VI	50 orë	25 orë	20 orë	10 orë	105 orë

- Në orët e formimit kulturor përfshihen pjesët e reja të leximit dhe të dëgjimit të cilat përfshijnë njohuritë që merr nxënësi mbi botën e punës, shkollës, jetës personale, natyrës, udhëtimet, kulturat dhe traditat e vendeve të ndryshme etj. Nëse mësuesi vë re se disa njohuri nuk mund të përvetësohen nga nxënësi brenda një ore mësimore, ai planifikon orë rimarrje për ato njohuri.

- Orët e formimit gjuhësor mbi gramatikën përfshijnë njohuritë gramatikore dhe punën me fjalorin që realizohet gjatë vitit. Këtu mund të përfshihen edhe orët e e përsëritjes, përforsimit të njohurive nëse mësuesi e shikon të nevojshme dhe të testeve. Gjithashtu njohuritë gramatikore nuk mund të merren jashtë kontekstit dhe duke pasur parasysh që përfaqja në kurrikulën bërthamë është të mësuarit nëpërmjet situatave të të nxënës, këto njohuri mund të ndërthuren edhe gjatë orëve kur fokusi është të folurit ose të shkruarit.

Funksionet gjuhësore ju referohen akteve të komunikimit që nxënësi realizon gjatë procesit të marrjes së gjuhës së huaj dhe mund të realizohen në përputhje me njohuritë dhe shkathtësitë e tjera.

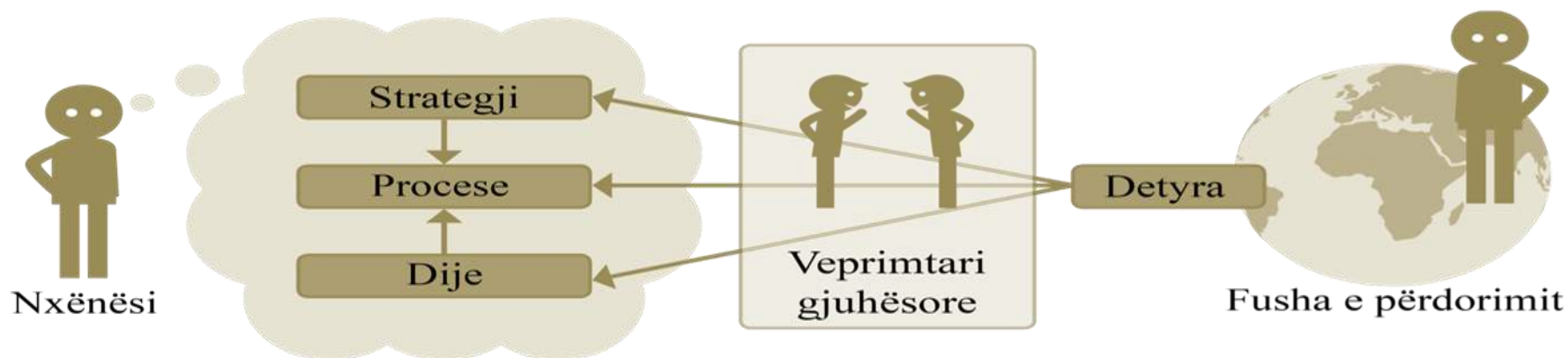
Planifikimi i orëve të punës me Portofolin Evropian të Gjuhëve (PEGJ) në lëndën e gjuhës së huaj ndihmon nxënësin të identifikojnë dhe vlerësojnë arritjet e tij gjuhësore në mënyrë sistematike nëpërmjet një strukture të qartë për zhvillimin e aftësive dhe përmirësimin e kompetencave, dhe e inkurajuar atë të jetë i pavarur në përvetësimin e gjuhës. Mësuesi planifikon veprimtari me PEGJ për ditën Evropiane të gjuhëve të huaja si dhe gjatë orëve të projektit.

5.2 Përmbajtja e klasës së gjashtë

Përfaqja e adoptuar nga Kuadri i Përbashkët Evropian i Referencave për Gjuhët (KPER) është e orientuar drejt veprimit ku nxënësi konsiderohet si “aktor shoqëror” d.m.th. pjesëtar i shoqërisë i cili ka detyra për të përmbushur (të cilat nuk janë vetëm gjuhësore) në rrethana dhe në një mjedis të caktuar dhe brenda një fushe të caktuar veprimi.

Përdorimi i gjuhës së huaj, duke përfshirë edhe të nxënës e saj, përfshin veprimtari që kryen nxënësi, i cili si individ dhe si pjesëtar i shoqërisë zhvillon kompetencat kyçe dhe në veçanti kompetencën e komunikimit gjuhësor. Gjatë këtij procesi, nxënësi përdor kompetencat kyçe në situata dhe kushte të ndryshme, përfshihet në veprimtari gjuhësore të shumëllojshme duke mobilizuar strategjitë më të përshtatshme për përmbushjen e detyrave që duhet të realizojë. Monitorimi i këtyre veprimeve nga vetë nxënësi çon në përforsimin ose përmirësimin e kompetencave kyçe. Kjo përfaqje ilustron në figurën e mëposhtme.

Diagrama 3: Të mësuarit dhe përdorimi i gjuhës së huaj

Njohuri dhe koncepte

Njohuritë dhe konceptet kryesore që trajtohen në lëndën e gjuhës së huaj mund të jenë shumë të ndryshme, por për qëllime praktike në lidhje me të nxënit dhe mësimdhënien e gjuhëve, ato mund të klasifikohen gjerësisht në katër fusha kryesore: (a) fusha personale, (b) fusha publike, (c) fusha arsimore -edukative dhe (d) fusha profesionale të cilat ndahen në nën tema.

Temat dhe nën temat, njohuritë gramatikore dhe funksionet gjuhësore të cilat mund të trajtohen në klasën e gjashtë në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 2.

Temat dhe nën temat, njohuritë gramatikore dhe funksionet gjuhësore të cilat mund të trajtohen në klasën e gjashtë në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 2.

Temat dhe nën temat, njohuritë gramatikore dhe funksionet gjuhësore të cilat mund të trajtohen në klasën e gjashtë në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 2.

5.3 Veprimtari gjuhësore

Për të përmbushur rezultatet e të nxënës dhe për të forcuar kompetencat e lëndës së gjuhës së huaj dhe aftësitë e të dëgjuarit, të folurit, të lexuarit dhe të shkruarit, nxënësi kryen veprimtaritë gjuhësore të mëposhtme:

- a) **Veprimtari marrëse** (të lexuarit, të dëgjuarit)
- b) **Veprimtari prodhuese** (të folurit, të shkruarit)
- c) **Veprimtari ndërvepruese** (të folurit, të shkruarit)
- d) **Veprimtari ndërmjetësimi** (ndërmjetësimi gjuhësor dhe kulturor).

Lidhja midis aftësive, shkathtësive, veprimtarive gjuhësore dhe kompetencave mund të shihet si një lidhje burimore ku nxënësi gjen tek kompetencat mjetet për të realizuar veprimtaritë, por këto të fundit modifikohen dhe shtohen gjatë procesit të komunikimit.

Përdorimi i gjuhës veçanërisht në ndërveprim me të tjerët lejon përvetësimin e gjuhës, e cila në vetvete përfshin zhvillimin e kompetencave. Të mësuarit e pa kontekstualizuara të kompetencave (si p.sh mësimi i rregullave gramatikore) e ndihmon nxënësin, por nuk është i mjaftueshëm për të përdorur gjuhën si një mjet komunikimi. Përshkrimi i detajuar i veprimtarive të mëposhtme ndihmon mësuesin për të përcaktuar rezultatet e të nxënës për orën mësimore.

a) *Veprimtari marrëse*

Marrja e informacionit përfshin të kuptuarin dhe përpunimin e të dhënave në situata të ndryshme kur nxënësi e dëgjon, e lexon ose e shikon një informacion të caktuar si për shembull: dëgjimi i njoftimeve publike, informimi (media), të qenit spektator (kinema, teatër, mbledhje publike, konferenca, shfaqje), leximi për t'u orientuar, për t'u informuar ose për të ndjekur udhëzime, leximi për kënaqësi, etj. Si kur dëgjon ashtu edhe ku lexon nxënësi punon për të kuptuar informacionin duke kaluar nga aspektet më të thjeshta (identifikimi i titullit, përcaktimi i temës, kuptimi i

përgjithshëm dhe deshifrimi i situatës së komunikimit, kërkimi i një informacioni specifik, për shembull mbi një personazh, marrja e detajeve) drejt përpunimit të informacioneve më komplekse (lidhja midis informacioneve të ndryshme, leximi i mesazheve të nënkuptuara, etj.) sipas nivelit të kompetencës që synohet.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 3.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 3.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 3.

b) Veprimtari prodhuese

Veprimtaritë prodhuese përfshijnë detyrat që realizon nxënësi me gojë dhe me shkrim. Nxënësi realizon detyra me gojë si për shembull bën njoftime publike reale ose imagjinare, lexon një tekst të përgatitur me zë të lartë, këndon një këngë, prezanton një detyrë, komenton një ngjarje, mbron një pikëpamje të tij, etj. Nxënësi gjithashtu realizon detyra me shkrim si për shembull plotëson një pyetësor, shkruan një artikull për shtyp, krijon një poster, përpilon një listë, harton një raport, përmbledh një artikull, shkruan një e-mail-e, tregim, ese, etj.

Të gjitha detyrat që realizon nxënësi si me shkrim apo me gojë duhet të jenë pjesë e një situate komunikimi nga jeta reale që justifikon përdorimin e gjuhës së huaj.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 3.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 3.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 3.

c) Veprimtari ndërvepruese

Nxënësi e mëson dhe e përdor më mirë gjuhën e huaj kur ai vendoset në situata ndërveprimi ku shkëmben ide me një ose më shumë bashkëbisedues. Ndërveprimi me gojë zhvillohet kryesisht në formën e diskutimeve formale ose informale, debateve, intervistave, bisedave, etj. Ndërveprimi me shkrim po merr gjithnjë e më shumë rëndësi në jetën e përditshme si pasojë e zhvillimit të rrjeteve sociale dhe mjeteve të lëvizshme të komunikimit: e-mail, mesazhe SMS, postime në Twitter, forume diskutimesh, shkrime bashkëpunuese të teksteve online, etj.

Që të jetë efektiv, ndërveprimi duhet t'i afrohet sa më shumë situatave autentike dhe të ngjashme me jetën reale, ku shkëmbimi i informacionit tashmë është një nevojë për secilin nga ne.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 4.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 4.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 4.

d) Veprimtari ndërmjetësimi

Ndërmjetësimi gjuhësor sipas Kuadrit të Përbashkët Evropian për Gjuhët dhe Volumit Shoqërues, ka të bëjë me mënyrën se si nxënësi ja shpjegon një material të cilin ai ka lexuar ose dëgjuar dikujt që nuk mund ta kuptojë atë material. Ndërmjetësimi gjuhësor përfshin një sërë veprimtarish që variojnë nga perifrazimi e deri te përkthimi. Ndërmjetësimi e vendos nxënësin në një situatë ku ai vlerëson të gjithë njohuritë dhe aftësitë e tij.

Në të dyja format, atë me gojë dhe atë me shkrim, nxënësi ndërmjetësues:

- merr shënime, perifrazon ose bën përmbledhjen e një materiali për shokët e klasës;
- identifikon elementet kulturore që janë të pakuptueshme për të tjerët dhe i bën ato të kuptueshme;
- përkthen një tekst të shkruar, ose realizon një dublim filmi për të tjerët;
- udhëheq një punë kolektive, lehtëson bashkëpunimin, kontribuon në shkëmbime ndërkulturore, etj.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimit gjuhësor të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësve në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 5.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimit gjuhësor të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësve në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 5.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimit gjuhësor të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësve në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 5.

5.4 Strategji komunikimi

Për të kryer detyrat që i jepen nxënësi duhet të përfshihet në veprimtari të shumta gjuhësore dhe të përdorë strategji komunikimi. Strategjitë që përdor nxënësi për të komunikuar konsiderohen si nyje lidhëse midis burimeve të nxënësit (kompetencat) dhe se çfarë ai mund të bëjë me ato (veprimtaritë komunikuese). Shumica e situatave përfshijnë llojshmëri veprimtarish dhe përdorim të më shumë se një aftësie ose shkathtësie. Strategjitë janë mjeti që nxënësi përdor për të mobilizuar dhe balancuar të gjitha burimet e tij, të aktivizojë të gjitha aftësitë e tij për të përmbushur plotësisht dhe me sukses detyrat që i jepen.

Strategjitë që përdor nxënësi të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësve në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 6.

Strategjitë që përdor nxënësi të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësve në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 6.

Strategjitë që përdor nxënësi të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësve në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 6.

5.5 Kompetenca shumë gjuhësore dhe shumë kulturore

Programi i lëndës së gjuhës së huaj inkurajon të mësuarin e shumë gjuhëve dhe njohjen e shumë kulturave si faktorë që ndihmojnë nxënësin të zhvillojë kompetencën e komunikimit në gjuhë amtare dhe gjuhë të huaj. Kjo qasje thekson faktin se përvoja e nxënësit me gjuhët në kontekstet e tij kulturore zgjerohet, nga gjuha amtare në atë të shoqërisë në përgjithësi dhe më pas në gjuhët e popujve të tjerë (qoftë të mësuara në shkollë, apo nga përvoja të ndryshme në jetë). Nxënësi nuk i mban këto gjuhë dhe kultura të ndara, por përkundrazi ndërton një kompetencë komunikuese në të cilën kontribuojnë të gjitha njohuritë dhe përvojat gjuhësore dhe në të cilën gjuhët ndërlidhen dhe bashkëveprojnë. Në situata të ndryshme, nxënësi përdor pjesë të ndryshme të kësaj kompetence për të arritur komunikim efektiv me një bashkëbisedues të caktuar. Kjo qasje gjithashtu thekson rëndësinë që ka njohja e gjuhëve të tjera dhe kulturave të ndryshme duke ndihmuar nxënësin të kuptojë dhe të respektojë diversitetin gjuhësor dhe kulturor. Në këtë mënyrë, nxënësi zhvillon aftësi për të komunikuar në një shoqëri gjithnjë e më ndryshim dhe ndihmon që kjo shoqëri të jetë më tolerante dhe më e hapur. Integrimi i elementeve kulturore në mësimdhënie e inkurajon nxënësin të njihet me këndvështrime të ndryshme dhe gjithashtu të forcojë identitetin e tij kulturor, duke u bërë një qytetar më i angazhuar dhe i vetëdijshëm në shoqëri.

Portofoli Evropian i Gjuhëve (ELP) ofron një format në të cilin mësimi i gjuhëve dhe përvojat ndërkulturore të llojeve më të larmishme mund të regjistrohen dhe njihen zyrtarisht.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për të zhvilluar dhe forcuar kompetencën shumë gjuhësore dhe shumë kulturore, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 7.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për të zhvilluar dhe forcuar kompetencën shumë gjuhësore dhe shumë kulturore, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 7.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për të zhvilluar dhe forcuar kompetencën shumë gjuhësore dhe shumë kulturore, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 7.

5.6 Qëndrime dhe vlera

Në lëndën e gjuhës së huaj nxënësi demonstroi qëndrimet dhe vlerat të përmbledhura si më poshtë:

Nxënësi:

- demonstroi pavarësi dhe është i paanshëm në marrjen e vendimeve kryerjen e veprimeve të tij;
- demonstroi besim dhe vullnet në punën dhe përpjekjet e tij për arritjen e rezultateve;
- respektoi përpjekjet personale dhe ato në grup duke treguar gatishmëri për të bashkëpunuar;
- ndjek me vëmendje shokët kur flasin dhe respektoi radhën e të folurit;
- përzgjedh fjalorin e duhur (nuk fyen, përdor fjalët e mirësjelljes etj) dhe tregon empati gjatë komunikimit me shokët e klasës;
- tregon interes në materialet që lexon dhe vlerëson burime të ndryshme informacioni;
- respektoi bashkëfolësit pa dallime gjinie, besimi, ideje;
- demonstroi bashkëpunim dhe qëndrim etik gjatë punës në grup dhe në diskutime;
- mban qëndrimin e tij ndaj problemeve që dalin në klasë dhe në shkollë;
- merr pjesë në diskutime duke respektuar dhe pranuar mendimin ndryshe;
- vlerëson kontributin e të tjerëve gjatë kryerjes së një detyre;
- njeh, respektoi dhe pranoi diversitetin gjuhësor dhe kulturor;
- është i ndërgjegjshëm për ndikimin e teknologjisë në gjuhë dhe komunikim.
- është i ndërgjegjshëm për kontributin e gjuhëve në zhvillimin e mendimit kritik.

5.7 Formimi kulturor dhe ndërkulturor

Mësimi i gjuhëve të huaja ka si objektiv kryesor sigurimin e komunikimit mes folësve të kulturave ku fliten këto gjuhë. Pavarësisht këtij funksioni fillestar, i cili është i rëndësishëm, komunikimi ndërgjuhësor ka një dimension më të thellë: njohjen e kulturës dhe historisë që përmbajnë gjuhët e huaja që nxënësi mëson. Ky dimension i mësimi të gjuhës së huaj, që lidhet me komunikimin dhe kulturën, hedh bazat në arsimin fillor dhe të dhe forcohet në arsimin e mesëm të ulët dhe atë të lartë.

Në arsimin e mesëm të ulët, nxënësi vazhdon dhe përshpejton eksplorimin e tij gjithnjë e më të plotë të lidhjes kulturore që kanë gjuhët. Gjuhët e huaja i mundësojnë nxënësit të kuptojë një univers të ri, të përballët me një botë që është më shumë ose më pak e largët nga universi i tij i zakonshëm dhe të gjejë, në dallimin dhe ndryshimin nga kultura e tij, një pasurim që do ta formojë gjatë gjithë jetës së tij. Dimensioni kulturor, i domosdoshëm për dialogun shoqëror, shënon një hap të rëndësishëm për nxënësin pasi ai zgjeruan horizontin e tij kulturor dhe shoqëror me një nivel më të lartë autonomie. Arsimi i mesëm i ulët ofron mundësi të ndryshme për nxënësit në pasurimin e përvojave për të komunikuar – konferenca, takime, partneritete, shkëmbime, intershipe – të cilat janë faktorë të favorshëm për krijimin e marrëdhënieve të ndryshme njerëzore. Për më tepër, zhvillimi i rrjeteve digjitale shtohet në këtë realitet të ri.

5.8 Tiparet cilësore të gjuhës së folur

Tiparet cilësore të gjuhës së huaj përfshijnë disa aspekte të rëndësishme që ndihmojnë në vlerësimin e aftësive gjuhësore të nxënësve. Këto tipare kanë të bëjnë me gamën e fjalorit dhe strukturave gramatikore që përdor nxënësi, përdorimin e saktë të gramatikës dhe fjalorit, rrjedhshmërinë në të folur, aftësinë për të marrë pjesë në biseda me të tjerët, organizimit logjik të ideve, si dhe mënyrën e shqiptimit të fjalëve.

Tiparet cilësore të gjuhës së folur të cilat përcaktojnë suksesin e nxënësve në realizimin e funksioneve komunikuese në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 8.

Tiparet cilësore të gjuhës së folur të cilat përcaktojnë suksesin e nxënësit në realizimin e funksioneve komunikuese në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 8.

Tiparet cilësore të gjuhës së folur të cilat përcaktojnë suksesin e nxënësit në realizimin e funksioneve komunikuese në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 2, tabela 8.

5.9 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).

Për një planifikim sa më të mirë të orës së mësimi në përmbushje të rezultateve të të nxënit programi përfshin shembuj nga fusha të ndryshme tematike. Në anekset përkatëse për secilën gjuhë paraqiten shembuj të veprimtarive të cilat planifikon mësuesi në përmbushje të rezultateve të të nxënit. Shembujt e dhënë fokusohen në rezultatet e të nxënit të komunikimit online dhe ndërmjetësimit gjuhësor dhe kulturor. Gjithashtu në këtë rubrikë jepen shembuj se si lidhen kompetencat e lëndës me strategjitë përkatëse për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.

Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve dhe lidhjen e kompetencave të lëndës me strategjitë e të nxënit në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1 tabelat 10,11.

Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve dhe lidhjen e kompetencave të lëndës me strategjitë e të nxënit në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabelat 10,11.

Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve dhe lidhjen e kompetencave të lëndës me strategjitë e të nxënit në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3 tabelat 10,11.

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

6.1 Qasja e orientuar drejt veprimit

Metodologjia bazë në mësimdhënien e gjuhës së huaj bazohet në qasjen e orientuar drejt veprimit e cila ka në fokus aftësimin e nxënësit për të vepruar dhe shprehur në situata të ndryshme nga jeta reale. Në këtë qasje, nxënësi paraqitet si një pjesëtar i shoqërisë duke promovuar së pari autonominë dhe përfshirjen e tij në procesin e të nxënit.

Bazuar në këtë qasje programi i gjuhës së huaj nuk është një program linear i strukturave gjuhësore, ose një grup njohurish dhe funksionesh gjuhësore, por është një program i bazuara në analizën e nevojave të nxënësit, të orientuara drejt detyrave të jetës reale dhe të ndërtuara rreth nocioneve dhe funksioneve gjuhësore të zgjedhura për këtë qëllim. Kjo promovon një perspektivë ku merren në konsideratë aftësitë se çfarë është në gjendje të bëjë nxënësi. Gjithashtu mësuesi planifikon duke filluar nga nevojat që ka nxënësit për të komunikuar në një botë reale dhe më pas i përshtat ato me rezultatet e të nxënit dhe mënyrën e vlerësimit (backward planning/design).

Kur nxënësi konsiderohet si një pjesëtar i shoqërisë në përdorimin e gjuhës, ai përfshihet në procesin e të nxënit duke njohur më mirë natyrën sociale të gjuhës dhe përdorimin e saj në vend që thjesht të mësojë rreth gjuhës si një lëndë mësimore. Qasja e orientuar drejt veprimit e merr në konsideratë gjithashtu kompetencën shumë gjuhësore dhe shumë kulturave, duke i mundësuar nxënësit të përdorë të gjitha burimet e tij gjuhësore kur është e nevojshme, duke e inkurajuar ata të shohë dhe dallimet midis gjuhëve dhe kulturave.

Metodologjitë e mësimdhënies janë mjaft të rëndësishme për të realizuar një mësimdhënie efektive të orientuar drejt veprimit.

Mësuesit e gjuhës së huaj, duke mos lënë mënjanë metodat tradicionale të mësimdhënies, duhet të përdorin gjerësisht metodën komunikuese në mësimdhënie. Qëllimi i kësaj metode është që në orën e mësimi gjuha e përdorur të jetë sa më afër gjuhës që përdoret në jetën e përditshme. Kjo do të thotë që mësuesi duhet t'i mësojë nxënësit jo “si të flasin” por “çfarë të flasin” dhe “kur të flasin”.

1. Mësimdhënie me në qendër nxënësin

Nxënësit janë në qendër të procesit të mësimdhënies i cili ndërtohet në varësi të nevojave, aftësive dhe interesave të nxënësve. Nxënësit e një klase janë të ndryshëm dhe kanë stile të ndryshme për sa i përket mënyrës se si ata nxënë: individualisht, në grup, nën udhëheqjen e mësuesit, të pavarur, me anë të mjeteve konkrete etj. Shembuj të mësimdhënies me në qendër nxënësin përfshijnë diskutimin, lojërat, simulimet, zbulimin dhe zgjidhjen e problemeve.

2. Të nxënit bashkëveprues

Të nxënit bashkëveprues është një metodë e mësimdhënies dhe të nxënit, ku nxënësit bashkohen për të eksploruar më tej konceptet e mësuara, për të krijuar projekte të ndryshme. Të mësuarit bashkëveprues ndihmon në zhvillimin e aftësive të komunikimit, zhvillon aftësitë sociale të nxënësve, promovon vetëvlerësimin e tyre dhe i bën ata nxënës autonomë.

3. Mësimdhënia e diferencuar

Mësimdhënia e diferencuar ndihmon mësuesit të angazhojnë në orën e mësimit çdo nxënës duke ju përshtatur stilit të tyre specifik të të nxënit. Mësimdhënia e diferencuar ofron një mënyrë për të përmbushur të gjitha nevojat e nxënësve duke i inkurajuar ata të shprehin atë që kanë mësuar në mënyra të ndryshme.

4. Integrimi i aftësive gjuhësore

Të katër aftësitë gjuhësore (të dëgjuarit, të lexuarit, të folurit dhe të shkruarit) duhet të integrohen tërësisht në mësimdhënien dhe të nxënin e gjuhës së huaj. Kjo metodologji holistike pasqyron natyrën komplekse të përdorimit të gjuhës në jetën reale dhe i përgatit më mirë nxënësit për komunikim efektiv në kontekste të ndryshme.

5. Përdorimi i teknologjisë dhe Inteligjencës Artificiale (IA)

Kjo metodologji përdor teknologjinë dhe inteligjencën artificiale për të krijuar përvoja të personalizuar dhe ndërvepruese të të nxënit. Përfshirja e teknologjisë dhe IA në metodologjitë e mësimit të gjuhës së huaj ofron një përvojë dinamike, të personalizuar dhe tërheqëse dhe përgatit më mirë nxënësit për komunikim në botën reale në gjuhën e huaj që po mësojnë.

6. Të nxënit bazuar në projekt

Të nxënit bazuar në projekt përfshin një qasje dinamike në klasë dhe një metodë mësimdhënieje përmes së cilës nxënësit fitojnë njohuri më të thellë duke eksploruar aktivisht sfidat dhe problemet e botës reale. Të nxënit bazuar në projekt krijon praktika të reja mësimore, të cilat pasqyrojnë mjedisin aktual ku nxënësit jetojnë dhe mësojnë, vendos kërkesa të reja për nxënësit dhe mësuesit për të sfiduar praktikat tradicionale në mësimin e gjuhëve të huaja.

7. Të nxënit bazuar në detyra

Mësuesi organizon mësimin rreth detyrave që nxënësit kryejnë duke përdorur gjuhën e huaj që po mësojnë. Këto detyra imitojnë aktivitetet e botës reale dhe kërkojnë që nxënësit të përdorin komunikim autentik. Fokusi është në arritjen e rezultateve të të nxënit përmes përdorimit të gjuhës, gjë që i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre gjuhësore në mënyrë natyrale.

8. Të nxënit social dhe emocional

Kjo metodologji gërsheton parimet e të nxënit social dhe emocional (vetëdija, vetë-menaxhimi, ndërgjegjësimi social, aftësitë e marrëdhënieve dhe vendimmarrja e përgjegjshme) në të nxënit e gjuhëve të huaja, duke theksuar zhvillimin e inteligjencës emocionale të nxënësve krahas aftësive gjuhësore. Mësuesit krijojnë një mjedis të sigurt dhe gjithëpërfshirës ku nxënësit ndihen të sigurt kur përballen me, duke shprehur ndjenjat e tyre dhe duke mbështetur njëri-tjetrin.

9. Qëndrueshmëria mjedisore

Kjo metodologji i inkurajuar nxënësit të ndër veprojnë me mjedisin e tyre dhe ta përdorin gjuhën në mënyra autentike dhe kuptimplote. Përfshirja në orën e mësimin të ndryshimeve klimatike dhe çështjeve të tjera globale me të cilat po përballen shoqëria e bën mësimin e gjuhës së huaj më tërheqës, praktik dhe efektiv.

10. Edukimi për Median dhe Informacionin (EMI)

Edukimi për median dhe informacionin është një metodologji që ndërthur mësimin e aftësive gjuhësore me zhvillimin e të menduarit kritik, vlerësimin e informacionit dhe konsumin e përgjegjshëm të medias. Integrimi i EMI në mësimdhënien e gjuhës së huaj krijon një mjedis mësimor dinamik që përgatit nxënësit për komunikim efektiv dhe pjesëmarrje aktive në shoqërinë e një epoke digjitale.

11. Integrimi i qasjes STEAM (Science, Technology, Engineering, the Arts and Mathematics)

Nxënësi harton projekte ose detyra duke vënë në përdorim njohuritë e marra në matematikë, në lëndët shkencore dhe në art. Kjo qasje ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e shekullit 21 si bashkëpunimi, krijimtaria, dhe të menduarit kritik.

6.2 Roli i situatave praktike në mësimin e gjuhës së huaj

Një ndër mënyrat më efektive për të ndërtuar kuptim të qëndrueshëm dhe të thelluar të njohurive dhe koncepteve gjuhësore në arsimin e mesëm të ulët është përfshirja e situatave reale dhe praktike në procesin e të nxënës. Situatat e të nxënës në lëndën e gjuhës së huaj mund të zgjasin një ose disa orë mësimi. Këto situata ndihmojnë që nxënësi t'i përdorë njohuritë e marra në jetën e tij të përditshme pa vështirësi dhe në interes të tij. Mësimi nëpërmjet situatave reale, si biseda në dyqan, diskutime në klube, ose aktivitete shoqërore, i bën nxënësit të ndihen më të angazhuar dhe të motivuar në orën e mësimi. Duke u përfshirë në situata nga jeta reale nxënësit përmirësojnë aftësinë e të dëgjuarit dhe të folurit. Përballja me sfida reale i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre të mendimit kritik dhe të zgjidhjes së problemeve, duke i përgatitur ata më mirë për situata të ndryshme në jetë. Pavarësisht metodave të përdorura mësuesi duhet të ketë parasysh që nxënësi ka fituar:

- kompetencat e duhura;
- aftësinë për t'i përdorur këto kompetenca;

- aftësinë për të përdorur strategjitë e duhura në vënien e kompetencave në veprim.

6.3 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e gjuhës së huaj

Projektet kurrikulare përbëjnë një komponent të rëndësishëm të procesit mësimor në lëndën e gjuhës së huaj në arsimin e mesëm të ulët, pasi ato i japin mundësi nxënësve të zbatojnë njohuritë e fituara në mënyrë të pavarur, funksionale dhe krijuese, përtej detyrave standarde të tekstit shkollor. Projektet kurrikulare inkurajojnë nxënësit të praktikojnë aftësitë gjuhësore dhe të shprehin qartë idetë e tyre. Angazhimi në projekte i motivon nxënësit të jenë aktivë në procesin e të nxënës dhe të bashkëpunojnë me njeri tjetrin duke zhvilluar aftësitë e tyre sociale, mendimin kritik dhe aftësitë për zgjidhjen e problemeve. Gjithashtu projektet kurrikulare përfshijnë elemente kulturore, duke ndihmuar nxënësit të kuptojnë më mirë kulturën e popujve të ndryshëm dhe të zhvillojnë një ndjenjë të respektit për diversitetin kulturor.

Projektet mund të ndërtohen rreth temave që lidhen drejtpërdrejt me jetën e përditshme ku nxënësit zgjidhin probleme reale dhe marrin vendime të përgjegjshme.

Në këtë proces, roli i mësuesit është ai i *udhëheqësit/organizuesit dhe mentorit*, duke i ndihmuar nxënësit që:

- të formulojnë pyetje hulumtuese,
- të planifikojnë hapat e punës,
- të mbledhin dhe të analizojnë të dhëna,
- të interpretojnë rezultatet,
- të prezantojnë në mënyrë të qartë përfundimet e tyre.

Projektet gjithashtu ofrojnë mundësi për integrim ndërdisiplinor, duke lidhur gjuhën e huaj me matematikën, me shkencën, teknologjinë, ekonominë, gjeografinë apo edukimin qytetar, duke i përgatitur nxënësit për sfida reale që kërkojnë mendim kompleks dhe bashkëpunim.

6.4 Portofoli Evropian i Gjuhëve (PEGJ)

Portofoli Evropian të Gjuhëve (PEGJ), i akredituar nga Këshilli i Evropës për t'u përdorur si dokument kurrikular, është hartuar për tre qëllime kryesore:

- a. të mbështesë dhe të zhvillojë autonominë e nxënësit;
- b. të forcojë ndërgjegjësimin ndërkulturor të nxënësit;
- c. të promovojë plurilingualizmin.

PEGJ ka dy funksione:

- a. **Raportues**- tregon aftësitë e nxënësit në lidhje me gjuhët e huaja që ai di ose po mëson duke dhënë informacion rreth përvojave dhe shembuj konkretë mbi arritjet e tij në këto gjuhë. Rëndësia e funksionit raportues të PEGJ-it ndryshon sipas moshës së nxënësit.
- b. **Pedagogjik**- PEGJ është hartuar me synimin e bërjes transparent të procesit të të nxënit të gjuhëve, duke ndihmuar nxënësin të zhvillojë kapacitetin për reflektim dhe vetëvlerësim. Ky funksion përkon me synimet e Këshillit të Evropës për forcimin dhe zhvillimin e autonomisë të nxënësit.

Portofoli Evropian i Gjuhëve (PEGJ) përbëhet nga tri pjesë:

1. **Pasaporta Gjuhësore**
2. **Biografia Gjuhësore**
3. **Dosja**

Detyrat e portofolit mund të jenë punime të kryera në klasë dhe/ose jashtë saj, dëshmi e kontributeve dhe talentit të nxënësit të cilat nxënësi i përzgjedh bazuar në përshkruesit e Biografisë Gjuhësore tek PEGJ për një aftësi të caktuar (të lexuarit, të dëgjuarit, të folurit, të shkruarit) dhe nivelit përkatës. Detyrat duhet të përfshijnë të gjitha aftësitë e gjuhës (të folurit, të dëgjuarit, të shkruarit dhe të lexuarit).

Duke qenë një dokument kurrikular mësuesi duhet të planifikojë veprimtari të larmishme që nxënësi të punojë me këtë dokument si p.sh.: punë në grup, punë në çift, ushtrime të krijuara nga nxënësit, diskutime etj. (orët e PEGJ planifikohen brenda orëve të projektit).

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e gjuhës së huaj do të përshkruhen veprimtari praktike për përdorimin e PEGJ në klasë.

6.5 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e gjuhës së huaj

Në mësimin e gjuhës së huaj, është e rëndësishme që të gjithë nxënësit të ndihen të përfshirë. Disa nxënës mund të përballen me sfida që lidhen me të kuptuarit e koncepteve abstrakte, me ritmin e të mësuarit ose me aftësitë për të zbatuar njohuritë. Roli i mësuesit është të ofrojë mbështetje të personalizuar dhe të krijojë mjedise që nxisin zhvillimin e këtyre aftësive, duke përdorur qasje të ndryshme si:

- ofrimi i ushtrimeve të përshtatura dhe graduale që përforcojnë kuptimin bazë të koncepteve gjuhësore;
- përdorimi i mjeteve konkrete, ilustrimeve, skemave, vizualizimeve dhe simulimeve digjitale që ndihmojnë nxënësit të lidhin njohuritë gjuhësore me përvojën konkrete;
- organizimi i punës në grupe të vogla ose në çift, duke inkurajuar ndihmën dhe shkëmbimin e ideve mes nxënësve;
- ofrimi i udhëzimeve të qarta dhe strukturimit të pyetjeve që nxisin të menduarit hap pas hapi;
- përdorimi i teknologjisë arsimore (aplikacione, platforma, video mësimore) që ofrojnë mundësi të ndryshme për t'u praktikuar.

6.6 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e gjuhës së huaj

Nxënësit që tregojnë interes të shtuar në lëndën e gjuhës së huaj shpesh kanë nevojë për detyra dhe sfida që i ndihmojnë të thellojnë të kuptuarit, të zhvillojnë mendimin kritik dhe krijues, si dhe të zbatojnë njohuritë në mënyrë fleksibël në situata të reja. Mësuesi ka rolin e udhëheqësit dhe motivuesit, duke i inkurajuar këta nxënës:

- të përballen me detyra të hapura, kërkojnë analiza të thelluara, krahasime, përgjithësime, argumentim, etj.;
- të krijojnë vetë situata problemore, skenarë ose pyetje që nxisin zgjidhje kreative dhe të argumentuara;
- të marrin pjesë në diskutime, debate ose analiza mbi tematika dhe probleme aktuale për të shprehur dhe mbrojtur idetë e tyre;
- të angazhohen në lojëra logjike, sfida mendore, ose ushtrime që stimulojnë mendimin deduktiv dhe aftësitë analitike;
- të marrin pjesë në simulime të Model UN, konkurse debatesh, esesh, etj.

7 VLERËSIMI I NXËNËSVE

Në mësimin e gjuhës së huaj, vlerësimi i nxënësve në arsimin e mesëm të ulët është pjesë shumë e rëndësishme e procesit mësimor dhe ndihmon mësuesin të kuptojë se sa mirë po i mësojnë nxënësit njohuritë dhe aftësitë që lidhen me kompetencat e kësaj lënde. Në lëndën e gjuhës së huaj qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një note, por:

- t'i japë nxënësit mundësi të kuptojë progresin e tij, të mësojë nga gabimet duke reflektuar të përmirësojë njohuritë dhe aftësitë, si dhe të motivohet për të ecur përpara;
- të ndihmojë mësuesin të kuptojë sa mirë nxënësit i kanë kuptuar koncepte dhe po i zbatojnë ato;
- të ndihmojë mësuesin të përmirësojë mënyrën e mësimdhënies;

7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën e gjuhës së huaj

Vlerësimi diagnostikues (vlerësimi si proces të nxëni)

Ky lloj vlerësimi bëhet në fillim të vitit shkollor ose të një kapitulli të ri. Mësuesi zbulon njohuritë që nxënësi ka dhe identifikon çfarë ka nevojë të përsëritet ose të mësohet më mirë. Ky vlerësim ndihmon mësuesin të planifikojë më mirë mësimin, duke përshtatur ritmin dhe mënyrat e punës me nevojat e nxënësve.

Ky vlerësim mund të realizohet:

- me pyetje të thjeshta dhe të drejtpërdrejta;
- me ushtrime të shkurtra orientuese;
- me kuice të shkurtra;
- me lojëra ose biseda reflektuese,
- fisha vetëvlerësimi, etj.

Vlerësimi formues (vlerësimi i vazhduar, vlerësimi për të nxënë)

Ky vlerësim bëhet gjatë gjithë procesit mësimor, në çdo mësim, për të parë si po ecin nxënësit. Ai ndihmon nxënësit dhe mësuesin të kuptojnë nëse janë në rrugën e duhur dhe çfarë duhet përmirësuar në punën e tyre para se të arrijnë vlerësimin përmbljedhës ose përfundimtar.

Teknika të vlerësimit formues janë:

- vlerësimi i punës në grupe;
- vëzhgimi i angazhimit dhe pjesëmarrjes gjatë mësimin;
- detyrat e përditshme dhe projektet e vogla;

- vlerësimi i diskutimeve dhe argumentimi i zgjidhjeve;
- vlerësimi i përgjigjeve gjatë mësimit;
- vetëvlerësimi dhe vlerësimi nga bashkëmoshatarët, etj.

Vlerësimi përmbledhës (vlerësimi periodik, vlerësimi i të nxënës)

Ky vlerësim bëhet pas një periudhe mësimore, ose pas një kapitulli dhe mat atë që nxënësi ka arritur të mësojë. Mund të realizohet me teste, detyra individuale me shkrim, projekte përmblylëse. Kjo zakonisht shoqërohet me notë dhe ndihmon mësuesin, nxënësin dhe prindërit të kuptojnë progresin dhe arritjet.

7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e gjuhës së huaj

- Vlerësimi duhet të ndihmojë nxënësit të mësojnë më mirë, të kuptojnë dhe të reflektojnë mbi gabimet e tyre.
- Detyrat dhe pyetjet e vlerësimit duhet të matin aftësitë dhe njohuritë që nxënësit duhet të zhvillojnë sipas kompetencave të gjuhës së huaj.
- Vlerësimi duhet të jetë i qartë dhe i drejtë për të gjithë nxënësit, pavarësisht aftësive të tyre.
- Vlerësimi duhet të inkurajojë nxënësit të besojnë në vetvete dhe të kuptojnë që gabimi është pjesë e të nxënës.
- Mësuesi duhet të përdorë shumë forma vlerësimi, si: përgjigjet me gojë, ushtrimet, punën me materiale konkrete, projektet, vizatimet, punën në grup, detyrat e shtëpisë etj.

Ky proces ndihmon që vlerësimi të bëhet një mjet i dobishëm dhe i kuptueshëm për të gjithë, jo vetëm një "kontroll" për nota, por një mënyrë për të ndihmuar nxënësit të rriten dhe të përmirësohen çdo ditë në mësimin e gjuhës së huaj.

7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.

Në këtë rubrikë përfshihen shembuj konkretë të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit në lëndën e gjuhës së huaj. Nëpërmjet shembujve mësuesit kuptojnë si të dallojnë dhe të vlerësojnë nxënësit mbështetur në nivelet e arritjes. Përmes përshkrimeve të qarta dhe të shkallëzuara, shembujt mbështetin procesin e vlerësimit formues dhe përmbledhës. Në këtë rubrikë gjithashtu jepet një shembull për vlerësimin e detyrave me shkrim në gjuhën e huaj.

Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve dhe vlerësimin e detyrave me shkrim në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1 tabelat 12, 13.

Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve dhe vlerësimin e detyrave me shkrim në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2 tabelat 12,13.

Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve dhe vlerësimin e detyrave me shkrim në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3 tabelat 12,13.

8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Gjatë procesit mësimor në lëndën e gjuhës së huaj, përdorimi i burimeve dhe aktiviteteve të ndryshme ndihmon në zhvillimin e aftësive komunikative dhe në kuptimin e thellë të strukturave gjuhësore. Materialet konkrete, vizuale dhe teknologjike krijojnë mundësi që nxënësit të mësojnë në mënyrë aktive, duke prekur, parë, dëgjuar dhe zbatuar njohuritë në situata reale. Mësuesi ka mundësinë të integrojë mjete të ndryshme për të bërë mësimin sa më të qartë dhe të aksesueshëm për të gjithë nxënësit dhe duke i ndihmuar ata të ndërtojnë dijet e tyre, t'i konkretizojnë njohuritë e tyre, të nxënë në mënyrë të pavarur, t'i përdorin dijet në jetën praktike dhe në kontekste të reja, të zhvillojnë aftësitë e të menduarit kritik e krijues, të bashkëveprojnë me shokët e shoqet e klasës. Disa nga mjetet më të përdorura didaktike janë: tekstet mësimore, fletoret e punës,

revistat, atlaset, enciklopeditë, antologjitë, televizori, video-projektori, kompjuteri, smartboard, interneti, CD, radio, media, Podcastet, aplikacionet ose platformat për mësimin e gjuhës, materialet mësimore të hartuara ose të përshtatura nga mësuesi, vepra letrare dhe libra të tjerë në gjuhë të huaja që janë në bibliotekën e shkollës, etj.

Gjatë shpjegimit, mësuesi përdor gjuhë të qartë dhe të thjeshtë, fjali të shkurtra dhe një fjalor të përshtatur për moshën dhe nivelin e nxënësve. Ai/ajo zgjedh shembuj konkretë dhe ushtrime të personalizuar, duke siguruar mbështetje shtesë për nxënësit që kanë nevojë.

Përveç tekstit shkollor, mësuesi *përdor fletore pune, materiale ndihmëse, ushtrime shtesë dhe platforma digjitale*, që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë dhe të zbatojnë më mirë gjuhën e huaj që po mësojnë.

8.1 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore

Në arsimin e mesëm të ulët, përdorimi i teknologjisë në orët e gjuhës së huaj është një mundësi shumë e mirë për të ndihmuar nxënësit të zhvillojnë aftësitë e komunikimit, krijimtarisë dhe të kuptojnë lidhjen e gjuhës me kulturën dhe shoqërinë. Qasja interaktive, e cila përfshin përdorimin e platformave digjitale, aplikacioneve dhe burimeve multimediale, inkurajon nxënësit të angazhohen dhe të eksplorojnë tema të ndryshme në mënyrë kreative. Klasat e pajisura me mjete si tabela interaktive dhe burime online ndihmojnë në krijimin e një mjedisi mësimor motivues, ku gjuha mësohet në një kontekst dinamik dhe praktik, duke i përgatitur nxënësit për sfida të ndryshme të komunikimit në botën reale. Më poshtë listohen disa mënyra për përdorimin e teknologjisë në lënën e gjuhës së huaj.

- Përdorimi i postës elektronike për shkëmbim informacioni.
- Përdorimi i internetit për të shfrytëzuar faqet e web –it të rekomanduara nga mësuesi si burim informacioni.
- Përdorimi i platformave digjitale për mësimin e gjuhëve (Akelius language learning platform)¹.

¹ <https://languages.akelius.com/>

- Përdorimi i aplikacioneve të ndryshme për hartimin e testeve; pyetësorëve, etj.
- Përdorimi i tabelave interaktive për të angazhuar nxënësit në aktivitete interaktive, prezantime multimediale dhe lojëra virtuale.
- Përdorimi i përmbajtjeve multimediale si video, podkaste dhe filma për t'i ekspozuar nxënësit ndaj përdorimit autentik të gjuhëve dhe konteksteve kulturore.
- Etj.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e gjuhës së huaj do të përshkruhen përdorimi i burimeve dhe materialeve didaktike përfshirë teknologjinë.

9 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së gjuhës së huaj bazohet në Kornizën Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Planin Mësimor të Arsimit të Mesëm të Ulët si dhe në Kuadrin e Përbashkët Evropian për Gjuhët dhe Volumnin Shoqërues (2020). Si i tillë ky dokument i shërben mësuesve, autorëve të teksteve mësimore, hartuesve të testeve kombëtare, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Në këtë kapitull përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit në mënyrë që të maksimizohet efektiviteti i programit të lëndës së gjuhës së huaj.

a) Rekomandime për mësuesit

- Të lidhin përmbajtjen e gjuhës së huaj me fusha të tjera (shkencë, matematikë, teknologji, inxhinieri, art, gjuhë, edukatë qytetare, etj.) për të ndihmuar në zhvillimin e përgjithshëm të nxënësve.
- Të përdorin situata nga jeta reale, si role-play, diskutime mbi tema aktuale, dhe projekte që lidhen me interesat e nxënësve për të rritur angazhimin e tyre në procesin mësimor.

- Të inkurajojnë nxënësit të eksplorojnë tema të ndryshme në mënyrë të pavarur përmes kërkimeve dhe prezantimeve, duke u dhënë atyre mundësinë të zhvillojnë aftësi kërkimore dhe prezantuese.
- Të planifikojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë rëndësinë e gjuhëve të huaja në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.
- Të shfrytëzojnë mjetet digjitale dhe platformat online për të krijuar një mjedis më interaktiv, duke përdorur video, podcast dhe burime të tjera për të përparimin e nxënësve.
- Të fokusohen në zhvillimin e aftësive të larta, si mendimi kritik dhe zgjidhja e problemeve, përmes analizës së teksteve, debateve dhe studimeve të rasteve.
- Të inkurajojnë nxënësit të eksplorojnë kulturën e vendeve dhe popujve të ndryshëm nëpërmjet letërsisë, muzikës, filmave dhe aktiviteteve kulturore për të rritur ndjeshmërinë kulturore.
- Të organizojnë ditën evropiane të gjuhëve si një manifestim i shumë gjuhësisë dhe shumë kulturave.
- Të japin feedback të vazhdueshëm dhe konstruktiv për të ndihmuar nxënësit të përmirësojnë aftësitë e tyre gjuhësore dhe të kuptojnë më mirë boshllëqet e tyre.
- Të inkurajojnë nxënësit të zhvillojnë projekte që përfshijnë përdorimin e gjuhës së huaj në mënyrë kreative, si krijimi i videove, blogjeve ose aplikacioneve.
- Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me aftësi me talente.
- Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socio emocional.
- Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.
- *Të sigurojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të lëndës së gjuhës së huaj (p.sh. sugjerohet 30% teori — 70% praktikë). Përdorimi praktik i gjuhës së huaj do të realizohet jo vetëm në orët e veçanta si: ushtrime, përsëritje, projekte, konkurse etj., po*

përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.

- Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë të lëndës së gjuhës së huaj.
- Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

b) Rekomandime për autorët e teksteve shkollore

- Të përshtatin në mënyrë cilësore tekstet shkollore duke reflektuar të gjitha përditësimet më të fundit.
- Të përfshijnë platforma digjitale interkative për mësimin e gjuhës së huaj në tekstet shkollore.
- Të sigurojnë librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së tekstit shkollor.
- Të sigurojnë materialet burimore edhe digjitale për zbatimin e tekstit shkollor.
- Të përfshijnë në tekstet shkollore ushtrime që promovojnë mendimin kritik, zgjidhjen e problemeve dhe krijimtarinë.
- Të krijojnë hapësirë në tekstet shkollore për shembuj dhe ushtrime që nxisin orientimin për karrierë, përmes profesioneve ku gjuha e huaj luan rol të rëndësishëm.
- Të sigurojnë që tekstet të kenë qasje gjithëpërfshirëse dhe të përshtatshme për moshën, duke marrë parasysh diversitetin kulturor dhe aftësitë e ndryshme të nxënësve.
- T'i referohen tabelës së vendosur në fund të programit e cila pasqyron përputhjen e niveleve gjuhësore sipas Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët dhe shtrirjen e tyre sipas klasave në sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë.

c) Rekomandime për hartuesit e testeve kombëtare

- Të sigurojnë që testet të përmbajnë ushtrime me fokus zbatime praktike në jetën reale.
- Të integrojnë qasje ndërdisiplinore, që nxisin të menduarit logjik, të menduarin kritik dhe krijues, jo thjesht memorizimin.
- Të sigurojnë që testet të jenë të përputhshme me objektivat e programit dhe rezultatet e të nxënësve, për të reflektuar aftësitë që nxënësit duhet

të zhvillojnë.

- Të kenë parasysh nivelin e diversitetit të nxënësve, duke përfshirë ushtrime që janë të qarta dhe të kuptueshme për të gjithë, pavarësisht sfondit kulturor ose gjuhësor.
- Të respektojnë balancën mes aftësive gjuhësore që testohen.
- Të hartojnë modele të testeve kombëtare në mënyrë që të punohen nga nxënësit gjatë viteve të shkollimit.

d) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve gjuhësore.
- Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të të nxënës.
- Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- Të vlerësojnë balancën midis kohës që flet mësuesi dhe kohës që flasin nxënësit.
- Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënës dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socio emocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e gjuhës së huaj.
- Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

e) Rekomandime për prindërit

- Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e të mësuarit të gjuhëve të huaja jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- Të bashkëpunojnë me shkollën për të ndihmuar fëmijët në pjesëmarrjen në projekte të lidhura me gjuhët e huaja.
- Të promovojnë një qëndrim pozitiv ndaj mësimi të gjuhëve të huaja, duke theksuar rëndësinë e përpjekjes dhe të mësimi nga gabimet.

- Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i gjuhës së huaj zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.

f) Rekomandime për nxënësit

- Të marrin pjesë aktive në orët e mësimi të gjuhës së huaj, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive.
- Të angazhohen në projekte kurrikulare që lidhin gjuhët e huaj me lëndët e tjera.
- Të bashkëpunojnë me shokët dhe të mësojnë të komunikojnë lirshëm në gjuhën e huaj që po mëson si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- Të jenë kureshtarë dhe të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke përfshirë edhe përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- Të kuptojnë rëndësinë e gjuhëve të huaja si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

10 NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE

Në lëndën e gjuhës së huaj së klasës së gjashtë ka këto ndryshime përmbajtjesore:

- 1) Reflektim i ndryshimeve të bëra në Kuadrin Evropian të Referencave për Gjuhët, Volumi Shoqërues, 2020. ²
- 2) Vendosja e fokusit në qasjen e orientuar drejt veprimit duke sugjeruar një ndarje brenda orës së mësimi 50% pjesa teorike dhe 50% pjesa praktike. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.

² Council of Europe (2020), *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, available at www.coe.int/lang-cefr

- 3) Promovimi i shumë gjuhësisë dhe shumë kulturave gjuhësore.
- 4) Përditësimi i kompetencave kyç dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e gjashtë.
- 5) Përditësimi dhe përshkrimi në gjuhë të huaj i kompetencave të lëndës dhe i rezultateve të të nxënit.
- 6) Përditësimi i rezultateve të të nxënit duke shtuar komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor dhe kulturor.
- 7) Riorganizimi i veprimtarive gjuhësore dhe strategjive në formën e rezultateve të të nxënit.
- 8) Përditësimi i temave ndërkurrikulare.
- 9) Përditësimi i metodologjisë me fokus të shtuar në zhvillimin e mendimit kritik, edukimin për median dhe informacionin, qëndrueshmëria mjedisor, të nxënit bazuar në projekt, si dhe duke përfshirë qasjen STEAM, të nxënit e personalizuar, të nxënit socio emocional, përdorimin e teknologjisë dhe IA etj.
- 10) Përditësimi i vlerësimit të nxënit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënit.

11 TABELA E NIVELEVE SIPAS KLASAVE

Tabela pasqyron përputhjen e niveleve gjuhësore sipas Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët dhe shtrirjen e tyre sipas klasave në sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë për gjuhën e huaj.

Nivelet Klasat	Pre A1	A1	A2	A2+/B1
Klasa 9				
Klasa 8				
Klasa 7				
Klasa 6				
Klasa 5				
Klasa 4				
Klasa 3				

12 ANEKSI 1- GJUHË FRËNGE

Tabela 1. Kompetencat e lëndës së gjuhës së huaj për nivelin gjuhësor A2 dhe rezultatet e të nxënit

Compétences	Description	Résultats d'apprentissage
Compétence linguistique	La compétence linguistique comprend les connaissances et compétences lexicales, phonologiques, syntaxiques et d'autres dimensions de la langue en tant que système, indépendamment de la valeur sociolinguistique de ses variations et des fonctions pragmatiques de ses réalisations. Au niveau A2, les apprenants sont capables de communiquer lors de	Étendue linguistique générale L'élève: - produit de brèves expressions courantes afin de répondre à des besoins simples de type concret : détails personnels, routines quotidiennes, désirs et besoins, demandes d'information. - utilise des modèles de phrases élémentaires et communiquer à l'aide d'expressions mémorisées, de groupes de quelques mots/signes et d'expressions toutes faites, sur soi, les gens, ce qu'ils font, les lieux, les biens, etc. - possède un répertoire limité de courtes expressions mémorisées couvrant les premières nécessités vitales des situations prévisibles ; des pannes fréquentes et des malentendus surviennent dans les situations imprévues.

	tâches simples sur des sujets familiers et habituels.	Étendue du vocabulaire	- possède un vocabulaire suffisant pour mener des transactions quotidiennes courantes dans des situations et sur des sujets familiers. - possède un vocabulaire suffisant pour satisfaire les besoins communicatifs élémentaires. - possède un vocabulaire suffisant pour satisfaire les besoins primordiaux.
		Correction grammaticale	- utilise des structures simples correctement mais commet encore systématiquement des erreurs élémentaires ; le sens général de ce qu'il(elle) veut dire reste cependant clair.
		Maîtrise du vocabulaire	- possède un répertoire restreint ayant trait à des besoins quotidiens concrets.
		Maîtrise phonologique	a) Maîtrise phonologique générale - La prononciation est en général suffisamment claire pour être comprise mais les interlocuteurs devront parfois faire répéter. Une forte influence de l'une ou l'autre des langues parlées sur l'accent, le rythme et l'intonation peut affecter la compréhension et requiert la participation des interlocuteurs. La prononciation des mots familiers.

			b) Articulation des sons - La prononciation est en général intelligible dans des situations d'échanges quotidiens simples, pourvu que l'interlocuteur fasse l'effort de comprendre certains sons spécifiques. Une mauvaise prononciation systématique des phonèmes n'affecte pas la compréhension, pourvu que l'interlocuteur fasse l'effort de reconnaître l'influence de la langue du locuteur sur la prononciation et s'y adapte. c) Traits prosodiques - utilise de façon intelligible les traits prosodiques des mots et expressions quotidiens, malgré une forte influence sur l'accent, l'intonation et/ou le rythme de l'une ou l'autre des langues qu'il(elle) parle. Les traits prosodiques (par exemple l'accent tonique) des mots familiers et quotidiens et des énoncés simples sont convenables.
		Maîtrise de l'orthographe	- copie de courtes expressions sur des sujets courants, par exemple les indications pour aller quelque part. - écrit avec une relative exactitude phonétique (mais pas forcément orthographique) des mots courts qui appartiennent à son vocabulaire parlé.

Compétence sociolinguistique	Les compétences sociolinguistiques se réfèrent aux conditions socioculturelles de l'utilisation du langage. Le composant sociolinguistique affecte strictement toute communication linguistique entre des représentants de différentes cultures, même si les étudiants peuvent souvent ne pas être conscients de son influence. Au niveau A2, les étudiants sont capables de se débrouiller dans des échanges sociaux très courts, en utilisant les formes quotidiennes polies d'accueil et de contact. Peut faire des invitations, des excuses et y répondre.	Adéquation sociolinguistique	- se débrouille dans des échanges sociaux très courts en utilisant les formes quotidiennes polies d'accueil et de contact. - fait des invitations, des excuses et y répond.
Compétence pragmatique	La compétence pragmatique concerne l'utilisation fonctionnelle des ressources linguistiques	Souplesse	- adapte des phrases simples, bien répétées, mémorisées et simples à des circonstances particulières au moyen d'un léger changement de lexique.

(production de fonctions linguistiques, actes de discours), s'appuyant sur des scénarios ou des scripts d'échanges interactionnels. Au niveau A2, les apprenants disposent de compétences de base pour interagir dans des situations simples. Les apprenants sont capables d'utiliser des techniques simples pour lancer, poursuivre et clore une brève conversation simple en face à face en utilisant des expressions simples bien préparées et mémorisées.		- développe des expressions apprises par la simple recombinaison de leurs éléments.
	Prise de parole	- utilise des procédés simples pour lancer, poursuivre et clore une brève conversation. - commence, soutient et clore une conversation simple et limitée en face-à-face. - sollicite l'attention.
	Développement thématique	- raconte une histoire ou décrit quelque chose par une simple liste de points. - donne un exemple dans un texte très simple, utilise « comme » ou « par exemple ».
	Cohérence et cohésion	- relie des groupes de mots avec des connecteurs simples tels que « et », « mais » et « parce que ».
	Précision	- communique ce qu'il(elle) veut dire dans un échange d'information limité, simple et direct sur des sujets familiers et habituels, mais, dans d'autres situations, doit généralement transiger sur le sens.

		Aisance	- construit des phrases sur des sujets familiers avec une aisance suffisante pour gérer des échanges courts et malgré des hésitations et des faux démarrages évidents.

Tabela 2. Fushat tematike, njohuritë kryesore gramatikore dhe funksionet gjuhësore

Njohuri dhe koncepte – Klasa 6- gjuhë frënge	
Formimi kulturor dhe ndërkulturor	
Domaines	Thèmes
Vie personnelle et sociale	La vie quotidienne, les relations en famille, les amis, les activités et les loisirs pendant le temps libre (musique, cinéma et télévision, sports, anniversaires, fêtes, etc.). Les souvenirs, les projets d'avenir, les habitudes et les règles dans la famille, le mode de vie, les activités touristiques, les centres d'intérêt. La rédaction d'un petit texte ou d'un courriel.
Éducation	La vie scolaire (activités, excursions/ voyages scolaires, projets,) le parcours scolaire, les relations avec les amis, des courriels amicaux, les technologies et les outils d'apprentissage, l'intelligence artificielle, l'emploi du temps scolaire, le règlement de l'école.
Emplois et professions	Le travail et les professions, les lieux de travail, les engagements volontaires, les projets d'avenir,

Le monde qui nous entoure	La nature et l'environnement (plantes, animaux, saisons), le climat et la météo, la protection de la planète, la pollution, les gestes écologiques du quotidien, les voyages, le tourisme, le transport, les langues et les cultures, les nationalités.
Enjeux mondiaux.	L'égalité et l'inégalité sociale, la discrimination, les médias, la pauvreté, le réchauffement climatique, le développement durable, la transition verte, la technologie, les droits des enfants.
Formimi gjuhësor	
Gramatika	
Adjectifs et adverbess	L'adjectif qualitatif (genre, nombre et place), le comparatif et le superlatif. Les adverbes (de temps, de lieu, de manière, d'intensité, de quantité)
Articles, conjonctions et prépositions	Les articles définis, indéfinis et partitifs, les conjonctions de cause, de conséquence, de temps. Les prépositions de lieu, de temps etc,
Modes et temps verbaux Actif et passif des verbes. Discours direct et indirect Négation et interrogation	Les temps verbaux Le conditionnel présent (formation et utilisation) Le discours direct et indirect au présent. La phrase négative et interrogative.
Noms et pronoms	Le genre et le nombre des noms. Les pronoms relatifs, les pronoms compléments d'objet direct et indirect, les pronoms complément de lieu (y, en) les pronoms possessifs, les pronoms démonstratifs, les pronoms interrogatifs, les pronoms indéfinis.
Funksionet gjuhësore	

Fonctions linguistiques	Fonctions linguistiques: présenter et se présenter, demander et donner une information, demander et donner des conseils et des opinions, exprimer les désirs et les préférences, exprimer son accord ou son désaccord.

Tabela 3. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

ACTIVITÉS DE RÉCEPTION– NIVEAU A2
<i>Compréhension orale</i>
<i>Compréhension générale de l’oral</i>
L’élève comprend des expressions et des mots relatifs à des domaines de priorité immédiate (par exemple, information personnelle et familiale de base, achats, géographie locale, emploi), à condition que l’élocution soit claire, bien articulée et lente.
L’élève:
<i>Comprendre une conversation entre tierces personnes</i>
- suit dans les grandes lignes, de courts et simples échanges sociaux, s’ils sont prononcés très lentement et clairement.
<i>Comprendre en tant qu’auditeur</i>
- comprend les grandes lignes d’une information simple, donnée dans une situation prévisible, comme celle d’un guide touristique (« Voici où habite le Président »).

Comprendre des annonces et des instructions orales

- comprend des instructions élémentaires sur l'heure, la date, les nombres, ainsi que sur les tâches routinières à faire.

Comprendre des médias audio ou signés et des enregistrements

- comprend les points importants d'une histoire et se débrouiller pour suivre l'intrigue, à condition qu'elle soit racontée lentement et clairement.

Compréhension audiovisuelle

Comprendre des émissions de télévision, des films et des vidéos.

- L'élève suit les changements de sujets dans des informations télévisées factuelles et se fait une idée du contenu principal.

Compréhension écrite

Compréhension générale de l'écrit

L'élève comprend des textes courts et simples contenant un vocabulaire extrêmement fréquent, y compris un vocabulaire internationalement partagé.

L'élève:

Comprendre la correspondance

- comprend des lettres et des courriels formels très simples (par exemple la confirmation d'une réservation ou d'un achat en ligne).

Lire pour s'orienter

- comprend les signaux et les panneaux courants dans des lieux publics tels que des rues, restaurants, gares et sur les lieux de travail pour l'orientation, les instructions, les consignes de sécurité.

Lire pour s'informer et discuter

- comprend dans un courrier personnel, la plupart de ce que les gens disent sur eux-mêmes ou de ce qu'ils disent aimer chez les autres.

Lire des instructions

- suit une recette de cuisine simple, surtout si les étapes les plus importantes sont illustrées.

Lire comme activité de loisir

- comprend les points principaux d'un court article relatant un événement prévisible (par exemple la remise des Oscars), à condition qu'il soit rédigé dans un langage simple.

Tabela 4. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësit

ACTIVITÉS DE PRODUCTION

Production orale

Production orale générale

L'élève décrit ou présente simplement des gens, des conditions de vie ou de travail, des activités quotidiennes, ce qu'il(elle) aime ou non, par de courtes séries d'expressions ou de phrases faisant partie d'une liste.

L'élève:

Monologue suivi: décrire l'expérience

- dit ce qu'il(elle) sait bien faire et ce qu'il(elle) fait moins bien (par exemple en sport, pour les jeux, ses compétences, ses matières à l'école).
- parle brièvement de ses projets de fin de semaine ou de vacances.

Monologue suivi: donner des informations

- donne des consignes simples pour aller d'un endroit à un autre en utilisant des expressions simples telles que « tournez à droite », « allez tout droit » et avec des connecteurs tels que « d'abord », « ensuite », « et puis ».

Monologue suivi: argumenter (par exemple lors d'un débat)

- présente son point de vue en termes simples à condition que l'interlocuteur soit patient.

Annonces publiques

- fait de très brèves annonces préparées avec un contenu prévisible et appris, intelligibles pour des auditeurs attentifs. <i>S'adresser à un auditoire</i> - répond aux questions qui suivent si elles sont faciles et à condition de pouvoir faire répéter et de se faire aider pour formuler une réponse.
PRODUCTION ÉCRITE
<i>Production écrite générale</i>
L' élève produit une série d'expressions et de phrases simples reliées par des connecteurs simples tels que « et », « mais » et « parce que ».
L' élève: <i>Écriture créative</i> - imagine le début d'une histoire ou en continuer une, à condition de pouvoir consulter un dictionnaire et des ouvrages de référence (par exemple les tables de conjugaisons dans un manuel scolaire). <i>Essais et rapports</i> - donne ses impressions et son opinion sur des sujets d'intérêt personnel (par exemple les modes de vie et la culture, les histoires) en utilisant un vocabulaire et des expressions de tous les jours.

Tabela 5. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës

ACTIVITÉS D'INTERACTION

Interaction orale

Interaction orale générale

L'élève communique dans le cadre d'une tâche simple et courante ne demandant qu'un échange d'information simple et direct sur des sujets familiers relatifs au travail et aux loisirs et gère des échanges de type social très courts mais est rarement capable de comprendre suffisamment pour alimenter volontairement la conversation.

L'élève:

Comprendre un interlocuteur

- comprend ce qui lui est dit clairement, lentement et directement dans une conversation quotidienne simple, à condition que l'interlocuteur prenne la peine de l'aider à comprendre.

Conversation

- exprime ce qu'il(elle) ressent en utilisant des expressions toutes faites très élémentaires.
- indique ce qu'il(elle) aime ou non.

Discussion informelle (entre amis)

- discute de ce qu'il faut faire, où aller et prendre les dispositions nécessaires pour se rencontrer.

- exprime des opinions d'une manière limitée.

Discussion formelle (réunions)

- dit ce qu'il(elle) pense des choses si on s'adresse directement à lui(elle) dans une réunion formelle, à condition de pouvoir faire répéter si nécessaire.

Coopération à visée fonctionnelle (faire la cuisine ensemble, discuter d'un document, organiser un événement, etc.)

- communique au cours de simples tâches courantes en utilisant des expressions simples pour avoir des objets et en donne, pour obtenir une information simple et discuter de la suite à donner.

Obtenir des biens et des services

- fait remarquer qu'il y a un problème, par exemple « Mon plat est froid » ou « Il n'y a pas de lumière dans ma chambre ».
- demande un rendez-vous médical et comprendre la réponse quand il se trouve en face-à-face et indique la nature de son problème au personnel médical, peut-être par des gestes et un langage corporel.

Échanger des informations

- pose des questions simples sur un événement et répond à ce même type de questions (par exemple à quel endroit et à quel moment l'événement a eu lieu, qui était là et comment cela s'est passé).

Interviewer et être interviewé

- répond à des questions simples et réagit à des déclarations simples dans un entretien.
- indique la nature d'un problème de façon simple à un professionnel de santé, en utilisant éventuellement des gestes et un langage corporel.

Utiliser les télécommunications

- comprend un message téléphonique simple (par exemple « Mon vol est retardé. J'arriverai à 10 heures. »), confirme les détails du message et le transmet par téléphone aux personnes concernées.

INTERACTION ÉCRITE***Interaction écrite générale***

L'élève rédige de brèves notes simples toutes faites en rapport avec des besoins immédiats.

L'élève:

Correspondance

- rédige une carte de vœux courte et très simple (par exemple carte d'anniversaire ou de Nouvel An).

Notes, messages et formulaires

- fournit des renseignements personnels ou autres, sur la plupart des formulaires courants (par exemple pour ouvrir un compte bancaire ou pour envoyer une lettre par courrier recommandé).

Interaction en ligne
Conversation et discussion en ligne - fait de courts commentaires positifs et négatifs en ligne sur des médias embarqués en utilisant une langue simple, mais il(elle) aura en général besoin de faire appel à un outil de traduction en ligne ou à d'autres ressources.
Transactions et coopération en ligne axées sur des objectifs - pose des questions simples sur la disponibilité d'un produit ou d'un article. - répond à des instructions simples et pose des questions simples pour accomplir en ligne une tâche commune avec l'aide d'un interlocuteur coopératif.

Tabela 6. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimi gjuhësor, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

ACTIVITÉS DE MÉDIATION
Dans la médiation, l'élève agit en tant qu'agent social qui crée des ponts et aide à construire ou à transmettre du sens, parfois dans la même langue, parfois à travers des modalités (par exemple, de l'oral au signé ou vice versa, dans la communication cross-modale) et parfois d'une langue à une autre (médiation interlinguistique). L'accent est mis sur le rôle de la langue dans des processus tels que créer l'espace et les conditions pour communiquer et/ou apprendre, collaborer pour construire un nouveau sens, encourager les autres à construire ou à comprendre un nouveau sens, et transmettre de nouvelles informations sous une forme appropriée. Le contexte peut être social, pédagogique, culturel, linguistique ou professionnel.
MÉDIATION GÉNÉRALE

L'élève utilise des mots simples ou des signes pour demander à quelqu'un d'expliquer quelque chose. Reconnaît les difficultés et indique en langage simple la nature apparente d'un problème. Transmet les points principaux de conversations ou de textes courts et simples sur des sujets quotidiens d'intérêt immédiat à condition qu'ils soient exprimés clairement et dans un langage simple.

MÉDIATION DE TEXTES

L'élève:

Transmet des informations spécifiques à l'oral ou par signes

- transmet (en langue B), de façon simple, une série d'instructions courtes et simples, si elles sont énoncées clairement et lentement (en langue A).

Transmettre des informations spécifiques à l'écrit

- énumère (en langue B) des informations précises venant de textes simples (écrits en langue A) portant sur des sujets ordinaires concernant des intérêts ou des besoins immédiats.

Expliquer des données à l'oral ou par signes

- interprète et décrit (en langue B) des visuels simples portant sur des sujets familiers (par exemple une carte météo, un organigramme de base) (avec le texte en langue A), même si des pauses, des faux départs et des reformulations peuvent être évidents.

Traiter un texte à l'oral ou par signes

- transmet (en langue B) les points principaux de textes courts, clairement structurés et simples (en langue A), remédiant à son répertoire limité par différents moyens (gestes, dessins, mots ou signes empruntés à d'autres langues).

Traiter un texte à l'écrit

- recopie des textes courts imprimés ou rédigés en écriture manuelle lisible.

Traduire à l'oral ou par signes un texte écrit

- assure (en langue B) une traduction orale simple et sommaire d'informations courantes sur des sujets familiers, rédigées en phrases simples (en langue A) (par exemple des nouvelles de personnes, de courtes histoires, des adresses, des messages ou des instructions).

Traduire à l'écrit un texte écrit

- utilise une langue simple pour faire une traduction approximative (de langue A en langue B) de textes très courts sur des sujets quotidiens et familiers contenant un vocabulaire des plus courants; la traduction reste compréhensible malgré quelques erreurs.

Prendre des notes (conférences, séminaires, réunions, etc.)

- prend de simples notes lors d'une présentation/manifestation quand le sujet est familier et prévisible, que le présentateur fait des mises au point et donne le temps de prendre les notes.

Exprimer une réaction personnelle à l'égard de textes créatifs (incluant la littérature)

- indique de façon simple quels aspects d'une oeuvre l'intéressent particulièrement.
- dit s'il (si elle) a ou non aimé une oeuvre et expliquer pourquoi de façon simple.

Analyser et critiquer des textes créatifs (incluant la littérature)

- identifie et décrit brièvement, avec des formules toutes faites simples, les thèmes et les personnages clés de récits courts et simples mettant en scène des situations familières en langage courant.

MÉDIATION DE CONCEPTS

Coopérer dans un groupe

L'élève:

Facilite la coopération dans les interactions avec des pairs

- participe à la réalisation de tâches communes simples, demande leur avis aux participants, fait des propositions et comprend les réponses, à condition de pouvoir, de temps à autre, demander de répéter ou de reformuler.

Coopère pour construire du sens

- fait des propositions d'une manière simple.

Diriger le travail de groupe

L'élève:

Gérer des interactions

- donne des consignes très simples à un groupe de travail collectif et aider si nécessaire aux formulations.

Susciter un discours conceptuel

- demande l'avis de quelqu'un sur une idée donnée.

MÉDIATION DE LA COMMUNICATION

L'élève:

Établir un espace pluriculturel

- contribue à un échange interculturel, demander aux gens, avec des mots ou des signes simples, de s'expliquer et de clarifier ce qu'ils ont dit, et exploiter son répertoire limité pour exprimer son accord, inviter, remercier, etc.

Agir en tant qu'intermédiaire dans des situations informelles (avec des amis et des collègues)

- communique (en langue B) le point principal de ce qui est dit (en langue A) dans des situations quotidiennes prévisibles, transmet de part et d'autre des informations au sujet de besoins et de souhaits personnels à condition que les autres personnes l'aident à formuler.

Faciliter la communication dans des situations délicates et des désaccords

- se rend compte d'un désaccord entre personnes ou de difficultés dans une interaction et adapte des expressions simples, mémorisées, pour rechercher un compromis ou un accord.

Tabela 7. Strategjitë që përdor nxënësi, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënëit

STRATÉGIES DE RÉCEPTION	
Identifier des indices et faire des déductions (à l'oral/signé et à l'écrit)	L'élève: - se sert du format, de l'apparence et de la typographie pour identifier le type de texte : actualités, texte publicitaire, article, manuel, clavardage ou dialogue en ligne ou forum, etc. - se sert des nombres, dates, noms, noms propres, etc. pour repérer le sujet d'un texte. - déduit le sens et la fonction d'expressions toutes faites inconnues à partir de leur position dans un texte écrit (par exemple au début ou à la fin d'une lettre).
STRATÉGIES DE PRODUCTION	
Planification	- tire de son répertoire une série d'expressions appropriées, les préparer et les répéter à l'avance.
Compensation	- identifie ce qu'il(elle) veut en le désignant du doigt (par exemple : « Je voudrais cela, s'il vous plaît »).
Contrôle et correction	- Pas de descripteur disponible
STRATÉGIES D'INTERACTION	
Prise de parole	- indique qu'il(elle) suit ce qui se dit.

Coopérer	- indique qu'il(elle) suit ce qui se dit
Faire clarifier	- indique qu'il(elle) n'a pas suivi. - indique qu'il(elle) ne comprend pas et demande à ce qu'un mot ou un signe soit épilé.
STRATÉGIES DE MÉDIATION	
<i>Stratégies pour expliquer un nouveau concept</i>	
Relier à un savoir préalable	- Pas de descripteur disponible.
Adapter son langage	- répète le point principal d'un message simple sur un sujet quotidien, en utilisant des mots différents afin d'aider les autres à le comprendre.
Décomposer une information compliquée	- Pas de descripteur disponible.
<i>Stratégies pour simplifier un texte</i>	
Amplifier un texte dense	- Pas de descripteur disponible.
Élaguer un texte	- identifie et note (souligner surligne, etc.) les phrases clés dans un texte courant court.

Tabela 8: Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për të zhvilluar dhe forcuar kompetencën shumë gjuhësore dhe shumë kulturore, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës

COMPÉTENCE PLURILINGUE ET PLURICULTURELLE

Exploiter un répertoire pluriculturel	L'élève: - reconnaît et applique les normes culturelles courantes liées aux échanges sociaux quotidiens (par exemple les différents rituels de salutations). - se conduit de façon adéquate dans les salutations quotidiennes, les au-revoir, les expressions de remerciement et d'excuse, en ayant toutefois des difficultés à se débrouiller dans des situations inhabituelles. - reconnaît que son comportement lors d'une transaction quotidienne peut transmettre un message différent de celui qu'il a l'intention de transmettre, et peut essayer de l'expliquer simplement. - se rend compte des difficultés qui apparaissent dans l'interaction avec des membres d'autres cultures, même s'il ou si elle peut ne pas savoir comment se comporter dans cette situation.
Compréhension plurilingue	- comprend des annonces courtes, énoncées clairement, en recoupant ce qu'il(elle) a compris des versions disponibles dans différentes langues. - comprend des messages et des instructions écrits courts et clairement rédigés en recoupant ce qu'il(elle) a compris des versions dans différentes langues. - repère les informations pertinentes, se sert des avertissements, des instructions et des informations simples donnés en parallèle dans différentes langues sur un produit.
Exploiter un répertoire plurilingue	- fait appel au répertoire limité qu'il(elle) a dans différentes langues pour expliquer un problème ou pour demander de l'aide ou des précisions.

	- utilise des mots ou des signes et des expressions simples de différentes langues de son répertoire plurilingue pour assurer une transaction simple et pratique ou un échange d'informations. - utilise un mot simple ou un signe d'une autre langue de son répertoire plurilingue pour se faire comprendre lors d'une situation habituelle de la vie quotidienne, quand il(elle) ne peut trouver l'expression adéquate dans la langue qui est utilisée

Tabela 9. Tiparet cilësore të gjuhës së folur për realizimin e funksioneve komunikuese

ASPECTS QUALITATIFS DE LA LANGUE PARLÉE	
Étendue	L'élève utilise des structures élémentaires constituées d'expressions mémorisées, de groupes de quelques mots, de signes et d'expressions toutes faites afin de communiquer une information limitée dans des situations simples de la vie quotidienne.
Correction	L'élève utilise des structures simples correctement mais commet encore systématiquement des erreurs élémentaires.
Aisance	L'élève se fait comprendre dans une brève intervention même si les pauses les faux démarrages et la reformulation sont évidents.
Interaction	L'élève répond à des questions et réagit à des déclarations simples. L'élève indique qu'il(elle) suit mais est rarement capable de comprendre assez pour soutenir la conversation de son propre chef.
Cohérence	L'élève relie des groupes de mots avec des connecteurs simples tels que « et », « mais » et « parce que ».
Phonologie	La prononciation est en général suffisamment claire pour être comprise mais l'interlocuteur devra parfois faire répéter. Une forte influence de l'accent, du rythme et de l'intonation de l'une ou l'autre des langues qu'il(elle) parle peut affecter la compréhension et requiert la participation des interlocuteurs. La prononciation des mots familiers est cependant claire.

Tabela 10. Shembuj të veprimtarive për përmbyshjen e RN-ve në komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor

EXEMPLES D'UTILISATION DES DESCRIPTEURS DE L'INTERACTION EN LIGNE ET DE LA MÉDIATION DANS DIFFÉRENTS DOMAINES		
INTERACTION EN LIGNE		
Conversation et discussion en ligne		
1. L' élève fait de courts commentaires positifs et négatifs en ligne sur des médias embarqués en utilisant une langue simple, mais il(elle) aura en général besoin de faire appel à un outil de traduction en ligne ou à d'autres ressources.		
Situation (et rôles)	Personnel	prend contact en ligne avec des amis ou des membres de la famille éloignés pour se tenir au courant des nouvelles et des projets personnels
	Public	Des publications publiques sur un site de festival/d'événement
	Professionnel	comme contributeur à un simple service en ligne sur des sujets familiers
	Éducationnel	dans la séance de questions/réponses d'un site scolaire d'apprentissage
MÉDIATION DE TEXTES		
Transmettre des informations spécifiques à l'écrit		
L' élève énumère (en langue B) des informations précises venant de textes simples (écrits en langue A) portant sur des sujets ordinaires concernant des intérêts ou des besoins immédiats.		
Texte	Personnel	des manuels ménagers, des instructions pour préparer un repas
	Public	des publicités, prospectus, brochures, dépliants, itinéraires de voyage, horaires, instructions

(et contexte du discours)	Professionnel	des manuels d'instructions pour aider à utiliser un matériel simple, sur des procédures de sécurité, des conditions exigées pour un poste publiées sur une annonce
	Éducationnel	des livres de classe, des lectures de classe, une tâche scolaire, un test ou un devoir à la maison, la façon de faire une expérience simple dans une classe de sciences, une visite de musée ou un voyage scolaire

Tabela 11. Shembuj të lidhjes së kompetencave të lëndës dhe strategjive për përmbushjen e rezultateve të të nxënës

Texte/Titre	Stratégie	Tache	Compétence Linguistique	Compétence Sociolinguistique	Compétence Pragmatique
Invite un ami à une fête	Complète un dialogue	Fait et répond à des invitations	Les verbes modaux (pouvoir, aimer), les formes de questions.	Niveaux de formalité dans les invitations amicales.	Message informel ou dialogue court
Une brève biographie	Lecture d'information lacunaire	Écrire sur la vie de quelqu'un	Passé simple ; connecteurs (ensuite, après cela)	Sensibilisation à un ton respectueux dans les textes biographiques	Narration chronologique

Tabela 12. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Exemple 1. Résultat d'apprentissage (RA) : - L'élève discute de ce qu'il doit faire, où aller et prend des dispositions pour se retrouver pour faire du shopping un week-end.

Niveau de réussite	Très bien	Bien	Satisfaisant	Faible
Description	L'élève discute des projets d'achats en utilisant au moins quatre phrases bien structurées, incluant des suggestions sur quoi acheter, où aller et quand se rencontrer. Il utilise correctement des formes de questions liées au shopping telles que "Combien ça coûte...?", "Quelle taille...?", "Avez-vous...?", montrant précision et fluidité.	L'élève discute des plans d'achats généraux en deux à trois phrases complètes, mentionnant un lieu et une heure de rencontre. Il utilise correctement 2 à 3 structures interrogatives liées au shopping et montre un bon contrôle du vocabulaire et de la grammaire de base.	L'élève fait de simples suggestions sur les achats en une ou deux phrases, avec de petites erreurs de grammaire ou de vocabulaire. Ils essaient de poser 1 à 2 questions basiques, bien que certaines puissent être incomplètes ou mal structurées.	L'élève fournit des réponses peu claires ou incomplètes. Il nomme un magasin ou un horaire, mais avec des erreurs grammaticales fréquentes ou une utilisation incorrecte du vocabulaire clé (par exemple, en ne réussissant pas à formuler des questions de base sur les achats). La communication est limitée et décousue.
Exemple 2. Résultat d'apprentissage (RA) : -L'élève produit une série de phrases et de phrases simples lorsqu'il parle de ses membres de la famille.				
Niveau de réussite	Très bien	Bien	Satisfaisant	Faible

Description	L'élève produit 4 phrases complètes et variées décrivant les membres de la famille, y compris les noms, les âges, les relations et des détails supplémentaires (par exemple, les métiers ou les loisirs). Le vocabulaire est approprié et varié, et la structure des phrases est correcte.	L'élève produit 2 à 3 phrases exactes sur les membres de la famille, incluant au moins deux détails de base tels que le nom, l'âge ou la relation. Le vocabulaire et la grammaire sont principalement corrects, et le sens est clair	L'élève produit 1 à 2 phrases courtes avec un vocabulaire limité et quelques erreurs de grammaire. Bien que la structure puisse être basique, l'idée principale est compréhensible.	L'élève a du mal à former des phrases complètes, peut seulement nommer des membres de la famille et utilise un langage inexact ou incomplet. La communication est peu claire ou minimale.

Tabela 13. Shembull për vlerësimin e detyrave me shkrim

Grille d'évaluation de l'écrit	
Compétence générale	L'élève rédige une série d'expressions et de phrases simples reliées par des connecteurs simples tels que « et », « mais » et « parce que ». Des textes plus longs peuvent contenir des expressions ainsi que poser des problèmes de cohérence qui rendent le texte difficile à comprendre.

Étendue	L'élève utilise des modèles de phrases élémentaires comportant des expressions mémorisées, de groupes de quelques mots et d'expressions toutes faites, pour communiquer des informations limitées principalement dans des situations quotidiennes.
Cohérence	L'élève relie des groupes de mots avec des connecteurs simples tels que « et », « mais » et « parce que ».
Correction	L'élève utilise des structures simples correctement mais commet encore systématiquement des erreurs élémentaires. Ces erreurs peuvent parfois entraîner des malentendus.
Description	L'élève écrit une description brève et élémentaire d'un événement, d'activités passées et d'expériences personnelles et écrit des biographies imaginaires, courtes et simples, et des poèmes simples sur les gens.
Argumentation	Non applicable

13 ANEKSI 2 – GJUHË ITALIANE

Tabela 1. Kompetencat e lëndës së gjuhës së huaj për nivelin gjuhësor A2 dhe rezultatet e të nxënit

Competenze	Descrizione		Risultati di apprendimento
Competenza linguistica	La competenza linguistica include conoscenze e abilità lessicali, fonologiche, sintattiche e altre dimensioni della lingua come sistema,	Repertorio linguistico generale	Lo studente: - formula brevi espressioni di uso corrente per soddisfare semplici bisogni di tipo concreto: dati personali, routine quotidiane, desideri e bisogni, richieste di informazione.

	indipendentemente dal valore sociolinguistico delle sue varianti e dalle funzioni pragmatiche delle sue realizzazioni. Al livello A2 lo studente è in grado di concludere semplici transazioni nei negozi, negli uffici postali, nelle banche; di farsi dare semplici informazioni di viaggio; di usare i mezzi di trasporto pubblico; di chiedere informazioni di base, chiedere e indicare il percorso, comprare i biglietti, chiedere e fornire merci e servizi di uso quotidiano.		- usa strutture di base ed espressioni memorizzate, gruppi di poche parole/segni e frasi fatte per parlare di se stesso/a e di altre persone, di ciò che si fa, di luoghi e di cose che si possiedono. - dispone di un repertorio limitato di brevi espressioni memorizzate che rispondono a situazioni prevedibili di sopravvivenza; nelle situazioni poco usuali si verificano frequenti interruzioni e fraintendimenti.
		Ampiezza del lessico	- dispone di lessico sufficiente per esprimere bisogni comunicativi di base. - dispone di lessico sufficiente per far fronte a bisogni semplici di sopravvivenza.
		Correttezza grammaticale	- usa correttamente alcune strutture semplici, ma continua sistematicamente a fare errori di base – ad es. tende a confondere i tempi verbali e a dimenticare di segnalare gli accordi; ciononostante ciò che cerca di dire è solitamente chiaro.
		Padronanza del lessico	- dispone di un repertorio ristretto, funzionale ad esprimere bisogni concreti della vita quotidiana.

		Padronanza fonologica	a) Padronanza fonologica generale. La pronuncia è generalmente chiara a sufficienza per essere compresa, ma gli interlocutori avranno a volte bisogno di farla ripetere. Una forte influenza dell'altra o delle altre lingue parlate sull'accento, il ritmo e l'intonazione può compromettere l'intelligibilità, richiedendo la collaborazione degli interlocutori. La pronuncia delle parole familiari è tuttavia chiara. b) Articolazione dei suoni. Una pronuncia sistematicamente sbagliata di fonemi non compromette l'intelligibilità, a condizione che l'interlocutore faccia uno sforzo per riconoscere l'influenza della lingua di provenienza del locutore sulla pronuncia e vi si adatti. c) Tratti prosodici. Utilizza in modo intelligibile i tratti prosodici di parole e di espressioni quotidiane, malgrado una forte influenza dell'altra o delle altre lingue che parla sull'accento, l'intonazione e/o il ritmo. I tratti prosodici (ad es. l'accento tonico) di parole familiari e quotidiane e di enunciati semplici sono adeguati.

		Padronanza ortografica	- copia brevi frasi su argomenti correnti – ad es. le indicazioni per arrivare in un posto. - Scrive parole brevi che fanno parte del suo vocabolario orale riproducendone ragionevolmente la fonetica (ma non necessariamente con ortografia del tutto corretta).
Competenza sociolinguistica	Le competenze Sociolinguistiche si riferiscono alle condizioni socioculturali dell'uso della lingua. La componente sociolinguistica influenza strettamente tutta la comunicazione linguistica tra rappresentanti di culture diverse, anche se gli studenti possono spesso non essere consapevoli della sua influenza.	Appropriatezza sociolinguistica	- gestisce scambi comunicativi molto brevi, usando formule convenzionali correnti per salutare e rivolgere la parola a qualcuno. - fa inviti, da suggerimenti, chiede scusa e risponde a mosse analoghe ecc.
Competenza pragmatica	La competenza pragmatica viene intesa come la nostra capacità di usare il linguaggio per agire sugli altri e per comunicare con il mondo, normalmente fa parte del processo di socializzazione precoce.	Flessibilità	- adatta alle circostanze espressioni semplici, ripetute e memorizzate, sostituendo qualche elemento lessicale. - espande le espressioni memorizzate ricombinandone semplicemente gli elementi.
		Alternarsi nei turni di parola	- richiama l'attenzione.
		Sviluppo tematico	Nessun descrittore.

		Coerenza e coesione	- collega gruppi di parole con connettivi semplici (ad es. e, ma, perché).
		Precisione delle asserzioni	- in uno scambio semplice, diretto e limitato su questioni familiari e di routine, comunica le informazioni che vuole dare, mentre in altre situazioni il messaggio risulta - compromesso.
		Fluenza nel parlato	- su argomenti familiari, formula espressioni e ha sufficiente capacità di portare a termine scambi comunicativi brevi, nonostante le esitazioni e le false partenze siano molto evidenti.

Tabela 2. Fushat tematike, njohuritë kryesore gramatikore dhe funksionet gjuhësore

Njohuri dhe koncepte – Klasa 6	
Formazione culturale e interculturale	
Argomenti	Sottoargomenti
Vita personale e sociale	Vita quotidiana (<i>tempo libero: attività adatte all'età, pianificazione del tempo, agenda, sport, cibo, dati personali, progetti personali, vita scolastica, sentimenti personali</i>) Vita personale e sociale (<i>problemi adolescenziali, feste, personalità, relazioni sociali, organizzazione di una festa</i>)
Istruzione	Vita scolastica (<i>organizzazione di gite scolastiche (con la classe), vita a scuola, regole a scuola, lezione a scuola</i>)

Occupazione/ Professioni	Mondo del Lavoro (casalinga, baby sitter, badante, busta paga, capo, colf, contributi, disoccupato, ferie, idraulico, imbianchino, infermiera, muratore, operaio, orario di lavoro, turno, trasportatore...)
Il mondo intorno a noi	Il mondo intorno a noi (<i>viaggi e turismo, cultura, cura del pianeta, protezione della fauna selvatica, monumenti di cultura, vicinato (quartiere) e vicini, questioni ambientali, responsabilità sociale, natura</i>)
Problemi globali	Il mondo della comunicazione: (<i>scienza e tecnologia, invenzioni e scoperte, telefono, radio, musica, attualità</i>)
Formazione linguistica	
Grammatica	
Aggettivi e avverbi	Aggettivi e gradi dell'aggettivo; avverbi semplici e locuzioni avverbiali ad alta frequenza: di affermazione e negazione, di causa, di tempo (già, prima, poi, dopo, ecc.) e di luogo (qui, là, ecc.), interrogativi e modali (forse, sicuramente, ecc.),
Articoli, quantificatori e congiunzioni	Uso dell'articolo determinativo e indeterminativo; uso appropriato dei principali elementi che esprimono quantità: poco, molto, un po', tutto, niente, nessuno, abbastanza, ecc.; e (additivo), ma (avversativo), o (disgiuntivo).
Verbi, condizionale, forme passive, discorso indiretto	Verbi: riflessivi; condizionali (potere e dovere); imperativo; il tempo imperfetto; participio passato; futuro semplice; la negazione; preposizioni di tempo, presente e passato passivo, discorso diretto e indiretto)
Nomi e pronomi	Sostantivi numerabili e innumerabili; Pronomi indiretti di terza persona: gli / le; partitivo; possessivi; indefiniti
Funzioni comunicative	
Funzioni comunicative	Descrivere feste e regali; Interagire in un negozio (chiedere il prezzo, la taglia); Descrivere una persona (aspetto fisico e personalità); Descrivere i propri studi; Parlare della scuola; Chiedere e dare informazioni su una casa; Fare

	previsioni / progetti per il future; Descrivere situazioni ed eventi passata; Parlare di sport, Usare espressioni “Mi fa male, mi sono fatto male”; Raccontare cosa è successo.

Tabela 3. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës

ATTIVITÀ DI RICEZIONE– LIVELLO A2
<i>La comprensione orale</i>
<i>Comprensione orale generale</i>
Lo studente comprende espressioni riferite ad aree di priorità immediata (ad es. Informazioni veramente basilari sulla persona e sulla famiglia, acquisti, geografia locale e lavoro), purché si parli lentamente e chiaramente.
Lo studente:
<i>Comprende una conversazione tra altre persone</i>
- segue, in grandi linee, gli scambi sociali semplici e brevi, condotti lentamente e con chiarezza
<i>Comprende come componente di un pubblico</i>
- capisce, in linea generale, un’informazione semplice, data in una situazione prevedibile, come, ad es. durante una visita guidata, l’indicazione (ad es. «Qui è dove abita il Presidente»).
<i>Comprende annunci e istruzioni</i>
- comprende delle istruzioni semplici su orari, date, numeri ecc., oltre che su compiti ordinari e consegne da eseguire.
<i>Comprende mezzi di comunicazione audio (o nella lingua dei segni) e registrazioni</i>
- comprende i punti importanti di una storia e riesce a seguirne la trama, purché sia raccontata in modo lento e chiaro.
<i>La comprensione audiovisiva</i>

Guardare la TV, film e video

- nei notiziari TV, coglie il passaggio ad altro argomento e si fa un'idea del contenuto.

La comprensione scritta***Comprensione generale di un testo scritto***

Lo studente comprende testi brevi e semplici che contengano lessico ad altissima frequenza, comprensivo anche di un certo numero di termini di uso internazionale.

Lo studente:

Legge la corrispondenza

- comprende semplicissime mail e lettere formali (ad es. la conferma di una prenotazione o di un acquisto on line).

Legge per orientarsi

- comprende cartelli e avvisi d'uso corrente in luoghi pubblici (ad es. strade, ristoranti, stazioni ferroviarie) e sul posto di lavoro (ad es. indicazioni, istruzioni e avvisi di pericolo).

Legge per informarsi e argomentare

- comprende la maggior parte di ciò che le persone dicono di sé stesse o di ciò che piace loro di altri in un annuncio o in un post.

Legge istruzioni

- segue una semplice ricetta di cucina, soprattutto se ci sono immagini che illustrano le fasi più importanti.

Legge per il piacere di leggere

- comprende i punti principali di un breve articolo su un avvenimento che segue uno schema prevedibile (ad es. la premiazione degli Oscar), a condizione che sia scritto in una lingua semplice.

Tabela 4. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

ATTIVITÀ DI PRODUZIONE
<i>La produzione orale</i>
<i>Produzione orale generale</i>
Lo studente descrive o presenta in modo semplice persone, condizioni di vita o di lavoro, compiti quotidiani, indica che cosa piace o non piace ecc. con semplici espressioni e frasi legate insieme, così da formare un elenco..
Lo studente:
<i>Monologo articolato: descrivere esperienze</i>
- usa una lingua semplice per fare brevi asserzioni su oggetti e cose che possiede e fare confronti. - spiega che cosa gli/le piace o non piace rispetto ad un oggetto o una situazione.
<i>Monologo articolato: dare informazioni</i>
- dá indicazioni per andare da X a Y, utilizzando espressioni semplici come «gira/giri a destra», «vai/vada sempre dritto» con dei connettori quali «prima», «dopo», «poi».
<i>Monologo articolato: argomentare (ad esempio, in un dibattito)</i>
- presenta la sua opinione in termini semplici, a condizione che gli interlocutori siano pazienti.
<i>Annunci pubblici</i>
- fa annunci molto brevi, preparati in precedenza, di contenuto prevedibile e memorizzato, che risultano comprensibili a destinatari disposti a concentrarsi.
<i>Discorsi rivolti a un pubblico</i>

- risponde in modo lineare a semplici domande di precisazione, purché possa chiederne la ripetizione e farsi aiutare nella formulazione della risposta.
LA PRODUZIONE SCRITTA
<i>Produzione scritta generale</i>
Lo studente produce una serie di semplici espressioni e frasi legate da semplici connettivi quali “e”, “ma” e “perché”.
Lo studente:
<i>Scrittura creativa</i>
- scrive/produce nella lingua dei segni l’inizio di una storia o ne continua una, a condizione di poter consultare un dizionario o testi di riferimento (ad es. delle tavole di coniugazione dei verbi in un manuale).
<i>Relazioni e saggi</i>
- descrive le proprie impressioni e la propria opinione su argomenti di interesse personale (ad es. gli stili di vita, i fatti di cultura, le storie), utilizzando un vocabolario di base ed espressioni di tutti i giorni.

Tabela 5. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës

ATTIVITÀ D’INTERAZIONE
<i>L’interazione orale</i>
<i>Interazione orale generale</i>

Lo studente interagisce con ragionevole disinvoltura in situazioni strutturate e conversazioni brevi, a condizione che, se necessario, l'interlocutore collabori. Fa fronte senza troppo sforzo a semplici scambi di routine; risponde a domande semplici e ne pone di analoghe e scambia idee e informazioni su argomenti familiari in situazioni quotidiane prevedibili.

Lo studente:

Comprende un interlocutore

- in una semplice conversazione quotidiana comprende ciò che gli/le viene detto direttamente e personalmente, in modo chiaro e lento, se l'interlocutore è disponibile ad aiutarlo.

Conversazione

- esprime ciò che sente, utilizzando un numero di espressioni fisse molto elementari.
- dice ciò che gli/le piace o non piace.

Discussione informale (tra amici)

- discute su che cosa fare, dove andare e prende accordi per incontrarsi.
- esprime opinioni, in modo circoscritto.

Discussioni e incontri formali

- se interpellato/a direttamente, in una riunione formale, espone quello che pensa su ciò di cui si sta discutendo, a condizione di poter eventualmente chiedere la ripetizione di punti chiave.

Cooperazione finalizzata a uno scopo (cucinare insieme, discutere un documento, organizzare un evento ecc.)

- comunica, in semplici compiti di routine, usando espressioni semplici per chiedere e dare oggetti, ottiene semplici informazioni e discute che cosa fare.

Transazioni per ottenere beni e servizi

- dice se qualcosa non va (ad es. "Il mio piatto è freddo" o "Non funziona la luce nella mia camera").

- chiede di persona un appuntamento per una visita medica e comprende la risposta.
- segnala la natura di un problema a un operatore sanitario, eventualmente aiutandosi con i gesti e il linguaggio del corpo.

Scambia informazioni

- chiede e dá informazioni personali.
- fa domande e dá risposte in modo semplice riguardo a un evento (ad es. dove e quando si è svolto, chi c'era e come era).

Può intervistare ed essere intervistati

- in un'intervista, risponde a semplici domande e reagisce a semplici asserzioni.
- Indica, in una lingua semplice, la natura di un problema a un operatore sanitario, utilizzando eventualmente gesti e il linguaggio del corpo.

Utilizzare le telecomunicazioni

- comprende un semplice messaggio (ad es. "Il volo è in ritardo. Arriverò alle 10"), conferma i dettagli del messaggio e lo trasmette per telefono alle persone interessate.

L'INTERAZIONE SCRITTA

Interazione scritta generale

Lo studente compone brevi e semplici appunti, relativi a bisogni immediati, usando formule convenzionali.

Lo studente:

Corrispondenza

- compone un breve e semplice testo in un biglietto di auguri (ad es. in occasione di un compleanno o del nuovo anno).

Appunti, messaggi e moduli

- compila la maggior parte dei moduli relativi a necessità della vita quotidiana con informazioni/dati personali e altri dettagli (ad es. per aprire un conto in banca o inviare una lettera raccomandata).

<i>L'interazione on line</i>
Lo studente:
<i>Conversazione e discussione on line</i>
- fa dei brevi commenti positivi e negativi on line su link e video/audio incorporati, usando un repertorio linguistico di base, anche se dovrà generalmente ricorrere a uno strumento di traduzione on line e ad altre risorse.
<i>Transazioni e collaborazione on line finalizzate a uno scopo</i>
- fa domande di base sulla disponibilità di un prodotto o su una sua caratteristica. - risponde a semplici istruzioni e fa semplici domande per svolgere on line un compito condiviso con l'aiuto di un interlocutore di sostegno.

Tabela 6. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimit gjuhësor, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës

ATTIVITÀ DI MEDIAZIONE
Nella mediazione, l'apprendente agisce come un agente sociale che crea ponti e contribuisce a costruire o trasmettere significati, a volte all'interno della stessa lingua, a volte attraverso modalità diverse (ad esempio, dal parlato al segno o viceversa, nella comunicazione intermodale) e talvolta da una lingua all'altra (mediazione interlinguistica). L'attenzione si concentra sul ruolo della lingua in processi come la creazione dello spazio e delle condizioni per comunicare e/o apprendere , la collaborazione alla costruzione di nuovi significati, l'incoraggiamento degli altri a costruire o comprendere nuovi significati e la trasmissione di nuove informazioni in una forma appropriata. Il contesto può essere sociale, pedagogico, culturale, linguistico o professionale.
MEDIAZIONE GENERALE

Lo studente utilizza parole/segni semplici per chiedere a qualcuno di spiegare qualcosa. Riconosce le difficoltà e indica in una lingua semplice la natura apparente di un problema. Trasmette il punto o i punti principali di brevi e semplici conversazioni o testi su argomenti di tutti i giorni di interesse immediato, a condizione che siano esposti in modo chiaro e in una lingua semplice.

MEDIARE A LIVELLO TESTUALE

Lo studente:

Trasmettere informazioni specifiche in forma orale o nella lingua dei segni

- trasmette (in lingua B), in modo semplice, una serie di brevi e semplici istruzioni, a condizione che siano state formulate (in lingua A) in modo chiaro e lento.

Trasmettere informazioni specifiche in forma scritta

- enumera (in lingua B) informazioni specifiche contenute in testi semplici (in lingua A) su argomenti di tutti i giorni di interesse o bisogno immediato.

Spiegare dei dati in forma orale o nella lingua dei segni

- interpreta e descrive (in lingua B) semplici illustrazioni su argomenti familiari (ad es. una mappa meteorologica, un semplice diagramma di flusso) (con il testo in lingua A), anche se pause, false partenze e riformulazioni possono essere molto evidenti.

Elaborare un testo orale o nella lingua dei segni

- trasmette (in lingua B) il punto, o i punti principali di testi brevi, chiaramente strutturati e semplici (in lingua A), integrando il suo limitato repertorio linguistico con diversi mezzi (gesti, disegni, parole/segni di altre lingue).

Elaborare un testo scritto

- copia brevi testi stampati o scritti a mano in modo chiaro.

Tradurre un testo scritto in forma orale o nella lingua dei segni

- fornisce (in lingua B) una traduzione orale semplice e sommaria di informazioni correnti su argomenti familiari di tutti i giorni, scritta con frasi semplici (in lingua A) (ad es. notizie personali, brevi racconti, indicazioni, messaggi o istruzioni).

Tradurre in forma scritta un testo scritto

- utilizza una lingua semplice per fornire una traduzione approssimativa (dalla lingua A alla lingua B) di brevissimi testi su temi familiari e quotidiani, contenenti un lessico di altissima frequenza; malgrado gli errori, la traduzione resta comprensibile.

Prendere appunti (conferenze, seminari, riunioni ecc.)

- prende appunti semplici nel corso di una presentazione/dimostrazione, a condizione che l'argomento gli/le sia familiare e prevedibile e il locutore fornisca chiarimenti e tempo per prendere appunti.

Esprimere un'opinione, un commento personale rispetto a testi creativi e letterari

- indica, in modo semplice, quali aspetti di un'opera l'hanno particolarmente interessato/a.
- dice, in una lingua semplice, se un'opera gli/le è piaciuta oppure no e spiega perché.

Fare l'analisi critica di testi creativi e letterari

- individua e descrive brevemente, con semplici espressioni fisse e formulate, temi e personaggi chiave di semplici narrazioni riguardanti situazioni comuni, esposte nella lingua corrente di tutti i giorni.

MEDIARE A LIVELLO CONCETTUALE

Collaborare in un gruppo

Lo studente:

Facilitare l'interazione collaborativa tra pari

- collabora alla realizzazione di semplici compiti pratici, chiedendo che cosa pensano gli altri, dando suggerimenti e comprendendo le risposte, a condizione che possa chiedere, quando necessario, di ripetere o riformulare.

Cooperare al processo di costruzione del significato - interviene in modo semplice.
Condurre il lavoro di gruppo
Gestire le interazioni - dá istruzioni molto semplici a un gruppo di lavoro cooperativo che aiuta ad impostare in caso di necessità. Promuovere e sostenere lo sviluppo di concetti in un discorso - chiede a qualcuno che cosa pensa di una certa idea.
MEDIARE A LIVELLO COMUNICATIVO
Lo studente: Facilitare la creazione di uno spazio pluriculturale - contribuisce a uno scambio interculturale, usando parole/segni semplici per chiedere alle persone di spiegarsi e di chiarire ciò che hanno detto e facendo ricorso al suo limitato repertorio per esprimere accordo, invitare, ringraziare ecc. Agire come intermediario in situazioni informali (con amici e colleghi) - comunica (in lingua B) il punto principale di ciò che viene detto (in lingua A) in situazioni quotidiane prevedibili, trasmettendo vicendevolmente informazioni su desideri e bisogni, a condizione che gli interlocutori lo/la aiutino nella formulazione. Facilitare la comunicazione in situazioni delicate e conflittuali - si rende conto se gli interlocutori sono in disaccordo o quando insorgono difficoltà in un'interazione e adatta semplici espressioni memorizzate per cercare un compromesso e un accordo.

Tabela 7. Strategjitë që përdor nxënësi, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës

STRATEGIE DI RICEZIONE	
Individuare indizi e fare inferenze (ricezione orale, nella lingua dei segni e scritta)	Lo studente: - identifica il tipo di testo (notizie di attualità, pubblicità, articolo, manuale, chat o forum ecc.) sulla base del formato, dell'aspetto e della veste tipografica. - si serve di numeri, date, nomi, nomi propri ecc. per individuare l'argomento di un testo. - inferisce il significato e la funzione di espressioni fisse sconosciute a partire dalla loro posizione in un testo (ad es. all'inizio o alla fine di una lettera).
STRATEGIE DI PRODUZIONE	
Pianificazione	- recupera dal proprio repertorio una serie di espressioni appropriate e le ripete.
Compensazione	- identifica ciò che intende indicandolo con un gesto (ad es. "Vorrei questo, per favore").
Controllo e riparazione	Nessun descrittore.
STRATEGIE DI INTERAZIONE	
Alternarsi nei turni di parola	- richiama l'attenzione.
Cooperare	- indica se sta seguendo il discorso.
Chiedere chiarimenti	- fa presente che non ha potuto seguire. - segnala che non capisce e chiede che si faccia lo spelling di una parola/un segno.
STRATEGIE DI MEDIAZIONE	
<i>Strategie per spiegare un nuovo concetto</i>	

Richiamare e collegarsi a conoscenze pregresse	Nessun descrittore.
Adattare la lingua	- ripete il punto principale di un messaggio semplice su un argomento quotidiano, utilizzando formulazioni diverse per aiutare altri a comprenderlo.
Semplificare un'informazione complessa	Nessun descrittore.
Strategie per semplificare un testo	
Sviluppare e rendere fruibile un testo denso	Nessun descrittore.
Semplificare un testo	- individua e segnala (ad es. sottolineandole, evidenziandole ecc.) le frasi chiave in un breve testo su temi di tutti i giorni.

Tabela 8. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për të zhvilluar dhe forcuar kompetencën shumë gjuhësore dhe shumë kulturore, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës

COMPETENZA PLURILINGUE E PLURICULTURALE	
Costruire e usare un repertorio pluriculturale	Lo studente: - riconosce e applica le convenzioni culturali di base associate agli scambi sociali quotidiani (ad es. diversi rituali di benvenuto). - si comporta in modo appropriato nei saluti quotidiani, nei commiati e nelle espressioni di ringraziamento e di scuse, sebbene abbia difficoltà a far fronte a situazioni non abituali. - si rende conto che il suo comportamento in una transazione quotidiana può trasmettere un messaggio diverso da quello che intende, e può provare a spiegarlo in modo semplice.

	- si rende conto di quando si verificano difficoltà nell'interazione con membri di altre culture, anche se potrebbe non essere sicuro/a di come comportarsi nella situazione.
Comprensione plurilingue	- comprende annunci verbali brevi e chiaramente articolati, recuperando ciò che capisce dalle versioni disponibili in diverse lingue. - comprende istruzioni e messaggi brevi e chiaramente formulati, recuperando ciò che capisce dalle versioni disponibili in diverse lingue. - utilizza semplici avvisi, istruzioni e informazioni su un prodotto fornite in parallelo in diverse lingue per trovare informazioni pertinenti.
Costruire e usare un repertorio plurilingue	- mobilita il limitato repertorio di lingue diverse di cui dispone per spiegare un problema o chiedere aiuto o chiarimenti. - utilizza parole/segni e frasi di differenti lingue del proprio repertorio plurilingue per condurre una semplice e pratica transazione o scambiare informazioni. - utilizza una semplice parola/un semplice segno di un'altra lingua del suo repertorio plurilingue per farsi capire in una situazione quotidiana di routine, quando non riesce a trovare un'espressione adeguata nella lingua che viene usata.

Tabela 9. Tiparet cilësore të gjuhës së folur për realizimin e funksioneve komunikuese

ASPETTI QUALITATIVI DELL'USO DELLA LINGUA PARLATA (INCLUSA LA FONOLOGIA)

Estensione	Lo studente usa frasi elementari con espressioni memorizzate, gruppi di parole/segni e formule fisse per dare informazioni limitate in semplici situazioni quotidiane.
Correttezza	Lo studente usa correttamente alcune strutture semplici, ma fa ancora sistematicamente errori di base.
Fluenza	Lo studente si fa comprendere con enunciati molto brevi, nonostante siano molto evidenti pause, false partenze e riformulazioni.
Interazione	Lo studente fa domande e risponde, reagisce ad affermazioni semplici. Lo studente segnala che sta seguendo il discorso, ma raramente capisce a sufficienza per riuscire a sostenere autonomamente la conversazione.
Coerenza	Lo studente collega gruppi di parole con semplici connettivi quali “e”, “ma”, e “perché”.
Fonologia	La pronuncia di solito è abbastanza chiara per essere capita, ma a volte l'interlocutore deve far ripetere. Una forte influenza della(e) lingua(e) che parla su accento, ritmo e intonazione può influenzare la comprensione e richiede la collaborazione fra gli interlocutori. La pronuncia di parole familiari, tuttavia, è chiara.

Tabela 10. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve në komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor

ESEMPI DI USO DEI DESCRITTORI DELLE ATTIVITÀ D'INTERAZIONE ON LINE E DI MEDIAZIONE NEI DIVERSI DOMINI		
INTERAZIONE ON LINE		
Conversazione e discussione on line		
1. Lo studente fa dei brevi commenti positivi e negativi on line su link e video/audio incorporati, usando un repertorio linguistico di base, anche se dovrà generalmente ricorrere a uno strumento di traduzione on line e ad altre risorse.		
Contesto	Personale	prende contatto on line con amici e/o familiari lontani per aggiornarsi su notizie e progetti personali.

(& ruoli)	Pubblico	messaggi postati su un sito web di festival / eventi.
	Professionale	come partecipante ad un semplice forum di servizio on line su argomenti familiari.
	Educativo	nella sezione “Domande e Risposte” di una piattaforma per l’apprendimento scolastico.
MEDIARE A LIVELLO TESTUALE		
Trasmissione di informazioni specifiche in forma scritta		
Lo studente enumera (in lingua B) informazioni specifiche contenute in testi semplici (in lingua A) su argomenti di tutti i giorni di interesse o bisogno immediato.		
Testo (e contesto del discorso)	Personale	in manuali per lavori domestici, istruzioni su come preparare un pasto.
	Pubblico	in pubblicità, volantini, opuscoli, dépliant, itinerari di viaggio, orari, istruzioni.
	Professionale	manuali di istruzioni per aiutare a utilizzare attrezzature semplici, procedure di sicurezza, condizioni richieste per un posto di lavoro pubblicate su un annuncio.
	Educativo	libri di testo, letture in classe, compiti scolastici, test o compiti da svolgere a casa, come fare un semplice esperimento di scienze, una visita al museo o una gita scolastica.

Tabela 11. Shembuj të lidhjes së kompetencave të lëndës dhe strategjive për përmbushjen e rezultateve të të nxënës

Testo/titolo	Strategia	Compito	Competenza linguistica	Competenza sociolinguistica	Competenza pragmatica

Invitare un amico a una festa	Svolgere un dialogo	Fare un invito e rispondere ad un invito	Verbi modali (dovere, volere, potere), forme interrogative	Livelli di formalità negli inviti amichevoli.	Breve messaggio/ dialogo informale
Una breve biografia	Lettura e comprensione del testo	Scrivere della vita di qualcuno	Passato semplice; connettori (poi, dopo)	Consapevolezza rispettosa tono nei testi biografici	Narrativa cronologica

Tabela 12. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Esempio 1. Risultato dell'apprendimento (RA): Lo studente discute su cosa fare, dove andare e prende accordi per incontrarsi e fare shopping durante il fine settimana.				
Livello di raggiungimento	Molto bene	Bene	Soddisfacente	Insufficiente
Descrizione	Lo studente discute i piani di acquisto utilizzando almeno quattro frasi ben strutturate, inclusi suggerimenti su cosa comprare, dove andare e quando incontrarsi. Utilizza correttamente	Lo studente discute i piani generali per le spese con due o tre frasi complete, indicando un luogo e un orario di incontro. Utilizza correttamente 2-3 strutture interrogative relative allo shopping e mostra una	Lo studente fa semplici suggerimenti sullo shopping, con una o due frasi, con piccoli errori grammaticali o lessicali. Tenta di porre 1-2 domande principali e semplice, anche se	Lo studente fornisce risposte poco chiare o incomplete. Potrebbe fare in nome di un negozio o dire un orario, ma con frequenti errori grammaticali o un uso scorretto del vocabolario

	forme interrogative relative allo shopping com: “Quanto costa....?”, “Quale taglia....?”, “Avete....?”, dimostrando accuratezza e fluidità.	buona padronanza del lessico usato e della grammatica di base.	potrebbero essere incomplete o formulate in modo poco chiaro.	indispensabile, (ad esempio, non riesce a formulare domande base relative allo shopping). La comunicazione è limitata e frammentata.

Esempio 2. Risultato dell'apprendimento (RA):– Lo studente produce una serie di frasi e locuzioni semplici quando parla dei membri della propria famiglia.

Livello di raggiungimento	Molto bene	Bene	Soddisfacente	Insufficiente
Descrizione	Lo studente produce 4 o più frasi complete e articolate che descrivono i membri della famiglia, inclusi nomi, età, la parentela e ulteriori dettagli (ad esempio, lavoro e hobby). Il lessico usato è appropriato e vario	Lo studente produce 2–3 frasi accurate sui membri della famiglia, includendo almeno 2 dettagli fondamentali quali il nome, l'età o la parentela. Il lessico usato e la grammatica sono per lo più corretti e il significato è chiaro.	Lo studente produce 1–2 frasi brevi con un vocabolario limitato e alcuni errori grammaticali. Sebbene la struttura possa essere elementare, l'idea principale è comprensibile.	Lo studente fa fatica a formare frasi complete, può limitarsi a nominare i membri della famiglia e utilizza un linguaggio non corretto o incompleto. La comunicazione è poco chiara o minima.

	e la struttura delle frasi è accurata.			

Tabela 13. Shembull për vlerësimin e detyrave me shkrim

GRIGLIA DI VALUTAZIONE DELLO SCRITTO	
Competenza generale	Lo studente scrive una serie di semplici espressioni e frasi legate da semplici connettivi quali “e”, “ma” e “perché”. Testi più lunghi possono contenere espressioni e mostrare problemi di coerenza che rendono il testo difficile da capire.
Estensione	Lo studente usa modelli elementari di frasi memorizzate, gruppi di poche parole e espressioni fatte per comunicare informazioni limitate principalmente su situazioni quotidiane.
Coerenza	Lo studente scrive una serie di semplici espressioni e frasi legate da semplici connettivi quali “e”, “ma” e “perché”.
Correttezza	Lo studente usa correttamente alcune strutture semplici, ma continua sistematicamente a fare errori di base. Questi errori possono talvolta causare fraintendimenti.
Descrizione	Lo studente descrive in modo breve ed elementare un avvenimento, azioni svolte nel passato ed esperienze personali. Scrive semplici biografie immaginarie e semplici poesie su una persona.
Argomentazione	Non applicabile

14 ANEKSI 3- GJUHË GJERMANE

Tabela 1. Kompetencat e lëndës së gjuhës së huaj për nivelin gjuhësor A2 dhe rezultatet e të nxënit

Kompetenz	Beschreibung		Lernergebnisse
Linguistische Kompetenz	Die linguistische Kompetenz umfasst das Wissen und die Fähigkeit, sprachliche Mittel wie Wortschatz, Grammatik, Aussprache und Orthographie korrekt und situationsgerecht zu verwenden. Auf dem Niveau A2 verfügen Lernende über einen grundlegenden Wortschatz, können einfache Satzstrukturen korrekt anwenden, vertraute Wörter richtig aussprechen und die Rechtschreibung	Spektrum sprachlicher Mittel allgemein	Der Schüler: - verwendet kurze gebräuchliche Ausdrücke, um einfache konkrete Bedürfnisse zu erfüllen und beispielsweise Informationen zur Person, Alltagsroutinen, Wünsche, Bedürfnisse auszudrücken und um Auskunft zu bitten. - verwendet einfache Satzmuster verwenden und sich mit Hilfe von memorierten Sätzen, kurzen Wortgruppen/Gebärden und Redeformeln über sich selbst und andere Menschen und was sie tun und besitzen sowie über Orte usw. verständigen.
		Wortschatzspektrum	- verfügt über genügend Wortschatz, um elementaren Kommunikationsbedürfnissen gerecht werden zu können. - verfügt über genügend Wortschatz, um einfache Grundbedürfnisse befriedigen zu können.

	gebräuchlicher Wörter meist korrekt umsetzen.	Grammatische Korrektheit	- verwendet einige einfache Strukturen korrekt, macht aber noch systematisch elementare Fehler, hat z.B. die Tendenz, Zeitformen zu vermischen oder zu vergessen, die Subjekt-Verb-Kongruenz zu markieren; trotzdem wird in der Regel klar, was man ausdrücken möchte.
		Wortschatzbeherrschung	- beherrscht einen begrenzten Wortschatz in Zusammenhang mit konkreten Alltagsbedürfnissen.
		Beherrschung der Aussprache allgemein	a) Beherrschung der Aussprache allgemein - spricht im Allgemeinen klar genug, um verstanden zu werden; gelegentlich ist jedoch eine Wiederholung durch den Gesprächspartner oder die Gesprächspartnerin erforderlich. Ein starker Einfluss anderer Sprachen des eigenen Repertoires auf Betonung, Rhythmus und Intonation kann die Verständlichkeit beeinträchtigen, sodass ein aktiver Beitrag zur Sicherung des Verständnisses durch die Gesprächspartner/innen notwendig ist. Vertraute Wörter werden jedoch klar ausgesprochen. b) Aussprache einzelner Laute - ist meistens verständlich, wenn in einfachen Alltagssituationen kommuniziert wird, sofern sich die

			Gesprächspartner/innen bemühen, bestimmte Laute zu verstehen. Systematisch falsche Aussprache von Phonemen behindert die Verständlichkeit nicht, sofern die Gesprächspartner/innen den Einfluss des sprachlichen Hintergrunds auf die Aussprache erkennen und sich darauf einstellen. c) Prosodische Merkmale - verwendet prosodische Merkmale von Alltagswörtern und Wendungen verständlich, auch wenn ein starker Einfluss auf Betonung, Intonation und/oder Rhythmus von anderen gesprochenen Sprachen bemerkbar ist. - setzt prosodische Merkmale (z. B. Wortbetonung) bei vertrauten Alltagswörtern und einfachen Äußerungen angemessen ein.
		Beherrschung der Orthographie	- schreibt kurze Sätze über alltägliche Themen ab – z.B. Wegbeschreibungen. - gibt kurze Wörter aus seinem mündlichen Wortschatz ‚phonetisch‘ einigermaßen akkurat schriftlich wieder (benutzt dabei aber nicht notwendigerweise die übliche Rechtschreibung).

Soziolinguistische Kompetenz	Die soziolinguistische Kompetenz umfasst das Wissen über sprachliche Umgangsformen in unterschiedlichen sozialen Kontexten. Lernende können in vertrauten Situationen angemessen grüßen, sich vorstellen und höflich sprechen.	Soziolinguistische Angemessenheit	- bewältigt sehr kurze Kontaktgespräche, indem man gebräuchliche Höflichkeitsformeln der Begrüßung und der Anrede benutzt. - spricht Einladungen oder Entschuldigungen aus und reagiert auf sie.
Pragmatische Kompetenz	Die pragmatische Kompetenz umfasst die Fähigkeit, sprachliche Mittel situationsangemessen, kohärent und zielgerichtet einzusetzen. Auf dem Niveau A2 können Lernende kurze, einfache Gespräche führen, auf Sprecherwechsel reagieren	Flexibilität	- passt einfache, gut memorierte Wendungen durch den Austausch einzelner Wörter den jeweiligen Umständen an. - kombiniert die einzelnen Elemente von gelernten Wendungen neu und erweitert so deren Anwendungsmöglichkeiten.
		Sprecherwechsel	- bittet um Aufmerksamkeit.
		Kohärenz und Kohäsion	- verknüpft Wortgruppen und Wörter/Gebärden durch einfache Konnektoren wie „und“, „aber“ und „weil“ verknüpfen.

	und einfache Äußerungen verständlich und zusammenhängend formulieren.	Genauigkeit der Aussage	- teilt bei einem einfachen, direkten Austausch begrenzter Informationen über vertraute Routineangelegenheiten mit, was man sagen will, muss aber in anderen Situationen normalerweise Kompromisse beim Umfang der Mitteilung eingehen.
		Flüssigkeit	- stellt ohne große Mühe Redewendungen über ein vertrautes Thema zusammen, um kurze Gespräche zu meistern, obwohl man ganz offensichtlich häufig stockt und neu ansetzen muss.

Tabela 2. Fushat tematike, njohuritë kryesore gramatikore dhe funksionet gjuhësore

Kenntnisse und Konzepte – 6. Klasse	
Kulturelle und interkulturelle Bildung	
Themen	Unterthemen
Persönliches und soziales Leben	Sich vorstellen (Name, Alter, Herkunft, Familie), Familie und Freunde beschreiben, Freizeitaktivitäten (Hobbys, Sport, Musik), Tagesablauf (Uhrzeit, Wochentage, Aktivitäten), Gefühle und Stimmungen (glücklich, müde, traurig), Kleidung und Aussehen, Feste und Feiern (Geburtstag, Weihnachten)
Bildung / Schule	Schulfächer und Lieblingsfach, Mein Stundenplan, Schulsachen (Buch, Heft, Bleistift), In der Klasse sprechen (Fragen, Antworten, Bitten), Lehrer und Mitschüler beschreiben, Schulregeln (Was darf man? Was darf man nicht?), Pausen und Aktivitäten in der Schule.

Berufe und Arbeit	Berufe benennen (Lehrer, Arzt, Verkäufer ...). Wo arbeiten die Leute? (Krankenhaus, Schule, Supermarkt ...), Was macht man in diesem Beruf? (helfen, verkaufen, schreiben ...), Traumberuf / Wunschberuf, Arbeitszeiten (morgens, abends, am. Wochenende), Kleidung im Beruf, Einfache Gespräche über Beruf (Was machst du? Ich bin ...).
Die Welt um uns herum	Mein Wohnort (Stadt / Dorf / Straße), Räume im Haus (Küche, Wohnzimmer, Bad), Möbel und Gegenstände zu Hause, Orte in der Stadt (Bank, Supermarkt, Schule, Park), Verkehrsmittel (Bus, Auto, Fahrrad, Zug), Wetter und Jahreszeiten Tiere und Natur.
Globale Themen / Weltprobleme	Umwelt und Mülltrennung (Papier, Plastik, Glas), Energie sparen (Licht aus, Wasser sparen), Saubere Stadt – Was können wir tun?, Gesund essen, kein Fast Food, Freundschaft und Respekt in der Welt.
Sprachlicher Bildung	
Grammatik	
Adjektive und Adverbien	Häufige Adjektive zur Beschreibung; Steigerungsformen: Positiv, Komparativ, Superlativ, Adjektive mit „sein“; Adverbien der Zeit, des Ortes, der Häufigkeit.
Artikel, Mengenangaben und Konjunktionen	Bestimmte Artikel, Unbestimmte Artikel, Nullartikel mit Plural oder Stoffnamen. Zählbare und unzählbare Nomen. Mengenwörter. Einfache Konjunktionen: und, oder, aber.
Verben	Präsens regelmäßiger und unregelmäßiger Verben; Modalverben: können, müssen, wollen (in einfachen Sätzen); Trennbare Verben; Nominalisierung von Verben (Verb-Nomen-Form).
Nomen und Pronomen	Singular und Plural; Genus; Personalpronomen; Possessivpronomen; Fragepronomen; Demonstrativpronomen: das, dieser (vereinfacht im Gebrauch)

Vergangenheitsformen	Präteritum von „sein“ und „haben“; Präteritum regelmäßiger Verben; Einführung ins Perfekt (Hilfsverben + Partizip II):
Sprachfunktionen	
Sich vorstellen	Name, Alter, Herkunft; Wohnort, Beruf, Familie; Sprachen und Interessen
Vorlieben, Wünsche und Bedürfnisse ausdrücken	Etwas mögen oder nicht mögen; Wünsche äußern; Etwas brauchen oder bestellen
Bitten, Angebote und Vorschläge machen	Um Hilfe bitten; Ein Angebot machen; Einen Vorschlag machen
Zustimmung und Ablehnung ausdrücken	Zustimmung geben; Etwas ablehnen
Ratschläge geben und warnen	Korrektes Verhalten vorschlagen; Auf Gefahr hinweisen
Nach Informationen fragen	W-Fragen; Ja-/Nein-Fragen
Um Wiederholung oder Erklärung bitten	Nach Wiederholung fragen; Bedeutung erfragen; Um langsames Sprechen bitten

Tabela 3. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

REZEPTIVE FERTIGKEITEN – NIVEAU A2
Hörverstehen
<i>Hörverstehen allgemein</i>

Der Schüler versteht Wendungen und Wörter, wenn es um Dinge von ganz unmittelbarer Bedeutung geht (z.B. ganz grundlegende Informationen zu Person, Familie, Einkaufen, Arbeit, nähere Umgebung) sofern deutlich und langsam gesprochen wird.
Der Schüler: <i>Gespräche zwischen anderen Sprechenden verstehen</i> - folgt im Großen und Ganzen kurzen, einfachen Gesprächen, wenn diese sehr langsam und deutlich geführt werden. <i>Als Zuschauer(in)/Zuhörer(in) im Publikum verstehen</i> - versteht die Grundzüge einer einfachen Information, die in einer vorhersehbaren Situation wie z.B. bei einer Stadtrundfahrt gegeben wird (z.B. „Hier wohnt der Präsident.“). <i>Ankündigungen und Anweisungen verstehen</i> - versteht grundlegende Anweisungen, die sich auf Zeiten, Daten, Zahlen usw. und bezieht auf Routineaufgaben und -aufträge. <i>Audiomedien und Tonaufnahmen verstehen</i> - versteht wichtige Punkte einer Geschichte und schafft es, der Handlung zu folgen, sofern langsam und deutlich erzählt wird.
<i>Audio-visuelles Verstehen</i>
<i>Fernsehsendungen, Filme und Videos verstehen</i> Der Schüler folgt dem Themenwechsel bei TV-Nachrichten und macht sich eine Vorstellung vom Hauptinhalt.
<i>Leseverstehen</i>
<i>Leseverstehen allgemein</i>
Der Schüler liest kurze, einfache Texte und versteht, die einen sehr frequenten Wortschatz und enthält einen gewissen Anteil international bekannter Wörter.
Der Schüler: <i>Korrespondenz lesen und verstehen</i>

- versteht sehr einfache formelle E-Mails und Briefe (z.B. Bestätigungen einer Buchung oder eines Online-Kaufs).

Zur Orientierung lesen

- macht Einzelinformationen in Listen ausfindig (z.B. in einem Straßenverzeichnis oder einem Register) und greift die gewünschte Information heraus (z.B. im „Branchenverzeichnis“/den „Gelben Seiten“ einen Handwerker finden).

Information und Argumentation verstehen

- versteht das meiste von dem, was Menschen in einer Kontaktanzeige oder einem Posting über sich selbst sagen sowie darüber, was sie an anderen Leuten mögen.

Schriftliche Anweisungen verstehen

- befolgt ein einfaches Rezept, besonders wenn Bilder die wichtigsten Schritte veranschaulichen.

Lesen als Freizeitbeschäftigung

- versteht, was in einer Fotostory (z.B. in einem Lifestyle-Magazin) geschieht und einen Eindruck davon bekommen, wie die Figuren sind.

Tabela 4. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

PRODUKTIVE FERTIGKEITEN	
Mündliche Produktion	
<i>Mündliche Produktion allgemein</i>	
Der Schüler gibt eine einfache Beschreibung von Menschen, Lebens- oder Arbeitsbedingungen, Alltagsroutinen, Vorlieben oder Abneigungen usw., und zwar in kurzen listenhaften Abfolgen aus einfachen Wendungen und Sätzen.	

Der Schüler:

Zusammenhängendes Sprechen: Erfahrungen beschreiben

- sagt, was man gut oder nicht so gut kann (z.B. Sport, Spiele, Fertigkeiten, Fächer).
- spricht kurz darüber, was man am Wochenende oder in den Ferien vorhat

Zusammenhängendes Sprechen: Informationsvermittlung

- gibt einfache Anweisungen, wie man von einem Ort zum anderen kommt, indem man elementare Ausdrücke verwendet wie „rechts abbiegen“ und „weiter geradeaus“ zusammen mit Konnektoren zum Ausdruck von zeitlichen Abfolgen wie „zuerst“, „dann“ und „danach“.

Zusammenhängendes Sprechen: Argumentieren (z.B. in einer Diskussion)

- stellt eine Meinung mit einfachen Worten vor, sofern die Gesprächspartner/innen geduldig sind.

Öffentliche Ankündigungen machen

- trägt sehr kurze, eingeübte Ankündigungen mit vorhersehbarem, auswendig gelerntem Inhalt vor, die bei konzentriertem Zuhören verständlich sind.

Die Ansprache von Publikum

- beantwortet unkomplizierte Nachfragen, falls die Möglichkeit besteht, um Wiederholung oder um Hilfe beim Formulieren zu bitten.

Schriftliche Produktion

Schriftliche Produktion allgemein

Der Schüler verbindet eine Reihe einfacher Wendungen und Sätze verfassen und mit Konnektoren wie „und“, „aber“ oder „weil“.

Der Schüler:

Kreatives Schreiben

- verfasst Tagebucheinträge, welche Aktivitäten (z.B. Alltagsroutinen, Ausflüge, Sport, Hobbys), Menschen und Orte beschreiben und dabei elementaren, konkreten Wortschatz sowie einfache Wendungen und Sätze mit einfachen Konnektoren wie „und“, „aber“ und „weil“ verwenden.

Berichte und Aufsätze schreiben

- Äußert eigene Eindrücke und Meinungen zu Themen von persönlichem Interesse (z.B. Lebensweisen und Kultur, Geschichten) und verwendet elementare Alltagswörter und Ausdrücke.

Tabela 5. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës

SPRACHMITTLUNG UND INTERAKTION	
Mündliche Interaktion	
Mündliche Interaktion allgemein	
Der Schüler verständigt sich in einfachen, routinemäßigen Situationen, in denen es um einen unkomplizierten und direkten Austausch von Informationen über vertraute Routineangelegenheiten in Zusammenhang mit Arbeit und Freizeit geht. Führt sehr kurze Kontaktgespräche, versteht aber kaum genug, um das Gespräch selbst in Gang halten zu können.	
Der Schüler:	
Eine/n Gesprächspartner/in verstehen	
- versteht, was in einem einfachen Alltagsgespräch langsam, deutlich und direkt an einen gerichtet gesagt wird, vorausgesetzt die sprechende Person gibt sich Mühe, einem beim Verstehen zu helfen.	
Konversation	
- lädt jemanden ein und reagiert auf Einladungen, macht Vorschläge und reagiert darauf, entschuldigt sich und bittet um Entschuldigung.	

- verwendet einfache formelhafte Wendungen, um Gefühle auszudrücken.
- äußert Vorlieben und Abneigungen mit einfachen Mitteln.

Informelle Diskussion (mit Freunden)

- plant einfache Aktivitäten gemeinsam mit anderen.
- bringt einfache Meinungen zum Ausdruck.

Formelle Diskussion und Besprechungen

- sagt in einer formellen Diskussion, was man zu einer Sache meint, wenn direkt angesprochen, sofern darum gebeten werden kann, dass Kernpunkte wiederholt werden.

Zielorientierte Kooperation (gemeinsam kochen, ein Dokument diskutieren, eine Veranstaltung organisieren usw.)

- verständigt sich bei einfachen Routineaufgaben und verwendet dabei einfache Wendungen, um Dinge zu erbitten oder zu geben, einfache Informationen zu erfragen und zu besprechen, was man als Nächstes tun sollte.

Transaktionen: Dienstleistungsgespräche

- teilt mit, dass etwas nicht stimmt (z. B. „Das Essen ist kalt“ oder „In meinem Zimmer gibt es kein Licht.“).
- bittet im persönlichen Kontakt um einen Arzttermin und versteht die Antwort. Gibt gegenüber medizinischem Fachpersonal die Art eines Problems an und benutzt dabei gegebenenfalls auch Gesten oder Körpersprache.

Informationsaustausch

- gibt persönliche Informationen und fragt nach solchen.

Interviewgespräche

- erklärt gegenüber medizinischem Fachpersonal die Art eines Problems in einfacher Sprache und benutzt dabei gegebenenfalls auch Gesten oder Körpersprache.

Telekommunikationsmittel benutzen

- versteht einfache Telefonnachrichten (z. B. „Mein Flug ist verspätet. Ich werde um 10 Uhr ankommen.“), bestätigt Details der Nachricht und leitet sie am Telefon an andere Betroffene weiter.

Schriftliche Interaktion

Schriftliche Interaktion allgemein

Der Schüler verfasst kurze, einfache, formelhafte Notizen, wenn es um unmittelbar notwendige Dinge geht.

Der Schüler:

Korrespondenz

- schreibt einen kurzen Text auf eine Grußkarte (z. B. um jemandem zum Geburtstag zu gratulieren oder ein gutes Neues Jahr zu wünschen).

Notizen, Mitteilungen und Formulare

- trägt persönliche und andere Details in die meisten alltagsrelevanten Formulare ein (z. B. um ein Visum oder eine Befreiung zu beantragen, ein Bankkonto zu eröffnen, einen Einschreibbrief aufzugeben usw.).

Online-Interaktion

Der Schüler:

Online-Konversation und -Diskussionen

- gibt online kurze positive oder negative Kommentare zu eingebetteten Links und Medien ab und verwendet dabei ein Repertoire an elementaren sprachlichen Mitteln, auch wenn in der Regel ein Online-Übersetzungstool benötigt wird.

Zielorientierte Online-Transaktionen und -Kooperation

- stellt einfache Fragen zur Verfügbarkeit eines Produkts oder zu Produktmerkmalen.
- befolgt einfache Anweisungen und stellt einfache Fragen, um gemeinsam mit einer unterstützenden Person eine Online-Aufgabe zu erledigen.

Tabela 6. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimi gjuhësor, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

SPRACHMITTLUNG
Bei der Sprachmittlung agiert der Lernende als sozialer Akteur, der Brücken schafft und dabei hilft, Bedeutung zu erschließen oder zu vermitteln – manchmal innerhalb derselben Sprache, manchmal über verschiedene Modalitäten hinweg (z. B. vom Gesprochenen zur Gebärdensprache oder umgekehrt, in der cross-modalen Kommunikation) und manchmal von einer Sprache zur anderen (sprachübergreifende Mediation).
MEDIATION ALLGEMEIN
Der Schüler verwendet einfache Wörter, um um eine Erklärung zu bitten, erkennt Kommunikationsschwierigkeiten und deutet in einfacher Sprache an, welcher Art das Problem ist. Übermittelt den/die Hauptpunkt/e kurzer, einfacher Gespräche oder Texte zu alltäglichen Themen von unmittelbarem Interesse, sofern diese klar und einfach formuliert sind.
MEDIATION VON TEXTEN
Der Schüler: <i>Spezifische Informationen mündlich oder in Gebärdensprache weitergeben</i> - gibt in Sprache B in einfachen Worten eine Reihe kurzer, einfacher Instruktionen wieder, sofern die ursprüngliche Äußerung in Sprache A klar und langsam artikuliert wird.

Spezifische Informationen schriftlich weitergeben

- listet in Sprache B spezifische Informationen aus einfachen Texten in Sprache A zu alltäglichen Themen von unmittelbarem Interesse oder Bedarf auf.

Mündliche Verarbeitung von Texten (oder in Gebärdensprache)

- gibt in Sprache B den oder die wichtigsten Punkte klar strukturierter, kurzer, einfacher gesprochener und geschriebener Texte aus Sprache A wieder, indem ergänzende Mittel (z. B. Gesten, Zeichnungen, Wörter aus anderen Sprachen) zur Unterstützung des begrenzten Repertoires eingesetzt werden.

Schriftliche Verarbeitung von Texten

- verwendet in Sprache B einfache Sprache, um sehr kurze schriftliche Texte aus Sprache A zu vertrauten Alltagsthemen mit häufig verwendetem Vokabular schriftlich wiederzugeben; trotz Fehlern bleibt der Text verständlich.
- schreibt kurze Texte in Druckschrift oder klarer Handschrift ab.

Einen geschriebenen Text mündlich oder in Gebärdensprache übersetzen

- liefert für Routineinformationen zu vertrauten Alltagsthemen, die in einfachen Sätzen in Sprache A geschrieben sind (z. B. persönliche Nachrichten, kurze Erzählungen, Wegbeschreibungen, Notizen oder Anweisungen), eine einfache mündliche Grobübersetzung in Sprache B.

Einen geschriebenen Text schriftlich übersetzen

- verwendet einfache Sprache, um eine ungefähre Übersetzung von sehr kurzen Texten zu vertrauten Alltagsthemen mit hochfrequentem Wortschatz aus Sprache A in Sprache B zur Verfügung zu stellen; trotz Fehlern bleibt die Übersetzung verständlich..

Notizen anfertigen (Vorträgen, Seminaren, Besprechungen usw.)

- fertigt während einer Präsentation oder Demonstration einfache Notizen an, sofern die Sachverhalte vertraut und vorhersagbar sind und der/die Vortragende genügend Zeit für klärende Nachfragen und Notizen gibt.

Persönliche Reaktion auf kreative Texte (einschließlich Literatur)

- drückt in einfacher Sprache aus, welche Aspekte eines Werks besonders interessiert haben.
- erklärt in einfacher Sprache, warum ein Werk gefallen hat oder nicht.

Analyse und Kritik kreativer Texte (einschließlich Literatur)

- identifiziert die Schlüsselthemen und zentralen Personen in kurzen, einfachen Erzählungen und beschreibt sie in einfacher, formelhafter Sprache, sofern die Erzählungen vertraute Situationen behandeln und in gängiger Alltagssprache verfasst sind.

MEDIATION VON KONZEPTEN

Mit anderen in einer Gruppe kooperieren

Der Schüler:

Interaktion und Zusammenarbeit in einer Gruppe erleichtern

- arbeitet an einfachen praktischen Aufgaben mit, fragt andere nach ihrer Meinung, unterbreitet Vorschläge und versteht Erwiderungen, vorausgesetzt, dass von Zeit zu Zeit um Wiederholung oder Umformulierung gebeten werden kann.

Gemeinsame Konstruktion vom Bedeutung

- unterbreitet auf einfache Weise Vorschläge, um die Diskussion voranzubringen.

Die Leitung einer Gruppenarbeit übernehmen

Der Schüler:

Interaktion organisieren

- gibt einer kooperierenden Gruppe sehr einfache Anweisungen, wenn bei Bedarf Hilfe beim Formulieren gegeben wird.

Gespräche über Konzepte und Ideen fördern

- fragt, was jemand von einer bestimmten Idee hält.

MEDIATION VON KOMMUNIKATION

Der Schüler:

Plurikulturellen Raum fördern

- beteiligt sich in einfachen Worten oder Gebärden am interkulturellen Austausch, bittet um Erklärungen von Dingen oder Aussagen und nutzt das eigene begrenzte Repertoire, um Zustimmung, Einladung, Dank usw. auszudrücken.

Als Mittler gieren in informellen Situationen (unter Freunden und Kollegen/Kolleginnen)

- kommuniziert in Sprache B den Hauptpunkt einer Aussage in Sprache A in vorhersehbaren Alltagssituationen und vermittelt Informationen zu persönlichen Wünschen und Bedürfnissen in beide Richtungen, sofern Andere beim Formulieren helfen.

Kommunikation in heiklen Situationen und bei Meinungsverschiedenheiten erleichtern

- erkennt, wenn Gesprächspartner anderer Meinung sind oder wenn Schwierigkeiten in der Interaktion auftreten, und spricht in einfacher Sprache unter Verwendung auswendig gelernter Wendungen den offenkundig strittigen Sachverhalt an, um einen Kompromiss oder eine Einigung zu erzielen.

Tabela 7. Strategjitë që përdor nxënësi, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësit

REZEPTIONSTRATEGIEN	
<i>Hinweise identifizieren und Schlüsse ziehen (mündlich, gebärdensprachlich und schriftlich)</i>	Der Schüler: - erkennt aus dem Format, dem Erscheinungsbild und typografischen Merkmalen die Art eines Textes (z. B. Nachrichtenbeitrag, Werbetext, Artikel, Lehrbuchtext, Chat, Forumsbeitrag usw.). - nutzt Zahlen, Daten, Eigennamen usw., um das Thema eines Textes zu erkennen. - leitet die Bedeutung und Funktion unbekannter formelhafter Ausdrücke aus ihrer Stellung im Text ab (z. B. am Anfang oder Ende eines Briefes).
PRODUKTIONSSTRATEGIEN	
<i>Planen</i>	- ruft aus dem eigenen Repertoire eine passende Serie von Wendungen ab und erprobt sie.
<i>Kompensieren</i>	- identifiziert das Gemeinte durch Zeigen (z. B. „Ich möchte das da, bitte“).
<i>Kontrolle und Reparaturen</i>	- Keine Deskriptoren verfügbar
INTERAKTIONSSTRATEGIEN	
<i>Sprecherwechsel</i>	- spricht jemanden an.
<i>Kooperieren</i>	- zeigt an, wann verstanden wird.
<i>Um Klärung bitten</i>	- sagt, dass etwas nicht verstanden wurde. - signalisiert, dass etwas nicht verstanden wurde, und bittet darum, dass ein Wort oder eine Gebärde buchstabiert wird

STRATEGIEN DER SPRACHMITTLUNG	
<i>Strategien um ein neues Konzept zu erläutern</i>	
<i>Etwas mit Vorwissen verbinden</i>	Keine Deskriptoren verfügbar
<i>Sprache anpassen</i>	- wiederholt die Hauptpunkte einer einfachen Nachricht zu einem Alltagsthema und verwendet dabei verschiedene Wörter, damit andere sie verstehen.
<i>Komplizierte Informationen in kleinere Einheiten aufgliedern</i>	Keine Deskriptoren verfügbar
<i>Strategien zur Vereinfachung eines Texts</i>	
<i>Einen dichten Text erweitern</i>	Keine Deskriptoren verfügbar
<i>Einen Text straffen</i>	- identifiziert die Schlüsselsätze in einem kurzen Alltagstext und markiert sie (z. B. durch Unterstreichungen, Hervorhebung usw.).

Tabela 8. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për të zhvilluar dhe forcuar kompetencën shumë gjuhësore dhe shumë kulturore, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësit

PLURILINGUALE UND PLURIKULTURELLE KOMPETENZ	
<i>Auf einem plurikulturellen Repertoire aufbauen</i>	Der Schüler: - erkennt und praktiziert grundlegende kulturelle Konventionen, die mit sozialen Handlungen im Alltag verbunden sind (z. B. verschiedene Grußrituale).

	- handelt bei alltäglichen Begrüßungen, Verabschiedungen sowie beim Ausdruck von Dank oder Entschuldigung angemessen, hat jedoch Schwierigkeiten bei Abweichungen von diesen Routinen. - erkennt, dass das eigene Verhalten in einem alltäglichen Vorgang eine unbeabsichtigte Botschaft vermitteln kann, und versucht, dies in einfachen Worten zu erklären. - erkennt, wenn bei der Interaktion mit Angehörigen anderer Kulturen Schwierigkeiten auftreten, auch wenn Unsicherheit darüber besteht, wie man sich verhalten soll.
<i>Plurilinguales Verstehen</i>	- versteht kurze, klar artikulierte gesprochene Ankündigungen, indem zusammengefügt wird, was aus Versionen in anderen Sprachen verstanden wurde. - versteht kurze, klar verfasste Nachrichten und Instruktionen, indem Informationen aus Versionen in anderen Sprachen zusammengeführt werden. - nutzt einfache Warnungen, Instruktionen und Produktinformationen, die parallel auch in anderen Sprachen verfügbar sind, um relevante Informationen zu finden.
<i>Auf einem plurilingualen Repertoire aufbauen</i>	- aktiviert das eigene begrenzte Repertoire an verschiedenen Sprachen, um ein Problem zu erklären oder um Hilfe bzw. Klärung zu bitten. - verwendet Wörter und Sätze aus verschiedenen Sprachen im eigenen plurilingualen Repertoire, um einen einfachen, praktischen Vorgang umzusetzen oder Informationen auszutauschen. - benutzt ein Wort oder eine Gebärde aus einer anderen Sprache im eigenen plurilingualen Repertoire, um sich in einer routinemäßigen Alltagssituation verständlich zu machen, wenn in der gerade gesprochenen Sprache kein passender Ausdruck verfügbar ist.

Tabela 9. Tiparet cilësore të gjuhës së folur për realizimin e funksioneve komunikuese

QUALITATIVE MERKMALE DER MÜNDLICHEN SPRACHVERWENDUNG	
Sprachumfang	Der Schüler verwendet einfache, auswendig gelernte Wendungen, Wortgruppen und feste Ausdrücke, um begrenzte Informationen in alltäglichen Situationen zu vermitteln.
Korrektheit	Der Schüler verwendet einfache Strukturen korrekt, macht aber noch regelmäßig grundlegende Fehler.
Flüssigkeit	Der Schüler macht sich in kurzen Äußerungen verständlich, auch wenn Pausen, falsche Starts und Umformulierungen deutlich sind.
Interaktion	Der Schüler antwortet auf einfache Fragen und reagiert auf Aussagen. Zeigt, dass dem Gespräch gefolgt wird, ist jedoch selten in der Lage, es eigenständig weiterzuführen.
Kohärenz	Der Schüler verbindet Wortgruppen mit einfachen Konnektoren wie „und“, „aber“ und „weil“.
Phonologie	Der Schüler ist in der Aussprache im Allgemeinen verständlich, auch wenn gelegentlich Wiederholungen erforderlich sind. Ein starker Akzent sowie rhythmische oder intonatorische Einflüsse aus anderen Sprachen können das Verständnis beeinträchtigen und erfordern die Unterstützung des Gesprächspartners. Vertraute Wörter werden in der Regel klar ausgesprochen.

Tabela 10. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve në komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor

BEISPIELE FÜR DIE ANWENDUNG DER DESKRIPTOREN ZUR ONLINE-INTERAKTION UND SPRACHMITTLUNG IN VERSCHIEDENEN BEREICHEN

ONLINE-INTERAKTION

Konversation und Diskussion im digitalen Raum

1. Der Schüler verfasst kurze positive oder negative Kommentare zu eingebetteten Medien online und verwendet dabei einfache Sprache; benötigt in der Regel jedoch ein Online-Übersetzungstool oder andere Hilfsmittel.

Situationen und kommunikative Rollen	Persönlich	Online-Kontakt mit Freunden oder entfernten Familienmitgliedern, um sich über Neuigkeiten und persönliche Pläne auszutauschen.
	Öffentlich	Veröffentlichung kurzer öffentlicher Beiträge auf einer Veranstaltungs- oder Festivalwebseite.
	Beruflich	Beteiligung als Nutzer an einem einfachen Online-Dienst zu vertrauten Themen des Alltags oder Berufslebens.
	Bildungskontext	Teilnahme an Frage-Antwort-Runden auf einer schulischen Lernplattform oder Bildungswebseite.

SPRACHMITTLUNG VON TEXTEN

Weitergabe spezifischer Informationen in schriftlicher Form

1. Gibt in Sprache B präzise Informationen aus einfachen Texten in Sprache A wieder, wenn diese alltägliche Themen betreffen, die persönliche Interessen oder unmittelbare Bedürfnisse ansprechen.

Texte und Kommunikationskontexte	Persönlich	Haushaltsanleitungen, einfache Kochrezepte oder Zubereitungsanweisungen.
	Öffentlich	Werbeanzeigen, Prospekte, Broschüren, Faltblätter, Reisepläne, Fahrpläne, einfache Gebrauchsanweisungen.

	Beruflich	Einfache Bedienungsanleitungen für Geräte, Sicherheitsvorschriften, Anforderungen in einer Stellenanzeige.
	Bildungskontext	Lehrbuchtexte, Klassenlektüren, Aufgabenstellungen, Tests oder Hausaufgaben; Anleitungen für einfache Experimente im naturwissenschaftlichen Unterricht; Informationen über Museums- oder Klassenbesuche.

Tabela 11. Shembuj të lidhjes së kompetencave të lëndës dhe strategjive për përmbushjen e rezultateve të të nxënës

Text / Titel	Strategie	Aufgabe	Linguistische Kompetenz	Soziolinguistische Kompetenz	Pragmatische Kompetenz
Einen Freund zur Party einladen	Dialogergänzung	Einladungen aussprechen und darauf reagieren	Modalverben (können, möchten); Fragesätze	Angemessene Höflichkeit und Formulierungen in informellen Einladungen	Kurze, informelle Nachricht / Dialog
Eine Kurzbiografie	Lese- und Info-Lücken-Übung	Über das Leben einer Person schreiben	Präteritum (einfache Vergangenheit); Konnektoren (dann, danach)	Bewusstsein für respektvollen Ton in biografischen Texten	Chronologisch geordneter, einfacher Erzähltext

Tabela 12. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Beispiel 1 – Lernergebniss

Der Schüler bespricht, was er am Wochenende unternehmen möchte, wohin er gehen möchte, und trifft Verabredungen zum gemeinsamen Einkaufen.				
Leistungsstufe	Sehr gut	Gut	Ausreichend	Unzureichend
Beschreibung	Der Schüler bespricht Einkaufspläne in mindestens vier gut strukturierten Sätzen, einschließlich Vorschlägen dazu, was eingekauft werden soll, wohin man gehen möchte und wann man sich trifft. Verwendet korrekt Frageformen wie „Wie viel...?“, „Welche Größe...?“, „Haben Sie...?“, und zeigt dabei eine hohe sprachliche Genauigkeit und Flüssigkeit	Der Schüler bespricht allgemeine Einkaufspläne in zwei bis drei vollständigen Sätzen, nennt dabei einen Ort und eine Uhrzeit. Er verwendet zwei bis drei passende Frageformen korrekt und zeigt eine gute Beherrschung des grundlegenden Wortschatzes und der Grammatik.	Der Schüler macht einfache Vorschläge zum Einkaufen in ein bis zwei Sätzen, mit kleineren Fehlern im Wortschatz oder in der Grammatik. Er versucht, ein bis zwei einfache Fragen zu stellen, auch wenn diese unvollständig oder ungenau formuliert sind.	Der Schüler gibt unklare oder unvollständige Antworten. Er nennt möglicherweise ein Geschäft oder eine Uhrzeit, macht jedoch zahlreiche Fehler im Wortschatz oder in der Grammatik. Die Kommunikation ist stark eingeschränkt und wirkt stockend.
Beispiel 2 – Lernergebniss				
Der Schüler verwendet einfache Wortgruppen und Sätze, um über seine Familienmitglieder zu sprechen.				
Beschreibung	Der Schüler bildet vier oder mehr vollständige und	Der Schüler bildet zwei bis drei korrekte Sätze über	Der Schüler bildet ein bis zwei kurze Sätze mit	Der Schüler hat Schwierigkeiten,

	abwechslungsreiche Sätze zur Beschreibung seiner Familie. Dabei nennt er Namen, Alter, Beziehungen sowie zusätzliche Details (z. B. Beruf oder Hobbys). Der Wortschatz ist angemessen und vielfältig, und der Satzbau ist korrekt.	Familienmitglieder. Dabei nennt er mindestens zwei einfache Informationen wie Name, Alter oder Beziehung. Die Wortwahl und Grammatik sind überwiegend korrekt und die Aussagen gut verständlich.	begrenztem Wortschatz und einigen Fehlern in der Grammatik. Die Satzstruktur ist einfach, aber die Aussage im Wesentlichen verständlich.	vollständige Sätze zu bilden. Er nennt möglicherweise nur Familienmitglieder, verwendet dabei jedoch ungenaue oder unvollständige Sprache. Die Kommunikation ist unklar und stark eingeschränkt.

Tabela 13. Shembull për vlerësimin e detyrave me shkrim

Schriftliche Produktion	
Allgemeine schriftliche Kompetenz	Der Schüler verfasst eine Reihe einfacher Ausdrücke und Sätze, die durch einfache Konnektoren wie „und“, „aber“ und „weil“ verbunden sind. Bei längeren Texten kann es zu Verständlichkeitsproblemen durch mangelnde Kohärenz kommen.
Sprachumfang	Der Schüler verwendet elementare Satzmuster mit gelernten Ausdrücken, kurzen Wortgruppen und festen Redewendungen, um begrenzte Informationen zu alltäglichen Themen mitzuteilen.
Kohärenz	Der Schüler verbindet Wortgruppen durch einfache Konnektoren wie „und“, „aber“ und „weil“.

Korrektheit	Der Schüler verwendet einfache Strukturen im Allgemeinen korrekt, macht jedoch weiterhin systematische elementare Fehler. Diese Fehler können gelegentlich zu Missverständnissen führen.
Beschreibung	Der Schüler schreibt eine kurze, einfache Beschreibung eines Ereignisses, vergangener Aktivitäten oder persönlicher Erlebnisse. Verfasst kurze, einfache fiktive Biografien und einfache Gedichte über Personen.
Argumentation	Nicht anwendbar (nicht relevant für A2-Niveau).

PROGRAMI I LËNDËS “GJUHË E HUAJ E DYTË” ARSIMI I MESEM I ULËT KLASAT 6-7

**FUSHA “GJUHËT DHE KOMUNIKIMI”
PROGRAM I PËRDITËSUAR**

Koordinator: Ludmilla Stefani

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT LËNDOR “GJUHË E HUAJ E DYTË” (KLASA VI-VII)

1	HYRJE	4
2	QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	4
3	PËRMBAJTJA E PROGRAMIT	7
4	KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA.....	9
4.1	Kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënit	9
4.2	Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e gjuhës së huaj të dytë	13
4.3	Kompetencat e lëndës së gjuhës së huaj të dytë dhe rezultatet e të nxënit	15
5	PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	18
5.1	Koha mësimore për klasën e gjashtë dhe të shtatë	18
5.2	Përmbajtja e klasës së gjashtë dhe të shtatë	20
5.3	Veprimtari gjuhësore	22
5.4	Strategji komunikimi.....	25
5.5	Kompetenca shumë gjuhësore dhe shumë kulturore.....	26
5.6	Qëndrime dhe vlera	27
5.7	Formimi kulturor dhe ndërkulturor	28
5.8	Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).	28
6	METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES.....	30
6.1	Qasja e orientuar drejt veprimit.....	30

6.2	Roli i situatave praktike në mësimin e gjuhës së huaj.....	33
6.3	Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e gjuhës së huaj	34
6.4	Portofoli Evropian i Gjuhëve (PEGJ).....	35
6.5	Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e gjuhës së huaj	36
6.6	Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e gjuhës së huaj	37
7	VLERËSIMI I NXËNËSVE	38
7.1	Llojet e vlerësimit në lëndën e gjuhës së huaj.....	38
7.2	Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e gjuhës së huaj.....	39
7.3	Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.	40
8	BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	41
8.1	Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore	41
9	REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	43
10	NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE.....	47
11	TABELA E NIVELEVE SIPAS KLASAVE	48
12	ANEKSI 1- GJUHË FRËNGE	49
13	ANEKSI 2 – GJUHË ITALIANE	67
14	ANEKSI 3- GJUHË GJERMANE	83

1 HYRJE

Gjuha e huaj e dytë në arsimin e mesëm të ulët i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre të komunikimit dhe të kuptojnë botën përmes një perspektive globale. Si gjuhë e komunikimit ndërkombëtar, e shkencës, teknologjisë, biznesit dhe kulturës, gjuha e huaj jo vetëm i pajis nxënësit me njohuri dhe aftësi gjuhësore, por gjithashtu ju hap dyer për mundësi të reja në edukim dhe në karrierë.

Programi i gjuhës së huaj të dytë për klasën e gjashtë dhe të shtatë është i ndërlidhur ngushtë me lëndët e tjera, si shkencat shoqërore, letërsia, teknologjia, etj. Njohuritë e fituara në gjuhën e huaj ndihmojnë në kuptimin më të thellë të koncepteve në histori dhe sociologji, si dhe në analizën e veprave letrare. Aftësitë e fituara në gjuhën e huaj u japin nxënësve mundësinë të hulumtojnë materiale shkencore, të kuptojnë koncepte komplekse dhe të aplikojnë njohuritë e marra në situata praktike nga jeta reale. Kjo lidhje e fortë e gjuhës së huaj me lëndët e tjera ndihmon nxënësit të shohin rëndësinë e gjuhëve në kontekstin e një arsimit të gjithanshëm.

Programi i gjuhës së huaj të dytë është hartuar për të përmbushur nevojat e çdo nxënësi, duke ofruar përmbajtje të pasur, aktivitete krijuese dhe përdorim të teknologjisë së informacionit. Qasja e orientuar drejt veprimit dhe angazhimi në projekte nga jeta reale janë faktorë të rëndësishëm që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë rolin e gjuhës së huaj si pjesë e botës moderne dhe të zhvillojnë besimin në aftësitë e tyre.

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Programi i gjuhës së huaj për klasën VI-VII është hartuar në përputhje me Kuadrin e Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët (KPER) dhe Volumit Shoqërues dhe promovon shumë gjuhësinë, ndërgjegjësimin dhe vlerësimin e diversitetit gjuhësor dhe kulturor.

Gjuha e huaj e dytë fillon të mësohet në klasën VI. Si gjuhë e huaj e dytë mund të jetë: gjuha frënge, gjuha italiane, gjuha gjermane, dhe gjuhë të tjera sipas specifikave të institucionit arsimor.

Qëllimi kryesor i mësimi të gjuhës së huaj në arsimin e mesëm të ulët është të zhvillojë aftësitë gjuhësore të nxënësve dhe t'i përgatisë ata për të komunikuar në mënyrë efektive në mjedise të ndryshme kulturore dhe profesionale.

Programi synon të arrijë dhe të realizojë standardet e mësimdhënies, mësim nxënies dhe vlerësimit me qëllim që t'i përgjigjet një shoqërie të hapur sipas kërkesave dhe nevojave që shtrohen përpara mësimi dhe përvetësimit të gjuhës së huaj në vendin tonë.

Programi hartohet mbi interesat dhe karakteristikat e grup moshës dhe ndihmon në zhvillimin intelektual dhe socio-kulturor të nxënësit duke e fuqizuar atë të jetë i pavarur, krijues, i motivuar dhe i gatshëm për tu përballur me sfidat e së ardhmes dhe të nxënit gjatë gjithë jetës.

Nxënësi në klasën VI fillon nivelin gjuhësor A1.

Nxënësi në fund të këtij niveli kupton fjali dhe shprehje të përdorura shpesh në lidhje me fusha që kanë përparësi imediate dhe komunikon gjatë kryerjes së detyrave që kërkojnë një shkëmbim të thjeshtë informacioni të drejtpërdrejtë, mbi tema të njohura për të. Më poshtë jepet përshkrimi i nivelit A1 sipas shkallës globale të Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët ku nxënësi njihet si përdorues i nivelit mesatar ose “mbijetesë gjuhësore”.

Tabela 1: Përshkrimi i nivelit A1 sipas shkallës globale të Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët

A1	Nxënësi: - Mund të kuptojë dhe të përdorë shprehje të përditshme dhe shprehje bazë që synojnë plotësimin e nevojave konkrete. - Mund të prezantojë vehten dhe të tjerët dhe të pyesë e të përgjigjet për detaje vetjake si: ku jeton, banon, njerëzit që njeh, sendet që ka etj. - Mund të komunikojë në një mënyrë të thjeshtë nëse bashkëbiseduesi flet ngadalë, qartë dhe është i gatshëm të ndihmojë.

Programi i gjuhës së huaj synon të zhvillojë tek nxënësi një sërë aftësish të transferueshme për të kuptuar dhe komunikuar në situata që has në jetën e përditshme. Nxënësi forcon jo vetëm vetëdijen kulturore për vendet dhe popujt e tjerë, por edhe aftësitë gjuhësore të nevojshme që do ta ndihmojnë atë për të studiuar ose për tu punësuar në të ardhmen. Kjo qasje i inkurajon nxënësit të jenë:

- *të sigurt* për të përdorur struktura gramatikore dhe fjalor të shumëllojshëm për të komunikuar me të tjerët në situata të përditshme;
- *të përgjegjshëm* për të kërkuar mundësi për të përdorur dhe zhvilluar aftësitë e tyre gjuhësore në situata reale;
- *reflektues* në mënyrën se si ata i përcjellin idetë dhe qëndrimet e tyre kur komunikojnë me të tjerët;
- *novatorë* duke e përdorur gjuhën në situata të njohura dhe të panjohura për ta;
- *të angazhuar* duke përdorur strategji të nxëni që i ndihmojnë ata të shprehin idetë e tyre dhe mënyrën se e të kuptuarit nga ta të kulturave të tjera.

Për më tepër, programi synon të zhvillojë te nxënësit ndërgjegjësimin ndërkulturor dhe aftësinë për të komunikuar me respekt dhe empati në një botë gjithnjë e më globale.

3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i gjuhës së huaj të dytë synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, duke u mbështetur në situata të jetës reale dhe në kontekstin shkollor. Tematikat në program janë të shumëllojshme (jeta personale e shoqërore, jeta në shkollë e në punë, bota rreth nesh, bota e komunikimit etj.), pasi shkalla e ndërgjegjësimit të nxënësit për domosdoshmërinë e mësimit të gjuhëve të huaja është më e lartë dhe lidhet me problemet e formimit të tij si qytetar bote. Zotërimi i mirë i gjuhëve të huaja ndihmon në zgjerimin e dijeve në fusha të tjera duke kontribuar jo vetëm në krijimin e individualitetit të nxënësit por edhe në ndërtimin e qëndrimeve dhe të sjelljeve etike që i shërbejnë atij dhe komunitetit.

Programi i lëndës së gjuhës së huaj të dytë në arsimin e mesëm të ulët përmban:

- *Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënës që zhvillohen nëpërmjet lëndës së gjuhës së huaj.* Lënda e gjuhës së huaj kontribuon në mënyrë të drejtpërdrejtë në forcimin e kompetencave kyçe të nxënësit, duke përmirësuar aftësi si komunikimi, mendimi kritik dhe kreativiteti. Mësimi i gjuhëve të huaja i ndihmon nxënësit të shprehin idetë e tyre qartë dhe të kuptojnë këndvështrime të ndryshme. Nëpërmjet debateve, punës në grup dhe projekteve, ata zhvillojnë dhe forcojnë aftësi sociale dhe emocionale. Gjuha e huaj jo vetëm që mbështet procesin e të nxënës, por gjithashtu përgatit nxënësit për sfidat e së ardhmes.
- *Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së gjuhës së huaj.* Programi i gjuhës së huaj të dytë ndërthur njohuritë dhe aftësitë e saj me temat ndërkurrikulare si: identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; qytetaria aktive dhe sipërmarrja; shëndeti mendor e fizik dhe siguria; zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore; teknologjia, shoqëria dhe media duke i lidhur konceptet gjuhësore me situata konkrete që nxënësit përballen në jetën e tyre.

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor të gjuhës së huaj të dytë

- *Kompetencat e lëndës dhe rezultatet e të nxënit.* Lënda e gjuhës së huaj të dytë synon të pajisë nxënësit me kompetenca që shkojnë përtej njohjes së rregullave gramatikore, duke ju mundësuar atyre të kuptojnë dhe të përdorin gjuhën në mënyrë të saktë dhe të komunikojnë natyrshëm dhe qartë në situata reale. Ky proces i ndihmon nxënësit të kuptojnë kontekstin kulturor dhe shoqëror të komunikimit, dhe i përgatit ata për të përballuar sfidat e së ardhmes në një botë që është gjithmonë në ndryshim.

- *Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënit.* Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) në varësi të klasës dhe nivelit gjuhësor, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup dhe për projekte; veprimtaritë që kryen nxënësi për secilën nga mënyrat e përvetësimit të gjuhës dhe strategjitë për realizimin e tyre, aftësitë gjuhësore, dhe qëndrimet që demonstroi nxënësi. Rubrika përmban edhe shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënit në

komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor. Gjithashtu në këtë rubrikë jepen përshkruesit e kompetencës së shumë gjuhësisë dhe shumë kulturave.

- *Metodologjia e mësimdhënies.* Në lëndën e gjuhës së huaj të dytë është e rëndësishme t'i kushtohet një vëmendje e madhe përdorimit të metodave ndërvepruese dhe me në qendër nxënësin, të nxënit bashkëveprues, mësimdhënies së diferencuar, përdorimit të teknologjisë, etj.
- *Vlerësimi i nxënësve.* Në këtë rubrikë përshkruhen në mënyrë të përmblëdhur llojet e vlerësimit të nxënësit, shembuj të instrumenteve të vlerësimit, vlerësimin si metodologji të nxëni. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të vlerësimit të punës me shkrim.

- *Burimet dhe materialet didaktike* që mund të përdoren në lëndën e gjuhës së huaj të dytë janë pjesë e kësaj rubrike. Zbatimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale si mjete ndihmëse trajtohen gjithashtu në program si burime të rëndësishme për zhvillimin e aftësive gjuhësore.
- *Rekomandime për zbatimin e programit.* Në këtë rubrikë jepen disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësit, mësuesit, hartuesit e teksteve mësimore, hartuesit e testeve kombëtare, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit.
- *Ndryshimet përmbajtjesore.* Në këtë rubrikë përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore.

4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyçe dhe atyre të lëndës, sipas klasave të arsimit të mesëm të ulët. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballet me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke u vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit. Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe që mund të zhvillojë nxënësi në arsimin e mesëm të ulët në lëndën e gjuhës së huaj të dytë mund të përmbledhen si më poshtë:

Tabela 2. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

1	Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare
	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> - komunikon si dëgjues, folës, lexues dhe shkrues në situata të ndryshme dhe për qëllime të ndryshme; - përdor dhe dallon lloje të ndryshme tekstesh, përfshirë tekstet digjitale; - ndërton identitetin e tij kulturor dhe gjuhësor, si dhe kontribuon në transmetimin dhe pasurimin e trashëgimisë gjuhësore amtare; - përdor gjuhën për të krijuar dhe për të vlerësuar krijime artistike, të cilat shprehin emocionet, përjetimet dhe idetë e tij; - prezanton para të tjerëve një projekt për një temë të dhënë, të përgatitur vetë ose në grup; - përshkruan me gojë dhe me shkrim një ngjarje të lexuar ose të dëgjuar duke ruajtur rrjedhën logjike të saj;
2	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i> - fillon, ndjek dhe përfundon biseda të thjeshta rreth fushës së tij të interesit; - lexon, kupton dhe prodhon tekste, përfshirë tekstet digjitale të përshtatshme për nevojat e tij; - përdor mjetet në mënyrë të përshtatshme dhe angazhohet me gjuhët në mënyrë informale; - respekton gjuhën amtare të personave që u përkasin minoriteteve; - vlerëson se si ndryshimet kulturore ndikojnë në përdorimin dhe komunikimin e gjuhës; - përshkruan ose prezanton thjeshtë njerëzit, kushtet e jetesës ose punës, rutinën e përditshme; - merr pjesë në bashkëbisedime të thjeshta me moshatarët dhe të rriturit për tema me interes mësimor dhe shoqëror; - prezanton para të tjerëve një projekt të thjeshtë për një temë të dhënë, të përgatitur vetë ose në grup; - përshkruan me gojë dhe me shkrim një ngjarje të lexuar ose të dëgjuar duke ruajtur rrjedhën logjike të saj si dhe duke përdorur lidhëza të thjeshta;

	- diskuton për një temë të caktuar duke respektuar rregullat e komunikimit; - luan rol mbështetës gjatë një diskutimi kur pjesëmarrësit e tjerë flasin ngadalë dhe e ndihmojnë atë të kontribuojë dhe të shprehë sugjerimet e tij; - identifikon burime informacioni për arsimim dhe orientim profesional, si dhe zhvillon një plan të thjeshtë për zhvillimin e karrierës së tij.
3	Kompetenca në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri
	<i>Për të dëshmuar kompetencat në matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri, nxënësi:</i> - komunikon përfundimet dhe arsyetimet që çuan në një përfundim të bazuar në prova; - regjistron në formë të shkruar, grafike, etj., informacionin/faktet për një temë; - shfrytëzon fjalorët, enciklopeditë dhe teknologjinë informative apo burime të tjera për zhvillimin e një ideje/projekti bazë klase; - parashtron pyetje për çështje të ndryshme dhe organizon mendimet për të gjetur përgjigje për temën apo problemin e caktuar; - përzgjedh informacionin nga burime të ndryshme në bazë të një kriteri të caktuar për një temë konkrete; - demonstroi zgjidhjen e një problemi bazuar në të dhënat tekstuale, numerike, eksperimentale të detyrës;
4	Kompetenca digjitale
	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> - përdor përmbajtje digjitale; - përdor mjete digjitale për të prodhuar, për të paraqitur dhe për të kuptuar informacione të thjeshta; - përdor teknologjinë digjitale për të krijuar dhe për të bashkëpunuar me të tjerët drejt qëllimeve personale dhe sociale; - përdor TIK-un për të lehtësuar procesin e të nxënës dhe për të rritur efektivitetin në nxënie; - bashkëpunon me moshatarët e tij duke përdorur teknologjinë.

5	Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit
	<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të nxënies, nxënësi:</i> – organizon të nxënit, fokusohet dhe vendos qëllime; – motivon dhe vlerëson veten, mëson dhe punon në mënyrë të pavarur dhe në bashkëpunim; – komunikon në mënyrë konstruktive dhe bashkëpunon në ekip; – kupton mënyrën e jetës së shëndetshme, vlerën ushqyese të ushqimeve të cilat konsumon, domosdoshmërinë e kushteve higjienike; – zhvillon aktivitete fizike dhe sportive me karakter krijues apo garues duke u përpjekur në arritjen e rezultateve të caktuara; – dallon sjelljen korrekte nga ajo jo korrekte gjatë punës në grup ose në situata emocionale dhe reagon ndaj sjelljeve negative.
6	Kompetenca qytetare
	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> - tregon solidaritet dhe interes në zgjidhjen e problemeve në nivel klase dhe shkolle; - vlerëson diversitetet dhe demonstroi tolerancë, mirëkuptim, respekt dhe qëndrim të hapur ndaj dallimeve; - demonstroi sjellje etike dhe të përgjegjshme ndaj mjedisit dhe kontribuon në qëndrueshmërinë mjedisore; - solidarizohet me personat në nevojë ose të rrezikuar, duke ndërmarrë veprime konkrete për afrimin e ndihmës sipas nevojës që kanë; - prezanton të kaluarën e familjes, të rrethit shoqëror ose të personaliteteve dhe ngjarjeve kryesore të kombit të vet.
7	Kompetenca e sipërmarrjes
	<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i> - komunikon në mënyrë efektive dhe negocion me të tjerët; - punon në mënyrë të pavarur si dhe bashkëpunon me të tjerët;

	- vlerëson rëndësinë e punës individuale dhe në grup; - zhvillon një plan për shpenzimet dhe kursimet mujore personale, të familjes ose të klasës; - propozon kriteret për vlerësim të paanshëm të një aktiviteti sportiv;
8	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i> - njeh, respekton dhe çmon kulturën e tij si dhe vlerat, besimet dhe kulturat e të tjerëve; - shijon dhe vlerëson veprat e artit; - angazhohet në proceset krijuese individualisht dhe kolektivisht.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e gjuhës së huaj të dytë

Temat ndërkurrikulare janë tema madhore, me të cilat përballet shoqëria tani dhe në të ardhmen. Ato integrojnë fushat e të nxënës, të cilat ndihmojnë nxënësin të interpretojë botën dhe të lidhë dijet e marra në shkollë me jetën dhe interesat e tij.

Integrimi i temave ndërkurrikulare me gjuhën e huaj në arsimin e mesëm të ulët u mundëson nxënësve të aplikojnë njohuritë e tyre gjuhësore në situata të ndryshme nga jeta reale. Kjo i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e të menduarit në mënyrë krijuese dhe kritike duke i inkurajuar ata të eksplorojnë më tej botën që i rrethon. Përdorimi i gjuhëve të huaja si një mjet komunikimi dhe shprehjeje, zhvillon tek nxënësit aftësi të rëndësishme të cilat ndihmojnë në përshtatjen me tregun e punës dhe jetën e përditshme. Kjo qasje gjithashtu rrit motivimin dhe angazhimin e nxënësve si qytetarë aktivë në shoqëri.

- *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.* Gjuha e huaj i ndihmon nxënësit të kuptojnë më mirë historinë dhe kulturën e vendeve të ndryshme, duke krijuar një lidhje me identitetin e tyre kombëtar. Në orën e mësimi të gjuhës së huaj të dytë, nxënësit nëpërmjet projekteve të ndryshme

diskutojnë mbi tradita, zakone dhe vlera nga kultura e vendit të tyre dhe vendeve dhe popujve të tjerë, duke nxitur mirëkuptimin dhe respektin për diversitetin kulturor.

- *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.* Në orën e gjuhës së huaj të dytë, nxënësit mund të diskutojnë thjeshtë mbi rëndësinë e të qenit qytetar aktiv në shoqëri, të flasin për jetën e sipërmarrësve të suksesshëm, etj. Gjithashtu, nxënësit mund të organizojnë lojë me role si krijimi i një tregu të vogël në klasë, organizimi i një aktiviteti vullnetar në komunitet, ose të punojnë me projekte për hartimin e një plani të thjeshtë biznesi, organizimin e një fushate ndërgjegjëse për problemet që shqetësojnë komunitetin, etj.
- *Shëndeti mendor, fizik dhe siguria.* Gjuha e huaj jo vetëm që ndihmon në promovimin e shëndetit mendor, fizik dhe siguri së përmes informimit dhe komunikimit efektiv, por ajo shërben edhe si një mjet për të rritur vetëdijen dhe për t'u angazhuar në diskutime të rëndësishme për shëndetin. Nxënësit mësojnë të lexojnë dhe interpretojnë materiale informative, si artikuj dhe broshura, që lidhen me shëndetin dhe mirëqenien. Gjatë diskutimeve mbi tema si stresi, ushqimi i shëndetshëm dhe praktikat e siguri së, nxënësit zhvillojnë aftësi për të shprehur mendimet dhe ndjenjat e tyre.
- *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore.* Gjuha e huaj e dytë nëpërmjet teksteve informuese promovon zhvillimin e qëndrueshëm dhe qëndrueshmërinë mjedisore. Nxënësit mësojnë të lexojnë dhe interpretojnë materiale mbi temat si energjia e rinovueshme, mbetjet dhe ndryshimet klimatike, etj.
- *Teknologjia, shoqëria dhe media.* Gjuha e huaj ndihmon nxënësit të përpunojnë dhe interpretojnë informacionin digjital si dhe të kuptojnë sa më mirë marrëdhënien mes teknologjisë, shoqërisë dhe medias. Duke lexuar dhe analizuar artikuj, postime në rrjetet sociale dhe burime të tjera, nxënësit zhvillojnë aftësi për të identifikuar dhe diskutuar ndikimin që ka media në shoqëri.

Veprimtaritë praktike të zhvillimit të temave ndërkurrikulare mund të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë lëndorë.

4.3 Kompetencat e lëndës së gjuhës së huaj të dytë dhe rezultatet e të nxënit

Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaj është një sintezë e njohurive të parimeve bazë gramatikore, të përdorimit të funksioneve gjuhësore në situata të ndryshme komunikimi dhe lidhjes së tyre me parimet e ligjërimit.

Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së gjuhës së huaj

Bazuar në kurrikulën e arsimit të mesëm të ulët, lënda e gjuhës së huaj synon të përmbushë 3 kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij dhe arrihen nëpërmjet veprimtarive gjuhësore që kryen nxënësi për përmbushjen e detyrave të caktuara. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të nxëni për secilën klasë.

Përshkrimi i kompetencave të lëndës

Kompetenca e komunikimit gjuhësor përbëhet nga kompetencat e mëposhtme:

- a) Kompetenca gjuhësore** nënkupton përvetësimin e rregullave gramatikore, semantike, fonetike, ortografike si dhe pasurimin e fjalorit.
- b) Kompetenca socio-gjuhësore** ka të bëjë me dimensionin shoqëror të gjuhës dhe i referohet të mësuarit të akteve të ndryshme të ligjërimit dhe komunikimit në kontekste të ndryshme shoqërore. Këto kontekste kanë të bëjnë me statusin shoqëror, gjininë, moshën e nxënësit si dhe me faktorë të tjerë që influencojnë në stilin dhe regjistrat e gjuhës. Zhvillimi i kësaj kompetence është shumë i rëndësishëm pasi në situata të ndryshme duhen përdorur lloje të ndryshme shprehjesh si edhe duhen mbajtur qëndrime, besime, vlera dhe pikëpamje të ndryshme.
- c) Kompetenca pragmatike** ka të bëjë me njohjen e rregullave dhe parimeve sipas të cilave mesazhi komunikues organizohet dhe strukturorët (zhvillimi i temës, lidhja logjike e ideve, koherenca e mendimeve) dhe realizimin e funksioneve komunikuese (kërkimi i informacionit, dhënia e këshillës, kërkimi për ndihmë, rënia dakord, përshëndetjet etj).

Rezultatet e të nxënit të kompetencave të lëndës për gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 1.

Rezultatet e të nxënit të kompetencave të lëndës për gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 1.

Rezultatet e të nxënit të kompetencave për të lëndës gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 1.

5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për klasën e gjashtë dhe të shtatë

Lënda e gjuhës së huaj të dytë në klasën e gjashtë dhe të shtatë zhvillohet për 35 javë mësimore me nga 2 orë secila (45 min), pra gjithsej 70 orë. Programi i gjuhës së huaj të dytë specifikon peshën (orët e sugjeruara) për secilin komponent mësimor. Shuma e orëve sugjeruese për secilin komponent është e barabartë me sasinë e orëve vjetore të përcaktuara në planin mësimor të arsimit të mesëm të ulët. Shpërndarja e orëve ka për qëllim që përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secili komponent në raport me orët totale vjetore.

Tabela 3: Orë të sugjeruara klasa e gjashtë

	Formimi kulturor dhe ndërkulturor	Formimi gjuhësor		Projekti dhe puna me Portofolin Evropian të Gjuhëve (PEGJ)	Totali i orëve
		Gramatika	Funksionet gjuhësore		
Klasa e VI	30 orë	20 orë	12 orë	8 orë	70 orë

Tabela 3: Orë të sugjeruara klasa e shtatë

	Formimi kulturor dhe ndërkulturor	Formimi gjuhësor		Projekti dhe puna me Portofolin Evropian të Gjuhëve (PEGJ)	Totali i orëve
		Gramatika	Funksionet gjuhësore		
Klasa e VII	30 orë	20 orë	12 orë	8 orë	70 orë

- Në orët e formimit kulturor përfshihen pjesët e reja të leximit dhe të dëgjimit të cilat përfshijnë njohuritë që merr nxënësi mbi botën e punës, shkollës, jetës personale, natyrës, udhëtimet, kulturat dhe traditat e vendeve të ndryshme etj. Nëse mësuesi vë re se disa njohuri nuk mund të përvetësohen nga nxënësi brenda një ore mësimore, ai planifikon orë rimarrje për ato njohuri.
- Orët e formimit gjuhësor mbi gramatikën përfshijnë njohuritë gramatikore dhe punën me fjalorin që realizohet gjatë vitit. Këtu mund të përfshihen edhe orët e e përsëritjes, përforcimit të njohurive nëse mësuesi e shikon të nevojshme dhe të testeve. Gjithashtu njohuritë gramatikore nuk mund të merren jashtë kontekstit dhe duke pasur parasysh që përqasja në kurrikulën bërthamë është të mësuarit nëpërmjet situatave të të nxënës, këto njohuri mund të ndërthuren edhe gjatë orëve kur fokusi është të folurit ose të shkruarit.

Funksionet gjuhësore ju referohen akteve të komunikimit që nxënësi realizon gjatë procesit të marrjes së gjuhës së huaj dhe mund të realizohen në përputhje me njohuritë dhe shkathtësitë e tjera.

Planifikimi i orëve të punës me Portofolin Evropian të Gjuhëve (PEGJ) në lëndën e gjuhës së huaj të dytë ndihmon nxënësin të identifikojnë dhe vlerësojnë arritjet e tij gjuhësore në mënyrë sistematike nëpërmjet një strukture të qartë për zhvillimin e aftësive dhe përmirësimin e kompetencave,

dhe e inkurajuar atë të jetë i pavarur në përvetësimin e gjuhës. Mësuesi planifikon veprimtari me PEGJ për ditën Evropiane të gjuhëve të huaja si dhe gjatë orëve të projektit.

5.2 Përmbajtja e klasës së gjashtë dhe të shtatë

Përqasja e adoptuar nga Kuadri i Përbashkët Evropian i Referencave për Gjuhët (KPER) është e orientuar drejt veprimit ku nxënësi konsiderohet si “aktor shoqëror” d.m.th. pjesëtar i shoqërisë i cili ka detyra për të përmbushur (të cilat nuk janë vetëm gjuhësore) në rrethana dhe në një mjedis të caktuar dhe brenda një fushe të caktuar veprimi.

Përdorimi i gjuhës së huaj, duke përfshirë edhe të nxënit e saj, përfshin veprimtari që kryen nxënësi, i cili si individ dhe si pjesëtar i shoqërisë zhvillon kompetencat kyçe dhe në veçanti kompetencën e komunikimit gjuhësor. Gjatë këtij procesi, nxënësi përdor kompetencat kyçe në situata dhe kushte të ndryshme, përfshihet në veprimtari gjuhësore të shumëllojshme duke mobilizuar strategjitë më të përshtatshme për përmbushjen e detyrave që duhet të realizojë. Monitorimi i këtyre veprimeve nga vetë nxënësi çon në përforsimin ose përmirësimin e kompetencave kyçe. Kjo përqasje ilustron në figurën e mëposhtme.

Diagrama 2: Të mësuarit dhe përdorimi i gjuhës së huaj

Njohuri dhe koncepte

Njohuritë dhe konceptet kryesore që trajtohen në lëndën e gjuhës së huaj të dytë mund të jenë shumë të ndryshme, por për qëllime praktike në lidhje me të nxënit dhe mësimdhënien e gjuhëve, ato mund të klasifikohen gjerësisht në katër fusha kryesore: (a) fusha personale, (b) fusha publike, (c) fusha arsimore -edukative dhe (d) fusha profesionale të cilat ndahen në nën tema.

Temat dhe nën temat, njohuritë gramatikore dhe funksionet gjuhësore të cilat mund të trajtohen në klasën e gjashtë dhe të shtatë në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 2.

Temat dhe nën temat, njohuritë gramatikore dhe funksionet gjuhësore të cilat mund të trajtohen në klasën e gjashtë dhe të shtatë në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 2.

Temat dhe nën temat, njohuritë gramatikore dhe funksionet gjuhësore të cilat mund të trajtohen në klasën e gjashtë dhe të shtatë në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 2.

5.3 Veprimtari gjuhësore

Për të përmbushur rezultatet e të nxënit dhe për të forcuar kompetencat e lëndës së gjuhës së huaj të dytë dhe aftësitë e të dëgjuarit, të folurit, të lexuarit dhe të shkruarit, nxënësi kryen veprimtaritë gjuhësore të mëposhtme:

- a) **Veprimtari marrëse** (të lexuarit, të dëgjuarit)
- b) **Veprimtari prodhuese** (të folurit, të shkruarit)
- c) **Veprimtari ndërvepruese** (të folurit, të shkruarit)
- d) **Veprimtari ndërmjetësimi** (ndërmjetësimi gjuhësor dhe kulturor).

Lidhja midis aftësive, shkathtësive, veprimtarive gjuhësore dhe kompetencave mund të shihet si një lidhje burimore ku nxënësi gjen tek kompetencat mjetet për të realizuar veprimtaritë, por këto të fundit modifikohen dhe shtohen gjatë procesit të komunikimit.

Përdorimi i gjuhës veçanërisht në ndërveprim me të tjerët lejon përvetësimin e gjuhës, e cila në vetvete përfshin zhvillimin e kompetencave. Të mësuarit e pa kontekstualizuar të kompetencave (si p.sh mësimi i rregullave gramatikore) e ndihmon nxënësin, por nuk është i mjaftueshëm për të përdorur gjuhën si një mjet komunikimi. Përshkrimi i detajuar i veprimtarive të mëposhtme ndihmon mësuesin për të përcaktuar rezultatet e të nxënit për orën mësimore.

a) Veprimtari marrëse

Marrja e informacionit përfshin të kuptuarin dhe përpunimin e të dhënave në situata të ndryshme kur nxënësi e dëgjon, e lexon ose e shikon një informacion të caktuar si për shembull: dëgjimi i njoftimeve publike, informimi (media), të qenit spektator (kinema, teatër, mbledhje publike,

konferenca, shfaqje), leximi për t'u orientuar, për t'u informuar ose për të ndjekur udhëzime, leximi për kënaqësi, etj. Si kur dëgjon ashtu edhe ku lexon nxënësi punon për të kuptuar informacionin duke kaluar nga aspektet më të thjeshta (identifikimi i titullit, përcaktimi i temës, kuptimi i përgjithshëm dhe deshifrimi i situatës së komunikimit, kërkimi i një informacioni specifik, për shembull mbi një personazh, marrja e detajeve) drejt përpunimit të informacioneve më komplekse (lidhja midis informacioneve të ndryshme, leximi i mesazheve të nënkuptuara, etj.) sipas nivelit të kompetencës që synohet.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënës në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 3.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënës në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 3.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënës në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 3.

b) Veprimtari prodhuese

Veprimtaritë prodhuese përfshijnë detyrat që realizon nxënësi me gojë dhe me shkrim. Nxënësi realizon detyra me gojë si për shembull bën njoftime publike reale ose imagjinare, lexon një tekst të përgatitur me zë të lartë, këndon një këngë, prezanton një detyrë, komenton një ngjarje, mbron një pikëpamje të tij, etj. Nxënësi gjithashtu realizon detyra me shkrim si për shembull plotëson një pyetësor, shkruan një artikull për shtyp, krijon një poster, përpilon një listë, harton një raport, përmbledh një artikull, shkruan një e-mail-e, tregim, ese, etj.

Të gjitha detyrat që realizon nxënësi si me shkrim apo me gojë duhet të jenë pjesë e një situatë komunikimi nga jeta reale që justifikon përdorimin e gjuhës së huaj.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 4.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 4.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 4.

c) Veprimtari ndërvepruese

Nxënësi e mëson dhe e përdor më mirë gjuhën e huaj kur ai vendoset në situata ndërveprimi ku shkëmben ide me një ose më shumë bashkëbisedues. Ndërveprimi me gojë zhvillohet kryesisht në formën e diskutimeve formale ose informale, debateve, intervistave, bisedave, etj. Ndërveprimi me shkrim po merr gjithnjë e më shumë rëndësi në jetën e përditshme si pasojë e zhvillimit të rrjeteve sociale dhe mjeteve të lëvizshme të komunikimit: e-mail, mesazhe SMS, postime në Twitter, forume diskutimesh, shkrime bashkëpunuese të teksteve online, etj.

Që të jetë efektiv, ndërveprimi duhet t'i afrohet sa më shumë situatave autentike dhe të ngjashme me jetën reale, ku shkëmbimi i informacionit tashmë është një nevojë për secilin nga ne.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 5.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 5.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 5.

d) Veprimtari ndërmjetësimi

Ndërmjetësimi gjuhësor sipas Kuadrit të Përbashkët Evropian për Gjuhët dhe Volumit Shoqërues, ka të bëjë me mënyrën se si nxënësi ja shpjegon një material të cilin ai ka lexuar ose dëgjuar diku që nuk mund ta kuptojë atë material. Ndërmjetësimi gjuhësor përfshin një sërë veprimtarish që variojnë nga perifrazimi e deri te përkthimi. Ndërmjetësimi e vendos nxënësin në një situatë ku ai vlerëson të gjithë njohuritë dhe aftësitë e tij. Në të dyja format, atë me gojë dhe atë me shkrim, nxënësi ndërmjetësues:

- merr shënime, perifrazon ose bën përmbledhjen e një materiali për shokët e klasës;
- identifikon elementet kulturore që janë të pakuptueshme për të tjerët dhe i bën ato të kuptueshme;
- përkthen një tekst të shkruar, ose realizon një dublim filmi për të tjerët;
- udhëheq një punë kolektive, lehtëson bashkëpunimin, kontribuon në shkëmbime ndërkulturore, etj.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimit gjuhësor të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 6.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimit gjuhësor të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 6.

Veprimtaritë që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimit gjuhësor të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 6.

5.4 Strategji komunikimi

Për të kryer detyrat që i jepen nxënësi duhet të përfshihet në veprimtari të shumta gjuhësore dhe të përdorë strategji komunikimi. Strategjitë që përdor nxënësi për të komunikuar konsiderohen si nyje lidhëse midis burimeve të nxënësit (kompetencat) dhe se çfarë ai mund të bëjë me ato

(veprimtaritë komunikuese). Shumica e situatave përfshijnë llojshmëri veprimtarish dhe përdorim të më shumë se një aftësie ose shkathtësie. Strategjitë janë mjeti që nxënësi përdor për të mobilizuar dhe balancuar të gjitha burimet e tij, të aktivizojë të gjitha aftësitë e tij për të përmbushur plotësisht dhe me sukses detyrat që i jepen.

Strategjitë që përdor nxënësi të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1, tabela 7.

Strategjitë që përdor nxënësi të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabela 7.

Strategjitë që përdor nxënësi të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3, tabela 7.

5.5 Kompetenca shumë gjuhësore dhe shumë kulturore

Programi i lëndës së gjuhës së huaj të dytë inkurajon të mësuarin e shumë gjuhëve dhe njohjen e shumë kulturave si faktorë që ndihmojnë nxënësin të zhvillojë kompetencën e komunikimit në gjuhë amtare dhe gjuhë të huaj. Kjo qasje thekson faktin se përvoja e nxënësit me gjuhët në kontekstet e tij kulturore zgjerohet, nga gjuha amtare

në atë të shoqërisë në përgjithësi dhe më pas në gjuhët e popujve të tjerë (qoftë të mësuara në shkollë, apo nga përvoja të ndryshme në jetë). Nxënësi nuk i mban këto gjuhë dhe kultura të ndara, por përkundrazi ndërton një kompetencë komunikuese në të cilën kontribuojnë të gjitha njohuritë dhe përvojat gjuhësore dhe në të cilën gjuhët ndërliken dhe bashkëveprojnë. Në situata të ndryshme, nxënësi përdor pjesë të ndryshme të kësaj kompetence për të arritur komunikim efektiv me një bashkëbisedues të caktuar. Kjo qasje gjithashtu thekson rëndësinë që ka njohja e gjuhëve të tjera dhe kulturave të ndryshme duke ndihmuar nxënësin të kuptojë dhe të respektojë diversitetin gjuhësor dhe kulturor. Në këtë mënyrë, nxënësi zhvillon aftësi për të komunikuar në një shoqëri gjithnjë e më ndryshme dhe ndihmon që kjo shoqëri të jetë më tolerante dhe më e hapur. Integrimi i elementeve kulturore në mësimdhënie e inkurajon nxënësin të njohet me këndvështrime të ndryshme dhe gjithashtu të forcojë identitetin e tij kulturor, duke u bërë një qytetar më i angazhuar dhe i vetëdijshëm në shoqëri.

Nxënësi reflekton dhe dokumenton në Portofoli Evropian i Gjuhëve (ELP) përvoja të larmishme ndërkulturore të cilat e ndihmojnë në të nxënës e gjuhëve të huaja.

5.6 Qëndrime dhe vlera

Në lëndën e gjuhës së huaj të dytë nxënësi demonstroi qëndrimet dhe vlerat të përmbledhura si më poshtë:

Nxënësi:

- demonstroi pavarësi dhe është i paanshëm në marrjen e vendimeve kryerjen e veprimeve të tij;
- demonstroi besim dhe vullnet në punën dhe përpjekjet e tij për arritjen e rezultateve;
- respektoi përpjekjet personale dhe ato në grup duke treguar gatishmëri për të bashkëpunuar;
- ndjek me vëmendje shokët kur flasin dhe respektoi radhën e të folurit;
- përzgjedh fjalorin e duhur (nuk fyen, përdor fjalët e mirësjelljes etj) dhe tregon empati gjatë komunikimit me shokët e klasës;
- tregon interes në materialet që lexon dhe vlerëson burime të ndryshme informacioni;
- respektoi bashkëfolësit pa dallime gjinie, besimi, ideje;
- demonstroi bashkëpunim dhe qëndrim etik gjatë punës në grup dhe në diskutime;
- mban qëndrimin e tij ndaj problemeve që dalin në klasë dhe në shkollë;
- merr pjesë në diskutime duke respektuar dhe pranuar mendimin ndryshe;
- vlerëson kontributin e të tjerëve gjatë kryerjes së një detyre;
- njeh, respektoi dhe pranoi diversitetin gjuhësor dhe kulturor;
- është i ndërgjegjshëm për ndikimin e teknologjisë në gjuhë dhe komunikim.
- është i ndërgjegjshëm për kontributin e gjuhëve në zhvillimin e mendimit kritik.

5.7 Formimi kulturor dhe ndërkulturor

Mësimi i gjuhëve të huaja ka si objektiv kryesor sigurimin e komunikimit mes folësve të kulturave ku fliten këto gjuhë. Pavarësisht këtij funksioni fillestar, i cili është i rëndësishëm, komunikimi ndërgjuhësor ka një dimension më të thellë: njohjen e kulturës dhe historisë që përmbajnë gjuhët e huaja që nxënësi mëson. Ky dimension i mësimi të gjuhës së huaj, që lidhet me komunikimin dhe kulturën, hedh bazat në arsimin e mesëm të ulët dhe forcohet në arsimin e mesëm të lartë.

Në arsimin e mesëm të ulët, nxënësi fillon të eksplorojë lidhjen kulturore që kanë gjuhët. Gjuhët e huaja i mundësojnë nxënësit të kuptojë një univers të ri, të përballet me një botë që është më shumë ose më pak e largët nga universi i tij i zakonshëm dhe të gjejë, në dallimin dhe ndryshimin nga kultura e tij, një pasurim që do ta formojë gjatë gjithë jetës së tij. Dimensioni kulturor, i domosdoshëm për dialogun shoqëror, shënon një hap të rëndësishëm për nxënësin pasi ai zgjeruan horizontin e tij kulturor dhe shoqëror me një nivel më të lartë autonomie. Arsimi i mesëm i ulët ofron mundësi të ndryshme për nxënësit në pasurimin e përvojave për të komunikuar – lojë me role, simulime, komunikim me bashkëmoshatarë nga vende të tjera, projekte ndërkurrikulare dhe temat globale, aktivitete jashtëshkollore – të cilat janë faktorë të favorshëm për krijimin e marrëdhënieve të ndryshme njerëzore. Për më tepër, zhvillimi i rrjeteve digjitale shtohet në këtë realitet të ri.

5.8 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).

Për një planifikim sa më të mirë të orës së mësimi në përmbushje të rezultateve të të nxënit programi përfshin shembuj nga fusha të ndryshme tematike. Në anekset përkatëse për secilën gjuhë paraqiten shembuj të veprimtarive të cilat planifikon mësuesi në përmbushje të rezultateve të të nxënit. Shembujt e dhënë fokusohen në rezultatet e të nxënit të komunikimit online dhe ndërmjetësimi gjuhësor dhe kulturor. Gjithashtu në këtë rubrikë jepen shembuj se si lidhen kompetencat e lëndës me strategjitë përkatëse për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.

Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve dhe të lidhjes së kompetencave të lëndës me strategjitë e të nxënit në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1 tabelat 8,9.

Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve dhe të lidhjes së kompetencave të lëndës me strategjitë e të nxënit në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2, tabelat 8,9.

Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve dhe të lidhjes së kompetencave të lëndës me strategjitë e të nxënit në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 1 tabelat 8,9.

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

6.1 Qasja e orientuar drejt veprimit

Metodologjia bazë në mësimdhënien e gjuhës së huaj bazohet në qasjen e orientuar drejt veprimit e cila ka në fokus aftësimin e nxënësit për të vepruar dhe shprehur në situata të ndryshme nga jeta reale. Në këtë qasje, nxënësi paraqitet si një pjesëtar i shoqërisë duke promovuar së pari autonominë dhe përfshirjen e tij në procesin e të nxënit.

Bazuar në këtë qasje programi i gjuhës së huaj të dytë nuk është një program linear i strukturave gjuhësore, ose një grup njohurish dhe funksionesh gjuhësore, por është një program i bazuara në analizën e nevojave të nxënësit, të orientuara drejt detyrave të jetës reale dhe të ndërtuara rreth nocioneve dhe funksioneve gjuhësore të zgjedhura për këtë qëllim. Kjo promovon një perspektivë ku merren në konsideratë aftësitë se çfarë është në gjendje të bëjë nxënësi. Gjithashtu mësuesi planifikon duke filluar nga nevojat që ka nxënësit për të komunikuar në një botë reale dhe më pas i përshtat ato me rezultatet e të nxënit dhe mënyrën e vlerësimit (backward planning/design).

Kur nxënësi konsiderohet si një pjesëtar i shoqërisë në përdorimin e gjuhës, ai përfshihet në procesin e të nxënit duke njohur më mirë natyrën sociale të gjuhës dhe përdorimin e saj në vend që thjesht të mësojë rreth gjuhës si një lëndë mësimore. Qasja e orientuar drejt veprimit e merr në konsideratë gjithashtu kompetencën shumë gjuhësore dhe shumë kulturave, duke i mundësuar nxënësit të përdorë të gjitha burimet e tij gjuhësore kur është e nevojshme, duke e inkurajuar ata të shohë dhe dallimet midis gjuhëve dhe kulturave.

Metodologjitë e mësimdhënies janë mjaft të rëndësishme për të realizuar një mësimdhënie efektive të orientuar drejt veprimit.

Mësuesit e gjuhës së huaj, duke mos lënë mënjanë metodat tradicionale të mësimdhënies, duhet të përdorin gjerësisht metodën komunikuese në mësimdhënie. Qëllimi i kësaj metode është që në orën e mësimi gjuha e përdorur të jetë sa më afër gjuhës që përdoret në jetën e përditshme. Kjo do të thotë që mësuesi duhet t'i mësojë nxënësit jo “si të flasin” por “çfarë të flasin” dhe “kur të flasin”.

1. Mësimdhënie me në qendër nxënësin

Nxënësit janë në qendër të procesit të mësimdhënies i cili ndërtohet në varësi të nevojave, aftësive dhe interesave të nxënësve. Nxënësit e një klase janë të ndryshëm dhe kanë stile të ndryshme për sa i përket mënyrës se si ata nxënë: individualisht, në grup, nën udhëheqjen e mësuesit, të pavarur, me anë të mjeteve konkrete etj. Shembuj të mësimdhënies me në qendër nxënësin përfshijnë diskutimin, lojërat, simulimet, zbulimin dhe zgjidhjen e problemeve.

2. Të nxënit bashkëveprues

Të nxënit bashkëveprues është një metodë e mësimdhënies dhe të nxënit, ku nxënësit bashkohen për të eksploruar më tej konceptet e mësuara, për të krijuar projekte të ndryshme. Të mësuarit bashkëveprues ndihmon në zhvillimin e aftësive të komunikimit, zhvillon aftësitë sociale të nxënësve, promovon vetëvlerësimin e tyre dhe i bën ata nxënës autonomë.

3. Mësimdhënia e diferencuar

Mësimdhënia e diferencuar ndihmon mësuesit të angazhojnë në orën e mësimit çdo nxënës duke ju përshtatur stilit të tyre specifik të të nxënit. Mësimdhënia e diferencuar ofron një mënyrë për të përmbushur të gjitha nevojat e nxënësve duke i inkurajuar ata të shprehin atë që kanë mësuar në mënyra të ndryshme.

4. Integrimi i aftësive gjuhësore

Të katër aftësitë gjuhësore (të dëgjuarit, të lexuarit, të folurit dhe të shkruarit) duhet të integrohen tërësisht në mësimdhënien dhe të nxënit e gjuhës së huaj. Kjo metodologji holistike pasqyron natyrën komplekse të përdorimit të gjuhës në jetën reale dhe i përgatit më mirë nxënësit për komunikim efektiv në kontekste të ndryshme.

5. Përdorimi i teknologjisë dhe Inteligjencës Artificiale (IA)

Kjo metodologji përdor teknologjinë dhe inteligjencën artificiale për të krijuar përvoja të personalizuar dhe ndërvepruese të të nxënit. Përfshirja e teknologjisë dhe IA në metodologjitë e mësimi të gjuhës së huaj ofron një përvojë dinamike, të personalizuar dhe tërheqëse dhe përgatit më mirë nxënësit për komunikim në botën reale në gjuhën e huaj që po mësojnë.

6. Të nxënit bazuar në projekt

Të nxënit bazuar në projekt përfshin një qasje dinamike në klasë dhe një metodë mësimdhënieje përmes së cilës nxënësit fitojnë njohuri më të thellë duke eksploruar aktivisht sfidat dhe problemet e botës reale. Të nxënit bazuar në projekt krijon praktika të reja mësimore, të cilat pasqyrojnë mjedisin aktual ku nxënësit jetojnë dhe mësojnë, vendos kërkesa të reja për nxënësit dhe mësuesit për të sfiduar praktikat tradicionale në mësimin e gjuhëve të huaja.

7. Të nxënit bazuar në detyra

Mësuesi organizon mësimin rreth detyrave që nxënësit kryejnë duke përdorur gjuhën e huaj që po mësojnë. Këto detyra imitojnë aktivitetet e botës reale dhe kërkojnë që nxënësit të përdorin komunikim autentik. Fokusi është në arritjen e rezultateve të të nxënit përmes përdorimit të gjuhës, gjë që i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre gjuhësore në mënyrë natyrale.

8. Të nxënit social dhe emocional

Kjo metodologji gërsheton parimet e të nxënit social dhe emocional (vetëdija, vetë-menaxhimi, ndërgjegjësimi social, aftësitë e marrëdhënieve dhe vendimmarrja e përgjegjshme) në të nxënit e gjuhëve të huaja, duke theksuar zhvillimin e inteligjencës emocionale të nxënësve krahas aftësive gjuhësore. Mësuesit krijojnë një mjedis të sigurt dhe gjithëpërfshirës ku nxënësit ndihen të sigurt kur përballen me, duke shprehur ndjenjat e tyre dhe duke mbështetur njëri-tjetrin.

9. Qëndrueshmëria mjedisore

Kjo metodologji i inkurajuar nxënësit të ndërveprojnë me mjedisin e tyre dhe ta përdorin gjuhën në mënyra autentike dhe kuptimplote. Përfshirja në orën e mësimi të ndryshimeve klimatike dhe çështjeve të tjera globale me të cilat po përballet shoqëria e bën mësimin e gjuhës së huaj më tërheqës, praktik dhe efektiv.

10. Edukimi për Median dhe Informacionin (EMI)

Edukimi për median dhe informacionin është një metodologji që ndërthur mësimin e aftësive gjuhësore me zhvillimin e të menduarit kritik, vlerësimin e informacionit dhe konsumin e përgjegjshëm të medias. Integrimi i EMI në mësimdhënien e gjuhës së huaj krijon një mjedis mësimor dinamik që përgatit nxënësit për komunikim efektiv dhe pjesëmarrje aktive në shoqërinë e një epoke digjitale.

11. Integrimi i qasjes STEAM (Science, Technology, Engineering, the Arts and Mathematics)

Nxënësi harton projekte ose detyra duke vënë në përdorim njohuritë e marra në matematikë, në lëndët shkencore dhe në art. Kjo qasje ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e shekullit 21 si bashkëpunimi, krijimtaria, dhe të menduarit kritik.

6.2 Roli i situatave praktike në mësimin e gjuhës së huaj

Një ndër mënyrat më efektive për të ndërtuar kuptim të qëndrueshëm dhe të thelluar të njohurive dhe koncepteve gjuhësore në arsimin e mesëm të ulët është përfshirja e situatave reale dhe praktike në procesin e të nxënit. Situatat e të nxënit në lëndën e gjuhës së huaj mund të zgjasin një ose disa orë mësimi. Këto situata ndihmojnë që nxënësi t'i përdorë njohuritë e marra në jetën e tij të përditshme pa vështirësi dhe në interes të tij. Mësimi nëpërmjet situatave reale, si biseda në dyqan, diskutime në klube, ose aktivitete shoqërore, i bën nxënësit të ndihen më të angazhuar dhe të motivuar në orën e mësimi. Duke u përfshirë në situata nga jeta reale nxënësit përmirësojnë aftësinë e të dëgjuarit dhe të folurit. Përballja me sfida reale i ndihmon nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre të mendimit kritik dhe të zgjidhjes së problemeve, duke i përgatitur ata më mirë për situata të ndryshme në jetë. Pavarësisht metodave të përdorura mësuesi duhet të ketë parasysh që nxënësi ka fituar:

- kompetencat e duhura;
- aftësinë për t'i përdorur këto kompetenca;
- aftësinë për të përdorur strategjitë e duhura në vënien e kompetencave në veprim.

6.3 Roli i projekteve kurrikulare në lëndën e gjuhës së huaj

Projektet kurrikulare përbëjnë një komponent të rëndësishëm të procesit mësimor në lëndën e gjuhës së huaj të dytë në arsimin e mesëm të ulët, pasi ato i japin mundësi nxënësve të zbatojnë njohuritë e fituara në mënyrë të pavarur, funksionale dhe krijuese, përtej detyrave standarde të tekstit shkollor. Projektet kurrikulare inkurajojnë nxënësit të praktikojnë aftësitë gjuhësore dhe të shprehin qartë idetë e tyre. Angazhimi në projekte i motivon nxënësit të jenë aktivë në procesin e të nxënit dhe të bashkëpunojnë me njeri tjetrin duke zhvilluar aftësitë e tyre sociale, mendimin kritik dhe aftësitë për zgjidhjen e problemeve. Gjithashtu projektet kurrikulare përfshijnë elemente kulturore, duke ndihmuar nxënësit të kuptojnë më mirë kulturën e vendeve ku flitet gjuha e huaj që ata po mësojnë dhe të forcojnë ndjenjën e respektit për diversitetin kulturor. Projektet mund të ndërtohen rreth temave që lidhen drejtpërdrejt me jetën e përditshme ku nxënësit zgjidhin probleme reale dhe marrin vendime të përgjegjshme.

Në këtë proces, roli i mësuesit është ai i *udhëheqësit/organizuesit dhe mentorit*, duke i ndihmuar nxënësit që:

- të formulojnë pyetje hulumtuese,
- të planifikojnë hapat e punës,
- të mbledhin dhe të analizojnë të dhëna,
- të interpretojnë rezultatet,
- të prezantojnë në mënyrë të qartë përfundimet e tyre.

Projektet gjithashtu ofrojnë mundësi për integrim ndërdisiplinor, duke lidhur gjuhën e huaj me matematikën, me shkencën, teknologjinë, ekonominë, gjeografinë apo edukimin qytetar, duke i përgatitur nxënësit për sfida reale që kërkojnë mendim kompleks dhe bashkëpunim.

6.4 Portofoli Evropian i Gjuhëve (PEGJ)

Portofoli Evropian të Gjuhëve (PEGJ), i akredituar nga Këshilli i Evropës për t'u përdorur si dokument kurrikular, është hartuar për tre qëllime kryesore:

- a. të mbështesë dhe të zhvillojë autonominë e nxënësit;
- b. të forcojë ndërgjegjësimin ndërkulturor të nxënësit;
- c. të promovojë plurilingualizmin.

PEGJ ka dy funksione:

- a. **Raportues**- tregon aftësitë e nxënësit në lidhje me gjuhët e huaja që ai di ose po mëson duke dhënë informacion rreth përvojave dhe shembuj konkretë mbi arritjet e tij në këto gjuhë. Rëndësia e funksionit raportues të PEGJ-it ndryshon sipas moshës së nxënësit.
- b. **Pedagogjik**- PEGJ është hartuar me synimin e bërjes transparent të procesit të të nxënit të gjuhëve, duke ndihmuar nxënësin të zhvillojë kapacitetin për reflektim dhe vetëvlerësim. Ky funksion përkon me synimet e Këshillit të Evropës për forcimin dhe zhvillimin e autonomisë të nxënësit.

Portofoli Evropian i Gjuhëve (PEGJ) përbëhet nga tri pjesë:

1. **Pasaporta Gjuhësore**
2. **Biografia Gjuhësore**
3. **Dosja**

Detyrat e portofolit mund të jenë punime të kryera në klasë dhe/ose jashtë saj, dëshmi e kontributeve dhe talentit të nxënësit të cilat nxënësi i për zgjedh bazuar në përshkruesit e Biografisë Gjuhësore tek PEGJ për një aftësi të caktuar (të lexuarit, të dëgjuarit, të folurit, të shkruarit) dhe nivelit përkatës. Detyrat duhet të përfshijnë të gjitha aftësitë e gjuhës (të folurit, të dëgjuarit, të shkruarit dhe të lexuarit).

Duke qenë një dokument kurrikular mësuesi duhet të planifikojë veprimtari të larmishme që nxënësi të punojë me këtë dokument si p.sh.: punë në grup, punë në çift, ushtrime të krijuara nga nxënësit, diskutime etj. (orët e PEGJ planifikohen brenda orëve të projektit).

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e gjuhës së huaj do të përshkruhen veprimtari praktike për përdorimin e PEGJ në klasë.

6.5 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e gjuhës së huaj

Në mësimin e gjuhës së huaj, është e rëndësishme që të gjithë nxënësit të ndihen të përfshirë. Disa nxënës mund të përballen me sfida që lidhen me të kuptuarit e koncepteve abstrakte, me ritmin e të mësuarit ose me aftësitë për të zbatuar njohuritë. Roli i mësuesit është të ofrojë mbështetje të personalizuar dhe të krijojë mjedise që nxisin zhvillimin e këtyre aftësive, duke përdorur qasje të ndryshme si:

- ofrimi i ushtrimeve të përshtatura dhe graduale që përforcojnë kuptimin bazë të koncepteve gjuhësore;
- përdorimi i mjeteve konkrete, ilustrimeve, skemave, vizualizimeve dhe simulimeve digjitale që ndihmojnë nxënësit të lidhin njohuritë gjuhësore me përvojën konkrete;
- organizimi i punës në grupe të vogla ose në çift, duke inkurajuar ndihmën dhe shkëmbimin e ideve mes nxënësve;
- ofrimi i udhëzimeve të qarta dhe strukturimit të pyetjeve që nxisin të menduarit hap pas hapi;
- përdorimi i teknologjisë arsimore (aplikacione, platforma, video mësimore) që ofrojnë mundësi të ndryshme për t'u praktikuar.

6.6 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e gjuhës së huaj

Nxënësit që tregojnë interes të shtuar në lëndën e gjuhës së huaj shpesh kanë nevojë për detyra dhe sfida që i ndihmojnë të thellojnë të kuptuarit, të zhvillojnë mendimin kritik dhe krijues, si dhe të zbatojnë njohuritë në mënyrë fleksibël në situata të reja. Mësuesi ka rolin e udhëheqësit dhe motivuesit, duke i inkurajuar këta nxënës:

- të përballen me detyra të hapura, kërkojnë analiza të thelluara, krahasime, përgjithësime, argumentim, etj.;
- të krijojnë vetë situata problemore, skenarë ose pyetje që nxisin zgjidhje kreative dhe të argumentuara;
- të marrin pjesë në diskutime, debate ose analiza mbi tematika dhe probleme aktuale për të shprehur dhe mbrojtur idetë e tyre;
- të angazhohen në lojëra logjike, sfida mendore, ose ushtrime që stimulojnë mendimin deduktiv dhe aftësitë analitike;
- të marrin pjesë në simulime të Model UN, konkurse debatesh, esesh, etj.

7 VLERËSIMI I NXËNËSVE

Në mësimin e gjuhës së huaj të dytë, vlerësimi i nxënësve në arsimin e mesëm të ulët është pjesë shumë e rëndësishme e procesit mësimor dhe ndihmon mësuesin të kuptojë se sa mirë po i mësojnë nxënësit njohuritë dhe aftësitë që lidhen me kompetencat e kësaj lënde. Në lëndën e gjuhës së huaj qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një note, por:

- t'i japë nxënësit mundësi të kuptojë progresin e tij, të mësojë nga gabimet duke reflektuar të përmirësojë njohuritë dhe aftësitë, si dhe të motivohet për të ecur përpara;
- të ndihmojë mësuesin të kuptojë sa mirë nxënësit i kanë kuptuar koncepte dhe po i zbatojnë ato;
- të ndihmojë mësuesin të përmirësojë mënyrën e mësimdhënies;

7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën e gjuhës së huaj

Vlerësimi diagnostikues (vlerësimi si proces të nxëni)

Ky lloj vlerësimi bëhet në fillim të vitit shkollor ose të një kapitulli të ri. Mësuesi zbulon njohuritë që nxënësi ka dhe identifikon çfarë ka nevojë të përsëritet ose të mësohet më mirë. Ky vlerësim ndihmon mësuesin të planifikojë më mirë mësimin, duke përshtatur ritmin dhe mënyrat e punës me nevojat e nxënësve.

Ky vlerësim mund të realizohet:

- me pyetje të thjeshta dhe të drejtpërdrejta;
- me ushtrime të shkurtra orientuese;
- me kuice të shkurtra;

- me lojëra ose biseda reflektuese,
- fisha vetëvlerësimi, etj.

Vlerësimi formues (vlerësimi i vazhduar, vlerësimi për të nxënë)

Ky vlerësim bëhet gjatë gjithë procesit mësimor, në çdo mësim, për të parë si po ecin nxënësit. Ai ndihmon nxënësit dhe mësuesin të kuptojnë nëse janë në rrugën e duhur dhe çfarë duhet përmirësuar në punën e tyre para se të arrijnë vlerësimin përmbledhës ose përfundimtar.

Teknika të vlerësimit formues janë:

- vlerësimi i punës në grupe;
- vëzhgimi i angazhimit dhe pjesëmarrjes gjatë mësimi;
- detyrat e përditshme dhe projektet e vogla;
- vlerësimi i diskutimeve dhe argumentimi i zgjidhjeve;
- vlerësimi i përgjigjeve gjatë mësimi;
- vetëvlerësimi dhe vlerësimi nga bashkëmoshatarët, etj.

Vlerësimi përmbledhës (vlerësimi periodik, vlerësimi i të nxënësit)

Ky vlerësim bëhet pas një periudhe mësimore, ose pas një kapitulli dhe mat atë që nxënësi ka arritur të mësojë. Mund të realizohet me teste, detyra individuale me shkrim, projekte përmbyllëse. Kjo zakonisht shoqërohet me notë dhe ndihmon mësuesin, nxënësin dhe prindërit të kuptojnë progresin dhe arritjet.

7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e gjuhës së huaj

- Vlerësimi duhet të ndihmojë nxënësit të mësojnë më mirë, të kuptojnë dhe të reflektojnë mbi gabimet e tyre.

- Detyrat dhe pyetjet e vlerësimit duhet të matin aftësitë dhe njohuritë që nxënësit duhet të zhvillojnë sipas kompetencave të gjuhës së huaj.
- Vlerësimi duhet të jetë i qartë dhe i drejtë për të gjithë nxënësit, pavarësisht aftësive të tyre.
- Vlerësimi duhet të inkurajojë nxënësit të besojnë në vetvete dhe të kuptojnë që gabimi është pjesë e të nxënit.
- Mësuesi duhet të përdorë shumë forma vlerësimi, si: përgjigjet me gojë, ushtrimet, punën me materiale konkrete, projektet, vizatimet, punën në grup, detyrat e shtëpisë etj.

Ky proces ndihmon që vlerësimi të bëhet një mjet i dobishëm dhe i kuptueshëm për të gjithë, jo vetëm një "kontroll" për nota, por një mënyrë për të ndihmuar nxënësit të rriten dhe të përmirësohen çdo ditë në mësimin e gjuhës së huaj.

7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.

Në këtë rubrikë përfshihen shembuj konkretë të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit në lëndën e gjuhës së huaj. Nëpërmjet shembujve mësuesit kuptojnë si të dallojnë dhe të vlerësojnë nxënësit mbështetur në nivelet e arritjes. Përmes përshkrimeve të qarta dhe të shkallëzuara, shembujt mbështetin procesin e vlerësimit formues dhe përmbljedhës. Në këtë rubrikë gjithashtu jepet një shembull për vlerësimin e detyrave me shkrim në gjuhën e huaj.

Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve në gjuhën frënge gjenden në aneksin 1 tabelat 10.

Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve në gjuhën italiane gjenden në aneksin 2 tabelat 10.

Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve në gjuhën gjermane gjenden në aneksin 3 tabelat 10.

8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Gjatë procesit mësimor në lëndën e gjuhës së huaj, përdorimi i burimeve dhe aktiviteteve të ndryshme ndihmon në zhvillimin e aftësive komunikative dhe në kuptimin e thellë të strukturave gjuhësore. Materialet konkrete, vizuale dhe teknologjike krijojnë mundësi që nxënësit të mësojnë në mënyrë aktive, duke prekur, parë, dëgjuar dhe zbatuar njohuritë në situata reale. Mësuesi ka mundësinë të integrojë mjete të ndryshme për të bërë mësimin sa më të qartë dhe të aksesueshëm për të gjithë nxënësit dhe duke i ndihmuar ata të ndërtojnë dijet e tyre, t'i konkretizojnë njohuritë e tyre, të nxënë në mënyrë të pavarur, t'i përdorin dijet në jetën praktike dhe në kontekste të reja, të zhvillojnë aftësitë e të menduarit kritik e krijues, të bashkëveprojnë me shokët e shoqet e klasës. Disa nga mjetet më të përdorura didaktike janë: tekstet mësimore, fletoret e punës, revistat, atlaset, enciklopeditë, antologjitë, televizori, video-projektori, kompjuteri, smartboard, interneti, CD, radio, media, Podcastet, aplikacionet ose platformat për mësimin e gjuhës, materialet mësimore të hartuara ose të përshtatura nga mësuesi, vepra letrare dhe libra të tjerë në gjuhë të huaja që janë në bibliotekën e shkollës, etj.

Gjatë shpjegimit, mësuesi përdor gjuhë të qartë dhe të thjeshtë, fjali të shkurtra dhe një fjalor të përshtatur për moshën dhe nivelin e nxënësve. Ai/a jo zgjedh shembuj konkretë dhe ushtrime të personalizuar, duke siguruar mbështetje shtesë për nxënësit që kanë nevojë.

Përveç tekstit shkollor, mësuesi *përdor fletore pune, materiale ndihmëse, ushtrime shtesë dhe platforma digjitale*, që ndihmojnë nxënësit të kuptojnë dhe të zbatojnë më mirë gjuhën e huaj që po mësojnë.

8.1 Përdorimi i teknologjisë si mjet dhe teknikë mësimore

Në arsimin e mesëm të ulët, përdorimi i teknologjisë në orët e gjuhës së huaj është një mundësi shumë e mirë për të ndihmuar nxënësit të zhvillojnë aftësitë e komunikimit, krijimtarisë dhe të kuptojnë lidhjen e gjuhës me kulturën dhe shoqërinë. Qasja interaktive, e cila përfshin përdorimin e platformave digjitale, aplikacioneve dhe burimeve multimediale, inkurajon nxënësit të angazhohen dhe të eksplorojnë tema të ndryshme në mënyrë kreative. Klasat e pajisura me mjete si tabela interaktive dhe burime online ndihmojnë në krijimin e një mjedisi mësimor motivues, ku gjuha

mësohet në një kontekst dinamik dhe praktik, duke i përgatitur nxënësit për sfida të ndryshme të komunikimit në botën reale. Më poshtë listohen disa mënyra për përdorimin e teknologjisë në lëndën e gjuhës së huaj.

- Përdorimi i postës elektronike për shkëmbim informacioni.
- Përdorimi i internetit për të shfrytëzuar faqet e web –it të rekomanduara nga mësuesi si burim informacioni.
- Përdorimi i platformave digjitale për mësimin e gjuhëve (Akelius language learning platform)¹.
- Përdorimi i aplikacioneve të ndryshme për hartimin e testeve; pyetësorëve, etj.
- Përdorimi i tabelave interaktive për të angazhuar nxënësit në aktivitete interaktive, prezantime multimediale dhe lojëra virtuale.
- Përdorimi i përmbajtjeve multimediale si video, podkaste dhe filma për t'i ekspozuar nxënësit ndaj përdorimit autentik të gjuhëve dhe konteksteve kulturore.
- Etj.

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e gjuhës së huaj do të përshkruhen përdorimi i burimeve dhe materialeve didaktike përfshirë teknologjinë.

¹ <https://languages.akelius.com/>

9 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së gjuhës së huaj bazohet në Kornizën Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Planin Mësimor të Arsimit të Mesëm të Ulët si dhe në Kuadrin e Përbashkët Evropian për Gjuhët dhe Volumnin Shoqërues (2020). Si i tillë ky dokument i shërben mësuesve, autorëve të teksteve mësimore, hartuesve të testeve kombëtare, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Në këtë kapitull përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit në mënyrë që të maksimizohet efektiviteti i programit të lëndës së gjuhës së huaj.

a) Rekomandime për mësuesit

- Të lidhin përmbajtjen e gjuhës së huaj me fusha të tjera (shkencë, matematikë, teknologji, inxhinieri, art, gjuhë, edukatë qytetare, etj.) për të ndihmuar në zhvillimin e përgjithshëm të nxënësve.
- Të përdorin situata nga jeta reale, si role-play, diskutime mbi tema aktuale, dhe projekte që lidhen me interesat e nxënësve për të rritur angazhimin e tyre në procesin mësimor.
- Të inkurajojnë nxënësit të eksplorojnë tema të ndryshme në mënyrë të pavarur përmes kërkimeve dhe prezantimeve, duke u dhënë atyre mundësinë të zhvillojnë aftësi kërkimore dhe prezantuese.
- Të planifikojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë rëndësinë e gjuhëve të huaja në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.
- Të shfrytëzojnë mjetet digjitale dhe platformat online për të krijuar një mjedis më interaktiv, duke përdorur video, podcast dhe burime të tjera për të përparimin e nxënësve.
- Të fokusohen në zhvillimin e aftësive të larta, si mendimi kritik dhe zgjidhja e problemeve, përmes analizës së teksteve, debateve dhe studimeve të rasteve.
- Të inkurajojnë nxënësit të eksplorojnë kulturën e vendeve ku flitet gjuha e huaj që ata po mësojnë duke përdorur literaturë, muzikë, filma

dhe aktivitete kulturore, për të rritur ndjeshmërinë kulturore.

- Të organizojnë ditën evropiane të gjuhëve si një manifestim i shumë gjuhësisë dhe shumë kulturave.
- Të japin feedback të vazhdueshëm dhe konstruktiv për të ndihmuar nxënësit të përmirësojnë aftësitë e tyre gjuhësore dhe të kuptojnë më mirë boshllëqet e tyre.
- Të inkurajojnë nxënësit të zhvillojnë projekte që përfshijnë përdorimin e gjuhës së huaj në mënyrë kreative, si krijimi i videove, blogeve ose aplikacioneve.
- Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me aftësi me talente.
- Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socio emocional.
- Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.
- *Të sigurojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të lëndës së gjuhës së huaj (p.sh. sugjerohet 30% teori — 70% praktikë). Përdorimi praktik i gjuhës së huaj do të realizohet jo vetëm në orët e veçanta si: ushtrime, përsëritje, projekte, konkurse etj., po përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.*
- Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë të lëndës së gjuhës së huaj.
- Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

b) Rekomandime për autorët e teksteve shkollore

- Të përshtatin në mënyrë cilësore tekstet shkollore duke reflektuar të gjitha përditësimet më të fundit.
- Të përfshijnë platforma digjitale interkative për mësimin e gjuhës së huaj, në tekstet shkollore.
- Të sigurojnë librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së tekstit shkollor.
- Të sigurojnë materialet burimore edhe digjitale për zbatimin e tekstit shkollor.

- Të përfshijnë në tekstet shkollore ushtrime që promovojnë mendimin kritik, zgjidhjen e problemeve dhe krijimtarinë.
- Të krijojnë hapësirë në tekstet shkollore për shembuj dhe ushtrime që nxisin orientimin për karrierë, përmes profesioneve ku gjuha e huaj luan rol të rëndësishëm.
- Të sigurojnë që tekstet të kenë qasje gjithëpërfshirëse dhe të përshtatshme për moshën, duke marrë parasysh diversitetin kulturor dhe aftësitë e ndryshme të nxënësve.
- T'i referohen tabelës së vendosur në fund të programit e cila pasqyron përputhjen e niveleve gjuhësore sipas Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët dhe shtrirjen e tyre sipas klasave në sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë.

c) Rekomandime për hartuesit e testeve kombëtare

- Të sigurojnë që testet të përmbajnë ushtrime me fokus zbatime praktike në jetën reale.
- Të integrojnë qasje ndërdisiplinore, që nxisin të menduarit logjik, të menduarin kritik dhe krijues, jo thjesht memorizimin.
- Të sigurojnë që testet të jenë të përputhshme me objektivat e programit dhe rezultatet e të nxënësve, për të reflektuar aftësitë që nxënësit duhet të zhvillojnë.
- Të kenë parasysh nivelin e diversitetit të nxënësve, duke përfshirë ushtrime që janë të qarta dhe të kuptueshme për të gjithë, pavarësisht sfondit kulturor ose gjuhësor.
- Të respektojnë balancën mes aftësive gjuhësore që testohen.
- Të hartojnë modele të testeve kombëtare në mënyrë që të punohen nga nxënësit gjatë viteve të shkollimit.

d) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve gjuhësore.

- Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.
- Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- Të vlerësojnë balancën midis kohës që flet mësuesi dhe kohës që flasin nxënësit.
- Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënit dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socio emocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e gjuhës së huaj.
- Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

e) Rekomandime për prindërit

- Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e të mësuarit të gjuhëve të huaja jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- Të bashkëpunojnë me shkollën për të ndihmuar fëmijët në pjesëmarrjen në projekte të lidhura me gjuhët e huaja.
- Të promovojnë një qëndrim pozitiv ndaj mësimi të gjuhëve të huaja, duke theksuar rëndësinë e përpjekjes dhe të mësimi nga gabimet.
- Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i gjuhës së huaj zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.

f) Rekomandime për nxënësit

- Të marrin pjesë aktive në orët e mësimi të gjuhës së huaj, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive.
- Të angazhohen në projekte kurrikulare që lidhin gjuhët e huaj me lëndët e tjera.
- Të bashkëpunojnë me shokët dhe të mësojnë të komunikojnë lirshëm në gjuhën e huaj që po mëson si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- Të jenë kureshtarë dhe të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke përfshirë edhe përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- Të kuptojnë rëndësinë e gjuhëve të huaja si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

10 NDRYSHIMET PËRMBAJTËSORE

Në lëndën e gjuhës së huaj së klasës së gjashtë dhe të shtatë ka këto ndryshime përmbajtjesore:

- 1) Reflektim i ndryshimeve të bëra në Kuadrin Evropian të Referencave për Gjuhët, Volumi Shoqërues, 2020. ²
- 2) Vendosja e fokusit në qasjen e orientuar drejt veprimit duke sugjeruar një ndarje brenda orës së mësimi 50% pjesa teorike dhe 50% pjesa praktike. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.
- 3) Promovimi i shumë gjuhësisë dhe shumë kulturave gjuhësore.
- 4) Përditësimi i kompetencave kyç dhe i rezultateve të të nxënësit të përshtatura për klasën e gjashtë dhe të shtatë.
- 5) Përditësimi dhe përshkrimi në gjuhë të huaj i kompetencave të lëndës dhe i rezultateve të të nxënësit.
- 6) Përditësimi i rezultateve të të nxënësit duke shtuar komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor dhe kulturor.
- 7) Riorganizimi i veprimtarive gjuhësore dhe strategjive në formën e rezultateve të të nxënësit.
- 8) Përditësimi i temave ndërkurrikulare.
- 9) Përditësimi i metodologjisë me fokus të shtuar në zhvillimin e mendimit kritik, edukimin për median dhe informacionin, qëndrueshmëria mjedisore, të nxënësit bazuar në projekt, si dhe duke përfshirë qasjen STEAM, të nxënësit e personalizuar, të nxënësit socio emocional, përdorimin e teknologjisë dhe IA etj.
- 10) Përditësimi i vlerësimit të nxënësit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënësit.

² Council of Europe (2020), *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, available at www.coe.int/lang-cefr

11 TABELA E NIVELEVE SIPAS KLASAVE

Tabela pasqyron përputhjen e niveleve gjuhësore sipas Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët dhe shtrirjen e tyre sipas klasave në sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë për gjuhën e huaj të dytë.

Nivelet Klasat	A1	A2	A2+/B1
Klasa 12			
Klasa 11			
Klasa 10			
Klasa 9			
Klasa 8			
Klasa 7			
Klasa 6			

12 ANEKSI 1- GJUHË FRËNGE

Tabela 1. Kompetencat e lëndës së gjuhës së huaj dhe rezultatet e të nxënës

Compétences	Description	Résultats d'apprentissage
Compétence linguistique	La compétence linguistique porte sur les caractéristiques formelles d'une langue, telles que la grammaire, la phonologie, la morphologie, le lexique et la syntaxe. Au niveau A1, l'accent est mis sur la conscience phonologique et phonémique, le lexique, les expressions simples et les phrases courtes.	Étendue linguistique générale - L'élève: - utilise des mots ou des signes isolés et des expressions simples pour donner des informations simples sur soi.
		Étendue du vocabulaire Pas de descripteur disponible.
		Correction grammaticale - utilise des règles très simples pour l'ordre des mots ou des signes dans des phrases courtes.
		Maîtrise du vocabulaire Pas de descripteur disponible.
		Maîtrise phonologique Pas de descripteur disponible.
		Maîtrise de l'orthographe Pas de descripteur disponible.

Compétence sociolinguistique	La compétence sociolinguistique concerne la dimension socioculturelle de l'usage de la langue, comme les règles de politesse ou les répertoires des groupes sociaux, les expressions de la sagesse populaire, les dialectes, etc. Au niveau A1, l'accent est mis sur les règles de politesse ou les répertoires des groupes sociaux.	Adéquation sociolinguistique	- établit un contact social de base en utilisant les formes polies les plus simples du quotidien pour saluer et dire au revoir ; se présenter ; dire s'il vous plaît, merci, désolé, etc.
Compétence pragmatique	La compétence pragmatique couvre l'utilisation fonctionnelle du langage, par exemple son utilisation dans des structures spécifiques, des structures communicatives et des scénarios expliquant comment se comporter lors d'un événement	Souplesse	Pas de descripteur disponible.
		Prise de parole	Pas de descripteur disponible.
		Développement thématique	Pas de descripteur disponible.
		Cohérence et cohésion	Pas de descripteur disponible.
		Précision	- communique des informations très élémentaires sur des détails personnels de façon simple.

	social donné ou comment participer à une discussion ou à un entretien. Au niveau A1, l'accent est mis sur l'utilisation simple de structures communicatives.	Aisance	- se débrouille en prononçant des phrases très courtes, isolées et répétées, à l'aide de gestes et en demandant de l'aide quand cela est nécessaire.

Tabela 2. Fushat tematike, njohuritë kryesore gramatikore dhe funksionet gjuhësore

Njohuri dhe koncepte – Klasa 6-7	
Formimi kulturor dhe ndërkulturor	
Domaine	Thèmes
Vie personnelle et sociale	La vie personnelle : (moi et ma famille, ma maison, ma chambre, mon corps, les tâches ménagères, les repas, la nourriture, le temps libre et les loisirs, les fêtes, les jeux vidéo, Les données personnelles, les plans personnels, les sentiments personnels.
Education	La vie scolaire : l'école, les copains, les réseaux sociaux, les matières scolaires, l'emploi du temps, les activités scolaires (excursions et voyage avec la classe, visites, art, sport etc.), les règles à l'école.
Emplois et professions	Les professions et les lieux de travail. Le genre des professions.

Le monde autour de nous	L'environnement, le jardin, le parc, les plantes, les animaux, le temps, les jours de la semaine, les mois de l'année et les saisons
Enjeux mondiaux	Les droits de l'enfant, la nature, la terre, l'environnement.
Formimi gjuhësor	
Gramatika	
Adjectifs et adverbess	Les adjectifs les plus fréquents, les adjectifs de couleur, les adjectifs possessifs et les adjectifs démonstratifs, les adjectifs de nationalité, les adjectifs interrogatifs. Le genre, le nombre et l'accord des adjectifs. La place de l'adjectif. Les adverbess de quantité, les adverbess de lieu, les adverbess de temps. Adverbess interrogatifs : ou, quand, comment
Les articles les conjonctions et les prépositions	Les articles indéfinis, les articles définis, les articles partitifs, les nombres. Les conjonctions : mais, et, pour. Les prépositions de temps et de lieu. La cause : pourquoi/ parce que
Les verbes	Le présent des verbes et des auxiliaires, le futur proche, le passée récent, l'impératif. Le passé composé. La négation
Noms et pronoms	Le genre et le nombre des noms, Les pronoms personnels, les pronoms toniques,

Funksionet gjuhësore	
Les fonctions linguistiques	Saluer et prendre congé. Présenter et se présenter de manière simple, Décrire simplement l'école et la classe Décrire les amis de manière simple Donner et demander des informations personnelles. Parler de ses goûts et de ses préférences. Donner et demander des informations sur des habitudes quotidiennes. Inviter, accepter, refuser Exprimer des sentiments et émotions.

Tabela 3. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënit

ACTIVITÉS DE RÉCEPTION	
<i>Compréhension orale</i>	
<i>Compréhension générale de l'oral</i>	
L'élève:	
- comprend des questions et des affirmations courtes et très simples, à condition qu'elles soient prononcées clairement et lentement, illustrées par des gestes ou des images facilitant la compréhension et qu'elles soient éventuellement répétées.	

- reconnaît des mots et des signes familiers, à condition qu'ils soient prononcés clairement et lentement dans un contexte clairement défini, quotidien et familier. - reconnaît des nombres, des prix, des dates et les jours de la semaine à condition qu'ils soient prononcés clairement et lentement dans un contexte clairement défini, quotidien et familier.
L'élève: <i>Comprend des annonces et des instructions orales</i> - comprend des instructions courtes et simples comme par exemple « Stop », « Fermez la porte », etc. à condition qu'elles soient prononcées lentement en face-à-face, accompagnées de visuels ou de gestes et éventuellement répétées. <i>Comprend des médias audio ou signés et des enregistrements</i> - reconnaît des mots, des signes, des noms et des chiffres connus, dans des enregistrements courts et simples, à condition que le débit soit lent et la langue claire.
<i>Compréhension audiovisuelle</i>
<i>Comprendre des émissions de télévision, des films et des vidéos.</i> - identifie le sujet d'un document vidéo à partir d'informations visuelles et d'un savoir préalable.
Compréhension écrite
<i>Compréhension générale de l'écrit</i>

L'élève reconnaît des mots et des signes familiers accompagnés d'images, comme un menu de restauration rapide illustré par des photos ou un livre d'images utilisant un vocabulaire familier.

L'élève:

Comprend la correspondance

- comprend dans une lettre, une carte ou un courriel, l'événement auquel il(elle) est invité(e), ainsi que le jour, l'heure et le lieu de l'invitation.
- reconnaît des horaires et des lieux dans des notes et des messages très simples venant d'amis ou de collègues, par exemple « Je reviens à 4 heures » ou « Dans la salle de réunion », à condition qu'il n'y ait pas d'abréviations.

Lit pour s'orienter

- comprend des panneaux très simples qui font partie de la vie quotidienne comme « Parking », « Gare », « Salle à manger », « Interdiction de fumer », etc.
- trouve des informations sur les lieux, les dates et les prix sur des panneaux d'affichage, des prospectus, des affiches.

Lit pour s'informer et discuter

- comprend des documents informatifs extrêmement simples, comme un menu de restauration rapide avec des photos ou une histoire illustrée formulée avec des mots quotidiens très simples.

Lit des instructions

- comprend des instructions très courtes et très simples, données dans un contexte familial et quotidien, comme « Défense de stationner », « Défense d’apporter des boissons ou de la nourriture » surtout si elles sont illustrées.

Tabela 4. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

ACTIVITÉS DE PRODUCTION
<i>Production orale</i>
<i>Production orale générale</i>
L’élève produit des phrases courtes pour parler de soi, donner des renseignements simples personnels (par exemple, le nom, l’adresse, la situation familiale, la nationalité).
<i>L’élève:</i>
<i>Monologue suivi: décrire l’expérience</i>
- parle de soi (nom, âge, famille) en utilisant des mots ou des signes et des expressions toutes faites, à condition de pouvoir préparer à l’avance. - exprime ses sentiments en utilisant des gestes, le langage corporel et des mots comme « heureux », « fatigué ».
<i>S’adresse à un auditoire</i>
- produit une série d’expressions et de phrases simples reliées par des connecteurs simples tels que « et », « mais » et « parce que ».

PRODUCTION ÉCRITE
<i>Production écrite générale</i>
L'élève donne des renseignements simples et personnels (par exemple le nom, l'adresse, la nationalité) en utilisant éventuellement un dictionnaire.
L'élève: <i>Écriture créative</i> - écrit des salutations très simples dans des messages et des cartes postales; - écrit des phrases courtes et très simples sur un sujet familier; - complète les espaces vides avec des mots faisant référence aux images; - décrit ses amis, sa famille, ses personnages, ses objets, ses animaux et ses objets préférés avec des mots très courts et décousus et des phrases très simples; - écrit son nom, son adresse et son âge sur un formulaire très simple.

Tabela 5. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësit

ACTIVITÉS D'INTERACTION
<i>Interaction orale</i>
<i>Interaction orale générale</i>

L'élève pose des questions et répondre à des questions sur lui (elle)-même et sur ses habitudes quotidiennes, en utilisant des formules toutes faites courtes et en comptant sur les gestes pour renforcer l'information donnée.

L'élève:

Comprend un interlocuteur

- comprend des questions simples qui le (la) concernent directement (par exemple sur son nom, son âge et son adresse), si on l'interroge lentement et clairement.
- comprend une information personnelle simple (par exemple le nom, l'âge, l'adresse, l'origine) quand quelqu'un se présente directement, lentement et clairement, et comprend des questions qui lui sont adressées sur ces mêmes sujets, bien qu'elles doivent parfois être répétées.
- comprend certains mots ou signes familiers et reconnaître des informations clés (par exemple des chiffres, des prix, des dates, les jours de la semaine) à condition qu'on les lui dise et qu'on les répète très lentement si nécessaire.

Conversation

- comprend et utilise des formules toutes faites telles que « Oui », « Non », « Excusez-moi », « S'il vous plaît », « Merci », « Non merci », « Désolé(e) ».
- reconnaît de simples salutations.
- salue, donne son nom et prend congé d'une manière simple.

Obtient des biens et des services

- fait des achats simples et/ou commande à manger ou à boire si des gestes (comme montrer du doigt) peuvent appuyer ses paroles.

Échange des informations

- donne son nom et demande leur nom à d'autres personnes.
- utilise et comprend des nombres simples dans les conversations courantes.
- demande et indiquer le jour, l'heure et la date.
- demande et donner une date de naissance.
- demande et donner un numéro de téléphone.
- dit son âge et demander l'âge des gens.
- pose des questions très simples pour obtenir des informations, par exemple « Qu'est-ce que c'est ? », et comprend un ou deux mots ou signes de la réponse.

INTERACTION ÉCRITE

Interaction écrite générale

L'élève transmet des informations très simples (par exemple son nom, son adresse, sa famille), avec des phrases courtes, sur un formulaire ou une note, en utilisant un dictionnaire.

L'élève:

Correspondance

- écrit des phrases courtes pour donner des renseignements personnels simples en utilisant un dictionnaire.

Notes, messages et formulaires

- remplit des formulaires d'inscription très simples avec des renseignements personnels très simples : nom, adresse, nationalité, situation familiale.

Interaction en ligne

Conversation et discussion en ligne

- Publie des messages simples de salutation en ligne, en utilisant des expressions toutes faites simples.
- publie des messages simples en ligne pour se présenter (par exemple sa situation de famille, sa nationalité, son métier), à condition de pouvoir choisir dans une liste de mots et/ou d'utiliser un outil de traduction en ligne.

Transactions et coopération en ligne axées sur des objectifs

- choisit (par exemple un produit, une taille, une couleur) dans un simple formulaire d'achat ou de demande en ligne, à condition de disposer d'un support visuel.

Tabela 6. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimi gjuhësor, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënëit

ACTIVITÉS DE MÉDIATION
Dans la médiation, l'élève agit en tant qu'agent social qui crée des ponts et aide à construire ou à transmettre du sens, parfois dans la même langue, parfois à travers des modalités (par exemple, de l'oral au signé ou vice versa, dans la communication cross-modale) et parfois d'une langue à une autre (médiation interlinguistique). L'accent est mis sur le rôle de la langue dans des processus tels que créer l'espace et les conditions pour communiquer et/ou apprendre, collaborer pour construire un nouveau sens, encourager les autres à construire ou à comprendre un nouveau sens, et transmettre de nouvelles informations sous une forme appropriée. Le contexte peut être social, pédagogique, culturel, linguistique ou professionnel.
MÉDIATION GÉNÉRALE
L'élève utilise des mots simples ou des signes pour demander à quelqu'un d'expliquer quelque chose. Reconnaît les difficultés et indique en langage simple la nature apparente d'un problème. Transmet les points principaux de conversations ou de textes courts et simples sur des sujets quotidiens d'intérêt immédiat à condition qu'ils soient exprimés clairement et dans un langage simple.
MÉDIATION DE TEXTES
L'élève: <i>Transmet des informations spécifiques à l'oral ou par signes</i> - transmet (en langue B) des instructions simples (données en langue A) concernant des lieux et des horaires à condition qu'elles soient répétées très lentement et clairement. - transmet (en langue B) des informations très élémentaires (par exemple des nombres et des prix) données dans des textes courts, simples

et illustrés (en langue A).

Transmet des informations spécifiques à l'écrit

- énumère (en langue B) des noms, des nombres, des prix et des informations très simples de textes (écrits en langue A) d'un intérêt immédiat, rédigés dans une langue très simple et comprenant des illustrations.

Tabela 7. Strategjitë që përdor nxënësi, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësit

STRATÉGIES DE RÉCEPTION	
Identifie des indices et faire des déductions (à l'oral/signé et à l'écrit)	L'élève: - déduit le sens d'un mot ou d'un signe à partir de l'illustration ou du pictogramme qui l'accompagne.
STRATÉGIES DE PRODUCTION	
Compensation	- désigne quelque chose du doigt et demander ce que c'est.
STRATÉGIES D'INTERACTION	
Fait clarifier	- exprime de manière simple que lui/elle ne comprend pas.

Tabela 8. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve në komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor

EXEMPLES D'UTILISATION DES DESCRIPTEURS DE L'INTERACTION		
EN LIGNE ET DE LA MÉDIATION DANS DIFFÉRENTS DOMAINES		
INTERACTION EN LIGNE		
Conversation et discussion en ligne		
1. L' élève publie des messages simples en ligne pour se présenter (par exemple sa situation de famille, sa nationalité, son métier), à condition de pouvoir choisir dans une liste de mots et/ou d'utiliser un outil de traduction en ligne.		
Situation (et rôles)	Personnel	sur un site de réseau social
	Public	sur un site de réseau social
	Professionnel	(sans objet)
	Éducationnel	dans le cadre d'une simulation en classe
MÉDIATION DE TEXTES		
Transmettre des informations spécifiques à l'écrit		
1. L'élève énumère (en langue B) des noms, des nombres, des prix et des informations très simples de textes (écrits en langue A) d'un intérêt immédiat, rédigés dans une langue très simple et comprenant des illustrations.		
Texte	Personnel	le nom, l'adresse et le numéro de téléphone d'un restaurant, des menus avec les prix et les plats proposés

(et contexte du discours)	Public	le nom, l'adresse d'un magasin, le prix des produits, les horaires, des itinéraires de voyage, un programme d'information sur le spectacle, les places disponibles, le prix, etc.
	Professionnel	(sans objet)
	Éducationnel	la localisation d'une école, le coût d'un uniforme ou des fournitures scolaires, la destination et le coût d'un voyage scolaire, les horaires de l'école.

Tabela 9. Shembuj të lidhjes së kompetencave të lëndës dhe strategjive për përmbushjen e rezultateve të të nxëniet

Texte/titre	Stratégie	Tache	Compétence Linguistique	Compétence Sociolinguistique	Compétence Pragmatique
Invite un ami à une fête	Écoute et répète / Jeu de rôle	Dit « Veux-tu venir à ma fête ? » et répond	Questions simples (Voulez-vous...?), réponses Oui/Non	Utilise un ton amical avec les camarades de classe/les amis	Utilise des phrases courtes pour inviter et accepter/refuser poliment
Tout sur mon ami	Remplit un profil simple / Dessine et parle	Dit le nom, l'âge et parle des goûts d'un ami	Vocabulaire : nom, âge, goûts ; phrases simples (Elle aime les chats)	Dit des choses gentilles sur les autres, utilise les noms poliment	Fait une très courte description de quelqu'un de manière amicale

Tabela 10. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Exemple 1. Résultat d'apprentissage (RA) : L'élève utilise des mots ou des phrases très simples pour faire des courses pendant un week-end.				
Niveau de réussite	Très bien	Bien	Satisfaisant	Faible
Description	L'élève utilise 3 à 4 mots ou expressions mémorisés pour indiquer où aller et quoi acheter (par exemple, faire les magasins, acheter des pommes, aller au marché). Le discours est clair et un support visuel ou gestuel peut être utilisé.	L'élève utilise deux ou trois mots simples ou une courte phrase pour exprimer une idée de base (par exemple, aller faire les courses, acheter une banane). Un soutien ou une incitation est nécessaire, mais le sens est compréhensible.	L'élève prononce un ou deux mots isolés en rapport avec le sujet (par exemple, « boutique », « pomme »). Il pointe des images ou utilise des gestes pour faciliter la communication.	L'élève produit des mots compréhensibles en rapport avec le sujet, même avec de l'aide. Sa communication est floue ou hors sujet.
Exemple 2. Résultat d'apprentissage (RA) : L'élève utilise des mots simples et mémorisés pour nommer les membres de sa famille.				
Niveau de réussite	Très bien	Bien	Satisfaisant	Faible
Description	L'élève nomme au moins trois membres de sa famille en utilisant des mots simples	L'élève nomme deux membres de sa famille avec des expressions	L'élève dit un seul mot (par exemple, mère, frère), éventuellement en	L'élève est incapable de nommer clairement un membre de sa famille,

	ou des phrases courtes comme « ma mère », « mon frère », « mon père ». La prononciation est claire et peut être illustrée par des images ou des signes.	courtes (par exemple, c'est ma sœur, mon père), éventuellement avec le soutien de l'enseignant.	pointant du doigt ou en utilisant une aide visuelle.	même avec du soutien. La communication est minimale ou incompréhensible.

13 ANEKSI 2 – GJUHË ITALIANE

Tabela 1. Kompetencat e lëndës së gjuhës së huaj dhe rezultatet e të nxënës

Competenze	Descrizione		Risultati di apprendimento
Competenza linguistica	La competenza linguistica riguarda le caratteristiche formali di una lingua come grammatica, fonologia, morfologia, lessico e sintassi. A livello A1 l'attenzione si concentra sulla consapevolezza fonologica e fonemica, sul lessico, sulle espressioni semplici e sulle frasi brevi.	Repertorio linguistico generale	Lo studente: - utilizza parole/segni isolati ed elementari espressioni per dare semplici informazioni su di sé.
		Ampiezza del lessico	Nessun descrittore
		Correttezza grammaticale	- utilizza principi molto semplici che regolano l'ordine delle parole/dei segni in frasi brevi.
		Padronanza del lessico	Nessun descrittore.
		Padronanza fonologica	Nessun descrittore.
		Padronanza ortografica	Nessun descrittore.

Competenza sociolinguistica	La competenza sociolinguistica si riferisce alla dimensione socio-culturale dell'uso della lingua, come le regole di cortesia o i repertori dei gruppi sociali, le espressioni della saggezza popolare, i dialetti, ecc.	Appropriatezza sociolinguistica	- stabilisce un contatto sociale di base utilizzando le forme più semplici di cortesia quotidiana, come saluti e congedi; presentazioni; dire per favore, grazie, scusa, ecc.
Competenza pragmatica	La competenza pragmatica riguarda l'uso funzionale della lingua, ad esempio l'impiego di strutture specifiche, strutture comunicative e scenari su come comportarsi in un determinato evento sociale o come partecipare a una discussione o a un'intervista. Al livello A1 l'attenzione è rivolta all'uso semplice delle strutture comunicative.	Flessibilità	Nessun descrittore.
		Alternarsi nei turni di parola	Nessun descrittore.
		Sviluppo tematico	Nessun descrittore.
		Coerenza e coesione	Nessun descrittore.
		Precisione delle asserzioni	- comunica in modo semplice informazioni elementari su dettagli personali.
		Fluenza nel parlato	- se la cava pronunciando parole molto brevi, isolate e ripetute con l'aiuto di gesti e chiedendo aiuto quando necessario.

Tabela 2. Fushat tematike, njohuritë kryesore gramatikore dhe funksionet gjuhësore

Njohuri dhe koncepte – Klasa 6-7 gjuha e huaj e dytë	
Formazione culturale e interculturale	
Argomenti	Sottoargomenti
Vita personale e sociale	Vita personale: (io e la mia famiglia, la mia casa, la mia stanza, il mio corpo, faccende domestiche, pasti, cibo, tempo libero e hobby, feste, videogiochi, ecc.), I vestiti: l'abbigliamento; i colori; aggettivi qualificativi relativi ai vestiti; scritte e cartelli; le parole degli acquisti; descrizione di sé: aggettivi qualificativi relativi alla persona; i mesi dell'anno; le parti del corpo; la città: i luoghi della città; cartelli in città; indicatori di luogo (vicino, lontano, ecc.); i mezzi di trasporto; i luoghi geografici (collina, montagna, ecc.).
Istruzione	Vita scolastica: scuola, amici, social network, materie scolastiche, orario, attività scolastiche (gite e gite con la classe, visite, arte, sport, ecc.), regole a scuola
Occupazione/ Professioni	Professioni e posti di Lavoro. Il genere delle professioni.
Il mondo intorno a noi	L'ambiente, il giardino, il parco, le piante, gli animali, il meteo, i giorni della settimana, i mesi dell'anno e le stagioni
Problemi globali	Diritti dei bambini, natura, terra, ambiente
Formazione linguistica	
Grammatica	

Aggettivi e avverbi	Aggettivi qualificativi relativi alle materie scolastiche: facile, difficile.; Aggettivi/pronomi possessivi: avvio a una comprensione intuitiva; aggettivi di colore, aggettivi di nazionalità e aggettivi interrogative, genere, numero e concordanza degli aggettivi, la posizione dell'aggettivo, avverbi.
Articoli, congiunzioni	Alcune forme degli articoli determinativi e indeterminativi; i numeri da 1 a 100, indicatori di luogo: vicino, lontano, i connettivi: <i>e, o</i> , le preposizioni di tempo e di luogo, la causa: perché / poiché.
Verbi	Infinito presente; Indicativo presente dei verbi essere e avere, dei principali verbi regolari e irregolari (andare, venire, fare, stare) Le azioni al passato prossimo: avvio a una comprensione intuitiva.
Nomi e pronomi	Genere e numeri dei sostantivi regolari; Pronome personale soggetto; Pronomi e aggettivi dimostrativi: <i>questo e quello</i> . Aggettivi/pronomi possessivi: avvio a una comprensione intuitiva;
Funzioni comunicative	
Funzioni comunicative	Comprendere e utilizzare espressioni semplici e quotidiane per soddisfare bisogni concreti. Presentarsi, fare domande e rispondere su argomenti familiari, come nome, età, luogo di provenienza. La comunicazione è molto basica e si limita a frasi e parole isolate o brevi. L'obiettivo principale è iniziare a interagire in modo semplice in contesti molto familiari e prevedibili.

Tabela 3. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

ATTIVITÀ DI RICEZIONE– LIVELLO A1	
<i>La comprensione orale</i>	
<i>Comprensione orale generale</i>	
Lo studente:	
- comprende domande e affermazioni brevi e molto semplici, purché siano articolate lentamente e chiaramente, siano accompagnate da gesti o immagini che ne facilitino la comprensione e siano ripetute in caso di necessità. - riconosce parole comuni / segni della vita di tutti i giorni, purché siano pronunciate/ eseguiti chiaramente e lentamente in un contesto ben circoscritto, familiare e quotidiano. - riconosce numeri, prezzi, date e giorni della settimana, purché siano espressi chiaramente e lentamente in un contesto circoscritto, familiare e quotidiano.	
<i>Comprende annunci e istruzioni</i>	
- comprende semplici e brevi istruzioni relative a delle azioni, come, ad esempio, «Basta», «Chiudi la porta» ecc., purché siano articolate lentamente faccia a faccia e accompagnate da immagini o gesti, o siano ripetute in caso di necessità.	
<i>Comprende mezzi di comunicazione audio (o nella lingua dei segni) e registrazioni</i>	
- riconosce parole, nomi e numeri che già conosce in testi registrati brevi e semplici, purché si articoli in modo molto lento e chiaro.	

<i>La comprensione audiovisiva</i>
<i>Guardare la tv, film e video</i> - identifica l'oggetto di un documento video sulla base di informazioni visive e di conoscenze precedenti.
La comprensione scritta
<i>Comprensione generale di un testo scritto</i>
Lo studente riconosce parole note accompagnate da immagini, come, ad esempio, il menù di un fast-food con delle foto o un libro illustrato con un lessico familiare.
Lo studente:
<i>Leggere la corrispondenza</i> - comprende da una lettera, una cartolina o una mail l'evento a cui è invitato/a e le informazioni relative al giorno, l'ora e il luogo dell'invito. - Riconosce orari e luoghi in semplicissimi appunti e messaggi scritti da amici o colleghi, ad es. «Torno alle 4» o «In sala riunioni», purché non ci siano abbreviazioni.
<i>Leggere per orientarsi</i> - comprende semplici scritte di uso corrente come «Parcheggio», «Stazione», «Sala da pranzo», «Vietato fumare» ecc. - trova informazioni su luoghi, date e prezzi su cartelloni, volantini e avvisi.
<i>Leggere per informarsi e argomentare</i>

- comprende materiale informativo estremamente semplice, composto con parole familiari e immagini, come, ad esempio, un menù di fast-food illustrato con foto o un racconto illustrato formulato con parole/segni di uso quotidiano molto semplici.

Leggere istruzioni

- comprende brevissime e semplicissime istruzioni usate in contesti familiari e quotidiani come «Vietato parcheggiare», «Vietato introdurre alimenti o bevande» ecc., soprattutto se sono illustrate.

Tabela 4. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënit

ATTIVITÀ DI PRODUZIONE	
<i>La produzione orale</i>	
<i>Produzione orale generale</i>	
Lo studente produce brevi frasi per parlare di sé, dando semplici informazioni personali (ad es. nome, indirizzo, condizione familiare, nazionalità).	
Lo studente:	
<i>Monologo articolato: descrivere esperienze</i>	
- parla di sé (nome, età, condizione familiare), utilizzando parole/segni semplici e espressioni fisse, a condizione di potersi preparare in anticipo.	

- esprime i propri stati d'animo, utilizzando aggettivi semplici come «contento» o «stanco», accompagnate dal linguaggio del corpo.
LA PRODUZIONE SCRITTA
<i>Produzione scritta generale</i>
Lo studente da semplici informazioni personali (ad es. il nome, l'indirizzo, la nazionalità), consultando eventualmente un dizionario.
Lo studente: <i>Scrittura creativa</i>
- scrive saluti molto semplici in messaggi e cartoline; - scrive brevi frasi molto semplici su un argomento familiare; - completa gli spazi con parole che si riferiscono alle immagini; - descrive amici, parenti, personaggi, oggetti, animali e cose care con parole molto brevi e scollegate e frasi molto semplici; - scrive il proprio nome, indirizzo e età su un modulo molto semplice.

Tabela 5. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës

ATTIVITÀ D'INTERAZIONE
<i>L'interazione orale</i>
<i>Interazione orale generale</i>

Lo studente fa domande e dà risposte su se stesso/a e le sue abitudini quotidiane, utilizzando brevi espressioni fisse e aiutandosi con dei gesti per consolidare l'informazione trasmessa.

Lo studente:

Comprende un interlocutore

- comprende domande semplici che lo/la riguardano direttamente (ad es. sul proprio nome, età e indirizzo), se la persona che sta formulando le domande parla in modo lento e chiaro.
- comprende un'informazione personale semplice (ad es. il nome, l'età, il luogo dove abita, l'origine) quando qualcuno si presenta, a condizione che gli/le parli direttamente, lentamente e chiaramente, comprende domande che gli/le sono rivolte su questi stessi punti, nonostante debbano essere ripetute.
- comprende un certo numero di parole/segni familiari e saluti, e di riconosce informazioni importanti (ad es. numeri, prezzi, date, giorni della settimana), a condizione che gli/le si parli molto lentamente e gli/le si ripeta quanto detto in caso di necessità.

Conversazione

- comprende e utilizza delle formule fisse come “Sì”, “No”, “Scusa/ Scusi”, “Prego”, “Grazie”, “No grazie”, “Mi dispiace”.
- riconosce semplici saluti.
- saluta, dice il suo nome e si congeda in modo semplice.

Transazioni per ottenere beni e servizi

- fa semplici acquisti e/o ordina da mangiare o da bere, indicando con il dito o aiutandosi con altri gesti mentre parla.

Scambia informazioni

- dice il suo nome e chiede il loro ad altre persone.
- utilizza e comprende i numeri in conversazioni quotidiane.
- chiede e dice il giorno, l'ora e la data.
- chiede e da una data di nascita.
- chiede e da un numero di telefono.
- dice la sua età e chiede l'età ad altri.
- fa domande semplicissime per ottenere delle informazioni (ad es. "Che cos'è?"), e comprende una o due parole/segni della risposta.

L'INTERAZIONE SCRITTA

Interazione scritta generale

Lo studente fornisce con brevi frasi, in un modulo o in un messaggio, un'informazione molto semplice (ad es. nome, indirizzo, condizione familiare), utilizzando un dizionario.

Lo studente:

Corrispondenza

- fornisce con brevi frasi semplici informazioni personali, utilizzando un dizionario.

Appunti, messaggi e moduli

- compila un semplicissimo modulo di iscrizione con dati personali elementari: nome, indirizzo, nazionalità, stato civile.
<i>L'interazione on line</i>
Lo studente: <i>Conversazione e discussione on line</i> - pubblica semplici messaggi di saluti on line, usando espressioni fisse ed emoticon (faccine) - pubblica on line brevi e semplici informazioni su di sé (ad es. stato civile, nazionalità, occupazione), a condizione che possa selezionarle da un menu e / o fare riferimento a uno strumento di traduzione on line. <i>Transazioni e collaborazione on line finalizzate a uno scopo</i> - seleziona un'opzione (ad es. un prodotto, una taglia, un colore) in un semplice modulo di acquisto o richiesta on line, purché sia presente un supporto visivo.

Tabela 6. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimit gjuhësor, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënës

ATTIVITÀ DI MEDIAZIONE
Nella mediazione, l'apprendente agisce come un agente sociale che crea ponti e contribuisce a costruire o trasmettere significati, a volte all'interno della stessa lingua, a volte attraverso modalità diverse (ad esempio, dal parlato al segno o viceversa, nella comunicazione intermodale) e talvolta da una lingua all'altra (mediazione interlinguistica). L'attenzione si concentra sul ruolo della lingua in processi come la creazione dello

spazio e delle condizioni per comunicare e/o apprendere, la collaborazione alla costruzione di nuovi significati, l'incoraggiamento degli altri a costruire o comprendere nuovi significati e la trasmissione di nuove informazioni in una forma appropriata. Il contesto può essere sociale, pedagogico, culturale, linguistico o professionale.

MEDIARE A LIVELLO TESTUALE

Lo studente:

Trasmettere informazioni specifiche in forma orale o nella lingua dei segni

- trasmette (in lingua B) semplici istruzioni su luoghi e orari (date in lingua A), a condizione che siano ripetute molto lentamente e chiaramente.
- trasmette (in lingua B) informazioni molto elementari (ad es. numeri e prezzi) presenti in testi brevi, semplici e illustrati (in lingua A).

Trasmettere informazioni specifiche in forma scritta

- enumera (in lingua B) nomi, numeri, prezzi e informazioni semplicissime da testi (scritti in lingua A) di interesse immediato, scritti in una lingua molto semplice e corredati da illustrazioni.

Tabela 7. Strategjitë që përdor nxënësi, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësit

STRATEGIE DI RICEZIONE	
Individuare indizi e fare inferenze (ricezione orale, nella lingua dei segni e scritta)	Lo studente: - inferisce il significato di una parola/un segno dall'immagine o dall'icona che la accompagna.

STRATEGIE DI PRODUZIONE	
Compensazione	- indica qualcosa e chiede che cos'è.
STRATEGIE DI INTERAZIONE	
Chiedere chiarimenti	- può esprimere in modo semplice che non capisce.

Tabela 8. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve në komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor

ESEMPI DI USO DEI DESCRITTORI DELLE ATTIVITÀ D'INTERAZIONE ON LINE E DI MEDIAZIONE NEI DIVERSI DOMINI		
INTERAZIONE ON LINE		
<i>Conversazione e discussione on line</i>		
1. Lo studente pubblica semplici messaggi di saluti on line, usando espressioni fisse ed emoticon (faccine).		
Contesto (& ruoli)	Personale	nel sito di un social network.
	Pubblico	nel sito di un social network.
	Professionale	Non applicabile.
	Educativo	nell'ambito di una simulazione in classe.
MEDIARE A LIVELLO TESTUALE		
<i>Trasmettere informazioni specifiche in forma orale o nella lingua dei segni</i>		

Lo studente trasmette (in lingua B) informazioni molto elementari (ad es. numeri e prezzi) presenti in testi brevi, semplici e illustrati (in lingua A).		
Testo (e contesto del discorso)	Personale	il nome, l'indirizzo e il numero di telefono di un ristorante, il menu del ristorante, compresi i prezzi e gli ingredienti principali dei piatti proposti.
	Pubblico	il nome e l'indirizzo di un negozio, il prezzo delle merci, gli orari, gli itinerari di viaggio, le informazioni sul programma di uno spettacolo, i posti disponibili, il prezzo ecc.
	Professionale	Non applicabile.
	Educativo	l'ubicazione di una scuola, il costo di materiali per la scuola, la destinazione e il costo di una gita scolastica, gli orari scolastici.

Tabela 9. Shembuj të lidhjes së kompetencave të lëndës dhe strategjive për përmbushjen e rezultateve të të nxënës

Testo/Titolo	Strategia	Attività	Competenza linguistica	Competenza Sociolinguistica	Competenza Pragmatica
Invitare un amico ad una festa	Ascoltare e ripetere Role play (Gioco di ruolo)	Dire “ <i>Vuoi venire alla mia festa?</i> ” e rispondere	Domande semplici (Vuoi...?), risposte sì/no	Uso di un tono amichevole con i compagni di classe/gli amici	Usare frasi brevi per invitare e accettare/rifiutare cortesemente
Tutto sul mio amico	Descrive un profilo semplice /	Parla del nome, dell'età e dei gusti di un amico.	Vocabolario: nome, età, gusti; frasi	Dire cose gentili sugli altri, usando i nomi con cortesia	Fare una descrizione molto breve di

	Disegnare e parlare		semplici (Lei ama i gatti)		qualcuno in modo amichevole

Tabela 10. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Esempio 1. Risultato di Apprendimento: Lo studente usa parole o frasi molto semplici per organizzare di andare a fare shopping nel weekend.				
Livello di raggiungimento	Molto bene	Bene	Soddisfacente	Insufficiente
Descrizione	Lo studente usa 3–4 parole o frasi memorizzate per esprimere dove andare e cosa comprare (ad esempio, negozio, comprare mele, andare al mercato). Il discorso è chiaro e può essere utilizzato un supporto visivo o gestuale.	Lo studente usa 2–3 parole semplici o una frase breve per esprimere un'idea di base (ad esempio, andare al negozio, comprare banana). È necessario un certo supporto o stimolo, ma il significato è comprensibile.	Lo studente pronuncia 1–2 parole isolate relative all'argomento (ad esempio, negozio, mela). Può indicare immagini o usare gesti per supportare la comunicazione.	Lo studente non produce parole comprensibili relative all'argomento, anche con aiuto. La comunicazione è poco chiara o fuori tema.

Esempio 2. Risultato di apprendimento : Lo studente usa parole semplici e memorizzate per nominare i membri della famiglia.

Livello di raggiungimento	Molto bene	Bene	Soddisfacente	Insufficiente
Descrizione	Lo studente nomina almeno 3 membri della famiglia usando parole semplici o frasi brevi come mia madre, mio fratello, mio padre. La pronuncia è chiara e può essere supportata da immagini o indicazioni.	Lo studente nomina 2 membri della famiglia con espressioni brevi (ad esempio, questa è la sorella, mio papà), possibilmente con il supporto dell'insegnante.	Lo studente dice una singola parola (ad esempio, madre, fratello), possibilmente indicando o usando un supporto visivo	Lo studente non riesce a nominare chiaramente un membro della famiglia, anche con supporto. La comunicazione è minima o incomprensibile.

14 ANEKSI 3- GJUHË GJERMANE

Tabela 1. Kompetencat e lëndës së gjuhës së huaj dhe rezultatet e të nxënit

Kompetenz	Beschreibung		Lernergebnisse
Linguistische Kompetenz	Linguistische Kompetenz bezieht sich auf die formalen Merkmale einer Sprache wie Grammatik, Phonologie, Morphologie, Lexikon und Syntax. Auf dem Niveau A1 liegt der Schwerpunkt auf phonologischer und phonemischer Bewusstheit, Wortschatz, einfachen Ausdrücken und kurzen Sätzen.	Spektrum sprachlicher Mittel allgemein	Der Schüler: - Gibt isolierte Wörter und elementare Wendungen verwenden, um einfache Informationen über sich selbst.
		Wortschatzspektrum	Keine Deskriptoren verfügbar
		Grammatische Korrektheit	- Anwendet sehr einfache Wortstellungsregeln in kurzen Aussagesätzen
		Wortschatzbeherrschung	Keine Deskriptoren verfügbar
		Beherrschung der Aussprache allgemein	Keine Deskriptoren verfügbar
		Beherrschung der Orthographie	Keine Deskriptoren verfügbar
Soziolinguistische Kompetenz	Soziolinguistische Kompetenz bezieht sich auf die soziokulturelle Dimension	Soziolinguistische Angemessenheit	- Stellt einen elementaren sozialen Kontakt her, indem er/sie die einfachsten alltäglichen Höflichkeitsformeln

	der Sprachverwendung, wie zum Beispiel Höflichkeitsregeln, Repertoires sozialer Gruppen, Sprichwörter, Dialekte usw.		zur Begrüßung und Verabschiedung benutzt, „bitte“ und „danke“ sagt, sich vorstellt oder entschuldigt usw.
Pragmatische Kompetenz	Pragmatische Kompetenz umfasst den funktionalen Gebrauch der Sprache, beispielsweise den Gebrauch in bestimmten Strukturen, kommunikativen Strukturen und Szenarien, wie man sich in einem sozialen Ereignis verhält oder wie man an einer Diskussion oder einem Interview teilnimmt.	Flexibilität	Keine Deskriptoren verfügbar
		Sprecherwechsel	- Keine Deskriptoren verfügbar
		Themenentwicklung	- Keine Deskriptoren verfügbar
		Kohärenz und Kohäsion	Keine Deskriptoren verfügbar
		Genauigkeit der Aussage	- Kommuniziert auf einfache Weise ganz elementare Informationen über persönliche Details
		Flüssigkeit	- Bewältigt sehr kurze, isolierte und gut eingeübte Äußerungen, gebraucht dabei Gesten und signalisiert gegebenenfalls, dass er Hilfe benötigt.

Tabela 2. Fushat tematike, njohuritë kryesore gramatikore dhe funksionet gjuhësore

Kenntnisse und Konzepte – 6-7 Klasse (Niveau A1)
Kulturelle und interkulturelle Bildung

Themen	Unterthemen
Persönliches und soziales Leben	Sich vorstellen (Name, Alter, Herkunft, Familie), mein Haus, mein Zimmer, mein Körper, Hausarbeiten, Mahlzeiten, Essen, Freizeit und Hobbys, Feste, Videospiele Persönliche Daten, persönliche Pläne, persönliche Gefühle
Bildung / Schule	Schule und Freunde, soziale Netzwerke, Schulfächer und Stundenplan, schulische Aktivitäten wie Ausflüge, Klassenfahrten, Besichtigungen, Kunst und Sport sowie Regeln in der Schule.
Berufe und Arbeit	verschiedene Berufe und Arbeitsplätze, Geschlechterrollen in der Berufswelt.
Die Welt um uns herum	Die Natur und die Umwelt; Mein Garten und der Park; Pflanzen und Tiere; Das Wetter; Wochentage; Monate und Jahreszeiten
Globale Themen / Weltprobleme	Kinderrechte; Die Natur und die Erde; Umwelt und Umweltschutz
Sprachlicher Bildung	
Grammatik	
Adjektive und Adverbien	Einführung einfacher Adjektive (groß, klein, schön, alt, jung) zur Beschreibung von Personen und Gegenständen Nutzung von einfachen Adverbien zur Verstärkung (sehr, ein bisschen)
Artikel, Mengenangaben und Konjunktionen	Verwendung der bestimmten und unbestimmten Artikel (der, die, das, ein, eine) in vertrauten Kontexten; Einfache Mengenangaben (viel, wenig, ein, zwei); Einführung einfacher Konjunktionen (und, oder)
Verben	Nutzung häufiger Verben im Präsens (sein, haben, heißen, wohnen, gehen); Konjugation in der 1. und 3. Person Singular (ich, er/sie)

Nomen und Pronomen	Singular und Plural; Genus; Fragepronomen; Gebrauch von Personalpronomen (ich, du, er/sie) und einfachen Possessivpronomen (mein, dein)
Vergangenheitsformen	Erste Begegnung mit Perfektformen von häufigen Verben in einfachen Kontexten (z.B. Ich habe gespielt, Ich bin gegangen); Fokus liegt auf Verstehen und Nachsprechen, nicht auf aktiver Bildung komplexer Vergangenheitsformen
Sprachfunktionen	
Sich vorstellen	Name, Alter, Herkunft, Familie nennen; Einfache Sätze wie „Ich heiße...“, „Ich bin...“, „Ich komme aus...“.
Vorlieben, Wünsche und Bedürfnisse ausdrücken	Lieblingsfarben, -essen oder -aktivitäten nennen („Ich mag...“, „Ich möchte...“); Einfache Bedürfnisse ausdrücken („Ich habe Hunger“, „Ich brauche Wasser“)
Bitten, Angebote und Vorschläge machen	Bitten: „Bitte“, „Kannst du mir helfen?; Angebote: „Möchtest du...?“, „Willst du...?; Vorschläge: „Lass uns spielen“, „Wir können malen“.
Zustimmung und Ablehnung ausdrücken	Zustimmung: „Ja“, „Gerne“, „Okay“; Ablehnung: „Nein“, „Ich mag das nicht“.
Ratschläge geben und warnen	„Du kannst...“, „Du solltest...“; Warnen: „Vorsicht!“, „Pass auf!“.
Nach Informationen fragen	Einfache W-Fragen und Ja-/Nein-Fragen im Alltag nutzen.
Um Wiederholung oder Erklärung bitten	„Wie bitte?“, „Noch einmal, bitte.“; „Was bedeutet das?“

Tabela 3. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi për marrjen e informacionit të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënit

REZEPTIVE FERTIGKEITEN – Niveau A1	
Hörverstehen	
<i>Hörverstehen allgemein</i>	
Der Schüler	- Versteht kurze, einfache Fragen und Aussagen, sofern diese langsam und klar artikuliert werden und von visuellen Signalen oder unterstützenden Gesten begleitet und, falls nötig, wiederholt werden. - Erkennt alltägliche und vertraute Wörter/Gebärden, sofern diese klar und langsam und in einem klar definierten und vertrauten Alltagskontext artikuliert oder in Gebärdensprache ausgedrückt werden. - Versteht Zahlen, Preise, Daten und Wochentage, sofern diese langsam und klar und in einem klar definierten und vertrauten Alltagskontext artikuliert werden.
<i>Ankündigungen und Anweisungen verstehen</i>	
	- Versteht kurze und einfache Handlungsanweisungen wie „Stopp“, „Machen Sie bitte die Tür zu“ usw., sofern sie langsam und im direkten Gespräch gegeben, von Bildern oder Gesten begleitet und, wenn nötig, wiederholt werden.
<i>Audiomedien und Tonaufnahmen verstehen</i>	

- Erkennt langsam und deutlich ausgesprochene Wörter/Gebärden, Namen und Zahlen wieder, die bereits aus einfachen, kurzen Aufnahmen bekannt sind.
<i>Audio-visuelles Verstehen</i>
Fersehsendungen, Filme und Videos verstehen
- Identifiziert das Thema eines Videodokuments auf der Basis visueller Information und des Vorwissens.
Leseverstehen
<i>Leseverstehen allgemein</i>
Erkennt vertraute Wörter/Gebärden, wenn diese von Abbildungen begleitet sind, wie bei einer Speisekarte in einem Schnellimbiss mit Fotos oder einem Bilderbuch mit vertrautem Wortschatz.
Der Schüler:
<i>Korrespondenz lesen und verstehen</i>
- Versteht in einem Brief, einer Karte oder einer E-Mail, zu welchem Anlass eine Einladung erfolgt, sowie Informationen über Tag, Uhrzeit und Ort. - Erkennt in sehr einfachen Nachrichten und Textmitteilungen von FreundInnen oder KollegInnen Zeiten und Ortsangaben, z.B. „Bin um 4 Uhr zurück“ oder „Im Konferenzraum“, sofern dabei keine Abkürzungen verwendet werden.
<i>Zur Orientierung lesen</i>

- Versteht einfache und alltägliche Hinweisschilder wie „Parkplatz“, „Bahnhof“, „Speisesaal“, „Rauchen verboten“ usw.
- Entnimmt Plakaten, Handzetteln und Mitteilungen Informationen über Orte, Zeiten und Preise.

Information und Argumentation verstehen

- Versteht einfachstes Informationsmaterial, das aus vertrauten Wörtern und Bildern besteht, wie z.B. eine Speisekarte mit Fotos in einem Schnellimbiss oder eine Bildgeschichte mit sehr einfachem Alltagswortschatz.

Schriftliche Anweisungen verstehen

- Versteht sehr kurze, einfache Anweisungen in vertrauten Alltagskontexten wie „Parken verboten“, „Essen und Trinken verboten“ usw., insbesondere, wenn diese bebildert sind.

Tabela 4. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur prodhon informacion të shpjeguar në formën e rezultateve të të nxënit

PRODUKTIVE FERTIGKEITEN Niveau A1	
Mündliche Produktion	
<i>Mündliche Produktion allgemein</i>	
Der Schüler	

- Spricht mit kurzen Wendungen über sich selbst und gibt einfache persönliche Informationen über sich (z.B. Name, Familie, Staatsangehörigkeit).
Der Schüler: <i>Zusammenhängendes Sprechen: Erfahrungen beschreiben</i> - Beschreibt sich selbst (z.B. Name, Alter, Familie) und verwendet dabei einfache Wörter/Gebärden und formelhafte Ausdrücke, sofern eine Vorbereitung darauf möglich ist. - Sagt mit einfachen Worten wie „glücklich“, „müde“, wie er/sie sich fühlt, und setzt dabei Körpersprache ein. <i>Die Ansprache von Publikum</i> - Keine Deskriptoren verfügbar
Schriftliche Produktion
<i>Schriftliche Produktion allgemein</i> - Gibt schriftlich grundlegende persönliche Informationen (z.B. Name, Adresse, Nationalität), gegebenenfalls mithilfe eines Wörterbuchs.
Der Schüler: <i>Kreatives Schreiben</i> - Schreibt sehr einfache Grüße in Nachrichten und auf Postkarten. - Schreibt kurze, sehr einfache Sätze zu einem vertrauten Thema.

- Ergänzt Wörter in Lücken anhand von Bildern.
- Beschreibt Freunde, Verwandte, Figuren, Gegenstände und Lieblingstiere mit sehr kurzen, unzusammenhängenden Wörtern und sehr einfachen Sätzen.
- Schreibt Name, Adresse und Alter in ein sehr einfaches Formular.

Tabela 5. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi kur ndërvepron me të tjerët, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësit

MEDIATION UND INTERAKTION– Niveau A1	
Mündliche Interaktion	
<i>Mündliche Interaktion allgemein</i>	
Der Schüler	- Stellt und beantwortet Fragen über sich selbst und über Alltagsroutinen, verwendet dabei kurze, formelhafte Ausdrücke und stützt sich auf unterstützende Gesten.
Der Schüler:	
<i>Eine/n Gesprächspartner/in verstehen</i>	
	- Versteht einfache Fragen, die ihn/sie selbst betreffen (z.B. Name, Alter, Adresse), sofern die Fragen langsam und deutlich gestellt werden. - Versteht einfache persönliche Informationen (z.B. Name, Alter, Wohnort, Herkunft), wenn andere sich vorstellen, sofern diese langsam und deutlich sprechen und sich direkt an ihn/sie wenden, und versteht Fragen zu diesen Themen, auch wenn Wiederholungen nötig sind.

- Versteht eine Reihe vertrauter Wörter/Gebärden und erkennt Schlüsselinformationen (z.B. Zahlen, Preise, Daten, Wochentage), sofern sehr langsam und falls nötig mit Wiederholungen gesprochen wird.

Konversation

- Versteht und benutzt elementare, formelhafte Ausdrücke wie „Ja“, „Nein“, „Entschuldigung“, „Bitte“, „Danke“, „Nein, danke“, „Tut mir leid“.
- Versteht einfache Grußformeln.
- Begrüßt Menschen auf einfache Weise, nennt den eigenen Namen und verabschiedet sich. Informelle Diskussion (mit Freunden)

Transaktionen: Dienstleistungsgespräche

Erledigt einfache Einkäufe und/oder bestellt Essen oder Getränke, wenn er/sie dabei zeigen oder mit Gesten die Worte unterstützen kann.

Informationsaustausch

- Nennt anderen den eigenen Namen und fragt nach deren Namen.
- Versteht und benutzt in Alltagsgesprächen einfache Zahlen.
- Nennt und erfragt Wochentage, Tageszeiten und das Datum.
- Fragt nach einem Geburtsdatum und nennt das eigene.
- Fragt nach einer Telefonnummer und nennt Telefonnummern.
- Fragt nach dem Alter anderer und gibt das eigene Alter an.
- Stellt sehr einfache Informationsfragen wie „Was ist das?“ und versteht Ein- oder Zweiwortantworten oder Antworten in einer oder zwei Gebärden.

Schriftliche Interaktion	
<i>Schriftliche Interaktion allgemein</i>	
Schreibt mit Hilfe eines Wörterbuchs kurze Wendungen, um auf einem Formular oder in einer Notiz wichtige Informationen anzugeben (z.B. Name, Adresse, Familie).	
Der Schüler:	
<i>Korrespondenz</i>	
- Verfasst mit Hilfe eines Wörterbuchs kurze Wendungen und Sätze, um einfache persönliche Informationen mitzuteilen.	
<i>Notizen, Mitteilungen und Formulare</i>	
- Füllt sehr einfache Anmeldeformulare mit wichtigen persönlichen Angaben aus: Name, Adresse, Nationalität, Familienstand.	
Online-Interaktion	
Der Schüler:	
<i>Online-Konversation und -Diskussionen</i>	
- Postet einfache Online-Grüße und benutzt dabei elementare formelhafte Wendungen. - Postet kurze, einfache Angaben über sich selbst online (z.B. Beziehungsstatus, Nationalität, Beruf), sofern diese aus einem Menü ausgewählt oder mit einem Online-Übersetzungstool erstellt werden können.	

Zielorientierte Online-Transaktionen und -Kooperation

- Trifft bei einfachen Online-Einkäufen oder in Online-Formularen eine Auswahl (z.B. Produkt, Größe, Farbe), sofern visuelle Unterstützung vorhanden ist.

Tabela 6. Veprimtaritë që zhvillon nxënësi gjatë ndërmjetësimi gjuhësor, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësit

Mediation– Niveau A1
In der Mediation handelt die Schülerin oder der Schüler als sozialer Akteur, der Brücken baut und dabei hilft, Bedeutung zu schaffen oder zu vermitteln, manchmal in derselben Sprache, manchmal über verschiedene Modalitäten hinweg (zum Beispiel vom gesprochenen Wort zur Gebärdensprache oder umgekehrt in der crossmodalen Kommunikation) und manchmal von einer Sprache zur anderen (interlinguale Mediation). Der Schwerpunkt liegt auf der Rolle der Sprache in Prozessen wie dem Schaffen von Raum und Bedingungen für Kommunikation und/oder Lernen, dem gemeinsamen Erarbeiten neuer Bedeutungen, dem Ermutigen anderer, neue Bedeutungen zu erschließen oder zu verstehen, sowie dem Weitergeben neuer Informationen in einer passenden Form. Der Kontext kann sozial, schulisch, kulturell, sprachlich oder beruflich sein.
Mediation allgemein
Der Schüler Verwendet einfache Wörter oder Gebärden, um jemanden zu bitten, etwas zu erklären. Erkennt Schwierigkeiten und weist in einfacher Sprache auf die Art eines Problems hin. Gibt die Hauptpunkte von Gesprächen oder kurzen, einfachen Texten zu alltäglichen Themen von unmittelbarem Interesse weiter, sofern diese klar und in einfacher Sprache ausgedrückt werden.
Mediation von Texten

Der Schüler:

Spezifische Informationen mündlich oder in Gebärdensprache weitergeben

- Gibt in Sprache B einfache Instruktionen zu Ort und Zeit wieder, die in Sprache A erteilt wurden, sofern diese sehr langsam und klar wiederholt werden.
- Gibt in Sprache B sehr grundlegende Informationen (z.B. Zahlen und Preise) aus kurzen, einfachen, illustrierten Texten wieder, die in Sprache A geschrieben sind.

Spezifische Informationen schriftlich weitergeben

- Listet in Sprache B Namen, Zahlen, Preise und sehr einfache Informationen von unmittelbarem Interesse aus Texten in Sprache A auf, sofern sehr einfache Sprache verwendet wird und Illustrationen vorhanden sind. Mündliche Verarbeitung von Texten (oder in Gebärdensprache)

Tabela 7. Strategjitë që përdor nxënësi, të shpjeguara në formën e rezultateve të të nxënësit

REZEPTIONsstrategien– Niveau A1	
<i>Hinweise identifizieren und Schlüsse ziehen (mündlich, gebärdensprachlich und schriftlich)</i>	Der Schüler: - Erschließt die Bedeutung eines Wortes oder einer Gebärde anhand eines daneben abgebildeten Bildes oder Symbols.

PRODUKTIONSSTRATEGIEN	
Kompensieren	Der Schüler: - Zeigt auf etwas und fragt, was es ist.
INTERAKTIONSSTRATEGIEN	
Um Klärung bitten	Der Schüler: - Drückt auf einfache Weise aus, dass er etwas nicht versteht.

Tabela 8. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve në komunikimin online dhe ndërmjetësimin gjuhësor

BEISPIELE FÜR DIE ANWENDUNG DER DESKRIPTOREN ZUR ONLINE-INTERAKTION UND MEDIATION IN VERSCHIEDENEN BEREICHEN– Niveau A1		
ONLINE-INTERAKTION		
Konversation und Diskussion im digitalen Raum		
1. Der Schüler veröffentlicht einfache Nachrichten online, um sich vorzustellen (z.B. Familiensituation, Nationalität, Beruf), wobei Wörter aus einer Liste ausgewählt und/oder ein Online-Übersetzungstool verwendet werden..		
Situationen und kommunikative Rollen	Persönlich	Nutzung sozialer Netzwerke zur persönlichen Vorstellung
	Öffentlich	einfache Beiträge in sozialen Netzwerken
	Beruflich	auf diesem Niveau nicht behandelt
	Bildungskontext	im Rahmen von Klassensimulationen oder Unterrichtsaktivitäten

MEDIATION VON TEXTEN		
Weitergabe spezifischer Informationen in schriftlicher Form		
Der Schüler listet in Sprache B Namen, Zahlen, Preise und sehr einfache Informationen aus Texten in Sprache A auf, die von unmittelbarem Interesse sind, in sehr einfacher Sprache verfasst und mit Abbildungen versehen sind.		
Texte und Kommunikationskontexte	Persönlich	Name, Adresse und Telefonnummer eines Restaurants; Speisekarten mit Preisen und angebotenen Gerichten
	Öffentlich	Name und Adresse eines Geschäfts, Preise von Produkten, Öffnungszeiten, Reisewege,
	Beruflich	auf diesem Niveau nicht behandelt
	Bildungskontext	Standort einer Schule, Kosten für Schuluniform oder Schulmaterialien, Ziel und Kosten einer Klassenfahrt, Schulzeiten

Tabela 9. Shembuj të lidhjes së kompetencave të lëndës dhe strategjive për përmbushjen e rezultateve të të nxënës

Text	Strategie	Aufgabe	Linguistische Kompetenz	Soziolinguistische Kompetenz	Pragmatische Kompetenz
Einen Freund zur Party einladen	Zuhören und nachsprechen / Rollenspiel	„Möchtest du zu meiner Party kommen?“ sagen und beantworten	Einfache Fragen („Möchtest du...?“), Ja/Nein-Antworten	Freundlicher Ton mit Klassenkameraden/Freunden	Kurze Sätze zum Einladen und höflichen Annehmen/Ablehnen verwenden

Alles über meinen Freund / meine Freundin	Einfaches Profil ausfüllen / Zeichnen und Sprechen	Über den Namen, das Alter und die Vorlieben eines Freundes sprechen	Wortschatz: Name, Alter, Vorlieben; einfache Sätze („Sie mag Katzen“)	Freundliche Ausdrücke und Namen korrekt verwenden	Sehr kurze Beschreibung einer Person auf freundliche Weise geben

Tabela 10. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Beispiel 1. Lernergebniss: Der Schüler verwendet sehr einfache Wörter oder Wendungen, um Verabredungen zum Einkaufen am Wochenende zu treffen.				
Leistungsniveau	Sehr gut	Gut	Ausreichend	Unzureichend
Beschreibung	Verwendet 3–4 auswendig gelernte Wörter oder Wendungen, um zu sagen, wohin man geht und was man kaufen möchte (z.B. Laden, Äpfel kaufen, Markt gehen). Die Aussprache ist klar, visuelle oder gestische Unterstützung kann genutzt werden.	Verwendet 2–3 einfache Wörter oder einen kurzen Satz, um eine Grundidee auszudrücken (z.B. Laden gehen, Banane kaufen). Braucht teilweise Unterstützung oder Hilfestellung, die Bedeutung ist jedoch verständlich..	Sagt 1–2 isolierte Wörter zum Thema (z.B. Laden, Apfel). Zeigt eventuell auf Bilder oder verwendet Gesten zur Unterstützung.	Kann auch mit Unterstützung keine verständlichen Wörter zum Thema sagen. Kommunikation ist unklar oder weicht vom Thema ab.

Beispiel 2. Lernergebniss: Der Schüler verwendet einfache, auswendig gelernte Wörter, um Familienmitglieder zu benennen.

Leistungsniveau	Sehr gut	Gut	Ausreichend	Unzureichend
Beschreibung	Nennt mindestens 3 Familienmitglieder mit einfachen Wörtern oder kurzen Sätzen wie „meine Mutter“, „mein Bruder“, „mein Vater“. Die Aussprache ist klar und kann durch Bilder oder Zeigen unterstützt werden.	Nennt 2 Familienmitglieder mit kurzen Ausdrücken (z.B. „das ist Schwester“, „mein Papa“), eventuell mit Unterstützung der Lehrkraft.	Sagt 1 einzelnes Wort (z.B. „Mutter“, „Bruder“), eventuell mit Zeigen oder Bildunterstützung.	Kann auch mit Unterstützung kein Familienmitglied klar benennen. Die Kommunikation ist minimal oder unverständlich.

PROGRAMI I LËNDËS “MUZIKË” ARSIMI I MESËM I ULËT KLASA 6

FUSHA “ARTET”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

PËRMBAJTJA

1	HYRJE.....	5
2	QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	6
2.1	Objektivat e përgjithshme të muzikës në arsimin e mesëm të ulët	7
3	PËRMBAJTJA E PROGRAMIT	8
4	KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E MUZIKËS	11
4.1	Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit	11
4.2	Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e muzikës	16
4.3	Kompetencat e lëndës “Muzikë” dhe aftësitë e shekullit XXI që zhvillohen përmes saj	19
4.4	Kompetencat e lëndës së muzikës dhe rezultatet e të nxënit	20
5	PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	25
5.1	Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e gjashtë.....	25
5.2	Përmbajtja e lëndës sipas tematikave dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre.....	26
5.2.1	Tematikat: Gjuha dhe komunikimi – Teknika dhe procese – Historia, muzika dhe shoqëria	27
5.3	Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).....	33

6	METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	36
6.1	Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e muzikës.	36
6.2	Mësimi i muzikës për fëmijët me nevoja të veçanta.....	38
6.3	Mësimi i muzikës për fëmijët e talentuar.....	39
7	VLERËSIMI I NXËNËSVE	40
7.1	Llojet e vlerësimit në lëndën e muzikës.....	40
7.2	Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e muzikës.....	42
7.3	Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.	42
8	BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	44
8.1	Përdorimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale	44
9	REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	46
10	NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE	48

Përmbajtja e tabelave

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.	13
Tabela 2: Kompetencat muzikore dhe rezultatet e të nxënit.....	22
Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë	25
Tabela 5. Shembull i veprimtarive për përmbushjen e RN-ve.....	33
Tabela 6. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve	43

Përmbajtja e diagrameve

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor të muzikës.....	9
Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së muzikës: Tematika, Kompetenca lëndore dhe Kompetencat kyçe	21
Diagrama 3. Shembull situatë të nxëni dhe lidhja me elementet e programit	35

1 HYRJE

Muzika qëndron mes të gjitha formave të tjera inteligjente të njeriut (artit në përgjithësi, shkencave shoqërore e historike dhe shkencave artistike), si një përbërës i barabartë me to i progresit intelektual dhe i humanitetit. Muzika është një disiplinë artistike e artit dhe gjuhë universale që edukon dhe formon nxënësit nga ana muzikore, duke i orientuar për të zhvilluar dhe krijuar njohuri për kuptimin e veçorive të ligjërit muzikor nga më e thjeshta te më e ndërlikuara përmes gjuhës dhe komunikimit muzikor, drejt marrjes pjesë dhe interpretimit në veprimtaritë muzikore individuale dhe në grup përmes teknikave dhe procesit muzikor, për formimin dhe krijimin e një gjykimi dhe qëndrimi artistik ndaj veprave të muzikës shqiptare dhe asaj botërore, përmes formave dhe gjinive të ndryshme muzikore. Njohja në mënyrë të thelluar e muzikës ndihmon në zhvillimin e personalitetit të nxënësve, zhvillimin e aftësive të tyre për të punuar dhe krijuar në mënyrë të pavarur e sistematike si dhe për të menduar në mënyrë krijuese dhe kritike.

Muzika mësohet përmes *gjuhës muzikore, teknikave dhe proceseve muzikore apo njohjes me zhvillimin e historik të muzikës, veprave dhe përfaqësuesve* njohuri që bëjnë të vetëdijshëm nxënësit për rolin e muzikës në jetën e përditshme.

Me anë të muzikës, nxënësit mund të interpretojnë këngë nga tematika të ndryshme, luajnë duke zbatuar teknikat e lojës në instrument, njohin zhvillimin e muzikës nëpërmjet elementeve të shkrimit muzikor, formave muzikore etj.

Mësimi i Muzikës në shkollë ka të bëjë me njohjen, të kuptuarit dhe të zbatuarit e gjuhës muzikore dhe të vlerësuarit e muzikës.

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Qëllimi i muzikës në arsimin e mesëm të ulët është shumë i rëndësishëm për zhvillimin e kulturës muzikore të nxënësve. Mësimi i muzikës në klasën e gjashtë është një mjet i fuqishëm për zhvillimin e aftësive muzikore të nxënësve përmes aktiviteteve muzikore si: këndimi solo dhe në grup, dëgjimi muzikor i veprave muzikore për këtë grup moshë, përjetimi dhe krijimet e thjeshta muzikore.

Muzika:

- Ndhmon në bashkëpunimin dhe komunikimin e ndërsjellë të nxënësve, duke i vendosur së bashku në aktivitete muzikore.
- Zhvillon aftësitë krijuese të nxënësve, ku nxitet imagjinata krijuese e nxënësve përmes kompozimeve të thjeshta ose improvizimeve.
- Zhvillon aftësitë për të dëgjuar në mënyrë kritike dhe për të identifikuar elementët bazë të muzikës (melodi, ritëm, harmoni).
- Thellon njohuritë për mësimin e elementeve ritmikë dhe melodikë përmes simboleve të caktuara muzikore (ritmet, notat, etj).
- Nxiti aftësitë e krijimtarisë përmes kompozimeve të thjeshta ose improvizimeve.
- Zhvillon aftësitë për të kënduar individualisht dhe në grup, repertor të ndryshëm të këndeve.
- Zhvillon aftësitë për të luajtur në instrument individualisht dhe në grup (fyell/bllok flaut).
- Zhvillon respektin ndaj trashëgimisë muzikore kombëtare dhe asaj botërore.
- Ndikon në emocionet e nxënësve, duke i ndihmuar ata të shprehin ndjenjat e tyre.

2.1 Objektivat e përgjithshme të muzikës në arsimin e mesëm të ulët

Objektivat e përgjithshme që synohen të arrihen në përfundim të klasës së gjashtë kërkon që nxënësit:

- Të zhvillojnë ndjeshmërinë estetike, emocionale dhe muzikore përmes dëgjimit, këndimit dhe interpretimit.
- Të përvetësojnë njohuritë themelore muzikore (ritmet e thjeshta, notat muzikore, shkalla muzikore, melodi, dinamikë).
- Të formojnë kulturë muzikore përmes njohjes së stileve, zhanreve dhe traditave muzikore kombëtare e botërore.
- Të zhvillojnë aftësitë për të dëgjuar, analizuar dhe interpretuar muzikë.
- Të mësojnë të bashkëpunojnë në grup dhe të respektojnë rregullat muzikore si gjatë këndimit ashtu edhe në luajtjen përmes instrumenteve.
- Të zhvillojnë aftësitë për interpretim vokal dhe instrumental që zhvillojnë frymën e grupit dhe përgjegjësinë e ndërsjellë.
- Të zhvillojnë ndjenjën e krijimtarisë muzikore dhe shprehjes personale përmes improvizimit dhe kompozimit.
- Të zhvillojnë aftësitë kritike dhe analitike përmes aktiviteteve të ndryshme muzikore. (për këtë grup moshë)¹.
- Të shprehin emocionet e tyre ndaj muzikës që dëgjojnë sipas zhanreve të ndryshme: popullore, për fëmijë, klasike, moderne etj.
- Të zhvillojnë aftësitë krijuese në krijimin dhe improvizimin e muzikës, përmes aktiviteteve të ndryshme muzikore.
- Të mësojnë ndërtimin e qëndrimeve pozitive ndaj mësimin të muzikës dhe përfshirjes në jetën kulturore.

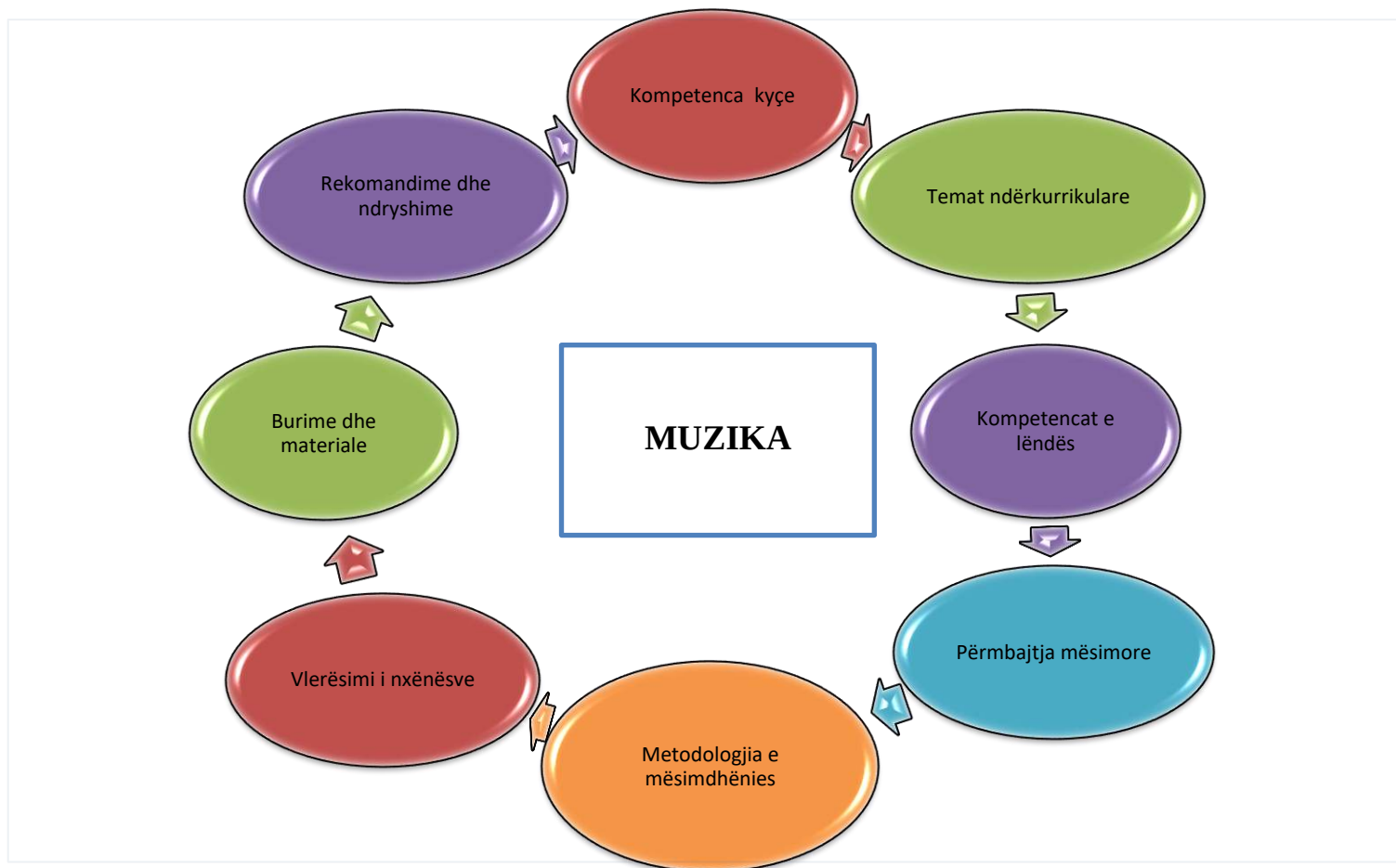
¹ Veprat muzikore duhet të jenë në përputhje me moshën dhe konceptet muzikore që zhvillohen në këtë klasë.

3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i muzikës synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, duke u mbështetur në situata të jetës reale dhe në kontekstin shkollor. Në thelb, ky program përqendrohet në edukimin dhe formimin kulturor të nxënësve si individ të aftë për të kuptuar, zbatuar dhe interpretuar njohuritë muzikore në mënyrë sa më të drejtë dhe të bukur në jetën e tyre të përditshme. Programi i lëndës së muzikës në arsimin e mesëm të ulët përmban:

- a) *Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit që zhvillohen nëpërmjet lëndës së muzikës.* Lënda e muzikës kontribuon drejtpërdrejt në ndërtimin e kompetencave kyçe si dhe aftësive të shekullit 21-të si: të menduarin kritik dhe zgjidhjen e problemeve, aftësitë qytetare, aftësitë digjitale etj. *Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së muzikës.* Programi i muzikës ndërthur njohuritë dhe aftësitë e saj me temat ndërkurrikulare si: identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; qytetaria aktive dhe sipërmarrja; shëndeti mendor e fizik dhe siguria; zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore; teknologjia, shoqëria dhe media duke i lidhur konceptet muzikore me situata konkrete që nxënësit përballen në jetën e tyre.
- b) *Kompetencat e lëndës së muzikës dhe rezultatet e të nxënit.* Lënda e muzikës synon të pajisë nxënësit me kompetenca që shkojnë përtej. Muzika nuk është vetëm një disiplinë artistike, por një mjet i fuqishëm për të zhvilluar aftësi kyçe të shekullit 21. Ajo e përgatit nxënësin për të qenë *krijues, bashkëpunues, komunikues efektiv dhe qytetar aktiv* në një botë në zhvillim të vazhdueshëm. Aftësitë kyçe të shekullit 21, janë një grup kompetencash që i ndihmojnë individët të jenë të suksesshëm në një botë që ndryshon me shpejtësi, të drejtuar nga teknologjia, informacioni dhe globalizimi. Lënda e muzikës, në mënyrë të natyrshme, kontribuon fuqishëm në zhvillimin e këtyre aftësive.

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor të muzikës

- c) *Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënit.* Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) të klasës së gjashtë për çdo tematikë, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup etj; tematikat e lëndës dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre; njohuritë kryesore, aftësitë për secilën tematikë dhe qëndrimet që demonstroi nxënësi.
- d) *Metodologjia e mësimdhënies.* Në lëndën e muzikës është e rëndësishme t'i kushtohet një vëmendje e madhe përdorimit të metodave interaktive, teknikave të menduarit kritik dhe krijues, bashkëpunimit në ansamble kor/ instrumente. Përshtatja e mësimi për nxënës me nevojë të veçanta dhe mbështetja e talenteve në lëndën e muzikës nxiti kuriozitetin për lëndën. Në këtë rubrikë do të ketë edhe disa shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.
- e) *Vlerësimi i nxënësve është një tjetër rubrikë,* e cila përshkruan në mënyrë të përmbledhur llojet e vlerësimit të nxënësit, shembuj të instrumenteve të vlerësimit, vlerësimi si metodologji të nxëni. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të të nxënit.
- f) *Burimet dhe materialet didaktike* që mund të përdoren në lëndën e muzikës. Njohja me konceptet muzikore, instrumentet muzikore dhe vepra të ndryshme muzikore të sjella nga burime të ndryshme dhe materiale didaktike të demonstruara me mjete konkrete.
- g) *Rekomandime për zbatimin e programit.* Në këtë rubrikë do të ketë disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësit, mësuesit, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit.
- h) *Ndryshimet përmbajtjesore.* Në këtë rubrikë do të përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore.

4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E MUZIKËS

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyçe dhe atyre të lëndës, sipas klasave të arsimit të mesëm të ulët. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive. Muzika nuk është vetëm një disiplinë artistike, por një mjet i fuqishëm për të zhvilluar aftësi kyçe të shekullit 21. Ajo e përgatit nxënësin për të qenë *krijues, bashkëpunues, komunikues efektiv* dhe *qytetar aktiv* në një botë në zhvillim të vazhdueshëm. Aftësitë kyçe të shekullit 21, janë një grup kompetencash që i ndihmojnë individët të jenë të suksesshëm në një botë që ndryshon me shpejtësi, të drejtuar nga teknologjia, informacioni dhe globalizimi. Lënda e muzikës, në mënyrë të natyrshme, kontribuon fuqishëm në zhvillimin e këtyre aftësive.

- **Kreativiteti**, ku muzika inkurajon dhe nxit krijimtarinë përmes kompozimit, improvizimit dhe interpretimit artistik. Nxënësit mësojnë të shprehin veten në mënyrë unike dhe të zhvillojnë ide origjinale.
- **Bashkëpunimi**, ku muzika nxit nxënësit të punojnë në grup si p.sh.: në kor, në ansambël, ku secili ka një rol të rëndësishëm. Kështu ju jepet mundësia që ata të punojnë në grup, të zhvillojnë dëgjim aktiv dhe të ndajnë dhe kuptojnë përgjegjësitë.
- **Komunikimi**, ku muzika si një formë universale komunikimi – përçon ndjenja, mesazhe dhe histori. Gjithashtu, diskutimi mbi muzikën ndihmon zhvillimin e të folurit dhe të shkruarit.
- **Mendimi kritik** dhe zgjidhja e problemeve, ku muzika inkurajon dhe nxit nxënësit në analizimin e veprave muzikore, zhvillon aftësitë e vendimmarrjes gjatë interpretimit dhe zgjidhja e sfidave teknike ndihmojnë në zhvillimin e mendimit analitik.
- **Aftësitë teknologjike**, ku muzika inkurajon dhe nxit përdorimin e softuerëve muzikorë, platformat online për krijim/shpërndarje të informacionit muzikor duke zhvilluar aftësitë digjitale.

- **Ndërgjegjësimi global dhe kompetencat kulturore**, ku muzika jep mundësinë për njohjen dhe kuptimin e kulturave të ndryshme në klasë. Mësimi i muzikës i ndihmon nxënësit të jenë më të hapur dhe të kuptojnë diversitetin kulturor.
- **Aftësitë për mësim gjatë gjithë jetës**, ku muzika kërkon përkushtim, durim dhe disiplinë – vlera që ndihmojnë në formimin e një qëndrimi pozitiv ndaj të nxënit të vazhdueshëm.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballet me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke e vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit. Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe që duhet të zhvillojë nxënësi në klasën e gjashtë në lëndën e muzikës mund të përmbledhen si më poshtë:

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënës.

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> - përshtat komunikimin me situatat dhe qëllimet që ka muzika; - kërkon, mbledh dhe përpunon informacione mbi muzikën me mjete ndihmëse; - merr pjesë në biseda për tema mësimore muzikore; - komunikon për përvojat e veta muzikore duke përdorur fjalor të pasur; - analizon tekste këngësh dhe lidh përmbajtjen me tema sociale ose personale; - shpreh opinione mbi vepra muzikore dhe pjesëmarrje kulturore; - prezanton projekte muzikore individualisht ose në grup dhe tema përmes komunikimit verbal dhe elektronik; - analizon dhe përdor koncepte të reja muzikore në kontekste të ndryshme muzikore.	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i> - merr pjesë në biseda të thjeshta mbi muzikën, duke bërë pyetje dhe dhënë përgjigje; - transmeton saktë informacionin muzikor në forma të ndryshme; - interpreton këngë të plota në një ose më shumë gjuhë të huaja; - kupton tekste të thjeshta dhe arrin të ndjekë temat kryesore të tyre; - krahason mesazhet kulturore në këngë nga gjuhë dhe vende të ndryshme; - mbështetet në diskutime dhe ndihmon për të kontribuar.
Kompetenca në STEM (matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri)	Kompetenca digjitale

<i>Për të dëshmuar kompetencat në STEM, shkencë, teknologji dhe inxhinieri, nxënësi:</i> - lidh koncepte shkencore nga lëndët e tjera me muzikën p.sh.: (frekuenca, rezonanca, vibrimi); - analizon modele ritmike, metrike dhe harmonike muzikore; - paraqet argumente për problemet mbi muzikën lidhur me shkencat; - përdor informacionin për zgjidhjen e problemeve dhe marrjen e vendimeve në procese të ndryshme muzikore, duke i argumentuar ato; - propozon dhe planifikon projekte me tematika nga muzika, duke ndjekur rrugën e duhur si: qëllime, aktivitete dhe burime të ndryshme; - interpreton rregulla dhe procese të nxitura me shembuj nga jeta e përditshme mbi muzikën.	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> - përdor softuerë bazikë për të regjistruar ose manipuluar melodi. - krijon skedarë zanorë ose video që shoqërojnë projektet muzikore. - bashkëpunon me moshatarët duke përdorur teknologjinë për zgjidhjen e problemeve; - përdor aftësitë e mendimit kritik dhe krijues për të planifikuar projekte me tematika të ndryshme muzikore.
Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit	Kompetenca qytetare
<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të nxënies, nxënësi:</i>	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> - tregon solidaritet në zgjidhjen e problemeve në shkollë, komunitet e më gjerë;

- identifikon dhe përmirëson përparësitë dhe dobësitë personale ndaj zhanreve muzikore; - organizon, fokusohet në të nxënit, vendos qëllime dhe vlerëson punën e tij në aspekte të ndryshme të proceseve mësimore; - motivon dhe vlerëson veten, punon në mënyrë të pavarur dhe në grup në detyra apo procese të ndryshme muzikore; - shpreh dëshirë për të nxënit gjatë gjithë jetës dhe bashkëpunon në mënyrë konstruktive; - reflekton për rritjen personale përmes pjesëmarrjes në aktivitete muzikore; - vlerëson aftësitë muzikore të bashkëmoshatarëve dhe jep kontribut konstruktiv në grup; - zhvillon ndjenjën e përkatësisë përmes projekteve muzikore në shkollë.	- vlerëson diversitetin kulturor me tolerancë dhe respekt; - demonstroi vlerat e të drejtave të njeriut, si respekti për dinjitetin personal dhe lufta kundër diskriminimit; - menaxhon dhe zgjidh konfliktet në mënyrë konstruktive dhe të paanshme; - angazhohet në aktivitete muzikore që mbështesin kauza sociale ose ditë kombëtare. - zhvillon ndjeshmëri ndaj temave të drejtësisë dhe barazisë në muzikë. - kupton rolin e muzikës në ndërtimin e bashkësive dhe identiteteve kolektive.
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i> - përdor imagjinatën për procese krijuese dhe novatore përmes njohurive muzikore; - planifikon projekte dhe organizon punën me tema të ndryshme muzikore;	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i>

- punon në mënyrë të pavarur dhe bashkëpunon me të tjerët në detyra të ndryshme muzikore; - vlerëson rëndësinë e punës individuale dhe në grup për zhvillimin e komunitetit; - ndërmer aktivitete për zgjidhjen e problemeve shoqërore (koncerte, ekspozita, etj.); - planifikon aktivitete muzikore shkollore në mënyrë të organizuar. - bashkëpunon në grup për të realizuar performanca artistike me përgjegjësi. - merr rolin e udhëheqësit në një projekt muzikor.	- shpreh, interpreton emocionet dhe idetë e tij me ndjenjë artistike apo edhe forma të tjera; - shpreh veten në media të ndryshme artistike, duke përmirësuar aftësitë e veta personale; - identifikon mundësi për të shprehur vlera personale, sociale nëpërmjet arteve; - analizon ndikimin e muzikës në kulturën e popullit dhe të rinjtë; - krahason stile muzikore dhe mënyra shprehjeje nga kultura të ndryshme; - krijon përmbajtje muzikore që pasqyron vlerat dhe përvojat personale; - angazhohet në procese krijuese muzikore, si individualisht ashtu dhe kolektivisht.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e muzikës²

Integrimi i temave ndërkurrikulare me muzikën në arsimin e mesëm të ulët u mundëson nxënësve të kuptojnë më thellë lidhjet ndërmjet muzikës dhe jetës reale, duke i ndihmuar ata të zhvillojnë aftësi analitike, mendim kritik, argumentim dhe zgjidhje problemesh. Këto tema përforcojnë

² Veprimtaritë praktike të zhvillimit të temave ndërkurrikulare mund të përshkruhen në udhëzuesit kurrikularë lëndorë - muzika.

përdorimin e muzikës si mjet për interpretimin e të dhënave, planifikimin, marrjen e vendimeve dhe vlerësimin e situatave të ndryshme shoqërore, kulturore dhe shkencore.

- *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.* Muzika i ofron mundësinë nxënësit për zhvillimin e ndjenjës së *identitetit kombëtar, njohjes dhe respektit ndaj kulturave të ndryshme*. Përmes zhvillimit të kësaj teme lënda e muzikës kërkon të zhvillojë ndjenjën e identitetit kombëtar përmes njohjes dhe këndimit të këngëve popullore shqiptare duke zbuluar traditat, zakonet, veshjet dhe historinë e vendit. Njohjes së instrumenteve tradicionale (si lahuta, çiftelia, fyelli, dajreja etj.) duke rritur krenarinë kombëtare. Interpretimit të këngëve dhe valleve popullore nga zona të ndryshme të Shqipërisë. Gjithashtu muzika ofron mundësinë që nxënësi të njohë kultura të tjera si: Këngë, valle dhe instrumente nga kultura të ndryshme (të rajonit dhe përtej) duke kuptuar dhe respektuar larminë kulturore. Kjo tematikë mundëson organizimin e aktiviteteve muzikore- kulturore si: “Trashëgimia jonë kulturore”, “Java Ndërkulturore”, etj., ku mund të prezantohen tradita dhe kultura të ndryshme përmes muzikës dhe vallëzimit.
- *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.* Në këtë temë, muzika luan rol kyç sepse krijon mundësi që nxënësi të mësojë jo vetëm për artin, por edhe për rolin e tyre si qytetarë të angazhuar dhe krijues në komunitet. Duke qenë se muzika ka qenë gjithmonë një formë shprehjeje për çështje sociale, politike dhe komunitare, nxënësi analizon këngë që përcjellin mesazhe të drejta qytetare, si: promovimi i paqes, të drejtat e njeriut, barazinë apo mbrojtjen e mjedisit etj. Nxënësi krijon vetë këngë që përçojnë mesazhe sociale, duke u angazhuar në diskutime dhe reflektime mbi realitetin e tyre. Për realizimin e kësaj tematike mund të realizohen koncerte që përcjellin një mesazh, (p.sh. ndihmë për fëmijë në nevojë, mbledhje fondesh për një çështje komunitare etj.).Ndërsa në lidhje me sipërmarrjen mund të trajtohen tema si: si të

menaxhosh një grup muzikor, një koncert apo një kanal muzikor online. Tema të tjera p.sh.: si funksionon industria muzikore – nga prodhimi i muzikës, marketingu, promovimi, deri te shitja, apo roli i rrjeteve sociale në zhvillimin e një karriere muzikore ose krijimin e projekteve muzikore fitimprurëse.

- *Shëndeti mendor, fizik dhe siguria.* Muzika krijon mundësi të mira për të edukuar nxënësin, por edhe duke ndikuar pozitivisht në mirëqenien emocionale, fizike dhe sociale të tyre. Ajo luan një rol të rëndësishëm në jetën tonë të përditshme dhe shpesh përdoret për të reduktuar stresin, ankthin si dhe për të përmirësuar gjendjen shpirtërore. Nxënësi dëgjon dhe analizon rreth një muzike relaksuese; krijon një playlist muzikor personal, me muzikë që zhvillon ndjenjën e qetësisë/qeta, energjisë/ritmike, përqendrim; krijon ose interpreton këngë që shprehin emocione, duke nxitur vetëdijen emocionale. Gjithashtu, muzika është e lidhur ngushtë me aktivitetin fizik, sidomos përmes vallëzimit dhe lëvizjes. Ajo edukon nxënësin me sigurinë se si:

- të sillet dhe rregullat që duhet të ndjekë në aktivitete muzikore (si prova, koncerte, përdorimi i instrumenteve);
- të ruaj veten por edhe të tjerët, duke përdorur muzikën në mënyrë të shëndetshme, si dhe mbrojtjen nga dëgjimi i muzikës me volum të lartë;
- të diskutojë dhe ndajë nëpërmjet internetit krijimet e veta muzikore duke ruajtur të drejtat e autorit.

- *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore.* Në lëndën e muzikës zhvillohet në mënyra kreative dhe edukative si: krijimi i këngëve me tekste poetike që flasin për: ruajtjen e natyrës, ndotjen e ajrit, ujit dhe tokës, ndryshimet klimatike, rëndësinë e riciklimit dhe kursimit të energjisë.

Analizimi i këngëve ekzistuese me temë mjedisore ku mund të analizohet përmbajtja dhe mesazhi i këngëve të njohura që trajtojnë çështje të mjedisit, si p.sh.:

- Earth Song – Michael Jackson
- Big Yellow Taxi – Joni Mitchell

- Mercy Mercy Me (The Ecology) – Marvin Gaye

Organizimi i një koncerti tematik ku të interpretohen këngë me temë mjedisore, duke kombinuar njohuritë e muzikës me artin pamor dhe mesazhe për ruajtjen e mjedisit.

- Teknologjia, shoqëria dhe media. Muzika luan një rol të rëndësishëm për të zhvilluar te nxënësit aftësi kritike, kreative dhe digjitale në një botë gjithnjë e më të ndërlidhur përmes teknologjisë.

Teknologjia ka transformuar mënyrën se si krijohet, regjistrohet dhe shpërndahet muzika. Nxënësi mëson të përdorë programe të ndryshme muzikore digjitale (si GarageBand, Soundtrap, Audacity), krijojnë kompozime origjinale përmes teknologjisë, analizon si janë krijuar këngë moderne me ndihmën e teknologjisë (efekte, sintetikë, miksime etj.). Gjithashtu media ndikon në shijet muzikore, ndërsa përdorimi i mediave sociale dhe platformat online (YouTube, TikTok, Spotify) ndikojnë në formimin e preferencave muzikore dhe identitetit kulturor të të rinjve.

Muzika është një gjuhë universale që lidh njerëzit në komunitete online dhe reale. Nxënësi krijon projekte multimediale muzikore për të trajtuar çështje sociale (si bullizmi, barazia gjinore, miqësia), organizon një fushatë online me një këngë me mesazh shoqëror, reflekton mbi etikën e përdorimit të muzikës në rrjete sociale (e drejta e autorit, privatësia).

4.3 Kompetencat e lëndës “Muzikë” dhe aftësitë e shekullit XXI që zhvillohen përmes saj

Muzika nuk është vetëm një disiplinë artistike, por një mjet i fuqishëm për të zhvilluar aftësi kyçe të shekullit 21. Ajo e përgatit nxënësin për të qenë *krijues, bashkëpunues, komunikues efektiv dhe qytetar aktiv* në një botë në zhvillim të vazhdueshëm. Aftësitë kyçe të shekullit 21, janë një grup kompetencash që i ndihmojnë individët të jenë të suksesshëm në një botë që ndryshon me shpejtësi, të drejtuar nga teknologjia, informacioni dhe globalizimi. Lënda e muzikës, në mënyrë të natyrshme, kontribuon fuqishëm në zhvillimin e këtyre aftësive.

- **Kreativiteti**, muzika inkurajon dhe nxit krijimtarinë përmes kompozimit, improvizimit dhe interpretimit artistik. Nxënësit mësojnë të shprehin veten në mënyrë unike dhe të zhvillojnë ide origjinale.
- **Bashkëpunimi**, muzika nxit nxënësit të punojnë në grup si p.sh.: në kor, në ansambël, ku secili ka një rol të rëndësishëm. Kështu ju jepet mundësia që ata të punojnë në grup, të zhvillojnë dëgjim aktiv dhe të ndajnë e kuptojnë përgjegjësitë.
- **Komunikimi**, muzika si një formë universale komunikimi – përçon ndjenja, mesazhe dhe histori. Gjithashtu, diskutimi mbi muzikën ndihmon zhvillimin e të folurit dhe të shkruarit.
- **Mendimi kritik dhe zgjidhja e problemeve**, muzika inkurajon dhe nxit nxënësit në analizimin e veprave muzikore, zhvillon aftësitë e vendimmarrjes gjatë interpretimit dhe zgjidhja e sfidave teknike ndihmojnë në zhvillimin e mendimit analitik.
- **Aftësitë teknologjike**, muzika inkurajon dhe nxit përdorimin e softuerëve muzikorë, platformat online për krijim/shpërndarje të informacionit muzikor duke zhvilluar aftësitë digjitale.
- **Ndërgjegjësimi global dhe kompetencat kulturore**, muzika jep mundësinë njohjen dhe kuptimin e kulturave të ndryshme në klasë. Mësimi i muzikës i ndihmon nxënësit të jenë më të hapur dhe të kuptojnë diversitetin kulturor.
- **Aftësitë për mësim gjatë gjithë jetës**, muzika kërkon përkushtim, durim dhe disiplinë – vlera që ndihmojnë në formimin e një qëndrimi pozitiv ndaj të nxënit të vazhdueshëm.

4.4 Kompetencat e lëndës së muzikës dhe rezultatet e të nxënit

Bazuar në këtë kurrikul, lënda e muzikës synon të përmbushë 3 kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij dhe që arrihen nëpërmjet 3 tematikave kryesore. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të nxëni për secilën klasë.

Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së muzikës: Tematika, Kompetenca lëndore dhe Kompetencat kyçe

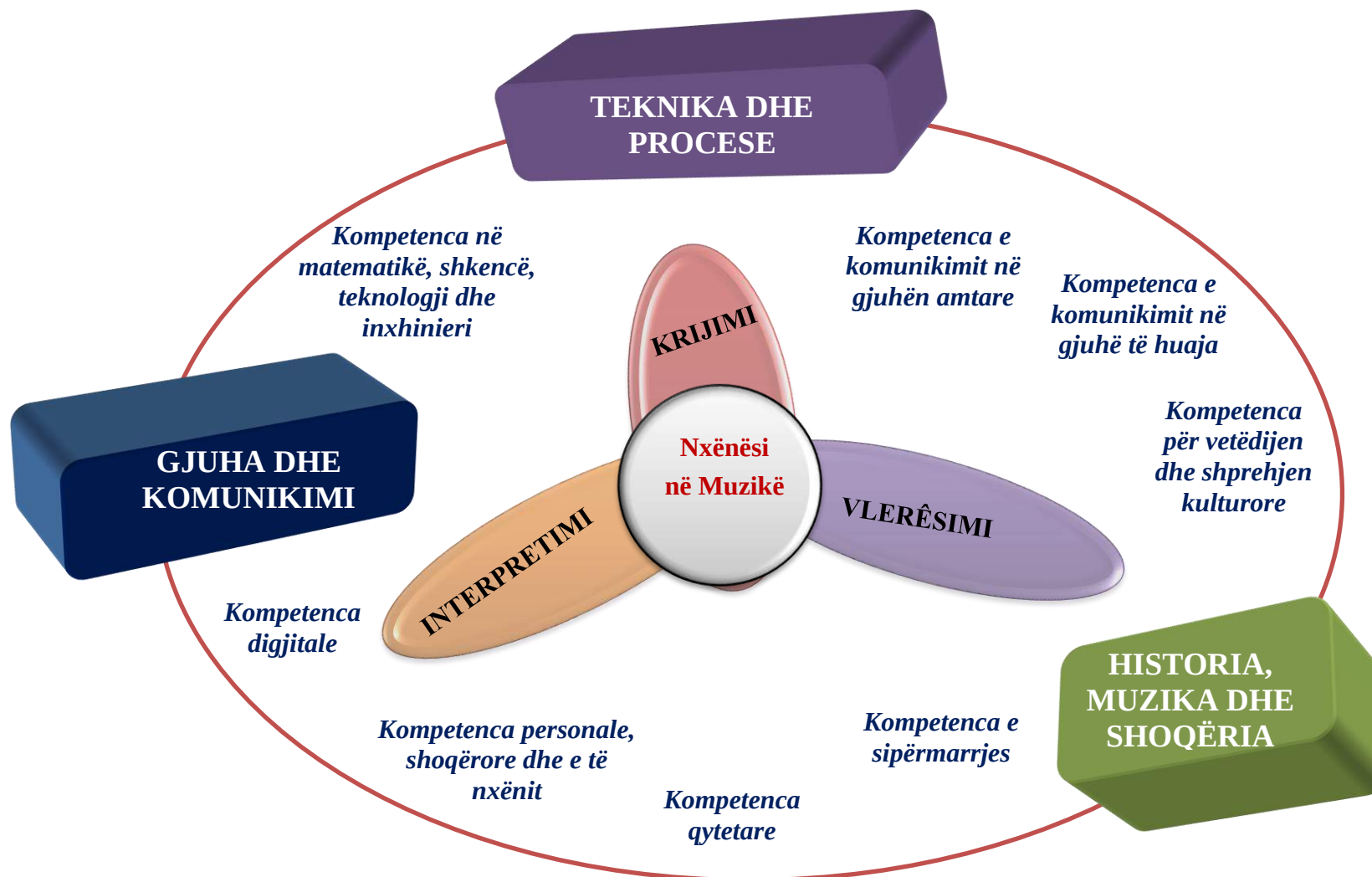

Tabela 2: Kompetencat muzikore dhe rezultatet e të nxënës

Gjithashtu lënda e muzikës, zhvillon një sërë aftësish ku nxënësit angazhohen në aktivitetet muzikore dhe zhvillojnë kompetencat muzikore.

Tre janë kompetencat lëndore të muzikës që përftohen nga njohuritë dhe përfshijnë:

KOMPETENCAT LËNDORE - MUZIKË		
Kompetencat lëndore	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënës për kompetencat për klasën e gjashtë
Krijimi muzikor	Nxënësi zhvillon aftësitë krijuese duke zbuluar përmes gjuhës së muzikës dhe duke e komunikuar atë përmes një shumëllojshmërie të krijimeve të veta. Kjo kompetencë kërkon që nxënësit të zhvillojnë ide të reja krijuese, duke i ndarë ato me shokët e klasës, në shkollë, komunitet por edhe në ngjarje të ndryshme artistike. Në përgjithësi, kompetenca e krijimit është thelbësore për suksesin në muzikë, pasi u	<i>Nxënësi:</i> - përdor ide të ndryshme, duke përdorur elementet dhe gjuhën muzikore; - eksperimenton duke zbuluar dhe zhvilluar më tej idetë e veta artistike; - organizon krijimin e vet muzikor, sipas elementeve të gjuhës muzikore; - improvizon me zë, trup apo instrumente me goditje muzikore; - kompozon motive të thjeshta melodike ose ritmike; - kupton simbolet muzikore si nota, pushimi, ritmi, pentagrami, çelësi muzikor etj;

	mundëson individëve të kuptojnë gjuhën muzikore dhe ta zhvillojnë atë më tej, drejt promovimit të ideve të reja edhe në muzikë.	- eksperimenton me tinguj dhe krijon struktura të thjeshta muzikore; - respekton idetë dhe punën shokëve, duke kontribuar në ide dhe zgjidhje të reja; - ndan përvojat e veta krijuese me të tjerët.
Interpretim muzikor	<i>Nxënësi përmes kësaj kompetence zhvillon aftësinë për të interpretuar këngë dhe për të luajtur në instrumente të thjeshta muzikore si bllokflaut, tastierë etj. Nxënësi interpreton me ndjenjë dhe emocione duke zbatuar kërkesat e një interpretimi korrekt në ritëm dhe intonacion, muzikalitet dhe emocion.</i>	Nxënësi: - Interpreton zhanre të ndryshme këngësh, kryesisht me tematikë për fëmijë, popullore, moderne etj; - zbaton teknika dhe procese të ndryshme muzikore gjatë këndimit dhe luajtjes me instrumente; - respekton rregullat e performimit/interpretimit muzikor gjatë këndimit dhe luajtjes në instrumente; - përdor instrumente të thjeshta për të shoqëruar këngët apo krijimet muzikore; - këndon /luan vetëm ose në grup; - ndan përvojat e veta performuese/interpretuese me të tjerë.
Vlerësimi i veprave muzikore	Nxënësi përmes kësaj kompetence zhvillon aftësinë për të dëgjuar, përjetuar, përshkruar	Nxënësi:

	emocionet nga fragmente të veprave muzikore të përzgjedhura për këtë grup moshë. Nxënësi zhvillon aftësitë e të menduarit kritik duke përdorur aftësitë kërkuese, analizuese dhe gjykuese ndaj veprave muzikore pavarësisht llojit të zhanrit, stilit apo kompozitorit. Gjithashtu, ai bashkëpunon dhe komunikon rreth muzikës që dëgjon, duke vlerësuar në mënyrë kritike, por edhe duke pranuar këndvështrimin ndryshe.	- zhvillon më tej aftësitë për të dëgjuar dhe analizuar muzikën kombëtare dhe botërore; - njih vepra muzikore nga përfaqësuesit e tyre nga kultura të ndryshme; - kupton ndikimin e muzikës nga kontekste të ndryshme kulturore; - vlerëson rolin e trashëgimisë kulturore kombëtare; - bashkëpunon në veprimtari të ndryshme muzikore në grup si ansamble, kor etj; - shkëmben ide dhe përvoja muzikore me bashkëmoshatarët; - ofron dhe pranon këndvështrime mbi lloje apo performanca të ndryshme muzikore.

5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e gjashtë

Lënda e muzikës zhvillohet për 35 javë mësimore me nga 1 orë secila, pra gjithsej 35 orë për secilën klasë. Lënda e muzikës specifikon kohën (orët e sugjeruara) të secilës tematikë për klasën e gjashtë. Shuma e orëve sugjeruese për secilën tematikë është e barabartë me sasinë e orëve vjetore, të përcaktuar në planin mësimor të arsimit bazë. Kjo ka si qëllim që, përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë në orët totale vjetore.

Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë

Tematika	Gjuha dhe komunikimi muzikor	Teknika dhe procese	Historia, muzika dhe shoqëria	Gjithsej orë
Klasa e gjashtë	14	15	6	35 orë

5.2 Përmbajtja e lëndës sipas tematikave dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre

Programi i lëndës “Muzikë” klasa e gjashtë zhvillohet përmes tri tematikave:

Tematika I: Gjuha dhe komunikimi muzikor,

Tematika II: Teknika dhe procese muzikore,

Tematika III: Historia, muzika dhe shoqëria.

Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë, aftësitë, që duhet të demonstrojë nxënësi lidhur me tematikat përkatëse, ndërkohë qëndrimet dhe vlerat që demonstroi nxënësi në lëndë e muzikës përmbledhen për të gjitha tematikat. Tematikat dhe renditja e tyre **nuk** presupozojnë që përmbajtja vjetore, përgjatë vitit shkollor, duhet të zhvillohet e ndarë sipas tematikave dhe në këtë renditje. Sasia e orëve mësimore për secilën tematikë është rekomanduese. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën tematikë.

KLASA E GJASHTË

5.2.1 Tematikat: Gjuha dhe komunikimi – Teknika dhe procese – Historia, muzika dhe shoqëria

TEMATIKA: GJUHA DHE KOMUNIKIMI	
Përshkrimi i tematikës Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të njihet me njohuritë kryesore muzikore që bazohen në dy shtylla: melodia dhe ritmi, dhe njohuritë të tjera si: <i>pentagrami, çelësin e solit, notat muzikore në vija dhe fusha, poshtë dhe sipër pentagramit, masa muzikore, masa e paplotësuar, lidhja vlerëse dhe shprehëse, stakato, shenja e përsëritjes, korona, pika e vlerës</i>. Gjatësia dhe vlerat e notave dhe pushimeve, apo ritmet 2/4, 3/4 dhe 4/4, do të zgjerojnë më tej njohuritë muzikore të nxënësit për kuptimin, krijimin dhe interpretimin e gjykimin e saktë të vlerave të muzikës që dëgjon apo performon.	
NJOHURITË	AFTËSITË
> Melodia: Shkrimi muzikor: - Pentagrami. - Çelësi muzikor i solit. - Notat muzikore në vija dhe fusha. - Notat muzikore poshtë dhe sipër pentagramit.	<i>Nxënësi demonstroi se:</i> - Kupton pse shërben <i>pentagrami</i> në muzikë. - Kupton rolin e <i>çelësit të solit</i> në muzikë. - Shkruan <i>notat muzikore vija dhe në fusha, sipër dhe poshtë pentagramit</i>, duke kuptuar lartësinë e tyre. - Demonstroi se kupton <i>piramidën e vlerave (gjatësive) të notave dhe pushimeve</i>. - Demonstroi aftësitë për të shkruar dhe lexuar notat muzikore në pentagram.

- Masa muzikore. - Lidhja vlerëse dhe shprehëse. - Shenja e përsëritjes.	- Kupton funksionin që kryen <i>masa muzikore</i> duke e vendosur në plotësimin e detyrave muzikore. - Demonstron kuptimin e përdorimit të simboleve muzikore si, <i>lidhjes vlerëse dhe shprehëse, shenjave të përsëritjes</i>. - Zbaton njohuritë mbi <i>lidhjen vlerëse dhe shprehëse</i> në shembuj të thjeshta muzikore.
Ritmi: - Piramida e notave dhe pushimeve. - Nota tetëshe $1/8$ dhe pushimi i saj. - Kohët $2/4$. - Pika e vlerës. - Koha $\frac{3}{4}$. - Koha $4/4$.	<i>Nxënësi demonstroi se:</i> - Kupton ritmet $2/4, 3/4, 4/4$ në shembuj të ndryshme muzikore ritmike dhe melodike. - Lexon në kohët $2/4, 3/4, 4/4$, duke zbatuar kërkesat mbi vlerat e notave muzikore. - Demonstron kuptimin e <i>pikës së vlerës</i> në muzikë gjatë leximit apo këndimit të shembujve muzikorë në ritme të ndryshme muzikore. - Krijon ushtrime ritmike apo melodike në kohët 2-3-4 ritmike duke shpjeguar rrugët që ka ndjekur për t'i krijuar ato.
TEMATIKA: TEKNIKA DHE PROCES	
<i>Përshkrimi i tematikës</i>	

Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të aftësohet në procesin e këndimit dhe të luajtjes me instrumente. Procesi i interpretimit në këndim apo në instrument zhvillohet duke thelluar njohuritë dhe aftësitë mbi të kënduarin dhe lojën në instrumente solo dhe në grup – ansamble apo kore. Përmes të kënduarit zhvillohen më tej mënyrat e formësimit të zërit dhe të një të kënduari të saktë në intonacion e në një ritëm të caktuar. Tematikat e këngëve janë të thjeshta dhe vazhdojnë të ruajnë tema si: himni, atdheu, familja, shoqëria, këngët patriotike dhe festat e ndryshme etj. Po kështu edhe këngë për të rinj apo popullore. Ato janë didaktike dhe mbartin në vetvete vlera artistike muzikore dhe poetike, të cilat edukojnë për një qëllim të caktuar, ndaj shumëllojshmëria e tyre është e detyrueshme. Gjithashtu, këngët duhet të jenë të thjeshta për nga shtrirja e regjistrit vokal (zërit), melodia dhe përfshijnë sidomos ritmet e mësuara.

NJOHURITË	AFTËSITË
Këndimi solo dhe në grup	<i>Nxënësi demonstroi se:</i> - Këndon këngë me tematika të larmishme si: <i>hymn, atdheu, familja, shoqëria, këngët patriotike dhe festat e ndryshme etj.</i>, po kështu edhe <i>këngë për të rinj apo popullore</i>, në kohë të ndryshme të thjeshta dhe të përbëra, me një regjistër të thjeshtë vokal, me shtrirje brenda oktavës qendrore, nga notat Do – Do². - Respekton rregullat e këndimit gjatë të kënduarit. - Respekton gjatë këndimit <i>ritmin, intonacionin, karakterin e këngës</i>. - Këndon <i>solo dhe në grup</i>. - Interpretin këngët e mësuara me emocion dhe ndjenjë. - Merr pjesë në aktivitetet e klasës dhe shkollës.

	- Regjistron interpretimin e vet në instrument dhe këndim duke krijuar një fond të posaçëm muzikor.
Rregullat e luajtjes në instrument: - Qëndrimi. - Mbajtja e instrumentit. Instrumenti i fyellit - Rregullat e luajtjes në instrumentin e fyellit. - Qëndrimi dhe mbajtja e instrumentit. - Teknika të lojës në fyell.	<i>Nxënësi demonstroi se:</i> - Luan në instrumentin aerofon – fyell, notat muzikore dhe ritmet e mësuara (). - Respekton rregullat e luajtjes në instrument. - Merr pjesë në aktivitetet e klasës dhe shkollës. - Respekton interpretimin e shokut, duke shprehur mendimin personal.
TEMATIKA: HISTORIA, MUZIKA DHE SHOQËRIA	
<i>Përshkrimi i tematikës</i> Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të aftësohet më tej në dëgjimin dhe përjetimin e muzikës, i cili është një proces shumë i rëndësishëm në muzikë, që shprehet përmes emocionit. Dëgjimi, përjetimi, analizimi dhe gjykimi i muzikës kërkon aftësi të shumta. Nxënësit	

aftësohen të kuptojmë format e thjeshta muzikore duke filluar nga kënga dhe më pas deri në format më të ndërlikuara. Kjo tematikë u jep njohuritë e mjaftueshme për të kuptuar dhe vlerësuar muzikën që ata dëgjojnë, por edhe duke shprehur mendimin e tyre.

NJOHURITË	AFTËSITË
Format muzikore : - Struktura muzikore: motivi, fraza, fjalia dhe periudha - (motivi) simfonia 5 – L.V. Bethoven. - Format 1-2-3 pjesëshe. › Ndërtimi muzikor monodik dhe polifonik: - Kanoni, kënga, minueti - o Kanoni nga Thomas Tallis - o Kënga e Solvegut, nga Per Gynt – Eduard Grieg - o Minueti në G maxhor, J.S.Bah - o Minuet nga Luixhi Bokerini.	- Demonstron kuptimin e <i>motivit, frazës, fjalisë</i> dhe <i>periudhës muzikore</i>. - Përcakton në vepra të ndryshme muzikore motivin muzikor. - Demonstron kuptimin e formave 1-2-3 pjesësh. - Demonstron kuptimin e ndërtimit të muzikës monodike dhe polifonike në pjesë instrumentale dhe vokale, duke dhënë veçoritë e secilës pjesë muzikore: <i>kanonit, këngës, minuetit</i>. - Dëgjon dhe argumenton nga dëgjimi muzikor i pjesëve <i>temën muzikore</i> dhe <i>gjendjen emocionale</i> që krijon ajo (vepra instrumentale). - Dëgjon dhe argumenton nga dëgjimi muzikor i pjesëve, <i>temën muzikore</i>, si kalon ajo nga instrumenti në instrument dhe si komunikojnë instrumentet me njëri - tjetrin duke paraqitur mendimin muzikor të plotë - vepër orkestrale. - Argumenton muzikën që dëgjon, duke përdorur fjalor të thjeshtë muzikor: <i>e shpejtë, e ngadaltë, e qetë, ëmbël, 1 pjesësh, 2 pjesësh, minuet</i> etj.

QËNDRIME DHE VLERA

Nxënësi:

- Zhvillon qëndrim pozitiv ndaj të mësuarit të muzikës duke nxitur kureshtjen, dëshirën për të zbuluar dhe eksploruar vepra të reja muzikore, zhanre dhe stile.
- Krijon vetëbesim dhe vetëvlerësim duke i bërë ata të ndihen të sigurt për aftësitë e tyre muzikore.
- Zhvillon durimin dhe përqendrimin, vëmendjen dhe këmbënguljen për mësimin e instrumenteve muzikore.
- Zhvillon disiplinë dhe respekt ndaj rregullave të mësimin të muzikës në grup.
- Përfshihet aktivisht dhe mëson të marrë pjesë me dëshirë në veprimtaritë krijuese dhe bashkëpunuese në klasë dhe në shkollë.
- Krijon ndjenjën e bashkëpunimit dhe punës në grup ku muzika shpesh realizohet në ansamble, duke nxitur ndjesinë e përkatësisë dhe përgjegjësisë kolektive.
- Stimulon imagjinatën për të shprehur ndjenjat në mënyrë artistike përmes krijimeve muzikore.
- Ndan kuptimin dhe emocionet duke zhvilluar ndjeshmërinë dhe empatinë me të tjerët.
- Njeh kultura të ndryshme përmes muzikës, duke respektuar tradita të ndryshme muzikore dhe diversitetin kulturor.
- Praktikohet në mënyrë të rregullt për të krijuar një vetë disiplinë dhe përkushtim, duke kuptuar rëndësinë e përpjekjes dhe ushtrimit të vazhdueshëm.

5.3 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve)³.

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të veprimtarive që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

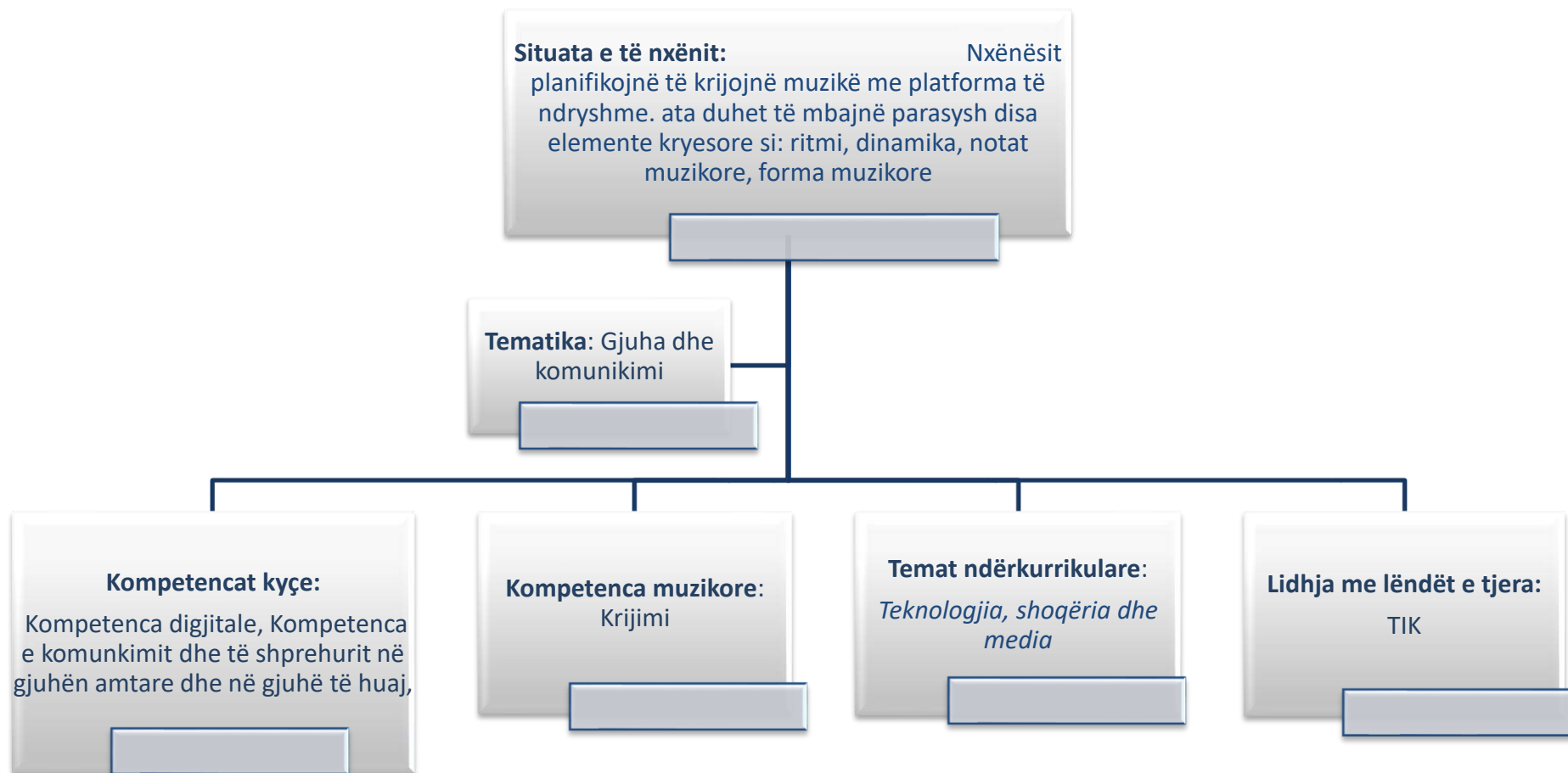
Tabela 4. Shembull i veprimtarive për përmbushjen e RN-ve

REZULTAT TË NXËNI TË ORËS MËSIMORE	VEPRIMTARIA PRAKTIKE
SHEMBULLI	
Demonstron kuptimin e <i>motivit, frazës, fjalisë</i> dhe <i>periudhës muzikore</i> .	<i>Prezantimi i situatës</i> Mësuesi vendos për dëgjim motivin kryesor nga simfonia 5, Bethoven, duke e përsëritur atë disa herë. Pas dëgjimit të disa fragmenteve nga kjo simfoni ku del në pah motivi kryesor i veprës muzikore, nxënësit fillojnë të lidhin njohuritë që kanë për motivin edhe nga arti pamor. Ata japin karakteristikat e motivit në arti pamor, duke i krahasuar ato me motivin në muzikë.

³ Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e muzikës do të përshkruhen veprimtari praktike për përmbushjen e rezultateve të të nxënit sipas tematikave të lëndës.

	Zgjedhja e veprave artistike dhe muzikore. Nxënësve u kërkohet që të zgjedhin dy vepra (artistike dhe muzikore). Nxënësi /it zgjedh dy veprat dhe i duhet të: • veçojë motivin tek të dy veprat artistike; • krahasojë motivet e të dyja veprave duke thënë të përbashkëtat dhe të veçantat; • argumentojë pse këto vepra janë të përafërta, duke iu referuar motivit si koncept mbi të cilën ndërtohet vepra. Reflektimi. Mësuesi udhëzon nxënësit të reflektojnë me pyetje: • “Pse shërben motivi në muzikë?” • Po motivi në artin figurativ? • Si do ta paraqisnit ju ndryshe këtë motiv?

Diagrama 3. Shembull situatë të nxënë dhe lidhja me elementet e programit

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Mësimdhënia dhe të nxënit efektiv përfshin një kombinim qasjesh, strategjish, metodash dhe teknikash që përdoren për të mbështetur të nxënit efektiv dhe zhvillimin e kompetencave të nxënësve në mjediset mësimore. Këto strategji dhe metoda marrin parasysh dhe plotësojnë nevojat e të nxënit si dhe sigurojnë pjesëmarrjen aktive të nxënësve në përzgjedhjen dhe shfrytëzimin e informacionit, duke nxitur përgjegjshmërinë vetjake, iniciativën, reflektimin, pavarësinë e gjykimit, vetëvlerësimin, bashkëpunimin dhe barazinë. Edukimi promovon disa metoda të nxëni të cilat janë: a) Të nxënit me në qendër nxënësin; b) Të nxënit që promovojnë kompetencat; c). të nxënit e diferencuar; d) të nxënit e integruar; dh) Përdorimi i teknologjisë digjitale; e) Mësimin e kombinuar; ë) Të nxënit e bazuar në projekte; f) Angazhimi aktiv; g) Zhvillimi i të menduarit kritik dhe zgjedhjes së problemeve; gj) Të nxënit në bashkëpunim; h) Të nxënit e bazuar në krijime etj.

6.1 Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e muzikës.

Metoda mësimore në lëndën e muzikës janë:

Zhvillimi i ndjeshmërisë estetike dhe emocionale përmes përjetimit muzikor.

- *Nxënësit mësojnë të vlerësojnë bukurinë e muzikës dhe ndikimin e saj në ndjenjat dhe përjetimet personale.*

Formimi i kulturës muzikore përmes njohjes së stileve, zhanreve dhe traditave muzikore kombëtare e botërore.

- *Nxitja e vlerësimit për trashëgiminë muzikore shqiptare dhe të popujve të tjerë.*

Zhvillimi i aftësive për të dëgjuar, analizuar dhe interpretuar muzikë.

- *Përdorimi i dëgjimit të vetëdijshëm dhe analizës së thjeshtë për të kuptuar përbërësit e muzikës.*

Zhvillimi i aftësive për interpretim vokal dhe instrumental.

- *Këndimi në grup dhe individualisht; përdorimi i instrumenteve të thjeshta për të interpretuar ose shoqëruar muzikën.*

Nxitja e krijimtarisë muzikore dhe shprehjes personale përmes improvizimit dhe kompozimit.

- *Përfshirja e nxënësve në krijime të thjeshta muzikore, duke përdorur zërin, trupin apo instrumente.*

Forcimi i bashkëpunimit dhe komunikimit përmes aktiviteteve muzikore në grup.

- *Puna në ansamble vokale ose instrumentale që zhvillojnë frymën e grupit dhe përgjegjësinë e ndërsjellë.*

Përvetësimi i njohurive teorike bazë të muzikës.

- *Njohja e notacionit muzikor, ritmit, metrës, dinamikës dhe elementëve të tjerë të shprehjes muzikore.*

Ndërtimi i qëndrimeve pozitive ndaj mësimi të muzikës dhe përfshirjes në jetën kulturore.

- *Inkurajimi për pjesëmarrje në aktivitete artistike dhe vlerësimi i artit si pjesë e rëndësishme e jetës shoqërore.*

6.2 Mësimi i muzikës për fëmijët me nevoja të veçanta

Mësimi i muzikës me *fëmijët me nevoja të veçanta* kërkon strategji të veçanta të mësimdhënies për fëmijët me nevoja të veçanta kërkon një qasje të personalizuar, të ndjeshme dhe të mbështetur në metoda fleksibël e kreative. Ja disa metoda mësimi të rekomanduara, të shoqëruara me strategji praktike që mund të zbatohen në klasë. Disa nga metodat dhe qasjet që mësuesi mund të zhvillojë në klasë për fëmijët me nevoja të veçanta janë:

Metoda Orfit (Carl Orff)

- › Përshkrimi: Bazohet në zhvillimin e një loje, improvizim, lëvizje dhe përdorimin e instrumenteve të thjeshta ritmike.
- › E përshtatshme: për fëmijë me autizëm apo çrregullime të të nxënës.
- › Një model: Fëmijët luajnë ritme të thjeshta me daulle ose përmes mjeteve trupore duke ndjekur një histori të treguar.

Metoda Kodály (Zoltán Kodály)

- › Përshkrimi: Përdor shumë këngë tradicionale, nota të thjeshta dhe sinjale dore.
- › E përshtatshme: për fëmijë me probleme me të folurit dhe të përqendrimit.
- › Një model: Mësuesi përdor gjeste për të ndihmuar nxënësin të dallojë tingujt muzikor dhe të këndojë.

Terapia Muzikore

- › Përshkrimi: Muzika përdoret për qëllime terapeutike – për të përmirësuar komunikimin, sjelljen dhe emocionet.
- › E përshtatshme: për fëmijë me spektrin e autizmit, ADHD, çrregullime emocionale.
- › Një model: Krijimi i një kënge personalizuese për të ndihmuar fëmijën të shprehë ndjenjat apo nevojat.

Metoda ndijimore

- › Përshkrimi: Përdorim i integruar i dëgjimit, prekjës, lëvizjes dhe pamjes.
- › E përshtatshme: për fëmijë me disleksi, dëmtime vizuale ose motorike.
- › Një model: krijimi i një loje ku fëmijët prekin instrumentin muzikor, shikojnë simbolin, dëgjojnë tingullin dhe lëvizin me ritmin.
- › Ndërveprimi individual dhe i vogël në grup
- › **Përshkrimi:** Mësimi zhvillohet në grupe të vogla ose në mënyrë individuale.
- › **E përshtatshme:** sepse lehtëson ndjekjen e ritmit të fëmijës, duke respektuar vështirësitë e tij.
- › **Një model:** Puna në çifte për të improvizuar një dialog ritmik.

Metoda e përsëritjes dhe rutinës

- › **Përshkrimi:** Aktivitetet muzikore përsëriten rregullisht për të krijuar siguri dhe kuptueshmëri.
- › **E përshtatshme:** sepse çdo orë fillon me të njëjtën këngë mirëseardhjeje dhe përfundon me një ritual të qetësimit me muzikë të butë.

6.3 Mësimi i muzikës për fëmijët e talentuar

Mësimi i muzikës për *fëmijët e talentuar* kërkon strategji të veçanta të mësimdhënies. Këto strategji kërkojnë nga mësuesi të përgatisë materiale të diferencuara për këta fëmijë p.sh.: versione më të ndërlikuara të një këngë ose melodie. Numër më të madh të ushtrimeve në lidhje me ritmin dhe melodinë. Të nxisin fëmijët e talentuar të krijojnë **mbi** një tekst kënge, ose të dhe kompozojnë një krijim të vogël muzikor. Ata inkurajojnë “kompozime të vogla” duke zhvilluar aftësitë analitike për të analizuar muzikë nga zhanre të ndryshme. Përmes dhënies së përgjegjësisë ata i vendosin këta nxënës në rolin e liderit p.sh.: rol udhëheqës në grup (si “dirigjent i klasës” në një lojë me instrumente apo këndim).

7 VLERËSIMI I NXËNËSVE

Në mësimin e muzikës, vlerësimi i nxënësve në arsimin e mesëm të ulët është pjesë shumë e rëndësishme e procesit mësimor dhe ndihmon mësuesin të kuptojë se sa mirë po i mësojnë nxënësit njohuritë dhe aftësitë që lidhen me kompetencat e kësaj lënde. Në lëndën e muzikës qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një note, por:

- t'i japë nxënësit mundësi të kuptojë progresin e tij, të mësojë nga gabimet duke reflektuar, të përmirësojë njohuritë dhe aftësitë, si dhe të motivohet për të ecur përpara;
- të ndihmojë mësuesin të kuptojë sa mirë nxënësit i kanë kuptuar koncepte dhe po i zbatojnë ato;
- të ndihmojë mësuesin të përmirësojë mënyrën e mësimdhënies;

7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën e muzikës

Vlerësimi diagnostikues (vlerësimi si proces të nxëni)

Ky lloj vlerësimi bëhet në fillim të vitit shkollor. Mësuesi zbulon njohuritë që nxënësi ka dhe identifikon çfarë ka nevojë të përsëritet ose të mësohet më mirë. Ky vlerësim ndihmon mësuesin të planifikojë më mirë mësimin, duke përshtatur ritmin dhe mënyrat e punës me nevojat e nxënësve.

Ky vlerësim mund të realizohet:

- ✓ me pyetje të thjeshta dhe të drejtpërdrejta;
- ✓ me ushtrime të shkurtra orientuese;
- ✓ me kuize të shkurtra;

- ✓ me lojëra ose biseda reflektuese,
- ✓ fisha vetëvlerësimi, etj.

Vlerësimi formues (vlerësimi i vazhduar, vlerësimi për të nxënë)

Ky vlerësim bëhet gjatë gjithë procesit mësimor, në çdo mësim, për të parë si po ecin nxënësit. Ai ndihmon nxënësit dhe mësuesin të kuptojnë nëse janë në rrugën e duhur dhe çfarë duhet përmirësuar në punën e tyre para se të arrijnë vlerësimin përmbledhës ose përfundimtar.

Teknika të vlerësimit formues janë:

- ✓ vlerësimi i punës në grupe;
- ✓ vëzhgimi i angazhimit dhe pjesëmarrjes gjatë mësimit;
- ✓ detyrat e përditshme dhe projektet e vogla;
- ✓ vlerësimi i diskutimeve dhe argumentimi i zgjidhjeve;
- ✓ vlerësimi i përgjigjeve gjatë mësimit;
- ✓ vetëvlerësimi dhe vlerësimi nga bashkëmoshatarët, etj.

Vlerësimi përmbledhës (vlerësimi periodik, vlerësimi i të nxënit)

Ky vlerësim bëhet pas një periudhe mësimore dhe mat atë që nxënësi ka arritur të mësojë. Mund të realizohet me detyra individuale me shkrim, konkurse, detyra përmbledhëse dhe projekte përmbyllëse. Kjo zakonisht shoqërohet me notë dhe ndihmon mësuesin, nxënësin dhe prindërit të kuptojnë progresin dhe arritjet.

7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e muzikës

- Vlerësimi duhet të ndihmojë nxënësit të mësojnë më mirë, të kuptojnë dhe të reflektojnë mbi gabimet e tyre.
- Detyrat dhe pyetjet e vlerësimit duhet të matin aftësitë dhe njohuritë që nxënësit duhet të zhvillojnë sipas kompetencave muzikore.
- Vlerësimi duhet të jetë i qartë dhe i drejtë për të gjithë nxënësit, pavarësisht aftësive të tyre.
- Vlerësimi duhet të inkurajojë nxënësit të besojnë në vetvete dhe të kuptojnë që gabimi është pjesë e të nxënës.
- Mësuesi duhet të përdorë shumë forma vlerësimi, si: përgjigjet me gojë, ushtrimet, punën me materiale konkrete, projektet, vizatimet, punën në grup, detyrat e shtëpisë etj.
- Ky proces ndihmon që vlerësimi të bëhet një mjet i dobishëm dhe i kuptueshëm për të gjithë, jo vetëm një "kontroll" për nota, por një mënyrë për të ndihmuar nxënësit të rriten dhe të përmirësohen në mësimin e muzikës.

7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënës, RN-ve.

Mësuesi ndërton një sërë instrumentesh për vlerësimin e nxënësve në muzikë duke iu referuar specifikave të lëndës. **Instrumentet e vlerësimit** janë të domosdoshëm për të marrë informacion lidhur me zotërimin e njohurive dhe demonstrimin e aftësive muzikore nëpërmjet treguesve të besueshëm për progresin e tyre. Vlerësimi i nxënësve në lëndën e **muzikës** duhet të jetë **i matshëm**, duke përfshirë tregues jo vetëm për njohuritë teorike, por edhe shkathhtësitë praktike, dëgjimin muzikor, krijimtarinë dhe sjelljen gjatë aktiviteteve muzikore.

Tabela 5. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Shembull:			
- Rezultati i të nxënit (RN): Nxënësi krijon një krijim muzikor në formën një pjesëshe të thjeshtë, duke vendosur saktë tonalitetin, ritmin dhe dinamikat gjatë krijimit.			
Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
- Nxënësi zotëron aftësitë për të realizuar një krijim muzikor në formën 1 pjesësh, në tonalitet maxhor, ritmin 4/4 dhe dinamika të shumëllojshme.	- Nxënësi demonstroi aftësi të mira për të zhvilluar një krijim muzikor në formën 1 pjesësh, në tonalitet maxhor, ritmin 4/4 dhe dinamika të shumëllojshme.	- Nxënësi plotëson një melodi të dhënë në ritmin 4/4, tonalitet maxhor dhe dinamikë të kufizuar, duke përcaktuar jo qartë formën një pjesësh të thjeshtë.	- Nxënësi ka vështirësi të krijojë në formën 1 pjesësh të thjeshtë dhe nuk përcakton qartë kërkesat e krijimit muzikor.

8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Gjatë procesit mësimor të muzikës, përdorimi i burimeve dhe materialeve të ndryshme ndihmon në ndërtimin e një kuptimi të thellë dhe praktik të koncepteve muzikore. Materialet konkrete, vizuale por edhe teknologjike krijojnë mundësi që nxënësit të mësojnë në mënyrë aktive, duke prekur, parë, dëgjuar dhe zbatuar njohuritë muzikore në situata reale. Mësuesi ka mundësinë të integrojë mjete të ndryshme për të bërë mësimin sa më të qartë dhe të aksesueshëm për të gjithë nxënësit, si:

- ✚ *materiale vizuale*: figura, tabela, postera, etj.;
- ✚ *mjete teknologjike*: projektorë, kompjuterë, tableta, magnetofon apo platforma mësimore online.

Gjatë shpjegimit, mësuesi përdor gjuhë të qartë dhe të thjeshtë, fjali të shkurtra dhe një fjalor të përshtatur për moshën dhe nivelin e nxënësve. Ai/ajo zgjedh shembuj konkretë dhe ushtrime të personalizuar, duke siguruar mbështetje shtesë për nxënësit që kanë nevojë.

8.1 Përdorimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale

Përdorimi i teknologjisë ndihmon në zhvillimin e aftësive digjitale që janë thelbësore në shekullin XXI. Muzika nuk është vetëm art, por një mjet i fuqishëm edukimi që ndihmon në përgatitjen e individëve për sfidat dhe mundësitë e botës moderne. Integrimi i muzikës me teknologjinë ka transformuar mënyrën se si krijohet, shpërndahet dhe mësohet muzika në shekullin XXI. Aftësitë teknologjike zhvillohen edhe në lëndën e muzikës duke zhvilluar kompetencat lëndore në një dimension të ri.

Integrimi i teknologjisë dhe përdorimi i aplikacioneve dhe programeve muzikore gjatë mësimit ofrojnë mundësi për krijimtari, kombinimin e tingujve dhe mësim më tërheqës për nxënësit.

Disa platforma si *YouTube*, aplikacione si *Yousician*, *Simply Piano* u mundësojnë nxënësve të mësojnë muzikë në mënyrë interaktive dhe të personalizuar. Mësuesit mund të përdorin teknologji audio-vizuale për të bërë mësimet më tërheqëse dhe për të ndjekur progresin e nxënësve, p.sh. performimi dhe përdorimi i efekteve digjitale live gjatë performancës.

9 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së muzikës bazohet në Kornizën Kurrikulare të Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Planin Mësimor i Arsimit Bazë si dhe në rekomandimet më të fundit të Bashkimit Evropian për arsimin. Si i tillë ky dokument i shërben mësuesve, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Në këtë rubrikë përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit në mënyrë që të zhvillohet me efektivitet programi i lëndës së muzikës.

a) Rekomandime për nxënësit

- ✓ Të marrin pjesë aktive në orët e muzikës, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive muzikore.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shokët si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- ✓ Të jenë kureshtarë dhe të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke përfshirë edhe përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e muzikës si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

b) Rekomandime për mësuesit

- ✓ Të lidhin përmbajtjen e muzikës me fusha të tjera (gjeografi, gjuhë, histori, art pamor, edukim për qytetarinë, TIK, etj.) për të ndihmuar kuptimin e thelluar dhe zbatimin praktik të koncepteve dhe për të kuptuar profesione të ndryshme.
- ✓ Të krijojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë përdorimin e muzikës në jetën e përditshme dhe lidhjen e saj me profesione të ndryshme.
- ✓ Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët me talente.
- ✓ Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socio - emocional.
- ✓ Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.

- ✓ Të sigurojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të muzikës (p.sh. sugjerohet 40% teori — 60% praktikë). Përdorimi praktik i muzikës do të realizohet përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së teksteve shkollore.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikular të lëndës së muzikës.
- ✓ Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

c) Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve muzikore.
- ✓ Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.
- ✓ Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- ✓ Të vlerësojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të muzikës gjatë zhvillimit të orëve mësimore.
- ✓ Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënit dhe mbështetjen e diversitetit në klasë.
- ✓ Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socio - emocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e muzikës.
- ✓ Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

d) Rekomandime për prindërit

- ✓ Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e muzikës jo vetëm për notë, por dhe për jetën e përditshme.
- ✓ Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i muzikës zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.

10 NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE

Në lëndën e muzikës së klasës së gjashtë ka këto ndryshime përmbajtjesore:

1. Vendosja e fokusit në situatat e veprimtarive praktike të të nxënit duke sugjeruar një ndarje 40% pjesa teorike dhe 60% pjesa praktike. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.
2. Përditësimi i kompetencave kyçe, dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e gjashtë.
3. Përditësimi i kompetencave muzikore dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e gjashtë.
4. Përditësimi i temave ndërkurrikulare.
5. Përditësimi i metodologjisë me fokus të shtuar në zhvillimin e mendimit kritik, krijues zgjidhjen problemore si dhe duke përfshirë të nxënit e personalizuar, të nxënit socio emocional, përdorimin e teknologjisë etj.
6. Përditësimi i vlerësimit të nxënit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënit.

PROGRAMI I LËNDËS “ART PAMOR” ARSIMI I MESËM I ULËT KLASA 6

FUSHA “ARTET”

PROGRAM I PËRDITËSUAR

Koordinator: Marina Topulli

PËRMBAJTJA

1	HYRJE.....	5
2	QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS	6
	2.1 Objektivat e përgjithshme të artit pamor në arsimin e mesëm të ulët	6
3	PËRMBAJTJA E PROGRAMIT	7
4	KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E ARTIT PAMOR	10
	4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.....	10
	4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e artit pamor	15
	4.3 Kompetencat e lëndës së artit pamor dhe rezultatet e të nxënit	16
5	PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT	21
	5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e gjashtë	21
	5.2 Përmbajtja e lëndës sipas tematikave dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre	22
	5.2.1 Tematika: Gjuha dhe komunikimi artistik	23
	5.2.2 Tematika: Teknika dhe procese artistike	27
	5.2.3 Tematika: Historia, arti dhe shoqëria.....	31

5.3	Qëndrime dhe vlera	33
5.4	Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).	34
6	METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES	37
6.1	Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e artit pamor.	37
6.2	Puna me nxënësit me nevoja te veçanta në lëndën e artit pamor.	38
6.3	Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e artit pamor	40
7	VLERËSIMI I NXËNËSVE	41
7.1	Llojet e vlerësimit në lëndën e artit pamor	41
7.2	Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e artit pamor	43
7.3	Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.	43
8	BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE	45
8.1	Përdorimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale	46
9	REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	47
10	NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE	49

Përmbajtja e tabelave

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.	11
Tabela 2: Kompetencat lëndore dhe rezultatet e të nxënit.....	18
Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë	21
Tabela 4. Qëndrimet dhe vlerat.....	33
Tabela 5. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve.....	34
Tabela 6. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve	44

Përmbajtja e diagrameve

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor të artit pamor	8
Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së artit pamor.....	17
Diagrama 3 Shembull situate të nxëni dhe lidhja me elementet e programit	36

1 HYRJE

“Arti pamor” është një mënyrë për të krijuar dhe komunikuar nëpërmjet imazhit. Lënda e “Artit pamor” është një lëndë e veçantë dhe ka kërkesat e veta specifike të të mësuarit. Veprimtaritë e “Artit pamor” bëjnë të mundur që nxënësit të bëjnë lidhjen midis botës reale dhe imagjinare, të organizojnë dhe të shprehin vizualisht idetë, ndjenjat dhe eksperiencat nëpërmjet teknikave të larmishme artistike. Edukimi nëpërmjet “Artit pamor” siguron zhvillimin e krijimtarisë dhe përvojave personale nëpërmjet zbulimit, kërkimit, eksperimentimit, trillimit, vizatimit dhe përdorimit të një sërë mjeteve dhe teknikave. Kjo lëndë promovon vëzhgimin dhe ndihmon nxënësit të fitojnë ndjeshmëri për botën vizuale, hapësinore të prekshme dhe për eksperiencat estetike. Arti pamor ka të bëjë me materializimin e mendimit i cili shpreh një realitet social kulturor. Që në fillimet e njerëzimit, njerëzit e kanë përdorur artin si një mënyrë për të përcjellë botëkuptimin e tyre nëpërmjet imazhit, duke përdorur aftësi që kanë qenë të ndryshme në varësi të vendit, periudhës historike dhe kulturës. Prezenca e imazheve përgjatë shekujve tregon për rëndësinë e madhe që kanë njohuritë artistike për njeriun dhe që ato kanë zënë rrënjë në ndjeshmërinë, intuitën dhe imagjinatën e tij. Artistët gjithashtu kanë dhënë kontributin e tyre në zhvillimin e ideve dhe si rrjedhojë edhe të shoqërisë duke shprehur bindjet, vlerat dhe shqetësimet përmes veprave të tyre të artit.

Në artin pamor imazhi mund të marrë forma të ndryshme, në varësi të mjeteve dhe materialeve që përdoren për ta realizuar atë. Imazhi mund të jetë dy ose tre dimensional, abstrakt ose figurativ, dinamik ose statik, etj. Gjithashtu, ai krijohet duke përdorur teknika të ndryshme artistike. Përzgjedhja e materialeve dhe organizimi i gjuhës vizuale në një vepër varen nga mesazhi që ajo do të komunikojë. Edukimi, nëpërmjet lëndës së artit pamor, nxit zhvillimin e përgjithshëm të nxënësit dhe pasuron kulturën e tij/saj. Kjo lëndë i ndihmon nxënësit të deshifrojnë mesazhet pamore, të vëzhgojnë imazhet me një ndjeshmëri më të lartë, të ushtrojnë mendimin kritik.

Sot në kulturën edukative i kushtohet shumë rëndësi pranisë së imazhit, dhe në këtë drejtim artet pamore luajnë një rol themelor në zhvillimin social, ekonomik dhe artistik të nxënësve.

Programi i artit pamor mësohet përmes tematikave të *gjuhës dhe komunikimit artistik, teknikave dhe proceseve dhe historisë, artit dhe shoqërisë* dhe bazohet në tre kompetenca: *krijimi artistik, realizimi i punimit dhe vlerësimi i veprave të artit*.

2 QËLLIMI DHE OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHME TË LËNDËS

Qëllimi i mësimit të “Artit pamor” në arsimin e mesëm të ulët është të ndihmojë nxënësit të zhvillojnë aftësitë krijuese, komunikuese, të kuptojnë botën që i rrethon. Krijimtaria në art, kontribuon në formimin e një identiteti personal e të vetëbesimit dhe ndihmon në krijimin vetëdijes kulturore dhe ndjeshmërisë artistike. Nxënësit kanë mundësi të krijojnë imazhet e tyre, duke u përfshirë në procesin krijues, duke zbuluar mundësi të shumta të kombinimit të materialeve me gjuhën vizuale, për të komunikuar mendimin e tyre për një audiencë të caktuar. Në këtë klasë ata mësojnë të ushtrojnë mendimin kritik dhe të zhvillojnë ndjesitë e tyre estetike nëpërmjet vlerësimit jo vetëm të punëve të tyre dhe të shokëve/shoqeve, por edhe të veprave të artit, të objekteve tradicionale dhe imazheve të mediave të marra nga historia dhe trashëgimia kulturore e të tashmes dhe e të shkuarës. Nëpërmjet lëndës së artit pamor, nxënësit inkurajohen të bëjnë lidhjen e artit pamor me lëndët e tjera në kurrikul dhe ta shohin artin si një mundësi karriere. Synohet gjithashtu zhvillimi i aftësive sociale, bashkëpunimi në grup, përdorimi i teknologjisë, si dhe formimi i qëndrimeve pozitive dhe të qëndrueshme ndaj të nxënit gjatë gjithë jetës.

2.1 Objektivat e përgjithshme të artit pamor në arsimin e mesëm të ulët

Objektivat e përgjithshme që synohen të arrihen në përfundim të klasës së gjashtë kërkon që nxënësit:

- Të zhvillojnë aftësinë për të vëzhguar dhe analizuar botën përreth tyre, duke dalluar elementët pamorë si forma, ngjyra, vija dhe tekstura në objekte të ndryshme natyrore dhe të krijuara nga njeriu.
- Të shprehin lirshëm ndjenjat, idetë dhe përvojat personale përmes krijimtarisë pamore, duke përdorur teknika dhe materiale të ndryshme.
- Të përvetësojnë njohuritë bazë mbi elementët dhe parimet e artit pamor, dhe të mësojnë si t'i përdorin ato në mënyrë krijuese në punimet e tyre.
- Të zhvillojnë ndjeshmëri ndaj artit përmes veprave artistike, si pjesë e trashëgimisë kombëtare dhe botërore.

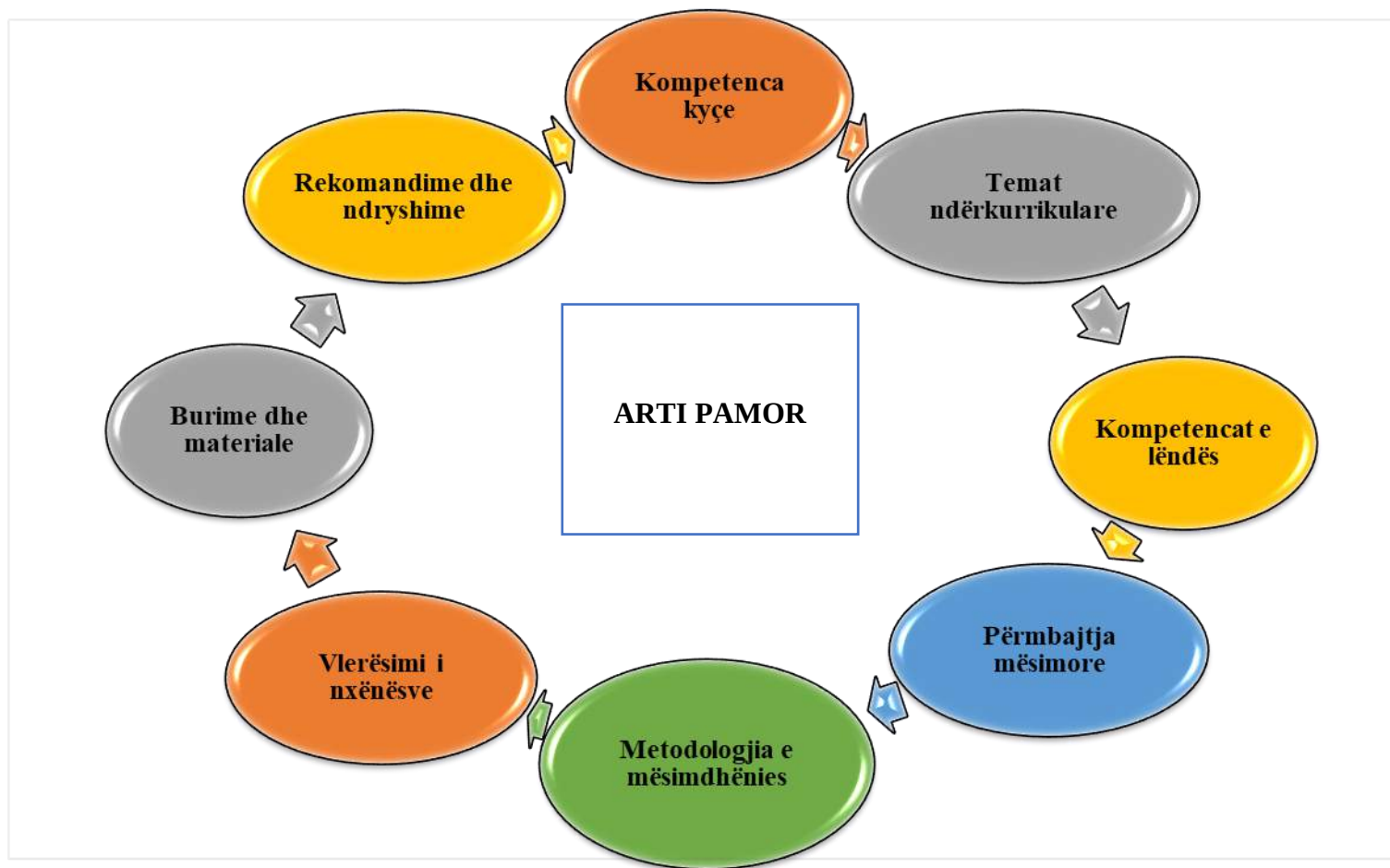
- Të eksperimentojnë me teknika të ndryshme si vizatimi, piktura, kolazhi apo punime tredimensionale, duke zhvilluar mendim kritik dhe imagjinatë krijuese.
- Të zhvillojnë aftësitë për të punuar si në mënyrë individuale edhe në grup, duke bashkëpunuar në realizimin e projekteve artistike.
- Të zhvillojnë aftësitë për të përdorur teknologjinë dhe mjetet digjitale në krijimin, përpunimin dhe paraqitjen e veprave artistike.
- Të zhvillojnë aftësitë për të lidhur artin pamor me lëndë të tjera (muzika, shkenca, historia dhe gjeografia) duke krijuar vepra artistike.
- Të shprehin emocionet dhe idetë përmes pjesëmarrjes aktive në veprimtari artistike, duke përdorur mjete dhe teknika të ndryshme krijuese.
- Të mësojnë ndërtimin e i qëndrimeve pozitive ndaj mësimin të artit pamor dhe përfshirjes në jetën kulturore.

3 PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi i Artit pamor synon të krijojë kushte të favorshme për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe, duke u mbështetur në situata të jetës reale dhe në kontekstin shkollor. Në thelb, ky program përqendrohet në formimin e nxënësve si individë të aftë për të kuptuar, interpretuar dhe zbatuar njohuritë artistike në mënyrë funksionale dhe të ndërgjegjshme në jetën e tyre të përditshme. Programi i lëndës së artit pamor në arsimin e mesëm të ulët përmban:

- a) *Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënësit që zhvillohen nëpërmjet lëndës së artit pamor.* Lënda e artit pamor kontribuon drejtpërdrejt në ndërtimin e kompetencave kyçe si dhe aftësive të shekullit 21-të si: të menduarin kritik dhe zgjidhjen e problemeve, aftësitë qytetare, aftësitë sociale, aftësitë digjitale etj. Përmes përmbajtjes së saj, arti pamor ndihmon në formimin e qytetarit të aftë për të menduar logjikisht, për të analizuar situata dhe për të marrë vendime në jetën e përditshme.
- b) *Temat ndërkurrikulare dhe zhvillimi i tyre nëpërmjet lëndës së artit pamor.* Programi i artit pamor ndërthur njohuritë dhe aftësitë e saj me temat ndërkurrikulare si: identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; qytetaria aktive dhe sipërmarrja; shëndeti mendor e fizik dhe siguria; zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore; teknologjia, shoqëria dhe media duke i lidhur konceptet artistike me situata konkrete që nxënësit përballen në jetën e tyre.

Diagrama 1. Përmbajtja e programi lëndor të artit pamor

- c) *Kompetencat e lëndës dhe rezultatet e të nxënësve.* Lënda e artit pamor synon të pajisë nxënësit me kompetenca që shkojnë përtej aftësive të riprodhimit mekanik të objekteve dhe dukurive të ndryshme, duke ofruar aftësi krijuese mbështetur te zbulimi, kuptimi dhe analiza e

strukturuar. Në këtë mënyrë arti pamor nuk është vetëm një disiplinë artistike, por një mjet i fuqishëm për të zhvilluar aftësi kyçe të shekullit XXI. Ai e përgatit nxënësin për të qenë *krijues, bashkëpunues, komunikues efektiv dhe qytetar aktiv* në një botë në zhvillim të vazhdueshëm. Aftësitë kyçe të shekullit XXI, janë një grup kompetencash që i ndihmojnë individët të jenë të suksesshëm në një botë që ndryshon me shpejtësi, të drejtuar nga teknologjia, informacioni dhe globalizimi. Lënda e artit pamor, në mënyrë të natyrshme, kontribuon fuqishëm në zhvillimin e këtyre aftësive.

- d) *Përmbajtja mësimore dhe rezultatet e të nxënit.* Në këtë rubrikë përshkruhet koha e dedikuar (numri i orëve mësimore) të klasës së gjashtë për çdo tematikë, duke ofruar hapësirë për punë individuale, në grup dhe për projekte; tematikat e lëndës dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre; njohuritë kryesore, aftësitë për secilën tematikë dhe qëndrimet që demonstroi nxënësi.
- e) *Metodologjia e mësimdhënies.* Në lëndën e artit pamor është e rëndësishme t'i kushtohet një vëmendje e madhe përdorimit të metodave interaktive, teknikave të menduarit kritik dhe krijues, zgjidhjes artistike dhe bashkëpunimit. Puna me projekte të integruara dhe detyra artistike janë në fokus të zhvillimit të lëndës. Përshtatja e mësimi për nxënës me nevoja të veçanta dhe mbështetja e talenteve në lëndën e artit pamor nxit kuriozitetin për lëndën. Në këtë rubrikë do të ketë edhe disa shembuj veprimtarish për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.
- f) *Vlerësimi i nxënësve është një tjetër rubrikë,* e cila përshkruan në mënyrë të përmbledhur llojet e vlerësimit të nxënësit, shembuj të instrumenteve të vlerësimit, vlerësimin si metodologji të nxëni. Gjithashtu në këtë rubrikë do të ketë edhe shembuj të niveleve të arritjes së rezultateve të të nxënit.
- g) *Burimet dhe materialet didaktike* që mund të përdoren në lëndën e artit pamor. Njohja me konceptet pamore, mjetet artistike dhe veprat e artit të sjella nga burime të ndryshme dhe materiale didaktike të demonstruara me mjete konkrete.
- a) *Rekomandime për zbatimin e programit.* Në këtë rubrikë do të ketë disa rekomandime për përdoruesit e programit lëndor siç janë: nxënësit, mësuesit, vlerësuesit e jashtëm të cilësisë, prindërit.
- h) *Ndryshimet përmbajtjesore.* Në këtë rubrikë do të përshkruhen përditësimet kryesore në përmbajtjen lëndore.

4 KOMPETENCAT DHE AFTËSITË QË ZHVILLON LËNDA E ARTIT PAMOR

4.1 Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit

Zhvillimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe të nxënies kërkon që mësuesi të sigurojë një lidhje të qëndrueshme dhe funksionale midis kompetencave kyç dhe atyre të lëndës, sipas klasave të arsimit të mesëm të ulët. Kjo kërkon një planifikim të kujdesshëm të situatave të të nxënit, si dhe përzgjedhjen e metodave, mjeteve dhe burimeve të përshtatshme që nxisin angazhimin, reflektimin dhe zbatimin praktik të njohurive. Arti pamor nuk është vetëm një disiplinë artistike, por një mjet i fuqishëm për të zhvilluar aftësi kyçe të shekullit XXI. Ai e përgatit nxënësin për të qenë *krijues, bashkëpunues, komunikues efektiv dhe qytetar aktiv* në një botë në zhvillim të vazhdueshëm. Aftësitë kyçe të shekullit XXI, janë një grup kompetencash që i ndihmojnë individët të jenë të suksesshëm në një botë që ndryshon me shpejtësi, të drejtuar nga teknologjia, informacioni dhe globalizimi. Lënda e artit pamor, në mënyrë të natyrshme, kontribuon fuqishëm në zhvillimin e këtyre aftësive.

- **Kreativiteti**, ku arti pamor inkurajon dhe nxit krijimtarinë përmes gjuhës artistike, përdorimit të teknikave dhe veprave të artit. Nxënësit mësojnë të shprehin veten në mënyrë unike dhe të zhvillojnë ide origjinale.
- **Bashkëpunimi**, ku arti pamor nxit nxënësit të punojnë në grup si p.sh.: në projekte të përbashkëta, ku secili ka një rol të rëndësishëm. Kështu ju jepet mundësia që ata të punojnë në grup, të ndajnë dhe të kuptojnë përgjegjësitë.
- **Komunikimi**, ku arti pamor si një formë universale komunikimi – përçon ndjenja, mesazhe dhe histori. Gjithashtu, diskutimi mbi artin pamor ndihmon zhvillimin e të folurit dhe të shkruarit.
- **Mendimi kritik dhe zgjidhja e problemeve**, ku arti pamor inkurajon dhe nxit nxënësit në analizimin e veprave artistike, zhvillon aftësitë e vendimmarrjes gjatë krijimit dhe zgjidhja e sfidave teknike ndihmojnë në zhvillimin e mendimit analitik.
- **Aftësitë teknologjike**, ku arti pamor inkurajon dhe nxit përdorimin e programeve të ndryshme krijuese, që ofrojnë mjete dhe mënyra novatore në krijim, gjurmimin dhe shpërndarjen e informacionit artistik duke zhvilluar aftësitë digjitale.

- **Ndërgjegjësimi global dhe kompetencat kulturore**, ku arti pamor jep mundësinë njohjen dhe kuptimin e kulturave të ndryshme në klasë. Mësimi i artit pamor i ndihmon nxënësit të jenë më të hapur dhe të kuptojnë diversitetin kulturor.
- **Aftësitë për mësim gjatë gjithë jetës**, ku arti pamor kërkon përkushtim, durim dhe disiplinë – vlera që ndihmojnë në formimin e një qëndrimi pozitiv ndaj të nxënit të vazhdueshëm.

Kompetenca kuptohet sot si një ndërthurje e balancuar mes njohurive, aftësive, qëndrimeve, vlerave dhe mendimit kritik, që mundësojnë nxënësin të përballë me situata reale dhe komplekse në mënyrë efektive dhe të pavarur. Qasja e mësimdhënies e bazuar në kompetenca e zhvendos fokusin nga përvetësimi pasiv i përmbajtjes lëndore (me mësuesin si qendër të procesit) drejt formimit të aftësive që ndihmojnë nxënësin të kuptojë, të zbatojë dhe të transferojë njohuritë në situata të reja dhe jetësore, duke u vendosur vetë nxënësi në qendër të procesit. Rezultatet e të nxënit për kompetencat kyç që mund të zhvillojë nxënësi në klasën e gjashtë në lëndën e artit pamor mund të përmbledhen si më poshtë:

Tabela 1. Kompetencat kyçe dhe rezultatet e të nxënit.

Kompetenca e komunikimit në gjuhën amtare	Kompetenca e komunikimit në gjuhë të huaja
<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhën amtare, nxënësi:</i> - përshtat komunikimin me situatat dhe qëllimet që ka arti pamor; - kërkon, mbledh dhe përpunon informacione mbi artin pamor me mjete ndihmëse; - merr pjesë në biseda për tema mësimore në art pamor; - komunikon për përvojat e veta në krijim duke përdorur fjalor të pasur; - analizon vepra arti dhe lidh përmbajtjen me tema sociale ose personale; - shpreh opinione mbi vepra të ndryshme arti dhe evente kulturore;	<i>Për të dëshmuar kompetencën e komunikimit në gjuhë të huaj, nxënësi:</i> - merr pjesë në biseda të thjeshta mbi artin pamor, duke bërë pyetje dhe dhënë përgjigje; - transmeton saktë informacionin artistik në forma të ndryshme; - mbledh informacione të ndryshme mbi vepra të artit, artistë apo elemente të trashëgimisë në një ose më shumë gjuhë të huaja;

- prezanton projekte në art pamor individualisht ose në grup përmes komunikimit verbal dhe elektronik; - analizon dhe përdor koncepte të reja të artit pamor në kontekste të ndryshme krijuese.	- kupton tekste të thjeshta dhe arrin të ndjekë temat kryesore të tyre; - krahason informacionin kulturor nga vende të ndryshme; - mbështetës në diskutime dhe ndihmon për të kontribuar.
Kompetenca në STEM (matematikë, shkencë, teknologji dhe inxhinieri)	Kompetenca digjitale
<i>Për të dëshmuar kompetencat në STEM, shkencë, teknologji dhe inxhinieri, nxënësi:</i> - lidh koncepte shkencore nga lëndët e tjera me artin pamor p.sh.: (format gjeometrike dhe natyrore, ekuilibri, ngjyrat, etj.); - analizon fenomene natyrore si pjesë e kërkimit artistik; - paraqet argumente për problemet mbi artin pamor lidhur me shkencat; - përdor informacionin për zgjidhjen e problemeve dhe marrjen e vendimeve në procese të ndryshme krijuese, duke argumentuar ato; - propozon dhe planifikon projekte me tematika nga arti pamor, duke ndjekur rrugën e duhur si: qëllime, aktivitete dhe burime të ndryshme; - përdor shembuj nga jeta e përditshme për të krijuar në art pamor.	<i>Për të dëshmuar kompetencën digjitale, nxënësi:</i> - përdor programe digjitale që ofrojnë mundësi të ndryshme shprehëse për krijuar; - krijon duke përdorur mjete digjitale që ofrojnë forma të ndryshme shprehëse; - bashkëpunon me moshatarët duke përdorur teknologjinë për zgjidhjen e problemeve; - përdor aftësitë e mendimit kritik dhe krijues për të planifikuar projekte me tematika të ndryshme në artin pamor;

Kompetenca personale, shoqërore dhe e të nxënit	Kompetenca qytetare
<i>Për të dëshmuar kompetencën personale, shoqërore dhe të nxënies, nxënësi:</i> - identifikon dhe përmirëson përparësitë dhe dobësitë personale ndaj njohurive dhe aftësive pamore; - organizon, fokusohet në të nxënit, vendos qëllime dhe vlerëson punën e tij në aspekte të ndryshme të proceseve mësimore; - motivon dhe vlerëson veten, punon në mënyrë të pavarur dhe në grup në detyra apo proceseve të ndryshme në art pamor; - shpreh dëshirë për të nxënit gjatë gjithë jetës dhe bashkëpunon në mënyrë konstruktive; - reflekton për rritjen personale përmes pjesëmarrjes në aktivitete të artit pamor; - vlerëson aftësitë e bashkëmoshatarëve në art pamor dhe jep kontribut konstruktiv në grup; - zhvillon ndjenjën e përkatësisë përmes projekteve artistike në shkollë.	<i>Për të dëshmuar kompetencën qytetare, nxënësi:</i> - tregon solidaritet në zgjidhjen e problemeve në shkollë, komunitet e më gjerë; - vlerëson diversitetin kulturor me tolerancë dhe respekt; - demonstroi vlerat e të drejtave të njeriut, si respekti për dinjitetin personal dhe lufta kundër diskriminimit; - menaxhon dhe zgjidh konfliktet në mënyrë konstruktive dhe paanshme; - angazhohet në aktivitete artistike që mbështesin kauza sociale ose ditë kombëtare. - zhvillon ndjeshmëri ndaj temave të drejtësisë dhe barazisë në art pamor. - kupton rolin e artit në ndërtimin e bashkësive dhe identiteteve kolektive.
Kompetenca e sipërmarrjes	Kompetenca për vetëdijen dhe shprehjen kulturore
<i>Për të dëshmuar kompetencën e sipërmarrjes, nxënësi:</i>	<i>Për të dëshmuar kompetencën për vetëdijen dhe shprehjen kulturore, nxënësi:</i>

- përdor imagjinatën për procese krijuese dhe novatore përmes njohurive pamore; - planifikon projekte dhe organizon punën me tema të ndryshëm pamore; - punon në mënyrë të pavarur dhe bashkëpunon me të tjerët në detyra të ndryshme të artit pamor; - vlerëson rëndësinë e punës individuale dhe në grup për zhvillimin e komunitetit; - ndërmer aktivitete për zgjidhjen e problemeve shoqërore (koncerte, ekspozita, etj.); - planifikon aktivitete artistike shkollore në mënyrë të organizuar; - bashkëpunon në grup për të realizuar projekte artistike me përgjegjësi; - merr rolin e udhëheqësit në një projekt në art pamor.	- shpreh idetë në krijimet e tij nëpërmjet përdorimit të gjuhës artistike; - përmirëson aftësitë e veta personale në lidhje me përdorimin e teknikave të larmishme artistike; - identifikon mundësi për të shprehur vlera personale, sociale nëpërmjet arteve; - analizon ndikimin e artit pamor në jetën e tij, në komunitet e më gjerë; - krahason vepra arti dhe elemente të trashëgimisë nga kultura të ndryshme; - përdor tema në art pamor që pasqyrojnë vlerat dhe përvojat personale; - angazhohet në procese krijuese, si individualisht ashtu dhe kolektivisht.

4.2 Temat ndërkurrikulare dhe lidhja me lëndën e artit pamor

Integrimi i temave ndërkurrikulare me artin pamor në arsimin e mesëm të ulët u mundëson nxënësve të kuptojnë më thellë lidhjet ndërmjet artit dhe jetës reale, duke i ndihmuar ata të zhvillojnë aftësi analitike, mendim kritik, argumentim dhe zgjidhje problemesh. Këto tema përforcojnë përdorimin e artit si mjet për interpretimin e të dhënave, planifikimin, marrjen e vendimeve dhe vlerësimin e situatave të ndryshme shoqërore, kulturore dhe shkencore.

- *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.* Arti pamor i ofron mundësi nxënësit për zhvillimin e ndjenjës së *identitetit kombëtar, njohjes dhe respektit ndaj kulturave të ndryshme*. Përmes zhvillimit të kësaj teme lënda e artit pamor kërkon të zhvillojë ndjenjën e identitetit kombëtar përmes njohjes së elementeve të trashëgimisë kulturore shqiptare si veshjet, arkitektura, objekte etnografikë, etj. Nxënësit njihen me veprat e artit dhe autorë shqiptarë të periudhave të ndryshme historike e po ashtu me vepra dhe artistë nga bota, duke zhvilluar ndjenjën e përkatësisë dhe respektin për larminë kulturore. Kjo tematikë mundëson organizimin e aktiviteteve artistike - kulturore si: “Trashëgimia jonë kulturore”, “Java Ndërkulturore”, etj., ku mund të prezantohen punimet e nxënësve në ekspozita kolektive.
- *Qytetaria aktive dhe sipërmarrja.* Në këtë temë, arti pamor luan rol të rëndësishëm sepse krijon mundësi që nxënësi të mësojë jo vetëm për artin, por edhe për rolin e tyre si qytetarë të angazhuar dhe krijues në komunitet. Duke qenë se arti pamor ka qenë gjithmonë një formë shprehjeje për çështje sociale, politike dhe komunitare, nxënësi analizon vepra dhe krijime personale që përcjellin mesazhe të drejta qytetare, si: promovimi i paqes, të drejtat e njeriut, barazinë apo mbrojtjen e mjedisit etj. Nxënësi krijon vetë *punime që përçojnë mesazhe sociale*, duke u angazhuar në diskutime dhe reflektime mbi realitetin e tyre. Për realizimin e kësaj tematike mund organizohen ekspozita me tema sociale (si barazia gjinore, ndihmë për fëmijët në nevojë apo për të moshuarit, mjedisi, etj.). Ndërsa në lidhje me sipërmarrjen mund të trajtohen tema si: *si të menaxhosh një grup projekt artistik, apo një ekspozitë*. Ndërsa në lidhje me sipërmarrjen mund të trajtohen tema si: menaxhimi i një galerie art, roli i teknologjisë në promovimin shitjen e veprave të artit dhe krijimin e projekteve fitimprurëse.
- *Shëndeti mendor, fizik dhe siguria.* Nëpërmjet Artit pamor, krijohen mundësi të mira për të edukuar nxënësin por edhe duke ndikuar pozitivisht në mirëqenien emocionale, fizike dhe sociale të tyre. Arti ndihmon në shprehjen emocionale, reduktimin e stresit dhe nxit një

mendje të shëndetshme. Nxënësi vëzhgon vepra të ndryshme arti, dizajni dhe objekte të trashëgimisë kulturore duke krijuar albume të klasifikuara duke zhvilluar kështu ndjenjën e përqendrimit dhe vetëdijen emocionale. Nxënësi realizon postera me mesazhe motivuese për kujdesin ndaj vetes, emocioneve dhe trupit ose krijimi i artit që pasqyron ndjesitë personale. Gjithashtu nxënësit mësojnë të përdorin me kujdes mjete të ndryshme gjatë realizimit të punimit, për të krijuar sigurinë e tyre dhe të shokëve në punë.

- *Zhvillimi i qëndrueshëm dhe qëndrueshmëria mjedisore.* Lënda e Arti pamor ndihmon në edukimin mjedisor duke inkurajuar riciklimin, ripërdorimin dhe reflektimin mbi ndikimin e njeriut në natyrë përmes krijimtarisë vizuale. Organizimi i një aktiviteti ose ekspozite me përdorimin e materialeve të ricikluara duke krijuar objekte artistike që përcjellin mesazhe për mbrojtjen e natyrës.
- *Teknologjia, shoqëria dhe media.* Arti pamor luan një rol të rëndësishëm për të zhvilluar te nxënësit aftësi kritike, kreative dhe digjitale në një botë gjithnjë e më të ndërlidhur përmes teknologjisë. Nxënësit përdorin mjete digjitale si aplikacionet për vizatim (p.sh., Photoshop, Canva, Procreate) për të krijuar pamje vizuale që pasqyrojnë tema të ndryshme shoqërore, kulturore ose personale.
- Përmes përdorimit të teknologjisë, nxënësit mund të krijojnë projekte që lidhin artin dhe lëndë të tjera, duke krijuar postera, video dhe grafikë që pasqyrojnë mesazhe edukative.

4.3 Kompetencat e lëndës së artit pamor dhe rezultatet e të nxënit

Bazuar në këtë kurrikul, lënda e artit pamor synon të përmbushë tri kompetenca, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë jetës së tij dhe që arrihen nëpërmjet tri tematikave kryesore. Këto kompetenca zbërthehen në rezultate të nxëni për secilën klasë.

Diagrama 2. Korniza konceptuale e lëndës së artit pamor

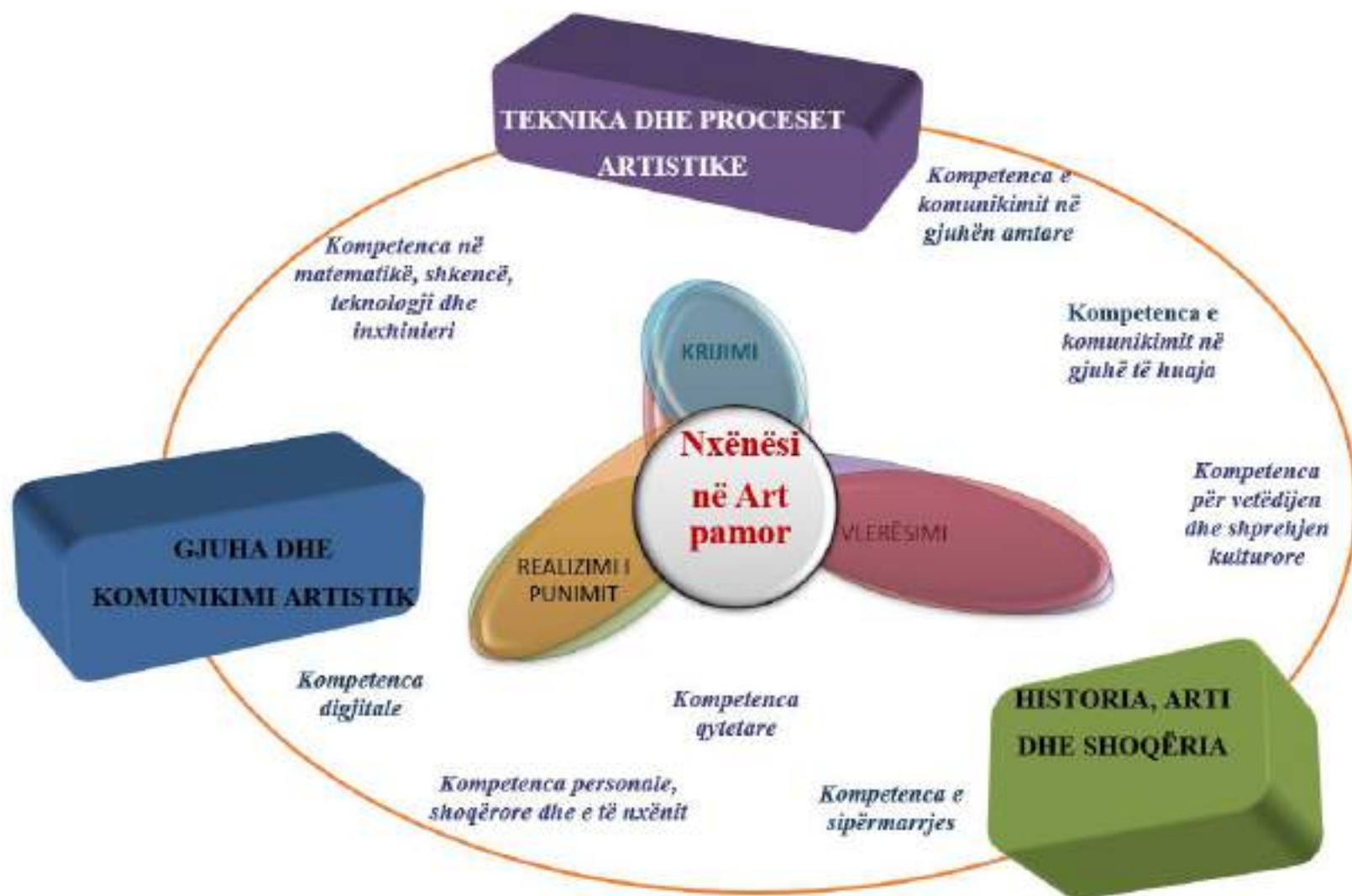

Tabela 2: Kompetencat lëndore dhe rezultatet e të nxënit

Kompetencat lëndore	Përshkrimi i kompetencave	Rezultatet e të nxënit për kompetencat për klasën e gjashtë
Krijimi artistik	Nxënësi përmes kësaj kompetence zhvillon aftësitë krijuese përmes mjeteve të artit pamor, duke përdorur imagjinatën, përvojat personale dhe ndikimet kulturore. Kjo kompetencë ndihmon nxënësin të eksperimentojë me forma, ngjyra, tekstura dhe përbërje vizuale për të shprehur ndjenja, mendime ose mesazhe konkrete.	Nxënësi: ✓ zbulon elementët e gjuhës vizuale në mënyrë personale dhe i përdor për të realizuar idetë e veta përmes imazheve; ✓ përdor me kompetencë hapat e procesit krijues që nga stimuli, ideja dhe realizimi nëpërmjet përzgjedhjes së teknikave të duhura artistike; ✓ eksperimenton për të personalizuar tema e subjekte të ndryshme; ✓ përdori qëllimshëm elemente të gjuhës artistike, e cila është një pjesë shumë e rëndësishme e procesit krijues; ✓ përdor gjuhën pamore dhe komunikimin e ideve origjinale; ✓ zbulon ide të reja, përdor burime të ndryshme informacioni, bën skica dhe përcakton qëllimin krijues.
Realizimi i punimit	Nxënësi, përmes kësaj kompetence, zhvillon aftësitë për të krijuar punime artistike, duke përdorur mjete dhe materiale të ndryshme dhe duke shprehur idetë e tij në mënyrë krijuese.	Nxënësi: ✓ krijon punë dy dhe tre-dimensionale në art dhe dizajn nëpërmjet përdorimit të teknikave të larmishme artistike; ✓ zbulon mundësitë shprehëse të teknikave të ndryshme artistike, tradicionale dhe digjitale, eksperimenton dhe i përdor me kompetencë në realizimin e punimit;

	Kjo kompetencë e ndihmon nxënësin të zhvillojë krijimtarinë dhe aftësitë praktike përmes artit, duke mësuar të shprehë idetë e tij në mënyrë vizuale.	✓ eksperimenton me efektet e ndryshme të tyre për të realizuar idenë dhe për të dhënë mesazhin për një audiencë të caktuar; ✓ zhvillon aftësitë e tij për të organizuar gjuhën vizuale nëpërmjet teknikave të ndryshme artistike dhe ndan eksperiencat krijuese me të tjerët; ✓ përdor teknika të ndryshme artistike në realizimin e ideve origjinale; ✓ zbulon gjatë procesit krijues, mundësitë e shumta shprehëse procesit krijues që ofrojnë teknikat artistike dy dhe tre-dimensionale; ✓ përdor burime të ndryshme informacioni, eksperimenton dhe përcakton qëllimin krijues.

<i>Vlerësimi i veprave të artit</i>	Nxënësi, përmes kësaj kompetence, mëson të shikojë dhe të kuptojë vepra arti duke zhvilluar aftësinë për të vëzhguar, analizuar dhe shprehur mendimin e tij për përmbajtjen, mesazhin dhe elementët artistikë. Kjo kompetencë ndihmon nxënësin të kuptojë dhe vlerësojë veprat e artit, duke zhvilluar shijen estetike, mendimin kritik dhe respektin për krijimtarinë artistike.	Nxënësi: ✓ analizon dhe interpreton vepra të ndryshme arti dhe objekte të trashëgimisë kulturore në aspektin historik dhe social kulturor; ✓ komunikon emocionet dhe gjykimin e tij mbi vepra të ndryshme arti si dhe për punën e tij dhe të shokut; ✓ vlerëson aspektet e cilësisë simbolike dhe shprehëse të veprave të artit duke marrë parasysh kontekstin historik të tyre; ✓ përdor një gjuhë specifike të përshtatshme për të përshkruar dhe komentuar eksperiencën e tyre artistike dhe atë që kanë mësuar nga kjo eksperiencë; ✓ kupton rëndësinë e rolit të artit pamor dhe artistit në shoqëri, respekton opinione estetike dhe kritike të ndryshme dhe identifikon një sërë profesionesh që lidhen me artin pamor.

5 PËRMBAJTJA MËSIMORE DHE REZULTATET E TË NXËNIT

5.1 Koha mësimore për secilën tematikë për klasën e gjashtë

Lënda e artit pamor zhvillohet për 35 javë mësimore me nga 1 orë secila (45 min.), pra gjithsej 35 orë për secilën klasë. Programi i artit pamor specifikon peshën (orët e sugjeruara) e secilës tematikë për secilën klasë. Shuma e orëve sugjeruese për secilën tematikë është e barabartë me sasinë e orëve vjetore të përcaktuara në planin mësimor të arsimit bazë. Shpërndarja e orëve ka për qëllim që përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë në raport me orët totale vjetore.

Tabela 3: Orë të sugjeruara për çdo tematikë

Tematika	Gjuha dhe komunikimi artistik	Teknikat dhe proceset	Historia Arti dhe shoqëria	Gjithsej orë
Klasa e gjashtë	10	17	8	35 orë

5.2 Përmbajtja e lëndës sipas tematikave dhe përshkrimi i përmbledhur i tyre

Në programin e artit pamor për klasën e gjashtë janë paraqitur tematikat përmbajtjesore: Tematika I: Gjuha dhe komunikimi artistik, Tematika II: Teknika dhe procese artistike; Tematika III: Historia, arti dhe shoqëria. Këto tematika janë bazë për të ndërtuar njohuri, aftësi dhe qëndrime e vlera. Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë, aftësitë, që duhet të demonstrojë nxënësi lidhur me tematikat përkatëse, ndërkohë qëndrimet dhe vlerat që demonstroi nxënësi në lëndën e artit pamor përmbledhen për të gjitha tematikat.

Tematikat dhe renditja e tyre nuk presupozon që përmbajtja vjetore, përgjatë vitit shkollor, duhet të zhvillohet e ndarë sipas tematikave dhe në këtë renditje. Sasia e orëve mësimore për secilën tematikë është rekomanduese. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën tematikë.

KLASA E GJASHTË

5.2.1 Tematika: Gjuha dhe komunikimi artistik

Përshkrimi i tematikës: Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të zbulojë elementët e gjuhës vizuale dhe t'i përdorë për të realizuar idetë e veta përmes imazheve. Të përdorë me kompetencë hapat e procesit krijues që nga stimuli, ideja dhe realizimi nëpërmjet përzgjedhjes së teknikave të duhura artistike. Procesi i eksperimentit është pjesë e rëndësishme e krijimit artistik pasi ndihmon në aftësimin e nxënësit për të personalizuar tema e subjekte të ndryshme. Personalizimi i temave, subjekteve dhe përdorimi i qëllimshëm i elementeve të gjuhës artistike është një pjesë shumë e rëndësishme e procesit krijues.

NJOHURITË	AFTËSITË
A. Shenja dhe pika: - Shenja grafike, shenja plastike, shenja piktorike, shenja arkitektonike. - Pika dhe efektet e saj. B. Vija: - Cilësitë e linjës.	A. Shenja dhe pika: Nxënësi demonstroi se: - Analizon veçoritë për llojet e shenjave në stile dhe teknika të ndryshme artistike; - Eksperimenton me lloje të ndryshme shenjash: shenja grafike, shenja piktorike, shenja plastike duke kuptuar rëndësinë e saj komunikuese; - Zhvillon kompozime kreative duke përdorur ritme të përsëritura me pika dhe shenja; B. Vija:

- Vija si mjet shprehës.

C. Forma dy-dimensionale:

- Format natyrore, format gjeometrike.

D. Ngjyrat :

- Perceptimi i ngjyrës.
- Ngjyrat parësore ,ngjyrat dytësore, ngjyrat e treta.

Nxënësi demonstiron se:

- Identifikon lloje të ndryshme vijash (të drejta, të lakuara, të thyera, spirale etj.) në natyrë dhe në art;
- Përdor cilësitë e ndryshme të vijës për qëllime të caktuara në krijimet e veta;
- Përdor mjete të ndryshme artistike si lapsi, stilolapsi, karboni, lapustila, rapidografi, etj., për të krijuar emocione të caktuara nëpërmjet vizatimeve me vijën;

C. Forma dy-dimensionale:

Nxënësi demonstroi se:

- Identifikon dhe emërton forma dy-dimensionale në objekte, ilustrime dhe në natyrë;
- Zhvillon një dekoracion përmes kombinimit të formave gjeometrike;
- Analizon format natyrore dhe ato gjeometrike në veprat e artit, duke kuptuar përdorimin dhe rëndësinë e tyre në kompozim;

D. Ngjyrat :

Nxënësi demonstiron se:

- Kupton zbërthimin e dritës së bardhë në spektrin e ngjyrave përmes prizmit;

- Ngjyrat e ngrohta, ngjyrat e ftohta. E. Tekstura : - Tekstura të ndryshme (natyrale dhe artificiale). F. Vëllimi: - Drita dhe hija (hija e objektit dhe hija e mbartur). G. Hapësira: - Llojet e hapësirës.	- Shpjegon funksionin e rrethit të ngjyrave si mjet për të kuptuar përzierjen e ngjyrave dhe ndjesinë e ngjyrave të ngrohta dhe të ftohta; - Eksperimenton me kombinime ngjyrash për të krijuar kompozime të ndryshme; E. Tekstura : Nxënësi demonstroi se: - Dallon ndryshimin mes teksturave natyrore (si gjethe, lëvore, pupla) dhe atyre artificiale (si pllaka, plastikë, metal); - Identifikon shembuj të ndryshëm të teksturës në natyrë dhe i interpreton në krijim, mbi sipërfaqe dy dhe tre-dimensionale; F. Vëllimi: Nxënësi demonstroi se: - Identifikon hijen e objektit dhe hijen e mbartur në objekte reale, në imazhe të ndryshme dhe vepra arti; - Zhvillon kompozime me objekte që shfaqin qartë hijen e vet dhe hijen e mbartur përmes dritës; G. Hapësira: Nxënësi demonstroi se:

-Paraqitja e hapësirës në sipërfaqe dydimensionale. -Planet. H. Baraspesha: - Simetria dhe asimetria.	- Identifikon elementët që krijojnë ndjesinë e hapësirës në një vepër arti(si madhësia, mbivendosja, perspektiva, hija); - Zbaton teknika të thjeshta për të krijuar iluzionin e hapësirës në një sipërfaqe dy-dimensionale; H. Baraspesha: Nxënësi demonstroi se: - Identifikon simetrinë, asimetrinë dhe simetrinë rrethore në natyrë dhe në art; - Zbulon që asimetria është e kundërta e simetrisë dhe kupton rëndësinë e përdorimit të asimetrisë në veprat e artit dhe arkitekturë; - Eksperimenton me aksin e simetrisë dhe simetrinë rrethore në krijimet pamore, duke ndërtuar kompozime me materiale të ndryshme;

5.2.2 Tematika: Teknika dhe procese artistike

Përshkrimi i tematikës: Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të krijojë punë dy dhe tre-dimensionale në art dhe dizajn nëpërmjet përdorimit të teknikave të larmishme artistike. Ai zbulon mundësitë shprehëse të teknikave të ndryshme artistike, eksperimenton dhe i përdor me kompetencë në realizimin e punimit. Një vend të rëndësishëm zë përzgjedhja e qëllimshme e teknikave artistike nga nxënësi, eksperimentimi me efektet e ndryshme të tyre për të realizuar idenë dhe për të dhënë mesazhin për një audiencë të caktuar. Gjithashtu ai zhvillon aftësitë e tij për të organizuar gjuhën vizuale nëpërmjet teknikave të ndryshme artistike dhe ndan eksperiencat krijuese me të tjerët.

NJOHURITË	AFTËSITË
A. Vizatimi : - Teknikat grafike: vizatimi me laps, karbon. B. Piktura: - Akwareli	A. Vizatimi : Nxënësi demonstroi se: - Eksperimenton dhe krijon me mjete dhe teknika të ndryshme artistike duke u mbështetur në natyrë, në mjedis, në eksperiencë personale të fantazia për të komunikuar ide; - Krijon duke përdorur karakteristikat shprehëse të mjeteve të vizatimit si: gradacionet tonale të lapsit dhe gomës, karbonit etj.; - Shfaq krijimin e imazheve tre-dimensionale mbi sipërfaqe dy-dimensionale. B. Piktura: Nxënësi demonstroi se:

C. Mozaiku:

D. Stampimi:

- Monotipi
- Stampa me relief dhe gërryerje.

E. Fotografia:

- Zbaton teknikat bazë të akualetit përdor ujë dhe ngjyrë në masa të përshtatshme dhe përzierje të thjeshta;
- Shpreh procesin dhe rezultatin, duke vlerësuar efektet e arritura në krijim me teknikën e akualetit;

C. Mozaiku:

Nxënësi demonstiron se:

- Kupton konceptin e mozaikut si teknikë artistike që ndërtohet me copa të vogla materiali për të formuar një figurë apo kompozim.
- Përdor materiale të ndryshme (letër, gur të vegjël, fasule me ngjyra, ngjitëse etj.) për realizimin e mozaikut.

D. Stampimi:

Nxënësi demonstiron se:

- Kupton dallimin midis teknikave të stampimit: monotipi, stampa me relief dhe gërryerje.
- Eksperimenton me teknikën e monotipit në realizimin e imazhit dhe stampimit mbi sipërfaqe me tekstura të ndryshme.
- Krijon stampa me relief dhe nëpërmjet gërryerjes dhe stampon mbi sipërfaqe me teksturë të ndryshme.

E. Fotografia:

- Imazhe fotografike dokumentojnë historinë. -Aparati fotografik. F. Grafik dizajni dhe prezantimi: -Projekt artistik. G. Skulptura: - Modelimi me plastelinë, baltë, karta pesta. - Gdhendja mbi materiale të buta.	Nxënësi demonstroi se: - Zbulon që imazhi fotografik ndryshon nga imazhi artistik i pikturës apo vizatimit dhe është mënyra kryesore e komunikimit vizual e këtij shekulli. - Përdor një aparat të thjeshtë fotografik për një qëllim të caktuar, duke kompozuar saktë. F. Grafik dizajni dhe prezantimi: Nxënësi demonstroi se: - Kupton rolin e dizajnit grafik si formë komunikimi vizual përmes simboleve, ngjyrave, shkronjave dhe imazheve. - Përdor elementët bazë të artit pamor (linjë, formë, ngjyrë, kompozim) në funksion të dizajnit. - Eksperimenton me ide krijuese, skica dhe materiale të ndryshme për të arritur një rezultat përfundimtar funksional dhe artistik. G. Skulptura: Nxënësi demonstroi se: - Modelon forma të thjeshta skulpturore duke përdorur plastelinë, baltë ose karta pastë, sipas një ideje ose teme të caktuar.

H. Konstruksioni: -Konstruksioni në arkitekturë. - Materiale të ndryshme dhe të riciklueshme.	- Zbaton gdhendjen në materiale të buta (p.sh, sapun, bukë peshk), duke përdorur mjete të përshtatshme. H. konstruksioni: Nxënësi demonstroi se: - Kupton rëndësinë e formave ndërtimore dhe lidhjen mes funksionit dhe pamjes në një strukturë arkitektonike. - Identifikon elementët bazë arkitektonikë si: muret, dritaret, kolonat, harku etj. në objekte të thjeshta ndërtimi. - Ndërton një model të thjeshtë arkitektonik, duke përdorur materiale si karton, letër, shkopinj druri, etj.

5.2.3 Tematika: Historia, arti dhe shoqëria

Përshkrimi i tematikës: Përmbajtja e kësaj tematike mundëson që nxënësi të zhvillojë mendimin kritik dhe analizën. Në këtë tematikë nxënësi aftësohet të analizojë dhe interpretojë vepra të ndryshme arti dhe objekte të trashëgimisë kulturore në aspektin historik dhe social kulturor. Ai komunikon emocionet dhe gjykimin e tij mbi vepra të ndryshme arti si dhe për punën e tij dhe të shokut. Duke ju referuar historisë së artit dhe kulturës nxënësi, pasuron perceptimin për mjedisin që e rrethon duke e njohur më mirë atë. Nëpërmjet kësaj tematike nxënësi kupton rëndësinë e rolit të artit pamor dhe artistit në shoqëri, gjithashtu respekton opinione estetike dhe kritike të ndryshme.

NJOHURITË	AFTËSITË
A. Histori arti : - Vepra arti nga vende, kultura dhe kohë të ndryshme dhe objekte nga trashëgimia kulturore (prehistoria, arti egjiptian, arti grek, arti romak, qytetet antike në Shqipëri .)	A. Histori arti : Nxënësi demonstroi se: - Analizon, interpreton dhe vlerëson vepra arti, objekte të trashëgimisë kulturore shqiptare dhe periudha të ndryshme historike, në kontekstin historik dhe në kontekstin social kulturor. - Identifikon elementët e gjuhës vizuale, teknikën e përdorur, aspektet historike në një vepër arti. - Krijon punime të frymëzuara nga periudhat historike, si vizatime, simbole apo elementë dekorativë të stilizuar. - Përdor fjalorin e duhur si në gjuhën e folur ashtu edhe të shkruar për të komunikuar vlerësimin e tij.

B. Eksperienca artistike: - Vizita në studiot e artistëve, punishtet e artizanëve të zonës. - Takime me artistë, dizajnë, artizanë, arkitektë etj. C. Ekspozita dhe evente kulturore: - Vizita në muze, (arkeologji, etnografi) galeri arti, qendra kulturore, site arkeologjike, objekte të trashëgimisë kulturore, etj. - Ekspozita, projekte artistike në klasë, shkollë dhe komunitet.	- Zbulon eksperienca të ndryshme artistike dhe profesione që lidhen me artin pamor, nëpërmjet takimeve me artistë të ndryshëm si të ftuar në shkollë, nëpërmjet vizitave në vendin e tyre të punës, nëpërmjet informacionit që marrin gjatë orës së mësimi dhe informacionit të mbledhur nga burime të ndryshme informacioni. - Viziton muze, galeri, qendrën kulturore, site arkeologjike, etj. - Merr pjesë në ekspozita e projekte artistike në klasë, shkollë e komunitet. - Prezanton informacionin e mbledhur rreth veprave të artit dhe autorëve të tyre. - Prezanton informacionin e mbledhur rreth objekteve të artizanatit dhe trashëgimisë kulturore nëpërmjet përdorimit të teknologjisë.

5.3 Qëndrime dhe vlera

Në lëndën e artit pamor nxënësi demonstroi qëndrimet dhe vlerat të përmbledhura si më poshtë:

Tabela 4. Qëndrimet dhe vlerat

Qëndrime dhe vlera:
Nxënësi: - Zhvillon qëndrim pozitiv ndaj të mësuarit të artit pamor duke nxitur kureshtjen, dëshirën për të zbuluar dhe eksploruar vepra arti, dizajni dhe elemente të trashëgimisë kulturore. - Krijon vetëbesim dhe vetëvlerësim duke i bërë ata të ndihen të sigurt për aftësitë e tyre në artin pamor. - Zhvillon durimin dhe përqendrimin, vëmendjen dhe këmbënguljen gjatë procesit krijues. - Zhvillon disiplinë dhe respekt gjatë krijimit dhe realizimit të punimit individual dhe në grup. - Përfshihet aktivisht dhe mëson të marrë pjesë me dëshirë në veprimtaritë krijuese dhe bashkëpunuese në klasë dhe në shkollë. - Krijon ndjenjën e bashkëpunimit dhe të punës në grup, duke nxitur ndjesinë e përkatësisë dhe përgjegjësisë kolektive. - Stimulon imagjinatën për të shprehur ndjenjat në mënyrë artistike përmes krijimeve artistike. - Ndan kuptimin dhe emocionet duke zhvilluar ndjeshmërinë dhe empatinë me të tjerët. - Njeh kultura të ndryshme përmes artit pamor, duke respektuar traditat e ndryshme artistike dhe diversitetin kulturor. - Praktikohet në mënyrë të rregullt për të krijuar një vetë disiplinë dhe përkushtim, duke kuptuar rëndësinë e përpjekjes dhe ushtrimit të vazhdueshëm.

5.4 Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e rezultateve të të nxënit (RN-ve).

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të veprimtarive që mund të përdoren nga mësuesi për përmbushjen e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

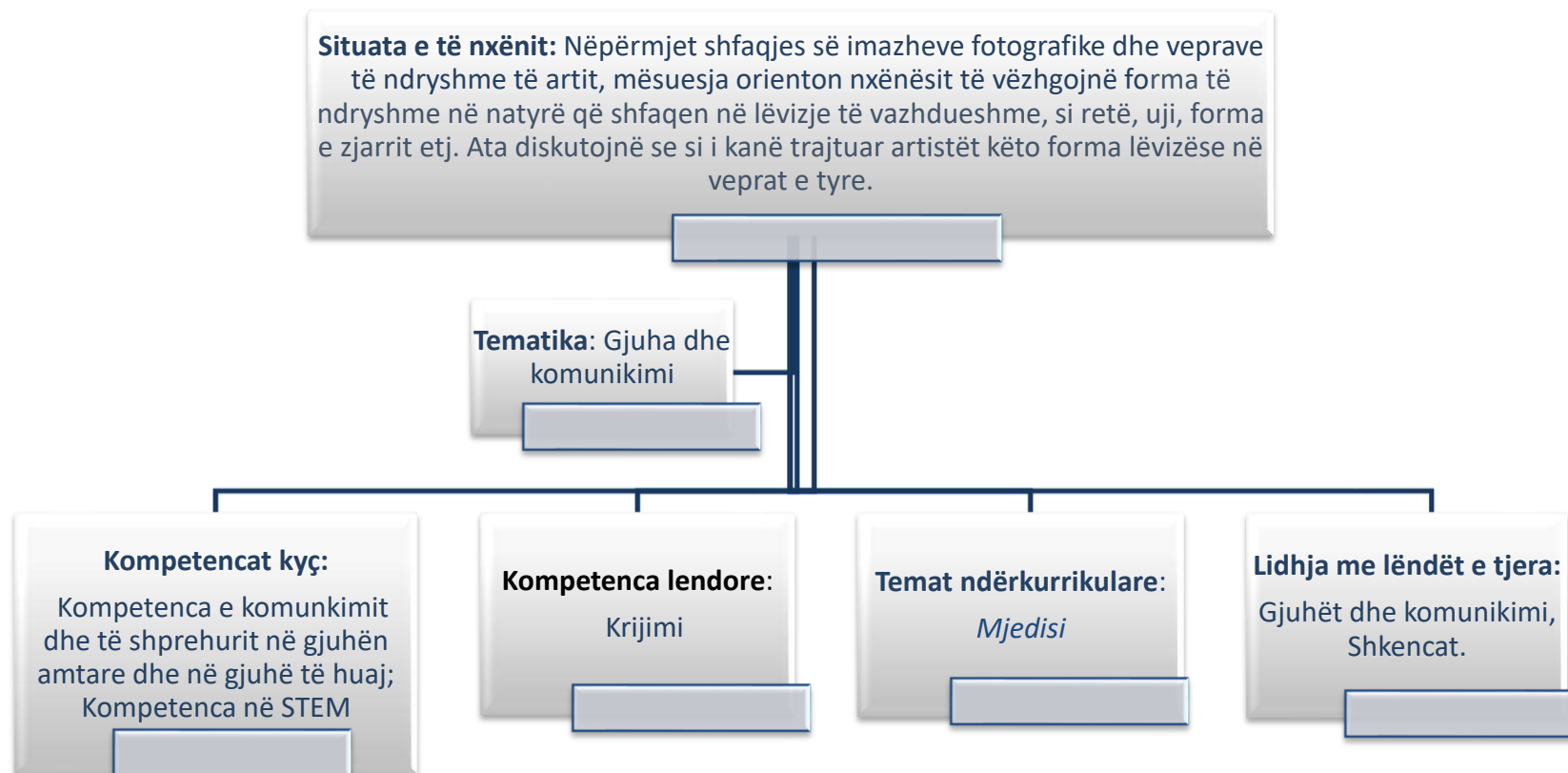
Tabela 5. Shembuj të veprimtarive për përmbushjen e RN-ve

REZULTAT TË NXËNI TË ORËS MËSIMORE	VEPRIMTARIA PRAKTIKE
SHEMBULLI	
Krijon një model të thjeshtë ndërtese duke përdorur forma të thjeshta dhe materiale të lehta.	Prezantimi i situatës Mësuesi prezanton disa shembuj të thjeshtë të ndërtesave dhe objekteve arkitekturore nga kultura të ndryshme (p.sh. një kullë, një urë, një shtëpi tradicionale). Diskutohet pyetja: Çfarë e bën një ndërtesë të fortë dhe të bukur njëkohësisht? Zgjedhja e materialeve. Nxënësit udhëzohen që në aktivitetin e sotëm do të krijojnë një ndërtim të thjeshtë dhe do të mësojnë rreth elementeve kryesore të arkitekturës: forma, qëndrueshmëria dhe funksioni. Përshkrimi praktik. Nxënësit, në grupe të vogla, përdorin materiale të thjeshta (karton, letër, shkopinj druri) për të ndërtuar një model të thjeshtë ndërtese. Ata përpiqen të përdorin forma të qëndrueshme dhe ta bëjnë ndërtimin sa më funksional dhe estetik.

	Prezantimi. Në klasë prezantohen ndërtesat e realizuara. P.sh. “Zgjedhëm të përdorim karton, sepse është material i lehtë, i qëndrueshëm dhe i lehtë për t’u prerë e dhënë formë.” Reflektimi. Mësuesi udhëzon nxënësit të reflektojnë përmes pyetjeve: ▪ Çfarë mësova për ndërtimin e një strukture të qëndrueshme? ▪ Cilat forma dhe ide funksionuan më mirë? ▪ Si lidhet puna jonë me punën e një arkitekti të vërtetë?

Në udhëzuesit kurrikularë për lëndën e artit pamor do të përshkruhen veprimtari praktike për përmbushjen e rezultateve të nxënësve sipas tematikave të lëndës

Diagrama 3 Shembull situatë të nxënë dhe lidhja me elementet e programit

6 METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Mësimdhënia dhe të nxënit efektiv përfshin një kombinim qasjesh, strategjish, metodash dhe teknikash që përdoren për të mbështetur të nxënit efektiv dhe zhvillimin e kompetencave të nxënësve në mjediset mësimore. Këto strategji dhe metoda marrin parasysh dhe plotësojnë nevojat e të nxënit si dhe sigurojnë pjesëmarrjen aktive të nxënësve në përzgjedhjen dhe shfrytëzimin e informacionit, duke nxitur përgjegjshmërinë vetjake, iniciativën, reflektimin, pavarësinë e gjykit, vetëvlerësimin, bashkëpunimin dhe barazinë. Edukimi promovon disa metoda të nxëni të cilat janë: a) Të nxënit me në qendër nxënësin; b) Të nxënit që promovojnë kompetencat; c). të nxënit e diferencuar; d) të nxënit e integruar; dh) Përdorimi i teknologjisë digjitale; e) Mësimin e kombinuar; ë) Të nxënit e bazuar në projekte; f) Angazhimi aktiv; g) Zhvillimin e të menduarit kritik dhe zgjedhjes së problemeve; gj) Të nxënit në bashkëpunim; h) Të nxënit e bazuar në krijime etj.

6.1 Roli i situatave të të nxënit praktike nga jeta reale në mësimin e artit pamor.

Zhvillimi i ndjeshmërisë estetike dhe emocionale përmes përjetimit pamor.

- *Nxënësit mësojnë të vlerësojnë artin pamor dhe ndikimin e tij në ndjenjat dhe përjetimet personale.*

Formimi i kulturës pamore përmes njohjes së historisë së artit, veprave të artistëve përfaqësues kombëtarë e botërorë.

- *Nxitja e vlerësimit për trashëgiminë në artet pamore shqiptare dhe të popujve të tjerë.*

Zhvillimi i aftësive për të krijuar, analizuar dhe interpretuar artin pamor.

- *Përdorimi i vëzhgimit të vetëdijshëm dhe analizës për të kuptuar përbërësit vizualë të veprës artistike.*

Zhvillimi i aftësive për shprehje dhe interpretim vizual përmes mjeteve dhe teknikave artistike.

- *Punimi në grup dhe individualisht; përdorimi i mjeteve dhe materialeve të thjeshta për të krijuar dhe realizuar vepra artistike.*

Nxjtja e krijimtarisë pamore dhe shprehjes personale përmes eksplorimit dhe realizimit të veprave origjinale artistike.

- *Përfshirja e nxënësve në krijime të thjeshta pamore, duke përdorur vizatimin, ngjyrat dhe materiale të ndryshme për të shprehur ide dhe emocione.*

Forcimi i bashkëpunimit dhe komunikimit përmes aktiviteteve artistike pamore, në grup.

- *Puna krijuese në grupe për realizimin e veprave artistike që nxit bashkëpunimin, frymën e grupit dhe përgjegjësinë e përbashkët.*

Përvetësimi i njohurive teorike bazë të artit pamor.

- *Njohja e elementeve bazë të gjuhës pamore si linja, forma, ngjyra, tekstura, kompozimi dhe përdorimi i tyre në shprehjen artistike.*

Ndërtimi i qëndrimeve pozitive ndaj mësimi të artit pamor dhe përfshirjes në jetën kulturore.

- *Inkurajimi për pjesëmarrje në aktivitete artistike dhe vlerësimi i artit si pjesë e rëndësishme e jetës shoqërore.*

6.2 Puna me nxënësit me nevoja të veçanta në lëndën e artit pamor.

Mësimi i artit pamor me fëmijët me nevoja të veçanta kërkon strategji të veçanta të mësimdhënies për fëmijët me nevoja të veçanta kërkon një qasje të personalizuar, të ndjeshme dhe të mbështetur në metoda fleksibël e kreative. Ja disa metoda mësimi të rekomanduara, të shoqëruara me strategji praktike që mund të zbatohen në klasë. Disa nga metodat dhe qasjet që mësuesi mund të zhvillojë në klasë për fëmijët me nevoja të veçanta janë:

- *Përshtatja e materialeve dhe mjeteve artistike:* Përdorimi i materialeve të thjeshta, të përshtatshme për aftësitë motorike të nxënësve (p.sh. bojëra të pastra, ngjyra me gishta, forma të mëdha dhe materiale të buta) mund t'i ndihmojë ata të shprehin pa pasur nevojë për teknika komplekse.

- *Mbështetje vizuale dhe udhëzime të qarta:* Përdorimi i udhëzimeve vizuale (si diagramet dhe ilustrimet) dhe udhëzimeve të thjeshta për proceset krijuese ndihmojnë fëmijët me nevoja të veçanta të kuptojnë më mirë dhe të ndjekin hapat e aktiviteteve artistike.
- *Puna me grupe të vogla dhe aktivitete të përbashkëta:* Kjo ndihmon në zhvillimin e aftësive sociale dhe komunikative, duke krijuar mundësi për të mësuar nëpërmjet bashkëpunimit dhe ndihmës nga shokët e klasës.
- *Përshtatja e kohës dhe hapësirës për krijimin:* Disa nxënës mund të kenë nevojë për më shumë kohë për të përfunduar aktivitetet artistike. Përshtatja e kohës dhe sigurimi i një hapësire të qetë dhe të paketë për krijimin mund t'i ndihmojë ata të fokusohen dhe të shprehen më lehtë.
- *Inkurajimi i përdorimit të teknologjisë:* Përdorimi i aplikacioneve dhe mjeteve digjitale që ndihmojnë në krijimin e artit (si p.sh. piktura digjitale, animacione, etj.) mund të jetë shumë i dobishëm për fëmijët që kanë nevoja të veçanta dhe që mund të kenë sfida në përdorimin e mjeteve tradicionale.
- *Përqendrimi në shprehjen personale dhe ndjeshmërinë emocionale:* Përdorimi i aktiviteteve që lejojnë nxënësit të shprehen në mënyrë të hapur dhe të lirë (p.sh. pikturë, vizatim, dhe krijim me materiale të ndryshme) i ndihmon ata të përfshihen emocionalisht dhe të zhvillojnë aftësi të forta për të shprehur vetveten.
- *Përqendrimi në procesin dhe jo në produktin përfundimtar:* Disa nxënës mund të ndihen të mbyllur ose të stresuar nga pritshmëritë për një rezultat përfundimtar. Ndaj, fokusi mund të vendoset tek procesi krijues dhe kënaqësia që vjen nga vetë akti i krijimit, duke nxitur një mjedis pa presion.

6.3 Puna me nxënësit e talentuar në lëndën e artit pamor

Mësimi i artit pamor për fëmijët e talentuar kërkon strategji të veçanta të mësimdhënies:

- *Aktivitete të avancuara dhe sfiduese:* Aktivitetet që kërkojnë përdorimin e teknika të avancuara dhe materiale më të sofistikuara, duke sfiduar nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre dhe të krijojnë vepra më komplekse.
- *Përfshirja e projekteve të hapura dhe eksperimentale:* Nxënësit inkurajohen të eksperimentojnë me teknika dhe materiale të ndryshme, pa pasur një rezultat të paracaktuar, duke inkurajuar kreativitetin dhe eksplorimin.
- *Krijimi i një portofoli artistik:* Nxënësit krijojnë një koleksion të veprave të tyre, duke reflektuar për progresin dhe zhvillimin e aftësive të tyre, dhe përdorin këtë portofol për të vlerësuar arritjet e tyre.
- *Shfrytëzimi i vizitave dhe aktiviteteve jashtë klasës:* Vizitat në muze, galeri dhe ekspozita arti mundësojnë që nxënësit të shohin punime të tjera artistike dhe të marrin frymëzim për projektet e tyre, duke u ekspozuar ndaj diversitetit të shprehjes artistike.
- *Përfshirja e artit digjital dhe multimedial:* Nxënësit përdorin teknologjinë digjitale dhe mjete multimediale për të krijuar art të avancuar, duke zhvilluar aftësi në krijimin e animacioneve, dizajnit grafik dhe artit digjital.

7 VLERËSIMI I NXËNËSVE

Në mësimin e artit pamor, vlerësimi i nxënësve në arsimin e mesëm të ulët është pjesë shumë e rëndësishme e procesit mësimor dhe ndihmon mësuesin të kuptojë se sa mirë po i përvetësojnë nxënësit njohuritë dhe aftësitë që lidhen me kompetencat e kësaj lënde. Në lëndën e artit pamor qëllimi i vlerësimit nuk është vetëm vendosja e një note, por:

- t'i japë nxënësit mundësi të kuptojë progresin e tij, të mësojë nga gabimet duke reflektuar në përmirësimin e njohurive dhe aftësive, si dhe të motivohet për të ecur përpara;
- të ndihmojë mësuesin të kuptojë sa mirë nxënësit i kanë kuptuar konceptet dhe po i zbatojnë ato;
- të ndihmojë mësuesin të përmirësojë mënyrën e mësimdhënies;

7.1 Llojet e vlerësimit në lëndën e artit pamor

Vlerësimi diagnostikues (vlerësimi si proces të nxëni)

Ky lloj vlerësimi bëhet në fillim të vitit shkollor ose të një kapitulli të ri. Mësuesi zbulon njohuritë që nxënësi ka dhe identifikon çfarë ka nevojë të përsëritet ose të mësohet më mirë. Ky vlerësim ndihmon mësuesin të planifikojë më mirë mësimin, duke përshtatur ritmin dhe mënyrat e punës me nevojat e nxënësve.

Ky vlerësim mund të realizohet:

- ✓ me pyetje të thjeshta dhe të drejtpërdrejta;
- ✓ me ushtrime të shkurtra orientuese;
- ✓ me kuice të shkurtra;

- ✓ me lojëra ose biseda reflektuese,
- ✓ fisha vetëvlerësimi, etj.

Vlerësimi formues (vlerësimi i vazhduar, vlerësimi për të nxënë)

Ky vlerësim bëhet gjatë gjithë procesit mësimor, në çdo mësim, për të parë si po ecin nxënësit. Ai ndihmon nxënësit dhe mësuesin të kuptojnë nëse janë në rrugën e duhur dhe çfarë duhet përmirësuar në punën e tyre para se të arrijnë vlerësimin përmbledhës ose përfundimtar.

Teknika të vlerësimit formues janë:

- ✓ vlerësimi i punës në grupe;
- ✓ vëzhgimi i angazhimit dhe pjesëmarrjes gjatë mëimit;
- ✓ detyrat e përditshme dhe projektet e vogla;
- ✓ vlerësimi i diskutimeve dhe argumentimi i zgjidhjeve;
- ✓ vlerësimi i përgjigjeve gjatë mëimit;
- ✓ vetëvlerësimi dhe vlerësimi nga bashkëmoshatarët, etj.

Vlerësimi përmbledhës (vlerësimi periodik, vlerësimi i të nxënës)

Ky vlerësim bëhet pas një periudhe mësimore, ose pas një kapitulli dhe mat atë që nxënësi ka arritur të mësojë. Mund të realizohet me punime artistike individuale, konkurse, detyra përmbledhëse dhe projekte përmbyllëse. Kjo zakonisht shoqërohet me notë dhe ndihmon mësuesin, nxënësin dhe prindërit të kuptojnë progresin dhe arritjet.

7.2 Parime të rëndësishme të vlerësimit të nxënësit në lëndën e artit pamor

- Vlerësimi duhet të ndihmojë nxënësit të mësojnë më mirë, të kuptojnë dhe të reflektojnë mbi gabimet e tyre.
- Detyrat dhe pyetjet e vlerësimit duhet të matin aftësitë dhe njohuritë që nxënësit duhet të zhvillojnë sipas kompetencave pamore.
- Vlerësimi duhet të jetë i qartë dhe i drejtë për të gjithë nxënësit, pavarësisht aftësive të tyre.
- Vlerësimi duhet të inkurajojë nxënësit të besojnë në vetvete dhe të kuptojnë që gabimi është pjesë e të nxënit.
- Mësuesi duhet të përdorë shumë forma vlerësimi, si: përgjigjet me gojë, ushtrimet, punën me materiale konkrete, projektet, vizatimet, punën në grup, detyrat e shtëpisë etj.
- Ky proces ndihmon që vlerësimi të bëhet një mjet i dobishëm dhe i kuptueshëm për të gjithë, jo vetëm një "kontroll" për nota, por një mënyrë për të ndihmuar nxënësit të rriten dhe të përmirësohen çdo ditë në mësimin e artit pamor.

7.3 Shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit, RN-ve.

Në këtë rubrikë paraqiten disa shembuj të niveleve të arritjes për vlerësimin e rezultateve të të nxënit në tematika të ndryshme.

Mësuesi ndërton një sërë instrumentesh për vlerësimin e nxënësit në art pamor duke iu referuar specifikave të lëndës. **Instrumentet e vlerësimit** janë të domosdoshëm për të marrë informacion lidhur me zotërimin e njohurive dhe demonstrimin e aftësive pamore nëpërmjet treguesve të besueshëm për progresin e tyre. Vlerësimi i nxënësve në lëndën e **artit pamor** duhet të jetë **i matshëm**, duke përfshirë tregues jo vetëm për njohuritë teorike por edhe shkathtësitë praktike, vëzhgim pamor, krijimtarinë dhe sjelljen gjatë aktiviteteve artistike.

Tabela 6. Shembull për nivelet e arritjes për vlerësimin e RN-ve

Shembull:			
Rezultati i të nxënit (RN):): Nxënësi krijon një model të thjeshtë ndërtese duke përdorur <i>forma të thjeshta</i> dhe <i>materiale të lehta</i> .			
Niveli i arritjes: Shumë mirë	Niveli i arritjes: Mirë	Niveli i arritjes: Mjaftueshëm	Niveli i arritjes: Dobët
- Nxënësi zotëron aftësitë për të krijuar një model ndërtese të rregullt, të qëndrueshëm dhe krijues. Përdor në mënyrë të saktë forma të thjeshta dhe i kombinon ato me kujdes.	- Nxënësi demonstroi aftësi të mira në krijimin e një model ndërtese të qartë dhe mjaft të qëndrueshme, duke përdorur forma të thjeshta.	- Nxënësi realizoi një model të thjeshtë ndërtese me ndihmë. Struktura nuk është shumë e qëndrueshme dhe nuk janë përdorur mirë format.	- Nxënësi ka vështirësi në krijimin e modelit. Struktura është e paqëndrueshme ose e papërfunduar.

8 BURIMET DHE MATERIALET DIDAKTIKE

Gjatë procesit mësimor në art pamor, përdorimi i burimeve dhe materialeve të ndryshme ndihmon në ndërtimin e një kuptimi të thellë dhe praktik të koncepteve pamore. Materialet konkrete, vizuale dhe teknologjike krijojnë mundësi që nxënësit të mësojnë në mënyrë aktive, duke prekur, parë dhe zbatuar njohuritë në situata reale. Mësuesi ka mundësinë të integrojë mjete të ndryshme për të bërë mësimin sa më të qartë dhe të aksesueshëm për të gjithë nxënësit, si:

- ✚ *materiale vizuale*: figura, tabela, fotografi, imazhe veprash arti, etj.;
- ✚ *objekte reale*: mjete të ndryshme artistike dhe objekte reale në lidhje me temën mësimore;
- ✚ *mjete teknologjike*: projektorë, kompjuterë, tableta, apo platforma mësimore online.

Gjatë shpjegimit, mësuesi përdor gjuhë të qartë dhe të thjeshtë, fjali të shkurtra dhe një fjalor të përshtatur për moshën dhe nivelin e nxënësve. Ai/ajo zgjedh shembuj konkretë dhe ushtrime të personalizuar, duke siguruar mbështetje shtesë për nxënësit që kanë nevojë.

8.1 Përdorimi i teknologjisë dhe burimeve digjitale

Përdorimi i teknologjisë ndihmon në zhvillimin e aftësive digjitale që janë thelbësore në shekullin XXI. Arti pamor, nuk është vetëm art, por është edhe një mjet i fuqishëm edukimi që ndihmon në përgatitjen e individëve për sfidat dhe mundësitë e botës moderne. Integrimi i artit pamor dhe dizajnit me teknologjinë ka ndikuar në forma dhe mjete të reja të krijimit por edhe të përdorimit, shpërndarjes dhe të promovimit në shekullin XXI. Aftësitë teknologjike zhvillohen edhe në lëndën e artit pamor duke zhvilluar kompetencat lëndore në një dimension të ri.

Integrimi i teknologjisë në dhënien e informacionit dhe përdorimi i aplikacioneve dhe programeve ofrojnë mundësi për krijimtari dhe për ta bërë mësimin më tërheqës për nxënësit.

Disa platforma aplikative u mundësojnë nxënësve të krijojnë duke përdorur mjetet digjitale. Mësuesit gjithashtu mund të përdorin teknologji audio-vizuale për të bërë mësimet më tërheqëse dhe për të ndjekur progresin e nxënësve.

9 REKOMANDIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Hartimi i programit të lëndës së artit pamor bazohet në Kornizën Kurrikulare të Arsimit Parauniversitar, Kurrikulën Bërthamë, Planin Mësimor të Arsimit Bazë si dhe në rekomandimet më të fundit të Bashkimit Evropian për arsimin. Si i tillë ky dokument i shërben mësuesve, autorëve të teksteve mësimore, hartuesve të testeve kombëtare, vlerësuesve të jashtëm të cilësisë, prindërve, nxënësve. Në këtë rubrikë përshkruhen disa rekomandime për zbatuesit e programit në mënyrë që të zhvillohet me efektivitet programi i lëndës së artit pamor.

A. Rekomandime për mësuesit

- ✓ Të lidhin përmbajtjen e lëndës së artit pamor me fusha të tjera (gjeografi, gjuhë, histori, art pamor, edukatë qytetare, TIK, etj.) për të ndihmuar kuptimin e thelluar dhe zbatimin praktik të koncepteve dhe për të kuptuar profesione të ndryshme.
- ✓ Të krijojnë aktivitete praktike që e ndihmojnë nxënësin të kuptojë përdorimin e artit pamor në jetën e përditshme dhe lidhjen me profesione të ndryshme.
- ✓ Të planifikojnë mësimin duke respektuar ritmet dhe nevojat individuale të nxënësve me nevoja të veçanta dhe për fëmijët e talentuar.
- ✓ Të nxisin mjedisin bashkëpunues, të sigurt, ku nxënësit ndihen të vlerësuar dhe të mbështetur në zhvillimin socio - emocional.
- ✓ Të sigurojnë akses të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë ata nga pakicat kombëtare dhe grupe të marginalizuara.
- ✓ Të sigurojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik të muzikës (p.sh. sugjerohet 40% teori — 60% praktikë). Përdorimi praktik i artit pamor do të realizohet përgjatë çdo ore mësimore. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin librat origjinal të mësuesit si pjesë e paketës së teksteve shkollore.
- ✓ Të sigurojnë dhe të përdorin udhëzuesit kurrikularë të lëndës së artit pamor.
- ✓ Të përdorin materialet burimore për zbatimin e programit.

B. Rekomandime për vlerësuesit e jashtëm

- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për cilësinë e mësimdhënies në zbatim të programit dhe rubrikave të këtij programi.
- ✓ Të vlerësojnë mësuesit për përdorimin e situatave nga jeta reale në përvetësimin e koncepteve pamore.
- ✓ Të vlerësojnë përdorimin e niveleve të arritjes për përmbushjen e rezultateve të të nxënit.
- ✓ Të vlerësojnë organizimin e punës në grupe dhe bashkëpunimin në veprimtaritë mësimore.
- ✓ Të vlerësojnë balancën mes përmbajtjes teorike dhe përdorimit praktik gjatë zhvillimit të orëve mësimore.
- ✓ Të nxisin mësuesit që të krijojnë mjedise të përshtatshme për personalizimin e të nxënit dhe për mbështetjen e diversitetit në klasë.
- ✓ Të vlerësojnë se si mësuesit promovojnë mirëqenien socio emocionale të nxënësve përmes mënyrës së komunikimit dhe aktiviteteve në orën e artit pamor.
- ✓ Të vlerësojnë që mësuesit garantojnë qasje të barabartë në mësim për të gjithë nxënësit, përfshirë pakicat kombëtare dhe grupet vulnerabël.

C. Rekomandime për prindërit

- ✓ Të inkurajojnë fëmijët që të kuptojnë rëndësinë e artit pamor jo vetëm për notë, por për jetën e përditshme.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shkollën për të ndihmuar fëmijët në pjesëmarrjen në projekte të lidhura me artin pamor.
- ✓ Të sigurojnë që fëmijët ndihen të mbështetur emocionalisht dhe që mësimi i artit pamor të zhvillohet në një atmosferë të qetë dhe motivuese për fëmijët e tyre.

D. Rekomandime për nxënësit

- ✓ Të marrin pjesë aktive në orët e artit pamor, duke kërkuar të kuptojnë përdorimin praktik të njohurive pamore.
- ✓ Të bashkëpunojnë me shokët dhe të mësojnë të zgjidhin probleme si në klasë ashtu edhe jashtë saj.
- ✓ Të jenë kureshtarë dhe të kërkojnë ndihmë kur hasin vështirësi, duke përfshirë edhe përdorimin e mjeteve digjitale dhe burimeve online.
- ✓ Të kuptojnë rëndësinë e artit pamor si bazë për profesione të ndryshme dhe të eksplorojnë interesat personale në këtë drejtim.

10 NDRYSHIMET PËRMBAJTJESORE

Në lëndën e artit pamor të klasës së gjashtë ka këto ndryshime përmbajtjesore

1. Vendosja e fokusit në situatat e veprimtarive praktike të të nxënit duke sugjeruar një ndarje 40% pjesa teorike dhe 60% pjesa praktike. Mësuesi është fleksibël që në varësi të kontekstit të ndryshojë këto përqindje.
2. Përditësimi i kompetencave kyçe, dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e gjashtë.
3. Përditësimi i kompetencave lëndore dhe i rezultateve të të nxënit të përshtatura për klasën e gjashtë.
4. Përditësimi i pjesshëm i aftësive për realizimin e kompetencave të lëndës, në tematikat Gjuha dhe komunikimi – Teknika dhe procese – Historia, arti dhe shoqëria.
5. Përditësimi i disa temave në lidhje me tematikën “Historia, arti dhe shoqëria”. Përcaktimi në mënyrë kronologjike i temave të historisë së artit.
6. Përditësimi i temave ndërkurrikulare.
7. Përditësimi i metodologjisë me fokus të shtuar në zhvillimin e mendimit kritik, krijues zgjidhjen problemore si dhe duke përfshirë të nxënit e personalizuar, të nxënit socio emocional, përdorimin e teknologjisë etj.
8. Përditësimi i vlerësimit të nxënit bazuar në nivelet e arritjes sipas rezultateve të të nxënit.